

ספר  
וביום השבת

הלכות שבת  
השלם



ישראל מאיר ווייל  
בן הגאון רבי אברהם צבי שליט"א

מהדורה חמישית - תשפ"ב

©

כל הזכויות שמורות

להשיג:

אצל המחבר

**משפחת וויל**

רח' יונה בן אמיית 16

רמת בית שמש ג'

02-5376523

◆ ◆ ◆

וכן אצל:

**משפחת וויל**

רח' עזרת תורה 36 ירושלים

**משפחת רובינשטיין**

רח' באר מים חיים 10 בני ברק

# הסכמת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל

על מה שפורסם בשמו בספר

מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לכתוב בהסכמתו כך:

כיון שעברו על כל הדברים שבשמו [על פי בקשתו]  
הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבך שליט"א  
והגרא"צ ישראלזון שליט"א, אפשר לסמוך עליהם  
שהדברים נכתבו כראוי, ועל כן נותן את הסכמתו  
להדפיסם.

מתפרסם בהסכמת מרן זצ"ל

מכתבו של הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבך שליט"א  
מובא בהמשך

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG  
Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"  
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג  
ראש ישיבת "תורה אור"  
ומורה הוראה דקריית מטרסדורף  
הש"ס, אדרת הש"ס

אנתה בינה

הבאנו לפני קולנו של הקולנים המה  
ואים השבת, שמהו גוה"ק ר' יגאל זאיר  
אולי שילטו, ובו ערכים באמצע בוחה  
ה' שר החמונים, בפי הגוף למטה  
לפימ ולפני הפי, דבר נאה וצדקה.  
וכיון שכן את כל בני הוסיכורג ביני בסני  
הנה, אך ניכר כל בנינו ועמלו של הוב  
החמרי, ולא נלכדו אלא להנה שיפנה  
לשקל המהרה של גוה זמק גוהה ונר  
למדי תיבורים מוצילים ולפיכך בכום ביה  
ישלח להקניל תונה ולמאצורה.

הכלה לכה"כ גמנה ולמאצורה

ליונים מתנה למנה

RABBI MOISHE STERNBUCH

CHIEF RABBI

and Vice President of  
of the Orthodox Rabbinical Courts  
JERUSALEM

Rechov Mishkalov 13 Har-Nof Jerusalem Tel:02-651-9610

מושה שמרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים  
מח"ס מעדים ומנים ושו"ת תשובות ותקנות  
רב בית המנסת הגדולה, ור"מ במרכז התורה החרדית  
מגן נשיא העדה החרדית  
בע"ה"ק ירושלים ת"ז

ט"ז חשוון תש"ס

בע"ה"ק

ברוך ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...  
בשם ה' אלהינו יהושע הכהן הגדול...



רח' משקלוב 13, הר נוף, ירושלים ת"ז. טל: 02-651-9610

בע"ה"ק ב"ז אדר תשס"ו

קבלתי קונטרסים "וביום השבת", דינים נחוצים והנהגות שאסף הרה"ג רבי ישראל מאיר ווייל שליט"א, והדברים נפלאים שמביא הלכות שהייבן לידע ונכשלין שלא למדו ההלכות.

הקונטרסים מעט כמות אבל רב איכות, וראוי לכל אחד ללמוד הלכות אלו, ומתוך עמל ויגיעה זכה וקיבץ דינים שנכשלין בו ומצויים, ומפרסם הדברים בקונטרסים.

והנה חז"ל אמרו אוהב הקב"ה שערים המצויינים בהלכה, ומושה רבינו כשיירד מן השמים למוחרת יו"ב, הקהיל קהל ללמד אותם הלכות שבת, וכן לדורות ראוי להקהיל ישראל, שכל אחד ידע הלכות שבת והזירה מביא לידו שמירה.

והנני לברך אותו שדבריו יתפשטו ויתבררו בבית ישראל, ויהיה בכלל מוכי הרבים, ובזכות שמירת שבת ישמור אותנו הקב"ה מכל רע ויחיש גאולתו ופדות נפשנו ונוכה לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו בקרוב.

הנני מצפה בכל יום לישועת ה' ורחמי שמים מרובים  
מושה שמרנבוך

# הסכמת מורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א על מה שנכתב בשמו בספר

בא לפני הרב ישראל מאיר ווייל וביקש הסכמה לספר "וביום השבת" על הלכות שבת.  
והאמת שעברתי רק על הדברים שנכתבו בשמי בספר, ונכתבו ביושר ובאמת. (אית' א"י למוקד 57 תמונת)  
ועל שאר הספר לא עברתי ואינני יוכל ליתן הסכמה בלי לעבור על מה שכתוב ושל"ה א"י יא"ו זמן הסכמה.  
זברכה והצלחה מרובה. חתום קניבסקי

בקונטרסים שיצאו לאור מאוחר יותר הוסיף רבנו וכתב

ר' צ"ע. אית' א"י למוקד 57 תמונת ונסאה נכון

הרב ש. י. נסים קרליץ  
רמת אהרן  
רח' ר' מאיר 6, בני ברק

בס"ד, יום כ' אדר ותשס"ו

ר' צ"ע קרליץ  
ר' צ"ע קרליץ  
ר' צ"ע קרליץ  
ר' צ"ע קרליץ



**Rabbi Shmuel Eliezer Shtern**

Dayan in Rabbinical Court  
of HaGaon HaRav Vosner, Shlita  
Rosh Yeshiva Chasam Sofer  
Rav of West Bnei-Brak  
1 Harav Kuk St. Bnei-Brak 51273

**שמואל אליעזר שטרן**

דומ"ץ בביר"צ של מרן הגר"ש ואזנר שליט"א  
ראש ישיבת חוג חת"ס  
ורב מערב בני ברק  
רח' הרב קוק 1, בני ברק 51273

בס"ד, יום ל' ניסן תשס"ו

שמעתי אודני אהובי אהרן הירשבוים היקראציה  
אצמי ימי זמני, הוסיף האגוד והנצלה הרה"ק הימני  
ובי ישיבה אהובי וי"ל שלי"א, אהרן יסאן קודם  
זולתי ר"ח - ש' ט"ח - הולנדו דגלונג שגה האמונה,  
שקדתי ונצרכו דלוק אצמי וקצת, כס' רעור דעליו  
אני"ל שולעתי, נקודת דלמא האור, אהרן הגר"ש,  
ואוס"ג שסנאו הדין ימנו אומה נכדוה אה"ע  
שאור הגר"ש - עליה תלמוד וצונג הוהגה.

די אהרן האור  
של אהרן



## הקדמה

אמר אביי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת שנאמר 'ומשבתותי העלימו' (שבת קיט:). מדייק המהרש"א (בחידושי אגדות) שאין חורבן הבית משום חילול השבת אלא משום שמורי התורה לא הודיעו את הלכות שבת לעם, שהרי הפסוק אומר ומשבתותי העלימו, כלומר, שעוונם היה העלמת הלכות השבת מהעם.

ויש להבין: א. מדוע חמורה שבת משאר איסורי תורה שהיא הסיבה לחורבן הבית. ב. אם אכן השבת היא הגורם לחורבן הבית, אם כן מדוע הסיבה מפני שלא הודיעו את ההלכות ולא מפני עצם חילול השבת.

ויש לבאר על פי דברי הבית הלוי (פ' בראשית) שהביא הא דאיתא במדרש (בראשית רבה י ט) 'לא היה העולם חסר כלום אלא מנוחה באה שבת באה מנוחה'. ותמוה, מהו 'מנוחה' החסרה, הרי העדר עבודה היא מנוחה, ומהי בריאת ה'מנוחה' החסרה.

ומבאר הבית הלוי, העולם נברא בששה ימים, וזביום השבת הקב"ה הפסיק ליצור ולברוא את העולם, והעולם עבר ממצב של "נברא" למצב של "שביתה", ומאז יסוד האמונה הוא לדעת שהקב"ה 'מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית', והיינו, שגם אחרי שכבר אין רואים בחוש שהקב"ה בורא את העולם, יסוד האמונה שמערכת העולם והחמה ולבנה וגבורות הגשמים וצמיחת הפירות הם מעשי הקב"ה המתחדשים בכל יום. וזה התחדש בשבת שהתחילה ה'מנוחה' מבריאת העולם יש מאין ועבר לאמונה שהקב"ה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית. ולכן הקב"ה העמיד את השבת כמצוה חשובה במיוחד מפני שהיא מסמלת על האמונה בהמשך הנהגת הבורא בעולם.

ומי שאינו לומד את הלכות השבת מראה שהוא אינו מתפעל ממה שהקב"ה העמיד את השבת כמצוה חשובה המסמלת את כל הנהגת הבורא בעולם, ולכן העונש הוא על **הזלזול** במצוה שהקב"ה העמיד כמצוה חשובה כל כך, וזה חמור יותר מעצם החילול, והיא הסיבה לחורבן הבית שיבנה במהרה בימינו.



לאחר שעזרני השי"ת בחסדו הגדול להוציא לאור עולם קונטרסים על הלכות שבת על פי שיעורים שנמסרו בעזרת העליון בפני תלמידים חכמים, ונתקבלו הדברים בס"ד, ניגשתי אל מלאכת הקודש לכתוב ספר על כל הלכות שבת הכולל את כל המלאכות והשבותים עם דיני חולה ורפואה בשבת וכללי המלאכות וכן את כל הלכות יום השבת מערב שבת ועד מוצאי שבת, ממקורי הגמ' וטוש"ע ועד ההלכה למעשה, ערוך במהדורה חדשה עם תיקונים והוספות רבות.

והנה, אף שאכן הנצרך לשאלה מסוימת בשבת תהיה לו תועלת מיידית מן הספר, פשוט וברור שיש ללמוד את כל ההלכות מפני שהרבה פעמים לא יוכל לעיין בספר כשתזדמן שאלה לידו וגם עלול לא לדעת שיש כאן שאלה, ולכן הספר נערך בסדר נח וברור במיוחד גם לרוצים ללמוד בו בקביעות. כמו כן הבאתי בכל מקום ומקום באופן ברור את הכרעת ההלכה למעשה למעיין בשאלה שהזדמנה לידו, ולכן כתבתי בהערות בעיקר את המקורות והטעמים להכרעת ההלכה ושאר הצדדים והאריכות ציינתי כמראי מקומות לרוצה לעיין יותר.

הוספתי בפנים שאלות רבות המצויות בדינים אלו, ובפרט את השאלות המצויות בבתי ההוראה, שבחלקם הגדול לא נידונו כלל עד כה וחלקם נידונו בלא הכרעה ברורה.

וגם הוספתי תשובות ופסקים רבים חדשים מרבתינו גדולי הפוסקים שליט"א ובפרט בנידונים חדשים שעד כה רק נידונו בין הלומדים ולא נפסקה הלכה בהם, ובתוכם הרבה מפסקי מרן הגר"ש ואזנר זצ"ל ומפסקי הגאון הגדול ר"ח קניבסקי שליט"א שאף עבר על המוצא בשמו בספר ומפסקי הגאון הגדול ר"נ קרליץ זצ"ל, כן הבאתי ברוב המקומות את הוראותיו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ויעמדו על הברכה בזה הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבך שליט"א וכן הגאון רבי יוסף שיינברגר שליט"א והגאון רבי בנימין רימר שליט"א והגאון ר' אברהם צבי ישראל זון שליט"א והרה"ג ר' אריה אלישיב שליט"א שסייעוני בזה.

ברכת ההודאה לראב"ד ירושלים הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א ולהגאון הגדול רבי עזריאל אויערבך שליט"א שעברו על חלק גדול מן הספר והאירו את עינינו מאור תורתם. וכן אברך בתודה את הגאונים רבי אברהם צבי הכהן שליט"א ורבי ישראל ויזל שליט"א שעברו על כל הספר, ואת הגאונים רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א ואאמו"ר רבי אברהם צבי ווייל שליט"א ורבי יו"ט זנגר שליט"א ורבי מנחם לובין שליט"א ורבי מרדכי פירר שליט"א שעברו על חלק מן הדברים והערותיהם החשובות היו לנו לעינינו. וכן חובה נעימה עלי להודות לכל הת"ח שהעירו על הקונטרסים הקודמים והרבה למדתי מהם והם ממזכי הרבים.

בדיני הרפואה בשבת נעזרתי בגר"י הופנר שליט"א רב המרכז הרפואי "מעייני הישועה" ובגר"מ שלזינגר ראש ישיבת מענה שמחה ויו"ר "פרי חיים". וכן ברב ד"ר משולם הרט שליט"א ובד"ר אלי שוסהיים יו"ר "אפרת" ובד"ר יואל אנגלהרד, והנני מודה להם בשם הרבים המקבלים תועלת מזה.

מזמור לתודה אביעה לכבוד אבי מורי שליט"א בעמח"ס "זמרת הארץ", ולאמי הרבנית תחי', שכל חיי כיונוני לדרך ישרה, ומהם למדתי צורתה של שקיעות בתורה ותכלית עבודת האדם בעולם.

שלמי תודה למורי חמי הרה"ג אברהם רובינשטיין שליט"א שדלתותיהם של גדולי ישראל פתוחות אצלו והיה לי לעזר רב בליבון ובירור שיטותיהם, ולחמותי הרבנית תחי', על כל אשר קבלתי מהם.

קובע ברכה לעצמו הרב הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א ר"מ בישיבת מיר, אשר הרבה מן הספר בזכות פועלו ע"י ארגון "והגית" בארה"ק.

על אף העמל הרב שהושקע בדיוק פרטי ההלכות, אבקש שלא להסתמך על הכתוב בלבד לקביעת הלכה למעשה. ויה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידינו ח"ו.

ואחתום בתפילה להשי"ת שיזכנו שנהיה אני וזרע וזרע זרעי עד עולם עוסקים בתורה לשמה, וכמו שכתוב 'וביום השביעי שבת וינפש' (שמות לא, יז), ודרשו חז"ל (ביצה טז.) וי אבדה נפש, והיינו איבוד הנשמה יתירה שנוספת בשבת. ויש להבין מדוע נדרש מפסוק הנאמר בענין שבת את ענין אבידת הנשמה יתירה שהוא במוצאי שבת. והביאור הוא שכבר בכניסת שבת יש לדעת ולזכור שהנשמה יתירה היא זמנית בלבד ובמוצאי שבת היא אובדת ועל כן יש לנצלה כראוי. ומזה יש ללמוד גם לעיקר הנשמה שיש לנצלה היטב כראוי מכיון שהיא זמנית בלבד וסופה לשוב אל הבורא אשר נתנה.

ישראל מאיר ווייל

בן הגאון רבי אברהם צבי שליט"א

\*סימני וסעיפי ספר שמירת שבת כהלכתה צוינו לפי המהדורה החדשה



### בפתח המהדורה השניה

בפתח מהדורה זו אפתח בהודאה עצומה להשי"ת על שזיכני שנתקבלו הדברים בכל מקום, ומטבע הדברים בספר בהיקף כל כך גדול יתכנו טעויות במראי מקומות וכדומה או חיסרון שיטה נוספת שלא היתה ידועה לי בזמן הוצאת המהדורה הראשונה, וגם הרבה שאלות מצויות נוספות שהתעוררו ונתחדשו לאחרונה או שלא הוזכרו במהדורה הראשונה והעירוני ת"ח על חשיבות הכרעת ההלכה בהם, ולזה אזרתי חיל להוציא לאור עולם מהדורה חדשה מורחבת ומתוקנת ומדוייקת יותר.

ובזה הנני להודות לכל התלמידי חכמים אשר טרחו להאיר עיני בדבר הלכה ולהוסיף מקרים נוספים מצויים שלא הזכרנום במהדורה הראשונה לכבוד התורה ולכבוד השבת, ובמהדורה זו שובצו חלק מדבריהם.



### בפתח המהדורה השלישית

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי כאשר זיכני הבורא ית"ש להשלים את כל הלכות שבת ולהעמידם בכרך אחד מסודרים בסדר נח ובלשון ברורה ונעימה מהטור והשו"ע ונושאי כליהם דרך שאר הפוסקים האחרונים וספרי השו"ת ועד פוסקי זמנינו, וזכיתי שנתקבלו הדברים בכל מקום.

במהדורה זו הוספתי שאלות שלא היו מצויות בעבר ולכן לא נידונו כמעט בספרי הפוסקים ובשנים האחרונות נשאלות הרבה בבתי ההוראה, וכן תוקנו שיבושים בציוני המקורות, ובזה הנני לשוב ולהודות לכל התלמידי חכמים אשר טרחו להאיר עיני בדבר הלכה לכבוד התורה ולכבוד השבת.

ואחתום בתפילה ובתחנונים להשי"ת שיזכנו שנהיה אני וזרעי וזרע זרעי עד עולם עמלים בתורה בכל עת ומקיימים מצוותיה ומרבים כבוד ה' בעולם, ביחד עם רעייתי תחיל' העומדת לימיני בכל עת, ויהללוה בשערים מעשיה.



## תוכן הענינים

### סימן א

#### א ..... הלכות בישול

כללי מלאכת בישול ✦ בישול בכלים ובחפצים ✦ מליחת ירקות ✦ השימוש בדוד שמש ✦ צינורות חיצוניים שמתחממים מן השמש ✦ שיעור בישול וחצי שיעור ✦ גמר בישול ✦ בישול אחר בישול ✦ מהו "דבר לח" ✦ דבר יבש עם לחלוחית חיצונית ✦ אפיה אחר בישול וחמום אחר בישול ✦ אפיה אחר בישול אחר אפיה ✦ צליה וטיגון אחר אפיה ✦ עירוי אחר עירוי ✦ גדר "כלי ראשון" ✦ החזרת מכסה רטוב לקדירה ✦ בישול לחות הנשארת בכלי ✦ קירוב בישול ✦ עירוי מכלי ראשון ✦ עירוי שנפסק הקילוח ✦ דין מצקת ✦ כלי שני ✦ עירוי מכלי שני ודין כלי שלישי ואילך ✦ אופן הכנת תה בשבת ✦ אופן הכנת קפה בשבת ✦ דין דבר גוש ✦ דבר גוש שנשפך עם רוטב לכלי שני ✦ הכנסת קרוטונים ושקדי מרק למרק ✦ הוספת מלח למרק ✦ דין מגיס ✦ מגיס במים ובמרק ✦ הנחה במקום שיכול לבשל ✦ השימוש במיחם ובמיחם חשמלי ✦ חימום עוגת "סופלה" ✦ בישול לאיבוד (קרח על חלות ושטיפת ביצה רותחת)

### סימן ב

#### ב ..... הלכות שהיה

הקדמה ✦ כללי איסור שהיה ✦ המנהג בזה וטעמיו ✦ מקרים מצויים של שהיה על אש גלויה ✦ שהיה על אש גרופה וקטומה ✦ גדר "מצטמק ויפה לו" ✦ שיעור "מאכל בן דרוסאי" ✦ אופן המדידה ✦ כללי היתרי שהיה ✦ גרוף וקטום בזמנינו ✦ שהיה בפלטה חשמלית ובתנור חשמלי ✦ כיסוי כפתורי הגז ✦ טעם היתר גרו"ק והיוצא לדינא ✦ טוח בטיט ✦ שהיית בשר חי ✦ שהיה בסמיכה לאש ✦ שהיה בלח שנצטנן ✦ עבר והשדה - הנאה מהמאכל ✦ עבר והשהה - מה יעשה ✦ שעון שבת המדליק 'בולר' בשבת

### סימן ג

#### ג ..... הלכות חזרה

כללי איסור "חזרה" ✦ חזרה בערב שבת ✦ נתינה לכתחילה על האש בשבת ✦ חימום על סיר הפוך שעל האש ✦ דוגמאות מצויות לנתינה בשבת על אש ✦ נתינה לכתחילה על מתקנים ✦ סמיכה מהצד בשבת ✦ דיני חזרה אל האש ודוגמאות מצויות ✦ כללי היתר חזרה אל האש בשבת ✦ חזרה כשיש רק חלק מתנאי ההיתר ✦ גדר "דעתו להחזיר" ✦ כבתה האש שתחת הקדירה, ועצות לזה ✦ נפלה הקדירה ✦ טעה והסיר קדירה אחרת ✦ כבתה האש וחזרה ונדלקה שוב ✦ עצה לקחת אוכל מקדירה שעל האש ✦ החזרת מכסה רטוב ✦ הורדת קדירה העומדת על קדירה ✦ הנחה על פלטה [ובצד האש] ✦ הזזת קדירה על הפלטה ✦ פלטה על שעון שבת ✦ הוספת מים לקדירה ✦ גדר איסור חזרה והיוצא להלכה ✦ כבתה הפלטה של ה'קוגל' לקידוש ✦ הנאה ממאכל שהחזר באיסור ✦ חזרה בבין השמשות ✦ העברה מאש קטנה לאש גדולה

## סימן ד

## סב ..... הלכות הטמנה

כללי איסור הטמנה ✦ הטמנת קדירה שעל האש ✦ היתרים בהטמנה ✦ הטמנה בכלי שני ✦ כיסוי קדירה מלכלוך ✦ הנחת מאכל עטוף בנייר כסף על מיחם ✦ הטמנה במקצת ✦ שיעור הגילוי שיחשב הטמנה במקצת ✦ כיסוי שאינו נוגע בקדירה ✦ נפל הכיסוי או גילהו בשבת ✦ הטמנת דבר צונן ✦ הטמנת קדירה צוננת יחד עם קדירה רותחת ✦ הטמנה במים חמים או באוכל חם ✦ השימוש ב"טרמוס" בשבת ✦ השימוש בסיר לבישול איטי ✦ מאכל שהוטמן מאליו ✦ אכילת מאכל שהוטמן באיסור ✦ הטמנה בבין השמשות

## סימן ה

## עב ..... הלכות בורר

כללי מלאכת בורר ✦ מהו "כלי" ✦ מהו "מיד" ✦ ברירה ל"קידוש" ושלום זכר ✦ ברירה לאחר זמן כדי לחמם או לקרר את המאכל ✦ מהו "אוכל" ✦ תערובת שאפשר לאוכלה גם לפני הפרדת הפסולת ✦ הגדרת "תערובת" ✦ דוגמאות ל"תערובת" ולדברים שאינם "תערובת" ✦ הגדרת "שני מינים" ✦ תערובת איסור והיתר ✦ מין אחד בדבר לח ✦ ברירה בנפה ובמצקת [מה נחשב הדבר הנברר] ✦ הסרת שכבה עליונה כדי להגיע למטה ✦ הסרת חלק מהפסולת או חלק מהאוכל וכדומה ✦ סילוק הפסולת לצד בתוך התערובת ✦ חיפוש בשר בקדירת חמין ✦ חיפוש נביא בארון הנביאים ✦ ברירת עצמות ✦ ברירת גרעינים ✦ ברירת גרעיני אבטיח ומלון ותפוז ✦ קילוף פירות ✦ קילוף בוטנים ואגוזים ✦ קילוף ביצים או עור ✦ פירוק ענבים מן האשכול ✦ הסרת עוקץ הפרי ✦ רחיצת פירות ✦ השימוש בתיון ובמלחיה ✦ ברירת שני מיני פסולת ✦ מיון צעצועים וסכו"ם ✦ מיון לפי מה שבא ליד ✦ פיזור תערובת כדי למיינה ✦ הוצאת פירורים מזקנו ולכלוך מכלים ✦ קוביה הונגרית ✦ השימוש בפילטרים לסניון מים ✦ שטפת חסה ותולעים ✦ איסור "מעשה שבת" בבורר באיסור

## סימן ו

## צז ..... הלכות דש

פירוק ענבים מהאשכול ✦ כללי סחיטת פירות ✦ סחיטת פירות בוסר ✦ סחיטה לתוך אוכל ולתוך משקה ✦ סחיטת לימון ✦ סחיטה לתוך כוס תה ולתוך סוכר ✦ סחיטת מים הבלועים בפירות כבושים ✦ מציצת מייץ מפרי ✦ מציצת מרק מבשר ✦ ריסוק פירות מבושלים ✦ סחיטת שומן מאטריות ✦ משקין שזבו מעצמם מהפירות ✦ הנחת פלח לימון בכוס תה ✦ אכילת אשכולית בכפית ושתיית המייץ הנסחט ✦ חיתוך סלט פירות ✦ ריקון המשקה מאגוז קוקוס ✦ הרטבת וסחיטת בגד רטוב ✦ השימוש במגבונים לחים ובמקלות אוננים ✦ שימוש ב"סקוטש" ✦ שימוש במברשת לניקוי אסלה ✦ ריסוק והפשרת קרח ✦ דוגמאות מצויות של ריסוק והפשרת קרח ✦ המסת שומן ✦ הפשרת וריסוק קרח בתוך מים ✦ הפשרת קרח לאיבוד ✦ הפשרת שולי גוש קרח או גוש שומן ✦ הליכה בשלג בשבת ✦ שימוש בסבון מוצק ונוזלי ✦ שימוש בסבון אסלה ✦ ריסוק סוכר שבכוס תה ✦ הקפאת מים ✦ דין הקרח כשנפער מאליו ✦ שבירת קרח או "איגלו" ✦ שאיבת חלב ✦ קילוח חלב לפי התינוק ✦ חליבת בהמה ✦ צחצוח שיניים

## סימן ז

## קמז ..... הלכות טוחן

כללי מלאכת טוחן ✦ חיתוך פירות וירקות ובשר ושאר מאכלים דק דק ✦ שיעור דק דק ✦ חיתוך סמון

לסעודה ✧ תנאי היתר "סמוך לסעודה" ✧ עובדין החול בחיתוך ✧ חיתוך וריסוק שומשום ✧ ריסוק פירות וירקות שאינם מבושלים ✧ ריסוק בננה לתינוק ✧ ריסוק פירות וירקות מבושלים ✧ פירור לחם ✧ פירור עפר ובזיץ יבשים ✧ חיתוך מלח שוקולד וסוכר דק דק ✧ פירור צואה יבשה

## סימן ח

### הלכות לש קבר

כללי מלאכת לש ✧ סוגי הבלילות (עבה ורכה) ודיניהם ✧ לישת בלילה רכה ✧ לישת בלילה עבה ✧ לישת חתיכות גדולות ✧ ערבוב סלטים שבצלחת ✧ הכנת סלט טחינה מטחינה גולמית ✧ לישת שתי עיסות לחות ✧ ערבוב תבשיל עם הרוטב שלו ✧ ערבוב מעדנים בטעמים שונים ✧ הכנת סלט ביצים ✧ הכנת סלט טונה ✧ הכנת סלט כרוב וגזר או חצילים עם מיוזו או שמן ✧ הכנת סלט ירקות ✧ הכנת סלט טחינה מטחינה גולמית ✧ הכנת דיסה או פירות מרוסקים עם מוץ לתינוק ✧ זהירות מלישה בהכנת תה ✧ שפיכת מים על אבקה נמסה שנדבקת מאליה ✧ מעשה שבת כשלא באיסור ✧ אופן הכנת סלט ביצים ✧ הטלת מי רגלים על חול

## סימן ט

### הלכות תיקוני מאכלים קלד

הכנת מי מלח ושאר משקין במלח ✧ שפיכת מים לחומץ ✧ כבישת ירקות ✧ מליחת ירקות ✧ מליחת בשר וביצה ✧ ירקות שדרך לכובשם ✧ ירקות שאין הדרך לכובשם או שאין משתנה טבעם במליחה ✧ מליחת ירקות כששופך מיד שמן ✧ שפיכת סוכר על פירות ✧ טריפת [ערבוב] ביצים חיות בקערה ✧ פירור גבינה או ביצה במגדרת ✧ הפרשת תרו"מ וחלה בשבת

### ל"ט מלאכות באוכלין קלז

קושר ומתיר באוכלין ✧ מחתך ומשרטט כדי לחתוך ✧ משרטט באוכלין ✧ עיבוד באוכלין [מליחת ירקות ובשר] ✧ החלקת מאכלים ✧ בנין ויצירת צורה באוכלין ✧ כתיבה ומחיקה באוכלין ✧ צביעה באוכלין ובמשקין ✧ יצירת אוכל ✧ מלכך באוכלין ✧ חיתוך פירות ובשר דק דק ✧ גוזז באוכלין

## סימן י

### הלכות בונה וסותר קמא

הקדמה ✧ כללי מלאכת בונה ✧ הוספות לבנין בלי חיבור ✧ בנין לשעה ✧ החלפת מגבת במקומות ציבוריים ✧ הסרת מכסה השירותים ('ניאגרה') ✧ הוצאת מכסה הניקוז ממקומו ✧ הוצאת מסננת של כיוור ופקק של אמבטיה ✧ הנחת בד בחור מנעול לסותמו ✧ החזרת מנעול שנפל ממקומו ✧ שפיכת עפר על כתם שמן או על קרח ✧ תליית מתלה בוואקום ✧ תליית וילון למחיצה ✧ תוספת נוי לבנין ✧ משוה גומות, והליכה על מרצפות חדשות שפיזרו עליהם חול ✧ איסורים מדרבנן שמא ישוה גומות ✧ דיבוק ביצים וכבד יחד ✧ קיבוץ וחיתוך עיסות בצורה מסוימת ✧ חיתוך גלידה בכף עגולה ✧ עשיית כדורי שלג ✧ בנין וסתירה בכלים ✧ דין העושה כלי מתחילתו, ובמשחקים ✧ הרכבת מזרק והכנת "פתיל צף" ✧ חיבור או פירוק חלקי כלים ✧ גדר רפוי מהודק ותקוע, ודין הברגה ✧ משקפיים שנפל מהם בורג

משקפיים שנפלה מהם עדשה ✧ חיבור אבזם לחגורה ומטאטא למוט ✧ הרכבת חלקי גביע חד פעמי ✧  
 הוספת חלק ["פלטטה"] לשולחן ✧ כיסויי כלים מהודקים ומוברגים ✧ הגבהת סטנדר מתברג ✧ הברגת  
 פקק של בקבוק ומלחיה ✧ חיבור פיטמה לבקבוק תינוקות ✧ חיבור מגש לכסא תינוקות ✧ הרכבת  
 משחקים בהידוק ✧ קליעת וסילסול שערות ✧ הדלקת מכשיר חשמלי וחיבורו לתקע

## הלכות אוהל קסא

דיני עשיית וסתירת אוהל ✧ שיעור גובה ורוחב אוהל ✧ גג הנפתח על צירים ✧ אוהל עראי שיש בו חוט  
 לפתיחה וסגירה ✧ מחיצת עראי [בלי גג] ✧ דלת סוכה הפוסלת את הסוכה בפתיחתה ✧ אוהל עראי ✧  
 עשיית גג בלבד ✧ הוספת גג על מחיצות חדשות ✧ עשיית לבוד בשבת ✧ הנחת מזרון על מטה מתקפלת  
 ✧ הנחת קרש או מזרון על מיטת תינוק ✧ הנחת קרש על רגליים של שולחן ✧ בניית אוהל במשחקים  
 ✧ פירוק אוהל עראי קיים ✧ פתיחת ונשיאת מטריה ✧ התקנת ופתיחת גגון של עגלה ופריסת כיסוי נוסף  
 עליו ✧ עשיית אוהל ע"י ספרים ✧ לבישת מובע רחב שוליים ✧ כיסוי ופתיחת קדירה ✧ היתרים בכיסוי  
 קדירה ✧ החזרת מגירת שולחן ומגירת מיטה למקומם ✧ פריסת אוהל בידוי

## סימן יא

### הלכות מכה בפטיש קעג

מלאכת מכה בפטיש ✧ דוגמאות למכה בפטיש ✧ תיקון כלי שהתקלקל ✧ עשיית והרחבת נקב בפטימות  
 בקבוק ובחגורה ✧ השימוש בקיסמי שיניים ✧ השחלת שרוך בנעל וחגורה בבגד ✧ הערכת שעון ✧  
 מתיחת קפיץ של מכונית משחק ✧ ניפוח בלון ✧ פתיחת סתימה במרזב ובכיוור ✧ יישור כלי ברזל לפי  
 הצורך ✧ קיפול בגדים ✧ יישור מוגבעת שהתקמטה ✧ קלקול כלים שבתוך הפח ✧ התאמת כלי למידה  
 מסויימת ✧ קיפול עלון ✧ קיפול מפוינים ✧ מפים מורסא ✧ הורדת כספית של מדחום ✧ השימוש  
 בפקקי אוזניים ✧ הטבלת כלי ✧ טבילת אדם ✧ הפרשת תרו"מ והלה

## סימן יב

### הלכות תופר וקורע ומחתך קפב

הגדרת "תופר" "קורע" ו"מחתך" ✧ כללי מלאכת קורע ✧ חיבור ופתיחת "סקוטש" ✧ תחיבת מחט וסיכת  
 ביטחון ✧ תפירה לזמן, ודין הדבקת "טיטולים" ותחבושות ('פדים') ✧ מדבקה העשויה לפתיחה וסגירה  
 תדיר ✧ פתיחת והדבקת "פלסטור" ✧ קריעת נייר טואלט ✧ הסרת תות בגד והפרדת גרביים תפורות  
 ✧ תפירה בקלסר, אוזקונים ורוכסן ✧ הדבקה וקריעת המודבק ✧ הפרדת דפים מודבקים ✧ בגדים  
 שהסתבכו בקוצים ✧ סירוק פאה נכרית ✧ השימוש במגנט ✧ מלאכת מחתך ✧ חיתוך במקום שנח  
 לחתוך בו

## סימן יג

### פתיחת אריזות בשבת קצא

פתיחת קופסת שימורים ✧ פתיחת שקית חלב ✧ לנקוב חור בטרופית ובשקית שתיה ✧ עשיית חור  
 ב"איגלו" ✧ פתיחת שקיות ממתקים ✧ פתיחת עטיפת "ארטיק" - קרחון ✧ פתיחת אריזות של נייר התוך



ושל כלים חד פעמיים ✧ פתיחת אריות ע"י מדבקה לשמירת הטרייות ✧ פתיחת שקית סוכר ✧ פתיחת פקק מתכת של בקבוק ✧ פתיחת פקק פלסטיק של בקבוק ✧ שבירת כלי טוב לצורך האוכל שבתוכו ✧ פתיחת פחית שתיה והפרדת גביעי לבן ✧ נקיבת והרחבת חור ✧ ליפוף חוט אלומניום ✧ מעשה שבת בפתיחת אריות ✧ דין מוקצה באריות שנפתחו באיסור

## סימן יד

### הלכות כותב מוחק וצובע ..... רב

כללי מלאכת כותב ✧ רישום קו לסימון הדגשה או מחיקה ✧ רישום קו חסר משמעות ✧ פתיחת ספר שכתובים אותיות על חודי דפיו ✧ הקרבת חלקי דף קרוע ✧ סגירת ספר שיש בו דף קרוע ✧ משחק ב"פזל" וחיבורי קלפים ✧ קריעת אריות ממתקים ✧ פתיחת פרוכת שרקומים עליה אותיות ✧ חיתוך מדבקה שעל החלה ✧ סיכום ענין קירוב וריחוק אותיות וחלקי אותיות ✧ מחיקת וקילוף דברים לחים ויבשים שעל דף ריק ✧ קילוף שעווה או דבק מעל אותיות ✧ הפרדת דפים מודבקים ✧ שבירת ואכילת עוגה שכתובים עליה אותיות ✧ הפרדת עוגה כזאת כשפרסוה מערב שבת ✧ עוגה שיש בה אותיות או ציורים מוגף העוגה עצמה ✧ עוגיה בצורת אות או בעל חיים ✧ יצירת צורות מבצק ✧ חיתוך אוכלין בצורה מיוחדת ✧ מדחום עם אותיות המודגשות בשעת המדידה ✧ השימוש ב"כוס הפלא" ✧ חיתוך וסימון קוים באוכלים ✧ בישול ביצה ביום טוב ✧ "רישום" באצבעו בריפוד ✧ כתיבת ומחיקת אותיות בגופו ✧ איפור ומחיקת איפור ✧ צביעת מים ע"י תרכיז ממותק ✧ מקרים שיש איסור צביעה באוכלין ✧ צביעה דרך לכלוך [דם וצבע] ✧ היתרים בספיגת דם בבגד ✧ צביעת המים בסבון אסלה ✧ משקפיים המשנים צבעם בשמש ✧ אכילת תותים ו"קרחון" אדום ✧ מריחת שמן נוזלי ✧ הברקת כלי כסף ✧ הליכה ליד מצלמות וידאו

## סימן מז

### הלכות מלבן וניקוי בגדים וכלים ..... רב

ניקוי בד עור ועץ ✧ ניקוי משקפיים ועדשות ✧ ניקוי מוצץ ומפת ניילון ונייר ✧ ניעור בגד מאבק ✧ הסרת לכלוך מבגד [כלי מים] ✧ הסרת לכלוך מנעליים ✧ סחיטת בגד ✧ ניעור בגד ממים ✧ הרטבת בגד – שריתו והו כיבוסו ✧ הרטבת בגד – חשש שמא יסחוט ✧ אופנים שאין בהם חשש שמא יסחוט ✧ ניגוב מים שנשפכו ✧ ניגוב יין או שאר משקין שנשפכו [הרטבת בגד – צובע] ✧ הרטבת בגד – ביטול כלי מהיכנו ✧ ניגוב ידיים במגבת ✧ נטילת ידיים על מטלית שבכיוור ✧ טלטול מטלית הספוגה במים ✧ הוספת מים לבגד השרוי במים ✧ ההולך בדרך ובגדיו נרטבו ✧ ניגוב כוסות וצלחות ✧ שטיחת בגדים רטובים ✧ השארת כביסה תלויה על חבל בשבת ✧ ניגוב טיט או לכלוך גדול במגבת ✧ הקרבת בגד רטוב לחום ✧ הליכה בגרביים רטובות ✧ ניקוי וסחיטת שיער ושפם ✧ השימוש במכשיר "בידן" בשבת

## סימן נז

### הלכות צד וחובל [ושאר דיני בעלי חיים] ..... רלג

כללי מלאכת צד ✧ אלו בעלי חיים נחשבים יש במינו ניצוד ✧ סגירת ארון או קופסא שיש שם זבובים ✧ החלשת בעל חי ✧ צידה במקום צער ✧ צידה מחדר גדול לחדר קטן ✧ צידת בעל חי עוקץ או מפחיד ✧ צידת בעל חי שתמיד קל לצודו ✧ סגירת מגירה שאולי יש בה זבובים ✧ צידת תולעים בפי הטבעת וצידת כינים ✧ צידת בעלי חיים ביתיים ✧ צידת אדם

**דיני חבלה ונטילת נשמה**..... **רמ**

כללי חבלה ונטילת נשמה ✦ קילוף גלד ומציצת דם שבין השיניים ✦ הוצאת קוץ ונקיבת מוגלה ✦ קינוח כשודאי מוציא דם ✦ בעל חי שאינו פרה ורבה ✦ פתיחת ברז והליכה על בעלי חיים ✦ ריסוס קוטל חרקים ✦ הריגת בעלי חיים העוקצים או נושכים ✦ הריגת בעל חי במקום צער ✦ שאר דיני בעלי חיים בשבת ✦ מוקצה בבעלי חיים ✦ שביתת בעלי חיים ממלאכות ✦ שימוש בבעלי חיים ✦ איסור מחמר ✦ האכלת בעל חי ✦ העמדת בעל חי ליד אוכל מוקצה ✦ רפואה לבהמה ✦ יציאה לרה"ר עם כלב שיש סביב צוארו רצועה ✦ כלב נחיה [לסומא] ✦ מלאכה על ידי בעל חי מאולף

**סימן יז****הלכות קושר ומתיר**..... **רמו**

כללי קשירה והתרה בשבת ✦ ביאור גדרי ההיתר ✦ קשר אחד לזמן ארוך ✦ קשר עניבה ✦ עניבה על גבי קשר ✦ קשר עניבות שלנו ✦ קשר שנעשה בטעות ✦ קשר ספרי נביאים ✦ קשר ספר תורה ✦ קשר שהדרך לעשותו ברפיון ✦ הידוק חוטי הציצית ✦ קשירה באוכלין ✦ טבעת של לולב ואזיקונים ✦ קשירת שני צדדי העניבה שמעל קשר הנעליים ✦ ליפוף חוט ברזל

**סימן יח****הלכות חורש זורע קוצר ומעמר ודיני השימוש באילן**..... **רנב**

כללי מלאכת חורש ✦ משחק בחול ✦ הסעת עגלת תינוק על עפר ✦ נטילת ידים ועשיית מ"ר בגינה ✦ גרירת רהיטים על הקרקע ✦ הוצאת חפץ התחוב באדמה

**הלכות זורע וקוצר**..... **רנה**

כללי מלאכת זורע ✦ הכנסת והחזרת פרחים למים ✦ הכנסת והחזרת הדסים וערבות למים ביו"ט ✦ הליכה וריצה על גבי עשבים ✦ תולש שכבת ירוקת ✦ פתיחת חלון או תריס מול עציץ ✦ טלטול עציץ ואגרטל ✦ תלישת פרחים ופירות מענף תלוש ✦ רדיית חלות דבש מכוורת ✦ הנאה מנטיעה שנורעה באיסור ✦ הרחת פירות המחוברים לאילן ✦ שימוש באילן ובשיח ✦ שימוש בדבר התלוי או נעוץ באילן ✦ ישיבה והישענות על אילן ✦ פירות שנשרו מן האילן ✦ רכיבה על גבי בהמה

**הלכות מעמר**..... **רסא**

מעמר מדאורייתא ומדרבנן ✦ איסוף פירות שנתפזרו ✦ קיבוץ ודיבוק תאנים ✦ קיבוץ פירות מבושלים ומשחקי עץ ✦ קיבוץ ודיבוק פירות יבשים ✦ קיבוץ פרחים לזר

**סימן יט****הלכות מבעיר ומכבה**..... **רסד**

כללי מבעיר ומכבה ✦ הוספת ולקחת שמן בנר ✦ גרם כיבוי ✦ ריצה ליד נרות ✦ נתינת מים מתחת השמן ✦ כיבוי דליקה בגרם כיבוי ✦ נתינת כלי תחת הניצוצות ✦ כיוון שעון שבת ✦ פתיחת מקרר וכניסה לחדר עם מזגן ✦ תוספת הבערה או כיבוי במאורר

## סימן כ

## הלכות גוזו ..... רסח

כללי מלאכת גוזו ✧ גזיזת שערות וציפורניים ✧ להסתרק במסרק ✧ הסתכלות במראה ✧ ציפורן וקילופי עור שנתלשו מקצתם ✧ חיתוך יבלת ✧ תלישת שערות מפרווה ✧ גזיזה מעוף מבושל ✧ גזיזת צפורניים החוצצים הסרת גלד של מכה ✧ הסרת 'פלסטר' או מדבקה שייגרמו לתלישת שערות

## סימן כא

## הלכות הוצאה מרשות לרשות ..... ערב

מלאכת הוצאה וטלטול ד' אמות ✧ אופני האיסור מדאורייתא ומדרבנן ✧ זריקה מרשות לרשות ✧ הוצאת חפץ ביד מחלון ✧ טלטול פחות מד' אמות ✧ רשות היחיד ✧ רשות הרבים ✧ כרמלית ✧ מקום פטור ✧ דין הרחובות שלנו ✧ העירובין המצויים כיום ✧ עירוב חצרות ✧ במקום שיש נכרים או מחללי שבת ✧ דין המצטרפים לבנין אחרי שעשו עירוב ✧ שיתופי מבואות ✧ אורח נכרי או מחלל שבת ✧ טלטול כובע וטלית בתוך בית הכנסת ✧ עירובי תחומין ✧ יצא מחוץ לאלפים אמה ✧ אופן עשיית עירובי תחומין

## סימן כב

## דיני הוצאה מרשות לרשות ..... רפג

משמוש בבגדים בערב שבת ✧ יציאה בערב שבת עם חפץ ביד או בכיס ✧ טלטול חפץ בכיס בשבת ✧ הוצאה כדרך ובשינוי ✧ החפצים האסורים והמותרים בהוצאה ✧ הוצאת מלבוש ותכשיט ✧ שכח ויצא עם חפץ האסור בהוצאה ✧ בגדים ואביזריהם ✧ מלבוש משונה או לא מתאים ✧ חליפה התלויה על הכתפיים ושרוולים מקופלים ✧ שני מלבושים זה על גבי זה ✧ חגורה נוספת ו'גרטל' ✧ כיפה וכובע ✧ כפפות ✧ ערדללים ✧ נעלי בית ✧ יציאת וטלית ✧ צעיף ומגבת סביב הצוואר ✧ נעליים חדשות ושינוי זהב ✧ תוספות בגוף ובבגדים ✧ תוספת לבגד [כיסים, חגורה וכדומה] ✧ תוספות נלוות ומחוברות לבגד ✧ מתלה ואבזם רפוי ✧ דבר הטפל לבגד אלא שרוצה להסירו ✧ ידיים ושערות רטובים ✧ רוק וליחה שבפה ✧ אבן או בוץ בנעל ושיירי מזון בפה ✧ תכשיטים לגברים ולנשים ✧ סיכות שיער או סיכות למטפחת ✧ סיכה ומחט בטחון ✧ דברים המסייעים לאדם ✧ הצלה מצער הגוף ✧ משקפיים ועדשות ✧ דבר המרפא ✧ תחבושת או "פלסטר" או גבס ✧ כסא גלגלים ✧ מקל עזר וקביים ✧ רגל תותבת, כיסוי לעין עצלה, מחזיק ליד מגובסת ✧ אינפוזיה ומודד סוכר ✧ מכשיר שמיעה ✧ קוצב לב ✧ חפצים שונים ✧ שמירה מלכלוך ✧ שעון ✧ טלטול מפתח ואופני ההיתר ✧ דלת שנפתחת לחוץ ויש בה מפתח ✧ מטפחת ✧ יריקה מרשות לרשות

## סימן כג

## הלכות מוקצה ..... שג

הקדמה ✧ ביאור סוגי המוקצה ✧ מוקצה מחמת חסרון כים ✧ מוקצה מחס"כ בכלי שמלאכתו להיתר ✧ חפץ שבעליו מקפיד עליו שלא לטלטלו ✧ דין מוקצה מחס"כ ✧ יחוד למוקצה בשבת ✧ מוקצה מחמת גופו ✧ דוגמאות למוקצה מחמת גופו ✧ דבר שראוי רק לאנשים מסוימים ✧ מכשיר חשמלי עם חוט לוחט ✧ יחוד לכלי ✧ יחוד למוקצה למשחק ✧ מוקצה מחמת מצוה ✧ כלי שמלאכתו לאיסור ✧

דוגמאות לכלי שמלאכתו לאיסור ✧ כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש היתר בשבת ✧ הגדרת צורך גופו וצורך מקומו ✧ כלי שמלאכתו להיתר, ודיניו ✧ דוגמאות לכלי שמלאכתו להיתר ✧ תרופות וכלים להצללת נפשות ✧ אוכלין וכתבי הקודש וסכו"ם שעל השולחן ✧ מוקצה מחמת גזירה ✧ אם יש מוקצה מחמת מיאוס ✧ נולד ✧ דוגמאות לנולד ✧ בסיס לדבר האסור ✧ בסיס לדבר האסור והמותר ✧ מי יכול לקבוע דין בסיס על חפץ ✧ מגירה שיש בה דברי היתר ודברי מוקצה ✧ פרטי דינים בדיני בסיס לדבר האסור ✧ בסיס המיוחד למוקצה שמעליו ✧ דוגמאות לבסיס לדבר האסור ✧ בסיס לשעתו ✧ דין החפץ התחתון כשאין לו דין בסיס ✧ מוקצה על דלת בית או דלת מקרר ✧ בסיס בנרות, בפמוטות, במגש ובשולחן ✧ דין הפמוטות עצמם ✧ חלקי השולחן והמפה לענין בסיס לנרות ✧ טלטול הפמוטות אחר שכבו כשיש חשש להפסד ממון ✧ מוקצה הנמצא במגירת השולחן ✧ כסף הנמצא בכיס בגד ✧ מיגו דאיתקצאי ✧ תנאי מיגו דאיתקצאי ✧ פירות טבל ✧ גמרו בידי אדם [מוקצה שודאי ישתנה להיתר במהלך השבת] ✧ גמרו בידי אדם במוקצה מחמת גזירה ✧ גמרו בידי אדם בפמוטות ונרות ✧ שכח לכבות את הנורה במקרר ואח"כ קפץ החשמל ונכבה ✧ פתיחת דלת מקרר ✧ דבר שנהיה מוקצה באמצע שבת ✧ ביטול כלי מהיכנו ✧ ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר ✧ ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה ✧ שימוש בכלים חד פעמיים ובשקיות ✧ נטילת ידים לתוך כלי ✧ ריקון שקית חלב מתכולתה ✧ ביטול כלי מהיכנו במקום צער בע"ח ✧ היתר ואיסור שמונחים על כלי - הוצאת ההיתר ✧ עשיית גרף של רעי על דעת שלא לטלטלו משם ✧ מוקצה מחמת יום שעבר

## סימן בד

**היתרים לטלטול מוקצה** ..... **שמח**

טלטול בגופו ✧ טלטול מן הצד ✧ הסרת קליפות בטלטול מן הצד ✧ טלטול מן הצד עם דבר היתר ✧ תינוק האוחז בידו דבר מוקצה ✧ ניפוח בפיו ✧ נגיעה במוקצה ✧ כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בהיתר או באיסור ✧ מוקצה שנטלו בהיתר או באיסור ✧ טלטול הגפרור לאחר הדלקת הנרות ✧ גרף של רעי ✧ גרף של רעי באיסטניס ✧ דוגמאות לגרף של רעי ✧ דין הגש"ר כשיכול לפנותו באופן אחר ✧ טלטול מוקצה לשם הסרת גש"ר ✧ איסוף פסולת מכמה שולחנות ✧ עשיית גרף של רעי לכתחילה ✧ עשיית גש"ר כשבדעתו לטלטל המוקצה בהיתר ✧ אכילת בשר ונשאים העצמות גש"ר ✧ טלטול כלי העשוי לעשיית צרכים ✧ מוקצה הטפל לדבר היתר גדול ✧ מוקצה שעלול להזיק ✧ מוקצה במקום צער בעלי חיים ✧ מוקצה במקום כבוד הבריות ✧ קדירה המלאה אוכל [וכיוצא בזה]

## סימן בה

**דיני מוקצה [ונידונים מצויים]** ..... **שסד**

כלי שמלאכתו להיתר שהתפרק חלק ממנו ✧ דלת של ארון או בית או מקרר שהתפרקו ✧ דלת הזזה שנפלה ✧ כלי שמלאכתו להיתר שנשבר ✧ מוקצה שנשבר ✧ דין כלי חד פעמי לאחר השימוש בו ✧ כפתור שנפל מבגד ✧ מכסה פלסטיק של ביוב שבריצפה ✧ טאטוא בית ✧ דיני האוכל פרי לענין הגרעינים והקליפות, והאוכל עוף לענין העצמות ✧ הוצאת המוקצה בער"ש ממגירות מטבח ומדלת המקרר ✧ הנחת כלי תחת מים הנוטפים מן המזגן ✧ טלטול נר שהודלק לשבת כשהמדליק קיבל שבת בהדלקתו ✧ נתינת יד לתינוק המחזיק דבר מוקצה יקר ✧ פתיחת פקק של יין ודיני הפקק אחר פתיחתו ✧ מוקצה המחובר לקרקע ✧ השימוש במוקצה ✧ ספק מוקצה ✧ טלטול כלי היתר לצורך מוקצה ✧ השימוש במנורת שבת [שבת לאמ'פ] ✧ מוקצה בטעות

## סימן כו

## דיני אמירה לנכרי..... שפ

הקדמה ✧ איסור אמירה לנכרי ✧ רמיזה לנכרי ✧ איסורי שבות ✧ אמירה לנכרי שיעשה מלאכה לעצמו ✧ הנאה ממעשה נכרי ✧ הנאה למי שלא נעשתה המלאכה עבורו ✧ הנאה לא ישירה ✧ הנאה שבטלה ✧ הנאה מהסרת מפריע ✧ נכרי שהדליק אור או חימום לעצמו ✧ נכרי שהכין אוכל לעצמו ✧ נכרי שצד בע"ח או קטף פירות ✧ הנאה ממלאכת איסור שיש לישראל אפשרות לעשותה בהיתר ✧ הנאה במוצ"ש ממלאכת נכרי ✧ הנאה ממעשה שאי אפשר לעשותו במוצ"ש ✧ הנאה ממלאכה שנעשתה בפרהסיא ✧ הנאה במוצ"ש ממעשה שבת של ישראל ✧ הנאה ממלאכה שנעשתה להצלת נפשות ✧ חובת מחאה ✧ מחאה בעבדו או בשפחתו ✧ נכרי שעושה מלאכה אחר המחאה ✧ אופנים שאין חובת מחאה

## סימן כז

## היתרים באמירה לנכרי..... שצג

אמירה לנכרי באיסורי שבות ✧ איזה איסורי שבות כלולים בהיתר ✧ אמירה לנכרי בבין השמשות ✧ הצלה מנוק ✧ לגרום לנכרי שידליק אור לצרכו ✧ הנאה שאינה נצרכת כל כך ✧ פעולה שאפשר לעשותה בהיתר או באיסור ✧ לחולה שאין בו סכנה ולקטן ✧ הדלקת חימום במקום קור ✧ אמירה לנכרי שיאמר לנכרי אחר ✧ נכרי שאינו מתכוון לתוצאה האסורה ✧ לצורך מצוה דרבים ✧ בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים ✧ בדבר שהוא חומרא ✧ במקום כבוד הבריות ✧ במקום צער בעלי חיים ✧ היתרי אמירה לנכרי במקרים מסוימים ✧ חזרה באיסור - אמירה והנאה ✧ נתינת חפצים לנכרי במקום שאין עירוב כשר ✧ מכירת חפצים לנכרי בערב שבת ✧ אמירה לנכרי לבנות סוכה ביו"ט ✧ אמירה לנכרי להדליק מזגן או פלטה חשמלית ביו"ט ✧ הליכה בכביש כשמשום כך נהג נכרי יעצור ✧ פתיחת וסגירת מקרר הגורמת להדלקת וכיבוי מנורה ✧ העברת המקרר ל'מצב שבת'

## סימן כח

## הלכות אמירה לנכרי השייכות לעסק..... תי

נתינת חפץ או רכב לבעל מלאכה נכרי ✧ פרטי דינים בזה ✧ שותפות בעסק עם נכרי ✧ חלוקת הרווחים ✧ שותפות עם ישראל מומר [חילוני] ✧ העסקת פועלים נכרים בשבת ✧ היתר להפעלת עסק גדול שהפסד גדול להשביתו בשבת ✧ קניית מניות ✧ השאלת והשכרת כלים לנכרי ✧ השאלת והשכרת כלים או בית לישראל מומר [חילוני] ✧ שליחת מכתב שקיים חשש שיישלח בשבת ✧ מנוי לעיתון המחולק בשבת ✧ מכונות אוטומטיות לממכר מזון

## סימן כט

## הלכות ממצוא חפצך ודבר דבר ודיני שמרי הדיוטות..... תיז

הקדמה ✧ ממצוא חפצך ✧ קריאה בדפים להגהה ✧ להסתכל בחלון ראוה ✧ להחשיך על התחום ✧ לצורך מצוה ✧ מכירה קניה ומתנה ✧ מקח וממכר ומתנה לצורך מצוה ✧ מכירת עליות ✧ נתינת ממתק או מתנה בחברות תהלים וב"אבות ובנים" ✧ חלות קנין בשבת ✧ העצה לנתינת מתנה בשבת ✧ פריעת

ומחילת חוב ✧ הפקר וזכיה מהפקר ✧ קניית בית בארץ ישראל מנכרי ✧ שכר שבת ✧ האופן המותר לקחת שכר שבת ✧ החלפת עבודה תמורת עבודה ✧ תשלום על שימוש ✧ שכר מצוה ✧ ממתק על אמירת תהלים ✧ שכר רופא או מייילדת ✧ קדושין וגירושין ✧ הקדש ופדיון הבן ✧ התרת והפרת נדרים ✧ ודבר דבר ✧ גדר ודבר דבר, והוצא לדינא ✧ לצורך מצוה ✧ אמירת שבת שלום ✧ כיבוד השבת בדיבור ✧ שאילה והלואה ✧ שטרי הדיוטות ✧ כללי דיני שטרי הדיוטות ✧ רשימות ✧ מכתבי שאלת שלום ושאר כיתובים סתמיים ✧ כתב שתחת התמונה ✧ קריאת עיתונים לסוגיהם ✧ ספרי חכמות ✧ ספרי קריאה ✧ לצורך מצוה, ודוגמאות מצויות ✧ מה נחשב סעודת מצוה ✧ רשימת המתפללים בבית ננסת ✧ קריאה בדפים המיועדים להגהה ✧ כתב הכתוב או חקוק בכותל גבוה

## סימן ל

### איסורי שבות נוספים ..... תלו

כללי הכנה משבת לחול ✧ החזרת הטלית לביתו ✧ היתרים בהכנה משבת לחול ✧ לימוד למבחן ✧ לבישת בגדים ב"תשעת הימים" ובפורים ואמירת "מוריד הטל" ✧ הכנה משבת לשבת ✧ שמירה על כבוד השבת ✧ רחיצה בחמין ✧ רחיצה במים קרים ✧ שחיה במים ✧ טבילה במקוה ✧ זיעה במרחץ חם ✧ השמעת קול ✧ השמעת קול שלא בדרך שיר ✧ פעמונים התלויים בכניסה לבית ✧ פעמונים התלויים על ספר תורה ✧ מחיאת כף ✧ משחקים המשמיעים קול ✧ השימוש בשעון מעורר ✧ ריקוד בשבת ✧ הולדת ריח ✧ הולדת קצף ✧ ריצה וקפיצה ✧ מדידה ושקילה ✧ מדידת מאכל לתינוק ✧ הליכה לפני מכונית נוסעת ✧ דין וכליאה והטבת חלום ✧ דיבור לתוך הקלטה או מכשיר שמיעה ✧ הגעלת וליבון כלים בשבת וביו"ט ✧ נסיעה באופניים, קורקינט ובימבה ✧ מי שאינו יודע מתי שבת

## סימן לא

### הלכות חולה ורפואה בשבת ..... תנא

הקדמה ✧ על מי מחללים שבת ✧ על מה מחללים שבת ✧ חילול שבת לעוברים ולפגים ✧ חילול שבת להצלת נפשות ולסיבה נוספת ✧ מי יכול לומר שיש סכנה בחולי ✧ מחלוקת רופאים אם יש סכנה ✧ כשאין רופא ✧ רופא או חולה אומרים שאין סכנה ✧ דוגמאות לחולה שיש בו סכנה בילדים ✧ מה מותר לעשות לחולה שיש בו סכנה ✧ הרגעת החולה ["יתובי דעתא"] ✧ כשיש נכרי או קטן ✧ מיעוט החילול ככל האפשר ✧ מוקצה בכלים המשמשים להצלת נפשות ✧ סכנת אבר ✧ גדר חולה שאין בו סכנה ✧ צרכי קטן ✧ מה הותר לחולה שאין בו סכנה ✧ היתר רפואה לחולה שאין בו סכנה ✧ פרטי דיני נטילת תרופה בשבת ✧ מקצת חולי ✧ מיחוש בלבד ✧ רפואות לבריא ✧ לערב תרופה באוכל ולקחתה כך ✧ נטילת תרופה ברציפות כשיש שבת באמצע ✧ התעמלות וריצה ✧ לקיחת ויטמינים ✧ נטילת משככי כאבים ✧ כדורי ריכוז ["ריטלין"] ✧ לחיצה על בטן של תינוק להוציא הרעי או האויר ✧ מריחת פולידין (יוד) על פצע ✧ שטיפת מים במים ✧ גלולה לאשה ✧ ברזל לאשה בהריון ✧ תוספות להגברת החלב ✧ טיפול בשפתיים וידיים יבשות ✧ כדורים לגמילה מהרטבה ✧ כדורי שינה ✧ תרופות המשלשלות ✧ גמיעת ביצה חיה להנעים קול ✧ היתרים לנטילת רפואות בשבת ✧ משקה בריאות יקר ✧ השימוש בבקבוק חם ✧ עצם שהתפרקה ממקומה ✧ דינים למי שנפצע פצע שאינו מסוכן ✧ קוץ התחוב בבשר ✧ מדידת חום ✧ בדיקת שתן

## סימן לב

## הדרכה לאישפוז בבית חולים בשבת..... תעז

קביעת ניתוח לימים ד', ה', ו' ✦ שהיה בחודש תשיעי סמוך לבית חולים ✦ אופן הנסיעה לבית חולים ✦ עירוב הצירות בבית חולים ✦ עירוב תחומין בדרך לבית חולים ✦ [בעיקר בבתי חולים שאינם שומרים תומ"צ] ✦ קידוש הנערך קודם השבת על ידי מקדש שלא מקבל עדיין שבת ✦ הדלקת נרות בבית חולים ✦ בגדי שבת בבית חולים ✦ שמייעת קידוש ממקדש שאינו יוצא ידי חובה ✦ קידוש לחולה שאינו יכול לאכול פת ✦ סעודת שבת בבית חולים ✦ נסיעה לבית חולים רחוק כשיש בית חולים קרוב ✦ לקיחת חפצים לבית החולים ✦ הקבלה לבית החולים ✦ התייעצות עם רופא נוסף ✦ דלת הנפתחת באמצעות עין אלקטרונית ✦ רופא המחלל שבת שלא לצורך עבור החולה, ודוגמאות ✦ יציאה מחדר תינוקות כאשר יהודי רושם זאת ✦ אמירה לחלוני לחלל שבת שלא לצורך פיקו"נ ✦ כיבוי אור עבור חולה שרוצה לישון ✦ הליכה במקום שמוקנת מצלמת וידאו ✦ שמירה על קדירת בשר ועל יין הקדוש ✦ סיר חמין ציבורי המחולק חינם ✦ מוקצה בתרופות וכלי הצלת נפשות שבבית חולים ✦ נתנית שכר שבת לרופא ✦ ביקור חולה ✦ הנאה מדבר שנעשה בשבת באיסור ✦ שיחרור מבית חולים בשבת ✦ הליכה בתחום עיר שהגיע אליה בשבת ✦ פעולות שגרתיות סמוך ליציאת שבת ✦ הבדלה לנשים ✦ מדחום דיגיטלי

## סימן לג

## הדרכה למעוברת ויולדת..... תצמ

דוגמאות למצב סכנה במעוברת ✦ נטילת ברזל בשבת ✦ בדיקת אולטרה - סאונד ✦ זירוז לידה ✦ ממתני נקבע דין יולדת ✦ עד מתי יולדת נחשבת כחולה ✦ שאיבת חלב לתוך כלי ✦ דינים השייכים לפנים ✦ מיילה בשבת לנולד בליל שבת בין השמשות ולנולד בניתוח ✦ מיילה שלא בזמנה ביום חמישי ושישי

## הלכות שריפה..... תקד

כיבוי שריפה בימינו ✦ כיבוי שריפה כשודאי אין סכנת נפשות ✦ נכרי שבא מעצמו לכבות שריפה ✦ קמן שבא מעצמו לכבות שריפה ✦ הצלת ספרי קודש ומזוזות מדליקה ✦ פינוי אוכל וחפצים מבית שפרצה בו שריפה ✦ פינוי אוכל וחפצים על ידי אנשים אחרים

## סימן לד

## הלכות ערב שבת וקבלת שבת..... תקח

כיצד אפשר לקיים מצות "זכור" ✦ הכנה לשבת ✦ כיבוס ביום שישי ✦ מצות רחיצה וקציצת ציפורנים בער"ש ✦ קביעת סעודה בערב שבת ✦ סעודת מצוה וסעודת יו"ט בערב שבת ✦ הכנות נחוצות לשבת ✦ משמוש בנגדיו בערב שבת ✦ אמירת "עישרתם ערבתם הדליקו את הנר" ✦ מצות תוספת שבת בכניסתה וביציאתה ✦ שיעור זמן תוספת שבת ✦ מי שלא קיבל תוספת שבת ✦ שאילה על תוספת שבת ✦ אמירה לחבירו בתוספת שבת ✦ גדר תוספת שבת - לענין מצוות התלויות ביום שישי ✦ מה להעדיף - מנחה או תוספת שבת ✦ אשה שבעלה קיבל על עצמו שבת ✦ בגדי שבת ✦ אמירה לנכרי בבין השמשות ✦ איסורי שבות בבין השמשות ✦ מלאכה בערב שבת

## סימן לה

## הלכות הדלקת נרות ..... תקבא

חיוב הדלקת נר שבת ✧ הידורים בהדלקת הנרות, וביאור "הרגיל בנר" ✧ הטעמים להדלקת הנרות ועיקר מצות ההדלקה ✧ דין שנים המדליקים במקום אחד ✧ הדלקת נר במקום שיש חשמל ✧ דין האוכלים במקום אחד וישנים במקום אחר ✧ הדלקת נרות בבית חולים [ודין הדלקת נרות בחשמל] ✧ הדלקת נרות לבעל שאשתו בבית חולים ✧ הדלקת נרות לבחורים בשיבה ✧ דין המתארח בליל שבת ✧ דין חתן הנוסע לבית חמוי ✧ האם אכילת דברי מזונות נחשבת סעודה ✧ הדלקת נרות כשהוא אינו נהנה מהם ואחרים כן נהנים ✧ אם קבלת השבת בהדלקת הנרות או בברכה ✧ הדלקה מנר לנר ✧ אופן ההדלקה ✧ הסתרת הנרות קודם הברכה ✧ הזמן הראוי להדלקת הנרות ✧ הזות הנרות לאחר הדלקתם ✧ הנוסע מעיר אחרת לירושלים ומירושלים לעיר אחרת מתי ידליק ✧ קריאה לאור הנר בזמנינו ✧ קריאה לאור החשמל ✧ קריאה לאור מנורה שיש בה כמה דרגות של אור ✧ היתרים בקריאה לאור הנר ✧ שמירה על כבוד הנרות ✧ נכבו הנרות לפני הסעודה ✧ שכחה להדליק נרות

## סימן לו

## הלכות תפילות ליל שבת ..... תקלט

ערבית מפלג המנחה ✧ סעודת ליל שבת למתפלל ערבית בפלג המנחה ✧ כוונה ב"ויכולו" שבתפילה ✧ הטועה בתפילות שבת ✧ המתפלל תפילת חול בשבת ✧ החליף תפילות שבת זו בזו ✧ אמירת ויכולו ✧ אמירת ויכולו בעשרה, בשניים ובעמידה ✧ ברכה אחת מעין שבע ✧ מנהג ירושלים בברכה זו ✧ מנהג הקידוש בבית הכנסת ✧ אמירת פיוט "שלום עליכם" ו"ריבון כל העולמים"

## סימן לז

## הלכות קידוש וסעודה ..... תקמו

מתי הקידוש מדאורייתא ✧ זמן הקידוש ✧ האם לעמוד או לשבת בקידוש ✧ חצי פסוק בקידוש ✧ דיני כוס של קידוש [וכל כוס של ברכה] ✧ דין כוס חד פעמית ✧ שלא לקדש על יין פגום ✧ דיני השומעים את הקידוש ✧ שתיית היין ✧ מצות שתיה מיין שאינו פגום ✧ דיני היין ✧ יין מגולה ✧ יינות ומיץ ענבים בזמנינו ✧ חמר מדינה ✧ מהו חמר מדינה ✧ מתי יין פוטר כל מיני משקין ✧ ברכה אחרונה על יין הקידוש ✧ אם יצא ידי חובת קידוש האם יכול להוציא אחרים ✧ כללי קידוש במקום סעודה ✧ דיני קידוש במקום סעודה למעשה ✧ האם מותר לצאת ממקום הקידוש ולחזור ✧ מה נחשב ליציאה מבית לבית ✧ שהיה אחר הקידוש ✧ הגדרת "סעודה" [- לענין קידוש במקום סעודה] ✧ מי שאינו יכול לאכול פת או מזונות ✧ כיסוי החלות ✧ לחם משנה בלחם קפוא ✧ לחם משנה סגור בשקית ✧ לחם משנה בלחם שאול ✧ לחם משנה בחצי לחם ✧ מצה ללחם משנה בערב פסח שחל בשבת ✧ הבציעה על הלחם ✧ דיני ומנהגי האכילה ✧ מנהג אכילת בשר בין דברי מזונות ✧ דין העושה צרכיו או נוגע במקום מטונף בסעודה ✧ חיוב סעודה למי שקשה לו לאכול

## סימן לח

## הלכות קריה"ת ותפילות יום שבת ..... תקעא

מקור החיוב לקרוא בתורה ✧ האם הקריאה בתורה היא חובה על כל יחיד ויחיד או רק על הציבור ✧



כתב הספר תורה ✧ הקפדה בקריאה כהלכתה ✧ טעות בקריאת התורה ✧ קריאת פרשת זכור בפרשת כי תצא ✧ דיני העולה לתורה ✧ מנהגי קריאת התורה והגבהה ✧ דיני ההפטרות ✧ זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום ✧ אופן קריאת השמו"ת ✧ האם מותר להפסיק בדיבור באמצע שמו"ת ✧ קריאת שנים מקרא עם רש"י ✧ הבנת התרגום ✧ להקפיד בקריאת השמו"ת כתיקונה ✧ טעויות בתפילות יום שבת ✧ אמירת יקום פורקן ומי שבירך ביחידות ✧ תפילת שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף ✧ חיוב נשים בתפילת מוסף ✧ אכילה לפני התפילה ✧ אכילה קודם מוסף ✧ טעה במוסף שבת ר"ח או חג

## סימן לט

**הלכות סעודות יום שבת ושאר דיני היום** ..... **תקפג**

אכילת מזונות ב"קידוש" קודם סעודת שבת ✧ האם חובה לשתות מיין קידוש של יום ✧ דיני הקידוש וברכת המוציא ✧ זמן סעודת שחרית ✧ סעודת שחרית במזונות ✧ תפילות פרטיות בשבת ✧ תפילות פרטיות בר"ה וביו"כ שחלים בשבת ✧ השלמת מאה ברכות בשבת ✧ חידושי תורה בשבת ✧ שתיות מים בין השמשות ✧ דיני סעודה שלישית ✧ שתיות יין בסעודה שלישית ✧ כוס שבע ברכות בסעודה שלישית ✧ סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת ✧ ר"ח שחל במוצ"ש

## סימן מ

**הלכות הברלה ומוצאי שבת** ..... **תקצג**

זמן מוצאי שבת ✧ דיני תפילת ערבית של מוצ"ש ✧ הברלה קודם ערבית ✧ עשיית מלאכה קודם הברלה ✧ הברלה בזמנים מיוחדים ✧ חיוב נשים בהברלה ובברכת הנר ✧ סדר הברלה ✧ עמידה או ישיבה בהברלה ✧ ברכת הבשמים ✧ אתרוג ועשבי ריח המיועדים לתבשיל ✧ מי בושם לברכת הבשמים ✧ הנאה מהנר - קודם ברכה או אחריה? ✧ כשאין לו נר ובשמים ✧ ברכת הבשמים והנר למי שמבדיל לאחרים ✧ מנורת חשמל לבורא מאורי האש ✧ נסיעה באוטובוס במוצ"ש ✧ מנהגי מוצאי ש"ק ✧ לבישת בגדי שבת במוצאי שבת

## סימן מא

**כללי המלאכות ואיסורי השבות** ..... **תרנ**

**דיני קמן בשבת** ..... **תרנ**

הקדמה ✧ הקדמה ✧ קטן העושה מלאכה בשביל הגדול ✧ קטן העושה מלאכה בשביל עצמו ✧ הקרבת תינוק למתג חשמל כדי שילחץ עליו ✧ ספיה לקטן באיסורי דרבנן לצרכו ✧ ספיה באיסורי דרבנן שלא לענותו ✧ הקפדת פרטי המצוה לקטן

**כללי המלאכות** ..... **תרז**

מלאכה שאינו צריך לגופה ✧ משאצ"ג כשכוונתו לתוצאה האסורה ✧ כיבוי נר ✧ משאצ"ג כשניחא ליה בתוצאה האסורה ✧ אינו מתכוין ופסיק רישא ✧ הגדרת "פסיק רישא" ✧ פסיק רישא דלא ניהא ליה ✧ פסיק רישא באיסורי דרבנן ✧ אמירה לנכרי בפס"ר ✧ ספק פס"ר דלשעבר [ספק על המצב הקיים] ✧

מתעסק ✧ מקלקל ✧ חיסרון בשם "מלאכה" ✧ מלאכה בשינוי ✧ מלאכה המתקיימת ✧ חצי שיעור ✧ שנים שעשו מלאכה ✧ גרמא במלאכות שבת ✧ גרמא בכלי המיוחד לכך ✧ ריבוי בשיעורין ✧ מלאכה שהיתה נעשית ממילא ועשאה האדם ✧ היתרים באיסורי דרבנן ✧ כללי דיני השבותים ✧ איסורי שבות בבין השמשות ✧ אמירה לנכרי באיסורי שבות ✧ איסורי שבות לחולה שאיב"ס ✧ "כבוד הבריות" באיסורי דרבנן ✧ 8 היזק דרבים באיסורי דרבנן ✧ מקום צער באיסורי דרבנן ✧ צעב"ח באיסורי דרבנן ✧ מקום הפסד באיסורי דרבנן ✧ מעשה שבת בדרבנן ✧ כפרה לעובר על שבותים ✧ ספק באיסורי שבת

## מירחה ועובדין דחול ..... תרבו

מירחה יתירה בשבת ✧ עובדין דחול ✧ אושא מילתא ✧ מעשה שבת במזיד ✧ מעשה שבת בשוגג ✧ מעשה שבת באיסור דרבנן במזיד ובשוגג ✧ מעשה שבת במתעסק ✧ מעשה שבת במניעת נזק ✧ מעשה שבת במחלוקת הפוסקים ✧ מעשה שבת בבין השמשות ✧ מעשה שבת בזמן תוספת שבת ✧ מעשה שבת של קטן ✧ דוגמאות במעשהשבת ✧ זורע, בורר ולש באיסור ✧ כפרה למחלל שבת בדאורייתא ✧ כפרה למחלל שבת ✧ לחץ על כפתור או נכנס לחדר שיש בו גלאי אור, מה יעשה

## סימן מב

## הלכות בנידונים המצויים בימינו ..... תרלה

לחץ על פעמון או נכנס לחדר שיש בו גלאי אור, מה יעשה ✧ מצית חשמלית להדלקת נרות שבת ✧ שימוש בחשמל המיוצר בשבת ✧ חיישן לבדיקת סוכר ✧ קוצב לב בשבת ✧ נסיעה ברכבת אחרי שעבדו בה בשבת באיסור ✧ ברית בשבת ויש חשש לחילול שבת ✧ מלאכה בגופו של מי שקיבל שבת ✧ יצא מתחום שבת ודואגים לו ✧ הנחת מחסום בשבת על כביש מקצר ✧ להתקשר לחו"ל בזמן ששם שבת בחשש שחילוני יענה ✧ שליחת פקס או 'מייל' למקום ששם שבת ✧ תוכנה המאפשרת לקנות בשבת ✧ פקס או מייל שנשלח בשבת ✧ קבלת תענית בשבת על יום ראשון ✧ טלטול מעל מנורה ✧ נכרי שמטלטל עגלה בכביש שהוא רשות הרבים ✧ יציאה עם מכשירים רפואיים ✧ כתיבה בלוח מגנט ✧ פתיחת ארזיות עם כיתוב צפוף ✧ טלטול עטיפת סוכריה או כמבה ✧ כדורים שמתנפחים בתוך מים

## מפתח ערכים ..... תרנא

## מפתחות ש"ס ..... תרצז

## תשא ..... Dictionary



**וביום**

**השבת**





## סימן א הלכות בישול

### כללי מלאכת בישול

א. אסור מדאורייתא לבשל<sup>א</sup> באור ובתולדות האור. אסור מדרבנן לבשל בתולדת חמה [דבר שהתחמם מן השמש]. מותר לבשל בחמה עצמה מפני שאין דרך בישול בכך<sup>ב</sup>. דברים שאינם לא אור ולא חמה ולא תולדותיהם, אם דרך בישול בהם גם כן אסור, וראה בהערה אם מדאורייתא או מדרבנן<sup>ג</sup>. ולכן, איסור בישול כולל גם בישול במיקרוגל או בחשמל. וראה עוד בהערה בגדר האיסור והיוצא מכך לדינא.

וגם לר"ן יש איסור דאורייתא במבשל גם אם אינו בתולדת האור. וכן מוכח בתוס' בשבת דף לח: ד"ה לא שהקשה היאך חייב המבשל ביצה בחול והא חול אינו מבשל ביצה קרה, ותירץ דמירי בחול שהוחם בחמה, וא"כ הבין בקושייתו שהמבשל בחול אם היה מחמם באמת, היה חייב משום מבשל. וכן גבי כובש כבשים הרי הוא כמבשל [רמב"ם פכ"ב ה"י וש"ע סי' שכ"א, ג'] נחלקו האחרונים אם איסורו מדרבנן או מדאורייתא שהפלתי ביו"ד סי' ק"ה והמור וקציעה בסי' ש"כ כתבו שהוא מדאורייתא והחכמ"א וגר"ז ומ"ב בסי' שכ"א שם כתבו שהוא מדרבנן, וכתב המ"ב בסקט"ד - 'אע"ג דבודאי אין בו חיוב שאינו בתולדת האור', ולא כתב שהוא רק משום שכובש כבשים עצמו יתכן שאיסורו מדרבנן גם לענין בליעת איסורים, ואפשר שפסק שכל היכי שאינו תולדת האור אף שדרכו בכך איסורו רק מדרבנן. אך האגרו"מ ח"ג סי' נ"ב כתב שבישול במיקרוגל הוא מדאורייתא וכ"כ השבט הלוי [ח"י סי' ס"ב], ואולי יש לדחוק בהבנת המ"ב שסובר ג"כ שהוא מדאורי' אלא דכבוש כמבושל שאני שגם בבליעת איסורים איסורו דרבנן. ועיקר הדין מבו' מדברי האחרונים שכתבו שכל דבר שדרכו בכך אע"פ שאינו תולדת האור ולא תולדת חמה אסור כי ההיתר בבישול

א. בגדר בישול ובדין מניח קדרה על האש סמוך לשק"ה"ח של שבת והתבשל רק במוצ"ש ובביאור החילוק מזריעה - עיין בהערות בתחילת הלכות זורע [סימן י"ח הע' ט"ז].  
אם יש איסור בישול בשריפת מאכל, עיין לקמן סי' י"ט הע' ב'.

ב. סי' ש"ח, ג', וכתב רש"י בשבת דף לט. ד"ה דשרי שבישול בחמה מותר מפני שאין דרך בישול בכך, ומה שלא גזרו עליו איסור דרבנן כבשאר איסורי שבת שאם עושה בשינוי אסור מדרבנן, היינו משום שחמה באור לא מיחלף ואם כן אין צורך לגזור עליו.

ג. יש בראשונים שכתבו שאיסור בישול מדאורייתא שייך אף בדברים שאינם שייכים לא לאור ולא לחמה, כן כתבו הרמב"ן והר"ן בע"ז דף לח: [בדפי הרי"ף] לגבי ראיית הרמב"ן שאף שחום של כלי שני אינו מבשל מ"מ בולע ופולט באיסורין, והראיה ממלח שאף שאינו מבשל - דהא אמרינן בדף עה: מולח בשר היינו מעבד ולא קאמרינן שיתחייב משום מבשל, מ"מ בולע ופולט באיסורין, וכ' הר"ן על דבריו שמולח חייב גם משום מעבד וגם משום מבשל, ועכ"פ גם הרמב"ן ס"ל שבעצם מולח יכול להתחייב משום בישול אלא שאין לו כח בישול, וא"כ גם לרמב"ן

## בישול בכלים ובחפצים

**ב.** איסור בישול כולל גם התכה של מיני מתכות וכן המסת שעוה או חלב וכן חימום מתכת עד שתיעשה גחלת, שכל ריפוי גוף קשה הוא בכלל בישול, וכן הקשאת דבר רך הוא בישול אם מתרכך בתחילת בישולו<sup>1</sup>. [ובאוכל ומשקה יש בישול גם בלא הקשאה או ריפוי, שעצם השבחת המאכל והכנתו לאכילה זה המחייב בבישולו<sup>2</sup>]. ועל כן, יש שהורו להיזהר שלא להניח אוכל או משקה רותחים מאוד על כוס או צלחת חד פעמית קשיחים [אמנם רוב הכלים החד פעמיים שלנו אינם נחשבים קשיחים] אם ודאי הצלחת או הכוס יתרככו מחמת החום<sup>3</sup>, ויש שהתירו לעשות כן אף אם ודאי שהכלים יתרככו<sup>4</sup>.

וזהו ענין נתבשל כמאכל בן דרוסאי ששייך גם באפיה וצליה אף שמתקשה והולך כל הזמן, ואין אומרים שחיובו רק על הריכוך הראשון, וגם דאי נימא שבאפיה וצליה חיובו על הריכוך הראשון איך נפרש הא דאמרינן בשבת ג. הדביק פת בתנור התירו לרדותה קודם שתיאפה הרי הריכוך כבר נגמר ברגעים הראשונים, וגם בדרך קמה: מבו' שבכל השבחת מאכל יש איסור בישול אף שאין ריכוך ולכן אסור להדיח קוליים האיסופנין כי מסיר מלחו.

ו. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם ודאי יתרככו אסור כיון דהוי פס"ר דלא ניחא ליה שאסור כמש"כ בס"י ש"כ סעיף י"ח וסעיף כ' ובס"י רע"ז, ג'. אמנם בכלים רכים דעתו להקל משום שאינם נחשבים גוף קשה אלא גוף רך מעיקרו, ולכן הורה שברוב הכלים המצויים כיום מותר ורק בכלים קשיחים [כגון המצויים בשמחות] יש להחמיר [ויש להעיר שאפילו בכלים קשים יש לצדד להקל כיון שנחשב פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן שהרי גם מקלקל וגם כלאחר יד, והשעה"צ התיר פס"ר דלנח"ל בתרי דרבנן בס"י שט"ז סקי"ח ובס"י של"ז סק"ב ובמ"ב בס"י ש"מ סקי"ז, אלא שהחזו"א והגריש"א זצ"ל מפפקים על היתר זה כמו שנתבאר לקמן סי' מ"א סעיף י"ד].

ז. שבט הלוי ח"ח סי' נ"ז.

בחמה הוא מפני שאין דרכו בכך, כ"כ בנובי"ת יר"ד סי' מ"ג ובאבנ"ז יר"ד סי' פ"ח ובאבן האזל הל' שבת פכ"ב ובאגלי טל מלאכת אופה סקס"א. והנה, לפי"ז יש לדון אם מותר להכניס פרי קשה לתוך פירות רכים שירככו את הפרי הקשה, והרי הדרך לעשות כן וא"כ יהיה אסור משום בישול אם קודם הריכוך לא היה ראוי לאכילה כיון שהפירות הרכים גורמים לריכוך הפרי ודמי להנ"ל. אמנם, דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [מאור השבת ח"ג מכתב ל"ט] והגרנ"ק זצ"ל והגר"ח ק שליט"א שמוותר לעשות כן, והיינו משום שאין לזה שם "בישול" אף שאכן מועיל לפרי. והוא הדין לכל חומר חדש שיגרום לבישול, שאם יתקבל ויהיו רגילים להשתמש בו לבישול, יהיה אסור מדאורי'.

ד. רמב"ם פ"ט מהל' שבת ה"ו, מ"ב סי' שיי"ח סק"א ושעה"צ שם סק"ד, ואמנם לשון הרמב"ם בפיה"מ בפרק כלל גדול שגדר בישול היינו רפיון העצמים הקשים, אבל בלח"מ שם פי' דהיינו משום שבדרך כלל אין חשיבות להקשאת חפצים דבלא"ה הם קשים, אבל אה"נ שגם המקשה דבר רך חייב משום בישול [ואפשר שגם השעה"צ סובר כך, ומסתבר כך, אלא שבעץ אין חשיבות להקשאתו ולכן כתב שמתרכך תחילה].

ה. עיין בהערה הקודמת, ופשוט הוא שהרי המרתיה מים אינו שייך להקשאה וריכוך אלא הכל תלוי בהשבחת האוכל ובהכנתו לאכילה,

## מליחת ירקות

ג. ירקות שהדרך לכובשם אסור למולחם ד' או ה' חתיכות ביחד, ואם מולח לזמן ארוך אפילו חתיכה אחת אסור, מפני שנראה ככובש כבשים, ואסור מדרבנן לכבוש בשבת מפני שהוא כמבשל<sup>ה</sup>.

מותר לרכך פרי קשה ע"י נתינתו בתוך פירות רכים. ועיין בסוף הערה ג'.

## השימוש בדוד שמש

ד. המשתמש במים שהתחממו בדוד שמש, גורם שהמים הקרים שנכנסים מתחממים מהמים החמים הקיימים בדוד, ואסור משום מבשל בתולדת חמה. ואם משתמש במים חמים רבים עד כדי שהמים שנשארו לא יוכלו לחמם את המים הקרים, אלא שהמים הקרים יתחממו מה"קולטים", נחלקו הפוסקים אם נחשב בישול בחמה עצמה שמותר<sup>ז</sup> או בישול בתולדת חמה ואסור<sup>ח</sup>, ולמעשה נהגו להחמיר בזה<sup>ט</sup>. ויש להיזהר בברזים החדשים שמסתובבים על מקומם אנה ואנה ובתנודה קלה עלול לעבור למים החמים.

יש המקילים לפתוח ברז מים חמים שהוחמו בדוד שמש [אך לא ב"בוילר"!]. בשינוי לצורך הכנת מאכל לתינוק מפני שנחשב כחולה שאין בו סכנה<sup>י</sup>, ועדיף לקחת מים חמים ממקום אחר אם אפשר לעשות כן.

## צינורות חיצוניים שמתחממים מן השמש

ה. נראה שאפשר להקל ולפתוח ברז מים גם במקומות שיש צינורות מחוץ לבנין שמתחממים מהשמש, אף אם המים שנשארים בהם זמן ממושך מתחממים עד לחום שהיד סולדת בו<sup>יא</sup>.

יב. בישול בתולדת חמה הוא אסור מדרבנן, כמבו' בס' ש"ח, ג', ויש המקילים בשינוי לצורך אוכל לקטן, שהרי צרכי קטן נחשבים כחולה שאין בו סכנה כמבו' בס' ש"ח, י"ז, ומותר לעשות מלאכות דרבנן ע"י ישראל בשינוי כמבו' שם סקנ"ז.

יג. תולדות חמה אסור מדרבנן, וכאן הוי חימום ובישול כלאחר יד [ואינו דומה לדוד שמש שמיועד לחימום והדרך לחמם שם כן] וא"כ הוי פס"ר בתרי דרבנן [שהרי לא מתכוין לחימום] ובדרך כלל הוי פס"ר דלא ניחא ליה [שאינו

ח. סי' שכ"א, ג' וסקט"ז. ועי' בס' ט' סעיף ד' בפרטי הדין.

ט. הר צבי [או"ח סי' קפ"ח] וציץ אליעזר [ח"ז סי' י"ט וח"ח סי' י"ד].

י. מנח"י [ח"ד סי' מ"ד] ושבט הלוי [ח"א סי' צ"ד].

יא. גם יש להסתפק בבישול בחמה כשהדרך לעשות כן אם מותר, שהרי הטעם להיתר בישול בחמה הוא מפני שאין דרך בישול בכך. ועי' מנחת שלמה סי' י"ב הע' ד', וע"ע לעיל הע' ג'.

## שיעור בישול וחצי שיעור

ו. שיעור בישול מדאורייתא כגרוגרת, ולבשל פחות מכגרוגרת אסור מדאורייתא משום חצי שיעור".

המניח כלי מתכת במקום שיכול להגיע להתכה או לגחלת ובדעתו ליקח הכלי משם קודם שייעשה גחלת, אין בזה איסור של חצי שיעור בישול ומותר לעשות כן<sup>טז</sup>. ויש אומרים שיש בזה איסור של חצי שיעור<sup>טז</sup>. אבל המניח כלי מתכת בחום שלעולם לא יוכל להגיע להתכה או לגחלת מותר לעשות כן אף לשיטה זו".

המחמם משקה לחום פחות מהיד סולדת בו אין בו איסור חצי שיעור - אלא שאם מניח במקום שיכול להגיע לחום שהיד סולדת בו אסור שמא ישכחנו שם"י". המבשל מאכל פחות ממאכל בן דרוסאי אין בו איסור חצי שיעור<sup>טז</sup> - אלא

טז. חזו"א סי' נ' סק"ט.

יז. כ"כ החזו"א בתשובה לגרש"ז אויערבך זצ"ל, נדפס במנחת שלמה ח"ב סי' י"ז, ועיין בדרור יקרא עמ' שג ביאור הגר"צ פלמן זצ"ל בדברי החזו"א. ועיין עוד לקמן בהלכות חזרה [סי' ג' סעיף ו'] ובהערות שם.

יח. סי' שיי"ח, י"ב, י"ד, ט"ו.

יט. נחלקו בזה הראש יוסף [שבת לח: ד"ה ודע] והאבן האזל בשבת פכ"ב ה"ח ושבה"ש סקנ"ט. בראש יוסף הוכיח מדברי הרמב"ם פ"ט ה"ה שבשר שנתבשל כמאב"ד מצד אחד פטור אבל אסור שאסור אף בפחות מכמאב"ד, אך באבן האזל כתב ששם אפשר לחתוך את הצד המבושל כמאב"ד וא"כ הוי חצי שיעור בכמות ולא באיכות. ולהלכה, כתב הבאה"ל בסעיף ו' ד"ה ויכול שאין איסור חימום דבר יבש לחום שהיס"ב אם לא יגיע לכמאב"ד, וכן דייק המנחת שלמה בח"א סי' י"א [בהערה שם] מדברי המ"ב סקצ"א שכתב שאסור להקריב פירות למקום שיכולים להיצלות ולא כתב למקום שיכולים להגיע לחום שהיס"ב כמו במים [ובח"א ובתהל"ד כתבו שיבש דינו כלח ואם יכול להגיע לחום שהיס"ב אסור], וכן מבו' במ"ב שם סקצ"א לגבי חימום מתכת לחום שהיס"ב.

רוצה בחימום המים] ובשעה"צ כתב שאפשר להקל בפס"ר בתרי דרבנן [בסי' ש"טז סקי"ח ובסי' של"ז סק"ב ובמ"ב בסי' ש"מ סקי"ז]. ואף למפקקים בהיתר זה [החזו"א סי' ס"א והגר"ש"א זצ"ל בדרור יקרא עמ' רצא] נראה שאפשר להקל בצירוף הדעות שחימום בדוד שמש נחשב לחימום בחמה עצמה ומותר וא"כ ה"נ בנידון זה יסברו שמותר [שהרי כאן אין הדרך לחמם כן], ומלבד זאת הוי רק גרמא שאיסורו רק מדרבנן [עי' סי' של"ד סעיף כ"ב ובאה"ל שם], ושאינו מדוד שמש שמיועד לחימום ודרכו בכך. עוד יש להעיר שלכאורה בדרך כלל אינו פסיק רישא שיתחממו המים כיון שיתכן שיפתחו את המים אחרי זמן קצר לפני שיספיקו להתחמם, ואף שגם זה אסור גזירה שמא ישכח ויבשל כמבו' בסי' שיי"ח סעיף י"ג, מ"מ איסורו רק מדרבנן ואפשר לצרף לקולא בפס"ר. [וכן יש לדון אם חסר בחשיבות מלאכה כיון שפעולתו אינה משתייכת כלל לחימום המים הנכנסים אלא רק לשתיית המים היוצאים, ועיין עוד בסי' מ"א סעיף י"ט בגדר שם "מלאכה"].

יד. רמב"ם פ"ט ה"ה. ונפסק במ"ב שיי"ח סק"א.

טו. סי' שיי"ח סקצ"א.



שאם מניח את המאכל במקום שיכול להגיע למאכל בן דרוסאי אסור להניחו אף לזמן מועט שמא ישכחנו שם<sup>2</sup> [בגדר שיעור "בן דרוסאי" עיין לקמן סי' ב' סעיפים ו'-ח'].<sup>3</sup>

### גמור בישול

ז. דבר יבש המבושל כבר כמאכל בן דרוסאי, ואף אם מבושל יותר מכך, אסור מדאורייתא להמשיך ולבשלו עד שיגמר בישולו<sup>4</sup>. וכן מים שכבר חמים בחום שהיד סולדת בו אסור לחממם יותר כדי שירתחו ממש שזהו גמור בישולם<sup>5</sup>. (ויש המקילים להרתיח מים שחמים בחום שהיס"ב<sup>6</sup>) ועי' עוד בהרחבה לקמן בהע' קל"ג. שיעור חום שהיד סולדת בו לחומרא [כלומר, שאסור לחממם מים לחום כזה] הוא כ-45-40 מעלות או מעט פחות<sup>7</sup>. שיעור חום שהיד סולדת בו לקולא [כגון מים שרתחו והצטננו עד חום שהיס"ב לדעת המחבר וכדלקמן בסעיף ח'] הוא כ-79-71 מעלות<sup>8</sup>.

כג. שו"ע הגר"ז סי' שי"ח סעיף ט'.

כד. בפתחי תשובה יו"ד סי' ק"ה סק"ז כתב שאין לשער יד סולדת בו ע"פ הרגשת היד אם אפשר להחזיק היד במים החמים אפי' לענין דרבנן. ובפוסקים מצינו כמה שיעורים בזה, בשם החזו"א אמרו [ארחות רבינו ח"א עמ' קנ ומאור השבת ח"א סי' ב' הע' י"ג] שהוא מ-40 מעלות וכ"כ באור לציון [ח"ב פרק ל' אות י"ג] וכן דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [אוצרות השבת פ"א סעיף א']. ובאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד אות ג] כתב שיש לחוש מ-43 מעלות וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [שבות יצחק בישול סוף פי"ח] ודעת הגר"ש אויערבך זצ"ל [מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות ח] שיש לחוש מ-45 מע' וכן דעת המנח"י [אוצרות השבת ח"א עמ' סד].

כה. באגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד אות ג כתב ש-71 מעלות הוא ודאי חום שהיס"ב ובאגרו"מ ביו"ד ח"ב סו"ס נ"ב כתב ש-79 מעלות הוא ודאי חום שהיס"ב.

כ. רמ"א סי' שי"ח, י"ד, ועי' באה"ל בסעיף ו'.

כא. סי' שי"ח, ד' וסקכ"ו. ועיין בבאה"ל סוד"ה אפילו שבדיעבד אין המאכל נאסר באיסור מעשה שבת.

כב. שביחת השבת מבשל סקי"ד [ומה שכתב בהקדמתו להל' מבשל אות יח שמותר צ"ל דמירי במים שהיו רותחים ונצטננו], תהל"ד סקי"ז, וכ"כ במנח"י ח"י סי' כ"ח ובצי"א ח"י"ח סי' ל"ב ובשבט הלוי ח"ז סי' מ"ב ובאז נדברו ח"ו סי' ט' וסי' י' וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בישול אות כד, ובאות א היקל בלח שנצטנן. ואף שבכ"י סוד"ה אפילו כתב 'ומשמע לי שכל שהיס"ב מיקרי רותח' והמג"א והמ"ב בסי' שי"ח סקכ"ב פסקו את דבריו להלכה, היינו דוקא לענין בישול שאם המים חמים בחום שהיס"ב א"כ עדיין הם נחשבים מבושלים, אבל מים שמעולם לא רתחו א"כ אסור לחממם מחום שהיס"ב לרתיחה כיון שזה גמור בישולם שהרבה רוצים אותם רותחים.

## בישול אחר בישול

ח. בדבר יבש אין בישול אחר בישול, ולכן מותר לחמם דבר יבש שבושל בעבר כל צרכו ונצטנן<sup>ז</sup> [אלא שיש להקפיד על דיני חזרה בשבת]. אבל בדבר לח יש בישול אחר בישול, ולכן מים שהיו רותחים ונצטננו לגמרי אסור לחמם שוב משום בישול אחר בישול, ואם נשארו חמים מעט, אף אם פחות מהיד סולדת בו, מותר להרתיחם - לרמ"א. ולמחבר אם המים הצטננו פחות מחום שהיד סולדת בו אסור להרתיחם<sup>ז</sup>. מים שהתבשלו והצטננו לגמרי וחזר וחיממם לחום מועט, אין היתר לחמם יותר גם לרמ"א<sup>ח</sup>.

דבר יבש שנתבשל עם מים במקרוגל נחשב למבושל לכל דבר<sup>ז</sup>.

## מהו "דבר לח"

ט. כל דבר נוזלי, אף אם משתבח בבישול, נחשב כדבר לח<sup>ל</sup>.

דבר עבה [כמו "קטשופ" או "ריבה"] אלא שנשפך מכלי לכלי, יש הסוברים<sup>לא</sup> שנחשב דבר לח כיון שנשפך מכלי לכלי, ויש הסוברים שנחשב דבר יבש<sup>לב</sup>.

כט. אגרו"מ או"ח ח"ג סי' נ"ב ד"ה וא"כ, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [שבות יצחק דיני מיקרוגל פ"ד] וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"י סי' ס"ב, ועיין בחוט שני שדעת הגר"ק זצ"ל לחוש להחמיר בזה שאולי בישול במקרוגל אינו בישול גמור.

ל. כן סתימת הפוסקים, וכ"כ הפמ"ג בסי' רנ"ד בא"א סק"א.

לא. אגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד אות ה.

לב. הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל, כן הביא בשמם במאור השבת סי' ו' הע' י"ז, וביאר דבריהם שם, כיון שאין חשיבות כ"כ בחימום אלא בבישול, ואמנם בפמ"ג הנ"ל מבו' שבכל לח יש בא"ב אף שמשתבח בבישול, ואולי כאן נקטו סברא זו להקל בדבר עבה.

כו. סי' שי"ח, ט"ו וסקמ"א. ויש ליתן לב אם לא הוסיפו תבלינים או מלח וכיו"ב שלא התבשלו בבישול הראשון.

כז. סי' שי"ח, ט"ו. ואמנם, לשון הרמ"א שם שמעיקר הדין אין בישול אחר בישול כלל אלא שיש מנהג להחמיר בנצטנן לגמרי, וכן משמע שם בגר"א ובמג"א ובמחה"ש, מ"מ בפמ"ג סי' רנ"ג במ"ז סקי"ג [ובסי' שי"ח בא"א סקל"ט] ובמ"ב סי' רנ"ג סקס"ח נקטו בדברי הרמ"א שפסק שיש בישול אחר בישול בנצטנן לגמרי [אלא שהמנהג להקל בלא נצטנן לגמרי].

כח. פמ"ג סי' שי"ח בא"א סקל"ט ומחה"ש סי' רנ"ג סקי"ט בדעת המג"א שם, וכן מבואר במ"ב סי' רנ"ג סקס"ח.

והיינו, שיש להחמיר שאם נצטנן לגמרי בטל החימום הראשון ועתה יש תיקון נוסף בחימום.

קרח או שומן קרוש נחשבים כדבר יבש אף שיפשירו אח"כ ויהפכו למים<sup>ל</sup>, אלא שבדרך כלל אסור להפשירם משום מוליד<sup>ד</sup>. ואמנם, מותר להכניס גוש קרח או שומן קרוש שנתבשל וקפא לתוך מים רותחים לפי שאז אין איסור מוליד<sup>ה</sup>. [אמנם יש לדעת שקרח המצטבר על אוכל שבמקפאי בדרך כלל הוא קרח שנוצר במקפאי ואסור לבשלו].

### דבר יבש עם לחלוחית היצונית

י. דבר יבש מבושל צונן שיש בו לחלוחית היצונית מועטת<sup>ו</sup> שהתבשלה והצטננה<sup>ז</sup> [כפי שמצוי בדרך כלל בתבשילים], נחשב דבר יבש, וראה בהערה!<sup>ח</sup>, ויש המחמירים שנחשב דבר לח<sup>ט</sup>. ואם יש בו לחלוחית הבלועה בפנים בלבד - ודאי נחשב לדבר יבש<sup>י</sup>.

את הדבר הלח, כ"כ בשו"ע הגר"ז סי' רנ"ג סקי"ח ובסי' שי"ח סקי"א ובשו"ת חת"ס א"ח סוף סי' ע"ד ובא"ר סי' שי"ח סקי"א, ועי' אגרו"מ א"ח ח"ד סי' ע"ד ביטול אות ז שג"כ דחה את דברי הפמ"ג [ועי"ש שכתב שבשעת הדחק גדול אולי יש להתיר], וע"ע בשעה"צ סי' רנ"ג סקע"ח מש"כ בשם הפמ"ג.

לז. אם הרוטב הלח אינו מבושל כלל ורק החתיכה היבשה מבושלת, עיין בסעיף י"ז.

לח. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א, והיינו רק לפוסקים כהרמ"א בצירוף שלעיקר נקטינן שאין ביטול אחר ביטול אפילו בלח, כ"כ במאור השבת ח"ב עמ' קפה בשם [ועי"ש בעמ' ס שבאטריות מבושלות אין להקל כן] וכן הביא בשבות יצחק עמ' שצח ובדרור יקרא עמ' שלט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

לט. כן דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [במאור"ש שם].

מ. כן דעת הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל והגר"ק שליט"א [שם].

לג. סי' שי"ח סק"ק. ואף שהפמ"ג [בא"א סקמ"א] הסתפק האם קרח שונה משומן, היינו רק לפי הצד שציידד לפרש בדברי הרמ"א שם שרוטב שנקרש הכוונה למים שנעשו לקרח ואעפ"כ המג"א כותב שיש בזה ביטול, אבל לפי מסקנתו שאפשר שהכוונה לשומן שנמס בתוך הרוטב הלח ולכן יש ביטול בגלל הרוטב הלח א"כ שוב אין מקור לחלק בין שומן לקרח, והמשנ"ב [בסק"ג וסקק"ד] פירש בפשיטות כצד זה שהשומן נמס בתוך הרוטב הלח ולכן יש ביטול [ובאמת כך יותר מתיישב בלשון הרמ"א], וא"כ קרח ושומן דינם שווה. ועיין עוד לקמן הערה ס"ה. ועי' גם פמ"ג סי' רנ"ד א"א סק"א.

לד. סי' שי"ח, ט"ז.

לה. עיין סי' ש"כ, ט'.

לו. בפמ"ג סי' רנ"ג במ"ז סקי"ג ובא"א סקמ"א ובסי' רנ"ט במ"ז סק"ג כתב דאזלינן בתר רוב, ואם רוב מה שנמצא בקדירה יבש מותר לחממו. אבל הפוסקים חלקו עליו וכתבו שכאן לא שייך רוב ומיעוט שאין כאן ביטול של המיעוט אלא יש כאן גם דבר יבש וגם דבר לח ואסור לחמם

כמו כן מותר להניח דבר יבש בסיר וליתנו על גבי סיר מלא באוכל העומד על האש אף אם יש בקרקעית הסיר לחלוחית מועטה שהצטברה מהתבשיל. ויש המחמירים בזה<sup>מא</sup>. ולכן אין להניח חלה קפואה לחימום אם יש עליה שיכבת קרח [עי' לקמן הע' קל"ו].

### אפיה אחר בישול וחימום אחר בישול

**יא.** אף שאין בישול אחר בישול, יש בישול אחר אפיה ואפיה אחר בישול [ולכן אסור לשפוך רוטב חם מכלי ראשון על בורק'ס, ואפילו לא דרך מצקת, אלא להעביר קודם לכלי אחר וממנו לשפוך על הבורק'ס, או לשפוך מקודם את הרוטב לצלחת דרך מצקת ועל הרוטב להניח את הבורק'ס]<sup>מב</sup>.

וכתב המ"ב שמשום כך אסור לחמם בלי מים בשר או תפוז"א שהתבשלו במים, כיון שחימום בכלי בלי מים על המיחם מוגדר "אפיה" ויש אפיה אחר בישול<sup>מג</sup>. אבל הרבה פוסקים התירו לעשות כן [באופן שאין איסור "חזרה" בשבת], כיון שסוברים שחימום קל כזה אינו מוגדר אפיה<sup>מד</sup>. ולפי זה יש להקל להכניס קוגל חם לצלחת שיש בה ירקות מבושלים [ראה לקמן הע' ק"ח].

בכלי שלישי הקילו הפוסקים שאין בישול אחר אפיה או להיפך<sup>מה</sup>.

מוסיפה על הבישול, ונחלקו בזה הפמ"ג והבאה"ל [עיין באה"ל ד"ה יש], ונ"מ לדין אפיה שאחר בישול שאחר אפיה שאם הבישול הוסיף על האפיה א"כ עתה יש כאן גם שבח של בישול וגם שבח של אפיה ומותר לאפות, אך אם הבישול ביטל את האפיה א"כ יש כאן רק שבח של בישול ואסור לאפות.

ונ"מ גם כן לחימום מועט שאין בו שבח של אפיה אך יש בו שם אפיה ששייך לומר שתבטל את שבח הבישול הראשון וממילא עצם החימום אסור כיון שאסור לחמם דבר שאינו מבושל, והמ"ב אזיל לשיטתיה שהוא ביטול של הבישול הראשון ולכן אוסר גם חימום מועט.

מה. סי' ש"ח סקמ"ז וחזו"א סו"ס נ"ב, וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' רי"ג] והגריש"א זצ"ל.

מא. הגרי"ש אלישיב זצ"ל מתיר בזה [דרור יקרא עמ' שלט. השואל שם שאל על גובה שני מילימטר], ולהגר"ש ואזנר זצ"ל יש להחמיר כנ"ל.

מב. סי' ש"ח, ה' וסקמ"ה. [בישול' - במים המתחממים מהאש, 'אפיה' - בחום של התנור בלי מים].

בורקס עבר אפיה, ושפיכת רוטב חם עליו מכלי ראשון נחשב כבישול אחר אפיה, ועירווי ממצקת נחשבת כעירווי מכלי ראשון כדלקמן סעי' כ"א, ונתבאר שם שאין לצרף את הדעות שאין בישול אחר אפיה להקל במקרה זה.

מג. סי' ש"ח סקמ"א ובאה"ל סעיף ט"ו ד"ה והוא.

מד. כ"כ החזו"א [סי' ל"ז סקי"ד] והאגרו"מ [ח"ב סי' פ"ה] וכן דעת הגריש"א זצ"ל.

ושורש המחלוקת, האם איסור אפיה אחר בישול נובע משום שהאפיה מכמלת את הבישול או

## אפיה אחר בישול אחר אפיה

**יב.** אין אפיה אחר אפיה ולכן מותר לחמם מאכל שנאפה בלי מים.

נחלקו הפוסקים אם יש אפיה אחר בישול שלאחר אפיה וכן אם יש בישול אחר אפיה שלאחר בישול, יש האוסרים ויש המתירים<sup>יב</sup>. ויש לדעת, שמוצרים רבים עשויים בדרך של אפיה אחר בישול, שלאחר בישולם במים עוברים ייבוש בחום<sup>יג</sup>, וממילא תלוי במחלוקת הפוסקים הזאת אם מותר עכשיו לבשלם במים, אך לחמם בלא מים ודאי מותר כיון שנאפו.

- לענין הוספת מים לחמין ["טשולנט"] שהצטמק והתייבש [שהוא בישול החמין אחר שהתייבשו ונאפו אחר בישולם], ראה לקמן סי' ג' סעיף כ"ב.

## צליה וטיגון אחר אפיה

**יג.** יש להחמיר שיש צליה אחר אפיה<sup>יד</sup>.

יש להחמיר שיש בישול אחר טיגון וגם אפיה אחר טיגון<sup>טו</sup> אולם טיגון בשמן עמוק נחשב לבישול ומותר לבשלו<sup>יז</sup>. והנה, אופן ייצור שקדי מרק משתנה מזמן לזמן, והאופן המותר לתת שקדי מרק הוא לתוך צלחת שמזוגו לתוכה מרק ממצקת<sup>יח</sup>. וראה לקמן סעיף כ"א וסעיף כ"ו.

הוא מהחום הכללי כמו בחום של תנור ואינו ישירות מהאש].

מו. סי' שי"ח, ה' באה"ל ד"ה יש, וראה בהערה מ"ד הביאור בזה.

מט. עי' פמ"ג שם שהסתפק בזה, והמ"ב בהל' ברכות [סי' קס"ח סקנ"ו] נוטה שטיגון נחשב לבישול, אולם ביארנו לעיל שאין הכרח לדמות דין בישול ואפיה הרגילים לדין בישול אחר אפיה שי"א שתלוי בהשבחה ולא בשם אפיה ושם בישול, וכ"כ בשבט הלוי ח"ז סי' י"ב אות ג שיש להחמיר בזה.

מז. ישנם סוגים שונים של שקדי מרק ואבקות קפה הנעשים בדרך זו. וגם סוכר נעשה כך, ועיין בספר מאור השבת ח"ג עמ' צג והלאה מה שהביא בשם הפוסקים בענין זה. ועי' עוד לקמן סעי' כ"ה.

נ. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פ"א סעי' ס"א] והגר"ש אלישיב זצ"ל [במאור השבת סי' ח' הערה ו'] והגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"י סי' ס"ג].

מח. פמ"ג סי' שי"ח במ"ז סק"ז. ובבאה"ל כתב שאין אפיה אחר צליה, ואפשר שיש לחלק בין צליה לאחר אפיה לבין אפיה שלאחר צליה, אך י"ל שהפמ"ג לשיטתו שהכל נמדד לפי ההשבחה ואם יש השבחה בצליה אחר אפיה אסור, והבאה"ל למד שהכל נמדד ע"פ דין בישול או אפיה וכיון שאפיה וצליה מוגדרים דבר אחד א"כ אין הצליה מבטלת את האפיה.

נא. ראה לקמן בסעיף כ"ג שמותר לבשל בכלי שלישי, וראה לקמן בסעיף כ"א שצלחת מרק שעירו לתוכה ממצקת נחשבת כלי שלישי, ועוד

[צליה' הוא ישירות מהאש או מחום גדול, ו'אפיה'

### עירוי אחר עירוי

יד. דבר שנשרה מערב שבת בכלי ראשון אסור לשרותו בשבת בכלי ראשון. דבר שעירו עליו בערב שבת בכלי ראשון, אין למחות ביד המקילין לערות עליו בשבת בכלי ראשון, אבל טוב יותר שלא לעשות כן אלא רק ליתנם בכלי שני או לערות עליהם בכלי שני. ולכן, המכין תה או קפה מערב שבת יכניס את העלים או את שקיות התה או את הקפה לתוך הכלי ראשון [שהמים התבשלו בו] בעצמו, ואם רק שופך עליהם בערב שבת מהכלי ראשון יותר טוב שלא ישפוך עליהם בשבת בכלי ראשון<sup>יב</sup>.

### גדר "כלי ראשון"

יז. כלי ראשון הוא הכלי שבו התבשל התבשיל על האש, בין אם נמצא עדיין על גבי האש ובין אם כבר הוסר מהאש.

אם העביר את התבשיל לכלי שני אחר שדפנותיו חמות, דינו ככלי ראשון<sup>יג</sup>.  
דין כלי ראשון - מבשל כל דבר<sup>יד</sup> כל עוד מה שבתוכו חם בחום שהיד סולדת בו<sup>טו</sup>.

### החזרת מכסה רטוב לקדירה

יז. מי שהוציא מכסה של קדירה שהיא כלי ראשון והמכסה רטוב ממים או מאדים, אם המים הצטננו לגמרי [לרמ"א, ולמחבר אם נצטננו לפחות מחום שהיד סולדת בו<sup>טז</sup>] אסור להחזיר את המכסה לסיר אלא מקודם צריך לייבש ולנגב את המכסה<sup>יז</sup>, ואם המים נשארו חמים מעט [לרמ"א] מותר להחזיר את המכסה לסיר [ואין לחשוש לאיסור חזרה<sup>יח</sup>].

### בישול לחות הנשארת בכלי

יז. וכן מי שלקח מרק במצקת בכלי ראשון ושירי המרק שבמצקת הצטננו לגמרי [לרמ"א] ורוצה לקחת עוד מרק מהכלי הראשון צריך לנגב ולייבש את המצקת

יש לצרף כאן צירופים רבים להקל, הן עצם דין אפיה אחר בישול שהוא רק חומרא, והן דין בישול אחר טיגון או אחר טיגון עמוק או אחר אפיה שאחר בישול. וע"ע בשבט הלוי ח"י שם.

נב. סי' שיי"ח סקל"ט ובשעה"צ סקס"ג.

נג. פמ"ג סי' רנ"ז במ"ז סק"ה.

נד. ויש להחמיר אפילו במלח כמב' שם ברמ"א

ובמ"ב סקע"א.

נה. סי' שיי"ח, ט' וסקס"ג וסקס"ד.

נו. ראה לעיל סעיף ח' ובהערות שם.

נז. שמא יפלו הטיפות לתוך הסיר ויתבשלו, וגם הטיפות הדבוקות למכסה מתחממות מהאדים של המים החמים, [והוי בישול או אפיה].

נח. כן דעת הגרשז"א זצ"ל וכן דעת הגרח"ק

לפני נתינתה בכלי. אמנם אין צריך לייבש לגמרי את המצקת או המכסה אלא מספיק לנער היטב את המכסה או המצקת אף שנשאר לחות בכלי<sup>יב</sup>. אבל במים צוננים מתחילתם אסור אף בלחות מועטת, ולכן המערה מים ורתחים לתוך כלי צריך לייבש ולנגב לגמרי את הכלי<sup>יג</sup>, ויש המקילים אף בלחות צוננת מתחילתה [כמו בכוסות אחרי שטיפה וניעור] לשפוך עליהם מים ורתחים<sup>יד</sup>.

### קירוב בישול

יח. מאכל שאינו מבושל כל צרכו, אסור למהר בישולו. ולכן, אם יש מאכל שאינו מבושל כל צרכו [כגון שעועית בקדירת החמין או שהוסיף מלח<sup>יז</sup> או שאר תבלינים סמוך לשבת], אסור להקריב את הקדירה לאש [גם באופן המותר מצד חזרה, עי' לקמן סי' ג' סעיפים ח', ט', כ' בפרטי הדינים], וכן אם הסיר את המכסה אסור להחזירו מפני שכל אלו ממהרים בישולו.

### עירווי מכלי ראשון

יט. כפי שאסור לבשל דבר יבש ולחמם דבר לח בכלי ראשון, כמו כן אסור לערות מכלי ראשון על גבי דבר יבש שאינו מבושל כל צרכו ועל גבי דבר לח צונן, שעירווי מבשל כדי קליפה<sup>יח</sup>. ולענין עירווי ממצקת עיין לקמן סעיף כ"א.

ברית עולם מלאכת אופה סעיף ל"ד, ועיין עוד בספר ארחות שבת שכתב שכן החמיר הגרשז"א זצ"ל לעצמו.

סא. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [הו"ד בספר ארחות שבת פ"א הע' קנ"ו] והגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"ד סי' מ"ב].

סב. סי' רנ"ז, ד' וסי' רנ"ד, ד' וסקכ"ג וסי' שי"ח סק"נ, וכתב הגרעק"א בתחילת סי' שי"ח בשם הריטב"א שאפשר שאיסורו מדאורייתא. ובמלח יש להיזהר ביותר מפני שיש אומרים שמלח נחשב קשה מאוד לבישול [סי' שי"ח, ט'], ואף שלחומרא חוששים שאינו קשה כ"כ לבישול, מ"מ אם הוסיף מלח לקדירה, צריך לחוש עד זמן שודאי התבשל כבר.

סג. סי' שי"ח, י' וסקע"ד וסקל"ט.

שליט"א. שאין לחוש למיחזי כמבשל או לשמא יחתה בטיפות בודדות ולא גזרו על זה איסור חזרה. ונתבאר גם לקמן סי' ג' סעיף י"ז.

נט. כיון שהמים היו ורתחים והצטננו, וקל יותר, שהרי לרמ"א מקילין בבישול אחר בישול בלח אם לא נצטנן לגמרי. כן דעת החזו"א [הגר"ש אויערבך זצ"ל בשמו, הובא בספר ארחות שבת פ"א הע' קנ"ז], וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות יט, וכן דעת הגריש"א זצ"ל [בשבות יצחק בישול עמ' שצח ובהל' שבת בשבת עמ' תמג ועמ' תקן], ועיין במנח"י ח"ט סי' ל' וסי' ל"א כע"ז. ועיין עוד לעיל סעיף י' כעין זה.

ס. במים צוננים מתחילתם אסור, כמבואר בפוסקים הנ"ל, וכ"כ באגרו"מ ח"א סו"ס צ"ג ובתשובות והנהגות ח"א סי' ר"ז, ועיין בספר

עירו של קצת מים חמים על הרבה מאוד מים צוננים מותר<sup>טז</sup>.

מותר לערות מכלי ראשון על דבר יבש מבושל ואפילו הוא צונן אך לכתחילה אין לערות מכלי ראשון על סוכר ומלח אפילו הם מבושלים<sup>טז</sup>.

### עירו שנפסק הקילוח

כ. יש שכתבו שאין לערות מכלי ראשון אפילו אם נפסק הקילוח [כלומר, שאינו קילוח רצוף המחובר לכלי העליון]<sup>טז</sup>, אמנם בדיעבד לא נאסר המאכל אם עירה מכלי ראשון ונפסק הקילוח<sup>טז</sup>.

המערה מכלי ראשון על צלחת והמשקה נוגע בדפנות הצלחת ואח"כ נשפך ונוגע באוכל או במשקה שבצלחת, אם לא נפסק הקילוח נחשב כעירו מכלי ראשון ומבשל, ואם נפסק הקילוח אינו מבשל ומותר<sup>טז</sup>. ולכן, מותר לערות ממצקת [אך לא ישירות מהכלין] על דפנות הצלחת אף שאח"כ ישפך המרק הרוחח על שיירי המרק או

אמנם נחלקו בזה האו"ה והמהרש"ל [שהם המקור לדין דבר גוש כמבו' בט"ז יו"ד סי' צ"ד סק"ד], שלשיטת האו"ה [כלל ל"ו ס"ז] מעלת דבר גוש רק מצד שאין לו דפנות המצננות אותו, ולמהרש"ל [יש"ש חולין פ' כל הבשר סוף סי' ע"א ופ' גיד הנשה סי' מ"ד] מעלת דבר גוש מצד שמחזיק את החום ולא מתפזר לצדדים כמו נוזל, ולפי"ז דבר גוש עדיף מדבר לח שנפסק הקילוח.

אבל בפמ"ג ביו"ד סי' ק"ה סק"ה כתב שאף שהש"ך אוסר מאכל שנשפך עליו רוטב טרף מכלי ראשון אף אם נפסק הקילוח, מ"מ בהלכות שבת אם נפסק הקילוח אינו מבשל, וכ"כ הפמ"ג באו"ח סי' שי"ח בא"א סקל"ב, וכ"כ החזו"א ביו"ד סי' ט' סק"ה [ועיי"ש שתמה על הש"ך וכתב שגם לענין בליעת ופליטת איסורים אינו בולע ופולט]. ובמ"ב סתם ולא פירש הדין ובסקע"ד כתב שאם נפסק הקילוח אין המאכל נאסר אבל לא פירש אם לכתחילה מותר.

סז. סי' שי"ח סקע"ד.

סח. רמ"א יו"ד סי' צ"ב סעיף ז'. ועי' פמ"ג שם בשפ"ד סקל"ד.

סד. סי' שי"ח סקע"ח וסקפ"ג וסקפ"ד. ועי' מאור השבת ח"א סי' ג' סקל"ג\*.

סה. שם סקע"א. ואין הטעם משום שנחשבים לדבר לח אחר המסתם, שהרי במשנ"ב שם סק"ק פסק שדבר יבש שמפשיר ונמס ונהיה לח נחשב לדבר יבש כיון שבשעה שעירו עליו מים חמים היה יבש, אלא הטעם שאין רגילות לאוכלם כך כמו שהם כמש"כ הזרע אמת ח"א סי' ל"ט ועוד טעם משום שהם נשפכים מכלי לכלי א"כ יש המחמירים שדינם כלח אף שבעצם הם יבשים, ועי' ש"ך יו"ד סי' ק"ט סק"ג.

סו. האחרונים דנו אם לכלי ראשון יש מעלה שדפנותיו מחממות את המים או שלכלי שני יש חיסרון שדפנותיו מצננות את המים [עיי' בספר יד יהודה ביו"ד סי' ק"ה סק"ד], וכתבו החו"ד בסי' צ"ב סקכ"ז והאג"ט במלאכת אופה סעיף ל"ב שנפק"מ בדבר גוש ובעירו שנפסק הקילוח שבשניהם אין סיוע מהכלי ראשון ואין הפרעה לבישול מהכלי שני ולפי"ז כיון שבדבר גוש אנו מחמירים שמבשל גם בכלי שני [מג"א בסקמ"ה ומ"ב בסקס"ה] א"כ גם בעירו שנפסק הקילוח יש להחמיר כך.



על שקדי המרק שבצלחת, ובתנאי שנפסק הקילוח - כלומר, שבזמן העירוי לא יהיה חיבור רצוף מהמצקת לצלחת אלא המשקה יהיה באויר לפני שנוגע בצלחת [שישפך ממקום גבוה או שישפך במהירות]<sup>55</sup>.

### דין מצקת

**כא.** המ"ב כתב שדין מצקת [או שאר כלי ששאבו בו מכלי ראשון] ככלי ראשון, ועירוי ממצקת דינה כעירוי מכלי ראשון, ובמקום אחר כתב המ"ב שכשמערה ממצקת לכלי אחר נעשה הכלי האחר כלי שלישי מחמת המצקת שהיתה בינתיים<sup>56</sup>, וכיאר הפוסקים<sup>57</sup> שלגבי המצקת עצמה מחמירים להחשיבה ככלי ראשון ועירוי ממנה נחשב כעירוי מכלי ראשון, ולגבי הכלי שעירו לתוכו מן המצקת מקילים שנחשב לכלי שלישי<sup>58</sup>. ולכן, המערה מרק ממצקת לצלחת יכול להכניס שקדי מרק ומלח למרק [אם אין דבר גוש]. ואם שהתה המצקת זמן רב בכלי ראשון עד שהעלה רתיחה שם ודאי נחשבת לכלי ראשון לכל דבר<sup>59</sup>. וראה עוד בהערות פריטים בזה<sup>60</sup>.

עיי"ש, וגם רוב הראיות שהביא הט"ז שייכות בכל גווני [כמו ראייתו מתוס' ע"ז לג: ומתוס' שבת מ: והתם מירי בכ"ר שהוסר מהאש]. ובהגדה של פסח מהגריש"א זצ"ל כתבו בשמו שהיה רגיל להזהיר שלא יתנו המצות במרק שבצלחת משום ביטול לאחר אפיה והרי בדרך כלל המרק נשפך ממצקת, ואולי החמיר בזה. [ועי' סי' רנ"ג סקפ"ד, ואמנם שם לא כתב שישאב בכף, ואולי ישפוך מהכלי ראשון לכף].

עג. לגבי כלי שואב נחלקו הט"ז והח"ד ביו"ד סוף סי' צ"ב אם דינו ככלי ראשון או ככלי שני [בתוס' ע"ז לג: סוד"ה קינסא כתב להחמיר לשני הצדדים בדין כלי שואב], והש"ך בסי' ק"ז סק"ז כתב להחמיר בזה, והמ"ב בסקפ"ז נטה להחמיר ג"כ, ובזה אפשר להקל לגבי הצלחת שעירו לתוכה. אמנם אם מעלה רתיחה בתוך הכלי הראשון לכו"ע הוי ככלי ראשון כמב' בט"ז ובחוו"ד שם, וכ"כ המ"ב בסי' שיי"ח סקפ"ז, ובסי' תנ"ב סק"כ בשם המג"א. ועיין בהשולחן כהלכתו סי' י" סעי' מ"א בדין מצקת ושאר כלי שואב.

עד. עיין בהערות הקודמות. עוד יש להעיר

סט. ואף שגם לאחר כל זה הרי כלי שני עצמו יש בו חששות וכפי שיבואר לקמן סעיף כ"ב, מ"מ מותר וכמו שיתבאר בסעיף הבא שיש להקל בדין צלחת שעירו לתוכה ממצקת שדינה ככלי שלישי. ע. סי' שיי"ח סקמ"ה וסקפ"ז.

עא. כ"כ במנח"י [ח"ה סי' קצ"ז] ובאז נדברו [ח"ה סי' נ"ב]. והיינו שכלי שני אינו מבשל מדאורייתא ורק מדרבנן אסור בדרך כלל כמו שיבואר לקמן סעיף כ"ב וממילא לגבי כלי שני הוי ספק דרבנן ולכן יש ללכת בו לקולא שהוא כבר כלי שלישי, אבל עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה מדאורייתא ולכן הוי ספק דאורי' ולחומרא.

עב. ויש שפירשו, שבסקמ"ה [לגבי כלי שעירו לתוכו ממצקת] יש צירוף להקל כיון שהמ"ב מירי בפת וי"א שאין אפיה אחר ביטול. אמנם, במ"ב שם ממשיך וכותב דה"ה לגבי בצלים ושומים ושם לא שייך צירוף זה, וע"כ יש לפרש כמו שפי' הפוסקים הנ"ל.

ובחוו"א או"ח סי' קכ"ב סק"ג חילק אם הכלי ראשון נמצא על האש או שהוסר מהאש, אמנם ביו"ד סי' ל"ב כתב להדיא לא כן והוכיח דבריו

## כלי שני

**כב.** כלי שני אינו מבשל מדאורייתא<sup>ע</sup>, ולכן מעיקר הדין מותר ליתן כל דבר בין יבש ובין לח בכלי שני<sup>ע</sup>. ומכל מקום למעשה בדרך כלל יש איסור לבשל בכלי שני מפני כמה טעמים:

**א.** אסור מדרבנן לבשל רוב הדברים בכלי שני משום שנראה כמבשל<sup>ע</sup>, ורק במים ושמן ותבלינים אין איסור מיחזי כמבשל<sup>ע</sup>. וראה בהערות הטעמים לכך ומהם "תבלינים"<sup>ע</sup> [אלא שעדיין צריך לברר שאין את שאר האיסורים הקיימים בכלי שני].

ממש א"כ גם לפמ"ג אין בזה איסור [וכן משמע ברשב"א דף מב.].

עה. והיינו שאין בו כח לבשל דבר קר שניתן לתוכו. והנה, השופך מים צוננים מועטים למים חמים שבכלי שני ירגיש חום, אבל לא מפני שהמים החמים בישלו את המים הקרים, אלא מפני שהמים החמים לא התקררו והמים הצוננים המועטים מעורבים היטב במים החמים ובטלים בהם.

עו. שבת מ: ודף מב.: ועיין תוס' שם מ: בטעם הא דכלי שני אינו מבשל.

עז. תוס' בדף לט. ד"ה כל, ובמ"ב סי' שי"ח סקל"ד.

עח. מים ושמן מפני שמתערבים במים המבשלים וא"כ אינם ניכרים ורק בדבר שניכר בתוך המים המבשלים אותו יש איסור מדרבנן משום מיחזי כמבשל. פמ"ג סי' שי"ח בא"א סקל"ב וסקל"ד. והגרעק"א בגליון [במשנה פכ"ב מ"ג] הביא בשם התו"ש סי' שי"ח סקמ"ו עוד טעם שאם הם לשתייה א"כ נראה כמיקר את החמין ולא יותר. ותבלינים מפני שבאים למתק התבשיל ולא נראה שמבשל אותם [תוס' לט. ד"ה כל].

עט. בחזו"א סי' נ"ב סקי"ט כתב שלימון נחשב תבלין [ולמ"ב לימון אסור מצד חשש קלי הבישול], ודעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' קע"ד] שרק תבלינים שקשים לבישול כמו זנגוויל וקינמון הם המותרים בכלי שני ולא תבלינים כמו פפריקה שקלים להתבשל, וכתב [בהע' קע"ב]

שלמחבר שאסור לחמם דבר לח שנצטנן לחום פחות מהיס"ב [סי' שי"ח, ט"ו] א"כ אין אפשרות כלל לצקת מרק לצלחת, שהרי כתב הפמ"ג, והובא ג"כ בבאה"ל בסעיף ד' ד"ה אם, שכשמעביר דבר לח לכלי שני אף אם היס"ב כבר אסור לבשלו למחבר כיון שכלי שני אינו מבשל א"כ נחשב שהצטנן לפחות מהיס"ב, וא"כ כששם מרק בצלחת אינו יכול להוסיף עוד מרק אפילו מיד אחרי המצקת הראשונה ששפך, כיון שהצלחת לכל הפחות כלי שני ואסור לערות ממצקת שהיא כלי ראשון על המרק שבכלי שני [ואפילו אם יעביר לכלי אחר, הרי אם ישפוך דבר גוש הרי הדבר גוש יבשל את המרק שבכלי שני - ותלוי בדין דבר גוש שבתוך מים ע"י לקמן סוף סעי' כ"ה], וגם הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"ג סי' מ' נטה לפסוק כהפמ"ג והבאה"ל, ועיין חזו"א סי' ל"ז סקי"ג שכתב כן ג"כ בשם הר"ן והוכיח מגמ' לא כן, וצ"ע לדינא [ולרמ"א ודאי מותר שהרי מתיר בא"ב בלח אם לא נצטנן לגמרין]. ויש ליישב ע"פ מש"כ הקובץ תשובות שם שגם לפמ"ג שרי אם לא מבשל ממש כי הרי באמת נשאר חם בחום שהיס"ב אלא שחסר לו כח בישול, ואם גם זה לא נוסף א"כ לא נוסף כלום, ובה ישב איך יתכן שהגמ' הסתפקה [שבת לח:]: פינה ממיחם למיחם מהו הרי כשמפנה לכלי שני כבר יש איסור בישול, ובהכרח כנ"ל שאם מניח במקום שרק היד סולדת בו ולא מרתיח

ב. דבר שהוא מקלי הביטול מתבשל גם כן בכלי שני, וכתבו המג"א והמ"ב שאין אנו בקיאים מה נחשב קלי הביטול, ולכן כל דבר אסור ליתן בכלי שני שמא הוא מקלי הביטול, ורק מים שמן ותבלינים מותר שהם ודאי אינם קלי הביטול<sup>א</sup>. ויש שכתבו<sup>ב</sup> שדוקא פת שהיא רכה ונוחה להתבשל או ביצה שנוחה להתבשל אסור ליתן בכלי שני אבל שאר מאכלים אינם בחשש קלי הביטול ומצד חשש זה אין איסור ליתנם בכלי שני [אלא שלמעשה אין ליתנם בכלי שני מפני שאר הטעמים].

ג. אם המים שבכלי שני חמים מאוד בחום שהיד נכוית בו<sup>א</sup>, אסור ליתן כל דבר שאינו מבושל לתוכם ואף לא מים שמן ותבלינים, מפני שכלי שני מבשל אם חם בחום שהיד נכוית בו<sup>ב</sup>, אבל מים שהיו רותחים ונצטננו לגמרי מותר ליתנם בכלי שני אף אם היד נכוית בו<sup>ג</sup>, ובימינו מצוי מאוד חום שהיד נכוית בו ועל כן הלכה זו נוגעת מאוד לאופן הכנת תה וכדומה, וראה לקמן סעיף כ"ד.

ד. אם היה קילוח רצוף מקלי ראשון שעל גבי האש לכלי שני [כגון: קילוח רצוף ממיחם לכוס] - יש בפוסקים שכתבו שאחרי שנפסק העירווי דין המים ככלי שני<sup>א</sup>. ויש שכתבו שיש להחמיר שדין הכלי השני ככלי ראשון מפני שהקילוח הרצוף מחבר את המים לכלי הראשון<sup>ב</sup>.

כב וכן דעת הגריש"א זצ"ל. ולכאורה המקור לדין יד נכוית בו הוא מאמבטי שמבשלת אף בכלי שני מפני שמחממים אותה הרבה שהיא לרחיצה [סי' שי"ח, י"א]. ועי' ב"י יו"ד סי' ק"ה אות ב ד"ה ואם הוא.

פה. כן משמע במ"ב שבסוף סקל"ט לא חשש ולא הזכיר את ענין יד נכוית בו ושם מיירי לענין חימום לח שנתבשל ונצטנן, וכן משמע בסקכ"ג שמקילים בכלי שני בלח שנצטנן, וכן דעת הגריש"א זצ"ל [בדרור יקרא עמ' שמ]. ועיין במנחת שלמה שם שהגרשז"א זצ"ל הסתפק בדין זה.

פו. חמודי דניאל [הל' כלי ראשון אות א], וכ"כ במנח"י [ח"ד סי' מ"ו] ובשש"כ [פ"א הע' ק"מ] בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ובשבות יצחק [ביטול פ' י"ב] בשם הגריש"א אלישיב זצ"ל.

פז. כ"כ בספר טעמא דקרא ובארחות רבינו עמ'

שיש להחמיר שלימון אינו נחשב תבלין. בצלושום לא נחשבים תבלין, מ"ב סקמ"ה ושעה"צ סקס"ט.

פ. סי' שי"ח סקמ"ב וסקמ"ה.

פא. סי' שי"ח, י' באה"ל ד"ה אסור ובמ"ב סקפ"א ובשעה"צ סקס"ח. וכן מבו' בפמ"ג סי' שי"ח בא"א סקל"ב וסקל"ד.

פב. חזו"א סי' נ"ב סקי"ח סקי"ט.

פג. ושיעור יד נכוית בו, כתב בשבות יצחק בשם הגריש"א זצ"ל [בעמ' צח] שאם יכול להכניס ידו למים בלי לקבל כויה כבר אינו יד נכוית בו, ובמנח"י [ח"ה סי' קכ"ז] כתב שרק אם יכול להשאיר היד במים כמה שניות בלי לקבל כויה אז אינו נחשב יד נכוית בו.

פד. סי' שי"ח סקמ"ח וכ"כ החזו"א שם וכ"כ הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות

העולה למעשה: למשנ"ב מותר לשים בכלי שני כשחם בחום שהיד סולדת בו רק מים ושמן ותבלינים, ואם המים חמים בחום שהיד נבוית בו מותר לשים רק מים שהיו רותחים והצטננו. לחזו"א מותר לשים בכלי כשחם בחום שהיד סולדת בו רק מים ושמן ותבלינים ולימון, ואם המים חמים בחום שהיד נבוית או שהיה קילוח רצוף מהכלי שע"ג האש לכלי שני מותר לשים רק מאכל מבושל לגמרי או מים רותחים או מים שרתחו בעבר ונצטננו ונשארו רק חמים מעט [לרמ"א].

כלי שני שדפנותיו חמות, נחשב כלי ראשון. ולכן, אם שפך מים רותחים מהמיחם לכוס ריקה שדפנותיה חמות, המים נחשבים כלי ראשון ודינם כנ"ל בסעיף ט"ו.

### עירו מכלי שני ודין כלי שלישי ואילך

**בג.** עירו מכלי שני דינו ככלי שלישי<sup>פ</sup>. ובדרך כלל אין הבדל בין עירו מכלי שני לכלי שלישי לבין בישול בכלי שלישי או בכלי רביעי וכן הלאה.

כלי שלישי אינו מבשל, ואין בו דין מיחזי כמבשל, ובדרך כלל אין לחוש בו לקלי הבישול<sup>פ</sup>. אמנם, דברים שהם קלי הבישול ביותר אסורים גם בכלי שלישי<sup>ז</sup>, ולכן אסור לערות מכלי שני או להכניס לכלי שלישי עלי תה או אבקת קפה שאינם מבושלים שהם קלי הבישול ביותר, וכן כתבו בפוסקים שגם ביצה מתבשלת בכלי שלישי<sup>צא</sup>.

לכלי שלישי אבל בסוף דבריו כתב שהקילו בזה כיון שבדר"כ אין היס"ב בכלי שלישי, וכן כתב בסי' נ"ח סק"ט ד"ה ומיני.

צ. סי' שיי"ח סקל"ו וסקל"ט, ואף שהמ"ב מיירי שם לענין עירו מכלי שני כבר נתבאר שאין חילוק בין עירו מכלי שני לכלי שלישי. וכ"כ בערוך השולחן סי' שיי"ח סכ"ח ובחזו"א שם וכן דעת הגרש"א זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' קס"ט] והגר"ש זצ"ל.

צא. שבה"ש מלאכת מבשל סקע"א ושש"כ פ"א הע' קס"ט בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. [ומהחזו"א הנ"ל משמע קצת לא כן שהרי מדבר שם גם על ביצה וכשכתב ההיתר בכלי שלישי לא כתב חוץ מביצה].

קמט בשם החזו"א [וע"ע חזו"א סי' נ"ח סק"ט ד"ה ומינו]. ויש סמך לזה בפמ"ג סי' שיי"ח בא"א סקל"ג וביו"ד סי' צ"ה בשפ"ד סקי"ח.

פח. כן מבר' מדברי הפמ"ג [סי' שיי"ח סקל"ה ובמ"ז סקי"ז וכן מבר' במג"א סי' תמ"ז סק"ט ובמשנ"ב סי' שיי"ח סקל"ה] שהוכיח להיתר הבישול בכלי שלישי מעירו מכלי שני, והרי כל המקור להיתר כלי שלישי הוא מדברי הפמ"ג האלו. והנה לא מצינו שום חילוק בין כלי שני לכל כלי אחר והפמ"ג חילק בין כלי שני לעירו מכלי שני והלאה וא"כ לא מצינו חילוק בין עירו מכלי שני לכל כלי אחר שאחריו.

פט. פמ"ג שם ומ"ב סקמ"ז. ובחזו"א סי' נ"ב סקי"ט כתב שאין מקור לחילוק בין כלי שני

וכן אין לחוש ליד נכוית בו בכלי שלישי<sup>צב</sup>. ויש מחמירים לחוש ליד נכוית בו אפילו בכלי שלישי<sup>צג</sup>.

דבר גוש מבשל אפילו בכלי שלישי<sup>צד</sup>.

### אופן הכנת תה בשבת

**כד.** יערה מים מהמיחם לכוס יבשה ויתן לתוכה תמצית מוכנה של תה [ואף אם היא צוננת<sup>צה</sup>]. ואם רוצה להוסיף מים קרים, מותר רק אם אין היד נכוית במים או שיעביר מקודם לכלי יבש נוסף. ואם התמצית חמה, ישים אותה בכוס לפני המים החמים, ובתנאי שאין בה עלי תה או שהעלים התבשלו כבר על האש מער"ש<sup>צו</sup>, ויכול לערות עליהם את המים ישירות מהמיחם. [טרמוס נחשב כלי שני].

לחזו"א, יערה מים מהמיחם לכוס יבשה וממנה לכוס יבשה נוספת וישים בכלי תמצית תה וישפוך את המים מהכוס על תמצית התה, ויכול להוסיף שם גם כן מים קרים אם ירצה<sup>צי</sup>.

סוכרזית - בדרך כלל אינה מבושלת (אלא אם כן כתוב להיפך על האריזה).

סוכר - מבושל ואח"כ מיובש בחום, ודינו כנ"ל בסעיף י"ב.

אין לערות מכ"ר על דבר שעירו עליו מכ"ר בער"ש אלא א"כ התבשל ממש על האש בער"ש. ולכן, אף אם עירה מים רותחים על העלים מער"ש עדיף שלא ישפוך עליהם בשבת מים רותחים מכלי ראשון. עלי תה הם קלי הבישול ביותר ואסור ליתנם אפילו בכלי שלישי וכנ"ל בסעיף כ"ג.

צז. ע"פ המובא בספר טעמא דקרא בשמו. מפני שסובר שלכוס הראשונה יש דין כלי ראשון כיון שהיה קילוח רצוף מהמיחם וכששופך אח"כ לכלי הנוסף הוא כלי שני ובכלי שני יש חשש שהמים חמים בחום שהיד נכוית בו, ובכלי שלישי [וכן בעירו מכלי שני] סובר שאין לחוש ליד נכוית בו ולכן ישים מקודם התמצית כדי להנצל מחשש איסור צובע (עי' לקמן סי' י"ד סכ"ז).

צב. כן משמע בחזו"א שם וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות ד ובשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' מ"ב [ועיין מנח"י ח"ה סי' קכ"ז שג"כ משמע שסובר כן].

צג. שבות יצחק בהל' בישול עמ' צט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בכרית עולם מלאכת מבשל אות נא.

צד. סי' תמ"ז במג"א סק"ט ובמ"ב סקכ"ד ופמ"ג סי' שי"ח במ"ז סקכ"ד. וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ועי' בשש"כ פ"א הע' קע"ג.

צה. שבמים שהתבשלו והצטננו אין לחוש ליד נכוית בו בכלי שני וכמש"כ לעיל בסעיף כ"ב.

צו. אף שאין למחות ביד העושים כן, לכתחילה

## אופן הכנת קפה בשבת

**כה.** חלק גדול מאבקות הקפה כיום יש בהם רכיבים שאינם מבושלים וחלקם עבר רק קליה ולא בישול<sup>צח</sup>, וחובה לברר היטב, מפני שגם קפה נמס לפעמים יש בו רכיבים שאינם מבושלים.

קפה שכולו מבושל, מותר להכינו בשבת, אבל לכתחילה אין לשפוך עליו ישירות מהמיחם אפילו אם הוא מבושל אלא ישפוך קודם את המים לכוס ואז יוסיף את הקפה (או ישים קפה בכלי נוסף וישפוך לתוכו מהכוס)<sup>צט</sup>.

קפה שאינו מבושל אבל כולו עבר קליה, אחרי שישפוך לכוס ימתין שהמים יפשרו ולא יהיו ממש רותחים - ולפחות יוכל להכניס שם את אצבעו לכמה שניות - ואז יקח כוס נוספת ישים בה את הקפה וישפוך לתוכה מהכוס<sup>פ</sup>.

קפה שיש בו רכיבים שאינם מבושלים בכלל, חייב להמתין שהמים יהיו פושרים ממש פחות מחום שהיד סולדת בו ואז יוכל לשפוך ממנו על הקפה<sup>א</sup>.

ולכן בישולו נחשב כבישול ראשון ובחתי"ס [או"ח סי' ע"ד] דחאו וכתב שנחשב כאפוי [והמשנ"ב בסקל"ט הזכיר את תשובתו] וגם הפמ"ג בסי' רנ"ז סקמ"א דן לגבי קפה קלוי אם נחשב כאפוי או לא ולא הכריע כל כך, ועי' גם ערוה"ש סי' שי"ח סכ"ח שנטה כהגור"ר, אבל האגרו"מ [או"ח ח"ד סי' ע"ד אות טז] כתב כהחתי"ס והתיר עכ"פ בכלי שלישי [עי' משנ"ב סי' שי"ח סקמ"ז].

ולמעשה, יש להקל אם אין המים רותחים כל כך לערות מכלי שני על קפה שהיה קלוי, משום שהרבה פוסקים מקילים שנחשב כאפוי וכנ"ל וגם עצם הדבר שקפה נחשב כקוליים אינו מוחלט כל כך, ועכ"פ כשאינו רותח כל כך יש להקל.

קא. אבקת קפה היא קלי הבישול מאוד, ולכן דינה כמו קוליים האיפסנין שאסור גם עירוי מכלי שני או כלי שלישי ואילך, עי' סי' שי"ח, ד' וסקל"ה וסקל"ט ובבאה"ל ד"ה קוליים, ועי' גם כע"ז בשבה"ש מבשל סקע"א ובשש"כ פ"א הע' קס"ט.

צח. בשנת תשפ"ב, אבקת קפה בטעמים יש בהם רכיבים שלא התבשלו כלל. קפה שחור עובר קליה ולא בישול. אבל יש לברר מפני שהדברים יכולים להשתנות.

צט. לכתחילה אין לשפוך ישירות מכלי ראשון על אבקות נמסות כנ"ל בסעי' י"ט ובהע' ס"ה. ועי' גם מנח"י ח"א סי' נ"ה.

ק. לכאורה הדבר תלוי בדין בישול אחר אפיה, שאף שדינו נפסק בשו"ע וברמ"א [סי' שי"ח, ה'] שאסור [וגם המחבר לא התיר בכלי ראשון כמבו' במשנ"ב שם סקמ"ג], מ"מ אין מחמירים בו כמו בישול ממש וכדלקמן בהע' ק"ט, וא"כ היה מקום להתיר עירוי מכלי שני על אבקת קפה כזה אם אין המים רותחים כל כך.

אמנם, הדבר תלוי במח' האחרונים אם בישול קפה קלוי נחשב כמו בישול אחר אפיה או חמור יותר מזה, בשו"ת גינת ורדים [כלל ג' סי' ב'] כתב שגם אחרי הקליה אין הוא ראוי לאכילה

## דין דבר גוש

**כו.** דבר גוש<sup>קכ</sup> שחם בחום שהיד סולדת בו מבשל אף בכלי שני<sup>קכ</sup> ואף בכלי שלישי [וכנ"ל] כיון שאינו נשען על דפנות הכלי. ולכן, יש להיזהר מאוד שלא ליתן תפוז<sup>א</sup> חם או בשר חם בצלחת אם יש בה ירקות שאינם מבושלים או שהיא רטובה משיירי מרק או רוטב צונן<sup>קכ</sup>, ואף אם הרוטב או המרק בכלי שלישי יש להחמיר. וכן יש להיזהר שלא לבזוק מלח על דבר גוש אפילו אם הוא בכלי שני או שלישי<sup>קכ</sup>. וכן יש להיזהר שלא לקרב את ה"קוגל" למלפפון חמוץ אם הקוגל חם בחום שהיד סולדת בו שאז מבשל אפילו בכלי שני או שלישי<sup>קכ</sup>, ויש המיקל בזה. וכן אסור לשפוך מים צוננים על דבר גוש. ובכל אלו אסור אפילו אם המים היו רותחים ונצטננו<sup>קכ</sup>.

## דבר גוש שנשפך עם רוטב לכלי שני

**כז.** דבר גוש שנמצא בתוך רוטב והעבירים ביחד לכלי אחר, יש אומרים שהרוטב מצנן את הגוש ודינו ככלי שני, ויש אומרים שאין הבלדל ודינו גם אז כדבר גוש, וראה בהערה<sup>קכ</sup>.

שבת, סי' ש"ח סקע"ג ושעה"צ סקצ"ט.  
 קו. כן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל והגר"י פ"ישר זצ"ל [מאור השבת ח"א סי' ו' סקט"ז], ודעת הגרשז"א זצ"ל להקל בזה [שם]. ואין להתיר מצד שהמלפפון חמוץ היה "כבוש", וכבוש כמבושל, ואין ביטול אחר ביטול, שהרי כתב הפמ"ג בסי' ש"ח [במ"ז סק"ו] דכבוש כמבושל אינו נחשב כמבושל לענין להתיר ביטול אחריו בשבת. וכ"כ בנובי"ת יו"ד סוף סי' ס'.  
 קז. סי' ש"ח סקע"ח ושעה"צ סקק"ז. ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות ה כתב לא כן, ושמעתי שיש לומר שגם המ"ב מודה לאגרו"מ, אלא שיש לחלק בין מניח גוש חם לתוך צונן שאז חמור יותר שהרי לכל הפחות דינו כעירווי מכלי ראשון (עי' ש"ך יו"ד סי' ק"ה סק"ז) לבין נתינת מים על דבר גוש שנמצא כבר בכלי שני שאז אפשר להקל בלח שנצטנן שיש שתי קולות, וצ"ע למעשה.  
 קח. בפת"ש סי' צ"ד סק"ז הביא בשם תורת האשם שהרוטב מצנן את הגוש ואז אין דינו

קב. גרגרי אורז הצלולים ונשפכים כרוטב אינם מוגדרים דבר גוש כיון שהם קטנים ואינם אוצרים חום כ"כ, אך אם הם דבוקים זה לזה ודאי נחשבים כדבר גוש [ש"ך יו"ד סי' ק"ה סוסק"ח. וכ"כ בספר חוט שני בשם הגרנ"ק זצ"ל].  
 קג. מג"א סי' ש"ח סקמ"ה, ובמ"ב שם סקמ"ה ושם סקקי"ח ושם סקס"ה כתב שיש להחמיר כמותו. והיינו, משום שאינו נשען על דפנות הקדירה ואינו מצטנן בכלי שני כדבר לח. וכ"כ הט"ז ביו"ד סי' צ"ד סקי"ד בשם הפוסקים וכ"כ הש"ך ביו"ד סי' ק"ה סק"ח, ועי' בפמ"ג בסי' צ"ד במ"ז סקי"ד מה שהעיר על זה.  
 קד. לרמ"א אם צונן לגמרי, למחבר אם חם פחות מחום שהיס"ב.

קה. בדיעבד אם הוסיף מלח באיסור אין המאכל נאסר מפני שיש אומרים שמלח אינו מתבשל אלא על האש בלבד, ולענין מעשה שבת יש להקל, והרבה פעמים יש להתיר גם כן מטעם זה וזה גורם כי המאכל כבר נמלח מעט לפני

## הכנסת קרוטונים ושקדי מרק למרק

**בח.** מותר להכניס קרוטונים ושקדי מרק למרק, גם אם יש בו ירקות גדולים או חתיכות עוף גדולות<sup>קט</sup>.

ובכלי שני איכא דופני הכלי שמצננות אותו בכל שעה, ואע"ג דאין כאן גם דופני הכלי ראשון שמחזיק לו החמימות זמן ארוך, מכל מקום מיבלע מיהא בלע.

אבל לשון המהרש"ל [פ"ח סוף סי' ע"א] קצת שונה, וזה לשונו 'ודע שאין כלי שני אלא בדבר המתערב אבל חתיכת בשר או דג או אורז או דוחן שמערין חם מן הקדירה אם היד סולדת בו דינו ככלי ראשון'.

ובפרק ז' סי' מ"ד כתב וזה לשונו 'דלא שייך כלי שני ורוטב וכל דבר הצלול שמתערב מיד באחת ומתקרר במהרה אבל לא בחתיכת בשר או דג וכל דבר שהוא גוש'.

ומבואר שנחלקו בטעם מעלת דבר גוש האם רק בגלל שאין לו דפנות שמצננות אותו או גם בגלל שמחזיק את החום בתוכו ולא מתפור, ונפק"מ כשהדבר גוש הוא עם רוטב המצנן אותו שלטעם הראשון אין הבלד בין דפנות המצננות לרוטב המצנן ויהיה דינו כשאר כלי שני ולטעם השני הרי הוא מחזיק את חומו בתוכו ויהיה דינו כדבר גוש. ונראה שבוה נחלקו האחרונים הנ"ל בדין דבר גוש שנשפך עם הרוטב שלו לכלי שני.

קט. רוב הקרוטונים עוברים אפיה מלאה ורובם עוברים אח"כ גם כן טיגון. שקדי מרק ברובם עוברים טיגון בשמן עמוק וחלקם עוברים גם כן ייבוש בחום.

ותחילה יש לדעת האם המרק יכול לבשל. והנה, יש במרק מים וירקות או חתיכות עוף ובשר שנחשבים 'דבר גוש', ולגבי המים, אם היינו דנים אותם כמו 'כלי שני' א"כ היו יכולים לבשל שהרי כלי שני מבשל קלי הבישול וכל דבר מוגדר קלי הבישול חוץ ממים ושמן ותבלינים כמב' במשנ"ב

כדבר גוש, וכ"כ היד אברהם שם וכ"כ הפמ"ג באו"ח סי' רנ"ג בא"א סקל"ב. אמנם הפמ"ג עצמו ביו"ד סי' ק"ז במ"ז סק"ב [וכן משמע מדבריו בסי' ק"ה במ"ז סק"ב] כתב שהגוש אינו מצטנן וכ"כ החו"ד סי' צ"א סקי"ג וסי' ק"ז סקי"ג, וכ"כ החת"ס [חולין דף קד ובשו"ת יו"ד סי' צ"ה והובא בקיצור בפת"ש שם], וכ"כ ביד יהודה סי' ק"ה סקי"ד. ובדרכ"ת [סי' צ"ד סקצ"ח] הביא את הדעות וכתב להקל רק בהפסד מרובה. ועי' מאור השבת [ח"א פ"ו הע' כ"ח] שהגרי"ש אלישיב זצ"ל נטה להקל רק כשהרוטב מכסה את כל הגוש ואינו בולט למעלה.

והנה, ביאור הצדדים הוא כך, בט"ז סי' צ"ד סקי"ד הביא את דברי האו"ה שדבר גוש מבשל בכלי שני, והוסיף וכתב וזה לשונו 'וכך הם דברי רש"ל פרק גיד הנשה חולין פ"ד סימן מ"ד וז"ל דלא שייך כלי שני אלא במים ורוטב וכל דבר הצלול שמתערב מיד ונתקרר במהרה אבל לא בחתיכת בשר ודג וכל דבר שהוא גוש דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימותו ומפליט ומבליע שפיר ומשום הכי נראה דדוחן ואורז ג"כ אחר שנתערבו מקדירה לתוך קערה כל זמן שהיד סולדת בו הם ככלי ראשון. ובפשטות מב' בדבריו שהאו"ה והמהרש"ל שניהם אמרו דבר אחד.

אבל לכאורה אפשר שיש קצת הבלד בין המהרש"ל לבין האו"ה, כי לאו"ה סברת הטעם בדבר גוש הוא משום שמתקרר מהדפנות ולכן אם הגוש בתוך רוטב א"כ הוא כבר לא מבשל, אבל למהרש"ל [חולין פכ"ה סוף סי' ע"א] סברת דבר גוש כי הוא אוצר ושומר את החום בתוכו ולכן גם אם הגוש בתוך רוטב עדיין הוא מבשל.

וזה לשון האו"ה [כלל ל"ו ס"ז] 'ולא דמי לכלי שני בדבר יבש ליכא דפנות המקררות ומבשל



מאכל יש כמה אפשרויות השבחה, ומאכל שהתבשל ועכשיו יאפוהו תהיה בו השבחה נוספת שלא היתה מקודם, וכל זה באפיה גמורה אחרי בישול ששייך בו השבחה נוספת אבל בחימום קל אחרי בישול הרי ודאי המאכל לא יקבל את ההשבחה הנוספת אלא יישאר עם השבחתו הראשונה שהוא מבושל אלא שהתחמם קצת, ואין לזה שם אפיה אחר בישול.

ומטעם זה דעתם להתיר לקחת ירקות שהתבשלו ושפכו מתוכם את המים ולחמם אותם מעל קדירה המלאה באוכל או מעל מיחם שעל הבלע"ך [אבל לא מעל מיחם חשמלי שזה נחשב חזרה על כירה שאינה גרופה וקטומה, וכדלקמן!], מכיון שחימום כזה אינו מספיק חשוב להוסיף השבחה חדשה על מה שהמאכל מבושל ואין זה נחשב אפיה אחר בישול [ובודאי שאם המאכל לא היה מבושל כלל יש איסור גמור באפיה כזאת, כי למאכל שאינו מבושל כל חימום קמץ נחשב אפיה ואסור מדאורייתא].

ולכן אם מכניס קרוטונים או שקדי מרק למרק, הרי הם נחשבים או אפויים או מבושלים, וממ"נ מותר להכניסם, שהרי המים של המרק נחשבים ככלי שלישי ואינם מבושלים, ומה שיש דבר גוש שמחמם, חימום כזה אינו מספיק חשוב כדי להיחשב 'אפיה' שלאחר בישול, שחימום כזה אינו מוסיף השבחה חדשה אלא רק מחמם את הירקות המבושלים.

ומה שכתב המשנ"ב [סי' שיי"ח סקמ"ב] שאסור להכניס פת אפוייה למרק שבכלי שני מפני דין אפיה אחר בישול, היינו דוקא באופן כזה שכלי שני נחשב כמו בישול גמור ויכול לתת השבחה כמו בישול ממש, אבל דבר גוש המחמם, אף שודאי נחשב לבישול לגבי מאכלים שאינם מבושלים [ולכן צריך להיזהר מאוד שלא להכניס דג או בשר חם לצלחת שיש בה ירקות או סלמי ירקות לא מבושלים], מכל מקום אינו נחשב כמו אפיה גמורה לענין אפיה שאחר בישול.

סי' שיי"ח סקמ"ב וסקמ"ה, ומלבד זאת יש איסור מיחזי כמבשל בכלי שני כמו שמבואר בתוס' דף לט. ד"ה כל ובמשנ"ב סי' שיי"ח סקל"ד.

אמנם המציאות שמעבירים את המרק דרך מצקת, וכיון שהפוסקים הסתפקו בדין כלי שואב אם דינו ככלי ראשון או ככלי שני לכן המים שבמרק בצלחת נחשבים ככלי שלישי ואינם מבושלים כלל וכנ"ל בהע" ע"ב.

אמנם, יש במרק גם כן חתיכות ירקות ובשר שהם דבר גוש ולהלכה אנו מחמירים שדבר גוש מבשל גם בכלי שני וגם בכלי שלישי וכנ"ל בסעי' כ"ה, ואם כן, עדיין יש לחוש לבישול מהירקות ובשר שבמרק.

והנה, אם הקרוטונים והשקדי מרק אפויים א"כ יש להתיר בפשיטות, משום שהמרק עצמו נידון ככלי שלישי וכנ"ל ונשאר רק הירקות והבשר שהם דבר גוש והעברת החום מהם נחשב כאפיה ולא כבישול שהרי המים עצמם אין בכוחם לבשל ואין אפיה אחר אפיה. אבל אם הם מבושלים א"כ יש כאן אפיה לאחר בישול.

ויש להעיר שדבר זה תלוי במחלוקת הפמ"ג והבאה"ל בדין אפיה שאחרי בישול שאחר אפיה, כי הקרוטונים עוברים טיגון בשמן עמוק אחרי האפיה, והבאה"ל בסי' שיי"ח, ה' הביא שהפמ"ג מתיר כיון שסוף סוף היה כאן גם בישול וגם אפיה והבאה"ל אוסר, וטעמו יתבאר בס"ד בסמוך. ובאמת, שהשאלה הרבה הרבה יותר נרחבת ומצויה, שהרי שניצל שטיגנו בשמן ומכניסים אותו לצלחת של הטשולנט ויש שם ירקות חמים ולפעמים גם כן רוטב חם, וכן קוגל חם שנאפה בתנור ורוצה להכניסו לצלחת שיש בה ירקות מבושלים ויש בזה אפיה שלאחר בישול.

אלא שיש כאן היתר אחר, ובזה נוכל להתיר גם את הקרוטונים וגם את השקדי מרק וגם להכניס ירקות מבושלים לצלחת שיש בה קוגל חם. הבאנו לעיל בסעי' י"א שדעת הפוסקים שגדר אפיה אחר בישול ובישול אחר אפיה היינו שלכל

## הוספת מלח למרק

**בט.** צלחת מרק שאין בה דבר גוש ושפכו לתוך הצלחת מתוך מצקת, מותר להוסיף למרק מלח שאינו מבושל [כמעט כל המלח שלנו אינו מבושל]<sup>ק</sup>.

צלחת מרק שיש בה דבר גוש, תבוא ברכה על המחמיר שלא להוסיף לתוכה מלח עד שהמרק יצטנן ולא יהיה יד סולדת בו [שהוא 45-40 מעלות]<sup>קא</sup>. וכתבו הפוסקים<sup>קיב</sup>, שכיום אי אפשר לסמוך על פי מדידת היד כי היד שלנו לא נרתעת מחום כזה<sup>קיג</sup>.

## דין מגיס

**ל.** אסור לערבב מאכל שנמצא על גבי האש אפילו אם הוא מבושל כל צרכו<sup>קי</sup>, וכן אסור לערבב מאכל שנמצא בכלי שהוסר מהאש אם אינו מבושל כל צרכו [ויש מחמירים אפילו במבושל כל צרכו, ואין נהוג להחמיר כן]<sup>קיב</sup>. [ועיין לעיל הערה י"ט] ומפני כן, אסור לקחת בכף מקדירה העומדת על גבי האש אפילו האוכל מבושל כל צרכו או מקדירה שהוסרה מהאש אם יש בה מאכל שאינו מבושל כל צרכו<sup>קיג</sup>.

קיב. א"ר סי' ש"ח סקל"ג ופת"ש יו"ד סי' ק"ה סק"ז ודרכ"ת שם סקנ"א.

קיג. אפשר שהסיבה לכך היא מפני שכיום חימום מים לשתיה קל מאוד וכל פעם מרתיחים לחום של 100 מעלות ולכן היד מתרגלת לחום גבוה ואינה נרתעת מחום של 45-40 מעלות, ובעבר היו מחממים מים לשתיה פחות מחום של חימום מים לרתיחה כמפורש בשבת דף מב. ובשו"ע סי' ש"ח, י"א.

קיד. בבית יוסף סו"ס ש"ח כתב שהמגיס בקדירה שע"ג האש אפילו אם המאכל מבושל כל צרכו חייב חטאת והקשה בשעה"צ שם [סקמ"ח] הרי אין בישול אחר בישול ואפילו יניח על גבי האש קדירה עם מאכל מבושל לא יהיה חייב חטאת אלא רק איסור דרבנן של חזרה ואיך חייב המגיס, ואפשר ליישב שמגיס נחשב סוג בישול טוב יותר וקצת דומה לאיסור אפיה אחר בישול וה"נ בזה כיון שהמגיס עשה סוג בישול טוב יותר לכן חייב.

קטו. סי' ש"ח, י"ח ומ"ב שם.

קטז. שם סקקי"ג וסקקי"ז.

קי. כנ"ל בסעיף כ"א שצלחת ששפכו לתוכה ממצקת, נחשבת כלי שלישי.

קיא. דבר גוש מבשל גם בכלי שני וגם בכלי שלישי וכנ"ל בסעי' כ"ו.

אמנם מלח מעיקר הדין אינו מתבשל אפילו בכלי ראשון שהוסר מהאש אלא שכתב הרמ"א שהמחמיר תבוא עליו ברכה [סי' ש"ח, ט'], ובפמ"ג [סי' ש"ח א"א סקל"א] הסתפק אם מלח שלנו גם כן בכלל זה או שכיון שלא חופרים אותו לכן חמור יותר - ולא הוזכר חילוק זה במשנ"ב [עי' שבות יצחק בישול עמ' רנד שהגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לחשוש לזה], ומצד שני המלח שלנו עובר קליה [עי' לעיל הע' ק"א בדיני בישול אחרי קליה - ובפרט כאן יותר קל כי הרי הגוש מוגדר אפיה ולא בישול], עוד יש להוסיף את הנידון האם גוש שנשפך לכלי שלישי בתוך רוטב אם הרוטב מצנן את הגוש, ובאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד בישול אות ה] התיר בפשיטות להוסיף מלח על דבר גוש שבמרק. ולכן, המחמיר בזה תע"ב, אבל בשעת הצורך בודאי אפשר להקל.

ושיעור היס"ב נתבאר לעיל הע' כ"ד.

פסק המשנ"ב שהאיסור לקחת מכף מקדירה שע"ג האש הוא איסור מוחלט ובשום אופן אין להקל בזה. ולכן, אם רוצה לקחת מן הקדירה שע"ג האש יסיר את הקדירה מהאש או יזיז אותה על גבי הפלטת פח [בלע"ך] למקום שאינו כנגד האש ממש אך קרוב לאש [עיין לקמן סי' ג' סעיף ט"ז] ושם יקח מן הקדירה ויחזירנה לאש בתנאי החזרה האמורים לקמן בהלכות חזרה. ויש שהקילוק"י במקרה שהאש אינה גרופה או קטומה וא"כ אין אפשרות ליטול הקדירה ולהחזיר לאש, שיוציא בכף בזהירות שלא לערבב את המאכלים שבקדירה ובתנאי שכל האוכל שבקדירה מבושל כל צרכו [ואין לחוש לאיסור חזרה בטיפות שנתרו על המצקת, אך אם הצטננו צריך לייבשם מפני איסור ביטול<sup>ק"ח</sup>].

[במקומות שיש הנוהגים כך ויש הנוהגים כך, וכל אחד עשה כמנהגו, אין המאכל נאסר באכילה וכולם יכולים לאכול ממנו, מפני שכל אחד מחזיר את הקדירה לאש עבור עצמו, ואף אם אינו אוכל מן הקדירה בבוקר גם כן אין המאכל נאסר<sup>ק"ח</sup>].

### מגיס במים ובמרק

**לא.** אין איסור מגיס במים מבושלים, ולכן מותר להוציא בכף או במצקת מים ממיחם העומד על גבי האש<sup>ק"ב</sup>. וכן אין איסור מגיס במרק מבושל שאין בו ירקות. ויש שכתבו שאם הקדירה על גבי האש לא יטול ממנה מרק בכף מפני איסור מגיס<sup>ק"ב</sup>.

ק"ז. חזו"א סי' ל"ז סקט"ו.

ק"ח. עיין לעיל סעיף ט"ז ובהערות שם.

ק"ט. כמו שביארנו בסימן מ"א סעיף מ"ח לגבי מעשה שבת, והיינו, שכשמחזיר או מגיס עבור עצמו ודאי אין המאכל נאסר שהרי העושה כן סובר שמותר לעשות כן, וכיון שעושה כן עבור עצמו אין איסור מעשה שבת לאחר הסובר לא כן, כמב' בב"י ובמג"א בסוף סי' תרכ"ד לגבי הצמים ב' ימי יו"כ כשחל יו"כ ביום ה'.

ואף כאשר מחזיר או מגיס עבור אחרים מותר וכמב' בבאה"ל סי' ש"ח, י"ח ד"ה שנמצא דביעבד שרי אם היה המאכל מבושל כמאב"ד ובדר"כ כך הוא [ולענין עצמות המתבשלות ומתרככות בלילה ראה לקמן סי' ב' סעיף ב']. וחזרה ג"כ שרי בדיעבד לאחרים כמב' במ"ב סי' רנ"ג. סק"ל"ה לגבי חזרה בשוגג וכאן לכאורה נחשב

כשוגג כיון שהמחזיר סבור שמותר לעשות כן, וגם בדרך כלל מחזיר בגלל שהוא הוציא ולא במחשבה לטובת האחרים, ואפשר שנחשב שמחזיר לעצמו וכמש"כ הא"ר בס"ר ע"ל לגבי נכרי שבטעות כיבה נר ולכן הדליקו בחזרה דאפשר שנחשב לצרכו, והובא בבאה"ל שם סעיף א' ד"ה לצרכו. קכ. כן משמע במ"ב סי' ש"ח סקפ"ז שלא חשב לאיסור מגיס בנידון הוצאת מים רותחים מכלי ראשון [ובדוחק אפשר ל' דמיירי התם בכלי ראשון שאינו עומד על גבי האש], וכן משמע בשבה"ש סקפ"א וכ"כ באבני נזר או"ח סי' נ"ט וכ"כ באגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד מבשל אות יד, וכן דעת הגרשו"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב].

קכא. הפוסקים הנ"ל לא חילקו בין מים למרק כשאין בו ירקות, והגרשו"א זצ"ל כתב שם שבמרק יש להחמיר אם הקדירה על גבי האש.

### הנחה במקום שיכול לבשל

**לב.** אסור להניח מאכל יבש שאיננו מבושל או דבר לח צונן<sup>קכב</sup> במקום קרוב לאש שיכול להתבשל או להתחמם שם אף אם בדעתו להוציאם קודם שיתחממו או שיתבשלו<sup>קכג</sup>. ומותר להניח דבר לח במקום שלא יוכל להגיע לעולם לחום שהיד סולדת בו [אך בכל מקרה לא על גבי האש ממש] וכן מותר להניח דבר יבש בחום שלא יוכל להגיע לעולם למאכל בן דרוסאי<sup>קכד</sup>.

### השימוש במיחם ובמיחם חשמלי

**לג.** כמה פרטי דינים נחוצים וחשובים לשימוש במיחם העומד על פלטת פח [‘בלע”ך’] ובמיחם חשמלי:

**א.** מיחם חשמלי שעלול להתקלקל אם יתרוקן ממימיו במהלך השבת, אם יש חשש שיגמרו המים במהלך השבת אסור ליטול ממנו מים, שמא יוסיף מים למיחם מתוך בהלתו לקלקול המיחם ויעבור על בישול<sup>קכה</sup> [והוא הדין במיחם על פלטת פח שעל האש, אלא שאז בדרך כלל אין חשש לקילקול], ולכן יש להקפיד בערב שבת שהמיחם יהיה מלא יותר מכדי צרכו בשבת<sup>קכז</sup>.

- כיום, ישנם מיחמים אוטומטיים שנכבים מעצמם כשאינ מספיק מים ובהם אין חשש לקלוקל גם שמתרוקנים.

**ב.** צינורית מים המותקנת מחוץ למיחם למדידת כמות המים שבמיחם, אם המים שבצינורית רתחו בער”ש ולא הצטננו אח”כ לגמרי אלא נשאר חמים מעט, מותר [לרמ”א] להוציא מים מן המיחם אע”פ שעל ידי כך המים שבצינורית יכנסו למים וירתחו לגמרי. אבל אם המים שבצינורית לא רתחו בער”ש או שאמנם רתחו בער”ש אבל הצטננו לגמרי אח”כ, אסור להוציא מים מן המיחם בשבת כיון שעל ידי כך גורם לבישול המים שבצינורית כשיכנסו למיחם<sup>קכז</sup>. ובמקום שאינו יודע אם אכן מתקיימים ב’ התנאים הנ”ל יש להוציא את הצינורית מן המיחם כדי שלא להיכשל באיסור.

---

קכב. לרמ”א צונן לגמרי, למחבר צונן פחות מחום שהיס”ב [סי’ שי”ח, ט”ו].

קכג. סי’ שי”ח, י”ד, ט”ו.

קכד. שם. ועיין לעיל סעיף ו’ ובהערות שם.

קכה. ע”פ המ”ב בסי’ שי”ח סוף סקקי”ח, וכ”כ במנח”י ח”ו סי’ כ”א וכן הורה הגריש”א זצ”ל

וכן דעת הגר”ח”ק שליט”א והגר”ק זצ”ל.

קכו. ואם במהלך השבת מבחין שהתמעטו המים ועתה שוב יש לחוש שיגמרו המים, אסור לקחת עוד מים מן המיחם.

קכז. שו”ת מנח”י ח”י סי’ כ”ח וכן דעת הגריש”א זצ”ל [דרור יקרא עמ’ שעד].

ג. אין לחמם בשבת שום מאכל, ואף לא יבש או מבושל, על גבי כיסוי של מיחם חשמלי כיון שנחשב כאש גלויה לכל דבר<sup>קכח</sup>, ויתבאר הדין בס"ד לקמן סי' ג' סעיף ד'. וכן אין לחמם מאכל מערב שבת על גבי מכסה של מיחם חשמלי בלי כיסוי של נייר כסף שיהיה כגרוף וקטום [ועיין לקמן הלכות שהיה סי' ב' סעיף י'].

ד. אין להשאיר מער"ש מים במיחם חשמלי<sup>קכט</sup> [וראה בהערה] אם המים לא רתחו לגמרי מער"ש<sup>קל</sup>, וגם בזמן כניסת השבת ראוי שיהיו המים רותחים לגמרי<sup>קלא</sup>. ואף שמיחם חשמלי נחשב כאש גלויה ולא כאש גרופה וקטומה, מותר להשהות אם המים רותחים כיון שמים רותחים נחשבים מצטמק ורע לו. [במיחם הפועל על תרמוסטט, מיעוט המים גורם להקדמת הכיבוי, ואעפ"כ אין לחוש ומותר לקחת מים ממיחם כזה, עי' לקמן סי' י"ט סוף סעיף ט'].

### חימום עוגת "סופלה"

לד. עוגות המבושלות רק מעט ולא נגמר בישולן, וכך הדרך לאוכלם, (כמו עוגות "סופלה" שיש בהם מילוי שלא התבשל לגמרי), יש שהורו שיש בהם איסור בישול ואסור לחממם, אבל אם המילוי הוא מבושל שהתרכך [כמו שוקולד שהומס] מותר לחממם<sup>קלב</sup> (באופן שאין איסור חזרה). אבל אם הם התגבשו

בישול גמור ומעתה ואילך נחשב מצטמק ויפה לו, ודינם שיהיה למי שבישול תפוא<sup>קלג</sup> ורוצה לעשות מהם חמין [טשולנט'] שגם אם רוצה בכך אין זה נחשב גמר בישול אלא מצטמק ויפה לו, ואין לדמות לפירות הנאכלים חיים שיש בהם איסור בישול, לפי שהעוגות עברו "בישול" אלא שאפשר לבשלם יותר.

אמנם הגרי"ש אלישיב זצ"ל אסר לחמם עוגה כזאת, מפני שנחשב המשך הבישול שהרי יש כאלו שרוצים אפיה כרגיל.

ויש להוכיח כן מדברי הפוסקים שאסרו הרחת מים שכבר הגיעו לחום שהיס"ב, ואף שבראשונים מפורש לא כך, מ"מ כיום שכיום רובם רוצים הרחתה גמורה של מים לכן גם זה אסור. שהרי הביא השביתת השבת בשם חידושים

קכח. כן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן דעת הגר"צ פלמן זצ"ל. ועיין בקובץ תל תלפיות ראש השנה תשס"ו.

קכט. באגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד אות כג כתב שיש חשש נוסף [השייך בכל מיחם] שמא יוציא מים מן המיחם וע"י כך יקרב את בישול המים שנשארו במיחם, ולא מצאתי כן בשאר הפוסקים.

קל. משום שהיה ע"ג אש גלויה [סי' רנ"ג, א'], וראה לקמן בהלכות שהיה [סי' ב' ס"ג].

קלא. כשיטת ר"ת, וכ' הרמ"א בס"י רנ"ג סוף סעיף ב' שטוב להחמיר במקום שאין צורך כ"כ.

קלב. לכאורה כיון שהרבה אוכלים אותם כך, אם כן אין דינם כגמר בישול של מאכל המבושול כמאכל בן דרוסאי, אלא נחשבים הם כמבושלים

והתקשו יש איסור לחממם [לרמ"א] אם החימום יפשיר אותם ויהיו נוזליים קלג.  
ועיין עוד בהערה קלד.

### בישול לאיבוד (קרה על חלות ושטיפת ביצה רותחת)

לה. אסור לקרב בגד רטוב להסקה מפני שהמים הספוגים בבגד יתחממו ויתבשלוקלה.

והטעם להבדל, שבעבר היו מחממים מים לשתייה בחום שאינו כל כך גבוה [כמב' בשבת דף מב. ובשו"ע סי' שי"ח, י"א שמים לרחיצה היו חמים יותר ממים לשתייה] ולכן לא היה כ"כ תועלת בחימום מהיס"ב לרתיחה מלאה, אבל כיום מקפידים יותר להרתח מים לשתייה ולכן יש תועלת בהרתחה ובפרט שמקפידים מצד הבריאות על הרתחה מלאה כמש"כ הפוסקים הנ"ל. ומזה יש להוכיח שגם דבר שהוא מבושל בהגדרתו אלא שיש אפשרות להשביח אותו יותר בהרתחה, גם זה נחשב בישול.

[ועדיין יש לחלק כי יש כאלו שרואים באפיה המוחלטת קלקול ונוק ולא השבחה שאינה נצרכת]. ועכ"פ עפ"י נוכל להקל במי שמניח מיחם מים על בלע"ץ והמים לא רתחו לגמרי ממש אבל קרובים לרתיחה גמורה, שאפשר לנטות לקולא בזה כיון שאין לאיש תועלת בשינוי קטן כל כך [למשל מתשעים מעלות למאה מעלות].

קלג. מפני איסור מוליד בהפיכת המוצק לנוזלי המבואר בחי"א בסי' שי"ח, ט"ז לגבי שומן שבחימומו יפשיר ויהיה נוזלי. ומ"מ כל איסור זה שייך רק אם יהיה נוזלי ממש עד כדי ש"נשפך" מכלי.

קלד. אפשר שמטעם זה יהיה מותר לבשל ביצה "רכה" ולעשותה ביצה "קשה", אמנם אפשר שרק מעט אוכלים ביצה רכה אם כן נחשב לשאר האנשים כמאב"ד ביחס אליהם, אבל העוגות הנ"ל נאכלות בכל מקום.

קלה. סי' ש"א, מ"ו ומג"א סקנ"ז ומשנ"ב סקקס"ט שהאיסור משום מלבן ומשום בישול המים.

המיוחסים לר"ן על שבת [דף לו: ד"ה אמר רב ששת] שאם המים נחסרו קצת [כנראה כוונתו שהתאדו קצת או שחסרים קצת מרתיחה] אז נחשב בישול גמור שמותר לבשל אחר כך, ומוכיח גם מלשון הר"ן [דף מ: ד"ה שמן] שמים שכבר הוחמו בכדי שהיד סולדת בהם חשיבי כבאו לכלל בישול ולא שייך בהם שוב בישול לכן יש ללמד זכות על מה שנהגו ליתנם לתוך החמין בשבת, וכן בשו"ע הגר"ז [סי' שי"ח ס"ז] כתב שאין איסור לבשל ולהרתח מים חמים בחום שהיס"ב, וכ"כ בכלכלת שבת מלאכת מבשל, ועי' גם פנ"י [שבת דף מ:]: שכתב שבמים הפשירן זהו בישולן שאין דרך לשותות מים רותחין.

אלא שכיום כתבו הפוסקים שאנשים כן מקפידים להרתח ולכן ייצא חומרא שיהיה אסור לחמם מים מחום שהיס"ב לרתיחה גמורה.

כן כתב האגלי טל [השמטות דף קלח]. שמים כל שלא העלו רתיחה לא נחשב נתבשל, וכן כתב בספר שביחת השבת [מלאכת מבשל סקי"ד].

ובספר דינים והנהגות החזו"א פרק י"ב אות יג כתב שאם לא הספיקו המים העומדים על האש לרתוח מע"ש אין להוציא קצתם בשבת כ"ז שלא העלו רתיחות שע"ז ממהר בישול המים.

וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה סי' כ"ה ובאגרו"מ יו"ד ח"ב סי' נ"ב וח"ג סי' ל"א ואו"ח ח"ד סי' ע"ד אות כד ובשו"ת מנח"י ח"י סי' כ"ח ובשבט הלוי ח"ז סי' מ"ב ובצי"א ח"יח סי' ל"ב, וטעמם שכיום השתנתה המציאות ויש צורך ורצון ברתיחה גמורה וממילא יש איסור בישול בהרתחת מים מחום שהיס"ב לרתיחה גמורה.

וכן אסור לחמם חלות שיש עליהם שיכתבת קרח מפני שהקרח יפשר ויתבשל קלו.  
 אבל בישול לאיבוד גמור כמו שריפת מאכל מותר מצד מבשל [אלא שאסור משום  
 מבעיר], ועיין בהערה כמה פרטי הלכות בזה קלו.

רוצה את כילוי השמן כי רוצה את הנר דלוק, וכן  
 בבגד רטוב הרי מקפיד על מימיו ורוצה בייבוש  
 הבגד וכן בחלות שיש עליהם קרח הרי הקרח  
 מפריע כי לחם רטוב הוא מאוס, ולכן שייך  
 למלאכת מבשל דאע"פ שהמאכל מתכלה, אבל  
 יש תועלת בכילוי ורוצה בו, אבל בשריפת מאכל  
 אין לו רצון בכילוי ואין שום תועלת מזה ולכן  
 אין זה שייך למלאכת מבשל.

ולפי"ז אם יש לו ביצה חמה ורוצה לרחוץ אותה  
 במים קרים והרי המים הקרים יתחממו תוך כדי  
 הרחיצה, יש להתיר אפילו אם המים יתחממו  
 לחום שהיד סולדת בו מפני שהמים הולכים  
 לאיבוד ואין לו תועלת ורצון בחימום המים  
 ובכילויים, וכן אם המגבת נמצאת בסמוך לפלטה  
 ולפעמים ניתזים טיפות על הפלטה ונשרפים שם  
 יש להתיר [אפי' אם פס"ר - כי באינו מתכוין  
 שאינו פס"ר פשיטא להתיר], כיון שאין לו שום  
 רצון בכילוי ובשריפה של הטיפות.

קלו. מנח"י ח"ט סי' ל"א ושבת הלוי ח"ט סי'  
 קנ"ו, ע"פ המתבאר בסי' ש"א, מ"ו לגבי קירוב  
 בגדים רטובים לאש. וכע"ז כ' במחזה אליהו  
 ח"ב סי' ט' אות לא. ועי' גם אמרי בינה ה'י'  
 יו"ט סי' א' ד"ה אולם ושבה"ש מבשל אות לו  
 שכתבו כע"ז. ועי' עוד בהערה הבאה.

קלו. בשו"ת חת"ס [יו"ד סי' צ"ב] כתב לחלק  
 בין בישול לאיבוד בשבת לבין בישול לאיבוד  
 בבשר וחלב, וביאר שבשבת צריך מלאכת מחשבת  
 ותועלת ולכן אין איסור בישול בשריפה אבל  
 בכו"ח יש איסור בישול גם בשריפה, והובא  
 בפת"ש סי' פ"ז סק"ו.

ויש להקשות מהנ"ל שיש איסור בישול המים  
 הספוגים בבגד והולכים לאיבוד, וכן יש להקשות  
 מתוס' הרא"ש ביבמות דף ו': שכתב שיש איסור  
 בישול בשמן שבנר אע"פ שנשרף והולך לאיבוד.  
 אמנם יש ליישב שיש חילוק ביניהם, כי בנר הרי

## סימן ב

## הלכות שהיה

## הקדמה

איסור שהיה הוא שגזרו חז"ל שלא יהיה לאדם בשבת מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי על אש גלויה [איסור שהיה הוא הימצאות מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי על גבי אש גלויה בשבת, וגם אם נכרי הניחו או שהונח מאליו אסור כמו המשהה בעצמו], ולכן אסור להניח אפילו מערב שבת מאכל על גבי אש גלויה אם בכניסת שבת עדיין לא יהיה מבושל כמאכל בן דרוסאי.

המניח בשבת על האש מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי, מלבד איסור חזרה יש לו גם איסור שהיה, ולכן אף שהמשנ"ב פסק שעיקר איסור חזרה הוא במעשה ההנחה שעל האש [וכמו שיבואר לקמן] הרי יש לו גם כן איסור בכל רגע ורגע שהקדירה נמצאת על האש משום איסור שהיה.

## כללי איסור שהיה

א. אסרו חכמים להשהות על אש גלויה מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי. [איסור שהיה הוא הימצאות מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי על גבי אש גלויה בשבת בין אם הניחו בערב שבת ובין אם הניחו בשבת, וגם אם נכרי השהה או הושהה מאליו אסור כמו המשהה בעצמו\*].

המחבר והרמ"א נחלקו אם מותר להשהות על אש גלויה מאכל שהתבשל כמאב"ד אלא שהמשך הימצאותו על האש משביחה אותו יותר, למחבר אסור ולרמ"א מותר<sup>2</sup>.

להסירו כיון שאז בכניסת שבת עובר על שהיה הנעשית מאליה. שם סק"י. ובדין בשר חי שאינו מבושל כלל עיין לקמן סעיף ט"ו.

ב. בגמ' שבת לו: נחלקו בזה חנניה ורבנן, המחבר [סי' רנ"ג, א'] פסק כרבנן שאסור והרמ"א פסק כחנניה שמוותר. ואף שהמחבר הביא גם כן

א. בכל מלאכות שבת מותר להתחיל במלאכה בערב שבת אף שהמלאכה תיגמר מאליה בשבת, ולכן מצד בישול אין איסור להשהות, אלא גזרו חכמים שלא להשהות שמא יחתה בגחלים בשבת [סי' רנ"ג, א' וסקי"ב]. ולכן גם בהושהה מאליו אסור מהאי טעמא [ואף אם השהה בשר חי באופן המותר והתחיל להתבשל קודם שבת חייב



ואם המשך הימצאותו על האש אינה משביחה אותו וממילא הוא מצטמק ורע לו מותר לכל השיטות.

כלומר, מאכל שהתבשל כמאכל בן דרוסאי או שהתבשל כל צרכו ושמח בהמשך בישולו בהימצאותו על האש<sup>2</sup>, לרמ"א מותר ליתנו על האש בערב שבת וישאר על האש בשבת, ולמחבר אסור ליתנו על האש אלא אם כן גרף את הגחלים ופינה אותם או שקטם את הגחלים באפר כדי למעט חומם, [ויבואר לקמן בעז"ה הגדרת גרוף וקטום בזמננו]. ויש שכתבו, שגם הפוסקים כהמחבר בדרך כלל, מקילים בזה כהרמ"א<sup>3</sup>.

ולמעשה, כתב הבאה"ל<sup>4</sup> שגם הנוהגים כהרמ"א לכתחילה טוב שלא יהו מאכל שמצטמק ויפה לו על גבי אש גלויה<sup>5</sup>. ורק במקום הצורך [כגון שבאו אורחים לא צפויים לשבת] אז אפשר להקל ולהשהות על גבי אש גלויה מאכל המבושל כמאכל בן דרוסאי<sup>6</sup>. ויש שכתבו<sup>7</sup> שאין צריך להחמיר כהמחבר כלל ואפשר להקל לכתחילה כהרמ"א.

### המנהג בזה וטעמיו

**ב.** למעשה, מנהג כלל ישראל שלא להשאיר כל מאכל, ואף לא מאכל המבושל כל צרכו, על גבי אש גלויה, מפני כמה טעמים:

**א.** כפסק הבאה"ל להחמיר כהמחבר לכתחילה.

**ב.** יש הפוסקים שאסור ליתן על האש בערב שבת סמוך לשבת קדירה אפילו רותחת אם אין זמן להרתיחה מבעוד יום אילו היתה צוננת<sup>8</sup>, ופסק הרמ"א<sup>9</sup>

ישמעו לנו על כך הנח להם, משמע שרק משום זה לא רצה למחות אבל לכתחילה ראוי להחמיר.

ז. כמו כן, אם האש גרופה או קטומה מותר להשהות עליה מאכל שאינו מבושל כלל או פחות ממאכל בן דרוסאי, ואף שלא נהוג לעשות כן וכדלקמן סעיף ב', מ"מ במקום הצורך ודאי יכול לעשות כן.

ח. חזו"א סי' ל"ז סוסק"ג. וביאר שאין כוונת הרא"ש שראוי להחמיר, אלא שמפני ביטול מצות עונג שבת לכן נהגו לסמוך לכתחילה כהדעה המקילה, וכעיי"ז כתב בשו"ע הגר"ז סי' רנ"ג ס"ט.

ט. תוס' שבת דף לו: ד"ה וב"ה.

י. סי' רנ"ג סוף סעיף ב'.

את שיטת חנניה, קיימא לן שאם סתם כדעה אחת ומביא דעה שניה בלשון "יש אומרים" כוונתו לפסוק כדעה הראשונה.

ג. סי' רנ"ג סק"ח ושעה"צ סק"ט. ותלוי בכל אחד לפי רצונו ולא רק לפי סוג המאכל.

ד. כה"ח סי' רנ"ג סק"ג ואור לציון ח"ב פי"ז אות ה.

ה. סי' רנ"ג, א' ד"ה ונהגו. ועי' משנ"ב סי' שי"ח סקמ"א, וציין לכלכלת שבת כהרמ"א, ולא ציין לסעי' ט"ו [ועי' באה"ל שם].

ו. כיון שהרא"ש כתב להקל בלשון זה: מפני שישראל אדוקין במצות עונג שבת ובודאי לא

שטוב להחמיר כשיטה זו במקום שאין צורך כ"כ, ואם האש גרופה וקטומה מותר אפילו אם לא יוכל לרתוח מבעוד יום<sup>א</sup>.

ג. להרבה פוסקים<sup>ב</sup> עצמות עוף שאפשר לאוכלם אחרי שיתרככו נחשבים אינם מבושלים כל צרכם עד שיתרככו ויהיו ראויים למאכל, ואף למי שלא רגיל לאכול את העצמות הדין כן, ואם כן יש לחוש שיש עצמות עוף שעדיין לא התבשלו אף כמאכל בן דרוסאי ואסור להשהותם על גבי אש גלויה. ועיין עוד בהערה<sup>ג</sup>.

ד. כדי שיהיה אפשר לקחת מאכל מהקדירה בשבת. שאם האש גרופה וקטומה, מותר להסיר הקדירה מהאש, לקחת מן המאכל ולהחזיר לאש [בתנאי חזרה שיפורטו בסי' ג' סעי' ח'–ט'], ואסור לקחת בכף מקדירה שע"ג האש אפילו אם המאכל מבושל כל צרכו משום מגיס.

### מקרים מצויים של שהיה על אש גלויה

ג. עם כל זה, גם כיום ישנם מקרים נפוצים בהם משהים באש גלויה<sup>ד</sup>.

כנגד העצמות, שהרי גם לענין איסור מעשה שבת שייך העברת טעם כמש"כ הפמ"ג סי' רנ"ג במ"ז סקי"ג וכמש"כ המ"ב בסי' שי"ח סקי"ד בשם הרשב"א שצריך להגעיל קדירה שבישלו בה באיסור בשבת.

יג. הוסיף מלח למאכל מבושל סמוך לשקיעה, נראה שאין לחוש לאיסור שהיה מפני המלח, שאין לחוש שיחתה בשבילו שהוא מועט ביחס למאכל, ונידון זה קל יותר משני מאכלים בקדירה שהאחד מצטמק ויפה לו והשני מצטמק ורע לו המבואר בפמ"ג סי' רנ"ג במ"ז סקי"ג, משום שכאן המלח בטל לעיקר המאכל ואין סברא שיחתה בשבילו. וע"ע לקמן סי' ג' סעיף י"ז.

יד. אין הכוונה כאן לפסוק הלכה בכל הדוגמאות, אלא רק כדוגמאות למקרים של שהיה באש גלויה, ויפורט כל דבר בהמשך בעז"ה.

יא. שם סקע"ב.

יב. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [במנחת שלמה סי' ר'] והגרי"ש אלישיב זצ"ל. אך לאגרו"מ [או"ח ח"ד סי' ע"ו וסי' ע"ז] במקום שאין הדרך לאכול את העצמות אין לחוש לזה, ואם הרוב נוהגים לבשל את העצמות אסור לבשלם אף למי שאינו אוכל אותם. ולגר"ש ואזנר זצ"ל ולגרנ"ק זצ"ל אין איסור בישול בהם לאותם שאין רגילים לאכול את העצמות, ובקובץ מבית לוי ח"ו עמ' לה כתב בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל שלאותם שכן אוכלים נחשב אכן כאינו מבושל כל צרכו. ובמנחת שלמה שם בסוף דבריו כתב שבמקום ספק אפשר להקל לאותם שאין אוכלים את העצמות, וכ"כ המנח"י [בח"ה סי' כ"ה]. וע"ע אז נדברו ח"ט סי' י"ג.

והנה, אם בישל עצמות באיסור, יש לדון שכל הקדירה נאסרה אם אין בשאר הקדירה ששים

- א. כשמחממים מים במיחם חשמלי, נחשב כשהיה באש גלויה, ולכן יש להקפיד לכתחילה שהמים ירתחו לגמרי בכניסת השבת ואז מותר להשהותם כי מים רותחים נחשב למצטמק ורע לו, ובשעת הצורך אפשר להקל כהרמ"א אם המים חמים בשיעור מאכל בן דרוסאי<sup>טו</sup>.
- ב. כיסוי של מיחם חשמלי [גם אם הוא נפרד] נחשב חלק מהמיחם ודינו כאש גלויה<sup>טז</sup>.
- ג. יש אומרים שפלטה חשמלית נחשבת כאש גלויה, ועיין לקמן סעיף י'.
- ד. המשהה בתוך "תנור שבת" נחשב כשהיה באש גלויה [וראה לקמן סעיף י"א איך עושים אותו לגרו"ק. ואין לחוש להטמנה בזה, כיון שאין התנור נוגע בקדירה].
- ה. מתקן שיש בו קערת אוכל ונרות קטנים דולקים מלמטה, עיין לקמן סוף סעיף י' אם נחשב כאש גלויה. [ומצד מוקצה - מותר לטלטלו לצורך האכילה או לצורך מקומו"].
- ו. סיר לבישול איטי נחשב לאש גלויה, ומלבד חשש הטמנה יש בזה דין שהיה באש גלויה.

### שהיה על אש גרופה וקטומה

ד. מעיקר הדין לרוב הפוסקים מותר להשהות על גבי אש גרופה וקטומה כל מאכל בכל מצב שהוא. ונהגו להשהות רק מאכלים מבושלים כל צרכם אפילו שהאש קטומה, מפני שיש שיטות מתי אכן נחשבת האש לקטומה, וכך מפני שמאכל שאינו מבושל אסור לכסותו במכסה אם הסיר את הכיסוי ממנו, וגם אסור להקריבו לאש כלל, שכל אלו ממהרים בישולו, וכך אסור לקחת בכף מקדירה שיש בה מאכל שאינו מבושל

הגרבי"צ פלמן זצ"ל. והיינו שכל המיחם הוא דבר אחד ויש לו דין "כירה". והכיסוי הרגיל של הכירה אינו מספיק לעשותו לגרו"ק וכמבו' במ"ב סי' רנ"ג סקפ"א בשם מהרי"ל, אלא צריך כיסוי נוסף שאינו קבוע שם.

יז. כיון שהכלי בסיס לדבר האסור ולדבר המותר, והדבר המותר [האוכל] חשוב יותר מהדבר האסור

טו. כהבאה"ל שחשש לכתחילה לשיטת המחבר. ועי' אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בישול אות א ואות כג. ואף שמים ראויים לשתיה גם לפני בישול, הם טובים יותר כשהם מבושלים ולכן שונים מפירות שאין בהם איסור שהיה כמבואר בסי' רנ"ד, ד'. מ"ב שם סקמ"ט.

טז. כן מורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן דעת

כל צרכו אפילו אם הוסר מהאש. ובבאה"ל<sup>1</sup> כתב שיש פוסקים הסוברים שאסור להשהות מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי אפילו על אש גרופה וקטומה<sup>2</sup>.

### גדר "מצטמק ויפה לו"

ה. [סעיף זה שייך רק לשיטת המחבר, ומ"מ התבאר לעיל שלכתחילה יש להחמיר כמוהו אף שהרמ"א חולק עליו].

מצטמק ויפה לו הוא דבר שאדם שמח כשמתייבש ומתכווץ מחמת רוב הבישול מאיזה טעם שהוא [כגון שאז המאכל משובח יותר וכיו"ב], ומצטמק ורע לו הוא דבר שאדם מצטער בייבושו מחמת רוב הבישול, ואין הדבר תלוי רק בסוג המאכל, אלא בכל אחד לפי רצונו מכל סיבה שהיא<sup>3</sup>.

בדרך כלל כל מאכל שיש בו קמח נחשב מצטמק ורע לו.

מים חמים נחשבים מצטמק ורע לו.

ביצים נחשבות מצטמק ויפה לו.

אם מסופק על מאכל מסוים אם הוא מצטמק ויפה לו או מצטמק ורע לו, ראוי להחמיר בו<sup>4</sup>.

קדירה שיש בה גם מאכל שהוא מצטמק ורע לו וגם מאכל שהוא מצטמק ויפה לו [ומצוי בסיר טשולנט שיש שם גם קישק'ע עם קמח וגם בשר], הולכים לפי הרוב, ועיין בהערה<sup>5</sup>.

לבאר שאף אם מצטער מפני סיבה צדדית [כגון שיש לו אורחים ורוצה להגיש להם מנה גדולה] גם כן נחשב מצטמק ורע לו, אף שעצם התבשיל מושבח מצד עצמו.

כא. סי' רנ"ג, א' באה"ל ד"ה והוא, ועי"ש.

כב. פמ"ג סי' רנ"ט במ"ז סק"ג. ונראה, שגם כן תלוי במה שחשוב אצלו, כי אם למשל יש רוב מאכלים עם קמח והבשר הוא מיעוט אבל חשוב אצלו יותר, א"כ תלוי במה שהוא מחשיבו, שהרי אם יש לו אורחים רוצה מנה שנראית גדולה ונחשב מצטמק ויפה לו, א"כ תלוי בכל אחד מה רצונו.

[הנרות] ואין אפשרות לנער את הדבר האסור, ובאופן זה מותר לטלטל לצורך השימוש בדבר המותר או לצורך מקומו.

יח. סי' רנ"ג, א' ד"ה אלא בשם הגרעק"א.

יט. בגרעק"א [דף לו: ד"ה מתני' עד] כתב שיש לחוש גם שמא יגיס במאכל שבקדירה וכמו דחיישינן להגסה ביורה בתחילת סי' רנ"ב, ובאמת בכס"מ פ"ט מהל' שבת פ"ג כתב שאסור להשהות מאכל שאינו מבושל כמאב"ד אפי" על כירה גרו"ק שמא יגיס. [וברמב"ן שם תי' שאם הגיס כבר פעם אחת לא חיישינן יותר].

כ. סי' רנ"ג סק"ח, ושם בשעה"צ סק"ט כתב

## שיעור "מאכל בן דרוסאי"

ו. שיעור מאכל בן דרוסאי הוא שיעור חצי בישול<sup>כ</sup>, ובמקום הדחק אפשר להקל כהדעות שהוא שיעור שלישי בישול, וכן אם השהה על אש גלויה מערב שבת מאכל המבושל שלישי בישול המאכל מותר בדיעבד ואין בו איסור מעשה שבת<sup>כז</sup>. מותר להשהות [לרמ"א, ולכתחילה לא, וכנ"ל] פירות חיים על האש כיון שאפשר לאוכלם גם כשהם חיים, אם כן נחשבים תמיד ראויים לאכילה לכל הפחות כמאכל בן דרוסאי<sup>כח</sup>.

## אופן המדידה

ז. צורת המדידה במאכלים, יש אומרים<sup>כט</sup> שהוא לפי חשבון זמן הבישול, שאם זמן בישול המאכל הוא שעה אז שיעור מאב"ד הוא חצי שעה [או שלישי שעה], וכן בכל מאכל לפי זמן בישולו, והזמן עד שהמים המבשלים את המאכל מתחממים בעצמם לחום שהיד סולדת בו אינו מן החשבון, אלא מתחילים לשער את זמן הבישול מזמן שהמים חמים בחום שהיס"ב. אמנם דעת הרבה פוסקים<sup>ל</sup>, שכיון שהרבה מאכלים מתבשלים רק בחלק האחרון של הבישול, לכן אין להקל אחר חצי זמן בישול אם ניכר שעדיין המאכל אינו ראוי לאכילה אף ע"י הדחק. ח. צורת המדידה במשקין, כתב האגרו"מ<sup>לא</sup> ששיעור חצי בישול הוא קצת יותר מחום שהיד סולדת בו, ושלישי בישול הוא בערך כחום שהיס"ב, וראה עוד בהערה.

כג. סי' רנ"ד, ב' ובסי' רנ"ג סקל"ח.

כד. סי' רנ"ג סקל"ח וסקמ"ג.

כה. סי' רנ"ד, ד' וסקכ"א.

כו. חזו"א סי' ל"ד סק"ו. ולא מיירי שם לענין משקין שהרי אם חימם מים לחום שהיס"ב כבר חייב משום בישול וזה ודאי לכל הפחות כמאב"ד, א"כ לא שייך לפרש את דבריו למשקין. ושמעתי לבאר בדעתו דכיון שקשה לשער שלישי וחצי בישול, על כרחך כוונת חז"ל לשער מאב"ד לפי זמן הבישול אפילו שבמציאות עיקר הבישול הוא בחלק האחרון של הבישול.

כז. כה"ח [סי' רנ"ג סקכ"ח] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [שביתת יצחק בישול פרק כ"ו]

והגר"ש ואזנר זצ"ל [קובץ מבית לוי ח"ו הל' שהיה סי"ב].

כח. אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בישול אות כד. וכן משמע בשביתת השבת מלאכת מבשל סקי"ד. ובאגרו"מ שם באות כג כתב עוד לחדש שאם מחמם מים לשתייה צריך שירתחו המים לגמרי קודם השקיעה שמא יוציא חלק מהמים וא"כ יקרב את בישול שאר המים.

ובשבות יצחק הל' שהיה וחזרה פי"ב הביא בשם הגריש"א זצ"ל שבמ"ב סי' רנ"ד סקנ"א מבואר שגם בפחות מחום שהיס"ב כבר מיקרי כמאב"ד ומותר להשהות [שלשון המ"ב שיתחממו במקצת], אמנם יתכן שזה דוקא לגבי חימום מים להדחה שאפשר שקל יותר וכמש"כ שם בשעה"צ סקמ"ט שבשעת הדחק אפשר להקל אפי' במים

ושיעור היד סולדת בו לחומרא [כמו להתיר שהיה בן] הוא כ-79-71 מעלות כ"ב.

### כללי היתרי שהיה

ט. ישנם כמה היתרים בשהיה:

- א. אם גרף את הגחלים והוציאם או אם קטם את הגחלים באפר מותר להשהות על האש כל מאכל [ועיין לעיל בסעיף ד'] וטעם ההיתר, כיון שכשגורף או קוטם את הגחלים מסיח דעתו מלהתעסק בתבשיל ואז אין חשש לחיתוי בגחלים<sup>ל</sup> [אם הסתיר את הכלי שבו חותים בגחלים אין זה מועיל כלום - ויבואר לקמן הע' נ"א והע' נ"ז].
- ב. לרמ"א, אם הכניס את האוכל לתוך תנור וסתם פי התנור בטיט מותר להשהות בתנור כל מאכל, כיון שהסתימה בטיט מונעת ממנו לחתות בגחלים<sup>לא</sup> [אם הכניס את הכלי שבו חותים בגחלים לתוך קופסה וטח אותה בטיט אין זה מועיל כלום].
- ג. המשהה בשר חי לגמרי על האש מעיקר הדין אין בו איסור שהיה כיון שודאי לא יתבשל עד הלילה, ועד הבוקר ודאי כן יתבשל, ואם כן אין חשש שיחתה<sup>לב</sup>. ועיין לקמן סעיף ט"ו אם שייך היתר זה בימינו.

### גרוף וקטום בזמנינו

י. ומהו "גרוף וקטום" בזמנינו?

פְּלִטַת פַּח [ב'בלע"ך'] שעל האש נחשבת לגרוף וקטום<sup>לב</sup> [וי"א שאינה נחשבת גרוף וקטום<sup>לד</sup> וראה בהערה, וראה עוד שם האם פלטת אלומניום שלנו ודאי נחשבת קטומה].

לב. סי' רנ"ג, א' וסק"ט. ודוקא בשר חי שמתבשל זמן רב, אבל שאר דברים - לא, כיון שהם יכולים להתבשל לסעודת הלילה. מ"ב שם.

לג. כ"כ באגרו"מ ח"א סי' צ"ג וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בשבט הלוי ח"א סי' צ"א. וראה בהערה הבאה את טעם ההיתר.

לד. כ"כ החזו"א בסי' ל"ז סק"ט וסקי"א, וכמו שכתבו הטור והב"י שכיסוי הכירה עצמה אינו נחשב לגרוף וקטום, וכן כ' המג"א בשם המהרי"ל

צוננים לגמרי אם מחמם להדחה, שיש פוסקים שאין חשש חיתוי במים להדחה, וכן מבו' בשעה"צ שם סקמ"ח לגבי חימום מים לשתייה, ומפורש כן במשנ"ב סוף סי' רנ"ט שחצי חימום הוא מאב"ד במים, וכ"כ בשו"ע הגר"ז סי' רנ"ד סקט"ו.

כט. אגרו"מ יו"ד סי' נ"ב ואו"ח ח"ד סי' ע"ד אות ג.

ל. סי' רנ"ג, א'.

לא. סי' רנ"ד, א', ה' וסקי"ד, ובדעת המחבר עיי"ש סעיף א' וסקי"ד.

בדין שהיה על פלטת פח רותחת, עיין בהערה<sup>ל</sup> [ובפרט נוגע למעשה בשבת שאחרי יו"ט].

פְּלִטָה חשמלית אם יש בה כפתור המקטין ומגדיל את האש או שאפשר גם כן לבשל עליה נחשבת לאש גלויה. אם אין בה כפתור להקטין ולהגדיל את האש וגם אי אפשר לבשל עליה, יש הפוסקים שדינה כאש גלויה<sup>ל</sup>, ויש הפוסקים שדינה כאש גרופה וקטומה<sup>ל</sup>.

לו. כן דעת החזו"א [סי' ל"ח סק"ב וכ"כ בארחות רבינו (ח"א עמ' קב) בשמו] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [שבות יצחק, שהיה וחזרה פרק ח'] וכן דעת הגר"ק שליט"א, כיון שהאש גלויה א"כ אף שאי אפשר לחתות שהרי א"א להגביר את החום אין לחלק בגזירת חז"ל ואסור.

ובאמת כל איסור שהיה על גז כשהוא במצב הגבוה ביותר הוא משום לא פלוג, ומה"ט יש לאסור פלטה חשמלית, וחלוק מתולדת האור שכתב הגרע"ק א"ב סי' שי"ח סעיף ג' [והובא בבאה"ל שם ד"ה ואפילו] שמותר, כיון שהוא פוג אחר של אש ובסוג זה אין איסור שהיה.

ובבאה"ל [סי' רנ"ג, א' ד"ה אפילו] הסתפק אם מותר להשהות על קש וגבבא בוערים, והיינו שהסתפק אם ההיתר בסוג אש שהיא עכשיו אש גבוהה וחזקה ויתכן שאסור או שתלוי במציאות שאין חיתוי בהם ואפי' באש גבוהה מותר, אמנם כל זה ביחס לקש וגבבא שהם באמת סוג שונה אבל פלטה חשמלית הרי יש פלטות שכן מבשלים עליהם ויש לאסור כל פלטה חשמלית משום לא פלוג ששייך לפוג אש שכן מבשלים עליה. עוד יש לחוש לכך שלא עשה מעשה של גריפה וקטימה ונחשב כגרו"ק מאליו שאינו מתיר שהיה כדלקמן סעיף י"ג.

לז. אגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד אות לה] וכן דעת הגר"ש ז"א איערבך זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' פ"ג] וכ"כ בשבט הלוי [ח"ה סי' ל']. והיינו, כיון שלא שייך בזה שמה יחתה.

בסי' רנ"ג סק"א ובסוף סי' רנ"ט בדיני שהיה והטמנה ובמ"ב סי' רנ"ג סקפ"א שמעזיבה הסותמת את פי התנור אינו מספיק להחשיב לגרו"ק וצריך עוד דבר להיכר.

אלא, שדעת הפוסקים החולקים עליו, שכל זה דוקא בכיסוי קבוע שאינו נחשב לגרו"ק כיון שאינו מספיק היסח דעת מהאש כיון שהוא הכיסוי הקבוע, אבל פלטת פח הוא ודאי כיסוי שונה מהרגיל ולכן כשמניחו יש היסח דעת ונחשב לגרו"ק. ודעת החזו"א שכיון שיש המבשלים לפעמים על פלטת פח א"כ נחשב כמו מעזיבה דתנור.

ויש מקום לומר שכיום שאין פלטת נחושת מצויה כ"כ והרוב משהים על פלטת אלומיניום והיא ממעטת את החום ביותר א"כ אין הדרך כלל לבשל עליה היום ויהיה מותר גם לחזו"א. ומה שכתב החזו"א בתשובתו לגר"ש ואזנר זצ"ל [נדפס בשבט הלוי ח"א סי' צ"א] שצריך הפסק אור, כוונתו שאז ממעט את החום, משא"כ הנחת פלטת פח (בלע"ך) לבדו אינו ממעט את החום, אבל אם הבלע"ך עשוי מחומר שאינו מעביר חום כל כך [כמו המצוי כיום שאין המתכת מנחושת כמו בעבר אלא מאלומיניום שאינו מעביר חום כ"כ] א"כ שוב נחשיבו לגרו"ק.

לה. בפמ"ג סי' רנ"ח סוסק"א כתב [בדעת המג"א] שאסור להשהות על גבי קדרה ריקנית רותחת, ולא מצאתי כן בעוד פוסקים, ומאידך גיסא לא מצאתי בפוסקים שחולקים על זה, ולדבריו אם הפלטה רותחת אינה נחשבת לגרו"ק.

מיחם חשמלי נחשב לאש גלויה וגם הכיסוי שלו נחשב לאש גלויה כמו המיחם עצמו אפילו אם הכיסוי נפרד מהמיחם<sup>לח</sup>.

תנור חשמלי נחשב לאש גלויה.

סיר בישול איטי נחשב לאש גלויה [מלבד חשש הטמנה שיש בו לחלק מהפוסקים ויבואר לקמן בעז"ה בסי' ד' סעי' ט"ו].

מתקן חימומית העומד על נריות המחממות אותו, עיין בהערה אם נחשב כשהיה על אש גלויה<sup>לב</sup>.

קדירה ריקנית נחשבת כגרופה וקטומה גם אם מניח בתוכה את הקדירה ומשהה כך. ויש אומרים<sup>מ</sup> דוקא בתנאי שמניח אותה הפוך ומשהה על גבה, אבל לא בתוכה, ועיין לעיל הערה ל"ה].

### שהיה בפלטה חשמלית ובתנור חשמלי

**יא.** על מנת להפוך פלטה חשמלית או כיסוי של מיחם חשמלי לגרוף וקטום, יש לפרוס נייר אלומניום עבה מעליהם או שתי שכבות דקות של נייר אלומניום<sup>נא</sup>.

על מנת להפוך תנור חשמלי לגרוף וקטום, יש להניח ארבעה כיסויים<sup>נב</sup> [ארבע פחים או ארבע מגשי מתכת] מארבע צדדים של הכירה [מלמטה ומשלש צדדים]. ויש הסוברים שמספיק פח אחד מתחת הקדירה<sup>נב</sup>.

אש גבוהה שרגילים לחתות עליה ולכן יש לדון שבזה לכו"ע אסור. וצ"ע למעשה לשיטת המתירים בפלטה חשמלית. ועי' הערות למסכת שבת עמ' רסח.

מ. כ"כ החזו"א במכתבו לגר"ש ואזנר זצ"ל [נדפס בשבט הלוי ח"א סי' צ"א].

מא. כן דעת הגרשו"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב, ב'], וכן דעת הגרי"ש זצ"ל [בשבות יצחק הל' שהיה וחזרה עמ' לו].

מב. אגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד הל' בישול אות כז.

מג. שו"ת אז נדברו ח"ח סי' ט"ז.

לח. במיחם חשמלי יש גוף חימום א"כ נחשב כולו לאש גלויה, והמים שבתוכו לא מפסיקים- כמו מים שנמצאים בתוך הכירה עצמה שאינם מפסיקים וצריך גם כן לגרוף או לקטום, והכיסוי אינו נחשב לגרוף כיון שהוא כיסוי קבוע וכנ"ל בהערה ל"ה, וכן מורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וגם המתירים שהיה על פלטה חשמלית אוסרים שהיה על מיחם חשמלי מכיון שיש בו כפתורים להגדיל ולהקטין את החום.

לט. לכאורה דומה לפלטה חשמלית כיון שאין אפשרות חיתוי בנריות, ולפי"ז האוסרים בפלטה חשמלית מטעם לא פלוג יאסרו גם בנריות מטעם זה, אלא שיש לדון שבנריות האש היא מסוג



פרס נייר כסף מער"ש כדין ונקרע הנייר [אפילו לפני שבת], מותר להשהות כך, ובשבוע הבא יפרוס נייר חדש<sup>מד</sup>.

### כיסוי כפתורי הגז

**יב.** המכסה את הגז בפלטה אינו חייב לכסות את הכפתורים המגבירים את האש שהרי צריך לעשות את מעשה הגריפה או הקטימה באש ולא בכלי המיועד לחיתוי<sup>מח</sup>, ויש הסוברים שראוי לכסות גם את הכפתורים<sup>מז</sup>.

ועל כל פנים לא ישנה את גודל הלהבה אחרי כיסויה בפלטה, ואם שינה - אם יכול להסיר את הכיסוי ולהחזירו שוב יעשה כן, ואם אינו יכול אינו חייב לעשות כן<sup>מז</sup>.

כיסוי רק של הכפתורים אינו מועיל כלל להתיר שהיה, לא מדין גרוף וקטום ולא מדין "טוח בטיט", שהיתרים אלו נאמרו לגבי האש ולא לגבי הכלי המיועד לחיתוי<sup>מח</sup>.

מד. סי' רנ"ג סק"ד, שהרי העיקר תלוי בהיסח דעת, וכיון שעשה מעשה והסיח דעת מן הגחלים א"כ אף אם חזרה האש להיות גלויה מותר. ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות ל כתב

ש"א. מז. כן דעת הגרש"ז וצ"ל [בשש"כ פ"א הע' ס"ג והע' רי"ז ובספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב אות יג] וכן דעת הגרי"ש"א וצ"ל [שבות יצחק, שהיה וחזרה פ"ב עמ' כב].

מח. אגרו"מ ח"א סי' צ"ג ומנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות כא ואור לציון ח"ב פי"ז ס"ב וכן דעת הגרי"ש אלישיב וצ"ל. [ובשבט הלוי ח"ג סוף סי' מ"ט כתב שאפשר להקל אם כיסה את רוב האש בצירוף כיסוי הכפתורים]. וטעם הדבר, שלא מצינו בחז"ל היתר נוסף מלבד היתר של גריפה וקטימת הגחלים או להכניס את הקדירה לתנור ולטוח את התנור בטיט, אבל לא מצינו היתר בכיסוי הכפתורים הגורמים להבערת האש וכפי שלא מצינו היתר גרוף וטוח בטיט בכלי המיועד לחיתוי, והטעם פשוט שאין הגרוף וטוח בטיט היכר ותזכורת אלא היסח דעת מהאש ולכן צריך להיות גרוף באש או טוח בטיט בתנור. וכן פשוט שאין הבדל אם מכסה את הכפתורים של הגז או מוציא אותם ממקומם, ומפורש כך בפוסקים הנ"ל.

מז. סי' רנ"ג סק"ד, שהרי העיקר תלוי בהיסח דעת, וכיון שעשה מעשה והסיח דעת מן הגחלים א"כ אף אם חזרה האש להיות גלויה מותר. ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות ל כתב שאם נפל הפח [בלע"ך] מהגז אסור להחזיר בשבת על הגז עצמו כיון שההיתר בקטמה ונתלבתה [שבת לז:] הוא משום שנשאר מעט היכר, אבל אם חזר להיות כבתחילה לגמרי אסור, אמנם פשטות סתימת הגמ' והפוסקים לא כן, וגם בתוס' שם [סוד"ה שמע] לא משמע הכי שחילק בין קטמה ונתלבתה לקטמה והובערה שזה חזר להיות כבתחילה וזה לא חזר להיות כבתחילה [ומה שכתבו שרק במצטמק ורע לו, זה למ"ד שסובר כך בגמ', אבל לחנניה שרי בתרוייהו אם מבושל כמאב"ד, כן נראה שם], ועכ"פ גם האגרו"מ אסר לענין חזרה בשבת, אבל לענין שהיה אם המאכל מבושל כמאב"ד הרי מעיקר הדין אפשר להקל בלאו הכי וא"כ נראה שאפשר להקל בזה.

מח. כן דעת הגרש"ז אויערבך וצ"ל [בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב אות יא ואות יג] וכן דעת הגרי"ש אלישיב וצ"ל.

ויש לדעת, שאיסור שהיה באש הדולקת על ידי כפתור הגז שייך גם אם הגז פתוח במצב הגבוה ביותר<sup>מ"ב</sup>.

### טעם היתר גרו"ק והיוצא לדינא

יג. טעם היתר גרוף וקטום הוא מפני שעל ידי כך מסיח דעתו מן האש<sup>י</sup>, ולכן אם נקטם מאליו לא מועיל להתיר השהיה ואם הכיסוי נפל על האש מעצמו צריך להוציא וליתנו שוב<sup>יא</sup>.

וכן צריך הקוטם [המניח את הפלטה] לעשות כן כדי להנמיך את החום או כדי להתיר שהיה בשבת, אבל לא מועילה הקטימה אם עשה כן כדי שהחום יתחלק לכמה קדירות על ידי הפלטה<sup>יב</sup> [ומצוי בשבת שאחר יו"ט].

### טוח בטיט

יד. מותר להשהות קדירה בתוך תנור שדלתותיו טוחות בטיט או מודבקות<sup>יג</sup>. ואם הכפתורים של התנור מודבקים אינו מועיל כלום<sup>יד</sup>. ועיין עוד בהערה מה צריך להיות טוח בטיט.

ונראה שאם מניח קדירתו אצל שכן שלא מרשה לו להיכנס, נחשב גם כן טוח בטיט ומותר<sup>יה</sup>, וזה פתח היתר גדול למי שצריך להשהות מאכל חי על אש גלויה [כגון לחמם מים במיחם חשמלי].

י. סעיף ב'. וכן מותר לקרוע את המדבקה כמבו' בס' שי"ד, ח' ובבאה"ל ד"ה חותלות, ונתבאר דין זה בס' י"ג הערה י"ג.

נד. כנ"ל בהערה מ"ט, והוסיף הגריש"א זצ"ל שהיתר טוח בטיט הוא רק כאשר גם הקדירה בתוך התנור ולא מספיק שהאש נעולה כיון שכשרואה את הקדירה יש חשש שישבור את הטיט ויחתה כדי לחמם את הקדירה, ורק כאשר הקדירה עצמה נעולה אז אין חשש שיחתה [ובשבות יצחק שהיה וחזרה פ"ו דייק מהחזו"א סי' ל"ח סק"ב שמועיל גם כאשר האש לבדה טוח בטיט].

נה. לפי שמאמץ להיכנס לבית שאינו שלו אינו פחות ממאמץ לשבור טיט, ואין לחוש שיעשה כן כדי לחתות.

מט. אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות כה. דלא פלוג רבנן, א"נ שמא יקטין את האש ויחזור ויגביהנה. ג. רמב"ם פ"ג ה"ד, וכ"כ המ"ב סי' רנ"ג סק"ד.

נא. הגרשז"א זצ"ל [בשולחן שלמה סי' רנ"ג, ד' אות א] והגריש"א זצ"ל [קובץ תשובות ח"ג סי' ל"ט, וכ"כ בשבות יצחק שהיה וחזרה פ"ב]. וקצת יש לעיין מאי שנא מגחלים שעממו ונחלשו שמותר להשהות עליהם כיון שמה שלא חשש ללבותן מוכיח שאינו חפץ לחתות, והובא במ"ב שם. ועכ"פ קטימת כל אחד מבני הבית מועילה לכל המשפחה לגילוי היסח דעת של כולם ולא צריך דוקא שהבעה"ב עצמו יקטום.

נב. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

נג. רמ"א בס' רנ"ד, א', ה'. ומותר להסיר את הטיט כמבו' בס' רנ"ט, ז', ונתבאר דין זה בס' י

### שהיית בשר חי

**טו.** המשהה בשר חי, מעיקר הדין אין בזה איסור שהיה מפני שמתבשל זמן רב ולסעודת הלילה לא יהיה מוכן גם אם יחתה בגחלים ולסעודת הבוקר יהיה מוכן גם אם לא יחתה בגחלים<sup>טו</sup>.

אמנם, דעת הפוסקים שכיום אין שייך היתר זה מפני שבדרך כלל אנו מקבלים שבת זמן רב לפני השקיעה, וממילא בזמן השקיעה כבר מתחמם לחום שהיד סולדת בו<sup>טז</sup> וגם משום שהאש המצויה בכיריים שלנו יכולה לבשל בשר חי הרבה יותר מהר מאשר היה בעבר<sup>טז</sup> [ובפרט שאנחנו מאריכים בסעודת ליל שבת כמה שעות אחר שקה"ח<sup>טז</sup>]. בשר שיכול להתבשל רק מאוחר בלילה אחר זמן סעודה הרגיל, הבאה"ל<sup>טז</sup> מתיר להשהות, ויש הפוסקים שדינו כשאר מאכל<sup>טז</sup>.

### שהיה בסמיכה לאש

**טז.** מותר לסמוך קדירה ליד אש מערב שבת אפילו האש גלויה והמאכל או המשקה צוננים וגם אינם מבושלים כמאכל בן דרוסאי<sup>טז</sup>, ומותר לעשות כן אפילו סמוך לשבת<sup>טז</sup>.

### שהיה בלח שנצטנן

**יז.** כתבו כמה פוסקים שאיסור שהיה שייך גם בלח שרתח והצטנן, ועיין בהערה<sup>טז</sup>.

אלישיב זצ"ל.

סב. סי' רנ"ג, א' וסקט"ו.

סג. סי' רנ"ג סוף סעיף ב' וסקע"ז.

סד. בפמ"ג סי' רנ"ג סוסקמ"א נשאר בצ"ע בדין זה, ובחזו"א [סי' ל"ז סקכ"ז] צידד להיתר [אמנם בסוף דבריו כתב שגם אם נחשב שהיה סגי שימתין עד שיצטנן], ובאז נדברו [ח"ו סי' י"א] אוסר. ויש שהוכיחו מהראשונים [תוס' הרא"ש והריטב"א] בשבת דף יח: לגבי שהיית מים שכתבו שטעם האיסור משום דחיישינן שמא הקדירה תצטנן ויחתה כדי שרתח ולכאוי' מפורש שיש איסור שהיה על לח שנצטנן, ואולי יש לדחות בדוחק שכוונתם שהקדירה לא תרתח מספיק ותצטנן לפני הרתיחה ולכן יחתה כדי שרתח היטב.

ובסוף סי' רנ"ג [מג"א שם סקמ"ג ומשנ"ב שם

נו. סי' רנ"ג, א' וסק"ט. ודין זה הוא רק בבשר ולא בשאר מאכלים, סי' רנ"ד, ח' וסקמ"ה.

נז. כ"כ החזו"א בסי' ל"ז סקכ"ב, וכ' שגם למ"ב סקי"א שכתב שאף אם הוחם התבשיל מותר להשהות, מ"מ אם כבר הגיע לחום שהיס"ב כבר אסור אפי' בבשר חי [אף שבשעה"צ סקי"ב כתב אבל אם נתבשל קצת אפי' פחות ממאב"ד אסור].

נח. הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל. ועיין מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות י. וממילא גם אם משהה בלהבה קטנה ונמוכה אסור, שהרי יכול להגביהה.

נט. הגר"מ גרוס שליט"א [בתל תלפיות ר"ה תשס"ו עמ' קסו], אמנם תלוי במח' הפוסקים אם יש משמעות לאורך הסעודה, וכדקלמן.

ס. סי' רנ"ג, א' ד"ה מסיח.

סא. כ"כ בחזו"א סי' ל"ז סקל"ב וכן דעת הגרי"ש

## עבר והשהה - הנאה מהמאכל

יח. העושה איסורי דרבנן בשוגג<sup>פ</sup>, מותר לו ליהנות מן האיסור אפילו בו ביום ואפילו הוא עצמו<sup>י</sup>.

אמנם, בשהיה חזרה והטמנה אסרו חז"ל ליהנות מן האיסור אפילו אם השהה או החזיר או טמן בשוגג באיסור<sup>י</sup>, ואף בשעת הצורך אין להקל בזה<sup>פ</sup>, גזירה שמא ישהה במזיד ויאמר בשוגג השהית<sup>פ</sup>.

אם השהה בשוגג, אם המאכל לא היה מבושל כמאכל בן דרוסאי<sup>ז</sup>, המאכל נאסר עד מוצ"ש<sup>א</sup>, וי"א עד זמן שיכול לעשות את המלאכה במוצ"ש, ואם המאכל היה

לעסק של הנכרי ולכן חוזר החשש של שמא יחתה ועל זה צריך ליישב כנ"ל].

סה. שוגג היינו ששגג בדין או שכח שהיום שבת או שכח שהמעשה אסור, סי' שי"ח סק"ו.

סו. סי' שי"ח סק"ג.

סז. סי' רנ"ג, א' וסי' רנ"ז, א'. ואף שבמלאכות דאורייתא בשוגג אפשר להקל בשעת הצורך כמש"כ המ"ב סי' שי"ח סק"ז, כאן אסרו חז"ל מאכל שהושהה או הוחזר בשוגג, גזירה שמא ישהה במזיד ויאמר בשוגג השהיתי.

סח. סי' רנ"ג סקל"ה וסי' רנ"ד סקל"ג, שמחמירים שדינו כהחזיר במזיד שאפילו בשעת הצורך אסור.

סט. כיון שקרוב לבוא לידי איסור דאורייתא. רשב"א דף לח. וכ"כ בשפ"א ע"פ דברי רבינו חננאל בפסחים דף צב:.

ע. מאכל המבושל כמאב"ד שנתבשל באיסור לגמרי, אין בו איסור מעשה שבת בדיעבד, משום שלענין זה סומכים על הפוסקים המתירים לבשל לכתחילה מאכל כזה, באה"ל סי' שי"ח, ד' ד"ה אפילו.

עא. אם השהה במזיד, ודאי אסור עד זמן שהיה יכול להכין במוצ"ש. ובשוגג - במ"ב סי' רנ"ג סקל"ב הביא מח' הפוסקים אם גם בשוגג הדין כן או שיכול לאכול במוצ"ש מיד, והמהרי"ט ווייל כתב שכשכח ושהה לא צריך להמתין כדי שיעשו [בדרור יקרא עמ' קכו, עיי"ש בראיותיו].

סקק"ג] מוכח שיש איסור שהיה בלח שנצטנן, שהרי כתבו שם לאסור הנחת קדירה שיש בה תבשיל עם רוטב שלא נצטנן לגמרי על אש שתידלק בהמשך משום חשש שמא יחתה והיינו איסור שהיה ולא מצד חזרה [שהרי הביאו לימוד זכות על המקילים מפני סומכים שהאש נחשבת גרו"ק וזה מועיל רק לשהיה ולא לחזרה, וגם המשנ"ב נוקט לעיקר שאיסור חזרה הוא משום מיחזי כמבשל והתיר עפ"ז אמירה לנכרי בסי' רנ"ג, ה' ד"ה להחם ואיך יאסור כאן בסתמא מחשש חיתוי, ונתבאר עוד לקמן סי' ג' הע' ס"ד].

והנה, המשנ"ב [סי' רנ"ג סקצ"ט וסק"ק] הביא צדדים להקל שהיה ע"י נכרי אם אינו מתכוון להשהות, ולכא' הרי ביחס לישראל הוי שהיה בגלל המצב שהקדירה על האש באיסור כמו שהקשה הפמ"ג הנ"ל, וכן יש להעיר מדברי הבאה"ל [שם, ה' סוד"ה להחם] שהביא שיטות להקל לומר לנכרי לחמם לח שנצטנן, ולכא' הרי יש איסור שהיה לישראל עצמו, ואולי אין חשש חיתוי אם הישראל אינו מניח אלא אומר לנכרי לעשות כן וזה גופא הוי כעין היכר והיסח דעת שאינו עושה בעצמו אלא ע"י נכרי - ולזה סומכים בצירוף מה שהוא לח שנצטנן. [ושם בסק"ק י"ל שהתיר רק להדיח כלים א"נ מיירי שהמים מטופלים ע"י הנכרי ולא מסתבר שיחתה בעסק שאינו שלו, ומה שהפמ"ג הק' היינו משום שהנכרי מחמם סיר אחד והישראל מניח סיר אחר שאינו שייך

מבושל כמאכל בן דרוסאי מותר בדיעבד אפילו מצטמק ויפה לו. ואם השהה במזיד אסור אפילו אם היה מבושל כל צרכו ומצטמק ויפה לו<sup>עב</sup>.  
 אם אין לו אוכל לשבת כלל חוץ ממאכל זה שהושהה באיסור אפשר להקל לאוכלו<sup>עב</sup>. במקום שיש דעות המקילות, לפעמים סמכו עליהם להתיר המאכל בדיעבד, ולכן גם למחבר אם השהה מאכל המבושל כמאב"ד מותר ליהנות בדיעבד<sup>עב</sup>, וכן אם השהה לצורך סעודת הבוקר אפשר להקל ולאכול בדיעבד<sup>עב</sup>.

### עבר והשהה - מה יעשה

**יט.** אם השהה מאכל באיסור ח"ו, עובר בכל רגע ורגע באיסור<sup>עב</sup> וצריך להסיר מיד מהאש. אמנם פעמים המאכל נאסר באכילה [באיסור מעשה שבת] וממילא הוא מוקצה<sup>עב</sup>, ולכן יטלטל את הקדירה על ידי חפץ אחר או בשינוי [במרפק וכדו']<sup>עב</sup>.

### שעון שבת המדליק 'בוילר' בשבת

**כ.** מצד איסור שהיה, אין איסור לכוון שעון שבת כדי שה'בוילר' יידלק בשבת ויחמם את המים ומיד במוצאי שבת יהיו מים חמים<sup>עב</sup>, אלא שלענין השימוש בחשמל המיוצר בשבת הרבה פוסקים אסרו להשתמש מכמה טעמים [ונתבאר לקמן סי' מ"ב סעי' ג'], ולכן אם הדבר כרוך בשימוש בחשמל [מפני העומס על הגנטור] יש להימנע.

עב. סי' רנ"ג, א' וסקל"א.

עג. סי' רנ"ד סקל"ג. מפני שאסור להתענות בשבת.

עד. סי' רנ"ג מג"א סקי"ד, ובבאה"ל סי' רנ"ג, א' ד"ה ואם.

עה. באה"ל סי' רנ"ג, א' ד"ה להשהותו, מפני שיש דעות המתירות להשהות לבוקר אף מלכתחילה כיון שהוא היסח דעת, ואף שלא פוסקים כמותם להקל לכתחילה, לענין דיעבד אפשר לסמוך עליהם שלא נאסר המאכל.

עו. שהרי איסור שהיה הוא במצב שהקדירה ע"ג האש שמא יחתה בגחלים [ועיין במ"ב סי' רנ"ג סק"ה שכתב דאין האיסור במעשה הנתינה אלא גם אם היה נתון כבר על גבי האש צריך לסלק כשהגיע זמן חשיכה], וכ"כ בחזו"א סי' ל"ז סק"ז ד"ה דינים.

עז. אם המאכל נאסר באכילה ממילא האוכל מוקצה עד מוצ"ש ודינו כמוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו [עיין סי' ש"ח, נ"ז וסקקס"א וסקק"ע, ומבו' בגמ' בכמה מקומות שמאכל האסור באכילה הוא מוקצה].

עח. דעת החזו"א [סי' ל"ז סק"ז] שעדיף לטלטל מוקצה מלהשאיר הקדירה בשהיה אסורה, והעיר הגר"ש אויערבך וצ"ל [מובא בספר ארחות שבת פרק ב' הע' ל"ה] שהרי מטלטל מוקצה בידיים ואיסור שהיה הוא בשב ואל תעשה, ולכן עדיף לטלטל באופנים שכתבתי שבזה מותר לטלטל להמשנ"ב, ואמנם בהל' מוקצה נתבאר שהחזו"א אוסר לטלטל כך, אך לשיטתו בלא"ה עדיף לטלטל מוקצה מלהשאיר הקדירה בשהיה אסורה, ולכן לכו"ע יעשה כמש"כ למעלה.

עט. גם האש [שהיא החשמל] סגורה בפנים וגם

רנ"ד סק"כ שבתנורים שלנו שאין איסור ברדיה א"כ גם אם אופה לצורך מוצ"ש אסור להשהות שמא ימלך וישתמש בפת לשבת עצמה ולכן יחתה, וכע"ז בא"ר שם סקכ"ב, וכן כתבו התו"ש שם סקכ"ה ובשו"ע הגר"ז סי"א והמשנ"ב שם סקל"ח, ומבואר כן גם ברמ"א סי' רנ"ז, א', וכן הוא בבאה"ל סי' רנ"ג, א' ד"ה להשהותו, וא"כ נאסור מטעם זה כי יכול להימלך ולשתות מהם בשבת וכן יכול להימלך ולרחוץ רק אבר אחד וכדומה בשבת [אמנם בהטמנה יש יותר צד להקל כמש"כ הב"ח בעמ' נח שם וגם הפמ"ג בא"א סי' רנ"ז סק"ח הזכיר סברא זו לחלק בין הטמנה לשהיה, וזה מוכח במג"א שם סק"ב, ע"ש].

וכן בסי' רנ"ד, ט' כתוב שאסור להעמיד מים מערב שבת ואם שם אסור במוצ"ש בכדי שייעשו, והטעם, לרמב"ם זה דומה לעססיות ותורמוסים שממהרים להתבשל וא"כ אין היתר של קדירא חייתא, ולרא"ש כי יש לחשוש שיצטננו סמוך ליציאת השבת, וכ"כ הרשב"א ותוס' הרא"ש שם [ועי' מהרש"ל מש"כ על זה], והטור הביא את טעמו של הרא"ש והמחבר את הרמב"ם, ולכאור' לפי המחבר אין מקור לאיסור של חשש למוצאי שבת, ורק לטור יש חשש כזה, אבל בלבוש שם ס"ח כתב שלא נחלקו ושניהם מסכימים לחשש של שמא ימלך [ולכאור' גם שניהם מסכימים לחשש של מוצ"ש, וצ"ע].

והנה הנתיב חיים בסי' רנ"ז סק"ב הקשה על המג"א הרי מפורש בראשונים בדף יח: שיש איסור של שמא יחתה למוצאי שבת, וחילק בין פת שעומדת לאפיה ובודאי תיאפה עד מוצ"ש לבין מים שצריכים לרתוח במוצ"ש.

ואפשר שהמג"א חילק כהנתיב חיים, וזה החילוק ליישב את כל הנ"ל, שתבשיל או פת מספיק להם אש קטנה ויתבשלו עד סוף השבת ולא יחתה, אבל מים הרי רוצה אותם רותחים במוצאי שבת ולכן לא יספיק לו אש קטנה לזמן ארוך, והרי תוס' כתבו בדף יח: שהאיסור בגלל שאם משהה

ה'מאכל' [שהוא המים] סגור בפנים ולכן נחשב כמו טוח בטיט [כי האש צריכה להיות סגורה ולא כלי החיתוי, וכנ"ל סעי' י"ב].

אלא שלשיטת המחבר אין היתר טוח בטיט מלבד בשר צלוי שיתקשה בפתיחת התנור כמב' בסי' רנ"ד, א'.

אמנם, גם לשיטת המחבר אין בזה איסור שהיה, והוא בהקדם שיש לדון האם יש איסור שהיה לדבר שנצרך למוצאי שבת.

ומצינו סתירה בזה, כי בסי' רנ"ד, ה', מתיר הרמ"א פת שנאפית לצורך מוצאי שבת, ואמנם היה מקום לומר שפת שאני כי היא לא טובה אם היא חמה כל כך כמש"כ המג"א עצמו שם סקי"ז, אבל המג"א עצמו בסי' רנ"ז סק"ב השווה אותם וכדלקמן.

ובסי' רנ"ז סק"ב הקשה המג"א על הרמ"א בסי' תר"ט שאוסר להטמין מערב יו"כ למוצאי יו"כ מסי' רנ"ד, ה' שמבואר שמותר לאפות פת מערב שבת למוצאי שבת, ותירץ שהחמירו רק בהטמנה אבל באפיה לא החמירו [כן ביאר הא"ר בסי' תר"ט סק"א בדעתו. והשעה"צ בסי' תר"ט סק"א כותב שהחמירו בעש"ת].

[והאמת שבדברי המג"א עצמו יל"ע הרי מדובר על הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל א"כ מה שייך לאסור הרי אין שם שמא יחתה, והק' כן המאמר סי' תר"ט סק"א על הקרבן נתנאל ביומא דף פח אות ת שתירץ כע"ז את דברי הטור, ובהכרח שיש איזה טעם אחר לאסור, ועי' רעק"א בסי' תר"ט].

ומצד שני בסי' שכ"ו, י"א מפורש שמרחץ שפקקו נקביו מותר לרחוץ בו במוצ"ש אבל אם לא פקקו נקביו יהיה אסור לרחוץ בו במוצאי שבת עד שיעבור זמן בכדי שייעשו, ולכאור' הרי זה רק למוצאי שבת, ומבואר שאין היתר בדבר כזה.

והיה מקום לומר שנאסור מטעם שמא ימלך וישתמש בשבת עצמה, ודבר זה מפורש בב"י סי' רנ"ג ד"ה ומ"ש רבינו [עמ' נח] ובסי' רנ"ד ס"ג [עמ' עא] שגם אם משהה לצורך הבוקר חוששים שמא ימלך וישתמש בלילה, וכן הוא במג"א סי'

מערב שבת למוצ"ש כנראה משהה על אש קטנה ולכן לגבי בישול זה מספיק אבל לגבי רתיחת המים זה לא מספיק.

ועי' חזו"א סי' ל"ו סק"ג לגבי השהיית מים לשבת בבוקר שכתב שהוי כקדירה חייאת ומצד שני לא צריך לחשוש שיצטנן סמוך למוצ"ש כי זה לשבת בבוקר ולכן מותר.

והנה, יש להקשות, הב"י כותב שלא מצא מי שמתיר בגלל שמתכנן לאכול רק בבוקר, והטעם שמא ימלך, וא"כ למה לתוס' והראשונים בדין יח: לאסור את המים שמא תיפסק הרתיחה במוצאי שבת, נאמר שטעם האיסור הוא משום שמא ימלך, ואדרבה, נוכיח מהראשונים שביארו טעם האיסור משום שמא המים יצטננו בסוף השבת, שבעצם מחשבתו שאינו רוצה להשתמש במים בשבת תועיל, ומצאתי בא"ר סי' רנ"ד סקכ"ב שהקשה כן וכתב שאה"נ ורק חידשו שיש גם חשש של חיתוי למוצאי שבת אבל יש גם כן חשש של שמא ימלך.

והנה, לפי"ז יש שני חששות, שמא ימלך וישתמש בשבת, וגם מעצם הדבר שהאש יכולה להתקטן במהלך השבת וירצה לחתות לצורך מוצ"ש. אבל בפת אין את שני הטעמים לאיסור, כי מצד

אחד שמא ימלך לא חיישינן כי יש איסור רדיה ומצד שני למוצאי שבת גם לא חיישינן כי לא צריך פת חמה ומספיק שתהיה אפויה וכנ"ל.

ולענין 'בוילר', הרי שמא ימלך אין כי אסור להשתמש בזה בשבת [משום שנכנסים מים קרים ומתחממים] וזה דומה לאיסור רדיה ולכן אין שמא ימלך כמש"כ המג"א בסי' רנ"ד סק"כ, וגם לחשוש שיצטנן סמוך למוצאי שבת אין חשש כי הרי נדלק רק באמצע שבת ולא יצטנן, וממ"נ, אם מצד לא פלוג הרי האיסור לא שייך כשנדלק רק באמצע שבת וגם האש גדולה באמת [ורק כשמדליק מער"ש לשבת חידשו תוס' שהאש קטנה ושאר הראשונים כתבו שיש חשש שתצטנן סמוך למוצ"ש], ואם מצד המציאות בודאי שלא שייך לאסור כי הרי האש קבועה ולא מצטננת ובודאי ירתח.

ונמצא לפי"ז שבוילר יהיה מותר להדליק כי עד מוצ"ש בודאי ירתח, וממ"נ אין לאסור, ולשמא ימלך לא חיישינן כי אסור להוציא מים כעין רדיית פת. נמצא שגם לפי המחבר יש להתיר ששעון שבת ידליק את הבוילר למוצ"ש.

אלא שאם מפני העומס על הגנרטור מוכרח להשתמש בחשמל המיוצר בשבת, יש להימנע.

## סימן ג

## הלכות חזרה

## כללי איסור "חזרה"

א. מלבד איסור שהיה שעיקרו בערב שבת, אסרו חז"ל חזרה בשבת עצמה\*.

איסור חזרה הוא בשני אופנים, האחד הוא שאסור להניח שום מאכל על גבי האש בשבת, ואפילו אם האש גרופה וקטומה, ואפילו אם המאכל חם וגם מבושל כל צרכו. השני, אם נטל קדירה מהאש בשבת אסור להחזירה לאש, אבל אם האש גרופה וקטומה מותר להחזירה בתנאים מסוימים שיתבארו בהמשך בעז"ה.

איסור חזרה הנידון כאן הוא במאכל המבושל כל צרכו, אבל מאכל שאינו מבושל כל צרכו יש בו איסור בישול דאורייתא ואין שום היתר להקריבו או להחזירו לאש. ולכן, לפוסקים שעצמות עוף אינם נחשבים מבושלים כל צרכם עד שיתרככו ויהיו ראויים לאכילה<sup>2</sup> אסור כל חזרה בהם ואסור להקריבם לאש, וכן הדין בשאר מאכל שאינו מבושל כל צרכו או מים שעדיין לא רתחו כל צרכם<sup>3</sup>.

## חזרה בערב שבת

ב. יש בראשונים שכתבו שאיסור חזרה שייך גם בערב שבת, והיינו שאסור להניח בערב שבת על האש עצמה קדירה אפילו רותחת, בזמן כזה שאילו היתה צוננת

שלטעם של מיחזי כמבשל אין מובן כ"כ הדין שם והדין שם הוא לר"ת ולשיטתו בטעם חזרה. ובסי' שי"ח סקצ"ח ובסי' רנ"ג סקק"ג הביא ג"כ טעם שמא יחתה.

ב. עיין לעיל [סי' ב' סעיף ב' אות ג] דעת הפוסקים בזה, וכתבנו שם שבמקום שהרגילות לאכול את העצמות לכו"ע חשיב בישול אף למי שאינו אוכל אותם.

ג. שהרי לרמ"א [סי' שי"ח, ט"ו] מים שרתחו כל צרכם והצטננו אך נשארו חמים מעט אין בהם איסור בישול. ועיין עוד לעיל סי' א' סעיף ז' בדין הרתחת מים שחמים כבר בחום שהיס"ב.

א. סי' רנ"ג, ב', ג'. ובטעם האיסור נחלקו הראשונים י"א שהטעם מפני שנראה כמבשל וי"א שהטעם שמא יחתה בגחלים [אלא שבזה חששו יותר משהיה ואסרו נתינה לכתחילה אף בגרו"ק מפני שמחזיר קדירה צוננת ויש יותר חשש שירצה לחממה, ובשהיה הרי הקדירה נמצאת כל הזמן באותו חום שהניחה כך לפי רצונו מער"ש ואין כ"כ חשש שירצה לחממה יותר]. ובמ"ב נקט לעיקר טעם מיחזי כמבשל, כ"כ המ"ב סי' רנ"ג סקל"ז וסקנ"ה וסקנ"ח. ובשעה"צ שם סקל"ז הביא את שיטת ר"ת שהטעם שמא יחתה, וגם בדין חזרה מער"ש במ"ב סק"ע הביא טעם ר"ת שמא יחתה כיון



לא היתה יכולה לרתוח עד השקיעה<sup>ד</sup>. ולכתחילה יש להחמיר כדעה זו, אבל במקום הצורך אפשר להקל בזה<sup>ה</sup>.

אם מניח את הקדירה על גבי אש גרופה או קטומה לא שייך איסור זה<sup>ו</sup>.

יש אומרים שהאיסור תלוי בזמן כזה שיכול להרתיח את המאכל באש הגבוהה ביותר<sup>ז</sup>, ויש אומרים שהאיסור תלוי בגובה הלהבה שהקדירה מונחת עליה, אמנם גם לשיטתם יכול להניח את הקדירה אפילו סמוך לשבת בלהבה הגבוהה ביותר באופן שאם היתה הקדירה קרה היתה רותחת עד שבת, ואחרי ההנחה יכול להנמיך את האש כרצונו<sup>ח</sup>.

### נתינה לכתחילה על האש בשבת

ג. מותר לקחת קדירה שלא היתה על האש וליתנה בשבת על גבי קדירה מלאה באוכל שעל גבי האש ואפילו האש גלויה<sup>ט</sup>.

אסור לקחת קדירה שלא היתה על האש וליתנה בשבת על האש ואפילו אם היא גרופה וקטומה, וכן אסור להניחה על גבי קדירה ריקנית שעל האש<sup>י</sup>.

אם האש [או הפלטה] לא חמה כל כך עד כדי שהמאכל שעליו לא יתחמם לחום שהיד סולדת בו, אין איסור חזרה כלל<sup>י</sup> [ואם חלק חם וחלק לא כל כך חם, עיין לקמן סעיף י"ט].

### חימום על סיר הפוך שעל האש

ד. אסור לשים סיר עם אוכל על סיר ריק הפוך שעל האש.

פכ"ב ה"ד שהוא משום שהניח במקום שלא מבשלים שם ודומה לסמיכה לאש, וכן דומה לחזרה לתוך כלי ראשון שאף שמבשל מ"מ אין איסור חזרה כי מניח במקום שלא מבשלים, אבל אם מניח על האש אלא שהקטין החום ע"י קדירה ריקנית אסור כיון שהניח במקום שמבשלים ורק הקטין את חום האש. ועי' בחזו"א סי' ל"ז סק"ט ד"ה הקשה מש"כ לבאר בזה.

י. סי' רנ"ג, ג' באה"ל ד"ה ויזהר.

יא. סי' רנ"ג סקכ"ג וסקס"ז וסקס"ח וסקצ"ב וחזו"א סי' ל"ז סק"ח.

ד. כן שיטת ר"י בתוס' שבת לו: ד"ה וב"ה, וכן כתב הרא"ש שם.

ה. רמ"א בס"י רנ"ג, ב'.

ו. שם סק"ע.

ז. כן דעת החזו"א [שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א].

ח. כן דעת הגרשז"א וצ"ל [מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות טו] והגר"ש"א וצ"ל [שבועת יצחק הל' שהיה וחזרה פרק ט"ז].

ט. סי' שיי"ח סקנ"ט. וטעם ההיתר ביארו הרשב"א והר"ן [דף מ:, בר"ן סוד"ה ת"ר מביא] והמ"מ

יש אומרים שאפילו אם הקדירה הריקנית מונחת על פלטה פח [בלע"ך] גם כן אסור להניח עליה קדירה כזאת<sup>2</sup>, ויש המתירים לעשות כן<sup>3</sup>, וראה בהערות.

לתשומת לב, אחרי שחיממו את המאכל אסור להוציא את הסיר מהפלטה, ויש להשאירו על הפלטה עד מוצאי שבת<sup>4</sup>.

אם הסיר ההפוך שעל הפלטה אינו חם כל כך, ולכן המאכל שעליו לא יהיה חם בחום שהיד סולדת בו, מותר לכל הדעות להניח עליו, וכנ"ל בסעיף ג'.

### דוגמאות מצויות לנתינה בשבת על אש

ה. אסור להניח שום מאכל, וגם לא יבש וחם, על מכסה של מיחם חשמלי [גם אם הוא בנפרד מהמיחם], לפי שכל המיחם נחשב ככלי אחד ואף אינו נחשב לגרוף וקטום אלא לאש גלויה<sup>5</sup>.

ובאופן כזה אין דרך הקדירה לשמש את המאכל ולא שייך ההיתר כמב' ברשב"א בשבת דף קכג: ובפמ"ג ובמשנ"ב סי' ש"ח סקכ"ו שיסוד ההיתר מבוסס על מה שהמאכל רגיל להיות בקדירה ולכן עדיף מטלטול ע"י כיכר או תינוק.

טו. כן מורה מרן הגריש"א זצ"ל, וכן דעת הגרבי"צ פלמן זצ"ל. וראה עוד לעיל סי' ב' הע' ט"ז והע' ל"ט, ובהערות עמ' רסח הביא הוכחת הגרי"ש אלישיב זצ"ל מרש"י דף לז. ד"ה על גבה שמפורש שכיסוי קבוע לא נחשב גרו"ק וכמש"כ המג"א בסי' רנ"ג סקל"א.

והנה, טעם החילוק בין קדירה מליאה לקדירה ריקנית הוא שהנחה על קדירה מליאה הוא מקום שלא מבשלים בו כמו סמיכה לאש מהצד במרחק וכמש"כ הרשב"א והר"ן בדף מ: והמ"מ שבת פכ"ב ה"ד וזה כעין מעשה שינוי מהמקום הרגיל והנחה על קדירה ריקנית נחשבת הנחה על האש עצמה אלא שהקדירה מפסיקה ומנמיכה את חוזק האש ומתבטלת לכירה [כמש"כ המשנ"ב סי' ש"ח סקנ"ט והבאה"ל בסי' רנ"ג, ג' ד"ה ויזהר בשם הפמ"ג - וכוונתו לענ"ד לפמ"ג בסי' ש"ח סקכ"ד וסקכ"ו וכן לפמ"ג בסי' רנ"ג סקל"ג, וכך בי

יב. שבט הלוי ח"א סי' צ"א בשם החזו"א, ודעתו שאף שפלטה פח נחשבת גרו"ק אין מועיל הצירוף של הקדירה ריקנית להתיר נתינה לכתחילה על גבה, וכ"כ בספר שבות יצחק שהיה וחזרה עמ' נט בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בשו"ת אז נדברו [ח"ג סי' י"ד], וכ"כ הגרש"ז אויערבך זצ"ל במנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות יג בתשובה להערות על הספר שש"כ שאסור לעשות כן, ובשש"כ פ"א הע' קכ"ו הביא שמעתי מחכם אחד' שהתיר לעשות כן - ואין דרכו להביא דברים בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל בלשון זאת, ועי' גם תיקונים ומילואים לשש"כ שם, ובשולחן שלמה ח"א עמ' צב הביא בשמו שמתיר, ולא ברור כיצד נוקט למעשה.

יג. הגר"ש ואזנר זצ"ל בשבט הלוי שם, וראה בהערה לעיל בדעת הגרשז"א זצ"ל.

יד. שהרי הקדירה היא כלי שמלאכתו לאיסור, ואין היתר לטלטלה אלא לצורך שימוש בכלי או לצורך המקום. ושימוש בכלי מותר רק אם אין לו כלי אחר לשימוש הזה כמב' בסי' ש"ח סקי"ב, ואין להתיר מצד מה שמשתמש את המאכל, כיון שהקדירה הפוכה והמאכל עליה

אסור להניח שום מאכל על פלטה חשמלית<sup>ט</sup>. ואם מניח על הפלטה החשמלית קדירה ריקנית ראה בהערה<sup>י</sup>.

מאכל שחם בחום שאפשר לאוכלו מחמת חמימותו, מותר להניחו על גבי רדיאטור חם<sup>י</sup>.

צלחת עמוקה שעל גבי קדירה בלי מכסה, והצלחת נמצאת בפנים חלל הקדירה, נחשב חזרה לתוך הקדירה שעל האש ואסור<sup>י</sup>.

### נתינה לכתחילה על מתקנים

ו. כל מתקן שמיועד לחימום [כגון מתקן כעין פלטת פח העומד על רגליים מחוץ לפלטה חשמלית או פלטה עבה שיש בעוביה מים], אין להניח עליו מאכל בשבת<sup>ז</sup>.

חשמלית מ"מ אפשר להקל בדיעבד אם הסיר את הקדירה ממנה והניחה ע"ג קרקע שיכול להחזירה לפלטה בצירוף שיטת הר"ן המתירה באופן זה (מובא ברמ"א סעיף ב').

יז. בקדירה ריקנית שעל פלטה חשמלית יש צד נוסף להחמיר מאשר קדירה ריקנית שעל פלטת פח, והוא שיטת החזו"א והגריש"א זצ"ל והגר"ח ק שליט"א שפלטה חשמלית נחשבת כאש גלויה ולא גרו"ק, ולשיטתם פשוט שאסור כדין קדירה ריקנית שעל אש גלויה שאסור, ולהגר"ש ואזנר זצ"ל מותר כיון שדעתו שפלטה חשמלית נחשבת כגרו"ק וגם מתיר להניח על קדירה ריקנית שעל אש גרו"ק.

יח. אגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד בישול אות לד. יט. הגרשז"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א מכתב ט' אות יג ושם פ"ב הע' מ"ו בשמו ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועי' גם שם בח"ב מכתב ל"א וצ"ע כוונתו שם במכתב השני], וע"ע חוט שני פכ"ז עמ' קל בזה.

כ. כיון שאיסור חזרה הוא מפני שמיחזי כמבשל ויסוד ההיתר בקדירה מלאה הוא שלא יהיה מיחזי כמבשל, אבל כשמניח על מתקן שמיועד לחימום ודאי יש מיחזי כמבשל, הגריש"א זצ"ל.

בכוונתו החזו"א בסי' ל"ז סק"ט ד"ה הקשה, ועי' גם משנ"ב סי' רנ"ג סקפ"ז כע"ז].

וא"כ במיחם חשמלי אם מניח מאכל לחימום על המיחם הרי ההתייחסות היא למיחם עצמו ונמצא שגוף החימום מחמם גם את המים וגם את המאכל שעל גביו, וא"כ נחשב שהניח את המאכל על האש עצמה ולא עשה מעשה שינוי ממקום האש, ולכן אין דינו כקדירה מליאה שההתייחסות של האש היא רק לקדירה שעליה. וכיון שהכיסוי קבוע א"כ גם לא נחשב גרו"ק אלא כאש גלויה. והמע"יין בחזו"א סי' ל"ז סוסק"ט ימצא שאם ההתייחסות של האש גם לקדירה העליונה א"כ אין את ההיתר של נתינה לכתחילה. ולפי"ז גם אם נוטל מהמיחם מאכל שהיה על מער"ש [כמו תמצית תה] אין להחזירו לשם אם אין על הכיסוי של המיחם נייר כסף נוסף שיהיה גרו"ק.

טז. כן דעת החזו"א והגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל. ולאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד אות לה] מותר להניח על פלטה המיועדת רק לשמור על החום [שלא כהפלטות המצויות בינינו!]. [ועיין בספר מאור השבת מכתב הגרשז"א זצ"ל [ח"ב עמ' תקפג] ובתיקונים ומילואים לשש"כ פ"א הע' ע"א שאם המאכל חם אף שאסור לכתחילה להניחו על פלטה

העצה להתיר נתינה לכתחילה היא כאשר יעשה מיחם חלקו גבוה כרגיל וחלקו יהיה בגובה דק מאוד ובהמשך אחד מהחלק הגבוה [כעין האות ר' הפוכה], ואז יוכל להניח לכתחילה מאכל יבש המבושל לגמרי [או מאכל לח שרתח ולא הצטנן לגמרי<sup>כא</sup>] בחלק הנמוך שהרי סוף סוף הוא חלק מהמיחם ויש בעוביו מים ודינו כקדירה מלאה<sup>כב</sup>. ויכול להניח מיחם זה על האש עצמה בלי פלטה נוספת תחתיה<sup>כג</sup>.

### סמיכה מהצד בשבת

ז. הרוצה לסמוך קדירה לאש מן הצד יכול לעשות כן, ובשני תנאים: א. שהאוכל יהיה מבושל לגמרי ויבש [או לח שרתח ולא הצטנן לגמרי]. ב. ירחיק מעט מן האש שלא יהיה נראה כמבשלי<sup>כד</sup>.

ואם רוצה לסמוך לאש דבר לח צונן או יבש שלא נתבשל לגמרי, יש תנאי נוסף - בלח שלא יוכל להגיע שם לעולם לחום שהיד סולדת בו, וביבש שלא יוכל להגיע שם לעולם לבישול כמאכל בו דרוסאי<sup>כה</sup> [ואסור להניחו במקום שכן יכול להגיע כנ"ל גם אם כוונתו להסיר הקדירה משם אחר זמן קצר]<sup>כז</sup>.

ולענין הנחת כלי מתכת על מנורה אם כוונתו להסיר אותה אחרי זמן קצר לפני שתיעשה גחלת לזהה, ראה לעיל בהלכות מבשל [סי' א' סעיף ו'] ובהערות שם<sup>כז</sup>.

כא. לרמ"א.

ולא הצטנן לגמרי שלרמ"א אין בו איסור בישול, ובמאכלים שיש בהם איסור בישול אסור להקריבם לאש אף אם מתכוין להוציא מהאש לפני שיתבשלו כמבו' בסי' שי"ח, י"ד. ובחזו"א [סי' ל"ז סק"ט סוד"ה במ"ב] כתב שההיתר רק להחזיר בסמיכה קדירה שהיתה על האש בער"ש אבל לא הנחה לכתחילה בסמיכה.

כה. סי' רנ"ג, ב' וסקנ"ב.

כו. סי' שי"ח, י"ד ומ"ב שם.

כז. יש שהעירו לשיטת החזו"א המבוארת שם, א"כ איך לוקחים את קדירת החמין [טשולנט"] בשבת בבוקר מן הפלטה פח שעל האש [בלע"ך] אם אין שם קדירה שנשארת על הפלטה הרי כשיש קדירה על הפלטה האש "עסוקה" בחימום הקדירה וכשנוטל את הקדירה גורם שהאש "תעסוק" רק בפלטה [בלע"ך] וגורם לחצי

כב. באופן זה הכלי מיועד גם למיחם רגיל ואף שבחלקו הוא נמוך הרי גם בחלק הנמוך יש קצת מים והכל כלי אחד ודינו כקדירה מלאה.

כג. כשאר קדירה מלאה. סי' שי"ח סקנ"ט.

כד. סי' שי"ח, י"ד, ט"ו וסקצ"ב וסקצ"ד. ומה שהמ"ב בסי' רנ"ג סקט"ו הביא יש מקילין לסמוך בנתינה לכתחילה ובבאה"ל שם ד"ה מותר הביא ראיות לזה (אמנם עי' באה"ל סוף סי' רנ"ג), היינו משום ששם מיירי בסמיכה לכירה ודפני הכירה הם הפסק מעט מהאש, אבל כשסומך לאש עצמה צריך להרחיק מעט מן המדורה כדי שלא יחתה בגחלים. כ"כ הרא"ש בפ' כירה סי' י' והובאו דבריו בבאה"ל סי' רנ"ג שם ובמ"ב סי' שי"ח סקצ"ד. וכל זה במאכל יבש מבושל לגמרי שאין בו איסור בישול או מאכל לח שרתח

## דיני חזרה אל האש ודוגמאות מצויות

ח. הנוטל קדירה בשבת מעל האש, אם האש גלויה אסור להחזיר את הקדירה אפילו היא מבושלת כל צרכה ומצטמק ורע לו<sup>כ</sup>. אמנם יכול לכסות את האש בפלטה ואז יהיה מותר לו להחזיר את הקדירה<sup>כב</sup> בתנאים דלקמן סעיף ח' [ועיין בהע' כ"ו]. ואם האש גרופה וקטומה מותר להחזיר בתנאים דלקמן.

נחלקו הפוסקים אם מותר להחזיר על פלטה חשמלית<sup>ל</sup>, ואפשר לכסותה בנייר כסף עבה ולהחזיר כך עליה בתנאים דלקמן<sup>לא</sup>.

מיחם חשמלי וכיסוי של מיחם חשמלי נחשבים כאש גלויה ואסור להחזיר עליהם בשבת בשום אופן<sup>לב</sup>.

תנור חשמלי נחשב כאש גלויה, אך אם יכסה את פנים התנור מכל צד ומלמטה בפלטות [או תבניות אפיה] יהיה מותר להחזיר לתוכו<sup>לז</sup>, וראה בהערה.

ל. באגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד אות לה] ובשש"כ [פ"א סעי' ל'] בשם הגרשז"א זצ"ל ובשבט הלוי [ח"ה סי' ל'] כתבו שנחשב כגרו"ק, אבל לחזו"א ולגריש"א זצ"ל ולגרר"ק שליט"א נחשב לאש גלויה.

לא. עיין לעיל הלכות שהיה [סי' ב' סעיף י"א] ובהערות שם.

לב. עיין לעיל בהלכות שהיה [סי' ב' הע' ט"ז].

לג. עיין לעיל שם, ואף שאסור להחזיר לתוך תנור אפילו אם הוא גרוף וקטום [סי' רנ"ג, ב' וסקנ"ח וסקנ"ט], תנורים שלנו אינם נחשבים כדין "תנור" זה מפני שפתחיהם מן הצד וגם מפני שרחבים ואין חומם גדול כל כך [שם סעיף א' וסקכ"ח וסקע"ח], וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בישול אות כז, [ובאז נדברו (ח"ה סי' ט"ז) כתב שמספיק להניח רק פלטה אחת תחת הקדירה ומותר להחזיר כך לתנור] וכע"ז כתב בשבט הלוי ח"ג סי' מ"ח וכן דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ובמנחת יצחק ח"ג סי' כ"ה משמע שגם בתנורים שלנו אסור להחזיר אף אם הם גרו"ק.

שיעור בישול וגם יש חשש שישכחנו שם עד שיעשה גחלת, ואמנם אם לעולם לא יוכל להיות לוחט כגחלת מותר כמש"כ שם, אך אם יכול להגיע למצב כזה יהיה אסור לקחת את הקדירה אלא א"כ נשאר קדירה נוספת על הפלטה [כגון מיחם מים וכיו"ב]. ולשיטת המ"ב מותר, עיין בסקצ"א שהתיר לעשות כן. [ויתכן שכיום שפלטות נחושט יקרות ומשתמשים בפלטות אלומיניום אפשר להקל יותר גם לחזו"א כיון שאינו יכול להגיע לחום לוחט כגחלת].

כח. סי' רנ"ג, ב' וסקנ"ב.

כט. עיין מש"כ בהלכות בישול [סי' א' סעיף ו'] ובהערות שם לגבי חצי שיעור בחימום מתכת. וכ"כ באגרו"מ ח"א סי' צ"ג וח"ד סי' ע"ד אות כט ובמנחת שלמה סי' י"א הע' 2 ובשבט הלוי ח"א סי' צ"א וכן מורה הגריש"א זצ"ל וכמש"כ המ"ב סי' שי"ח סקצ"א, ומש"כ המ"ב בסי' רע"ז סקכ"ב שאסור להניח קדירה על חום היינו ככה"ג שיגיע לחום רב כ"כ שיהיה לוחט כגחלת וזה אסור וכמש"כ המ"ב בסי' שי"ח סק"א ובשעה"צ שם סק"א.

סיר לבישול איטי נחשב לאש גלויה ואסור להחזיר לתוכו מאכל בשבת<sup>לד</sup>.

### כללי היתר חזרה אל האש בשבת

ט. הנוטל קדירה בשבת, יכול להחזירה אל אש גרופה או קטומה (ראה בסעיף הקודם) בשבת בתנאי שאין כאן איסור בישול, והיינו שאין בקדירה מאכל יבש שאינו מבושל לגמרי או מאכל לח שהצטנן לגמרי מרתיחתו<sup>לה</sup> [ויש מצריכים גם במאכל יבש שישאר חם<sup>לו</sup>], וכן לכתחילה [א.] יטול את הקדירה על דעת להחזירה לאש, וגם [ב.] לא יניח את הקדירה מידו כלל<sup>לי</sup>.

אם הקדירה מונחת בחציה על גבי קרקע וחציה מוגבהת בידו נחשב כעודה בידו, ואם מונחת לגמרי על גבי קרקע אלא שמחזיק את הידית בידו, נחשב כעודה בידו, ויש אומרים שנחשב כמונח על גבי קרקע<sup>ליח</sup>.

### חזרה כשיש רק חלק מתנאי ההיתר

י. אם נטל את הקדירה ולא היתה דעתו להחזירה לאש, ולא הניח אותה מידו, יכול להחזירה בדיעבד בשעת הצורך<sup>לב</sup>.

כהמג"א, כ"כ בשו"ע הגר"ז סעיף י"ח ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות לא.

לז. סי' רנ"ג, ב' ומ"ב שם. ולמחבר אם לא הניח על גבי קרקע מותר להחזיר ואין צריך דעתו להחזיר וגם לא עודה בידו (ויכול להניח על גבי ספסל), מג"א שם סק"כ.

לח. המהרי"ט ווייל זצ"ל כותב [בדרור יקרא עמ' קכח] שנחשב כעודה בידו ומותר להחזיר בכה"ג [כשדעתו להחזיר וכו"ל], וכ"כ באגרו"מ אור"ח ח"ד סי' ע"ד אות לג, אבל דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור שכיון שהקדירה מונחת עג"ק לא מהני מה שמחזיק בידיות [וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק סו"ס קי"ז].

לט. גדר שעת הצורך הוא כאשר קשה להסתדר בלי מאכל זה [סי' שכ"ה סקס"ב]. וע"ע בספר מאור השבת ח"א סי' י"ח הערה יז\* מש"כ על זה בשם גדולי הפוסקים.

לד. ומצד איסור הטמנה, יעויין לקמן בסי' ד' סעיף ט"ו.

לה. וכדעת הרמ"א שבלח שרתח ולא נצטנן לגמרי מרתיחתו אין איסור בישול [סי' שי"ח, ט"ו]. ומבואר במ"ב סי' רנ"ג סקנ"ד שבאופן שאין איסור בישול מותר להחזיר אף קדירה צוננת אם נתקיימו שאר תנאי החזרה, וכ"כ שם בסקצ"א ובסקס"ח, וכ"כ בבאה"ל סעיף ה' ד"ה ובלבד, ואמנם בסקס"ח הביא המ"ב את שיטת המג"א שאף בדבר שאין בו איסור בישול אם נצטנן אסור להחזיר שנחשב שבטלה השחיה הראשונה ועכשיו הוי כנותן מתחילה בשבת, אך המ"ב לא פסק כדבריו וגם החזו"א בסי' ל"ז סוסק"י פסק כהמ"ב ודלא כהמג"א אלא רק בדבר שיש בו איסור בישול אסור אם נצטנן.

לו. עיין מ"ב סי' רנ"ג סקס"ח שכ"כ בשם המג"א, ואף שהמ"ב לא פסק כמותו יש שהחמירו

אם נטל את הקדירה והניחה על גבי ספסל והיתה דעתו להחזיר לאש, אפשר להקל בשעת הצורך להחזיר את הקדירה לאש, אבל אם הניח על גבי ספסל ולא היתה דעתו להחזיר לאש, אסור להחזיר בשום אופן.<sup>א</sup>

אם נטל את הקדירה והניחה על גבי קרקע, אף אם היתה דעתו להחזירה אסור להחזירה בשום אופן.<sup>א</sup>

כסא דינו כספסל, כיריים כבויות דינם כספסל<sup>ב</sup>, וכן שיש לרוב הפוסקים דינו כספסל [ויש חולקים]<sup>ב</sup>, אבל מקרר דינו כקרקע. [ובכל אלו אם לא היתה דעתו להחזיר אסור, וכנ"ל].

### גדר "דעתו להחזיר"

יא. נחלקו הפוסקים אם "דעתו להחזיר" הוא כשיש מחשבה חיובית להחזיר, או שכל עוד שאין מחשבה שלא להחזיר נחשב דעתו להחזיר, ודעת רוב הפוסקים שכאשר אין מחשבה חיובית להחזיר כבר לא נחשב דעתו להחזיר.<sup>ב</sup>

האם אדם אסור דבר שאינו שלו, ומשמע שכשאינו דעה שלא להחזיר נחשב דעתו להחזיר, אמנם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ביאר שאין זה אלא כשיש מחשבת בעלים חיובית שתישאר הקדירה על האש, אבל כשהבעלים עצמו הסיר את הקדירה בטעות אסור להחזירה לאש כיון שאין מחשבה חיובית להחזיר וממילא נחשב אין דעתו להחזיר, ובאבי עזרי פ"ג ה"י כתב ג"כ שכשחסר מחשבה חיובית להחזיר ממילא נחשב אין דעתו להחזיר, וכן מבו' באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות לח ואות מא שאוסר להעביר לאש אחרת מפלטה צוננת [ומתיר רק כשהיא חמה קצת, עי"ש טעמו] אף שאין שם מחשבה שלא להחזיר, ובמנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות ו ואות טז נטה להקל בזה וסיים שם וצ"ע, ובשש"כ פ"א הע' ע"ט נטה יותר להקל בצירוף שיטת הר"ן המבוארת ברמ"א בסעיף ב' שאפשר להקל אף בהניח ע"ג קרקע [אף שכיום קשה יותר לסמוך על הר"ן וכפי שהערנו לעיל הערה ל"ט שכיום הפלטות רובם ככולם מחממים לחום שהי"ס ב].

מ. שם ושעה"צ שם סק"נ. ועיין בחזו"א סי' ל"ז סקי"ב שהתיר אפילו אין דעתו להחזיר.

מא. שם. ועיי"ש ברמ"א בסעיף ב' שהביא דעת הר"ן שמיקל בזה, וכתב שטוב להחמיר, אמנם הלימוד זכות שהמ"ב הביא שם על המקילים לא שייכת כיום כיון שבדרך כלל הקדירה כן יכולה להגיע לחום שהיד סולדת בו.

מב. כן משמעות דברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל במנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות יז וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [בשבות יצחק שהיה וחזרה פי"ד].

מג. דעת הגרש"ז א זצ"ל והגרי"ש א זצ"ל שנחשב כספסל, וכן דעת הגרונ"ק זצ"ל, כיון שאין זה מקום שלא נוהגים להניח שם באופן זמני, אבל דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל והגר"ש אויערבך זצ"ל שדינו כקרקע לפי שאין מוכח הגבלת זמן בהנחה על שיש.

מד. בהגהות הגרע"ק א על השו"ע הסתפק בנטל קדירה של חבירו ועודה בידו וחשב שלא להחזיר

## כבתה האש שתחת הקדירה, ועצות לזה

**יב.** ושני דינים עולים ממחלוקת זו: 1. כבתה האש שתחת הקדירה, אם הפלטה שתחת הקדירה עדיין חמה בשיעור חום שאפשר לחמם עליה מאכל מותר להעביר את הקדירה לאש אחרת [גרופה וקטומה], אך אם הפלטה כבר אינה חמה כל כך אסור להעביר לאש אחרת אלא רק על גבי קדירה מלאה וכדין הנחה לכתחילה בשבת<sup>מ</sup>, ועיין בסוף הערה מ"ט, אך יש פוסקים המקילים בדיעבד להעביר לאש אחרת<sup>מ</sup>.  
העצה לנהוג במצב שכבתה האש תחת הקדירה והפלטה הצטננה כבר [ובתנאי שאין בקדירה דבר לח שהצטנן לגמרי!]: א. להניח את הקדירה על גבי קדירה מלאה [שעל אש אחרת]. ב. להניח את הקדירה על גבי קדירה ריקנית שעל פלטת פח [שעל אש אחרת] במקום שלא תוכל להתחמם לחום שהיד סולדת בו<sup>מ</sup>. ג. אם אינו יכול לעשות כנ"ל יעביר את תכולת הקדירה לכלי אחר ויטמינו [או ישאיר את המאכלים כך, ויניח עליה כיסוי רחב ויטמין באופן שהמגבות לא יגעו בקדירה]<sup>מ</sup>.

## נפלה הקדירה

**יג.** 2. אם נפלה הקדירה על גבי שיש או ספסל אסור להחזירה לאש, ויש מתירים לעשות כן וכנ"ל<sup>מ</sup>.

## טעה והסיר קדירה אחרת

**יד.** טעה והסיר בלילה קדירה השייכת לסעודת הבוקר, אם לא הניחה כלל מידו, אפשר להקל בשעת הצורך להחזירה לאש גרו"ק, וכנ"ל בסעיף ט', ואם הניח על שיש, עיין בהערה<sup>ז</sup>.

כי אין מחיצה בין המקום המותר למקום האסור ושייך לומר על זה נתת תורת כל אחד בידו.  
מח. מעיקר הדין מותר להטמין מאכל שהועבר לכלי אחר [סי' רנ"ז, ה'], אמנם דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שלא טוב להעביר מעיקרא על דעת להטמין אלא אם העביר לכלי שני יכול להטמין, ואמנם גם לדעתו מותר לעשות כך אם אין אפשרות אחרת. וע"ע לקמן בהל' הטמנה [סי' ד' סעיף ג']. כשהכיסוי לא נוגע בקדירה אין איסור הטמנה כמב' בסי' רנ"ז, ח'.  
מט. תלוי במח' הנ"ל, ועיין מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות טז ושבות יצחק שהיה וחזרה פט"ו אות ג.  
נ. נידון זה אינו שייך למחלוקת הנ"ל כיון שהסיר

מה. כן דעת האבי עזרי והאגרו"מ והגר"ש זצ"ל וכ"כ בברית עולם וכן דעת הגר"ק זצ"ל, וכנ"ל בהערה הקודמת. ובשעת הדחק, עיין לקמן בהערה מ"ט צדדים להקל בזה.

מו. כן דעת הגר"ש אויערבך זצ"ל וכנ"ל.

מז. אם יוכל לבוא לחום שהיס"ב גם כן יש מקילים כמש"כ לעיל סעיף ג', אך באופן זה מותר לכו"ע כיון שלא יכול לבוא לחום שהיס"ב, וגם האיסור שיובא לקמן סעיף י"ז לא שייך כאן כי כל הקדירה ריקנית הזאת במצב שלא יכול לבוא לחום שהיס"ב משא"כ שם שחלק מן הפלטה כן רותח ויכול לחמם את הקדירה לחום שהיס"ב אסור בכל הפלטה



## כבתה האש וחזרה ונדלקה שוב

**טו.** קדירה המונחת על גבי פלטה חשמלית המצופה בנייר כסף וכבתה האש והצטננה הפלטה ואח"כ נדלקה האש, מותר להשאיר הקדירה על האש ואין צורך להסירה משם<sup>נא</sup>. ועיין בהערה.

קדירה המונחת על גבי אש גלויה [כגון מיחם חשמלי או פלטה חשמלית לסוברים שנחשב כאש גלויה] וכבתה האש והפלטה או המיחם הצטננו וחזרה ונדלקה האש, יש בו איסור שהיה ותלוי במחבר וברמ"א כנ"ל בסי' ב' סעיף א'. ולכן אם המאכל אינו מבושל כמאכל בן דרוסאי [וכן במים לפי עניינם המבואר בסי' ב' סעיף ח'], וכן לפי המחבר במצטמק ויפה לו, חייב להסיר הקדירה מיד.

## עצה לקחת אוכל מקדירה שעל האש

**טז.** העצה הטובה והמועילה ביותר למי שרוצה לקחת אוכל מקדירה המונחת על גבי פלטה פח שעל האש היא להזיז את הקדירה מעל האש למקום חם בצד האש שעדיין יכול לחמם שם את הקדירה לחום שהיד סולדת בו<sup>נב</sup>, ואז יקח את המאכל

לשיטות שיש איסור שהיה בלח שנצטנן, כאן מותר. [ועיין בספר ארחות שבת מש"כ בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל על זה].

והנה, החזו"א כתב [בסי' ל"ז סקכ"א ובסי' ל"ח סק"ב] שאיסור חזרה הוא גם כן במצב שהקדירה ניתנת על האש באיסור ואפי' אם נכרי או קוף הניחו אסור להשאירו שמא יחתה, והיינו שיש חשש גדול לחיתוי כיון שהקדירה היתה צוננת, ולכן אוסר לומר לנכרי להחזיר אפי' לצורך סעודת שבת כיון שהמצב שהקדירה ניתנת נמצאת באיסור על האש הוא עצמו מצב אסור שמא יחתה, ולכן אסור לכיין שיעון שבת מער"ש שידליק את הפלטה בשבת, ולפי"ז צריך לאסור גם כאן כיון שנוצר מצב של חזרה באיסור שהרי הקדירה הצטננה וכשנדלקה האש תתחיל שהיה חדשה, ועי' בקובץ תשובות שם מש"כ בדעת החזו"א.

נב. כתבנו כן כדי לצאת כל השיטות, וראה לקמן

את הקדירה בכוונה שלא להחזירה אלא שטעה בתכולת הקדירה וכמו שהביא בספר שבות יצחק עמ' קעד בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. אמנם דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' ע"ה] להקל בזה משום שיטת הר"ן [ועי' לעיל הע' ל"ט שכיום קשה לסמוך על שיטתו מפני שהקדירות רותחות], ובספר ארחות שבת צירף לקולא את דעת החזו"א [הנ"ל בהע' ל"ח] שאפילו בהניח על גבי ספסל ואין דעתו להחזיר שרי - וכהשיטות ששיש דינו כספסל [כנ"ל בסעיף ט' לרוב הפוסקים], ולמעשה, בשעת הדחק אפשר לסמוך על קולות אלו.

נא. בזה מותר לדברי הכל, כיון שלא עושה שום מעשה, כ"כ במנחת שלמה שם אות ו ובקובץ תשובות ח"ג סי' ל"ט, ואף אם יש רוטב שרי כיון שנחשב כמו קטמה והובערה [עי' סי' רנ"ג סקי"ד] כמש"כ בקובץ תשובות שם, ולכן גם

מהקדירה ויחזירנה מול האש ובאופן זה מותר לכל הפוסקים<sup>22</sup> [וגם מרויח שאין צריך לקחת מהקדירה בעודה בידו באויר].

### החזרת מכסה רטוב

יז. מותר לכסות קדירה שעל האש במכסה [אם אין בה מאכל שאינו מבושל כל צרכו]<sup>23</sup> וגם אין צריך לחשוש לאיסור חזרה אם נשאר טיפות מים במכסה<sup>24</sup>, וכן הנוטל מקדירה שעומדת על האש [באופן המותר, וכנ"ל] אינו צריך לחשוש לאיסור חזרה אם נשאר טיפות בכף, אבל אם הטיפות הצטננו אסור לכסות את הקדירה משום בישול אלא ינגב מקודם את המכסה<sup>25</sup>.

### הורדת קדירה העומדת על קדירה

יח. קדירה העומדת על גבי קדירה שעל אש [אפילו גרופה וקטומה], אסור להסיר את הקדירה העליונה ולהניחה על האש [אפילו גרופה וקטומה]<sup>26</sup>.

ובשש"כ פ"א הע' ק"ח כתב שראוי להחמיר בזה דהוי כהגסה ובהגסה מחמירים אפי' במבושל כל צרכו אם עומד על גבי האש. אמנם לשון השו"ע בסי' רנ"ד, ד' ובסי' רנ"ז, ד' משמע שמותר לכסות קדירה גם אם היא עומדת על האש, וגם הגרש"ז אויערבך זצ"ל מתיר לעשות כן (בקדירה שאין בה עצמות עוף שלא התרככו עדיין). [מאור השבת ח"ב מכתב י"ט].

נה. שלא גזרו על טיפות בודדות [שאין בזה מיחזי כמבשל], כן דעת הגרש"ז זצ"ל וכן שמעתי מהגר"ק שליט"א.

נו. עיין לעיל סי' א' סעיף ט"ז.

נז. חזו"א סי' ל"ז סק"א, וכן דעת הגרש"ז זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' קכ"ה, וע"ע שם מה שלימד זכות על המקילין] והגר"ש ואזנר זצ"ל [שבט הלוי ח"א סי' צ"א], וכ"כ באז נדברו ח"א סי' פ"ג. ועיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' כ"ט מש"כ על זה.

סעיף כ' שלגריש"א זצ"ל מותר להחזיר לאש גם אם הקדירה במקום שיכול לחממו לחום שאפשר לאוכלו משום חמימותו.

נג. שגם למ"ב שאסור לקחת בכף מקדירה המונחת על גבי האש, כאן מותר, שאין איסור מגיס אם הקדירה לא ממש מעל האש [אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בישול אות יא והגריש"א זצ"ל]. וגם לחזו"א שפלטת פח לא נחשב גרו"ק מ"מ מותר בכה"ג כיון שלא גרע מלהעביר מסמיכה לאש לחזרה על האש דשרי לחזו"א [בסי' ל"ז סק"י]. וכאן מותר אפי' בלי גרו"ק כיון שהכל נחשב כמו שהיה אחת וכמו להזיז מצד לצד על האש, ורק באופן שצריך להסיר את הקדירה מסמיכה ולהניחה על האש צריך שהאש תהיה עכ"פ גרו"ק.

נד. כ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות י [שנטה להקל, אם לא כהתפאר"ש, עיי"ש] וכן מורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ באז נדברו ח"ה סי' י"ג ובתשובות והנהגות ח"א סי' ר"ז.

## הנחה על פלטה [ובצד האש]

**יט.** אסור להניח לכתחילה בשבת תבשיל אפילו חם מבושל כל צרכו על גבי פלטה פח<sup>יח</sup> שעל האש, והאיסור הוא בין להניח מעל האש ובין להניח בצד האש על הפלטה. ונחלקו הפוסקים באיזה מקום מותר להניח על גבי הפלטה, יש שהורו שאם מניח בצד האש במקום שלא יכול לחמם את הקדירה לחום שהיד סולדת בו מותר להניח שם<sup>יז</sup>, ויש שהורו שרק במקום שלא יכול לחמם את הקדירה לחום כזה שאפשר לאוכלו מחמת חמימותו מותר להניח שם<sup>יז</sup>.

## הזות קדירה על הפלטה

**כ.** קדירה המונחת מערב שבת על פלטה פח שעל האש, ועומדת בצד האש על הפלטה, אם נמצאת במקום שמחמם את הקדירה לחום שהיד סולדת בו מותר להזיזה אל מול האש עצמה [מעל הפלטה], ויש מתירים לעשות כן אף אם הקדירה נמצאת במקום שמחמם אותה לחום שאפשר לאוכלו מחמת חמימותו<sup>יח</sup>. [בדרך כלל סעיפים י"ט-כ' תלויים זה בזה והמתיר כאן אוסר כאן, ועיין בהערות].

משמע באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות י, אמנם שם בסי' ס"א התיר האגרו"מ להזיז על הפלטה רק כאשר הקדירה מונחת במקום שמחמם אותה לחום שהיס"ב.

**סא.** עיין בסעיף י"ט, והמתירים שם אוסרים כאן שהמתיר להניח לכתחילה בחום פחות מהיס"ב סובר שבמקום כזה לא נחשב כמו על האש אם כן יהיה אסור להזיז משם למול האש, והאוסר להניח אם במקום שיש חום מועט פחות מהיס"ב אם כן סובר שגם מקום שמחמם רק לחום שאפשר לאוכלו מחמת חמימותו גם כן נחשב כמו האש ואם כן מותר להעביר משם למול האש עצמה. ולכן לגרשז"א זצ"ל ולגרנ"ק זצ"ל מותר רק אם מונח בחום שהיס"ב ולחזו"א ולגר"ש זצ"ל מותר גם בחום פחות מזה וכנ"ל. ואף שלחזו"א אין פלטה פח נחשבת גרו"ק, מ"מ מותר להעביר מצד האש אל מול האש שהרי דעתו שמותר להעביר מסמיכה לאש לעל האש עצמה כמש"כ בסי' ל"ז סק"י, ולהגר"ש זצ"ל בדעת החזו"א

נח. בפלטה חשמלית פשוט שאסור בכל גווני שהרי כל הפלטה נחשבת ל"אש".

**נט.** כן דעת הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות יב וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל. ובאגרות משה [ח"ד סי' ע"ד בישול אות לב] גם כתב כן והוסיף שבבתי מלון אין להקל לעשות כן אפילו לאנשים כשרים.

**ס.** אין איסור חזרה למקום שלא יכול לחמם את הקדירה לחום שהיד סולדת בו [מ"ב סי' רנ"ג סק"ג וסקס"ז וסקס"ח וסקצ"ה (ואמנם בסקכ"ג ובסקצ"ב יש משמעות שתלוי אם הכירה עצמה חמה בחום שהיס"ב ומ"מ מבו' שנקט המ"ב לעיקר כמש"כ)], אמנם דעת החזו"א [סי' ל"ז סק"ח] שאם חלק מהכירה יכול לחמם את הקדירה לחום שהיס"ב ממילא אסור ליתן בכל הכירה גם בחלק שלא יכול לחמם לחום שהיס"ב, כיון שאין מקום ההיתר מובדל במחיצה ממקום האיסור וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל [בקובץ תשובות ח"ג סי' מ'] עיי"ש בכל ראיותיו. וכן

## פלטה על שעון שבת

**כא.** אין להעמיד מערב שבת קדירה המבושלת כל צרכה על פלטה חשמלית [אפילו מצופה בנייר כסף] שעכשיו כבויה ומכוונת בשעון שבת להידלק בשבת ולחמם את הקדירה, מכמה טעמים<sup>20</sup>. ובשעת הדחק יש להקל אם יש בקדירות רק מאכלים מבושלים ויבשים<sup>21</sup>.

אסור להעמיד קדירה בשבת על פלטה חשמלית כבויה המכוונת בשעון להידלק מאוחר יותר ולחמם את האוכל<sup>22</sup>, ובשעת דוחק גדול יש להקל אם יש בקדירה רק מאכלים מבושלים ויבשים, ועי' בהערה.

פי' בדבריו הגריש"א זצ"ל בקובץ תשובות ח"ג סי' ל"ט ובאז נדברו ח"ב סימן י"ז]. וטעמו, שיש בזה איסור חזרה משום שיש בזה חשש שיחתה בגחלים אחר שהקדירה הצוננת תחמם בשבת, שהרי זה חומרת חזרה משהיה שבשהיה החום קיים מער"ש כרצונו ואין לו סיבה להגדיל החום ובחזרה רוצה לחמם קדירה צוננת ויש יותר חשש לחיתוי [וגם משום מיחזי כמבשל], והחזו"א לשיטתו שסובר שאיסור חזרה הוא בעצם מה שהקדירה נמצאת על האש באיסור ולא רק במעשה הנתינה וכדלקמן סעיף כ"ג.

(עוד י"ל שרק לגבי היתר אמירה לנכרי הסתמך הבאה"ל על הטעם של מיחזי כמבשל אך לפעמים חשש גם לטעם של שמא יחתה, כמו לענין חזרה מער"ש בסי' רנ"ג סק"ע ובעוד מקומות, עיין לעיל בהערה א').

ועי' מנחת שלמה ח"ב סי' י"ב שדן רק במאכל שאינו מבושל. ולאגרו"מ [ח"ד סי' ס'] מעיקר הדין היה מותר מצד חזרה, אבל למעשה אוסר מטעם זילותא דשבתא.

סג. כיון שכל האיסור באופן זה הוא מצד שהיה ויש להקל בשעת הדחק אם מבושל כבר וכנ"ל בסי' ב' סעי' א' [אבל בלח שנצטנן לגמרי אין להקל].

סד. סי' רנ"ג סק"ג, ואמנם שם מדובר בתבשיל שיש בו רוטב שנצטנן ויש בו איסור שהיה שהרי

חומרתו שלא להניח לכתחילה בחום מועט בזה שאין יכול לאוכלו מחמת חמימותו היא קולתו שמותר להעביר משם אל מול האש עצמה [עיין קובץ תשובות ח"ג סי' מ' וסי' מ"א].

סב. לדעת הבאה"ל איסור חזרה הוא במעשה הנתינה וכדלקמן סעי' כ"ג וא"כ אין כאן איסור חזרה, אבל כתב הגריש"א אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות [ח"ג סי' ל"ט] שיש כאן איסור שהיה מכיון שכל היתר גרו"ק הוא משום שנחשב היסח דעת וכאן אין היסח דעת כי האש נדלקת במצב שהיא כבר קטומה [ולא כרגיל שקוטם את האש שאז מעשה הקטימה הוא היסח דעת], ולכן הוי כקוטם גחלים כבויות ואז מדליק אותם כשהם כבויות שאין להתיר שהיה עליהם כיון שלא עשה מעשה של היסח דעת, ושונה ממי שהדליק פלטה חשמלית מכוסה בנייר כסף וככתה ונדלקה שוב שהוא עשה מעשה של היסח דעת, שהרי מבואר ברמב"ם [פ"ג ה"ד] שהיתר גרוף וקטום הוא רק מדין היסח דעת אף שהרמב"ם מפרש גורף היינו שגורף כל הגחלים וממילא אין אפשרות לחתות [בכירה] ואעפ"כ אין ההיתר אלא רק מדין היסח דעת, ולכן יש כאן איסור שהיה שיש להקל בשעת הדחק אם המאכלים מבושלים ויבשים וכנ"ל בסי' ב' סעי' א'.

ובחזו"א סי' ל"ז סק"א ובסי' ל"ח סק"ב מבו' שאף מערב שבת אסור כמבואר בדבריו שם [וכן

## הוספת מים לקדירה

**כב.** הרוצה להוסיף מים [חמים!] לקדירת החמין בשבת כדי שלא ישרף החמין ["טשולנט"], צריך להקפיד על כמה תנאים:

- א. שהמים שמוסיף יהיו מים רותחים או שהיו רותחים ולא הצטננו לגמרי<sup>סה</sup>.
- ב. מצד דיני חזרה טוב שישפוך את המים ישירות ממיחם העומד על גבי האש או ממיחם חשמלי<sup>סו</sup> [כלומר שיגביה את המיחם העומד על גבי האש וישפוך

הבישול אלא רק במה שנראה כמבשל וזה שייך רק במעשה הנחת הקדירה על האש ממש. וגם שאר הפוסקים [עי' הר צבי סי' קל"ו וציין אליעזר ח"ב סי' ו' וח"ז סי' ט"ז ומנח"י ח"ד סי' כ"ו וסי' כ"ז וקובץ תשובות ח"ג סי' ל"ט] לא אסרו להניח מאכל יבש צונן על פלטה שתידלק וכל דבריהם רק בתבשיל שיש בו רוטב [או מצד מיגדר מילתא לפי הענין].

והנה, יש להסתפק לפי מש"כ בהר צבי [סי' קל"ו] שהנחת קדירה על פלטה חשמלית המכוונת בשעון שבת להידלק מאוחר נחשבת איסור דאורי' של מבשל כעין סוף חמה לבוא, א"כ אפשר שגם שייך בזה נראה כמבשל ויהיה בזה גם איסור חזרה [ואין זה דומה לנכרי שהדליק את האש אחר כך שהוא רק איסור דרבנן], אבל בחזו"א [סי' ל"ח סק"ג] כתב שגם באופן כזה הוא דרבנן ואין זה דומה לסוף חמה לבוא כי כח החשמל אינו בעולם, וגם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב כן [במאורי אש פ"ד אות ג], ועי' גם מגילת ספר פי"ג אות יא, ולשיטתם יש לומר שג"כ אין מיחזי כמבשל, ועי' במנח"י ח"ד סי' כ"ו אות טז-יז אם נחשב דאורי' או דרבנן.

סה. לרמ"א בסי' ש"ח, ט"ו. ולמחבר צריך שישארו חמים בחום שהי"ס<sup>ב</sup>.

סו. יש שהעירו שהמיחם לא פועל כל הזמן וצריך להקפיד לעשות כן רק בשעה שהוא פועל שאז המים נמצאים על האש הדלוקה, אמנם אם כדבריהם א"כ יהיה אסור להעמיד מיחם חשמלי כלל כמו פלטה המכוונת מערב שבת להכבות

כל הסעיף שם מיירי בתבשיל שיש בו רוטב וכלשון תרוה"ד סי' ס"ו [והוא המקור לקולת הרמ"א בלח שנצטנן בסי' ש"ח, ט"ו], ומוכח כן שהרי בהמשך דבריו הביא המג"א צד להקל ע"פ מה שביאר שם בסקל"א שכיסוי הכירה נחשב גרוף וקטום, והרי זה מהני רק לשהיה ולא לחזרה שהוא ממש כמו נתינה לכתחילה מהטמנה להניחו על האש, ועוד, שהרי המשנ"ב בכמה מקומות פסק שטעם איסור חזרה הוא משום מיחזי כמבשל כנ"ל בהע' א', ועפ"ז התיר (בסעי' ה' באה"ל ד"ה להחם) אמירה לנכרי להחזיר גם בנתינה לכתחילה לצורך שבת, וכאן העתיק את דברי המג"א במדוייק, ואיך יאסור חזרה משום חשש חיתוי באופן שאין מיחזי כמבשל, אלא ודאי שהאיסור משום שהיה [ומוכח שיש איסור שהיה בלח שנצטנן], אבל במאכל יבש שאין בו רוטב כלל אם הוא מבושל כל צרכו הרי לשיטת הרמ"א אין בו איסור שהיה, ונשאר רק איסור חזרה, והוא תלוי אם איסור חזרה הוא במעשה ההנחה משום מיחזי כמבשל או במצב שהקדירה מונחת משום שמא יחתה, וכיון שהמשנ"ב פוסק לעיקר שהטעם משום מיחזי כמבשל והתיר עפ"ז אמירה לנכרי א"כ גם בזה אין לאסור מעיקר הדין אלא רק מצד מה שאנו מחמירים לכתחילה כהמחבר שלא להשהות גם מאכל מבושל אם מצטמק ויפה לו וכנ"ל בסי' ב' סעי' א'. ולגבי איסור מיחזי כמבשל לא שייך לאסור מצד אחד נותן את העצים ואחד נותן את האש, שהרי אין האיסור מצד תועלת

ממנו ישירות לקדירת החמין], אלא שאם רוצה להשתמש במיחם כ'פרווה' לא ישפוך ממנו ישירות לתוך קדירה בשרית<sup>ט</sup>, ולכן במקרה כזה יכול לשפוך מהמיחם לתוך כוס יבשה וישפוך מהכוס אל קדירת החמין [לרמ"א]<sup>ט</sup>.

ג. מפני חשש "מגיס", יש אומרים שישפוך את המים בזהירות לאוכל לאט לאט<sup>ט</sup>, ויש אומרים שצריך להזיז את הקדירה למקום שלא כנגד האש ממש אלא סמוך לה מהצד [וכנ"ל בסעיף ט"ז, עיין שם] או יגביה את הקדירה באויר וכך ישפוך את המים לקדירה ויחזירנה לאש<sup>ט</sup> [ובפלטה חשמלית המכוסה בנייר כסף עבה יגביה את הקדירה מהפלטה].

ד. לכתחילה ישפוך את המים לפני שהטשולנט יתייבש לגמרי שלא יהיה בישול אחר אפיה שאחר בישול, ובדיעבד אם הטשולנט כבר התייבש מקילים לשפוך מים אף במצב זה. וראה עוד בהערה<sup>א</sup>.

כ"ה אות ד מש"כ על זה [ובשבות יצחק כתב בשם הגריש"א זצ"ל שלכתחילה יגעיל את הכלי אם דעתו לשתות המים עם חלב]. ועי' בהשולחן כהלכתו סי' ד' סעיפים י"ד-ט"ו בפרטי הדין.

סח. השעה צ"ס רנ"ג סקמ"ז מיקל לדעת הרמ"א להחזיר גם אם העביר את המאכל לכלי אחר, ומ"מ כיון שיש אחרונים החולקים על זה לכן עדיף לכתחילה שלא להסתמך על היתר זה, כן דעת הגרש"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל [בשבות יצחק שהיה וחזרה עמ' רז] והגר"מ שטרנבוך שליט"א. [והנה, לעיל בסי' א' הע' ע"ג ביארנו שאם משהה את המצקת או שאר כלי בתוך המים הרוחתים שבכלי ראשון עד שמעלים רתיחה שם נחשב ככלי ראשון, א"כ יש עצה גם לנוהגים כהמחבר להשהות כלי בתוך מיחם שעל האש עד שיעלו המים רתיחה ואז יוציא הכלי וישפכנו לקדירה ובאופן זה אינו נחשב שהעביר לכלי אחר. העירני הגרא"צ ישראלזון שליט"א].

סט. הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פ"א הע' מ"ו]. ע. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ועיין ב"י סי' רנ"ג סעיף ד' מה שכתב בדין מגיס בשפיכת חמין לתוך קדירה מלאה אוכל. עא. הפמ"ג והבאה"ל נחלקו בדין צליה שאחר

ושוב להידלק על שעון שבת שאסור וכנ"ל סעיף כ"א, אלא בהכרח כל עוד גוף החימום חם מאוד גם אם לא פועל ממש נחשב שעומד על גבי האש ומותר, וכמו שכתבנו לעיל [סעיף י"ב] בשם הגריש"א זצ"ל שמותר להעביר קדירה מפלטה שכבתה ועדיין רותחת מפני שכשהפלטה רותחת נחשב עדיין מונח על האש.

סז. אם עלו אדים מהקדירה הברשית והגיע למיחם (אפילו הגיעו פחות מחום שהיס"ב), המיחם נעשה בשרי, כמב' ביו"ד סי' צ"ב, ח', וכ"כ בחכ"א [כלל נ"ט סעי' ה'] ובפר"ח [סי' ק"ה סקי"ג] וביד אברהם [סי' ק"ה, ג'] וביד יהודה [סי' צ"ב בקצר סקל"ב] וכן משמע בפמ"ג סי' ק"ה במ"ז סק"ו, וכ"כ בשו"ת מנח"י [ח"ה סי' פ"א סק"ג] וכ"כ הגרש"ז אויערבך זצ"ל [במאור השבת ח"ב מכתב כ"ה אות ד]. אבל גם אם האדים לא מגיעים עד המיחם לכתחילה אין לעשות כן כמב' ברמ"א סי' ק"ה, ג' ובפמ"ג שם במ"ז סק"ו להיזהר לכתחילה שלא לערות מכלי מים רותחים לקדירת בשר רותחת שלא יהיה הכלי בשרי משום שניצוק הוא חיבור, ובדיעבד אם עשה כן אין הכלי נהיה בשרי, ועיין בספר מאור השבת ח"ב במכתבי הגרש"ז זצ"ל מכתב

## גדר איסור חזרה והיוצא להלכה

**בג.** עיקר איסור חזרה הוא במעשה ההנחה של הקדירה על האש, ולכן מותר לומר לנכרי לעשות חזרה באיסור (על אש גרופה וקטומה<sup>ע"ב</sup>) לצורך תבשיל עיקרי וחשוב בסעודת שבת<sup>ע"ב</sup>. ויש שכתב שאיסור חזרה הוא בכל רגע במצב שהקדירה מונחת על האש כשהונחה שם באיסור<sup>ע"ב</sup>, ולכן לשיטתו אסור לומר לנכרי לעשות חזרה באיסור כי האיסור יימשך בעצם המצב שהקדירה על האש באיסור וכל רגע יש איסור חזרה וגם אם הקדירה נפלה על האש מאליה חייב להסירה מהאש לשיטתו.

## כבתה ה'פלטתה' של ה'קוגל' לקידוש

**כד.** היה מתוכנן 'קידוש' בבית הכנסת ובליל שבת הגנרטור נכבה והפלטת התקררה, ואפילו אם גם הקוגל עצמו התקרר, במקום דחק גדול יש מקום להתיר להעביר את הסיר של הקוגל לפלטה אחרת, ולפעמים מצב כזה הוא שעת דחק גדול<sup>ע"ה</sup>.

ועי' עוד בדינים אלו לקמן סי' כ"ז סעיף א'. ועיין עוד לעיל שם מה שנתבאר בענין זה. ואמנם המ"ב בסק"ג אוסר להניח מאכל על תנור לפני שהוסק משום שכשיוסק יהיה חשש חיתוי, י"ל ששם אין האש גרו"ק ולכן יש בזה גם איסור שהיה, וצ"ע עוד.

עד. החזו"א [בסי' ל"ז סקכ"ז] אוסר לעשות כן, ודעתו גם כן שכל איסור חזרה הוא משום שמא יחתה בגחלים ואיסור זה שייך בכל רגע ורגע שהקדירה על האש באיסור, ולכן לשיטתו אסור לומר לנכרי ליתן הקדירה באיסור כי בעצם המצב יש איסור.

עה. נתבאר לעיל [הע' ל"ד] שמבואר במשנ"ב שבאופן שאין איסור בישול מותר להחזיר אף קדירה צוננת אם נתקימו שאר תנאי החזרה, ומעתה יש לדון האם שייכים כאן תנאי החזרה או לא.

והנה, לדעת רוב הפוסקים כיריים כבויות דינם כ'ספסל' ולא כקרקע [וכנ"ל סעי' ט'], ולכן אם היתה דעתו להחזיר אפשר להחזיר ואם לא אסור להחזיר. ונחלקו הפוסקים איך לדון מצב שהאש כבתה

בישול שאחר צליה, ועיין לעיל סי' א' סעיף י"א שאם רק מחמם מעט אין לזה שם "צליה" להרבה פוסקים, ולכן דעת הגרשז"א זצ"ל שמותר לשפוך מים גם אם התייבש לגמרי ובפרט שהכל המשך הבישול [שש"כ פ"א הע' מ"ח], ודעת הגריש"א זצ"ל שלכתחילה ישתדל שלא יגיע למצב כזה אבל בדיעבד אפשר להקל [מאור השבת ח"ב עמ' קנט]. ובתשובות והנהגות [ח"ב סי' קע"ג] חשש לזה וכתב שלא יתן מים אלא אם התייבש לגמרי. וע"ע בשביתת השבת סק"צ.

עב. על אש גלויה אסור גם למ"ב משום שאז הרבה פעמים יש איסור שהיה - אם יש רוטב צונן או מאכל שאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי, וכן למחבר אם יש מאכל שמצטמק ויפה לו.

עג. בסי' ב' הערה א' ביארנו שעיקר איסור חזרה הוא משום מיחזי כמבשל וזה שייך רק בנתינת הקדירה על האש, ולכן התיר הבאה"ל [בסי' רנ"ג, ה' ד"ה להחם] לומר לנכרי לעשות חזרה באיסור כדין שבות דשבות לצורך מצוה שמותר לצורך מאכל עיקרי וחשוב לסעודת שבת שקשה להסתדר בלעדיו [סי' ש"ז, ה' וסי' שכ"ה סק"ב,

## הנאה ממאכל שהוחזר באיסור

**כה.** עבר והחזיר באיסור<sup>ע</sup>, אף אם החזירה בשוגג והיה מבושל כל צרכו, אסור לו ליהנות מהמאכל עד שיעבור זמן בכדי שייעשו במוצ"ש, ואף בשעת הצורך אין להקל בזה<sup>פ</sup>, ולאחרים מותר ליהנות אם היה מבושל כל צרכו, ואם מצטמק ורע לו מותר גם לו ליהנות מהמאכל בשבת<sup>ח</sup>.

אמר לנכרי להחזיר באיסור, או אם הנכרי החזיר באיסור מעצמו, אם המאכל היה חם קצת לפני החזרה וגם היה מבושל כל צרכו, מותר ליהנות ממנו<sup>ט</sup>.

מאכל שהוחזר באיסור והצטנן, מותר לאוכלו כיון שלא נהנה כלום, אך אם הושבחה איכות המאכל אין לו תקנה ואסור לאוכלו כנ"ל<sup>א</sup> נוי"א שאסור לאוכלו בין כך ובין כך גם אם הצטנן<sup>בא</sup>].

לשהיה במזיד כמבואר במ"ב שם סקל"ה.

עת. סי' רנ"ג א' וסקל"ה.

עט. סי' רנ"ג, א' ובאה"ל ד"ה ואם. אמנם בבאה"ל שם סעי' ה' ד"ה להחם כתב שאסור גם בדיעבד, וכן בשעה"צ שם סקצ"ו כתב כך, ואפשר שאם הצטנן עד כדי שלא ראוי כל כך לאכילה, א"כ אסור בדיעבד כי מעשה הנכרי הועילו שיהיה אפשר לאכול, ומשמע כן בבאה"ל סעי' א' ד"ה דינו ובמ"ב שם סקצ"ו וסקצ"ח ובשעה"צ סקצ"ו.

פ. פמ"ג סי' רנ"ג בא"א סקל"ז ובאה"ל בסעיף ה' ד"ה להחם. וע"ע בקובץ תשובות ח"ג סי' ס"ב שכן דעת הגריש"א זצ"ל.

פא. כ"כ החזו"א בסי' ל"ז סקכ"ז ד"ה היה צונן, שלשיטתו גוף המאכל נאסר ואינו חוזר להיתר גם אם הצטנן. [ובאמת מאכל שאסור באכילה מדין מעשה שבת מצריך להגעיל את הקדירה (סי' שי"ח סק"ד) א"כ אין זה רק איסור אכילה אלא המאכל עצמו נהפך למאכל אסור, אך דעת הפמ"ג ובאה"ל שאחרי שהתקרר ואין לו שום הנאה בטל ממנו האיסור לגמרי].

ואינו יודע מזה, האם צריך דעתו להחזיר חיובית וכאן זה חסר או שמספיק שאין דעתו שלא להחזיר, ולרוב הפוסקים צריך דעתו להחזיר חיובית וכנ"ל בסעי' י"א.

אלא שדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל שבשעת דחק גדול יש לסמוך על שיטת הר"ן המובאת ברמ"א [סי' רנ"ג, ב'] שאם נטל את הקדירה משחשיכה אפילו אם הניח על גבי קרקע אפשר להחזיר, עי' לעיל הע' מ"ט, ועי"ש עוד צירוף צד להקל.

עו. בדיני מעשה שבת בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים, עיין במש"כ בסי' מ"א סמ"ח.

עז. סי' רנ"ג, א' וסקל"ה וסי' רנ"ד סקל"ג וסי' רנ"ז, א'. ואף שבמלאכות דאורייתא בשוגג אפשר להקל בשעת הצורך כמש"כ המ"ב סי' שי"ח סק"ז, כאן אסרו חז"ל מאכל שהושהה או הוחזר בשוגג, גזירה שמא ישהה במזיד ויאמר בשוגג השהיתי, ואמרו שהמחזיר בשוגג דינו כמחזיר במזיד שאפילו בשעת הצורך אסור.

וימתין במוצ"ש עד שייעשו כדן עבר ושהה המבואר ברמ"א שם, וחזרה בשוגג דינה שווה



### חזרה בבין השמשות

**כו.** בזמן בין השמשות מותר לעבור על איסורי שבות דרבנן לצורך מצוה, אבל אם כל הציבור כבר קיבלו שבת אסור<sup>פ</sup>. ולכן, מותר להניח קדירה בבין השמשות - עד 11 דקות [או 13 דקות] אחר שקיעת החמה או עד שכל הציבור קיבל על עצמו שבת<sup>פ</sup>.

### העברה מאש קטנה לאש גדולה

**כז.** העברת מאכל מאש קטנה לאש גדולה נחשבת חזרה ולא נתינה לכתחילה<sup>פ</sup>, ולכן מותרת בתנאי חזרה הנ"ל בסעיף ח'.

למשל, אפשר להניח לפני שבת סיר עם אוכל מבושל כל צרכו על להבה נמוכה מכוסה ואפילו על נריות קטנות מכוסות ואחר כך [לפני שהנריות יכבו] להעביר את הסיר על אש גדולה מכוסה [בתנאי דין חזרה].

ואף שהוא ג"כ פסק כך בסי' רס"א, כוונתו שלענין צאת שבת הדין שונה] ובסי' רל"ה, וביארנו הדברים בספר שיעורים כלליים סימן מ"ב, ע"ש. ובבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר כתב שכיון שיש חיוב תוספת שבת א"כ אפשר שמעט קודם לזמן זה כבר אסור ולכן כתבתי 'עד 11 דקות'.

פד. משנ"ב סי' רנ"ג סקס"ב.

פב. סי' רס"א, א' וסי' שמ"ב וסי' רס"א, ד' ובאה"ל שם ד"ה אין.

פג. סי' רס"א, ב' וסקכ"ג וסקכ"ח, והיינו שלחומרא נקטינן זמן צאה"כ הוא 13 וחצי דקות אחר שקה"ח הנראית, ולענין צאת השבת או זמן קר"ש בערבית נקטינן לחומרא זמן צאה"כ הוא יציאת ג' כוכבים כמב"י בב"י ובשו"ע סי' רצ"ג [ועיי"ש בב"י מה שהק' על הטור,

## סימן ד

## הלכות הטמנה

## כללי איסור הטמנה

א. אסרו חכמים להטמין מאכל גם אם נתבשל כל צרכו ונאם לא נתבשל כל צרכו אסור מדאורייתא משום מסייע לבישול<sup>א</sup>. ושני חלקים יש באיסור הטמנה - הטמנה בערב שבת, והטמנה בשבת. הטמנה מערב שבת אסורה רק בדבר המוסיף הבל, והטמנה בשבת אסורה גם בדבר שאינו מוסיף הבל<sup>ב</sup>.

## הטמנת קדירה שעל האש

ב. הטמנת הקדירה שעל גבי האש או הפלטה נחשב הטמנה בדבר המוסיף הבל ואסור לעשות כן אף מערב שבת, ואף אסור להטמין קדירה המונחת על גבי קדירה העומדת על האש או הפלטה<sup>ג</sup>. ולכן, הרוצה להטמין קדירה המונחת ע"ג האש חייב להטמין רק באופן המותר וכדלקמן.  
כריות ושמיכות נחשבים דבר שאינו המוסיף הבל<sup>ד</sup>.

## היתרים בהטמנה

ישנם כמה היתרים בהטמנה: א. הטמנת תבשיל שהועבר לכלי שני.  
ב. מכסה הקדירה. ג. הטמנה במקצת. ד. כיסוי שאינו נוגע בקדירה.  
ה. הטמנת דבר צונן לחממו ולהפיג צינתו. ו. החזרת הכיסוי למקומו.  
ויתבארו ההיתרים בס"ד.

חשש שבשעה שמטמין יראה שקדירתו הצטננה ויחממה וטעם זה שייך רק בשבת עצמה דבער"ש באמת מותר לחמם. ועי' בב"י טעמים אחרים על זה.

ג. טור וב"י סי' רנ"ז, ח' בשם תוס' והר"ן בשבת מח., וכן נפסק בשו"ע שם ובמ"ב סקמ"ג, וכ"כ הפמ"ג סי' רנ"ח בא"א סק"א ובמ"ב שם סק"ב, ועי' סי' רנ"ז, ח' וסקמ"ג.

ד. סי' רנ"ז סק"ב.

א. סי' רנ"ז, ד' ובאה"ל ד"ה גורם. וסי' רנ"ד, ד'.

ב. סי' רנ"ז, א'. וטעם הדבר לפי שהאיסור להטמין בדבר המוסיף הבל הוא משם חשש שמא יטמין בגחלים [שגם הם מוסיפים הבל] ויחתה בהם אח"כ [ועיין בפיה"מ לרמב"ם תחילת פרק במה טומנין למה אין זה בכלל אין עושיין גזירה לגזירה], ולכן אסור אף מער"ש שעדיין יש לחוש שיחתה בהם בשבת, והאיסור להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל הוא משום

## הטמנה בכלי שני

ג. איסור הטמנה נאמר רק על אוכל שנמצא בכלי שנתבשל בו אבל אם העביר את האוכל לכלי אחר אין איסור הטמנה<sup>ה</sup>, ומותר להטמין בין דבר לח ובין דבר נוש'

ה. סי' רנ"ז, ה' וסקכ"ח.

ו. ואף שלענין בישול מחמירים שדבר גוש שהועבר לכלי שני ג"כ מבשל, לענין הטמנה אפשר להקל שנחשב שהצטנן כבר מעט ומותר להטמינו, הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ויש להוכיח כן מדברי הפמ"ג [סי' רנ"ז במ"ז סק"ה] שכתב שאם העביר מאכל מהכלי שנתבשל בו לכלי ראשון שדפנותיו חמים, אף שלענין בישול אינו נחשב עתה כלי שני, מכל מקום מותר להטמין בו.

ומוכח כן, שהרי בגמ' [דף לד.] כתוב טעם איסור הטמנה שמא ירתיח קדירתו, ובב"י [סי' שי"ח עמ' ת] הביא בשם הרא"ש [תוס' הרא"ש דף מ: ] שהכוונה שמא יחתה אבל לא חוששים שידליק אש חדשה, וכן מבואר בתוס' בדף לח: ד"ה פינה [וכע"ז בדף נא. ד"ה אבל] שכתבו שאם מעביר לכלי שני בחיתוי מועט לא יועיל, ומבואר שלא חוששים שידליק אש חדשה. וגם במלחמות [דף יד:] כתב כן.

והיינו, שיש דרך וצורה להטמין, והיא, שמחממים ומבשלים ואח"כ מיד מטמינים, ולכן אם ימצא קדירתו צוננת יש לנו לחוש שיחזיר לאש ויחתה בגחלים כדי להרתיח יותר את הקדירה לפני ההטמנה, וכל זה מעין 'המשך' וסיום מעשי הבישול', ולכן זה שייך גם באינו מוסיף הבל. וכן משמע בתוס' הרא"ש [דף לט. סוד"ה מפני].

ומבואר כן בלשון הרמב"ם שכתב שאם העביר לכלי אחר א"כ מותר להטמין 'כמו הדבר הצונן', ולא כתב 'כי זה עצמו צונן', ובאמת גם אם כלי שני לא מבשל, אבל מפליט ומבליע לרוב הראשונים כהריטב"א [שבת דף מב: ] והרשב"א

[שו"ת הרשב"א סי' רמ"ח ותוה"ב ומוכא בטור סי' ק"ה], א"כ כוונת הרמב"ם לדבר אחר. והוא, שאם העביר לכלי אחר א"כ כבר אינו 'עוסק' בבישול ומעשה ההטמנה כבר אינו כמו 'המשך הבישול' כי כבר העביר לכלי אחר ואינו בכלי שהתבשל בו, וזה 'דומה' למי שמטמין צונן שגם שם זהו יסוד ההיתר [ואין בהכרח שאם העביר לכלי שני כבר הוא צונן ממש, אלא אז הוא כבר 'דומה' לצונן].

ואפשר שזו כוונת הרמב"ן בדף נא שכתב וז"ל: דכיון דשרינן פינן ממיחם למיחם כל שכן בצונן דלא אסרו אלא בחמין מצטמק בחימום שלו ודרך הטמנה בכך. וכוונתו 'דרך הטמנה בכך' לכאורה אינו מטעם לאפוקי שינוי במעשה ההטמנה שזה לא שמענו, אלא שאז יש לחשוש שירתיח לפני ההטמנה, אבל אם העביר לכלי אחר א"כ אין זה דרך הטמנה ואין לחוש.

והנה, לשון הגמ' בדף נא. אבל פינה ממיחם למיחם מותר השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח, והרמב"ם כתב שגם אם לא התכוון להקר גם כן מותר, וכן פסק השו"ע [סי' רנ"ז, ו']<sup>ו</sup>, וצ"ע מהיכן למד הרמב"ם טעם אחר להיתר פינה ממיחם למיחם? ובמהר"ם שם כתב שהיתה לו גירסא אחרת בגמ', והחזו"א [סי' ל"ז סקל"ב] עמד בקושיא זו וכתב כיון דלא נמנע מלהקר כבר לא חששו שירתיח אף שפינה לאיזו סיבה [אחרת], ואפשר שכוונתו כעין מה שנתבאר, כלומר, שפירש את דברי הגמ' שכיון שהוריד מדרך הבישול לכלי אחר א"כ כבר לא ירתיח, וזה לשיטתו הטעם שהתירו להטמין את הצונן - שאינו עוסק בבישול ולכן לא צריך לחשוש לזה.

שהועבר לכלי שני<sup>1</sup>. ובמקום הצורך מותר להטמין מאכל שבתוך כלי ראשון שהוסר מהאש<sup>2</sup> אם נתקרה לפחות מחום שהיד סולדת בו.

ולכן, אם חימם חלה ואח"כ מביא אותה לשולחן ומכסה אותה במפה בעודה חמה, מותר ואין לחוש להטמנה כיון שהעביר לכלי שני. וכן מותר להביא בקידוש בבית כנסת קוגל עטוף בנייר כסף.

[אם יש אפשרות אחרת, יותר טוב שלא להעביר מים או תבשיל לכלי אחר כדי שיוכל להטמינו, שיסוד ההיתר הוא שאם כבר העביר לכלי שני מותר להטמין<sup>3</sup>].

### ביסוי קדירה מלכלוך

ד. מכסה הקדירה אינו נידון כהטמנה לפי שמטרתו היא לשמור על האוכל מפני הלכלוך ולא לשמור על חום המאכל, וכן כל כיסוי של קדירה [אף שאינו מכסה המיוחד לקדירה ואפילו בגדים ומגבות] אינו נידון כהטמנה, ובתנאי שכוונתו בכיסוי המאכל הוא לשם שמירתו מלכלוך ולא לשם שמירת חום המאכל<sup>4</sup>.

### הנחת מאכל עטוף בנייר כסף על מיחם

ה. העוטף מאכל בנייר כסף [או נייר אלומיניום] ומניחו על גבי מיחם [שעומד על גבי פלטה<sup>5</sup>] או על שאר קדירה מלאה, אם כוונתו לצבור ולשמור את החום, אסור, ואם כוונתו בעטיפת המאכל רק כדי שלא יתלכלך ולא כדי לשמור את חומו, מותר<sup>6</sup>.

בדבר שאינו מוסיף הבל, אבל כאשר מעביר מקדירה לקדירה רק כדי להתיר הטמנה לא שייך כ"כ ההיתר, ואמנם ודאי מותר לעשות כן אך יותר טוב שלא להעביר לכלי אחר בשביל להתיר הטמנה.

י. סי' רנ"ז, ב' וסקי"ד. ועי' אגרו"מ [ח"א סי' צ"ה] שכתב שכיסוי המיוחד לקדירה שרי בכל גוונא וכיסוי שאינו מיוחד לקדירה תלוי בכוונתו, וע"ע בספר שלחן שלמה [רנ"ז, ה'] מש"כ בשם הגרשז"א זצ"ל לגבי טרמוס. [אפשר לתת להטמין לאחר שהוא מתכוון רק לשמירה מלכלוך כי האיסור הוא במעשה ההטמנה וכדלקמן בהע' ל"ט].

יא. במיחם חשמלי אסור להניח שם כלל בשבת וכנ"ל בסי' ג' סעיף ד'.

יב. שדינו כמכסה קדירה שאם כוונתו לשמור מלכלוך מותר.

ז. יסוד ההיתר מבו' בגמ' [שבת נא.]. פינה ממיחם למיחם מותר, והמ"ב בסי' רנ"ז סק"ט פסק כהרמב"ם שדין זה הוא אפילו אם לא העביר לכלי שני בכדי לצנן את התבשיל. ולענין העברת מים לכלי שני ששומר על החום [כמו טרמוס] שאז בודאי לא העביר לכלי שני על מנת לצנן, עיין לקמן סעיף י"ד.

ח. שם סק"ח ושעה"צ סקכ"ט.

ט. הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיותר טוב שלא להעביר את התבשיל לכלי אחר כדי להטמינו שעיקר ההיתר הוא כאשר העביר כבר לכלי אחר שאז דומה לתבשיל צונן כי כבר ירד מחומו של התבשיל ובהטמנה כזאת אין חשש שירתיח הקדירה כי כבר אינו מתעסק לשמור על חום הקדירה במצב כזה ודומה לתבשיל צונן שיותר להטמין

## הטמנה במקצת

ו. המחבר והרמ"א נחלקו<sup>1</sup> אם מותר להטמין באופן שחלק מהקדירה נשאר מגולה [הטמנה במקצת], למחבר נחשב הטמנה ואסור, ולרמ"א מותר, ולהלכה נפסק שמותר, וכן המנהג בכל הקהילות, ועי' בהערה<sup>2</sup>. ויש שכתב להחמיר כדעת המחבר<sup>3</sup>. קדירה המונחת על גבי אש מגולה או על גבי פלטה חשמלית [מלבד הנידון של שהיה<sup>4</sup>], אף להמחבר אין נחשב להטמנה במקצת ומותר<sup>5</sup>.

## שיעור הגילוי שיחשב הטמנה במקצת

ז. שיעור הגילוי כדי שיחשב הטמנה במקצת הוא כאשר משאיר חלק חשוב מן הקדירה מגולה<sup>6</sup>. ויש שכתבו שישאיר בערך שליש מן הקדירה מגולה<sup>7</sup>.

סיר רותח על מגבת אפילו אם אין כוונתו להטמין אלא רק לשמור על השיש שלא יתקלקל כדמוכח בסי' רנ"ג סוף סעי' א' לגבי סיר על גחלים ושם גם כן אין כוונתו להטמין ואעפ"כ אסור [וגם לפי מש"כ תוס' בדף מח. ד"ה דזיתים יהיה אסור].

טו. חזו"א סי' ל"ז סקי"ט.

טז. כגון באופן של מצטמק ורע לו, או בדיעבד כשבאו אורחים והיה נצרך לשהות בכדי לבשל עוד מאכלים וכמש"כ בבאה"ל סי' רנ"ג, א' ד"ה ונהגו, והחזו"א נקט שאפשר להקל לכתחילה כדעת הרמ"א שאם מבושל כמאכל בן דרוסאי מותר להשהות. ונתבאר לעיל סי' ב' סעיף א'.

יז. הגריש"א זצ"ל והגרח"ק שליט"א ע"פ המקילים במ"ב סי' רנ"ז סקמ"ג [ע"פ תוס' דף מח. ד"ה דזיתים] - וגם כאן לא שייך להטמין את כל הקדירה בתוך הגז, ובוזה אפשר להקל לכתחילה. [ועי' אז נדברו ח"ח סי' י"ט וח"ט סי' ט"ז - ולמסקנתו מותר לעשות כן לכו"ע].

יח. כן דעת הגרשז"א זצ"ל.

יט. כן דעת הגריש"א זצ"ל.

באגרו"מ [או"ח ח"ד סי' ע"ד הטמנה אות א] אוסר, ואם כוונתו כדי לשומרו שלא יתלכלך משמע שהתיר [בח"א סי' צ"ה] ובוזה גם לשיטתו ההיתר רק כשכוונתו לשמור מלכלוך שהרי אין זה המכסה המיוחד למאכל, וכן דעת הגריש"א זצ"ל שאם כוונתו לעטוף כדי שלא יתלכלך מותר כיון שנחשב כקדירה העשויה להחזיק המאכל שבתוכה. ובמנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות ז כתב הגרשז"א זצ"ל שמותר, אך בשולחן שלמה [סי' רנ"ז, ה'] הביא בשמו שמותר רק אם כוונתו שלא יתלכלך המאכל או שלא יתפורר.

יג. סי' רנ"ג סוף סעיף א' ובסוף סי' רנ"ז.

יד. סי' רנ"ג סקס"ט וסי' רנ"ז סקמ"א. וכ"כ בשו"ע הגר"ז סוף סי' רנ"ט ובאגרו"מ [או"ח ח"ד סי' ע"ד הטמנה אות ד] וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [שש"כ פ"א הע' מ"ח, נ"ט, קצ"ה] והגריש"א זצ"ל [שבו"י שהיה וחזרה פרק כ' אות ב.]. ובאור לציון [ח"ב פי"ז אות י'] כתב שנהגו בכל הקהילות להקל בהטמנה במקצת, ועיי"ש בטעמיו.

והנה, לשיטת המחבר לכאורה יהיה אסור להניח

אם הגילוי הוא רק בחלק הקדירה שאין כנגדו תבשיל [כגון שהתבשיל כולו מרוכז בצד אחד ושם מוטמן לגמרי], יש אומרים שנחשב טמון לגמרי, ויש אומרים שנחשב הטמנה במקצת<sup>2</sup>.

### כיסוי שאינו נוגע בקדירה

ח. כיסוי שאינו נוגע בקדירה אינו הטמנה<sup>3</sup>, ולכן מותר להניח על קדירת התבשיל כלי שרחב יותר ממנה ועליהם להניח את המגבת המטמינה באופן שאין המגבת נוגעת בקדירת התבשיל [או לכל הפחות אין כולה נוגעת בקדירה - למתירים הטמנה במקצת], וכן אין איסור מצד הטמנה להשאיר קדירה בתנור במצב שבת [ומצד שהיה, ע"י לעיל סי' ב' ס"ג].

ההפסק צריך להיות ניכר ולא מספיק הפסק כל שהוא<sup>4</sup>.

### נפל הכיסוי או גילהו בשבת

ט. הטמין בערב שבת בהיתר בדבר שאינו מוסיף הבל ובשבת<sup>5</sup> נפל הכיסוי, מותר לחזור ולכסות בו את הקדירה, וכן מותר לגלות בעצמו בשבת קדירה כזו [המוטמנת מערב שבת בהיתר] ולחזור ולכסותה בשבת, וכן אם הטמין בהיתר בערב שבת יכול להוסיף בשבת עוד כיסויים נוספים על הכיסוי התחתון<sup>6</sup>.

לגבי כיסוי כלי על מאכל לשומרה מעכברים כותב בדבר פשוט שאם הכיסוי רחב ואינו נוגע בקדירה בודאי שרי, ולא ביאר הטעם, ובריש פ' במה טומנין [דף מז: ד"ה ודוקא] ביאר שאם מטמין ויש רווח בין הכלי לבין מה שמטמין בו מותר כי אינו דומה לרמץ ולכן אינו בכלל הגזירה של דמיון לרמץ וכתב שדבריו כדברי התוס' [וכנראה כוונתו לתוס' דף מח. ד"ה דזיתים], והיינו משום שאם הכלי רחב והרי אינו מיועד להטמנה א"כ פשוט שאין זה הטמנה.

כב. הגרשז"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל [הו"ד בארחות שבת פרק ב' ספ"ד].

כג. ואם נפל הכיסוי מערב שבת או אפילו בין השמשות אסור לכסותו שוב.

כד. סי' רנ"ז, ד' ומשנ"ב שם.

כ. דעת האגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד הטמנה אות ד] שנחשב טמון לגמרי, ודעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל שנחשב להטמנה במקצת.

כא. סי' רנ"ז, ח' וסקמ"ב.

ואמנם שם מדובר בהטמנת דבר המוסיף הבל וטעם ההיתר משום שאינו דומה לרמץ כמש"כ הטור בשם תוס' והרא"ש, אבל גם בדבר שאינו מוסיף הבל שייך ההיתר בדרך כלל כמש"כ הבי"ב בסוף סי' רנ"ג והט"ז שם סק"ג, והטעם משום שאם הדבר אינו מיועד ועומד להטמנה א"כ פשוט שאם אינו נוגע בקדירה אין לו שם הטמנה, ואדרבה, כל מה שהתוס' והרא"ש והטור כתבו שאינו דומה לרמץ, היינו משום שבנו חפירה המיועדת להטמנה ולכן הוצרכו לטעם זה. וכן מוכח ברשב"א, שבדף מ: [סוד"ה ומכלל]

כשמזדמן לו מקרה שמכסה קדירה בהיתר, יכול להוסיף קדירה נוספת חמה ולהטמין את שתיהן יחד<sup>כ</sup>, ויש האוסרים<sup>כז</sup>.

### הטמנת דבר צונן

י. מותר להטמין דבר צונן כדי שתפוג צינתו או כדי שלא יתקרר יותר, אך רק בדבר שאינו מוסיף הבל<sup>כז</sup>.

### הטמנת קדירה צוננת יחד עם קדירה רותחת

יא. מותר לקחת בערב שבת קדירה צוננת ולהצמיד אותה לקדירה רותחת ולהטמין את שניהם יחד כדי שהקדירה הצוננת תתחמם, אבל אסור לעשות כן בשבת<sup>כח</sup> [ואפילו אם הקדירה הרותחת היתה כבר מוטמנת מערב שבת, גם כן אסור] (ועיינין לעיל סעיף ט').

### הטמנה במים חמים או באוכל חם

יב. אסור להכניס בשבת כלי עם מאכל בין יבש בין לח בין צונן בין חם<sup>כט</sup> לתוך מים רותחים משום הטמנה<sup>ל</sup>, ואפילו אם המים שמטמינים בהם בכלי שני גם כן

כט. כאשר המאכל חם פשוט שאסור אבל אפילו אם המאכל צונן גם כן אסור, שאף שמותר לעשות כן בערב שבת ואם כן דינו כהטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, והרי מותר להטמין צונן בדבר שאינו מוסיף הבל כמש"כ בס"י רנ"ז, ו', מכל מקום אסור להוליד חום על ידי הטמנה בשבת. ע"פ באה"ל סי' רנ"ז, ו' סי' רנ"ח סק"ב ובאה"ל שם ד"ה שאין.

ל. סי' רנ"ח סק"ב ושעה"צ סק"ו. [וכן הוא במנחת"י ח"ח סי' י"ז ובשבט הלוי ח"ג סי' מ"ז וכן דעת הגריש"א זצ"ל].

והנה, בס"י ש"ח, י"ג התיר המחבר להכניס כלי לתוך מים חמים בכלי שני, והט"ז [שם סק"ט ובס"י רנ"ח סק"א] ביאר שהכלי לא מוכנס כולו בתוך המים החמים וא"כ הוי הטמנה במקצת, והט"ז כתב כן להדיא גם בדעת השו"ע אף שדעתו לאסור הטמנה במקצת (וכנ"ל בסעי' ו'), וצ"ל

כה. סי' ש"ח סקנ"א. ועי' מנחת שלמה מהדר"ת ח"ב סי' י"ב אות ח שביאר הטעם לכך שצריך שהקדירה הנוספת תהיה חמה. ועי' עוד מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות יח.

כו. חזו"א סי' ל"ז סק"ז.

כז. סי' רנ"ז, ו'.

כח. סי' רנ"ח סק"ב, והיינו שמצד אחד אינו נחשב כהטמנה בדבר המוסיף הבל ולכן מותר לעשות כן בערב שבת ומאידך גיסא אסור להטמין כן בשבת מפני שמוליד חום חדש בקדירה הצוננת ולענין זה מחמירים לדונו כדבר המוסיף הבל שאסור להטמין בו קדירה צוננת, ולכן אפילו אם הקדירה הרותחת היתה כבר מוטמנת מערב שבת אסור להוסיף להטמנה זו קדירה צוננת שתתחמם שם, כיון שלענין זה מחשיבים את ההטמנה כמטמין בדבר המוסיף הבל.

אסור<sup>לא</sup>, אבל מותר לעשות כן בערב שבת [אם המים החמים אינם על האש]. [ואם חלק נשאר מגולה דינו כהטמנה במקצת וכנ"ל סעיף ו].

ואם מכניס דבר יבש רק כדי להפיג צינתו ולא כדי לחממו אפשר להקל בשעת הצורך ובתנאי שלא יוכל להגיע לחום שהיס"ב<sup>לב</sup>.

וי"א שאין איסור הטמנה בתוך מים ולכן מותר לעשות כן במאכל יבש אף בשבת, אלא שאם מטמין דבר לח שיכול להתחמם לחום שהיד סולדת בו, אסור<sup>לג</sup>.

יג. כמו כן, אסור לכרוך "קוגל" או "קישקע" בתוך נייר אלומניום ולתחוב בתוך קדירת החמין שעל האש אף מערב שבת משום הטמנה בדבר המוסיף הבל<sup>לד</sup>. ויש המתיר כנ"ל ואומר שאין הטמנה בתוך אוכל. ויש אומרים שמותר לעשות כן בתנאי שכוונתו בכריכת הקוגל רק כדי שלא יתפורר המאכל ולא כדי לשמור על חומר<sup>לה</sup>.

ביצה בקליפתה אינה נחשבת "כלי" אלא מאכל רגיל, ולכן מותר להכניס בערב שבת ביצים עם קליפה לתוך קדירת החמין, וכן מותר להכניס בשבת ביצה [מבושלת] בקליפתה לתוך מים חמים.

### השימוש ב"טרמוס" בשבת

יד. מותר לשפוך מים מן המיחם לתוך טרמוס ולסגור את מכסה הטרמוס, מכמה טעמים<sup>לי</sup>.

לה. כן דעת הגרשו"א זצ"ל בשש"כ פמ"ב סעי' ס"ג, ועי' שו"ת אור לציון ח"ב פי"ז שכתב כע"ז. לו. החזו"א [סוף סי' ל"ז] התיר לעשות כן משום דאין שם הטמנה בתוך כלי ועוד שדינו כהטמנה בכלי שני שמותר [וכנ"ל סעיף ג], וכן במנח"י [ח"ד סי' מ"ד אות כב] ובצי"א [חי"א סי' כ"ט] כתבו להתיר כדין הטמנה בכלי שני, ובאגרו"מ [ח"א סי' צ"ה] כתב שאף אם נחמיר כשיטת רש"י שרק כאשר מוכח שכוונתו בעירו לצנן את המאכל שרי אבל כאשר מעביר לטרמוס כוונתו לשמור על החום ולא שייך ההיתר [ודע, שבמ"ב סי' רנ"ז סקכ"ט מתיר כל גוונין], כאן מותר כדין כיסוי כלי במכסה שמותר כמש"כ בסי' רנ"ז סעיף ב', וכאן הרי מכסהו בכיסוי המיוחד לו ולכן מותר אף אם אין כוונתו שלא יתלכלך.

שדעתו שגם השו"ע לא אסר הולדת חום אם חלק לא מוטמן ולענין זה לא החמיר הטמנה במקצת [עי' גם מגילת ספר עמ' מג שהביא כע"ז בשם שו"ע הגר"ז במהדו"ב סי' רנ"ט].

לא. פמ"ג שם ושעה"צ שם סק"ה.

לב. שעה"צ שם סק"ז.

לג. חזו"א סי' ל"ז סקי"ח וסקל"ב. וכתב מקורו מהא דאמרינן טול בכלי שני ותן דהיינו שמותר לאדם להכניס קיתון צונן בכלי שני ומבואר שאין בזה איסור הטמנה.

לד. מנח"י ושבת הלוי שם וכן דעת הגריש"א זצ"ל. (ובספר הל' שבת בשבת הביא בשם הגריש"א זצ"ל שאם המאכל העטוף מקבל טעם משאר הקדירה הרי הוא נידון כמאכל אחד).



## השימוש בסיר לבישול איטי

**טו.** סיר לבישול איטי שיש בסיר עצמו גוף חימום והקדירה מונחת בתוך ה"סיר", מלבד הנידון של "שהיה" בו<sup>ל</sup>, נחלקו הפוסקים אם מותר להשאיר בו מאכל בשבת מצד הטמנה בדבר המוסיף הבל. ומפני רבוי השיטות בענין זה נבאר בהערה ל<sup>ח</sup>.

### מאכל שהוטמן מאליו

**טז.** מאכל שהוטמן מאליו בשבת [כגון שהניח מגבת מקופלת על קדירה והמגבת נפתחה מאליה והטמינה את כל הקדירה], אינו צריך להסיר את ההטמנה אפילו אם הוטמן מאליו בדבר המוסיף הבל [וכגון שהקדירה מונחת על האש], וגם המאכל מותר באכילה [וגם מותר לומר לנכרי להטמין לצורך מאכל עיקרי בסעודת שבת אפילו בדבר המוסיף הבל], ורק אם הוטמן מאליו בגחלים חייב להסיר את הכיסוי מיד שמא יחתה בגחלים ל<sup>ט</sup>.

הסיר שאז הוא כהטמנה במקצת [ולגבי חזרה לתוכה כתב שיניח פה בין הקדירה לסיר].

לט. נתבאר לעיל בהערה ב' שטעם איסור הטמנה בדבר המוסיף הבל הוא גזירה שמא יטמין בגחלים ובגחלים יש חשש שיחתה בהם, ובדבר שאינו מוסיף הבל אסרו שמא יראה את קדירתו צוננת בשעת ההטמנה וירתיחנה, וממילא בכל הטמנה בדבר המוסיף הבל או שלא מוסיף הבל האיסור הוא על מעשה ההטמנה ולא על המצב שהקדירה מוטמנת בגחלים. ע"פ הגריש"א זצ"ל בקובץ תשובות ח"ג סי' מ"ב. וכן מוכח בבאה"ל סי' שכ"ו סעיף ב' ד"ה אפילו שכתב שם הבאה"ל שמים שנכנסו לסילון בשבת אין שייך עליהם הטמנה כיון שהוא לא הטמינם, ומשמע שהטמנה מאליו מותר אף בדבר המוסיף הבל, וכן מוכח בר"ן [שבת נא:]: שכתב להוכיח שאסור להטמין צונן בדבר שמוסיף הבל ממעשה שהעבירו סילון בחמי טבריה ולא רצו חכמים ליהנות מהמים החמים [שם לח.], ולכאורה הרי במהלך הזמן המים כבר התחממו וא"כ יש מים חמים מוטמנים בדבר המוסיף הבל, ומוכח שהטמנה מאליו לא

ובשבט הלוי [ח"א סי' צ"ג] מחמיר שאסור לכסות הטרמוס אלא אם כן העביר מקודם לכלי אחר ואז שפך לטרמוס, מפני שמחמיר כשיטת רש"י [וכהאגרו"מ], אמנם המ"ב פסק לא כן, וכנ"ל. וע"ע במנחת שלמה ח"ב סי' ח'.

לז. שהרי דינו כאש גלויה וכנ"ל בסי' ב' סעיף י', ובדין שהיה על אש גלויה עיין שם סעיף א'.

לח. דעת הגרשז"א זצ"ל שאסור משום הטמנה, ואף שיש רווח קטן בין הסיר המחמם החיצוני לקדירה הפנימית, גם כן נחשב הטמנה, כיון שכך הרגילות לחמם ולבשל אף בחול. לגר"ש ואזנר זצ"ל [שבט הלוי ח"ט] יש מקום להחמיר בזה אבל אין למחות ביד המקילין. לגר"פ שיינברג זצ"ל מותר ואין בזה הטמנה כיון שאין הקדירה נוגעת בגוף החימום שבסיר, ואינו דומה להטמנה בתוך תנור מפני שאין זה דרך בישול אלא דרך הטמנה וגם אין בו ריבוי הבל, וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל. והגריש"א זצ"ל כתב [בקובץ תשובות ח"ג סי' מ"ג] לאסור השימוש בו אלא אם כן מניח מתחת הקדירה אבנים המגביהים אותה מקרקע

ומ"מ יש שכתבו שיסיר את הכיסוי משום מראית עיניו.<sup>2</sup>

### אכילת מאכל שהוטמן באיסור

יז. עבר והטמין מאכל צונן בערב שבת בדבר המוסיף הבל והתחמם המאכל, למחבר המאכל נאסר באכילה אם הטמין בשוגג, ולרמ"א מותר בדיעבד, ולמעשה אפשר להקל בזה בשעת הצורך.<sup>3</sup> ואם הטמין מאכל חם ורק נשאר חם, מותר.<sup>4</sup>

עבר והטמין מאכל צונן בשבת בדבר המוסיף הבל והתחמם המאכל, המאכל נאסר באכילה.<sup>5</sup> ואם הטמין מאכל בשבת בדבר שמוסיף הבל ולא התחמם יותר אלא רק נשאר חם, צ"ע לדינא.<sup>6</sup>

עבר והטמין מאכל בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, המאכל מותר באכילה בדיעבד.<sup>7</sup> באופן שהתבשיל נאסר באכילה, אם הצטנן התבשיל מותר לאוכלו כיון שלא נהנה כלום, אך אם הושבחה איכות המאכל אין לו תקנה ואסור לאוכלו. [ולחזו"א בין כך ובין כך אסור לאוכלו גם אם כבר הצטנן].<sup>8</sup>

מב. שם וסק"ח.

מג. כל דברי הרמ"א הם רק בהטמנה מער"ש ולכך שרי כיון דלא עביד מעשה בשבת, אבל אם עושה כן בשבת דינו כשוגג בחזרה שאסר אפי' בדיעבד וכמש"כ המ"ב סי' רנ"ג סקל"ה, ובפרט לפי מש"כ לעיל בשם הגריש"א זצ"ל שבכל הטמנה בדבר המוסיף הבל האיסור הוא על מעשה ההטמנה גזירה שמא יעשה מעשה הטמנה ברמץ וברמץ יש איסור במצב שהקדירה מוטמנת.

מד. סי' רנ"ז בשעה צ"צ סק"ו.

מה. להטמין מאכל צונן מותר אפי' לכתחילה בדבר שאינו מוסיף הבל, ומאכל חם שהוטמן באיסור בדבר שאינו מוסיף הבל ורק נשאר חם, מותר בדיעבד [ע"פ המ"ב שם סק"ח].

מו. בביאור מחלוקתם עיין לעיל בסי' ג' הע' ע"ח.

חשיב הטמנה, וכן מוכח מדברי הגרעק"א שהובאו במ"ב סי' שיי"ח סקי"ט שמוותר להטמין ביצה בחול חם כיון שבליילה החול יתקרר ולא יוסיף הבל כי חול חם מתחמם וחול קר מקרר - ולא כתב שם שבבוקר צריך להוציא את הביצה מהחול אף שתוס' בשבת לח: ד"ה לא יטמיננה כתבו שחול חם מוסיף הבל. ועיין לעיל סי' ג' סעיף כ"ג מש"כ לענין חזרה.

ולפי"ז מצד הטמנה היה מקום להתיר להניח קדירת מאכל בתוך קדירה חשמלית המכוונת להידלק יותר מאוחר, אלא שיש בזה איסור חזרה וכנ"ל בסי' ג' סעיף כ"א ובהע' ס"א.

מ. הגרשז"א זצ"ל [מאור השבת ח"ג עמ' שצז].

מא. סי' רנ"ז, א' וסק"י ובאה"ל שם ד"ה יש. ועיין לעיל סי' ג' הערה ל"ז בגדר "שעת הצורך".

## הטמנה בבין השמשות

יח. עד 11 דק' אחר שקה"ח<sup>מ</sup> מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל<sup>מ</sup>. אמנם אם כל הציבור כבר קיבל שבת אסור<sup>מ</sup>, וראה עוד לעיל סימן ג' סעיף כ"ה בפרטי הדין.

מח. סי' רנ"ז, א' וסי' רס"א. והטעם שהקדירות בבין השמשות רותחות בדרך כלל ואין חשש כ"כ שמא יראה שקדירתו הצטננה וירתיחנה. מט. ע"פ המ"ב סי' רס"א סקכ"ח, ועיי"ש בבאה"ל ד"ה אין.

מז. 13.5 דק' אחר השקיעה הוא זמן צאה"כ לחומרא, ויש להוסיף כמה דקות לתוספת שבת. ע"פ המ"ב סי' רס"א סקכ"ג ושעה"צ סק"כ ובאה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר. וע"ע לעיל בסי' ג' סעיף כ"ה ולקמן בסי' כ"ז סעיף ג'.

## סימן ה הלכות בורר

### כללי מלאכת בורר

א. אסור לברור\* בשבת בין מאכלים בין בגדים בין שאר חפצים<sup>2</sup>, ואם בורר אוכל מתוך פסולת [או כל דבר שרוצה בו מתוך דבר שאינו רוצה בו] על מנת להשתמש מיד בדבר שרוצה בו מותר, בתנאי שיברור בידו ולא בכלי<sup>3</sup>.

המינים בלי שיש תיקון המאכל אין איסור כלל. ועיין במנ"ח מוסף השבת מלאכת בורר שהגרוגרת צריכה להיות במאכל הנשאר כדי לחייבו, שהמעשה ברירה מתייחס לאוכל הנשאר. ואף שבבאה"ל ד"ה לאכול הזכיר צד זה של איסור הפרדת המינים מצד עצמם מ"מ נקט זה לרווחא דמילתא כדעת הרמב"ם אך לא פסק כן להלכה וכפי שמבואר בדבריו בסוד"ה היו שכשמפריד פסולת מפסולת אין איסור בזה דאף שמפריד את המינים מ"מ אין כאן תיקון המאכל דאין כאן אוכל כלל, ומה שכתב שאם נוטל את המין שחפץ בו לאחר זמן אסור, היינו משום שמכינו לאחר זמן ואז יש תיקון בהפרדה כירצונו שיהיה המין מופרד ומוכן ללאחר זמן משא"כ בהפרדת המינים מצד עצמם אין שום איסור כשאין תיקון המאכל וכמש"כ הבאה"ל בסוד"ה היו [וכתב כן גם לדעת הרמב"ם]. ונפק"מ רבות נגזרים מכלל זה ויתבאר לקמן בס"ד במקומם.

ב. סי' שיי"ט, א' וסוסקט"ו. (ושיטת הח"א בכלל ט"ז ס"א לחשוש לשיטת תוס' לא נפסקה להלכה. באה"ל סעיף א' ד"ה הבורר).

ג. בגמ' שבת עד. מבואר שאיסור בורר שייך גם בשני מיני אוכלין ורוצה את האחד מהם, וכל דיניהם שוין לגמרי כמו בבורר פסולת מתוך אוכל, וכן פסק הרמ"א בסעיף ג'.

ד. סי' שיי"ט, א' והקדמת המ"ב להלכות בורר ובסקט"ו.

א. גדר מלאכת בורר הוא הפרדת פסולת מאוכל כדי שעל ידי זה יתוקן המאכל, ואף שברמב"ם [פ"ח הי"ב] משמע שיש גם איסור של הפרדת המינים זה מזה, מ"מ להלכה נפסק שאין איסור בורר אלא בהפרדת מינים הגורמת תיקון מאכל וכדברי המ"מ שם בדעת הרמב"ם, ועי' עוד אג"ט בורר ס"ו. [ובהרבה פעמים יש איסור בהפרדת שני מינים זה מזה מפני התיקון הנוצר בהפרדה וכדלקמן]. ולכן, בכה"ג שהאוכל נאכל גם קודם הפרדתו מהפסולת מותר להפריד את הפסולת [כמב' בס' שיי"ט ברמ"א סעיף י', וכלשון רש"י בשבת דף קלט: ד"ה בין], וכעין שיטת הרמב"ן בשבת [דף קו.]. שכתב דמילה הוי מלאכה הצריכה לגופה כיון שצריך שהאיש יהיה מהול וכתב דה"ה לזורה ובורר דמהאי טעמא חשיבא מלאכה הצריכה לגופה, והיינו מפני שבהסרת הפסולת מתוקן המאכל וחשיבא בהכי מלאכה הצל"ג. וכן מוכח מדברי הירושלמי [הובאו בבאה"ל סי' ש"מ, א' ד"ה ומלקט] שאין ברירה במלקט צרורות מתוך הכרי עד שיגמור ללקט את הצרור האחרון, ומבו' שהאיסור בתיקון המאכל [וכעיי"ז הוכיח האג"ט - זורה סק"א].

ומה שכתב הפמ"ג שגם בהפרדת שני מיני אוכל [מיון] לאחר זמן יש איסור בורר ואף שאת שניהם רוצה בשוה והביאו הבאה"ל בד"ה היו [וראה לקמן סעיף ל'], כבר ביאר הבאה"ל בד"ה לאכול דהיינו מפני שכל מין נתקן בהסרת המין השני ממנו ויש כאן תיקון המאכל, אבל בעצם הפרדת

## מהו "כלי"

ב. גדר "כלי" - כלי שמפריד דברים שאינו יכול להפרידם בידי או שהכלי מסייע למעשה ההפרדה, אבל אם עושה בכלי מה שיכול לעשות בידי ורק משתמש בכלי כדי שידי לא יתלכלכו אין זה נחשב בורר בכלי אלא בורר ביד<sup>ה</sup> [ועיין לקמן סעיף כ"ח לגבי כלי של תה, ועיין עוד לקמן סעיף כ"ב לגבי קילוף פירות בסכין].  
עירוני מכלי לכלי - נחשב ברירה ביד, ואם מניח דבר על שפת הכלי לסנן את מה שרוצה [מסנת] נחשב ברירה בכלי<sup>י</sup>.

מכסה הסיר או המצקת נחשבים לברירה בכלי<sup>י</sup>, ולכן אסור להצמיד את המצקת אפילו כדי לשפוך את מה שרוצה ולהשאיר את מה שאינו רוצה [שזה נחשב לברירה אוכל מתוך פסולת, כמבואר בסעיף י"ג].

## מהו "מיד"

ג. גדר "מיד" - בתוך הסעודה או סמוך לה<sup>ה</sup>. ושיעור סמוך לסעודה הוא לפי הזמן

שמותר לבין מוציא בכף איזה זמן לפני אכילתו שאסור, כ"כ בקצוה"ש סי' קכ"ה סק"ח וכ"כ בשלחן שלמה אות מה בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. ויש שחילקו בין כף המיוחדת לברירה לכף רגילה המיועדת לסייע באכילה, כ"כ בספר הל' שבת בשבתו עמ' תקמה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. [ועי' בפמ"ג סי' שי"ט במ"ז סק"ג ובסי' שכ"א במ"ז סק"י ובבאה"ל סי' שכ"א, י"ב ד"ה מידי בדין ברירה בכלי כשזה דרך אכילה].

ו. סי' שי"ט, י"ד וסקנ"ה וסוקנ"ח, ועי"ש בשעה"צ סקמ"ד וסקמ"ט.

ז. לפי שהמצקת מסייעת למעשה ההפרדה ואינה רק "ידא אריכתא" למנוע מלכלוך. כן דעת הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל. ועיין בספר ארחות שבת ח"א עמ' קנט מה שהביא בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל.

ח. סי' שי"ט סק"ד, ואם בירר כדי לאכול לאלתר ואח"כ רוצה להניח לזמן ארוך, בפמ"ג כתב שאף שאין בזה חייב חטאת מ"מ אין טוב לעשות

ה. במ"ב שם סקס"ב וסקנ"ה כתב שלקחה בכף נחשב כלי אבל בסקס"ו כתב שכף אינה נחשבת כלי, וליישוב דבריו צ"ל שכשהכף נועדה רק לשמור את ידו מלכלוך או נחשבת כידו וכידא אריכתא שאין הכף כלי לברירה אלא רק כלי להקלת נטילת הפסולת ובאופן שהכלי מסייע לעצם הברירה אז יש איסור של ברירה בכלי (ונטילת משקין בכף כשאינו יכול לערות מכלי לכלי אפשר שלא נחשב נטילה בכלי כיון שהכלי לא מסייע לברירה אלא רק מסייע להעברת המשקה, שבידיו קשה להחזיק משקין, והאיסור הוא כשהכלי מסייע לפעולת הברירה. ובסקנ"ח שהמ"ב אסר נטילת חלמון בכלי היינו כיון שיכול ליטול בידי או ע"י עירוני מכלי לכלי וא"כ מה שנוטל בכלי הוא לשיפור הברירה), וכע"ז באגרו"מ ח"א סי' קכ"ד (וגם משמע בדבריו שכשהכלי אינו מסייע לברירה אלא רק לחיתוך וכדו' אין נחשב ברירה בכלי ולכאו' ה"ה למשקין וכנ"ל). וכע"ז במנח"י ח"א סי' ע"ו וח"ט סי' ל"ב. וכן משמע בחזו"א סי' נ"ד סק"ה. ויש שחילקו בין מוציא בכף בשעת אכילה ממש

הנצרך להכין לסעודה זו, ותלוי בכל סעודה וסעודה לפי גדולה<sup>ט</sup>, ובסעודה הנערכת למשפחה גדולה או לשבע ברכות משערים לפי הזמן הנצרך להכין לסעודה כזאת. ובמשנ"ב כתב ששיעור זה הוא משעה שיוצא מביהכנ"ס לביתו [והכל לפי הענין]. [דעת החזו"א<sup>א</sup> שבישיבה אין משערים לפי גודל הסעודה לכל בני הישיבה יחד, אלא משערים כסעודה ממוצעת שהזמן להכין הסעודה הוא כחצי שעה<sup>ב</sup>]. וראה בהערה אם גם כיום שייך לומר כן!<sup>ג</sup>.

### ברירה ל"קידוש" ושלוש זכר

ד. מותר לברור סמוך לסעודה גם לצורך סוף הסעודה.

בסעודות שנמשכות זמן רב ויש מצטרפים חדשים הנכנסים מדי פעם וגם אחרי זמן רב [כמו ב"קידושים" שעורכים בבית כנסת או ב"שלוש זכר"], מותר להכין רק לפי הסועדים הראשונים בלבד<sup>ד</sup>.

### ברירה לאחר זמן כדי לחמם או לקרר את המאכל

ה. אסור לברור מאכל כמה שעות קודם הסעודה כדי שיספיק להתקרר או לספוג את הטעם. ואם אין המאכל ראוי להאכל בלא פעולה זו, מותר. ולכן, מותר לברור זמן

כן, ובשעה<sup>ז</sup> כתב על זה 'וצריך ראייה לדבריו'. וברמב"ם מבואר שבשני מיני אוכלין נחשב "מיד" אם בוורר לסעודה הקרובה גם אם בוורר זמן רב לפניה - כן פי' בדבריו הבי"ו וכן משמעות פסק המחבר בסעיף ג' וכ"כ המג"א בסק"ו, אך המ"ב בסקט"ו כתב שגם בשני מיני אוכלין גדר מיד הוא סמוך לסעודה כרגיל, ובבאה"ל ד"ה שבירר ביאר כיון שהרבה אחרונים נחלקו עליו א"כ יש להיזהר באיסור דאורייתא.

יש שהסתפקו אם מותר לברור סכין כדי לחתוך מאכל שיאכלוהו לאחר זמן, שהרי סוף סוף מעשה החיתוך הושלם והשתמש בסכין מיד, ומצד שני למעשה יאכל רק לאחר זמן. ואפשר שיש להוכיח ממש"כ הפמ"ג [סי' שיי"ט מ"ז סקי"ב - והובא בבאה"ל שם, ג' ד"ה היון] שאם בוורר חלמון מחלבון על מנת לצבוע את המאכל נחשב ברירה לאחר זמן משום שאוכל את המאכל לאחר זמן

אף שהצבע נעשה מיד.

ט. סי' תרי"א סק"ז ושעה<sup>ח</sup> סק"ט, וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בוורר אות יג, וכ"כ בספר איל משולש פ"ח הע' מ"ה בשם הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל וכן דעת הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל. י. במכתב לישיבת לומז'א, נדפס בספר נחלת אליהו בחידושי דינים סי' ס"ג.

יא. בסעודה שעליה דובר במכתב העריך החזו"א שנצרך לחצי שעת הכנה, אבל בכל סעודה תלוי לפי הנצרך לא יותר ולא פחות. הגר"ח ק שליט"א.

יב. נראה שכיום שאוכלים יחד ברוב הישיבות כבמשפחה גדולה [שרים יחד, מזמנים כולם יחד וכו'], דינם כמשפחה גדולה ומותר לברור לפי הזמן הנצרך לסעודה כזאת.

יג. שהסועדים הבאים מתחילים לסעוד רק אחרי זמן ארוך. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

רב קודם הסעודה בכדי לחמם אוכל לתינוק אם אינו ראוי להאכל בלי החימום. וכן מותר לקלף ירקות ביו"ט בכדי לבשלם ואף שהבישול אורך כמה שעות<sup>11</sup>. ויש שהתירו לברור מאכל לצורך חימום גם אם יש אפשרות לאוכלו בלי החימום<sup>12</sup>.

### מהו "אוכל"

ו. גדר "אוכל" - היינו מה שרוצה עכשיו מתוך מה שאינו רוצה עכשיו. ואם רוצה מין אחד עכשיו ומין שני לאחר זמן הרי המין שרוצה עכשיו נחשב אוכל והמין שרוצה לאחר זמן נחשב פסולת ומותר לברור רק את המין שרוצה עכשיו מתוך מה שאינו רוצה עכשיו.

יש לו מיני אוכלין מעורבין ואינו רוצה אחד מהמינים אך חבירו כן רוצה לאכול את המין הזה, מותר לו להוציא מה שאינו רוצה כדי ליתנו לחבירו שיאכלנו מיד, אע"פ שעיקר מטרתו בכרירה היא להוציא מה שאינו רוצה<sup>13</sup>.

יש לו ביצים עם הרבה בצל ורוצה רק קצת כי אינו אוהב עם הרבה בצל, נראה שיש איסור להפחית את כמות הבצל<sup>14</sup>.

### תערובת שאפשר לאוכלה גם לפני הפרדת הפסולת

ז. תערובת שרוב בני אדם אוכלים אותה כמו שהיא גם לפני ברירת הפסולת, וגם הבורר עצמו יכול לאכול את התערובת כמו שהיא גם לפני הכרירה<sup>15</sup>, אין איסור להפריד את הפסולת מהאוכל כיון שהמאכל נאכל בכל מקרה בין הוא מבורר ובין אם

הוא, אפי' הכי כל ששונא חמוצים פסולת מיקרי לגבי דידיה ואסור באופנים המזוכרים, אבל אם אחרים מסובים והם אוהבים חמוצים י"ל דשרי לברור חמוצים ומתוקים ואף אם עיקר מטרתו לסלק מה שאינו רוצה מותר דהוי דרך אכילה לחבירו. וכע"ז בשש"כ פ"ג הע' י"ד בשם הגרשז"א זצ"ל.

יז. אם אינו יכול לאכול כשיש הרבה בצל [עי' לקמן סעיף ז'], א"כ הבצל עכשיו נחשב פסולת ויש איסור למעטו [ועכ"פ ריבוי הבצל בודאי פסולת והוא מעורב בביצים], וכן שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א.

יח. בבאה"ל סי' שי"ט ד"ה הואיל כתב שאף

יד. שו"ת רב פעלים [ח"א סי' י"ב] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ק שליט"א והגר"ק זצ"ל, וכע"ז בשש"כ בתיקונים ומילואים פ"ג הע' ר' [ועיין ספר מאור השבת ח"א מכתב ח' שאסור לברור תרופות לצורך הלילה גם למי שקשה לו לקום באמצע הלילה ולברור]. וכן מבואר בדברי הרשב"א לגבי טוחן לאלתר [בעבוה"ק בית מועד שער א' ה"ח] שכתב שאם טוחן כדי לבשלו לאלתר חשיב לאלתר.

טו. כן דעת הגרשז"א זצ"ל, ועיין באיל משולש פרק ח' שהביא שיש עוד פוסקים הסוברים כן.

טז. פמ"ג סי' שי"ט במ"ז סק"ב, וז"ל שם, והנה תפוחים חמוצים ומתוקים את"ל מין אחד ממש

לא"י. [ויש אומרים שדוקא אם כל בני אדם אוכלים את התערובת כך אז מותר לברור אבל אם רוב בני אדם אוכלים עדיין אין היתר].

לדוגמא: מיץ פירות ובתוכו גרעינים או מעט מבשר הפרי, אם רוב האנשים שותים את המיץ כך לא מסונן וגם האיש השותה יכול לשתות את המיץ כך ואינו איסטניס, מותר לו לברור ולהוציא את הגרעינים ואת בשר הפרי שבמיץ.

אם רוב בני אדם אינם אוכלים את התערובת כך כמו שהיא או אף אם רוב בני אדם כן אוכלים את התערובת כמו שהיא אבל האדם שלפנינו איסטניס ואינו יכול לאכול את התערובת כמו שהיא, אסור לברור את הפסולת.

מי ברז שלנו נחשבים ראויים לאכילה לכל אדם ומותר לשתותם אף שעוברים במסננות<sup>כא</sup>. [ולענין סינון מים מחמץ בפסח והעצה להתיר בודאי, ראה הערה מ"ד].

### הגדרת "תערובת"

ה. איסור בורר שייך רק בדברים המעורבים יחד, אבל בדברים נפרדים וסמוכים מעט לפעמים אין איסור בורר כיון שאין הם מוגדרים "תערובת"<sup>כב</sup>. אמנם קשה מאוד [ואולי אף בלתי אפשרי] לקבוע כללים מה נחשב מעורב יחד ומה לא נחשב מעורב

יט. סי' שיי"ט, י' ברמ"א. וראה לעיל בהערה א' דברי רש"י בשבת קלט: דבלאו הכי מישתת. ובתה"ד סקט"ו פקפק על היתר זה, עיי"ש. ועיין בערוה"ש סעיף ל"ב כמה דוגמאות לזה.

כ. זו דעת הב"ח ובאליה רבה נטה לפסוק כמוהו [סי' שיי"ט סקט"ו] והמ"ב הביאו בסקל"ד, אמנם בסקל"ה וסק"מ סתם דלא כוותיה. שוב מצאתי במכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל [מובא בסוף ספר ארחות שבת] שהביאו כסניף להחמיר למי ששונא מאכל מסוים בצירוף הפמ"ג שאף במין אחד אם שונא חלק במין הזה אסור לברור, עיי"ש.

כא. כן דעת החזו"א. וע"ע אור לציון ח"ב פל"א אות ח.

כב. סי' שיי"ט, ג'. ועי' חזו"א סי' נ"ג ד"ה ט"ז ואג"ט סקי"א.

אם רוב האנשים אוכלים את התערובת כמו שהיא מ"מ אם הוא איסטניס אפשר שלו עצמו אסור משום איסטניסיותו ולא בטלה דעתו.

והנה, בפמ"ג כתב ג"כ לחדש דין אחר שאף במין אחד אם יש אדם ששונא חלק מהמין אפשר שלדידיה אסור לברור כמו בתפוחים חמוצים ומתוקים או בחלקי עוף שונים (לשיטת שנחשב מין אחד) ודין זה לא הובא במ"ב (וכדיבואר לקמן), ובאמת יש לחלק בין הנושאים, שכאן יש אוכל ופסולת רק רוב האנשים אוכלים את התערובת כמו שהיא והאיסטניס מקפיד שלא לאוכלם יחד ולכן לדידו אסור להפריד, אבל במין אחד אין איסור כלל להפריד חלק מחלק ואין נפק"מ אם אחר שונא חלק מהמאכל. ומ"מ לדינא צ"ע דהפמ"ג כן חשש לזה. ושמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל שיש להחמיר כהפמ"ג.



יחד<sup>כ</sup>, ואף שנביא לקמן כמה דוגמאות מעשיות, קשה מאוד להקיש מענין לענין ובכל ספק ראוי לשאול למורה הוראה.

הגדרת תערובת היא לפי מה שאצל בני אדם נחשב למעורב במציאות, ולמשל שני דברים אחד ליד השני בדרך כלל אינם נחשבים לתערובת כלל, וגם ערימת ספרים מסודרת בדרך כלל אינה נחשבת תערובת, ורק דברים שנחשבים עירבוביה שייך בהם בורר.

### דוגמאות ל"תערובת" ולדברים שאינם "תערובת"

ט. א. חתיכות דגים בקערה אף שהחתיכות גדולות וכל אחת ניכרת בפני עצמה נחשבים כולם תערובת ואם מסודרים כל מין בפני עצמו אינם נחשבים תערובת<sup>כ</sup>. וכן סכו"ם המעורב יחד נחשב תערובת אפילו אם אין הכלים נוגעים זה בזה אבל אם מסודרים כל מין בפני עצמו אינם נחשבים תערובת ומותר לברור מהם<sup>כ</sup>.

ב. ספרים המסודרים בארון, אינם תערובת כיון שכל אחד עומד לעצמו מסודר במקומו וגם כיון שהספרים ניכרים מבחוץ<sup>כ</sup>.

ג. חומשים וסידורים רבים המונחים על השולחן בתערובת, הרבה פעמים נחשב לתערובת [אם סמוכים מאוד זה לזה נחשבים תערובת אף אם אינם נוגעים זה בזה]<sup>כ</sup>, ואם רחוקים זה מזה או שיש רק ספרים מועטים אינם נחשבים

כו. ואף שגם החתיכות דגים ניכרים לעצמם ואעפ"כ אסור לברורם ונחשבים תערובת, הכא שאני כיון שהספרים עומדים במקומם בארון ואינם מוגדרים מעורבים זה בזה וגם ניכרים מבחוץ ולכן אפשר להחשיבם שאינם תערובת. וכן מורה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל. ועי' בקונו' דרך הישר להגר"ש זצ"ל אות מג [הודפס בדרור יקרא עמ' שמג].

כז. גדר סמוכים זה לזה קשה מאוד ותלוי בכל מקרה לגופו, וברמ"א כתב שחתיכות דגים גדולות אף שכל אחת ניכרת בפני עצמה נחשבים תערובת. ועי' שו"ת אול"צ ח"ב פל"א אות א.

כג. ועי' בס' מאור השבת [ח"א עמ' תפט] מכתב הגרשז"א זצ"ל לאחד שרצה לומר שהגדר הוא אם הרווח שבין החפצים גדול יותר מהחפצים עצמם, ולא הסכים לזה הגרשז"א כי יש מקרים רבים ושונים ותלוי בכל מקרה ומקרה לגופו. וע"ע שם בעמ' תפו בגדר תערובת.

כד. סי' שי"ט, ג' וסקי"ד.

כה. הגר"ש אלישיב זצ"ל. וכן משמע מלשון המ"ב [סקי"ד] שאם מסודרים כל מין בפני עצמו אין זה נחשב תערובת. וכעין זה הגדיר הגר"נ קרליץ זצ"ל שמה שנחשב לעיני בני אדם ב"קבוצה" נחשב תערובת.

תערוכות. ולכן, יש להזהר מאוד כשאוספים חומשים בנפרד או סידורים בנפרד שלא להיכשל באיסור בורר וצריך להכריע על כל מקרה לגופו.

הנוטל בידו חומש וסידור להחזירם למקומם, נראה שאינם נחשבים תערוכות [ומותר להניח כל אחד במקומו]<sup>ה</sup>.

ד. חתיכות גדולות של בשר בתוך מרק או ביצים בתוך מים או מלפפון חמוץ בתוך מימיו או פרוסות אגנס בתוך המיץ, אינם נחשבים תערוכות [וראה בהערה!], אבל הרבה חתיכות קטנות [כמו אפונה או חתיכות אגנס] בתוך מים נחשבים תערוכות ואסור לסנן את המים מהקופסה לפני שאוכלים את החתיכות<sup>ה</sup>. [ופשוט שגם בזה הכל לפי הענין, שבסיר גדול מאוד של מרק גם חתיכות גדולות של ירקות נחשבות תערוכות].

ה. המים המצטברים מעל "גבינה" או "לבן" וכדומה, אסור להפרידם ולשופכם משום שנחשבים תערוכות<sup>ה</sup>. ואם מסיר את המים עם מעט מהגבינה או הלבן, מותר, ויבואר לקמן סעיף ט"ו.

ושלקות ולא שייך בזה שם ברירה כמו ניקוי כלים שאין בזה ברירה [ועיין לקמן סעיף ל"ג], ולכן אם המים בטלים לחתיכות הגדולות מותר לשפוך הכל לגמרי.

וכתבתי דוקא קופסה שלימה של חתיכות קטנות, כיון שבחתיכות בודדות משמע שאינם תערוכות גמורה מהא דהתיר הט"ז ליקח זבובים מתוך המשקה עם המים שלצידם, וצריך לומר שחתיכות בודדות הם תערוכות רק עם המים שלצידם. ועי' בס"ו' סעיף ז' בדין סחיטת המים הבלועים בתוך המלפפון.

ל. סי' שי"ט סקס"ב. וכ"כ באגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד בורר אות ו] לגבי שומן לח שמעל חלב, וכ"כ בס' שבת בשבת עם' תקפא בשם הגריש"א זצ"ל. [ובחוט שני כ' בשם הגר"נ זצ"ל שמתיר בגבינות של ימינו משום שהמים נפרדים לגמרי ורק צפים מלמעלה, ולא משמע כן מלשון המ"ב שם שכתב שומן הצף על גבי החלב אסור להפרידו משום בורר].

דעת הגריש"א זצ"ל שלענין מיון ספרים [שיש המתירים, אלא שאין אנו פוסקים כך] יש להקל שאין סידורים בנוסחאות שונות נחשבים כשני מינים.

כח. וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שאם ניכרים כל אחד לעצמו אינו תערוכות.

כט. שבה"ש בורר סי"א וסקכ"ה, קצוה"ש סי' קכ"ה סקי"ד, אז נדברו ח"ד סי' כ"א. ומ"מ אין לשפוך ממש את כל המשקה במאכלים שהמים בלועים בהם [כגון חתיכות בשר או מלפפון חמוץ] מפני המים שבלועים בקפליהם שנחשבים תערוכות ואסור להפרידם [איל משולש פ"ו הע' ער"ב בשם הגריש"א זצ"ל והגר"נ זצ"ל] וכן מבו' בחזו"א סי' נ"ג לגבי זבוב שצף ע"ג המים. ובס"י ש"כ סעיף ז' התיר המחבר לסחוט כבשים ושלקות אם אינו נצרך למימיהן והיינו מפני שאין בזה בורר ולא דש ומה שאין בזה בורר הוא מפני שהמים בטלים לכבשים

- ו. חתיכת גזר שעל קציצת דג ["גפילטע פיש"] או דובדבן שעל סלט פירות, נראה שנחשבים תערוכת ואסור להסיר את ה"פסולת" – מה שאינו רוצה ל<sup>א</sup>.
- ז. תולעת שעל פרי או כנימות שעל פרי, יש המתירים להסירם, ויש הסוברים שנחשב תערוכת ואסור להסירם ל<sup>ב</sup>.
- ח. גביעי לבן רבים צפופים או קופסאות סלטים הסמוכות זו לזו ומונחים בערבובייה, נחשבים תערוכת ומותר להוציא בידו רק את מה שרוצה על מנת לאוכלו מיד<sup>ג</sup>, ואם אינם רבים או אינם צפופים או שהם מסודרים בשורות אינם תערוכת וכמו שכתבנו לעיל אות א ואות ג.

### הגדרת "שני מינים"

- י. איסור בורר שייך רק בשני מינים, אבל במין אחד אין איסור בורר אלא אם כן חלק מהמין נאכל רק על ידי הדחק ל<sup>ד</sup>.
- גם במין אחד, מי ששונא חלק מהמין [כמו בחלקי עוף שונים או תפוחים מזנים

מוכח כן במשנ"ב סקס"ב לגבי שומן שצף על החלב וכנ"ל בהע' ל"א. ובספר חוט שני כתב בשם הגר"ק זצ"ל שכנימה אחת אינה תערוכת עם הפרי אבל כמה כנימות הם תערוכת עם הפרי (אך יכול לחתוך את הפרי באופן שבכל חלק מהפרי יהיה רק כנימה אחת).

לג. ועי' בספר מאור השבת ח"א מכתבי הגרשז"א זצ"ל [מכתב ח' אות ג] שהבקבוקים המונחים בדלת המקרר בצורה מעורבת אינם נחשבים תערוכת, אך פשוט וברור שקופסאות סלטים המונחים בתערוכת גמורה במדפי המקרר הם תערוכת וכיון שיש בזה אופנים שונים ראוי לברר כל מקרה לגופו.

לד. סי' שיי"ט, ג' וסקט"ו. וכשראוי לאכילה ע"י הדחק כתבנו לאסור כדעת המג"א בסק"כ (ומדרכנן), ואף שהא"ר נחלק עליו מ"מ במ"ב סקט"ו ובבאה"ל סי' ש"כ ד"ה הואיל סתם כהמג"א לאסור כשראוי לאכילה ע"י הדחק. ועי' פמ"ג במשב"ז סוסק"ב.

לא. שני דברים שצורתם בקביעות שהם מונחים אחד על השני וכלפי בני אדם נראים כ'קבוצה', נראה שנחשבים תערוכת, וכמו שכתב המשנ"ב סקס"ב לגבי שומן שצף ע"ג החלב שנחשב תערוכת, ובפרט כאן שמקובל להגישם יחד וממילא נחשבים תערוכת, וכן מוכח מענין קילוף פירות וירקות ומדין הסרת גרעין מפרי [בסוף סי' שכ"א] שקליפה וגרעין נחשבים תערוכת כי נראים דבר אחד 'יחד' בעיני האנשים. ואף לאגרו"מ שהתיר הסרת קרום מעל חלב אפשר שרק שם שאין שייכות וקשר ביניהם אינו תערוכת אבל שני דברים המוגשים יחד בקביעות וכך צורת הגשתם נחשב לתערוכת.

לב. בשש"כ פ"ג הע' קי"ב מביא בשם הגרשז"א זצ"ל שהתיר להסיר תולעת מפרי כיון שאינה נחשבת מעורבת עם הפרי - וכתב שם השש"כ בהע' קט"ז שה"ה לכנימות [אף שלכאוי יש לחלק]. ודעת הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל שבכל אלו אסור להסירם לפי שנחשבים תערוכת, ולכאורה

שונים שכולם נאכלים בטוב] אין לו לברור את החלקים ששונא מתוך שאר התערובת שלגביו מה ששונא נחשב פסולת<sup>ל</sup>. [ועיין היטב בהערה מה שיש לדון בזה].

א. שני מיני דגים נחשבים שני מינים, אבל חתיכות קטנות וגדולות ממין אחד של דגים נחשבים מין אחד. ושתי חתיכות שאחת מבושלת יותר טוב מחברתה וטעמם שונה, נחשבים שני מינים<sup>ל</sup>.

ב. חלקי עוף שונים, לרוב הפוסקים נחשבים כולם מין אחד<sup>ל</sup>, ויש שכתבו שנחשבים שני מינים ואסור לבוררם<sup>ל</sup>. [ואם שונא חלק מסוים בעוף עיין בהערה ל"ה].

ג. בגדים בשני צבעים נחשבים שני מינים<sup>ל</sup>. ונראה, שגם בקבוקי שתיה בשני צבעים שונים או מעדני חלב בשני צבעים שונים או סוכריות בשני צבעים שונים נחשבים לשני מינים<sup>ב</sup>.

ולענין מעשה, סתמתי לאסור כהפמ"ג לפי שלא מצאתי בפוסקים להדיא שנחלקו עליו. וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל [וביאר טעמו כיון שכשהפמ"ג פוסק הלכה והמ"ב לא מביאו, אם לא מצינו להדיא בפוסקים שחלקו על הפמ"ג יש לפסוק כהפמ"ג]. וראה לעיל בהערה י"ז בבביאור החילוק בין דברי הפמ"ג לגבי איסטניס שכן נפסק בבאה"ל לבין דברי הפמ"ג לגבי מין אחד ושונא חלק מהמין שלא נפסק במ"ב.

לו. סי' שי"ט, ג' וסקט"ו.

אמנם, שני צלחות בשני גדלים שונים, נראה שהם כשני מינים לפי שיש להם שני שימושים שונים ונחשבים כשני כלים.

לז. אז נדברו ח"ד סי' י', תשובות והנהגות ח"ב סי' קפ"ה, איל משולש פ"ג בשם הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל.

לח. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [הובא בס' מאור השבת ח"ג מכתב מ'].

לט. אגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע"ד בורר אות י.

מ. מפני שחלוקים בטעמם [הגם שההבדל מלאכותי בלבד] ויש הרבה שרוצים דוקא צבע

לה. בפמ"ג [במ"ז סוסק"ב] כתב אף במין אחד אם שונא חמוצים נחשב לדידו נאכלים ע"י הדחק ואסור לו לבוררם אף ששאר העולם אוכלים את החמוצים בטוב ולא רק ע"י הדחק. אמנם במ"ב כשהביא את הפמ"ג לא העתיק חידוש זה להלכה ואפשר דלא ס"ל הכי, ובפרט שבסי' ש"כ סק"כ כתב שאדם האוכל פסולת שרוב בני אדם לא אוכלים אותה בטלה דעתו לגביהם וא"כ לא ס"ל שתלוי בכל אדם אלא ברוב העולם, אך אפשר לומר שרק לחומרא כתב שם כך, ובכה"ח העתיק את הפמ"ג להלכה. ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות א נראה שדעתו כהמ"ב שבמין אחד אף אם מקפיד מ"מ אין בזה בורר, לפי שכתב שאוכלין ומשקין הם שני מינים ולכן אם אחד מקפיד רק לאכול או רק לשתות אסור לברור ולא בטלה דעתו אצל כל אדם ומשמע שבמין אחד לא אמרינן הכי, ומה שכתב שם באות ח לגבי קליפות תפוחים שכיון שזורקם מחשיבם לפסולת אין כוונתו שאף במין אחד אפשר להחשיב לפסולת שהרי המג"א שם בסוף סי' שכ"א ציין לסעיף ג' ושם מיירי לענין ב' מינים אלא כוונתו שקליפות יכולים להתפרש גם כשני מינים וגם כמין אחד ותלוי בדעתו לפי מה שעושה, ויבואר עוד בסעיף כ"ב.

ד. חלמון וחלבון של ביצה, יש להחמיר שנחשב לשני מינים<sup>א</sup>.

### תערובת איסור והיתר

**יא.** מין אחד שיש בו תערובת של איסור והיתר, דעת הרבה אחרונים שנחשב מין אחד, ולכן אפשר להקל בשעת הדחק או בצירוף היתרים נוספים שנחשב למין אחד ומותר לברור ההיתר מן האיסור, כגון פירות מעושרים מפירות שלא מעושרים או מצות שלימות מתוך מצות שבורות ללחם משנה [גם אם בורר לאחר זמן] או מצות שיש בהם "כפולות" ורוצה להסירם<sup>ב</sup>. ויש הסוברים שנחשבים לשני מינים ואין להתיר אלא באופנים שהותר לברור<sup>ג</sup>. [ולגבי סינון מים בפסח, עיי' בהערה<sup>ד</sup>].

ועי' בנשמת אדם כלל ט"ז אות ה לגבי תולעים שאינם מאוסים אלא שאסור לאוכלם, שהסתפק אם יש בורר בהסרתם.

מג. שבה"ש בורר סעיף ט' וסעיף י' וכן דעת הגרשו"א זצ"ל בשש"כ פ"ג הערה ע' והערה ק'.

מד. לענין בד לסינון מים בפסח, מי ששותה גם בלי סינון ורק מעדיף לסנון, נראה שמותר וכדברי הרמ"א בסעיף י' דבלאו הכי מישתתי והיינו ששותה גם לפני הברירה. ומי ששותה רק עם סינון, תלוי בנידון זה אם איסור והיתר המעורבים זה בזה חשיבי שני מינים וה"ה הכא לגבי חשיבות פירווי החמץ למין אחר, ולכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר כיון שבורר איסור והיתר בצירוף מה שכל הסינון הוא רק חומרא. ובשולחן שלמה הביא בשם הגרשו"ז אויערבך זצ"ל שבכל אופן מותר כיון שזה רק חומרא ואין חשש אמיתי לחמץ במים וממילא אין לחוש לבורר בכה"ג. אמנם יש עצה לעשות הברירה באופן המעולה, והוא למלאות מים בכלי ולסננם במסננת לכלי אחר ובזה אין איסור בורר כלל כיון שאם ימצא שם חמץ יזרוק הכל [ואין זה בורר לאכילה כי בפסח עצמו לא מועיל סינון מפני שמחמירים גם בבליעת טעם בצונן כמב' בס' תס"ז, י"ב וסקנ"ו ובס' תמ"ז סקל"ו] ואם לא ימצא חמץ הרי לא

מטעם מסוים, ודומה למש"כ האגרו"מ לענין שני בגדים בשני צבעים שכיון שיש שמקפידים איזה בגד ללבוש אם מצבע כזה או אחר נחשב לשני מינים.

מא. סי' שי"ט סקנ"ח ובאה"ל סעיף ג' ד"ה היו.

מב. המג"א בס' תס"ו סק"ח ובס' ת"ק סקי"ב מתיר לברור איסור והיתר מעורבים שאיסור אינו מוגדר פסולת לענין ברירה [ומה שבס' ת"ק, ו' משמע שאסור מדרבנן, זה מפני שבורר לצורך חול ואסור משום טירחא כמש"כ הפר"ח בס' ת"ק ובמשנ"ב סי' ת"ק סקכ"ט], וכן דעת הפר"ח שם והמנ"ח במוסך השבת מלאכת בורר במסקנתו והאגלי טל בורר סק"כ, ודעת הגריש"א זצ"ל להקל כמותם בשעת הצורך או בצירופי קולות נוספים, ולכן מתיר לסנון פירווי מברז מים בפסח בצירוף שמעיקר הדין אין צריכים לזה, וכן מתיר לברור מצות שלימות מתוך שבורות ללחם משנה בצירוף שאין זה איסור והיתר ממש אלא רק ההעדפה לצורך המצוה (וע"ע בדרור יקרא עמ' רסו - שיעורי הגריש"א זצ"ל שהביא מח' האחרונים בזה) [וע"ע בגמ' שבת קמב. ובדעת תורה סי' שי"ט ס"ג שהוכיח מזה שאין איסור בורר באיסורים].

## מין אחד בדבר לח

**יב.** בדבר לח יש איסור בורר גם במין אחד<sup>ה</sup>, ולכן יש איסור לחבץ חלב ולעשותו לגבינה, וכן יש איסור להוציא השומן שצף על גבי החלב [או המרק] או להוציא המים הצפים מעל מוצרי חלב מוצקים [גבינה, אשל, לבן].

## ברירה בנפה ובמצקת [מה נחשב הדבר הנברר]

**יג.** כשבורר בנפה, מה שיוורר מן הנפה נחשב לדבר הנברר מתוך מה שנשאר בנפה<sup>ז</sup>. ולכן, המוציא עוף או ירקות מתוך מרק ואינו רוצה את המרק, אסור לו לשפוך את המרק מן המצקת על מנת שישאר לו עוף או ירקות שרצונו בהם, שזה נחשב ברירת פסולת מתוך אוכל, ואם רוצה את המרק מותר לו לשפכו מן המצקת שנחשב ברירת אוכל מתוך פסולת אלא שיזהר שלא יברור באמצעות המצקת כמו שנתבאר בסעיף ב'.

בזה גם חיוב סקילה [שדעת רוב הראשונים שבורר פסולת מתוך אוכל חייב סקילה אף אם ברר ביד - ע"י סי' שי"ט, ד' ובאה"ל שם ומ"ב בהקדמה להל' בורר].

ובאמת צ"ע מלשון המ"ב בהקדמתו להל' בורר שכתב שכן דרך בורר פעמים הוא בורר אוכל מן הפסולת כגון שנקבי הכברה דקין והאוכל הוא גם [והפסולת נופלת] ופעמים הוא להיפוך, ומשמע שמה שנופל לא נחשב שנוטל אותו מתוך מה שנשאר אלא להיפך שכשהאוכל נשאר למעלה נחשב אוכל מתוך פסולת, ובדוחק י"ל שכוונתו שפעמים הוא להיפוך ואז נחשב בורר אוכל מן הפסולת [ואולי יש לחלק בין משמרת לנפה וכברה]. וע"י במחה"ש סעיף ט"ז לגבי חלמון וחלבון ואפשר שיש שם ט"ס ואכמ"ל, וע"י במ"ב סקנ"ז. ובאגלי טל סעיף ה' האריך בזה וכתב לחלק בין משמרת לנפה, ורק בנפה מה שנשאר בנפה הוא הדבר הנברר ואם בנפה נשאר פסולת חשיב פסולת מתוך אוכל ובמשמרת מה שיוורר הוא הדבר הנברר, וכתב דבמג"א סקט"ו משמע לא כן.

ברר כלום, וסברא זו מצאנו בדרור יקרא (עמ' רסו) בשם הגריש"א זצ"ל והוכיח דבריו מהא דבגמ' סוכה דף נ. מקשינן דנסנן היין המגולה ואז יוכל לנסכו במזבחה, ובשבת מיירי התם, ומבו' דאין איסור בכך דאם ימצא ארס יזרוק הכל ואם לא ימצא אין כאן סינון כלל.

מה. מגיד משנה הל' שבינת עשור פ"א ה"י והובא במג"א סי' שי"ט סק"ה ובפמ"ג בסוף סי' שי"ט. וע"ע במג"א סקט"ז ובמחה"ש שם, שחלמון וחלבון אינם בלולים זה בזה ולכן דינם כמין אחד ביבש.

מו. כשבורר בנפה ובמשמרת, כתב בבאה"ל בסעיף י' ד"ה משמרת דחשיב אוכל מתוך פסולת כיון שהאוכל יורד למטה והפסולת נשארת למעלה, וכן מבואר במג"א סקט"ו ובמ"ב סקנ"ה ששפיכת שומן מן הרוטב הוי ברירת פסולת מאוכל. וכן מב' בלשון רש"י בשבת עד. דכתב בד"ה בקנון שהאוכל נופל והפסולת נשארת ובד"ה פטור כתב דאין כבה"ג חיוב סקילה, ומשמע שאינו פסולת מתוך אוכל שאם כן היה

### הסרת שכבה עליונה כדי להגיע למטה

יד. ערימה של בגדים או של מיני אוכלים המחולקים לשכבות שכבות של מינים שונים [ואינם תערובת גמורה ממש] ורוצה להגיע לשכבה התחתונה, מותר להסיר את הבגדים או האוכלים העליונים כדי להגיע למה שנמצא למטה<sup>101</sup>.

ובשלשה תנאים:

- א. שאינו מתכוין לברירה אלא רק שיוכל להגיע למה שנמצא למטה.
- ב. אין תערובת גמורה אלא רק שכבות שכבות [כגון, כמה בגדים התלויים על קולב ורוצה את הבגד הפנימי].
- ג. שני המינים ראויים ונחשבים "אוכל" אלא שרוצה עכשיו את אחד מהם, אבל באוכל ופסולת גמורים לא שייך ההיתר<sup>102</sup>.

### הסרת חלק מהפסולת או חלק מהאוכל וכדומה

טו. מותר להפריד את הפסולת עם מעט מן האוכל משאר האוכל<sup>103</sup>. לדוגמא: פרי שחלקו רקוב, מותר לחתוך את החלק הרקוב יחד עם מעט מן הפרי הראוי למאכל ואין בזה איסור בורר<sup>104</sup>, וכן מדבקה המודבקת על גבי החלה מותר להסירה עם מעט מן החלה<sup>105</sup>, וכן זכוב שצף על המים מותר להסירו עם מעט מהמים [וגם מצד טלטול מוקצה אין לחוש<sup>106</sup>], וכן מוצרי חלב שמים צפים עליהם מותר להסיר המים עם מעט מן הגבינה או ה"לבן".

מז. סי' שיי"ט סוסקט"ו.

מח. ע"פ הבאה"ל שם, לפי שכל היתרו הוא רק בשכבות שכבות של מינים שונים ואז אין כ"כ ברירה בהסרת המין האחד ולכן יש להתיר באופן, זה אבל בתערובת גמורה אין להתיר הסרת החלקים העליונים כדי להגיע למה שלמטה. ומבו' שם דהיתר זה אינו שייך אלא רק בשני מיני אוכלין ולא באוכל ופסולת ממש, שבאוכל ופסולת גמורים יש תיקון גם בשכבות, ועי' איל משולש פרק ד' הערה ע"ז מש"כ על זה בשם הגר"ק שליט"א והגר"ק זצ"ל לגבי ברירה כזאת לאחר זמן.

מט. שם סקנ"ה וסקס"א וסי' תק"ד סק"כ.

נ. ובמנח"י ח"ה סי' ל"ח כתב להתיר חיתוך החלק הרקוב אף בלא לחתוך מעט מהפרי כיון שדומה לקילוף פירות סמוך לאכילה וכע"ז בארחות חיים סק"ב, אך בבאה"ל ריש סי' שיי"ט ד"ה מן כתב שזה דוקא אם החלק הרקוב עוטף את שאר הפרי שאז דינו כקליפה שמוותר להסירה אבל בשאר גווני לא. ועי' מנחת שבת בהשמטות לסי' ב' סעיף ט"ו.

נא. עיין לעיל סעיף ט' אות ו ומה שכתבנו שם בהערה.

נב. עיין חזו"א סי' מ"ז סקט"ו שאין איסור מוקצה כשעוסק בתיקון מאכלו, ובסי' כ"ד סעיף כ"א ביארתי שאם הפסולת בטילה לאוכל איננה

כמו כן, מותר להפריד את רוב האוכל ולהשאיר מעט מהאוכל עם הפסולת אפי' בכלי ולאחר זמן, וכן מותר להפריד את האוכל עם מעט מן הפסולת משאר הפסולת אפילו בכלי ולאחר זמן<sup>נ</sup>, וכן מותר להפריד את רוב הפסולת משאר הפסולת והאוכל<sup>נ</sup>, ובלבד שלא יגע בנקודת המפגש של האוכל והפסולת [בכל המקרים הנ"ל]<sup>נ</sup>.

בתערובת גמורה של מיני אוכל ומיני פסולת רבים בדרך כלל אין להסתמך על היתרים אלו, מפני שקשה להפריד את הפסולת עם האוכל שמסביבו באופן שאינו נוגע בנקודת המפגש של האוכל והפסולת משום צד<sup>נ</sup>.

אמנם, יש אומרים שאין להתיר ברירה באופנים האלו כיון שסוף סוף המאכל יתוקן בברירה, אך להסיר זכוב ממים מותר גם לשיטתם אם מסיר עמו מעט מים כיון שלשיטתם אין הזכוב נחשב תערובת במים<sup>נ</sup>. ואם יש הרבה זכובים, אסור<sup>נ</sup>.

חלק מהפסולת עם האוכל בכה"ג מותר וכשאר המקרים הנ"ל. ולזה כ' הבאה"ל שם שכבר כתב על זה בסי' שיי"ט והוא כדברינו שכל המקרים שוים בזה לטובה. ועי' צי"א חט"ז סי' י"ב.

נה. עי' באה"ל סי' ש"מ, א' ד"ה ומלקט, ועי' בהערה הקודמת. ולפי"ז בקופסת שימורים של אפונה וכדומה שנחשב תערובת וכדלעיל סעיף ט' אות ד, אסור לשפוך חלק מהמים אף שמשאיר חלק מהמים כיון שנוגע בנקודת המפגש של האוכל והפסולת, ואף האגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד אות א] לא התיר לשפוך אלא רק את ריבוי המים באופן שאינו שופך מהמים שמעורבים ממש בירקות.

נו. אף שמעיקר הדין גם בתערובת גמורה מותר להוציא הפסולת עם האוכל שמסביבו כמו שכתב המ"ב בסי' תק"ד סק"כ, מכל מקום קשה מאוד במציאות לעשות כן.

נז. חזו"א סי' נ"ג. ואף שלא נחשב תערובת אין להוציא הזכוב לבדו כיון שהמים הנוגעים בו כן נחשבים תערובת עמו, וראה עוד לעיל סעיף ט' והערה כ"ט.

נח. שם ד"ה ולענין, והיינו שיש הרבה זכובים עד שנחשבים תערובת עם כל המים [וגם למ"ב אין להתיר באופן זה] ועי' כע"ז בשש"כ פ"ג הערה מ"א.

מוקצה, וגם בדרך כלל הוא גרף של רעי [אלא שלפעמים אינו גש"ר אם אין מאוס לשהות במחיצתו אף שמאוס לשתות מהכוס].

נג. סי' שיי"ט סק"ב [והשומן הוא האובל, מהא שדימה המ"ב דין זה לסעיף י"ד ושם גם כן מיירי בכה"ג שהעליון הוא האוכל וכן נראה מלשונו במש"כ אבל ליקח וכו' עי"ש].

נד. דומיא דכל הנ"ל, ובפרט דומיא לפסולת עם מעט אוכל שמתיר המ"ב.

והנה, ראיתי שיש שרצו לחלק ולומר שפסולת אסור להוציא מאוכל אף אם משאיר מעט פסולת עם האוכל, וראיתם ממה שהבאה"ל בסי' ש"מ סעיף א' ד"ה ומלקט מביא דברי הירושלמי היה בורר בכרי כל היום אין מתחייב ופי' שם שלא הועיל כלום שעדיין יש צרורות, ודייקו דאין מתחייב אבל אסור מדרבנן, ואף שראיתם טובה [וכ"כ להדיא הפמ"ג בסי' שיי"ט במ"ז סקי"ג וכן דייק הערוה"ש סעיף ד' מדברי הירושלמי] מ"מ אין הנידון דומה לראיה כלל שבכרי הוא מפריד צרורות מהכרי ומפריד ממש פסולת מאוכל ונוגע בנקודת המפגש של הפסולת עם האוכל אלא שהכרי לא נתקן לגמרי כיון שנשארו צרורות לכך מדרבנן אסור, אבל באופן שאינו נוגע בנקודת המפגש של הפסולת עם האוכל אלא מסיר רוב הפסולת ומשאיר



אף לשיטה זו, מותר לחתוך את הפסולת עם הרבה מהאוכל באופן ששאר האוכל כבר מרוחק מהפסולת ואינו מעורב עימו כלל.

### סילוק הפסולת לצד בתוך התערובת

**יז.** חתיכת פסולת אחת הצפה על פני צלחת מרק, מותר להסירה לצד, וכן הדין בשאר פסולת שמותר לסלקה לצד בתוך התערובת. אמנם, אם יש הרבה חתיכות פסולת בתערובת אפשר שאסור לסלקם לצד בתוך התערובת שגם זה נחשב "ברירה"<sup>13</sup>. ולכן אם מחפש זוג גרביים מתוך הרבה זוגות אפשר שאין לסלק לצד מה שאינו רוצה.

עלים טעם שבמרק שאינו רוצה לאוכלם, אם אינו מקפיד בדוקא שלא לאוכלם ואינו איסטניס לגביהם מותר אפילו להוציאם מצלחתו כמבואר לעיל סעיף ז', ואם מקפיד עליהם או שמדובר בסוג עלים שאין רוב בני אדם אוכלים אותם עם המרק אז דינם כנ"ל שתלוי אם יש רק עלה אחד או עלים רבים שהזתם לצד מוגדרת "ברירה".

### חיפוש בשר בקדירת המין

**יז.** קדירת חמין ["טשולנט"] שרוצה לחפש בה מין מסוים מתוך התערובת [לדוגמא בשר מתוך שאר התערובת], אם רצונו בכל התערובת אלא שמחפש את הבשר או מין מסוים שאוהבו ביותר וכשימצאנו יקח אותו עם כל מה שמסביבו, מותר לברור בכל אופן<sup>14</sup>. אם רוצה רק מינים מסוימים בתערובת ואת שאר המינים אינו רוצה לאכול כלל, אסור להסיר את החלקים שאינו רוצה, וגם אפשר שאין להזיזם לצד וכנ"ל בסעיף ט"ז, אבל מותר להוציא בכף מן התערובת ולראות מה יש בה ואם רואה שלא עלה בכף מה שרוצה יחזיר את הכף ותכולתה למקום הראשון בתוך התערובת ולא יניח אותה במקום אחר<sup>15</sup>.

ואין שאר התערובת פסולת בשבילו וממילא אין מעשהו מעשה ברירה אלא מעשה חיפוש שהרי באמת רצונו בכל המינים שבתערובת וכשימצא את הבשר יאכלנו עם כל המינים שסביבו.

**סא.** בעצם הוצאת הכף מן הקדירה אין איסור שהרי אינו יודע מה יש בכף. ואם אח"כ מניח את הכף במקום אחר הרי יש כאן מעשה ברירה בצירוף הוצאת הכף. ומעין סברא זו הביא בספר מחזה אליהו [סי' מ"ט] בשם הגרשו"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל לגבי לקיחת חפץ בעינים עצומות ואח"כ מיונו לפי מינים שיש לאסור דהוי ברירה

נט. פמ"ג סי' של"ט סקי"ד וקצוה"ש סי' קכ"ה סקי"ח וכ"כ הגר"ז בסידורו. והיינו שבחתיכת פסולת אחת אין שם ברירה בהזתה לצד בתוך התערובת [וכעין זה כתב בספר ארחות שבת פ"ג הערה מ"ד בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל] אבל בהרבה חתיכות יש שם ברירה בהסרתם יחד לצד שעל ידי זה ניתקן רוב המאכל לאכילה נוחה. וע"ע בשבה"ש סקל"ד.

**ס.** באופן זה דינו דומה למה שהתיר הרמ"א בסעיף י' להפריד פסולת שלא מקפיד עליה לאוכלה עם האוכל, וכל שכן כאן שרוצה את כל התערובת

## חיפוש נביא בארון הנביאים

יח. הבא לחפש ספר נביא מסוים, לא יזיז את שאר ספרי הנביאים לצד, אלא יוציא נביא ויבדקנו ואם יראה שאינו הנביא שאותו מחפש יחזירו למקום התערוכת ולא יניחנו בצד, וכנ"ל בסעיף י"ז. וכן הדין בכל ברירה דרך חיפוש כיוצא בזה.

### ברירת עצמות

יט. הדרך לאכול עופות או דגים עם עצמות: **אופן א'** - יחזיק בעצם ויוציא את הבשר מן העצם או יאכל את הבשר מן העצם. **אופן ב'** - יכניס את הבשר עם העצמות לפיו ויוציא את העצמות מפיו דרך אכילה<sup>כ</sup>. **אופן ג'** - מי שאינו יכול לנהוג כהאופנים הנ"ל אין למחות ביד המקילין להוציא עצמות [גם בלי בשר עליהם<sup>כ</sup>]

סב. ואין בזה איסור מוקצה אף אם אין העצמות ממש גרף של רעי, לפי שהעצמות בטלים לפה עד שמוציאם משם וזורקם מיד לפניו [או מניחם לפניו מיד על הצלחת - עי' בתפארי" דמאי פרק ז' משנה ב' דברי הגרעק"א בזה], וכפי שאסור ללקט יבולות מן הבגד משום מכה בפטיש ולא הזכר משום מוקצה כיון שבטל לבגד [סי' ש"ב, ב'] ועי' חזו"א סי' מ"ז סקט"ו. ויש המחמירים שלא להוציא העצמות בידו אלא לזורקם מפיו לצלחת שלפניו משום מוקצה וכן דעת הגר"מ פינשטיין זצ"ל וכן דעת הגר"ק שליט"א.

סג. כמבואר בבאה"ל שם שהיתרו ע"פ היש"ש המובא במג"א בסי' תק"י סק"ד לגבי ברירת קליפות ואגוזים ולא הצריך לקחת הקליפות עם חלק מן הפרי, וזה ברור בדברי הבאה"ל למעיין, ומה שכתב בסוף דבריו "וכל זה בעצמות שיש עליהם בשר" וכו', היינו שעצמות שהם בתוך הבשר ויש עליהם בשר הם בכלל ההיתר כיון שהם נחשבים חלק מהאוכל כל עוד לא הסירם ממנו ואין להם שם פסולת בעודם דבוקים לבשר הדג או העוף אבל עצמות בעלמא שנמצאים שם ואין עליהם בשר - כלומר, אינם בתוך הבשר אלא נפרדים ממנו ורק מעורבים בחתיכות הדג אז יש להם שם "פסולת" ואסור להסירם ממנו,

אריכתא. אבל אם אח"כ מחזיר את הכף למקומה בכל מקרה, גם אם לא עלה בכף מן המין שרוצה, א"כ אין כאן שום מעשה ברירה. והנה ביארנו לעיל סעיף ט"ו שבכה"ג שאינו נוגע בנקודת המפגש של אוכל עם פסולת ונוטל רק רוב הפסולת ומשאר חלק מהפסולת עם האוכל מתיר המ"ב כיון שאינו נוגע בנקודת המפגש של אוכל עם פסולת, ולכאור' ה"ה הכא שאפשר בזהירות ליטול משאר המינים בלא ליגוע בבשר שמסביב אך למעשה קשה מאוד להזהר ממכשול בזה, וגם דעת הגרשז"א זצ"ל נראה לא כן (בתערוכת גמורה כעין זו) כן נראה מדבריו בשש"כ פ"ג הע' מ' והע' מ"א ופ"ה הע' כ"ד לגבי זבובים רבים שבמים, ועיין לעיל מה שכתבנו בזה. [בשו"ת מהרש"ג ח"א סי' ל"ז (והביאו המנח"י ח"א סי' ק"ט אות ח כסניף להקל וביצי"א ח"ב סי' ל"ה אות ד) המציא היתר חדש בבורר, והוא שאם הדרך להחזיר הפסולת לתערוכת מיד אחר הברירה אין איסור בכך (וכעין דברי המ"ב בסי' ש"מ סקי"ז לגבי אותיות הכתובות על חודי דפי הספר שמותר לפתוח ולסגור את הספר ואין בכך משום כתיבה ומחיקה דהוי כדלת הנסגר ונפתח תמיד ואין לחוש בו משום בנין וסתירה), אמנם שאר כל הפוסקים לא הזכירו דין זה ולא הסכימו לו].

ממש קודם אכילה [מהיד לפה ממש]<sup>כד</sup>, ואף לא נוכל למחות ביד המקילים להוציא העצמות [גם בלי בשר וכו'] קודם אכילה [בגדרי לאלתר הרגילים]. ויש שאסרו לעשות כאופן זה<sup>כה</sup>. (ועי' עוד בהערה<sup>כו</sup>). אופן ד' - בשעת אכילה ממש יקח כל עצם וימצוץ את הלחלוחית והשומן שעליה<sup>כז</sup>. ויש שאסרו לעשות כן.

[יש שכתבו שאם העצמות דקות שאי אפשר להפרידם אלא בשני ידיו יתכן שאפשר להקל להפריד הפסולת מן האוכל בכל אופן<sup>כח</sup>].

הרבה נוהגים לאכול דגים טחונים [-"גפילטע פיש"], שלא להכנס לספיקות וחששות בשעת האכילה<sup>כט</sup>.

### ברירת גרעינים

**ב.** הדרך לאכול פרי עם גרעינים: אופן א' - יחזיק את הגרעין ויוציא את הפרי ממנו. אופן ב' - יכניס לפיו את הפרי עם הגרעין ויוציא את הגרעין מפיו דרך אכילה<sup>ע</sup>.

היתר מיוחד שהוא תוך כדי אכילה ממש, עיי"ש. אבל אף שהמ"ב תמה על הפמ"ג למעשה פוסק כמוהו שם, וא"כ ה"ה לענינינו אף שהבאה"ל כותב כל דבריו כשיטתו [שהוא עצמו תמה על היתר הפמ"ג] מ"מ לענין מעשה דעתו כהפמ"ג שכל ברירה שבשעת אכילה מותרת. שוב מצאתי באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד אות ז שהתיר מחמת הפמ"ג שבסוף סי' שכ"א [הנ"ל] להתיר ברירת עצמות מדגים לילדים קטנים וכן להוציא גרעינים מאבטיח כשאינו יכול לנערם וכתב שם שהמ"ב עצמו סוף סי' שכ"א פוסק כהפמ"ג, ומ"מ בבאה"ל כאן לא היקל לכתחילה וכן יש לנהוג. סז. באה"ל שם סוד"ה מתוך וד"ה חייב. ולחזו"א אסור לעשות כן.

סח. חזו"א שם סק"ב וסק"ג.

סט. כן הביא בשב"ש בורר סוסק"כ, וכן אמר הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל שכן נהגו כמה מגדולי הדורות.

ע. אופנים אלו מוכרחים לדעת החזו"א בסי' נ"ד סק"א וסק"ה שאוסר להסיר הגרעינים אף בשעת אכילה ממש.

וכן כתב בשב"ש הל' בורר סק"כ בדעת הבאה"ל. וגם החזו"א כתב כן בדעת הבאה"ל בד"ה במ"ב סי' שי"ט וכו', ואח"כ בד"ה ובמ"ב שם מיירי בהוצאת עצם עם בשר שעליה שזה מותר גם לאחר זמן, וכנראה דייק כן ממש"כ הבאה"ל לגבי עצמות רכים הראוים לאכילה שאין להם שם פסולת.

סד. סי' שי"ט, ד' באה"ל סוד"ה מתוך. ואין זה שיעור לאלתר שהזכרנו לעיל בסעיף ג' אלא שיעור הרבה פחות מכך, בשעת אכילה ממש.

סה. חזו"א סי' נ"ד סק"א וסק"ה. ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד כתב שיש לחוש ולהחמיר כהחזו"א ובשבט הלוי ח"א סי' פ"ג כתב שאין צריך לחוש לחזו"א.

סו. המעיין במ"ב יראה שבמקום אחר מתיר להוציא הפסולת קודם אכילה ממש אף לכתחילה, שהרי בסי' שכ"א סקפ"ד כתב שמותר להפריד הגרעינים מתוך הפרי אם מפריד מהיד לפה, דהיינו שאוכל מיד אחר הפרדתם בלי שום שהיה, והוא ע"פ דברי הפמ"ג שכל ברירה שבשעת אכילה מותרת, ובשעה"צ שם תמה על דבריו וכשיטתו של הבאה"ל הכא שאין ראייה מהיתר שתית מים דרך מפה [סי' שי"ט, ט"ז] להתיר לברור כל דבר בשעת אכילה ממש אלא שם הוא

**אופן ג'** - מותר להוציא את הגרעין מהפרי ולאכול את הפרי מיד ממש בלי שיהוי אפילו אם אין על הגרעין אוכל כלל<sup>ע"א</sup>. ולחזו"א אסור לעשות כן. **אופן ד'** - אם אינו יכול לעשות באופנים הנ"ל אפשר שיש להקל ולהוציא את הגרעין לאותה סעודה כפי גדרי "מיד" שנתבארו בסעיף ג'<sup>ע"ב</sup>, ולחזו"א אסור לעשות כן.

### ברירת גרעיני אבטיח ומלון ותפוז

**כא.** דין ברירת גרעיני אבטיח שוה לברירת שאר גרעיני פירות [וכתבו הפוסקים שעדיף לנענע האבטיח מאשר להסיר הגרעינים ביד]<sup>ע"ב</sup>. [ויש שכתבו להקל בזה יותר מבשאר פירות]<sup>ע"ג</sup>. ודע, שאם רוב העולם אינם מסירים את הגרעינים אלא אוכלים הכל יחד אין איסור להוציאם אם אינו איסטניס וכמו שנתבאר בסעיף ז'. מותר להסיר גרעיני מלון קודם האכילה, וגם בידו מותר להסירם<sup>ע"ד</sup>. גרעיני תפוז וקלמנטנה שהכל רגילים לאוכלם עם הפרי ואין מסירים אותם לפני האכילה, מותר להסירם למי שאינו איסטניס. ואם רגילים להסירם לפני האכילה, נראה שמותר להסירם לפני אכילתו, ועיין בהערה<sup>ע"ה</sup>. כלי חיתוך לתפוחים [שיש באמצעו עיגול ברזל להסיר הגרעינים], מותר להשתמש בו<sup>ע"ו</sup>.

### קילוף פירות

**כב.** מותר לקלף פירות סמוך לסעודתו [בגדרי "מיד" שנתבארו לעיל סעיף ג', ולא דוקא מהיד לפה ממש], אבל לקלוף ולהניח לזמן רב אסור<sup>ע"ח</sup>, וגם בקליפות

לא לתר אחרי הסרת הגרעינים.  
 עד. שש"כ פ"ג הע' ל"ד בשם הגרשו"א זצ"ל.  
 עה. שהרי מעכבים האכילה וא"א לאוכלו בענין אחר ובזה גם החזו"א מודה להיתר. שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א.  
 עו. לכאורה יש לדמותם לעצמות דקות של דגים שאי אפשר להחזיק העצם ולהסיר האוכל ממנו אלא מוכרח להפרידם בשני ידיו וכן דומה לגרעיני אבטיח ולגרעיני מלון שאי אפשר להחזיק הגרעין ולהסיר האוכל מהם, ואם כן גם החזו"א יודה למ"ב שמותר להסירם לפני אכילתו.  
 עז. הגריש"א זצ"ל.  
 עח. רמ"א בסי' שכ"א סעיף י"ט. ובמ"ב סקפ"ג ב"

עא. סי' שכ"א סקפ"ד. ועיין לעיל בהערה ס"ו שבבאה"ל בסי' שי"ט ובשעה"צ סו"ס שכ"א פקפק על דברי הפמ"ג, אך למעשה פסק כמוהו בסו"ס שכ"א.

עב. משנ"ב שם, וביארתי דין זה בעז"ה בהערה ע"ח [שהרי יל"ע אם מוציא הגרעינים שהם פסולת מה הענין שיהיה דוקא לאלתר, וממ"נ אם מותר להוציאם דאין כאן ברירה א"כ יהיה מותר גם לאחר זמן].

עג. אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות ז, וכ"כ בבא"ח שנה ב' פ' בשלח אות ז, שאינו שונה מגרעיני תפוחים, ומה שמעורב בכל הפרי אינו מוריד מסברת היותו "חלק מהפרי" אם אוכלו

תפוחים הדין כן<sup>ט</sup>.

היתר הקילוף סמוך לסעודתו הוא אף כשמקלף את הפירות בסכין, אבל במקלף אסור לקלף<sup>ז</sup>.

ודע, שאין להתיר מטעם זה קילוף בטנים מצופים ["קבוקים"] או אגוזים המצופים שוקולד אם אינו חפץ ב"ציפוי" של הבטנים או האגוזים<sup>ח</sup>, אמנם אם כוונתו רק להגיע לבוטן או האגוז שבפנים מותר להסיר את הציפוי, אבל אם כוונתו לברור, אסור<sup>ט</sup>.

### קילוף בוטנים ואגוזים

**בג.** קליפה חיצונית ירוקה של אגוזים או לוזים או אפונה אסור לקלף משום איסור דש<sup>ט</sup>,

סי' ע"ד אות ה. ואפשר שהמג"א החשיבו למין אחר [וזהו שציין לסוף ג' דמיירי בהכין].

והנה יש מקום לומר שפירות שכולם אוכלים אותם כך בלי קילוף אפשר להחשיב הקליפה לחלק מהפרי וממילא דינו כמין אחד ויהיה מותר לקלפם גם לאחר זמן, אמנם למעשה בדרך כלל מי שקולפם הוא מפני ששונא הקליפות, וממילא דינו כשונא חלק מהפרי וכנ"ל בסעיף י'.

פ. פמ"ג סי' שי"ט במ"ז סק"ג ובסי' שכ"א במ"ז סק"י ובאה"ל סי' שכ"א, י"ב ד"ה מידי, וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

פא. נתבאר בהערה ע"ח שיסוד ההיתר מבוסס על מה שהקליפות נחשבות מין אחד עם הפרי אם קולף כדי לאכול לאלתר [ורק כשקולף לאחר זמן נוצר שם "פסולת" לקליפה כי מחשיב אותה כפסולת נפרדת] או מכיון שא"א לאכול האוכל בלי קילוף הפסולת וגם דרך אכילתו כך היא, משא"כ במקרים אלו שלא שייכים הני טעמי.

פב. שדינו כמו הסרת השכבה העליונה כדי להגיע למטה, כמש"כ המ"ב בסי' שי"ט סוסקט"ו. ובפרטי הדין עיין לעיל סעיף י"ד.

פג. סי' שי"ט, ו'.

שצריך להיות דוקא בגדרי לאלתר כמו שנכתב בסי' שי"ט.

ובאמת כל זה תמוה מאוד גם בגרעינים וגם בקליפות דממ"נ אם יש כאן ברירה הרי אסור אפי' לאלתר דהוי פסולת מאוכל ואם אין כאן ברירה א"כ לאחר זמן ג"כ יהיה מותר. וביאור הדבר מרומז בבאה"ל סי' שי"ט ד"ה מתוך שכתב שההיתר מורכב משתי סיבות: א. שהקליפות נחשבות מין אחד עם הפרי. ב. קילוף פירות אינו מעשה ברירה אלא תיקון אוכל בעלמא. וביאור דבריו שאפשר להחשיב את הקליפות גם כמין אחד וכחלק מהפרי (אלא שצריך להסירו בשעת האכילה) וגם כפסולת נפרדת, וזה תלוי במעשהו שאם קולף ואוכל מיד א"כ מתברר שמחשיב את הקליפות כחלק מהפרי ורק מקלפם כדי שיוכל לאכול את הפרי [וכן בגרעינים] ואז הוי תיקון אוכלא בעלמא, ואם קולף ומניח לאחר זמן א"כ מחשיב את הקליפות כ"פסולת" נפרדת וממילא קילופם אינו נחשב תיקון אוכלא אלא מעשה ברירה.

עט. מג"א סו"ס שכ"א ומ"ב שם סקפ"ד, ואף שבשעה"צ שם סקצ"ז הביא שהפמ"ג תמה עליו שהרי רוב העולם אוכלים את קליפות התפוחים מ"מ למעשה פסק כהמג"א, וכ"כ באגרו"מ ח"ד

אבל הקליפה החיצונית של בוטנים אינה בכלל איסור זה ומותר לקלפה סמוך לאכילתו<sup>פ</sup>.  
 [ויש מי שאוסר קילוף קליפה חיצונית של בוטנים, משום איסור דש<sup>ה</sup>].  
 ומותר לקלף את הקליפה האדומה הפנימית שלה בוטנים סמוך לאכילתו, וכנ"ל סעיף כ"ב<sup>פ</sup>.

### קילוף ביצים או עור

**כד.** מותר לקלף ביצים וכן עור של עוף או דג סמוך לאכילתו כקליפת פירות שמותר לקלף סמוך לסעודתו<sup>פ</sup>.

### פירוק ענבים מן האשכול

**כה.** בדין הפרדת ענבים מן האשכול כדי לאוכלם לאחר זמן, עיין בסי' ו' סעיף א'.

### הסרת עוקץ הפרי

**כו.** עוקץ קטן, אם הוא נראה מעורב עם הפרי, דינו כהסרת גרעיני פירות וכנ"ל בסעיף כ'.

### רחיצת פירות

**כז.** אסור לשרות פירות במים כדי שהלכלוך יצוף<sup>פ</sup>. וכן אסור לשרות כלים מלוכלכים במים כדי שהפסולת תיפרד מהם ותצוף.

פירות המלוכלכים בבוצ ועפר ניכרים וממשיים, אם רוב בני אדם אוכלים את הפירות כך מותר לרוחצם במים<sup>פ</sup>. ואם רוב בני אדם לא אוכלים כך את הפירות או שהרוצה

בדר"כ אין הדרך לאוכלם יחד [ואינו עדיף מקליפות תפוחים] וגם כל אחד "שונא" לאכול עור וממילא דינו כתפוחים חמוצים ומתוקים שאף שנחשבים כמין אחד אבל אם שונא חלק מהמין נידון כפסולת כנ"ל בסעיף י' [ולפי מה שהבאתי שם שהאגרו"מ לא חשש כ"כ לפמ"ג אלא דעתו שאם הכל מין אחד שרי בכל גוונא ורק בקליפות שאפשר לדונם כפסולת זה תלוי בדעתו, א"כ יתכן שדעתו שגם בימינו מותר להפריד העור גם לזמן ארוך ודלא כהפמ"ג].

פח. סי' שיי"ט, ח' וסקכ"ח וסקכ"ט.

פט. ע"פ הרמ"א בסי' שיי"ט, י' וסקל"ד, וכע"ז ובאגרו"מ ח"א סי' קכ"ה. וע"ע שבט הלוי ח"א

פד. ע"פ תוס' בביצה יג: ד"ה ואם, וכעין זה במ"ב סי' שיי"ט סקכ"ד, וכ"כ באגרו"מ ח"א סי' קכ"ה ובמנח"י ח"ג סי' ל"ב ובאז נדברו ח"ג סי' י"ג וכן דעת הגריש"א זצ"ל וכן דעת הגר"ק שליט"א.

פה. שבט הלוי ח"א סי' פ"א וח"ג סי' מ"ג, וכ"כ באגלי טל מלאכת דש סו"ס ט"ו.

פו. דינו כשאר קליפות וכנ"ל, וכ"כ באור לציון ח"ב פרק ל"א אות ו ובמנח"י ח"ג סי' ל"ב, וכן אמר לי הגר"ק שליט"א.

פז. ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות ח כתב שהעור נחשב מין אחד עם העוף או הדג, וגם לקלף כדי להניח לזמן מרובה מותר, אמנם כיום

לרחוץ הוא איסטניס יש האוסרים לרוחצם במים<sup>צ</sup>, ויש המתירים לרוחצם במים סמוך לאכילה [בגדרי "מיד" שנתבארו לעיל סעיף ג'<sup>צא</sup>].

נראה שמותר לשטוף פירות מאבק מועט [שכמעט אינו ניכר] או מריסוס<sup>צב</sup>.

### השימוש בתיון ובמלחיה

**בח.** מותר להשתמש בתיון כל עוד המים העליונים צלולים ואין בהם עלים שאז אינם תערובת עם עלי התה ששוקעים למטה, וכשמגיע למטה למים המעורבים בעלים, יש אומרים שמותר לשפוך דרך מסננת התיון כדי לשתות מיד<sup>צג</sup>, אבל להרבה פוסקים אסור לשפוך דרך המסננת גם כדי לשתות מיד מכיון שנחשב ברירה בכלי<sup>צד</sup>.

מלחיה ששמים בה גרגירי אורז, מותר להשתמש בה בשבת כדי לאכול מיד, שנחשב כברירת אוכל מתוך פסולת ואינו נחשב ברירה בכלי<sup>צה</sup>.

לזה שם בורר כי בטל לפרי. ועיין לקמן סעיף ל"ג. ובשש"כ שם הע' נ"ח הביא בשם החזו"א שמותר לרחוץ חומר ריסוס שאין בו ממשות.

**צג.** כן דעת הגרשז"א זצ"ל כיון שהכלי לא עומד לברירה לאחר זמן אלא מיועד לברירה של שימוש מידי, והו"ד בשש"כ פ"ג הע' ק"מ] ובס' מאור השבת ח"א מכתבי הגרשז"א זצ"ל מכתב ב' [ועיין כעין זה במ"ב סי' תק"ו סק"ח ובבאה"ל סי' תק"י, ד' ד"ה מותר], אך הרבה פוסקים חולקים על כך. והחזו"א [סי' נ"ג ד"ה מן האמור] כתב להתיר בלשון אפשר אך בארחות רבינו כתב שכן נקט למעשה לקולא.

**צד.** כף החיים סי' ש"ט סקקי"ג, שביה"ש בורר סקמ"ט בשם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל [וגם הוא עצמו מצדד לאסור], אור לציון ח"ב פל"א אות יא, שבט הלוי ח"א סי' פ"ד, ברית עולם מלאכת בורר, וכן דעת הגר"ש אויערבך זצ"ל. ומותר לשפוך מן הכלי בלא מכסה, כמבואר במג"א סקט"ו ובמ"ב סקנ"ה וסקנ"ח.

**צה.** כן דעת הגרשז"א זצ"ל [הובא בס' מאור השבת ח"א מכתבי הגרשז"א מכתב ב', ואף

סי' נ"ב. וע"ע בבאה"ל ד"ה הואיל שבאיסטניס אפשר שאסור.

**צ.** כן מובא בספר דינים והנהגות בשם החזו"א, וכעיי"ז במנח"י ח"ה סי' ל"ח [וכ' שאף בשעת אכילה ממש צ"ע אם להתיר] ובשבט הלוי ח"א סי' נ"ב. וביאר הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל שאף שמותר לרחוץ כלים מלכלוך ממשי שעליהם [סי' שכ"ג, ט'], זה מפני שנחשב לפעולה של נקיון אבל כאן נחשב מעשה של ברירה ולא של נקיון.

**צא.** שרק שרייה במים הוי מעשה ברירה אבל רחיצה במים [תחת ברוז וכדומה] מותר, כן כתב האגרו"מ [ח"א סי' קכ"ה] וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"ג הע' נ"ב] והגריש"א זצ"ל [מובא באיל משולש פט"ו הערה י'] והגר"ש אויערבך זצ"ל [מובא בארחות שבת פ"ג הע' קכ"ט]. ובציץ אליעזר [ח"ו סי' ל"ז] מתיר רק אם הלכלוך דבוק לפרי וא"א להסיר הלכלוך בלי רחיצה. ועיין במ"ב סי' שכ"א סקכ"א לגבי הדחת הדם מן הבשר.

**צב.** שאז האבק והריסוס בטלים לפרי ואין להם שם פסולת, וכפי שמותר להסיר אבק מבגד ואין

## ברירת שני מיני פסולת

**כט.** שני מינים ששניהם פסולת ואת שניהם אינו רוצה לאכול או שבשניהם אינו רוצה להשתמש, מותר לבררם זה מזה, שכל בורר הוא רק מצד תיקון המאכל אבל כשאינן כאן שום מאכל אין כאן ברירה כלל<sup>א</sup>.

ולכן, מותר לשפוך שיירי מזון עם מים למסננת שבכיוור אף על פי שהמים נשפכים ושיירי המזון נשארים במסננת, וכן במקומות שצריך להפריד את האשפה לפי גדלים וסוגים שונים מותר לעשות כן בשבת.

## מיון צעצועים וסכונ"ם

**ל.** גם מיון של מאכלים וחפצים אסור משום בורר ואף על פי שאין כאן "אוכל" ו"פסולת" אלא שני מינים ששניהם אוכל ואת שניהם רוצה בשוה, מכל מקום גם הפרדה כזו נחשבת ברירה ואסור, לפי שכל מינן נתקן יותר בהסרת המין השני ממנו<sup>ב</sup>. ולכן אסור למיין סכונ"ם, צעצועים ומיני מזון מעורבים לפי סוגים שונים.

## מיון לפי מה שבא ליד

**לא.** נחלקו הפוסקים אם מותר לקחת כלי מסכונ"ם שבתערובת כדי לנגבו ואחרי שמנגבו יניחו במקומו, יש האוסרים אף באופן זה כיון שנחשב הכל יחד לצורת ברירה<sup>ג</sup>, ויש המתירים באופן זה לפי שנוטלו על מנת לנגבו ולא כדי לברור<sup>ד</sup>, אבל הכל מודים שאסור לקחת כלי בלי לראות איזה כלי לוקח ואחר שהכלי

כיון שלא עומד לזה לכן אין למעשהו שם ברירה.  
צו. באה"ל סעיף ג' ד"ה היו, וכ"כ חזו"א סי' נ"ג ואגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות ד וצי"א ח"ז סי' י"ב אות ח.

צז. סי' שיי"ט, ג' באה"ל ד"ה היו וד"ה לאכול.  
צח. הגריש"א זצ"ל.

צט. הגרשז"א זצ"ל [הו"ד בשש"כ פ"ג הע' רל"ג], וכן דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [הו"ד בקובץ מבית לוי חלק ו'].

שבשש"כ פ"ג הע' ר' כתב בשמו שאסור, מ"מ גם הוא עצמו ציין שבהע' ק"מ כתב בשמו שמותר, וזה מקור הגרשז"א להיתר המובא במאוה"ש – כיון שמיועד רק לשימוש מידי וכ"כ בתיקונים ומילואים הע' קכ"ה] וכן דעת הגריש"א זצ"ל [הו"ד בס' שלמי יהודה פ"ו הע' ח' ובס' איל משולש פ"ז הע' ק"י] וטעמו כיון שאין הנקבים מיועדים לסינון המלח אלא רק לשימוש נח במלח ולכן לא חשיב ברירה בכלי [ולכן קל יותר אף מתיון שמיועד לסינון עלי התה]. ועיין באז נדברו ח"ב סי' י"ד וח"ד סי' כ"ד שביאר ההבדל מתיון



יהיה בידו יראה איזה כלי לקח וישמו במקומו<sup>פ</sup> [ועיין עוד בהערה ס"א].

### פיזור תערובת כדי למיינה

**לב.** הרוצה למיין תערובת, יש המתירים לפזר את התערובת [בזריקה בבת אחת] כדי שיהיו החפצים או האוכלים מרוחקים זה מזה ואז יוכל לבחור מהם בהיתר<sup>א</sup>, ויש שאמרו שההיתר הוא רק אם מפזר כדי לאכול לאלתר אבל בשאר מיון אוכלים או חפצים אסור לעשות כן<sup>ב</sup>.

### הוצאת פירורים מזקנו ולכלוך מכלים

**לג.** מותר לברור ולהוציא פירורים שבזקנו וכן מותר לנקות כלים מלכלוך ואין בזה איסור בורר<sup>ג</sup>.

הכינים שאין בזה בורר [סי' שט"ז, ט'] ומהיתר הסרת זבובים מבהמה ביו"ט [ביצה כג. וסי' תקכ"ג, א'] ולא הוזכר שם כלל ענין בורר. והטעם, משום שבטל לבגד וה"נ הפירורים בטלים לזקן עד שמוציאם ולא חשיבי תערובת כלל. וכן מותר לרחוץ כלים ואין לחשוש מצד בורר שמפריד הלכלוך מן הכלים [סי' שכ"ג, ט' וסי' ער"ה, א'] מטעם זה שהלכלוך בטל לכלי והוא כעין חלק מהכלי ואין עליו שם "פסולת" מפני שאין לו חשיבות לעמוד בפני עצמו ולהיחשב 'פסולת' אלא הוא חלק מהכלי עד שמסירים אותו ואז הוא עומד לעצמו להיחשב פסולת ומוקצה הוא. וגם לגבי הסרת אבק מבגד [תחילת סי' ש"ב] לא הוזכר ענין בורר כלל. ומטעם זה אין איסור בורר בסחיטת מים מבגד לפי שהמים בטלים לבגד ואינם מוגדרים תערובת של פסולת באוכל [אבל יש איסור מלבן בסחיטת המים]. ובפמ"ג בהקדמה לסי' ש"כ חשש לבורר בסחיטת מים מבגד, וצ"ע דהתוס' והר"ן בשבת דף קיא האריכו לדון אם יש איסור דרבנן בסוחט משקה מלכלך מבגד (שאינו בו איסור מלבן) ולא כתבו שיש איסור משום בורר.

ק. הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל [הו"ד בספר מחזה אליהו סי' מ"ט].

קא. כ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד בורר אות יא' וכ"כ בס' איל משולש פ"ט הע' פ"א בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל. וראייתם מהא דאסרינן בגמ' [שבת עד.] דרב ביבי שדא קמיה דרבי אמי ורבי אסי כלכלה דפירי, ופירש"י שלא רצה לברור האוכל מתוך העלין אלא שטחן והם נוטלים ואוכלים ובשיטוח זה נפרש האוכל מאליו, ומבואר שאם שוטח את התערובת ובורר אח"כ מותר [ועיין גם בשש"כ פ"ג הע' ו'].

ובס' איל משולש שם הע' פ"ה הביא דעת הגריש"א זצ"ל לאסור בכה"ג שנחשב הכל דרך ברירה, והא דאמרינן בגמ' התם היינו דוקא ששטח לפניהם כדי לאכול מיד או חשיב בכה"ג דרך אכילה אבל בשאר ברירה לא.

קב. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

קג. הגריש"א זצ"ל [קובץ תשובות ח"א סי' כ"ז]. וראייתו מהלוקט יבולות מן הבגד שאין בזה בורר [סי' ש"ב, ב'] וממפלה ראשו ובגדיו מן

## קוביה הונגרית

לד. מותר לשחק בקוביה הונגרית<sup>קד</sup>. מלבד אם כל הקוביות ביחד יוצרים תמונה אחת<sup>קה</sup>.

### השימוש בפילטרים לסינון מים

לה. אין לסנן מים בפילטרים שמלאים באבנים קטנות או בגרגירי פחם<sup>קי</sup>. ולגבי שאר מסנני מים [שאינם חשמליים!], עיין בהערה באיזה מהם מותר ומתי<sup>קז</sup>.

### שטיפת חסה מתולעים והסרת כנימות מפרי הדר

לו. לכתחילה יש לשטוף את החסה לפני שבת. אם לא שטף את החסה לפני שבת, אם החסה מגידול נקי מתולעים, מותר לשטוף אותה בשבת כדי להיות בטוח שאין בה

להעברת מים על שמרים [סי' שי"ט, י' וסקל"ג] מפני ששם המים רק עוברים דרך המשמרת ואין לזה שם בורר כיון שיצאו כמו שנכנסו [עי' מנחת שלמה ח"ב סי' כ"ז], אבל כאן המים מעורבים זמן רב עם האבנים הקטנות ויש בורר בהפרדתם, וגם אינו דומה לשימוש בתיון שיש שהתירו [כנ"ל בסעיף כ"ח], מפני ששם אין זה נחשב ברירה בכלי כיון שצורת השימוש בכלי הוא תמיד בשימוש מידי, אבל כאן ודאי שהכלי מיועד גם לברירה לזמן כמו שברז מים מיועד ודאי גם לברירה לזמן ארוך, וכן דעת גדולי ההוראה שליט"א.

קז. יש מסננים שאין המים נמצאים במיכל עם החומר המסנן, אלא שמכניס מים ומיד יוצאים מסוננים, ובהם הברירה רק מצד סינון המים עצמם, ובזה אם אינו מקפיד לשתות תמיד בכל מקום דוקא מים מסוננים א"כ ודאי מותר גם בשבת כמב' בסי' שי"ט, י', וכמעט כל האנשים לא מקפידים על כך, והרי כל המשקאות הקלים והמתוקים אינם מים מסוננים ואין מקפידים על זה כלל [וגם אפשר שדומה למשמרת שהמים רק עוברים דרך המסננות], ולכן מותר להשתמש בהם. ועי' לעיל סעי' ז' שביארנו דין זה. יש מסננים שהלכוך מצטבר במיכלי הסינון ובפתיחת הברז מסתננים המים הנקיים מהלכוך

קד. הקוביה בנויה מכמה קוביות המסתובבות על צירים, ולכן, גם אם נחמיר כהפמ"ג לעיל [סעיף ט"ז] שיש איסור בורר בהזזת הפסולת בתוך התערובת, היינו רק בהזזה והוצאה ממש אבל כאן שהם מסתובבים על צירים א"כ אין זה נחשב 'הפרדה' ולא נחשב 'הוציא' את הפסולת, והרי אפילו בבונה וסותר מתירים כשהם על צירים שאינו נחשב בנין וסתירה [עי' לקמן סי' י' סעי' מ']. וכל שכן בזה. עוד צד להקל משום שאינו משתמש במה שעושה הכל בצבע אחד אלא רצונו רק להראות צבע אחד בצד אחד ודומה לברירת החלמון של הביצה שאם נעשה רק לגוון אינו נחשב בורר, עי' סי' שי"ט, ט"ו וסקנ"ח.

וכותב ומוחק בודאי לא שייך כאן, שהרי הכל כבר קיים ורק מסובב שהכל יראה אחד ליד השני.

קה. שאז הוי כותב כיון שרוצה בחיבורם ורוצה בתמונה הנוצרת, ולכן חמור יותר מכתב על חודי הדפים שמקילים בשעת הצורך שאינו מתכוון לזה, וכדלקמן סי' י"ד סעיף ז' ובהע' ט"ו.

קו. בפילטרים אלו יש מיכל ובו אבנים קטנות וצפופות, והמים עוברים דרכו, וכשפותח את הברז יוצאים המים המעורבים באבנים הקטנות ובורר את המים מהאבנים הקטנות שבכלי ונחשב בורר כמו שנתבאר לעיל סעי' ט(ד), ואינו דומה

תולעים] חסה מגידול רגיל אסורה גם ביום חול[<sup>ק"ח</sup>.

### איסור "מעשה שבת" בבורר באיסור

לז. עבר ובורר באיסור, אם ברר במזיד המאכל אסור באכילה לו לעולם ולאחרים עד מוצ"ש<sup>ק"ט</sup>.

אם ברר בשוגג, באופן שברר באיסור דאורייתא המאכל נאסר באכילה לו ולאחרים עד מוצ"ש ובמקום הצורך אפשר להקל ולאכול מהאוכל, ואם ברר באיסור דרבנן מותר באכילה<sup>ק"י</sup>.

במקום שהמאכל נאסר באכילה אם ברר אוכל אחד מתוך אוכל שני, המאכל שהוציאו אותו [הפסולת] מותר באכילה<sup>ק"א</sup>.

האם הפעולה תעשה איסור או לא, ונתבאר לקמן סי' מ"א סעי' ט"ז שאפילו באיסורי דאורייתא מותר באופן כזה, וכאן נחשב לפס"ד כיון שאינו צריך שימותו ומספיק שיופרדו מהעלה ויישטפו החוצה.

קט. סי' שי"ח, א' וסק"ה. ועיי"ש בסק"ד שאף הקדירה צריכה הגעלה [אם האיסור חם].

קי. שם. והנה הבאה"ל בריש סי' שי"ט הביא דעת הפמ"ג דבעבר ובורר באיסור המאכל נאסר מדין מעשה שבת והוא עצמו כתב להקל ע"פ הגר"א שהתיר מעשה שבת בשוגג בכל המלאכות, אך בריש סי' שי"ח במ"ב סק"ג וסק"ז ובבאה"ל שם ד"ה המבשל נראה להדיא דפסק כמותו רק במלאכה דרבנן או במלאכות דאורי' רק בשעת הצורך אבל בשאר מלאכות דאורי' לא. ויל"ע בדברי הבאה"ל שבריש סי' שי"ט שכתב להקל כהגר"א בכל גווני בשוגג.

קיא. כיון שביארנו בריש הל' בורר שעיקר האיסור ועיקר המלאכה זה תיקון המאכל א"כ עיקר המלאכה מתייחסת לחלק האוכל שניתקן והוא נאסר באיסור מעשה שבת אבל הפסולת לא נאסרת ולכן המאכל השני מותר באכילה. ובאמת בכל ברירת אוכל מתוך אוכל מסתפק הפמ"ג

ויש בזה בורר וצריך לנקות היטב את המיכלים לפני שבת.

קח. יש לדון מצד איסור בורר ומצד איסור נטילת נשמה.

מצד איסור בורר, מפורש בגמ' [שבת דף יב. וביצה דף כג.] שאין איסור בורר בהסרת כינים מאדם או מבהמה, ונפסק בשו"ע בסי' ער"ה, א' ובסי' שט"ז, ט' ובסי' תקכ"ג, א', והטעם נתבאר לעיל הע' ק"ג שאין שם 'פסולת' לכינים קטנות כי אין כאן תערובת של 'אוכל' ו'פסולת' אלא הם מתבטלות לירק ואין להם חשיבות להיחשב בשם 'פסולת' בפני עצמן, ולכן יש כאן חסה שיש בה תולעים קטנים והכל דבר אחד הוא. ועי' גם לקמן סי' כ"ד סעי' כ"ב. [ומלבד זה, יש לדון אם הסרת תולעים רק משום האיסור שבהם נחשב בורר, עי' סי' שי"ט, י' ולעיל סעי' י"א].

ומצד איסור נטילת נשמה, הרי פשוט שמדובר בחסה מגידול נקי מתולעים [כי בימינו שיש חסה כזאת, אסור להשתמש מגידול רגיל שהחשש בו לתולעים גדול מאוד, עד כדי שבעבר רבים לא השתמשו בחסה למרור משום כך], וא"כ הרחיצה היא מחשש לתולעים שלא נראים ואולי קיימים בכל זאת, וזה נחשב כמו ספק פס"ד דלשעבר, כלומר, ספק שאינו יודע על מצב קיים

אם ברר באיסור ח"ו, המאכל נאסר, וגם אם יחזור ויערב את האוכל והפסולת לא יהיה מותרק"י.

וכן אם ברר אוכל מתוך פסולת לאחר זמן, הכל נאסר, ואינו יכול לתקן על ידי אכילת האוכל לאלתרק"י.

ועיינן בהרחבה בסוף סי' מ"א הלכות מעשה שבת הנוגע לכאן, ומעשה שבת במקום שיש מח' הפוסקים.

ק"י. ואין לומר שיאכל הכל עכשיו ויתקן את מעשהו, לפי שאין היתר לברור לאלתר אלא שברירה לאלתר נחשב תיקון אוכל ולא מעשה ברירה שאינו כדרך הבוררין כמש"כ רש"י בשבת עד. ד"ה ובורר, וכ"כ הבא"ח [ש"ב פ' בשלח אות ג-ד ושו"ת רב פעלים סי' י"ב] וכה"ח סי' שי"ט סק"ו. ואמנם בלבוש שם ס"ב מבו' לא כן, אבל השעה"צ שם סק"ה הביא את דברי הפמ"ג שכתב שאם בירר לאלתר ונמלך להשאיר לאחר זמן לא אריך למיעבד הכי, ותמה עליו שצריך טעם לדבריו דהא עביד בשריותא, ומבו' שפסק דלא כהלבוש ומטעם הנ"ל שחלוק מעשה ברירה לאלתר שנחשב תיקון אוכל בעלמא ממעשה ברירה לאחר זמן שהוא מעשה של ברירה כדרך הבוררין, ותלוי במעשהו ולא במה שקרה אח"כ. [וע"ע אמרי בינה הל' יו"ט סי' ג' ואבי עזריה הל' יו"ט פ"א הט"ו. ועי' אפיקי ים ח"ב סי' ד'].<sup>1</sup>

בריש סי' שי"ט אם יש בזה גם כן איסור הנאה ממעשה שבת.

ק"י. ב"י סי' רנ"ג, ה' בשם הרשב"א, וכן נפסק ברמ"א שם ובמשנ"ב סקצ"ו וכמו שכתבנו לקמן סי' כ"ו סעי' ח' לגבי הנאה ממעשה נכרי. והא דאיתא בעירובין דף מא: שאם חזרו למקומן מותרין, ונפסק במג"א סי' ת"ה סקט"ו ובפמ"ג שם, היינו דוקא בעירובין שהקילו בו משום שלא נעשה מעשה בגוף הדבר וגם חזר למקומו לכן אין בזה איסור מעשה שבת [וזה כוונת הרמב"ם בעירובין פ"ו הכ"ד, שאם גם חזרו למקומן וגם לא נעשה מעשה בגוף הדבר יש להתיר בדיעבד], אבל אין לחלק בין ישראל לנכרי בזה וכמבו' בחזו"א סי' ל"ז סקכ"ז ובקובץ תשובות ח"ג סי' ס"ג ובתהל"ד סי' שי"ח סק"ג וברב פעלים ח"א סי' י"ג ובמנחת שבת סי' פ' סקס"ד שאין לחלק ביניהם בענין זה.

## סימן ו

## הלכות דש

אף שמלאכת דש<sup>א</sup> ביסודה היא דישת שיבולי התבואה על מנת להפריד את המוץ מגרעיני התבואה, נמשכים ממלאכה זו פרטי דינים רבים ומצויים, כמו סחיטת פירות, סחיטת שערות, סחיטת בגדים, פיצוח אגוזים, חליבה, [ובדומה לזה - איסורי שבות של ריסוק קרח והקפאתו. והמסת שומן] ועוד.  
- בדין פיצוח אגוזים מקליפתם החיצונית והפנימית עיין בסי' ה' סעיף כ"ג.

## פירוק ענבים מהאשכול

**א.** באכילת ענבים יש לדון מצד שני איסורים: בורר ודש.

אין איסור בורר בפירוק ענבים מן האשכול ויכול להפרידם גם אם אוכל את הענבים לאחר זמן<sup>ב</sup>. [ויש חולקים על זה].

וכן אין איסור דש בפירוק ענבים מן האשכול ויכול להפרידם מהאשכול גם אם אוכל את הענבים לאחר זמן<sup>ג</sup>. [ויש המצריכים דוקא שיאכל מהענבים מיד לאחר הפירוק

מלאכת דש כתב בדברי הרמ"א הם דוקא באוכל הענבים לאלתר משום בורר.

ג. כן משמע מסתימת הרמ"א שם, ובי' הפמ"ג שם שאין דש אלא בדבר הטמון בתוך דבר אחר, אבל אם נמצא לצידו לא שייך בזה דש, ואף שרש"י בשבת דף עג: ד"ה מפרק כתב שבפירוק תמרים מן הענף יש איסור דש, מ"מ ברמ"א משמע שפסק לא כמוהו, אלא כתוס' שם שפי' שהיינו פירוק התמרים מקליפתם החיצונית ולא מהענף, וכן מבואר בדברי' המנ"ח [במוסך השבת מלאכת דש סעיף ב'] שתמה אמאי התעלם הרמ"א משיטת רש"י, ומבואר מדבריו שהבין שהיתר הרמ"א הוא בכל סוגי הפירות.

אבל בשבה"ש סק"ב כתב שיש לחלק בין תמרים שהדרך לפרקם מן הענף לפני מכירתם וממילא יש לפירוק שם "עבודת שדה" לבין ענבים שהדרך

א. יסוד מלאכת דש היא יצירת דבר חדש ע"י פירוקו מהמקום שנמצא בו עתה, ובאופן שאינו יוצר כלום בדרך כלל אין איסור בכך [אם אין לו חשיבות בפני עצמו] וכמו כן אם יצר את הדבר על ידי הפרדתו מדבר אחר שנמצא לידו [ולא שהיה בתוכו] להרבה פוסקים אין איסור בכך, וכל זה יבואר לקמן בהערה כ"ו ובהערה כ"ח ובהערה מ"א.

בקילוף פירות בדרך כלל אין איסור דש מפני שנחשב כמפריד אוכל מאוכל, ואף שהקליפה פסולת מ"מ הפרי וקליפתו נחשבים יחד שם פרי אחד והכל "אוכל" עד שמפריד את הקליפה.

ב. כן משמע מסתימת הרמ"א בסי' של"ו סעיף ח' ובפמ"ג שם שבי' שאין בזה בורר [ולכאורה היינו מפני שאין זה חשיב תערובת עם הענפים] וכן דעת הגריש"א זצ"ל. ובמנ"ח במוסך השבת

מן האשכול<sup>7</sup>.

אבל אסור לפרק תמרים מן הענף שלהם, גם אם אוכל מהם מיד.  
דין פירוק בננות ודובדבנים מן האשכול שלהם הוא כמו בענבים<sup>7</sup>.  
עגבניות קטנות ["שרי"] הבאים עם הענף דינם גם כן כמו ענבים<sup>7</sup>.

## כללי סחיטת פירות

**ב.** מצינו ארבעה מיני פירות ודיניהם שונים:

**א.** סחיטת פירות שדרך לסוחטם - ענבים וזיתים - אסורה מדאורייתא משום איסור מפרק שהוא תולדה של מלאכת דש<sup>1</sup>, ובדבר פירות אחרים שדרך לסוחטן ביותר [כתפוזים וכיו"ב] עיין בהערה<sup>7</sup>.

**ב.** סחיטת פירות שמקצת בני אדם [בכל מקום] סוחטים אותם, או שיש מקומות שסוחטים אותם ומעבירים את המשקין לכל העולם או שיש מקומות

1. עגבניות אלו אין הדרך לפרקם לפני המכירה אלא מפרקים אותם בשעת אכילה או מעט קודם לכן, וגם אם הדרך להגישם מפורקים לשולחן מותר כיון שעיקר טעם המתירים הוא מפני שאין שם דישה על פעולות להכשר אכילה שנעשים בבית ורק עבודות הנעשים בשדה הם המחשיבים את העבודה למלאכת דישה. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ז. סי' ש"כ, א' וסק"א.

ח. יש לדון אם עיקר דין זיתים וענבים הוא משום חשיבות משקיהן - שמן ויין שהם מזו' משקין, או מצד הרגילות לסוחטן וסתמייהו לסחיטה עומדין, ונ"מ לפירות אחרים אם יהיה דרך לסוחטן עד כדי שיהיו שוין לזיתים וענבים ברגילות לסוחטן האם איסור סחיטתם מדאורייתא, שאם תלוי בחשיבות משקה א"כ אף שהדרך לסוחטן מ"מ אין להם חשיבות משקה.

ובפמ"ג בהקדמה לסי' ש"כ כתב שלרש"י תליא במה שדרך לסוחטן ולר"ן תליא בחשיבות משקה, ובחזו"א [סי' נ"ה סק"ד] הוכיח דתליא רק במה שדרך לסוחטן, ולפי"ז לחזו"א כל פרי שיהיה הדרך לסוחטו כמו זיתים וענבים ג"כ יהיה איסור סחיטתו מדאורי'. [ולפמ"ג הוא מח' רש"י ור"ן].

לפרקם מן האשכול רק סמוך לאכילה וממילא אין לזה שם מלאכת דש, ולפי זה פירות שהדרך לפרקם בשדה יהיה אסור לפרקם מן האשכול בשבת, וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. [ואפשר שבענבים המיועדים ליין ישתנה הדין לאיסור כיון שדרכם להיתלש מהאשכול בשדה וחשיב מלאכה, העירני הגר"צ פרידמן שליט"א. אמנם באג"ט מלאכת דש סעיף ד' לא כתב שגם בענבים כאלו אין איסור דש, ועי' קצה"ש סי' קכ"ו סקי"א שהביא שהשבה"ש תמה עליון.

ד. כ"כ האג"ט מלאכת דש, ובי' שהרמ"א מיירי רק בפירות שאין דרך לתולשם מהענף אלא ישירות מהאילן, אבל תמרים וענבים יש בהם דש בפירוקם מהענף, וכרש"י, אך אם תולש ואוכל לאלתר מותר כיון שכך הדרך לאוכלם. ויש להסתפק לדבריו אם חותך את הפרי באמצעו ולא תולשו במקום החיבור לענף האם נחשב כמפריד אוכל מאוכל, או כיון שעכ"פ החלק העליון של הפרי מחובר לענף א"כ סוף סוף פירוק חצי פרי מן הענף, וצ"ע.

ה. דובדבנים ובננות הדרך לפרקם ולאוכלם מיד וא"כ הוא מעשה אכילה ולא נחשב למלאכת דישה.

שסוחטים אותם וגם שאר העולם אם היה להם הרבה פירות ג"כ היו סוחטין אותם, כל אלו אסור לסחוט מדרבנן [לדוגמא: תפוחים, גזר וכיו"ב].

ג. סחיטת פירות שמקצת בני אדם סוחטים אותם, ושאר מקומות אינם סוחטים אותם משום שאינם רוצים את המיץ וגם אין הסוחטים מעבירים את המשקין לכל העולם, מותר לסוחטם בכל העולם חוץ מהמקומות ששם הדרך לסוחטם<sup>ט</sup>.

ד. סחיטת פירות שאין הדרך לסוחטם כלל [כמו אבטיח ומלפפון] מותרת לכתחילה ואין בזה לא איסור דש ולא איסור בורר'. (ובמקום שנהגו להחמיר בזה אין להקל אלא אם סוחט את הפירות למתק הפרי או לטבל במיץ את המאכל, שזה ודאי מותר<sup>ט</sup>).

### סחיטת פירות בוסר

ג. אסור לסחוט פירות בוסר<sup>י</sup> ואף לסוחטם לתוך אוכל אסור. ואם הבוסר ראוי לאכילה ע"י הדחק אין למחות ביד המיקל לסחוט אותו לתוך אוכל כדי לשתות את המיץ מיד [ועיין בהערה<sup>י</sup>].

הביאו כלל.

יב. מפני איסור בורר, מ"ב סי' ש"כ סק"כ, והיינו, כיון שאין גוף הפרי ראוי לאכילה, לכך חשיב כפסולת. ואף שבבאה"ל סי' שיי"ט ד"ה מתוך כתב שאפשר שהאיסור משום דש מ"מ במ"ב שם כתב שאסור משום בורר. ואף הבאה"ל עצמו לא חשש לאיסור דש כי אם בצירוף דעת המג"א דהכא לא מהני שבורר אוכל מתוך פסולת. וכתב המ"ב דנכון להחמיר שלא לסחוט אף אם כוונתו לשתות לאלתר מפני שאפשר שכל ההיתר לברור אוכל מתוך פסולת לאלתר זה רק בדבר שדרכו לברור פסולת מתוך אוכל והוא משנה לברור אוכל מתוך פסולת, אבל במקום שהדרך לברור אוכל מתוך פסולת אסור בכל גווני, כן דעת המג"א ובמ"ב כתב שנכון להחמיר בזה. וכן יש לצרף לזה חשש שהאיסור משום דש ובכל גווני אסור.

יג. ובבאה"ל סי' ש"כ, ה' סוד"ה לאכול כתב שבשעת הדחק אפשר להקל ולסחוט בוסר כזה שראוי לאכילה על ידי הדחק.

ט. סי' ש"כ, א'. מסקנת הבאה"ל ד"ה ובמקום. [וכשיטת הרמב"ן והריטב"א בשבת דף צא:].

י. כיון שגם הפרי וגם מימיו נחשבים מין אחד, כן משמע מדברי המג"א סי' שיי"ט סקט"ז ומדברי המ"ב סי' ש"כ סק"כ. ועי' קה"י ברכות סי' כ"א ד"ה ונראה דדינא בגדר מי פירות. ואע"פ שכבשים ושלקות מותר לסוחטן לגופן [וכדלקמן סעיף ז'] אף שהמים אינם מין אחד עם הכבשים והשלקות, התם הוא משום שאין חשיבות למים הנסחטים ואין לזה שם מלאכת דש כלל אבל במי פירות יש חשיבות למים הנסחטים ולכן ההיתר רק מצד שהם מין אחד [ומה"ט בוסר אסור י"א משום דש וי"א משום בורר שהרי יש חשיבות למים הנסחטים, וה"נ לגבי חליבה התירו רק במקום צער שהרי יש חשיבות לחלב הנסחט].

יא. כן דעת הב"ח וכן פסק במ"ב סי' ש"כ סק"ח. ובמקומותינו אין מנהג ידוע להחמיר בזה. ודעת הט"ז שאם חשב להדיא לסחוט למימיו אסור אף שבסתמא נחשב שסוחט למתק ובמ"ב לא

## סחיטה לתוך אוכל ולתוך משקה

ד. מותר לסחוט פירות לתוך אוכל [אך לא במסחטה<sup>17</sup>], חוץ מפירות בוסר שאסור לסחוט אף לתוך אוכל. והמחמיר שלא לסחוט פירות אפילו לתוך אוכל תבוא עליו ברכה<sup>18</sup>.

אסור לסחוט פירות לתוך משקה<sup>19</sup>. וראה עוד לקמן סעיף ו'.

## סחיטת לימון

ה. אסור לסחוט לימון<sup>20</sup>, ודינו כנ"ל בסעיף ב' - דרגה ב.

מותר לסחוט לימון לתוך אוכל גם לכתחילה [ואין צורך להחמיר כנ"ל בסעיף ד']<sup>21</sup>, ויש המחמירים ואוסרים לגמרי לסחוט לימון אפילו לתוך אוכל<sup>22</sup>.

## סחיטה לתוך כוס תה ולתוך סוכר

ו. אסור לסחוט לימון לתוך כוס תה שהרי אסור לסחוט פירות לתוך משקין. אבל לסחוט לימון לתוך סוכר כדי ליתנו אחר כך במשקה מותר<sup>23</sup> [והמחמיר תע"ב<sup>24</sup>]. והחזו"א אוסר אף באופן זה<sup>25</sup>.

יח. באה"ל שם סוד"ה לסחוט. וכ"כ החזו"א [סי' ג' סק"ז] שמותר לסחוט לימון לתוך אוכל. וכ"כ באז נדברו ח"א סי' ט"ז.

יט. כן הביא בספר שלחן שלמה [סי' ש"כ אות יב ואות יב, ב] בשם הגרשז"א זצ"ל, גם בתה"ל ד' סק"ז משמע שנטה לאסור. ובאג"ט מלאכת דש ס"ט"ז כתב שהתיר לסחוט לימון רק אם רוצה להשתמש בו עם סוכר וכדומה אבל אם רוצה לטבל במיץ בפני עצמו בלי סוכר אסור, עיין שם טעמו. וכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"א סי' פ"ו] שכן דעת החת"ס [באר"ח סי' קפ"ג], אבל בארץ ישראל אפשר להקל ולסוחטו לתוך אוכל [לתוך דג וכדומה], והמובחר שלא לסוחטו כלל גם בארץ ישראל.

כ. [אם לא לדעת האוסרים לסחוט לימון כיום גם לתוך אוכל]. סי' ש"כ סקכ"ב.

כא. עי' מ"ב שם סוף סק"ל.

כב. סי' ג' סק"ז. שכיון שסוחט כדי ליתנו במשקה אח"כ נחשב כסוחט לתוך משקה ואסור.

יד. וכעין המבואר בסי' שכ"א, ו' וסקל"ו ובאה"ל שם סי"ב ד"ה מידי, וכ"כ בקצוה"ש סי' קכ"ו סק"ט ד"ה והנה אחרי, וכן דעת הגר"מ גרוס שליט"א.

טו. סי' ש"כ סק"ז, וטעם ההיתר לפי שכשסוחט לתוך אוכל נחשב גם המשקה הנסחט כאוכל והו"ל כמפרק אוכל מתוך אוכל שלא יצר יצירה חדשה במעשהו ומלאכת דש היא כשיוצר יצירה חדשה במעשהו. ובורר אין בזה מפני שהכל דבר אחד עד הסחיטה, עי' לעיל סי' ה' הע' ק"ג.

טז. סי' ש"כ, ד' באה"ל ד"ה הבא.

יז. השו"ע [סי' ש"כ, ו'] התיר מפני שני טעמים: א. שסוחטים אותו רק לתוך משקה אחר ולא בפני עצמו. ב. אין שותים אותו בפני עצמו אלא יחד עם משקה אחר, וכיום סוחטים אותו בפני עצמו ואח"כ מערבים אותו עם משקה אחר וממילא שייך רק טעם ב', ולכן למעשה אין להתיר סחיטת לימון.



## סחיטת מים הבלועים בפירות כבושים

ז. פירות כאלו שהאיסור לסוחטן הוא רק מדרבנן<sup>22</sup>, מותר לסחוט את המים הבלועים בהם אם אינו רוצה להשתמש בהם אלא רק רוצה לנערם מן ריבוי המים שבהם<sup>23</sup>. למשל, מותר להוציא מלפפון חמוץ או אננס ולסוחטן מהמים שנכנסו ונבלעו בהם אם אינו רוצה לשתות את המים הנסחטים. ואין בזה לא איסור דש ולא איסור בורר. [ועיין לעיל בסי' ה' הערה כ"ט, שהמים שמעל המלפפון ומעורבים בקפלי המלפפון נחשבים מעורבים עמו ואין להפרידם משום בורר].

ואם רוצה להשתמש במים אסור לסוחטם משום דש<sup>24</sup>.

ואסור לסחוט יין או שאר משקין [חוץ ממים] הבלועים בכבשים ושלקות, ועיין בהערה<sup>25</sup>.

שיסחטו את המשקה הבלוע כדי לשתותו, ולפי"ז יש מקום לומר שיין הבלוע בכבשים ושלקות יהיה אסור לסוחטו אפילו לגופן שהרי יתכן שמחשיבים את היין הבלוע כ"משקה" שיש שיחשיבו את היין ויסחטו את הכבשים כדי לשתותו.

וברש"י בשבת דף קמה. ד"ה כבשין וברמב"ן בשבת דף קיא. דימו סחיטת כבשים ממימיהן לגופן לסחיטת יין לאיבוד, ומבואר שסברו שאין הבדל בין מים ליין, והיינו מפני דס"ל דהיתר הסחיטה הוא מפני שאין לזה חשיבות מלאכה מפני שאין רוב בני אדם סוחטים אותו למימיהן וכמש"כ תוס' בדף עג: ד"ה וצריך שאין לזה חשיבות מלאכה כלל ולפי"ז שרי לסחוט גם כן שאר משקין הבלוע בהם, ורק בזיתים וענבים או בחולב חלב שרוב העולם סוחטין אותו למימיהן אז אסור גם אם הולך לאיבוד שאז יש למעשהו שם מלאכה גם אם אינו צריך למשקה הנסחט ודינו כמלאכה שאצל"ג. והרמב"ן שם וכן הר"ן שם [בריי"ף בדף מא. בסוף דבריו] חילקו בין סחיטת יין שגם אם הולך לאיבוד אסור מדרבנן לבין סחיטת מים שמותר אם הולך לאיבוד.

ובמג"א [סי' ש"כ סק"ט] ובמ"ב [סקכ"ד] מבואר שנקטו לעיקר את טעמם של הרמב"ן והר"ן [וכן

כג. אותם המנויים בסעיף ב', סוגים ב ו-ג. כד. סי' ש"כ, ד' וסקכ"ד. איסור דש אין כאן כיון שאין שם יצירה למים שאינו צריך להם וכמש"כ הבאה"ל בסעי' י"ח [והוכחנו כן לקמן בהע' מג], ואיסור בורר אין כאן כיון שהמים בטלים למלפפון ואינם מוגדרים תערובת של "פסולת" עם "אוכל" אלא הם בטלים למלפפון ואין להם שם מים בפני עצמם כשהם בתוך המלפפון, וכמו שנתבאר בסי' ה' הע' ק"ד.

כה. ואף שאין דרך לסוחטם אסור, כי כאן חמור יותר מפירות שאין דרך לסוחטם לפי שלמים הבלועים בהם היה שם משקה קודם שנבלעו בכבשים ויש איסור מפרק בהפרדתם [מג"א ופמ"ג סי' ש"כ סק"ט ומשנ"ב שם סקכ"ט]. ואם סוחטם לתוך קערה אך אינו רוצה להשתמש בהם גם כן מותר לסוחטם. שם סקכ"ד [-"קערה" היינו כלי שאין בו מאכל, וכלשון הגמ' בדף קמה].

כו. בתוס' בכתובות דף ו. ד"ה האי כתב דהיתר סחיטת כבשים ושלקות לגופן הוא משום דחשיב המשקה הבלוע בתוכם כאוכלא דאיפרת ואין שם משקה עליו, וכתב החזו"א [בסי' נ"ה סק"ד] שאין השם משקה נקבע לפי ד' משקין, כי הרי גם מים הם משבעה משקין, אלא לפי חשיבות בני אדם

### מציצת מיץ מפרי

ח. מותר למצוץ בפה מיץ פירות מתוך הפרי, אבל בזיתים וענבים מותר לעשות כך רק אם כל הפרי בתוך פיו ולא מבחוץ<sup>21</sup>.

### מציצת מרק מבשר

ט. מותר למצוץ מרק מלחם או מבשר אף אם מוצץ כשהם מחוץ לפיו ואף אם זורקם מיד אחרי המציצה וכן מותר למצוץ שאר פירות בכל אופן, אבל פשוט שאסור לפחוט מרק מבשר או מלחם. [ורק מים<sup>22</sup> מותר לסחוט מלחם או מבשר אם סוחטם לאיבוד<sup>23</sup> - כלומר שאינו רוצה לשתות את המים אלא רק רוצה לרוקן את הלחם מהמים שנבלעו בו].

### ריסוק פירות מבושלים

י. מותר לסחוט פירות מבושלים שנתרככו מאוד ונתמעכו בבישול, וכן מותר למרוח תפוחים מבושלים על לחם ואין בזה לא איסור דש ולא איסור טוחן<sup>24</sup>. [ובדבר ריסוק פרי או ירק מבושל כשנשאר עומד בצורתו ולא נמעך בבישול - עיין בסי' ז' סעיף י'].

### סחיטת שומן מאטריות

יא. אטריות המלאות שומן [לא שמן] ואי אפשר לאוכלם כך כמות שהם, מותר לסוחטם מן השומן שבהם אם אין כוונתו להשתמש בשומן<sup>25</sup>.

ל. סי' ש"כ סק"ט וסי' שכ"א סקפ"ב. והיינו, שאין בזה איסור דש משום שסוחט את כל בשר הפרי, וגם אין איסור טוחן כיון שהתפוחים המבושלים רכים מאוד ואין טחינה בריסוקם וכדלקמן סי' ז' סעיף י'.

לא. סי' ש"כ סק"ה. וההיתר כמו כבשים ושלקות כנ"ל בסעי' ז', וגם שומן אין לו שם משקה [עי' רמב"ן שבת דף נא: והאלף לך שלמה או"ח סי' קל"ט ופמ"ג סי' שי"ח מ"ז סק"ז ואגרו"מ יו"ד ח"א סו"ס ס"ן] ולכן מותר לסוחטו כשאינו כוונתו להשתמש בו, עוד טעם הביא המשנ"ב שם בשם הח"א שהשומן גם כן נחשב אוכל והוי כמפריד אוכל מאוכל.

מבואר בבאה"ל סעיף י"ח ד"ה יש, וכע"ז בסי' ש"מ סעיף י"ד ד"ה ולא].

ולהלכה, מבואר בסי' ש"כ, י"ח ובמג"א שם סק"ג ובבאה"ל שם ד"ה יש שסחיטת שאר משקין לאיבוד אסורה מדרבנן.

כז. סי' ש"כ, א' וסקי"ב.

כח. אך מרק אפשר שנחשב כשאר משקין שיש האוסרים לסוחטן אף לאיבוד מדרבנן - עי' באה"ל סי' ש"כ, י"ח ד"ה יש. וכן חליבה לאיבוד אסור בלא מקום צער [סי' ש"ל סקל"ב], משום שהוא משקה חשוב ואף כשהולך לאיבוד אסור שיש לו חשיבות יצירה מצד עצם התהוותו.

כט. וכפי שנתבאר לעיל סעיף ז' ובהערות שם.

### משקין שזבו מעצמם מהפירות

**יב.** בנוסף לאיסור סחיטת פירות יש איסור לשתות משקין שזבו מאליהן מן הפירות [והמשקין האסורים הם מוקצה]. וגם איסור זה תלוי במין הפרי, שפרי העומד לסחיטה - זיתים וענבים - משקין הזבין מהם אסורים בשתיה מדרבנן<sup>ל</sup> [וממילא מוקצים הם], ופרי שרק חלק מבני אדם סוחטים אותו - כתותים ורימונים - תלוי ברצונו, אם רצונו לאכול את הפרי מותר לשתות את המים ואם רצונו למשקה שבפרי אסור לשתות את המין שזב ממנו שמא יסחוט את הפרי. ובשאר פירות ודאי מותר, שהרי מותר אף לסוחטם לכתחילה<sup>ל</sup>.

### הנחת פלח לימון בכוס תה

**יג.** מותר להניח פלח לימון בתוך כוס תה ובתנאי שהלימון יהיה שקוע בתוך המים<sup>ל</sup> (באופן שאין איסור בישול - בכלי שלישי או שהמים אינם חמים בחום שהיס"ב), אבל אסור להניח את הלימון מעל המים באופן שמי הלימון נוטפים לתוך המים<sup>ל</sup>, ואם עשה כן אין המשקה נאסר בדיעבד. ועיין עוד בהערה<sup>ל</sup>.

לו. אם מיץ הלימון יתרבה יותר מהמי תה יש להסתפק אם אמרינן חוזר וניעור האיסור וייאסר בשתיה, שבסי' של"ה סקט"ו התיר המ"ב אפילו נתרבה האיסור, וכ' הפמ"ג בסקל"ד מפני שלמחר יהיה מותר, ולפי"ז גם בנידון דידן מותר אפי' נתרבה האיסור, ובמחה"ש שם פ"י שלענין ביטול כלי מהיכנו סומכים על הפוסקים המקילים בנתרבה האיסור ולפי"ז במשקין שזבו אסור כעיקר הפסק [ביו"ד סי' צ"ט, ו' וסי' קל"ד, ג' וש"ך שם סקי"ח, וכמש"כ תוס' בבכורות דף כו:] דהיכא דנתרבה האיסור אמרינן חוזר וניעור והכל אסור. [וע"ע חולין פז: תוד"ה רואין לענין חוזר וניעור באיסורי דרבנן].

לב. ומצד נולד אין לחוש כמש"כ תוס' בעירובין מו. ד"ה כל דניכרין הן וגם מעיקרא נמי אוכל הוור, וע"ע שו"ת שו"מ מהדורא א' ח"ב סי' קמ"ח שבי' שהמשקין היו גם מקודם. ועי' בי' הגר"א ריש סי' ש"כ שדן באיסור נולד וחשש לו. לג. סי' ש"כ, א', ב' וסק"ו וסי' של"ה, ד'. לד. ע"פ המ"ב סי' ש"כ סקי"ד, וכע"ז בחזו"א סי' נ"ב סקי"ט. לה. מ"ב שם. ואף שמין בשאינו מינו בטיל אפי' בדבר שיש לו מתירין [סי' של"ה סקט"ו], והכא לכאור' מין בשאינו מינו הוא \* מ"ב בדבר שרצונו לאוכלו אין לעשות כן דאין מבטלין איסור לכתחילה [באה"ט שם סק"ד]. וע"ע סי' ש"כ סקי"ד.

\* ואף שבי"ד סי' ק"ב סק"ו כתב הש"ך שכל דבר שניתן במאכל כדי ליתן בו טעם נחשב תמיד מין במינו כיון שעשוי לתקן העיסה, היינו דוקא בדברים הנצרכים לקיום המאכל וכלשון התוס' בביצה [לט. ד"ה משום] שכיון שהעיסה אינה נילושה אלא ע"י המים והקדירה נתקנת בשביל התבלין, וכן לשון הרשב"א בתשובה ת"ק, אבל דבר שהמאכל טוב גם בלעדיו והוא רק מוסיף טעם אינו בכלל זה דאם לא כן אין לדבר סוף וכל דבר שמוסיפים במאכל הרי מוסיף טעם, ובפרט כשלתוספת יש חשיבות בפני עצמה ולא ניתנה רק בשביל להטעים את המאכל. וכן ביארנו בהשולחן כהלכתו סי' י"א סעי' ד'. ושיטת המג"א סי' תקי"ג סק"ז שרק אם גם עביר לטעמא וגם ניכר במראה אסור, אבל המ"ב שם סק"ט פסק לא כן.

## אכילת אשכולית בכפית ושתיית המיץ הנסחט

יד. מותר לאכול אשכולית בכפית אע"פ שעל ידי אכילתו נסחט הפרי<sup>ל</sup> (ועיין בהערה), ומותר גם לשתות את המיץ הנסחט תוך כדי אכילה, אבל אם בשעת אכילתו מתכוין להפריד את המיץ ולשתותו בנפרד אסור לשתותו משום גזירת משקין שזבול<sup>ח</sup>.

### חיתוך סלט פירות

טו. מותר לחתוך סלט פירות אע"פ שעל ידי כך נסחטים מעט הפירות תוך כדי חיתוכן, וכן מותר לשתות את המים הנסחטים מפירות אלו בשעת החיתוך, אבל אם בשעת החיתוך מתכוון להפריד את המיץ מן הפירות ומחשיב את המיץ לעצמו אסור לשתותו משום גזירת משקין שזבו, וכנ"ל.

אם חותך ענבים לסלט, יחתכם בתוך מיץ של פירות אחרים כדי שהמשקין היוצאים מהם יתבטלו בששים בשאר המיץ ויהיו מותרים<sup>ט</sup>. גם אם לא עשה כן, בדיעבד הכל מותר אם בטל בששים במיץ פירות אחרים<sup>ט</sup>.

לבין התוצאה האסורה וממילא אין לזה שם מלאכת סחיטה, וכן טעם הגרח"ק שליט"א. ולהגרנ"ק זצ"ל אסור לאכול אשכולית בכפית.

לח. שהרי באשכולית אם רצונו לאכול את הפרי אין איסור לשתות את המיץ, אבל אם מחשיב את המיץ עד כדי שמפרידו מהפרי לכלי אחר א"כ רצונו גם בשתיית המיץ ונחשב שהפרי עומד גם למשקין ומעתה חל עליו גזירת משקין שזבו, וכנ"ל. [ונפק"מ גם לענין ברכת שהכל על המיץ].

לט. אין איסור בעצם החיתוך וכנ"ל בהע' ל"ז, אבל משקין שזבו מענבים אסור לשתותם כנ"ל בסעי' י"ב, ולכן יחתכם בתוך מיץ של פירות אחרים שאז מותר כמבו' בסי' ש"ז סקי"ד ובחזו"א סי' נ"ב סקי"ט.

מ. כיון שהמיץ של הענבים בטל בששים במיץ של שאר הפירות שהוא מין בשאינו מינו ובטל אפי' בדבר שיש לו מתירין [יו"ד סי' ק"ב, א'].  
 לז. כן מורים הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל וכן אמר לי הגרח"ק שליט"א. והנה, בטעם ההיתר דעת הגרשז"א זצ"ל שהוא משום דהוי פס"ר בתרי דרבנן והשעה"צ בסי' שט"ז סקי"ח מתיר פס"ר דתרי דרבנן והכא הוי כלאחר יד וגם כל סחיטת אשכולית רק מדרבנן, אמנם בשעה"צ סי' של"ז סק"ב כתב להתיר פס"ר בתרי דרבנן רק בפס"ר דלא ניהא ליה, וגם החזו"א בסי' ס"א מפקפק על היתר פס"ר בתרי דרבנן אף שבסי' נ"ב סקט"ו פסק דמהני היתר זה, וגם הגרי"ש אלישיב זצ"ל מפקפק בהיתר זה משום שרש"י בשבת מו: כתב דהחורש כלאחר יד אין בו איסור דאורי' וגם מקלקל ומלאכה שאצל"ג ואעפ"כ אסר ר"ש בפס"ר [וכן מוכח מסי' רע"ז, א' שאסור לפתוח חלון מול נר ואעפ"כ דפס"ר שיכבה אע"ג דהוי כלאחר יד ומקלקל וגם אינו מכוין - וע"ע בספר דרור יקרא עמ' רעא בשעורי הגרי"ש אלישיב זצ"ל], ולהגריש"א זצ"ל הטעם הוא שאין לזה חשיבות מלאכה כלל כיון שעסוק באכילת הפרי וברור לכל שאין שייכות בין מעשהו

## ריקון המשקה מאגוז קוקוס

פז. לרוב הפוסקים מותר לסדוק אגוז קוקוס ולהוציא את מימיו מבעד לסדק<sup>מא</sup>, ובביאור הדין ובטעמי החולקים על זה עיין היטב בהערה, אבל ודאי מותר לפתוח את האגוז לגמרי ולשתות את המים הנשפכים<sup>מב</sup>.

## הרטבת וסחיטת בגד רטוב

יז. בגד שרטוב בשאר משקין [מלבד מים] אסור לסוחטו משום דש, ובגד שרטוב במים אסור לסוחטו משום מלבן ולא משום דש<sup>מב</sup>. ומותר להרטיב בגד בשאר

משקה ואי לא מיפקד פקיד לא חשיב משקה. והוא עצמו הק' על זה ות' דבד"ב רק פותח פתח בפני הדם אבל בחולב ובחילזון עושה מעשה בגוף הדר ובגוף החילזון.

ובשבה"ש [דש סקצ"ט] הביא בשם שו"ת יהודה יעלה ב' ת' על הקו'. א' דבד"ב הכל נתון בכלי אחד אבל בחולב ובחילזון המשקה נמצא בהרבה כיסים קטנים ושייך דישה בהוצאתו אף שפוי"ע, ב' דבד"ב אי"צ טירחה ואומנות להוציא הדם אלא נשפך מאליו אבל בחילזון וחולב צריך טירחה ואומנות להוציא המשקה אף שפקיד ועקיר.

ולפי"ז, להמנ"ח ולהחכ"א שבאג"ט אין חילוק בין ד"ב לחולב, וה"נ באגוז קוקוס יש דש אף שפקיד ועקיר, אך להאג"ט ולשבה"ש חלוק ד"ב מחולב ולפי"ז באגוז קוקוס ודאי מותר. [ובחוט שני מלאכת דש כתב ג"כ להקל בזה כהאג"ט והשבה"ש].

וע"ע בספר בין המשפתים להגר"ר פיינ זצ"ל בכתובות ה': שפי' באופן אחר, ועי' שו"ת מחזה אליהו יו"ד סי' ו' שכתב לבאר באופן אחר.

מב. בכה"ג י"ל דלכו"ע אין כאן מעשה דישה, לפי שאינו מפרק האוכל מן הפסולת אלא פותח את הפרי וממילא המשקה גלוי ומוכן לשתיה, ושפיכת משקה מפרי פתוח אינו שייך לדש כלל.

מג. ע"פ באה"ל סי' ש"כ, י"ח ד"ה יש. והיינו שבמים לכו"ע אין דש כיון שהמים הולכים

מא. נידון זה מתחלק לשני חלקים: א. האם שייך מלאכת דש במשקה הכנוס בנפרד בתוך פרי ואינו בלוע בו. ב. גם אם שייך, האם יש איסור בנקיבת חור והמשקה יוצא מאליו בלא שום מעשה.

המנ"ח [דש אות ג] הקשה לדעת הרמב"ם [פ"ח ה"ז] שחובל חייב משום מפרק, בדגמ' בכתובות ה': ובשבת קל"ג: מבואר שבפקיד ועקיר אין איסור חובל והיינו דש, ואילו רש"י בשבת צה. כתב שיש דש גם בפקיד ועקיר וכן בתוס' דף עה. ד"ה כי מבואר שבמיפקד פקיד יש איסור דש, וגם בזיתים וענבים המשקה פקיד ועקיר [עי' פסחים לג:], וכן נפסק להלכה [כמב' בפתיחה להל' דש], ות' דהני סוגיות הם רק לרבנן דס"ל דאין דישה בדבר שאינו גידו"ק, אבל לדידן דאיכא דישה בדבר שאינו גידו"ק א"כ אף בפקיד ועקיר יש דישה [וצ"ל דגם לרבנן אי חיבורי מיחבר הוי דש, כיון שבמציאות מחובר שייך בו דישה - ומצאנו כע"ז בטוחן שאף שאין טחינה בדבר שאינו גידו"ק, מ"מ בבשר חי יש טוחן לפי שבמציאות א"א לאוכלו בלא טחינה, עי' סי' שכ"א סעיף ט' ומג"א סק"י]. והק' המנ"ח דת' זה אינו עולה יפה להרמב"ם דס"ל דאדם הוי גידו"ק ונשאר בצ"ב [והיה מקום ליישב דהיא גופא, דאי חיבורי מיחבר לכך חשיב גידו"ק אבל אי פקיד ועקיר אינו משויך לאדם ואינו נחשב גידו"ק].

ובאג"ט [דש אות טו] הביא בשם חכ"א לתרץ הקו' על הרמב"ם דאי מיפקד פקיד א"כ חשיב

משקיין [מלבד מים] ואין בזה משום שרייתו זהו כיבוסו וגם אין בזה חשש שמא יסחוט<sup>מ</sup>, אמנם לכתחילה לא יעשה כך משום איסור צובע ורק בשעת הדחק אפשר להקל בזה<sup>מ</sup>. ובפרטי דיני הרטבת בגד וסחיטתו עיין בסי' ט"ו.

### השימוש במגבונים לחים ובמקלות אזניים

יח. אסור להשתמש במגבונים לחים, וכיום הוכח שהמים נסחטים בשעת השימוש בהם ודעת כל הפוסקים לאסור<sup>מ</sup>.

וכן אסור להטביל מקלות אזניים ביוד או אלכוהול כדי ליתנם על פצע משום סחיטה [ומלבד זאת יש איסור רפואה בזה לרוב הפוסקים, ועיין בסי' ל"א סעיף ל"ב].

### שימוש ב"סקוטש"

יט. אסור להשתמש ב"סקוטש" לניקוי כלים<sup>מ</sup>.

לאיבוד ואין לזה חשיבות מלאכה ובשאר משקיין אין מלבן כיון שהבגד לא מתנקה בהם, [ועי' בבאה"ל שם ובשעה"צ סי' שי"ט סקכ"ט שי"א שיש מלבן אף בסחיטת יין. וכ"כ תוס' בשבת דף קיא: והר"ן בדף מא. בדפי הרי"ף]], אך יש איסור מדרבנן מצד דש כיון שלסחיטת משקיין יש חשיבות בכל אופן גם אם הולכים לאיבוד. ואף לשיתת ר"י המובאת בבאה"ל, רק בסחיטת שאר משקיין לאיבוד יש איסור דש מדרבנן, אבל בסחיטת מים לאיבוד מותר [וכדמשמע בבאה"ל שם], וכן מבו' בלשון הר"ן [שם] שכתב מיהו כיון דקא סחט במשקיין שדרך סחיטה בהן מיתסר מדרבנן. ומוכרחים אנו לומר כן שהרי כבשים ושלקות מותר לסוחטן לגופן [סי' ש"כ, ז'] ובהכרח שבסחיטת מים לאיבוד אין איסור אף מדרבנן. וכן מוכח, שהתוס' דף עג: סוד"ה וצריך כתב טעם היתר סחיטת כבשים ושלקות לגופן משום שאין דרך דישה בכך, אבל בדף קלה. ד"ה מפני כתב שהחולב לאיבוד הוי מלאכה שאצל"ג ולא כתב דאין דרך דישה בכך [ונ"מ שאסור מדרבנן ורק במקום צער התיירו] והיינו מפני שחלב חשוב וחשיב דש מדרבנן אף דהולך

לאיבוד [במ"ב סי' ש"ל סקל"ב פי' דברי תוס' דחולבת בעצמה על הארץ].  
[ואמנם לשיתת תוס' שההיתר בכבשים ושלקות הוא מפני דחשיבי כאוכלא דאיפרת אסור לסחוט מים מבגד לאיבוד, שלא שייך שם אוכלא דאיפרת במים שבבגד, אך לטעם הרמב"ן והר"ן דלא חשיבי דש דאין דרך בני אדם לסוחטם שרי נמי לסחוט מים מבגד לאיבוד. ועיין בהע' כ"ו]. ומה שאסור לסחוט שיער ממים, עי' לקמן סי' ט"ו הע' ע"ב. מד. סי' שי"ט סקל"ט.

מה. סי' ש"כ סקנ"ט וסי' שכ"ח סקמ"ו.

מו. "דרך הישר" להגריש"א זצ"ל אות מה [הודפס בספר דרור יקרא עמ' שמג], וכן דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"ח סי' נ"ז] והגרנ"ק זצ"ל. ואף הגרשז"א זצ"ל יסבור לאסור במגבונים לחים של היום, ומה שכתב בשש"כ פי"ד סל"ז זה רק בסוג ממחטה עם לחות קלה של מי בושם שבמציאות אינה נסחטת אבל מגבונים לחים של ימינו נסחטים כל פעם, וגם רצונו שייסחטו [וע"ע בדרור יקרא עמ' תקיא].

מז. הן מחמת איסור סחיטה ודומה לסחיטת

וכן אסור לצחצח שיניים במברשת שיניים רטובה (עי' לקמן סעי' ל"ו).

### שימוש במברשת לניקוי אסלה

ב. מותר להשתמש במברשת לניקוי אסלות [ובפרט כשיש לה בית אחיזה<sup>מ"ח</sup>], ויזהר לא לסחוט בכח. (ועייין בהערה<sup>מ"ב</sup>). ואם משתמש במברשת תוך כדי הזרמת המים מה"ניאגרה" בודאי מותר<sup>ז</sup>, ואם מפורר צואה יבשה בכל מקרה צריך להרטיבה מקודם משום איסור טוחן<sup>נ"א</sup>. ועייין עוד בהערה<sup>נ"ב</sup>.

הרוצה לנקות בקבוק במברשת, כהמתירים, יקח מברשת בעלת שערות קשות וגם לא צפופות<sup>נ"ג</sup>. ואם מזרים מים תוך כדי הניקוי מותר בודאי לכל השיטות.

ניח"ל, ובצירוף מה שיש בית אחיזה ודאי מותר, כמבו' בסי' ש"כ, י"ח ובמ"ב שם סקנ"ה. ואף שבבאה"ל ד"ה יש העתיק דעת המג"א דכל ההיתר הוא רק כשהמשקה הולך לאיבוד ואז גם למ"ד פס"ר דלנח"ל אסור מ"מ כיון דהמשקין הולכין לאיבוד שרי, ולפי"ז בנידו"ד אין להתיר כיון דאין המשקה הולך לאיבוד ומה דהוי פס"ר דלנח"ל לא סגי להתיר, אבל כיון שבמ"ב סקנ"ה כתב דטעם ההיתר הוא עפ"י הט"ז - דהוי פס"ר דלנח"ל, ויש לצרף שיטת המקילין בכה"ג שיש בית אחיזה, לכן כתבתי בפשיטות להקל בזה.

נא. וכמבו' בט"ז ובמ"ב בסי' ש"ב סעיף ז' שיש טוחן בצואה יבשה. וע"ע בשש"כ פכ"ג הע' נ' מש"כ בשם הגרשז"א זצ"ל על זה.

נב. יש להעיר, שלפעמים יש לדון את המברשת ככלי עור שאסור לשפשפו במים על מנת לרככו [וכדלקמן סי' ט"ו סעיף ג'], ותלוי אם הסיבים גמישים ככלי עור, ולכן יש להימנע מלנקות ולשפשף את המברשת עצמה במים.

נג. כן דעת הגרשז"א זצ"ל. אך לדעת הגריש"א זצ"ל שטעם ההיתר כיון שהסיבים קשים נחשב כמריק מים מבקבוק ואין כאן סחיטה א"כ אם הסיבים קשים אפשר להתיר בכל גווני. [וכתבנו לקחת שערות שאינם צפופות כהגרשז"א מחמת הקושי להגדיר מהו מברשת בעלת סיבים קשים].

שיער, והן, במקרים מסויימים, כיון שמבריק את הכלים וכמש"כ המ"ב בסי' שכ"ג סקל"ח, וכ"כ בשו"ת מנח"י ח"ג סי' מ"ח וסי' מ"ט וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' מ"ה.

וכן אסור להשתמש בשקית ניילון לרחיצת כלים אם משפשף את השקית וכמו שנתבאר בסי' ט"ו סעי' ג'.

מח. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פי"ב סט"ו], וטעמו משום שאין השערות צפופות וא"כ אין שם סחיטה במים שעליהם כיון שאינם בלועים בהם אלא רק נמצאים מעליהם, וכן דעת הגריש"א זצ"ל [וטעמו כיון שהסיבים קשים אין בהם שם סחיטה, בצירוף מה שיש למברשת ידית שהיא בית אחיזה והוי כמריק צלוחית מים וכמבואר בסי' ש"כ, י"ז]. אמנם אין לצחצח שיניים במברשת שיניים גם אם אין משחה על המברשת בין לגרשז"א זצ"ל ובין לגריש"א זצ"ל כיון שהשערות רכות וצפופות [ופעמים יש גם פס"ר שיצא דם, ותלוי לפי האדם].

מט. עי' באגרו"מ ח"א סי' קי"ב שאוסר לצחצח שיניים במברשת וכן משמע מדברי המנח"י הנ"ל. ואמנם אפשר שגם הם יתירו במברשת לניקוי האסלה שהיא מאוד קשה וגם סיביה מאוד מרווחים.

נ. כשיש מים מבחוץ בזמן הניקוי א"כ אינו צריך למים הנסחטים מן המברשת והו"ל פס"ר דלא

סעיפים אלו [כ"א - ל"א] עוסקים במעשה של ריסוק והפשרת קרח ושומן. ובדיעבד אם הפשירו, דינם כמבואר לקמן בסעיף ל"ב.

### ריסוק והפשרת קרח

**כא.** אסור לרסק שלג או קרח כדי שיזובו מימיהן<sup>נז</sup>. ולרמ"א אסור להפשיר קרח אפילו על ידי הקרבתו לאש או לשמש<sup>נח</sup>, ואף לא ע"י השארתו באויר מחוץ למקפיא על מנת שיופשר מאליו<sup>נז</sup>. ויש מתירים להפשירו באויר החדר, אך לא להקריבו לאש או לשמש [ולגבי חלב קפוא יש יותר אפשרות לסמוך על המקילים<sup>נז</sup>].

והרמ"א אסור ליהנות מהמשקה הנפשר גם אם נפשר מאליו משום נולד.

נו. כמבואר בסה"ת ובב"י [וכ"ה בראשונים כהרשב"א המביאים את שיטת סה"ת] שאסור להניח שומן כנגד האש והוסיפו לומר: ואף לא להניח בחמה, והיינו שאף שכשמניח את השומן בחמה אין כאן מעשה אבל יש כאן איסור נולד שהוא גרם לכך שהשומן יפשיר, ולפי"ז ה"ה להניח קרח באויר החדר אסור כיון שגורם לנולד, אלא שבשומן אין הדבר מצוי שמפשר באויר החדר ולכן נקט חמה. ואף שהמג"א בס"י ש"ח סקמ"ב התיר להניח שומן אצל התנור קודם שהוסק, מ"מ הכא שאני שבאויר המצב הנתון כעת הוא שהקרח יפשיר, נמצא, שהניחו במקום שהקרח יפשיר שם אבל בתנור הוא הניחו במקום שלעולם לא יפשיר וחום התנור מתחדש אח"כ ובכה"ג אין לאסור. ובפרט, שלשון המג"א מורה שדעת סה"ת אף בכה"ג אסור, רק כיון שיש שארי ראשונים המתירים, לכך יש לצרף האי גרמא כסניף להקל לדידן בדיעבד שלא כהסה"ת. והמעייין בלשונו ובלשון המ"ב ימצא שכן הוא. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור להוציא קרח אף לאויר החדר אם יפשיר שם שגם זה בכלל האיסור מוליד לשיטת סה"ת והרמ"א.

נז. דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [שבט הלוי ח"ז סי' מ'] והגר"ח קניבסקי שליט"א שמותר להפשירו

נד. סי' ש"כ, ט'. וטעם האיסור: א. שדומה למלאכה במה שבזרע המים ואסור מדרבנן, ב. גזירה שמא יסחוט פירות העומדים למשקין. ג. שיטת ספר התרומה שהאיסור משום מוליד ונולד בשבת. ונפק"מ בין הטעמים במקום שאינו מרסק בידים אלא מניחו שיופשר מאליו, וזו מח' המחבר והרמ"א [בסי' שי"ח, ט"ז] שלמחבר הטעם העיקרי הוא בורא מים ומשום סחיטת משקין ולכן אם נפשר מאליו מותר, ואף מותר להקריב קרח או שומן לאש כדי להפשירם כיון שאינו עושה מעשה בידים ולרמ"א אסור להקריב קרח או שומן לחום כדי להפשירם משום איסור מוליד וכן בדיעבד אסור להשתמש בנפשר משום נולד [ולמעשה הקילו בדיעבד להשתמש בנפשר, עיין לקמן סעיף ל"ב].

נה. סי' שי"ח, ט"ז. והיינו מצד איסור מוליד [ומצינו כעין זה בכמה מקומות, כמו איסור הולדת ריח (סי' קכ"ח סקכ"ג) ואיסור הולדת אש ביו"ט (סי' תקנ"ב סק"א)].

ודע, שמבואר בר"ן [על הרי"ף דף כד.] שיש שני חלקים בדינו של סה"ת, שמעשה ההפשרה אסור משום מוליד והמשקה הנפשר אסור משום נולד, וכן פסקו המג"א [סי' שי"ח סקמ"ב] והחיי אדם [כלל כ' סעיף כ'] ושו"ע הגר"ז [סי' שי"ח סכ"ה], ולכן אסור להפשיר קרח גם אם הולך לאיבוד משום שיש בזה איסור מוליד, ולשיטת סה"ת



ובמקום הצורך<sup>ג</sup> אפשר להקל להניח קרח או שומן ליד אש או להוציא קרח מהמקפיא כדי שיפשירו<sup>נט</sup> [אבל לא לרסקם בידיים]. [אך אין להקפיא מים בער"ש כשיודע שבשבת יהיה מצב של שעת הצורך ויצטרך להוציאם ולהפשירם].

### דוגמאות מצויות של ריסוק והפשרת קרח

**כב.** אסור להניח בקבוק מים קפואים מתחת זרם מים על מנת להפשיר הקרח, וכן אסור להמיס באצבעו שכבת קרח [כפור] המצטברת בחלון או על מוצרי מזון קפואים<sup>פ</sup>.

וכן אסור לשחק בשלג באופן שמפשירו ע"י כך בידי<sup>קא</sup> [וראה עוד בהערה במה שיש לדון במשחק בשלג<sup>כב</sup>].

מותר לרסק בשיניו "איגלו" כדי שיוכל למצוץ את המים<sup>כג</sup>. ועי' עוד לקמן סעי' ל"ג

ס. כל זה נחשב המסת קרח בידיים ואסור אף לדעת המחבר, וכן מוכח מסי' ש"כ סעיף י"ב וסעיף י"ד.

סא. דומיא דמלח שאסור לשפשף ידיו במלח כדי שלא ינמס להיות מים [עי' סי' ש"כ, י"ב וסקל"ח].

סב. אם יוצר יצירות [כמו "בובת שלג"] אסור משום בונה, כמבואר בנשמת אדם סי' רמ"ט בשם חוות יאיר סי' ש"כ ס"ט וסי"א, ועי' שולחן שלמה סי' שי"ד שכתב כעין זה, וכן דעת הגריש"א זצ"ל, וכן אמר לי הגר"ק שליט"א. ומצד מוקצה אין לחוש כמו שיבואר לקמן סי' כ"ג סעי' כ"ה ששלג אינו מוקצה.

סג. אין שם מלאכה לריסוק הנעשה בפיו, ואף זיתים וענבים מותר לרסקם בפיו ולמוצצם כמבוי' בסי' ש"כ סקי"ב. ואף שאסור לינוק מבהמה כיון שאינו שינוי גמור כמבוי' בסי' ש"כ סקי"י, היינו דוקא במציצת חלב או מיץ פירות מבחוץ, אבל ריסוק בתוך פיו ממש - מותר.

ואף שמרסק בתוך שקית, אין השקית נידונת ככלי אלא כעטיפת המאכל כפי שכתבו הפוסקים לענין טבילת כלים ולענין קריעת העטיפה [עי' אגרו"מ

באזיר החדר, ולגבי חלב קפוא יש יותר להקל בצירוף דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"י הע' י"ח] שלחלב קפוא יש שם משקה [ואף שברמב"ם פ"א מהל' טומאת אוכלין הכ"ב כתב שאינו אוכל ואינו משקה, היינו אם החלב במצב שאפשר לאוכלו].

נח. בסי' שכ"ה סקס"ב ביאר המ"ב שמקום צורך היינו דבר חשוב שקשה להסתדר בלעדיו, אבל לא כל מגדנות בכלל זה, וכעין זה משמע בבאה"ל סי' רנ"ב סעיף ד' ד"ה שצריך - שפי' דוקא אם אין לו בגד אחר, וכע"ז כ' הפמ"ג בסי' רס"ג א"א סק"כ שצורך קצת הכוונה מקום דוחק, אמנם עי' באה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר בין [ואולי חלוק 'מקום מצוה' מ'מקום הצורך].. ובספר מאור השבת ח"א עמ' שמ הביא תשובת הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל שמי שאין לו חמין לשבת אבל יש לו מאכל אחר אין זה נחשב מקום הצורך ורק אם אין לו מאכל כלל נחשב מקום הצורך, ומ"מ יש לשאול למורה הוראה בכל מקרה לגופו מהו "מקום הצורך".

נט. מסקנת הרמ"א סי' שי"ח, ט"ז.

## המסת שומן

**בג.** אסור לרסק שומן בידינו כדי שיהיה נוזלי, ולכן אסור לשפוך מים חמים על שומן כדי להמיסו<sup>פ</sup>, ולרמ"א אסור אפילו להניחו ליד האש כדי שיפשיר, ואף אין להניחו באויר על מנת להפשירו<sup>פ</sup> אם אכן יופשר שם ויש מתירים להניחו באויר שיפשיר שם, אך לא להקריבו לאש או לשמש<sup>פ</sup>]. ובמקום הצורך אפשר להקל להניחו ליד אש להפשירו.

## הפשרת וריסוק קרח בתוך מים

**בד.** מותר להניח קרח בתוך מים כדי שימס<sup>פ</sup> [ואם היה מבושל והצטנן מותר להכניסו גם לתוך מים חמים<sup>פ</sup>], אך ראוי להחמיר שלא לרסק בידים קרח אף אם הוא נמצא עתה בתוך מים<sup>פ</sup>.

[סי' רל"ה] שהוא מקור הדין כתב את שני הטעמים, ויש נפק"מ ביניהם כדלקמן [ובשו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' ל"ד כתב שהם שני תנאי היתר מוכרחים].

סח. כן מבו' במג"א סי' שי"ח סק"מ ובמ"ב שם סק"ק, שדינו כיבש שאין בו בישול אחר בישול. וכנ"ל סי' א' הע' ל"ג. ואם לא נתבשל כלל מותר להכניסו רק לתוך מים שבכלי שני או בכלי ראשון אם אין היד סולדת בהם.

סט. אף שבמ"ב סי' ש"כ סקל"ד הביא ב' דעות בזה ולא הכריע, מ"מ כתב להחמיר בכמה מקומות, כן הוא בבאה"ל שם ד"ה יזהר ובמ"ב סי' שי"ח סקק"ח ובשעה"צ שם סקקמ"ו, וכן מבואר במ"ב סי' ש"כ סקמ"א. ולכאורה תלוי בשני חלקי דברי סה"ת שמתיר להפשיר קרח בתוך מים, שאם עיקר היתרו משום גרמא א"כ בידים אסור, ואם עיקר היתרו משום שאינו ניכר א"כ גם בידים שרי, ועיין לעיל מה שהבאנו בענין זה.

יו"ד ח"ב סי' מ' וסוף סי' קל"ז ושם או"ח ח"א סי' קכ"ב ענף ט' ועי' גם ציץ אליעזר ח"ח סי' כ"ו ומנחת שלמה ח"ב סי' ס"ח אות ג (סי' ס"ו אות כא)], ולכאורה אפשר לרדן גם כן שהעטיפה תיחשב כמו קליפת הכלי לענין שהכל נחשב מעשה אכילה אחד, וממילא המעשה אינו נחשב מעשה 'הכנת האוכל' אלא חלק ממעשה האכילה עצמו כמו ריסוק ענבים בתוך הקליפה שלהם.

סד. ע"פ הרמ"א הנ"ל, וכן הוא להדיא במ"ב סי' רנ"ג סק"ק, שאין איסור חימום קרח אף שיופשר אח"כ ויהיה מים.

סה. כמבו' בהע' נ"ד.

סו. שבט הלוי ח"ז סי' מ', וכן אמר לי הגר"ח ק שליט"א, דשאני להו בין הנחה כנגד האש לבין הנחה באויר החדר.

סז. משום שמתערב במים ואינו ניכר, סי' ש"כ סקל"ה. ובסי' רנ"ג סק"ק כתב הטעם משום שלא עביד מעשה אלא המים ממסיים אותו והוי רק גרמא בעלמא, ועי' סי' שי"ח סקק"ב. ובסה"ת

## הפשרת קרח לאיבוד

**כה.** אין להניח קרח בכיור על מנת שיופשר שם אף אם המים ילכו לאיבוד<sup>ז</sup>. ולהפוסקים המתירים הפשרת קרח באויר החדר [ע"י לעיל סכ"א] - ודאי מותר כאן.

## הפשרת שולי גוש קרח או גוש שומן

**כו.** מותר להפשיר חלק קטן מגוש קרח או חלק קטן משומן מוצק, אך לא להפשיר בידים אלא רק להקריבו לחום<sup>יא</sup>.

## הליכה בשלג בשבת

**כז.** מותר ללכת בשלג אף שמרסק את השלג בהליכתו<sup>יב</sup>. וכן מותר להטיל מי רגלים בשלג, אך אם אפשר להטיל מ"ר במקום אחר בלא טורח, יעשה כן ולא יטילם בשלג<sup>יג</sup>.

## שימוש בסבון מוצק ונוזלי

**כח.** אסור להשתמש בסבון מוצק בשבת, ועיין בהערה הטעם לכך<sup>יד</sup>, ובסבון נוזלי מותר, וראה בהערה<sup>יח</sup>.

שנקטו טעמים אחרים באיסור ריסוק קרח - משום בורא מים ומשום נולד - א"כ ה"ה בסבון היינו צריכים לאסור מטעמים אלו, ודברי המ"ב צ"ע קצת שלא כתב להדיא כן, ואמנם בסי' שכ"ז סק"ד אסר למרוח חלב על הגוף משום מוליד, וע"ע בסי' ל"א הע' ק"ד מה שביאנו בזה. [וע"י קובץ תשובות ח"א סי' ל"ח שג"כ תמה על כך, אמנם עיקר תמיהתו על האגרו"מ ח"א סי' קי"ג, אך הוא נקט כן כהמ"ב ועיקר התמיהה על המ"ב לכאור']. ואפשר ליישב שבסבון אין איסור נולד כי כל פעם מפשיר רק מעט ובהפשר מועט לא גזרו כמש"כ המ"ב בסי' שי"ח סק"ה, ואולי לכן המ"ב לא הזכיר שם ענין נולד.

והנה, בסי' שכ"ח סעיף כ"ב כתב המחבר שלא לסוך גלדי המכה בחלב מפני שהוא נימוח, ושם לא הזכירו המג"א והמ"ב דלמ"ד שהאיסור שמא יסחוט משקין יש להתיר. ואולי סמכו על מה שכתבו בסי' שכ"ח, וכל זה צ"ב. [ושמעתי מהגר"י ויזל שליט"א ליישב דחלב חשיב עומד למשקה

ע. כמו שנתבאר לעיל בהערה נ"ד. וגם הב"י והט"ז והמ"ב [בסי' ש"כ סקל"ב] סמכו בעיקר על הטעם שאינו מתכוין ולא מצד שהולך לאיבוד, והראיה שבסעיף י"ג וסעיף י"ד לא התירו משום שהולך לאיבוד. וכ"כ התהל"ד סי' ש"כ סקט"ו. וע"י סי' רנ"ג סוף סק"ק.

עא. סי' שי"ח סק"ה.

עב. סי' ש"כ, י"ג וסקל"ט. והטעם, כיון שאינו מתכוין לזה [ואף דהוי פס"ר, מ"מ כשאינו מתכוין לזה אין לזה חשיבות וממילא אין לזה שם מלאכה כלל], א"נ כיון שא"א ליהדר בזה שכל הארץ מלאה שלג לא גזרו ביה רבנן.

עג. שם סקמ"א.

עד. ברמ"א סי' שכ"ו, י' כתב הטעם משום נולד, ובמ"ב שם סק"ל כתב דלמ"ד שהאיסור משום שמא יסחוט משקין א"כ בסבון שאינו עומד לאכילה אין טעם זה שייך והטעם לאיסור רק משום ממחק וממרח. ואמנם לרש"י ולסה"ת

## שימוש בסבון אסלה

**ב.נ.** נחלקו הפוסקים אם מותר להשתמש בסבון שבאסלה, יש האוסרים מכמה טעמים ויש המתירים<sup>ע</sup>. ועיין בהערה.

## ריסוק סוכר שבכוס תה

**ל.** אסור להמיס ולרסק סוכר או מלח כדי שיהפכו למים, אבל מותר להמיס סוכר שבתוך מים או תה על ידי בחישה בכפית<sup>ע</sup> (ויש שהחמירו להמתין שימס הסוכר מעצמו, והתירו רק בשעת הדחק<sup>ע</sup>).

ממרח אך יותר טוב להחמיר, ולהגרנ"ק זצ"ל מותר להשתמש בו ואין בזה איסור כלל. ועי' צי"א חי"ד סי' מ"ז שהתיר. [ועיין בספר מאור השבת ח"א מכתבי הגרשו"א זצ"ל מכתב ט"ז].

עז. כתבנו לעיל בסעיף כ"ד שלמעשה הכרעת המ"ב לאסור ריסוק קרח אף שהוא בתוך מים, ולכאור' ה"נ אין לרסק הסוכר בידים בתוך התה, אך למעשה נקטו הפוסקים להקל בזה מכמה טעמים - בחיי אדם [כלל י"ד סי"א] כתב שסוכר לעולם אוכל הוא, ובשו"ת רב פעלים [ח"ג או"ח סי' י"ד] ביאר שיטתו שאין הסוכר נהפך למים בריסוקו אלא לפירורי סוכר קטנים מאוד והא ראה שהמים מתעבים ע"י ממשות הסוכר, אך כתב שם שלמעשה להתיר רק במקום הדחק כגון שיש לו אורחים וכדומה. ובכף החיים סי' ש"כ סק"ס כתב להתיר כיון שעירבוב הסוכר אינו מרסקו בידים ממש אלא רק מנענע המשקה כדי שינמס מהר וגם הוא מסיים שאם מרסק ממש את הסוכר אין להתיר רק במקום הדחק. גם בערוה"ש התיר. וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל להתיר. ובאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד, מלאכת דש אות א] כתב להתיר מטעם שמותר ריסוק קרח בידיים בתוך מים, אך בזה נראה שהכרעת המ"ב לאסור וכמש"כ לעיל סעיף כ"ד.

עח. עיין בהערה הקודמת. ובס' אמרי יושר כתב שהחזו"א היה נזהר שלא לערבב הסוכר בכפית.

כיון שרצונו להשתמש בחלב הנימוח, אך בסבון אחר שנימוח כבר נעלם ואין לו חשיבות א"כ לא חשיב עומד למשקין. אך עכ"פ עדיין יקשו דברי המ"ב בסי' שכ"ו, ושם י"ל כנ"ל].  
אם בסבון יש ריח, יש איסור מוליד ריח להניחו במים, סי' קכ"ח סקכ"ג.

עה. באגרו"מ [ח"א סי' קי"ג] כתב שיש להיזהר אף בסבון נוזלי סמיך ועבה משום ממרח וממחק שפושטו ומדללו עוד יותר, וכ"כ בחוט שני, אך יש פוסקים שהקילו בזה, כן דעת מרן הגריש"א זצ"ל [בקובץ תשובות ח"א סי' ל"ח] וכ"כ בברית עולם ממחק אות ה. ועי' בשו"ת אז נדברו ח"י סי' ט"ז שאפשר לערבו ולדללו במים מער"ש.

עו. הפוסקים דנים בסבון אסלה רק מצד מוליד ריח, צובע וממרח וממחק, אך מצד מוליד וגרמת ריסוק הסבון לא דנו כלל, ונראה הטעם ע"פ המ"ב בסי' שי"ח סק"ה שבדבר מועט יש להקל וה"נ הכא מתרסק ונימוח רק דבר מועט, ולמתירים ריסוק בידים בתוך מים ודאי לא שייך לאסור משום מוליד, ועי' רמ"א ומ"ב סי' שכ"ו סעיף י'. ובעיקר הנידון, דעת הגרשו"ז אויערבך זצ"ל לאסור השימוש בסבון אסלה מצד מוליד ריח אלא א"כ אין אפשרות אחרת לחיטוי, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לאסור השימוש בסבון אסלה הן מצד ממרח וממחק והן מצד מוליד ריח והן מצד צובע [באופן שנצבעים המים] ודעת הגר"ש ואזנר זצ"ל שמצד צובע אסור, ואם אינו צובע מותר לכתחילה מצד

## הקפאת מים

**לא.** אסור להקפיא מים בשבת, ויש המתירים, ועייין בהערה<sup>ט</sup>. ובמקום הצורך אפשר להקל ולהקפיא<sup>פ</sup>. ולצורך מוצ"ש ודאי אסור להקפיא<sup>פא</sup>.  
 על אף האיסור להקפיא מים [להרבה פוסקים] שלג אינו מוקצה, ואף לבעל סה"ת אין השלג מוקצה<sup>פב</sup>.

## דין הקרח כשנפשר מאליו

**לב.** בכל מקרים אלו של קרח שהפשר מאליו או ליד חום האש, מים שקפאו, שומן שהפשר מאליו או ליד חום האש, שלג וברד שהפשרו למים, בדיעבד אין בהם

כנגד האש אסור אלא אף הניחו בחמה אסור משום נולד - אין נראה כן [והרשב"א לא כתב שהניחו באויר החדר משום ששומן נפשר רק בחמה, אבל ה"ה להנחת קרח באויר החדר לשיטתו] ובפרט שנתניה במקפיא חשיב מעשה כמו הנחת דבר אצל האש ומקפיא לא גרע מאש [ומסיים שם לחוש להחמיר, עיי"ש]. ועיי' עוד שו"ת צי"א חיי"ג סי' כ"ט שכתב להקל מטעמים אחרים, וכן בחוט שני כתב להקל בזה.

ובשם חכ"א שמעתי שחשש משום בונה [וגם משום נולד], ואף שאין הקרח מתקיים, מ"מ אם מקפיא מים בקוביות קרח או בצורות מסויימות יש לחוש לבונה [וכעין האיסור להרבה פוסקים לבנות בובת שלג אע"פ שאין הבובה מתקיימת, כי יצירתו כשהיא קרח (ועייין לקמן סי' י' סעיף י"ט)], אך הדבר תמוה לאסור מצד בונה בהקפאה בקוביות שכל עיקר יצירתו אינה מתקיימת ושאני מבניית בובה מכדורי שלג שעיקר יצירתו מתקיימת אלא שכל השלג יחד ינמס אח"כ. ובשבט הלוי כתב שאין לחשוש מצד בונה כיון שהוא גרמא שאינה פועלת מיד אלא רק לאחר זמן רב, וגרמא כעיי"ז מותר.

פ. כהכרעת הרמ"א בסי' שיי"ח סט"ז.

פא. דהוי הכנה משבת לחול.

פב. עייין לעיל בהערה ע"ט הטעם לכך.

ט. בשו"ת דובב מישרים [ח"א סי' נ"ה] דימה דין הפשרת מים להקפאת מים וכתב שא"כ לסה"ת ולרמ"א אסור, וכ"כ בס' משנה הלכות ח"ד סי' מ"ח [ואף השבט הלוי עצמו בח"ג סוף סי' נ"ה למעשה חשש להחמיר אם לא במקום הצורך], וכן דעת הגריש"א זצ"ל.

והנה בשש"כ [פ"י הע' י"ד] כתב בשם הגרשז"א זצ"ל שיש צד להקל בהקפאת מים כיון שהקפאת מים הוא רק קלקול ולא נוצר כאן דבר חדש ואין זה נולד, ויל"ע אם גם כיום חשיב הכי שכיום הרבה מאוד מקפויאים מים לצורך שימוש בקרח ויש כאן יצירה מתוקנת. עוד כתב להתיר דלא גרע משלג שאינו מוקצה [עיי' מ"ב סי' של"ח סק"ל ובאה"ל סי' ש"ב סעיף א' ד"ה מן] ואי נימא שגם הקפאת מים הוא נולד א"כ לסה"ת גם שלג יהיה מוקצה וזה לא מסתבר כלל, וגם בזה אפשר לדון דהגמ' בעירובין מו. דנה רק על נולד גשם מן העבים ולא על אידוי הגשם מן הים, ש"מ דזה לא חשיב נולד לפי שאינו ניכר לעין אדם וה"נ שלג יורד ואינו ניכר לעין אדם אם יורד קפוא או שקופא בדרך או שכבר היה קפוא בעננים וזה לא נאסר משום נולד.

ובשבט הלוי [ח"ג סי' נ"ה] כתב שסה"ת אסור רק בדבר שנעשה בו מעשה ומשום נולד אבל כשלא נעשה מעשה אין איסור כלל, אך מלשון הרשב"א שהביאו והוסיף שלסה"ת לא רק כשהניחו

איסור מוקצה ומותר להשתמש בהם<sup>ב</sup>, ושונים הם משאר נולד שאסור אף בדיעבד משום מוקצה<sup>ג</sup>, אך אם יש לו מים אחרים ראוי להשתמש בהם ולא במים הנולדים<sup>ה</sup>. ובחלב וגלידה שהפשירו, יש שהתירו לאוכלם בכל גוונים<sup>ו</sup>.

### שבירת קרח או 'איגלו'

לג. אין לשבור 'איגלו' בשבת, בין אם יש פלסטיק המחלק את האיגלו לשנים ובין אם לא, כי עצם שבירת קרח אינה מותרת כי אם לצורך שבת<sup>ז</sup>.

אבל יש קצת הבדל כי שבירת קרח מצד עצמו אפשר להקל אם יש בזה צורך שבת, ושבירת הפלסטיק במקום במסומן לחיתוך אסורה בכל מקרה לדעת כמה מגדולי ההוראה<sup>ח</sup>.

### שאיבת חלב

לד. אסור לשאוב חלב לתוך כלי, אבל מותר לשאוב אם החלב מצער אותה ובתנאי שהחלב ילך לאיבוד<sup>ט</sup>. ולכן מותר לשאוב חלב לריצפה או לתוך כלי שיש בו סבון נוזלי או אקונומיקה כשהחלב נפסד שם והולך לאיבוד [רק במקום צער, וכנ"ל].

שמותר לשבור קרח לצורך לקיחת האוכל מתחתיו כמו שמותר לשבור חבית מוסתקי לצורך האוכל, ויש בזה ב' נפק"מ, א, אם מותר לשבור את הקרח עצמו שלא לצורך אכילתו אלא לצורך חלוקה וכדו', ב, אם מותר לשבור קרח המחובר לקרקע, והאחרונים [מג"א וא"ר וסייעתו] נחלקו איך ההלכה בזה, ופסק המשנ"ב [סי' ש"כ סקל"ו] שלצורך שבת אפשר להקל, אבל אם אין בזה צורך שבת אין להקל.

פח. משום מחתך במה שחותך במקום המסומן וגם אפשר שיש בזה מכב"פ, כעין הפרדת גביעי לבן זה מזה ופתיחת לשונית של פחית שתיה, ויבואר לקמן סי' י"ב סעי' י"ז.

פט. סי' ש"ל, ח' וסקל"ב וסי' שכ"ח, ל"ד. ושאני מסחיטת כבשים ושלקות לפי שחלב חשוב מצד עצמו ויש בו איסור מפרק ולכן אף לאיבוד אסור לחלוב אם לא במקום צער, וכנ"ל בהע' כ"ו. לענין חלב המצטבר ב'קונניות', עי' סי' ל"ג הע' י"ז.

פג. לרמ"א אסור גם בדיעבד משום נולד, אך המ"ב [בסי' שי"ח סקל"ז] פסק שמותר בדיעבד, ואף שבסי' ש"כ סקל"ה כתב שיש להחמיר כהרמ"א אין כוונתו לבדיעבד אלא לעיקר הדין שלא להניח שומן וקרח במקום שיפשירו.

פד. משום שכאן הרבה פוסקים שקרח שם משקה עליו גם כשהוא קפוא ואין בו איסור נולד כלל.

פה. כ"כ בשש"כ פרק י' הערה י' בשם הגרשז"א זצ"ל, וכן מורה הגריש"א זצ"ל.

פו. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"י הע' י"ח], עיין שם טעמו, וכן דעת הגר"מ גרוס שליט"א, וטעמו בחלב כהגרשז"א ובגלידה כיון שאינו נמשך לצורך האוכל אין לזה שם משקה וכדמשמע בשבת קמד. וכפי' הרמב"ן והרשב"א והר"ן שם.

פז. נחלקו הראשונים אם יש שם סותר בשבירת קרח, שיטת המרדכי שיש בזה שם סותר אלא

נראה שמותר לשאוב חלב לאיבוד אם חוששת שיפסיק לה החלב אם לא תשאב<sup>ז</sup>, ואף שלא במקום צער יש להתיר בכה"ג.

### קילוח חלב לפי התינוק

לה. כיום, יש להסתפק אם מותר לקלח מהחלב אל פי התינוק כדי לעורר את התינוק לינוק<sup>זא</sup>.

### חליבת בהמה

לו. אסור לחלוב בהמה, אבל מותר לומר לנכרי שיחלוב את הבהמה, משום צער בעלי חיים של הבהמה. ועדיף שהנכרי יחלוב לתוך אוכל שאז אסור רק מדרבנן<sup>זב</sup>.

### צחצוח שיניים

לז. אסור לצחצח שיניים בשבת מכמה סיבות<sup>זג</sup>.

מי שאצלו הצחצוח לא בהכרח מוציא דם, יכול לצחצח במברשת נקיה ויבשה.

תחליפי חלב אם כן אין את ההיתר. וצ"ע למעשה, ולכן יש להימנע מכך.

זב. סי' ש"ה, כ' וסקע"ג. ועי' חזו"א סי' נ"ו סק"ד מה יעשה מי שאינו מוצא נכרי.

זג. מי שאצלו תמיד הצחצוח מוציא דם אסור משום פס"ר של חבלה, ומלבד זאת יש איסור סחיטה של המים מהמברשת שיש לה שערות רכות וצפופות וכנ"ל בהע' מ"ח ובהע' מ"ט שכן דעת הפוסקים [אגרו"מ ח"א סי' קי"ב ומנח"י ח"ג סי' מ"ט ושבת הלוי ח"ה סי' מ"ה ואור לציון ח"ב סי' ל"ה אות ו וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל].

צ. שחלב אם חשוב ונחוץ לבריאות התינוק, ועי' בס' מאור השבת ח"א מכתבי הגרשו"א זצ"ל מכתב י"א שכ"כ הגרשו"א זצ"ל, וכן שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א.

אמנם לשאוב את החלב לשימוש אסור מפני שכיום יש תחליפי חלב טובים ואין לדון העדר חלב אם כסכנת נפשות לתינוק, כמב' באגרו"מ אבן העזר ח"ב סי' ח' וכן מורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. [ובשעה"צ סי' שכ"ח סקפ"א הסתפק בזה, אך כיום יש תחליפי חלב טובים].

זא. עי' סי' שכ"ח, ל"ה. ובביאור ההיתר הסתפק הבאה"ל שם ונטה לומר שהוא משום סכנה אם לא יינק, ולפי"ז כיום שאינו סכנה כיון שיש

## סימן ז

## הלכות טוחן

## כללי מלאכת טוחן

א. גדר מלאכת טוחן הוא ריסוק ופירור דבר שלם לפירורים קטנים\*. אסור מדאורייתא לפורר ולטחון בשבת חיטים לקמח, וכן אסור לפורר עץ לפירורים, או לחותכו לחתיכות קטנות, וכן אסור לפורר ברזל, וכן אסור לפורר רגבי עפר לפירורים<sup>2</sup>.

מותר לטחון ולרסק מאכלים בשני שינויים, ויבואר לקמן בסעיף ט' ובהע' י"ט.

## חיתוך פירות וירקות ובשר ושאר מאכלים דק דק

ב. אסור לחתוך פירות וירקות<sup>3</sup> דק דק משום שחיתוך דק דק בכלל טחינה הוא, ואפילו פירות וירקות שאפשר לאוכלם גם קודם החיתוך<sup>4</sup>.

מותר לרסק או לחתוך דק דק ביצים בשר וגבינה, אך לא בכלי מיוחד כמו 'פומפיה' [אבל ב'סלייסר' יש להקל שמותר]<sup>5</sup>.

כהרמב"ם שהצריך חיתוך דוקא לבישול. [בחזו"א ריש סי' נ"ז כתב שגם הרמב"ם מודה שיש איסור מדרבנן בכל גווי, אבל בב"י משמע שלרמב"ם אם אינו לבישול שרי לכתחילה].

ד. באה"ל סי' שכ"א ד"ה לפני, ודלא כהמג"א שכתב שבירקות שאפשר לאוכלם בלא חיתוך דק דק אין איסור טחינה בחיתוכם.

ה. סי' שכ"א, ט', י' וסקל"א, שיש להקל באוכלין שאפשר לאוכלם גם לפני החיתוך אם אינם גידולי קרקע. ומבו' שם בסעי' י' [ובבאה"ל בסעי' י"ב ד"ה מיני] שאסור לרסקם בכלי המיוחד לטחינה כמו פומפיה.

א. עי' בחזו"א סי' נ"ז ד"ה לענין לגבי מהות מלאכת טוחן וכתב שם שגם ריסוק פירות הוא בכלל טחינה, ובאגרו"מ דן בזה ויבואר לקמן. ומ"מ ודאי עיקר המלאכה הוא פירור וטחינת דבר אחד לפירורים קטנים וכפי שמתבאר בסוגיית הגמ' בשבת עד: וכלשון הרמב"ם [שבת פ"ז ה"ה] שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה.\*

ב. רמב"ם [שבת פ"ח ה"טו ופ"ז ה"ה] ומשנ"ב סי' שכ"א סוסקמ"ה.

ג. האיסור הוא גם בפירות שאוכלן חיים ולא דוקא בחותך לצורך בישול, שם סקל"ח. ודלא

\* והנה כתב שם הרמב"ם הלוקח לשון של מתכת ושף אותו כדי ליקח מעפרו הרי זה תולדת טחינה [וכע"ז בפ"ח ה"טו] ומתבאר שטחינה מדאורי' אף בדבר שאינו גידולי קרקע כמו מתכת, וכן במ"ב סי' שכ"א סוסקמ"ה פסק לזה. ויל"ע א"כ אין מצטרפת סברא זו לסברא מכרעת להתיר חיתוך בשר וגבינה דק דק כיון שאינם גידולי קרקע, ואמנם במג"א סק"י נקט שעיקר הטעם להתיר הוא מפני שהם אוכלין אך גם הוא מצרף הטעם שאינם גידו"ק ובמ"ב כתב זה טעם עיקרי ובט"ז כתב שכל ההיתר רק מחמת זה. וצ"ע.



מאכלים שאינם גידולי קרקע שאי אפשר לאוכלם בלי חיתוך [כגון בשר צלי יבש או קשה], אסור לחותכם דק דק<sup>1</sup>. ואם רוב העולם כן יכולים לאוכלם בלי חיתוך מותר לחותכם אף למי שאינו יכול לאוכלם בלא חיתוך.  
אוכל שאינו חפץ לאוכלו ולא להאכילו לתינוק אלא רוצה לרסקו מסיבה אחרת, אסור ללועסו בשיניו משום טוחן<sup>2</sup>.

### שיעור דק דק

ג. שיעור דק דק לא נתברר לנו<sup>3</sup>, ובאמת, קשה ליתן שיעור מדויק בזה שהרי חיתוך אבטיח דק דק שונה בגודלו מחיתוך מלפפון דק דק שהרי הצורך בשניהם שונה, ולכן צריך להיזהר בחיתוך כל פירות וירקות שיחתוך באופן שודאי אינו דק דק ובפרט בחיתוך אבטיח ומלון וכדומה שאפשר שגם חתיכות גדולות קצת נחשב דק דק בירקות כאלו<sup>4</sup>. ובסמוך לאכילה יש להקל אם חותך חתיכות גדולות קצת, וכדלקמן.

י"ב ד"ה המחתך.

ט. כתב הט"ז [סי' תק"א סק"ב] שהמבקע עצים כדרך שרגילים להדליק בהם אש נחשב דק דק, ועי' שו"ע הגר"ז שם סק"ב, ועד כמה שיחתוך את העצים בגודל קטן, פשוט שבירקות הגודל שונה [ועי' או"ז סי' ס' שעמד בהערה זו]. ובספר ברית עולם מלאכת טוחן כתב שחיתוך גדול יותר מהדרך שרגילים לחותכו בחול אינו דק דק, ובבאה"ל [ד"ה המחתך] לא משמע כן שכתב שחתיכות גדולות אין דרך המחינה בכך ולכן אין חיוב חטאת, ובהמשך דבריו כתב שגם זה אינו שיעור גמור לסמוך עליו לקולא שזה רק השיעור לגבי חיוב אבל לגבי איסור אפשר שגם זה אסור לפי ששיעור דקותן לא נודע, וכתב הבאה"ל שאם חותך סמוך לסעודה ודאי מותר אם החתיכות גדולות קצת יותר מרגילותו בחול. [בשו"ש כתב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שכל דבר שאינו נבלע כמו שהוא אלא צריך חיתוך בשיניים מקודם כבר אינו דק דק, ובבאה"ל כתב ששיעור דקותן לא נודע לנו ולא הזכיר שיעור זה, גם יש לדון שם בהקשר הדברים אם נתכוון גם להקל עפ"י ז].

אמנם נראה ש'סלייסר' אינו נחשב כלי מיוחד לטחינה כי הסכין אינה יותר גדולה בעצם מסכין רגילה אלא שיש פטנט לחתוך בקלות ובצורה מסודרת ולכן חיתוך בכלי אינו נחשב עובדין דחול, וכדלקמן בסעיף ו' לגבי כלי לחיתוך ביצים.

ו. בתרה"ד סי' נ"ו חילק בין אוכלין שהם גידו"ק לאוכלין שאינם גידו"ק, שבאוכלין שהם גידו"ק אסור לחותכם [לפני זקנים, ובבאה"ל כתב שה"ה לצעירים ונקט זקנים רק משום הרגילות] ובאוכלין שאינם גידו"ק מותר לחותכם אפי' לפני מי שאינו יכול לאוכלם בלא חיתוך כי רוב העולם כן יכולים לאוכלם בלא חיתוך, וכן פסק המג"א והמ"ב בסק"ב, ומבו' שאסור לחתוך דק דק אוכלין שאינם גידולי קרקע שרוב העולם אינם יכולים לאוכלם בלי חיתוך.

ולפי"ז אפשר שאם יש גוש קרח גדול שא"א לאוכלו בלי חיתוך, יהיה בו איסור טוחן [אלא שיש לדון אם נחשב טוחן אחר טוחן - עיין לקמן הערה ל"ב], ולרסקו אסור משום איסור ריסקו קרח המבואר בסי' ש"כ סעיף ט'.

ז. סי' שכ"א סוף סקט"ו.

ח. ספר יראים, הובאו דבריו בבאה"ל סי' שכ"א,

## חיתוך סמוך לסעודה

ד. ברמ"א פסק שמותר לחתוך פירות וירקות דק דק סמוך לסעודה, אך במשנ"ב כתב שהרבה מפקפקים על היתר זה ולכן ראוי לא לחתוך דק דק אפילו סמוך לסעודה,<sup>1</sup> והחותך דק דק סמוך לסעודה אין מוחיז בידו, ואם חותך חתיכות גדולות קצת ניותר גדולות מהרגילות לחתוך בחול]<sup>2</sup> סמוך לסעודה מותר לכתחילה, וכן יש לנהוג<sup>3</sup>. שיעור "סמוך לסעודה" הוא כשיעור "ברירה לאלתר", והשיעור הוא לפי הנצרך להכנת הסעודה<sup>4</sup>.

## תנאי היתר "סמוך לסעודה"

ה. היתר "סמוך לסעודה" הוא גם בריסוק פירות וירקות, ולא רק בחיתוך דק דק<sup>5</sup>. ויש שכתבו, שההיתר שייך רק בחיתוך דק דק ולא בריסוק פירות וירקות, [נראה עוד לקמן בדין ריסוקם]<sup>6</sup>. יש אומרים שהיתר סמוך לסעודה אינו מתיר חיתוך אוכלין דק דק לאנשים שאינם יכולים לאכול את הפרי קודם חיתוכו דק דק [כגון זקנים ותינוקים], ולהם אף סמוך לסעודה אסור, ויש אומרים שההיתר הוא אף לאנשים כאלו<sup>7</sup> [נראה עוד לקמן סע' ט' בדין ריסוק בננה לתינוק].

והנה הב"י ואגרו"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ב. יג. במ"ב שם כתב שמזמן יציאה מבית הכנסת מותר, וכוונתו שאז הוא הזמן שמכינים את הסעודה, ותלוי לפי המציאות - וכמו שנתבאר בסי' ה' סעיף ג'.

יד. שם סקכ"ו וכן מוכח מפשטות דברי הגר"א המובאים בבאה"ל ד"ה לפני, ואמנם רש"י פירש שריסוק זה היינו חיתוך, ולפי"ז אין ראייה משם. וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ב.

טו. חזו"א שם. ואפשר שיש להוכיח כן מסי' של"א סעיף ז' לגבי שחיקת כמון לפני המילה שלא התירו לשחוק כדרכו אף שהוא לאלתר לפני המילה, ויש לדחות שהיתר לאלתר שייך רק בטחינת אוכלין, שנחשב כדרך אכילה, ולא בטחינת שאר דברים. ועכ"פ גם להכרעת המשנ"ב להתיר בצירוף חתיכות גדולות קצת, לא שייך דבר זה בשחיקת כמון.

טז. החזו"א שם אוסר למי שאינו יכול לאכול

י. סי' שכ"א ברמ"א סעיף י"ב, ובמ"ב שם סקמ"ה ובמ"ב סי' שכ"ד סקט"ו העתיק דברי הרמ"א לדינא ולא ראה צורך לחלוק עליו שם. ובספר דרוך יקרא עמ' רמז הובאו דברי החפץ חיים [בספר "מחנה ישראל", מלאכת שבת, הטוחן אות ב], וז"ל שם: אסור לחתוך פירות וירקות דק דק וכן מהראוי ליהרר שלא לחתוך הבצלים דק דק מאוד רק קצת גדולות וגם זה לא יעשה אלא סמוך לסעודה מה שהוא צריך לאותה סעודה. הרי שכתב לאסור חיתוך דק דק אף סמוך לסעודה ולא הזכיר שם כלל היתר זה.

יא. אף שלא נודע לנו שיעור דק דק, מ"מ בזה מהני חתיכות גדולות קצת בצירוף מה שאוכל לאלתר, וגדר גדולות קצת לענין זה הוא שיחתוך מעט יותר גדול מרגילותו בחול. באה"ל ד"ה המחתיך.

יב. שם סקמ"ה ובאה"ל ד"ה המחתיך. וכן פסקו רוב הפוסקים, עיין חזו"א או"ח סי' נ"ז ד"ה

## עובדין דחול בחיתוך

ו. כשחותך פירות או שאר מאכלים [גם כאלו שאינם גידולי קרקע] באופן המותר, לא יחתכם בכלי המיוחד לחיתוך [כמו "מקלף", "פומפיה" וכדומה] משום "עובדין דחול"<sup>1</sup>, אבל מותר לחתוך ביצים בכלי המיוחד לכך<sup>2</sup> [בעל כמה סכינים, החותך את הביצים לפרוסות].

## חיתוך וריסוק שומשום

ז. נראה שאסור לחתוך שומשום באצבעו או בציפורנו משום טוחן<sup>3</sup> [ולענין ריסוק

לשנים יש בו משום טוחן, ובאגרו"מ [או"ח ח"ד סי' ע"ד, טוחן] כתב שבפירות וירקות בדר"כ אין זה דק דק לחותכם לשנים, אמנם בכה"ג שהשומשום קטן מצד עצמו ודאי יש טוחן בחיתוכו לשנים, והכל לפי הענין [וע"ע שבה"ש בהקדמתו לטוחן אות ו].

גם אין להתיר מצד שינוי שחותך השומשום ביד, דעד כאן לא התירו אלא ריסוק בקתא דסכינא [סי' שכ"א, ח'] כיון שיש מדוך של אבן, ומדוך של עץ הוא שינוי, וקתא דסכינא הוא שינוי גדול ולכן מותר, אבל חיתוך דק דק אין בו שני שינויים וחיתוך ביד הוא רק שינוי אחד ואסור מדרבנן, וכ"כ להדיא בב"י סוד"ה והרמב"ם, וז"ל שם 'משמע מדבריו דלא מיחייב אלא כדפרים בכלי דוקא אבל פרים ביד לא, ומיהו אפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא'. ועי' גם סי' תק"א, ב' ונו"כ שם. ובתהלה לדוד [סק"י] ובשבה"ש [סק"מ] כתבו דאף לפורר ביד דבר שדרכו בכך אסור, ולכן במפרר טיט יבש שעל בגדו יש איסור טוחן אף שמפרר ביד, ובא"ר הסתפק בזה ונשאר בצ"ע. [ואמנם בלשון המ"ב סק"ז שכתב אבל לחותכו דק דק בחורפא דסכינא אסור משמע דבקתא דסכינא גם זה מותר. אך אין זה הוכחה גמורה נגד לשונו המפורש של הב"י].

ובט"ז סי' תק"א סק"ב לגבי ביקוע עצים כתב שביד אין איסור טחינה אלא רק איסור טירחא, אבל המעיין ימצא שמקורו מהיש"ש בכיצה [פ"ד

בלי חיתוך, והגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"ו הע' ט"ז] מתיר וכתב שבמ"ב סי' שכ"א סקמ"ה וסי' שכ"ד סקט"ו נראה שסתם כדבריו, והיינו ששם הזכיר היתר דק דק סמוך לסעודה ולא חילק בין מי שיכול לאכול בלא חיתוך לבין מי שאינו יכול לאכול בלא חיתוך.

יז. סי' שכ"א, י' וסקל"ו. ועיין בבאה"ל שם בסעיף י"ב ד"ה לפרר וד"ה מידי.

יח. כ"כ באגרו"מ ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ד, וביאר שעובדין דחול הוא כשמקפיד על המלאכה ואינו עושה אותה בדרך עראי אבל כאן חותך בכלי הזה רק כדי להקל על החיתוך, וכ"כ בשש"כ [פ"ו הע' י"ב] בשם הגרשז"א זצ"ל וביאר טעמו שאין זה כלי מיוחד לחיתוך אלא כלי מטבח רגיל העשוי מסכינים רגילים המחוברים יחד במסגרת ואינו נחשב כלי מיוחד לחיתוך. אך בספר מאור השבת ח"א מכתב ב' כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל טעם אחר, מפני שמיוחד לחיתוך שקודם אכילה, וכלי שמיועד רק לחיתוך כזה מיד קודם אכילה [מהיד לפה] אין בזה עובדין דחול. ועי' לקמן סי' מ"א סעיף מ"א בהגדרת עובדין דחול. ומטעמים אלו נראה שגם בסלייסר [רגיל ופשוט] מותר לחתוך, כי אינו סכין מיוחדת אלא סכין רגילה שעשויה בפטנט בצורה שתהיה נוחה לחיתוך מדויק.

יט. מב' ברש"י שבת עד: ד"ה חייב שגם חיתוך

שומשום באצבעו עיין בהערה<sup>2</sup>], אבל מותר לחתוך חלות ואין לחשוש לאיסור טוחן אם נחתך שומשום תוך כדי חיתוך החלות<sup>3</sup>.

### ריסוק פירות וירקות שאינם מבושלים

ח. יש אומרים שאסור לרסק כל פירות וירקות [שאינם מבושלים] משום טוחן שגם מיעוך פרי בכלל טחינה הוא [ואף אסור לעשות כן סמוך לאכילה לשיטתו וכנ"ל בסעיף ה']<sup>4</sup>, ויש אומרים שאין טחינה בבגנות וכדומה שהם רכים ואפשר רק למעוך אותם אך לא שייך לטוחנם, אלא שעדיף להחמיר ולרסק בשינוי [בקת הכלי ולא בצידו הרגיל] ואם קשה מותר לשחוק גם במזלג<sup>5</sup>.

פרי או ירק שהתרכך ועכשיו הוא רך מאוד, דינו כדלקמן בסעיף י'.

### ריסוק פירות וירקות בשינוי

ט. ריסוק בשני שינויים מותר ובתנאי שיהיו שני השינויים בכלי שמרסק בו וכגון שמרסק בקת הסכין<sup>6</sup>, ובנוסף גם לא ירסק בתוך כלי המיועד לריסוק<sup>7</sup>. ולכן,

ריסוק דבר אחד להרבה רסיסים אבל בריסוק דבר בעל צורה לרסק אין טחינה שרק נשתנה צורתו, ובגרוגרות באמת נתרסקו הגרוגרות להרבה חתיכות קטנות אלא שחזרו ונדבקו לאחר ריסוקם משא"כ בננה [ואבוקדו רך] שמעולם לא נתפרדו לכמה חתיכות אלא רק נשתנה צורתם לרסק ואין זה טוחן [ולכאורה דין אבוקדו רך כדין בננה].

[והנה, ברש"י דף קנה. פי' אין מרסקין - אין מחתכין, וכן ברמ"א פי' התוספתא של אין מרסקין גרוגרות בפני הזקנים - אין מחתכין, ואע"פ שהמג"א תמה עליו, הגר"א יישבו וכתב שאין מחתכין היינו פי' של אין מרסקין, ולפי"ז חסר לנו מקור לאיסור ריסוק פירות, אך עדיין יש מקור לריסוק פירות משחיקת הריפות בסו"ס שכ"א ועוד ראיות כמש"כ החזו"א בס"י נ"ז].

כג. סי' שכ"א, ז', ח'. ונתבאר הטעם לעיל הע' י"ט שריסוק בקת הסכין נחשב שתי שינויים [ובסי' של"ז, ז' לא התירו ריסוק כמון בשינוי, ואפשר שאינו שינוי מספיק גדול להיחשב שתי שינויים].

כד. שם סקכ"ה וסקכ"ח.

סי' ז' [ושם כתב להדיא שביד אין זה אב מלאכה ולכן מותר ביו"ט, וגם כשדוחה הראיה מהרא"ש הזכיר שם שכיון שאינו אב מלאכה לכן מותר, וא"כ אין לנו הוכחה לשבת שאפשר שאסור מדרבנן כמש"כ הבי"י בס"י שכ"א].

כ. איסור דש בריסוק פרי שייך רק אם דרך לרסק ולסחוט את הפרי, ומבואר בס"י ש"כ סעיף א' שכשיש אנשים שעושים כן ומולכים לשאר העולם אסור לרסק ולסחוט וכיום שמן שומשום אינו מצוי כל כך לשימוש רגיל למזון, אבל אם יהיה מצוי לשימוש רגיל א"כ יהיה גם אסור "לרסק" שומשום באצבע משום דש.

כא. לא הוי פס"ר וא"כ הוי דבר שאין מתכוין ומותר, ובפרט שיש כל הציורפים הנ"ל לדון לקולא.

כב. לחזו"א [בסי' נ"ז ד"ה ולענין ובסי' נ"ח סק"ט] אין הבדל בין פירור לרסיסים לבין מיעוך דבר שחוזר ומתדבק מיד אחר מיעוכו וריסוקו, וראייתו שגם בחיתוך וריסוק גרוגרות הם חוזרים ונדבקים ואעפ"כ אסור משום טוחן. אך באגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד, טוחן אות ב] כתב שטוחן זה רק

מותר לרסק בננה ואבוקדו בקת הסכין לתוך צלחת.

ושינוי המתיר ריסק הוא כשמרסק את הפירות והירקות בקת הסכין וכנ"ל או בידית של כף כ"ה. אמנם, יש שכתבו שריסק בכף עצמה הוא גם כן שינוי, ולהיפך, בידית של כף נח יותר לרסק מאשר בכף עצמה<sup>כז</sup>.

### ריסק פירות וירקות מבושלים

י. פירות וירקות מבושלים שנתרככו וגם נתמעכו היטב בבישול, מותר לרסקם ואין בזה איסור טוחן, אבל אם נשאר יציבים בצורתם אחר הבישול נשאר עליהם איסור טוחן ואסור לרסקם<sup>כז</sup> [ויש המתירים ריסק כל פירות מבושלים, עיין בהערה]. ולכן, מותר לרסק תפוז שנתרככו מאוד בבישול וכן מותר למרוח פירות מבושלים [קונפיטורה] על הלחם<sup>כח</sup>.

כה. חזו"א סי' נ"ז ד"ה ונמצינו.

כו. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"ו הערה כ"א] וכן דעת הגריש"א זצ"ל, ובאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ה] כתב שמסתבר כהגרשז"א זצ"ל אלא שאפשר שלדעת החזו"א עצם השינוי לחלק האחורי של הכלי נחשב שינוי אף שבאמת כך נח יותר מאשר בכף עצמה.

כז. הנה יש כמה טעמים בביאור קולת טחינה במבושל. א. דעת התהל"ד [בהשמטות לסי' רנ"ב] שכל פרי מבושל א"א לטוחנו ולפוררו לרסיסים אלא רק לרסקו וכעין שיטת האגרו"מ שהבאנו לעיל הע' כ"ב לגבי בננה, ולשיטתו אין בזה איסור טוחן, ולפי"ז אף בירקות מבושלים ויציבים בצורתם מותר לטחון ולרסק. ב. אך כתבנו לעיל שלחזו"א אף בכה"ג יש איסור טוחן, ואעפ"כ דעתו להתיר טחינה במבושל [כ"כ בסי' נ"ח סק"ט], וביאור טעמו עפ"י דברי הרמב"ם [הל' שבת פכ"א הי"ג, והביאו הב"י סו"ס שכ"א ונפסק בשו"ע סי' שכ"א סעיף י"ט] שמותר לשחוק הריפות לפי שנידוכו מבעוד יום ודבר

שכבר נידוך ורק מחוסר שחיקה אין בו איסור טוחן. ואף ששם כתבו הרמב"ם והשו"ע שההיתר הוא בריפות שהוסרו מעל האש, אין כוונתם שרק דבר מבושל וגם נידוך מותר, אלא בנידוך לבד סגי, ומה שכתבו שהוסרו מהאש זה כדי להתיר הגסה בהם וכמבוא בתשובת הרמב"ם [שרובה הובאה בב"י שם, וע"ע בס' זמרת הארץ סי' ס"א מש"כ ע"ז], ולפי"ז דוקא בנידוך היטב ע"י הבישול מותר אבל אם נשאר יציב בצורתו אסור, וכ"כ בכלכלת שבת מלאכת טוחן, ובאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ה] הוסיף שצריך שיהיה מרוסק מאוד ע"י הבישול [וכעין תפוחים מבושלים שמצינו להדיא במ"ב סעי' שכ"ט סק"ט שמותר לסוחטם ולרסקם ובסי' שכ"א סקפ"ב שמותר למורחם על הלחם]. ג. יש שכתבו טעם נוסף [עי' שבה"ש מלאכת טוחן סקי"א] מפני שהמבושל ראוי ליאכל אף בלא ריסק וממילא אין משמעות לריסקו, אך להלכה פסק הבאה"ל ד"ה לפני שגם בכה"ג יש איסור טוחן וכנ"ל [סעיף ב'], ולכן לא הזכרתיו למעלה.

כח. סי' שכ"ט סק"ט וסי' שכ"א סקפ"ב.

## פירור לחם

**יא.** אין טוחן אחר טוחן, ולכן מותר לפורר לחם ועוגיות לפירורים<sup>כ</sup> [ואף לפירורים דקים מאוד<sup>ל</sup>] וכן מותר לפורר מצות לפירורים<sup>לא</sup>.

## פירור עפר ובוץ יבשים

**יב.** רגבי עפר ובוץ יבשים שנדבקו לנעליו או לבגדיו אסור לגרדם ולפוררם משום טוחן, ואף שאין טוחן אחר טוחן, בזה אסור<sup>לב</sup>. [ועייין עוד בסימן ט"ו סעיף ה'].]

ושוקולד] אבל הפרדה של חיבור טבעי שהתחבר מעצמו אף שהיה מופרד מקודם אסור משום טוחן ובהא לא אמרינן אין טוחן אחר טוחן, והיינו, שדבר שדיבוקו מבטל את טחינתו הראשונה יש בו טחינה, והא דאין טוחן אחר טוחן הוא כאשר החטים נעשו קמח ועתה אינו מחזיר את הקמח להיות חטים אלא יוצר מהם עיסה ע"י תערובת חדשה, ואנו אומרים שחיבורי אדם אינם חיבור ואין כאן "גוש" בתולדה אלא תערובת של דברים חדשים ואין איסור לטחון תערובת כזאת. ולפי זה מותר לרסק גם גושי סוכר שהדביקום וכן קוביות שוקולד וכן גלולות תרופה, וכ"כ בפמ"ג בסי' שכ"א שמותר לרסק סוכר כמו שמותר לחתוך מלח שדיבקהו וכן פסק המ"ב שם סק"ל. ולפי זה אתי שפיר פסק הרמב"ם [פ"ח הט"ו] השף לשון של מתכת חייב משום טוחן, אף שהמתכת היתה עפר בתולדה והותכה ע"י אדם, אלא כיון שאחר ההתכה בטלה טחינתה הראשונה ונעשית גוש שלם יש בה איסור טוחן.

אלא שהגרעק"א בסי' ש"ב הקשה ממלח שהיה דק מתחילה ונתבשל ונעשה פתיתין שהתיר הרמ"א [סי' שכ"א, ז'] לחתכו בסכין כמו שחותך הפת, והרי מחזירו להיות גוש שלם ובטל מה שהיה דק דק ומעתה יהיה בו איסור לטחון. ובשבה"ש שם ובחכמת מנוח בביצה יד. [על התוס' שם] תירצו שהחיבור של מלח הוא חיבור רך וקל וממילא אינו נחשב דבר "גוש" ואין בו

כט. סי' שכ"א, י"ב.

ל. פמ"ג סי' שכ"א מ"ז סק"י, ודלא כהלח"מ הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג, וכן פסק המ"ב להתיר בסי' תמ"ו סק"ו בשם המח"ש שם.

לא. עי' פמ"ג סי' שכ"א מ"ז סק"ב וכן פסק הבאה"ל ד"ה לפרר [ודין זה הוא אף להשבה"ש כמו שיתבאר בהערה הבאה].

ובבאה"ל שם אסר לכותשם במכתשת, ואף שביו"ט התיר הרמ"א לכותשם במכתשת, תי' התו"ש [סי' שכ"א סק"ט] שהמחבר צירף את השיטות שבהמה נחשבת גידולי קרקע ויש טחינה בגידולי קרקע עם העובדין דחול ולכן בשבת אסור לגמרי וביו"ט הצריך שינוי, ולכן מצות מותר גם במכתשת כי ההיתר מצד שאין טוחן אחר טוחן וזה היתר גמור לכו"ע, וכ"כ במחה"ש ובתה"ד ובדע"ת שם, אבל בבאה"ל כאן הביא את הפמ"ג לענין מצות שאין לכותשם במכתשת.

לב. סי' ש"ב סעיף ז'. וקשה מהמבואר בסי' שכ"א, י"ב שמותר לפורר לחם לתרנגולים משום שאין טוחן אחר טוחן, והכא נמי הרי היה עפר בתחילה [ואין לומר דמירי דוקא בעפר כזה שמעולם לא היה טוחן, שהרי כתבו הפמ"ג סי' שכ"א במ"ז סק"י והחזו"א סי' נ"ז דאין לחלק ביניהם], ותי' הפמ"ג והחזו"א שם והשביתת השבת [בהקדמה למלאכת טוחן סק"ז ובבא"ר סק"ג] דהא דאמרינן אין טוחן אחר טוחן היינו בהפרדת החיבור שבני אדם חיברו [כמו לחם

## חיתוך מלח שוקולד וסוכר דק דק

יג. מותר לחתוך דק דק גושי מלח או סוכר [שלא בכלי המיועד לכך] או לרסקם, משום שאין טוחן אחר טוחן. [וראה בהערה הקודמת הרחבה בזה].

מותר לחתוך שוקולד דק דק וכן מותר לפוררו משום שאין טוחן אחר טוחן, וכן מותר לחתוך גלולת תרופה דק דק או לרסקה משום שאין טוחן אחר טוחן. [וראה בהערה הקודמת הרחבה בזה].

## פירור צואה יבשה

יד. יש איסור לטחון צואה יבשה<sup>ל</sup>. ולכן, אסור לפורר צואה יבשה שבשירותים, אלא ירטיבה וילחלה מקודם ואז יסירנה<sup>לד</sup>.

יש לה שם של גוש אחד אף שאין כיוצא בה בתולדה כיון שתמיד נעשית כך ויש לזה שם גוש ויש חיוב בטחינתה [אבל לחם אף שגם הדרך לעשות כן, מ"מ כיון שהדיבוק שלו עם דברים אחרים ונוצר תערובת חדשה אין לו שם גוש אחד]. [ובאג"ט (מלאכת טוחן סקכ"א) תי' שבדברים שהם מהקרקע עצמו יש טוחן אחר טוחן בכל גונוי ורק בגידולי קרקע יש לחלק בין דבר שגדל כך מעיקרו לבין דבר טוחן שחזר ונדבק, ובדומה לזה כתב בקצוה"ש [אבל עי' שו"ת הגרעק"א סי' כ' והערות הגרי"ש אלישיב זצ"ל עמ"ס ביצה דף ז: ד"ה והא]. ולפי"ז גם שוקולד וגושי סוכר מותר לחותכם דק דק ולפוררם ולרסקם].

ודע, שאסור להמיס סוכר כדי להפכו למים [סי' ש"כ, י"ב].

לג. ט"ז בסי' ש"ב סק"ו ומ"ב שם סקל"ו.

לד. מבואר שם שכשהיא לחה אין איסור טוחן. וע"ע בשש"כ פכ"ג הע' נ' מש"כ על זה בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל.

איסור טחינה. אלא שלפי"ז הם אוסרים לרסק גוש סוכר שדיבוקו חזק וקשה, אבל הפמ"ג והמ"ב פסקו לא כן והתירו גוש סוכר כמו גוש מלח. ויש ליישב ע"פ הפמ"ג שם שהחילוק הוא בין דבר שיש ממנו בתולדה לדבר שאין ממנו בתולדה, דהיינו, גושי עפר שמצויים גם כגושים אם כן אחרי שנדבקו להיות גושים יש להם שם "גוש" ויש איסור טחינה בהם, אבל פירורי מלח שאינם מופיעים כגושים בשום פעם אין להם שם גוש אחר דיבוקם אלא נחשבים כתרכובת של חיבורי אדם שאין לזה שם "גוש" אלא תערובת מחוברת ואין בזה איסור טחינה.

אלא שיש להקשות על זה מדברי הרמב"ם שכתב השף לשון של מתכת חייב, והרי מתכת אין כיוצא בו בתולדה, שהרי אין גושי מתכת אלא כורים מהאדמה עפרות ועושים מהם גושי מתכות. ויש לומר שכל דבריהם רק בדברים שעשאו אדם פעם אחת, אבל מתכת שתמיד דרכה להיות גוש אלא שבעת שמוציאים אותה מהאדמה היא עפר, א"כ

## סימן ח

## הלכות לש

## כללי מלאכת לש

כל מקום שנכתב "קמח" ו"מים" הכוונה לכל דבר יבש ודבר לח

א. איסור לש כולל שני חלקים: חלק אחד - נתינת קמח למים [או כל דבר יבש לדבר לח<sup>א</sup>] והחלק השני - ערבוב ודיבוק הלח והיבש [ה"קמח" וה"מים"] יחד. ולהלכה שניהם אסורים<sup>ב</sup>.

אם נתן מעט משקה מערב שבת מותר להוסיף עוד משקה ואין בזה איסור נתינת קמח למים [אבל יש איסור בעירובוב<sup>ג</sup>]. ואם נתן מער"ש רק טיפות מעטות, אסור.

איסור לש הוא בין בדבר שהוא "בר גיבול" [נח להתערב לעיסה] ובין בדבר שאינו "בר גיבול" [אינו נח להתערב בעיסה]<sup>ד</sup>.

מלאכת לש אסורה גם בשעת הסעודה לפני האכילה ממש, ולכן גם בתוך הצלחת אסור לערבב דבר יבש עם דבר לח, ועיין לקמן סעיף ח' בדין עירובוב סלטים בצלחת. [ועיין לקמן סעיף ט' לגבי עירובוב שתי עיסות לחות].

א. סי' שכ"א סק"נ.

ב. במחבר סי' שכ"א, ט"ז כתב בלשון יש אומרים שאסור ליתן קמח למים אע"פ שאינו מערבבם יחד אמנם בסוף סי' ד סתם שרק הערבוב אסור אבל גוף הנתינה מותרת. וברמ"א סי' שכ"ד, ג' כתב 'ועיין לעיל סי' שכ"א סעיף ט"ז כיצד נוהגין', ובמשנ"ב סי' שכ"ד סקי"א כתב שכוונתו שלהלכה יש להחמיר כהי"א שבסעיף ט"ז, וכן הוא בחיי אדם כלל י"ט ס"א. ולכן, אסור ליתן בשבת מים בקמח גם בלי לערבב, ואם נתן המים בקמח בערב שבת אסור לערבבם בשבת. ועי' עוד לקמן בהע' כ"ט בגדר המלאכה.

ג. כן פסק המ"ב סק"ה, ודלא כהבאה"ט בדעת המג"א.

ד. במשנ"ב [סי' שכ"א סק"נ וסקנ"ז] ובבאה"ל [סי' שכ"ד ד"ה אין] הביא דעת הרמב"ם שדבר שאינו בר גיבול קל יותר מדבר שהוא בר גיבול ואיסורו רק מדרבנן והביא ג"כ דעת התוס' והראב"ד שדבר שאינו בר גיבול אף חמור יותר שודאי נתינת הקמח למים היא מדאורייתא בדבר שאינו בר גיבול, ולא הכריע, ובבאה"ל סי' שכ"א, י"ד ד"ה דהרי נטה קצת להחמיר כהראב"ד. ומשמע שיש לחוש לשיטה זו ולהחמיר. ובדרכי משה סי' שכ"ד נראה שפסק כשיטה זו שדבר שאינו בר גיבול חמור יותר, אך בחזו"א [סי' נ"ו סק"ג] כתב שאף לשיטות אלו בדבר שאינו בר גיבול אין איסור נתינת המים לקמח מדאורייתא אלא רק מדרבנן, ובמג"א כתב כהמ"ב שלתוס' בנתינת המים חייב מדאורייתא בדבר שאינו בר גיבול.



## סוגי הבלילות (עבה ורכה) ודיניהם

ב. לישה של בלילה עבה אסור מדאורייתא ולישה של בלילה רכה אסור מדרבנן<sup>1</sup>. לישה של בלילה עבה אסור אפילו בשינוי אלא אם כן לא היה יכול לעשות את הבלילה מבעוד יום [מחשש שתתקלקל וכיו"ב]<sup>2</sup> או לצורך מאכל התינוק<sup>3</sup>, ולישה של בלילה רכה מותר לעשות בשינוי, ויבואר לקמן בעז"ה מהו השינוי. החילוק בין בלילה עבה לבלילה רכה הוא שבלילה עבה אינה נשפכת מכלי לכלי אלא יציבה במקומה, ובלילה רכה נשפכת מכלי לכלי. מים ששמו בהם מעט קמח או אבקה והם נוזליים ודלילים, אינם "עיסה" כלל ומותר לערבבם<sup>4</sup>.

### לישת בלילה רכה

ג. בלילה רכה מותר ללושה בשבת בשינוי, ויש צורך לעשות שני שינויים: שינוי א' - שינוי בנתינת המים לקמח [או כל דבר יבש ודבר לח]<sup>5</sup>, שינוי ב' - שינוי בלישה ועירבוב ה"קמח" וה"מים"<sup>6</sup>. ומהם השינויים?  
ד. השינוי בנתינת ה"מים" ל"קמח" - לשנות מסדר נתינת בימות החול, אם בימות החול הסדר הוא להקדים את נתינת המים, יתן הקמח קודם, ואם בימות החול הסדר הוא להקדים את נתינת הקמח, יתן המים קודם<sup>7</sup>.  
אם אין סדר מסויים בימות החול ומקדימים פעם את ה"קמח" ופעם את ה"מים", יתן

יא. חזו"א שם. ושמעתי בשם הגר"ק צ"ל להגדיר החילוק בין בלילה רכה למים עכורים, שדבר שאוכלים אותו בכף כמאכל נחשב בלילה רכה ודבר ששותים אותו כמשקה נחשב מים עכורים.  
יב. סי' שכ"א, י"ד.

יג. רמ"א בסי' שכ"א, ט"ז וכפ"י המג"א [סקכ"ד] והמ"ב [סקס"ו] בדעתו, וכן פסק המ"ב שם סקנ"ז וסקס"ח, והיינו כשיטת התרוה"ד שיש שני חלקים בלישה גם נתינת המים לקמח וגם העירבוב. [ובסקנ"ז כתב המ"ב בלשון וטוב להחמיר, וכנראה כתב כן רק לדעת המחבר]. ובחזו"א בסי' נ"ח כתב שאין צריך לשנות בגיבול בלילה רכה.

יד. שם סעיף י"ד וסעיף ט"ז.

ה. רש"י בשבת קנו. ד"ה בעבה וכ"כ במ"ב סי' שכ"א סקס"ו ובחזו"א סי' נ"ח סק"ב ד"ה ונראה.  
ו. נתינת מים לקמח של בלילה עבה לא מצאנו לה שינוי, אבל אם היה כבר נתון מבעוד יום, מותר לערבב בשינוי כמו בבלילה רכה. כן משמע במ"ב שם סקס"ד וסקס"ו ובשעה"צ סקפ"ד.

ז. עי' ב"י סי' שכ"א, וכן משמע במ"ב שם סקס"ו, וע"ע חזו"א סי' נ"ח סק"ב ד"ה ונראה.  
ח. שעה"צ שם סקפ"ד.

ט. חזו"א סי' נ"ח סק"ח ד"ה כשכותשין.

י. שביתת השבת מלאכת לש סקל"ו, חזו"א סי' נ"ח סק"ט, וכע"ז שבט הלוי ח"ז סי' ק"ה [ועי"ש שחשש להחמיר אף בדבר גוש שנשפך דחשיב בלילה עבה].

קודם ה"קמח" ואח"כ ה"מים" שזהו השינוי המוזכר בגמ'<sup>טו</sup>, וי"א<sup>טז</sup> שאז אי אפשר לעשות שינוי ואין היתר להכין את הבלילה, ובמקום צורך גדול יתן הקמח תחילה ואח"כ המים ויעשה שינוי בערבוב.

ה. השינוי בערבוב ובלישה - יעשה אחד מתוך השינויים הבאים:

א. לישה מעט מעט, והיתר זה הוא רק כשהדבר היבש מבושל ומוכן כבר לאכילה ורק סמוך לסעודה". ומעט מעט, היינו שילוש כל פעם בכמות מועטת ולא יערבב את כל הקדירה יחד".<sup>טז</sup> ושיעור מעט מעט הוא כמות שרגיל לאכול בסעודה אחת".<sup>טז</sup>

ב. לישה בידו ולא בכלי.<sup>טז</sup>

ג. לישה בשתי וערב, דהיינו שבכל פעם מוציא את הכף מן הקערה [עושה שתי מימין לשמאל ומוציא את הכף, ואח"כ עושה ערב קדימה ואחורה ומוציא שוב את הכף מן הקערה, וכן הלאה] ומותר לעשות כן אפי' הרבה פעמים<sup>טז</sup> אלא שיוציא בכל פעם את הכף מן הקערה.

ד. ערבוב ע"י נענוע הכלי עצמו מצד לצד ולא באמצעות כף.<sup>טז</sup>

ה. הרקת הכלי לכלי אחר<sup>טז</sup>, וזה מותר רק פעם אחת ולא כמה פעמים מכלי לכלי.<sup>טז</sup>

כ. שם, ט"ז וסק"ו. ועיין חזו"א סי' נ"ח סוף סק"ח, שאף שלשון הרמ"א "באצבעו" אין הבדל בין אצבעו לכל ידו, וכתב עוד שאין להניח על ידו כיסוי כיון שאם יש כיסוי כבר אינו חשיב שינוי.

כא. כן מבו' בסי' שכ"ד סעיף ג' ובבאה"ל שם ד"ה ומעביר, וכ"כ בחזו"א סי' נ"ח סק"ב וסק"ח ד"ה כשכותשין ובאגרו"מ ח"ד סי' ע"ד לישה אות ט וכתב עוד שם [באותו] שבאשה זהירה יש להקל אף בלא הוצאת הכף.

כב. שם סקנ"ג וסקס"ג וסקס"ח.

כג. סי' שכ"ד, ג'.

כד. אגרו"מ שם אות ט.

טו. כן נראה שהכריע המ"ב בסי' שכ"א סקנ"ז.

טז. כ"כ בחזו"א סי' נ"ח סק"ה וסק"ו, וכדעת הט"ז [בסקי"א] שהביא המ"ב.

יז. שם סקנ"ד וסקנ"ז ובאה"ל ד"ה שמא. ושינוי זה מועיל אפי' לבלילה עבה כמבו' שם שאפי' לדברים שאיסור לישתם מדאורי' מועיל שינוי זה, ובתנאי שהמאכל היבש מבושל ורק סמוך לסעודה.

יח. סי' שכ"א, י"ד וסקנ"ד.

יט. כתב המ"ב [שם סקנ"ד] שגם שיעור כגרוגרת הוא עדיין מעט מעט כי אינו תלוי כלל בשיעור זה, ובפמ"ג [סקי"ב] כתב שמה שאוכל באותה סעודה נחשב מעט מעט ורק אם מערבב יותר משיעור זה אסור.

## לישת בלילה עבה

ז. אסור ללוש בלילה עבה אפילו בשינוי. אמנם בלילה שלא היה יכול להכינה מבעוד יום מותר ללוש בשינוי וכן לצורך הכנת מאכל לתינוק מותר ללוש בשינוי וכנ"ל בסעיף ב' [וכן בשעת הדחק מותר לומר לנכרי ליתן מים בקמח וללוש בשינויים האמורים], וילוש בשינוי באצבעו או ע"י נענוע הכלי עצמו או בשתי וערב וכנ"ל בסעיף ה' [או שילוש מעט מעט - אלא שהיתר זה שייך רק באופנים מסוימים, ולכן אין להשתמש בו אלא רק סמוך לאכילה ורק בדבר שכבר מבושל וראוי לאכילה גם קודם הלישה<sup>כה</sup>], וגם טוב שיעשה שינוי בנתינת המים לקמח<sup>כז</sup>.

## לישת חתיכות גדולות

ז. איסור לש הוא דוקא בחתיכות דקות וקטנות הנוחות להתערבב בדבר לח, אבל בחתיכות גדולות אין איסור לש. ולכן מותר לערבב חתיכות גדולות של תפוז<sup>כח</sup> במיונו או בשמן וכדומה ואין בזה איסור לש<sup>כז</sup>.

## ערבוב סלטים שבצלחת

ח. סלטים שבצלחת פרטית שאחד מהם יבש ואחד מהם לח, אם אינם מבושלים אסור לערבבם או להניח אחד על השני אפילו ממש לפני האכילה. ואם הם מבושלים [או לפחות המאכל היבש מבושל], מותר להניח אחד על השני ואף לערבבם יחד לפני האכילה<sup>כה</sup>.

שים לב, ההיתר הוא רק לערבב בצלחת שלו כמות שבדרך כלל אוכל בסעודה אחת!

כו. שם סקס"ח. והיינו, שאף שההיתר מבוסס על שיטת ריב"ז וכפסק המחבר שאין איסור בנתינת המים לקמח, דאל"כ היה אסור אפילו בשינוי, מכל מקום יעשה שינוי גם בזה.

כז. שם סקס"ח. ועיין בשעה"צ סקפ"ג שכתב דאף המג"א מירי בעושיין דק דק, ומוכח כן דלא תיקשי מדברי המג"א בסי' שכ"א סוסק"ו שהתיר ליתן חומץ ושמן על השלאטין ולא חשש ללישה, אלא י"ל דהתם מירי בחתיכות גדולות ואף המג"א פוסק בזה להקל שאין בזה משום לש.

כח. לא מצינו היתר סמוך לסעודה במלאכת

כה. בדבר שאיסור לישתו מדאורייתא אין היתר של לישת מעט מעט אלא רק במקרים מסוימים וכמב' במ"ב שם סקנ"ג ובבאה"ל סי"ד ד"ה שמא שרק בקמח קלי מותר כי הוא מבושל ומוכן לאכילה והוספת המים נחשבת כתיקון אוכל שאסור רק מדרבנן ולכן שרי במעט מעט או שההיתר רק סמוך לאכילה שאז הוא דרך אכילתו. וע"ע באגרו"מ שם. ואמנם החזו"א [סי' נ"ח סק"א] ביאר שההיתר מצד שינוי, ולפי"ז בכל דבר מועיל היתר דמעט מעט, אלא שכתב שזה מועיל רק בדבר שהרגילות לעשותו בכמות מרובה ואז כשעושה בכמות מועטת הוי שינוי אצלו.

## לישת שתי עיסות לחות

פ. יש שכתבו שאיסור לש אינו רק קמח ומים אלא אף אסור לערבב שתי עיסוק לחות יחד משום לש. לדוגמא, אסור לערבב גבינה עם ריבה או שמנת עם דבש וכל כיו"ב<sup>כ</sup>, אבל הרבה פוסקים חלקו על זה והתירו לערבב שתי עיסות רכות לחות יחד - ואם אחת מהן קשה ואחת רכה אסור לערבבם יחד<sup>ל</sup>.

## ערבוב תבשיל עם הרוטב שלו

י. גם במאכל מבושל יש איסור לש<sup>א</sup>, אלא שאם היה במאכל רוטב מערב שבת, מותר להוסיף לו עוד רוטב בשבת<sup>ב</sup>, וכשמערב המאכל המבושל עם הרוטב יערבב בנחת ולא בכח שערבוב בנחת נחשב כשינוי לענין זה<sup>ג</sup>, וכל שכן שיכול גם כן לערבב מעט מעט שזה שינוי טוב יותר<sup>ד</sup>.

והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם אחת מהעיסות קשה והשניה רכה אסור לערבבם יחד, והיינו מפני שגדר מלאכת לש הוא חיבור של שני דברים שחיבורם יחד משנה את המהות והמרקם שלהם [ולכן שונה מקיבוץ חלקים ששייך לבונה], ולכן אם יש שני עיסות לחות ואחת יותר קשה והשניה יותר רכה א"כ העירבוב יגרום לשינוי במהות ובמרקם שלהם, ודבר זה שייך גם בנתינת המים לקמח וגם בערבוב [ולכן יש להקל בנתינת שמן לביצים כדלקמן בהע' ל"ז]. והאג"ט חקר בגדר המלאכה, אבל להלכה אנו פוסקים שגם נתינת המים לקמח וגם הערבוב אסורים.

לא. מג"א שם סק"ח ומ"ב שם סקע"ז. ובבאה"ל בסעיף י"ד ד"ה שמא כשכתב שהוספת משקה לדבר מבושל לא חשיב בישול אלא תיקון אוכלא בעלמא, התיר רק לערבב בשינוי של מעט מעט.

לב. ע"פ המב' שם סקע"ז.

לג. שם סקע"ז, וכוונתו עפ"י מה שכתב בסקנ"ח דהיינו שינוי המועיל לזה.

לד. באה"ל סעיף י"ד ד"ה שמא.

לישה, ואפשר משום חשיבות היצירה של המלאכה שהוא גם בסמוך לאכילה. אמנם בבאה"ל [סי' שכ"א, י"ד ד"ה שמא] כתב שאם המאכל היבש מבושל ואוכל סמוך לסעודה מותר ללוש מעט מעט ואפילו בבליה עבה [וכדבריו במשנ"ב סקנ"ד וסקנ"ז שאפילו בדברים שאיסור לישתם מדאורייתא מועיל שינוי זה], ומעט מעט היינו מה שאוכל בעצמו בסעודה אחת וכנ"ל בסעי' ה', ולפי"ז מותר לערבב שתי סלטים שבצלחת אם הם מבושלים [ולפחות המאכל היבש יהיה מבושל כמש"כ הבאה"ל שצריך שהיבש יהיה מבושל. ולכאור' גם בסלטים לא צריך ששניהם יהיו מבושלים, ויל"ע אם גם הסלט הלח אינו לח ממש]. אבל כמות גדולה אסור גם לזמן סמוך וגם לא להניח אחד על השני וכנ"ל בסעי' א', ועי' גם חזו"א סי' נ"ח סק"ז. ואם הסלט היבש אינו מבושל גם כן אסור הכל. ולענין שני סלטים ששניהם לחים, עי' לקמן סעיף ט'.

כט. דינים והנהגות חזו"א, ושש"כ בשם הגרשז"א זצ"ל פ"ח הערה נ"ד.

ל. אגרו"מ ח"ד סי' ע"ד לש אות יג, וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

ויש אומרים<sup>לה</sup> שאם המאכל התרכך והתמעך היטב בבישול אין בו איסור ומותר גם לערבבו בכח עם המשקה שסביבו<sup>לו</sup>.

### ערבוב מעדנים בטעמים שונים

יא. נראה שמותר לערבב מעדן חלב בטעם וניל עם מעדן חלב בטעם שוקולד<sup>לו</sup>.

### הכנת סלט ביצים

יב. על פי כל הנ"ל יש לדעת כיצד מכינים סלט ביצים בצל ושמן, סלט זה הוא בלילה עבה שאין העיסה נשפכת מכלי לכלי אלא יציבה במקומה [ורק נופלת מכלי לכלי] ובבלילה עבה אין היתר ללוש אפילו בשינוי אלא א"כ אי אפשר להכינה מערב שבת וכנ"ל בסעיף ב' ובסעיף ו'.

אמנם דעת רוב הפוסקים להתיר הכנת סלט זה בשבת מכמה טעמים, וראה בהערה<sup>לה</sup>, ויזהר להקפיד על שינוי בנתינת השמן לביצה [שיתן השמן קודם הביצים והבצל] וכן

לה. כ"כ החזו"א בסי' נ"ח סק"ט.

לו. שכמו שמאכל שהתבשל ונתמעך ונתרכך היטב בבישול אין בו איסור טחינה, כמבו' שם בסקע"ו שדומה לדבר שנתרסק ונידוך מבעוד יום ואינו מחוסר אלא שחיקה, הכי נמי אין במאכל כזה איסור לישא. ע"פ החזו"א שם.

לז. שאין הם מוגדרים שני מינים מפני השינוי בצבע ובחומרי הטעם, והכל נחשב מין אחד [ורק ביחס לאיסור בורר יש להחשיבם לשני מינים וכמו שביארנו שם], ועירבוב המעדן בינו לבין עצמו אינו נחשב לישא. ובלא"ה הרבה פוסקים מתירים עירבוב שתי עיסות לחות יחד, וכנ"ל בסעיף ח'.

לח. וטעם ההיתר כתב בשש"כ בשם הגרשו"א זצ"ל [פ"ח הע' צ"ב], וכן אמר לי הגריש"א זצ"ל, מכיון שאין כוונתו ליצור גוש מהביצים והשמן אלא רק רצונו שהשמן יתן טעם לביצים וזה לא חשיב לש, ומ"מ צריך שני שינויים כיון שאין הטעם פשוט עד כדי לסמוך עליו להתיר

בלי שינוי [וסברא מעין זו מוזכרת בבאה"ל סעיף י"ד ד"ה שמא במש"כ שם וטעם ההיתר וכו' וגם שם הצריך שינוי ורק התיר מאיסור דאורייתא]. ומהגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"מ גרוס שליט"א שמעתי טעם אחר, שנחשב שאי אפשר להכין את הסלט מבעוד יום כיון שאינו דומה טעם הביצים ושמן כשמוכנים מער"ש לטעמם אם מכינים בשבת, והטעם נפחת אע"פ שאינו מתקלקל לגמרי במקור, וסגי בהכי להתיר ללוש אותם יחד בשני השינויים הנ"ל. וכ"כ בשבט הלוי [ח"א סי' פ"ו] ובמנח"י [ח"ט סי' כ"ח] להתיר הכנת סלט ביצים בשבת [עי"ש שכתב שלא להכין הביצים מער"ש אם אינו מוסיף בצל או כבד מפני שהביצה מגולה בלילה (וסברתו דלא מועיל השמן לזה, והחזו"א סבר שמועיל השמן לזה)]. ובתשובות והנהגות [ח"ב סי' קפ"א] כתב להתיר להכין סלט זה בשבת בשני השינויים.

וערבוב הבצל בשמן - אם הבצל חתוך בחתיכות גדולות מותר, ואם חתיכות קטנות מותר בשני השינויים הנ"ל לפי שא"א לחותכו מער"ש לפי שאז יפוג טעמו.

על שינוי בעירבוב [שיערבבם שתי וערב או ע"י נענוע הכלי, שרק שינויים אלו מועילים לבלילה עבה], וכמבואר לעיל סעיף ו'.  
יש שחששו לאיסור לש והכינו את הסלט מערב שבת<sup>ל</sup>.

### הכנת סלט טונה

יג. לענין הכנת סלט טונה עם שמן וביצים ומיונו, עיין בהערה<sup>ב</sup>.  
ומותר לערבב חתיכות גדולות של טונה בשמן או במיונו וכנ"ל בסעיף ז'.

### הכנת סלט כרוב וגזר או חצילים עם מיונו או שמן

יד. סלטים שהשמן או המיונו נועדו כדי ליתן טעם בלבד, אפילו הם בלילה עבה מותר להכניס בשני שינויים, ודינם כנ"ל בסלט ביצים ושמן<sup>א</sup>. ועיין בהע' מ' שבחלק גדול מהסלטים קשה לדעת מה המטרה בדיוק ובהם אין להתיר אלא או בחתיכות גדולות כנ"ל בסעיף ז' או בדבר שאינו טוב כל כך אם מכינים אותו מערב שבת כנ"ל בסעיף ב' או בדבר מבושל שכל אחד יערבב בצלחת שלו כנ"ל בסעיף ח'.

### הכנת סלט ירקות

יז. מותר להכין סלט ירקות עם שמן כשהחתיכות גדולות [ובלא איסור לש גם כן צריך לחותכם לחתיכות גדולות משום טוחן].  
סלטים שהשמן או המיונו נועדו גם לדבקם לגוש אחד והם בלילה עבה [וכהגדרתה בסעיף ב'], אסור להכניס בשבת בשום אופן [ועיין בהערה<sup>ב</sup>].

ליצור גוש ולדבק הכל יחד לסלט אסור אפי' בשינוי. וקשה לשער היטב את הכונה בזה. אמנם להמקילים מטעם שאין הטעם טוב כל כך כמו אם היו עושים בשבת [לעיל הע' ל"ז] אם כן יש מקום להקל ולהכין סלט זה בשינוי אפילו עם שמן כיון שסוף סוף נפחת הטעם אם יכינו את הסלט מערב שבת ואפשר להכינו בשינוי.  
מא. וכמו שנתבאר בהערה ל"ז. ולהחזו"א יש להחמיר גם בהם וכנ"ל.

מב. יש סלטים שאפשר להקל ללושם בשני שינויים לדעות המקילות הנ"ל בהערה ל"ז שגם אם הטעם יפוג מעט נחשב שאי אפשר להכינו מבעוד יום.

לט. בשם החזו"א מובא שחשש ללישה בעשיית סלט ביצים ושמן ולכן הכין את הסלט מערב שבת, וכן אמר לי הגר"ח ק שליט"א שראוי לנהוג כן, אמנם יכול להכין רק את הביצים והשמן בערב שבת ואת הבצל יכול להוסיף בשבת כיון שבדרך כלל הוא חתוך לחתיכות גדולות [ובפרט אם חותכו בשבת, כדי שלא לעבור על איסור טוחן] ואין איסור לישה בעירבוב חתיכות גדולות בשמן וכנ"ל סעיף ז', וגם נחשב שא"א להכינו ולערבבו בסלט מער"ש מפני שחריפותו תפוג.

מ. אם השמן או המיונו נועדו רק לתת טעם בביצים ובטונה, מותר ללושם בשני שינויים כנ"ל בסלט ביצים, אך אם הן נועדו גם כדי

### הכנת סלט טחינה מטחינה גולמית

**טז.** לכתחילה יש להכין טחינה מערב שבת, ובשעת הצורך מותר להכין סלט טחינה מטחינה גולמית, ובתנאי שישים הרבה מים בבת אחת שתהיה בלילה רכה [ולכן ישים מים הרבה יותר מהטחינה] וכן צריך לעשות שינוי בנתינת המים [שישים את הטחינה על המים ולא כרגיל] וגם בעירבוב, וכנ"ל בסעיפים ב'–ג'<sup>טז</sup>.

### הכנת דיסה או פירות מרוסקים עם מייץ לתינוק

**יז.** לצורך תינוק יש להקל ולהכין גם בלילה עבה בשני השינויים כנ"ל בסעיף ו', ולכן מותר להכין דיסה<sup>יז</sup> לתינוק או לערבב פירות מרוסקים יחד או לערבב מייץ בפירות מרוסקים לצורך מאכל תינוק. ויקפיד על שינוי הן בנתינת המאכלים להיפך מסדר נתינתם ביום חול והן בערבובם יחד, וכנ"ל בסעיפים ב', ג'<sup>יז</sup>, אמנם שינוי של עירבוב בכלי עצמו אינו מועיל כי הרגילות לעשות כך תמיד, אלא אם כן מערבב כך ביד שמאל וזה השינוי<sup>יז</sup>.

### זהירות מלישה בהכנת תה

**יח.** כשמכין תה יזהר לא לשפוך תמצית תה מועטת על סוכר אם נוצרת מכך בלילה רכה, וכן כשמכין אבקות תחליפי חלב אם יזהר לא לשפוך כמות מועטת של מים אם נוצרת מכך בלילה רכה, [אבל אם נוצרת תערובת בלילה ונוזלית לגמרי אין זה מוגדר "לש" כלל וכנ"ל בסעיף ב'].

### שפיכת מים על אבקה נמסה שנדבקת מאליה

**יט.** אסור לשפוך מים על אבקה שנדבקת מאליה על ידי המים ונעשית מאליה גוש ואין מועיל לזה שום שינוי<sup>יט</sup>. ואם נוצרת עיסה דלילה ונוזלית לגמרי, מותר כנ"ל בסעי' ב'.

בטחינה הגולמית, אין הדבר ברור להחזיר, ע"י סי' שכ"א סקנ"ח וחזו"א סי' נ"ח סק"ט.

מד. "מטרנה" נחשבת בדרך כלל כמים עכורים ואינה בכלל איסור לש'.

מה. חזו"א סי' נ"ח סק"ח ד"ה כשכותשין.

מו. אוצרות השבת [עמ' קע ועמ' שסו] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

מז. ע"פ סי' ש"מ, י"ב. ומבואר בפמ"ג סי' שכ"א

מג. טחינה גולמית עצמה נשפכת מכלי לכלי אבל אם מוסיף רק מעט מים נוצרת בלילה עבה, ולכן צריך לשים הרבה מים ואז תהיה בלילה רכה ויהיה מותר להכינה בשבת בשתי שינויים [ואין לחוש למה שקצת מתקשה במהלך ההכנה שאין לזה משמעות, ע"י חזו"א סי' נ"ח סק"ח ד"ה הא, וכ"כ השש"כ במהדורה החדשה בסוף סי' ח' בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, וכן שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א, וגם המציאות שאם יש שם הרבה מים אין העיסה מתקשה כלל]. ומה שיש שמן

## מעשה שבת כש'לש באיסור

כ. לש באיסור, אם האיסור היה בנתינת המים לקמח [או בנתינת הקמח למים] אין המאכל נאסר בדיעבד, ואם האיסור היה בעירבוב המאכל בלי שינוי נאסר בדיעבד<sup>מח</sup>.

## אופן הכנת סלט ביצים

כא. על מנת להשלים את הענין, נביא בקצרה את אופן הכנת סלט ביצים בצל ושמן באופן המותר בשבת, וכן נוסף את אופן ההכנה המהודרת<sup>מב</sup>.

א. את הביצים והבצל צריך לקלוף סמוך לסעודתו<sup>ג</sup> משום איסור בורר<sup>נא</sup>.

ב. את הביצה יכול לחתוך דק דק לפי שאין בה איסור טוחן שהרי איננה גידולי קרקע, אבל את הבצל אסור לחתוך דק דק משום טוחן אלא יחתוך חתיכות גדולות, ומותר לחתוך חתיכות גדולות קצת סמוך לסעודתו ממש. ולחזור<sup>א</sup> אסור לעשות כן<sup>ג</sup>.

ג. לא ירסק את הביצים בכלי המיוחד לכך [כמו "פומפיה"] משום עובדא דחול<sup>ג</sup>.

ד. ישפוך תחילה השמן ואח"כ הביצים ויערבבם בשינוי של שתי וערב [שמכניס הכף מצד לצד, ומוציאה, ומכניסה שוב מצד לצד בצורת שתי וערב] או יערבב בכלי עצמו<sup>ג</sup>.

ה. לא יחבר את הביצים והשמן והבצל לצורה מסוימת, אבל מותר לחברם ולדבקם לגוש, ואז ליצור מהגוש צורות פשוטות [כמו עיגול או משולש]<sup>ג</sup>.

והנהגות ח"ב סי' קפ"א.

ג. לפי הזמן הנצרך להכנת הסעודה, ועיין במש"כ בסי' ה' סעיף ג'.

נא. סי' שי"ט, א' וסק"ד.

נג. עיין לעיל סי' ז' סעיף ד'.

נג. שם סעיף ו'.

נד. עיין לעיל סעיף י"ב.

נה. עיין לקמן סי' י' סעי' ט"ז.

במ"ז סקי"ב שם שגם נחשב שעשה את העירבוב - ולא בשינוי, שהרי לא שינה כלום, ולכן אסור אף בבבילה רכה, וכן משמע באגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד, לש אות יב]. אך בשבט הלוי ח"ז סי' ק"ה משמע שבבבילה רכה מותר אם יעשה בשינוי, ויל"ע קצת דבעירבוב ליכא שינוי. גם בחזו"א מבו' כמו שכתבנו, עיין חזו"א סי' נ"ח סק"ט ד"ה זבחים.

מח. סי' שכ"א סעיף ט"ז, באה"ל ד"ה אבל.

מט. וע"ע בזה שבט הלוי ח"א סי' פ"ו ותשובות



ו. אם הביצה חמה בחום שהיד סולדת בו, אסור להניחו ליד הבצל, משום שדבר גוש מבשל אפי' בכלי שני<sup>י</sup>.

ז. אם מולח את הבצל צריך תיכף ומיד ליתן עליו שמן<sup>י</sup>.

ח. המחמיר שלא להחליק ולהשוות את המאכל כדי לייפותו משום חשש ממחק, תבוא עליו ברכה<sup>י</sup>.

ט. קליפות הביצים הם מוקצה מחמת גופו, ועי' בסי' כ"ה סעיף י"א-י"ג כיצד ינהג שלא יהיה ביטול כלי מהיכנו.

### הטלת מי רגלים על חול

**כב.** לכתחילה אין להטיל מי רגלים על גבי עפר או חול משום לישה [שהרי אסור גם נתינת מים בקמח]. ובמקום הצורך יש להקל אם אין העפר או החול שלו [שאז ודאי לא ניחא ליה]<sup>י</sup>.

[ובשביעית סי' י"ח סק"ב] בי' דברי המ"ב שהם בצירוף היתר דכבוד הבריות, אך יש להעיר ממש"כ המ"ב בסי' ת"ו סק"ט שבהטלת מ"ר אין היתר כבוד הבריות כ"כ.

נו. סי' שי"ח סקס"ה.

נז. סי' שכ"א, ג' וסקי"ג וסקי"ד וסקט"ו.

נח. סי' שכ"א, י"ט.

נט. סי' שכ"א סקנ"ז. ובחזו"א סי' נ"ח סק"ח

## סימן ט

## הלכות תיקוני מאכלים

[ויתבאר בו בעז"ה גם כן אלו אבות מלאכות שייכות באוכלין,  
והיוצא למעשה בכל אלו]

## הכנת מי מלח ושאר משקין במלח

א. אסור להכין הרבה מי מלח ביחד אפילו אם אין כוונתו לכבוש בהם ירקות\*.  
וכן אסור להכין חומץ במלח או שאר משקין במלח אם מכין כמות גדולה יחד<sup>ב</sup>. ואם  
שם שני שליש מלח או יותר, אסור להכין אפילו מעט. אבל אם שם שמן במשקה או  
במלח מקודם שעירב את המשקה במלח, מותר<sup>ג</sup>.

## שפיכת מים לחומץ

ב. אסור לשפוך מעט מים לכלי שיש בו חומץ כדי שגם המים יתערבו בחומץ ויהיו  
חומץ, ואם שופך הרבה מים על מנת להחליש כח החומץ, מותר<sup>ד</sup>.

## כבישת ירקות

ג. אסור לכבוש ירקות בכלי שיש בו מי מלח. וירקות שדרכן ליכבש בחומץ אסור

התירו], הילכך אסור אע"פ שאינו מכויין לכבישת  
ירקות. והשו"ע כתב רק את טעם רש"י משום  
דדמי לעיבוד, ולטעם זה אם אינו לשם כבישה  
מותר כמש"כ התוס' אך המ"ב חשש לשיטת  
הרמב"ם.

ובאמת קצת צ"ע שבדין מליחת ירקות כתב השו"ע  
את טעם הרמב"ם מפני שנראה ככובש כבשים  
והכובש הוא כמבשל ולא את טעמו של רש"י,  
ועי' פמ"ג במ"ז סק"ג בבי' סתירת השו"ע.

ב. שם סק"ה וסי' תע"ג סקכ"א.

ג. שם סעיף ב' וסק"י.

ד. שם סקט"ו.

א. סי' שכ"א, ב'. וטעם האיסור מפני שדומה  
לעיבוד.

ואפילו כשאין כוונתו לזה נראה שהמ"ב הכריע  
לאיסור בסי' שכ"א סק"ט, וכן מפורש במג"א  
סי' תע"ג סק"ה ובמשנ"ב שם סקכ"א לגבי הכנת  
מי מלח לליל הסדר, והטעם: א. משום שיטת  
המאירי שיסברו שמכין לצורך חול. ב. משום  
שחשש לדעת הרמב"ם שהאיסור להכין מי מלח  
הוא איסור בפני עצמו לפי שדומה למלאכה  
ממלאכת התבשיל, והיינו שצריך מעשה אומן  
לדעת כמה מלח לשים והווי תיקון המאכל [וכעין  
תקיעת שופר ורדיית הפת שהם חכמה ואינה  
מלאכה ואסורים מדרבנן, עי' תוס' שבת ג: ד"ה

לכובשן בחומץ<sup>ה</sup>. וכן אסור להכניס ירקות חיים לתוך צנצנת ירקות כבושים כדי שייכבשו אף הם<sup>ו</sup> [ואף כשאינן מים כלל בצנצנת אסור].

### מליחת ירקות

ד. אסור למלוח ביחד כמה חתיכות של ירקות או פירות שהדרך למולחם וגם משתנה טבעם וצורתם ע"י המליחה [ויתבאר לקמן אלו ירקות בכלל זה], ולהשהות זמן מרובה בתוך המלח אסור אפילו חתיכה אחת<sup>ז</sup>. והמנהג שלא להשהות החתיכות המלוחות אפילו זמן מועט אלא מטבל אחת אחת במלח ואוכל<sup>ח</sup>. ולכן, המכין סלט ירקות שיש בו גם מלפפונים יוסיף שמן או חומץ למלח, אבל אסור לבזוק מלח לבד.

### מליחת בשר וביצה

ה. ירקות שאינן הדרך למולחם וגם אין המלח משנה את טבעם ואת צורתם, וכן שאר מאכלים [כגון בשר וביצה], מותר למלוח לצורך סעודות השבת<sup>ט</sup>. וי"א דוקא לצורך הסעודה הקרובה בלבד<sup>י</sup>.

### ירקות שדרך לכובשם

ו. ירקות שדרך למולחם היינו שדרך לכובשם במלח וגם המלח משנה את טבעם וצורתם, אבל אם שמים בהם מלח מעט רק כדי להטעים הירקות אין זה נחשב ירקות שדרך לכובשן. ולכן, חומוס, גרעיני תירס וכדומה אינם נחשבים ירקות שהדרך

חתיכה ולאכול מיד.  
וטעם האיסור כ' השו"ע כהרמב"ם שנראה ככובש כבשים והכובש הוא כמבשל, ורש"י [קח: ד"ה אין] כתב הטעם מפני שדומה לעיבוד וכ"כ הטור.

ח. שם סק"כ.

ט. אבל לצורך סעודות ימות החול אסור משום הכנה משבת לחול [שם סק"א]. ומלשון המ"ב נראה שהכריע שמותר לצורך סעודה אחרת בשבת עצמה [אף שבמג"א וט"ז כתוב שרק לסעודה הקרובה מותר].

י. שם סעיף ה' וסק"א.

ה. בט"ז סוף סק"א מפורש שאין עיבוד בחומץ ולהיפך החומץ מחליש כח המלח ומונע העיבוד, אך בירקות שדרך לכובש בחומץ א"כ יש לאסור מפני שיטת הרמב"ם שהכובש כבשים הוא כמבשל, כן מבואר בפמ"ג במ"ז סק"ג. ובכבישה עצמה ודאי יש לזהר כשיטת הרמב"ם שהטעם לאיסור משום בישול וכמו שנפסק בשו"ע בסעיף ג'.

ו. סי' שכ"א סוף סקט"ו.

ז. סי' שכ"א, ד' וסקי"ד. ואם מולח כמה חתיכות וכל אחת מונחת בפני עצמה מותר מעיקר הדין אם אוכל מיד, אבל המנהג שלא להשהות כלל, כ"כ המ"ב סוף סק"כ, וא"כ צריך למלוח כל

למולחם אף שרגילות לשומרם בקופסאות שימורים עם מלח, כיון שהמלח רק מטעים את המאכל ואינו חשוב כבישה במלח<sup>א</sup>.

### ירקות שאין הדרך לכובשם או שאין משתנה טבעם במליחה

ז. ירקות שאין הדרך לכובשם, אף אם משתנה טבעם וצורתם ע"י המלח מותר למולחם כנ"ל בסעיף ה'.

ירקות שהדרך לכובשם אבל אין משתנה טבעם וצורתם ע"י המלח, ראוי להחמיר ולא למולחם<sup>ב</sup>.

### מליחת ירקות כששופך מיד שמן

ח. מותר למלוח ירקות ולשפוך עליהם מיד שמן שהשמן מחליש כח המלח<sup>ג</sup>.

### שפיכת סוכר על פירות

ט. אין לבזוק סוכר על פירות שהדרך לכובשם בסוכר והסוכר ישנה את טבעם וצורתם, כגון אפרסק, שזיף וכדומה<sup>ד</sup>.

### טריפת [ערבוב] ביצים חיות בקערה

י. אסור לטרוף [לערבב] ביצים חיות בקערה, שנראה כמכניס לבישול<sup>ה</sup>.

### פירור גבינה או ביצה במגרדת

יא. אסור לפרור גבינה או ביצה בפומפיה [מגרת] המיוחדת לפירורים, וכן אסור לחותכם דק דק בכלי גדול המיוחד לחיתוכם משום עובדין דחול<sup>ו</sup>. אך מותר לחתוך ביצים לפרוסות בכלי העשוי לכך<sup>ז</sup>.

יא. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יד. הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פי"א סעי' א'].

יב. פמ"ג סי' שכ"א סק"ה ומ"ב סקי"ג. ואפשר שזיתים בכלל זה שהדרך לכובשם אבל אין משתנה כ"כ טבעם וצורתם ע"י הכבישה, אך כיון שהדרך לכובשם במלח, מסתפק הפמ"ג ונשאר בצ"ע, ולכן מן הראוי להחמיר בזה. וירקות שאין הדרך לכובשם, ע"י מ"ב בשם הפמ"ג שהתיר.

טו. סי' שכ"א סוף סקס"ה. וביצים חיות אינם מוקצה כמש"כ בסי' כ"ג סוף סעיף ח'.

טז. סי' שכ"א, י' ובאה"ל שם בסעיף י"ב ד"ה מידי.

יז. אגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ד] והגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פ"ו הע' י"ב].

יג. מ"ב סי' שכ"א סקי"ד בשם הט"ז.

## הפרשת תרו"מ וחלה בשבת

**יב.** אסור להפריש תרו"מ וכן אסור להפריש חלה בשבת"י ויכול להתנות מערב שבת"י ולומר כל מה שאני עתיד להפריש מחר יהיה תרומה וכו' [הן בנוסח הארוך, והן בנוסח הקצר יאמר שאני עתיד להפריש מחר], לפי הענין.

## ל"ט מלאכות באוכלין

### קושר ומתיר באוכלין

**יג.** קושר ומתיר - שייך אף באוכלין<sup>2</sup>, ואסור לקשור מאכלים זה בזה או להתירם אם הקשר ליותר מיום אחד או שהוא שני קשרים זה על זה.

### מחתך ומשרטט כדי לחתוך

**יד.** אין מחתך באוכלין, וגם שירטוט כדי לדייק את החיתוך אין באוכלין, ומותר לחתוך בשר או חלה לפי מידה, וכן מותר לסמן על החלה את המקום שרוצה לחתוך שם, וכן מותר לסמן חריצים בתפוז להקל את החיתוך של הקליפה<sup>3</sup>. לחתוך המאכל כדי להשתמש בו לתיקון כלי שכבר קיים, אסור<sup>4</sup>.

### משרטט באוכלין

**טו.** המשרטט כדי לכתוב מתחת השירטוט שתי אותיות, אסור גם באוכלין, וחלק זה של שרטוט יש גם באוכלין<sup>5</sup>.

יח. סי' של"ט, ד'.

כא. סי' שכ"ב סקי"ב. ומשרטט כדי לדייק את החיתוך לכאן פשוט שאין, שאם אין מחתך אין שירטוט על מנת לחתוך בשווה.

כב. שם סקי"א.

כג. ברש"י [דף עה:]: פי' משרטט היינו כדי לדייק חיתוך בשוה, אך הרמב"ם פי"א הי"ז פי' שהוא כדי לכתוב מתחת השירטוט שתי אותיות, ואם משרטט כדי לדייק החיתוך הוא תולדה של משרטט, וכן פסק המשנ"ב [סי' ש"מ סוף סקכ"ב] ובשעה"צ [שם סקנ"ד] הוסיף שגם לרש"י הדין כן. והשתא, ודאי שכתובה יש באוכלין שהרי

יט. רמב"ם הל' מעשרות פ"ט ה"ח ועיין חזו"א דמאי סי' ט' סקי"ג בתקנה השלישית. [ועיין ברמב"ם שם ה"ט שאין הפירות מוקצה אף קודם הפרשת התרו"מ].

כ. כן הכריע המשנ"ב סי' שכ"ד סקי"ב ובאה"ל סו"ס שי"ז, ודלא כהרמב"ם שכתב שאין קשירה במאכל בהמה [כשאינו מתקיים], וברש"י שבת קנז: ד"ה בגמי מבו' שיש קושר אף במאכל בהמה [וע"ע רש"ש דף קנה.], ועי' חיי אדם כלל כ"ו סעי' ח' שפסק כהרמב"ם.

## עיבוד באוכלין [מליחת ירקות ובשר]

**טז.** מדרבנן יש מעבד באוכלין, וכנזכר לעיל סעיפים ג'-ד'. וכן מטעם זה אסור למלוח בשר או ביצה כדי להניחם למחרת שבת<sup>ז</sup>.

### החלקת מאכלים

**יז.** יש ממרח באוכלין כאלו שאי אפשר לאוכלם בלא מירוח, אבל באוכלין שאפשר לאוכלם בלי מירוח והוא רק ממרח ומחליק ומשוה המאכל כדי ליפותו מותר ואין בזה איסור ממרח וממחק<sup>ח</sup>, ובמאכלים שהדרך להחליקן וליפותן המחמיר שלא להחליקם תבוא עליו ברכה<sup>י</sup>.

מותר למרוח פירות מבושלים וממועכים ["קונפיטורה"] על לחם ואין בזה איסור ממרח כלל כיון שאינו מתכוין להחליקם וליפותם אלא רק למלא כל הפרוסה בממרח. מאכל שממרחו שלא על מנת לאוכלו [כגון להשתמש בו למשחק יפה או לתיקון כלי], אסור למרחו ולהחליקו<sup>י</sup>.

### בנין ויצירת צורה באוכלין

**יח.** יש בונה באוכלין, ולכן אסור לגבן גבינה מחלב<sup>י</sup>, וכן אסור לקבץ ולדבק מיני

הבישול וכמבו' בסי' שי"ח סקכ"ו, וכל זה צריך ביאור. ועי' בי' הגר"א סוף סי' שכ"א מה שהוכיח מזעירי [בדף קט.]. והנראה, שחלוק מלאכה שמשתנה גוף הדבר כמו טוחן ומבשל שאז בכל גונוי אסור אפי' יכול להשתמש בלא זה כשעכ"פ יש איזה מעלה אחר השינוי, ממלאכה שלא משתנה גוף הדבר וכל איסורו רק משום הייפוי שבו כגון בורר וממרח שאז כשאין כ"כ ייפוי ויכול לאכול בלא זה אין איסור כלל.

**כז.** שם, ובבאה"ל כתב דמשמע שבמאכל שאין הדרך להחליקו וליפותו אין איסור זה. ודע, שדין זה נוגע מאד להכנת סלט ביצים שהמחמיר יזהר שלא יחליק המאכל ותע"ב.

**כז.** שם בבאה"ל סוד"ה תבוא.

**כת.** רמב"ם פ"ז ה"ו, והביאו המ"ב סי' שי"ט סקס"ג.

אפילו שירטוט של כתיבה יש באוכלין, אך מסתבר ששירטוט כדי לדייק החיתוך בשוה זה אין באוכלין כיון שמחתך אין באוכלין.

**כד.** סי' שכ"א, ה' וסקכ"א ובאה"ל שם ד"ה אסור. וכן איסור מליחת ירקות [ריש סי' שכ"א] י"א שהוא מטעם שדומה למעבד.

**כה.** סי' שכ"א, י"ט וסקפ"א.

והנה, ממחק מותר בכה"ג שאפשר לאוכלו בלא זה [כמפורש סוף סי' שכ"א] ורק המחמיר תע"ב, ובורר אם יכול לאכול בלי הברירה מותר וכמבו' בסי' שי"ט ברמ"א סעיף י' [וראה מש"כ בהערות בתחילת מלאכת בורר שכשחסר בתיקון המאכל אין איסור בורר], ומאידך גיסא לגבי טוחן פסק הבאה"ל בסי' שכ"א סי"ב שאסור לטחון פרי אף כשאפשר לאוכלו בלא טחינה [ודלא כהמג"א], וכן בישול אסור אף כשיכול לאוכלו בלא גמר

פירות יחד בצורה מסוימת ויפה משום בונה<sup>כ</sup>. וכן אסור לדבק ביצים עם בצל וכבד כדי ליצור מהם צורה מסוימת ומיוחדת<sup>ל</sup>.

מותר ליצור עיגול או מרובע מסלט ביצים מוכן [ויכול לערב הסלט<sup>לא</sup> ואח"כ יקח ממנו חתיכות בצורות יפות]. וכן מותר ליצור עיגולי גלידה מסוג אחד של גלידה ויקפיד שלא לקבץ מין אחד למין שני תוך כדי עשיית הצורות<sup>לב</sup>.

### כתיבה ומחיקה באוכלין

**יט.** יש כותב ומוחק באוכלין. ולכן אסור לחתוך מאכל בצורת אותיות או בציור מיוחד, אבל מותר לחתוך מאכל בצורת משולש או מרובע<sup>לז</sup>, וכן מותר ליצור צורות מבצק או מחלות רכות ואין בזה כותב<sup>לד</sup>.

### צביעה באוכלין ובמשקין

**כ.** אין צביעה באוכלין ובמשקין מלבד כשצובע שלא לשם אכילה [כגון צובע מאכל כדי שייראה חדש ויוכל למוכרו כך או צובע משקה שאינו מיועד לאכילה כגון מים המשמשים לניקוי האסלה]. ועיין בסי' י"ד סעיף כ"ח וסעיף ל"א.

### יצירת אוכל

**כא.** אין מכה בפטיש באוכלין<sup>לה</sup>, ואין איסור ליצור אוכל בשבת, או לגמור מאכל שיהיה ראוי לאכילה. [ועי' עוד לעיל סעי' י"ד].

לב. ברמב"ם מבואר [פ"ז ה"ו] שהמדבק שני גופים בצורה אחת אסור משום בונה, ומשמע שאם הם כבר מעורבים לא שייך בונה בחיתוכם לפי צורה. וכן משמע במשנ"ב סי' ת"ק סקי"ז שלא דן כלל מצד בונה.

לג. סי' ת"ק סקי"ז.

לד. מקור הדין נתבאר לקמן סי' י"ד סעי' י"ז [ועי' שבט הלוי ח"ט סי' כ"ה], והיינו שאין שם כתיבה ביצירת צורה רק בכתיבתה על קלף או נייר כמבואר שם, וכשחותך צורה מתוך מאכל א"כ חיתוכה משאר המאכל נותן לזה שם כתיבה וכאילו שאר המאכל הוא הנייר של הצורה החתוכה והוי כתיבה.

לה. הכרעת הבאה<sup>ל</sup> סי' שי"ח, ד' ד"ה והדחתן

כט. מג"א סי' ש"מ סקי"ז, חיי אדם כלל ל"ט סוף סעיף א'. ודעת תורה סו"ס שכ"א הק' על זה מהא דאין בנין בכלים א"כ כ"ש שאין בנין באוכלין, וי"ל שעצם העמדת הצורה היא האיסור וזה יש גם בכלים בעושה כלי מתחילתו [וכמו שנתבאר בסי' י' סי"ח], ושאני מחיבור חלקים שאין בכלים. ומה שהעמדת צורה היא בונה זה דוקא ע"י הרכבת חלקים, אבל אם עושה צורה מאוכל קיים הוא שייך למלאכת כותב ולא לבונה.

ל. ע"פ המג"א והח"א הנ"ל וכ"כ הכלכלת שבת מלאכת בונה והקצו"ש ע"פ סכ"ה.

לא. באופן שלא יהיה בזה לש, כגון באופן שלא יכול להכינו מער"ש ועשה שינוי גם בנתינת הביצים לכבד וגם בעירוב, וע"ע בסי' ח' סעיף י"א.

## מלבן באוכלין

**כב.** מלבן - אינו שייך באוכלין, ואין בשטיפת מאכלים ענין מלבן.

### חיתוך פירות ובשר דק דק

**כג.** טוחן - להלכה נפסק שיש טוחן בכל אוכלין: גידולי קרקע [פירות וירקות] - אסור לחותכם דק דק אפילו יכול לאוכלם בלא חיתוך. ומה שאינו גידולי קרקע [כגון בשר דגים וביצים] - רק אם אי אפשר לאוכלם בלי חיתוך<sup>ל</sup> [ובכל זה אין הבדל בין אנשים שיכולים לאכלו בלי חיתוך לאנשים שאינם יכולים לאכול בלא חיתוך אלא הולכים אחר הרוב].

אסור לשחוק פרי או ירק בשיניו אם אינו רוצה לאוכלו וגם לא רוצה להאכילו לתינוק<sup>ל</sup>.

### גוזז באוכלין

**כד.** גוזז - להרבה פוסקים יש איסור גוזז גם בעוף מבושל ואסור להסיר הנוצות הדבוקות לכנף עוף מבושל. ויש מתירים<sup>לח</sup>.

ועוד. ובדבר שא"א לאוכלו בלא חיתוך מבו' ברמ"א שם סעי' ט' שאסור לחותכו משום טוחן, אלא שדין זה רק אם רוב בני אדם אינם יכולים לאכול מאכל זה בלא חיתוך.

לז. סי' שכ"א סקל"ו.

לח. עיין לקמן בסי' כ' סעיף ח'.

ודלא כהפמ"ג שם, וכן משמע בסי' שכ"ד סעיף ז' שהתיר המחבר אשוויי אוכלא [וכת"ק שם].

לו. במג"א סי' שכ"א סקי"ד כתב שמותר לחתוך דק דק פרי או ירק שאפשר לאוכלו בלי חיתוך, אבל בבאה"ל שם הכריע לאיסור בזה ע"פ הגר"א



סימן י

## הלכות בונה וסותר

## הקדמה

אבות המלאכות בונה וסותר מורכבים משלשה חלקים שהם שלוש מהויות שונות: הבונה בנין או המוסיף עליו הרי הוא בונה, ואם מפרק אותו או חלק ממנו הרי הוא סותר\*<sup>א</sup>. וכן היוצר כלי מתחילתו וכן המחזיר חלקי כלי למקומם בתקיעה הרי הוא בונה, ואם מפרק ושובר כלי שלם או שמפרק חלקי כלי המחוברים בתקיעה הרי הוא סותר<sup>ב</sup> [וזהו ענין "הבניה" ו"הפירוק" של מלאכת בונה].

ובנוסף לזה ישנם עוד שני חלקים במלאכת בונה:

**א.** המקבץ ומדבק חלקים יחד, כגון מגבן גבינה, הרי הוא בונה<sup>ג</sup>. ואם מקבץ ומדבק חלקים יחד **לצורה מסוימת**, אז האיסור שייך במקרים נוספים, כגון המדביק דבילות יחד בצורה מסוימת (מלבד איסור מעמר - עי' לקמן סי' י"ח סעי' כ"ז) וכן מקבץ ומדבק יחד ביצים או כבד מרוסקים בצורה מסוימת<sup>ד</sup> [וזה ענין ה"קבוץ ודיבוק חלקים" של מלאכת בונה].

- 
- א. רמב"ם פ"י מהל' שבת הי"ב והי"ד והט"ו.  
 ב. בב"י ושו"ע סי' שי"ד, א' [ובסי' שי"ג, ט']  
 מבואר ענין בנין בכלים בעושה כלי מתחילתו [ומקור דבריו מתוס' ומהרא"ש בשבת ובעירובין,  
 עיי"ש\*], ובסי' שי"ג, ו' מבואר ענין בנין בכלים  
 במחבר חלקי כלים בתקיעה. ועיין לקמן סעיף כ"א.  
 ג. רמב"ם שם הי"ג, והובא במ"ב סי' שי"ט  
 סקס"ג.  
 ד. מג"א סי' ש"מ סקי"ז, חיי אדם כלל ל"ט  
 סעיף א', קצשו"ע סי' ה' סכ"ה. [ובדעת סוף  
 סי' שכ"א כתב שאין בזה איסור בונה. וע"ע  
 שו"ת שבה"ל ח"ו סי' כ"ט].

---

\* והנה, בב"י לא ציין את התוס' בשבת קב: ד"ה האי כאחד מן המקורות לדין עושה כלי מתחילתו, אך לכאורה גם תוס' זה כוונתו כמו שכתב שם בדף עד: ד"ה חביתא שבכל עושה כלי מתחילתו יש בנין בכלים, ורק הוכיח מתקיעה באומנות ובגבורה שגם זה חשיב כעושה כלי מתחילתו, ובמגדל בעירובין מיירי בסתירה גמורה ואין לזה שייכות עם חיבור חלקי כלים בהידוק.

ב. העושה אוהל, אף בלי חיבור, הרי הוא בונה, והמפרקו הרי הוא סותר<sup>ה</sup> [וזהו ענין "יצירת מבנה הבית" של מלאכת בונה].

וכן גזרו חז"ל איסורי שבות רבים מחשש שמא יבנה באחד מצורות הבנין האמורות לעיל, ובס"ד ישולבו חלקם בתוך המלאכות.

### כללי מלאכת בונה

א. הבונה בנין כל שהוא או מוסיף עליו תוספת כל שהוא, וכן הסותר בנין או מוריד ממנו חתיכה כל שהוא, חייב משום בונה או סותר [אם יש תיקון בסתירה<sup>ו</sup>], וכן התולה או מפרק דלת או חלון ממקומם חייב משום בונה או סותר<sup>ו</sup> [אם יש תיקון בסתירה], וכן התוקע מסמר בקיר הבית חייב משום בונה שהוסיף על הבנין<sup>ז</sup>. דיני המוסיף על הבנין תוספת נוי שאינה משמשת לבנין עצמו יתבאר לקמן בסעיף י"ג.

### הוספות לבנין בלי חיבור

ב. המוסיף תוספת לבנין, חייב אפילו אם הוסיף את התוספת בלי שום חיבור<sup>ח</sup>. ולכן, אסור להחזיר ראש ברז שהתפרק ואפילו בלי חיבור כלל אסור, וכן אסור להניח מתלה קבוע על הדלת [כפי שמצוי בבתי ש"מלבישים" מתלה קבוע על דלת] אפילו בלי חיבור, וכן אסור להחזיר ידית של דלת ואפילו בלי חיבור כלל [וממילא הידית מוקצה<sup>ט</sup>]. וכן אסור להניח מדף בתוך ארון הגדול יותר מארבעים סאה [שאז דינו כקרקע<sup>י</sup>] ואפילו בלי חיבור לארון. ואם הם נפלו הרבה לפני שבת ובכל פעם שמשתמשים בהם צריך להחזירם למקומם, עיין בהערה<sup>י</sup>.

פקק החלון ושם סקנ"ה לגבי הוספת חול לחצר. וכן מבואר בבאה"ל סוף סי' תקי"ח ד"ה בית ובריש סי' שט"ו ד"ה דאין. והמשנ"ב [סי' שי"ג סק"ג] מתיר רק בדבר שאין הדרך לבטלו שם לעולם. ועי' גם שבות יצחק בונה (יד) עמ' קד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור להוסיף מתלה שמניחים על דלת בקביעות בלי חיבור.

י. כמב' בס"ח סקל"ה לגבי דלתות הבית שכיון שעומדים רק לחזור לבית ולא לשום דבר אחר א"כ אם נתפרקו הם מוקצה.

יא. כמב' בס"ח שי"ד, א' וסק"ב.

יב. בריש סי' שי"ג נתבאר ג' חלוקות, חלון

ה. רמב"ם שם הי"ג, שו"ע סי' שט"ו, א'.

ו. כל שיש תיקון במעשהו חייב אף אם אינו דוקא סתירה על מנת לבנות דבר במקומו, כן מבואר במ"ב סי' ש"מ סקמ"ג ובבאה"ל שם ד"ה ולא לגבי קורע וכן מבואר במ"ב שם סוף סק"ב לגבי מוחק ובבאה"ל סי' שי"ז, א' ד"ה דינו לגבי מתיר.

ז. סי' ש"ח, ט' וסקל"ט.

ח. סי' שי"ד סק"ח וסקי"א [והיינו בכותל המחובר לקרקע].

ט. מב' בשבת קב: ובביצה לא: ששייך בונה גם בלי חיבור כלל, וכן מב' בס"ח שי"ג, א' לגבי

- בדין החזרת מזוזה שנפלה, עיי' לקמן סי' ל"ג הע' ל"ט.

## בנין לשעה

ג. בנין שאינו מתקיים מצד עצמו - אסור לבנותו מדרבנן<sup>1</sup>.

בנין שעשוי לפתוח ולסגור תמיד, ודרכו בכך, פעמים שמותר לבנותו ולסותרו<sup>2</sup> [אף שמצד עצמו הוא מתקיים].

בנין שמתקיים מצד עצמו וגם לא עשוי לפירוק, אלא שהאדם הבונה חושב לפרוק לאחר זמן קצר, נחלקו הפוסקים אם איסורו מדאורייתא או מדרבנן<sup>3</sup>.

החלון [סי' שי"ג סק"ב] ובלת בית [סי' ש"מ סקי"ז, ועיין עוד שם]. והחזו"א הגביל היתר זה, עיין לקמן סעיף ל'.

טו. בירושלמי [פ' כלל גדול ופ' הבונה] כתוב שבנין לשעה חייב והראיה מבנין ופרוק המשכן. ונחלקו האחרונים אם הבבלי חולק על הירושלמי בדין זה או לא, שבחת"ס [או"ח סי' ע"ב] ובתפאר<sup>4</sup> [בכלכלת שבת דיני אוהל] ובאבנ"ז [סי' ר"י אות יג] כתבו שהבבלי חולק על הירושלמי ואנן קימ"ל כהבבלי שאיסורו רק מדרבנן, אך באור"ש הל' שבת פ"י הי"ב ובשבה"ש בפתחה להלכות שבת בהל' מלאכה המתקיימת כתבו שכן גם דעת הבבלי שאיסורו מדאורייתא, וכן משמע בנוב"י תנינא סי' ל' שכתב שהפתח מטריה בשבת קרוב לחיוב סקילה אף שהוא בנין לזמן קצר\*.

ועי' באה"ל סי' שי"ג, א' ד"ה יהא שהסתפק איך פוסק השו"ע בזה, ועיין באה"ל סי' שט"ו, ח' סוף ד"ה טפח שדן אם יש איסור דאורייתא או דרבנן בבנין לשעה בפתחת המטריה לזמן. [ועיין סי' רנ"ט סעיף ו'].

מותר, קנה צריך לכתחילה תיקון לשם כלי [חוץ משימוש לבנין] ובשעת הצורך מותר, ונגר צריך קשור. וההבדל ביניהם הוא עד כמה הם נראים כהוספה לבית [כמש"כ המ"ב שם סקי"א] שפקק החלון אינו נראה כהוספה לבית כ"כ כמו קנה וקנה אינו נראה כ"כ כמו נגר. ומעתה יש לדון בכל מקרה לגופו למה דומה, ונראה, שגם ראש ברז וגם ידיית דלת נחשב כקנה שאין הם משמשים ממש לבנין בית בדרך כלל, ולכן לכתחילה צריכים תיקון לשימוש אחר או קשירה מער"ש, ובשעת הצורך אפשר לסמוך על שיטת ר"ת שמותר להניחם אם רגילים תמיד להוציאם ולהכניסם. ועי' גם בסעיף ט'.

וכן 'גלגלת' ידנית של פתיחת וסגירת תריס חשמלי, אם רגילים להסירה ולחברה הרבה פעמים, בשעת הצורך אפשר להקל לחברה.

יג. רמב"ם פ"ט הי"ג וסי' ש"מ, ד' וסק"ח, ועי' שעה"צ סי' ש"ג סק"ח בשיעור הקיום הנצרך לחיוב.

יד. מצינו היתר זה לגבי כיוסי כלים אף שמהודקים ותקועים בכלי [בסי' שי"ג סקמ"ה] וכן בפקק

\* ונראה שנחלקו בזה רש"י ותוס' בעירובין דף קב ובשבת דף קכו. לגבי נגר הנועל את הבית שכתב שם רש"י איסורו מדאורייתא משום בונה, והק' התוס' בשבת והריטב"א בערובין איך יתכן שאיסורו דאורייתא הרי כוונתו רק לנעול את הבית ולפתחו אח"כ, וכ"כ הרא"ש בערובין, א"כ לרש"י בנין לשעה הוי דאורייתא ולתוס' וריטב"א ורא"ש הוי דרבנן.

## החלפת מגבת במקומות ציבוריים

ד. מוט של מגבות [מצוי במקומות ציבוריים] שרגילים בכל פעם לפרקו ולהחזירו למקומו, מותר לפרקו ולהחזירו ואפילו אם מחובר בהידוק<sup>טז</sup>.

## הסרת מכסה השירותים ('ניאגרה')

ה. מכסה ה"ניאגרה" [מיכל המים של השירותים] שנפל, אסור להניחו במקומו<sup>יז</sup>.

## הוצאת מכסה הניקוז ממקומו

ו. כיסוי פלסטיק [של הניקוז לביוב] הנמצא בריצפת הבית, אסור להוציאו ולהכניסו, [ואף אם הסיר את הכיסוי מערב שבת, או שהכיסוי יצא ממקומו אסור להחזירו למקומו ואף אסור לטלטלו בבית מפני שהוא מוקצה מחמת גופו<sup>יח</sup>], ואם יש לו ידיה [בית אחיזה] שבעזרתו מכניסים ומוציאים אותו ממקומו, והדרך להוציאו ולהכניסו, מותר<sup>יט</sup>.

## הוצאת מסננת של כיור ופקק של אמבטיה

ז. מותר להוציא מסננת של כיור ממקומה<sup>כ</sup>, וכן מותר לטלטלה מחוץ למקומה<sup>כא</sup>.

יח. מ"ב סי' ש"ח סקל"ה, כדין דלתות הבית שנפלו שכיון שעומדים לחזור לבית אין להם שם כלי וממילא דינם כממ"ג.

יט. סי' ש"ח, י' וסקמ"ב.

כ. נראה שדומה לכיסוי כלים שאינם טמונים בקרקע שמותר להוציאם גם בלי בית אחיזה [סי' ש"ח, י' וסק"ג], ואפילו אם נחשיב את הכיור לכלים הטמונים בקרקע שמותר להוציאם רק אם יש להם בית אחיזה, יש לצרף גם כן דעת הגרש"ז<sup>א</sup> וצ"ל [בשש"כ פכ"ג הערה קמ"ו] שאם יש לכלי שפתיים בולטות וניכר שעומד להיפתח ולהיסגר תמיד הוי כבית אחיזה [וגם יתכן שאינו מוגדר כיסוי הקרקע אלא כלי תשמיש המונח מעל הקרקע].

כא. כדין כלי שמלאכתו להיתר.

טז. דבר שאינו חלק מהבנין ורגילים לחברו ולפרקו תמיד מותר להוסיפו גם אם מחובר בהידוק וכקנה ונגר שאם רגילים לפרקם ולהחזירם תמיד מותר לחברם גם בהידוק כמב' בריש סי' ש"ג [ועי' במ"ב שם סקכ"ב], וכן משמע ברמ"א ריש סי' שט"ו לגבי וילון. ולפי זה היה מקום להתיר לחבר לקיר מוט המחזיק גליל נייר טואלט-אלא שבדרך כלל אסור לטלטלו משום מוקצה.

יז. מכסה מיכל המים [ה'ניאגרה'] אינו עשוי להתפרק בקביעות כי אם בפעמים רחוקות וממילא גם כשמניח אותו ברפיון אסור מפני שהוא כמוסיף על הבנין. ו"שפתיים בולטות" של המיכל שעושים כדי להוציאו בקלות לא מצוי כיום. ואם יש גובה טפח בין המים לבין המכסה א"כ יש בזה גם איסור עשיית אוהל.

פקק של אמבטיה, אם יש לו בית אחיזה [חלק עליון המיועד לתפוס בו] להוציאו ממקומו, מותר להוציאו ממקומו, ואם אין לו - אסור להוציאו ואסור גם לטלטלו<sup>22</sup>.

### הנחת בד בחור מנעול לסותמו

ח. חלון שנשבר, מותר לפרוס מגבת או קרטון באופן זמני בכדי להגן מהשמש או מהגשם כיון שאין הדרך כלל להשאירם שם לעולם<sup>23</sup>.

אבל, הרוצה להניח בד [או נייר "טישיו"] בחור מנעול כדי לסותמו [שלא יוכלו להסתכל דרך החור], אסור להניחו אפילו אם כוונתו להסירו במוצ"ש, כיון שהרבה עושים כך לזמן ארוך<sup>24</sup> [ובפרט במקומות ציבוריים].

### החזרת מנעול שנפל ממקומו

ט. מנעול שעשוי כמוט ברזל קטן העובר מהטבעת הקבועה בדלת לטבעת הקבועה בקיר [מצוי במקומות ציבוריים], אם נפל לגמרי מן הטבעת הקבועה בדלת [כגון שהתפרק הבית יד שלו שמחזיקים בה כדי לנועלו ולפותחו] אסור להחזירו אל הטבעת הקבועה בדלת מפני שהדרך להשאירו שם לזמן ארוך<sup>25</sup>, אך אם נפל לפני שבת והדרך בכל פעם ליתנו בשתי הטבעות ולהוציאו מהם, לכתחילה ראוי שלא להשאירו כך אלא לקושרו לדלת, אך אם לא עשה כן אפשר להקל בשעת הצורך<sup>26</sup>.

כה. זה הוי כמוסיף על הבנין ואסור כנ"ל בסעיף א'.

כו. מנעול דומה לקנה המבואר בסי' שי"ג, א' וסק"ז שבמקום הצורך [אך לא להשאירו כך לכתחילה] אפשר לסמוך על שיטת ר"ת ומותר לנעול בו, ואינו דומה לנגר שצריך דוקא קשור מפני שהוא דומה יותר לבנין כי עשוי מיתד עץ שרגילות לבנות בו בנין [כמש"כ המשנ"ב שם סקי"א] אבל קנה הוא דבר שלא בונים בו בדרך כלל ולכן קל יותר מנגר, ומנעולים אלו לכאור' דינם כקנה ולא כנגר<sup>27</sup>.

כב. נראה שדינו כדין כלים הטמונים בקרקע [ועכ"פ כדין דות], שרק אם יש לכיסוי בית אחיזה מותר להוציאו או להחזירו למקומו, ובלא זה- אסור להוציאו ולהחזירו ואסור גם לטלטלו [סי' ש"ח, י' וסקמ"א וסקמ"ג].

כג. ח"א כלל ל"ט סעיף ט' ומ"ב סי' שי"ג סק"ג. כד. עפ"י הח"א והמ"ב הנ"ל, ובזה לא מהני אף מחשבה מער"ש לסתום בו כיון שאין הדרך לפותחו ולסוגרו תמיד, וכמבואר במ"ב שם סק"ב שההיתר בפקק החלון משום שהדרך לפותחו ולסותמו תמיד\*.

\* ואמנם בעוניי דברי המ"ב שם תמוהים לי טובא, שהרי בבאה"ל שם ד"ה מע"ש נטה לפרש דברי השו"ע משום טלטול מוקצה אבל בונה לא שייך בפקק החלון, א"כ היה לו ליתן דוגמא של דבר מוקצה אחר ולא של סתימת חלון בבגד שהוא רק משום בנין ולא שייך בזה ענין מוקצה, ואולי דעתו כפי' הגר"א [הובא בבאה"ל שם] שדברי השו"ע כן משום בונה, ועיין מש"כ בהערה כ"ו.

\*\* ולכאורה המעיין ימצא שפסקו של המ"ב לסמוך על ר"ת בשעת הצורך, תמוה, שהרי על כרחך השו"ע לא סתם לגמרי

## שפיכת עפר על כתם שמן או על קרח

י. אם נשפך שמן או קרח ויש חשש נזק לרבים, אף אם אין חשש פיקוח נפש, מותר לשפוך שם עפר כדי שלא יחליקו עליו<sup>ז</sup>. אמנם, אם יש אפשרות לשפוך עפר רק עד מוצאי שבת ואז לפנותו - יעשה כן<sup>ח</sup>.

## תליית מתלה בוואקום

יא. אסור להצמיד מתלה בלחץ אויר [וואקום] לקיר כיון שמשאירו כך לעולם ומבטלו לקיר, ואם כן הוא מוסיף על הבנין<sup>ט</sup>.

איסורי דרבנן במקום הזיקא דרבים [כמו בסוף סי' של"ד].

ואינו כפיזור עפר על חול שהותר לכתחילה [סי' שי"ג סקנ"ה] כיון שכאן כוונתו לתקן הקרקע.

כת. שאז מצטרף גם כן מה שהוא בנין לשעה. [אך מ"מ לא יהיה דינו כמו פיזור תבן, כיון שיש הרבה המפזרים עפר ומבטלים אותו שם ודרך לעשות כן, אך מ"מ הוא רק לשעה ומצטרף להיות תרי דרבנן].

כט. שש"כ פכ"ג סל"ט, כיון שכשמצמידו כך מבטלו שישאר שם לעולם, א"כ הוא מוסיף על הבנין.

ואף שנידון זה קל יותר שהרי אף שאינו קשור לדלת מ"מ תלוי בו, ואף שתלוי הוא פחות מקשור כמש"כ המ"ב בסקי"ח, אפשר שבקנה כן מועיל תלוי אפילו לרש"י, מ"מ לא מלאני ליבי לכתוב כן למעלה אחר שלא מצאתי כן להדיא בפוסקים, ועי' באה"ל סי' שי"ג, ג' ד"ה גבוהים במש"כ לרחות את דברי הנשמת אדם. ומצד מה שנכנס לכותל, נראה שאין דינו כנקמז לפי שהחור מוכן ומתוקן היטב, וכנטיית המ"ב שם סוף סקכ"ב.

כז. כיון שאף אם יבטלנו שם הוי רק איסור דרבנן, כמו שמבואר בעירובין דף קד. שבמקדש התירו לבזוק מלח כדי שלא יחליקו והתירו

כר"ת בסי' ש"ח סעיף י' שהרי לר"ת צריך תיקון מעשה מבעוד יום והשו"ע כתב שם שאף שימוש מבעוד יום מועיל וכל שכן מחשבה כמש"כ המ"ב שם בסקמ"ה בשם התו"ש, שהרי מחשבה מועילה יותר משימוש מבעוד יום כמש"כ השו"ע סי' ש"ח סעיף כ' ובהכרח שגם השו"ע לא פסק שם ממש כר"ת, אלא שם הוא מדין מוקצה ומהני ישיבה מבעוד יום כמו בחריות [סי' ש"ח, כ'] וכמש"כ הר"ן סוף פ' כל כתבי והגר"א בביאורו, ועי' תהל"ד סי' ש"ח סקט"ז. ובדוחק צ"ל שהשו"ע פסק כר"ת רק בסוג דברים שאינם עומדים וראויים כ"כ לשימושם כמו קנה שדינו כנדבך של אבנים שצריך מעשה [סי' ש"ח, כ"א], אבל חריות וכיסויי כלים שראויים ועומדים תמיד לשימושם מהני מחשבה, וכעין דברי המלחמות והר"ן בסוף פ' כל כתבי. ועוד יש לעיין, מנין לשו"ע שלר"ת סגי במעשה ולא בענין תורת כלי במקום אחר וכשיטת רש"י, והרי אפשר שלר"ת מה דסגי במעשה זה משום שפי' הסוגיא משום מוקצה ומעשה סגי להוציא מדין מוקצה, אך השו"ע שפי' דאיסור קנה משום בונה אפשר שגם לר"ת בענין תורת כלי במקום אחר וכשיטת רש"י, וכמו שכתב הרא"ש בדעת ר"ת שבכדי להפקיע מבונה צריך תורת כלי במקום אחר ולא סגי במעשה, וכע"ז הק' הפמ"ג בסק"ג, ובדוחק י"ל שגם בקנה ס"ל לשו"ע שצריך תורת כלי משום מוקצה ולא משום בונה ודלא כבי' הגר"א, ועי' מש"כ בהערה כ"ד בדעת השו"ע.

## תליית וילון למחיצה

**יב.** וילון המשמש למחיצה, מותר לתלותו ולהדקו מלמעלה וכן מותר לתלותו בוויים המוכנים לו מלמעלה, אבל אסור לחברו גם בצדדים או גם למטה ל. [ויש אוסרים אף לחברו מלמעלה בלבד אם אין הדרך לפרקו ולהחזירו תמיד ל"א].

## תוספת נוי לבנין

**יג.** מותר להוסיף לבנין תוספת נוי אף בקביעות [כשאינו מצורת הבניה]. ולכן מותר לפרוס וילון נוי על קיר [כשאינו משמש למחיצה כי אם לנוי בלבד] אפילו אם קובעו גם בצדדים וגם למטה, וכן מותר לפרוס פרוכת על ארון הקודש ולקובעו שם, וכן מותר לתלות או להסיר תמונות מן הקיר אפילו אם הם קבועות לקיר ל"ב. [ויש המתירים רק בוילונות או תמונות התלויות ברפיון שלכן רגילות להסירן ל"ג]. [תמונות גדולות יקרות או שבירות שנוהרים שלא לטלטלם ממקומם שמא ישברו בטלטולם, הרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס ל"ד ובכל מקרה אסור לטלטלם כלל].

## משהו גומות, והליכה על מרצפות חדשות שפיזרו עליהם חול

**יד.** המשהו פני הקרקע - משהו גומות - כגון שמילא חריץ שבקרקע או השפיל תל, אם בבית חייב משום בונה ואם בשדה חייב משום חורש ל"ה. ולכן, אסור לטאטא בית שאינו מרוצף משום שבזה משהו גומות ל"ו.

תמיד והדרך להניחו בכל פעם שצריך להשתמש בו, יש להקל בלאו הכי בשעת הצורך וכנ"ל בהע' י"ד ובהע' כ"ו.

וילון אמבטיה, מותר לחברו ללולאות קיימות כי הוא נעשה לצניעות ולא למחיצה, אבל את הלולאות עצמם אסור לחבר למוט משום מוסיף על הבנין בלי חיבור כנ"ל בסעי' ב'.

לג. חזו"א שם.

לד. כיון שמייחדים להם מקום מחשש שמא יישברו בטלטולם. סי' ש"ח סק"ח.

לה. שבת עג.; רמב"ם פ"ח ה"א ופ"י הי"ב, מ"ב בהקדמתו לסי' של"ז.

לו. סי' של"ז, ב'. ודין בית מרוצף יבואר בס"ד בהמשך.

ל. סי' שט"ו, א' ברמ"א, ובמג"א ובגר"א שם ובמ"ב שם סק"ו, וכ"כ הח"א והכלכלת שבת. ואם מחבר את הוילון בהידוק למוט שלו, עיין לעיל בהערה ט"ז.

לא. חזו"א סי' נ"ב סק"ג.

לב. סי' שט"ו סק"ז, וכדעת המג"א ומחה"ש ולבו"ש. אלא, שאסור להוציא מסמר או בורג מן הקיר משום שנחשב סותר וכן אסור לפרק את המוט של הוילון מחיבורו, וההיתר רק אם יש אפשרות להסיר את התמונה או הוילון בלי להוציא מסמר או בורג מן הקיר ובלי לפרק את המוט ממקומו.

ואפשר שמשום כך מותר להניח מושב "אסלה" שנפל, כיון שאינו נחשב למוסיף על הבנין אלא שימושו הוא שימוש ככסא מחובר. ואם נופל

רחובות שריצפו אותם באבנים ושפכו עליהם חול, כדרך שעושים המרצפים, כדי שההולכים על המרצפות יכניסו בהליכתם את החול לתוך החריצים שבין המרצפות לחזק את האבנים במקומם, מותר ללכת עליהם כדרכו אף שבזה גורם להכנסת החול לחריצים<sup>ל</sup>. ויש מחמירים אם הולך ברחובות שבסביבות מקום מגוריו<sup>לח</sup>.

### איסורים מדרבנן שמא ישוה גומות

**טו.** וכמה דינים נוספים גזרו חז"ל משום איסור "אשווי גומות", וכאן נזכיר רק את הנוגע לבית ולמלאכת בונה:

**א.** אסור לטאטא בית מרוצף במקום שאין רוב הבתים מרוצפים. אבל מותר לטאטא בית במקומות שרוב הבתים מרוצפים<sup>לב</sup> [ועיין בהערה].

**ב.** אסור לשטוף ריצפה, אף אם היא מרוצפת, משום חשש שישוה גומות בקרקע שאינה מרוצפת<sup>לב</sup>. וראה בהערה אם מותר לשטוף ריצפה כשרוב בתי העיר מרוצפים, וגם עיין שם בביאור ההבדל בין טאטוא ריצפה לשטיפתה.

לט. סי' של"ז, ב' ובאה"ל ד"ה ויש. והטעם, מפני שאז אין צורך לגזור במרוצף אטו שאינו מרוצף. ולרווח שבין המרצפות אין לחוש שהוא מועט מאוד, ועי' ערוה"ש סי' של"ז סעיף ה'. אך במקום שכוונת המרצפים לכך שהטאטוא יכניס עפר בין המרצפות אסור וחמור יותר מהליכה על מרצפות שברחוב, כיוון שבביתו ודאי חשוב לו שיתמלאו הרווחים שבין המרצפות [אם אכן יש חיזוק למרצפות בכך].

בספר ארחות שבת פרק י"ח הערה ע"ג העיר, שאסור לטאטא חצר מרוצפת מפני שרוב החצירות אינם מרוצפות אם כן דינם של החצירות כמקום שרוב בתי העיר אינם מרוצפים. אמנם בשש"כ [פכ"ג הע' י'] הביא שדעתו של הגרש"ז אויערבך זצ"ל להתיר בזה משום שהחצר נחשבת המשך לבית.

מ. סי' של"ז, ג' וסקי"ז, והתירו טאטוא במרוצף לפי שהוא דבר נחוץ יותר משטיפת הבית. [ועי' תוס' שבת צה. ד"ה שרא]. וכנראה משום כך

לז. כן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א והגר"מ גרוס שליט"א. וטעמם כיון שאינו עוסק בזה, אם כן אין שייכות בין מעשה ההליכה לבין התוצאה וכיון שהוא אינו רוצה את חיזוק האבנים לכן א"א לאסור עליו, ובסי' מ"א סעיף י"ט הארכנו בביאור הגדרת מלאכה ומתי לא משייכים את מעשהו לתוצאה האסורה. ודעתם שאף ברחובות שבסביבות מקום מגוריו נחשב לא איכפת ליה ואין שייכות בין מעשהו לבין התוצאה. ונראה שמוכח כן בגמ' בביצה דף י. ודף יא: לגבי שטיחת עור לפני ההולכים שידרכו עליו ויכינו אותו לעיבוד, ומבואר שם שרק לשוטח את העור יש איסור ולא ההולכים עליו, ואם מותר לשוטח לשטוח לא מוזכר איסור ללכת על העור, אף שמכינו לעיבוד בזה.

לח. כן דעת הגר"ע אויערבך שליט"א, כיון שברחובות שסביב מקום מגוריו רצונו בחיזוק האבנים לכן יש להיזהר בזה, אך בשאר הרחובות אפשר להקל.



במקום חשש נזק לרבים [ולא ליחיד!] התירו איסור דרבנן<sup>מא</sup>.

אם תינוק עשה צרכיו בריצפה [או שאר לכלוך שנחוץ מאוד לנקותו], נראה שמותר להדיח המקום המלוכלך במים, אך אין להקל כן בכל שאר לכלוך רגיל שבריצפה<sup>מב</sup> [אך יזהר שלא להשתמש במגב ספוגי משום סחיטה!].

ג. אסור לשפשף רוק או ליחה שבקרקע אפילו מרוצפת, וברוב בתי העיר מרוצפים מותר, אבל מותר ללכת לפי תומו על הליחה בכל מקום שהיא כשאינו מתכוין לשפשפה בקרקע גם כאשר ודאי שבהליכתו עליה דורס את הליחה, וכן מותר ללכת לפי תומו על רוק שנמצא בבית כנסת [אבל על רוק שנמצא בבית שאינו מרוצף אסור אף אם הולך לפי תומו].

וללכת במיוחד למקום שנמצא הרוק והליחה כדי לדורסם שם לפי תומו, אסור<sup>מד</sup>.

ד. טיט ובוץ שעל נעלו אסור לקנחו בקרקע<sup>מה</sup> [ובכותל מותר], ובקרקע מרוצף אסור גם כן, ואם רוב בתי העיר מרוצפים מותר, וראה בהערה<sup>מז</sup>.

שטאטוא נחוץ יותר משטיפה, אבל במקרה שאסור לומר דברי תורה ליד הצרכים בלא לנקותם במים א"כ הוא נחוץ מאוד לנקותו [וה"ה לשאר לכלוך שנחוץ מאוד לנקותו], וכעין סברא זו מצאתי במנח"י [ח"ה סי' ע"ה]. ואף אם נאמר שאין לחלק בתוך הגזירות חז"ל, אפשר לצרף לזה דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פכ"ג הערה ל'] שאפשר שמותר לנקות לכלוך מסוים בריצפה, ואף שהדבר מחודש שמנין לחלק בזה, אפשר לצרפו לענין מקום שנחוץ מאוד לנקותו. מג. סי' שט"ז, י"א ומ"ב שם.

מד. סי' ש"ב, ו' וסקכ"ח.

מה. מצד אחד יש להקל בזה שהוא דבר נחוץ אך מאידך גיסא יש להחמיר בזה כיון שהדרך לעשות כן ברחוב, וכמו שהבאנו לקמן בהערה מ"ז לגבי משחק באבנים בקרקע מרוצפת, ושמעתי מהגר"ח ק שליט"א שמתברר להקל בזה.

רק בטאטוא כ' הבאה"ל [ד"ה ויש] להקל ברוב בתי העיר מרוצפים. ולולא דמסתפינא הוה אמינא שאף בהדחה מותר כשרוב בתי העיר מרוצפים לפי שכל טעם החילוק הוא למ"ד שמתיר לטאטוא במרוצף [כמש"כ הבאה"ל שם ד"ה ולא], אך הסובר לאסור במרוצף לא מחלק כלל בין טאטוא להדחה ואעפ"כ ברוב בתי העיר מרוצפים היקל הבאה"ל א"כ מבואר שגם הדחה מותר ברוב בתי העיר מרוצפים, ועיין בספר הלכה ערוכה עמ' צג שהעיר כעיי"ז, ומ"מ בכל הפוסקים מבואר לא כן.

מא. מג"א ופמ"ג סוף סי' של"ד ומ"ב שם סקפ"ד. ובאיסור מוקצה הקילו אף בחשש נזק ליחיד כמש"כ המ"ב סי' ש"ח סקע"ז.

מב. כן מתבאר מדברי השע"ת בסי' ש"ב סק"ז והמ"ב שם סקנ"ו. והיינו, שהרי נתבאר לעיל שהחילוק בין טאטוא לשטיפה הוא משום

ה. אסור לשחק בגולות או בגרעיני משמש בחול ועפר גזירה שמא ישוה גומות כדי שיהיה קל יותר לשחק בהם ולהעבירם ולזורקם מצד לצד<sup>מ</sup>. איסור זה הוא אפילו בבית מרוצף ואפילו אם רוב בתי העיר מרוצפים<sup>מ</sup>. אין למחות בנשים וקטנים העושים כן אם ברור לו שלא ישמעו ולא יקבלו ממנו<sup>מ</sup>, דמוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

ו. אסור לגרור מטה או שולחן גדולים וכבדים אפילו בבית מרוצף, ואם רוב בתי העיר מרוצפים מותר<sup>מ</sup>.

ז. אסור להושיב יפה חבית בקרקע שתעמוד היטב בקרקע משום שמשוה גומות בכך<sup>ז</sup>, ובקרקע מרוצפת יש אוסרים ויש מתירים.

### דיבוק ביצים וכבד יחד

**טז.** חלק נוסף בבונה הוא דיבוק וקיבוץ חלקים יחד לגוש אחד.

אמנם יש בכך דרגות שונות, שהמגבן גבינה בכל צורה שהיא חייב משום בונה שעצם קיבוץ החלב לגבינה הוא שינוי חשוב במהות ויש בעצם השינוי משום בונה<sup>טז</sup>, אך המקבץ ומדבק ביצים מרוסקים יחד אין איסור בונה אלא אם כן מקבצם לצורה מיוחדת, וכן המקבץ ומדבק דבילות יחד אין איסור בונה בכך אלא א"כ מקבצם לצורה מיוחדת שאין עצם הקיבוץ מספיק חשוב כדי להיחשב בונה עד שיקבצם יחד בצורה מיוחדת<sup>טז</sup> ולגבי מעמר - עי' לקמן סי' י"ח.

לדלג מעל הגומות, וכן משמע בלשון הרמ"א בס' ש"ח, מ"ה שהתיר לשחק בכדור, וכן מבואר במ"ב סי' תקי"ח סק"ט.

מח. כמבואר במ"ב סי' תר"ח סק"ג, ועיי"ש שאם רק מיעוט העם שוגגין צריך למחות בידם בכל גונוי.

מט. סי' של"ז סק"ד ושעה"צ שם סק"ב.

נ. סי' של"ז, ד' וסק"כ,

נא. סי' שיי"ט סק"ג.

נב. מג"א סי' ש"מ סק"ז וחיי אדם כלל ל"ט סעיף א', ונראה הטעם לחילוק מגבינה, משום שאין כדיבוקם שינוי חשוב במהות בשביל להחשיבו לבונה עד שידבקם בצורה מיוחדת.

מו. סי' של"ח, ה' וסק"כ. ועי' סי' ש"ח סקנ"ח. מז. שם, והיינו שאינו צורך כל כך כמו טאטוא בית אם כן אין סיבה להקל בזה אף כשרוב בתי העיר מרוצפים, וכן כתב בשביתת השבת מלאכת חורש [סכ"ח] ובקצוה"ש [סי' קמ"ו סק"ס], וכתבו הטעם כיון שדרך לשחק בהם בחוצות וברחובות [גם שאינם מרוצפים]. ושמעתי מהגרר"ק שליט"א שיש לחוש להם ועדיף לשחק רק על שולחן או מיטה שבזה ודאי מותר, וכן כ' בספר קצור הלכות שבת. ועי' שבט הלוי ח"ט סי' ע"ח שכתב שעכ"פ אינם מוקצה כי מותר לשחק בהם על שולחן.

ומותר לשחק על הריצפה בכדור גדול שבו אין כל כך חשש שישוה גומות מפני שיכול גם כן

## קיבוץ וחיתוך עיסות בצורה מסוימת

יז. אסור לדבק ולקבץ ביצים וכבד מרוסקים יחד לצורה מסוימת ומיוחדת<sup>22</sup>. ומותר לדבק ולקבץ ביצים וכבד מרוסקים שלא בצורה מסוימת ואחרי שנדבקו ליצור מהעיסה צורות נאות ומיוחדות, אך אסור לחתוך בעיסה צורות מיוחדות משום כותב, אלא יחתוך בצורה פשוטה ומהחתיכה יכול ליצור צורה מיוחדת כרצונו<sup>23</sup>. והמחמיר שלא להחליק ולייפות מאכליו תבוא עליו ברכה<sup>24</sup>. [לא נכנסנו כאן לנידון של מלאכת לש בעשיית הסלט, ונתבאר בס"ד בהלכות לש].

## חיתוך גלידה בכף עגולה

יח. מותר לחתוך בגלידה באמצעות כף עגולה חתיכות עגולות פשוטות<sup>25</sup>, אך אסור לחתוך כך בכלי שיש בו צורה מורכבת יותר, ונתבאר בסי' י"ד סעיף י"ט.

## עשיית כדורי שלג

יט. אסור לעשות כדורי שלג או בובות שלג<sup>26</sup>.

## בנין וסתירה בכלים

כ. מלאכת בונה וסותר שייכת גם בבונה וסותר כלים, אמנם אין האיסור שייך בכל אופן, אלא באחד משני האופנים הבאים:

י"ט כלל צ"ב סעיף ג', ששם מיירי בחקיקה שעל הפת ולא ביצירת צורה מהפת עצמה, ונתבאר בסי' י"ד הע' ל"ג, עיי"ש.

נה. משום חשש איסור ממרח וממחק, סי' שכ"א, י"ט.

נו. שאין לזה שם כתיבה אלא חיתוך רגיל ורק חיתוך בצורה מיוחדת אסור כמו שנתבאר לעיל הערה נ"ד.

נז. משום שבזה מקבץ ומדבק את השלג לצורה מסוימת, נשמת אדם סי' רמ"ט בשם חוות יאיר סי' ש"כ ס"ט וסי"א, וכן דעת הגרשז"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל והגר"ח שליט"א. עוד טעם יש, על פי מה שנתבאר לעיל סי' ו' סעי' ל"ג שעצם חיבור כדור שלג אחד לשני יש אוסרים משום בונה וההיתר רק לצורך שבת. וכן לפעמים

נג. כמשנ"ת לעיל בהקדמה לסימן. [ובדע"ת סו"ס שכ"א היקל בזה וכנ"ל בהערה ד].

נד. מצד בונה אין איסור בכה"ג כפי שהתבאר לעיל שאין איסור בעצם הדיבוק כי אם כשמדבק בצורה מיוחדת. משום כותב יש איסור אם חותך בעיסה בצורות מיוחדות כמבואר במ"ב סי' ת"ק סקט"ו וסקי"ז, אבל חיתוך פשוט כדרכו מותר ואין לזה שם כותב רק שם חיתוך. ואין איסור ליצור צורות מעיסה שבידו שאין לזה שם כותב כלל מכיון שכותב הוא כתיבת אותיות ע"ג קלף או מחיקתם ממנו ולא ביצירת צורות באויר, כפי שאין איסור כותב בבניית חפצים, ובבאה"ל סי' ש"מ סוד"ה במשקין ביאר דין זה, וכ"כ בשבט הלוי ח"ט סי' כ"ה [ועתה נדפס מכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל בקובץ שערי הוראה (י) ומבואר בו יותר], ואינו ענין כלל למש"כ הח"א בהל'

א. בנין גמור של כלי [עושה כלי מתחילתו] וסתירה גמורה שייכת בכלים כמו בקרקע לכל דיניה<sup>יב</sup>.

ב. כלי שהתפרק או רוצה לפרקו [באופן שאפשר להחזירו ולחברו שוב], האיסור הוא רק אם החיבור בהידוק או בתקיעה אבל אם החיבור רפוי [וגם דרכו להיות רפוי] מותר לפרקו ולהחזירו<sup>יג</sup>, ויבואר לקמן בס"ד.

ודע שלענין פתירת כלי אפשר להקל ע"י נכרי [באופנים מסוימים], וכמבואר בהערה<sup>פ</sup>. כלי גדול מ' סאה או יותר דינו כקרקע<sup>ק</sup>, ויש בו בנין וסתירה אף בפירוק והרכבה רפויים ואף אם אינם מחוברים כלל [כמגירה של ארון או מקרר גדול - שאסור להוציאם לגמרי ממקומם].

### דין העושה כלי מתחילתו, ובמשחקים

כא. העושה כלי מתחילתו או שובר לגמרי<sup>כ</sup> כלי שלם וטוב חייב משום בונה וסותר, ואם בנה לשעה דינו כנ"ל בסעיף ג', ובזה אסור אף ברפוי ואף בלי חבור כלל<sup>כ</sup>.

סב. לעיקר נקטינן שיש סותר בסתירת כלי ורק לענין אמירה לנכרי מקילין בזה וכו"ל.

סג. בנין בקרקע בלי חיבור חייב אם דרכו בכך כמבואר בגמ' שבת דף קב:, ואם אין דרכו בכך יש איסור דרבנן כמבואר שם ובביצה לא: גבי חיבור אבנים בלא טיט [ועי' רא"ש שם ד"ה א"ר זירא], ואם כן גם בבנין וסתירה גמורים בכלים הדין כך, שהרי אין הבדל בין בנין וסתירה גמורים בכלים לבין בנין וסתירה בקרקע [כמסקנת הבאה"ל בריש סי' שט"ו ד"ה ואין - בסוף דבריו]. וכן מבואר ברמב"ן וברשב"א שבת קב: שכתבו שמחזיר חלקי כלי בהידוק דינו כעושה כלי מתחילתו, ומבואר שבעושה כלי מתחילתו לא בעינן להידוק ע"מ לאסור החיבור, וכן פסק בב"י בריש סי' שי"ד ע"פ תוס' והרא"ש שבת ובעירובין שחיבור חלקי כלים בהידוק דינו כעושה כלי מתחילתו שבוה חייב בכל גווני אפי' ברפיון. ומצינו כעין זה בסי' רנ"ט סעיף ו' ששייך בונה גם בלי חיבור ובבאה"ל ריש סי' שט"ו סוף ד"ה ואין, וע"ע חזו"א סי' נ' סוסק"ט גבי

יש בזה משום איסור ריסוק קרח אם השלג מתרסק ונמס בידי, עי' סי' ש"כ, ט'.

נח. סי' שי"ד, א'. ובי' הב"י שם עפ"י שיטת תוס' והרא"ש בשבת דף קמו. ודף עד: ובעירובין לד: שבעושה כלי מתחילתו יש בנין וסתירה בכלים ורק בהחזרת כלי שהתפרק צריך להידוק כמבואר בסי' שי"ג, ו', וכ"כ המ"ב שם סק"א, ושעה"צ שם סק"א.

נט. סי' שי"ג, ו'.

ס. י"א שיש איסור בונה ביצירת כלי ואיסור סותר בסתירת כלי, וי"א שאין בנין בכלים אלא שביצירת כלי יש איסור מכה בפטיש, ולשיטה זו אין איסור סתירה בכלים כלל [סי' שי"ד, א' וסק"ז ושם סעיף ז' וסקל"ו וסי' שי"ג בט"ז סק"ו וא"ר סק"ח ומ"ב סקמ"א]. ואף שלא נפסק כן, מכל מקום סומכים על שיטה זו לענין ההיתר לומר לנכרי לשבור כלי. ויש שכתבו שההיתר הנ"ל רק בהפסד מרובה או בנחפז הרבה לצורך מצוה, סי' שי"ד סקל"ו.

סא. סי' שי"ד, א' וסק"ב.

וואם דרכו להיות בלי חיבור אסור מדאורייתא אף בלי חיבור כלל] שאין דין כלל בכונה שיהיה חיבור בבניה, וכל ענין רפוי ומהודק ותקוע הוא רק בחיבור ופירוק חלקים של כלי קיים.

ולכן, כל הנידון [שנבאר לקמן בסעיף ל"ה] בסוגי הרכבות המשחקים אם הם רפויים או לא, הם דוקא בחיבור חלק לחלק אבל אם יוצר מהחלקים מבנה שלם [מבנה אניה או מגדל בלי אוהל] אסור אף אם החלקים רפויים ואף אם אין חיבור כלל בחלקים אלא שעומדים ביציבות אחד על השני ואין הבניה מתפרקת בנגיעה קלה, [ואף שבונה על מנת לסתור]<sup>סד</sup>. ויש המתירים לקטן לשחק באופן שאין חיבור בין החלקים או החיבור רפוי כיון שניכר שהכל צורת משחק ולא בניה<sup>סה</sup>. ויש המתיר לשחק רק אם בונה בכדי לפרק מיד, אבל אם משאיר בנוי לזמן מה אסור משום בונה<sup>סו</sup>.

- בדין שבירת כלי שלם וטוב לצורך האוכל שבתוכו, עי' לקמן סי' י"ג סעיף י"ב.

השימוש אין ההיתר שייך כלל, ואף להגר"ז המתיר, זה רק בחיבור חלקי כלים, אבל בעושה כלי מתחילתו לא שייך כלל ההיתר, ובנידון זה שבכל פעם מפרק ומרכיב מבנה אחר ממה שהיה בנוי קודם נחשב עושה כלי מתחילתו [וכ"כ הגרשז"א זצ"ל בשש"כ פט"ז הע' ג'<sup>ז</sup>].

אלא שיש אופנים שאין להרכבה שם בונה כלל והוא כאשר הבניה מתפרקת בנגיעה קלה [כעשיית מגדל מכוסות חד פעמיות]. הגריש"א זצ"ל. והגר"ח"ק שליט"א אמר לי שאף שנראה שאין בזה ממש בונה, מ"מ למעשה אין להניח לקטנים מעל גיל חינוך לבנות מבנים אלו מפני שהוא ממש צורת בניה וממעשה בניה כזה ודאי יש למונעם, ואמר שודאי אביו הקה"י זצ"ל היה אוסר לילדים לשחק בזה בשבת.

סה. הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פט"ז הע' ג'<sup>ז</sup>], ומ"מ גם הוא התיר רק עד גיל מצוות [וגם זה נכתב ע"פ הגרשז"א רק בלשון אין למנוע את הילדים מלבנותו וכו']. ובצ"א [חי"ג סי' ל'] כתב להקל לגמרי כיון שבנין לשעה קלה כל כך ודאי לא הוי בנין כלל ומותר, ובנין לשעה שאסור מדרבנן הוא רק אם נבנה לזמן מה.

סו. הגר"נ קרליץ זצ"ל.

כריכת נימא בכינור שנחשב בונה אף שהוא רפוי כיון שהדרך לעשות כן [וע"ע סי' שי"ג סקט"ז וסי' ש"מ סקל"ג], אך שם כתוב תיקון מנא]. ועיין מקור חיים סי' שי"ד סעיף י"א שכתב שיש למחות ביד הילדים שעושים בנין של הבל מתפוח ואגסים דמות מגדל ובור או כדמות כל דבר. ואף שבמוסתקי אין בנין וסתירה [סי' שי"ד, א'], יש לומר שדיבוק חלש יותר קל מהנחה שלא דיבוק כלל שבמוסתקי חזינן לדיבוק כמי שאינו ואין כאן כלי כלל אבל בדברים המונחים בטוב אחד על השני ויוצרים יחד מבנה שלם אף שאינו מתקיים מ"מ איסור דרבנן איכא. ועי' במגילת ספר סי' מ"ב אות ג ששמע מהגריש"א זצ"ל שאסור לבנות מוסתקי, ולדבריו קושיא מעיקרא ליתא.

סד. הגריש"א זצ"ל, כיון שהוא בנין לשעה. ואף שעומד לפירוק והרכבה תמידיים אין להתיר, ופשיטא לחזו"א [מובא לקמן סעיף ל', עיי"ש] שדעתו שבחיבורי כלים מהודקים שמשתמשים איתם יחד כשהם מחוברים לא שייך ההיתר של כיסוי כלים לפי שהיתר עומד לפירוק והרכבה תמיד שייך רק בכיסוי כלים שהכיסוי מבטל את הכלי משא"כ כששני החלקים יחד יוצרים את

## הרכבת מזרק והכנת "פתיל צף"

**כב.** מותר להכניס [ביו"ט] פתילה לתוך עיגול המציף אותה מעל השמן [פתיל צף], ואין בזה משום עשיית כלי מתחילה, וכן מותר להרכיב חלקי מזרק [ברפיון] ואין בזה משום עשיית כלי מתחילתו<sup>10</sup>. (לגבי חיבור מזרק בהידוק, עי' לקמן סי' ל"ג הע' א').

## חיבור או פירוק חלקי כלים

**כג.** מותר לפרק או להרכיב כלים המחוברים ברפיון, אלא שהרכבת<sup>11</sup> כלים אלו מותרת רק בתנאי שתמיד דרכם להיות מחוברים ברפיון, אך אם דרכם להיות מחוברים בהידוק או בתקיעה אסור לחברם אפילו ברפיון<sup>12</sup>. [וראה בהערה שכלים שדרכם להיות מהודקים מותר לחברם ברפיון לצורך שבת].

אסור מדרבנן לפרק או להרכיב כלים המחוברים בהידוק שמא יתקע אף אם אין הדרך של אותו כלי בתקיעה כלל<sup>13</sup>.

אסור מדאורייתא לפרק או להרכיב כלים המחוברים בתקיעה.

## גדר רפוי מהודק ותקוע, ודין הברגה

**כד.** גדר רפוי, יש המבארים שהוא כאשר אין כוונתו שהחיבור יהיה יציב וחזק אלא רק רוצה לחבר את החלקים ואינו מקפיד אם יתנענעו החלקים בתוך החורע<sup>14</sup>, ויש המבארים שאם אינו מצריך גבורה ואומנות בחיבורו או בפירוקו נחשב רפוי.

תקי"ט סק"ה ובשעה"צ שם סק"י.

סט. סי' שיי"ג, ו'. דחיישינן שמא יהדק או יתקע. ואם דרכו בהידוק ולא בתקיעה אפשר להקל לצורך השבת לחברו ברפיון, מ"ב שם סקמ"ה. ולחזו"א [סי' נ' סק"י ד"ה ולהמחבר] מותר אף לכתחילה לחברו ברפיון, ואף בהידוק מצדד החזו"א להתיר אם דרכו רק בהידוק ולא בתקיעה. ועי' שבט הלוי [ח"ו סי' ל"ב] מש"כ על דברי החזו"א.

ע. רמ"א סי' שיי"ג, ו'. ובחזו"א [סי' נ' סק"י] נטה להקל בזה.

עא. מג"א סי' שיי"ג סק"א ובאה"ל שם ד"ה דרכה.

סז. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [במנחת שלמה ח"ב סי' י"ג ובשש"כ פל"ה הע' ס"ז] והגר"ש אלישיב זצ"ל ושבט הלוי ח"ט סי' קכ"ח. להגרשז"א זצ"ל טעם ההיתר כיון שהכלי נעשה לשימוש חד פעמי ואח"כ נזרק, ולהגר"ש"א זצ"ל טעם ההיתר כיון שאין לדון הכנסה זו כעשיית כלי חדש אלא כצורת שימוש, וכבר לפני הכנסת הפתילה הכלי נחשב גמור. וכן במזרק אנו רואים את המזרק ככלי גמור אלא שצורת השתמשותו היא ע"י הרכבה.

סח. ופירוק כלים אלו מותרת כיון שלא שייך בפירוק החשש שמא יתקע. ועי' גם במ"ב סי'

מהודק, הוא חיבור שעומד יציב בתוך החור. דבר גבולי שהוא רפוי ואינו רפוי דינו כמהודק<sup>עב</sup>. ותקיעה, היא תקיעה בחוזק על ידי מסמרים או שתקע היטב את החלקים זה בזה<sup>עז</sup>.

חיבור על ידי בורג [הברגה] יש להחמיר שהוא כתקיעה ואיסורו מדאורייתא, ויש הסוברים שהוא כהידוק ואיסורו מדרבנן<sup>עח</sup>. [ואפשר שחיבור ע"י ברזל חיצוני (ברזל המהדק את החלק הנוסף לשולחן - כפי שמצוי בשולחנות) לכו"ע נחשב כהידוק<sup>ע"ה</sup>].

### משקפיים שנפל מהם בורג

**בה.** כלי שהתפרק ואינו ראוי כעת לשימוש רגיל עד שיתקנהו [כשתיקונו באופן האסור בשבת], והחלק המפורק נמצא כאן, הרי הכלי והחלק המפורק מוקצה שמא יתקנו באיסור, ואם השתמש בו כך בערב שבת פעם אחת שוב אינם מוקצה<sup>ע"ו</sup>. ולכן, ספסל שהתפרק לו רגל אסור לטלטלו.

אם נפל בורג מן המשקפיים, אם הבורג נאבד אסור להחזיר את הידית למקומה ואף לא ברפיון בלי הבורג, אבל אין המשקפיים מוקצה<sup>ע"י</sup>, ואם הבורג נמצא אסור להחזירו ואז גם המשקפיים והידית מוקצה ואסור לטלטלם<sup>ע"י</sup>. [ואם השתמש במשקפיים כך לפני שבת מותר להמשיך ללובשם כך בשבת<sup>ע"י</sup>].

עב. מ"ב שם סקמ"ג ובסי' ש"ח סקע"ב.

עג. חיי אדם כלל מ"ג סעיף ה', ועי' רמב"ם פ"י הי"ג.

עד. נחלקו בזה המג"א והט"ז בסי' שי"ג, ו', וע"י שעה"צ שם סקל"ב שפסק שנחשב כתקיעה ואיסורו מדאורייתא, וכהמג"א, ועיין סי' תקי"ט בשעה"צ סקי"ב.

עה. אפשר שגם הסוברים שהברגה נחשבת תקיעה יסברו בנידון זה שנחשב רק הידוק, מכיון שהחיבור מצד עצמו רפוי לגמרי ורק מחברו ע"י חיבור שאינו מגוף החלקים כלל, ועיין שבט הלוי [ח"ו סוף סי' ל"ב] מה שכתב בענין זה.

עו. סי' ש"ח, ט"ז. ואז גם החלק המפורק אינו מוקצה אם עומד לחזור לכלי [שם, ח' וסקל"ה]. ויל"ע מה הדין אם יש רק חשש שיחברו בהידוק שאיסורו רק מדרבנן, ובשלמי יהודה [פ"ד הערה נ"ח] הביא בשם הגריש"א זצ"ל שבחשש איסור רבנן אין את הגזירה ומותר. ועי' מ"ב שם סקס"ח.

עז. כיון שהדרך להבריג אסור אפי' רפוי ויש לחוש שהברגה אסורה מדאורייתא כתקיעה וא"כ אף לצורך שבת אסור גם ברפוי, אך מ"מ אין המשקפיים מוקצה כיון שהבורג נאבד וא"כ אין לחוש כ"כ שיתקע וכדין כירה שנשברה אחת מרגליה בסי' ש"ח סעיף ט"ז.

עה. משום גזירה שמא יחברם באיסור, סי' ש"ח, ט"ז, כיון שהכלי אינו ראוי לשימוש בלי חיבור מחדש. ואם נצרך לאומן כדי לתקנו יש המתירים לטלטלו כיון דלא חיישינן שילך לאומן לתקנו, עי' שלמי יהודה [פרק ד' הע' מ"ו] מה שכתב על זה בשם מרן הגריש"א אלישיב זצ"ל ואז נדברו [ח"ח סי' ל"ג]. וע"ע שם פ"ג הע' ל"ה בשם הגריש"א זצ"ל ובשו"ת קנה בושם [סי' י"ט] שאם צריך ללכת לאדם אחר [שאינו אומן] כדי לתקנו אסור, ויל"ע עוד בזה.

עט. סי' ש"ח, ט"ז.

### משקפיים שנפלה מהם עדשה

**כו.** אם נפלה עדשה מן המשקפיים אסור להחזיר את העדשה למקומה בשום אופן ואפילו ברפיון<sup>פ</sup>, ואם העדשה נמצאת במקום הרי המשקפיים והעדשה מוקצים [אלא א"כ השתמש במשקפיים לפני שבת, וכנ"ל].

### חיבור אבזם לחגורה ומטאטא למוט

**כז.** אבזם שנשמט מהחגורה, אסור להחזירו למקומו אפילו ברפיון<sup>פ</sup>, ואם הוא נמצא כאן, גם החגורה [וכל שכן האבזם] מוקצים הם<sup>פ</sup> ואסור לטלטלם אף לצורך גופם או מקומם.

מטאטא שהתפרק המקל ממנו, אסור להבריגו או לתוקעו במקל, וגם המטאטא וגם המקל הם מוקצה.

### הרכבת חלקי גביע חד פעמי

**כח.** אסור להרכיב שני חלקי גביע חד פעמי בהידוק<sup>פ</sup>. ולכן, יש להיזהר לחבר את שני חלקי הגביע לפני שבת.

### הוספת חלק ["פלטטה"] לשולחן

**כט.** מותר להוסיף חלק נוסף ["פלטטה"] לשולחן, אך רק אם החיבור רפוי, ואם החיבור מהודק אסור לחברם אפילו ברפוי שמא יהדק או יתקע (אלא אם כן החלק הנוסף מתחבר על ציר שמעלהו בעצמו למעלה בפתיחת השולחן ואין צורך להניחו<sup>פ</sup>), וראה עוד בהערה! <sup>פ</sup>.

פג. שאינו גרע משאר חיבורי כלים בהידוק. ואם החיבור רפוי, עיין לעיל סעיף כ"ב אם יש בזה איסור מצד עשיית כלי מתחילתו.

פד. אם החלק הנוסף מתחבר באמצעות ציר בלי שיש צורך להזיזו אלא פתיחת השולחן עצמה גורמת לחלק הנוסף לעלות למעלה ולהתחבר לשולחן, אין בזה איסור בונה כלל כמבואר ברמ"א סי' תרכ"ו, ג' ובסי' שט"ו, ה' וסקכ"ו.

פה. ולחזו"א אסור רק אם יש חשש לתקיעה. והעיריני הגרא"צ הכהן שליט"א שאם קשה להסדר עם שולחן קטן אפשר להקל ברפוי אם החיבור שלהם אינו בגדר תקיעה אלא הידוק כמש"כ המ"ב

פ. בזה ודאי אסור שמא יתקע מפני שדרכו בתקיעה ממש. ואפשר שאם עתה המסגרת התרחבה והיא רפויה וכדי לסדרה צריך ללכת לאומן - אם כן אין חשש כעת של שמא יתקע ומותר וכנ"ל. [אך יש להעיר שכל הענין של צורך ללכת לאומן אינו ברור דיו ולא מצאתי לזה מקור ברור, שרק בכירה שנשבר הרגל וצריך להתקין רגל חדשה מצינו שלא חששו לזה, וגם יש להבין מה החילוק בין אומן לאדם רגיל, ויל"ע].

פא. שחיבורו הוא בהידוק, ונראה שאף נחשב כתקיעה בחוזק.

פב. משום גזירת כירה וכנ"ל בסעיף כ"ה.



### כיסויי כלים מהודקים ומוברגים

ל. כיסויי כלים אף שהם מהודקים מותר לחברם ולפרקם כיון שעשויים לפתיחה וסגירה תמידיים<sup>2</sup>. ובביאור ההיתר נחלקו האחרונים, יש אומרים שההיתר שייך בכל חיבורי כלים שעשויים לפתיחה וסגירה תמיד<sup>3</sup>, אבל יש אומרים שההיתר שייך רק בכיסויי כלים שהם שני דברים נפרדים בזמן חיבורם [הכלי והכיסוי] ואז מותר מכיון שאין לזה שם חיבור, אבל בדבר שאחר חיבורו נוצר כלי מתוקן יותר ומשתמשים בשני החלקים יחד, אסור אף אם החלקים עומדים לפירוק והרכבה תמידיים [ולשיטה זו יש בהדלקת חשמל משום בונה<sup>4</sup>].

ולכן, דין הברגת תחתית מתברגת של בקבוק (כדי שיהיה קל לנקות) תלוי בשתי השיטות האלו.

### הגבהת סטנדר מתברג

לא. סטנדר מתכוונן שיש בו ברגים המאפשרים להגביהו ולהנמיכו, יש מהפוסקים שהורו שאסור לפותחם ולסוגרם בשבת [משום שכיום המצב שאין הדרך לפותחו ולסוגרו תמיד אלא רק מדי פעם ואם כן אין זה צורת שימוש תמיד כן<sup>5</sup>], ויש המתירים לעשות כן<sup>3</sup>.

שעל ידי ההרכבה נעשה הקנה ארוך יותר ומשתמשים בו כך וא"כ נעשה הכל יחד כלי אחד וזה אסור אף בדרכו להפריד ולחבר תמיד, ורק בכיסויי כלים שהם דבר נפרד מהכלי מותר לחברם אם הדרך לחברם ולפרקם תמיד שאז אינם נחשבים מחוברים עם הכלי. ומטעם זה דעתו לאסור הפעלת זרם חשמל בשבת משום בונה אף שמעמיד את החשמל על תכונתו רק לזמן קצר ואח"כ מכבהו והדרך לפותחו ולסוגרו תמיד, מ"מ במקום שמשתמשים בשני החלקים יחד, כבחשמל, לא שייך ההיתר. [וראה בהערה צ"א טעם נוסף לחלק בין כיסויי כלים לחשמל].

פט. כ"כ בשו"ת מנח"י [ח"ט סי' ל"ח] ובאול"צ [ח"ב פכ"ז אות ג], וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וביאר שכיום המציאות שאין משנים את הסטנדר בכל פעם אלא נשאר בצורתו זמן ארוך אלא שמפעם לפעם משנה את גובהו וזה אינו מתיר. צ. כ"כ בשו"ת שבט הלוי [ח"ו סי' ל"ב], והטעם

בסי' שי"ג סקמ"ו שברפוי אטו מהודק יש להקל לצורך שבת.

פו. מג"א סי' שי"ג סק"ב וט"ז שם סק"ז ומשנ"ב שם סקמ"ה.

פז. בשו"ע הגר"ז סי' שי"ג סקכ"א ביאר שההיתר משום שעשוי לפתוח ביום השבת עצמו וכמו שהוכיח המג"א מטיט שטחים על כיסוי התנור בסי' שי"ד, י' [ובסי' רנ"ט, ז'], וכע"ז דעת הגרשז"א זצ"ל במכתביו לחזו"א לגבי בונה בהפעלת זרם החשמל [נדפס במנחת שלמה ח"ב סי' כ"ה], שהרי מפעילים אותו לזמן קצר ואח"כ מכבים אותו והדרך לעשות כן תמיד [ולדעתו משום כך חשמל שונה ממוט של סיידים שנשאר יום או כמה ימים כך לפני הפירוק הבא].

פח. חזו"א [סי' נ' סק"ט ד"ה והא]. וראייתו ממוט של סיידים שאסור לפרקו ולהרכיבו [שבת מז]. אף שהדרך לעשות כן בתמידות, והטעם

## הברגת פקק של בקבוק ומלחיה

**לב.** מותר לחבר ולהבריג פקק של בקבוק תינוקות לבקבוק, וכן מותר לחבר ראש של מלחיה למלחיה אף בהברגה<sup>א</sup>, וכל שכן שמותר לחבר מכסה של צנצנת דגים או ריבה אף שחיבורם מהודק [וכנ"ל סעיף ל']. לענין תחתית מתברגת, עי' לעיל סעי' ל'.

## חיבור פיטמה לבקבוק תינוקות

**לג.** אסור לחבר פיטמה של בקבוק לפקק הבקבוק באופן מהודק, ואם הפיטמה רפויה בתוך הפקק מותר לחברה, אבל אם דרכה להיות מהודקת בתוך הפקק אסור לחברה אף ברפיון<sup>ב</sup>.

פיטמות מהודקות שהרגילות להוציאם מהפקק ולשוטפם ולהכניסם לפקק בכל שימוש ושימוש, נחלקו האחרונים בדינם וכנ"ל בסעיף ל'.

## חיבור מגש לכסא תינוקות

**לד.** כיסא של תינוקות שמרכיבים לו מגש בהידוק, בדרך כלל אסור לפרקו ולחברו

מקום אי אפשר שלא לפרקו ולפתחו בהמשך וא"כ חסר בכל הבניה כשמוכרה להיות פירוק לאחר זמן, ולכן מותר לחברם אף לחזו"א מכיון שלצורך המשך ההשתמשות בכלי מוכרחים לפרקו, מנחת שלמה ח"ג סי' י"ט אות ג, וכן הביא בס' ארחות שבת בשם הגרשז"א והגר"ש זצ"ל. ויש להוסיף שבמכתב של החזו"א לגרשז"א זצ"ל בענין בונה בהפעלת זרם החשמל כתב באופן קצת שונה ממה שכתב בספר, וכתב שבכיסויי כלים עיקרן נועד להתחלפות מסתימה לפתיחה ומפתיחה לסתימה אבל שימוש החשמל הוא בחיבורו, ומה שמפסיקו אח"כ הוא רק משום חשבון תשלומין [לחברת החשמל], א"כ כל שכן במכסה כלי שאי אפשר להשתמש בו שוב בלי לפתוח את המכסה שודאי מותר לפותחו ולסגורו ככיסויי כלים.

**צב.** בדרך כלל אין הדרך להוציא ולהחזיר את הפיטמה לפקק בכל פעם, ולכן היתר החיבור תלוי בסוגי הבקבוקים אם החיבור רפוי או מהודק.

שהכלי הוא כלי גמור בין למעלה בין למטה ואינו מתפרק לגמרי א"כ זה רק שינוי בכלי עצמו מגבוה לנמוך ומותר [ואף שקנה של סיידים נמי הכי הוא שרק משתנה מגבוה לנמוך, י"ל דהתם חלק מהקנה מתפרק לגמרי משא"כ בסטנדר שרק משתנה מגבוה לנמוך ואף חלק לא מתפרק לגמרי], וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב-ג', אך דבריו שם קצת צ"ע שהוא התיר משום שעשוי לפתוח ולסגור לפי הצורך אפילו שאינו פותח וסוגר בכל פעם, וקשה דאם כן מאי שנא מקנה של סיידים ומיטה של טרסיים שאסור לחברם בהידוק אפילו שמדי פעם מפרקים אותם].

**צא.** ואף שבמלחיה ובבקבוק משתמשים בכלי עם הכיסוי יחד ואם כן היה צריך לאסור לדעת החזו"א וכנ"ל בסעיף ל', אינו כן, אלא אף לחזו"א אפשר להקל בזה כיון שצורת השתמשותם כך על ידי פתיחת המכסה ומילוי הכלי [ואף שבמלחיה יכול להישאר מעט יותר זמן, מכל

בשבת, ואף למקילים לעיל [סעיף ל'] כאן אסור. ואם אי אפשר להכניס או להוציא את התינוק בזמן שהמגש מחובר, מותר לפרקו ולחברו בשבת<sup>22</sup>.

### הרכבת משחקים בהידוק

לה. [סעיף זה אינו עוסק ביצירת מבנים באמצעות חלקי משחק, ועיין לעיל סעיף כ"א, כי אם בחיבור חלק אחד לחלק שני].

משחקים שהרכבתם רפויה או שאין בהם חיבור כלל, מותר לחבר בהם חלק לחלק או לפרק החלקים.

משחקים שהרכבתם מהודקת או תקועה זה בזה [כמו "לגו" קטן ו"קליקס". ו"לגו" גדול לפעמים נחשב רפוי ולפעמים נחשב מהודק ותלוי במציאות וגם תלוי בהגדרת רפוי ומהודק (עי' בסעיף כ"ד) וגם משתנה מחברת ייצור אחת לשניה ומזמן לזמן, ויש לברר בכל מקרה אצל מורה הוראה], אסור לחברם ולפרקם<sup>23</sup>, וראה עוד בהערה.

### קליעת וסילסול שערות

לו. אסור לקלוע את השערות לצמה, וכן אסור לסלסל הפאות, וכן אסור להתיר הקליעה או לפתוח הסלסול, משום שדומה לבנין וסתירה ואסור מדרבנן [ויש

[ומהגר"ח"ק שליט"א שמעתי שכל האיסור לחזו"א הוא בחשמל המחובר לקרקע ולא בחיבורי כלים, ולא הבנתי, שהרי כל המו"מ בין החזו"א לגרשו"א זצ"ל היה על מכשיר שמיעה שיש בו בטריות ואינו מחובר לקרקע כלל].

ואם אי אפשר להכניס ולהוציא את התינוק בלי לפתוח את המגש, מותר בוודאי מפני שכך צורת ההשתמשות של הכלי וכו"ל בהע' צ"א.

צד. אף שצורת השימוש בהם היא ע"י הרכבה ופירוק תמידיים, מ"מ דעת הפוסקים לאסור הבניה בהידוק כיון שכל פעם בונה מבנה אחר א"כ קשה לדמותם לכיסויי כלים, ועי' באגרו"מ [ח"ה סי' כ"ב אות כז] וע"ע בס' שלמי יהודה [פרק ה' סעיף א'] מש"כ בשם הגריש"א זצ"ל. וכן דעת הגר"ק זצ"ל, והוסיף והדגיש שבפרט "קליקס" חמור מאוד ויש להזהיר את הקטנים שלא לשחק בו כי חיבורו מהודק מאוד.

צג. הרכבת המגש היא כהרכבת זרם חשמל שהשימוש הוא בשני חלקים יחד, וגם לא שייך כאן הסברא שמוכרחים לפרקו כדי להמשיך להשתמש בו, שאפשר להשאירו כך לעולם והפירוק שלו הוא מסיבה חיצונית - כמו פינוי המקום שלא יפריע לעבור או לשטוף אותו, וא"כ לכאורה לחזו"א אסור להרכיבו אם הוא מהודק ולגר"ז מותר. אך הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלכו"ע אין להתיר בשום אופן הרכבה ופירוק של כסא כזה מפני שאין הדרך בהכרח לפרקו ולחברו ויש שנשאר המגש מחובר זמן ארוך לכסא או מפורק זמן ארוך מהכסא א"כ אינו דומה כלל לכיסויי כלים ואסור לכו"ע. וכן דעת הגר"ק זצ"ל. ושמעתי מהגר"ב צ' פלמן זצ"ל שיש סברא להקל אף לחזו"א כיון שיש שני שימושים נפרדים, הכסא והמגש המשמש כשולחן, א"כ אינו נחשב כ"כ שימוש משותף בשני החלקים יחד ואפשר לדמותו לכיסויי כלים.

מתירים להשלים ולגמור סילסול פאות שכבר מסולסלים מערב שבת ובתנאי שלא נתפרקו<sup>צ</sup>. אסור לקלוע ולסתור גם פאה נכרית תלושה, משום מלאכות אורג ופוצע<sup>צ</sup>. ולגבי ג'ל שיער, ראה לקמן סי' י"ב הע' ל"ט.

### הדלקת מכשיר חשמלי וחיבורו לתקע

לז. בהדלקת או כיבוי זרם חשמל וכן בהפעלת או כיבוי מכשיר חשמלי, יש שכתבו שיש איסור משום מכה בפטיש או משום בונה וסותר [ופעמים גם כן איסור מבעיר], ויש שסברו שאין בזה משום תיקון מנא או משום בונה והאיסור שייך רק כאשר החוטים מתאדמים ולוהטים או שנדלק ניצוץ בהפעלת החשמל שאז אסור משום מבעיר<sup>צ</sup>.

כאשר זרם החשמל מנותק ואינו פועל, יש שכתב שגם לאוסרים הנ"ל מותר לחבר או להוציא את התקע מן השקע<sup>צ</sup> [רק לצורך גופו או מקומו - כדין כלי שמלאכתו לאיסור, או בטלטול בגופו<sup>צ</sup>]. ויש שאמרו שגם בזה אסרו להכניס או להוציא משום בונה<sup>ק</sup>.



החזו"א בענין זה מובאים בספר מנחת שלמה ח"ב סי' כ"ה [ועי' מנחת שלמה ח"א סי' י"א].

צח. מנחת שלמה שם ושש"כ פי"ג סכ"ח ובהערה ק"א, שהרי אין זה ממות לחיים וגם אין תקיעה כי רק זרם החשמל הוא הגורם והסיבה ל'תקיעה'.

צט. סי' ש"ח, ג' וסקי"ג וסי' שי"א, ח' וסק"ל. [ועיין במש"כ בסי' כ"ד סעיף א' לגבי היתר טלטול בגופו].

ק. מנח"י [ח"ח סי' כ"ו] והביא שבספר מאורות נתן [פ"ו אות ד] כתב ששמע כן מהחזו"א, וכן שמעתי בשם הגרונ"ק זצ"ל [אך שמעתי שדעתו שאם הזרם מנותק לגמרי מותר אף לחזו"א, ובמנח"י כתב לא כן].

צה. הגרשז"א זצ"ל במכתב [בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב]. ואחרי טבילה בדרך כלל אסור לסלסלם מפני שהסילסול מתפרק במים. וסלסול לאחר שינה תלוי בכל אחד לפי הענין.

צו. סי' ש"ג, כ"ו וסקפ"ב. ובכלל זה סלסול פאות, כ"כ בתפאר"י בכלכלת שבת. ועי' מנח"י ח"א סי' פ'. ובתשובות והנהגות ח"א סי' רכ"ט אסר אף לסבב הפאות כמה פעמים סביב האוזן.

צז. לחזו"א [בסי' נ' סק"ט] יש בזה משום תיקון מנא ובונה משום חיבור החוטים ומשום הולדת כח החשמל ממות לחיים, ולהגרשז"א אין בזה איסור כיון שעומד לחיבור ופירוק תמידיים וגם להולדת החשמל לא חשש - עיין לעיל סעיף ל' ובהערות שם. מכתביו המלאים והמו"מ עם

## הלכות אוהל

### דיני עשיית וסתירת אוהל

**לח.** החלק השלישי של מלאכת בונה הוא איסור עשיית מבנה האוהל. אסור לבנות או לסתור אוהל קבוע בין גג לבד ובין מחיצות לבד, ואף אסור להוסיף תוספת קבועה לכל אוהל בין מהצד ובין בגג<sup>א</sup>. ושיעור "קבוע" ראה בהערה.

### שיעור גובה ורוחב אוהל

**לפ.** איסור עשיית אוהל שייך רק כאשר יש בגובהו טפח [כלומר, שמאחיל על חלל טפח]<sup>ב</sup>, אבל ברוחבו אין צריך להיות טפח ואסור מדרבנן גם באוהל עראי אף כשאין ברוחבו טפח, ועיין בהערה<sup>ג</sup>.

### גג הנפתח על צירים

**מ.** דלת או גג הנפתחים ונסגרים על צירים מותר לפותחם או לסוגרם בשבת<sup>ד</sup>, ולכן מותר לפתוח או לסגור גג של סוכה כשהוא נפתח ונסגר על ציר, ואם אחר הפתיחה

זמן לפתח העשוי להיכנס ולצאת בו תדיר, שזה רק שיעור מתי נחשב פתח שנכנסים בו תדיר ואז הכל יודעים שלדלת עשויה (מ"ב שם סק"ח), ומתי נחשב פתח שאין משתמשים בו תדיר].

קב. סי' שט"ו, י"ג. ועי' סי' תר"מ סק"ה ושעה"צ שם ובסוף סי' תרכ"ט ושש"כ פכ"ד הע' כ"ט.

קג. סי' שט"ו, ח' וסקל"ה ובאה"ל ד"ה כל. ועי"ש שלרש"י והרא"ש אם אין ברוחבו טפח אין בו שם אוהל כלל, אך השו"ע פסק לא כן, וכ"כ במ"ב סקל"ז וסקמ"א ובשעה"צ שם סקמ"ט וכתב שם שאין לזוז מזה.

ומה שבסי' ש"א, מ' מבואר שאין איסור אוהל בכובע אם אין ברוחבו טפח, היינו משום ששם עושה רק גג ולכן אם אין טפח מותר, אבל כשעושה גם מחיצות חמור יותר ואסור אפילו בפחות מטפח.

קד. סי' תרכ"ו, ג' וסק"כ. וכעין זה בסי' שט"ו, ה' וסקכ"ז.

קא. סי' שט"ו סק"א וסק"ו ושעה"צ סק"ו, ועי' מג"א סי' שיי"ג סק"ז ובאה"ל שם סעיף א' ד"ה ולא, ועי' סי' שיי"ג, ג' כעין זה.

ושיעור קבוע כתב הפמ"ג סק"א ש-ח' וט' ימים הוי קבוע ולכן בניית סוכה חשיב דופן קבוע. וצע"ג שהרי תוס' בשבת קכה: ד"ה הכל הקשו על רש"י שסובר שאין איסור אוהל בהעמדת מחיצות לבד מהא דאמרינן בעירובין דף מד. שאסור לעשות דופן שלישית לסוכה, ואם דופן לסוכה נחשב קבוע א"כ מה הקושיא על רש"י הרי ודאי לרש"י אסור לעשות מחיצה קבועה, ורק במחיצת ארעי התיר. גם במ"ב סקל"ה וסקל"ו ובשעה"צ סק"ו כתב שכמה ימים חשיב קבוע, וצ"ע, ואולי שם מיירי בהוספת דופן באמצע חג הסוכות פחות משיעור "כמה ימים", ודוחק. ובבאה"ל סי' תרל"ז ד"ה עשה משמע ששמונה ימים מיקרי עראי. וע"ע פמ"ג ומ"ב סוף סי' תרכ"ו שהסתפקו בזה. [ואינו שייך כלל לדברי הבאה"ל בסי' שיי"ג, ג' ד"ה שאין לגבי שיעור

צריך להחזיק את הגג בחיזוקי ברזל נוספים כדי שלא יפול, אסור<sup>ק</sup> [אף באוהל עראי ! וראה לקמן סעיף נ"ד לגבי גגון של עגלת תינוקות].

### אוהל עראי שיש בו חוט לפתיחה וסגירה

**מא.** אוהל עראי שאין ברוחבו טפח, ויש בו חוט המיוחד לפתיחת וסגירת האוהל, או שהכיסוי מיוחד ומתוקן לכסות בו דבר מסויים, מותר לפותחו ולכסותו<sup>ק</sup>.

### מחיצת עראי [בלי גג]

**מב.** מותר להניח או להסיר מחיצת עראי<sup>ק</sup> [בלבד, בלי להניח מעליה גג], אבל מחיצה המתרת אסור להניח אפילו עראי, ולכן מותר להניח מחיצה בין גברים לנשים או להגן מפני השמש או לצניעות שלא יראוהו אחרים, אבל אסור להניח מחיצה המתרת את הסוכה [דופן שלישית] או מתרת את הערוב או מתרת תשה"מ [וראה בהערה]<sup>ק</sup>. מחיצה המתרת עראי שהיתה פרוסה מערב שבת טפח, מותר להמשיך ולפורסה, שמותר להוסיף על מחיצה המתרת עראי<sup>ק</sup>, אך אם לא היתה פרוסה טפח מער"ש אלא שהיה כרוך עליה חוט או משיחה אין זה מתיר את פריסתה<sup>ק</sup>, ויש המתירים בזה<sup>א</sup>. מחיצה מגולגלת ברוחב טפח אינה נחשבת פרוסה טפח לענין זה<sup>ק</sup>.

### דלת סוכה הפוסלת את הסוכה בפתיחתה

**מג.** דלת סוכה המשמשת כדופן שלישית וכשפותח את הדלת נפסלת הסוכה וכשסוגר נכשרת הסוכה, יש האוסרים לפתוח ולסגור את הדלת אף שהדלת על הצירים ואף שהוא רק תוספת על אוהל עראי [משום שהכשר סוכה חמור משאר מחיצה המותרת] אלא אם כן יש בדופן טפח חוץ מהדלת<sup>ק</sup>, ויש המתירים לפותחה ולסוגרה

והיינו דסבר שאף שחוט או משיחה מועיל לטלית כפולה [שם, י'], מכל מקום אסור, כיון שלמחיצה המתרת לא מהני חוט או משיחה.

קיא. תוספת שבת [סקי"ט] ומ"ב שם סוף סקל"ט.

קיב. מ"ב שם סוף סקט"ז.

קיג. כ"כ הגרצ"פ פראנק זצ"ל במקראי קודש סוכות [ח"א סי' י'] ע"פ האבני נזר בסי' רכ"א, ומבואר שם שאם יש כבר טפח שרי, וכן דעת הגרשז"א זצ"ל לגבי תוספת מחיצה המתרת שאם מכשירה סוכה אסור אף ששאר תוספת מחיצה

קה. באה"ל סי' שט"ו סעיף ח' ד"ה טפח בשם כמה אחרונים, עיי"ש.

קו. סי' שט"ו, י', י"א וסקל"ד וסקמ"א.

קז. סי' שט"ו, א' וסק"ג.

קח. שם וסק"ד. ובסק"י כתב שלהניח כיסוי על הספרים לכסותם - מותר, ולהעמיד מחיצה גמורה בינו לבין הספרים עד שאין הספרים נראים - לכתחילה אסור ובשעת הדחק אפשר להקל.

קט. סי' שט"ו, א'.

קי. מג"א שם סקט"ו ומ"ב שם סוף סקל"ט,

כיון שהיא על צירים ק"ד.

## אוהל עראי

**מד.** אסור לעשות או לסתור אוהל עראי גזירה מדרבנן שמא יעשה אוהל קבע, אבל יש כמה קולות באוהל עראי:

**א.** תוספת אוהל עראי מותר, ולכן אם יש אוהל עראי פרוס טפח [ואוהל מגולגל ברוחב טפח אינו בכלל ההיתר<sup>קט"ו</sup>] מערב שבת מותר לפושטו יותר לשימוש עראי.

[אוהל לבוד טפח, מותר להוסיף עליו עראי יותר<sup>קט"ו</sup>, ויש שהסתפקו בזה].

לסוכה, ומצד מה שיש צירים ע"י מג"א [סי' שט"ו סקט"ו] ומ"ב [שם סקל"ט] שחוט או משיחה לא מתירים מחיצה המתרת עראי, א"כ חזינן שעשיית מחיצה המתרת חמור טפי מעשיית אוהל, ואף שאין להוכיח משם לציירים שזה היתר גדול יותר מחוט ומשיחה עכ"פ גם כן אי אפשר להוכיח ממה שמותר אוהל שעל ציר שנתיר ג"כ מחיצה המתרת שעל ציר. [ומצד תעשה ולא מן העשוי אין לחוש בזה, כיון שהסוכה היתה כשרה כבר, וכעין סי' תרכ"ו, ג' וסקי"ט].

קיד. כן דעת הגרנ"ק זצ"ל [ובמקראי קודש שם ג"כ מתיר אם נשאר טפח מבעוד יום והוי רק תוספת למחיצה המתרת].

קטו. סי' שט"ו סוף סקט"ז.

קטז. כלומר ששני עצים כל אחד פחות מטפח ויש פחות מג' טפחים ביניהם] סי' שט"ו סקי"ד, ובחזו"א סי' נ"ב סק"ח כתב שמותר רק לסתום את האויר שבין העצים אך אסור לפרוס מהלבוד ואילך, וכתב שאפילו אם יפרוס במקום של הלבוד יש להסתפק אם מותר לו להמשיך עוד, שאפשר שאסור להוסיף על אוהל שנעשה בהיתר בשבת, כגון לבוד.

המתרת מותר, ואמנם שם לא דיבר לענין דלת על צירים שזה היתר נוסף [שש"כ תיקונים ומילואים פכ"ד הע' קכ"ו ושש"כ שם הע' קל"ד, ועי' הליכות שלמה סוכות פרק ז' סעיף ט"ז שהגרשז"א זצ"ל הסתפק בזה]. וכעין זה כתב בספר ארחות רבינו [ח"ב עמ' ריט] בשם הקה"י זצ"ל לגבי פתיחת תריסים המכשירים את הסוכה. ואף שכאן יש שני צדדים להקל: א. כיון שבדרך כלל יש כאן רק תוספת על מחיצה המתרת שהרי בדרך כלל יש כבר טפח מן הדופן השלישית ב. כיון שהדלת על צירים והוי אפילו אם סוגר גג בקביעות להגן מפני הגשם מותר כשהגג על צירים וכנ"ל סעיף מ', מכל מקום אסור לעשות כן כיון שעשיית שם "סוכה" חמור יותר מעשיית שאר מחיצה המתרת, ואף שבכל מחיצה המתרת מותר להוסיף עליה כמש"כ הרמ"א בסי' שט"ו סעיף א', בסוכה אסור כיון שבזה יוצר לה שם סוכה, וכע"ז תי' הקרבן נתנאל בשבת סוף פ' כל הכלים על שיטת רש"י שאין אוהל אף במחיצה המתרת והק' תוס' שם הרי כתוב גבי סוכה שאסור לעשות דופן שלישית בסוכה, ותי' הק"נ [אות כ] שעשיית שם סוכה חמור יותר משאר מחיצה המתרת כיון שעשה בזה את הגג לאוהל

ב. מותר להניח את הגג ואחר כך את המחיצות באוהל עראי, שכשעושה שלא כדרך אוהל לא גזרו<sup>ק"י</sup>. ועיין עוד בהערה ק"ח.

ג. אם המחיצות קיימות והוא מוסיף להם רק גג או שפורס רק גג לבד בלי מחיצות כלל, הרבה פעמים אין בזה איסור באוהל עראי. ויפורט בסעיפים הבאים.

אם מטלטל את המחיצות ממקום למקום נחשב כעשיית מחיצות חדשות ואסור להוסיף להם גג בשום אופן<sup>ק"ט</sup>. ויש שכתבו שטלטול מחיצות אינו נחשב כעשיית מחיצות חדשות<sup>ק"ב</sup>.

לגבי אוהל עראי פחות מג' טפחים, עיין לקמן הערה קנ"ב.

בכדי להבין היטב את סעיפים מ"ה-מ"ו, יש להקדים שתי הקדמות.

**האחד** - יש ג' דרגות בעושה אוהל:

א. העושה אוהל כדי להגן מפני הגשם או השמש.

ב. העושה אוהל ומטרתו בעיקר להשתמש מעל האוהל אבל משתמש גם באויר שתחתיו.

ג. העושה אוהל ומשתמש רק מעליו ולא משתמש באויר שתחתיו.

את הגג בידי ודבר זה לא נחשב אוהל כלל כדלקמן סעי' ס' ואח"כ כשהמחיצות מונחות מתחת הגג א"כ הגג נשען עליהם בשינוי, אבל אם מניח גג לבד בלי מחיצות על ד' עמודים א"כ הגג מונח עליהם כדרך ואם נעשה להגן אסור. ולגבי פירוק, בחזו"א סי' נ"ב סק"ז ד"ה שם תוד"ה אף כתב שבפירוק לא מהני לפרק קודם המחיצות ואח"כ הגג [וכנראה משום שרק בבניה שייך שינוי ולא בפירוק כי לא שייך סדר בפירוק].

קיט. סי' שט"ו סק"ב וסקמ"ח.

קכ. חזו"א סי' נ"ב סק"י וסקי"ד.

קיז. סי' שט"ו, ג', ו' וסקי"ז וסקי"ט.

קיא. במשנ"ב סק"ז ובחזו"א סי' נ"ב סק"ב אות יא משמע שגם באוהל שעשוי להגן מועיל היתר זה.

ולכא"ו הדבר תמוה כי הרי אפילו העושה גג לבד בלי מחיצות אסור אם האוהל נעשה להגן ואיך יתכן שאם מניח את הגג לפני המחיצות יהיה מותר באופן שנעשה להגן, ומצאתי בבי"ה הגר"א סי' תק"ב סק"ד שהוכיח שגג לבד בלי מחיצות מותר כי אם לא כן גם מלמעלה למטה יהיה אסור. ואולי אפשר ליישב, שמלמעלה למטה הרי מחזיק



**השני** - יש ג' דרגות בעשיית אוהל:

**א.** המניח גג על מחיצות קיימות או מניח גג בלי מחיצות כלל.

**ב.** העושה שתי מחיצות חדשות [או מעביר שתי מחיצות ממקום למקום].

**ג.** העושה ארבע מחיצות חדשות [או מעביר ארבע מחיצות ממקום למקום] ומניח גג עליהם.

שלוש מחיצות נחשבות כמו ארבע מחיצות.

ומעתה יתבארו ההלכות בנקל בעזה"י.

### עשיית גג בלבד

**מזה.** מחיצות הקיימות מערב שבת ורוצה להוסיף עליהם רק גג עראי, או שפורס רק גג לבד בלי מחיצות כלל בעראי, אם הגג נועד להגן מפני החמה או הגשם אסור<sup>קכא</sup>, ואם הגג אינו כדי להגן מפני החמה או הגשם מותר להוסיפו<sup>קכב</sup>, אך אם משתמש באויר שתחת הגג לדבר מה ראוי לכתחילה להחמיר שלא להוסיפו ובשעת הצורך אפשר להקל [ואם גם אינו משתמש באויר שתחת הגג מותר לכתחילה<sup>קכג</sup>]. ולכן מותר להוסיף "פלטה" של עץ נוספת להאריך את השולחן אם התוספת רק עראית<sup>קכד</sup> [והחיבור רפוי<sup>קכה</sup>].

### הוספת גג על מחיצות חדשות

**מזו.** אם עשה מחיצות חדשות [או העביר המחיצות ממקום למקום<sup>קכז</sup>] ורוצה להוסיף עליהם גג עראי, אז הדין תלוי אם עשה שני מחיצות או ארבע מחיצות, שאם עשה שני מחיצות מותר רק אם אינו להגן וגם אינו משתמש באויר שתחתיו. ואם עשה ארבע מחיצות אסור בכל מקרה ואפילו אינו משתמש באויר שתחתיו<sup>קכח</sup>.

קכד. סי' שט"ו, ב' וסקי"ז.

קכה. סי' שיי"ג, ו', ועיין סי' שט"ו סקכ"ג, וראה מש"כ לעיל סעיף כ"ט.

קכו. עיין לעיל סעיף מ"ד אות ג.

קכז. ט"ז ופמ"ג סי' שט"ו במ"ז סק"ד ומ"ב שם סקכ"ב [ובמש"כ שם שאם יש ארבע מחיצות אז ראוי להשתמש באוירו, כוונתו, שאף שאין

קכא. סי' שט"ו סקט"ו וסקי"ז וסק"כ וסי' ש"א סקקנ"ב. וע"ע סי' שט"ו סקכ"ז בדין חופה לחתן וכלה אם נחשב להגן.

קכב. שם בשעה"צ סקכ"א.

קכג. סי' שט"ו, ג' וסקכ"ב ובאה"ל ד"ה מטות. [ובשעה"צ סקכ"ו מיירי בשימוש הנעשה על ידי הצל, שדומה ללהגן].

ולכן, מותר להניח ספר מכאן וספר מכאן וספר על גביהם ואפילו כשהספרים בצדדים בגובה טפח כיון שאינו משתמש באויר שתחתיהם, אבל אם מניח ספרים מארבע צדדים אסור ק"ב. וכן מותר להניח ברזלים ומעליהם קרש לשולחן אם יש שני מחיצות כיון שאינו צריך להשתמש באויר שתחתיו, אבל אם הניח ארבע מחיצות אסור להניח הקרש אף אם אינו צריך לאויר שתחתיו.

### עשיית לבוד בשבת

**מזו.** מותר להניח בשבת שני כיסויים הרחבים כל אחד פחות מטפח אף אם הרווח שביניהם פחות מג' טפחים ק"ב.

### הנחת מזרון על מטה מתקפלת

**מזה.** מיטה מתקפלת שפותחים את המיטה ועליה מניחים קרש ומזרון [ברפיון ולא בהידוק! ק"ל], אם הברזלים סמוכים פחות מג' טפחים זה לזה מותר להניח עליהם קרש ומזרון ק"א, ואם יש ביניהם יותר מג' טפחים ראוי לכתחילה להחמיר שלא לפותחה ולהניח עליה בשבת, ובשעת הצורך אפשר להקל ק"ב.

בארץ גג לעמודים ואח"כ יעמיד הגג למעלה שהרי אחרי שהגג והעמודים קיימים מותר להעמידם ככיסא טרסקל בסי' שט"ו, ה'.

קל. סי' שי"ג, ו', ועי' סי' שט"ו סק"ג. ואם הדרך לחברם בהידוק ורוצה לחברם ברפיון, עיין לעיל סעיף כ"ט ובהערה שם.

קלא. ואף שעשה את הקרשים בשבת שהרי פתח את המיטה בשבת, משמע בבאה"ל סי' שט"ו, ה' ד"ה לכתחילה שאפשר להקל בזה, אך אפשר שלחזו"א אין להקל בזה דומיא דהוספה על אוהל הנעשה בהיתר בשבת לגבי קרשים הסמוכים זה לזה פחות מג' טפחים שאף שמותר לפרוס גג מעליהם כתב החזו"א [בסי' נ"ב סק"ח] שאסור להוסיף על אוהל כזה שנעשה בהיתר א"כ אפשר שגם בזה אסור, אך אין הדבר ברור שאפשר שכאן קל יותר כי רק מוסיף לסגור לבוד הנעשה בהיתר, ועכ"פ יש להקל בצירוף מה שכל הדין הוא רק חומרא וכמש"כ הבאה"ל סוד"ה מטות. קלב. סי' שט"ו, ג' ובאה"ל מטות.

לו צורך באויר שתחתיו מ"מ כיון שראוי לשימוש כל דבר כתיבה סגורה לכן אסור], ועי' מג"א סי' תק"ב סק"ז. ומוכח כך מסתירת השו"ע מסעיף ג' שאוסר הקמת מחיצות וגג אם לא צריך לאויר שתחתיו, לסעיף ו' וסעיף ז' שמתיר לעשות שני מחיצות וגג אם אינו צריך לאויר שתחתיו. וכן מוכח בסי' תק"ב, ב' וסקט"ז שגם שולחן שאין משתמשים באוירו [כמש"כ המשנ"ב בסי' שט"ו סק"ב] אם יש לו ד' דפנות אסור. שלוש מחיצות נחשבות כמו ארבע מחיצות, באה"ל סי' שט"ו, ג' סוד"ה מיטה. קכח. סי' שט"ו, ז'.

קכט. תוס' בעירובין קב. ד"ה לא, והק' המהרש"א שם אם כן אפשר לבנות כל אוהל עראי בשבת ע"י שיעשה לבוד ואח"כ יניח עליו כיסוי כיון שמותר למלאות חלל לבוד שמוסיפין על אוהל עראי, ועיין בגדי ישע סי' שט"ו מה שתירץ על קושייתו, וע"ע מג"א סי' תק"ב סק"ט. [ולפי דבריהם יש ליישב מה שמקשים העולם שלכאורה אפשר לעשות כל אוהל בשבת על ידי שיקשור

## הנחת קרש או מזרון על מיטת תינוק

**ממ.** מותר לכתחילה לפתוח מיטת תינוק או עריסה של תינוקות ולהניח בתחתית המיטה קרש או המזרון [ברפיון!], ויקפיד לכתחילה שלא להניח חפצים מתחת העריסה<sup>קל"ג</sup>, אבל אסור להניח קרש או מזרון באמצע המיטה או העריסה<sup>קל"ד</sup>, ואם רוצה לעשות כן - יחזיק את הקרש באויר ויכניס את המיטה מתחת הקרש. וגם אין בזה איסור עשיית כלי כיון שהחיבור רפוי<sup>קל"ה</sup>, ואף אם מחזיק יותר מנפח של מ' סאה, הרי אין יכול להחזיק משקל כזה וגם מיטלטל ע"י הגלגלים, ולכן אינו נחשב כקרקע<sup>קל"ו</sup>.

קלג. וכן"ל בסעיף מ"ה. סתירה ע"פ דברי הפמ"ג. ומבואר, שאם הקרש מונח באמצע העריסה א"כ יש לו איזה רווח באוהל שנוצר כי ממקום הקרש ולמטה הרי הרווח קצת מהלבוד של העמודים כי נוצר מקום סגור יותר לשימוש ובזה אסור משום לבוד להחמיר, אבל אם הקרש מונח למטה בתחתית א"כ לא הרווח כלום מה'אוהל' שנוצר מדין 'לבוד' כי כל השטח בלי שום מחיצה אלא שיש דין לבוד מלמעלה ולכן בכה"ג אין משמעות ללבוד ואין בזה איסור [וכע"ז בשבת דף ח. בסוגיא דכוורת שרק אם כפאה על פיה שייך לבוד]. ואם המטה כבר היתה פתוחה מער"ש והוא לא מטלטל אותה ממקום למקום [שנחשב כעשיית מחיצות חדשות למשנ"ב], יש לדון להתיר הנחת הקרש כמש"כ בשעה"צ סקכ"א, אבל יש לדחות שהמיטה גדולה ודומה לכובא המבואר בסקמ"ח שדומה לאוהל וא"כ אף שהמחיצות קיימות אסור יהיה להניח גג\*.

קלה. סי' שיי"ג, ו'.

קלו. מעלת כלי גדול יותר ממ' סאה הוא מצד חשיבותו שהוא גדול ואינו מיטלטל [עי' כלים

קלד. בדרך כלל אומרים לבוד להחמיר כמש"כ המג"א בסי' תק"ב סק"ט (ועי' עירובין דף ט), ולענין זה בודאי אמרינן לבוד להחמיר בצירוף השיטות הסוברות שאסור להניח גג אפילו בלי מחיצות כמבואר בסי' תק"ב סק"ז ובשעה"צ סק"ז, וממילא נחשב שמיניח גג על ארבע מחיצות [שיש לבוד בין הקרשים (וגם כן לבוד בין הדפנות לארץ - אם אין ג' טפחים מתחתית המיטה עד לארץ)], והרי כשעושה ד' דפנות והמקום ראוי לשימוש נחשב תמיד כמו שנעשה להשתמש באויר וכן"ל בהע' קכ"ז, והיינו משום שעשה את רוב המחיצות ובסך הכל המקום נח להניח חפצים אף שנשאר קצת פתוח למטה. ומוכח כן, שהרי הפמ"ג בסי' שט"ו במ"ז סק"ד כתב שלשיטת הט"ז שהכל תלוי אם ראוי לשימוש א"כ לא יתכן לבוד להחמיר כי סוף סוף המקום לא ראוי לשימוש ולא שייך לבוד שהוא דבר 'דיני' ולא מציאותי, אמנם המשנ"ב פסק בסי' תק"ב את המג"א שיש לבוד להחמיר ובסי' שט"ו סקכ"ב פסק את דינו של הט"ז שהכל תלוי האם המקום ראוי לשימוש במציאות, ולכאורה יש

\* ואמנם בסי' תרל"ב סק"כ לא אמרינן לבוד להחמיר, אין לדמות, הדהם הכוונה שגם אם נצרך ונסתום את האויר שבין הסכך הפסול מ"מ מנין שנחשיב שהסתימה היא בסכך פסול ושמה הסתימה בסכך כשר ועד כדי כך לא אמרינן לבוד להחמיר - גם לסתום את האויר וגם להחשיבו לסכך פסול, פמ"ג סי' שס"ג במ"ז סק"א ושעה"צ סי' תרל"ב סקט"ז וקה"י סוכה סי' י"ג. וכן לענין טומאה לא אמרינן לבוד להחמיר, עי' סוכה דף יח. ויו"ד סי' שע"א, ד'.

## הנחת קרש על רגליים של שולחן

**נ.** שולחן העשוי מרגליים [בלי דפנות] ועליהם קרש, מותר להרכיבם כדרכם - הרגליים ואח"כ הקרש קל.<sup>1</sup>

### בניית אוהל במשחקים

**נא.** אסור לבנות ב'לגו' ובשאר משחקים אוהל בגובה טפח אפילו אינו משתמש באויר שתחתיו, מפני שעושה גם את המחיצות וגם את הגג. וכן אסור לעשות אוהל משמיכות גם על דפנות קיימות שלא הזיזם ממקומם, אם משתמש באויר שתחתיו קלה.

### פירוק אוהל עראי קיים

**נב.** אסור לפרק אוהל עראי, אבל אוהל ארעי שמותר לעשותו מותר גם לפרקו קלה.

### פתיחת ונשיאת מטריה

**נג.** מטריה אף שנפתחת ונסגרת על צירים אסור לפותחה ולסוגרה מפני כמה טעמים קב,

ובשש"כ פכ"ד הע' ס"ח כתב סברא אחרת בשם הגרשז"א זצ"ל לבאר מדוע נתינת רגליו תחת השולחן לא נחשב משתמש באויר שתחתיו. [ודע, שגם בזמן הראשונים היו יושבים באכילתם כמו בימינו, עי' רש"י סוכה ב: ד"ה ראשון]. ומ"מ יותר טוב שלא לעשות כן אם יכול להחזיק הקרש ולהניח הרגליים מתחתיו.

קלה. אפשר שזה אסור לכ"ע שנחשב "להגן" כמו חופה, אך עכ"פ גם אם לא נחשיבו כך מ"מ כיון שמשתמש באויר שתחתיו לכתחילה אין לעשותו אף בלא מחיצות וכן"ל סעיף מ"ה.

קלט. סי' שט"ו סק"א וסקל"ח ושעה"צ שם סקמ"ו, ועי' חזו"א סי' נ"ב סק"ז ד"ה תוד"ה אף.

קמ. בבאה"ל סי' שט"ו, ח' ד"ה טפח ביאר שכיון שצריך לתפוס את הגג במוט ברזל או ברצועות כדי של יפול שוב א"כ אינו בכלל ההיתר של ציר כיון שהאוהל אינו עומד על הציר אלא על הברזל המחזיקו [ובבאה"ל שם הוסיף עוד טעם מפני שנעשה לשם אוהל וחמור משאר אוהלים שלא נעשו לשם אוהל, אך מטעם זה לבד אין

פט"ו מ"א ותוס' פסחים דף קט: ד"ה בים ורש"י חגיגה דף כו: ד"ה מה, ועי' ריטב"א ומאירי עירובין דף יד: באופן השיעור המחושב לפי מה שאפשר לשאת בפועל בזמן המדבר, ועי' גם ריטב"א במגילה דף כו: שאם הכלי יכול לשאת משקל כזה כבר אינו נחשב כלי], אבל אם יש לעריסה גלגלים והיא מיטלטלת וגם אינה מחזיקה משקל של מ' סאה, א"כ בטלה חשיבותה ודינה כשאר כלים שאם החיבור רפוי מותר.

קלז. במ"ב סי' שט"ו סקכ"ב מבואר ששולחן לא נחשב משתמש באוירו שלמטה, ואף שמניח את רגליו שם כשאוכל, כנראה לא נחשב בכך משתמש באויר שתחתיו כי אינו מתכוין להצניע שם את רגליו כמו במיטות שכוונתו להצניע שם את נעליו, ולכן כתב הבאה"ל בד"ה מטות שנחשב משתמש באויר האוהל, משא"כ בשולחן שאינו משתמש באויר האוהל אלא משתמש באויר סתם [כלומר שאין לרגליו רווח במה שיש גג מעליהם] וגם מה שמניחים הכסאות באויר השולחן אינו לשם שמירתם שם אלא רק לניצול המקום.

ואף אסור לשאת מטריה הפתוחה מבעוד יום קמ"א.

### התקנת ופתיחת גגון של עגלה ופריסת כיסוי נוסף עליו

נד. גגון של עגלה אסור להתקינו בעגלה קמ"ב [אם החיבור מהודק, וכן המציאות. ואם הוא רפוי מותר להרכיבו אלא שאם הוא רחב טפח אסור קמ"ג].

גגון המותקן בעגלה מבעוד יום הנפתח ונסגר על צירים, מותר לפותחו ולסוגרו קמ"ד, אך אם צריך להחזיק את הגגון כמוט או בקפיץ ברזל כדי שלא יפול אסור אלא אם כן היה פתוח כבר טפח מערב שבת קמ"ה.

מכסה עגלת שכיבה ["אמבטיה"] שאין לו רוכסן אלא מתחבר בלחצניות בצדדי העגלה, אם היה פתוח טפח בערב שבת מותר להמשיך ולפותחו, אבל אם לא היה פתוח טפח בערב שבת יש להסתפק אם מותר לפותחו ולסוגרו קמ"ו.

קמ"ד. שהרי מותר לפתוח אוהל על צירים אף אם עשוי להגן וכמש"כ לעיל סעיף מ' וסעיף נ"ג ובהערה קל"ח, ואף שהבאה"ל ד"ה טפח הזכיר סברא זו לאסור מטריה משום שעשויה להגן מן הגשמים מ"מ עיקר טעמו שם משום שמחזיקים את הגג עם ברזל שלא יפול ממצבו [ובקצוה"ש סי' ק"כ סק"ח כתב לאסור מטעם זה וכדעת הנובי"ת סי' ל', אך ברמ"א בהל' סוכה התיר אף בכה"ג וכן פסק המ"ב וכו"ל, ועי' גם מש"כ בהמועדים כהלכתם סי' י"ט הע' קכ"ה], וכ"כ בחזו"א סי' נ"ב סק"ב ובשבט הלוי ח"ג סי' נ"ד. ובאור לציון פכ"ח אות ב החמיר בזה.

קמ"ה. כמו מטריה וכמש"כ הבאה"ל ד"ה טפח, וכע"ז באגרו"מ ח"ד סי' ק"ה.

קמ"ו. מותר להוסיף על אוהל עראי שפתוח טפח, אבל אם אינו פתוח אלא רק מחובר לעגלה בקצה יש להסתפק אם דומה לכסא טרסקל [סי' שט"ו, ה'] שמותר לפותחו ולסוגרו או שדומה לכיסוי המחובר ויש בו חוט או משיחה שמותר לפותחו ולסוגרו רק אם אין בגובהו טפח, ולפי"ז בעגלה שיש בגובהה טפח יהיה אסור. ובספר אהל עראי עמ' תכד הביא מכתב החזו"א שנטה להתיר וכתב שיהיו חוטים תלויים למושכה.

לאסור אוהל על ציר, שהרי הרמ"א התיר לסגור גג סוכה שעל ציר ושם נעשה להגן מפני הגשם וכן בסק"ז התיר המ"ב פריסת חופה הקשורה בכלונסאות מבעוד יום אף שנעשה לשם חופה ודומה ללהגן כמבואר שם]. [ואפשר שאיסורו מדאורי' כמש"כ הנובי" בתשובתו, ועי' לעיל סעיף ג' ובהערות שם בדין בנין לשעה, ובבאה"ל הסתפק בזה אם איסורו מדאורי' או מדרבנן].

אבל החזו"א [סי' נ"ב סק"ו] כתב שאכן אין איסור אוהל במטריה כיון שנפתח ונסגר על צירים, אך מכל מקום אסור לפתוח מטריה בשבת משום אושא מילתא ועובדין דחול [וגם דומה למתקן מנא, עי"ש].

קמ"א. משום החזו"א הנ"ל שטעמו שייך אף במטריה פתוחה, ועי' בדברי הגר"ש אויערבך זצ"ל שהובאו בארחות שבת פרק ט' הערה י'.

קמ"ב. סי' שי"ג, ו', ואינו דומה לכיסויי כלים מפני שאינו עשוי לפתיחה וסגירה תמיד, ובפרט לחזו"א שלא שייך היתר זה במקום שמשמש בשני החלקים יחד, עיין לעיל סעיף ל' ובהערות שם.

קמ"ג. ואף שאינו פרום טפח, אלא שיש טפח כשהוא סגור גם כן אסור, סי' שט"ו סוסקט"ז.

גגון שפתחו בהיתר [שיש בו צירים] מותר להוסיף עליו ניילון או כיסוי נוסף אחר פתיחתו אף שהכיסוי גדול יותר מהגגון. [ויש שהסתפקו אם מותר לעשות כן, וראה בהערה קמ"ו].

### עשיית אוהל ע"י ספרים

נח. מותר להניח ספר אחד מכאן וספר אחד מכאן ואחד על גביהם אף אם יש גובה טפח קמ"ח. [אבל אם מניח ארבע ספרים אסור להניח ספר על גביהם אם יש גובה טפח קמ"ב].

### לבישת כובע רחב שוליים

נו. מותר ללבוש כובע שאינו עשוי לצל אף אם שוליו מתפשטים טפח מחוץ לראשו, [ובמקום שנהגו להחמיר אין להקל בזה] קי.

### כיסוי ופתיחת קדירה

נז. אסור לכסות קדירה גדולה מאוד משום שעושה בכך אוהל קי"א. ולכן, יש אופנים שאסור לכסות פח אשפה במכסה שאינו מחובר בציר אם אין אחד מההיתרים המבוארים בסעיף הבא.

כוונתו כדי להגביה הספר אסור משום ביזוי הספרים אך כתב שלרוב הפוסקים מותר אף בכה"ג. קמט. עיין לעיל סעיף מ"ו שכשמניח ארבע מחיצות וגג אסור אף אם אין צריך לאויר שתחתיו. ואם הספרים היו קיימים במקומם, מותר כמש"כ בשעה"צ סקכ"א.

קנ. סי' ש"א, מ' וסקקנ"ב. ובארחות רבינו עמ' קלה הביא שהקה"י היה מחמיר בכובע גדול יותר מ-9.6 ס"מ, אך דעת הגריש"א זצ"ל שאין להחמיר בזה כלל גם בכובעים עגולים שהם קשים וגם לא נכפפים מטעם שברור שהכוונה לכיסוי הראש וליופי ולא להגן מהשמש, ובודאי בכובעים רכים וגם נכפפים שבהם שייכים כל טעמי המשנ"ב להקל. וכע"ז בציץ אליעזר ח"י סי' כ"ג.

קנא. סי' שט"ו, י"ג וסקמ"ח.

קמז. הבאנו לעיל [סע' מ"ד אות א] שהמ"ב מתיר להוסיף על אוהל הנעשה בהיתר בשבת [לענין לבדו שמותר להניח עליו כיסוי וכ' המ"ב סקי"ג שמותר אף להמשיך ולפרוס הלאה בשבת, כדין הוספה על אוהל עראי], אך לחזו"א אסור להמשיך ולפרוס הלאה שאסור להוסיף על אוהל הנעשה בהיתר. וא"כ גם הוספה על גגון עגלה הנפתח בהיתר בשבת תלוי במ"ב ובחזו"א שלמ"ב מותר ולהחזו"א אסור, וכ"כ בשבט הלוי ח"ג סי' נ"ד שתלוי במ"ב ובחזו"א [ולענין מעשה כתב לאסור כהחזו"א], ועיין בשש"כ [פכ"ד הע' מ"ד] שכתב כן והסתפק דאפשר שאף לחזו"א מותר כיון שסיבת ההיתר בצירים משום שנחשב לפתוח כבר ממש, ובספר ארחות שבת [פ"ט הע' מ"ד] כתב בשם הגרנ"ק זצ"ל שאף לחזו"א מותר.

קמח. סי' שט"ו, ז' וסק"ל, ועיי"ש שי"א שאם

קדירה שאינה גדולה כל כך מותר לכסותה, אך אם מעביר אותה ממקום למקום אסור לכסותה אחר כך כיון שהזזת המחיצות חשובה כעשייתם מלכתחילה<sup>קנב</sup>, ובדעת החזו"א ראה בהערה<sup>קנג</sup>.

קדירה שהיא פחות מג' טפחים, עיין בהערה אם מותר לכסותה<sup>קנד</sup>.

### היתרים בכיסוי קדירה

נח. ישנם כמה היתרים בכיסוי קדירה:

- א. אם הקדירה מלאה ואין חלל טפח בין תכולת הקדירה לבין המכסה מותר לכסותה בכל אופן<sup>קנה</sup>.
- ב. אם מכסה רק חלק מן הקדירה ולא את כולה מותר בכל מקרה<sup>קנו</sup>.
- ג. אם מכסה את הקדירה במכסה שיש לו בית יד מותר אף בקדירה גדולה<sup>קנא</sup>.
- ד. אם מחזיק המכסה ומניח הקדירה תחתיו, מותר<sup>קנב</sup>.
- ה. הנוהגים להקל ולכסות כל קדירה יש להם על מי לסמוך<sup>קנג</sup>.

### החזרת מגירת שולחן ומגירת מיטה למקומם

נמ. מגירת שולחן או מגירת מיטה שנשמטה מן השולחן או המיטה, או שהיא פתוחה ואינה מחוברת במסילות או בצירים לפתיחה וסגירה קבועים, אסור להחזירה או

קנב. שם, והתבאר לעיל שלמ"ב הזזת המחיצות חשובה כעשייתם מתחילה.

קנג. לחזו"א (סי' נ"ב סק"ד) אין הזזת מחיצות חשובה כעשייתם בתחילה וא"כ צריך להיות מותר מכיון שעושה רק גג ואינו כדי להגן, אך

קנה. סי' שט"ו, י"ג.

קנד. לחזו"א שם סק"י שאין אנו יודעים מהי שיעור "גדול" ו"קטן" בזה, ולכן למעשה מבואר בדעתו שאין לכסות כל קדירה [אם לא בהיתרים דלקמן].

קנו. שם סקמ"ט וסי' ש"ט סקמ"ט ובבאה"ל שם סוד"ה הכפפה.

קנד. התו"ש כתב שאין איסור לסתום נקב שהוא פחות מג' טפחים משום שהוא לבוד. והפמ"ג הסתפק בזה ונשאר בצ"ע. והמשנ"ב [סק"כ] הביאם ולא הכריע [ולמעשה במקרה שם התיר מטעם אחר]. והחזו"א [סי' נ"ב סק"ט] כתב

קנא. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, וביאר שהיתר זה נלמד בק"ו מהיתר כיסוי בור ודות המחוברים לקרקע שאם יש להם בית אחיזה מותר [סי' ש"ח סעיף י']. וע"ע שש"כ פכ"ד הע' ע"ב.

קנב. סי' שט"ו, ו', וה"ה בזה.

קנג. סי' שט"ו סקמ"ח וסקמ"ט.

לסוגרה משום שעושה בכך אוהל, אך אם המגירה מלאה בחפצים ואין טפח בעומק החלל מותר לפתוח ולסגור<sup>קס</sup>. והנוהגים להקל בזה אין למחות בידם. ויש שמתיר בזה לכתחילה<sup>קסא</sup>.

אם המגירה מחוברת בצירים, א"כ נחשב חיבור מהודק ואסור בכל מקרה גם בלי אוהל, וכנ"ל בסעיף כ"ג.

אם המיטה גדולה ומחזיקה מ' סאה, אסור לחבר לה מגירה אפילו ברפיון כנ"ל בסעיף כ'.

### פריסת אוהל בידי

פ. מותר להחזיק בידיו טלית על ראשו ואף אם נעשה להגן מפני החמה<sup>קסב</sup>. ולכן, מותר לפרוס בידיו טלית בשמחת תורה, שאין לזה שם אוהל כלל.

סק"ז ובאבנ"ז סי' רכ"ב אות ד ובקצוה"ש סי' ק"כ סק"א, והיינו שאינו עומד כלל מעצמו ולכן אף שם אוהל עראי אין לו. ומה שמבואר בסי' ש"א, מ' שכוּבַע על הראש יתכן להיחשב אוהל באופנים מסויימים, י"ל שהראש מחזיק הכּוּבַע יציב ועומד כך כמות שהוא אבל כשמחזיקו ביד אינו עומד כלל. ועי' גם בי' הגר"א סי' תק"ב סק"ד, והרי כשעושה מלמעלה למטה מחזיק את הגג בידיו, ועי' מש"כ לעיל הע' קי"ח בענין זה.

קס. שם סקמ"ח, ובי' בשעה"צ שם סקנ"ו שאף שעושה גג ואח"כ מחיצות מ"מ כיון שכאן הדרך לעשות כן אסור [וע"ע שש"כ פכ"ד הערה פ"ט בדין הכנסת מגירה לארון שיש בו כבר דפנות וגג].

קסא. חזו"א סי' נ"ב סקי"ד. והטעם, שהרי לא עשה גג כלל אלא רק מחיצות ומחיצת עראי ודאי שרי אם אינה מחיצה המתרת כמבואר בריש סי' שט"ו.

קסב. שבת מג: ורש"י שם ד"ה זה. וכ"כ בחזו"א סי' נ"ב סק"ב אות ז, וכ"כ בתהל"ד סי' שט"ו



סימן יא

## הלכות מכה בפטיש

[דיני פתיחת אריזות וקופסאות - יבוארו בעז"ה בסימן י"ג]

## מלאכת מכה בפטיש

א. העושה פעולה המכשירה את הכלי לשימוש, או שמשפץ ומוסיף על כלי קיים, חייב משום מכה בפטיש. לדוגמא, התוקע מסמר בכלי [פחות מארבעים סאה<sup>א</sup>] חייב משום מכה בפטיש, העושה נקב העשוי להכניס ולהוציא בכלי [פחות מארבעים סאה] חייב משום מכה בפטיש<sup>ב</sup>.

[היוצר כלי מתחילתו חייב משום בונה<sup>ג</sup>. ומכה בפטיש שייך כאשר עושה פעולה המכשירה את הכלי הקיים לשימוש ע"י השלמתו או הסרת המניעה מהשימוש בו<sup>ד</sup>].

## דוגמאות למכה בפטיש

ב. הקוטם קיסם לחצוץ בו שיניו חייב משום מכה בפטיש<sup>ה</sup>. הלוקט יכולות [סופי חוטי התפירה] שעל גבי בגד כדי לייפות הבגד ללבישה חייב משום מכה בפטיש<sup>ו</sup>. המצרף כלי מתכת במים כדי להשלים עשיית הכלי בכך חייב משום מכה בפטיש<sup>ז</sup>.

ואינו שייך למכב"פ אלא לתופר, ורק ניתוק החוטים או פתיחת בית הצואר וכיו"ב, שהם פעולות המכשירות את הבגד ללבישה הם מוגדרים מכב"פ, ועי' עוד תוס' שבת דף עד: שהתקשו אמאי מנפח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש ולא משום בונה, והיינו, משום שיוצר כלי ממש. ובערוך השולחן [סי' שי"ד סק"ד] ביאר ענין זה ותירץ עפ"י דברי הרמב"ם וכן באבן האזל פ"י מהל' שבת ביאר דבר זה בדעת הרמב"ם.

ה. סי' שכ"ב סקי"ג [ודוקא כשקוטמו בכלי, אבל ביד האיסור מדרבנן].

ו. סי' ש"ב, ב' וסק"י.

ז. רמב"ם פ"י"ב ה"ב.

א. כלי שיש בו מ' סאה דינו כקרקע לכל דבר ותקיעת מסמר בו נחשבת לבונה.

ב. סי' שי"ד סק"ח.

ג. להלכה נקטינן שיש איסור בונה בכלים, ורק לענין אמירה לנכרי מקילים בסתירת כלי שהאיסור משום מכה בפטיש ואינו שייך בסתירה, ונתבאר לעיל בסי' י' הערה ס'.

ד. במאירי שבת דף קד: ביאר הטעם שאין מכב"פ בתופר תפירה אחת אחרונה והשלימה לבגד או כותב אות אחת והשלימה לספר מפני שמכב"פ הוא הכשרת כלי ולא יצירת כלי, והשלמת התפירה בבגד הוא מעצם תפירת הכלי

המכניס מוכין לתוך כר בתחילה חייב משום מכה בפטיש<sup>א</sup>. הצר צורה - חוקק צורה - בכלי, חייב משום מכה בפטיש<sup>ב</sup>. שכל אלו הכשרת הכלי ושיפוצו לשימוש.

### תיקון כלי שהתקלקל

ג. כלי קיים שהיה שלם וטוב אלא שהתקלקל או נמנע שימושו מאיזה טעם וכא לתקנו שוב לשימוש, יש בזה משום מכה בפטיש<sup>א</sup>. וראה בהערה שלפעמים אין בזה איסור מכה בפטיש.

### עשיית והרחבת נקב בפיטמות בקבוק ובחגורה

ד. אסור לנקוב חור בפיטמה של בקבוק תינוקות וכן אסור לנקוב חור בחגורה, וכן אסור להרחיב חור קיים בפיטמה של בקבוק או בחגורה בכדי להקל את השימוש בהם [ובכל אלו איסורם מדאורייתא]<sup>א</sup>. ולכן, אם יש סדקים בחגורה מסביב לחור, אסור לדחוק את האבזם לחור [אם רצונו בכך אסור בכל מקרה]. ואם אין רצונו בכך אסור רק אם ודאי שיתרחב החור משום כך].

### השימוש בקיסמי שיניים

ה. מותר להשתמש בקיסמי שיניים לחצוץ ולנקות שיניו. ויש להיזהר שלא לשוברם לגודל נח לפי הצורך שזה אסור משום מכה בפטיש<sup>א</sup>. וכן יש להיזהר שלא לשוברם תוך כדי "משחק" בהם שגם מקלקל אסור.

שכשנשמטו הרצועות או המוכין וקל להחזירם ורוצה להחזירם למקום לא נחשב עשיית כלי שאין זה עשייה מספיק חשובה כדי לתת לה שם תיקון מנא וכעין חיבורי כלי רפוי שאם התפרקו חלקיו מותר להחזירם כשהם רפויים, שזה לא נחשב עשיית כלי, ואם צריך טורח א"כ המעשה חשוב יותר וגם בטל יותר שם כלי בפירוקו וכעין חלקי כלי שאם התפרקו החלקים אסור להרכיבם בהידוק, וכן לתת בהם חוטים חדשים אסור שזה גם נחשב עשייה חשובה שבזה יוצר כלי ממש ואף שגם זה ניתן רפוי בלא טורח מ"מ המעשה חשוב יותר ליתן לו שם תיקון מנא. וע"ע שבט הלוי ח"ג סי' כ"ח וסי' מ"ה ד"ה ובענין וח"ח סי' נ"ד, ב'.

יא. סי' שי"ד, א' וסק"ח וסק"ט.

יב. סי' שכ"ב, ד' וסקי"ג.

ח. סי' ש"מ, ח'.

ט. רמב"ם פ"י הט"ז. [ועי' באה"ל סי' ש"מ סעיף ד' וד"ה במשקין].

י. סי' שי"ז, ג' וסי' של"ו, ט' וסי' של"ח סקט"ו, וכן במג"א סי' ש"מ סקי"א מבואר כן, אך מאידך גיסא מצינו בסי' ש"מ, ח' שאם נפלו המוכין מותר להחזירם וכן אם נפל החגורה מתוך המכנסיים בשבת מותר להחזירה [סי' שי"ז, ב'], ולכאור' מבואר שדין מכה בפטיש רק בנתינה מחדש, אך גם שם כתבו הט"ז והפמ"ג בסי' שי"ז, ב' שאם הנקבים צרים וצריך להחזירם בטורח הוי תיקון מנא ואסור א"כ שייך תיקון מנא כמה פעמים בכלי אחד, וכן מבואר שם במ"ב סקי"ח שאם נשמטו הרצועות אסור להשחיל רצועות אחרות שזה נחשב תיקון מנא לבגד. וצריך לומר

## השחלת שרוך בנעל וחגורה בבגד

ו. אסור להשחיל שרוך בנעל חדשה וכן אסור להשחיל שרוך חדש במקום שרוך שנשמט מהנעל, אבל מותר להחזיר שרוך שנשמט מהנעל ובלבד שלא יהיו הנקבים צרים שאם הם צרים ויש טורח בהחזרת השרוך אסור להחזירם.

מותר להשחיל מחדש חגורה במכנסיים כיון שאין הדרך לבטל שם את החגורה וגם אין טורח בהשחלתה, אך אסור להשחיל חגורה קבועה בבגד [כמצוי בשמלות ומעילים וכדומה] שדינם כשרוך, ואם נפלה החגורה מותר להחזירה ובתנאי שלא יהיה טורח בהחזרתה.

שרוך או חגורה שכשמחזירים אותם הדרך לקושרם באופן האסור - אסור להחזירם בכל אופן שהוא, שמא יקשור<sup>71</sup>.

## הערכת שעון

ז. אסור לערוך שעון שעומד מלכת, ואף אסור להעריכו בעודו עובד שלא יפסיק לפעול בהמשך<sup>72</sup>.

שעון הענוד על היד ותנועות היד הם הגורמות לו לפעול [ע"י שמשתמשים באנרגיה להפעלת השעון], יש האוסרים לעונדו משום שיש בזה תיקון מנא, ויש המתירים לענוד שעון כזה<sup>73</sup>.

כשעושה מעשהו באופן זה אין דרך העולם להשאירו שם כך, ואפשר להקל].

יד. סי' של"ח, ב' וסקי"ד. ועיי"ש שהתיר ע"י נכרי לצורך חולה.

טו. שגם תיקון מנא בתנועות היד אסור כמש"כ בסי' ש"ח סעיף מ"ו לגבי תולעת משי, וכ"כ באז נדברו [ח"ב סי' ל"ט, ח"ד סי' ל"ה וח"ה סי' י"ט]. ובשבט הלוי [ח"ג סי' צ"ד] צידד להקל וכתב שעכ"פ אין לנו כח למחות ביד המקילים בזה. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שצריך להניח את השעון 24 שעות ללא תזוזה ואם הוא עובד מותר לעונדו בשבת שכיון שאינו צריך למילוי אפשר להקל בסוג שעון זה.

יג. סי' שי"ז, ב' ומ"ב שם. ויש להסתפק אם תלוי במעשה של כל אחד ואחד או שנקבע לפי הרגילות בעולם, כלומר, אם משחיל חגורה במכנסיים והוא חושב שישאר שם בקביעות אך דרך העולם להוציא חגורה ממכנסיים מדי פעם האם מותר לו או לא, וכן אם משחיל שרוך בנעל והוא חושב להסירו במוצ"ש אך דרך העולם להשאירו שם בקביעות אם מותר או לא, ונראה בכל זה שתלוי בדרך העולם ולא במחשבתו בין לקולא בין לחומרא, וכעין מש"כ הבאה"ל ריש סי' שי"ז לגבי קשירה לזמן שתלוי בדרך העולם ולא במחשבתו.

[ובקצה"ש סי' קמ"ו סק"ג כתב שאם משחיל שרוך בצבע שונה או בחור העליון בלבד אם כן

מותר לכוון את השעה בשעון מחוגים ובתנאי שאינו צריך לעצור את תנועת השעון כדי לכוון, ולכן ברוב השעונים שלנו אסור מפני שצריך לעצור את תנועת השעון כדי לכוון<sup>ז</sup>.

### מתחת קפיץ של מכונית משחק

ח. אין למחות בילדים המותחים קפיץ של צעצועים [כגון מכוניות שבמתחת הקפיץ הם נוסעות]<sup>ז</sup>, ויש שאסרו לעשות כן<sup>ז</sup>.

### ניפוח בלון

ט. אסור לנפח בלון ושאר חפצים הצריכים ניפוח, אך אם היה בהם כבר אויר ויצא האויר מהם מותר לחזור ולנפח בהם שוב [אלא שאסור לקשור את ראש הבלון אפילו לזמן קצר]<sup>ז</sup>. וראה בהערה.

### פתיחת סתימה במרזב ובכור

י. מרזב שהתמלא בקשים ועשבים אם יש חשש לנזק מזה מותר למעכן בצינעה בשינוי [כגון ברגל]<sup>ז</sup>.

כיוור שנסתם בפסולת, יש אומרים שגם כן דינו כנ"ל ומותר להסיר הפסולת רק בצינעה בשינוי ובמקום הפסד, ויש המתירים לפתוח הסתימה אף באמצעות כלי המיוחד לזה רק אם הסתימה קלה לפתיחה וגם מצוי הדבר שקורה סתימה כזאת, ויש המתירים לפתוח הסתימה רק אם הוא שעת הדחק ויש לו צורך גדול, ויש המתירים רק אם הסתימה קלה לפתיחה<sup>ז</sup>.

טז. שש"כ פכ"ח סכ"ו.

אסור אפי' דעתו להתירו ביומו, סי' שי"ז, א'.

כ. סי' של"ו, ט'.

יז. שש"כ פט"ז הע' מ"ג בשם הגרשז"א זצ"ל. ובמנחת שלמה ח"א סי' ט' הע' 6 כתב שלחזו"א האוסר עריכת שעון [בסי' נ' סק"ט] יש לדון האם יאסור גם בזה או שכיון שהמתחה רק לזמן קצר מותר גם לשיטתו.

יח. שבט הלוי ח"י סי' פ', וכן הביא בהל' שבת בשבת ח"ב עמ' סה בשם הגריש"א זצ"ל.

כא. להגריש"א זצ"ל ולהגרנ"ק זצ"ל דין כיוור בדיוק כדין מרזב שעלו בו עשבים, ובאגרו"מ [ח"ד סי' מ' אות ט] כתב שאם מצוי שקורה סתימה כזאת וגם לא נסתם לגמרי הכיוור יש להתיר אך אם אינו מצוי או שהכיוור נסתם לגמרי, אסור, ולהגרשז"א זצ"ל במקום שעת הדחק וצורך גדול אפשר להקל ולפתחו שאפשר שנחשב רק כלי סתום ובמרזב מיירי שהעשבים משוים אותו עם ההקרקע וכאילו פקע שם כלי ממנו

יט. אגרו"מ חו"מ ח"ב סי' מ"ז אות ג ומנח"י ח"ו סי' ל' ומנחת שלמה סי' י"א אות ה [ועיין לעיל סעיף ג' ובהערה שם]. קשר בראש חוט

## קיפול בגדים

**יא.** אסור לקפל בגדים כסדר קיפולם הראשון [כגון טלית או מכנסיים שמקפלים אותם כקיפולם הראשון], ואם מקפלים שלא כסדר קיפולם הראשון מותר<sup>ב</sup>. אך מי שרוצה להחמיר גם בזה שלא לקפלים, ודאי עדיף<sup>ב</sup>.  
 בגד לבן וחדש שלא נתכבס עדיין, מותר לקפל אפילו על קיפולו הראשון אם מקפל לצורך השבת ואין לו בגד אחר<sup>ב</sup>.  
 התולה מכנסיים על קולב או מניחם על כסא, יש לו להיזהר שלא ליישר את שולי המכנסיים לפי הקיפול לפי שע"י כך גורם לקיפול של כל המכנסיים לפי הקיפול הראשון<sup>ב</sup>.  
 בגד סריג או ניילוני שלא ניכרים בו סימני קיפול, מותר לקפלו<sup>ב</sup>.

## יישור כלי ברזל שהתעקם

**יב.** כלי שהתעקם אסור לפושטו לצורתו הרגילה<sup>ב</sup>.

## יישור מגבעת שהתקמטה

**יג.** מותר ליישור מגבעת רכה שהתקמטה<sup>ב</sup>, ואם היא קשה יש המתירים ליישרה כדרכו<sup>ב</sup>, ויש שהתירו ליישרה רק כלאחר ידל<sup>ב</sup>.

כו. מסתבר שדומה לקיפול שלא לפי הקיפול הראשון, וכע"ז בשש"כ פט"ו סמ"ט.

כז. מג"א סי' ש"מ סק"א.

כח. הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פט"ו הערה קס"ו ובס' מאור השבת ח"א מכתבי הגרשז"א זצ"ל מכתב י"א], וכ"כ בס' ארחות שבת פי"ג הע' קל"ו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בס' דינים והנהגות לחזו"א וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל. ועי' בדרור יקרא עמ' תקיג הערה 17 מש"כ בשם הגר"ק שליט"א.

כט. הגרשז"א זצ"ל להגרי"ש זצ"ל. כיון שהמגבעת היתה עשויה כבר, ויישור הקימוט אינו נחשב תיקון מנא.

ל. הגרנ"ק זצ"ל והגר"ק שליט"א, ועי' עוד בדרור יקרא שם.

ונחשב חלק מן הקרקע ולכן חמור יותר, ובמנח"י [ח"ה סי' ע"ה] כתב שאם הסתימה קלה לפתיחה ואינו מצריך מעשה אומן יש להקל לפותחה ורק סתימה מעלייתא אסור - וכעין נקב חבית שנסתם [בסי' שי"ד, ב'] שרק אם הוא למטה מן השמרים אסור לפותחו כי אז נחשב סתימה מעלייתא.

כב. במ"ב סי' ש"ב סק"ח התיר לקפל בכה"ג אף לצורך יום חול. [ועי' שעה"צ שם סק"כ שהביא שיש המחמירים בזה אך עכ"פ במ"ב סתם להקל].

כג. שם סק"ט.

כד. סי' ש"ב, ג' ומ"ב שם.

כה. שודאי זה צורת קיפולו ואסור. אך אפשר שאם תולה המכנסיים על ווהם מתקפלים מאליהם יש להקל [ובשש"כ פט"ו הע' ק"ס הוכיח דין זה מערוה"ש סי' ש"ב סי"א, ולא מצאתי שם מזה].

## קלקול כלים שבתוך הפח

י"ד. יש ה'דוחסים' את הפח עם הרגל כדי שיהיה מקום, חשוב לדעת שאם יש כלים חד פעמיים בפח יש להיזהר לא 'לדחוס' בכח יותר מדי, מפני שכוסות חד פעמיות הם כלי גמור<sup>לא</sup> וכן תבניות אפיה חד פעמיות הם כלי גמור<sup>לב</sup> ואם מקמט ומקלקל אותם לגמרי עד שאי אפשר לפושטם בחזרה הוא איסור סותר (בכונה)<sup>לז</sup>.

## התאמת כלי למידה מסויימת

טו. כלי שמצד עצמו הוא טוב וראוי לשימוש לאנשים רבים אלא שאינו מתאים למידה של המשתמש, יש להסתפק אם יש איסור להתאים את מידתו לצורך של המשתמש, ובהערה הבאנו שיש שהקילו בזה<sup>לד</sup>.

## קיפול עלון

טז. המקפל עלון תורני שלא סיימו לקפלו בבית הדפוס, אם מקפיד על צורת הקיפול ומקפלו בצורה מדויקת לשנים ולארבע אסור משום תיקון מנא כמו בקיפול

שאם הקלקול אינו משמעותי ואין טורח לתקנו אין איסור לתקן.

לד. בדרך כלל מכה בפטיש שייך בכלי שיש לו חיסרון שהוא חיסרון לכולם או שעושה בו תוספת שהיא טובה לכולם, ומעתה יש לדון לגבי כלי שראוי להרבה אנשים אלא שלמשתמש אינו מתאים האם יש בזה איסור מכב"פ, ויש כמה דוגמאות לזה, למשל, נעליים שלוחצות עליו אבל ראויות לאחרים ואם ירחיב אותם בידיו יתאימו לו אבל לאחרים אין תועלת בזה ולהיפך אולי אפילו קלקול, וכן תפסן מתכת לתפוס את המפה שלא תעוף ולפעמים השולחן קצת יותר גדול וה'תפסן' מתאים לשולחנות אחרים ואם ירחיב יתאים לשולחן של המשתמש שהוא מעט גדול יותר, ובאמת זו שאלה בכל פותח בית הצואר אם בית הצואר היה פתוח ומתאים וטוב לרבים אלא שלמשתמש אינו מתאים.

לא. עי' לקמן סי' ל"ז סעי' ו'.

לב. עי' גם השולחן כהלכתו סי' י"ח סעי' כ"ט.

לג. ואמנם הוא איסור דרבנן כי מקלקל [ואולי תרי דרבנן שהרי גם כלאחר יד - אלא אם כן נאמר שכך הדרך כיום, וצ"ע] אבל הוא בכוונה לרסק ואין זה נחשב פסיק רישא אלא מעשה בידיים. וגם עצם דין פס"ר בתרי דרבנן אינו מוסכם בפוסקים, עי' וביום השבת סי' מ"א סעי' י"ד. וכן הביא בספר מאור השבת [ח"ד עמ' תקצ] בשם הגר"י פישר זצ"ל.

אבל אם רק מקמט קימוט קל ולא מקלקל ממש, נראה שאין בזה איסור שהרי יכול לפושטו בחזרה ולתקנו, ואינו דומה לכלי ברזל שאסור לפושטו, כי הברזל חזק ויש איסור לתקנו, אבל בכלי רך אין משמעות כל כך לקימוטו ולתיקונו, כמו שיש להקל ליישר מגבעת רכה שהתקמטה כנ"ל וכן כע"ז לעיל בסעי' ג' ובהע' י' לתקן כלי שהתקלקל

בגדים, אך אם מקפלו שלא בצורה מדויקת אלא רק כדי שלא יתקמט לגמרי מותר שאינו עושה תיקון מנא בדף אלא רק מונע קילקול<sup>ל</sup>.

### קיפול מפיונים

יז. אסור לקפל מפיות נוי בצורה מיוחדת וכן אסור ליצור צורה מיוחדת על ידי קיפולי נייר, אבל מותר לקפל מפיונים לשניים וכדו' בצורה פשוטה מפני שהנייר חלש ואין בזה חשיבות תיקון כשמקפל בצורה פשוטה<sup>ל</sup>.

ויש המקילים לקפל מפיות נייר בכל מקרה [אך נייר עצמו ודאי אסור לקפלו לצורות]<sup>ל</sup>.

### מפיס מורסא

יח. המבקע פצעים בגופו וכוונתו להרחיב המכה כדי שיכנס אויר למכה לצורך הריפוי שלו, חייב משום מכה בפטיש. ולהרחיבה ביד רק כדי להוציא הליחה, מותר<sup>ל</sup>.

לפתילה שלכולם היא ארוכה אלא שיש שלא מקפידים כל כך והמשתמש כן מקפיד על האורך שלה אבל כולם מסכימים שיותר טוב שתהיה פחות ארוכה.

לה. כן דעת הגר"ק שליט"א [ועי' בדרור יקרא עמ' תקיג], וכן דעת הגר"ע אויערבך שליט"א [והוסיף שכנראה על זה דיבר הגרשז"א זצ"ל - הובא בספר ארחות שבת פ"ח הע' מ"ן]. ועי' בשש"כ פכ"ח הע' ל"ז - ושם מיירי בעלון מושלם אלא שמפני גודלו מקפלו לשנים כדי שיהיה נח יותר להכניסו לכיס וכדו', ושמעתי מהגר"ק שליט"א שאפשר שגם זה אסור אם מקפיד על קיפול מדויק.

לו. שבט הלוי [ח"ה סי' ל'], וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פט"ז הע' ס"א ופי"א סמ"א].

לז. שמעתי מהגר"ק שליט"א, וביאר משום שנייר מחזיק מעמד ויש חשיבות לקיפולו כמו שהזכרנו לעיל לגבי עלון תורני, אבל מפיות נייר אינם נחשבים כלל ואין חשיבות תיקון מנא בקיפולם. לח. סי' שכ"ח, כ"ח וסק"צ ובאה"ל ד"ה כדי

ובספר דבר יהושע (ארנברג) [ח"ב סי' מ"ד] הביא תשובה מכת"י מהגר"מ אריק זצ"ל שהתיר לפזר אבקה על נעל לוחצת מפני שהנעל טובה לאנשים אחרים וא"כ אין כאן תיקון 'מנא' אלא תיקון 'גברא'. אמנם יש מקום לדחוק שההיתר רק בדבר חיצוני כעין שהתירו לשים מוך בנעל להתאימה ללובש כמבואר בתוס' בשבת [דף סד: ד"ה ובלבד] ובמשנ"ב [סי' ש"ג סקמ"ח] ואין זה שינוי בגוף הכלי.

ובספר פיה פתחה בחכמה [ח"ב פ"ג ס"ה] כתב שמותר לשנות כלים כאלו אפילו לזמן ארוך כיון שהכלי ראוי מצד עצמו והתאמה למידת המשתמש אינה נחשבת מכב"פ, אלא שכתב שאם הכלי מיועד רק לאיש מסוים כמו משקפיים שמיוצרים רק לאדם מסוים א"כ תיקונם הוא התאמה רק לאיש הזה ולכן בכלים כאלו התאמה הכלי למשתמש נחשבת מכב"פ.

וירידי הגר"מ פטרפרינד שליט"א הוכיח ממשנ"ב בסי' תקי"ד סקל"ט לגבי פתילה ארוכה שחותך ממנה לקצרו [ומקורו משו"ע הגר"ז שם סי"ט], אמנם לענ"ד אפשר לפרש שם בפשיטות שהכוונה

## הורדת כספית של מדחום

**יט.** מותר להוריד כספית של מדחום בכדי שיוכלו למדוד בו חום ל<sup>ט</sup>.  
[ויש האוסרים להורידו משום שנקרא תיקון מנא למדחום שיוכלו למדוד בו חום שוב<sup>ט</sup>].

## השימוש בפקקי אוזניים

**כ.** פקקי אוזניים העשויים מחומר יציב שאפשר לשנותו לפי גודל האוזן, אסור לשנותם בשבת<sup>כ</sup>.

פקקי אוזניים העשויים מספוג קשה שאם עוזבים אותו אחרי כיווצו נשאר מעט מכווץ לפני שחוזר לצורתו ולגודלו הראשוני, לכתחילה אין להשתמש בהם ובשעת הדחק גדול אפשר להקל ולהשתמש בהם<sup>כ</sup>.

פקקי אוזניים רכים שאם עוזבים אותם אחרי הכיווץ מתיישרים מיד ואינם נשארים מכווצים אפילו זמן מועט מותר להשתמש בהם לכתחילה<sup>כ</sup>.

## הטבלת כלי

**כא.** אסור להטביל כלי חדש משום שהטבלתו נראית כתיקונו, אך יכול להפקירו<sup>כ</sup> או ליתנו לנכרי במתנה [ויחזור וישאלנו ממנו], ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ואין לו כלי אחר להשתמש בו, יערים וימלא בו מים מהמקוה ובזה יצא ידי חובת טבילה<sup>כ</sup>.

יציב על עומדו זמן מה, אך הורה שבשעת הדחק גדול אפשר להקל בזה.

מג. הגריש"א זצ"ל, כיון שאינם מחזיקים מעמד בכיווצם כלל [כיום מצויים גם כן פקקים אלו ואפשר להבחין בקלות שהם רכים הרבה יותר מהסוג הספוגי הקשה יותר].

מד. כמו שאפשר ליתנו במתנה לגוי, כן הורה הגריש"א זצ"ל. ועי' דרוך יקרא עמ' שמה. ובפרט שלהרבה פוסקים מותר לכתחילה להפקיר בשבת, ובגמרא בכמה מקומות כתוב בפשיטות שאפשר להפקיר בשבת, עיין שבת קכז: דאי בעי מפקיר נכסיה ושבת קלא: הואיל ובידו להפקירן, ומאירי שם, וע"ע בזה בגרעק"א [שור"ת ח"א סי' ח'], ועי' לקמן סי' כ"ט סי"ג.

מה. סי' שכ"ג, ז' וסקל"ג וסקל"ו.

לט. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [שש"כ פ"מ הע' ז'] והגריש"א זצ"ל [קובץ תשובות סי' מ'] וכ"כ בציץ אליעזר [חי"א סי' ל"ח] ובאז נדברו [חי"א סי' ס"ה וח"ד סי' ל"ה]. [ואם עושה כן סמוך לצאת השבת, אפשר שנחשב הכנה משבת לחול].

מ. שבט הלוי [ח"ג סי' כ"ח וסי' ל"ג] וכ"כ בשור"ת להורות נתן [ח"ה סי' י"ט]. בדין מדידת חום בשבת עיין בסי' ל"א סעיף מ"ו.

מא. משום תיקון מנא, ולפעמים גם כן משום ממרח.

מב. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וטעמו, כיון שנמכרים בגודל אחיד וכל אחד צריך לכווץ כדי שיתאימו לאזנו [ושם חוזרים ומתרחבים מאליהם עד שנסתמים האזניים], והכיווץ מחזיק מעט מעמד ואינו חוזר מיד לעצמו, אם כן יש בכיווצו משום תיקון מנא ואינו רק צורת השימוש כיון שנשאר



## טבילת אדם

**כב.** אסור לטבול מפני שנראה כמתקן את האדם הטובל, ולצורך מצוה מותר לטבול אך לא לתוספת קדושה<sup>מ</sup>. בפרטי דין הטבילה בשבת עיין בסי' ל' סעיף י"א.

## הפרשת תרו"מ וחלה

**כג.** אסור להפריש תרומות ומעשרות או חלה בשבת מפני שהוא כמתקן את המאכל<sup>מ</sup> [ובבין השמשות יכול לעשר אם אין לו מה לאכול בלא מאכל זה, וכן יכול לעשר דמאי, ובתנאי שלא כל הציבור כבר קיבלו שבת<sup>מח</sup>], ויכול להתנות מערב שבת ולומר כל מה שאני עתיד להפריש מחר יהיה תרומה וכו' לפי הנוסחאות<sup>מט</sup>.

- דין פתיחת סרט הדבקה של פלסטר וטיטול יתבאר בס"ד בסימן י"ב סעיף ה'.

- דין ניתוק החוט המחבר את הגרביים החדשות יתבאר בס"ד שם סעיף ט'.

- ישנם איסורים רבים נוספים הנגזרים מחשש לתיקון כלי כגון איסור השמעת קול בשבת שמא יתקן כלי שיר [בסי' של"ח], וכן ביטול כלי מהיכנו [הפיכת כלי למוקצה] שבזה קובע הכלי למקומו וכאילו סותר הכלי [או כאילו בונה כלי] [בסי' רס"ה], וכן ריסוק קרח יש אומרים שאיסורו משום שדומה לבנין ולתיקון [בסי' ש"כ], אך היות שאין כאן מקומם הבאנו ונביאם בס"ד כל אחד במקומו.

בסעיף ד' ד"ה אין.

מט. דמאי פרק ז' משנה א', ונפסק ברמב"ם הל' מעשרות פ"ט ה"ח. ועיין חזו"א דמאי סי' ט' סקי"ג בתקנה השלישית [ועיין ברמב"ם שם ה"ט שאין הפירות מוקצה אף קודם הפרשת התרו"מ]. ועי' דרך אמונה מעשר פ"ט סקע"ז האם צריך לומר בפיו גם בשבת עצמה בשעה שמפריש.

מו. סי' שכ"ו, ט' וסקכ"ד ובאה"ל סוד"ה אדם. וטבילה בזמנה אפשר לטבול [ועי' דרור יקרא עמ' שכג מו"מ בדעת החזו"א בין הגר"מ שטרנבוך שליט"א לגר"ח קניבסקי שליט"א וע"ע שם עמ' שפא תשובת הגר"ק שליט"א בדעת החזו"א]. ובמעשה רב כ' שהגר"א החמיר שלא לטבול כלל.

מז. סי' של"ט, ד'.

מח. סי' רס"א, א' וסק"ד וסק"ט וסק"י, ובאה"ל

## סימן יב

## הלכות תופר וקורע ומחתך

## הגדרת "תופר" "קורע" ו"מחתך"

א. מלאכת תופר היא חיבור של שני דברים לדבר אחד [על ידי תפירה או דיבוק], באופן שפתיחתם שוב תהיה צריכה קריעה וקלקול. וקריעת דבר תפור וכן קריעה של נייר או של עור אף שאינם תפורים\*, הוא קורע. וראה בהערה ההבדלים בין "קורע", "מתיר" ומחתך"².

שיעור תופר - שני תפירות וקשר המחזיקם או שלש תפירות אף בלא קשר המחזיקם או תפר אחד בסוף הבגד³.

## כללי מלאכת קורע

ב. הקורע חוטים מיותרים מן הבגד אינו חייב משום קורע אלא חיובו משום מכה בפטיש⁴.

הקורע ואינו מתכווין לשום תיקון, איסורו מדרבנן⁵.

שאפשר שגדר קושר אינו חיבור כלל כמו תופר אלא עיבוי וחיזוק החוט ע"י קשירתו ולכן אף קשר עצמי בראש חוט חיובו משום קושר כמש"כ הרמ"א סי' שי"ז, א'.

ג. רמב"ם פ"י ה"ט ופ"ט ה"ח ומ"ב סי' ש"מ סק"ז.

ד. באה"ל שם, עיי"ש טעמו שקורע הוא רק כאשר יש תיקון לשני הצדדים הנקרעים.

ה. סי' ש"מ, י"ד וסקמ"ג ובאה"ל ד"ה ולא, שכל תיקון בגוף הבגד גורם לחיוב. ויל"ע במישנסתבכו השרוכים וקרעם כדי שיוכל להוציא את רגלו מהנעל אם נחשב תיקון בנעל שכך רצונו עתה או נחשב תיקון צדדי ופטור.

א. סי' ש"מ, י"ג באה"ל ד"ה אין. וכ"כ בחזו"א סי' ס"א.

ב. בערוה"ש [סי' שי"ז סי"ח] ובאגרו"מ [ח"ב סי' פ"ד] [וכן הביא בשבט הלוי ח"ג סי' נ"א] ביארו החילוק בין קושר לתופר שקושר הוא חיבור שני דברים להיות מחוזקים אחד בשני אך לא נהיו דבר אחד ולכן גם פתיחתם הוא התרת הקשר ואינו קריעה וקלקול, ובתופר שני הדברים נעשו דבר אחד ע"י התפירה או הדיבוק ולכן פתיחתו הוא קריעת התפר. [ומחתך הוא כאשר כוונתו לקריעת חתיכות בגודל מסוים. ואפשר להתחייב במעשה אחד גם משום קורע וגם משום מחתך]. ועי' גם מרכה"מ פ"י הי"א. ובהל' קושר ומתיר [סי' י"ז הע' א'] יתבאר בס"ד

## חיבור ופתיחת "סקוטש"

ג. חיבור ע"י "סקוטש" אינו תפירה כלל<sup>1</sup>.

### תחיבת מחט וסיכת ביטחון

ד. מותר לתחוב בתחיבה אחת מחט או סיכת ביטחון<sup>1</sup> [ותחיבה אחת בכל צד משני הצדדים הנתפרים נחשב תחיבה אחת].

אסור לתחוב בשני תחיבות מחט או סיכת ביטחון בבגד<sup>2</sup>. [ויש שהתירו לתחוב מחט בשני תחיבות בבגד, ובתנאי שאינו מבטלו שם לעולם, אבל אם מחבר תוספת נוי בבגד לעולם אסור אף אם מחבר את התוספת באמצעות מחט. וסיכת ביטחון אסור לתוחבה בשני תחיבות אף לשיטה זו<sup>3</sup>].

### תפירה לזמן, ודין הדבקת "טיטולים" ותחבושות ('פדים')

ה. מותר לקרוע תפירה שנתפרה לזמן קצר [עד יום אחד, ואם המוכר תפרו עד שהקונה יקחנו לביתו ואז יפתחנו נחשב תפירה לזמן קצר, ויש מחמירים שגם בזה רק עד יום

קצר לפי שהרבה מניחים אותו לזמן ארוך [ובפרט בימינו] [ורק ניכר שאינו עושה לעולם], ואיסורא דרבנן מיהא איכא.

ודעת הגרונ"ק זצ"ל [בספר חוט שני] שכל ההיתר אם מחבר שני חלקי בגד באמצעות המחט לזמן קצר אבל אם מחבר לעולם או שמוסיף קישוט לבגד עם מחט לעולם אסור.

והאגרו"מ [ח"ב סי' פ"ד] כתב ג"כ לחלוק על פסק המ"ב, אך בשאר הפוסקים צידדו כהמ"ב - כ"כ במנח"י [ח"ב סי' י"ט וח"י סי' ל"ב] ובשכט הלוי [ח"ד סי' ל"ה] ובברית עולם [מלאכת תופר אות ב], ועי' אז נדברו [ח"ג סי' ע"ב] שהרעיש על כך שהמכתב מכתב פרטי ואינו הוראה לרבים ולכן לא כתבו החזו"א בספר. ומש"כ המ"ב בסי' ש"ח סקמ"ו שמותר לחבר הבגדים עם מחט, צ"ל שמדובר שם בתחיבה אחת ולכן מותר.

ו. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל, והטעם שהם רק "סבוכים" זה בזה ולא תפורים, ומוכח כן במ"ב סוף סי' ש"מ בדין מי שנסתבכו בגדיו בקוצים שאין איסור להוציאם מהקוצים בנחת.

ז. סי' ש"מ סקכ"ז. והטעם, כיון שתפירה אחת מותר לכתחילה. ונראה שאף בסיכת ביטחון הדין כן אף שתפוסה היטב בבגד שלא מצינו איסור בתפר אחד אף אם קושר את התפר שלא ייפרם וה"נ בזה.

ח. מ"ב שם.

ט. כן כתב החזו"א במכתב, ועתה נדפס בספר [בהשמטות סי' קנ"ו], והטעם כיון שניכר שעומד רק לשעה, ובמנח"י [ח"י סי' ל"ב] כ' שכל היתר החזו"א כיון שמחט ניכרת שעומדת רק לזמן קצר אבל סיכת ביטחון אינו ניכר שהוא לזמן

אחד], אבל אסור לתפור תפירה לזמן קצר [עד יום אחד] שזה חמור מקריעה<sup>א</sup>. ויש המתירים לתפור גם לזמן קצר [עד ליום אחד].

ולכן אין להדביק טיטולים [או פדים לבגד], אף אם ההדבקה היא רק לזמן קצר<sup>ב</sup>. ויש המקילים בחיתולים להדביק בשינוי בקצה המדבקה<sup>ג</sup>, ויש המקילים להדביק אף כדרכו כיון שצורתו מוכחת שנעשה להדביק ולפתוח שוב אח"כ אם כן דומה לכפתור ואין בו מעשה תפירה כלל<sup>ד</sup>.

ובנוסף, גם בהסרת הנייר מן המדבקה יש איסור, ואם רוצה לפותחו בשבת צריך לפתוח את הנייר בער"ש ולחזור ולהדביקו, כיון שבהסרת הנייר מן הדבק יש איסור<sup>ה</sup>. אמנם יש פוסקים המקילים בזה ומתירים הסרת הנייר מן הדבק אפילו אם לא פתח את המדבקה בערב שבת<sup>ו</sup>.

בחיתולים שהדבקתם נעשית ע"י "סקוטש" אין איסור כלל, אך אם חלק מההדבקה בסקוטש וחלק במדבקה אסור להדביקה, וידביק נייר מערב שבת על המדבקה ואז יוכל לפתוח ולסגור את ה"סקוטש" בלבד<sup>ז</sup>.

טיטול שנסגר על ידי סקוטש, מותר לסוגרו גם לזמן מרובה וגם לעולם, ובודאי מותר לסוגרו ולהדביקו לפני זריקתו לאשפה<sup>ח</sup>.

י. סי' ש"ז, ג' וסקכ"א.

ומכה בפטיש בהכשרת המדבקה להדבקה ע"י הסרת הנייר ממנה. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור משום קורע, ואף שעשוי רק לזמן קצר עד שישתמשו בו אין להתיר כיון שבחיתולים הדרך להשאירו בבית סגור עד זמן השימוש בו, וההיתור רק אם פותח את המדבקה מיד כשבא לביתו.

טז. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בתיקונים ומלואים לשש"כ פרק ל"ה הע' ס"ג ובשש"כ שם הע' ס"ז] וכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [מובא בספר קיצור הלכות שבת עמ' קנד הערה 117, ובגוף הספר כתב שם שמותר לומר לנכרי לעשות כן, וגם על זה סיים - וצ"ע] וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

יז. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יח. גדר תופר הוא 'חיבור' בין שני דברים וכנ"ל בהע' ב', ואם אין חיבור באמת אלא יש 'פטנט' שמחמתו אי אפשר לנתק את שני הדברים זה מזה, אין זה בכלל מלאכת תופר וכדלקמן סעי'

יא. סי' ש"מ, ד', ושם הרמ"א לא התיר אף שזה רק לזמן קצר, וחילוק זה כתבו התהלה"ד בסי' ש"מ והמנח"י [ח"ח סי' ל"א וח"ט סי' מ"א וח"י סי' ל"ב] והשבט הלוי [ח"ה סי' נ'] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [וכ"כ החזו"א במכתבו, נדפס בהשמטות לסי' קנ"ו] וכן דעת הגר"פ שיינברג זצ"ל [קובץ מוריה שנה י"ב גליון י"ב].

יב. כן דעת הגריש"א זצ"ל. ובדין הדבקת אריזות חטיפים ושקדי מרק לשמירת הטירות עיין לקמן סימן י"ג סעיף ח'.

יג. שבט הלוי [שם, ושם בסי' ל"א אות ב ובסי' ע"ח] וכן כ' בשו"ת להורות נתן [ח"ה סי' ל"ג].

יד. כן דעת הגרשז"א זצ"ל וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

טו. מנח"י [ח"ה סי' ל"ט] וכ' שם שכן דעת הגר"י אברמסקי זצ"ל. וטעם האיסור משום תיקון מנא

בתחבושות 'פדים', יש אפשרות נוספת לפיתרון, ויש בה גם רווח נוסף, עיין בהערה<sup>20</sup>.

### מדבקה העשויה לפתיחה וסגירה תדיר

ו. מדבקה העשויה לפתוח ולסגור תמיד, ורגילים להשתמש בה כך כמה פעמים, מותר לפותחה ולסוגרה גם לאוסרים תפירה לזמן. ולכן, מותר לפתוח ולסגור הדבקה של שקיות שקדי מרק, וכן מותר להדביק ולתלוש "סימניות" [של ספרים] הנדבקות לספר<sup>21</sup>.

### פתיחת והדבקה "פלסטר"

ז. הסרת נייר המדבקה של אגד - מדבק ["פלסטר"] דינה כנ"ל בסעיף ה'. והדבקתו על גוף האדם, מותרת רק אם יש שריטה קטנה או פצע קטן ולא חתך ממש [ואם יש חתך ממש, אסור כמו שנתבאר בהערה<sup>22</sup>], ובתנאי שההדבקה רק על הגוף

לייצר תחבושות שיש בהם רצועות שקושרות ומחבורת אותם לבגד וכך תהיה אפשרות לצאת איתם גם למקום שאין בו עירוב כראוי.

כ. כ"כ המנח"י [שם ובהסכמת לספר נחל זרד] וכן דעת הגרי"ש א"צ"ל. והיינו, שאין זה נחשב לתפירה אלא כמו דלת העשויה להיפתח ולהיסגר תמיד שאין בזה איסור בונה וסותר.

כא. דעת הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל [מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ד אות לב ולג] והגר"ש ואזנר זצ"ל [שבט הלוי ח"ט סי' ע"ד - וסיים בצ"ע] שיש מלאכת תופר בגוף האדם, ולכן אם יש חתך בגוף ורוצה להדביקו אסור משום תופר, דעת דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [דרור יקרא עמ' שמב] והגר"נ קרליץ זצ"ל שאפשר להקל שאין תופר בגוף האדם אבל יש בונה ותיקון מנא בגוף האדם ולכן לשיטתם אם יש חתך ורוצה להדביקו אסור משום בונה ותיקון מנא.

וגם אם ידביק כלאחר יד אין להתיר באופנים האסורים, שהרי אף אמירה לעכו"ם לא הותר לצורך כבוד הבריות כי אם באיסורים דרבנן [עיין סי' ש"ב סקל"ו ושו"ע צ"ס סקמ"ד] ואמירה לעכו"ם קל יותר מעשיית איסור דאורייתא כלאחר יד

ט"ו, וסקוטש אינו חיבור של שני דברים אלא שיש 'פנטנט' שמחמתו אי אפשר לנתק את שני הדברים זה מזה, ולכן מותר גם אם עושה כן לזמן ארוך, כן הורו הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל [עי' שש"כ פט"ו הע' רל"ב] והגרי"ש אלישיב זצ"ל [עי' נשמת אברהם מהדו"ב סי' ש"מ אות ח 2 ולקמן סעי' י'], וגם באגרו"מ ח"ב סי' פ"ד מבואר כעין זה. ובודאי ב'סקוטש' שאינו חיבור כלל אלא רק הסתככות של ברזלים קטנים זה בזה, ויש להוכיח קצת מדברי המשנ"ב בסוף סי' ש"מ לגבי מי שהסתככו בגדיו בקוצים שלא היה צד לאסור משום קורע. ועי' שבט הלוי ח"ג סי' נ"א.

עוד יש לדון אם נחשב סגירה לעולם, שהרי סוגר רק עד שזורק לפח ואין שום ענין בהמשך הסגירה, ולהיפך, הרי מיד במשאת האשפה נדחס ומתפרק, וא"כ לא גרע מתפירת האומן רק עד שהקונה יקחנו לביתו [סי' שי"ז, ג], אלא שיש האוסרים תפירה לזמן ומתירים רק קריעת תפירה לזמן וכנ"ל.

יט. במשך הזמן ה'פדים' כבר אינם מצילים מצער הגוף אלא רק מצילים מלכלוך ויש בהם איסור הוצאה [עי' לקמן סי' כ"ב סעי' כ"ט], ולכן טוב

ואין שום הדבקה של שני קצוות הפלסטר זה על זה [או על בד אחר]<sup>כב</sup>.

### קריעת נייר טואלט

ח. אסור לקרוע נייר טואלט גם במקום המסומן לחיתוך משום קורע [ואם קורע במקום המסומן לכך יש האוסרים גם כן משום מחתך], ובמקום כבוד הבריות, עיין בהערה<sup>כג</sup>. במקום כבוד הבריות יש להקל לטלטל נייר טואלט שאינו חתוך<sup>כד</sup>, ובתנאי שאין לו נייר חתוך וגם לא היה יכול לדאוג לזה מערב שבת<sup>כה</sup>.

כב. כדלקמן סעי' י"א שהדבקה אסורה משום תופר, ואף שנעשית לזמן, הרי להרבה פוסקים אסור לתפור לזמן וכנ"ל בסעי' ה', ואם ישאיר מודבק ליותר מיום אחד בודאי אסור וכנ"ל שם. כג. נתבאר לעיל שאין להתיר מלאכה דאורייתא כלאחר יד במקום כבוד הבריות. ובפרט שיכול לקנח בלי לקרוע. וטלטול מוקצה הותר לצורך כבוד הבריות. אמנם דעת הגריש"א זצ"ל שמפני שהוא שעת הדחק גדול מאוד אפשר להקל לחתוך בשינוי כלאחר יד אם אין אפשרות אחרת ובלבד שיקרע שלא במקום המסומן לקריעה כדי שלא יהיה גם איסור מחתך. [ונכון שיחתוך רק בסוף השימוש כדי להימנע מכמה מלאכות מיותרות, וגם זה יעשה כלאחר יד על ידי הורדת המים].

כד. נייר טואלט דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושים של היתר [שאפשרות השימוש בו בלי חיתוך אינה נחשבת שימוש היתר כיון שאין הדרך להשתמש כך כלל] ואף שהמ"ב [בסי' ש"ח סקל"ד] נוטה להקל שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור רגיל שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו מכל מקום דעת רוב הפוסקים שדינו כמוקצה גמור שאף לצורך גופו ומקומו אסור לטלטלו. ועיין בסי' כ"ג סעיף ט"ז.

כה. סי' שכ"ב סקי"ד ובאה"ל שם ד"ה אבל, שאין להתיר כבוד הבריות כשהיה יכול לדאוג לכך מערב שבת ולא עשה כן אלא הסתמך על היתר כבוד הבריות בשבת, וכמבואר בשבת פא.:

[חזו"א סי' נ"ו סק"ד] אם כן כל שכן שלא הותר כלאחר יד במקום כבוד הבריות.

אמנם אם עושה את המלאכה שלא כדרכה [כגון בורר בקנון ותמחוי או גוזז ביד ולא בכלין] והשינוי הוא במלאכה עצמה אז מותר במקום כבוד הבריות כמש"כ השעה"צ בסי' שכ"ב סקי"ב לגבי קטימת קיסם ביד כשצורת המלאכה לקטום בכלי, אך אם היה קוטם בכלי ובמרפקו היה אסור שאין זה שינוי בצורת המלאכה עצמה אלא רק שינוי במעשה, וכעיי"ז חילק בשעה"צ סי' תצ"ו סק"ט, ועי' גם רש"י פסחים דף סו: ד"ה שיש [ועי' בספר מלכים אמניך פרק ו' הע' י"ב שביאר היטב החילוק].

וכן אין היתר כבוד הבריות במלאכה דאורייתא כשהמלאכה אינה צריכה לגופה [סי' שי"א סק"ז וסק"י, ועי' שעה"צ סי' שכ"ב סקמ"ד] וכל שכן כשעושה את המלאכה כלאחר יד שחמור יותר ממשאצ"ג [ואפי' אינו מצטרף להיחשב שבות דשבות לענין אמירה לנכרי וכדלקמן סי' כ"ז סעיף ב'], ומה שכתבו תוס' [בכורות דף כה. ד"ה דהוה] שמלאכה שאצ"ג חמור יותר מכלאחר יד [ועי' גם ב"י סי' תצ"ח סי"ב בשם תוס' שם כד: ד"ה והיינו], מיירי בגוזז ביד שהוא שינוי בצורת המלאכה וקל יותר מעשיית מלאכה גמורה בשינוי [כלומר, למשל, יש חילוק בין בורר בקנון ותמחוי שהוא שינוי בצורת המלאכה לבין בורר בנפה וכברה שהוא מלאכה גמורה אלא שעשאה כלאחר יד], וא"כ כמו שאין היתר כבוד הבריות במשאצ"ג כך אין היתר זה בעשיית מלאכה גמורה בשינוי.

## הסרת תוית בגד והפרדת גרביים תפורות

ט. מותר לחתוך ולנתק תויות של בגד המחוברים בפלסטיק ואינם תפורים לבגד [אך לא בפני עם הארץ]<sup>12</sup>. וכן מותר להסיר שלא בפני עם הארץ את החוט שמחבר בתפירה זוג גרביים או כפפות חדשות<sup>13</sup>, ובתנאי שהבגד נקנה רק בערב שבת<sup>14</sup>.

## תפירה בקלסר, אזיקונים ורוכסן

י. מותר להכניס דפים לתוך קלסר ולסוגרם שם בתפסן הברזל, וכן מותר לקשור חפץ באזיקונים<sup>15</sup>.

יש האוסרים לסגור רוכסן בבגד לזמן מרובה מאוד<sup>16</sup>, אבל יש המתירים בכל ענין אף לזמן מרובה<sup>17</sup>.

שתפורים יחד, אבל התופר בית הצואר שהבגד אינו ראוי ללבישה כלל עד שיפתחנו אסור גם לרמ"א, ואמנם לשון המרדכי שם והב"י כאן להדיא שלא כדבריו וגם סתימת הפוסקים שלא כדבריו].

כח. אם הבגד נקנה כמה ימים לפני שבת נראה שאינו בכלל ההיתר, כיון שההיתר הוא משום שהתופר תופר רק עד שבעה"ב מביא לביתו ומיד פותח, אבל אם הקונה משאירם בביתו כמה ימים כבר אינו נחשב תפירה לזמן קצר.

כט. כ"כ בס' תורת המלאכות בשם הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל, וכ"כ בספר נשמת אברהם מהדו"ב סי' ש"מ אות ח 2 בשם הגריש"א זצ"ל לגבי "כפתורים" של צמיד אישפוז, שהם דומים ל"סקוטש" שאינו חיבור אלא "תפיסה". ועי' במ"ב סוף סי' ש"מ שמותר להפריד בגד שהסתבך בקוצים ואין בזה משום מתיר.

ל. שבט הלוי [ח"ג סי' נ"א], וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

לא. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [שש"כ פט"ו הע' רל"ב] וכן דעת הגריש"א זצ"ל. ודעתם שאין שם תפירה לסגירת רוכסן.

כו. עפ"י הרמ"א סי' שי"ז, ג'. ובמ"ב שם סק"כ"א הביא מח' הט"ז והלבוש אם ההיתר רק כשעשוי ליום אחד או אפילו עשוי עד שבעה"ב יקחנו לביתו, וצידד לעיקר שאפילו עשוי עד שהקונה יקחנו לביתו מותר. אלא שיש לדון כיון שבעל החנות [הקונה מהמפעל המייצר] מעונין בתפירה א"כ התפר עשוי להישאר זמן ממושך ורק הקונה מתיר ופותח את הקשר ואם כן אפשר שאינו בכלל ההיתר, ולמעשה כתבתי שמותר בצירוף מה שכתב הבאה"ל בסי' שי"ד, ח' ד"ה חותלות שמותר לקרוע דבר שאין שייך בו כלל קריעה ע"מ לתפור [ובתפירות מנעלים אסור כי שייך בחוטים קריעה ע"מ לתפור את החוטים במקום אחר].

כז. ברמ"א שם משמע שההיתר שייך בפתיחת בית הצואר תפור וכן הוא להדיא במרדכי פרק במה טומנין סי' תנ"ז, ואף שלענין מכה בפטיש לא שייך סברת המתירים שהתירו משום שמותר לקרוע תפירה לזמן, י"ל שלשיטתם אין לתפירה לזמן קצר שם "תפירה" וממילא גם מכה בפטיש אין בזה. וכן כתב להלכה בשש"כ פט"ו סעיף ס"ז ופ"ט הע' ס' בשם הגרשז"א זצ"ל.

[התהל"ד מחדש שהרמ"א מתיר רק בתפירת מנעלים כיון שסוף סוף המנעלים ראויים ללבישה אלא

### הדבקה וקריעת המודבק

**יא.** המדביק ניירות זה לזה וכן הקורע ומפריד ניירות הדבוקים זה לזה חייב משום תופר [וקורע]<sup>ל</sup>, וכן המדביק רצועות עץ [דקות, וראה בהערה] זה לזה או מפריד חתיכות עץ זה מזה הרי הוא תופר וקורע<sup>ל</sup>. וכן המדביק נייר לקיר או קורע נייר מהקיר הוא תופר וקורע, ואם קורע חלק מהנייר וחלק מהנייר נשאר מחובר לקיר אפשר שיש בזה שני איסורים של קורע<sup>ל</sup>.

### הפרדת דפים מודבקים

**יב.** דפים שנדבקו זה לזה בטעות, כגון שנשפך עליהם משקה והתיבש שם וגרם לדיבוק הדפים, מותר להפרידם ואין בזה איסור קורע, אך יזהר שלא לקרוע אותיות וכן יזהר שלא לקרוע בין אותיות של מילה אחת<sup>ל</sup>. ואם המשקה התיבש ומסתיר את האותיות אסור לפתוח במקום האותיות אפילו בלי לקרועם. דפים מחוברים מעיקרם שלא נפרדו זה מזה בכריכיה, אסור לפותחם משום מכה בפטיש<sup>ל</sup>.

### בגדים שהסתבכו בקוצים

**יג.** מי שהסתבכו בגדיו בקוצים, יכול להסירם בצינעה ובנחת שלא יקרע, ואם נקרע - נקרע, ואין איסור בזה<sup>ל</sup>. ואם הדבר ברור שכשיסירם מן הקוצים יקרעו - אסור להסירם, כיון שהוא "פסיק רישא"<sup>ל</sup>.

### סירוק פאה נכרית

**יד.** אסור לסרק פאה נכרית באופן שבודאי יתלשו שערות, אך במברשת רכה מותר

ביאר שעצם ההפרדה אסורה במקום האותיות כיון שמגלה את האותיות המוסתרות, ואף אם לא מפריד בין האותיות עצמם.

לו. דינו כפותח בית הצואר של בגד שחיובו משום מכה בפטיש ולא משום קורע, ועי' באה"ל שם סעיף י"ד ד"ה ולא בטעם הדבר לרש"י ולהב"י, אך ברמב"ם מבואר שחיובו משום קורע ע"מ לתקן, עיי"ש.

לז. סי' ש"מ סקמ"ה.

לח. לבושי שרד סי' ש"ב על המג"א סק"ד.

לב. רמב"ם פ"י מהל' שבת הי"א וסי' ש"מ, י"ד. והחויב בקורע הוא רק אם יש תיקון במעשיו.

לג. באה"ל שם ד"ה ה"ז, אך נראה פשוט דהיינו דוקא ברצועות דקות כמו דיקטים או מחצלות ולא בכל חתיכות עץ גדולות ועבות, שלא שמענו מעולם שהיוצר שולחן מעץ יתחייב משום תופר, וגם בונה לא הוי תופר בהדבקות האבנים זה לזה.

לד. גם הקריעה מהקיר וגם קריעת הנייר עצמו.

לה. סי' ש"מ סקמ"ה, ושם בסעיף ג' סוד"ה שעל



אם לא ברור שיתלשו שערות<sup>ל</sup>. [ואין להתיז ספריי המקשה ומייצב את הפאה<sup>ב</sup>].

### השימוש במגנט

**טו.** אין איסור תופר בהצמדת מגנט למתכת בין לזמן קצר ובין לזמן ארוך. ולכן מותר לשחק במשחקי מגנט או להצמיד מגנט למקרר. אבל אסור להצמיד וו תליה מגנטי אם כוונתו שישאר שם לזמן ארוך<sup>א</sup>.

אמנם ליצור מבנה [כמו אוניה או בית - ולא רק חיבור שטוח] מ'מקוביות מגנט', אסור ככל יצירת מבנה שאסור לעשותו בשבת אם מחזיק את עצמו יציב, גם אם מתכוון לפרקו אח"כ<sup>ב</sup>.

אסור לחבר כמה מגנטים ביחד ללוח אחד אם יוצרים תמונה או אותיות<sup>ג</sup>.

### מלאכת מחתך

**טז.** החותך עץ או מתכת או עור וכדומה במידה מסוימת, חייב משום מחתך<sup>ד</sup>, ואף אם חותך ביד אסור<sup>ה</sup>.

פי"ד הע' קמ"ו. ואם יש בחומר ריח אסור גם כן משום מוליד ריח [עי' לקמן סי' ל' סעי' כ"א]. ובמריחת ג'ל עבה יש גם כן איסור ממרח [עי' לקמן סי' ל"א הע' ק"ד] וגם איסור בונה [באה"ל סי' ש"ג, כ"ז ד"ה לחוף].

מא. אין איסור תופר בהצמדת דברים שאינם מחוברים וכנ"ל בסעי' י', ולכן מותר לחבר מגנט גם לזמן ארוך, אבל אם מחבר וו תליה מגנטי לזמן ארוך א"כ מוסיף על הבנין כי וו תליה שייך לבית וזה אסור גם בלי חיבור וכנ"ל בסי' י' סעי' ב' וסעי' י"א.

מב. כנ"ל בסי' י' סעי' כ"א.

מג. מפני שאסור לחבר חלקי אותיות או חלקי תמונה כשיש חיבור שמחבר אותם וכדלקמן בסי' י"ד סעי' ה' וסעי' ז'.

מד. רמב"ם פי"א ה"ז והביאו המ"ב בסי' שכ"ב סקי"ח.

מה. מ"ב שם ובאה"ל שם ד"ה אחד.

לט. ברמב"ם פ"ט ה"ח כתב אם תלש שערות ביד פטור כיון שאין דרך גזיזה ביד אלא בכלי, ויל"ע למה אין בזה גם כן איסור קורע. וכן בכל מלאכת גוזז [וכן במלאכת פוצע לשיטת הראב"ד] יל"ע למה אין גם כן איסור קורע, וצ"ל ע"פ מה שנתבאר לקמן סי' י"ג הערה י"ג כדעת הבאה"ל סי' שיי"ד, ח' שאין איסור קורע בדבר שלא שייך בו קורע ע"מ לתפור, כלומר שאין אף אחד שמחשיב את הדבר לתופרו שוב. ולענין פאה נכרית כתבו הפוסקים שלא לסרק פאה נכרית כשפס"ר שיתלוש שערות, כ"כ במנחת שבת סי' פ' סקי"ז, וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דאף שאין בזה איסור גוזז כיון שהשיער תלוש ותפור מכל מקום יש איסור קורע כיון שבקריעת שיער של פאה שייך קורע על מנת לתפור. ועוד, הרי לשיטתו אין היתר של קריעת דבר שאין תופרים אותו כי אם לצורך מאכל וכדלקמן סי' י"ג סעיף ז'. ועי' גם לקמן סי' מ"א הע' ל"ב.

מז. עי' סי' ש"ג, כ"ו באה"ל ד"ה לחוף ושש"כ

באוכליין לא שייך איסור מחתך ומותר לחותכם בגודל מסוים<sup>מ</sup>.

### חיתוך במקום שנה לחתוך בו

יז. החותך במקום מסוים משום ששם קל יותר לחתוך - ולא בהכרח מקפיד על המידה, יש שאסרו משום מחתך, ויש שהתירו מצד מחתך<sup>מ</sup> [אך יתכן איסורים אחרים כגון קורע ומכה בפטיש].

לדוגמא, חיתוך נייר טואלט במקום המסומן כי שם קל יותר לחתוך, יש האוסרים גם משום קורע וגם משום מחתך ויש האוסרים רק משום קורע [ואם חותך שם כי רוצה את הגודל המסוים ודאי יש בזה גם מחתך], וכן דין פתיחת פקק של בקבוק פעם ראשונה ודין הפרדת גביעי הלבן זה מזה תלויה במחלוקת זו אם יש בזה איסור מחתך [וראה לקמן סי' י"ג סעיף י'-י"א שאר הנידונים שיש בפתיחתם].

לחתוך שם, אך לגריש"א זצ"ל היא גופא מה שרוצה לחתוך דוקא שם הוא איסור מחתך, ואדרבה, כיון שרוצה להקל את החיתוך ולכן חותך דוקא שם, היא גופא הסיבה הגורמת לאיסור מחתך.

מו. סי' שכ"ב סקי"ב.

מז. נחלקו בזה הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל, לגרשז"א זצ"ל [מנחת שלמה ח"ב סי' י"ב] אין בזה איסור מחתך כיון שאין כוונתו לגודל מסוים אלא להקל החיתוך וחותך במקום שנה יותר

סימן יג

## פתיחת אריזות בשבת

בערב שבת יש לפתוח את כל האריזות והבקבוקים כדי שלא להיכנס לספקות ח"ו באיסורי שבת החמורים, ובחלקם יש גם חששות של איסורי דאורייתא, וכל מקום שנכתב בסימן זה "מותר" הכוונה שאם שכח ולא פתח מערב שבת אז יש להתיר בדיעבד לצורך שבת\*.

[כל האמור בסימן זה דינו כן גם ביו"ט<sup>2</sup>].

## פתיחת קופסת שימורים

א. קופסת שימורים, יש האוסרים לפותחה משום שבזה עושה את הקופסה לכלי<sup>3</sup>, ויש המתירים לפותחה ובתנאי שבדעתו לזרוק את הקופסא מיד לאחר השימוש ולא לעשות בה שימוש נוסף<sup>4</sup>.

את האוכל, ועוד שיצירת פתח לדבר אטום מוגדר פתח נאה ואיסורו משום תיקון מנא כמבואר בריש סי' שי"ד [ודעתו שאינה נחשבת כלי גרוע כמוסתקי וחוללות שמותר לשוברם לצורך תוכנם - סי' שי"ד, א', ח'], ודעת המנח"י מבואר לקמן סוף הערה ד'.

ד. ואין בזה לא סותר ולא בונה, כן דעת הגרשו"א זצ"ל [בשש"כ פ"ט הערה ז' והערה י']. והטעם, כיון שסותר אין כאן כי הכלי דומה למוסתקי שהוא כלי רעוע שמותר לסותרו [סי' שי"ד, א'] וגם זה כלי רעוע [וכן אפשר שדומה לחוללות שהוא כלי גרוע, שמותר לשוברם לצורך אכילת התמרים שבתוכם - שם, ח'] ודלא כדברי התה"ל"ד [בסי' שי"ד סקי"ב] שכתב שאינם מוסתקי ויש סותר בפתיחת הקופסה, ובונה אין כאן כיון שהכלי נעשה לשימוש חד פעמי אין לזה חשיבות כלי, אך אם פותח ודעתו להשתמש בכלי שימוש נוסף אז אסור לכו"ע. ועיי' באגרו"מ [ח"א סי

א. הוראת הגר"ש אלישיב זצ"ל, ועיין עוד כעין זה באגרו"מ ח"א סי' קכ"ב ענף י' ד"ה וכל זה ובמנחת שבת סי' פ' סקס"ד ובכה"ח סי' שי"ד סקל"ח ובמנח"י ח"ד סוף סי' פ"ב, ושמעתי מהגר"ק שליט"א שאביו בעל הקה"י זצ"ל הקפיד על כך מאוד.

ב. סי' תק"ט, ו', והכא הרי היה אפשר לפותחם מערב יו"ט. וכ"כ באגרו"מ ח"א סוף סי' קכ"ב ובשש"כ פ"ט הערה ד' בשם הגרשו"א זצ"ל [ועיי' תוס' שבת דף צה. סוד"ה והרודה, אמנם אין ההלכה כן אלא כשיטת הרמב"ם (יו"ט פ"א ה"ד) שבונה ביו"ט אסור מדאורייתא, וע"ע לקמן סי' כ"ז הע' ע"ד].

ג. כ"כ החזו"א סי' נ"א סקי"א, ובי' טעם האיסור משום עשיית כלי שכשהיא אטומה אינה כלי, ואף שהיא לשימוש חד פעמי אסור כיון שהרבה משתמשים בה לשימוש נוסף וגם לא אוכלים מיד את כל תכולת הקופסא אלא משאירים בה

ולשיטת האוסרים, אם המים שבקופסה אינם חשובים לו כלל<sup>ה</sup> [כמו במלפפון חמוץ אך לא באפרסקים ואננס], יכול לנקוב חור קטן מאוד בקופסה [באמצעות מזלג וכיו"ב], ובתנאי שלא יוכל להוציא שום דבר מהקופסה בשום אופן<sup>ו</sup>, ואז יכול לפתוח את הקופסה מצידה השני<sup>ז</sup>, וכן יכול להשחית את כל הקופסה בבת אחת<sup>ח</sup>.  
לתשומת לב, אם עושה כך בתירס או אפונה, יזהר שהמים המעורבים בירקות לא ישפכו משום איסור בורר [ע"י לעיל סי' ה' סעי' ט' אות ד].

### פתיחת שקית חלב

**ב.** שקית חלב, אסור לפותחה בפתח נאה<sup>ט</sup> - כלומר, בגודל מסוים בדוקא [ובפרט יש להיזהר אם פותח ב"קנקומט"<sup>י</sup>]. ויש האוסרים לפתוח השקית אפילו בחור גדול

ט. משום איסור פתח נאה כמבואר בסי' שי"ד, א', ופתח נאה היינו פתח בגודל מסוים [ולא פתח העשוי רק להוציא התכולה, אלא יש רצון וכוונה לגודלו]. וכן דעת הגריש"א זצ"ל. [וע"י במנח"י הנ"ל שפשוט לו כן]. ומה שאין איסור מחתך בעשיית פתח נאה, ביאר בהקדמה לספר מעשה רקח, וכעין זה כתב בבאה"ל סי' ש"מ, י"ד סוד"ה ולא, שאם חותך ומשפץ כלי עצמו יש להחשיבו למכה בפטיש ולא למחתך כיון שהמעשה מוגדר שיפוץ הכלי ולא מעשה חיתוך, ולכן גם אין מחתך בפתח בית הצואר כיון שהמעשה מוגדר הכנת הבגד ללבישה ולא מעשה חיתוך, ולכן אין מחתך במסתת אבן שהמעשה נחשב תיקון כלי- ואם האבן כבר מסותת ועכשיו רוצה לחותכה לחתיכות בגודל מסוים אז אסור משום מחתך.

י. אף שנראה שאין איסור לפתוח ע"י הברזל של ה"קנקומט" בשבת ואין זה נחשב לעובדין דחול [ע"י סי' שכ"א, י] כיון שהוא סכין רגיל אלא שמובנה ומחובר בתוך הכד, וגם אין הכלי נחשב כלי שמלאכתו לאיסור משום הסכין כיון שעיקרו משמש להחזיק החלב א"כ נחשב כלי שמלאכתו להיתר [וכשהחלב בתוך הכד בלאו הכי נחשב ככלי שמלאכתו להיתר כמו קדירה שיש בה אוכל- ע"י סי' ש"ח סק"ו], אך צריך

קכ"ב ענף י"י] שכ' לעיקר להתיר אלא שכתב שכיום שהדור פרוץ אין להתיר אלא א"כ יש צורך גדול כגון בסעודת נישואין, ואין עכו"ם, והוא ת"ח, וחסר אוכל לסעודה. ובמנח"י [ח"ד סי' פ"ב] כתב שבדיעבד אם שכח לפתוח בער"ש המתיר יש לו על מי לסמוך אולם עיקר דעתו לאסור כהחזו"א וחזר על דבריו בחלק ו' סי' כ"ז ובח"א סי' ע"ז לגבי שקית חלב ולגבי סוכר, ועיי"ש שסתר כל ההיתרים בפתיחת הקופסא, אך דעתו להתיר פתיחה אם עושה חור קטן בצד אחד ואז פותח לגמרי בצד השני.

ה. אם המים חשובים לו - כמו במים של אפרסקים ואננס וכיו"ב - אין להתיר עשיית חור בקופסא כיון שהחור עצמו עושה את הקופסא לכלי, וכעיי"ז דעת הגרנ"ק זצ"ל.

ו. אמר הגר"ק שליט"א שאם יכול לתחוב סכין ולרסק הפרי בפנים ולהוציאו כרסק גם זה חשיב עשיית כלי כיון שיש איזה אופן בעולם שאפשר להוציא הפרי ממנו.

ז. כ"כ המנח"י [בח"ד סי' פ"ב] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ח. ארחות רבינו עמ' קמז בשמו, וכ"כ בספר חוט שני בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל.

מלמעלה<sup>א</sup>, ויש שהתירו לפותחה בדיעבד, אך לא בפתח נאה, ועיין בהערה!<sup>ב</sup>. ולקרוע לגמרי את השקית ולהשחיתה, מותר<sup>ג</sup>. לגבי בקבוק חלב עם פקק פלסטיק, עי' לקמן סעי' י"א.

### לנקוב חור בטרופית ובשקית שתיה

ג. אסור לנקוב בקשית חור בשקית שתיה או טרופית בכדי לשתות מהקשית משום איסור פתח נאה<sup>ד</sup>, אבל ילדים הנוקבים חור קטן ומדויק בשיניהם בשקיות שתיה

שהעירו שבשו"ע סעיף א' משמע שלא סבר כן שאסור שם שבירת חבית שלימה לצורך הוצאת תוכנה]. ובאגרו"מ [ח"א סי' קכ"ב ענף ט'] ביאר ההיתר משום שעטיפה של האוכל היא כקליפת האוכל ואין לה שם כלי בפני עצמה [אלא אם כן משתמש בעטיפה לשימוש נוסף], וממילא לא שייך בזה קורע. ולהגרי"ש אלישיב זצ"ל טעם ההיתר משום שהתירו קריעה לצורך האוכל [ולפי"ז יש איסור קורע אלא שהתירו לצורך האוכל], ולפי"ז לשאר דברים אסור, ועי' לקמן סעיף ז'. ואף שהמ"ב אסר קריעת מעטפה לשם קריאת האיגרת שבפנים [סי' ש"מ סקמ"א], צ"ל שמשתמשים במעטפה כמה פעמים ולכן יש בזה איסור קורע ששייך בזה שם קורע על מנת לתפור. ואמנם, דעת החזו"א [סי' נ"א סקי"ג] להתיר פתיחת המעטפה להוציא האיגרת לפי שאינו עסוק במעשה קריעה אלא בפילוס דרך לתוכן, וכנ"ל.

[חותלות של תמרים (סי' שי"ד, ח') שייך לענין סותר ולא לענין קורע ואין לדמות היתר שבירת החותלות שאין לזה שם סותר לפי שאין לזה חשיבות כלי כי בטל לתוכנו, אבל קורע יש גם בדבר שאינו כלי כלל ואף בנייר רגיל].

יד. כמבואר בסי' שי"ד, א' [ופתח נאה היינו פתח בגודל מסויים כשכוונתו להשתמש דוקא בפתח בגודל הזה ואינו עוסק רק בקריעת השקית כדי להגיע לתוכנה] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח ק שליט"א והגר"ק זצ"ל. [ובמנחת

להיזהר שלא לעשות פתח בגודל מדויק משום הפתח נאה שאיסורו משום תיקון הכלי בפתח נח לשימוש [סי' שי"ד, א']].

יא. אף ששקית חלב אינה מיועדת לשימוש נוסף, דעת הגר"ח ק שליט"א והגר"ק זצ"ל שגם בזה אסר החזו"א כיון שמחזיקים בה את החלב לאחר הפתיחה וגם משום חשש פתח נאה בעשיית כל פתח בגוף אטום. ועי' אגרו"מ [ח"ד סי' ע"ח] שמשמע שאסר בזה.

יב. כן דעת הגר"ש ז"א אויערבך זצ"ל הובא בשש"כ פ"ט הע' י"ב. וכתב שם, וכן בספר מאור השבת ח"ב עמ' תקנט, שההיתר רק בדיעבד למי ששכח לפתוח את השקית מערב שבת ואין לסמוך על היתר זה לכתחילה. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר לקורעה בשינוי אך לא עם כלי [מכל סוג שהוא], וכנראה חושש לפתח נאה אם פותח בכלי.

יג. עשיית כלי אין בזה ולכן גם לחזו"א מותר, וסותר אין בזה דאף להתהל"ד מסתבר שדינו כמוסתקי שאין בו איסור סתירה, ומצד קורע כתב הבאה"ל [סי' שי"ד סעיף ח' ד"ה חותלות] שאין איסור קורע בדבר שלא שייך בו כלל קורע על מנת לתפור, כלומר שמשום שהוא כלי פשוט וזול אין מתקנים אותו אלא כולם קורעים וזורקים אותו לאשפה, וע"ע במ"ב סי' שי"ד סקכ"ה [ובחזו"א סי' נ"א סקי"ג כתב להתיר קורע מצד אחר, לפי שאין איסור קורע כשעוסק בפילוס דרך למאכל ואין לזה שם קריעה כלל, אך יש

יש להקל להם<sup>16</sup> [ויש שחששו שהחזו"א אוסר אף בזה].

### עשיית חור ב"איגלו"

ד. מותר לקרוע ולעשות חור גדול [ואם מקפיד על הגודל - עי' סעי' ג'] בשקית "איגלו" - קרח<sup>17</sup>, אך יזהר שלא לקרוע את האותיות או בין האותיות".

### פתיחת שקיות ממתקים

ה. שקיות ממתקים קטנות מותר לפותחם כרגיל [ויזהר שלא לקרוע אותיות או בין האותיות!], ויש שהחמירו בזה ולדעתם יקרע את כל השקית בדרך השחתה".

האוכל אלא רק לעטיפה שלא יתלכלכו ידיו. וכן דעת הגר"ק שליט"א.

יז. משום מוחק, שאין הבדל בין קריעת האות עצמה לבין קריעה בין אות לאות [במילה אחת], כ"כ בתשובת רמ"א סי' קי"ט ונפסקו דבריו במג"א סי' ש"מ ובמ"ב שם סק"יז [ואם נחלק ביניהם א"כ אין מקור כלל לדין הרמ"א לגבי פתיחת ספר שיש אותיות בחודי הדפים שכל ראייתו היא מהקרבת אות לאות כמבואר שם]. ועי' מ"ב שם סק"ב [אחרי אות ח - אסור לחבר וכו']. ועי' במש"כ בסי' י"ד הע' ט"ז.

יח. עי' לעיל לגבי שקיות חלב שיש המתירים לפותחם, אבל גם האוסרים לפותחם משום חשש פתח נאה ומשום שהחלב נשאר זמן רב בכלי יתירו לפתוח שקיות ממתקים קטנות שאוכלים את כל מה שיש בהם מיד ולא שייכים כל החששות של עשיית כלי, וכן דעת הרבה פוסקים כמו שהביא בפסקי תשובות סי' שיי"ד עמ' שו הע' 16 בשם אגרו"מ ומנח"י וחלק"י ואול"צ וחשה"א ולהורות נתן, וכן כ' הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במאור השבת ח"ג עמ' שעט, ודעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א שגם בזה אוסר החזו"א משום שהוא פתיחת פתח לגוף אטום וחשיב בכל גוונא פתח נאה, ואם הדרך לאכול תוכנם בכמה פעמים ונשמר האוכל בשקית מפעם לפעם א"כ חמור

שלמה ח"ב סוף סי' י"ב צידד שאין איסור פתח נאה בדבר שדרכו לזורקו מיד אחר השימוש בו, אך יש להעיר שהרי אפילו במוסתקי יש איסור פתח נאה כמבואר בתוס' בשבת דף קכב. ובשו"ע שם, א"כ למה גרע כלי שזורקים אותו מיד אחרי השימוש בו, וגם כל היתרו נכתב רק לגבי פתיחת פחית שתיה בצירוף מה שהלשונית כבר מוכנה מער"ש לפתיחה וקל לפותחה ונחשב כפתוח עם חיבורים קלים בלבד משא"כ בטרופית שאין שום הכנה מער"ש לחור שנוקב, ואפשר שבזה אף הגרשז"א זצ"ל יאסור].

טו. כיון שנקיבה בשיניים היא דרך השחתה ולכן קל יותר אף שעושים חור בגודל מדויק, כן שמעתי מהגריש"א זצ"ל, ואמר שאפשר להקל בזה לילדים עד גיל בר מצוה. ומהגר"ק שליט"א שמעתי שלחזו"א גם בזה אסור משום עשיית פתח בגוף אטום אף שאין הדרך לשמור בזה את האוכל כלל ובוודאי שלא להשתמש בו לדברים אחרים, ואמר שכן הקפיד אביו מרן הקה"י זצ"ל, ומצד איסור "קורע" - עיין לעיל הערה י"ג.

טז. שאין בזה משום קורע וכנ"ל הערה י"ג, ולא משום פתח נאה כיון שאינו מקפיד על גודל מדויק, וגם מצד עשיית כלי אין לחוש אף להחזו"א מפני שאינו עשוי ככלי להחזיק בו

אריזות ממתקים גדולה ויש בה כמה שקיות קטנות וכן שקיות ממתקים גדולות שמשמשות בהם כמה פעמים, דינם כשקית חלב [לעיל סעיף ב'], מפני שמשמשות בשקית הגדולה לזמן ארוך.

### פתיחת קופסת סלט, 'לבן', מזון תינוקות או קרחון

ו. מותר לפתוח כדרכו את הנייר העוטף את ה"ארטיק" - קרחון [ועדיף שלא לקורעו משום ריבוי האותיות שיש בו בדרך כלל]. וכן מותר לפתוח מכסים של סלטים ושל "לבן" המודבקים מעל הכלי. וכן מותר לפתוח את אריזת האלומיניום הפנימית של קופסאות למזון תינוקות [שים לב, ההיתר רק בכיסוי מודבק, אבל ב'סימילאק' המכסה מולחם ממש ודינו כפתיחת קופסת שימורים (לעיל סעי' א')!], וכן מותר לפתוח אריזות של דג מעושן וכדומה, ומותר לקרוע ולהשחית אריזה של סוכריה. וכן מותר לקרוע קשר של שקיות ממתקים שזורקים על החתן<sup>5</sup>.

בכל האריזות מסוג זה, אם יש באריזה מקום שיש בו הכנה לפתיחה יותר קלה, יש האוסרים לפתוח שם משום מחתך, וכנ"ל בסוף סי' י"ב.

### פתיחת אריזות של נייר חתוך ושל כלים חד פעמיים

ז. מותר לקרוע ולהשחית אריזות של נייר חתוך וכן אריזות של כלים חד פעמיים, ויש האוסרים לקרוע אריזות של דברים שאינם אוכל גם אם משחית את האריזה לגמרי<sup>6</sup>, [ויזהר מאוד בכל אלו מקריעת אותיות או מקריעה בין האותיות, וכנ"ל].

היתר להמשיך לפתוח עוד את המכסה כדי להסיר את העטיפה לגמרי מפני שאז כבר לא שייכים ההיתרים הנ"ל.

כ. בכל אלו הטעם כנ"ל בהערה י"ג שאין בהם איסור קרוע, ועשיית כלי לא שייך בהם. ובבאה"ל משמע שההיתר בכל אריזה פשוטה כל כך שאין מתקנים אותה, וכן משמע בחזו"א שביאר ההיתר משום שעסוק בפילוס דרך לתוכן ולא בקריעה. אמנם, מורה הגר"ש אלישיב זצ"ל שכל ההיתר הוא רק באריזות שתוכנם אוכל, והתירו קריעה לצורך האוכל, אבל לצורך שאר דברים לא התירו הקריעה [אמנם התירו לקרוע בשינוי], וכן משמע באגרו"מ שלשיטתו ההיתר כיון שנחשבים

יותר. ואף שהשקית רק דבוקה ולא אטומה ממש כקופסת שימורים, י"ל שכיון שהדבק חזק כ"כ עד שמחזיק את כל תכולת השקית בלי שתיקרע א"כ חשיב כסתימה מעלייתא שאסור לפותחה משום שנחשב כעשיית פתח בתחילה כבסי' שי"ד, ב'. ועי' סברא כעיי"ז באגרו"מ ח"ד סי' ע"ח.

יט. הנייר רק מודבק ולא שייך בזה עשיית כלי כלל, וגם אינו כלי להחזיק האוכל שבתוכו אלא רק עטיפה למניעת לכלוך וא"כ אין בזה עשיית כלי לכו"ע ולכן אין איסור בכל אלו. ומצד קרוע עיין לעיל הערה י"ג שמוותר.

ויש להעיר שאחרי שפתח את המכסה של ה'לבן' וכבר יכול להגיע למאכל בצורה נוחה כרגיל, אין

ולפתוח כדרכו אריזת נייר חתוך ולהשתמש בנייר שבתוכה, דינו כדין פתיחת שקית חלב, ונתבאר בסעיף ב'א.

### פתיחת אריזות ע"י מדבקה לשמירת הטריות

ח. אריזות של שקדי מרק וחטיפים שיש בהם מדבקה לשמור על הטריות, אפשר להקל לפתוח את המדבקה, וכן אם כבר פתחה בערב שבת יכול להדביקה שוב בשבת<sup>כב</sup>.

### פתיחת שקית סוכר

ט. מותר לפתוח שקית סוכר המודבקת בראשה [וראה בהערה ז!]<sup>כג</sup>.

### פתיחת פקק מתכת של בקבוק

י. אסור לפתוח לראשונה פקק מתכת [של בקבוקי יינות וכדומה] אם לא פתחם קודם שבת<sup>כד</sup>.

מותר לנקוב חור גדול בפקק הבקבוק ולשפוך המשקה דרך החור, וכן מותר לנקוב

איגרת, ולענ"ד לא דמי אלא דומה לקריעת עור מעל חבית ולקריעת כיסוי החותלות כנ"ל ובאיגרת אסור כיון שמשתמשים בה שימוש נוסף ושייך בה קורע ע"מ לתפור. ויש שכתבו שלחזו"א לא יקרע במקום המודבק כיון שאינו עוסק בפילוס דרך לאוכל אלא מכויין לקרוע במקום מסוים. ויל"ע בזה שגם כאן עוסק בפילוס דרך לאוכל ומה שקורע כדרכו זה משום שכך נח לקרוע וממילא דינו כנ"ל בהערה י"ג גם לחזו"א, ודינו כבמקרים הנ"ל בסעיף ז'.

כד. לגרשו"א זצ"ל [מנחת שלמה סי' צ"א אות יב, שש"כ פ"ט הערה ס"ו, מאור השבת ח"א עמ' תעז] אסור כיון שעושה בזה את הפקק לכלי, וכיון שלא היה לו שם כלי עד נתינתו בבקבוק לכן אסור לפותחו בשבת [שבזמן ייצורו הוא חלק ואינו "פקק" ראוי לשימוש, ורק בזמן "הלבשתו" על הבקבוק נוצרים החריצים הנותנים לו שם כלי פקק]. לגריש"א זצ"ל אסור גם משום מחתך כיון שרוצה את הפקק בגודל מסוים שיוכל להשתמש בו כמה פעמים וחיתוך בגודל מסוים אסור משום מחתך [עיין עוד בסי' י"ב סעיף ט"ז].

לקליפת האוכל. [ובמ"ב בסי' ש"מ סקמ"א חשש לקורע בפתיחת איגרת, ומיהו י"ל שהאיגרת בזמנם היתה ראויה לשימוש חוזר ושייך בזה על מנת לתפור, שהרי דעת הבאה"ל שההיתר בכל אלו הוא מפני שלא שייך בהם קורע על מנת לתפור וא"כ הוא הדין גם בדבר שאינו אוכל].

כא. כיון שמשאיר הנייר בתוכה, וה"ה בכל הנ"ל אם קורע פתח קטן ומשאיר הכלים בתוכם לזמן ארוך.

כב. אף שתפירה לזמן אסורה להרבה פוסקים [וכמו שנתבאר לעיל סימן י"ב סעיף ה'], כאן יש להקל כיון שהמדבקה עשויה לפתיחה וסגירה בקביעות, ודומה לכפתור של בגד שמותר לפותחו ולסוגרו כיון שעשוי לכך כדלת העשויה לפתוח ולסגור תמיד. הגריש"א זצ"ל.

כג. והטעם כנ"ל בהערה י"ג, וכ"כ באגרו"מ [ח"א סי' קכ"ב ענף ט'] וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוסיף שיותר טוב לקרוע מלמעלה אך מותר לפתוח כדרכו במקום המודבק. [אך במנח"י ח"ו סי' כ"ז אסר ודימה דין זה לפתיחת



חור גדול בפקק הבקבוק ואז לפתוח את הבקבוק<sup>ב</sup>, וישליך מיד את הפקק מידו ולא ישתמש בו שוב<sup>ב</sup>. [ויש האוסרים לנקוב חור בפקק בשביל לפותחו<sup>ב</sup>. ויש האוסרים לפתוח את הבקבוק בכל אופן שהוא, ולדבריהם הבקבוק (ותכולתו) מוקצה בשבת<sup>ב</sup>].

### פתיחת פקק פלסטיק של בקבוק

**יא.** אסור לפתוח לראשונה פקק פלסטיק [המצויים בבקבוקים של משקאות קלים ובקרטון חלב]<sup>ב</sup>, ומותר לנקוב בפקק חור כנ"ל<sup>ל</sup> [אלא שבמציאות קשה מאוד לנקוב בהם חור], ויש המתירים לפתוח פקק זה ודעתם שקל יותר מפקק המתכת<sup>א</sup>.

עשיית הכלי, מ"מ יש לו שם כלי גם קודם פתיחתו ויש לפקק הנקוב דין שברי כלים שאם ראויים לשימוש אינם מוקצה [כמבואר בסי' ש"ח, ו'].

כז. כן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

כח. כן דעת הגרנ"ק שליט"א, והיינו שהפקק נחשב אטום לגמרי וכחלק מן הבקבוק ממש ולכן חמור יותר ממגופה שמותר לנקוב בה חור מלמעלה [סי' שי"ד, ו'], ודעתו שהבקבוק מוקצה בשבת, ואף אם פתחו אחר אסור לטלטלו, וגם המשקה שבתוכו מוקצה [אך בשעת הצורך כשקשה להסדר בלי זה אפשר להקל לשתותו כמבואר בסוף סי' תקי"ח במ"ב ובאה"ל שם].

כט. להגריש"א זצ"ל אסור לפותחם משום מחתך, וכנ"ל בהערה כ"ד, ואפשר גם כן משום תיקון מנא בפקק, ולהגרנ"ק זצ"ל אסור משום מכה בפטיש שעושה את הפקק ראוי לשימוש.

ל. כן שמעתי מהגריש"א זצ"ל [ואף שחמור יותר מפקק מתכת כיון שיתכן שיש לו שם כלי קודם פתיחתו ואם כן יש איסור סותר בנקיבת החור, אפשר שהגריש"א זצ"ל לא סבירא ליה שאכן יש לפקק שם כלי קודם פתיחתו, וגם אמר לי שאסור לשבור את רצועת הפלסטיק שמתחת לפקק כי נחשב תיקון לפקק אם כן חשש לעשיית כלי בפתיחת הפקק, ולפי זה מותר לנקוב בדבר שאין לו שם כלי, עוד י"ל שנחשב כחותלות וככלי גרוע שמותר לנקוב בהם חור לצורך הגעה לאוכל שבפנים].

לא. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [עי' במאור השבת

כה. כן דעת הגריש"א אלישיב זצ"ל, וביאר שאף שעשיית הנקב היא רק כדי להתיר את הפתיחה ולא להוציא המשקה דרך שם, מ"מ גם זה נחשב עשיית נקב במגופה כדי להגיע למשקה שבבקבוק שמותר [כמבואר בסי' שי"ד, ו'], ואף שזה נעשה כדי להתיר את הפתיחה גם כן הוא בכלל ההיתר [ושוב הדגיש מה שכתבנו בהקדמה], ועי' בספר מאור השבת ח"א עמ' תקכז כע"ז בשם הגרשז"א זצ"ל, ובתיקונים ומילואים לשי"כ פ"ט הערה כ' ובשש"כ שם הע' כ"ב הביא גאון אחד שדן בזה שהרי לא נוקב כדי להוציא היין דרך הנקב אלא רק כדי להתיר פתיחת הפקק. [ועי' בדברי הגר"ש אויערבך זצ"ל המובאים בספר ארחות שבת פי"ב הע' ל'].

כו. מפני שני סיבות: א. איסור מחתך אם רוצה את הפקק בגודלו כדי להשתמש בו כפקק להגריש"א אלישיב זצ"ל [וכנ"ל בהערה כ"ה, וכשמשליכו אין שייך מחתך כיון שאינו חפץ בו כלל]. ב. איסור מוקצה. שהרי מ"מ, אם הפקק ראוי לשימוש א"כ אסור לפותחו כי עושהו כלי, שאם פותח על מנת להשתמש בו אפילו ככלי גרוע ועראי אסור לעשותו כקוטם קיסם לחצוץ שיניו [ביצה לג: וסי' שכ"ב, ד'] ואם אינו ראוי לשימוש א"כ הוא מוקצה, ועיין לקמן בסי' כ"ה סעיף ט"ז שביארנו דין זה, ועי' עוד בדרור יקרא עמ' שח-שיז מאמר אאמו"ר שליט"א שביאר באריכות דין זה. וע"ע בסי' כ"ה שם שיש המקילים שאין הפקק מוקצה לאחר פתיחתו כיון שהפקק נחשב לכלי שאינו גמור שהגם שבפתיחתו יש איסור מכב"פ כי גומר את

כיום יש פקקים שונים בצורתם ובחיבורם לבקבוק ובהם חלק גדול מהמתירים לא יתירו לפתוח<sup>ל</sup>.

קופסאות הנפתחות ע"י הסרת החוט המחבר את המכסה לקופסה [כפי שמצוי בקופסאות של מזון תינוקות] דינו כפתיחת פקק פלסטיק, וראה בהערה שאף חמור יותר<sup>ל</sup>. [את עטיפת האלומניום הפנימית מותר לקרוע].

### שבירת כלי טוב לצורך האוכל שבתוכו

**יב.** אסור לשבור כלי שלם וטוב אפילו אם עושה כן כדי לאכול את תוכנו ווכל ההיתרים שנתבארו לעיל הם בכלים גרועים<sup>ל</sup>. ולכן, אסור לשבור צנצנת ריבה או בקבוק אפילו בשביל להגיע לאוכל שבפנים.

### פתיחת פחית שתיה והפרדת גביעי לבן

**יג.** אסור לפתוח לראשונה לשונית של פחית שתיה, וכן אסור להפריד את גביעי הלבן זה מזה, ויש מתירים בכל זה<sup>ל</sup>.

אלו מתחברים לבקבוק עם הטבעת שלהם כמו שהם וה'פטנט' שלהם שהם יכולים רק להיסגר ולא להיפתח עד שיפרידו אותם מהטבעת וגם החיבור נראה המשך ממש של הכלי ואין כאן היכר זה רק חיבור רפוי, ולכן גם לשיטתו נראה שאין היתר לפתוח פקקים אלו. (למשל, פקק של בקבוקי נביעות בטעמים עדינים מיוצר באופן שמעולם לא היה כלי לפני החיבור לבקבוק. וכן פקק בירה 'טובורג' מיוצר באופן שמעולם לא היה כלי לפני הפתיחה, ולכן, בבקבוקים כגון אלו, גם רוב המתירים, לא יתירו לפתוח בשבת, אלא שאופן הייצור משתנה מדי פעם וקשה לתת דוגמאות, ולכן ראוי לברר מדי פעם אם יש שינויים בייצור הפקקים).

**לג.** בנידון זה החיבור חזק ומבטל את המכסה מלהיות כלי, וחמור מפקק שחיבורו בנגיעות קלות בלבד, ואפשר שרק בזה היקל הגרשו"א זצ"ל לפותחו.

**לד.** סי' שי"ד, א' וסק"א וסקכ"ג וסק"מ.

**לה.** משום עשיית כלי וכנ"ל בהע' ל"א וכן משום

ח"א עמ' תעז ובתיקונים ומילואים לשש"כ פ"ט הע' ס"א ובשש"כ שם הע' ע"ג], ודעתו שאין בזה איסור עשיית כלי כיון שהפקק היה קיים לגמרי גם קודם חיבורו, וחיבורו ברצועות הדקות לא מפקיע שם כלי ממנו וממילא אין בזה עשיית כלי כיון שהיה כלי ג"כ קודם פתיחתו, וגם כן דעתו שאין איסור מחתך בזה שמה שפותח הפקק במקום המסוים אינו משום שרצונו בפקק בגודל כזה אלא רק נח יותר לפותחו שם כי שם מוכן יותר לפתיחה [וצ"ע קצת שהרי רצונו להשתמש בפקק שוב וא"כ ודאי רצונו בגודל הפקק] אך להגרי"ש אלישיב זצ"ל היא גופא מה שרוצה לפתוח שם משום ששם קל יותר זה נותן לו דין מחתך ואסור.

**לב.** צד ההיתר מבוסס על מה שהכלי היה ראוי לשימוש לפני חיבורו לטבעת וכבר היה לו שם 'כלי' וגם החיבור לטבעת ניכר שהוא נפרד מהפקק מלבד חיבור קטן של כמה הדבקות קלות, ואם כן עדיין נשאר שם כלי עליו [מנחת שלמה ח"ב סי' י"א, עיי"ש בכל התשובות שהדגיש כן, וכעיי"ז בשש"כ פ"ח הע' ע"ג]. אמנם, פקקים

## נקיבת והרחבת חור

יד. אסור לנקוב חור בפטימת בקבוק וכן אסור להרחיב חור קיים<sup>ל</sup>.

וכן אסור לנקוב חור במכסה של צנצנת "ריבה" או במכסה של צנצנת קציצות דג וכדומה<sup>ל</sup>.

## ליפוף חוט אלומניום

זו. אסור ללפף כמה פעמים חוט אלומניום המלופף כמה פעמים סביב שקית עוגיות או לחם משום איסור קושר<sup>ל</sup>. (ויש המתירים ודעתם שאין זה שייך כלל לאיסור קושר)<sup>ל</sup>.

## מעשה שבת בפתיחת אריזות

זו. בכל אלו הדינים, וכן בשאר הלכות שבת, אם מחמיר כשיטה מסוימת אבל יש שיטה אחרת להקל בנידון זה, אין בזה איסור מעשה שבת אם אחר פתחו [אף אם פתחו בשבילן]<sup>ב</sup>. אבל אם יש הברעה לצד האיסור או שהוא הולך כרב פלוני תמיד ודעתו של הרב לאסור לגמרי בנידון ההוא, אז אסור לו ליהנות אם אחר פתח בשבילו<sup>ב</sup>, ואם היה

ומתיר עמ' צא שכ' שהאיסור אף בעשוי להתיר כל יום שאיסור פיתול חבלים הוא אף בעשוי להתיר כל יום]. [ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' נ"ה וח"י סי' ס"א, ולמסקנתו יש להחמיר בליפוף כמה פעמים].

לט. כ"כ באור לציון סי' כ"ט.

מ. סי' שי"ח סק"ב וסי' שכ"ג סקל"ג וסי' רנ"ג סקצ"ה ובאה"ל סי' שי"ח, ד' סוד"ה אפילו [וע"ע סי' שכ"ה סקל"ה].

מא. כן מבואר בדברי הב"י והמ"ב סוף סי' תרכ"ד לגבי מי שמחמיר על עצמו ומתענה ב' ימי יו"כ שאם חל יו"כ ביום ה' והוא מתענה ביום ה' ור' יאכל בשבת ממה שאחרים בישרו לעצמם ולא הרבו בשבילו משום מעשה שבת [ומה שלא דיברו ביו"כ שחל בחול מפני שהמבשל במזיד מותר לאחרים במוצ"ש א"כ ודאי היה מותר במוצאי היום השני, אך כאן כיון שחל שבת מיד אח"כ א"כ עדיין אסור עד מוצ"ש].

מחתך וכנ"ל בסוף סי' י"ב, ועי' כעיי"ז בסי' תקי"ד סקל"ז, ולגרשז"א זצ"ל מותר וכנ"ל ולשיטתו גם אין איסור מחתך כמש"כ במנחת שלמה ח"ב סי' י"ב [ובפחית שתיה נוטה הגריש"א זצ"ל שאפשר שאין תיקון מנא אלא רק מחתך אם מוציא את הלשונית לגמרי כיון שלא משתמשים בפחית שימוש חוזר כלל ואפשר שאפילו במוסתקי השתמשו שימוש חוזר].

לו. סי' שי"ד, א'. וראה בסימן י"א סעיף ד'.

לז. כל אלו אינם כמוסתקי ואסור משום סתירת כלי, ורק נקיבת מגופה של חבית מותר כיון שאינו כלי, כן מבואר בסי' שי"ד, א', ו' וסק"א וסק"ג.

לח. ברמב"ם [פ"י ה"ח], והובא במ"ב סי' שי"ז סקל"ד, כתב הפותל חבלים חייב משום קושר והמפרידן ואינו מכוין לקלקל בלבד חייב משום מתיר, ודעת הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל שמתעם זה אסור ללפף כמה פעמים חוט ברזל וסרט אלומניום [ועי' בס' איל משולש קושר

יכול לפתוח בהיתר ופתח באיסור מותר<sup>22</sup>, ורק הפקק נעשה מוקצה<sup>23</sup>, ואם האחר פתח עבור עצמו [כהדעה המתירה] מותר לו להנות מזה. ואף שבפקקים ואריזות הוא רק הסרת מניעה מן האוכל, גם כן הדין כנ"ל<sup>24</sup>.

### דין מוקצה באריזות שנפתחו באיסור

יז. אריזות שאסור לפותחם בשבת [וכן הנוקט לאיסור בפתיחת אריזות מסוימות] ובא אחד ופתחם לעצמו<sup>25</sup> או שנקרעו מעצמם, אם היתה אפשרות לפותחם

נהנה מגוף המעשה ובמעשה שבת דישאל אפשר להקל ככה"ג.

[אמנם לגבי בורר באיסור והיה יכול לברור בהיתר בכל זאת נאסר מה שבורר (פמ"ג ובאה"ל ריש סי' שי"ט), והיינו מפני שעשה מעשה בגוף הדבר וזה אסור אף בישראל].

מג. מאור השבת [ח"ב מכתב ל"א, ב'] בשם הגרשז"א זצ"ל.

מד. סי' תקי"ח סקמ"ה [וגם דומה קצת להבאת דברים מחוץ לתחום שאסור משום הנאה ממעשה עכ"ל כמבואר בסי' שכ"ה סעיף ח' וסעיף י']. ומה שהמ"ב התיר בסי' ש"מ סקמ"א לקרוא

באיגרת שפתחה נכרי, תירץ במ"ב סי' ש"ז סקנ"ה שבאיגרת אין חשש שמא יאמר לו להביא לפי שאינו יודע מי ישלח לו, ועוד שיש הרבה צירופי קולות ומשום כך התירו, ע"י בבאה"ל שם, ועיין לבושי שרד ומחה"ש סי' ש"ז סקל"א. [ואף שהמשנ"ב בסי' ש"ז סקנ"ה כתב ג"כ תירוץ זה שלא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגופה של מלאכה, לא סמך על ת"י זה לבד כמש"כ בסו"ס

תקי"ח בשם המג"א עצמו (וקצת צ"ע סתירת דברי המג"א מסי' תקט"ו סקכ"ו לסי' תקי"ח סוף סקי"ד, ויש לומר, שבסי' תקט"ו מדובר בתחומין שאיסורו מדרבנן כמש"כ רש"י בביצה כה. ד"ה חוץ אבל בסי' תקי"ח מדובר על שבירת בית שאיסורו מדאורייתא) לגבי פתיחת בור שיש בו לפתות] [וע"ע באה"ל ריש סי' שי"ח ד"ה אחת].

מה. כשסובר שמותר לפותחם. ואם פתח באיסור,

וכן משמע בביצה יד: שהסובר שהמעשה אסור לא אכל משום מעשה שבת [כמש"כ הריטב"א והשטמ"ק שם ובמלחמות בשבת דף יז. בדפי הרי"ף], אע"פ שלשמואל מותר. ועי' מג"א סי' רס"ג סקל"ג.

והורה עפ"י זה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכל דבר הנעשה לאדם הסובר בודאי לאיסור אסור ורק כשהכרעה היתה להחמיר מכפך אז אפשר להקל במח' הפוסקים וכמש"כ המ"ב, וכע"ז מבו' בחזו"א [ארו"ח סי' מ"ט סקט"ז]. וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועי' גם המועדים כהלכתם סי' ס"ב הע' ה'.

ונראה, שאין בזה איסור אמירה אלא רק איסור מעשה שבת, וכשיטת הב"ח והט"ז בסי' רס"ג, י"ז שאין איסור אמירה למי שבשבילו מותר, וכן פסק המ"ב שם סקס"ד.

מב. כן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל [בקובץ תשובות ח"ג סי' ס"ג אות ב כתב להתיר כן בשעת הדחק, ואני שמעתי ממנו היתר גמור על זה]. וכ"כ בספר מאור השבת ח"א מכתב י"ח בשם הגרשז"א זצ"ל.

ואף שבסי' שכ"ה, י' מבואר שאין לסמוך על היתר זה כי אם לצורך שבת - ועיין מ"ב שם סקס"ב - יש לחלק בין מעשה שבת של גוי שחמור יותר לבין מעשה שבת של ישראל שקל יותר [וכמו שמצינו חילוק ביניהם לענין להמתין זמן בכדי שיעשו במוצ"ש - בריש סי' שי"ח], והכא שהיה יכול לפתוח בהיתר ופתח באיסור א"כ לא

בהיתר אם כן אינם מוקצה<sup>12</sup>. ואם לא היתה שום אפשרות לפותחם בהיתר אם כן האריזות עצמם מוקצה, ומה שבתוך האריזות גם כן יש להחמיר שדינו כמוקצה אך בשעת הדחק אפשר להקל שתוכן האריזות אינו מוקצה<sup>13</sup>.

עוד יש להעיר שאפשר שפקק מתכת שנפתח באיסור הוא מוקצה כיוון שנעשה כלי רק בשבת ובבין השמשות לא היה כלי כלל וא"כ שם מוקצה עליו, ואף שהותר טלטלו אגב הבקבוק לא בטל שם מוקצה ממנו ומיד כשנפרד מן הבקבוק אסור לטלטלו [כמו גרעין בתוך פרי שאף שמותר לטלטלו כי בטל לפרי, מיד כשהוסר מן הפרי שם מוקצה עליו], אלא שאם ננקוט כמו שנכתב לעיל סעיף י' והערה כ"ז בשם הגר"צ פלמן זצ"ל שלפקק יש שם כלי עוד קודם שנפתח אלא שאינו כלי גמור א"כ אינו מוקצה אחר שנפתח.

נאסר באיסור מעשה שבת וכו"ל. ועיין עוד במש"כ בסי' מ"א סעיף מ"ז.

מו. פשוט, שכיון שאפשר לפותחם בהיתר א"כ אינם מוקצה.

מז. כמבואר במ"ב ובאה"ל סוף סי' תקי"ח לגבי בית סתום המלא פירות ונפל הבית שאין הפירות מוקצה אך יש להחמיר לכתחילה שהם מוקצה אם לא בשעת הדחק. והגר"ק שליט"א אמר לי שבקבוקים שאסור לפותחם ונפתחו בכל אופן שהוא, הם מוקצה.

## סימן יד

## הלכות כותב מוחק וצובע

## כללי מלאכת כותב

א. הכותב\* המוחק והצובע אבות מלאכות הן, ואסור מדאורייתא לכתוב ולמחוק אפילו אות אחת שהרי חצי שיעור אסור מן התורה<sup>2</sup>. וציור בכלל כתיבה הוא<sup>3</sup>.

אסור לכתוב אף בדבר שאינו מתקיים [כגון במשקין] ואף לא על דבר שאינו מתקיים [כגון על אדים שעל חלון], אבל מותר לרשום באויר כעין אותיות שאין רישומם ניכר כלל<sup>4</sup>.

## רישום קו לסימון הדגשה או מחיקה

ב. אסור לרשום על נייר קו לסימון הדגשה או מחיקה, אך על דבר שאין מתקיים בו הכתב [כגון אדים שעל חלון] מותר לרשום קו כזה, וראוי לירא שמים להחמיר אף בזה<sup>5</sup>.

ג. סי' ש"מ סק"ב [ח]. וראה לקמן סעיף י"ז  
דהיינו בציור שמצייר על נייר ולא ביוצר צורות.  
וכן כתיבת מספרים נחשבת כתיבה גמורה, משנ"ב  
סי' ש"מ סק"ב אות ה.

ד. סי' ש"מ, ב'.

ה. כ"כ הבאה"ל סי' ש"מ ד"ה מותר, ועי' במ"ב  
סק"ד. והיינו מפני שיטת ר' יוסי שרושם  
[סימון ע"י קו] נחשב כותב, ולרוב הפוסקים אין  
הלכה כמוהו אלא רושם הוא רק מדרבנן ובדבר  
שאינ מתקיים מותר, ויר"ש יחמיר כהשיטת  
שפוסקים כר' יוסי, ולכן אפי' באין מתקיים אסור  
עכ"פ מדרבנן. ולכן, הרושם קו על מילה לסימון  
מחיקה חייב משום רושם שהוא כותב ולא משום  
מוחק, ויש נפק"מ בזה כמש"כ לקמן סי' כ"ט  
הע' ק"ב. [ולכן, מותר לסמן עם הציפורן קו  
לזכור מקום הטעון תיקון בספר שהרי הקו ייעלם  
בהמשך. ויש לדון אם מותר לחבר סיכה (משרדית  
או סיכת ביטחון) מתחת מילה לזכור לתקן שם  
כי הסיכה מתקיימת אבל אפשר שאין לזה שם

א. עי' קה"י שבת סי' מ' במהות מלאכת כותב  
והחילוק בינה לבין מלאכת צובע, שבמלאכת  
כותב הנייר משמש רק כמקום וככלי עבור האותיות,  
ובצובע להיפוך, הצבע בא להשביח את המקום  
הנצבע. אך לכאורה היה מקום לפרש כמו שכתב  
הקה"י בתחלת דבריו שבכותב המלאכה היא בתוכן  
הכתיבה ובצובע המלאכה היא רק ביופי אבל למי  
שאינו רואה הצבע א"א לומר מה נוצר כאן, ומה  
שהק' הקה"י מהרמב"ם שמחייב את המצייר צורות  
על הכותל משום כותב, היינו שמצייר ציור עם  
תוכן כגון שמצייר דמות אדם ולכן חיובו משום  
כותב, אך כשצובע צבעים לקישוט בלא שום תוכן  
אז חיובו משום צובע.

ב. להלכה פוסק המ"ב [סי' ש"מ סק"ב אות ד  
ושם בסעיף א' באה"ל ד"ה על] ששייך חצי  
שיעור במלאכות שבת והוא דאורי', וכ"כ שם  
בסק"ג. ועי' באה"ל שם ד"ה על [ועי' מנ"ח  
מצוה ל"ב אות ד ובמוסך השבת מלאכת לש,  
ומלאכות העושה שני בתי ניירן, המיסך והאורג,  
מש"כ ע"ז].

## רישום קו חסר משמעות

ג. מותר לרשום קו או קשקוש חסר משמעות בכתב שאינו מתקיים<sup>1</sup>. ועיין עוד בהערה.

## פתיחת ספר שכתובים אותיות על חודי דפיו

ד. ספר שכתובים בו אותיות או ציורים על חודי הדפים, אם אין לו ספר אחר יכול לפתוח ולסגור ספר זה<sup>2</sup> [אבל אם יש לו ספר אחר יקח אותן], וכן לכתחילה לא יכתוב על חודי הדפים<sup>3</sup>. ויש שכתבו<sup>4</sup> שראוי להחמיר ולא לפתוח או לסגור ספר כזה כלל.

אם הציורים הם רק קוים חסרי משמעות מותר לפתוח ולסגור לכתחילה<sup>5</sup>.

## הקרבת חלקי דף קרוע

ה. דף של ספר הקרוע באמצע [ולא קרוע לגמרי], אם הקרע באמצע האותיות ממש עד כדי שחלק מהאות בצד אחד וחלק מהאות בצד השני ואי אפשר לקרוא את האות בלא חיבור הקרע - אסור לחבר את הקרע וכן אסור להפרידו אם הוא מחובר<sup>6</sup>,

ז. סי' ש"מ סקי"ז, וטעם ההיתר כיון שעשוי לפתוח ולסגור תמיד אין בו משום כתיבה ומחיקה והוי כדלת הנסגרת ונפתחת תמיד שאין בזה משום בנין וסתירה. וכל ההיתר רק משום שאינו מתכוון לזה וכדלקמן בסעיף ז'.

ח. שם בשעה"צ סקכ"ה.

ט. חזו"א בסי' ס"א.

י. הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פכ"ח הע' ח"].

יא. גם הרמ"א המתיר [בתשובה קי"ט] פתיחת וסגירת ספר שכתובים אותיות על חודי הדפים זה רק מפני שפתיחת וסגירת ספר העומד לפתיחה ולסגירה אינו מלאכה של כותב ומוחק דדמיא לפתיחת וסגירת דלת שאין בזה בונה וסותר כיון שעומד לכך תמיד, כן הוא כמעט בכל האחרונים המביאים את שיטת הרמ"א [מג"א סי' ש"מ סק"ו ואליה רבה סק"ח ומ"ב סקי"ז וחזו"א סי' ס"א וכ"כ באגרו"מ יו"ד ח"ב סוף סי' ע"ה ובצי"א חיי"ג סי' מ"ד וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ורק בנשמ"א כלל ל"ז סק"ב פי' דהיתר

כתיבה - עי' רש"י גטין דף כ. ד"ה אנדוכתרי ואגרו"מ או"ח ח"א סי' קל"ה].

אבל מותר לרשום סימן על החלות קודם המוציא כמש"כ במ"ב סי' רע"ב סק"ה, כיון שרישום סימן באוכל נחשב חיתוך ולא כתיבה ומותר, ושונה משאר רישומים בדבר שאין מתקיים, ועי' סי' ת"ק, ג' וסקי"ז.

ו. כל הנ"ל בסעיף ב' הוא מכיון דחיישינן לר' יוסי שגם רושם סימן הוי כותב, אבל קו בעלמא או קשקוש מותר אם אינו כתב המתקיים ואין בזה חצי שעור כיון שאין כאן אפי' אות אחת ואפי' לא חצי אות [וגם ברושם אין דנין שיהיה חצי שעור ואסור מן התורה], ולכן מותר לעשות קו או קשקוש בעלמא באצבעו על אדים הנוצרים מחום או מקור או על אבק, [ואמנם היה מקום לומר שיהיה מותר אפי' בכתב המתקיים מהאי טעמא, אך למעשה אין להתיר אם הוא כתב מתקיים משום שודאי אסור עכ"פ מדרבנן, (ואפשר שאיסורו משום חצי שיעור דצובע שיסודו צביעה בלי תוכן, וכנ"ל)].

ויש המקילים לחבר את הדף אם האות ניכרת בצד אחד למרות הקרע והקרע הוא רק בין האותיות [ועל כל פנים אין אות שאי אפשר לקוראה בלי חיבור הקרע].  
אם הדף קרוע לגמרי והקרע בין האותיות מותר לחבר את חלקי הדף זה לזה<sup>2</sup>. ואף אם הקרע באמצע האותיות מותר לחבר את חלקי הדף כשקרוע לגמרי [ויש אוסרים אם הדף קרוע באמצע האותיות]<sup>3</sup>.

### סגירת ספר שיש בו דף קרוע

1. ספר כזה שיש בו דף קרוע [ולא קרוע לגמרי], אפשר להקל ולסגורו כדרכו אף שודאי יתחברו האותיות בשעת סגירת הספר וכן מותר לפותחו אף שודאי יפרדו האותיות בפתיחת הספר. ויש שהחמירו בזה [ולשיטתם יקפל את הדף הקרוע קודם סגירת הספר]<sup>4</sup>.

יב. ע"פ האגרו"מ או"ח ח"א סי' קל"ה וח"ד סי' מ' אות כב שאין איסור לקרב אותיות זה לזה בלא שיש דבר המחבר ביניהם, וכן מבואר במ"ב סי' ש"מ סוסק"ב שהביא דברי החיי אדם כלל ל"ז סעיף ו', שאסר לחבר אותיות של כסף לפרוכת, ובח"א שם כתב שאם מחברם רק במחט מותר, שאינו מתקיים, וכ"ש כשרק מקריבו זה לזה אין איסור כלל.

יג. מרן הגריש"א זצ"ל הורה להתיר קירוב שני חצאי אות בלא חיבור ביניהם שכיון שנחשב כתב שאינו מתקיים כלל אין לחיבור שם כתיבה. וכן מבואר ברמ"א בתשובה שאין חילוק בין הקרבת אות לאות לבין הקרבת שני חצאי אות זה לזה [שאם כן, אין ראייתו ראייה, שראיתו מהקרבת אות לאות אחרת לנידון של הקרבת חלקי אותיות], וכן כתב הט"ז בסי' ש"מ סוסק"ב וכ"כ בדעת תורה למהרש"ם שם. אך באגרו"מ הנ"ל משמע שבקירוב חצאי אותיות יש להחמיר אפי' בלא חיבור. וע"ע לקמן הע' י"ז.

יד. בתשובת הרמ"א [סי' קי"ט] כתב שזה אינו נחשב מלאכה שאי"צ לגופה כיון שהוא צריך לפתיחה ולסגירה של הספר ופעולה כזו בהכרח מביאה למחיקת האותיות [כלומר, משאצל"ג

הרמ"א משום שאין איסור בקירוב וריחוק אותיות]. ואמנם המעיין בתשובה יראה שחלק מסברת ההיתר הוא בהצטרף הסברא שכאן אינו יוצר או מוחק אותיות אלא רק מקריב ומרחיק חלקי אותיות או אות מאות ולכן אין חשיבות למעשה של הקרבת חלקי אותיות שעומדים להיפתח ולהיסגר תמיד, אך כל האחרונים הבינו בדבריו כנ"ל, שההיתר רק משום שעומד לפתוח ולסגור תמיד ולא משום שאין איסור בקירוב וריחוק אותיות. ועכ"פ ודאי וודאי שלא סבר הרמ"א שאין איסור בקירוב וריחוק אותיות מצד עצמו, (לכל האחרונים הנ"ל, מלבד שו"ע הגר"ז), ובפרישה כתב רק סברא זו - של עומד לפתוח ולסגור תמיד - להקל בפתיחת ספר שכתוב אותיות על חודי הדפים. ולפי"ז ודאי אין להקל בנידון שלנו, ובפרט שדעת המג"א והלבוש להחמיר אף בספר שכתוב על חודי הדפים. ובט"ז כתב להקל מחמת שאין מתכוין [וטעם זה לא שייך אצלנו] וגם מחמת שאין איסור בקירוב וריחוק אותיות [אך לא ראה את תשובת הרמ"א]. ולכן אסור להקריב ולהרחיק אותיות בחלקי דף קרוע, וכן דעת הגריש"א אלישיב זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל לאסור הקרבת חלקי דף קרוע כשאינו קרוע לגמרי. וכ"כ בספר ברית עולם מוחק אות ז'.



## משחק ב"פזל" וחיבורי קלפים ותמונות מקופלות

ז. משחקי קלפים שבכל אחד מהם יש חצי ציור או חצי אות מותר להקריבם זה לזה בלי חיבור, וכנ"ל לענין דף קרוע [ולאגרו"מ בחצי אות יש לאסור, ורק בקירוב אות לאות מותר].

אבל ספר שיש בו תמונות מקופלות שבכל צד יש חצי תמונה ופותחים וסוגרים את הקיפול, אסור לעשות כן.

וכן קלפים כאלו הנתונים בתוך מסגרת או "פזל" המחובר וחלקיו "תפוסים" זה בזה אסור לחברם או לפרקם<sup>21</sup>, ואין הבדל בין חיבור אות לאות לבין חיבור חצאי אותיות.

חלקי מגנט היוצרים ביחד תמונה [וכן חלקי "פזל" היוצרים ביחד תמונה, וכן 'קובייה הונגרית' שיש בה כמה חלקים שביחד יוצרים תמונה], הדבר תלוי אם המגנט חזק

הוא רק דרבנן משום שהחרישה כלאחר יד וגם הוא מקלקל ומשאצל"ג [וכן מוכח מאיסור פתיחת חלון מול נר הדולק - ריש סי' רע"ז דהתם נמי איכא תרי דרבנן כלאחר יד. ומקלקל ומשאצל"ג], וע"ע בזה בשיעורי הגריש"א זצ"ל בדרור יקרא עמ' רעו שאם האיסור נעשה ממילא ואינו עושהו בידיים אז שרי פס"ר בתרי דרבנן.

עוד יש לדון אם ספר כזה נחשב כמו ספר שכתוב בו על חודי הדפים שהרי עשוי לפתוח ולסגור תמיד ובכל פתיחה וסגירה האותיות נפרדות ומתחברות, ואם כן, יש צד נוסף להקל.

טו. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשש"כ פט"ז סכ"ד והע' ס"ז וכן דעת הגריש"א זצ"ל, וכן מבואר באגרו"מ ח"א סי' קל"ה שקירוב אותיות המתחברות יחד אסור. והנה, לכאורה זה דומה לאותיות הכתובות על חודי הדפים שהרי עומד לפתוח ולסגור תמיד, וביאר הגריש"א זצ"ל שכל דברי הרמ"א הם רק באותיות על חודי הדפים שאינו מתכוון לחבור האותיות, אבל כאן שמתכוון לחיבור האותיות אסור [והדימוי לפתיחת וסגירת דלת הוא חידוש ויש לסמוך עליו רק כשאינו מתכוון לזה].

הוא כשאינו רוצה את הפעולה כלל, כמו חופר בור וצריך לעפר ואינו רוצה כלל בפעולת החפירה, אבל כשרוצה את הפעולה לשם מטרה אחרת, כגון החופר בור כדי להגיע לבאר נפט, שרוצה את פעולת חפירת הבור אך לשם מטרה אחרת, לא נחשב משאצל"ג. וה"נ בנידון דידן, כיון שרוצה את פתיחת וסגירת הספר, אין זה נחשב מלאכה שאצל"ג].

ובחזו"א סי' ס"א כתב דכה"ג נחשב תרי דרבנן גם כלאחר יד וגם כתב שאינו מתקיים [וס"ל שכיון שעומד לפתיחה וסגירה תמיד נחשב כתב שאינו מתקיים אף שמצד עצמו הכתב יכול להתקיים זמן רב], ולפי"ז הוא פס"ר בתרי דרבנן שהפמ"ג בסי' שט"ז סק"ז כתב להקל בזה, וכן פסק המ"ב בסי' ש"מ סקי"ז - ועי' שעה"צ שם סק"ז דצירף לזה עוד היתר משום עונג שבת - אך השעה"צ עצמו בכמה מקומות כתב להקל בפס"ר בתרי דרבנן גם בלי צירוף זה [בסי' שט"ז סקי"ח, ובסי' של"ז סק"ב כתב דדוקא בפס"ר דלא ניחא ליה], ובחזו"א שם פקפק בהיתר זה וכתב דלא מצינו לו מקור בגמ', גם הגריש"א זצ"ל מפקפק בהיתר זה ומוכיח מגרירת מיטה שאסור בפס"ר וכתב רש"י בשבת מו: דחרישה

וכשמרים חלק אחד עולים השאר עמו, שאם כך אסור לחברם ולפרקם, ואם המגנט חלש ורק חלק זה עולה לבדו, מותר<sup>טז</sup>.

לגבי עשיית אותיות מחלקי 'קליקס', עיין בהערה<sup>יז</sup>.

ויש לשים לב שלפעמים יש המלמדים את האות ך' סופית על ידי כמה חלקי מתכת היוצרים ביחד את האות כ' כאשר מחוברת סיכה בחלק התחתון של האות כ' כדי שיהיה אפשר לפתוח למטה את החלק התחתון ואז תהיה אות ך' סופית, ואסור לעשות כך בשבת<sup>יח</sup>.

### קריעת אריזות ממתקים

ח. שקיות ממתקים שיש בהם אותיות או ציורים בעלי משמעות, אסור לקרוע בתוך האותיות או אף בין האותיות<sup>יט</sup>, וכן אסור לקרוע את הציורים.

מוכנה על הארץ גם כן מותר אבל אם עושה את שניהם יש כאן יצירה חדשה].

יח. הרמ"א [בתשובה סי' קי"ט] התיר לפתוח ספר שכתובים אותיות על חודי הדפים, וכתב שני טעמי היתר, האחד, משום שעומד לפתוח ולסגור תמיד, והשני, משום שהאות כבר כתובה ורק מחוסרת קריבה.

והנה, הפרישה [סי' ש"מ סק"א] והמשנ"ב [שם סקי"ז] ביארו שהטעם הראשון הוא משום שפתיחת הספר דומה לפתיחת דלת שאין בזה איסור בונה, ואעפ"כ לא התיר הרמ"א אלא בצירוף ההיתר השני שהאות כתובה כבר אלא שמחוסרת קירוב וריחוק, ומשמע שבלי זה לא היה מתיר.

יט. כנ"ל לענין ספר הקרוע. ומבו' שם [בהע' י"א] שההיתר רק במקום שעומד לפתוח ולסגור תמיד אבל אין שום היתר לקרב ולרחק אותיות [ואף האגרו"מ שדן בספר הקרוע בין האותיות שכך הוא דרך שימושם ודומה לדלת, כאן יודה לאיסור לפי שאין זה דרך השקית לחתוך להפריד ולקרב]. ובתשובת הרמ"א [שם] כתב שאין לחלק בין הפרדת חלקי אותיות או הפרדת אות מאות אחרת [ואם נחלק ביניהם א"כ אין ראייה להתיר פתיחת

טז. שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכנ"ל שכל דברי הרמ"א הם באותיות על חודי הדפים שאינו צריך לכיתוב כלל ולא מתכוון אליו אבל כאן שמתכוון לחיבור האותיות אין להתיר.

וכשהבאתי לו פזל לדוגמא, ביקש להרים חלק אחד ואמר שאם החלק לידו נמשך אחריו א"כ הוא חיבור, ואם לא, אינו חיבור, והרי אין איסור להניח אותיות אחד ליד השני בלי חיבור [ט"ז סי' ש"מ סוסק"ב, וכנ"ל בהע' י"ג].

יז. עצם יצירת האות באויר מותרת וכדלקמן בהערה ל"ד, אבל הנחת אות על הארץ אסורה שזה נחשב כ'כתיבה' של האות. ובכל מקרה, עצם החיבור של חלקי קליקס זה לזה אסור כנ"ל בסי' י' סעי' ל"ה. אבל אם כבר הכין אותיות מערב שבת ורוצה רק להקריבם זה לזה מותר כי הרי אין חיבור בין האותיות וכנ"ל בהע' י"ב, אבל לא יבין אותיות באויר ואחר כך יניח אותם מהאויר על הריצפה שזה נחשב מחיקה וכתיבה [ואף שאין חיבור אלא רק הנחה, הרי הכין אות חדשה והניחה על הריצפה ונראה שדבר זה חמור יותר כעין מה שהבאנו לעיל סי' י' הע' קכ"ט וה"נ אם מייצר אות באויר מותר ואם מניח אות

[יש המקילים לקרוע שקית כזו כלאחר יד, ויש המפקפקים על היתר זה<sup>א</sup>].

### פתיחת פרוכת או חלוק שרקומים עליהם אותיות

ט. פרוכת של ארון קודש העשויה משני חלקים ורקומים עליה אותיות, ובפתיחת הפרוכת נפרדים האותיות זה מזה, מותר לפתוח את הפרוכת ולסוגרה ובתנאי שיחליט הפותח והסוגר שאינו מעוניין בהשלמת הכיתוב אלא בפתיחת וסגירת הפרוכת בלבד<sup>ב</sup>. ועיין בהערה !.

וכן הדין לבגד שכתוב עליו אותיות ובפתיחתו נפרדים האותיות ובסגירתו מתחברים, אלא שלכתחילה יקח בגד אחר, וכנ"ל בסעיף ד'.

וכן חבילת נייר חתוך שקרועה באמצע המילים המודפסות על החבילה, מותר לפותחה אם בכל פעם שמשתמשים בה צריך להפריד את האותיות, ואם יש לו חבילה אחרת, יקח ממנה, וכנ"ל.

### חיתוך מדבקה שעל החלה

י. חלה שמודבק עליה מדבקה וכתובים בה אותיות, אסור לחתוך את המדבקה אף בין האותיות<sup>ב</sup>.

כלאחר יד א"כ הוי פס"ר בתרי דרבנן [כלאחר יד וגם מקלקל שאינו על מנת לכתוב], אך עיין לעיל בהערה י"ד שיש המפקפקים על היתר זה.

כא. זה דומה לספר שכתובים אותיות בחודי הדפים, אלא שאם רוצה את השלמת הכיתוב א"כ שונה מספר שאינו מעונין בכיתוב אלא רק בסגירת הספר בלבד, ולכן הסוגר יחליט בדעתו כמו שכתבתי למעלה. [ולחזו"א אסור כמו בספר]. ובאגרו"מ [ח"ד סי' מ' אות כב] כתב שלכתחילה יפרידו מער"ש את שני החלקים ובדיעבד אם שכחו אין לחוש כיון שיותר נראה שנחשב אותיות בלי חיבור.

כב. כיון שהנייר מחבר את האותיות, וכנ"ל בהערה י"ז.

ספר שכתוב אותיות בחודי דפיו, כמש"כ הרמ"א עצמו בתשובתו, וא"כ תמוה שהש"כ פכ"ח סעי' ב' והע' ו' פסק להיתר הרמ"א לפתוח ספר שכתובים אותיות בחודי הדפים ומצד שני בפ"ט הע' ג"א דן לחלק בין חלקי אותיות לבין הפרדת אות מאות כדעת המאמר הכא והאבנ"ז או"ח סי' ר"י והם מטעם חילוק הזה חולקים על הרמ"א ואוסרים פתיחת ספר כזה דלחילוקם אין שום ראייה לרמ"א כמפ' בדבריהם שם]. וכ"כ האגרו"מ או"ח ח"א סי' קל"ה שאסור להפריד בין אותיות המחוברות וכן מבו' במ"ב סי' ש"מ סקכ"ב שאסור לחבר אותיות לפרוכת וכן אסור להסיר ממנו והוא כעין מוחק, וה"ה להפריד בין אותיות המחוברות. כ. באז נדברו [ח"י סי' ח'] כתב שאם קרוע

## סיכום ענין קירוב וריחוק אותיות וחלקי אותיות<sup>כ</sup>

קירוב וריחוק אות לאות	קירוב וריחוק חצי אות לחצי אות	
אסור	אסור	עם חיבור ביניהם [דבק או כל חיבור]
מותר [ויש אוסרים]	מותר	בלי חיבור ביניהם

### מחיקת וקילוף דברים לחים ויבשים שעל דף ריק

**יא.** אסור למחוק או לקלף דיו וכל דבר לח שנמצא על דף הראוי לכתיבה<sup>כז</sup>, וכן אסור לקלף שעוה או דבק הנמצאים על דף הראוי לכתיבה.

### קילוף שעוה או דבק מעל אותיות

**יב.** אסור לקלף שעוה או דבק המסתירים אותיות כשהקילוף יגלה את האותיות המסתרות<sup>כח</sup>\*, וכן אסור לקלף כרטיסי גירוד שמתחתיהם יש אותיות או מספרים.

ואם המאכל מודבק ממש על הדף [כמו טחינה יבשה] נראה שאסור להסירה.

כה. ב"ח סי' ש"מ, וכן פסק המ"ב סק"י ובאה"ל ד"ה שעל. ואם נפל דבר מאכל שאינו דבוק ממש על אותיות נראה שאפשר להקל כנ"ל, ורק בשעוה או דבק המודבקים או שנשפך דיו וכל דבר לח על האותיות ומסתיר את האותיות אסור להסירם מן האותיות. ודבר מאכל המודבק היטב על האותיות דינו כשעוה ודבק יבש.

כג. במקום שאין הדרך לפתוח ולסגור כעוגה שכתוב עליה אותיות או כדף קרוע שבספר. [ובדף קרוע דן האגרו"מ לקולא יותר כשמחבר אות לאות].

כד. סי' ש"מ, ג' וסקי"ג. וכתב המ"ב שם דהוא הדין לכל דבר לח, וכוונתו אפילו לדבר לח וכ"ש דבר יבש כמש"כ השעה"צ שם, עי"ש. אמנם אם נפל דבר מאכל על ספר נראה שמותר להסירו כיון שאינו מודבק כשעוה אלא רק מונח מעליו,

\* והנה מבואר כאן שענין מוחק הוא מחיקה המכשירה מקום לכתיבה ואין לזה שייכות עם מחיקת אותיות דוקא אלא כל מחיקה המכשרת מקום לכתיבה זה מהות מלאכת מוחק, אך מאידך גיסא אסור לשבור אותיות הרשומות על העוגה אף שאינו מכשיר שם מקום לכתיבה אלא רק שובר אותיות וא"כ הוא ענין אחר במהות מלאכת מוחק. והאמת שמצינו כעין זה במלאכת גוזז שיש בה שתי מהויות שונות כמבו' ברמב"ן שבת קו., האחד הוא ריקון העור ונקויו והשני גזיזה לצורך השתמשות בשער הנגזז וחיוב מלאכה אחת משום שהפעולה שוה בשתייהן - פעולת הגזיזה, והי' פעולת המחיקה שוה בשניהם אף שיש כאן שני עניינים שונים במלאכה. וכעין זה במלאכת בונה שכתב הרמב"ם הל' שבת [פי"ג הי"ג] המגבן חייב משום בונה שיסוד בונה הוא קיבוץ חלקים וגם מגבן מקבץ חלקים לגוש אחד ומאידך גיסא כתב [שם] העושה אוהל חייב משום בונה, אף שלא קיבוץ חלקים רק יצר בית ואוהל, ומבו' שיש בבונה שתי מהויות שונות, קיבוץ חלקים ויצירת מבנה אוהל. [ואין להביא ראיה מכל זה שמלאכה היא הפעולה של המלאכה ולא היצירה, לא היא, שודאי היצירה היא המלאכה (ואכמ"ל בזה) אלא שישנן שתי יצירות שונות באב אחד ואבות המלאכות נשנו לפי שמותייהם אף שיתכן שתי מהויות שונות באב אחד.]

## הפרדת דפים מודבקים

יג. שני דפים שנדבקו מאליהם זה לזה ע"י מאכל שהתייבש או שנדבקו מאליהם על ידי דבק [בלא רצון לדיבוקם], מותר להפרידם ואין בזה משום איסור קורע, אך יש להיזהר שלא לגרום לקריעת אותיות ולמחיקתם בזמן ההפרדה, ואם הדבק נמצא מעל האותיות אסור להפריד את הדפים בכל אופן<sup>ז</sup>.

## שבירת ואכילת עוגה שכתובים עליה אותיות

יד. עוגה שכתוב עליה אותיות או ציורים בקרם ואינם מגוף העוגה עצמה - אסור לחתוך או לשבור את האותיות<sup>ז</sup>, ואף לא לחתוך בין האותיות<sup>ח</sup>, אבל לאוכלם או לשוברים בפה דרך אכילה מותר<sup>ט</sup>. [ויש המפקפקים על היתר זה]. והוא הדין לעוגה שיש על כולה קצפת חוץ מחלל ריק בצורת אותיות<sup>י</sup>.  
קטן הבא לחתוך עוגה כזאת ולאוכלה, אין צריך למחות בידו, אבל ליתן לו בידיים עוגה כזאת הוא מחלוקת ראשונים - ואפשר להקל אם הקטן רעב<sup>יא</sup>.

כט. שם סק"ז. והיינו דהוי פס"ר בתרי דרבנן. אך החזו"א פקפק בהיתר זה ועין לעיל הערה י"ד בדין פס"ר בתרי דרבנן.

ל. אף שלענין תפילין ולעוד ענינים אין כתיבה כזאת נחשבת כתיבה, לענין שבת נחשבת כתיבה גמורה ולרוב הפוסקים אסורה מדאורייתא כשאר כתיבה, עי' ספר התרומה הל' תפילין אות רה וח"א הל' יו"ט [כלל צ"ב ס"ג] ובאה"ל סי' ש"מ, ג' ד"ה שעל.

לא. בסי' ש"מ סק"ד כתב המשנ"ב שמותר ליתן עוגה כזאת לתינוק, ובשעה"צ כתב שמקורו מהמרדכי. אך זה צ"ע וכמו שהק' המח"ש דהמרדכי להדיא כותב שאסור ליתן לו בידיים וכל היתרו רק כשיש לתינוק עוגה כזאת שאין צריך להפרישו מזה.

ואולי סמכו המג"א והמ"ב על שיטת הרשב"א והר"ן [הו"ד בבאה"ל סי' שמ"ג] שמותר ליתן לתינוק בידיים איסור דרבנן לצרכו והכא הוי לצרכו, ואף שהמחבר שם אסר ליתן לתינוק בידיים אפשר שהמשנ"ב כאן סמך על שיטותיהם לקולא ובדבר זה באמת סבר דלא כהמרדכי. וצ"ע. ואם התינוק

כו. מ"ב סי' ש"מ סקמ"ה ובאה"ל ש"מ, ג' סוד"ה שעל. ויש להדגיש שהאיסור אינו רק מצד הפרדת האותיות זה מזה או קריעת האות, אלא גם מצד הסרת הדבק מעל האותיות שע"י זה נראים האותיות וכנ"ל בסעיף י' ולכן אם מעל האותיות עצמם יש דבק אסור להפריד הדפים גם אם לא פס"ר שיקרעו האותיות כמבואר בבאה"ל שם.

והנה, המשנ"ב הביא שם סק"י בשם הב"ח לגבי שעה שנטפה על אות שאסור להסיר להסירה משום שעל ידי מחיקתו ניכרים האותיות, ושם סק"ג כתב שאסור למחוק או לקלף אפילו דבר לח, אמנם דבר מאכל גדול שמודבק קצת על ספר ואינו מודבק כשעוה אלא רק מונח מעליו [למשל, אם יפול ירק מבושל על ספר יהיה דיבוק קל אבל אינו מודבק כמו טחינה יבשה], נראה שאין איסור להסירו.

כז. שם, ג'. ובמג"א כתב שאף בציורים הדין כן. וכן הוא במ"ב סקט"ז.

כח. ע"פ האגרו"מ ח"א סי' קל"ה שאותיות שיש ביניהן חיבור אסור להפרידם, וכן מבו' בח"א כלל ל"ז ובמ"ב סי' ש"מ סוסקכ"ב לגבי הפרדת אותיות של כסף המחוברות לפרוכת.

## הפרדת עוגה כזאת כשפרסוה מערב שבת

**טו.** עוגה כזאת שכתובים אותיות מעליה, אם חתכו אותה בערב שבת ורק לא הפרידו את החתיכות זה מזה, אם החיתוך הוא בין האותיות מותר להפריד את חלקי העוגה זה מזה<sup>ל</sup> ואף אם החיתוך באמצע האותיות גם כן מותר להפריד את החתיכות זו מזו [ויש אוסרים אם החיתוך באמצע האותיות]. וראה בהערה.

## עוגה שיש בה אותיות או ציורים מגוף העוגה עצמה

**טז.** עוגה או עוגיה שיש בה אותיות שהם מגוף העוגה עצמה מותר לשבור את העוגה ולאוכלה, ובודאי מותר לאוכלה ולשבור בפה את האותיות דרך אכילה<sup>ל</sup>. ויש שאסרו לשבור את העוגה ביד, ואף בפה פקפקו אם מותר לשבור<sup>ל</sup>. [בענין חותמת שם המאפיה על העוגיה - ראה בהערה<sup>ל</sup>]. ואם יש ציורים בגוף העוגה מותר לכל השיטות<sup>ל</sup>.

העירני הגר"מ פירר שליט"א שיש עוגות שגם אחר חיתוכן החתיכות דבוקות ומעורות זו בזו וא"כ קשה להקל בזה אלא דינם יהיה כעוגה שלא נחתכה. לג. סי' ש"מ סקט"ו. ויל"ע ממש"כ המ"ב סי' תע"ה סקמ"ו שאסור לסמן אותיות במצה מפני שכששוברן ביו"ט הוא מוחק, ואולי כוונתו שם ג"כ באותיות מדבר אחר על המצה ולא באותיות מהמצה עצמה. לד. חזו"א או"ח סי' ס"א, ואף כשמשבר בפה הרי דעתו שיש לפקפק בהיתר פס"ר בתרי דרבנן וכנ"ל. לה. בזה יש לדון לקולא כיון שאין חשיבות באותיות כלל רק הם קיימים בעוגיות, ושונה מנידון כתב ע"ג אותיות שיש חשיבות לכתב ואף שאין מתכוין מ"מ הרי פס"ר, אך הכא הרי חסר בשם מלאכה כשאין חשיבות בכל העולם לאותיות האלו [ובכל אין מתכוין היינו שהעושה את המלאכה אינו מתכוין אך בשאר העולם יש חשיבות לתוצאה (עי' קה"י שבת סי' ב'), או עכ"פ יש שייכות בין המעשה לתוצאה] אך מ"מ בקצשו"ע הל' יו"ט כתב לאסור עישון סיגריות ביו"ט כיון שמוחק את הכתב שעל הסיגריות וא"כ גם כאן יסבור לאסור. וראה עוד בהערה מ"ד בגדר "מלאכה". לו. כן מבו' בחזו"א סי' ס"א [סוד"ה ואמנם] שחילק בין אותיות לציורים.

רעב ודאי אפשר להקל כמש"כ המ"ב בסי' רס"ט דודאי אין לענות הקטן ומותר להאכילו איסור דרבנן כדי שלא לענותו. ואם לתינוק יש עוגה כזאת בידו בודאי אין צריך להפרישו מזה וכנ"ל.

לב. עפ"י הח"א שהתיר להעמיד אותיות על פרוכת בלא חיבור כיון שאינו מתקיים ויפול, ואף שיש לחלק דהכא כן יכול להתקיים בלא ליפול, מ"מ באגרו"מ [ח"א סי' קל"ה וח"ד סי' מ' אות כב] נראה שהבין בדבריו דה"ה לכל קירוב אותיות שאין בשניהם חיבור כלל שמתור, אבל כשיוצר אות משני חצאי אות אף האגרו"מ אוסר כמבו' שם [ודוחק לומר שהתירו רק באופן שהאותיות באויר אבל בעוגה אסור דהוי יותר מתקיים דנראה שסבר שאין איסור בקירוב כזה של אותיות בלי דבר המעמידם ומשייכם יחד], אך דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאף בריחוק שני חצאי אותיות ללא חיבור אין שום איסור, וכן מבו' בתשובת הרמ"א ובט"ז וברע"ת שאין חילוק בין הקרבת שני חצאי אות להקרבת אות לאות. [ואף שהמאמ"ר סק"ב והאבנ"ז סי' ר"י מחלקים בין שני חצאי אות להקרבת אות לאות, מ"מ דבריהם להדיא אינם כתשובת הרמ"א, וכיון שתשובת הרמ"א נפסקה להלכה במ"ב ובשאר פוסקים ע"כ יש לפסוק כמוהו גם בענין זה].

## עוגיה בצורת אות או בעל חיים

יז. עוגה או עוגיה שהיא עצמה בצורת בעל חיים או בצורת אות, מותר לחותכה או לאוכלה<sup>לז</sup>.

### יצירת צורות מבצק

יח. מותר ליצור מבצק [ביו"ט<sup>לח</sup>] או מהחלק הרך של החלה צורות מכל סוג שרוצה<sup>לב</sup> [ולענין אותיות, ראה בהערה].

[יש להדגיש, שאם מחבר מרכיבים שונים ליצירה מסוימת אסור משום בונה<sup>ב</sup>, וההיתר באופן שקודם עושה בצק, ואז עושה מהבצק צורות].

על העיסה צורות או אותיות בין בכלי בין ביד, ואין לזה שייכות לנידון עשיית צורה מהעיסה עצמה, וכן ביארו בדבריו הקיצושים סי' צ"ח סכ"ג והשעה צ"ט ת"ק סק"כ, וכל דבריו שם יוכיחו כדבריהם שכוונתו לחקיקת צורות על העיסה בעץ או ביד - עיי"ש שדימה דין זה לחקיקת גט. אמנם עי' אגרו"מ חו"מ ח"ב סי' מ"ז אות ג שלא הזכיר היתר זה].

ועכ"פ אבי"ל עוגה כזאת ודאי קל יותר מיצירת צורה בעוגה כזאת דלהדיא אמרינן שמותר לאכול סריקין המצויירין בפסח [פסחים לז.], ובי' המ"מ בהל' חמץ ומצה פ"ה הט"ו דהיינו פת העשויה צורת דג או חיה.

[דין זה שייך גם לגבי יצירת צורות מפלסטלינה, אך שם אסור משום ממרח ברוב המקרים, ולכן לא כתבנו כלל לגבי זה].

לח. בשבת בצק הוא מוקצה מחמת גופו שהרי אסור לאפות.

לט. עיין ראה לעיל הערה ל"ג שאין איסור ביצירת צורות בעיסה. ובאותיות נמי לרוב הפוסקים הנ"ל מותר, אך בחזו"א משמע לאסור באותיות.

מ. מג"א סי' ש"מ סקי"ז, וחיי אדם הל' בונה, ותפארי" בכלכלת שבת מלאכת בונה.

לז. אין שם כתיבה ביצירת צורה וכתיבה היא רישום ולא יצירה. כן מבו' ברמב"ם [פ"י מהל' שבת הט"ז] שכתב הצר צורה בכלי חייב משום מכב"פ ולא משום כותב, ובי' הבאה"ל [סוד"ה במשקין] דהיינו טעמא כיון שעשה ויצר הצורה בבת אחת ואין לזה שם רושם, משא"כ במש"כ הרמב"ם [פ"יא הי"ז] הצר צורה חייב משום כותב היינו שכתב ורשם רושם של הצורה על גבי קיר או נייר ולזה יש שם כתיבה (וראה לעיל בהערה א'). וכ"כ בשבט הלוי בח"ט סי' כ"ה שכשעושה צורה מהעוגה עצמה [ולא חורט בתוכה] ודאי מותר ואין לזה שם כתיבה ולכן מותר לאכול עוגה כזאת ואף ליצור ציורים או אותיות מבצק או מעוגה רכה.

שוב מצאתי שנדפס בקובץ שערי הוראה [י'] [בית הוראה דהגרש"א שטרן שליט"א] מכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל ובו הוכיח מעירובין צו. שודאי אין איסור ליצור אות או ציור ללא רקע ונייר תחתיהם וראיתו מקשר של תפילין, שהגמ' שם דנה רק מצד קושר ולא מצד כותב אות וצורה, וכתב מה"ט להתיר הנחת סכו"ם על שולחן בצורה מיוחדת משום שהשולחן לא נחשב רקע וקלף לסכו"ם.

[ובח"א בהל' יו"ט כלל צ"ב סעיף ג' אסר לכתוב

## חיתוך אוכלין בצורה מיוחדת

**יט.** אסור לחתוך נקב מפולש בצורה מיוחדת בעוגה או בשאר אוכלין, אבל בצורת עיגול או משולש מותר<sup>מא</sup>, וכל שכן שאסור לחרוט בחלה או במצה ציורים או אותיות<sup>מב</sup>.

וכן מותר להוציא בכף עגולים נאים מגלידה, אבל אסור לעשות כן בכף בעלת צורה מיוחדת ומורכבת.

## מדחום עם אותיות המודגשות בשעת המדידה

**כ.** מדחום שיש בו אותיות ובשעת מדידת החום מודגשות האותיות - לסימון אם יש חום או לא, אסור למדוד בו חום משום כותב<sup>כז</sup>. [וראה בהערה<sup>מז</sup>]. [וראה עוד לקמן סימן ל"א סעיף מ"ו בדיני מדידת חום בשבת].

מד. לכאור' דומה לספר שכתוב בו אותיות בחדרי הדפים, שכיון שעשוי לפתוח ולסגור תמיד לכן מותר להשתמש בו אם אין אחר. ובצי"א שם רמז לזה אך כתב שעכ"פ המחיקה היא לזמן רב [עד שימדוד שוב]. אך יש לעיין בדבריו, דהכי נמי סגירת הספר היא קירוב האותיות לזמן רב. ואמנם יש לחלק ששם מצטרף גם היתר קירוב חלקי אותיות ולא כתיבה ממש, וכמש"כ הרמ"א בתשובתו [בסי' קי"ט], אך כל הפוסקים העתיקו את טעם היתר הרמ"א רק משום שאין איסור בכה"ג שזה צורת שימושו ועומד לפתוח ולסגור תמיד וכנ"ל הערה י"א, והרי בדלת עצמה היתרו לפתוח ולסגור כיון שעשוי לכך, אפי' בלא צירוף ההיתר של קירוב וריחוק חלקי אותיות.

אמנם, הבאנו לעיל בהערה ט"ו שכל היתר הרמ"א הוא רק כשאינו מתכוון לחיבור האותיות, אבל כאן שזה ייעודו ותשמישו באופן הזה שמודד חום כדי שיסומן מידת חומו ע"פ האותיות וגם מעונין ורוצה בהדגשת האותיות [שלא כבספר שאין לו שום ענין במחיקת האותיות או בכתיבתם] אין להתיר מטעם זה. ואין לסמוך על הדימוי לדלת כי אם כשאינו לו ענין בקירוב האותיות.

מא. עפ"י הפמ"ג סי' ת"ק סק"ז והמ"ב שם סק"ז וכ"כ בחיי אדם כלל צ"ב סעיף ג', אלא שיש להסתפק מהי "צורה מיוחדת", ובמ"ב שם סקט"ו כתב שבעיגול או מגן דוד יש להחמיר, ובשעה"צ סק"ט כתב שבזה נחשב שעשה כלי, ולפי"ז אינו ענין לכותב. אך בפמ"ג עצמו משמע שהאיסור משום כותב, וצריך לומר שבציורים האיסור משום כותב ובמשולש האיסור משום עשיית כלי וכן משמע במ"ב שם סקט"ז שהתיר לחתוך בשר בצורת משולש לסימן וכמש"כ הגמ' בביצה כח., ולפי"ז מותר לחתוך אוכל בצורת משולש או עיגול [כשאינו חשש של עשיית כלי]. [ועי' שבט הלוי ח"ט סי' כ"ה].

מב. זה ודאי אסור לכו"ע כיון שמחשיב את העוגה כקלף של האותיות ובודאי אינו מחשיב את האותיות חלק מהעוגה ואין דעתו שיש כאן עוגה בצורה מסויימת, אלא מחשיב את העוגה כקלף ונייר לכתובה.

מג. כן הוא בשש"כ פ"מ ס"ב בשם הגרשז"א זצ"ל ובמנחת"י ח"ז סי' כ"ב וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל. ועי' צי"א חיד"י סי' ל'. ועיין לעיל סעיף י"ב שגילוי אותיות מוסתרות הוא בכלל איסור כותב.



## השימוש ב"כוס הפלא"

**כא.** כוס שיש בו תמונות נסתרות ברקע כזה וכששופכים לתוכו מים חמים נמחק הרקע וניכרים התמונות, אם רוצה לראות את התמונה אסור לשפוך לכוס מים חמים, ואף אם אינו מעונין בתמונה, לא יעשה כן, ועיין בהערה<sup>מ</sup>.

## חיתוך וסימון קוים באוכלים

**כב.** מותר לסמן "קוים" על תפוז או על עוגה כדי לסמן את מקום החיתוך<sup>מ</sup> [ואין איסור משרטט באוכלין].

## בישול ביצה ביום טוב

**כג.** מותר לבשל ביצה ביו"ט [כגון לליל הסדר וכדומה], ואע"פ שברור שהאותיות הרשומות על גבי הביצה ימחקו במהלך הבישול<sup>מ</sup> [ויש אוסרים].

מו. לא שייך משרטט באוכלין לפי שמותר לחתוך אוכלין לפי מידה ואין מחתך באוכלין כמבו' בסי' שכ"ב סקי"ב.

מז. לכאור' הוא פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן, שהוא מקלקל - מוחק שלא על מנת לכתוב וגם כלאחר יד, ופס"ר דלא ניח"ל בתרי דרבנן מותר למ"ב, ועי' לעיל בהערה י"ד מה שיש לדון בהיתר זה. וכע"ז כתב בשש"כ פי"ג הע' ל' בשם הגרשז"א זצ"ל [ואמנם לא הזכיר ההיתר דפס"ר בתרי דרבנן, ורק הזכיר את מה שהוא תרי דרבנן]. אבל אמרו לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל שמותר אף לחוששים להחמיר בפס"ר בתרי דרבנן כיון שאין חשיבות לאף אחד בעולם במחיקת האותיות [וגם אינו משויך למעשה שהדבר ברור שאין איש בעולם המוחק אותיות באופן זה וברור שיש כאן פעולת בישול ולא פעולת מחיקה, ועי' ר"ן שבת דף לח וחלק מדבריו נפסקו בשו"ע סי' רנ"ד, ב', ועי"ש טעמו שהדבר ניכר שהוא מכסה הקדירה ולא מטמין, והכא נמי שרי מהאי טעמא. ונתבאר יסוד זה וראיותיו בסי' מ"א סעיף י"ט].

ויש להעיר שאם ייצרו מכשיר מדידה שיש בו רק קו לסימון ואם יש חום גבוה אז הקו נצבע ואין נרשמים מספרים בכלל ובהמשך הזמן הקו יימחק [וכן שאר מדידות באופן הזה], יש מקום להתיר ע"פ המבו' בסי' ש"מ, ה' שיש להקל ברושם קו לסימן אם אינו מתקיים וכנ"ל סעי' ב'.

מה. אם רוצה לראות את התמונה בודאי אסור וכנ"ל בסעיף כ' לגבי מדחום, וגם אם אינו רוצה לראות את התמונה הרי בדרך כלל פס"ר דלא ניחא ליה אסור אפילו באיסור דרבנן [אינו מתקיים], ואין להחשיבו כלאחר יד ולומר שהוא פס"ר בתרי דרבנן, כיון שהדרך תמיד לעשות כך ומתוכנן מלכתחילה לכך. אלא שיש לדון לקולא כיון שהכתב עומד להיכתב ולהימחק תמיד, ואם אינו רוצה את האותיות יש לדמות יותר לפתיחת וסגירת דלת ולספר שכתובים אותיות בחודי הדפים [אף ששם יש ג"כ צירוף היתר של קירוב וריחוק חלקי אותיות, מ"מ כתבתי לעיל שעיקר ההיתר אינו מטעם זה], אלא שלמעשה אין להקל בזה מהטעם הנ"ל בהערה ט"ו.

## "רישום" באצבעו בריפוד

**כד.** ספה מרופדת שכשמעביר אצבעו על הריפוד נותר "רישום" אות מפני שחלק מהשערות נוטות לצד אחד וחלק לצד אחר, אין בכך איסור כתיבה ולא איסור צובע<sup>מ</sup>.

## כתיבת ומחיקת אותיות בגופו

**כה.** אסור לכתוב על גופו אותיות או ציורים<sup>מ</sup>, וכן אסור למחוק אותיות או ציורים הכתובים על גופו, ולכן אסור לרחוץ פנים אם יש בהם ציורי שפם, כוכב וכדומה שיימחקו בודאי בשעת הרחיצה.

## איפור ומחיקת איפור

**כו.** אסור להתאפר בשבת<sup>2</sup>, וכן יש להיזהר שלא למחוק איפור בידיים וכן שלא לשטוף פנים באופן שודאי ימחק חלק מהאיפור<sup>מ</sup>, ובמקום כבוד הבריות מותר

מט. ואף חיוב סקילה יש בזה שנחשב כתב המתקיים מצד עצמו ורק חמימות בשרו מעבירה הכתב [רמב"ם פ"א הט"ז].

ג. משום צובע, סי' ש"ג, כ"ה.

נא. המוחק דיו שעל הקלף אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב [סי' ש"מ, ג'], ובחיי אדם הל' נט"י כלל מ' סעיף ח' כתב 'מי שנתפחמה ידו משחרורית הקדירה יזהר שלא לנגב ידיו לאחר הנטילה רק ימתין עד שיתנגב היד מאליו', ובי' בנשמ"א שם שאף שאין כוונתו לכתוב שם מ"מ איסור דרבנן יש כיון שיכול לכתוב שם אותיות [ומצד מחיקת צבע מצד עצמו אין לחוש דאין מוחק במחיקת צבע, וכן אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א] ואם נוטל ידיו לא ימחק הצבע [ומשום חציצה אין לחוש - עיי"ש הטעם] ורק בניגוב ימחק הצבע, ובמנחת שבת [סי' פ' סקצ"ט ובקו"א אהבת שלום סק"ד] הביא דעות האחרונים על זה. ועי' דרוור יקרא שיעורי הגריש"א זצ"ל [עמ' רסו].

אך בקצשו"ע סי' צ"ח סעיף ל"ב אסר לעשן סיגריות ביו"ט כיון שבעת עישונו נמחקים האותיות ולכאור' להנ"ל היה צריך להיות מותר הן מטעם פס"ר בתרי דרבנן והן מטעם שאין לזה חשיבות מלאכה כלל, וגם בכת"ס או"ח סי' ס"ז אוסר בזה, וצ"ע. ובמהרש"ם [בח"ז סי' ז' והובא בארחות חיים סי' תקי"ד סק"ס] מתיר לעשן אף אם כתוב על הסיגריה. ומה שכתב הפמ"ג [בסי' תקי"א במ"ז סק"ב ובסי' תקי"ד בא"א סק"ד] שאסור לקרוע הנייר לצורך העישון היינו קריעת נייר לצורך הכנסת טאבא"ק בתוכו ולא מיירי במחיקה בשעת העישון גופא. [ולא נכנסתי כאן כלל לנידון עישון סיגריות ביו"ט כיום, שלרוב הפוסקים כיום לא חשיב שוה לכל נפש].

מח. עי' אגרו"מ ח"ג סי' מ"ה שאין נחשב צביעה כשמשנתנה המראה מפעם לפעם לפי הענין, וכ"ש כאן שאין זה צביעה ולא כתב כלל רק "מראה" שונה, וגרע טובא מכתב שאינו מתקיים. וע"ע שבת הלוי ח"ד סי' כ"ג ומשנה הלכות ח"ח סי' מ"ד.

[כגון שנתלכלכו פניו בצבע או נשאר בפניו איפור בולט אחרי פורים וכדומה]. (ויש מתירים מחיקת איפור אפילו שלא במקום כבוד הבריות<sup>22</sup>).

אם יש לאיפור צורה בעלת משמעות אסור בשום אופן להסירה, וכנ"ל סעיף כ"ה.  
- בדין הליכה ליד מצלמות המסריטות, עי' בסי' ל"ב הע' ס"ז ובסי' מ"א הע' נ"ג.

### צביעת מים ע"י תרכיז ממותק

**פז.** מותר לשפוך תרכיז ממותק על מים אף שהמים נצבעים, שאין צביעה באוכלין ובמשקין<sup>23</sup>, ועדיף לשפוך קודם את התרכיז ועליו לשפוך את המים<sup>24</sup>.

מותר לשפוך תרכיז אפילו אם כוונתו רק לשם הצבע ולא בשביל הטעם [כגון בכמות מאד מועטת או שאין בו חמרי טעם רק צבע] וכן מותר לשפוך יין לבן לתוך יין אדום כדי ליתן ליין מראה אדום, ולהחיי אדם אין לעשות כן<sup>25</sup>. ואם שופך קודם התרכיז ועליו שופך את המים, מותר.

### מקרים שיש איסור צביעה באוכלין

**בח.** אסור לצבוע מאכל על מנת למוכרו<sup>26</sup>.

אור לציון ח"ב פמ"ז סעיף כ"ד כתב שאף במשקין אין צביעה].

נד. שעה"צ שיי"ח סקס"ה, וכ"כ בספר טעמא דקרא בשם החזו"א.

נה. במ"ב סי' ש"כ סקנ"ו מבואר שצביעת משקין רק לשינוי הצבע חמור יותר מצביעת משקין כשעיקר כוונתו להוסיף טעם למאכל, ולהח"א אין לעשות כן, אך לפמ"ג מותר אפי' באופן זה אם כוונתו לאכול המאכל כך ולא למוכרו צבוע [שאם רוצה לאכלו כך יש להחשיבו כתיקון המאכל שיהיה יפה ורצוי לאכילה ולא כמעשה צביעה], ונראה במ"ב שנוטה להתיר כהפמ"ג.

נו. חיי אדם כלל כ"ד בנשמ"א סק"ג ופמ"ג סי' ש"כ בא"א סקכ"ה ומ"ב שם סקנ"ו. [ואין לזה שייכות עם אומן או אדם רגיל, אלא תלוי אם כוונתו לאכול את המאכל או למוכרו, שאם כוונתו למוכרו א"כ המעשה נחשב כמלאכת צביעה].

ולמעשה, דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל נוטה להחמיר בזה כהחיי אדם [עי' שש"כ פי"ד הע' פ"ג שכתב בשמו להקל, ובתיקונים ומילואים שם הע' ע"ט הסתפק אם מותר להסיר לקה מן הצפורניים אם הוי מחיקה על מנת לצבוע, ובקונטרס אהל שרה ח"ב פ"ד כתב לאסור] וגם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הורה להחמיר בזה [והוסיף שגם בדעת תורה למהרש"ם (סי' ש"מ) חכך להחמיר ולא רצה להקל] אך במקום כבוד הבריות הורה להקל כהדעות המקילות, גם בברית עולם [מוחק אות ין כתב להחמיר כהחיי אדם. [ועי' באגרו"מ ח"ב סי' ע"ט].

**נד.** כן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל.

נג. סי' ש"כ, י"ט וסקנ"ו ושעה"צ סי' שיי"ח סקס"ד. [ועי' כה"ח סי' ש"כ סקקי"ג שכתב דבמשקין יש צביעה ועי' שו"ת רב פעלים ח"ג סי' י"א שכתב ג"כ שיש צביעה במשקין, ובשו"ת

אסור לצבוע אוכלין ומשקין שאינם מיועדים לאכילה ושתייה [כגון המים שבאסלת השירותים - עיין לקמן סעיף ל"א].

### צביעה דרך לכלוך [דם וצבע]

**כט.** צביעה אסורה אפילו בדרך לכלוך, אבל במקום הדחק כשאינו יכול להיזהר אפשר להקל בזה. ולכן, במקום הדחק אפשר להקל ולקנח דם בכגד לבן ואם אין לו בגד לבן אפשר להקל אף בכגד אדום בשעת הדחק, אבל עדיף לעצור את הדם באצבעו או ע"י מים ולא ע"י בגד, שבאופנים אלו ודאי מותר לכתחילה<sup>21</sup>.

וכן אם נשפך משקה המלכלך על מפה וכיו"ב, אף שמותר לקנח בכגד, לכתחילה לא ינקה את המשקה בכגד משום צובע ובשעת הדחק כשאין אפשרות אחרת אפשר להקל<sup>22</sup>. וכן האוכל מאכל המלכלך, בשעת הדחק יכול לנקות פניו בכגד אך אם יש לו אפשרות אחרת לא יעשה כן משום צובע.

### היתרים בספיגת דם בבגד

**ל.** כתבו בפוסקים שנייר שאין מקפידים על צבעו כלל<sup>23</sup> ומיועד לניקוי בלבד, אין בו איסור צובע ומותר לכתחילה לספוג בו דם וכן לנקות בו משקה שנשפך על שולחן<sup>24</sup> [אלא שיזהר לא לסחוט שאסור לסחוט<sup>25</sup>]. ועיין בהערות שאפשר שכיום כמעט לא שייך היתר זה כיון שמקפידים אפילו על צביעה של מפיונים ושל ניירות "טישו".

לנידתה, ובשו"ע הגר"ז [קו"א סי' ש"ב] הוכיח מזה שכשמייחד בגד לצביעה אין בו איסור צובע, ובאבנ"ז [סי' קע"ה] כתב דהיינו דוקא כשכל העולם אין מקפידים על צבעו. והנה, הגם שבשו"ע הגר"ז כתב כן גם לגבי מלבן ובמג"א סי' שיי"ט סקי"א משמע דלגבי מלבן לא ס"ל הכי, מ"מ לגבי צובע לא מצאתי חולק ע"ז [אך באבנ"ז הנ"ל דחה הראיה ממתקנת מוך לנדתה, וכמו שיבואר בהערה נ"ט, דס"ל שהטעם להיתר שם הוא מפני שבשעה שמניחה את המוך אין דם].

**סא.** עי' באגרו"מ [ח"ב סי' ע'] שכתב שמותר לקחתו ביד ולזרוק אף שכנראה ייסחט, ועי' לקמן סי' ט"ו סי"ג והע' מ"ה. וע"ע קצוה"ש סי' קל"ו סקי"א.

נז. מ"ב סי' ש"כ סקנ"ט וסי' שכ"ח סקמ"ו. ובסי' ש"א סקק"ח כתב שצריך לרחוץ הדם קודם שכורך סמרטוט. ובאצבע ודאי אין לחוש כמבו' במ"ב סי' ש"כ סקנ"ח. וכן במים ודאי מותר כמבו' בשו"ע סי' שכ"ח, מ"ח ובסי' ש"א סקק"ח. נח. עפ"י הנ"ל, ועי' דרור יקרא עמ' תקי מה שכתבנו על זה בהערות 5-7 שם, ושכן הסכימו הגר"ח קניבסקי שליט"א והגר"מ גרוס שליט"א והגרא"צ הכהן שליט"א.

נט. נראה שבזמנינו כמעט לא שייך היתר זה כיון שמקפידים גם על צבעים של מפיונים ושל ניירות "טישו" שהרי יש ניירות כאלו בצבעים שונים. ועי' לקמן סי' ט"ו הע' מ"ט.

ס. בגמ' שבת [סד:]: מבואר שמתקנת אשה מוך

יש המתירים לכתחילה להניח בגד על מכה אם שטף את המכה במים ועכשיו אין דם, אף שודאי שאחרי שיניח את הבגד יצא דם ויצבע את הבגד, ויש שאין מחלקים בזה ואומרים שגם באופן הזה דינו כנ"ל שההיתר הוא רק בשעת הדחק כשאינו לו אחר<sup>כ</sup>.

### צביעת המים בסבון אסלה

**לא.** סבון אסלה הצובע את המים אסרו להשתמש בו בשבת, ויש המתירים<sup>כ</sup>. וראה בסימן ו' סעיף כ"ט מה שכתבתי בענין סבון אסלה מצד ממחק וממרח ומצד מוליד ריח במים.

### משקפיים המשנים צבעם בשמש

**לב.** משקפיים המשנים צבעם כשהולכים בשמש, מותר ללכת עמם ואין בכך משום צובע<sup>כ</sup>. ויש האוסרים<sup>כ</sup>.

מצד צובע. דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [במנח"ש ח"ב סי' י"ד ובשש"כ פכ"ג הע' מ"ז] והגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"ח סי' קס"ז] שאסור משום צובע [ועי' שש"כ פ"ג הע' נ"ח, וצ"ע], וכאן אין היתר צביעה במשקין מפני שהמים אינם מיועדים לשתייה ואסור כמבוי' במשנ"ב סוף סי' ש"כ. ובצי"א ח"ח סי' מ"ו כתב להתיר כיון שכוונתו לחיטוי ולא לצביעה, ובשו"ת אור לציון ח"א סי' כ"ט כתב להתיר מכמה טעמים, ועי' אז נדברו ח"ב סי' י"ג שלכתחילה אין להניח בשבת אבל אם כבר מונח מער"ש אפשר להקל.

סד. אגרו"מ ח"ג סי' מ"ה, והיינו מפני שאין בזה צביעה לפי שמשנתה מפעם לפעם לפי הענין וא"כ לא נצבע כלום רק השתנה מראיתו. ועי' בשבט הלוי ח"ד סי' כ"ג ובמשנה הלכות ח"ח סי' מ"ד שג"כ כתבו להתיר. [ועוד י"ל דמ"א לספר שכתוב על חודי הדפים שעומד לפתוח ולסגור תמיד אבל עי' לעיל הע' ט"ו שאם רוצה בזה אין לדמות לדלת].

סה. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

סב. באבנ"ז כתב להתיר בכה"ג וביאר שזה טעם ההיתר בהא דמתקנת אשה מוך לנידתה, אך בקצוה"ש נחלק עליו ואסר אף בכה"ג שאין דם עתה כיון שיש לחוש שברגע שמניח יבוא מיד הדם וכמש"כ תוס' בשבת יז: שאם כשמניח המצודה מיד ניצודת החיה לא הוי גרמא. והנה לפי שני היתרים אלו מותר לאשה לפסוק בטהרה ולבדוק בשבת לכתחילה אף שיתכן שייצבע העד, כיון דהעד מיוחד ועומד לכך ואין מקפידים על צבעו כלל וגם מניחים אותו בזמן שאין דם ורק אח"כ יכול להתחדש ולבוא דם [גם יש לדון אם נחשב בכה"ג מכוי' לצביעה או לא, ואם נאמר שלא הרי שודאי מותר כיון שאינו פס"ר, אך אפשר שכיון שעל הצד שיש דם רצונו שהדם יצבע את העד א"כ אין להתיר מטעם זה], ובדעת תורה למהרש"ם [סוף סי' ש"כ] תי' בשם השטמ"ק בכתובות ה: ד"ה דם דדבר הנעשה בלא טורח אין בו משום צובע, ועי' בשבט הלוי ח"ח סי' פ"ד שביאר מטעם אחר. וע"ע צי"א ח"ח סי' י"ד שהוסיף שכדאי לייחד מפה לד"ב.

סג. בסי' ו' הארכנו בענין, וכאן באנו לדון רק

## אכילת תותים ו"קרחון" אדום

לג. לאיש מותר לאכול תותים אף שנצבעים פניו ושפתיו באכילתם<sup>טו</sup> וכן מותר למצוץ "קרחון" אדום אף שנצבעים פניו באכילתו, אך אשה תיזהר שלא יצבעו פניה ושפתיה באכילת התותים [ושאר מאכלים אדומים הצובעים את השפתיים] ואם נהנית מזה הוא איסור ממש משום צובע<sup>טז</sup>. וילדה קטנה דינה כאיש.

## מריחת שמן נוזלי

לד. אסור לצחצח נעלים הן בצבע שחור והן בשמן שקוף הגורם להדגשת ולהשחרת הצבע השחור<sup>טז</sup>, אבל מותר למרוח שמן נוזלי על השפתיים או על היד ואין בזה משום צובע<sup>טז</sup>. [אמנם אם השפתיים סדוקות אסור משום רפואה].

אלישיב זצ"ל שמעתי שאם נהנית מכך אסור משום צובע. [אך ברור שקטנות האוכלות "קרחון" ונצבעו השפתיים - דינם כאיש ולא כאשה, שילדות קטנות ג"כ אין דרכן בצביעת השפתיים כלל].

סח. מבו' בסוף סי' ש"כ ובסוף סי' שכ"ח במג"א ובמ"ב שאסור לנגב דם אף בבגד אדום, והיינו דהוספת צבע לצבע קיים אסור, וכן במ"ב סי' שכ"ז סק"ב אסור למרוח שמן על הנעלים, ובי' השעה"צ שם משום שע"י זה משתחרר [כצ"ל] ומשחיר הנעל יותר. ועי' שבט הלוי ח"ז סי' מ"ז.

סט. האיסור שייך רק בצבע ולא בשפתיים או בצפורנים שאינן צבע אלא כך הוא מראה הגוף, וכל הנידון בסי' ש"כ לגבי אכילת תותים הוא רק משום צבע התותים אבל לא דנו שם על שתיית שמן שמדגיש את צבע השפתיים. ובשש"כ פי"ד סנ"ח כתב שאף זה נחשב צובע והביא ראיה מהברקת נעלים בשמן, אך לכאור' יש לדחות ששם יש צבע בנעלים והאיסור משום הדגשת הצבע אבל שפתיים אינן נחשבות צבע אלא כך הוא צבע הגוף ואין איסור להדגיש את צבע הגוף, ובסי' ש"ג, כ"ה שכתב המחבר אסור ללוש בצק בפנים משום שכשנוטלתו מאדים הבשר, היינו שנוסף צבע חדש בפנים שלא היה מקודם ולכן אסור, אבל אין איסור להדגיש צבע הגוף ע"י שמן

סו. סי' ש"כ סקנ"ח וסי' ש"ג סקע"ט. והיינו טעמא, לפי שאין דעתו בצביעה. ובחיי אדם במלאכת צובע פי' ק' הגמ' בשבת עה: 'צובע במאי ניחא ליה' היינו שאין דרך צביעה בכך, אף דמייירי התם בדאורייתא, ואפשר שאף היתר צביעה באוכלין היא מה"ט שאין דרך צביעה בכך.

סז. בסי' ש"כ סקנ"ח כתב המ"ב שמותר לאכול תותים אף שצובע פניו וידיו, והק' המ"ב מסי' ש"ג סכ"ה דאסרו לאשה להעביר סרק על פניה מפני שצובעת, ותי' אשה שאני שדרכה בכך להתייפות, ולא כתב דהחילוק בין סרק לבין תותים אלא בין איש לבין אשה ומשמע שלאשה אסור אף לאכול תותים כיון שדרכה בכך. ומקור דברי המ"ב הם מהיראים בסי' רע"ד (קב) ומבו' שכן דעת היראים להמ"ב.

ובשעה"צ סי' ש"ג סקס"ה כתב שמותר לאשה לאכול תותים כיון שאין דרכה לצבוע שפתייה, וכתב שלשון המג"א דחוק קצת לפי"ז, וכנראה כוונתו למג"א בסי' ש"כ [המובא במ"ב הנו"ל]. ועכ"פ כוונתו ששפתיים של אשה דומה לאיש בשאר הפנים שאף אשה צובעת רק את פניה ולא את שפתייה, אמנם כיום דרך האשה לצבוע שפתייה ויהיה אסור [והעיר כן בקצה"ש סי' קמ"ו סק"ח, אך כתב להתיר מטעמים אחרים]. ומהגרי"ש

## הברקת כלי כסף

לה. יש לדון אם מותר להבריק כלי כסף שהשחירו - האם נחשב צובע<sup>ע</sup>, ולמעשה יש להחמיר בזה מטעם אחר משום חומרת המהרי"ל האוסר לשפשף ולהצהיר זכוכית<sup>עא</sup> [ומצד צובע צ"ע].

## הליכה ליד מצלמות וידאו

לו. ההולך ליד מצלמות המסריטות, אם יש מסך למצלמות, אסור משום כותב, מלבד במקרים שאין לו שום ענין בהסרטה כמו שביארנו לקמן סי' ל"ב סעיף כ"ג ולקמן סי' מ"א סעי' י"ט, אבל בכניסה לבנין שלו או במקום מסוכן [כמו העיר העתיקה] שרוצה את ההסרטה, אסור. ואם אין מסך למצלמות אלא הכל 'מוקלט' בזיכרון במחשב, אפשר להקל בכל מקרה<sup>עב</sup>.

אפשר להוכיח מזה שהב"ח לא הזכיר שם איסור כותב שאין בזה איסור כותב כשרק מגלה את האות המוסתרת ורק משום מוחק אסור שם].

עא. בסי' שכ"ג סקל"ח. ועי' שעה"צ שם שתמה על דבריו, אך במ"ב פסק כמוהו. וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש לפסוק כן.

עב. עי' הלכות שבת בשבת ח"ג עמ' רב ועיון הפרשה גליון קל"ז עמ' קנד בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועי' גם שבט הלוי ח"י סי' ס'.

וכיו"ב. [ואין בהלבנת פנים משום צובע שאין לצבע זה קיום כלל וגרע מכתב שאין מתקיים].

ע. נתבאר לעיל שגם הוספת צבע לצבע קיים בכלל איסור צובע, אלא שכאן אינו מוסיף צבע כי אם מדגיש ומבריק את הצבע הקיים, ובשבט הלוי ח"ז סי' מ"ג דן בזה ונוטה להחמיר כיון שבמציאות נוצרה כאן צביעה חדשה [ועי' ב"ח סי' ש"מ שאוסר לקלף נטיפת שעוה מעל אות משום שע"י זה מתגלה האות, אך שם האיסור משום מוחק ע"מ לכתוב ולא משום כותב אות-עי' מ"ב שם סק"י ובאה"ל שם, ולהיפך, אולי

## סימן טו

## הלכות מלבן וניקוי בגדים וכלים

## ניקוי בד עור ועץ

- א. אסור לנקות ולשטוף בגדים. ומצינו שלש חלוקות בדין מלבן:  
א. בד רגיל - אסור לשוטפו במים ואף אסור לשרותו במים [להרטיבון] משום שעצם השריה זהו כיבוסו [ולקמן בסעיף י' יבוארו דיני "שרייתו זהו כיבוסו" בפרטות בעז"ה].
- ב. נעלי עור [בלי השרוכים] - מותר לשרותם במים ולהרטיבם כדי לנקות הלכלוך שעליהם, אבל אסור לשפשפם במים וכן אסור לנקות בידים עם מים את הלכלוך שעליהם [בדין הסרת לכלוך בלא מים ראה לקמן סעיף ה'].  
ג. כלי עץ - לא שייך בו כיבוס וליבון כלל. ולכן מותר לנקות רהיטי עץ עם מים ומותר גם לשפשפם עם מים\*.

## ניקוי משקפיים ועדשות

- ב. מותר לנקות [וגם לשפשף] משקפיים במים שלא שייך בהם איסור כיבוס<sup>2</sup>, וכן מותר לנקותם [או לנקות שאר כלים] בחומר שמסיר את הלכלוך מהם. אך אסור לנקותם בחומר המבריק את הזכוכית<sup>3</sup>.
- מותר לנקות עדשות מגע קשות וגם לשפשפם במים כמו כלי עץ, ואף בחומרי ניקוי מותר [ולא מצוי בהם חומר המבריק את העדשה]<sup>4</sup>.
- עדשות מגע רכות נקיות [ויש לנקותם סמוך לשבת], מותר רק לשרותם במים [או בחומר השומר עליהם שלא יתקלקלן] אך לא בחומר ניקוי. וכן אסור לשפשפם בידים ולנקותם במים<sup>5</sup>.

א. סי' ש"ב, ט' ומ"ב שם.

והגר"נ קרליץ זצ"ל].

ב. שדין משקפיים כדין כלי עץ שהרי עשויים מחומר קשה.

ד. עדשות מגע קשות דינם ככלי עץ וכמשקפים וכנ"ל.

ג. סי' שכ"ג סקל"ח [ומש"כ שם המ"ב "ודוחק" היינו על ביאור דעת המהרי"ל, אך את עצם דינו כן פוסקים, וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל

ה. הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל. והיינו שיש לחוש שדינם כבגד ממש, אך אם הם נקיים וגם שורה במים בלבד אפשר להקל.



### ניקוי מוצץ ומפת ניילון ונייר

ג. מותר לרחוץ במים מוצץ גומי או "סיליקון" וכן פיטמת בקבוק, אבל אסור לשפשפם בידים במים, ויש המתירים<sup>1</sup>.

וכן מפה חד פעמית מניילון וכן מפת פלסטיק וכן סדין ניילון של פעוטות, מותר לשפוף עליהם מים להסיר את הלכלוך מהם, אבל אסור לשפשף את הלכלוך במים, כמו נעלי עור. ולכן אין לשטוף כלים עם פלסטיק רך שהרי שפשופו נחשב ליבון<sup>2</sup>. מותר להרטיב נייר במים ואין בזה איסור כיבוס<sup>3</sup>. ולגבי סחיטתו ראה לקמן סעיף י"ג.

### ניעור בגד מאבק

ד. אסור לנער בגד שחור מאבק אם "מקפיד עליו", וכיון שאין ברור הגדרת "מקפיד עליו"<sup>4</sup>, לכן טוב שלא לנער כל בגד כזה, או על כל פנים לנער רק כלאחר יד אם אינו מקפיד עליו, וראה בהערה!<sup>5</sup> ולשפשף בגד היטב מן האבק שעליו אסור בכל בגד<sup>6</sup>. ולכן, יזהר שלא להניח בגדיו במקום שיכולים להתלכלך מאבק<sup>7</sup>.

### הסרת לכלוך מבגד [בלי מים]

ה. מי שנתלכלכו בגדיו בבוץ ורפש, אסור [מדאורייתא<sup>8</sup>] להסירם אם בהסרתם יתנקה הבגד לגמרי<sup>9</sup>. ואם רוצה להסיר עובי הלכלוך, אבל עדיין ישאר כתם

י. רמ"א בסי' ש"ב, א' ובאה"ל שם ד"ה לחוש. ולגבי 'טבק' שנפל על בגד כזה, אפשר שאין איסור לנערו כי הרי הקפידה בבגד שחור הוא מפני שהאבק ניכר עליו ומקפיד כמש"כ רש"י בדף קמז. ד"ה אלא, אבל אם הטבק עצמו כזה אפשר שאין מקפיד כל כך על בגד כזה, וצ"ע.

יא. באה"ל שם ד"ה י"א דאסור.

יב. סי' ש"ב סק"ו.

יג. כן הוא לשיטת רש"י [בשבת קמז. ד"ה המנער] וכפסק הרמ"א בסי' ש"ב, א' שיש איסור דאורייתא בניעור אבק מבגד אף שאינו מנקה עם מים, באה"ל סעיף ז' סוד"ה דהוי. אבל לתוס' ולמחבר שם, האיסור מדרבנן. באה"ל סעיף א' ד"ה יש אומרים.

יד. סי' ש"ב סק"ב וסקל"ד וסקל"ו ובאה"ל ד"ה דהוי ובאה"ל בסעיף א' סוד"ה עליה. ובזה

ו. מוצץ מכל סוג שהוא ופיטמת בקבוק אינם נידונים כבגד, אך דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנידונים כנעלי עור שמתור לשרותם במים אך לא לשפשפם ולנקותם בידים. ודעת הגר"ק זצ"ל שכיון שיש שם כלי על המוצץ אין בו דין כיבוס כלל ומותר גם לשפשפו ולנקותו בידים.

ז. הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל. וגם באגרו"מ [יור"ד ח"ב סי' ע"ן] ובשבט הלוי [ח"ה סי' ל"ז] כתבו שיש להחמיר מספק.

ח. באגרו"מ [ח"ב סי' ע"ן] כתב שאין איסור כיבוס בהרטבת נייר, וכ"כ בשו"ת אז נדברו [ח"ה סי' ט' וחי"ג סי' מ"ג].

ט. גם אם מסיר בכוונה לנקות עדיין יתכן שנחשב אינו מקפיד, והיינו, אם אינו מקפיד ללבוש בגד מלוכלך כזה. אלא שכתבו הח"א והבאה"ל שכיום אין אנו בקיאים בזה.

בבגד, יש לחלק בין לכלוך יבש לכלוך לח, שאם הלכלוך יבש בדרך כלל אסור להסירו משום טוחן [כגון בוץ ועפר]<sup>טו</sup>, ואם אין איסור טוחן כגון שמסיר את הלכלוך בשלימות או מפורר חתיכת מאכל מרוסק או מבושל שנתמעך היטב בבישול<sup>טז</sup>, או אם הלכלוך לח, מותר לשפשף את בגדיו מבפנים [שאוחזו הבגד מול מקום הלכלוך ומשפשפו זה בזה עד שנופל הטיט], וכן מותר לגררו בציפורן אף מבחוץ, וכן מותר לגררו בגב הסכין אף מבחוץ, ובתנאי שאינו מסיר את כל הכתם לגמרי אלא רק מגרד את ממשות הלכלוך ונשאר כתם על הבגד".

ו. נדבק לו תבשיל על בגדו, אם הבגד לבן מותר להסירו אפילו אם יתנקה הבגד לגמרי בהסרתו [כשאיין איסור טוחן], ואם הבגד שחור מותר לעשות כך רק אם אינו מקפיד עליו".

### הסרת לכלוך מנועליים

ז. מי שנתלכלכו נעליו בבוץ ורפש, אם הלכלוך יבש ויש בו ממשות עפר אסור להסירו משום טוחן<sup>טז</sup>, ואם אין בו ממשות עפר או אם הלכלוך לח, מותר להסירו<sup>טז</sup> בשפשוף בעדינות בברזל שאינו חד ואינו מגרד את הנעל<sup>טז</sup>. וכשמקנח את הטיט שבנעלו, לא יקנחו בקרקע אלא בכותל<sup>טז</sup>, ומותר לקנח בקרקע מרוצפת אם רוב בתי העיר מרוצפים<sup>טז</sup>.

### סחיטת בגד

ח. בגד שספוג במים אסור לסוחטו מדאורייתא משום מלבן<sup>טז</sup>. וכן בגד שספוג בשאר

תבשיל מאשר על בוץ ורפש, ולכן בבגד לבן או שאינו מקפיד עליו מותר אפילו אם יתנקה הבגד לגמרי.

ט. נראה שדינו כהסרת לכלוך יבש מבגד, וכנ"ל.

כ. בהסרת כתם מנעל עור נראה שאין איסור כיבוס, שהרי הב"י ושאר הפוסקים לא הזכירו איסור זה בסי' ש"ב סעיף ח'.

כא. סי' ש"ב, ח' ומ"ב שם, משום איסור ממחק.

כב. סי' ש"ב, ו' והכרעת המ"ב שם סוף סקכ"ח.

כג. דין זה נתבאר לעיל סי' י' סעיף ט"ו, ד'.

כד. בסחיטה אין חילוק בין מקפיד על מימיו

לא כתבתי דוקא במקפיד כסתימת השו"ע והמ"ב שלא הזכירו בזה מקפיד, והיינו מפני שכל אחד מקפיד על זה בכל בגד.

טו. סי' ש"ב, ז'. והיינו בבוץ ועפר שיש בהם איסור טוחן. [ועיין בסי' ז' סעיף י"ב למה לא נתיר לטוחנם שהרי היו טוחנים ואין טוחן אחר טוחן].

טז. עיין בסי' ז' סעיף י' עד כמה צריכים להתרכך ולהתמעך בבישול כדי להתיר הטחינה.

יז. שם ומ"ב שם. ועיי"ש במ"ב ובשעה"צ אם מותר להסיר הלכלוך בחוד הסכין.

יח. סי' ש"ב סקי"א ובאה"ל סעיף א' סוד"ה עליה. והיינו טעמא, כיון שפחות מקפידים על

משקין אסור לסוחטו משום דש"ב, ואם סוחט המשקין לאיבוד האיסור מדרבנן<sup>ב</sup>.  
ולגבי בורר בסחיטת מים מבגד, עיין בהערה<sup>ב</sup>.  
יין נחשב כשאר משקין שאין בו ליבון ויש בו דש. ולענין יין לבן עיין בהערה<sup>ב</sup>.

תוס' דחולבת בעצמה על הארץ] והיינו כמשנ"ת. [ואמנם לשיטת תוס' שההיתר בכבשים ושלקות הוא מפני דחשיבי כאוכלא דאיפרת אסור לסחוט מים מבגד לאיבוד, שלא שייך שם אוכלא דאיפרת במים שבבגד, אך לטעם הרמב"ן והר"ן דלא חשיבי דש דאין דרך בני אדם לסוחטם שרי נמי לסחוט מים מבגד לאיבוד. ועיין בס"י ו' הע' כ"ו].

כה. אבל לא משום מלבן כיון שהמשקין מלכלכים. באה"ל סי' ש"כ, י"ח ד"ה יש וכ"כ בס"י ש"ט סקל"ט וסי' ש"כ סקנ"ה. והיינו שבמים אין דש כיון שהמים הולכים לאיבוד ואין לזה חשיבות מלאכה ובשאר משקין אין מלבן כיון שהבגד לא מתנקה בהם, אך יש איסור מדרבנן מצד דש כיון שלסחיטת משקין יש חשיבות בכל אופן גם אם הולכים לאיבוד.

כו. סי' ש"כ, י"ח ובאה"ל ד"ה יש.

כז. כמו שנתבאר בהל' בורר [סי' ה' הערה ק"ג] שמים הבלועים בבגד בטלים לבגד ואין בהם חשיבות להיחשב מין בפני עצמו ולכך אין שם בורר בסחיטה, וכמב' בתוס' ובר"ן בשבת דף קיא שהאריכו לדון אם יש איסור מדרבנן לסחוט בגד ממשקה מלכלכך שאין בזה איסור מלבן, ולא כתבו שיש בזה איסור בורר, וכן מוכח מהיתר סחיטת כבשים ושלקות לגופן ואין בזה בורר מהאי טעמא. ודברי הפמ"ג בסוף הקדמתו לסי' ש"כ צ"ע שחשש לבורר בסחיטת בגד. ובמג"א סי' ש"ט סקט"ז שכ' שאין בסחיטה משום בורר דמין אחד הוא, מיירי בסחיטת פירות, ואפשר שמיץ הפירות חשוב ולא בטל לפרי ולכן נצרך להיתר דמין אחד הוא. ולא מצינו בשאר פוסקים שחששו לבורר בסחיטת בגדים.

כח. בכל יין אין כיבוס אף בסחיטתו [אבל יש

ללא מקפיד וכמש"כ בשלטי גיבורים בשבת סב. אות ד והביאו המ"ב בס"י ש"ב סק"ד, וכן מבואר בלבושי שרד ובא"ר בס"י ש"א סעיף מ"ו ובמ"ב בס"י ש"ב סקמ"ז שיש איסור סחיטה אפילו בבגד שאינו מקפיד על מימיו, והטעם כיון שסחיטה היא מלאכה גמורה במלאכת מלבן [וכמש"כ הרמב"ם פ"ט הי"א שהסחיטה היא מצרכי הכיבוס כמו שהגסה מצרכי הבישול] ואסור לנקות בגד במים גם אם אינו מקפיד על הכתם [ופשוט שאסור לנקות בגד נקי בכיבוס גמור, ורק לענין שרייתו זהו כיבוסו נחלקו אם שייך בבגד נקי כמב' בס"י ש"ב סעיף ט'].  
ואמנם, ניעור בגד ממים שמחוץ לבגד [שאינם בלועים בו], שזה אינו בהכרח מלאכת מלבן, מותר אם אינו מקפיד על המים כמבואר בתחילת סי' ש"ב.

ומצד דש אין לחוש לפי שאין שם מלאכה בסחיטת מים לאיבוד. ואף לשיטת ר"י המובאת בבאה"ל שם, רק בסחיטת שאר משקין לאיבוד יש איסור דש מדרבנן, אבל בסחיטת מים לאיבוד מותר [וכדמשמע בבאה"ל שם], וכן מב' בלשון הר"ן [שם] כתב מיהו כיון דקא סחט במשקין שדרך סחיטה בהן מיתסר מדרבנן. ומוכרחים אנו לומר כן שהרי כבשים ושלקות מותר לסוחטן לגופן [ש"כ, ז'] ובהכרח שבסחיטת מים לאיבוד אין איסור אף מדרבנן. וכן מוכח, שהתוס' דף עג: סוד"ה וצריך כתב טעם היתר סחיטת כבשים ושלקות לגופן משום שאין דרך דישה בכך, אבל בדרך קלה. ד"ה מפני כ' שהחולב לאיבוד הוא מלאכה שאצל"ג ולא כ' דאין דרך דישה בכך [ונ"מ שאסור מדרבנן ורק במקום צער התירון] והיינו מפני שחלב חשוב וחשיב דש מדרבנן אף דהולך לאיבוד [במ"ב סי' ש"ל סקל"ב פי' דברי

### ניעור בגד ממים

ט. בגד שירדו עליו גשמים ויש עליו מים מבחוץ, ואינם ספוגים בבגד, אם מקפיד על המים אסור לנערם ואם אינו מקפיד מותר לנערם כ"ג.

בגד שנפלו עליו מים מועטים והם רק מבחוץ ואינם ספוגים בבגד, אם מקפיד על המים וגם הבגד שחור<sup>ל</sup> אסור לנער את המים מן הבגד, ואם אינו מקפיד או שהבגד בהיר, מותר.

בהרטבת בגד עלול לפעמים לעבור בכמה איסורים: א. שרייתו זהו כיבוסו. ב. חשש שמא יסחוט. ג. צובע [במשקה צבעוני]. ד. ביטול כלי מהיכנו [בדבר מלוכלך מאוד או רטוב כל כך עד שהופך את הבגד למוקצה]. ונבאר בס"ד.

### הרטבת בגד - שרייתו זהו כיבוסו

י. אין להרטיב בגד במים משום ששרייתו במים זהו כיבוסו, ואף אם הבגד נקי אסור להרטיבו במים [ועיין בהערה]<sup>א</sup>, אך הרטבה בדרך לכלוך מותרת<sup>ב</sup>, ואף בבגד מלוכלך מותר אם אינו מלוכלך בטיט או בצואה אלא רק במי רגלים או בכלוך קל<sup>ג</sup>. הנוטל ידים מותר לנגבם במגבת ואין לחוש להרטבת המגבת, כיון שהוא דרך לכלוך<sup>ד</sup>, אך אם המגבת מלוכלכת בטיט או צואה אסור לנגב בה ידים רטובות, ועיין

שבשעת הדחק יש להקל להרטיב בגד נקי אם אינו מתכוון לכיבוסו. [ועיין סי' של"ד סעיף כ"ד. וע"ע בסי' שי"ט, י' וסקל"ז].

לב. סי' ש"ב, י'.

לג. שם, ט' באה"ל ד"ה דלא. [וכך נפסק להלכה, ומה שבבאה"ל ד"ה שאין נסתפק בזה היינו למ"ד שההיתר בבגד נקי האם לשיטתו שייך גם היתר של דרך לכלוך]. וכתב המ"ב בסקנ"ג שההיתר רק לנגב ידים בבגד המלוכלך במי רגליים אבל לא בבגד המלוכלך בצואה.

לד. רמ"א שם, י' וסק"ג. ולמחבר, טוב שישפשף הידיים ויסיר מהם המים ככל יכולתו לפני הניגוב. ויש להעיר שהרי רק לענין שרייתו זהו כיבוסו נחלקו בדרך לכלוך, אבל ניגוב ידים במגבת הוא שפשוף המגבת בידיים ובוזה יש איסור בכל גווני

איסור מפרק משום דש], אמנם יש מחמירים שיש כיבוס ביין לבן. ובשו"ע סי' ש"ב סעיף י"ב כתב שיש כיבוס ביין, אבל בסי' של"ד סעיף כ"ד וכן בסי' שי"ט סעיף י' וכן בסי' ש"כ סעיף י"ח סתם שאין כיבוס ביין, ובמ"ב בסי' ש"ב סקנ"ח ובאה"ל שם ד"ה או כתב שאין כיבוס ביין לבן והביא הרבה אחרונים הסוברים כן, ובמ"ב סי' שי"ט סקל"ח הביא דעת הט"ז שביין לבן יש כיבוס והביא שהא"ר חולק עליו ומתיר אף ביין לבן, וכן במ"ב סי' ש"כ סקנ"ה הביא את דעת הט"ז לגבי יין לבן.

כט. סי' ש"ב, א' וסק"ג. ובזה אסור רק במקפיד כיון שאין כאן בהכרח ליבון.

ל. שם סק"ג.

לא. סי' ש"ב, ט' וסקמ"ח ובאה"ל ד"ה שיש וסי' ש"כ, י"ח באה"ל סוד"ה טוב, ומבו' שם

בהערה ל"ה. [ועייין לקמן סעיף ט"ז אם יש חשש שמא יסחוט המגבת].  
מותר ללכת בגשם אף שיודע שודאי יתרטבו בגדיו בגשם ל"ו.

### הרטבת בגד - חשש שמא יסחוט

**יא.** מלבד איסור זה, יש איסור להרטיב בגד משום חשש שמא יסחוט את הבגד ל"ו.  
וכן אסור לטלטל בגד הרטוב מאוד [טופח על מנת להטפוח] משום חשש שמא יסחוט, וממילא הבגד מוקצה שהרי אסור לטלטלו ולהשתמש בו ל"ח.  
[בסעיפים אלו לא עסקנו בסחיטות הנוגעות להלכות דש, כמו השימוש במגבונים לחים, השימוש ב'סקוטש', השימוש במברשת לניקוי אסלות ונתבארו דינים אלו בהלכות דש (סי' ו' סעיפים י"ח-כ)].

### אופנים שאין בהם חשש שמא יסחוט

**יב.** ובכמה אופנים אין איסור זה ומותר להרטיבם ולטלטלם:

סוחף על ראשו לפי שאי אפשר להימנע מהליכה בגשם ולכן לא אסרו [והמ"ב פסק כן שם סקכ"ג].  
ולפי"ז גם באיסור זה של שרייתו זהו כיבוסו י"ל כן (ואינו מדאורייתא לפי שהשריה כלאחר יד). ויש שפירשו [ספר קיצור הלכות שבת] שהגשם מרטיב בדרך לכלוך ולכן מותר, אמנם תירוץ זה מיישב רק את דעת הרמ"א, ולהמחבר אין להרטיב בגד אף בדרך לכלוך שהרי כתב שהרוחץ ידיו יסיר מהם המים בכל כוחו קודם שיקנחם במפה, אך אם הבגד נקי שרי למחבר. ומצד חשש שמא יסחוט, כתב המ"ב בסי' ש"א סקס"א שמותר כיון שלא גזרו על ההולך בדרך ונתרטבו בגדיו.

לז. סי' ש"א, ג', מ"ו וסי' ש"כ, י"ז, י"ח וסי' ש"ט סקל"ז וסי' ש"ב, י"ב וסקנ"ט וסקנ"א, ועייין סי' ש"א, ד', וע"ע חיי אדם כלל י"ד סעיף י"ב.  
לח. סי' ש"א, מ"ו וסי' ש"ח סקס"ג [ושם מפורש שאין שום אפשרות לטלטלו בהיתר, דאם כן, לא היה מוקצה]. [טופח על מנת להטפוח היינו דבר שהנוגע בו מתרטב עד כדי שאם יגע בדבר אחר יתרטב גם הוא].

ואפשר שחשיב שפשוף הידיים ולא שפשוף המגבת, ורק אם מחזיק בשתי ידיים את המגבת ומשפשף אותה עצמה זה אסור גם בדרך לכלוך.  
לה. בפמ"ג בא"א סקכ"א כתב שאף אם יש לכלוך קל על המגבת מותר לנגב בה ידיים כיון שהוא דרך לכלוך ושם בסקכ"ד כתב שאם יש צואה על המטפחת אסור לנגבו ואף שזה בדרך לכלוך דוסף סוף מסיר את הצואה. ובמ"ב בסקנ"ג כתב שההיתר רק בבגד המלוכלך במי רגליים אבל אסור לנגב ידיו במפה המלוכלכת בצואה משום שמנקה הצואה. והביאור בזה, שבאופן שיש לכלוך מועט במגבת הרי שהניגוב בדרך לכלוך מותר אף אם מסיר הלכלוך המועט, כיון ששרייה אינה בהכרח מעשה גמור של ליבון ואם שורה בדרך לכלוך אין לזה שם ליבון אף אם התנקה הלכלוך המועט. אבל כשיש צואה בבגד, הרי אז אף כששורה בדרך לכלוך ודאי יש לזה שם ליבון כיון שיש שינוי משמעותי בבגד ולכן אסור.

לו. בט"ז וסי' ש"כ"ו סק"ב] כתב שמותר לצאת מרה"ר לרה"י או ללכת ד"א ברה"ר כשמטר

א. בהרטבה מועטת אין חשש לסחיטה<sup>ל</sup>.

ב. בגד שאינו מקפיד אם הוא רטוב אין חשש סחיטה שהרי אינו מקפיד על רטיבותו<sup>ב</sup> [אך אסור לסוחטו].

ג. מותר להרטיב בגד במשקה מלכלך שאז אין חשש שיסחוט שהרי גם אם יסחוט עדיין הבגד ישאר מלוכלך, אבל אסור לסחוט בגד הרטוב במשקה מלכלך<sup>א</sup>.

ד. מותר להרטיב בגד במים מלוכלכים מאוד עד כדי שנשתנה צבעם לצבע כהה ויש בהם ריח לא טוב שהרי גם בהם שייך לומר שאין לחוש שיסחוט כי הבגד ישאר מלוכלך<sup>ב</sup>. ונראה שאף מותר לסחוט מים מלוכלכים כאלו מבגד<sup>ב</sup>.

### ניגוב מים שנשפכו

יג. אם נשפך מים על שולחן, אם נשפכו מים מועטים מותר לנגבם במגבת נקיה [או מלוכלכת מעט]<sup>ב</sup>, ואם נשפכו מים מרובים אסור לנגבם במגבת שמא יסחוט, אבל מותר לנגבם בסמרטוט שאינו מקפיד אם הוא רטוב. וכן מותר לנגבם בנייר או

בהערה הבאה מותר אפי' לא ישאר ריח אם רק ישאר צבע, לפי שאז מותר אפילו לסחוט ממש.

מג. במשקין מלכלכים יש איסור דש בסחיטתם, ואף שהוא רק מדרבנן מפני שהמשקה הולך לאיבוד, אבל עכ"פ אסור, וכמו שנתבאר בסי' ו' הערה י' שבעצם יצירת המשקה יש איסור דש אף אם המשקה הולך לאיבוד, אך כשסוחט מים מלוכלכים לאיבוד ואינו יוצר כלום אין איסור כלל, וכמו שמצינו בסחיטת כבשים ושלקות לגופן שמותר [סי' ש"כ סעיף ז'] כיון שאינו שייך כלל למלאכת דש שלא יצר כלום וכמש"כ בבאה"ל סי' ש"כ סעיף י"ח ד"ה יש, וכיון שאין כאן איסור מלבן בסחיטה [כשאר משקין שאין מלבן בסחיטתם כיון שהבגד נשאר מלוכלך] נראה שמותר אפילו לסחוט ובתנאי שהמים מלוכלכים מאוד עד כדי שהבגד ישאר מלוכלך גם אחרי הסחיטה.

מד. ע"פ הנתבאר לעיל שאין איסור שרייתו זהו כיבוסו בבגד נקי, ואף אם מלוכלך מעט מותר

לט. סי' ש"ב סקנ"א וסקנ"ח.

מ. סי' ש"א, מ"ו וסקקע"ב וסי' ש"ב סקמ"ז. וגדר מקפיד על מימיו היינו שאינו רוצה שיהיו רטובים ויהיה עליהם מים. מ"ב שם.

מא. סי' שיי"ט, י' וסקל"ט וסי' ש"ב סקנ"ח וסי' ש"כ סקנ"ה וסי' של"ד סעיף כ"ד. וטעם זה שכתבתי למעלה הוא ע"פ תוס' בשבת קיא: ובכתובות ו. ד"ה האי וכן כתב המ"ב בסי' שיי"ט סקל"ט. ובתוס' בשבת הוסיף עוד וכתב שגם אין דרך לסחוט לצורך משקה שבו, ואפשר כוונתו שכיון שבדרך כלל הסחיטה לאיבוד ואסורה מדרבנן א"כ לא גזרינן שמא יסחוט דהוי גזירה לגזירה.

מב. יש איסור סחיטה גם כשהמים הם בדרך לכלוך כיון שסוף סוף מתנקה הבגד. אבל אם גם אחרי הסחיטה ישאר מראה וריח אם כן דומה לשאר משקין שאינו חושש לסוחטם שאינו יכול לנקות הבגד מריחו וחזותו כמש"כ תוס' בשבת ובכתובות שם לגבי שאר משקין. ואמנם לפי מה שנראה

במפיוני נייר או בנייר "טישו" [וראה בהערה]<sup>מ</sup>. [אם המים מלוכלכים מאוד (ונשתנה צבעם מרוב לכלוך) נראה שמותר לנגב ואף לסחוט, וכנ"ל].

### ניגוב יין או שאר משקין שנשפכו [הרטבת בגד - צובע]

יד. אם נשפך יין<sup>מ</sup> או שאר משקה מלכלך על שולחן, מותר לנגבם בכל בגד אבל אסור לסוחטם<sup>מ</sup>. אבל לכתחילה לא ינגבם בשום בגד משום איסור צובע, ורק במקום הדחק אפשר להקל כיון שהצביעה היא בדרך לכלוך [ועדיף בגד לבן או בהיר שיותר נחשב "דרך לכלוך" בן]<sup>מ</sup>. ומותר לנגבם בנייר שאין מקפידים על צבעו, וראה בהערה<sup>מ</sup>.

לבן כיון ש"א שעכ"פ דין שרייתו זהו כיבוסו אין ביין לבן. סי' שי"ט סקל"ט ושעה"צ סקכ"ט.

מז. וכנ"ל בסעיף י"ב ובהערה מ"א.

מח. ע"פ המבוי' בסי' ש"כ סקנ"ט וסי' שכ"ח סקמ"ו שלכתחילה אין לצבוע אפילו בדרך לכלוך, וכן שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א ומהגר"מ גרוס שליט"א ומהגרא"צ הכהן שליט"א.

מט. בשו"ע הגר"ז סי' ש"ב בקו"א כתב שבבגד המיועד לכלוך ואין מקפיד על צבעו כלל אין איסור צובע מהא דמתקנת אשה מוך לנידתה [שבת סד:] ולא חיישינן לצביעת המוך, ובאבנ"ז סי' קע"ה הסכים עמו כשכל העולם אינם מקפידים על צבעו, וכ"כ בקצוה"ש סי' קל"ו סקי"א, ואף שהמג"א בסי' שי"ט סקי"א חולק עליהם לענין ליבון מ"מ לעיני צובע לא מצאתי מי שחולק עליהם אלא שהקצוה"ש פי' היתר מתקנת מוך לנידתה מטעם אחר, כיון שבשעה שמניחה את המוך אין הדם זורם ואח"כ הוי גרמא שמתחיל לזרום ונצבע המוך. ומפיונים פשוטים שלנו בדר"כ אין מקפידים כלל על צבעם ועל מה שיתלכלכו, אך מפיונים יקרים יותר יל"ע בדינם אם נחשבים דבר שמקפיד על צבעם ואינו מלכלכם בנקל כי מיועדים בעיקר לייפוי השולחן ויתכן שיש בהם גם כן איסור צובע, ועי' לעיל סי' י"ד סעיף ל'.

כשהוא בדרך לכלוך. ובהרטבה מועטת אין חשש שמא יסחוט, וכנ"ל בסעיף י"ב.

מה. שגם באלו אין חשש שמא יסחוט שאינו מקפיד על מימיהם כלל, וגם מלבן לא שייך בהם כיון שהולכים לאיבוד וכ"כ באגרו"מ [בח"ב סי' ע']. וכתב עוד האגרו"מ שם שמותר גם כן לקחת הנייר ולזרוקו ואף שהוא ספוג כולו במים ולפעמים פס"ר שייסחט מעט מים מכל מקום שרי כיון שאינו מתכוין וגם אין דרך לסחוט כך וגם הולך לאיבוד וכל איסור סחיטה בנייר הוא מדרבנן אם כן מותר [ואפשר גם כן להתיר מצד פס"ר בתרי דרבנן ועיין בדין זה בסי' מ"א סע' י"ד]. אבל בשאר משקין יש להיזהר שלא לשרותם במשקין לגמרי שאז יהיה אסור להוציאם בידים אם פס"ר שייסחטו משום איסור מפרק תולדה דדש שבשאר משקין אסור אפי' הולכין לאיבוד, ובמים לא שייך איסור מפרק אם הולכים לאיבוד, וכנ"ל בהערה כ"ד ועיין לקמן סעיף י"ד. [והנהגה, בשו"ע הגר"ז סי' ש"ב בקו"א כתב שבדבר שאין מקפיד על צבעו כלל אין איסור צובע ומלבן, אבל במג"א סי' שי"ט סקי"א אסר ליבון אף במוכן ועשוי לכך].

מו. עיין לעיל הערה כ"ח שיש מחמירים שיש כיבוס ביין ואסור לסחוט יין מבגד גם משום מלבן וגם משום דש, ומכל מקום כאן יש להקל גם ביין

## הרטבת בגד - ביטול כלי מהיכנו

**טו.** נוסף על כל האמור, אם מרטיב או מלכלך בגד באופן שאחרי הרטבתו או לכלוכו לא יהיה ראוי ללבישה וממילא יהיה מוקצה, אסור משום מבטל כלי מהיכנו, שאסור להפוך בשבת כלי הראוי לשימוש לכלי מוקצה, ולכן גם באופנים שהתרנו לעיל [הרטבת משקה מלכלך - בשעת הדחק, הרטבת סמרטוט (שאינו מלוכלך מאוד) שאינו מקפיד על מימיו, הרטבת בגד נקי במים מועטים, הרטבת בגד במים מלוכלכים מאוד] יש לשים לב שלא להרטיב עד כדי שהבגד לא יהיה ראוי לשימוש בשבת<sup>21</sup>. וכן בכל פעם שמרטיב מאוד בגד שמקפיד על מימיו באופן שגורם לו ליאסר בטלטול, אסור משום ביטול כלי מהיכנו, מלבד עצם האיסור שמא יסחוט<sup>22</sup>.

## ניגוב ידיים במגבת

**טז.** מותר לנגב ידיים במגבת ואין לחוש משום שרייתו זהו כיבוסו משום שזה בדרך כלל<sup>23</sup>, אבל אם המגבת רטובה מאוד אסור לטלטלה שמא יסחוט [אלא אם כן הוא סמרטוט שאין מקפיד על מימיו]<sup>24</sup>.

## נטילת ידיים על מטלית שבכיוור

**יז.** מטלית שבכיוור, אין ליטול עליה ידיים משום שרייתו זהו כיבוסו<sup>25</sup>. ואם היא רטובה מעט מותר להוציאה משם ואין חשש שמא יסחוט, וכמבואר בסעיף הבא. ובמקום הדחק, יש להקל<sup>26</sup>.

המרחץ לביתו אבל בביתו אסור לטלטלו, לא"ר אם מנגב גופו עדיין נחשב מים מועטים ואין בהם חשש סחיטה - אבל אם אכן יש מים מרובים אסור, ולגר"א סתם מגבת היא דבר שאינו מקפיד על מימיו וש"י, ובמ"ב נטה לפסוק כהא"ר והגר"א, ולפי"ז אם רטוב מאוד אסור לטלטלו שמא יסחוט. [וגם אפשר שכיום מקפידים יותר על המגבות שלא יהיו יותר מדי רטובות ודינם כדבר המקפיד על מימיו].

**נד.** שנטילת ידיים על בגד אינה מוגדרת דרך כלל. ב"י סי' ש"ב, י' ומ"ב שם סקנ"ה.

**נה.** שהרי אינו מתכוון לזה, ע"פ סי' ש"ט סקנ"ב ושעה"צ שם סקנ"ב.

**נו.** בגמ' שבת קנד: מבואר, שהמלכלך בגד באופן שלא יהיה ראוי יותר לשימוש בשבת עובר באיסור ביטול כלי מהיכנו [ובפרטי האיסור עי' בסי' רס"ה סעיף ב' וסעיף ג', וראה מש"כ לקמן סי' כ"ג סעיף נ"ב עוד בפרטי האיסור וטעמיו], וכן דעת הגריש"א זצ"ל.

**נא.** סי' ש"ה, י"ט וסקס"ט.

**נב.** רמ"א בסי' ש"ב, י', וכנ"ל בסעי' י', ולהמחבר טוב להסיר מהם המים כפי יכולתו קודם הניגוב, משום דין שרייתו זהו כיבוסו.

**נג.** בסי' ש"א סקקע"ה הביא המ"ב ג' שיטות בטלטול מגבת, למג"א מותר רק להביאו מן



### טלטול מטלית הספוגה במים

יח. נתבאר לעיל [סעיף י"ב] שמותר להרטיב וגם לטלטל בגד שאינו מקפיד על מימיו כיון שאין בו את החשש שמא יסחוט. אמנם אסור לסחוט גם בגד כזה. ולכן, מטלית (שאינו מקפיד אם היא רטובה) הרטובה וספוגה כולה במים אסור להחזיקה בידיו משום שאז ודאי ייסחטו ממנה מים, אבל יכול להוציאה על ידי כלי [כגון כף] מהמים או באצבעותיו באופן שלא ודאי ייסחטו ממנה מים [גם אם יש אפשרות שכן ייסחטו, אלא שאין פס"ר שייסחטו]<sup>11</sup>.

### הוספת מים לבגד השרוי במים

יט. בגד [אפילו מלוכלך] השרוי כולו במים, מותר להוסיף עליו מים נוספים ואפילו מים נקיים נוספים<sup>12</sup>.

### ההולך בדרך ובגדיו נרטבו

כ. ההולך בדרך ונפל לתוך מים ונרטבו בגדיו או שנפלו בגדיו לתוך מים ונרטבו או שירדו עליו גשמים [ואין לו בגדים אחרים], מותר לו ללכת לביתו בבגדיו הרטובים ואין איסור לטלטלם או ללובשם משום שמא יסחוט<sup>13</sup>.  
אבל אסור להרטיב לכתחילה את בגדיו אפילו אלו שלבוש בהם, אם לא לדבר מצוה וגם אז צריך לעשות שינוי בלבישת הבגדים<sup>14</sup>.

### ניגוב כוסות וצלחות

כא. מותר לנגב כוסות רחבות וצלחות במגבת. אך לא ינגב כלים רבים הרטובים במים<sup>15</sup> שאז יש חשש סחיטה, ואם מנגב בבגד שאינו מקפיד על רטיבותו מותר בכל מקרה<sup>16</sup>.

נו. סי' ש"ב סקנ"ה.

נח. סי' ש"א, מ"ה וסקקס"ב.

נט. שם סעיף ג' וסעיף ד', עי"ש.

ס. ובשאר משקין מותר שאין בהם חשש סחיטה. סי' ש"ב סקנ"ח.

סא. סי' ש"ב סקנ"ט ובאה"ל שם ד"ה משום. ומצד שרייתו זהו כיבוסו אין לחוש כיון שהוא בדרך לכלוך.

נו. סי' ש"כ סקמ"ז וסקמ"ח. שהרי אם פס"ר שייסחטו ממנה מים דינו כסחיטה בידיים שאסור אפילו בבגד כזה. [ומש"כ המ"ב סי' ש"א סקקע"ב שמותר לטלטל מטלניות ששרויים תמיד במים, כוונתו שסוג מטלניות כאלו ששרויים תמיד במים אין בהם איסור טלטול כיון שאין מקפיד על מימיו שהרי הם תמיד שרויים במים וא"כ אין בהם חשש סחיטה, אך אם כעת שרויים לגמרי בתוך מים אסור להוציאם בידו כי פס"ר שייסחט מהם מעט].

אסור לנגב כוס צר [אפילו כוס אחת] בין ממים ובין משאר משקין, ואפילו בבגד שאינו מקפיד על מימיו אסור [ובשעת הדחק אין למחות ביד המיקל לנגב כוסות בבגד שאינו מקפיד על מימיו]<sup>פ</sup>.

### שטיחת בגדים רטובים

**כב.** מלבד האיסור לפחוש בגד ולטלמל בגד רטוב אסרו חכמים גם לשטוח בגדים רטובים מפני מראית העין שיחשדוהו שכיבס בשבת, ואפילו בחדרי חדרים אסור לשטוח<sup>פ</sup>. ואיסור זה חמור יותר מאיסור טלטול שאיסור זה הוא אף במים מועטים ואפילו בבגד הרטוב מזיעה<sup>ד</sup>. ולכן אסור לשטוח או לתלות בגדים רטובים לייבוש וכן אסור לתלות מגבות לייבוש, אמנם מותר לתלות מגבת על וו שאינו נחשב דרך שטיחה וכן מותר לתלות מעיל גשם על וו כיון שאינו דרך שטיחה וכן יש מתירים לתלות מעיל גשם רטוב על קולב כדי שלא יתקלקל<sup>ה</sup>, וכן מותר לתלות בגד שלא מכבסים אותו כלל<sup>ו</sup> [ובכלל זה סוגים שונים של מעיל גשם, כמו מעיל גשם מצופה גומי ומעיל גשם מצמר וקשמיר].

### השארת כביסה תלויה על חבל בשבת

**כג.** מותר להשאיר כביסה התלויה מערב שבת שתישאר תלויה בשבת על החבלים, שהאיסור הוא רק לתלות בגד הרטוב בשבת עצמה<sup>ז</sup>, ואין צריכים להחמיר ולהסיר הכביסה קודם השבת<sup>ח</sup>.

סו. אגרו"מ [ח"ה סי' י"ח] והגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פט"ו הע' קכ"ז] וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

סז. סי' ש"א, מ"ז וסקקס"ז.

סח. ואף שיש שפירסמו שהחזו"א היה מסיר קודם השבת את הכביסה התלויה על החבל, חומרא יתירה החמיר על עצמו בדור ההוא שלא יהיה חילול ה', אבל לא כהוראה לרבים כלל, שמעתי מהגרנ"ק שליט"א. ובדין מוקצה בבגדים שהתיבשו בשבת, עי' מש"כ בסי' כ"ג עיף מ"ז.

סב. שם סקנ"ח וסק"ס ובאה"ל סוד"ה משום.

סג. סי' ש"א, מ"ה וסקקס"ג.

סד. סי' ש"א, מ"ז וסקקס"ג. ומבואר מדברי המג"א [בסקנ"ה] ושאר האחרונים המובאים שם בשעה"צ סקר"ד שאין איסור בשטיחת בגדים יבשים. והשו"ע בסעיף מ"ז שכתב אפילו מן הזיעה, כוונתו שאפילו בזיעה שהיא כמים מועטים גם כן אסור, ומבואר שביבשים מותר.

סה. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פט"ו הע' ק"כ], וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

## ניגוב טייט או לכלוך גדול במגבת

**כד.** מי שנתלכלכה ידו בטייט או בכללוך גדול אחר, לא יקנח את ידו במגבת רגילה שמנגבים בה ידים, אלא ינגב ויקנח את ידו בסמרטוט כזה שאינו מקפיד על מה שהוא מלוכלך, או ינגב במפה קשה [כמו שטיח]<sup>טז</sup>.

## הקרבת בגד רטוב לחום

**כה.** מי שהתרטבו בגדיו לא יעמוד ליד אש או רדיאטור או הסקה<sup>טז</sup>, וכל שכן שלא יעמוד שם במטרה לייבש את הבגדים, אך אם המים לא יגיעו לחום שהיד סולדת בו, מותר. וכל שכן שלא ישטחם על מכשירי החימום כדי שיתיבשו<sup>טז</sup>, וזה אסור אף אם המים לא יגיעו לחום שהיד סולדת בו.

## הליכה בגרביים רטובות

**כו.** מי שנרטבו רגליו מאוד, יכול ללכת בגרביים הרטובות עד ביתו אף שודאי הגרביים נסחטות תוך כדי הליכתו וכשיבוא לביתו מיד יסירם<sup>טז</sup>.

## ניקוי וסחיטת שיער ושפם

**כז.** אדם הרוחץ גופו או שערו במים לא שייך בו איסור כיבוס. אבל בסחיטת שער יש איסור דרבנן, ויש אומרים שהאיסור משום מלבן<sup>טז</sup>. [ובשיער תלוש מהגוף

עג. סי' ש"כ סוף סקנ"ה וסי' ש"ב, ט' באה"ל סוד"ה אסור [ועיי"ש שתמה איך יתכן שיהיה איסור סחיטה בשיער מחובר שהרי אין איסור כיבוס בזה, ומבו' שפי' האיסור משום מלבן] וסי' שכ"ו סקכ"א. וכ"כ במנ"ח במוסך השבת [מצוה ל"ב מלאכת מלבן] ובחזו"א סי' נ"ו סק"ה ובקובץ תשובות ח"א סי' כ"ז. אמנם דעת האגרו"מ [ח"א סי' קל"ג] והשבט הלוי [ח"ה סי' מ"ה] שהאיסור משום מפרק [תולדה דדש] וכשיטת הפמ"ג [בסי' ש"כ סקכ"ג]. ובאמת יש לתמוה, הרי כבשים ושלקות שסוחטן לגופן מותר [כנ"ל סי' ו' סעי' ז'], וביארנו שם הטעם כי אין חשיבות לסחיטת מים כשהולך לאיבוד, ומאי שנא שיער שסוחטו להוציא מים שבו. ועי' ספר המאורות [שבת דף קכח:] וספר ההשלמה שם שכתבו משום

טז. סי' ש"ב, י"א וסקנ"ז. והטעם, שמא יבוא לכבס המפה. ולפי זה אין לנגב קי"א או בוך במגבת שמא יכבס המגבת. ועי' תהל"ד שם סקי"ג.  
ע. סי' ש"א, מ"ו וסקקס"ט, והטעם שעל ידי זה מתכבס הבגד, וגם יש בזה איסור בישול.  
עא. שאז יש גם כן איסור שטיחת בגדים, וכנ"ל.  
עב. מנחת שבת סי' פ' סקקל"א ובקו"א סק"ז וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"ב אות יב] וכ"כ באז נדברו ח"א סי' מ"א. וטעם ההיתר, כיון שסוחט כלאחר יד הוי איסור דרבנן ואפשר שלא גזרו על סחיטה בדרך הילוכו ובצירוף מה שהוא כבוד הבריות להסיר הגרביים ברחוב, אמנם כשבא לביתו חייב להסירם מיד.

יש אומרים שיש איסור כיבוס ואף מדאורייתא<sup>7</sup>.

ואף שאסור לסחוט שערות רטובות, מותר להתנגב על ידי העברת המגבת בעדינות ובזהירות שלא לסחוט שערות<sup>8</sup>. (ויש חולקים).

אין לסחוט משקיין שבשפמו<sup>9</sup> אבל נראה שמותר למצוץ בפיו משקיין שנבלעו בשפמו<sup>10</sup>. ונהגו שלא לרחוץ כלל בשבת<sup>11</sup>. [דיני רחיצה בשבת נתבארו בסי' ל' סעיפים ח'–י"א].

### השימוש במכשיר 'בידן' בשבת

**כה.** המשתמש במכשיר 'בידן' לניקוי אחרי עשיית צרכים, כשסופג את המים יקח הרבה ניירות ביחד כדי שלא יהיה בודאי סחיטה בנייר עצמו [ובודאי לא יסחוט ממש]<sup>12</sup>, וכן יש להיזהר לא לסחוט שיער<sup>13</sup>, ולכן במקום שיש שערות ינגב בעדינות<sup>14</sup>.

עז. מ"ב סי' ש"כ סקי"א וסקי"ב. ולכאו' ה"ה בנידו"ד. וע"ע בס' קובץ תשובות שם.

עח. מג"א סי' שכ"ו סק"ח ומ"ב שם סקכ"א. ומעיקר הדין יש צדדים להקל ברחיצת השיער והזקן כמש"כ בשש"כ פי"ד הע' א' בשם הגרשו"א זצ"ל. [ובאגרו"מ ח"א סי' קל"ג מתיר לרחוץ השיער והזקן, אמנם זה מפני שפירש דברי הב"י ביו"ד סי' קצ"ט שמותר לרחוץ שערו כשאינו מתכוין לסחוט, אך המג"א שם פי' דבריו לא כן, וכמב' במחה"ש שם, וע"ע בשבט הלוי ח"ה סי' מ"ה מה שהעיר על דבריו].

עט. ע"פ האגרו"מ ח"ב סי' ע' שאין איסור שרייתו זהו כיבוסו בהם וגם אין חשש שמא יסחוט כי לא מקפיד עליהם, וגם אם יש פס"ר שייסחט יש להקל – אמנם ודאי עדיף להימנע מלהגיע לפס"ר שייסחט, וכנ"ל בהע' מ"ה.

פ. סי' ש"כ סוסקנ"ה וסי' ש"ב, ט' באה"ל ד"ה אסור וסי' שכ"ו סקכ"א, ולרוב הפוסקים האיסור משום מלבן כמו שנתבאר שם ובחזו"א סי' נ"ו סק"ה ובקובץ תשובות ח"א סי' כ"ז, אמנם לדעת האגרו"מ [ח"א סי' קל"ג] והשבט הלוי [ח"ה סי' מ"ה] האיסור משום דש.

פא. כנ"ל בסעי' כ"ז.

כך שאין סחיטה בשיער, ועי' גם מנחת ברוך סי' פ"א וקובץ תשובות ח"א סי' כ"ז שעמדו בקושיא זו. ואמנם אפשר ליישב ששמן אסור לסחוט לאיבוד, ומה שאנחנו אוסרים גם מים לאיבוד הוא משום החשש למלבן, ולענ"ד אפשר שזו כוונת הפמ"ג בסקכ"ג הנ"ל. [ועי' או"ז ח"ב הל' שבת סי' נ"ט שמחלק בין מים הבלועים באוכל למים הבלועים בבגד, ועי' גם תו"ש סי' ש"כ סקל"ט מש"כ על סחיטת שיער השפם].

עד. באה"ל וקובץ תשובות שם. ועי' בבי' הגר"א סי' ש"ב, ט' ד"ה ויש.

עה. כן מורה הגריש"א זצ"ל, וכן דעת הגר"ק שליט"א, ועי' קצוה"ש סי' קל"ג סק"ו שכתב כן בשם הבן איש חי. אמנם בס' אז נדברו ח"א סי' נ"ה כתב להחמיר בזה כיון שכוונתו להדיא לסחוט את המים משערו בזמן הניגוב. ולהגרנ"ק זצ"ל מותר להניח המגבת על ראשו בזהירות אך לא להתנגב ממש.

עו. עי' מחצית השקל סי' ש"כ על המג"א סקכ"ג מה שהביא בשם התוספת שבת כשיטת הרשב"א בשבת קכח: להתיר סחיטת שיערו ומה שדן בדבריהם, אבל במג"א ובמ"ב [סקנ"ה] כתבו לאסור סחיטת שיער וכנ"ל, ואולי במקום כבוד הבריות היה מקום להקל, אך הרי יכול למצוץ בפיו. ועיין בס' קובץ תשובות ח"א סי' כ"ז דעת הגריש"א זצ"ל בזה.

סימן טז

## הלכות צד וחובל [ושאר דיני בעלי חיים]

### כללי מלאכת צד\*

א. איסור צידה מדאורייתא הוא כאשר צד ותופס בידיו בעל חי שדרך לצוד אותו או שסוגר בעל חי שכזה בתוך חדר קטן שיכול לתפוס את הבעל חי הניצוד בריצה אחת מבלי שיצטרך להינפש במהלך הריצה אחריו.<sup>ב</sup>

ומדרבנן אסור לצוד אף בעל חי שאין דרך לצוד אותו ואף בחדר שאינו יכול לתופסו בריצה אחת מבלי לנוח בינתיים. ולכן, אסור לסגור את מכסה פח האשפה על בעל חי

האדם]. ולכן הצד ארי אינו חייב עד שיכניסנו לכלוב שלו, כיון שעדיין אינו מרגיש משולל חירות וכמש"כ רש"י שכשכועס משחית הכלוב והולך, ורק כשנמצא בכלוב המיוחד שלו אז מרגיש שהוא ניצוד וכלוא [ובב"י פי' ששם מקומו ונחשב ניצוד כיון ששם האדם רוצה שיהיה, והוא לשיטתו שצידה היא השתלטות האדם על הבע"ח הניצוד, ולשיטתו אין איסור לסגור תיבה על זכובים כיון שכשיפתח התיבה יברחו כולם א"כ אין לאדם שליטה עליהם ורק בדבורים בכורות יש איסור לפי ששם מקומו והיא השתלטותו שנמצאים במקום שרוצה שיהיו]. ולפי זה, אסור לצוד בעל חיים שקל לתופסו [כמו נמלה או צב] מפני שאין יסוד מלאכת צידה השתלטות האדם על בעל חיים אלא שלילת חירותו של הבעל חיים, ולכן גם בבע"ח כזה שקל לתופסו בכל עת יש איסור צידה. ועי' לקמן סעיף ח' שכן פסק הגריש"א זצ"ל, אבל הגרשז"א זצ"ל מתיר לצוד בע"ח שקל לתופסו בכל עת, וצ"ל שסובר שבע"ח כזה מוגדר משולל חירות תמיד כיון שתמיד אפשר לתופסו. וזה הטעם להיתר צידת פרה וסוס [סי' שט"ז סקנ"ט] כי לא מפריע להם להיתפס ואין כאן 'שלילת חירות'.

ב. סי' שט"ז, א', ג' וסק"ד וסקי"ב.

א. גדר מלאכת צד היא שלילת חירותו של הבעל חי הניצוד, ואין הבדל אם האדם מצליח לשלוט עליו או לא. ולכן אסור לסגור זכובים בתוך ארון גם אם ודאי יברחו כולם כשיפתח את הארון ולא ישארו בידיו, וכמו שנפסק בסי' שט"ז, ג' וסקט"ז, וכתב החזו"א סי' נ"ב סקט"ו שנחלקו בזה הטור והרמ"א, וכיון שלהלכה נקטינן כהרמ"א לכך יש לדון כל מלאכת צידה שהיא שלילת חירותו של הבע"ח ולא השתלטות האדם על הבע"ח.

ולפי זה כל ענין 'ניצוד בחד שחיה' הוא סימן אימתי הבעל חי מרגיש ניצוד ומשולל חירות, שאם אי אפשר לצודו בחד שחיה אם כן עדיין אינו מרגיש משולל חירות כל כך [ולכן אינו תלוי בכל אחד ואחד לפי כוחו וזריזותו, לפי שאינו טעם האיסור אלא רק סימן מתי הבעל חי מרגיש ניצוד וכלוא שאז קל לתופסו]. ולפי זה נראה שמוותר להכניס פרי שיש בו תולעים לתוך קופסה אף שהקופסה סגורה מכל צד, כיון שיסוד צידה היא שלילת חירותו של הבע"ח, אם כן בכה"ג לא נשללה חירותו של הבע"ח כי מקומו הוא בתוך הפרי [ולצד שצידה היא שליטת האדם בבע"ח ודאי מותר כי התולעים אינם בורחים אף פעם ותמיד הם בשליטת

[כגון זכוב או חתול] הנמצא בפנים<sup>2</sup>. ואם אינו ניצוד בשחיה אחת, עיין בהערה<sup>7</sup>. איסור צידה כולל איסור לפרוס מצודה או מלכודת לבעל חי בשבת<sup>8</sup>\*, אבל בערב שבת מותר לפרוס או לפתוח מלכודות לבעלי חיים אף שיודע שהבעל חי יתפס שם בשבת<sup>1</sup>. בדין צידת בעל חי שאינו פרה ורבה, עיין בהערה ל"ט.

### אלו בעלי חיים נחשבים יש במינו ניצוד

ב. דבורים לא נחשבים יש במינו ניצוד<sup>1</sup>, [ויש חולקים].

דגים נחשבים יש במינו ניצוד.

ציפורי דרוור של ימינו יש להסתפק אם נחשב במינו ניצוד<sup>2</sup>.

כלב נחשב יש במינו ניצוד.

ו. סי' רנ"ב, א', ה' וסקמ"ח.

ז. ואף שצדים אותם, אין זה לאכילה או לשימוש בהם אלא רק שיעשו דבש. סי' שט"ז סקי"ג.

ח. בגמ' ובשו"ע נקטו בפשיטות שכל ציפורים נחשבים יש במינו ניצוד ולא חילקו בין סוגי הציפורים ואולי כיון שיש בציפורים מינים ניצודים א"כ אין לחלק בין סוגי הציפורים, וכן משמעות לשון המ"ב שדגים נחשבים יש במינו ניצוד ולא חילקו בין סוגי הדגים. וציפורי דרוור שלנו אינם ניצודים כלל ואינם הציפורי דרוור המוזכרים בשו"ע שכתב עליהם הפמ"ג שהם משוררים ומפטטים ולכן נלקחים לטהרת המצורע ואולי הם היו ניצודים כדי לשמוע שירתם אך ציפורים שלנו אינם ניצודים כלל, אך אפשר שאין לחלק בין מיני הציפורים וכיון שיש ציפורים שניצודים א"כ כל מיני הציפורים נכללים בשם יש במינם ניצוד.

ג. ולכן אסור לסגור פח אשפה שבבית על זבובים או פח אשפה ברחוב על חתולים [וחתולים יתכן שנחשבים יש במינו ניצוד, וצ"ע].

ד. אם מתכוון לצודו שם, ודאי אסור. ואם אינו מתכוון לצודו שם, וגם לא ניחא ליה כמה שהם סגורים שם [כגון זבובים שבפח אשפה ברחוב], יש להקל כיון שהוא פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן [לא ניצוד בחד שחיא ואין במינו ניצוד, ולגבי חתולים - צ"ע], ועי' לקמן הע' י"ד שיש המפקקים בהיתר זה. אמנם, הרבה פעמים ניחא ליה שיצודו שם [כגון חתולים שמפחד מהם], ואף שהניחותא אינה מתכלית המלאכה אפשר דחשיב ניחא ליה, ובשעה צ"ב בסי' של"ז סק"ב משמע שההיתר רק כשלא ניחא ליה.

ה. סי' שט"ז סקי"ח. ובתוס' שבת יז: כתבו דחיוב יש רק אם בשעה שפורס המצודה נתפס הבעל חיים, ועי' סי' רנ"ב סק"ז.

\* ובמנ"ח [מוסף השבת מלאכת צד] הקשה הרי הבעל חיים ניצוד מאליו א"כ מדוע חייב אף כשנתפס מיד הרי הוי גרמא. וצריך לומר שזו צורת מלאכת צידה ולכן חייב אף בכה"ג, וכחורש שחייב אף שהשור חורש והוא רק מוליכו מפני שזו צורת המלאכה.

וכעין זה ביאר המ"ב סי' שט"ז סוסק"י את דברי הרמב"ם שהמבהיל בעל חיים עד שבא הכלב ותפסו חייב ואף שהוא רק גורם לצידה וגם הוא כשניים שעשו ופטורים, מ"מ כיון שזו צורת המלאכה וזה דרך הציידים חייב. וע"ע אבנ"ז או"ח סי' קצ"ו ושבט הלוי ח"ג סי' נ"ב מש"כ ע"ז.

## סגירת ארון או קופסא שיש שם זבובים

ג. איסור צידה הוא אף כשהאדם אינו יכול להשתמש בבעל חי הניצוד<sup>ט</sup>. ולכן, אסור לסגור ארון או קופסה או מגירה שיש בהם זבובים גם אם יודע שכשיפתח את הארון או הקופסה בודאי יברחו כל הזבובים, וראה בהערה א' עוד ביוצא להלכה מגדר זה.

## החלשת בעל חי

ד. אין להחליש בעל חיים עד שיגיע למצב שאינו יכול לברוח [אף אם אינו תופס אותו כלל].<sup>י</sup> ולכן, אין לחבוט במגבת על בעלי חיים מעופפים באופן שיחלשו לזמן מה ולא יוכלו לעוף. וכן אסור להתיז תרסיס על דבורה כדי שידבקו כנפיה ולא תוכל לעוף<sup>יא</sup>.

בעל חיים שנחלש אסור לצודו<sup>יב</sup>.

## צידה במקום צער

ה. באופן שהצידה מדאורייתא - בעל חיים שדרך לצוד אותו, בחדר קטן שיכול לתפוס בשחיה אחת מבלי להינפש - אין להתיר צידה בשום אופן.

באופן שהצידה מדרבנן, יש להתיר במקום צער כשאין כוונתו לצוד את הבעל חי, ולכן מותר לסגור חלון מפני הקור אף אם נמצאת ציפור בתוך החדר<sup>יג</sup>.

יב. סי' שט"ז סק"ט. והיינו דאיסורא דרבנן שייך אף בבעל חיים כזה, משום שאע"פ שקל לתופסו מ"מ אסור לצודו משום שעדיין הוא בן חורין עד שיתפסנו וכפי המתבאר לעיל [הערה א'] שאיסור צידה הוא שלילת חירותו של הבע"ח.

יג. שם סק"ה. וטעם ההיתר מבואר בנשמת אדם [כלל ל' סק"א] מצד פס"ר דלא ניחא ליה, ולפי"ז אין להתיר מטעם זה לצוד בע"ח שמצער שודאי ניחא ליה הצידה. ולקמן יבואר שהתירו לצוד בפרעוש המצער או עוקצו [או שהוא על בשרו] שיש צער גדול ובמקום צער כזה התירו אפילו איסור דרבנן בידיים [שם, ט' וסקל"ז].

ט. מ"ב סי' שט"ז סק"ז. והיינו שלמעשה הכרעת הפוסקים היא שמהות מלאכת צידה היא שלילת חירותו של הבע"ח, אף שלאדם אין שליטה עליו, וכן מבו' בב"ח ובמג"א ובפמ"ג ובמחה"ש וכ"כ החזו"א [סי' נ"ב סקט"ו] בבי' המח'.

י. הבאה"ל [סי' שט"ז, ב' ד"ה און] מסתפק מה הדין בזה ונשאר בצ"ע, ולכן אין לעשות כן. [ואף שצידה היא שלילת חירותו של הבעל חי, אפשר שמניעת אפשרות ריצה היא גם כן שלילת חירות מסוימת לזמן קצר].

יא. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

[בציפורי דרור של ימינו יש להסתפק אם מותר לסגור חלון כשאין כוונתו לצוד את הציפור כשאינו במקום צער<sup>17</sup>].

באופן שהצידה מדרבנן מפני שתי סיבות, גם בעל חי שאין דרך לצודו וגם בחדר גדול שאינו נתפס בשחיה אחת, מותר לסגור דלת או חלון כשלא מתכוון לצודו ואפילו שלא במקום צער, אבל אסור להתכוון לצודו אף במקרה כזה. ולכן, אם יש ציפורים או רמשים ["מקקים"] בחדר מותר לסגור דלת או חלון בלי כוונה לצוד. ויש המפקקים על היתר זה<sup>18</sup>.

### צידה מחדר גדול לחדר קטן

ו. יש שאמרו<sup>19</sup> שמותר להכניס בעל חי שנמצא במקום שאינו נתפס בשחיה אחת למקום אחר קטן יותר שגם בו אינו נתפס בשחיה אחת. ולכן, לשיטה זו, מותר לסגור דלת של חדר שיש בו ציפור דרור או דבורה או "מקק" אם דלת הבית והחלונות כבר סגורים, ויש שנסתפקו בזה. ועיין בהערה !.

טז. הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פכ"ז הע' קכ"ב]. ובקצוה"ש [סי' קכ"א סק"ב] הסתפק בזה. אמנם בבאה"ל בסי' ש"מ, א' ד"ה ומלקט משמע שיש איסור מדרבנן בבורר חלק מן הפסולת ובמלקט שעה אחת, ומשמע שיש איסור דרבנן גם בקידום מלאכות, וא"כ גם במיקל על הצידה צריך להיות כך. ובבאה"ל ריש סי' שט"ז [סוד"ה שהם] הסתפק האם יש איסור מדרבנן להכניס בעל חי שיש במינו ניצוד לתוך חדר שיש בו חלון פתוח [כיון שמיקל על הצידה, ומ"מ הרי יכול לצאת מהחלון] וכתב שמותר לסגור דלת בחדר שהבעל חי כבר נמצא בו ויש בו חלון קטן פתוח [שאינו נחשב מיקל על הצידה], ונידון זה חמור יותר כיון ששם יש לדון לקולא שאינו נחשב צידה כלל אם יש חלון פתוח. ואם אין כוונתו בסגירת הדלת לצידת הבעל חי יש לדון לקולא שאין חשיבות לקידום מלאכה אלא רק כשמתכוון לתועלת המלאכה אבל אם לא מתכוון לזה אין לאסור אפילו אם ודאי שתיעשה המלאכה, וצ"ע עוד.

יד. אם כל הציפורים נחשבים במינו ניצוד (עיין לעיל הערה ח') א"כ איסור הצידה הוא רק דרבנן אחד - שאין נלכד בשחיה אחת ומותר רק במקום צער כשאין כוונתו לצוד אותו, ואם ציפורי דרור נחשבים אין במינו ניצוד א"כ להמשנ"ב מותר לסגור חלון כשיש ציפור דרור דהוי פס"ר בתרי דרבנן - אין במינו ניצוד ולא ניצוד בשחיה אחת, וכמב' בשעה"צ סי' שט"ז סק"ח. אך יש המפקקים בהיתר זה, עיין לקמן בסי' מ"א סי"ד שהחזו"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל פקפקו בהיתר זה.

טו. בדין פס"ר בתרי דרבנן ע"י שעה"צ סי' שט"ז סק"ח וסי' של"ז שעה"צ סק"ב, ועיין עוד לעיל הערה י"ד, ובשעה"צ סי' של"ז סק"ב הצריך שיהיה פס"ר דלא נוחא ליה, אך בסי' שט"ז לא הזכיר זה. ולגבי סגירת דלת של בית גדול או חדר גדול שיש בו זכוב, הדבר תלוי אם הזכוב מרגיש 'משולל חירות' ומרגיש ניצוד, וכנ"ל בהע' א' (ובדרך כלל אם הוא כלוא בחדר אחד הרי ניכר שמנסה להימלט).



## צידת בעל חי עוקץ או מפחיד

ז. נמצא על בשרו פרעוש או שאר בעל חיים עוקץ ועוקצו מותר לצודו ולהשליכו לארץ, אבל לא להורגו. נמצא על בשרו ואינו עוקצו גם כן מותר לצודו ולהשליכו לארץ. ויש מחמירים<sup>11</sup>.

נמצא על בגדיו פרעוש או בעל חיים עוקץ, אם נמצא על בגדיו מבפנים לכתחילה ישליכנו לארץ מבלי לצודו ואם אי אפשר להשליכו לארץ בלא לתופסו אין למחות ביד המקילים לצודו ולהשליכו, ואם נמצא על בגדיו מבחוץ אסור לצודו כלל אלא ישליכו לארץ.

בכל המקרים שהותר לצודו, אין לחוש לאיסור מוקצה [כל בעלי החיים הינם מוקצה בשבת]<sup>12</sup>.

ויש שהורו מטעם זה שמותר לצוד מקק כשיש צער גדול לבני הבית, אבל אסור להורגו אלא ישליכנו החוצה, ואין לחוש לאיסור צד ולאיסור מוקצה<sup>13</sup>.

ל"ד אימתי התירו איסורי שבות במקום צער.  
 יח. מפני שהוא כקוץ שאין איסור מוקצה בטלטולו מפני שעלול להזיק כמבוי' בסי' ש"ח סעיף י"ח, וכשברי כלים שנמצאים במקום שיכולים להזיק שמותר לטלטלן משם כמבוי' בסי' ש"ח, ו' א"נ הכינה או הפרעוש הם כגרף של רעי שמותר לטלטלו. ע"פ הפמ"ג סי' שט"ז במ"ז סק"ח ותהל"ד סי' שט"ז סקי"ט. ועי' ברא"ש ריש פ' שמונה שרצים ומג"א סי' שט"ז סקי"ח.  
 יט. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. והיינו מפני ש"מקק" קל מפרעוש, שבפרעוש יש רק חשש עקיזה ובזה לא התירו אם אינו עוקצו, אך כאן הצער הוא עצם הימצאותו במקום ולכן נחשב במקום צער גם אם לא מזיקנו. ובארחות רבינו [ח"א עמ' קמח] כתב שהחזו"א זצ"ל התיר אף להרוג מרבה רגליים [אולי הכוונה ל'נדל' שעקיזתו כואבת] משום פחד הילדים, ושמעתי מהגר"ח ק שליט"א שטעמו ע"פ המבואר במ"ב סי' שכ"ח סקל"ח שדלת שנסגרה על ילד קטן מותר לפורצה שפחד הילדים עלול אף לגרום לפיקו"נ.

זו. סי' שט"ז סקל"ז ושעה"צ סקס"ג, והיינו שבמקום צער העקיזה לא גזרו רבנן איסור. ועי' תהל"ד סי' שכ"ח סקמ"ט שביאר אימתי התירו רבנן דבריהם במקום צער ואימתי לא התירו [פרעוש אין במינו ניצוד וגם הוא מלאכה שא"צ לגופה]. ואינו דומה למש"כ בסעיף ה' שמותר רק כשאינו מתכוין לצוד, ששם אין צער הגוף גדול כמו כאן שעוקצו אלא רק צער של קור. ובאמת יש לברר אימתי התירו רבנן איסורי שבות במקום צער ואימתי לא, שהרי במקום צער עקיזה התירו איסור דרבנן ובמקום צער של קור לא התירו, וגם חולה שאיב"ס ונפל למשכב מחמת חוליו לא התירו איסורי שבות ע"י ישראל אם לא בשינוי אף שודאי יש לו צער גדול אם נפל למשכב וכן לא התירו אמירה לנכרי במקום צער של קור אם אין חשש שיחלה כמבוי' בסי' רע"ו, ה' [המג"א והגר"א נחלקו בזה שם, אך כן נפסק להלכה], וגם במפיס מורסא [סי' שכ"ח, כ"ח] כ' הבאה"ל שההיתר רק ביד ולא בכלי שלא התירו שבות כדרכו במקום צער, ועיין בסי' מ"א סעיף

## צידת בעל חי שתמיד קל לצודו

ה. נחלקו הפוסקים אם מותר לצוד בעל חיים שאפשר לצודו בכל עת [כגון צב או חילזון], יש המתירים ויש האוסרים<sup>כ</sup>. ולכן, כינה או נמלה הנמצאים על בגדיו מבחוץ וקל מאוד לתופסם, יש המתירים לתופסם בידו ולהשליכם [אם הם מאוסים וממילא הם גרף של רעי ואינם מוקצה], ויש האוסרים לעשות כן אלא ינערם ממנו בגופו. ואם מותר להשליכם בידיו בלי לתופסם, ראה בהערה<sup>כא</sup>.

## סגירת מגירה שאולי יש בה זבובים

ט. מגירה שיש בה זבובים ורוצה לסגור את המגירה, ינפנף את הזבובים בידיו ויסגור את המגירה, ואינו צריך לבדוק אם נשארו זבובים במגירה, אלא כיון שסילק בידיו את הזבובים ואינו רואה לפניו זבובים מותר לסגור את המגירה<sup>כב</sup>.

## צידת תולעים בפי הטבעת וצידת כינים

י. תולעים הנמצאים בפי הטבעת ומצעים אותו, מותר לצודם<sup>כג</sup>, וכן אפשר להקל להורגם במקום צער גדול<sup>כד</sup>.

פתח קטן ולא יסגור עד הסוף ואחרי זמן יחזור למקרר ויסגרנו שהרי יתכן שכבר יצאו הנמלים וכמש"כ בסעיף ט'.

כא. אין איסור צידה בלי לתופסם. ומצד מוקצה אם הם גרף של רעי מותר לטלטלם, ולענין כינה המוזכרת בשו"ע, הפמ"ג בסי' שט"ז במ"ז סק"ח הסתפק אם נחשבים לגרף של רעי שמותר לטלטלו, והתהל"ד [סקי"א] צידד להקל שהוא כגש"ר. גם יש היתר לטלטל מוקצה שיכול להזיק, אלא שכינה על בשרו וכל שכן נמלה אינם מזיקים.

כב. ט"ז בסי' שט"ז, הביאו הבאה"ל שם סעיף ג' ד"ה ולכן.

כג. נתבאר לקמן [בהערה ל"ט] שמותר לצוד בע"ח שאינו פרה ורבה, אך התולעים כן פרים ורבים, ומ"מ אפשר להקל לצודם משום שגורמים צער הגוף וכמו שהתירו לצוד פרעוש העוקצו משום צער הגוף וכנ"ל בסעיף ז'.

כד. ראה לקמן סעיף כ"ב ובהערות שם.

כ. אף שבע"ח חולה וחלש אסור לצודו אף אם אינו יכול לזוז ממקומו [עי' סי' שט"ז סק"ט], מ"מ דעת הגרשז"א זצ"ל שזה דוקא במין בע"ח שצריך להתאמץ כדי לצודו אבל בעל חי שהוא מין שקל לצודו תמיד אין איסור צידה שייך בו, ועי' תהל"ד סי' שט"ז סקי"א. ולהגרשי"א זצ"ל אין להתיר צידה בבעל חיים משוחרר אף אם קל לצודו, ואף שאין חיוב בצידתו [עי' תורי"ד חגיגה יא.] מ"מ אסור כיון ששולל את חירותו של הבעל חי. ומהיתר פילוי כינים מבגדים [בשבת יב.] אין להוכיח, דהתם מותר כיון שהוא מין שאינו פרה ורבה, כמב' בראשונים שם.

ובאמת לפי מה שנתבאר [בהערה א'] שצידה יסודה שלילת חירותו של בע"ח אסור לצוד בעל חי שקל לתופסו כיון שמצד עצמו הוא בן חורין עד שיתפסוהו, ויש לדחוק שדעת הגרשז"א זצ"ל שכיון שקל לתופסו א"כ הוא נחשב משולל חירות תמיד. ובע"ח שנחלש ודאי אסור לתופסו משום שעדיין הוא בן חורין אע"פ שקל לתופסו. מקרר שמצאו בו נמלים, לאוסרים לצודם ישאיר

וכן מי שיש לו הרבה כינים בראשו וגורמות לו צער גדול, מותר לו לטרק הראש ולצודם<sup>כ</sup>, ואם הסירוק אינו עוזר ויש לו צער גדול במיוחד, יש להקל להשתמש בחומר הגורם להריגתם<sup>כ</sup>.

### צידת בעלי חיים ביתיים

**יא.** אפילו בהמה חיה ועוף ביתיים שהורגלו לבית וקל לתופסם וגם מזונותיהם מוטלים על בעה"ב, אם ברחו מן הכלוב שלהם אסור להחזירם, אבל מותר לומר לנכרי לתפוס בע"ח כאלו ולהחזירם לכלוב וכן מותר לעמוד בפניהם שלא יברחו הלאה כדי שיחזרו לבית, וכן אין צריך למחות בקטנים הצדים אותם. בעלי חיים ביתיים [שהורגלו לבית וכו' כנ"ל] שאינם בורחים כלל כשתופסים אותם, מותר לדחותם חזרה לכלוב או לרדוף אחריהם שיכנסו לכלוב [ולא יתפסם בידים מפני שהם מוקצה] אבל לא לצודם ממש<sup>כ</sup>. ואם כוונתו בצידה שלא יזיקו את הבית אפשר שיש להקל<sup>כ</sup>. ואמנם, אם ברחו מן הכלוב לחדר קטן שניצודים בו בשחיה אחת [בלי שיצטרך לנוח באמצע], מותר לצודם בדחיה לכלוב או לרדוף אחריהם שיכנסו לכלוב.

**יב.** בהמה חיה ועוף ביתיים שעדיין לא הורגלו לכלובם ולביתם, אסור לצודם בכל אופן<sup>כ</sup>.

### צידת אדם

**יג.** מותר לצוד אדם ולתופסו ואין בזה איסור צידה. [ויש שכתבו שיש צידה בתפיסת אדם כשאינו ניצוד ועומד. תינוק הוא ניצוד ועומד תמיד ולא שייך בו נידון זה כלל]<sup>ל</sup>.

פרס מצודה בים והתכוון להעלות דגים והעלה תינוק ודגים הואיל ופטר התינוק פטר הדגים, ומלשון פטר התינוק משמע שמצד עצמו שייך בו צידה רק פטר בו משום הצלת נפשות], וכ' שהגרשז"א וצ"ל אמר שודאי נידון זה רק בבני אדם המתבודדים ובורחים ביערות ושאר בני אדם אינם שייכים בצידה כלל.

אך בשו"ע סי' של"ט סעיף ד' מבואר שאין איסור בצידת אדם, שכתב שאסור לתפוס לבית הסוהר בשבת משום שאין דנים בשבת ולא הזכיר שם חשש איסור צידה.

כה. וכנ"ל שבמקום צער מותר. ועיין בסי' ה' סעיף ל"ג ובהערה שם מדוע אין בזה איסור בורר. כו. וכמבואר לקמן סעיף כ"ב.

כז. סי' שט"ז, י"ב ומ"ב ובאה"ל שם.

כח. שם סקנ"ח, ועיין בבאה"ל שם ד"ה לצוד.

כט. שם סקנ"ח וסק"ס ובאה"ל שם ד"ה לצוד.

ל. בשש"כ פכ"ז הע' קי"ט הביא בשם ספר קובץ על הרמב"ם [פ"י הכ"ב] שיש איסור צידה אפי' באדם [ודייק האבנ"ז מלשון תוס' במנחות סד.

## דיני חבלה ונטילת נשמה

### כללי חבלה ונטילת נשמה

**יד.** אסור להרוג כל בעל חי<sup>א</sup>, וכן אסור לחבול בכל בעל חי, שכל הוצאת דם מגוף בעל חי הוא נטילת הנשמה שבאותו מקום<sup>ב</sup>. ולכן אף בעצמו אסור לחבול.

ואם חובל באדם כדי לצער דרך נקמה, נחלקו הרמב"ם והראב"ד אם איסורו מדאורייתא או מדרבנן<sup>ג</sup>.

איסור חבלה הוא גם בנצרך הדם תחת העור<sup>ד</sup> [ולא יצא החוצה]. ויש להיזהר שלא לגרום לזה.

### קילוף גלד ומציצת דם שבין השיניים

**טו.** אסור לקלף גלד של מכה אם ודאי תצא טיפת דם משום כך, וכן אסור למצוץ דם שבין השיניים, וכן אסור ללחוץ ולכווץ פצע אם ודאי תצא טיפת דם מחמת כך, וכן אסור להניח על מכה משחה או תרופה השואבת את הדם מהמכה<sup>ה</sup>.

### הוצאת קוץ ונקיבת מוגלה

**טז.** מי שתקוע לו קוץ בבשרו והקוץ מכאיב לו, יכול להוציא את הקוץ בזהירות אם אין ודאות שיצא דם.

להוצאת הדם. ועי' רש"י ריש מתני' שמונה שרצים [קז]. שכתב ג"כ משום צובע, ועי' באה"ל שם.

לג. שם סק"ל ובאה"ל שם. ונראה ברור שגם בדיקת דם נחשב שצריך לדם להשתמש בו לאיזה דבר [עי' לקמן סי' מ"א סעיף ח'], ולפי"ז אין להתיר אמירה לנכרי להוציא דם מתינוק בשבת כדי לדעת אם אפשר למולו שאין מתירים אמירה לנכרי במלאכות דאורייתא לצורך מצוה.

לד. סי' שט"ז, ח' וסקכ"ט וסק"ל.

לה. משום איסור חובל. סי' שכ"ח, מ"ז וסי' שט"ז סק"ל וסי' שכ"ח סק"צ וסקקמ"ז וסי' שכ"ז סק"ט.

ומתפיסת המקושש אין להוכיח שמותר לצוד אדם, שאפשר שתפסוהו רק במוצ"ש [עי' נחל קדומים לחיד"א שכתב כן], א"נ לא שמרו שבותין במדבר-וצידת אדם ודאי רק מדרבנן שהרי אין במינו ניצוד, ועי' בדרור יקרא עמ' קפת דברי רבינו יהונתן איבשיץ זצ"ל אם שמרו שבותין במדבר, וע"ע קוב"ש בב"ב אות שסח על זה [ואפשר דאבילות שאני שמה תיקן אבילות לישראל - עי' רמב"ם ריש הל' אבילות].

לא. משום איסור שוחט שהוא אב מלאכה.

לב. סי' שט"ז סקכ"ט. ועי' באה"ל שם ד"ה והחובל שלדעת הרמב"ם האיסור משום מפרק תולדה דדש, ולשיטתו התיקן צריך להיות בצורך

ואם אי אפשר בשום אופן להוציא את הקוץ בלא שיצא דם, נראה שגם כן מותר להוציאו אם יש צער שהקוץ תקוע ל<sup>י</sup>.

מוגלה המכאיבה לאדם, מותר לנוקבה ביד כדי שהמוגלה תצא ואע"פ שודאי יצא מעט דם המעורב עם המוגלה ל<sup>י</sup>. אבל אסור ללחוץ ולהוציא דם נוסף על הדם שבלוע ומעורב בתוך המוגלה. [ואם כוונתו בנקיבת המוגלה כדי לפתוח פתח לאויר אסור גם לנוקבה].

### קינוח שודאי מוציא דם

יז. מותר לקנח את פי הטבעת גם אם בודאי ייצא דם, משום שאסור להתפלל ולברך בלי הקינוח ל<sup>ח</sup>.

### בעל חי שאינו פרה ורבה

יח. אסור להרוג כל בעל חיים בשבת, ובשו"ע כתב שמותר להרוג כינים כיון שבעל חי שאינו פרה ורבה וגם אין הוייתו מן העפר מותר להורג ל<sup>ט</sup>, אך כינים שלנו כן פרים ורבים ואסור להורגם<sup>ב</sup>.

לט. שם, ט' וסקל"ח. ובבאה"ל שם כתב שאפשר שההיתר בצירוף מה שנתהוו מזיעה או בצירוף צערא ומאיסותא. ועיין שם סקמ"א שכל תולעים אסור להורגם אפילו אותם שנתהוו מן הפירות. וכתבו הרמב"ן ורשב"א שבת יב. וכ"כ שם בר"ן על הרי"ף שמותר לצוד בעל חיים שאינו פרה ורבה, וכן נפסק במ"ב סי' שט"ז סקל"ו [ולכאורה כל הריגת בע"ח היא גם צידתו ומדשרי להרוג בעל חי שאינו פרה ורבה א"כ מותר גם לצודו, אמנם ברשב"א [דף קכא: ד"ה ומיהו] מוכח שהריגת בעל חי איננה נחשבת צידה שהרי כתב להעדיף צידה מהריגה משום שלא ניכר כ"כ ולא כתב שבכל הריגה יש גם צידה]. אמנם למעשה כמעט כל בעלי חיים של ימינו פרים ורבים ואסור לצודם ולהורגם.

מ. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ואמר שהכינים המוזכרים בגמ' ובטוש"ע כנראה הם כינים אחרות כי הכינים שלנו הם פרים ורבים [ועיין בדרור

לו. במ"ב סי' שכ"ח סקפ"ח אוסר הוצאת קוץ אם פס"ר שיצא דם כיון שיש אפשרות להוציא את הקוץ בזהירות בלא שיצא דם, ומשמע שאם אין אפשרות כזאת בשום אופן יש להתיר במקום צער. ועי' באה"ל סי' ש"ח, י"א ד"ה הקוץ שציין לדברי החמד משה שמתיר בכל אופן, אבל במ"ב בסי' שכ"ח ובשעה"צ שם משמע כמו שכתבתי.

לז. סי' שכ"ח, כ"ה וסקפ"ט. ועי"ש בבאה"ל שבכלי אסור, דלא שרינן שבות כדרכו אפי' במקום צער. וטעם ההיתר, שבמקום צער לא גזרו רבנן, וכאן הוא רק מדרבנן דהוא משאצל"ג [שם סק"צ].

לח. תוס' בסוכה דף לג: ד"ה מודה כתב שמותר לעשות מלאכה שאצל"ג לצורך מצוה, וה"ה לפס"ר דלא ניחא ליה שאיסורו מדרבנן משום מלאכה שאצל"ג [עי' תוס' שם ובשבת דף עה. ד"ה טפין]. וכן נפסק במשנ"ב סי' תרמ"ו סק"ח.

## פתיחת ברוז והליכה על בעלי חיים

**יז.** יש להיזהר שלא לעשות מעשים הגורמים בודאי למיתת בעלי חיים. ולכן אסור לפתוח ברוז במקום שיש בעלי חיים [נמלים, זבובים] כשודאי ימותו על ידי כך, ולכן יסלק את הזבובים שרואה לפני שפותח את הברז, וכן אסור ללכת במקום שודאי יהרוג בעלי חיים בדרכו. אבל כשאין לו שום ענין בהריגת בעלי החיים יש להתיר בשני המקרים הנ"ל.<sup>א</sup>

## ריסוס קוטל חרקים

**כ.** אסור לרסס קוטל חרקים בשום אופן אף אם אין ודאות שימותו החרקים ממנו.<sup>ב</sup> [אך אם אינו מתכוין להמיתם אלא רק לסלקם מלפניו, מותר אם מרסס חומר חלש שאינו בהכרח ממית. ודע שלמעשה כיום כמעט לא שייך דין זה מפני שכל החומרים חזקים מאוד והורגים מיד ואסור לרסס אותם על החרקים גם אם החלזן פתוח. ולענין ריסוס בחדר אחר - עיין בהערה. ודע עוד שלא קיימים שום חומרים שגורמים

זה. ואם מסלק הזבובים שרואה, מותר לפתוח את הברז או להוריד את המים בשירותים וכנ"ל בסעיף ט'.]

**מב.** אף אם אינו פס"ר אסור כיון שרצונו להמיתם, וספק מלאכה אסורה מלבד במקום שאינו מתכוון למלאכה. אמנם אם אין רצונו להמיתם אלא רק להבריחם מותר אם אינו פס"ר.

לענין ריסוס בחדר אחר [לא בחדר שבו נמצאים החרקים], תלוי אם הריסוס מונע מהחרקים להיכנס או שהם נכנסים ומתים שאז נחשב גרם מלאכה ואסור מדרבנן, ושמעתי בזה דעות שונות אצל המומחים ורובם בדעה שנכנסים ומתים, וחרקים הסמוכים לריסוס בדרך כלל עוברים דרכו ומתים, ולמעשה אם כוונתו רק להרחיק את החרקים ולא להורגם אפשר להקל אם אין חרקים בחדר שבו הוא מרסס, ואף שבתוס' [שבת יז: ד"ה אין] משמע שאסור לפרוס מצודה בשבת שמא תיתפס חיה בשעת פריסת המצודה [והפמ"ג דן בזה בסק"ט], יש לחלק ששם מתכוון לצוד אבל הכא כיון שאינו מתכוון להריגתם אלא רק להרחקתם הוי כשאר אינו מתכוון שאם אינו פס"ר מותר.

יקרא עמ' שמג]. ועי' במכתב מאליהו ח"ד עמ' 355 הע' 4.

**מא.** נתבאר בסי' מ"א סעיף י"ט שכשאין שייכות בין מעשה האדם לבין התוצאה אין אסור במעשה אף אם ודאי תיעשה התוצאה האסורה, ולכן אם יש לו ענין שימותו הבע"ח שבכיוור או באסלה שבשירותים אסור לפתוח את המים כי פס"ר שימותו הבע"ח, אבל אם אין לו שום ענין בהריגתם אין לאסור את פעולת הורדת המים שאין לה שייכות כלל להריגת הבע"ח ומעשיו מוכיחים שנתכוין לדבר אחר [ועי' כע"ז בשבט הלוי ח"ו סי' צ"ד ומנחת יצחק ח"י סי' כ"ז]. וכן אם הולך ודורך על בע"ח אם אין לו שום ענין בהריגתם אין לאסור שאין שום שייכות בין הליכתו לבין הריגתם ואין לזה חשיבות מלאכה כלל. ומה שהמ"ב בסי' שט"ז סקמ"ח אוסר להרוג נמלים בהליכתו, היינו שרוצה להורגם אלא שעושה כן דרך הליכתו ולא במתכוין. ומה שהמ"ב [סי' של"ו סקמ"ה] אוסר לרוץ על עשבים גבוהים זה מפני שרוצה בתלישתם כי מפריעים לו לרוץ. ועיין עוד שם במש"כ בביאור דין

לעילוף החרקים או להרדמתם או לעיוורונם, אלא כל החומרים הורגים מיד בודאי, ולכן אין מקום להיכנס לדיון על חומרים כאלו].

### הריגת בעלי חיים העוקצים או נושכים

**כא.** דין בעלי חיים העוקצים ונושכים מחולק לשלש דרגות: א. בעלי חיים שאין במינן ניצוד שנשיכתם מכאיבה קצת - כגון יתושים - נתבאר דינם לעיל בסעיף ז' [אסור לצודם ואסור להורגם אלא אם כן נמצא על בשרו (ועוקצו) שאז מותר לצודם] ב. בעלי חיים שנשיכתם מכאיבה מאוד אבל אינה מסוכנת - כגון נחש לא ארסי - מותר לצודם ולהורגם אם רצים אחריו לנשכו אבל אם אינם רצים אחריו לנשכו אסור. וכן מותר לדרוס בעלי חיים כאלו ברגליים באופן שנראה כלפי חוץ שהולך לתומו אף שבאמת מתכוין לדורסם<sup>22</sup>, ועיין בהערה. ג. בעלי חיים שנשיכתן מסוכנת ועלולה להמית - כגון נחש ארסי וכלב שוטה - מותר להורגם גם אם אינם רצים אחריו ואף אם בורחים מלפניו<sup>23</sup>.

### הריגת בעל חי במקום צער

**כב.** במקום צער גדול הורו הפוסקים שאפשר להתיר הריגת בעל חי המצער [וכנ"ל בסעיף כ"א], ולכן אפשר להקל להרוג תולעים הנמצאים בפי הטבעת של ילדים ומצערם אותם מאוד, וכן אפשר להקל להרוג בעלי חיים עוקצים אם יש באזור רבים מאד כאלו ומצערם מאוד. אך בצער רגיל אין להתיר הריגת בעל חיים, ולכן אין להתיר הריגת מקק המפחיד את בני הבית. ועיין לעיל סעיף ח'<sup>24</sup>.

במקום צער, ומאידך גיסא בבאה"ל בסעיף ט' סוף ד"ה ואסור כתב שרק במין בע"ח שאין במינו ניצוד אפשר להקל במקום צער כי כל האיסור מדרבנן אבל באיסור שיסודו מדאורייתא אין להקל אף אם אין צורך לגוף המלאכה, וביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבסקמ"ו מיירי בצער גדול כמו שכתב המ"ב שם ולכן מותר במקום צער אבל בבאה"ל מיירי בצער רגיל ובזה אין להתיר בהריגה שעיקרו דאורייתא [והריגת התולעים היא בלאו הכי רק מדרבנן כיון שהייתן מן הגללים וכמש"כ המ"ב בסקמ"א]. ועיין עוד בס' מ"א סל"ד מתי התירו איסורי שבות במקום צער.

מג. סי' שט"ז, י' וסקמ"ו וסקמ"ז וסקמ"ח, ועיין באה"ל שם שהסתפק אם היתר זה רק כשנושפין בו [שורקין מתוך כעס] או לא. ועי' במ"ב שם שביאר שבבע"ח שבדרגה א' אין היתרים אלו לפי שאין בעקיצתן צער כ"כ.

מד. שם וסקמ"ב וסקמ"ה. ובשעה"צ שם סקע"ב הסתפק אם מותר לחפש אחריהם להורגם, וכתב שבמקום שרבים מצויים שם ודאי מותר.

מה. במ"ב סי' שט"ז וסקמ"ו כתב שכיון שאנו פוסקים שמלאכה שא"צ לגופה פטור ואיסורו רק מדרבנן א"כ דין הריגה כדין צידה ואפשר להקל

## שאר דיני בעלי חיים בשבת

### מוקצה בבעלי חיים

**בג.** כל בעלי חיים, ואף בעלי חיים שלו, הם מוקצה בשבת ואסור לטלטלם וכדלקמן בסי' כ"ג סעיף ח'. ואף במקום צער בעלי חיים אין להתיר. ויש שהתירו במקום צעב"ח והפסד. אמנם התירו חז"ל ביטול כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים וכן התירו טלטול מקצת מוקצה במקום צער בעלי חיים וכן התירו אמירה לעכו"ם לטלטל מוקצה במקום צער בעלי חיים, ועיין בסי' כ"ד סעיף כ"ד. ובדין יחוד בעל חי למשחק, עיין בסי' כ"ג הערה מ"ב.

### שביתת בעלי חיים ממלאכות

**כד.** אדם מצווה על שביתת בעלי החיים שלו בשבת, ולכן אסור לו ליתן לבע"ח שלו לעבור על אחת מל"ט מלאכות האסורות בשבת, וכן אסור להשכיר או להשאיל בעלי חיים שלו [שרגילים לעשות בהם מלאכה] לנכרי שישתמש בהם בשבת למלאכות האסורות<sup>11</sup>, אבל מותר לו להניח את בהמתו ליד שדה שתאכל משם אף שיש בזה מלאכת קוצר<sup>12</sup>.

### שימוש בבעלי חיים

**כה.** אסור לרכב על גבי בהמה, וכן אסור להישען עליה, וכן כל שימוש אחר בבהמה אסור<sup>13</sup>.

### איסור מחמר

**כו.** אסור להנהיג בעל חיים שיש עליו משאוי ואפילו בעל חי של אחרים אסור, ואפילו להנהיגם בקולו אסור<sup>14</sup>. [ניש להיזהר אם רואה בעל חי הנושא עגלה או

על בעל חי יש גם כן איסור מחמר וגם שביתת בהמתו והם אסורים מדאורי', וצ"ל שרוכב עליה בלי שהולכת או שרוכב על בהמה של אחר ולכן אין שביתת בהמתו וגם כן אינו מחמר אלא הולכת בעצמה, ובזה נשאר רק איסור דרבנן שאסור לרכוב על בהמה. ועי' סי' רס"ו, ב' וסק"ח.

מט. סי' רס"ו, ב' וסק"ז וסק"ח.

מו. סי' רמ"ו, ג' וסקי"ט ובאה"ל שם ד"ה בהמתו. וסי' ש"ה סקע"ז.

מז. סי' שכ"ד, י"ג וסקל"ג. מפני שנאמר "למען ינוח" וכו', ואם לא נתיר לו לאכול מן השדה אין זה נח אלא צער.

מח. סי' ש"ה, י"ח. ואיסור זה מדרבנן שמא יחתוך זמורה כדי להנהיגה. והנה, בדרך כלל רכיבה



דבר אחר שלא להגביה קולו עליה, שאם יברח הבע"ח מעט, כבר יהיה מחמר<sup>נא</sup>. ועיין עוד בהערה<sup>נא</sup>.

### האכלת בעל חי

**כז.** אסור להאכיל בעל חי שיכול להשיג את מזונותיו לבד, ולכן מותר להאכיל בעל חי שלו שנוקק למזונות ואינו יכול להשיג לבד מזון, ויש מקילים ליתן לו סוג מזון שאינו יכול להשיגו אף שיכול להשיג מזון אחר<sup>נג</sup> [וראה בהערה]. וכן מותר ליתן מזונות לפני כלב אפילו אינו שלו כיון שקשה לו להשיג מזון, ולפני כלב רע אין ליתן מזון<sup>נד</sup>.

ולכן, בשבת שירה לא יתן פירורים לפני העופות אלא יתן הפירורים מעט לפני שבת והם יאכלו מהם בשבת<sup>נד</sup>.

וכשמאכיל בע"ח שבכלוב, יזהר שלא יפתח את הכלוב כדי ליתן לבע"ח אוכל ואח"כ יסגרנו משום איסור צד<sup>נד</sup>.

### העמדת בעל חי ליד אוכל מוקצה

**כח.** אסור להעמיד בהמתו בפני מוקצה שתאכל משם. וסתם מאכל בעל חי אינו מוקצה במקום ששכיח בע"ח או שיש לו בע"ח שיאכלו, אבל עשבים מחוברים שנתלשו יש אומרים שהם מוקצה<sup>נד</sup>.

### רפואה לבהמה

**כט.** מותר לעשות רפואה לבהמתו בשבת ואין בזה את האיסור רפואה שיש לבני אדם<sup>נד</sup>.

נ. שם סוף סק"י.

נג. ס"י שכ"ד, י"ב, י"ג ומ"ב שם.

נד. שם במ"ב סקל"א.

נה. ס"י שט"ז, י"ב באה"ל ד"ה דאסור. ומותר לומר לנכרי להאכיל אותו אע"פ שהוא פותח את הכלוב וסוגר אח"כ, באה"ל שם.

נו. ס"י שכ"ד, י"ג, ורעק"א ובאה"ל שם. ועי' גם שם, י"ח וסקנ"ג לגבי רצועה לסימן.

נז. ס"י של"ב, ג' וסק"ה, כיון שאינו בהול כ"כ שנחשוש שישחוק סממנים, ואם קרובה למות מותר מטעם אחר שמתוך שבהול כ"כ אם לא נתיר לו יבוא לעשות מלאכות דאורייתא.

נא. במג"א ס"י רמ"ו סקי"ב הביא שנחלקו הראשונים אם מחמר הוא דוקא ברה"ר או גם בחצר, וגם בבאה"ל ס"י תקל"ו, א' ד"ה ומותר הביא מח' זו, ולא הכריעו. והנה, בדרך כלל אין נפק"מ שהרי נשאר איסור שביתת בהמתו ושימוש בבע"ח, והנפק"מ יתכן רק בבע"ח של אדם אחר שנמצא בתוך חצר סגורה ונושא משאוי האם מותר להגביה קולו או לרדוף אחריו.

נב. כתב החזו"א [ס"י נ"ט סק"א] שהסומך על המקילין בזה לא הפסיד.

## יציאה לרה"ר עם כלב שיש סביב צוארו רצועה

ל. מותר לצאת עם כלב שיש סביב צוארו רצועה, ומותר גם כן לקשור חבל לרצועה כדי לשמור עליו, ויקפיד שלא יצא החבל מתחת ידו טפח וגם לא יגיע החבל טפח הסמוך לארץ, ואם החבל ארוך יכרוך אותו סביב צוארו<sup>נב</sup>.

## כלב נחיה [לסומא]

לא. במקום שאין איסור הוצאה, מותר ללכת בשבת עם כלב נחיה המסייע לסומא בהליכה, ויש שחששו לאסור מפני איסור מחמר<sup>נב</sup>.

## מלאכה על ידי בעל חי מאולף

לב. כתבו הפוסקים שאין לעשות מלאכה בבעל חי מאולף גם אם אינו של<sup>נב</sup>.

נח. סי' ש"ה, א', ה' וט"ז ומ"ב שם.

נט. כיון שהשרשרת אינה לשמור על הכלב אלא לסייע לסומא א"כ אפשר שיש בזה איסור מחמר, מפני שמוליך בע"ח שיש עליו משא, ומשום כך יש לחוש גם כן משום הוצאה, לפי שהשרשרת לא נועדה לשמור על הכלב אלא לסייע לסומא, הגרשז"א זצ"ל [בלב אברהם ח"ב עמ' יח ובנשמת אברהם סי' ש"א סק"ב, ובשש"כ פי"ח הע' ס"ב הביא רק את ענין ההוצאה (הציון שם לאגרו"מ אינו שייך לענין שבת אלא לענין כניסה עם כלב לבית כנסת)], והראשונים נחלקו אם יש דין

מחמר במקום שיש עירוב, והמג"א בסי' רמ"ו והבאה"ל בסי' תקל"ו ד"ה מותר לא הכריעו בזה. ואמנם דעת הגריש"א זצ"ל שאין כאן איסור מחמר כיון שאין האדם מוביל את הכלב אלא להיפך וא"כ אין בזה איסור מחמר וממילא אם יש עירוב ואין איסור הוצאה (שהרי הכלב מוציא את השרשרת) יש להקל.

ס. עי' אבנ"ז או"ח סי' קצ"ו שיש חשש מחמר בכל מלאכה, ועי' גם הר צבי או"ח ח"א סי' קע"ד כע"ז, ועי' גם אול"צ ח"א סי' כ"ג וח"ב פמ"ז אות טז שאסר כעין אמירה לנכרי.

סימן יז

## הלכות קושר ומתיר\*

## כללי קשירה והתרה בשבת

א. נחלקו הראשונים בדיני הקושר בשבת: שיטת הרי"ף והרמב"ם שקשר שאינו מעשה אומן וגם אינו מתקיים לעולם [אלא ליום אחד או לשבוע] מותר לקושרו ולהתירו, ואם הוא מעשה אומן ולא מתקיים לעולם או מתקיים לעולם ולא מעשה אומן אסור מדרבנן, ואם הוא גם מעשה אומן וגם מתקיים לעולם אסור מדאורייתא. שיטת רש"י שקשר שמתקיים לעולם תמיד אסור מדאורייתא, ואם מתקיים לזמן אסור מדרבנן, ואם מתקיים פחות מיום אחד (או משבוע) מותר לקושרו ולהתירו גם אם הוא מעשה אומן.<sup>2</sup>

ואם כן, לרי"ף ולרמב"ם גם קשר שעשוי ליום אחד אם הוא מעשה אומן אסור, ולרש"י ורא"ש כל קשר שנעשה ליום אחד מותר. ולהלכה יש להחמיר ולא לקשור או להתיר קשר אומן אפילו ליום אחד, ובמקום צער אפשר להקל [אם אי אפשר הדיוט].<sup>3</sup>

## ביאור גדרי ההיתר

ב. קשר הדיוט שהדרך לקושרו רק ליום אחד, מותר לקושרו ולהתירו. וגדרי ההיתר הם: א. קשר הדיוט - אבל קשר בראש חוט סביב עצמו [כמו שעושים בבלון

מנופח<sup>4</sup>]

א. גדר מלאכת קושר היא חיזוק ועיבוי החוט או החבל ולא חיבור שני דברים זה לזה [ולכן אין שום שייכות בין מלאכת קושר למלאכת תופר, שמלאכת תופר עניינה חיבור שני דברים], שהרי קשר בראש חוט [המוזכר ברמ"א סי' שי"ז, א'] אינו מחבר שני דברים זה לזה אלא רק מחזק חיבור קיים, וכן כתב המג"א [שם סק"כ] שאסור להוסיף קשר לקשר קיים [אפילו בציצית שכל עשיית הקשר הנוסף אינו כלל לחיבור אלא משום המנהג לעשות כמה קשרים], והיינו משום שגדר קושר הוא עצם עשיית הקשר המחזק את החוט. וגם בנשמ"א כלל כ"ד אות א מבו' שמלאכת קושר אין עניינה חיבור. וגם פותל חבלים [מ"ב

סוף סי' שי"ז] איסורו משום חיזוק ועיבוי החבל ע"י פיתול [ובאמת אין בפותל חבלים שום חיבור אלא רק חיזוק החבלים על ידי סיבוכם זה בזה]. ומה שקשר העשוי ליום אחד מותר להתירו, אין הטעם מפני שאז אין לזה שם חיבור אלא כמש"כ הב"י בסי' שכ"א, ח' שבדבר שיש בו ג' דרגות הרי הדרגה השניה אסורה מדרבנן והדרגה השלישית מותרת.

ב. משנ"ב בהקדמתו לסי' שי"ז.

ג. רמ"א סי' שי"ז, א' וסקי"ב.

ד. ולעשות כן בראש חוטי הציצית אף בחול אין כדאי. משנ"ב סי' י"א סקי"ח.

או שני קשרים זה על גבי זה אסור לקשור או להתיר אפילו ליום אחד אם לא במקום צער<sup>ה</sup>.

ב. הדרך לקשור קשר זה ליום אחד - אבל קשר שדרך לקושרו ליותר מיום אחד [יותר מכ"ד שעות] אין להתיר או לקשור אפילו בקשר הדיוט<sup>ו</sup>, ובמקום הצורך אפשר להקל לקשור או להתיר קשר הדיוט שדרך לקושרו עד שבעה ימים<sup>ז</sup>. ודע, שאין הזמן נקבע לפי רצון הקושר והמתיר אלא לפי הדרך לקשור ולהתיר קשר כזה בין להקל בין להחמיר<sup>ח</sup>.

### קשר אחד לזמן ארוך

ג. אסור לקשור קשר אחד שהדרך לקושרו לזמן ארוך אם הוא מחזיק את עצמו על ידי דבר שתחתיו [אלא שבדרך כלל אין קשר אחד מחזיק את עצמו כלל]<sup>ט</sup>. ולכן, אסור לקשור שני ראשי שקית ניילון בקשר אחד לזמן ארוך. אבל קשר שאינו מחזיק את עצמו כלל ונפתח מיד [כאשר אין תחתיו דבר המחזיק אותו אלא קושר שני ראשי חוט באויר], אין איסור לקושרו<sup>י</sup>. יש מקילים בכל קשר אחד שאין בו איסור בכל מקרה<sup>יא</sup>.

שם בסעיף ה<sup>ז</sup>. ועיין גם בלשון המ"ב שם סוסקכ"ג. ומה שכתב היראים [הובא בהגה"מ הל' שבת פ"י ה"י, והביאו הבאה"ל בסעיף א' ד"ה בראש] שאין חיוב בקשר אחד כדמוכח בגמ' שאין חיוב קושר בכל תופר, היינו לענין חיוב, אבל איסור דרבנן יש בו. ופשוט מדברי המ"ב הם רק בקשר כזה שמחזיק את עצמו ומצוי בשקית ניילון שהקשר חזק משום שהניילון נמתח וגם מחזיק את עצמו ע"י השקית.

י. כן מבואר בחיי אדם כלל כ"ו סעיף א'. [ואמנם אפשר שכונתו שם רק לענין חיוב שהרי סעיף זה בחיוב מיירי, אלא שמסתבר כך בפשיטות שאין לזה שם קשר אם ניתן מיד כשאינו מחזיקו בידו, והוא, כאשר לוקח שני ראשי חוטים וקושר אותם בקשר אחד בלי שיש דבר המחזיקו מלמטה].

יא. שו"ע הגר"ז סי' שי"ז סעיף ג', ועי' בחזו"א סי' נ"ב סקי"ז ד"ה כתב.

ה. רמ"א סי' שי"ז, א'.

ו. ברמ"א שם הביא מחלוקת ראשונים אם ההיתר הוא בקשר ליום אחד או בקשר לשבע ימים ולא הכריע שם, אבל בסי' שי"ד סעיף י' ובמ"ב סקמ"ב כתבו שרק עד יום אחד מותר ולא יותר, וכן משמע בבאה"ל סי' שי"ז, ד' ד"ה שאינם. ויום אחד היינו כ"ד שעות - מ"ב סי' שי"ז סק"ו.

ז. באה"ל סי' שי"ז סעיף ד' ד"ה שאינם.

ח. באה"ל שם סעיף א' ד"ה הקושר, ודלא כהט"ז. וכע"ז במ"ב שם סקל"ד.

ט. כן דייק המ"ב בסי' שי"ז סקי"ד מדברי הרמ"א שם בסעיף א' שכתב שאסור לקשור שני קשרים זה על גבי זה אפילו ליום אחד, ומוכח שכל הנידון שם בסעיף א' שיש ג' חלוקות בקשר [שליומו מותר ולזמן אסור ולעולם חייב] שייך לקשר אחד [וכן לקשר ועניבה מעליו כמבואר

## קשר עניבה

ד. מותר לקשור קשר עניבה - כלומר קשר שנפתח מאליו כשמושכים בראשי הקשר<sup>12</sup>.

## עניבה על גבי קשר

ה. עניבה על גבי קשר אחד [כפי שעושים בשרוכי הנעליים] אם הדרך לקשור רק ליום אחד מותר, ואם הדרך לקשור ליותר מיום אחד אסור<sup>13</sup> [ובמקום הצורך אפשר להקל עד שבעה ימים וכנ"ל בסעיף ב'].

## קשר עניבות שלנו

ו. עניבות שלנו - אם הקשר נפתח במשיכת שני ראשי העניבה לשני הצדדים, מותר לקושרם<sup>14</sup>. ואם הקשר אינו נפתח במשיכת שני ראשי העניבה משני הצדדים, אסור לעשותו גם אם רוצה להתירו ביום השבת<sup>15</sup>.

## קשר שנעשה בטעות

ז. קשר שהסתבך ונעשה בטעות, מותר להתירו. ולכן, מי שעשה עניבה על גבי קשר (בשרוכי הנעליים וכדומה) ובטעות העניבה הסתבכה לקשר נוסף מותר להתיר הקשר, ועיין בהערה<sup>16</sup>.

## קשר ספרי נביאים

ח. ספרי נביאים, אסור לקושרם בשבת על ידי קשר ועניבה על גביו<sup>17</sup>, וכן אין לפתוח קשר כזה על מנת לקרוא בהם<sup>18</sup>.

יב. סי' שיי"ז, ה'.

יג. שם וסקכ"ט.

שאסור אפילו אם קושר על מנת להתירו היום, הגריש"א זצ"ל.

טז. מ"ב שם סוף סקכ"ג וחזו"א סי' נ"ב סקי"ז. ובקצוה"ש סי' קכ"ג סקי"א משמע שאין ההיתר אלא במקום צער או בקשר אחד, אבל בחזו"א משמע שההיתר הוא אפי' אם נעשו שני קשרים זה על זה.

יז. ספרי נביאים הדרך לקושרם לזמן ארוך ולכן אסור לקושרם בקשר ועניבה על גביו וכנ"ל בסעיף ה'.

יח. נחלקו הפוסקים אם מותר להתיר קשירה

יד. ע"פ סי' שיי"ז, ה' ובאה"ל ד"ה עניבה. ועניבה שלנו דינה כך גם כן - שמעתי מהגרח"ק שליט"א [ואם נחלק ביניהם א"כ לא יועיל מה שדעתו של הקושר להתיר העניבה ביומו, כיון שהשיעור נקבע לפי דרך העולם לעשות קשר כזה].

טו. אם הדרך לקשור עניבה כזאת ליותר מיום אחד ודאי אסור שהרי שיעור הזמן נקבע לפי הרגילות ודרך העולם ולא לפי כוונת הקושר, ואף אם נאמר שהדרך לקשור עניבה כזאת רק ליום אחד גם כן אסור מפני שנחשב כקשר אומן

## קשר ספר תורה

ט. ספר תורה, יש אומרים שאין לקושרו בשבת (במנחה<sup>10</sup>) על ידי קשר ועניבה על גביו<sup>11</sup>, אך מותר לפתוח קשר כזה על מנת לקרוא בו אם יש טירחה לחפש ס"ת אחר<sup>12</sup>. אבל יש פוסקים הסוברים שמותר לקושרו ולהתירו בכל אופן<sup>13</sup>.

## קשר שהדרך לעשותו ברפיון

י. קשר על גבי קשר שאין הדרך לעשותו בהידוק אלא ברפיון וגם הדרך להתירו ביומו מותר לעשותו. ולכן התירו לאשה לקשור מטפחת הראש בקשר על גבי קשר כיון שאינו מהודק<sup>14</sup>. ויש שהחמירו שלא לעשות כן<sup>15</sup>.

## הידוק חוטי הציצית

יא. קשר חוטי הציצית שהתרוּפּף, אסור להדקו בשבת<sup>16</sup>.

בסעיף ה', וכ"כ בחזו"א סי' נ"ב סק"ז ובמנחת שבת סי' פ' סקנ"ה ובמנח"י ח"ח סי' י"ט.

כא. שאז נחשב מקום לצורך ומקילים כקשר העשוי לזמן פחות משבעה ימים כמש"כ בבאה"ל סי' שיי"ז, ד' ד"ה שאינם, וכן דעת הגר"ח"ק שליט"א.

כב. כ"כ בשש"כ [פט"ו הערה קפ"ח] בשם הגרשז"א זצ"ל וכן דעת הגריש"א זצ"ל. וביאר הגר"ע אויערבך שליט"א שדעתם שגם לקשור שוב נחשב מקום הצורך כיון שזה המנהג הרגיל והאופן הראוי לשמור על הס"ת.

כג. תורת שבת סי' שיי"ז סק"ב וכן דעת הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"ח סי' ס'] וכ"כ בשו"ת אול"צ ח"ב פכ"ט [ועיין ברכי יוסף סי' שיי"ז, הובא בשע"ת סק"א].

כד. שו"ת רב פעלים ח"ב סי' מ"ד וכה"ח סי' שיי"ז סעיף ד'.

כה. שהרי מחזק את הקשר, וכ"כ באז נדברו ח"ג סי' כ"ב, וכן דעת הגר"ח זצ"ל.

לזמן בינוני לצורך מצוה, ובמ"ב סק"ג אינו מכריע בזה, ולכן אין להתיר להתירו.

אבל מותר לומר לנכרי להתירו כדין אמירה לנכרי באיסורי שבות לצורך מצוה [סי' ש"ז, ה'], וקשירת ספרי נביאים היא מדרבנן שהרי הט"ז [סי' שיי"ז סק"א] ביאר בדעת רש"י ש"לעולם" הוא רק כאשר אין בכוננתו להתירו כלל, אבל אם קוצב לו זמן להתירו הוי כקשירה לזמן שאיסורו רק מדרבנן, ובמשנ"ב בהקדמתו לסי' שיי"ז וכן בשעה"צ סק"ו פסק כהט"ז, וממילא קשר של נביאים נחשב קשר שאיסורו מדרבנן לכו"ע כיון שקוצב זמן להתירו ואינו קשר העשוי לעולם.

יט. בכל מקום נקבע הקשר לפי הדרך והרגילות לקשור קשר כזה, אך יש להסתפק בסוג קשר שלפעמים הדרך לקושרו לזמן מועט ולפעמים לזמן מרובה מה דינו. ונראה שיש להחשיבו בכל פעם לפי ענינו והיינו שבשחרית נחשב כקשירה ליום אחד ובמנחה וביום שני וחמישי נחשב כקשר שהדרך לקושרו לכמה ימים.

כ. כיון שהקשר ליותר מיום אחד ואסור כנ"ל

## קשירה באוכלין

יב. יש איסור קושר ומתיר גם באוכלין<sup>יב</sup>.

## טבעת של לולב ואזיקונים

יג. מותר לקשור "אזיקונים", וכן מותר לסגור "כפתורים" של צמיד אישפוז<sup>יג</sup>, אבל אסור להכין טבעת של לולב שאינה נפתחת במשיכת שני ראשי הקשר<sup>יג</sup>.

## קשירת שני צדדי העניבה שמעל קשר הנעליים

יד. יש הרגילים לקשור את השרוכים בקשר נוסף, כלומר, אחרי העניבה של הקשר הראשון [כרגיל] לוקחים את שני צדדי העניבה ועושים איתם קשר נוסף. בשבת, אסור לעשות כן, גם אם רגילות לפתוח את הקשר בהמשך היום<sup>יד</sup>.

## ליפוף חוט ברזל

טו. הפותל חבלים, חייב משום קושר, והמפרידן ואינו מכוון לקלקל, חייב משום מתיר<sup>טו</sup>. ומשום כך הורו הפוסקים שאסור ללפף כמה פעמים חוט ברזל או סרט אלומניום [כמו שמצוי בחבילות של עוגיות] וכן אסור לפתוח חוט מלופף כזה. וללפפו בפיתול אחד, מותר<sup>טו</sup>.

בב' קשרים], אלא שזה אנו כן בקיאים שעניבה ע"ג קשר אחד אינו מעשה אומן וכמש"כ הפמ"ג [שם מ"ז סק"ז] וכ"כ הגר"א בביאורו [שם סקט"ו] שקשר אחד מותר מהוכחה מתופר שחייב רק כשקשר א"כ קשר אחד אינו בכלל קשר (כי אם כן היה חייב כבר על הקשר עצמו), וא"כ כל מה שאינו בכלל ההיתר, נשאר בגדר האיסור מטעם זה שאין אנו בקיאים שזה גם הטעם לאיסור ב' קשרים זה על זה, כי אין כאן איסור על 'קשר ע"ג קשר' אלא להיפך הכל אסור משום שאין בקיאים ויש היתר בקשר אחד או קשר ועניבה על גביו שהם בודאי אינם קשר אומן.

ל. רמב"ם פ"י ה"ח והובא במ"ב סי' שי"ז סקל"ד. לא. כן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל [במסקנתו בשבט הלוי ח"י סי' ס"א, ועין גם בח"ז סי' נ"ה], וכן דעת הגרש"א זצ"ל בשש"כ

כו. סי' שכ"ד סק"ב ובאה"ל בסוף סי' שי"ז. כז. כ"כ בס' תורת המלאכות מלאכת תופר בשם הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל, וכ"כ בספר נשמת אברהם מהדו"ב סי' ש"מ אות ח 2 בשם הגריש"א זצ"ל לגבי "כפתורים" של צמיד אישפוז, שהם דומים ל"סקוטש" שאינו חיבור אלא "תפיסה". ועי' במ"ב סוף סי' ש"מ שמותר להפריד בגד שהסתבך בקוצים ואין בזה משום מתיר.

כח. הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כיון שנחשב לעשיית קשר ממש. ועי' סי' תרנ"א סק"ח וסקי"א.

כט. קשר ע"ג קשר נחשב קשר אמיץ ואסור אפילו אם עשוי ליום אחד [סי' שי"ז, א'], והטעם משום שאין אנו בקיאים מהו נחשב קשר אומן [שלטי גיבורים, והובא ברמ"א שם וכלשון המשנ"ב סקי"ד שמסתברא שכל קשר שהוא מהודק היטב נחשב קשר אומן ולכן אנחנו נזהרים

## סימן יח

## הלכות חורש זורע קוצר ומעמר ודיני השימוש באילן

## הלכות חורש\*

## כללי מלאכת חורש

א. העושה מעשה לרפות את הקרקע או כדי לייפות את הקרקע ולהכשיר את הקרקע לזריעה, חייב משום חורש. כגון, המשוה גומות בשדה [המשוה גומות בבית חייב משום בונה] או שעשה חריץ באדמה לזרוע שם או שנטל גבשושית להשוות פני האדמה או שמשקה קרקע זרועה או קרקע העומדת לחרישה\*.

## משחק בחול

ב. ישנם כמה דברים שגזרו שלא לעשותם מפני שמשוה גומות בכך או שגזרו שלא לעשותם שמא ישוה גומות, ונתבארו רובם [אותם השייכים גם בבית] בהלכות בונה [סי' י' סעיף ט"ו], וכאן יבארו הגזירות השייכות בהשוואת גומות מחוץ לבית. ויש לדעת שדינים אלו קיימים גם באדמה שבתוך כלי\*.

אסור לשחק בחול מפני שחפירה בו היא כחרישה, ואם החול יבש ותיחוח מאוד עד כדי שכשחופר נופל החול מהצדדים למקום שחפר, מותר\*. [וראה בהערה אם חול הוא מוקצה\*].

לחרישה, כן משמע בשעה"צ סי' של"ו סק"ח.

ב. סי' תצ"ח סקצ"א, ועיי"ש במג"א סקל"א. וכן משמע ברש"י בביצה דף ח. ד"ה והוא שגם בעפר תלוש בעינין לעפר תיחוח כדי שלא יהיה איסור חורש.

ג. סי' שיי"ח סקמ"ג וסי' תצ"ח סקע"ג וסקפ"ט וסקצ"א.

ד. בדרך כלל חול הוא מוקצה אלא א"כ ייחדוהו

פט"ו הע' קע"ד ופ"ט סי"ד (ועיי' מאור השבת ח"ג עמ' תלג).

א. רש"י בשבת דף עג: ד"ה משום ביאר שגדר מלאכת חרישה הוא ריפוי הקרקע, וברמב"ם בפ"ח ה"א כתב שהוא ייפוי הקרקע והשבחתה והכנתה לזריעה, וברמ"ב בהקדמה לסי' של"ז נראה שבין זה ובין זה הוא בכלל המלאכה. המשקה קרקע שאינה זרועה, אסור רק אם עומדת

\* במנ"ח [מצוה ל"ח במוסך השבת מלאכת החרישה אות 1] הקשה היאך היה חרישה וזריעה במדבר הרי עפר מדבר אינו מצמיח, והביא תוס' בחולין פח: ד"ה אלא שכתב שבזמן שהיו ישראל במדבר היו זורעין ומצמיחין, והוא עצמו מיישב שהסממנים הוצרכו לחרישה וזריעה ובאיזה מקום שהוא חרשו וזרעו בשביל להצמיחם, וכע"ז תי' בפנ"י בשבת עה:, ועיי' בחת"ס שם עד: שכתב שלא זרעו במדבר אלא הביאו את הסממנים איתם ביציאתם ממצרים.



## הסעת עגלת תינוק על עפר

ג. מותר להסיע עגלת תינוקות על חול או עפר כיון שאינו עושה חריץ באדמה אלא רק כובש את הקרקע תחת הגלגלים<sup>7</sup>, וכן מותר להזיז את העגלה לצדדים על העפר<sup>1</sup>.

## נטילת ידיים ועשיית מ"ר בגינה

ד. אסור להשקות במים גינות ועציצים בין יש בהם זרעים ובין אין בהם זרעים אלא שעומדים לזריעה, ולכן צריך לזהר שלא ליטול ידיים כמעט בכל גינה שהיא אפילו אינה שלו בין אם יש בגינה זרעים או עשבים ובין אם לא [ועיין בהערה]<sup>1</sup>, וכל שכן שאסור לעשות כן בגינה שלו או של אהבו<sup>2</sup>. ולכתחילה יש לזהר גם בשאר משקין חוץ מייץ<sup>3</sup>. ומשקין שמעורב בהם מים ודאי אסור כמים עצמם.

גם באופנים שאין איסור חורש או זורע בשפיכת המים, וכן בהטלת מי רגלים שמותרת אפילו בגינה שלו<sup>4</sup>, אם העפר רך אסור בגינה שלו משום לישה, וגם בגינה של חברו אין להקל בעפר רך אלא בשעת הצורך<sup>5</sup>.

ההיתר רק אם אין שם עפר רך משום לישה.

ח. שם, ג' וסקכ"ו וסקכ"ז ובשעה צ' סקי"ח.

ט. שם סקכ"ט. ומשמע מדבריהם שטעמו של ספר הזכרונות הוא שיש לחוש שגם שאר משקין מועילים לזרעים ולאדמה, אך בחת"ס בהגהות לשו"ע כתב שטעמו משום שגם שאר משקין מרפים את הקרקע ולפי"ז גם ביין ובמי רגלים הדין כן, ועיין בבאה"ל ד"ה או שתמה דאכן כך הוא שמרפים את הקרקע וא"כ האיך מותר, ובחת"ס על השו"ע תי' שריפוי ע"י מ"ר הוא ריפוי רק בזמן שהקרקע לחה וכשמתייבשת אינה נשארת רפויה והרי בזמן שהיא לחה הלחות מזיקה לצמיחה וריפוי המזיק לצמיחה אינו חרישה, ובבאה"ל פקפק בתי' זה, וע"ע חזו"א שביעית סי' י"ח סק"ב.

י. כן משמע במ"ב ובאה"ל שם ד"ה או שבמ"ר מותר גם לכתחילה, וכנראה משום ששורף את הזרעים כמו יין ומותר לכתחילה [ומניעת צמיחת הזרעים אינו מוגדר קוצר, וע"ע שש"כ פכ"ו הע' צ"ו].

יא. סי' שכ"א סקנ"ז, עיי"ש. ובסי' של"ז, א'

למשחק כחול שבארגזי החול בגינת משחקים, ועיין מה שביארנו בהל' מוקצה [סי' כ"ג סעיף ח' והערה כ"א] אם היחוד מועיל גם לשיטת המחבר בסי' ש"ח סעיף מ"ה שלא מועיל יחוד כדור למשחק, ועיי"ש אם מועיל יחוד לחול שבשפת הים. [חול המיוחד למשחק באופן המועיל אין רטיבותו גורמת לו להיות מוקצה, אלא שאסור לחפור בו או ליישרו].

ה. ביצה דף כג.: שאף שפס"ר שיעשה חריץ מותר מהאי טעמא. וכן פסק הגריש"א זצ"ל [הערות למסכת ביצה שם], וכן הביא הגרנ"ק זצ"ל בשם החזו"א וכע"ז בכה"ח סי' של"ז סק"ד.

ו. שש"כ [פכ"ח הע' ק"ג] בשם הגרשז"א זצ"ל, כיון שהוא פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן גם כלאחר יד וגם מקלקל, ועיין בכללי המלאכות [סימן מ"א סעיף י"ד] בדין פס"ר דלנח"ל בתרי דרבנן, ודעת הגרנ"ק שליט"א להתיר מטעם אחר שאף בסיבוב העגלה לצדדים אין חפירת חריץ כגריה אלא כבישתו בקרקע.

ז. אלא אם כן אין שם זרעים וגם אינה עומדת לזריעה. שעה"צ סי' של"ו סקי"ח. ומלבד זאת,

## גרירת רהיטים על הקרקע

ה. מותר לגרור ספסל או מיטה על הקרקע אף אם יש חשש שיעשה חריץ, אך אם הם כבדים שודאי ייעשה חריץ אסור לגוררם.<sup>2</sup>

## הוצאת חפץ התחוב באדמה

ו. דבר הטמון כולו באדמה [גם באדמה שבתוך כלי, וכנ"ל], אסור להוציאו משום שנוצרת גומא [ויש מקילים בזה, אך אם טמון בתוך בית ודאי אסור]<sup>3</sup>, ואם שקוע באדמה אך בולט מעליה מותר להוציאו אף שנוצרת גומא<sup>4</sup>. [ואם העפר תיחוח ורך מותר וכנ"ל בסעיף ב'].

אסור לתחוב חפץ באדמה משום שיוצר בכך גומא [ואם העפר תיחוח ורך מותר]<sup>5</sup>.

יד. שבת קיג. לגבי עמודים התחובים בקרקע אלא שבולטים למעלה ומותר להוציאם כיון שהגומות נעשים מאליהם ולכן אין נראה כ"כ כעשיית גומא כמו דבר הטמון כולו בקרקע. כן מבו' במג"א שם סקכ"א ומחה"ש ונתיב חיים שם, ועיין גם במ"ב סי' תצ"ח סוף סקצ"א. ובשיעורי הגרי"ש אלישיב זצ"ל [בדרור יקרא עמ' רעא] כתב טעם ההיתר משום שהוא פס"ר בתרי דרבנן [כלאחר יד ומקלקל] ובמידי דממילא שרי פס"ר בתרי דרבנן.

שהתירו לרבץ הבית במים, היינו אם הקרקע קשה ואין עפר רך ולכן אין בו לישא.

יב. סי' של"ז, א'. דדבר שאינו מתכוין מותר אם אינו פס"ר, אף אם יש אפשרות שתיעשה המלאכה.

יג. סי' שי"א סקכ"ה וסקכ"ח, והיינו שאפילו בחול המיוחד למשחק שאינו מוקצה או ע"י תחיבת מחט או כוש בחפץ גם כן אסור להוציאו, שהרי להזיז עפר רגיל בידיים בלאו הכי אסור משום מוקצה. ובבית אסור לכו"ע שמא ימלא את הגומות בעפר.

## הלכות זורע וקוצר

### כללי מלאכת זורע

ז. הזורע או משליך גרעינים במקום שיכולים להשריש באדמה [כאדמה לחה] או שורה זרעים במים כדי שישרישו שם, חייב משום זורע, אף אם ההשרשה תהיה רק אחרי שבת, ואף אם יוציא את הזרעים לפני שהשרישו גם כן חייב<sup>טו</sup>. התוחב פירות או זרעים או עשבים באדמה כדי להטמינם שם שלא יתקלקלו, מותר להוציאם בשבת [כשבולטים מבחוץ!] [ובתנאי שלא השרישו שם<sup>טז</sup>]. ואם אינם מכוסים בעפר מלמעלה, מותר להוציאם אפילו אם הניחם שם כדי לזרעם ובתנאי שלא השרישו שם<sup>טז</sup>.

### הכנסת והחזרת פרחים למים

ח. פרחים ועשבים שהיו מונחים במים מערב שבת, מותר להוציאם ולהחזירם למים בשבת, וגם מותר לטלטלם ואינם מוקצה. ואם יש בהם פרחים שנפתחים מחמת המים, אסור מדאורייתא להחזירם למים בשבת, אבל אינם מוקצה<sup>טז</sup>. ולהוסיף מים, אסור בשבת ומותר ביו"ט<sup>כא</sup>. פרחים ועשבים שלא היו במים בערב שבת [ואין בהם פרחים שנפתחים מחמת המים!],

וכמב' בשבת דף ד. שהמניח בשוגג ונזכר קודם שהתבשל פטור כיון דתחילתו בשוגג וסופו בזדון וא"כ כל תהליך הבישול הוא חלק מן המלאכה, ועי' פמ"ג בפתיחה להל' שבת אות לד שדן בהניח קדירה סמוך לשקה"ח של שבת והתבשלה רק במוצ"ש ונוטה שפטור].

יז. כשאינם בולטים מבחוץ אסור משום חורש ובדרך כלל גם משום מוקצה, עיין לעיל סעיף ו' ובהערות שם.

יח. סי' ש"י, ב' וסק"ז וסי' ש"א, ח' וסקכ"ז וסקכ"ח וסי' של"ו, ו' וסקל"ו.

יט. ע"פ המבואר שם.

כ. סי' של"ו, י"א וסקנ"ג וסקנ"ד.

כא. שם וסי' תרנ"ד, א' וסק"ב.

טו. סי' תצ"ח סקצ"א. ועיין גם בסי' שי"ג סעיף ב' ובבאה"ל בסי' ש"א סעיף י"ז כעין זה. וע"ע אג"ט חורש סקל"א.

טז. מלאכת זורע הוא בנתינת הזרעים באדמה במצב שיכולים להשריש שם, כן מב' במ"ב סי' של"ו סקנ"א ובשעה"צ שם סקמ"ו. וגם אם הוציא אח"כ הזרעים חייב, כן מב' במנ"ח מצוה ל"א מלאכת זורע ובאו"ש פ"ג מהל' שבת ובאג"ט זורע סעיף ח' סק"ח. [אמנם ברש"ש בשבת עג. הוכיח מזורע לשאר מלאכות שאם התחיל את המלאכה בשבת והסתיימה במוצ"ש אסור ולפי"ז ההשרשה היא חלק מהמלאכה, אך לשיטת האחרונים והפוסקים הנ"ל אין ראייה מזורע למניח קדירה על האש בשבת והתבשלה רק במוצ"ש כיון שמלאכת זורע היא כבר בנתינת הזרעים כדי שישרישו ומלאכת מבשל היא רק כשנתבשל,

נחלקו הפוסקים אם מותר ליתנם בשבת במים, ולכן לכתחילה יש להקפיד ליתנם במים לפני שבת, ובדיעבד אם שכח ליתנם בער"ש אפשר לסמוך על השיטות המקילות וליתן אותם במים בשבת<sup>כ</sup>, ואם יש פרחים שייפתחו מחמת המים אסור, וכנ"ל.

### הכנסת והחזרת הדסים וערבות למים ביו"ט

פ. מנהג כשר וטוב ליתן את ההדסים והערבות במים שלא יתייבשו [וראה בהערה!] <sup>כ</sup>, ולכן ע"פ המבואר בסעיף ח' יש ליתנם במים לפני יו"ט, ובדיעבד אם שכח יכול ליתנם גם ביו"ט במים.

[בשבת חוהמ"ס ודאי אסור להוציאם ולהחזירם מפני שהם מוקצה<sup>כ</sup>, ובשמחת תורה ההדסים אינם מוקצה והערבות מוקצה.]

### הליכה וריצה על גבי עשבים

י. אסור ללכת במהירות או לרוץ על גבי עשבים גבוהים או עשבים יבשים<sup>כ</sup> אם ודאי יתלשו עשבים בריצתו<sup>כ</sup>, אבל באופן שלא ברור שיתלשו העשבים מותר גם אם יתכן שכן יתלשו<sup>כ</sup>.

### תולש שכבת ירוקת

יא. שכבת ירוקת המצטברת בכלי לח אסור לתולשה בשבת<sup>כ</sup>. וכן אסור להרים מהארץ אבן שעלו עליה עשבים מחמת הלחות בקרקע<sup>כ</sup>.

כב. שם ובשעה"צ סי' של"ו סקמ"ח.

של"ו, י"ב וסקנ"ז.

כג. כ"כ המ"ב בסי' תרנ"ד סק"ד. ואמנם, אם העלים יבשו עד שנשתנה צבען וגם נפרכים בציפורן, ההדס הערבה פסולים. וכן אם יבשו העלים ומדולדלים כלפי מטה עד כדי שכשמרימים את ראש הערבה או ההדס אין העלים מזדקפים למעלה אלא נשארים מדולדלים ושמוטים כלפי מטה ורק ראש העלה עדיין מחובר לענף פסול מדין נפרצו עליו כמב' בסי' תרמ"ז במג"א סק"ב ובמשנ"ב סק"ט, ועי' חזו"א סי' קמ"ו סקל"ב, וגם כן אינו כדרך גדילתן, חזו"א שם סקל"ד ע"פ המט"מ שהובא במ"ב סי' תרנ"א סקט"ז.

כד. סי' תרנ"ח, ב' וסק"ד וסי' תרנ"ד סק"ג.

כז. סי' של"ו, ג' וסקכ"ד וסקכ"ה ובאה"ל ד"ה מותר.

כח. שם, ה'. ואיסורו מדאורייתא לפי שהוא דרך גידולו הטבעי ולכן חמור יותר מעציץ שאינו נקוב. שם סקל"ה.

כט. סי' שי"ב סקי"ב.

כד. סי' תרנ"ח, ב' וסק"ד וסי' תרנ"ד סק"ג.

כה. איסור קוצר שייך גם בעשבים יבשים, סי'

## פתיחת חלון או תריס מול עציץ

**יב.** אסור לפתוח חלון או תריס מול עציץ כשכוונתו לתועלת הצמח שיכנס אור השמש או אויר לטיפוח העציץ, ואף כאשר אין כוונתו לכך אסור לעשות כן. ואמנם נהוג להקל בזה משום שבדרך כלל אין תועלת משמעותית לצמח, אבל במקרה שיש תועלת לצמח [כגון אם החלון או התריס היו סגורים כמה ימים וכדומה] אסור אף כאשר אין כוונתו לתועלת הצמח<sup>ל</sup>.

אסור לסגור חלון כדי למנוע נזק לצמח [כשנושבת רוח עזה וכדומה]<sup>לא</sup>.

## מלטול עציץ ואגרמל

**יג.** אסור לתלוש ענפים מכל עציץ<sup>לב</sup>, וכן אסור להגביה מן הארץ או להוריד אל הארץ כל עציץ שיש בו אדמה<sup>לג</sup>. וכן אסור לגרור על הארץ כל עציץ שיש בו

או החלון היו סגורים זמן רב אין לפותחם בשבת משום שאז אכן יש תועלת משמעותית לצמחים, וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם אכן פס"ר שיש תועלת לצמחים אסור לפתוח חלון או תריס כנגדם. [ועיין בסי' מ"א סעיף כ"ז בדין מלאכה שהיתה נעשית ממילא ועשאה האדם, ועי' בזה במ"ב סי' ש"ב סקנ"ה ומנחת שלמה ח"ב סי' צ"א אות י].

לא. שבט הלוי ח"ד סי' ל"ו, שמניעת נזק לצמחים אסור משום זורע.

לב. סי' של"ו, ז'.

לג. בעציץ שאינו נקוב האיסור רק מדרבנן [כמבוא בשו"ע סי' שיי"ב, ג' ובבאה"ל סי' של"ו, ז' ד"ה אפילו], אמנם למעשה יש לחוש כמעט על כל עציץ שהוא כעציץ נקוב ואיסורו מדאורייתא: א. מפני שי"א שעציץ עץ תמיד נחשב נקוב וי"א שעציץ חרס תמיד נחשב נקוב ויש לחוש לשני הפירושים [באה"ל שם]. ב. מפני שענפים היוצאים מן העציץ יונקים ישירות מן הארץ ובכל מקרה שהענפים בולטים החוצה דינו כעציץ נקוב [משל"מ פ"ב מביכורים ה"ט, חיי אדם כלל י"ב הלכה ב', ערוה"ש סי' של"ו ס"ג, אג"ט קוצר

ל. בשלטי גיבורים [שבת קכ. ברי"ף דף מה.]. הסתפק בדין גרמא לדבר שהוא פס"ר. ובשו"ת הר צבי [ח"א סי' קל"ג] כ' להתיר פתיחת החלון ליד עציץ כשאינו מתכוין לכך כיון שגרמא לדבר שהוא פס"ר שרי [וכמש"כ האבנ"ז סי' קצ"ד], אמנם הגרשו"א זצ"ל [במנחת שלמה סי' י' אות ח] הוכיח שאין זה נחשב גרמא לפס"ר כיון שהוא כח ראשון שלו ואין דינו כגרמא מאיסור פתיחת חלון מול נר דולק שמא הרוח תגרום לכיבוי הנר [סי' רע"ז סעיף א'] אף שאין הרוח מנשבת עתה וגם אין כוונתו לכיבוי הנר, וכ"כ ברית עולם זורע אות ז, וכן מבוא בשבה"ש מלאכת זורע סי' י"ט [ועי' חזו"א שביעית סי' כ"ב סק"א לגבי פתיחת גג המשתלות בשביעית כשפס"ר שיכנס אויר ואור לצמחים, וע"ע במנחת שלמה ח"א סי' מ"א אות ג מש"כ על זה]. והיתר שייכות המעשה למלאכה [עיין בסי' מ"א סעיף י"ט] לא שייך כאן כיון שאנשים רבים פותחים חלון כדי להכניס אויר ואור לצמחים וגם רואים חשיבות בתוצאה ויש לזה שם מלאכה. אמנם, בארחות רבינו עמ' קסה כתב בשם הקה"י זצ"ל שלכל צמח יש אור ואויר לזמן רב ואין שום משמעות לפתיחת תריס או חלון לנגדם, ולפי"ז אם התריס

אדמה מכמה טעמים וחששות<sup>לד</sup>. ומשום כך הורו הפוסקים שעציץ עם אדמה הוא מוקצה שהרי אסור לטלטלו<sup>לה</sup>.

מותר להזיז ולהגביה ולהוריד אגרטל בלי אדמה עם מים שיש בו פרחים, ואינו מוקצה ואין בזה זורע וקוצר, אלא אם כן יש פרחים שיכולים להיפתח שאז יש להיזהר שלא לנענע את המים שלא יתרוממו ויגרמו למהר את פתיחת הפרחים<sup>לו</sup>.

### תלישת פרחים ופירות מענף תלוש

יד. מותר לתלוש פרחים מענף התלוש כבר מערב שבת ואין בזה איסור קוצר<sup>לי</sup>, וכן מותר לתלוש מענף תלוש פירות שהדרך לתולשן בשעת אכילה, אבל פירות שהדרך לתולשן מן הענף לפני שמכניסים אותם לבית אין לתולשם בשבת מן הענף<sup>לה</sup>.

### רדיית חלות דבש מכוורת

זו. אסור להוציא חלות דבש המחוברים לכוורת, ואם תלשם מהכוורת בערב שבת מותר להוציאם, אך אסור לרסק ולהוציא את הדבש מן השעוה<sup>לה</sup>.

וחידושה, וממילא העציץ מוקצה כיון שא"א לטלטלו ממקומו. ובמנחת שלמה סי' צ"א אות י דן בזה מצד עקירת היניקה ממקום שהיתה נוצרת יניקה חדשה, וכתב שנחלקו בזה הדבר אברהם והתהל"ד, עיי"ש. והפמ"ג הסתפק אם יש בזה איסור מוקצה מצד עצמו, והביאו השעה"צ בסי' של"ו סק"ח, ובמנחת שבת סי' פ' סקקצ"ד כ' לאסור הטלטול מצד מוקצה כהפמ"ג וכן דעת הגרשז"א זצ"ל.

לו. לא שייך בזה זורע וקוצר, וכיון שמיוחד לנוי אינו מוקצה אלא א"כ הוא עציץ גדול מאד שקובעים לו מקום מחשש שיתפרק וינזק בטלטולו. ומבו' כן בסי' תרנ"ד ושעה"צ שם. וכן מורה הגריש"א זצ"ל. ועי' שלמ"י שם מש"כ בשמו.

לז. סי' של"ו, ח'.

לח. משום איסור מפרק שהוא תולדה דדש, ועיין בסי' ו' סעיף א' בביאור הדין והטעם.

לט. סי' שכ"א, י"ג וסקמ"ו וסקמ"ח.

סעיף ג' וסק"ח, חזו"א שביעית סי' כ"ב סק"א]. ואין הבלטות מפסיקות את היניקה אלא רק אבן ממש שעליה כתב החזו"א שם שהוא מפסיק את היניקה, וכ"כ בשבט הלוי ח"ו סי' קס"ז.

לד. אם יש בקומה מתחת העציץ דבר המפסיק את היניקה [אבן טבעית, מתכת, ולגבי פלסטיק קשיח עיין בשבט הלוי שם ובמשפטי ארץ ה' שביעית פ"ז הע' י"ב] א"כ גורם בטלטולו להפסקת היניקה ולחידושה, ואם הענפים הבולטים מן העציץ מתקרבים או מתרחקים מן הארץ תוך כדי טלטולם ג"כ אסור כמו הגבחה והורדת עציץ נקוב וכנ"ל בהערה הקודמת.

לה. שביתת השבת זורע סק"ד [וע"ע קוצר סק"ה] וכן כ' בשלמי יהודה פ"ג אות י בשם הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל, ולשיטתם האיסור משום שלא ימלט מזריעה וקצירה כנ"ל, וכן משום שטלטול עציץ נקוב ממקומו גורם להפסקת יניקה

## הנאה מנטיעה שנזרעה באיסור

**יז.** הזורע או נוטע באיסור בשבת, אפילו בשוגג, אסור ליהנות מן הנטיעה עולמית וחייב לעקור הנטיעה, וראה בהערה<sup>2</sup>.

אסרו חכמים לעשות כמה דברים מחשש שמא יתלוש: להריח פירות, להשתמש באילן, לאכול פירות שנשרו בשבת מן האילן ולרכוב על גבי בהמה.

## הרחת פירות המחוברים לאילן

**יז.** אסור להריח פירות המחוברים לאילן שמא יתלוש הפרי לאוכלו, ומותר להריח פרחים המחוברים לאילן שאין חשש שיתלשם<sup>3</sup>.

## שימוש באילן ובשיח

**יח.** אסור לטפס ולעלות על אילן בין לח בין יבש, ואסור להשתמש באילן וגם לא בדבר הנעוץ או תלוי באילן, ואסור להיתלות על אילן. נפל כדור וכיו"ב על אילן אסור להורידו ממנו [גם כשאין צורך לטפס על האילן].

והוסיפו ואסרו להניח על אילן מערב שבת חפץ שמשתמשים בו בשבת וכיו"ט, גזירה שמא יטלנו מהאילן ונמצא משתמש בו<sup>4</sup>.

ובשני אופנים אין איסורים אלו: א. בחלק האילן שפחות מגובה ג' טפחים, כולל ענף או חלקו שנמצא בפחות מגובה ג' טפחים מן הקרקע, אך אם יש בו פירות או ירקות אסור בכל הנ"ל אף בפחות מג' טפחים מן הקרקע. ב. בענפים רכים [שגם לא עומדים להתקשות בעתיד] כירקות אין איסורים אלו<sup>5</sup>.

## שימוש בדבר התלוי או נעוץ באילן

**יט.** אסור להשתמש בדבר התלוי או נעוץ באילן, וכן דבר התלוי באילן עצמו [כגון סל] אסור להכניס ולהוציא ממנו דברים, אבל מותר להשתמש בדבר התלוי על

על זה ולהקל בשוגג, ויל"ע מה הדין בהפסד מרובה.

מא. סי' של"ו, י' וסקמ"ח.

מב. סי' רע"ז, ד' וסי' של"ו סקי"ב.

מג. סי' של"ו, א', ב', י"ג ומ"ב שם.

מ. באה"ל סי' שי"ח, א' ד"ה אחת. והנה, לדעת הגר"א [שם סק"ז] שאפשר להקל כר' מאיר שבשוגג מותר גם לו מיד א"כ הכא נמי מותר ליהנות מן המלאכה בזורע בשוגג, ובמ"ב שם כ' שבשעת הצורך אפשר לסמוך

דבר שנעוץ או תלוי באילן, כגון נדנדה התלויה על מוט ברזל התחוב באילן מותר להתנדנד בה וכן סולם התלוי על יתד הנעוץ באילן מותר לעלות בו<sup>מ</sup>.

כביסה התלויה על חבל שמחובר לעצים [על ידי גלגליות בצדדים שהם נעוצים בעצים], מותר להורידה מן החבל, אבל אסור לגלגל את החבל על הגלגליות הנעוצות בעצים עצמם מפני שאז משתמש בדבר הנעוץ באילן<sup>מ</sup>.

כשגורם לטלטל האילן, הכל אסור, בין בצדדים בין בצידי צדדים<sup>מ</sup>.

### ישיבה והישענות על אילן

**כ.** אסור לשבת על אילן. עלה על אילן, בשוגג מותר לרדת, ובמזיד אסור לרדת א"כ עלה בערב שבת<sup>מ</sup>. ולהישען על אילן, לאדם חלש ותשוש אסור מפני שנשען עליו בכל כוחו, ולאדם בריא מותר להישען בזהירות שלא יזיזו ממקומו מפני שבריא נשען רק מעט, ואם גורם לטלטול האילן אסור אפילו לבריא<sup>מ</sup>.

### פירות שנשרו מן האילן

**כא.** פירות שנשרו מן האילן, אסור לאוכלם שמא יעלה ויתלוש, וגם הם מוקצה כיון שהיו מוקצה בין השמשות ומיגו דאיתקצאי לביהשמ"ש איתקצאי לכולי יומא<sup>מ</sup>.

### רכיבה על גבי בהמה

**כב.** אין רוכבים על גבי בהמה ולא נתלים עליה, וכן אסור לשבת על עגלה המחוברת לבהמה, שמא יחתוך ענף כדי להנהיגה<sup>ג</sup>.

מד. שם, י"ג ומ"ב שם.

מז. סי' של"ו, א' וסק"י.

מה. מאור השבת ח"ב בשם הגרשז"א זצ"ל [מכתב כ"ח אות א] ושו"ת אור לציון ח"ב פרק ל"ח.

מח. שם סקס"ג.

מט. סי' שכ"ב, ג' וסק"ז. ועי' בתוס' ביצה דף ג. ד"ה גזרה למה הוצרכו לשני האיסורים.

נו. סי' ש"ה, י"ח וסקס"א, ועיי"ש סקס"ב.

מו. שם סקס"ג.



## הלכות מעמר

### מעמר מדאורייתא ומדרבנן

**בג.** מלאכת מעמר מדאורייתא היא כשאוסף ומקבץ גידולי קרקע [כגון פירות וירקות עלים ועשבים] ממקום גידולם שגדלו שם<sup>נא</sup>, ומדרבנן אף דבר שאינו גידולי קרקע אסור לאוספו ולקבצו יחד ממקום גידולו [כגון מלח משפת ים המלח]<sup>נג</sup>, ובמקום שאינו מקום גידולו מותר אף בגידולי קרקע. ולענין איסוף ביצים לתבניות, ראה בהערה<sup>נד</sup>.

### איסוף פירות שנתפזרו

**כד.** נתפזרו לו בבית פירות אף שאינם במקום גידולם ואין איסור לאוספם מצד מעמר, אסור לאוספם משום "עובדין דחול" - מעשה חול, אבל אם נפלו כל הפירות יחד במקום אחד מותר לאוספם לתוך קערה<sup>נה</sup>.

נתפזרו לו משחקים רבים מאוד בבית, עיין בהערה אם יש להיזהר מלאוספם משום עובדין דחול<sup>נה</sup>.

נג. ביצים אינם גידולי קרקע וגם הכלי שאוספים אותם אליו אינו מקום גידולן [ולכן אין זה שייך למה שדנו האג"ט וקצוה"ש באיסוף ביצים, כי בימינו האיסוף והקיבוץ נעשים בכלי שאינו מקום גידולם], אך אסור לאוספם כיון שהביצים מוקצה משום נולד [סי' שכ"ב, א'] וגם שייך בהם איסור עובדא דחול כשמקבצם הרבה יחד וכדקלמן בסעיף כ"ד. ועי' שבט הלוי ח"ד סי' ל"ט - ובח"ז סי' צ"ז כתב שיש בקיבוצם משום עובדא דחול.

נד. סי' של"ה, ה' וסקי"ז.

נה. נתבאר לקמן בסי' מ"א סעיף מ"א שיש ג' גדרים לעובדין דחול, האחד דבר שיש חשש שבעשייתו יגיע למלאכה, השני דבר הדומה למלאכה, והשלישי דבר שיש בו טירחא יתירה. וכאן לא שייך גדר א' שהרי זה טעם הרמב"ם [פכ"א הי"א] שכתב שמא יכבשם יחד בסל ועל זה כתב הב"י שהוא חשש רחוק ולא זה הטעם,

נא. ואם העבירם לשדה אחרת ועימר שם, צ"ע. ובאגלי טל מלאכת מעמר אות א סק"ב כתב בשם המאירי ובשם המרכה"מ בדעת הרמב"ם שאין חיוב בעימור בלא קשירה ורק בהידוק פירות יש עימור בלא קשירה מפני שמתדבקין יחד, אך עי"ש שהוכיח מאיסוף מלח שיש בו חיוב אף שלא שייך בו קשירה, וכ"כ בשבה"ש מלאכת מעמר סק"א וסק"ז, וכן משמע במ"ב סי' ש"מ סוף סקל"ז שכתב שהאוסף פירות יחד חייב חטאת אף שברוב פירות לא שייך קשירה ולא דיבוק [מלבד דבילות, אך המ"ב מיירי התם בשומרי פרדסים] ומבואר שיש עימור גם בלא קשירה. [ובחיי אדם כלל י"ג בנשמ"א סק"א כ' שלשיתת הרמב"ם המעמר שלא במקום גידולו אסור אם קושר העומרים].

נב. סי' ש"מ, ט' וסקל"ו [דעת האו"ז לא נפסק בשו"ע ובמ"ב ובשאר פוסקים ולכן לא הזכרנוה].

## קיבוץ ודיבוק תאנים

**כה.** המקבץ תאנים יבשות ומדבקם יחד [אף בביתו], או שנוקב תאנים ומשחיל בהם חוט, חייב משום מעמר<sup>נא</sup>.

## קיבוץ פירות מבושלים ומשחקי עץ

**כו.** באוכל מבושל ובמשחקי עץ<sup>נב</sup> לא שייך מלאכת מעמר, ולכן מותר לקבץ מאכלים מבושלים אף אם הם נדבקים יחד, וכן מותר להשחיל משחקי עץ לתוך חוט, גם אם עושה כן במקום גידולם<sup>נח</sup>.

## קיבוץ ודיבוק פירות יבשים

**כז.** אסור לקבץ ולהדביק יחד פירות יבשים, וכן אסור לתחוב שיפוד בפירות יבשים כדי לחברם ולדבקם יחד<sup>נז</sup>. אמנם, מותר לתחוב פירות יבשים על שיפוד כדי

וכן אמר לי הגר"ש אלישיב זצ"ל שבמשחקי עץ אין איסור מעמר. אך במנחת שבת [סי' פ' סקצ"ט] כתב שאף בזה יש מעמר אם מדבקם יחד במקום גידולם [וכן משמע במנ"ח שהקשה על הרמב"ם היאך מותר לקבץ בשר ולחם שעל השולחן, וכן משמע בתפארי"י (כלכלת שבת מלאכת כותב), וכע"ז במור וקציעה סי' ש"מ ובמחזיק ברכה שכתבו שהמסדר אותיות בדפוס אסור משום מעמר וא"כ אף שנשתנו הרבה עדיין יש בהם מעמר].

נט. סי' ש"מ, י' וסקל"ח. ואף שמדבקם ואוכל מיד, אין להתיר משום כך, עי' שעה"צ סי' תק"א סקי"ד שרק לשיטת הרמב"ם מותר לעמר לצורך אכילה מיידית, וכן דייק אאמו"ר שליט"א בספרו זמרת הארץ [סוף סי' פ"ב] ממש"כ המשנ"ב בסי' של"ה סקי"ז שעובדין דחול של איסוף פירות שנתפזרו זה אפילו אם לוקט כדי לאוכלם מיד. ועי' גם רב פעלים ח"א סי' י"ט.

ומלבד זה, אסור לדבק פירות לצורה יפה משום איסור בונה כמש"כ המג"א סי' ש"מ סקי"ז, ונתבאר לעיל סי' י' סעי' ט"ז.

ובחיי אדם [כלל י"ג] כתב הטעם משום טירחא יתירה ולפי"ז שייך לאסור בכל חפצים, אך אם נפרש הטעם משום שדומה למלאכה אם כן אינו שייך אלא בפירות ששייך בהם מלאכת מעמר. ויש להעיר שלפי דברי הבאה"ל שם שהאיסור אינו רק ללקט לתוך הסל אלא גם לתוך חיקו אסור, משמע שפירש טעם האיסור משום טירחא יתירה ולכן גם לתוך חיקו שאינו דומה כל כך למלאכה אסור, אך יש לדחות שסבר שגם לתוך חיקו נחשב דומה למלאכה.

נו. בזה האיסור אף כשאינו במקום גידולו כיון שהדרך לעשות כן אף שלא במקום גידולו, סי' ש"מ, י' וסקל"ח.

נז. גם בעצים שייך עימור, כ"כ בשבה"ש מלאכת מעמר ובשבט הלוי ח"א סי' ע"ח, אך במנ"ח [במוסף השבת מלאכת מעמר] כתב שאין עימור בעצים [עיי"ש שהק' על זה מן הגמ' בשבת צו: ש"א שהמקושש מעמר היה].

נח. ערוה"ש סי' ש"מ ס"ג ושבה"ש מעמר סקי"ב, וכ"כ בתה"ל"ד סי' ש"מ סק"ח, והיינו שכיון שנשתנה מצורת גידולו לא שייך בזה מעמר כלל,

להגישם בצורה יפה [כגון בט"ו בשבט]<sup>פ</sup>, וטוב לעשות כן סמוך לאכילה<sup>סא</sup>.

### קיבוץ פרחים לזר

**כה.** מותר לקבץ פרחים לזר, ועייין בהערה! <sup>כג</sup>.

לגבי עימור לצורך אכילה מיידית, עי' שעה"צ סי' תק"א סקי"ד.

משום בונה ומכה בפטיש הוא דבר תמוה שיהיה על זה שם בונה ותיקון מנא במה שהם מקובצים יחד, ואפשר שמדובר באופן שעשו בהם איזה שינוי בפרחים עצמם [או באופן שהפרחים נדבקים ממש - עי' לעיל סי' י' סעי' ט"ז].

ומש"כ הקצוה"ש בסי' קמ"ו סקמ"ט הוא רק אם נפסוק שיש עימור שלא במקום גידולו, אבל כיון שלהלכה אין עימור שלא במקום גידולו וכנ"ל בסעיף כ"ג, א"כ ודאי אין בזה עימור.

ס. כיון שאז אין כוונתו לדבקם יחד אלא רק לייפותם במה שמסודרים אחד ליד השני. ע"פ האגרו"מ ח"ד סי' ע"ג. וע"ע אג"ט מעמר סעיף ד' ושבה"ש שם סק"י.

סא. שאז יש לצרף מה שאין לזה שם מלאכה אלא רק הכשר אכילה, וכדמשמע בשעה"צ סי' תקי"א סקי"ד [וכע"ז כתבנו לענין דש (בסי' ו' סעיף א')].

סב. אגרו"מ שם. ומש"כ באגרו"מ שם שאסור

## סימן יט

## הלכות מבעיר ומכבה

## כללי מבעיר ומכבה

א. אסור להבעיר אש או לכבותה בשבת. המבעיר וצריך לאפר או מכבה וצריך לפחמים, חייב<sup>א</sup>.  
ועיין עוד בהערה<sup>ב</sup>.

## הוספת ולקחת שמן בנר

ב. המוסיף שמן לנר או הנוטל שמן מן הנר אסור משום מבעיר ומכבה, ואף אם השמן בכלי אחר אלא שהוקצה לנר ומטפטף לתוכו גם כן אסור<sup>ג</sup>.

## גרם כיבוי

ג. גרם כיבוי - וכן גרם שאר מלאכות - אסור בשבת<sup>ד</sup>, ומותר רק במקום הפסד<sup>ה</sup>. ולכן, אסור לפתוח חלון מול הנר כשקרוב לודאי שהרוח תכבה את הנר. אבל מותר למנוע כיבוי נר. ולכן, אם החלון פתוח והרוח עומדת לכבות את הנר מותר לסגור את החלון כדי למנוע את כיבוי הנר<sup>ו</sup>.

## ריצה ליד נרות

ד. מותר לרוץ ליד נרות שעוה מוצקים ואין לחוש להקטנת השלהבת או להגדלתה מחמת הרוח שנוצרה בריצתו, אבל אסור לרוץ ליד נרות שמן אם השמן יתקרב או

ג. סי' רס"ה, א', ב' ומ"ב שם. [ויל"ע לשון השו"ע ויתחייב משום מכבה, הא הו"ל מלאכה שאצל"ג ובשו"ע פסק (בסוף סי' של"ד ובסי' שט"ז סעיף ח') שאיסורו רק מדרבנן].

ד. וביו"ט שרי גרם מלאכה אף דלא במקום פסידא, כמבוי בסי' תקי"ד בשעה"צ סקל"א.

ה. סי' של"ד, כ"ב ובאה"ל ד"ה דגרם.

ו. סי' רע"ז, א' וסק"ג ובאה"ל ד"ה שמא.

א. שבת קו., וכן נפסק כמש"כ במ"ב סי' שט"ז סק"ל וסי' רע"ח. ובגדר מלאכת מבעיר, עי' שו"ע הגר"ז סי' תצ"ה בקו"א סק"ב ובאבני נזר סי' רל"ח סק"א שנחלקו אם הוא כילוי החפץ הנשרף או העמדת השלהבת.

ב. כתב החת"ס [יו"ד סי' צ"ב] שהשורף מאכל בשבת אין לו איסור בישול [ושונה משריפת בשר בחלב שאסור], ועי' אמרי בינה הל' יו"ט סי' א' ד"ה ולכאוי.

יתרחק מן הפתילה מחמת הרוח שנוצרת בריצתו, וראה בהערה<sup>1</sup>. וכן אסור לרוץ אם ודאי יכבו הנרות מפני הרוח.

### נתינת מים מתחת השמן

ה. מותר ליתן מים בנריות שמן בערב שבת לפני הדלקת הנרות<sup>2</sup> כדי שהשמן יהיה גבוה יותר<sup>3</sup>, ואף אם כוונתו לכבות את הנר כשיגיע למים מותר לשיטת הרמ"א [ולמחבר אסור באופן זה]<sup>4</sup>.

### כיבוי דליקה בגרם כיבוי

ו. כלי שנאחז בו דליקה, מותר לשפוך מים מצידו השני של הכלי כדי שתכבה הדליקה כשתגיע לצד השני, וכל שכן שמותר להניח בצד השני של הכלי הנשרף כלי מלא מים שיתבקע מהחום והמים ישפכו ויכבו את השריפה<sup>5</sup>.

### נתינת כלי תחת הניצוצות

ז. מותר ליתן [אפילו בשבת] כלי תחת הניצוצות שיפלו לכלי ולא ישרפו את המפה, אבל אסור ליתן מים בכלי, ואם נתן מים בכלי אסור להניחו תחת הנר אפילו מערב שבת<sup>6</sup>.

י. שם, כיון שלא גזרו על גרם כיבוי מערב שבת. יא. סי' של"ד, כ"ב. ונבאר, הראשונים הקשו מהא דאסור להניח כלי עם מים תחת הניצוצות להא דמותר להניח כלי עם מים בצד השני של כלי או בגד שנשרף כדי שהשריפה תבוא שם ותבקע את הכלי ותכבה השריפה, והתירוק הנפסק להלכה הוא שכשיש הפסק אויר אסור אך כשיש הפסק של כלי או בגד מותר לשפוך מים. ואם השריפה אחזה בבגד מצד אחד, אין לשפוך מים בצדו השני של הבגד, ע"פ המ"ב שם והבאה"ל בסי' ש"ב, ט' שיש לחוש לשיטות שיש מלבן אף בבגד שאין עליו לכלוך, אלא ישפוך משקה מלכלך בצד השני של הבגד.

יב. סי' רס"ה, ד' ומ"ב שם. ובאופן זה אסור אף שעושה הפעולה מער"ש כיון שיש לחוש שיחשוב שאינו עושה בזה כלל מלאכה ויבוא לעשות כן גם בשבת.

ז. בתוס' [שבת קכ: תוד"ה מנער ותוד"ה פותח] מבואר שחשש כיבוי יש רק בנר שמן שיכול לקרב השמן או לרחקו ומשמע שמצד הקטנת השלהבת או הגדלתה אין לחוש, וכן מבואר בשו"ע בכמה מקומות שמחלק בין נר שעוה לנר שמן ורק בנר שמן יש חשש מבעיר ומכבה אם השמן יתקרב או יתרחק מן הפתילה - בסי' רע"ז סעיף ג' ובסעיף א' וסק"ח ובסי' רע"ו, ג' וסק"ל, ומוכח שאין איסור בהזזת השלהבת אף שגודלת מעט או מתקטנת מעט משום כך. ועי' פמ"ג בסי' רע"ו בא"א סק"י שיש לחוש גם כן לקירוב השעוה לפתילה וכ"כ בשולחן שלמה סי' רע"ז בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל. אך במנחת שבת סי' פ' סק"ד כתב שגם הקטנת והגדלת השלהבת הוי בכלל הדלקה וכיבוי ואסור.

ח. בנרות שעוה חמור יותר ואין להתיר אם לא בשעת הצורך [סי' רס"ה סק"ח].

ט. סי' רס"ה, ד'.

## כיוון שעון שבת

ח. אסור לקרב הדלקת או כיבוי שעון שבת<sup>21</sup>. וכן אסור לאחר הפעלת או כיבוי שעון שבת, ועיין בהערה<sup>22</sup>.

## פתיחת מקרר וכניסה להדר עם מזון

ט. לרוב הפוסקים<sup>23</sup> אסור לפתוח מקרר בשבת כשאין המנוע פועל<sup>24</sup> [וכשהוא פועל

ולצי"א [ח"ח סי' י"ב] מותר לפתוח את דלת המקרר אף כשאינו פועל.

טז. בגמ' שבת קכ. ובשו"ע סי' רע"ז, א' מבואר שאסור לפתוח חלון ליד נר הדולק שמא הרוח תכבה את הנר ואסור מטעם גרם כיבוי, וכ' המג"א בסי' תקי"ד סק"י [והמ"ב בסי' רע"ז סק"ג] שאפי' כשאין הרוח מנשב עתה אסור לפתוח שמא יבוא פתאום הרוח ותכבה את הנר [וגם המקילין הוא רק משום שעתה אין רוח וא"כ מניין לחוש שיתחדש רוח, משא"כ כאן שאין ידוע כלל מצב התרמוסטט], וה"נ כיון שיתכן שברגע פתיחת הדלת ידלק המנוע ע"י התרמוסטט ויתחיל לפעול לכן אסור לפתוח את הדלת כשאין המנוע פועל.

ואף שהט"ז בסי' שט"ז, ג' [והביאו הבאה"ל שם ד"ה לכן] התיר לסגור מגירה שיש בה זבובים אם מנפנף בידיו ומעיפם ואף כשאינו יודע אם נשארו זבובים או לא, כאן חמור יותר ונחשב ספק מלאכה בידים [ולא נחשב ספק פסיק רישא] הן מצד שכך מתוכנת צורת פעולת המקרר ובוה חמור יותר, וגם מיד מתברר אם נעשתה התוצאה האסורה ויש בוה זלזול בשבת [עי' בדרור יקרא עמ' תקז].

ובמנחת שלמה סי' י' כתב להתיר כיון שהוא בונה לשעה ולשעה קלה כזו אין בונה כלל שעשוי להידלק ולכבות תמיד. אך החזו"א בסי' נ' סק"ט ב' שהיתר זה רק בכיווי כלים [עי' ט"ז סי' שיי"ג ומ"ב שם סקמ"ה] שאינם מתחברים לשימוש יחד, אבל כשמשמשים בשני החלקים יחד אין להתיר אף לזמן מועט.

יג. משום גרם כיבוי או גרם הבערה שאסור.

יד. דעת האגרו"מ [יו"ד ח"ג סי' מ"ז אות ד'] והגרי"ש אלישיב זצ"ל שכיון שהשעון מיועד להקדים ולאחר הפעלת מכשירי חשמל אם כן נחשב מבוער ומכבה בידים ולא גרמא, ואפשר אף דאסור מדאורייתא כיון שזה צורת הדלקה וכיבוי ממש. ולהגר"ק זצ"ל אסור מטעם אחר כיון שהוא כמכב"פ וגמר מלאכה בשעון כשמכוון לזמן שרוצה. ועי' לקמן סי' מ"א סכ"ה. ודעת הגר"שז אויערבך זצ"ל שמותר לאחר הדלקת או כיבוי שעון שבת, מכיון שמותר לסגור דלת בפני רוח שלא תכבה את הנר אם כן מניעת כיבוי מותר, וכן מניעת הבערה מותר א"כ מותר ג"כ לאחר את השעון, אמנם בספר ארחות שבת [פכ"ט הע' כ"ו] הביא בשמו שלענין מעשה הורה להימנע מכך אלא אם כן יש חולה או שאר צורך מיוחד.

מותר לכוון שעון שבת מערב שבת, ועי' לקמן סי' כ"ח סע' י' שאין לחוש לשביתת כלים בשעון שבת. (ועי' באגרו"מ [ח"ד סי' ס'] שאוסר הפעלת כל שעון שבת מטעם זילותא דשבתא מלבד הפעלת חימום קירור ותאורה שהתקבל ורגילים בכך).

טו. כן דעת החזון איש [שמעתי מהגר"ח ק שליט"א] והאגרו"מ [ח"ב סי' ס"ח] וההר צבי [ח"א סי' קנ"א] והמנחת יצחק [ח"ב סי' ט"ז וח"ג סי' קל"ז] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א [תשובות והנהגות ח"א סי' ר"כ וח"ב סי' ק"פ] והגר"ק שליט"א. אך לגר"שז אויערבך זצ"ל [מנחת שלמה סי' י']

מותר, וראה עוד בהערה"ז]. ויש המתירים לפותחו מיד לאחר שהפסיק לפעול שאז ודאי לא ידלק שוב ברגע פתיחתו"ח. [במקרים ומקפאים חדשים מצוי חששות נוספים בפתיחת הדלת, ויש לברר היטב בכל מקרה לגופו].

- לענין אמירה לקטן לפתוח מקרר בשביל שיוכל לאכול אוכל שבפנים, ע"י בסי' מ"א סעיף ד'.

- לענין אמירה לנכרי לפתוח מקרר ששכחו בו מנורה דולקת, ע"י בסי' כ"ז סעי' י"ב, וע"ע שם בדין מי שפתח מקרר וגילה שהמנורה דולקת.

מותר להכנס לחדר הממוזג ע"י מזגן גם כאשר אין המזגן פועל עתה, ועיין בהערה"ז.

### תוספת הבערה או כיבוי במאורר

י. מותר לעמוד לפני מאורר או מזגן, ואין לחוש לתוספת הבערה או כיבוי"ב.

להרים הכפתור של המאורר [במאורר מיכני] הגורם למאורר להסתובב לצדדים, יש האוסרים<sup>כא</sup>, ויש המתירים<sup>כב</sup>.

- בענין הנחת פלטת פח ["בלעך"] על האש בשבת, עיין בהלכות בישול וחזרה [לעיל סי' ג' סעי' ז' וסי' א' סעי' ו'].

לספק איסור.

יט. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. מכיון שההשפעה של החום הנכנס בפתיחת הדלת קטנה ואין חשש שבשעה שפותח את הדלת מיד ידלק המנוע. במזגנים רגישים שיש בהם חיישנים ובחלק ממזגנים אלו יש חשש שמיד כשפותח את הדלת ידלק המנוע מיד, יעשה שאלת חכם.

כ. כיון שברור לכל שאין כוונתו לזה ואינו בגדר "מלאכה", וכמו שנתבאר בסי' מ"א סעיף י"ט. ומלבד זאת, שינויי זרם קטנטנים שאינם משמעותיים מותרים, ונתבאר היטב בישא יוסף או"ח ח"ב סי' פ"ו וסי' פ"ט וח"ג סי' ע"ח בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ע"ש.

כא. הגרי"ש זצ"ל [והובא בספר מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' קי"ז].

כב. הגרשז"א זצ"ל [שם ובשולחן שלמה סי' ש"ח הע' ל"ד].

יז. כן דעת כל הפוסקים הנ"ל. ואמר הגר"ח"ק שליט"א שאף לחזו"א אין איסור לפתוח את המקרר כשהמנוע פועל ורק בסוף ימיו החמיר על עצמו שלא לפתוח ולא כהוראה לרבים. ואמר לי שאביו הקה"י זצ"ל היה מתיר לפתוח כשהמנוע פועל. ולהגר"ח זצ"ל החזו"א אסר לפתוח גם כשפועל גזירה אטו שיפתחנו כשאינו פועל ויש כח לחכמים שבדור לגזור גזירות].

יח. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ומה שגורם לכך שבעוד כמה דקות המנוע יקדים לפעול אין לחוש לזה, וכמפורש בסי' רע"ז לגבי נר שאם ודאי עתה אין רוח מותר לפתוח חלון ליד הנר ואע"פ שבהמשך תבוא רוח ותכבה את הנר [והאוסרים שם סברו שא"א להבחין בזה ושמא מיד כשפותח תבוא רוח ותכבה את הנר, ע"י שם סק"ג ובאה"ל ד"ה הרוח]. ויש להזהר מאוד שלא להקל בזה יותר מידי שבקל עלול לבוא

## סימן כ

## הלכות גוזז

## כללי מלאכת גוזז

א. הגוזז צמר בכלי מן החיה או מן הבהמה חייב משום גוזז, והתולש ביד כשהם חיים פטור אבל אסור ולאחר מיתה חייב\*.

מלאכת גוזז היא כדי להשתמש בצמר הנגוז, ויש אומרים שאף כשגוזז כדי לנקות את העור ולייפותו גם כן חייב ואיסורו מדאורייתא, וכן נפסק להלכה<sup>2</sup>.

## גזיזת שערות וציפורניים

ב. אסור לגזוז שערות וכן אסור לקצוץ ציפורניים וכן אסור לתלוש קילופי עור שכל אלו אסורים באיסור גוזז<sup>3</sup>, וראה בהערה ב' אם האיסור מדאורייתא או מדרבנן [אם גוזז שערות להשתמש בהם ודאי איסורו מדאורייתא].

הריב"ש, ועי' בסוף סי' ש"ג ובריש סי' ש"מ בפסק ההלכה בזה. ולמעשה, המשנ"ב בסי' ש"ג סקפ"ה ובבאה"ל סי' ש"מ ד"ה וחייב פסק כהריב"ש. [ועי' במשנה בעירובין פ"י מ"ג].

ג. סי' שכ"ח, ל"א וסי' ש"מ, א' וסי' ש"ג, כ"ז וסי' שי"ב, ז', ח' וסי' שכ"ח, מ"ט וסי' שכ"ו, ט'. ציפורן שנתלשה מקצתה חוצצת בנט"י [עי' יו"ד סי' קצ"ח, כ"א ואו"ח סי' קס"א, א']. ויש להסתפק אם מותר בשבת להגדיל את תלישת הציפורן ממיעוטה לרובה, ועי' לעיל סי' ט"ז הע' ט"ז שבבאה"ל משמע שיש איסור לקדם מלאכה גם בלי לסיימה, אבל נראה שודאי אסור ואינו ענין לנדון זה, מפני שאם נתלשה רוב הציפורן הרי מדאורייתא מותר לתולשה לגמרי ורק מדרבנן אסור לגוזזה [ולכן במקום צער מותר] ואם מעביר ממיעוט לרוב הרי מדאורייתא נחשב שתלש את הציפורן.

א. רמב"ם פ"ט ה"ז, מ"ב סי' ש"מ סק"ה [שאינן דרך לתלוש ביד מבעל חי חי משום שכואב לו].

ב. נחלקו הראשונים אם חיוב גוזז הוא רק כששתמש בצמר הנגוז או אף כשגוזז כדי לייפות את העור, ושורש המחלוקת האם במשכן גוזז את עורות התחשים כדי לייפותם או שלא עשו כן, שאם גוזז את התחשים הרי לא הוצרכו למלאכת המשכן לשערות התחשים וממילא כל מטרת הגזיזה היתה כדי לנקות ולייפות את העור, עי' רמב"ן שבת דף קו. ותשובות ריב"ש סי' שצ"ד. ועי' בחת"ס על השו"ע סי' ש"ג שתמה היכן מצינו שגוזז את שערות התחשים, וכן תמה בסדרי טהרה [יו"ד סי' קצ"ח סוסקל"ט] ובקרבן נתנאל בשבת [פ"י אות ט], וכתב החת"ס שאמנם ברש"י בשבת עג. כתב שגוזז את עורות התחשים אבל רש"י פ"י שזה איסור ממחך ולא גוזז, ועי' בחכמ"א כלל כ"א סק"ג איך תירץ את שיטת



## להסתרק במסרק

ג. אסור להסתרק במסרק בשבת כיון שודאי יתלשו שערות, ובמסרק שאינו צפוף אם אינו פס"ר שיתלשו שערות מותר להסתרק בו ובתנאי שלא יכוון להשיר ולהסיר השערות המדולדלות<sup>7</sup>, וייחד מסרק מיוחד לשבת משום עובדין דחול<sup>8</sup> [גם פאה נכרית אסור לסרוק אם ודאי יתלוש שערות אך לא משום גוזז אלא משום קורע<sup>9</sup>].

## הסתכלות במראה

ד. מראה שאינה עשויה להשיר בה שערות גם אם היא חדה מותר להסתכל בה<sup>10</sup> [ודין הסתכלות במראה לאנשים אף בחול מפורש ביו"ד סי' קנ"ו, ב' שלמחבר אסור ולרמ"א מותר במקום שדרך האנשים להסתכל בה].

## ציפורן וקילופי עור שנתלשו מקצתם

ה. קילופי עור שבגופו אסור לתולשם בכל אופן שהוא<sup>11</sup>, וכן ציפורן אסור לתולשה, וכתבו הפוסקים שמותר לתלוש ציפורן שפירשה רובה ממקומה אם מצערת אותו ומכאיבה לו, אך לא יקצוץ בכלי אלא ביד, אמנם יש שלא חילקו ואסרו בכל אופן שהוא כמו בקילופי עור, ועיין בהערה<sup>12</sup>.

## חיתוך יבלת

ו. אסור לחתוך יבלת מגופו בין ביד ובין בכלי. ואפילו אם היא יבשה ועומדת להתפרך מעצמה, גם כן אסור<sup>13</sup>.

ז. סי' ש"ב, י"ג ובאה"ל ד"ה שאין, שבכה"ג שאין הדרך לתלוש שערות בעזרת המראה מותר, וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [ועיין שו"ת אור לציון ח"ב פכ"ד אות י].

ח. סי' שכ"ח, ל"א, כיון שנחלקו הראשונים לאיזה צד מותר, וכ' השו"ע שיש לחוש לשני הפירושים.

ט. שהמחלוקת לגבי ציצין ולא לגבי ציפורן, כ"כ בחיי אדם כלל כ"א סעיף ד' ובקצוש"ע כלל פ' סעיף נ"ה ובקצוה"ש סי' קמ"ג סק"ו, וכ"כ בברית עולם מלאכת גוזז. אמנם המ"ב סתם בזה ולא הזכיר החילוק בין ציפורן לציצין וכן דעת הגריש"א זצ"ל.

י. סי' ש"מ, ב' וסק"ו.

ד. ובאופן שמכוין להסיר ולהשיר נימין המדולדלין תוך כדי הסירוק, אסור אף אם אינו פס"ר. סי' ש"ג, כ"ו, כ"ז וסקפ"ו.

ה. סי' ש"ג סקפ"ז וסי' שכ"ז סק"י. ועי' בשעה"צ סי' ש"ג סקע"ח שייחד מסרק שאינו מיוחד לסריקת שערות. ועי' אגרו"מ ח"ב סי' ע"ח. ולכן, כשמסירים פאה נכרית יש להיזהר להסיר התפסן בעדינות בלי סירוק הגורם לתלישת השערות.

ו. הגריש"א אלישיב זצ"ל, וע"ע לעיל סי' י"ב סעיף י"ד, ובפאה נראה שלא שייך ענין תלישת נימין המדולדלין כיון שלא צומחות שערות אחרות וממילא אינו רוצה לתלוש כלל ולכן רק אם פס"ר אסור.

## תלישת שערות מפרווה

ז. אסור לתלוש שערות מפרווה טבעית של בעלי חיים, ויש בזה אף איסור דאורייתא<sup>א</sup>.

### גזיזה מעוף מבושל

ח. איסור גוזז שייך אף לאחר הבישול, ולכן אסור לתלוש נוצות עור העוף אף לאחר הבישול<sup>ב</sup>. ויש המקילים וסוברים שאין איסור גוזז אחר הבישול<sup>ג</sup>.

### גזיזת צפורניים החוצצים

ט. אשה ששכחה ליטול ציפורני ידיה מערב שבת וצריכה לטבול, תאמר לנכרי שיסירם ביד ולא בכלי, ואם אי אפשר תאמר לנכרי שיסירם בכלי, ואם אין נכרי תנקה היטב תחת הציפורן ותעיין היטב שאין שום לכלוך. ואם שכחה ליטול ציפורני רגליה תנקה היטב תחת הציפורן ותעיין היטב שאין שום לכלוך<sup>ד</sup>.

### הסרת גלד של מכה

י. גלד שבסוף מכה העומדת להתרפא, אם קרם העור שתחת הגלד והתייבש מותר להסירו בשבת, ויזהר שלא להסיר עמו את העור הטבעי<sup>ה</sup>.

## הסרת 'פלסטר' או מדבקה שיגרמו לתלישת שערות

יא. מדבקה או 'פלסטר' המודבקים על שערות באופן שהסרתם תיגרם בודאי לתלישת שערות, אפשר להקל בשעת הצורך לתולשם אע"פ שודאי ייתלשו שערות<sup>ו</sup>.

יא. סי' ש"מ סק"ה.

יב. במנ"ח מלאכת גוזז אות ח מצדד שגוזז שייך אף אחר הבישול, וכ"כ במנחת שבת במנחה חדשה בהשמטה לסי' פ' סעיף ל"א וכ"כ בשו"ת זית רענן [ח"א סי' א' אות יב] וכ"כ בדעת תורה למהרש"ם וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"ח סי' כ'. וכן מורה הגריש"א זצ"ל.

יג. כ"כ באגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד בורר אות ט], והוסיף שאם אפשר להשליכן מפיו כשאוכל הבשר-יעשה כן. וכ"כ ובקצוה"ש [סי' קמ"ג סק"א].

יד. סי' ש"מ סק"ג ובאה"ל ד"ה וחייב, משום שהקציצה לצורך מצוה ולא לצורך ניקוי וייפוי העור, וא"כ נטילת צפורניים שלא על מנת

להשתמש בהם הוא איסור דרבנן ומותר לומר לנכרי להסירם לצורך מצוה כשאר אמירה לעכו"ם לעשות איסור דרבנן שמותר לצורך מצוה. ועי' ט"ז ונקה"כ ביו"ד סי' קצ"ח סקכ"א וסד"ט שם סוסקל"ט, ועי' המועדים כהלכתם סי' נ"ז סוף הע' ה' במה שכ' הבאר יצחק על זה.

טו. סי' שכ"ח, כ"ב. ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ל"ו, וכע"ז דעת הגר"ח ק"ק שליט"א והגר"ק זצ"ל ע"פ דברי החזו"א יו"ד סי' צ"ד סק"ד [מובא בספר תורת המלאכות].

טז. אף שנפסק להלכה כהריב"ש שתלישת שערות לניקוי העור אסורה מדאורייתא, מ"מ הרי לענין אשה ששכחה לקצוץ ציפורניה התיירו לומר לנכרי לקוצצם כנ"ל משום שהקציצה איננה לצורך

ועצם ההסרה מותרת רק אם אין הקצוות מודבקות זה על זה וגם אין שם חתך גדול וכנ"ל בסי' י"ב סעי' ז'.

פס"ר בתרי דרבנן ויש להקל במקום הצורך כהמשנ"ב שהיקל בדין זה וכדלקמן בסי' מ"א סעי' י"ד. ועי' אול"צ ח"ב פל"ו אות טו ושיעורי שבט הלוי עמ' שכא ושש"כ פל"ה סכ"ט.

---

ייפוי וניקוי העור אלא רק לצורך מצוה, ובודאי שהסרת שיער שאנו דנים כאן אינה לייפוי העור, וא"כ בודאי שאיסורה מדרבנן, וכיון שהתלישה היא גם כלאחר יד [גם אינה בכלי] א"כ הוי

## סימן כא

## הלכות הוצאה מרשות לרשות

## מלאכת הוצאה וטלטול ד' אמות

א. הוצאה והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, ומרה"י לרה"ר, אסורים מדאורייתא. הוסיפו חכמים וגזרו גם על הוצאה והכנסה מרה"ר ומרה"י לרמלית ומכרמלית לרה"ר ולרה"י. ומותר להוציא מרה"י ומרה"ר ומכרמלית למקום פטור וממקום פטור לשאר הרשויות<sup>א</sup>.

אסור מדאורייתא לטלטל ד' אמות ברה"ר. ורבנן הוסיפו ואסרו לטלטל ד' אמות בכרמלית<sup>ב</sup>.

## אופני האיסור מדאורייתא ומדרבנן

ב. בין בהוצאה ובהכנסה, ובין בטלטול ד' אמות, האיסור מדאורייתא הוא רק כאשר אדם אחד עוקר את החפץ על מנת להוציאו, מוציאו או מכניסו או מטלטלו, ומניחו<sup>ג</sup>. וכן רק כאשר מעביר כדרכו. ומדרבנן אסור אפילו באופן שאחד עוקר והשני מניח, ואפילו הוצאה בלי עקירה ובלי הנחה אסור<sup>ד</sup>, וכן באופן שעקר מרה"י ויצא לרה"ר והניח ברשות אחרת שאינה רה"ר אחר או שחזר לרה"י והניח שם<sup>ה</sup>, וכן כאשר העביר בשינוי<sup>ו</sup>.

הנושא עליו חפץ, ועוקר ממקומו - הולך - ועוצר, נחשב לעקירה והנחה, שעקירת גופו כעקירת חפץ והנחת גופו כהנחת חפץ<sup>ז</sup>.

הכובע מראשו ותפסו והלך ד' אמות ונת, האם איסורו מדרבנן או מדאורייתא, כי היתה עקירה ע"י הרוח, ע"י תוס' ישנים דף ג. אות ב ואות ג ורעק"א סוכה מב. מדאגבהיה נפק ביה דאיתא שחייב.

ה. סי' שמ"ז סק"א וסק"ד וסי' שמ"ו סק"ה. וע"י חזו"א סי' ס"ב סק"ט אות ב שנחלקו הראשונים אם האיסור מדאורי' או מדרבנן, ופסק החזו"א שהאיסור מדרבנן.

ו. סי' ש"א סק"ז וסק"ח.

ז. סי' שמ"ז סק"ב.

א. סי' שמ"ו, א'.

ב. סי' שמ"ט, א'.

ג. סי' שמ"ז, א' וסי' שמ"ו סק"א.

ד. עבודת הקדש לרשב"א שער ג' סי' ה' ומרכה"מ פי"ג מהל' שבת הי"ב. [ובבאה"ל סי' רס"ו סעיף ב' ד"ה וכשהיא משמע קצת שאין איסור, אך יש לדחות שבבהמה בלבד אין איסור מחמר בלא עקירה ובלא הנחה - עיין מרכה"מ שם. וע"ע אגלי טל חורש אות יב סקכ"ג שכתב לא כן]. יש להסתפק אם הולך ברחוב והרוח עקרה את

## זריקה מרשות לרשות

ג. אסור לזרוק מרשות לרשות כנ"ל בסעיף א'. הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע, אם זורק למטה מי' טפחים אסור, ואם זורק למעלה מי' טפחים מותר, ובתנאי שיעשה עירובי חצרות או ששני הבתים משני הצדדים שייכים לאדם אחד<sup>1</sup>.

## הוצאת חפץ ביד מחלון

ד. אסור להוציא חפץ ביד מחלון של בית החוצה, בין אם החלון גבוה פחות מי' טפחים ובין אם גבוה יותר מי' טפחים<sup>2</sup>.

## טלטול פחות מד' אמות

ה. מותר לטלטל ברה"ר או בכרמלית פחות מד' אמות, אבל אסור לעשות כן יותר מפעם אחת. ועל ידי כמה בני אדם שכל אחד מעביר פעם אחת פחות מד' אמות, מעיקר הדין מותר, אלא שטוב לחוש להאוסרים אם עושה כן לדבר הרשות<sup>3</sup>.

## רשות היחיד

ו. רשות היחיד הוא מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים ויש בחלל רוחב של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים<sup>4</sup> [אבל אם רחב ג' טפחים אפילו ארוך מאה טפחים אינו רה"י<sup>5</sup>]. אם אין בחלל ד' טפחים ובצירוף המחיצות יש ד' טפחים אין תוך החלל נחשב רה"י, ולענין הנחה מעליו, עיין בהערה<sup>6</sup>.

י. סי' שמ"ט, א', ג', ה' וסק"ז וסק"י וסק"ג וסקט"ז.

יא. סי' שמ"ה, ב'.

יב. סי' שמ"ו, א'.

יג. במ"ב [סי' שמ"ה סק"ג] נקט להלכה שגם לענין הנחה על המחיצות אין מצטרפין עם החלל להיות רה"י, והביא עוד שם שיש אומרים שלענין הנחה מעליהם כן מצטרפים וי"א שאם המחיצות עבות עד כדי שאפשר להניח דף על גביהן ולהשתמש שם מצטרפין. ובחזו"א סי' ס"ח

ח. סי' שנ"ג, א' וסק"ג, ועיי"ש בבאה"ל ד"ה וערבו שהאופן האפשרי לערב ביניהם הוא רק אם יש להם איזה גשר המחברם יחד [ואם יש עירוב על כל האיזור - הוא מתיר גם את הרחוב].

ט. סי' שמ"ח, א' באה"ל ד"ה בתוך. [והנחה, הבאה"ל פסק כהרשב"א בדף ג.], אבל יש מקומות שגם לתוס' שם יהיה איסור בזה, מפני שאם המקום מוקף מחיצות אלא שיש שם נכרים וחילונים שאינם מתערבים ביחד, א"כ המקום הוא חצר שאינה מעורבת וגם מעל י' טפחים דינה כן].

וכן עמוד ברה"ר גבוה י' טפחים ורחב ד' טפחים על ד' טפחים נחשב רה"י. ואם הוא אלכסון, נחשב לרה"י רק אם יש גובה י' טפחים בתוך שיפוע של ד' אמות<sup>11</sup>. ולכן, פח אשפה נחשב רה"י, תיבת דואר נחשבת רה"י [לענין להניח מעליה]. הקירות של רה"י נחשבים גם הם כרה"י גם אם אין להם רוחב ד' טפחים<sup>12</sup>.

### רשות הרבים

ז. רשות הרבים הוא מקום שרבים מהלכים בו ויש בו רוחב ט"ז אמה ואין לו תקרה ואין שם חומה, או שיש בו חומה אבל הכניסה והיציאה פתוחים ומפולשים משער לשער<sup>13</sup> [ומכוונים הפתחים זה כנגד זה. ועיין בהערה<sup>14</sup>]. ויש אומרים שצריך גם שיעברו שם ששים ריבוא - בשו"ע כתב בכל יום, ובמ"ב כתב שאינו יודע מקור לזה ומספיק באופן שיהיה ס' ריבוא שזה הדרך שלהם<sup>15</sup>. יש הסוברים, שכל דרך בין-עירונית נחשבת כרה"ר אע"פ שאין ס' ריבוא עוברים בדרך זו<sup>16</sup>.

### כרמלית

ח. כרמלית הוא רחוב שאינו רחב ט"ז אמה [וי"א שאפילו רחב ט"ז אמה אם לא הולכים בו ס' ריבוא]<sup>17</sup>, וכן ים, שדה ומדבר הם כרמלית, וכן גדר, עמוד, תל או מקום המוקף מחיצות העומדים ברה"ר שיש בשיטתם ד' טפחים על ד' טפחים ומעלה וגובהם יותר מג' טפחים ופחות מ' טפחים - כל אלו כרמלית הם<sup>18</sup>. אסרו חכמים לטלטל ד' אמות בכרמלית כברה"ר.

סק"ג ד"ה ולפי"ז כתב שלענין זה מצטרף עם החלל להיות רה"י.

יד. סי' שמ"ה, ב' וסק"ה.

טו. סי' שמ"ה, ג' וסק"ח. שכיון שיוצרים רה"י ע"י היקף שלהם ק"ו שלהם עצמם יש דין רה"י.

טז. סי' שמ"ה, ז' ומ"ב שם.

יז. כן כתב המ"ב שם סק"כ. וכוונתו למעט רחובות כמין ר' או ד' שיש צד להחשיבם כשני מבואות שכל אחד מהם סתום ואינו מפולש מצד לצד, ואין הכוונה לעקמומית מצויה בכל רחוב שאין הכניסה בדיוק מול היציאה, אלא לרחובות כמין ר' או ד' ששייך להחשיבם כשני מבואות

שכל אחד מהם אינו מפולש.

ובאגרו"מ ח"א סי' ק"מ כתב שהוא נכון בדין זה, וגם הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פי"ז הע' י"ח] כתב שלמעשה כיון שיש ברחובות שלנו קטעים שרחבים ט"ז אמה ומפולשים מצד לצד ממילא כל השאר דינו כמפולש לרה"ר, וגם הגריש"א זצ"ל [מובא בספר ארחות שבת פכ"ח סוף הע' נ"א] אינו מיקל בזה למעשה.

יח. סי' שמ"ה, ז'.

יט. ע"י באה"ל סי' שמ"ה סעיף ז' ד"ה שאין.

כ. סי' שמ"ה, י"ד וסקי"ח.

כא. סי' שמ"ה, י"ד, י"ח ומ"ב שם.

## מקום פטור

ט. מקום פטור הוא עמוד העומד ברה"ר [והוא הדין ברחובות המצויים שלנו<sup>כב</sup>. ולגבי כרמלית - עיין בהערה<sup>כג</sup>] ששטחו פחות מד' טפחים על ד' טפחים וגובהו למעלה מג' טפחים, וכך בור ששטחו פחות מד' טפחים על ד' טפחים ועומקו יותר מג' טפחים<sup>כד</sup>.

## דין הרחובות שלנו

י. למחלוקת הנ"ל בסעיף ז' ישנם השלכות רבות, שהרי רוב הרחובות שלנו רחבים ואין בהם ס' ריבוא, והשאלה אם יש לדונם כרה"ר או כרמלית, ונפק"מ אם מועיל צורת הפתח לעירוב או שצריך דוקא דלתות בפועל [לרה"ר גמורה לא מועיל עירוב ע"י צורת הפתח אלא צריך דלתות<sup>כה</sup>], וכמעט בכל העירובין שלנו אין דלתות כי אם צורת הפתח. וכך נוגע לנידון אם מותר לטלטל חפץ בכיס ברה"י [עיין לקמן סי' כ"ב סעיף ג'] וכך נוגע לנידון טלטול תכשיטים לנשים [עיין לקמן סי' כ"ב סעיף כ"ו], וכך נוגע ליציאה עם כפפות על הידיים [עיין לקמן סי' כ"ב סעיף י"ב].

להלכה - בשו"ע<sup>כו</sup> פסק שמספיק רוחב ט"ז אמה להיחשב לרה"ר, והמג"א<sup>כז</sup> כתב שצריך גם כן ס' ריבוא מהלכים בו, והמשנ"ב<sup>כח</sup> פסק לעיקר שאין צריך שישים ריבוא, ולכן לרוב הרחובות שלנו יש דין רה"ר גמור ועירוב ע"י צורת הפתח לא

כז. בסי' שמ"ה סק"ז ובסי' רנ"ב סקכ"ג ובסי' של"ח סק"ו, ודייק כן מדברי השו"ע סי' ש"ג סעיף י"ח ועיין באה"ל שם, ולשיטתו רק רחובות גדולים מאוד שעוברים בהם ס' ריבוא [או כבישים בין עירוניים] הם רה"ר גמורה. וכך פסקו הט"ז והפמ"ג בסי' שמ"ה שם.

כח. סי' שמ"ה סקכ"ג ושעה"צ סקכ"ב ובאה"ל שם ד"ה שאין וסי' שס"ד סק"ח, ועיין באה"ל סי' ש"ג סעיף י"ח ד"ה והשתא וסי' ש"ה סעיף י"א ד"ה ופוקק וסי' ש"א סוד"ה בזה וסי' ש"ג סעיף ג' סוד"ה ברשות, ובמ"ב סי' רנ"ב סקנ"ב וסי' שנ"ב סק"י וסי' שס"א סק"ו ושעה"צ שם סקי"ב שנטה גם כן לעיקר שכיום רוב הרחובות הם רה"ר. אלא שבסי' שס"ד בבאה"ל ד"ה ואחר לימד זכות על המקילים שסמכו על שיטת הרמב"ם [שלא נפקה להלכה] שמדאורי' מספיק

כב. שיש להקל שנחשבים כרה"ר גמורה, ואינו תרתי דסתרי, גם למי שמיקל לטלטל על סמך עירוב של צורת הפתח, פמ"ג סי' שמ"ה כמ"ז סק"ו.

כג. ברמ"א [סי' שמ"ה, י"ט] כתב שבכרמלית מצא מין את מינו וניעור ודינו ככרמלית, ורק עמוד העומד ברה"ר הוא מקום פטור. ובבאה"ל ד"ה ויש כתב שבמקום הדחק אפשר שיש להקל שנחשב מקום פטור. ואם העמוד גבוה יותר מ' טפחים, ודאי נחשב מקום פטור. באה"ל סי' שמ"ו, א' ד"ה ברשויות.

כד. סי' שמ"ה, י"ט ומ"ב שם.

כה. סי' שס"ד, ב'.

כו. סי' שמ"ה, ז' ועי' מ"ב שם סקכ"ג ובסי' שס"ד סק"ח.

מועיל בהם. אמנם, כתב המשנ"ב שם שאין למחות ביד המתירים לטלטל בעירוב ע"י צורת הפתח משום שהרבה ראשונים סוברים שצריך גם כן שישים ריבוא כדי להחשיבו לרה"ר, וכן המנהג, וכל בעל נפש יחמיר על עצמו.

**יא.** דעת החזו"א שכל רחוב שרובו בנוי נחשב כאילו כולו בנוי, ולכן סותם את הרחובות הנפגשים עמו [בצמתים], וממילא נחשבים כמעט כל הרחובות שלנו כסתומים ואין להם דין רה"ר מן התורה [שכל רחוב כזה] | נחשב מדאורייתא סתום כזה [⊥] ורק מדרבנן אסור לטלטל ברחובות שלנו ולכן מועיל להם עירוב על ידי צורת הפתח ככרמלית, אמנם אין דבר זה פשוט להלכה, ועיין בהערה <sup>כ</sup>.

### העירובין המצויים כיום

**יב.** מלבד כל הנזכר לעיל, רוב העירובים העירוניים בעייתיים מאוד מפני כמה סיבות:

**א.** משום שיש נכרים ומחללי שבת רבים בעיר והם פוסלים את העירובל, וצריך לשכור מהם רשות לעירוב, ויש שפסקו שצריך לשכור מהם עצמם רשות בדירה ולא לסמוך על קנין מהעיריה או מהמשטרה <sup>לא</sup>.

**ב.** אם יש שטח ריק של בית סאתיים <sup>לב</sup> שאי אפשר לעבור בו כגון שהוא מלא

במחלוקת הפוסקים. ויש להוסיף, שהיתר החזו"א מבוסס על כמה היתרים שכל אחד מהם תלוי במחלוקת הפוסקים, והיינו שכשיש שם ד' מחיצות לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ושעומד מרובה על הפרוץ מהני מדאורייתא גם בפירצה גדולה מ"י אמות ורק מדרבנן אסור, ושמקום שמן התורה מותר לטלטל בו ורבנן אסרו נחשב ככרמלית ולא כרה"ר דרבנן [ואינו צריך דלתות]. ועיין בזה במגילת ספר עמ' תלג ובספר עירובי חצירות עמ' שב.

ל. סי' שפ"ה, א', ב', ג' וסי' שפ"ב.

לא. הגר"ש אלישיב זצ"ל, כיון שכיום אין אפשרות למשטרה להיכנס לבית בלי צו בית משפט. והגרש"ז אויערבך זצ"ל היקל לסמוך גם כיום על קנין מהמשטרה.

לב. לחזו"א הוא כ- 40×40 מטר, ולגר"ח נאה הוא כ- 34×34 מטר.

צוה"פ ורק מדרבנן צריך דלתות ולענין דרבנן סומכים על הדעה המקילה שצריך גם כן סי' ריבוא. ואמנם, בכמה מקומות צירף את הדעה המקילה להיתר לענין אמירה לנכרי ובמקומות נוספים שהיה צדדים נוספים להתיר וכהיא דסי' רס"ו סק"ב וסי' שכ"ה סקנ"ט וסקי"א [ושעה"צ סקי"ג] וסי' ש"א סקק"ג ושעה"צ סי' ש"א סקי"ח ושעה"צ סי' שכ"ה סקנ"ד וסקס"ד ושעה"צ סי' של"ד סקט"ז. וע"ע סי' תקי"ח סקי"ג וסי' תקי"ב בשעה"צ סקי"ג.

וכדאי היא שמירת שבת לעיין לכל הפחות פעם אחת בחיים במראי מקומות הנ"ל, ולהוכיח ולהבין את עיקר פסק המ"ב הנוגע לכל שבת ושבת כמה וכמה פעמים.

כט. חזו"א סי' ק"ז סק"ה וסק"ז. ובשש"כ פי"ז הע' י"ח הביא שהגרש"ז זצ"ל פקפק בהיתר לפי שהחזו"א עצמו כתב שדבריו תלויים



קוצים או מלא זרעים שלא דורכים עליהם כדי שלא לקלקלם, יש הפוסקים ששטח כזה פוסל את כל העירוב ל<sup>ג</sup>.

ג. החזו"א עצמו [אף שסובר שרוב הרחובות שלנו אינן רה"ר מדאורייתא וכנ"ל] אסר לטלטל כיון שבכל שבוע מתגלים קלקולים בעירוב ל<sup>ד</sup>, וממילא קשה ללכת אחר החזקה בזה.

ואמנם בעירובים שכונתיים הנעשים ע"י אחראים יראי שמים בקיאים בהלכה מכשולים אלו פחות קיימים, אלא שלמשנ"ב לכתחילה אין לסמוך על עירוב הנעשה ע"י צורת הפתח בלא דלתות ברחובות הרחבים ט"ז אמה, וכנ"ל.

### עירוב הצרות

יג. אסרו חז"ל לטלטל מביתו לחצר משותפת [כגון לחדר מדרגות] עד שיערכו ביניהם עירוב חצרות, שמא יבוא להוציא מרה"י לרה"ר ל<sup>ה</sup>. [הסומך על עירוב שכונתי או עירוני אינו צריך לעשות עירובי חצרות ל<sup>ו</sup>].

אופן עשית העירוב: [לוקחים פת מכל שכן און] לוקחים פת [בשיעור כגורגרת לכל אחד - עד י"ח גרוגרות שהם כשמונה ביצים או תשעה ביצים ל<sup>ז</sup>, ולמעשה יש לקחת י"ח גרוגרות, ועיין בהערה! ל<sup>ח</sup>] ומזכים אותה [ע"י אחר ל<sup>ט</sup> שאינו בן משפחתו

לה. סי' שס"ו, א' וסק"ב.

לו. ע"י סי' שפ"ז ושם סקי"ב שבשעה שמניח העירוב המשותף יאמר שעושה כן גם בשביל שיתוף.

לז. סי' שס"ח, ג' וסקי"ב ושעה"צ סקי"א, וע"י חזו"א סי' ק' סק"ז. [לחזו"א הוא נפח של 800 או 900 סמ"ק - כשליש ככר לחם, ולגר"ח נאה הוא נפח של כ- 460 או 518 סמ"ק - כשישית ככר לחם]. ואם מערב במינים אחרים ולא בלחם - ע"י סי' שפ"ו, ו', ז' וסקל"ט וסקמ"ד.

לח. בבאה"ל [סי' שס"ו, י"ד ד"ה מברך] כתב שלכתחילה יערב עבור כל העיר ולא רק עבור הבנין שלו, כדי שלא להבדיל את עצמו משאר העיר שאז עלול לאסור את כל העירוב, ולכן יקח י"ח גרוגרות ויערב עבור כל העיר.

לט. לכתחילה לא יזכה ע"י אשתו או בנו או

לג. ע"י באה"ל סי' שנ"ח, ט' ד"ה אבל. וע"ע חזו"א סי' פ"ט סק"ז וסי' קנ"ו אם הדין כן אפילו במקומות שאפשר ללכת אלא שאין הדרך ללכת שם.

לד. לדוגמא, עמודים עקומים, חוטים רופפים, גדרות תחת החוט, פרצות, עצים הגדלים תחת ה"לחי" ומסתירים אותו או מפרידים בינו לבין החוט שמעליו, לחי שאינו מכוון כנגד החוט. [ויש לציין לדוגמא, שהעירוב העירוני של ירושלים ארכו למעלה מ- 120 ק"מ! וקשה מאוד לבדוק בכל מקום בכל שבוע]. וכן רוב העירובין כוללים הרבה נכרים או מחללי שבת בפרהסיא וקשה לשכור מכולם זכות שימוש בבית. וכן במ"ב סי' שס"ב סקנ"ט כתב שנכון לחוש לדעת הרמב"ם שאין צורת הפתח מועיל לפירצה יותר מעשר אמות אלא א"כ העומד מרובה על הפרוך [הרוב סתום]. ויש לדעת, שאם צורת הפתח אחת פסולה [או כל תקלה אחרת בעירוב] פוסלת את כל העירוב.

המגביה את הפת ומזכה אותה] לכל השכנים, ומניחים אותה לפני שבת בחדר הגדול ד' אמות על ד' אמות<sup>מ</sup>, [ומברך אקב"ו על מצות עירוב<sup>מא</sup>. במקום שיש עירוב אלא שאינו סומך עליו אין לברך מספק שמא העירוב כשר ולכן בדרך כלל אין לברך אלא אם כן אין שם עירוב כלל], ואומר "בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית ומחצר לחצר ומגג לגג, ומבתים וחצרות למבוי וממבוי לכל הבתים והחצרות שבעיר הזו, לנו ולכל הדירים בעיר הזאת ולכל מי שיתווסף בה" [כשמערב בערב פסח לכל השנה, יוסיף ויאמר: "לכל שבתות השנה ולכל ימים טובים"<sup>מב</sup>].

ונהגו לעשות כן בערב פסח על מצות כיון שאם הפת התעפשה צריך לערב שוב ומצה אינה מתעפשת כ"כ מהר, וזה עדיף מלערב בכל ערב שבת ושבת שמא ישכח מלערב<sup>מג</sup>. מצוה לעשות עירוב חצרות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור<sup>מד</sup>.

### במקום שיש נכרים או מחללי שבת

יד. במקום שיש נכרים או מחללי שבת בפרהסיא, הם פוסלים את העירוב, וצריך לשכור את רשותם או להניח חפץ ברשותם בקביעות<sup>מה</sup>.

בעירובין עירוניים ישנם ששוכרים רשות מחברת החשמל בארון החשמל שבחוץ,

שלא להבדיל עצמו מן שאר העיר שאז עלול לאסור את כל העירוב, וכמב' בסי' שצ"ב. מי שבכל זאת מערב עבור הבנין שלו בלבד יאמר 'שבמבוי זה' במקום 'שבעיר הזאת' וכן יאמר הדירים במבוי זה.

ולדעת החזו"א [סי' צ' סקכ"ד] יאמר: "בהדין שיתופא, ואם יוכל להועיל לעירוב שיהיה לעירוב, ואם יוכל להועיל לשניהם יועיל לשניהם, יהא שרא לנא וכו'".

מג. סי' שס"ח, ה' ומ"ב שם. ויש לפתוח את אריות המצות לפני שבת. ע"פ סי' שצ"ד, ב', ג'.

מד. סי' שס"ו, י"ג וסקע"ח.

מה. סי' שפ"ה וסי' שפ"ב, א', י"ב, ט"ו ובאה"ל ד"ה אם. ועיי' בחזו"א ס' פ"ב סק"א וסי' צ' סקל"ג. וע"ע בשו"ע סי' שפ"ב בפרטי השכירות.

בתו הגדולים, ובדיעבד יצא ידי חובה, אך אם זיכה ע"י בנו ובתו הקטנים אפי' בדיעבד לא מהני. שם סעיף י' ומ"ב שם. וכעין זה בסי' תי"ג סעיף א'.

מ. שם סעיף ג', ובבאה"ל ד"ה ארבע הסתפק אם מניח בחדר קטן שבתוך דירה גדולה אם מועיל, ולכן מן הראוי להניח בחדר הגדול מצד עצמו ד' אמות על ד' אמות, וכן מן הראוי להניחו בחדר שיש באורכו וברוחבו ד' אמות ולא חדר ארוך שרחבו פחות מד' אמות. [שיעור גודל החדר לחזו"א 2.31×2.31 מטר ולגר"ח נאה 1.92×1.92 מטר].

מא. סי' שס"ו, י"ד וסקע"ט.

מב. נוסח זה יאמר גם מי שמערב עבור הבנין שלו בלבד, וכמו שביארנו לעיל בהערה ל"ח, ע"פ הבאה"ל בסי' שס"ו י"ד ד"ה מברך, כדי

אבל אין לסמוך על דבר זה בעירובין שכונתיים מהודרים משום שאין זה מועיל לדירות מחולקות בלי מונה מחברת החשמל [שכיום מצויות מאודן]<sup>מז</sup>. כיום יתכן שאפשר לשכור רשות מבית המשפט שיש להם סמכות להורות על כניסה לכל בית בארץ<sup>מז</sup>.

### דין המצטרפים לבנין אחרי שעשו עירוב

**מז.** העושים עירוב חצירות פעם בשנה [בערב פסח] לכתחילה יזכו גם לשכנים שיצטרפו במהלך השנה, אמנם גם אם לא כיוונו לכך במפורש, העירוב מועיל גם למתישבים חדשים שהצטרפו לבנין במשך השנה<sup>מז</sup>.

### שיתופי מבואות

**מז.** נוסף על כך, תיקנו חז"ל לעשות שיתופי מבואות כדי להתיר הוצאה מן החצר למבוי (כלומר, לרחוב)<sup>מז</sup>. צירוף זה נעשה ע"י שמזכים פת לכל בני המבוי [או בני השכונה או בני העיר] ואומרים את הנוסח [המובא בהערה<sup>ז</sup>].

יש להסתפק אם יש חיסרון במה שאין השופטים יכולים להיכנס בעצמם אלא רק להרשות לשוטרים להיכנס [לשון החזו"א סי' פ"ב סק"ט שההיתר משום שיש לשר אפשרות להיכנס ונחשב כשוכר], אלא שלמעשה כיום זה אינו חיסרון, כי אין להם צורך להיכנס בעצמם, אבל אם היה להם צורך להיכנס בעצמם הרי יוכלו להורות כך ולעשות כך שהרי כיום בארץ ישראל הם עושים ככל אשר ירצו בתואנה שזו הפרשנות המשפטית, וגם בימיהם פשוט שהמלך בעצמו לא היה נכנס לבתים אלא היה שולח את השוטרים לעשות את רצונו.

מח. סי' שס"ו, ט' וסקנ"ג וסי' שס"ח סק"ט וסי' ש"ע סקנ"ה. והיינו, דאף שמעיקר הדין אין העירוב חל על מי שבא אח"כ מ"מ בזמנינו שעושים עירוב חצירות רק בער"פ לב ב"ד מתנה עליהם שכונתם גם לאלו שיבואו אח"כ.

מט. סי' שפ"ו, א' ומ"ב שם. וכשעושים שיתוף אין צריך לעשות גם כן עירוב, ובמ"ב [סי' שפ"ז סקי"ב] כתב שיאמר שמניח גם לשם שיתוף.

נ. במ"ב סוף סי' שס"ו מבואר שיש נוסח משותף

מו. אף שהמונה נמצא בחצר, דעת הפוסקים שאפשר לעשות שכירות בחצר, ע"י באה"ל סי' שפ"ב, י"א ד"ה או ובסעי' י"ד ד"ה ועדיין וחזו"א סי' פ"ב סק"ט וסקל"ד ובבית שמחה עמ' רכב. ובספר עירובי חצירות במכתבים הביא שכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. אבל בימינו אין לסמוך על זה כי אין השכירות מועילה לדירות מחולקות בלי מונה של חברת החשמל וזה מצוי מאוד [ע"י סי' שפ"ב, ט"ו].

מז. בעבר היו ששכרו רשות מהמשטרה, ובמשך הזמן השתנה המצב ובית המשפט שולט על המשטרה ורק הוא מורה לה מה לעשות ולאן אפשר להיכנס ואין למשטרה אפשרות להיכנס לכל דירה שהם רוצים, ולכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאי אפשר לקנות מהמשטרה. ועי' גם שבט הלוי ח"ח סי' צ"ז.

אמנם, כיום שליטת בית המשפט מוחלטת והם יכולים להורות על כניסה לכל בית על פי הבנתם והשוטרים כפופים אליהם לגמרי, ויתכן שאפשר לשכור מהם רשות, וכן משמע בבאה"ל סי' שפ"ב, י"ד ד"ה ועדיין.

כשהמבוי הוא כרמלית אפשר להקיף את המבוי [את הרחוב] בצורת הפתח ואין צריך גדרות ממש, אבל אם הרחוב הוא רה"ר אין מועיל צורת הפתח אלא צריך גדר ודלתות<sup>יא</sup>, ולכן אם הרחובות שלנו הם רה"ר [עיינן לעיל סעיפים י"ב-י"ג] צריך שיהיו דוקא דלתות וגדרות ולא מועיל צורת הפתח.

מצוה לעשות שיתופי מבואות כדי שלא ישכח ויבואו לידי איסור טלטול<sup>יב</sup>.

### אורח נכרי או מחלל שבת

יז. נכרי או יהודי מחלל שבת עד ל' יום אינו אוסר, אבל אם מתארח לזמן ארוך יותר אם בעה"ב יכול לסלקו אינו אוסרו אם אינו יכול לסלקו אוסר את העירוב<sup>יג</sup> [מיד כשנכנס<sup>יד</sup>].

- בענין עירובי חצירות בבית חולים, עיין בסי' ל"ב סעיף ד', ועיין שם גם כן מה יעשה מי שלא עשה עירוב.

בענין עירובי חצרות בבית מלון, עיין בהערה<sup>יז</sup>.

### טלטול כובע וטלית בתוך בית הכנסת

יח. מי שלבש כובע או התעטף בטלית והביאם כך לבית הכנסת והורידם בבית הכנסת שאינו בתוך עירוב שסומך עליו, יש להסתפק אם מותר לטלטלם ד' אמות בתוך בית הכנסת ולכן טוב להימנע מכך<sup>יז</sup>.

מוקפת מחיצות כהלכה [עי' סי' ש"ע, ח' וסקנ"ט] א"כ לפעמים יצטרכו עירוב חצירות [ואפשר שאם הבעלים מניח שם חפצים לנוי הוא גם כן כשכירו ולקיטו ויהיה אפשר לשכור ממנו רשות], והדבר תלוי בכמה פרטים שרובם הוזכרו בענין עירוב חצרות בבית חולים [לקמן סי' ל"ב הע' י']: אם יש שם נכרי או חילוני שמתארח ל' יום ומעלה, אם בעה"ב יהודי שאינו מחלל שבת בפרהסיא, ואם הוא נמצא איתם, ואם יש אפשרות לסלק את המתארחים, ועייין גם בשש"כ פרק י"ז סעיפים י"ז, י"ח, ל"ב.

ויש מקומות שהחדרים אינם בבנין אחד עם המלון (כמו בקיבוץ חפץ חיים ובניר עציון ובקיבוץ לביא ועוד) ושם בודאי היתר הטלטול תלוי בעירוב הכללי של האיזור.

נו. ביהכ"ס נחשב חצר כמבוי בסי' שס"ו סק"ל,

לעירובי חצירות ולשיתופי מבואות. ובחזו"א כתב להוסיף בנוסח ענין שיתופי מבואות וכו"ל בהערה מ"ב.

נא. סי' שס"ד, ב'.

נב. סי' שצ"ה, א' וסק"א.

נג. סי' ש"ע, ה' ובאה"ל בסעיף ג' ד"ה אינם ושעה"צ סי' שפ"ב סקנ"ה. ולחזו"א [סי' צ' סק"ב] אף אם יכול לסלקו אוסר, שאין מועיל יכול לסלקו.

נד. שם סקנ"ה.

נה. אם כולם אוכלים ממטבח אחד וכל המלון בבנין אחד או המתחם מוקף מחיצות כהלכה א"כ לא צריך עירוב חצירות כמבוי בסי' ש"ע, ה' וסקמ"ו, אבל אם חלק מאורחי המלון אוכלים במקום אחר והשכונה מסביב בית המלון אינה

### עירובי תחומין<sup>13</sup>

**יט.** אסור ללכת מחוץ לאלפיים אמה מן העיר ששוכנת בה<sup>14</sup> גם אם נכנס לתוך עיר אחרת הסמוכה לעיר הזאת<sup>15</sup>, וכל עוד אין רווח של קמ"א אמה ושליש בין הבניינים נחשב הכל עיר אחת<sup>16</sup>, והמדידה לפי הבית החיצוני ביותר [ע"י מתיחת קו דמיוני לצדדים מבית זה ומשם נמדד השיעור].

### יצא מחוץ לאלפיים אמה

**כ.** יצא מחוץ לאלפיים אמה, אם יצא במזיד אין לו אלא ד' אמות, ואם יצא בשוגג וחזר בשוגג הרי הוא כאילו לא יצא, ואם נכנס בשוגג למקום אחר המוקף מחיצות מותר לו ללכת בתוך המחיצות, ואם חזר במזיד יש לו רק ד' אמות<sup>17</sup>. אבל אם חזר לעיר שלו יש לו את כל העיר<sup>18</sup>.

היוצא להציל נפשות הוא כאנשי העיר ויש לו אלפיים אמה לכל רוח חוץ לעיר<sup>19</sup>.

### אופן עשיית עירובי תחומין

**כא.** הרוצה לצאת בשבת מחוץ לתחום שביתתו, יעשה עירוב תחומין על ידי שיהיה בכניסת שבת בסוף התחום או שיניח שם מבעוד יום פת או שאר מיני מאכל בשיעור מזון ב' סעודות ממאכל זה<sup>20</sup> [לכל אחד מאלו שמערבים עבורם - ויקנה להם

נט. סי' ת', א' ומשנ"ב סי' ת"ח סקי"א. ואם הולך יותר מ"ב מיל, י"א שאסור מדאורייתא, ע"י סי' ת"ד, א' וסק"ז וע"י מג"א סי' רס"ו סקי"ז. ס. סי' שצ"ח, א'. ולכן, יתכן ב"עיר" [עירייה] אחת כמה ערים על פי ההלכה.

סא. סי' ת"ה, ח'.

סב. סי' ת"ה, ה', ו', ז', וסי' ת"ו ומ"ב שם. חילוני שבא למקום מחוץ לתחום, אם הוא שוגג [שאינו יודע דין תחומין] מותר לו ללכת בתוך המחיצות, ואם הוא מזיד אסור לו ללכת אפילו בתוך המחיצות.

סג. סי' ת"ז, א', ב'.

סד. כלומר, לפי הנצרך ממאכל זה לב' סעודות [מאכל שאוכלים ממנו מעט בסעודה שיעורו פחות ממאכל שאוכלים ממנו הרבה בסעודה].

ולכן יש להסתפק אם מותר לטלטל בו חפצים שהובאו לתוכו כמבוי בבאה"ל סי' שע"ב, א' ד"ה שמה [והחזו"א סי' ק"ד סקכ"ב כתב להתיר], ומש"כ הח"א בכלל ע"ב סי"א שמותר, יל"ע, כי מקורו מדברי המג"א בסי' שס"ו סקי"י והוא מדבר בכלים ששבתו בחצר והגיעו לבית הכנסת שזה מחצר לחצר, אבל בכלים ששבתו בבית והגיעו לבית הכנסת יש להסתפק. ואם לבש את הכובע בכניסת שבת, א"כ אין זה נחשב כלים ששבתו בבית כמבוי בבאה"ל סי' שע"ב, א' ד"ה לחצר.

נז. המקומות הצריכים עירוב בגוש דן ובירושלים ומסלולי הליכה מפורטים, נתבארו בספר דרוור יקרא עמ' תקכא-תקנה.

נח. סי' שצ"ו, א'.

ע"י אחר שאינו בן משפחתו<sup>ה</sup> שיגביה עבורם] במקום המשתמר<sup>ו</sup> ובמקום שיכול להגיע אליו בשבת<sup>ו</sup>. ויאמר, בזה העירוב אהיה [או יהיה] מותר לילך בשבת הקרובה אלפיים אמה לכל רוחות העיר, ואם לא אמר אין עירובו עירוב<sup>ה</sup>. [אם רוצה ללכת לעיר הסמוכה בתוך התחום, יכול להניח את העירוב בתוך העיר ואז יוכל ללכת בכל העיר].

ההולך למקום שמערבים באופן קבוע עבור כל הציבור<sup>מ</sup>, צריך לדעת מערב שבת שיש עירוב לשם ושיתכן שיזכה בעירוב וילך על סמך העירוב מחוץ לתחום, אבל אם לא ידע על כך בערב שבת אינו יכול ללכת על סמך העירוב<sup>ע</sup>.

**כב.** אין מערבים אלא לדבר מצוה [וטיול לשמחה בשבת בכלל דבר מצוה], ובדיעבד אם עירב לדבר הרשות עירובו עירוב<sup>ע</sup>. ובמקום הצורך אפשר להקל ולערב לדבר הרשות על ידי שיהיה בעצמו בבין השמשות בסוף האלפים אמה<sup>ע</sup>.

ע. סי' תי"ג, א' וסק"ה וסי' תי"ד, א'. ואם מסופק אם ילך או לא, גם כן מועיל - מדין ברירה, שבשבת הוברר שרוצה לזכות בעירוב. שם ובשעה"צ סק"ב. אם הלך ויצא מחוץ לתחום בלילה על סמך העירוב, יש להחמיר שאינו יכול לחזור בבוקר למקומו הראשון. שעה"צ בסי' ת"ח סקי"א ובאה"ל שם ד"ה רחוק. ובחזו"א [סי' ק"ט סקט"ז] כתב שיתכן שגם אינו יכול לצאת ממקומו בלי ללון בעיר.

עא. סי' תט"ו, א' וסק"א. וכל שכן שאם עירב לדבר מצוה מותר גם ללכת לדבר הרשות על סמך העירוב. ועיין שעה"צ שם סקי"א.

עב. שם ושעה"צ סק"ג.

סה. ולכתחילה לא יזכה ע"י אשתו או בנו או ובתו הגדולים ובדיעבד יצא ידי חובה, אך אם זיכה ע"י בנו ובתו הקטנים אפי' בדיעבד לא מהני. סי' שס"ו, י' ומ"ב שם. וכעין זה בסי' תי"ג סעיף א'.

סו. שיהיה קיים כל בין השמשות, ע"י סי' ת"ט, ו'.

סז. סי' ת"ט, ג', ד', וע"י סי' שצ"ד סעיף ב', ג', ובמ"ב שם.

סח. סי' ת"ט, ד' וסקט"ו.

סט. כמו מב"ב לבי"ח בילינסון או אל מעבר כביש איילון.

## סימן כב

## דיני הוצאה מרשות לרשות

## משמוש בבגדים בערב שבת

א. תיקנו חכמים למשמש בבגדיו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת, וגם הנמצא במקום שיש עירוב כשר בכלל תקנה זו שמא יש דבר מוקצה בכיסו<sup>א</sup>.

## יציאה בערב שבת עם חפץ ביד או בכיס

ב. במקום שיש רשות הרבים [עייין לעיל סי' כ"א סעיף י' לגבי רחובות שלנו], אסור לצאת בערב שבת סמוך לשקיעה [חצי שעה קודם השקיעה<sup>ב</sup>] עם חפץ בידו או בכיסו שמא ישכח ויוציאנו בשבת, ובמקום שהרחוב הוא כרמלית, לרוב הפוסקים מותר<sup>ג</sup>. [ובמקום שיש עירוב כשר לא שייך דין זה].

## טלטול חפץ בכיס בשבת

ג. כמו כן, במקום שיש רשות הרבים [עייין לעיל סי' כ"א סעיף י' אם רחובות שלנו הם רשות הרבים או כרמלית], אסור לטלטל חפץ בכיס הבגד אפילו ברשות היחיד [בתוך הבית], שמא ישכח ויוציאהו לרה"ר. ובמקום שהרחוב הוא כרמלית, מותר<sup>ד</sup>.

## הוצאה כדרך ובשינוי

ד. המוציא כדרכו מרה"י לרה"ר או להיפך, אסור מדאורייתא וחייב. המוציא בשינוי

א. סי' רנ"ב, ז' וסקנ"ה.

ב. באה"ל שם סעיף ו' ד"ה סמוך.

ג. שם סעיף ו' וסקנ"ה ובאה"ל סעיף ז' ד"ה מצוה. ולהגר"א האיסור גם לכרמלית.

ד. סי' ש"ג, י"ז וסקנ"ו. ואמנם בסעיף י"ח פסק השו"ע לא כן, אך שם עיקר ההיתר כיון שאין לנו רה"ר גמור וכתב הבאה"ל דלעיקר נקטינן

שרוב הרחובות הם רה"ר גמור, וכנ"ל בסי' כ"א הערה כ"ח, וכן נפסק בסי' ש"א סקקכ"ו ובשעה"צ סי' ש"י סקכ"ב, ובשעה"צ בסי' ש"א סקקנ"ו פירש כן את דברי הרמ"א בסי' ש"י סעיף ז', ולכאורה מקורו מסי' ש"ג סעיף י"ז ששם מובא דין זה [ומסי' רנ"ב סעיף ז', אלא ששם כתב הבאה"ל [ד"ה מצוה] שהוא רק מצוה ולא חובה]. וע"ע בשש"כ פי"ח הערה קפ"ט.

מדרך ההוצאה אסור מדרבנן<sup>ה</sup>, אמנם יש דברים שדרך להוציאם שלא ביד [כגון], המוציא דבר מאכל בפיו<sup>ו</sup> ואסור מדאורייתא<sup>א</sup>.



## החפצים האסורים והמותרים בהוצאה

### הוצאת מלבוש ותכשיט

ה. מדאורייתא מותר לצאת עם כל מלבוש או תכשיט, ורבנן גזרו ואסרו לצאת בחלק מהם שמא יפול ויטלטלנו ד' אמות, או מחשש שיורידו כדי להראות לאחרים, או משום שמא ילעגו לו ויורידנו ויטלטלנו, או שמא יורידנו אם יזדמן לו טבילה של מצוה כדי שלא יחצוץ או משום מראית העין.

### שכח ויצא עם חפץ האסור בהוצאה

ו. שכח ויצא לרה"ר עם חפץ האסור בהוצאה מדאורייתא, לא יעצור מהילוכו, אלא יניח מיד תוך כדי הילוכו את החפץ במקום פטור הסמוך לו בתוך ד' אמות [עמוד ברה"ר או ברחובות שלנו פחות מד' על ד' טפחים וגבוה ג' טפחים ומעלה, ובכרמלית צריך שיהיה גבוה י' טפחים ומעלה<sup>ז</sup>], ואם אין לו מקום פטור הסמוך לו בתוך ד' אמות ישליכנו מיד בשינוי וישאירנו במקומו עד מוצ"ש<sup>ח</sup>, ואם החפץ יקר ומתירא שיעגבוהו יאמר לנכרי לשמרו או אפילו להביאו לביתו<sup>ט</sup>, ואם אין נכרי יטלטלנו פחות מד' אמות עד סמוך לפתח ביתו ויזרוק לביתו בשינוי כלאחר יד<sup>י</sup>.

מ-38x38 ס"מ בגובה 29 ס"מ ומעלה [ובכרמלית מגובה 96 ס"מ ומעלה], לגר"ח נאה עמוד שהוא פחות מ-32x32 ס"מ בגובה 24 ס"מ ומעלה [ובכרמלית מגובה 80 ס"מ ומעלה].

ח. סי' רס"ו, י"ב.

ט. שם וסקל"ז.

י. שם סעיף ז' וסקי"ז וסקי"ח, ועיי"ש שיש מחמירים לישב או להניח החפץ על הקרקע בין כל טלטול של פחות מד' אמות.

ה. סי' ש"א, ז' וסקי"ז וסקי"ח ובאה"ל שם ד"ה כל.

ו. תוס' ביבמות לד. ד"ה והוציאו.

ז. ברחובות שלנו בדר"כ מספיק גובה של ג' טפחים ומעלה, ואף שיתכן שהרחובות שלנו הם כרמלית ואפשר שאין מקום פטור בכרמלית אלא בעמוד הגבוה י' טפחים וכנ"ל בסי' כ"א הערה כ"ג, מ"מ לגבי זה יש להקל וכנ"ל שם בהע' כ"ב. ובכרמלית גמורה צריך דוקא מגובה י' ומעלה. ושיעורו - לחזו"א עמוד שהוא פחות



שכח ויצא לרה"ר עם חפץ האסור בהוצאה מדרבנן [כלומר, בדברים שגזרו מפני הטעמים הנ"ל בסעיף ה'] מותר לו להמשיך וללכת עד שיגיע לביתו<sup>א</sup>. ובעז"ה יתבאר בכל דבר אם איסורו מדאורייתא או מדרבנן<sup>ב</sup>.



על מנת להקל על הלומד ועל המעיין, חילקתי את החפצים לפי ענינים, והם: **א.** בגדים ואביזריהם. **ב.** תוספות בגוף ובבגדים. **ג.** דברים המסייעים לאדם. **ד.** חפצים שונים.

כמו כן הוספתי במפתחות מפתח מיוחד של הדברים המותרים והאסורים בהוצאה לפי הא-ב [בערך 'הוצאה (חפצים)'].

## בגדים ואביזריהם

### מלבוש משונה או לא מתאים

ז. מותר לצאת בבגד שהוא מלבוש גמור גם אם אין דרכו ללבושו, כגון מי שהולך תמיד עם חליפה ברחוב ולובש חליפה שונה מהרגלו<sup>ז</sup>. וגם אשה שיוצאת

גם כשאין הדרך בכך ותפילין אינו מלבוש גמור, י"ל שגם שק יריעה וחמילה אינו מלבוש גמור]. וכן מוכח מהיתר לבישת שק יריעה וחמילה לכל אדם אף שרק הרועים לובשים אותם [שם בגמ' ובסי' ש"א, כ"א וסקע"ב וסקע"ג], ומהיתר יציאה בי"ח מלבושים בשעת דליקה אפי' לרה"ר [בב"י סי' ש"א סעיף מ"ד וסי' של"ד סעיף ח'], אף על פי שרובם אינם מלבושים שרגילות ללבושם. וכ"כ באגרו"מ [ח"א סי' ק"ט ד"ה והחלוק וסי' ק"י ד"ה הנה], וביאר שאף שבתוס' בשבת נט: ד"ה תרי כתבו שהלובש שני מלבושים זה על גבי זה שרי מפני שמועיל להגן מהקור, אין הכוונה שאם לובשם בזמן שחם או שהבגד השני דק ואינו מגן מהקור אסור, אלא שכיון שכך הדרך לכן בכל גווני חשיב דרך מלבוש ומותר אפי' אין

יא. סי' ש"א סקס"א. ויש להעיר שהשעה"צ פירש את טעם ההיתר משום כבוד הבריות כמש"כ המג"א בסקכ"ה ובסי' ש"ח סק"ל, ולפי"ז בשאר דברים לא שייך ההיתר כמו שכ' הפמ"ג, אלא בהכרח התירו בכל דבר שאיסורו מדרבנן שיכול לילך בהם עד שמגיע לביתו. יב. עיין בבאה"ל סי' ש"א סעיף ז' ד"ה כל. יג. יש בזה שני נידונים: **א.** האם נחשב דרך מלבוש. **ב.** האם יש לחוש שמא ילעגו לו ויסירונו ויטלטלנו ד' אמות. **א.** לענין אם נחשב דרך מלבוש - במג"א סי' ש"א סוף סקנ"ד כתב שמותר לאשה לצאת בבגד של איש כשהוא מלבוש גמור [ומה שהקשה הפמ"ג עליו מהגמ' בשבת סב. שמדמה שק של רועים לתפילין והרי שק יריעה וחמילה הם מלבוש גמור ולכן מותר

במלבוש גמור של איש אם אין איסור של לא ילבש אין לה איסור הוצאה<sup>17</sup>. אמנם, בגד שאפשר ללכת בלעדיו ברחוב כמו מעיל חורף, אסור מדרבנן ללכת בו בקיץ או אם הוא מוזר ואינו מתאים ללבוש, שמא ילעגו לו ויסירונו ויטלטלנו ד' אמות.

### חליפה התלויה על הכתפיים ושרוולים מקופלים

ח. מותר לצאת עם חליפה התלויה על כתפיו ואין ידיו מוכנסות בשרוולים<sup>18</sup>. וכן מותר לצאת עם חולצה ששרווליה מקופלים<sup>19</sup>.

### שני מלבושים זה על גבי זה

ט. מותר לצאת בשני מלבושים גמורים [כחולצות ומכנסיים וחליפות] זה על גבי זה<sup>20</sup>.

ללכת בלעדיהם כיון שהתירו מלבוש אין לנו להמציא גזירות חדשות, אמנם אינו ענין לכאן שהגזירה קיימת בנעליים והא הדין לכל בגד מוזר שיש חשש שיסירונו כשילעגו לו (וע"ע סי' ש"א סק"פ). ובאגרו"מ (ח"ג סי' א') מתיר לצאת בטלית חמה בחורף ולא חיישינן שיסירונו בחום, אבל לא מיירי בבגד שיש חשש שילעגו לו<sup>21</sup>.

יד. מג"א שם. ובמ"ב סקנ"ח הביא מח' המג"א ושעה"מ אם מותר לה לצאת בטלית מצויצת- שאינה מלבוש גמור, כטלית גדול. ואם יש איסור לא ילבש אפשר שיש גם כן איסור הוצאה, פמ"ג שם סקנ"ד ובסי' י"ג סק"ב.

טו. שכיון שיש ההולכים כך נחשב דרך מלבוש [סי' ש"א סקק"ז]. וגם אין לחוש שילעגו לו ויסיר החליפה כיון שהרבה הולכים כך ואינו מוזר.

טז. משום שהרבה הולכים כך ונחשב דרך מלבוש. [ובאגרו"מ ח"ה סי' י"ח על סעיף כ"ט הביאו בשמו שאסור, אבל כוונתו שם לגבי שרוולים המקופלים עד הכתף ופקע מהם שם מלבוש כמו טלית שקיפלה לגמרי].

יז. שיש תועלת בכך שמחממים יותר, תוס' בשבת נט: ד"ה תרי. ואפילו ביום חם שרי, מפני שהרבה פעמים יש תועלת בכך וממילא נחשב תמיד דרך מלבוש.

הבגד השני מועיל להגן מהקור. ב. ומכל זה מוכח שנחשב מלבוש אם יש אנשים שרגילים ללבוש אפילו בחלק מסוים של השנה. ובש"כ [פי"ח הע' י"ט, כ'] דן בזה אם עכ"פ יהיה אסור משום דילמא מחייכו עליה ויסירונו ויטלטלנו ד' אמות ברה"ר. ואמנם מסתימת הפוסקים שלא הזכירו בכל הנ"ל דילמא מחייכו עליה משמע שלא חששו לזה במלבוש גמור, והטעם כעין המבואר בתוס' בשבת נז. ד"ה במה ובמ"ב סי' ש"ג סק"ג וסקל"ה שבמלבוש שהוא עיקרי וחשוב לא חששו שמא יסירונו כשיצחקו עליו ורק בדברים קטנים שאינו מקפיד ללכת בלעדיהם חששו שמא יסירם ויטלטלם. ולכן, חליפה כשאין הלבוש רגיל ללכת בלעדיה ברחוב מותר לצאת גם כשאין זו חליפה שרגיל ללבושה, כגון חליפה ארוכה או קצרה שלא כהרגלו, מפני שלא חיישינן שילך בלי חליפה כלל, ורק בכפפות [סי' ש"א, ל"ז] או בנעליים (בעבר שהיה שייך ללכת בלי נעליים) [שם סעיף ז' ובסי' ש"ג סעיף י"ג] חששו שמא יסירם אם ילעגו לו. ולפי"ז במלבושים ששייך שאדם ילך בלעדיהם אם ילעגו לו אסור לצאת בהם אם אין דרכו ללבושם שמא ילעגו לו ויבוא לטלטלם ד' אמות שגם במלבוש גמור שייך חשש זה.

[ובשלחן שלמה סי' ש"ג סק"א כתב שמותר ללבוש מלבושים משונים אפילו כאלו שאפשר

## חגורה נוספת ו'גרטל'

י. חגורה של מעיל [“בעקיטשע” - “חלאט”] שהיא לנוי ומשמשת כחלק מהבגד, מותר לצאת עמה בכל אופן וגם כשהחגורה פתוחה<sup>11</sup>.

“גרטל” החגור על המעיל שיש בו תועלת [משמש לסגירת מעיל וכדומה] או שהדרך ללכת כך גם בחול, מותר לצאת עמו, אבל אם אין בו כל תועלת וגם אין הדרך ללכת כך בחול, אסור מדאורייתא לצאת עמו גם אם הוא חגור מעל המעיל<sup>12</sup>.

## כיפה וכובע

יא. אסור מדרבנן לצאת עם כיפה וכובע מעליה אם יש חשש שהכובע יפול מראשו<sup>13</sup>. ולכן, אסור לצאת עם כיפה וכובע בימות החורף או אפילו בימות הקיץ במקומות פתוחים שמצוי שם רוחות. ואם קושר רצועה בהידוק תחת גרונו, מותר<sup>14</sup>.

בחגורה החיצונית, מותר. וכ”כ באגרו”מ [או”ח ח”ב סי’ ע”ו וח”ג סי’ מ”ו וביו”ד ח”ב סי’ ל”ה] ובאו נדברו [ח”א סי’ ס”ו וסי’ ס”ט] ובתשובות והנהגות [ח”א סי’ רל”ז] וכן דעת הגרי”ש אלישיב זצ”ל. אמנם במנח”י [ח”ה סי’ מ”א] מתיר בכל גווני משום שגם חגירת החגור היא תכשיט שהוא כהכנה לתפילה.

כ. סי’ ש”א, מ”א וסקקנ”ג, כיון שיש חשש שיטלטל את הכובע ד’ אמות עד שיחזור וילבשנו, שהרי עדיין נשארה לו הכיפה, וכן דעת הגר”ח”ק שליט”א והגר”ק זצ”ל, וכ”כ בשש”כ פי”ח הע’ כ”ג. ובתשבץ אות סט הביא שכן נהג המהר”ם מרוטנבורג [וכ”כ תלמידו - הובא בדרור יקרא עמ’ קח].

כא. וכן מותר אם הכובע מהודק היטב לראשו. אמנם, במציאות כיום אין הכובעים שלנו מהודקים כל כך. וגם אם מהדק הכובע לראשו, לאחר זמן קצר ישוב להיות מונח כבתחילה. וכיום מצוי שרוח מעיפה ומפילה כובע.

יח. וכמו שנתבאר לקמן בסעיף י”ח ובהערה ל”ז.

יט. היתר שני חגורות כשבגד מפסיק ביניהם אינו דין “הפסק” בגד, אלא שכשיש בגד אחר יש בדרך כלל הנאה ותועלת גם בחגורה העליונה או שהדרך ללכת כך גם בחול, וכלשון הראשונים שהם מקור ההיתר, וזה לשון תוס’ בשבת נט: [ד”ה תרי] ‘היינו כגון שיש בגד שמפסיק ביניהם, אבל תרי המייני זה על גבי זה אסור, ולא דמי לכמה מלבושים שאדם לובש בשביל הקור אבל תרי המייני מה הנאה יש ואין דרך לחגור ומשוי הוא’, ולשון המרדכי שם [סי’ שמ”ז] ‘ופסק ר”י דלכל הלשונות כשחגור אחד על חלוק וחגור אחד על קוט”א מותר שכך דרך בני אדם לחגור אפילו בחול’, ולשון האור זרוע [ח”ב סי’ פ”ד אות ו] ‘ופירשו רבותי דהא דהכריע רש”י היינו דוקא בשתי חגורות זו על גבי זו בבגד אחד אבל שתי חגורות בשני בגדים מותר שכן דרך הנשים והזקנים לעשות כן’\*.

ומבואר שאם הדרך לעשות כן או שיש תועלת

\* וביאור ההבדל בין שני חלוקים זה על גבי זה דשרי לבין שני חגורות זה על גבי זה שאם אין תועלת אסור, הוא מפני שחלוק הוא דרך מלבוש גמור ושוי בכל גווני, אבל חגורה אינה דרך מלבוש גמור וכל ההיתר להוציאה מפני שמשמשת לבגד ולכן אם אין בה תועלת אסור.

## כפפות

**יב.** נחלקו הפוסקים אם מותר לצאת בכפפות מפני שהן מלבוש גמור, או שאסור מדרבנן כיון שיש לחוש שיסירם ויטלטלם ד' אמות, והמנהג להקל בזה בצירוף השיטות הסוברות שאין לנו היום רה"ר [עייין לעיל בסי' כ"א הערה כ"ח שלפעמים מצרפים שיטה זו לקולא], ומכל מקום ראוי לבעל נפש להחמיר<sup>22</sup>.

## ערדליים

**יג.** מותר לצאת בערדליים על הנעליים אם הם מוסיפים חימום או שנועדו להציל מצער הגוף [אם יכנסו מים לרגליים]<sup>23</sup>.

## נעלי בית

**יד.** מותר לצאת בשבת בנעלי בית<sup>24</sup>, וביום כיפור טוב להיזהר בזה, ומכל מקום אפשר להקל<sup>25</sup>.

מלבוש [וגם אפשר לצדד להקל כיון שהנועל אותם ניצול מצער הגוף ולכן אם אין להם שם מלבוש ג"כ שרי, אלא שיש לדון בהיתר זה שמא דומה לדבר הבא להגן מצער הבא לעיתים שאין להקל אם אינו דרך מלבוש וכדלקמן בסעיף ל', ואפשר שמטעם זה לא הזכירו הגר"א והמ"ב היתר זה]. נידון ב' הוא האם יש חשש שיפלו ואתי לאתויי ד' אמות, וברמ"א סתם להקל והביא שיש מחמירים ואוסרים, ובמ"ב סק"א כתב שהט"ז לא חשש לזה כיון שאין דרך לילך יחף ברה"ר והביא שהתוספת שבת מפפק קצת בדבריו, והמעין בתוספת שבת יראה שעיקר טענתו כיון שיש כאלו שכן הולכים יחף ברה"ר וממילא אמרינן לא פלוג ואסור לכולם, וכהא דסי' ש"ג, ב' לגבי תכשיטים רגילים לאשה חשובה שאף שאשה חשובה אינה מסירה תכשיטיה אסור לה לצאת בתכשיטים שגם נשים אחרות מתקשטות בהם, וא"כ כיון שהיום אין כלל ההולכים יחף מותר.

כה. מצד נידון א' אין לחוש ביו"כ כיון שאסור בנעילת הסנדל א"כ ודאי נקרא דרך מלבוש

כב. סי' ש"א, ל"ז וסקמ"א. [ואפשר שנחלקו בדין הנ"ל בהערה י"ג אם יש חשש דילמא מחייכי עליה במלבוש גמור].

כג. באגרו"מ [ח"א סי' ק"ח] כתב להתיר אם הם מחממים את הרגל. ובארחות שבת [פכ"ח הערה רמ"א] הוסיף שגם אם נועדו להציל מצער הגוף מותר, שדבר המציל מצער הגוף מותר גם אם אינו בדרך מלבוש וכמו שכתבנו לקמן בסעיף כ"ט ועיין במנחת שבת סי' פ"ד סק"ח.

כד. שני נידונים קיימים בנעלי בית: א. אם יש להם שם מנעל שהוא כמלבוש. ב. אם יש חשש שיפול ויבוא לטלטלם ד' אמות ברה"ר. נידון א' הוא אם יש לנעלי בית שאין בהם עור שם מנעל, וברמ"א [סי' ש"א, ט"ז] כתב שלענין שבת יש שם מנעל גם על נעלי עץ, וכבי' הגר"א כתב שלהלכה נקטינן שנעלי עץ אין להם שם מנעל וכמשמעות המחבר בסי' תרי"ד, ב' וכן פסק המ"ב סקנ"ט, אמנם נראה שמצד זה אין לחוש לפי שכיום מצוי שעושים נעלים גם מחומרים סינתטיים בלי עור כלל ויש לזה בודאי שם

## ציצית וטלית

**טו.** מותר לצאת בטלית מצוייצת כהלכתה, אבל אם נפסלה בכנף אחד ורוצה לתקן את הציצית הפסולה אסור לצאת בה [מלבד איסור לבישת טלית בת ד' כנפות בלי ציצית], ואם רוצה להחליף את כל הציציות בכל הכנפות מותר לצאת בה<sup>כ</sup> [מצד הוצאה וטלטול, אבל למעשה אין לצאת בה כיון שמחויבת בציצית<sup>כז</sup>].

בגד שיש בו ספק אם חייב בציצית או לא, וכן בגד שאין בו שיעור המחייב בציצית, אסור לצאת בו כשיש בו ציצית<sup>כח</sup>. ויש המתירים בשני אלו<sup>כט</sup>.

אם נפסלה הטלית ברחוב ומתבייש להסירה, אם אינו ברה"ר גמור מותר ללכת לביתו ואז להסירה, משום כבוד הבריות<sup>ל</sup>.

## צעף ומגבת סביב הצואר

**טז.** מותר לצאת עם צעף להגן מהקור<sup>לא</sup>, וכן מותר לצאת עם כל שאר בגד שאינו גדול כדי לכסות בו ראשו ורובו אם יש לו מטרה מסוימת [כגון: צעף לחימום הצואר, כפפות, גרביים, עניבה], אבל אם לובשו כעיטוף [כדוגמת "של" שמתעטפים בו על הצואר והכתפיים] אסור אלא אם כן גדול בגודל שיכול לכסות בו ראשו ורובו<sup>לב</sup>. ולכן, אסור מדאורייתא ללכת למקוה עם מגבת על צוארו בדרך מלבוש אלא

כו. סי' ש"א, ל"ח וסי' י"ג, א', ב' ומ"ב שם. [ועי' בספר תשובות והנהגות ח"ב סי' קע"ו]. ונחבאר לקמן בהערה מ' ובהערה מ"ו.

כז. מלבד במקום כבוד הבריות והמקרה כמעט אינו מצוי, עיין בסי' י"ג סקי"ג סקי"ד וסקט"ו. כח. סי' י' סעיף ד' וסי' י"ג סק"ב.

כט. חזו"א סי' ג' סקכ"ח

ל. סי' י"ג סעיף ג' ומ"ב שם.

לא. שהוא בכלל היתר להגן מצער הגוף ויש בו את תנאי היתר המבוארים לקמן סעיף כ"ט.

לב. כתב הרמב"ם [פי"ט הי"ט] שבגד שאין בו כדי לכסות בו ראשו ורובו אין לו שם מלבוש ולא מועיל מה שהדרך ללבושו, וכן פסק הבי"ע ובשו"ע בסי' ש"א, ל"ד והמ"ב שם סקכ"ט. ומפורש שם

לאותו יום, עי' סי' תרי"ד סק"ח. ומצד נידון ב', ביו"כ יש אנשים ההולכים בלי נעליים ברחוב וממילא מצד לא פלוג כהתו"ש יש לחשוש לא לצאת בנעלי בית לכל אחד. וגם ההולכים עם נעלי בית יתכן שיש מקום לחשוש שיילכו יחף וכן דעת הגר"ק זצ"ל [ועי' במגילת ספר בהערות על השש"כ פי"ח הע' כ"ג]. אמנם דעת הגר"ש אויערבך זצ"ל [בארחות שבת פכ"ח הע' ר"ו] להקל גם ביו"כ מפני שההולכים עם נעלי בית לא ילכו יחף [ומצד לא פלוג יש לומר שההולכים יחף בטלה דעתם מפני שהם מועטים מאוד]. ובאו נדברו [ח"ב סי' ל"ה] כתב שביום כיפור במקום צורך סומכים על המתירים. [ויל"ע למה הרמ"א והמ"ב בהלכות יום כיפור שם לא הזכירו את החשש שמא יפול ואתי לאתויי].

אם כן גדולה בגודל שיכולה לכסות ראשו ורובו וגם הדרך ללכת כך גם ביום חול<sup>ל</sup>, וכן אסור ללכת עם מטפחת על צוארו אלא אם כן גדול בגודל שיכול לכסות בו ראשו ורובו וגם הדרך ללכת כך גם ביום חול.

### נעליים חדשות ושיני זהב

יז. מותר לצאת עם מנעל חדש, וכן מותר לצאת עם שן זהב בפה<sup>ל</sup>.

## תוספות בגוף ובבגדים

### תוספת לבגד<sup>ל</sup> [כיסים, חגורה וכדומה]

יח. תכשיט או כל חלק נוסף בבגד שדרכו להיות בבגד, מותר לצאת עמו בשבת מפני שנהפך להיות כחלק מן הבגד עצמו, ובלבד שאין חשש שיפול מן הבגד, כגון שתפור לבגד או שתפיסתו חזקה מאוד, אבל קשירה אינה מספיקה מפני שיש לחוש שהקשירה תיפתח ויבוא לטלטלו ד' אמות<sup>ל</sup>.

ולכן מותר לצאת עם חפתים בחולצה, וכן עם שרוכי נעלים וכן מותר לצאת עם חגורת מעיל פתוחה - ובתנאי שתפורה לאחד מן הלולאות או שהאבזם גדול שודאי

שגדולה אלא אם כן הוא דרך מלבוש ממש [שמתעטף בה כטלית גדול], כמבואר בסי' ש"א סעיף כ"ט וסעיף ל' וסעיף ל"ב וסקקט"ו וסקקט"ז. לד. טעם האיסור [סי' ש"ג, י"ב, י"ג] שמא יסירם וילך בלעדיהם ד' אמות, וכיום לא שייך חשש זה. לה. יש להבדיל בין סעיף זה העוסק בדברים שהם כחלק מן הבגד מפני ששייכים אליו, לבין סעיפים כ'-כ"ה העוסקים בדברים שבטלים לבגד מפני שאינם חשובים ביחס אליו.

לו. סי' ש"א, כ"ג וסק"פ. ומבואר, שאין צורך שהתוספת תהיה תפורה לבגד כדי להיחשב חלק מן הבגד, אם אין חשש שיפול ויבוא לטלטלו ד' אמות, ומעיקר הדין גם תכשיט שבכיס הבגד שרי אם הדרך לשימו בכיס הבגד לתכשיט, ורק מפני שיש חשש שיפול ואתי לאתויי צריך לחברו היטב לבגד.

[סקקכ"ז] שמדובר בבגד שהדרך ללבושו כן בחול. אמנם נראה ברור שכל זה רק כשלובושו לעימות וכההיא סכניתא ואוליירין שנועדו לעיטוף אחרי המרחץ, וסובר הרמב"ם שאין שם עיטוף בבגד קטן ולכן אינו מלבוש, אבל כשלובוש בגד שיש לו מטרה מסוימת כמו צעיף או כפפות או עניבה - מותר גם לשיטתם, ומוכרח כן בכמה מקומות בסי' ש"א [כגון בסעיף ל"ז שלא הזכיר גודל של ראשו ורובו בכפפות] וגם מוכח כן מדברי הרמב"ם עצמו שכתב שאם חוגר למטה מכתפו שרי דהוי באבנט, וקשה וכי הוה כאבנט מאי מהני, הרי אין לו שם מלבוש, אלא בהכרח שרק בשמתעמף בבגד צריך שיהיה בגודל של לכסות ראשו ורובו שאז יש לזה שם מלבוש אבל כשלובושו למטרה מסוימת מותר לכו"ע.

לג. שאם אין הדרך ללכת בחול לא מועיל מה

לא יפול מן הלולאות<sup>לז</sup>, וכן מותר לצאת עם מעיל שיש לו כובע תפור - אף שאינו לובשו עתה, וכן עם כיסים שבבגד<sup>לח</sup> ואפילו תפורים בפתחם ואי אפשר להשתמש בהם<sup>לב</sup>, וכן מותר לצאת עם כפתור נוי שבבגד.

**יט.** תוספת שאינה רגילה להיות בבגד אינה נהפכת להיות חלק מהבגד, ואסור [מדאורייתא] לצאת עמה<sup>מא</sup>. ולכן, אסור לצאת עם סיכה מוזהבת לקישוט העניבה<sup>מב</sup>.

### תוספות נלוות ומחוברות לבגד

**כ.** מותר לצאת עם בגד שיש בו דברים קטנים הבטלים אליו<sup>מג</sup>, כגון: חוטים מדולדלים, פתק מהמכבסה, מתלה פנימי, הוראות כביסה. וכן מותר לצאת עם חולצה שיש בה כפתור נוסף [״רזרבה״] לתפירה אם יפול כפתור, ובתנאי שעתה לא חסר כפתור בחולצה<sup>מד</sup>. [ויש מחמירים ואוסרים בזה<sup>מה</sup>].

מא. שם סק״פ, והיינו כיון שאין הדרך בזה כ״כ ורק מעטים שמים אותה בעניבה, ויש לחוש שיסירנה ויטלטלנה ד״א. וברמ״א שם סעיף כ״ג ובמ״ב סק״ב מבואר טעמים נוספים שבדבר שאין דרכו לקשט את הבגד אסרו גם במחובר לבגד אטו אינו מחובר, וגם אפשר שנחשב משאוי כיון שחיבר לבגד קישוט שאין דרכו בכך.

מב. ס״י ש״א, ל״ח, ל״ט. וכתב המג״א [שם סקל״ד] בשם הב״ח שהביטול נמדד יחסית לכל בגד לפי חשיבותו, ואינו דומה ביטול לחגורה לביטול למעיל.

מג. כן דעת הגר״מ פישטיין זצ״ל [הובא בספר רבבות אפרים ח״ד ס״י פ״ז] וכן דעת הגרש״ז אויערבך זצ״ל וכן דעת הגר״ש אלישיב זצ״ל. וטעם ההיתר כיון שעכשיו [שכל הכפתורים מתוקנים] בטל לבגד ואין מקפידים עליו. ואם נפל לו כפתור ורוצה להסירו ולהשלימו במקומו, הרי שאז כבר אינו בטל לבגד לפי שיש לו חשיבות שרוצה להשתמש בו ככפתור ויהיה אסור לצאת עם הכפתור הנוסף.

מד. כ״כ בשו״ת אור לציון [ח״ב פכ״ג סעיף ט׳] וכן דעת הגר״ח ק שליט״א.

לז. ס״י ש״א סקל״ה. וכן דעת הגר״ח ק שליט״א והגרנ״ק זצ״ל, וכ״כ בשש״כ פ״ח הע׳ קכ״ט. לח. באה״ל בסי׳ ש״א סעיף כ״ג ד״ה שדרכו.

לט. כן נראה, מפני שההיתר הוא מצד מה שהם חלק מהבגד, וכיון שסוף סוף הכיס קיים א״כ אפי׳ כשאי אפשר להשתמש בו עדיין נשאר חלק מהבגד. ומה שבציצית אם דעתו להשלימה אסור לצאת בה, זה מפני שאין שם מספיק ציציות ולכן עדיין אינם חלק מהבגד וממילא כל האפשרות להתירה זה רק מצד מה שבטלים לבגד וכיון שדעתו להשלימם אינם בטלים לבגד [כמב׳ בסי׳ ש״א, ל״ח וסקמ״ד] אבל כאן ההיתר מצד מה שהכיסים חלק מהבגד וא״כ בכל גווני מותר. [ואין לדמותם לכפתור ״רזרבה״ שמותר לצאת עמו כל עוד אינו רוצה להסירו, משום ששם ההיתר מצד שהוא בטל לבגד, אבל כיסים אפשר שאינם בטלים לבגד מחמת חשיבותם והיתר היציאה בהם מצד שהם חלק מהבגד וכמו שכתב הבאה״ל בסי׳ ש״א, כ״ג, ד״ה שדרכו]. וכן שמעתי מהגר״ש אלישיב זצ״ל שמותר לצאת בכיסים אפילו תפורים בפתחם.

מז. ס״י ש״א, כ״ג וסקפ״א וסקפ״ד, ועיי״ש ש״א שיש בזה ג״כ חיוב חטאת.

## מתלה ואבזם רפוי

**כא.** מתלה שנקרע ובדעתו לתקנו וכן אבזם שהתרופף בחלקו ובדעתו לתקנו, אסור מדאורייתא לצאת איתם<sup>ה</sup>.

## דבר הטפל לבגד אלא שרוצה להסירו

**כב.** דבר הטפל לבגד מצד עצמו, שאין לו חשיבות ביחס לבגד, אלא שבעליו רוצה להסירו מן הבגד, יש לחלק ולהבדיל אם הוא מפריע ומתנגד לבגד או ללובש שאז אינו בטל לבגד ואסור להוציאו, או שהוא מיותר אך איננו מפריע לבגד שאז בטל לבגד ומותר לצאת עמו<sup>ה</sup>. ולכן, מתלה שנקרע ורוצה להסירו מן הבגד, וכן אבזם שנקרע בחלקו ורוצה לקורעו ולהחליפו באחר, וכן בגד שיוצאים ממנו חוטי תפירה מיותרים, וכן שם החברה התפור על הבגד, וכן בגד שנפלו עליו עלים או נמלים או אבק, כל אלו בטלים לבגד ואין איסור לצאת איתם.

## ידיים ושערות רטובים

**כג.** אבל אסור לצאת אחרי שנטל ידיים וידיו רטובות או אחרי שטבל במקוה וגופו ושערו רטובים, מפני שהמים מפריעים לאדם וחפץ להסירם, ואינם נחשבים

כל החוטים ולא נשאר באף חוט יותר מכדי עניבה ומותר לצאת בה כיון שדעתו להסירם וליתן אחרים תחתיהם בטלים לבגד ומותר לצאת בהם בשבת, ומבואר שאף שדעתו להסירם מן הבגד עדיין בטלים לבגד ואין איסור הוצאה בהם. וכן מוכח מסתימת הפוסקים בסי' ש"ב לגבי יכולות שעל הבגד ולגבי טיט שעל רגלו ושעל נעלו ולגבי מי שנתלכלכה ידו בטיט שלא הוזכר שם כלל איסור הוצאה, והוכיח כן המנח"י [ח"ג סי' ל"ן].

ומבואר שיש הבדל בין דבר מיותר שעדיין בטל לבגד, לפי שאדרבה מה שרוצה להסירו אינו סיבה שיהיה חשוב יותר, ומה שבטל לבגד אינו בגלל שנחשב חלק מהבגד אלא בגלל פחיתותו יחסית לבגד בטל אליו. ולכן רוק וליחה שמפריעים לאדם ומתנגדים אליו אינם בטלים לאדם, וכן מים שמפריעים בדרך כלל לאדם ולכן מייבשם [ולא בגלל שהם מיותרים לון אינם בטלים לו, אבל תויות וחוטים ושיירי ציצית רק מיותרים

מה. שם סל"ח וסקקמ"ד וסקק"ג. והיינו שיש שני אופנים להתיר, או דבר הבטל לבגד או דבר שהוא חלק מהבגד, ואלו אינם בטלים לבגד לפי שרצונו להשלימם גורם שיהיה להם חשיבות בפני עצמם, ואינם חלק מהבגד כשהם קרועים.

מו. במשנה בערובין דף צח: כתוב אף רוקן שנתלש בפיו לא יהלך ד' אמות עד שירוק, ופירש רש"י כיון דלמישדייה קאי משאוי הוא. וכן פסק השו"ע בסי' ש"ג, ג', ובמ"ב סק"ד ב' הטעם כרש"י. ומבואר, שגם דבר שמצד עצמו הוא טפל ובטל לגוף, אם רוצה ועומד להסירו אינו בטל והוי משאוי. וכן מוכח מסי' ש"א, מ"ט ומסי' שכ"ו, ז' שאסור לצאת כשנטל ידיו וידיו רטובות וכן כשטבל ועלה וגופו רטוב משום שמוציא המים שעל גופו, ואף שהמים בטלים לגוף, כיון שעומדים לייבש אינם בטלים. אלא שבט"ז בסי' י"ג סק"א כתב שציצית שנקרעו



כדבר מיותר אלא כדבר מפריע, ולכן אינם בטלים לגוף ואסור לצאת עד שיתייבשו טיפות המים<sup>ז</sup>.

ומכל מקום ההולך בדרך ומטר סוחף על בגדיו ועל גופו, מותר לו ללכת כך ואין לחוש להוצאת המים<sup>ח</sup>.

### רוק וליחה שנפה

**בד.** וכן מי שיש לו ליחה בפיו, או שנתלש הרוק ונתהפך בפיו ועומד לירוק אותו, אסור לו ללכת ד' אמות עד שיסירם מפיו<sup>ט</sup>.

### אבן או בוץ בנעל ושיירי מזון בפה

**בה.** אבן שבנעל, וכן בוץ או טיט שנדבקו לנעל או לגוף, וכן שיירי מזון שבפיו, אם הם רק מיותרים ולכן רוצים להסירם, מותר לצאת איתם, אך אם מפריעים לאדם או להליכתו אינם בטלים ואסור לצאת איתם או ללכת ד' אמות איתם עד שיסירם<sup>י</sup>. ואמנם דברים אלו בדרך כלל אינם מפריעים, ובפרט שיירי מזון שבפיו, אך במקרה שדברים אלו מפריעים לאדם או לבגד, ומתנגדים אליו, אינם בטלים.

### תכשיטים לגברים ולנשים

**בו.** נהגו הנשים לצאת בתכשיטים<sup>יא</sup>, ואף שמעיקר הדין יש מקום לפקפק בזה, אין למחות בידם<sup>יב</sup>. ועיין בהערה. ולאנשים מותר לצאת בתכשיטים, ועיין בהערה.

ובפשטות כוונתם כמו שכתבתי.

נא. סי' ש"ג, י"ח.

גב. במחבר כתב שיש אומרים שאסורות בזה [מדרבנן] אלא שמוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ויש אומרים שכיון שאין לנו רה"ר גמור דין הרחובות ככרמלית ומותרות, וברמ"א הוסיף טעם להתיר שעכשיו רגילים בתכשיטים אף בחול וממילא אין כל כך חשש שיסירו את התכשיטים להראותם לאחרים. ובסוף הסעיף כתב המחבר שיש להזהיר הנשים שלא לצאת אלא במחטים שצריכים להעמיד קישוריהם ולא יותר כי בזה שאין להם תועלת ישמעו לנו, ודייק הבאה"ל מזה שאין סומכים על ההיתרים הנ"ל כל כך,

לבגד ולכן בטלים אליו. ועיין במנח"י [שם] ובאז נדברו ח"ב סי' מ"ה ובשבט הלוי ח"ב סי' ס"א ובתשובות והנהגות ח"א סי' ר"מ.

מז. סי' ש"א, מ"ט וסי' שכ"ו, ז'.

מח. סי' שכ"ו, ז'. שהרי מוציא שלא כדרך הוצאה ואיסורו מדרבנן ורבנן לא גזרו משני טעמים- שאין בהם שיעור הוצאה, וגם שאי אפשר להימנע מזה שאדם הולך ברחוב ופתאום בא מטר עליו ולא אסרו ללכת ברחוב בזמן שיכול לרדת גשם.

מט. סי' ש"ג, ג' וסקי"ד.

נ. ע"פ המתבאר לעיל בהערה מ"ו ועיין עוד במנחת שבת בקונטרס אחרון סקי"א ובמנח"י ח"ה סי' ל"ח ובשש"כ פ"ח הע' ח' והע' קפ"ג,

## סיכות שיער או סיכות למטפחת

כז. מותר לאשה לצאת עם סיכות המחזיקות את השיער או את המטפחת.<sup>22</sup>

### סיכה ומחט בטחון

כח. מותר לאיש ולאשה לצאת עם מחט או סיכת ביטחון התחובים בבגד להחזיקו שלא ייפתח.<sup>23</sup>

## דברים המסייעים לאדם

### הצלה מצער הגוף

כט. דבר שרגילים להשתמש בו להצלה מצער הגוף<sup>24</sup>, וגם מציל את הגוף מצער הבא כסדר בקביעות כל הזמן<sup>25</sup>, מותר לצאת עמו גם אם אינו דרך מלבוש<sup>26</sup>, אך לא

נג. כיון שמשמשים לגוף או לבגד. ואף שחוצצים בטבילה ויש לחוש שמא יודמן טבילה של מצוה כמו שכתב השו"ע [סי' ש"ג, א'], יש לומר שאין לחוש לזה היום כיון שלא תלך בלעדיהם ד' אמות וכעין עיקר מלבושיה שהתיר המ"ב [שם סק"ב] משום כך, וכן משמע בתוס' בשבת דף ס. ד"ה הועיל.

סיכות מיותרות שאינם מחזיקות השער ואין להם שימוש הרי הם משאוי. שם סק"ז.

נד. סי' ש"ג, ט'. ואף שהבאה"ל בסי' ש"א סעיף ח' ד"ה ובשאינה נשאר בצ"ע אם מותר לאיש גם כן לצאת במחט שאינה נקובה להחזיק הקישורים, המעיין בסי' ש"ג יראה שהמ"ב בסק"ד פסק להדיא שהיתר משום שהוא משמש ללבישה ולא סמך על מה שהוא תכשיט וכהמג"א והט"ז שם, ולפי"ז אף כשהאיסור מדאורייתא ג"כ שרי לאשה מצד שמשמש לבגד, וא"כ לפי"ז גם לאיש שרי לצאת במחט או בסיכת ביטחון כדי להחזיק הבגד שלא יפתח.

אלא [לצרפם לענין] שלא למחות בהם דמוטב יהיו שוגגין. ובארחות רבינו [ח"א עמ' קלז] הביא בשם החזו"א שנראה שמותר לכתחילה לנשים לצאת בתכשיטים. והנה, כיום נהגו הנשים לצאת גם לרה"ר גמורה [עיי' בסי' כ"א סעיף י' מהו רה"ר] בתכשיטים, וגם הנמנעים מטלטול - כעיקר פסק המ"ב שרוב הרחובות שלנו הם רה"ר - יוצאים בתכשיטים, אף שהיתר המחבר מבוסס על מה שאין היום רה"ר [וגם צדקניות שיכולות לשמוע אינם נמנעות מזה]. ואפשר שכיום אין רגילות להסיר תכשיטים כלל וגם נשים המראות תכשיטיהן לחרותיהן אינן מסירות אותם אם כן דינן דומה לאנשים שכתבו הראשונים שאין בהם חשש שמא יסירו ויראו לאחרים שזה לא מצוי אצלם [והובא בהגהות הגרעק"א על השו"ע שם ובמ"ב סק"ה-ה והוסיפו שמכל מקום בעל נפש יחמיר על עצמו]. ומכל מקום גם בלא זה אין למחות גם ביד היוצאות לרה"ר גמורה עם תכשיטים.

להחזיקו ביד<sup>יח</sup>. ולכן מותר לצאת עם כיסוי על הראש שנועד להציל מצער הגשם<sup>יט</sup> [כיסוי על כובע נועד להציל את הכובע מלבלוך ודינו יבואר בסעיף מ'<sup>י</sup>], וכן מותר לצאת עם פדים לספיגת הדם אם נועד להציל מצער הגוף שלא יפול עליה דם ויטייבש על הגוף<sup>כ</sup>, וכן מותר לצאת עם אזניות או מוך באוזן להגן מהקור, וכן מותר להניח נייר "טישיו" בנעל לוחצת שלא יכאב, וכן מותר לצאת עם פדים להנקה או "קטטר" אם בכוונתו להינצל מצער הגוף [שחושש שיתייבש על בשרו ויצערון].

אך אם כוונתו בכל אלו לשמור מלבלוך, אסור<sup>כא</sup>.

ל. דבר הבא להגן מצער הבא לעיתים, כגון בגד [בעל ערך<sup>כב</sup>] שנועד לשמור את הפצע שלא ייסרט, אף שגם בזה מותר לצאת [עייין בהערה]<sup>כג</sup>, יותר טוב להמנע מכך, ולכן אם יש אפשרות אחרת טוב להמנע מלצאת עם תחבושת התפוסה בסיכת ביטחון או עם תחבושת אלסטית [המשמשת לאיחוי שבר או נקע]<sup>כד</sup>.

ס. סי' ש"א, י"ג וסקנ"א. ולכן, בימים האחרונים הרבה פעמים כבר אין היתר שאז מניחו רק כדי להציל מטינוף, אלא אם כן עשוי כמלבוש ממש מלפניה ומאחריה. יש להחמיר שלא לצאת עם מוך דחוק, אגרו"מ ח"ג סי' מ"ז ומנח"י ח"ד סי' כ"ח וח"ה סי' ל"ז וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

סא. אף שמצד עצמו יש איסור דאורייתא בזה, מכל מקום לא כתבתי כך למעלה, משום שיציאה בפדים נחשב מלאכה שאין צריכה לגופה [תוס' בשבת צד. ד"ה רבי שמעון].

סב. אם אינו בעל ערך, ודאי בטל לגוף ומותר לכתחילה. שם סקק"ח.

סג. למ"ב [שם סקע"ז וסקק"ח] כדעת האחרונים, אמנם למחבר [שם, כ"ב, כ"ח] אסור מדאורייתא לצאת עם זה. [ואף שלענין בגד השומר את העיזים שלא ייסרטו מותר (סי' ש"ה, י"א), יש לומר ששם נחשב מלבוש שלהם כיון שדרכם לצאת כך תמיד].

סד. שהיא רק שומרת על העצם ומקילה על האיחוי, ואינה מרפאת.

נה. אבל דבר שאין רגילים להשתמש בו להצלה מצער הגוף אינו בכלל ההיתר, ולכן אין יוצאים בתיבה קופה ומחצלת [סי' ש"א, כ"א] להגן מפני הגשמים. ולפי זה אין לכסות את הראש [בלי כובע] בניילון להגן מפני הגשמים שאין הדרך לעשות כן. ועייין בדרור יקרא עמ' שמא הע' 33 ועמ' תעא הע' 16.

נו. אבל דבר המגן מהיזק שעלול לבוא לעיתים אינו בכלל היתר זה, אלא הוא מחלוקת המחבר והאחרונים בסי' ש"א סעיף כ"ב וסעיף כ"ח, והכרעת המ"ב [בסקק"ח] שאף שמותר לצאת בו ראוי להימנע מכך.

נז. סי' ש"א, י"ג וסקנ"א וסקנ"ד.

נח. יסוד היתר דבר המשמש להגנה מצער הגוף הוא שאז החפץ משמש לאדם ובטל אליו, ודומה היתר זה להיתר יציאה בתכשיטים המשמשים את האדם ובטלים אליו [וכעין בגדים], ובתכשיטים מבואר שאם לוקח התכשיט בידו אינו בכלל ההיתר [שם סקס"ו] והוא הדין לדבר המשמש להגנה מצער הגוף.

נט. מג"א בסי' ש"א סקכ"ג ובמ"ב סקנ"ד.

### משקפיים ועדשות

**לא.** מותר לצאת עם עדשות מגע וכן מותר לצאת במשקפיים<sup>ה</sup>, גם אם יורד גשם<sup>ו</sup>, ואין לקשור להם חוט<sup>ז</sup> אלא אם יש באמת חשש שיפלו. אך במשקפי קריאה אסור לצאת<sup>ח</sup>. וכן אסור לצאת במשקפי שמש וכדקלמן.

### דבר המרפא

**לב.** מותר לצאת בכל דבר המרפא<sup>ט</sup> בזמן שהוא על האדם<sup>י</sup>, כגון ברזל המיישר את הגב, ומותר לצאת עם רפואה או סגולה ובתנאי שהצליחה כבר שלוש פעמים ברציפות אצל שלשה אנשים<sup>יא</sup>. ולכן, אסור מדאורייתא לצאת עם "חוט אדום" מקבר רחל [אם אינו כתכשיט באמת].

למרות כל הנזכר לעיל בסעיף כ"ט, אסור לצאת עם משקפי שמש<sup>יב</sup>.

### תחבושת או "פלסטר" או גבס

**לג.** מותר לצאת בתחבושת או באגד מדבק ["פלסטר"] שעל מכה, גם אם עיקר

למתירים שם, אפשר משקפי קריאה חמור יותר שיש לחוש שמא יסירם ויטלטלם ד' אמות כיון שאינו נצרך להם, וכדלקמן לגבי משקפי שמש.

סט. ובתנאי שאין בו איסור רפואה בשבת [עי' לקמן סי' ל"א], כגון דבר שאין לו סממנים. ובמאירי בשבת דף סא: כתב שרפואות סגוליות אינם בכלל רפואה בשבת. ועיין מגיד משנה פי"ט מהל' שבת הי"ג.

ע. סי' ש"א, כ"ב, כ"ד, כ"ה, כ"ז, כ"ח.

עא. סי' ש"א, כ"ה וסקצ"ד.

עב. הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל. ובי' הגרשז"א זצ"ל טעמו מפני שיש חשש שיסירם במקום שאין שמש.

עג. מכיון שאינם חשובים ובכל גווני בטלים למכה, שהרי זורקים אותם מיד לאחר השימוש ולא שומרים אותם לשימושים נוספים, וכהכרעת המ"ב בסקק"ח ע"פ הפמ"ג. אמנם במחבר בסעיף כ"ב וסעיף כ"ח פסק לא כן אלא רק בדבר המרפא שרי לצאת.

סה. הטעם כנ"ל שהם משמשים לגוף ואין חשש שיפלו. ומה שכתב המ"ב בסוף סקמ"ד שאסור, היינו במשקפיים שיש חשש שיפלו [כגון משקפיים הנתפסות בעיקר על האף], אבל כיום מותר לצאת בהם. וגם החזו"א מורה להיתר במשקפיים שאין חשש שיפלו כפי שמצוי כיום, וכמו שכתב במכתבו [בכת"י], והיו ששמעו מפיו שאסר אלא שהמדובר היה רק במשקפיים כאלו שבאמת יש חשש שיפלו, וכן שמעתי מהגר"ק שליט"א.

סו. ואין צריך לחוש שמא יסירם לנקות אותם מן הגשם.

סז. מפני שאינו נעשה חלק מהמשקפיים כיון שאין המשקפיים צריכים לו, ולפעמים יש לחוט חשיבות בפני עצמו ואינו בטל למשקפיים, וממילא יש הוצאה בחוט עצמו. כן דעת הגר"ק שליט"א.

סח. כיון שאינו נצרך להם בהליכתו, ורק אם מזדמן לו לקרוא מודעה וכדו' אז קורא בהם, וממילא דינם כמכשיר שמיעה שכיון שאינו נצרך לו כסדר בקביעות כל הזמן הרבה פוסקים אוסרים לצאת איתו לרה"ר וכדלקמן סעיף ל"ח. ואף

מטרתם להגן מצער הבא לעיתים<sup>ע"ב</sup>, אך לא יהדקם בסיכה או מחט אלא יקשרם ברצועותיהם או בסמרטוטים<sup>ע"ב</sup>. וכן מותר לצאת בגבס שעל שבר<sup>ע"ה</sup>.

### כסא גלגלים

לד. מותר לנכה לצאת בכסא גלגלים אם הוא מוליך את עצמו<sup>ע"ב</sup>, אך לאדם אחר אסור מדאורייתא להוביל את הכסא, ואף אסור לומר לנכרי להוביל<sup>ע"ב</sup>, אמנם במקום שהרחוב הוא כרמלית ולא רה"ר אפשר להקל על ידי נכרי לצורך מצוה<sup>ע"ב</sup>.

### מקל עזר וקביים

לה. מי שאינו יכול ללכת בלי מקל או בלי קביים, מותר לו לצאת איתם, אבל מי שיכול ללכת בלעדיהם אלא שקשה לו ללכת בלעדיהם והם מסייעים לו, אסור לו מדאורייתא לצאת איתם<sup>ע"ב</sup>.

### רגל תותבת, כיסוי לעין עצלה, מחזיק ליד מגובסת

לו. מותר לצאת עם רגל תותבת<sup>פ</sup>, וכן מותר לצאת עם כיסוי לעין עצלה, וכן מותר

עח. שמותר לומר לנכרי לעשות איסור דרבנן לצורך מצוה. סי' ש"ז, ה'.

עט. סי' ש"א, י"ז, י"ח, ובבאה"ל ד"ה אבל כתב שהאיסור מדאורייתא. והנה, בסעיף ט"ו פירש המ"ב שאם יכול ללכת בלעדיהם חיישינן שיפלו ויבוא לטלטלם ד' אמות, ובסעיף י"ז פירש המ"ב שאם יכול ללכת בלעדיהם הוי כמשאוי, ושני פירושים אלו מובאים ברש"י שבת סו. ד"ה ואין ובתוס' שם סה: ד"ה הקטע [וכנ"ל בהערה ע"ו]. וביאור ההבדל הוא שבסעיף ט"ו וסעיף ט"ז מיירי בדברים שהקטע יושב או מהלך עליהם ובסעיף י"ז וסעיף י"ח מיירי בדברים שנושא בידו, ובזה נפסק הטעם שאסור משום משאוי גם בלא טעם שמא יפול ואתי לאתויי ד' אמות, ורק אם אינו יכול ללכת בלעדיהם מותר לצאת איתם שאז חשיב כמנעל שלו שעל ידו יכול ללכת.

פ. ומה שכתוב בסעיף ט"ו שאסור לקטע לצאת בקב שלו, היינו משום שיש לחוש שיפלו ויבוא

עד. שם סקע"ז. ונתבאר הטעם לעיל בסעיף ל'.

עה. שגם הוא בטל למכה כיון שנזרק לאחר השימוש בו ואין לו חשיבות.

עו. להלכה נקטינן שהסיבה שאין הקטע יוצא בקב שלו אם יכול להלך בלעדיו [סי' ש"א, ט"ו], מפני שאז יש חשש שיפול ואתי לאתויי שהרי יכול ללכת בלעדיו, ואם אינו יכול ללכת בלעדיו לא שייך חשש זה, כן פסק המ"ב בסקנ"ו ושעה"צ בסקנ"ט, וכדברי רש"י בשבת סו. על המשנה ד"ה ואין ור"י בתוס' שם סה: ד"ה הקטע, ולא כדברי האומר שאסור משום משאוי. ולפי"ז בכסא גלגלים שלא שייך חשש שיפול ויטלטלנו ד' אמות מותר. ובאגרו"מ ח"ד סי' צ' כתב להתיר מטעם אחר. גם במנח"י ח"ב סי' קי"ד כתב להתיר.

עז. ואף שחי נושא את עצמו וא"כ האיסור רק מדרבנן ולצורך מצוה מותר, הכא שאני שמי שאינו יכול ללכת ברגליו אינו בכלל חי נושא את עצמו. אגרו"מ שם.

לצאת עם מחזיק ליד מגובסת [”סד”] <sup>א</sup>.

### אינפוזיה ומודד סוכר

לז. אסור מדאורייתא לצאת עם ”אינפוזיה” גם אם מחוברת לגוף וכן אסור לצאת עם מכשיר למדידת סוכר [של חולה סוכרת] <sup>ב</sup>, ואם יסתכן בלעדיהם מוטב שישאר בביתו ולא יצא, גם לא לתפילה בבית הכנסת <sup>ג</sup>.

### מכשיר שמיעה

לה. אסור מדאורייתא לצאת עם מכשיר שמיעה באזנו <sup>ד</sup>, ויש המצדדים להתיר <sup>ה</sup>. [ודע, שנחלקו הפוסקים אם מותר לדבר אל אדם שיש באזנו מכשיר שמיעה, והרבה אסרו לדבר אליו <sup>ו</sup>, אבל מותר לקרוא בתורה או להיות חזן בבית הכנסת שיש בו אדם עם מכשיר שמיעה <sup>ז</sup>, ולכן מותר לכבד שמיעה לקחת מכשיר כזה בשביל לשמוע את התפילה או קרה”ת, אך ימנע מלדבר עם אחרים עד שיסיר את המכשיר.]

להציל מצער הגוף, עיי”ש]. וע”ע במנח”י ח”ה סי’ מ’ וח”ג סי’ מ”א.

פה. בשש”כ פל”ד הע’ ק”י הביא דברי הגרשז”א זצ”ל שצידד להתיר לכל הפחות לאלו המתירים לצאת בשעון, ובמנח”י שם ג”כ צידד להקל לולי דברי הגרצ”פ פראנק זצ”ל.

פו. כן דעת החזו”א והגר”ש זצ”ל והגרנ”ק זצ”ל, וגם האגרו”מ [ח”ד סי’ פ”ה] שמיקל בזה כתב שטוב להמנע מכך. אמנם דעת הגרשז”א זצ”ל שמותר לדבר אם אין החוטים מתאדמים בהולכת הקול, כ”כ במנחת שלמה ח”א סי’ י”א ובח”ב סי’ י”ז ובתיקונים ומילואים לשש”כ פל”ד הע’ ק”ח ובשש”כ שם הע’ ק”י, וכן כתב בשו”ת מנחת יצחק ח”א סי’ ל”ז וח”ב סי’ י”ח וסי’ קי”ב. וע”ע לקמן בסי’ ל’ סכ”ח.

פז. אגרו”מ שם וכן דעת הגר”ש זצ”ל. [ואפשר שאין לזה שם מלאכה כלל כשאינו מתכוין להדיא בשבילו אלא רק בשביל הציבור באופן כללי.]

לטלטלם ד’ אמות, ולא משום שנחשבים כמשאוי, ולכן באופן שאין חשש שיפלו מותר, וכיום החיבור חזק מאוד ואין שום חשש שיפלו.

פא. הטעם כנ”ל שאין חשש שיפול, וכל היכא שהוא מסייע לגוף מותר אלא א”כ מחזיקו בידו. ובכיוסי לעין וכן ב”סד” אפשר שנחשב גם כן לרפואה שמותר לצאת איתה כנ”ל בסעיף ל”ב.

פב. כיון שמחזיק בהם ביד אסור, שאינם משמשים להליכה אלא לדבר צדדי. וגם אינם משמשים את האדם כסדר כל הזמן.

פג. שהרי פקו”ג אינו מתיר מלאכה שיכול להימנע מלעשותה.

פד. מנח”י ח”ב סי’ קי”ג והר צבי ח”א סי’ קע”ג, משום שאינו משמש לגוף בקביעות כל הזמן, אלא רק בשעה שמדברים אליו, וממילא אינו דומה לקיטע היוצא בקב שלו כשאין חשש שהקב יפול ששם הקב משמש אותו באופן סדיר [וחילוק מעין זה הזכרנו לעיל סעיף כ”ט לגבי דבר שבא

## קוצב לב

לפ. מותר לצאת עם חפץ שנמצא בתוך גוף האדם אם אין רגילים להכניסו ולהוציאו<sup>פ</sup>. ולכן מותר לצאת עם קוצב לב<sup>פ</sup> או כל שבב המושתל בגוף, וכן מי שבלע גוף זר מותר לו לצאת עמו מרשות לרשות.

## חפצים שונים

### שמירה מלכלוך

מ. דבר שנועד לשמור מלכלוך, מותר לצאת בו רק אם הוא בדרך מלבוש<sup>ז</sup>. ולכן, אסור מדאורייתא לצאת בניילון המכסה את הכובע ומגן עליו מהגשם אפילו אם הוא כיסוי המותאם ומיוחד לכובע<sup>זא</sup>, כיון שמטרתו לשמור מלכלוך ולא להצלה מצער הגוף, וכן תחבושת המשמשת רק לשמירה מלכלוך אסור לצאת בה<sup>זב</sup>.

פח. סי' שי"ב סקכ"ג ושעה"צ סקכ"ד.

כשייפסק הגשם. ובנידון האם נחשב מלבוש, כתבו באגרו"מ [ח"א סי' ק"ח, ק"ט, ק"י] ובמנח"י [ח"ג סי' כ"ו] ובאור לציון [פכ"ג אות ג] ובתשובות והנהגות [ח"א סי' רמ"ב] שאינו נחשב מלבוש כיון שמיועד להציל מלכלוך ואינו בדרך מלבוש וכן דעת הגר"ק זצ"ל. אמנם בשש"כ [פי"ח סעיף י"] בשם הגר"ש ז"ל אויערבך זצ"ל ובשבט הלוי [ח"א סי' ס"א] כתבו שניילון המיוחד לכיסוי הכובע נחשב מלבוש כיון שמותאם לצורת הכובע. וגם למתירים המחשיבים את הכיסוי למלבוש יש לדון אם יש לחוש שמא יסירו כשייפסק הגשם, ודעת הגר"ש זצ"ל שבמקומות שאין מקפידים להסיר הכיסוי בשעה שהגשם מפסיק מותר, אך נראה שכיום הדרך להסיר את הכיסוי כשמפסיק הגשם. ודעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [בשבט הלוי ח"ד סי' נ"א] שבמקומות שיש רה"ר גמורה אסור שמא יסיר כשייפסק הגשם.

צב. סי' ש"א, י"ג וסקמ"ח.

פט. ומצד מה שמשמש לרפואה אין להתיר כיון שאינו ממש לרפואה כסדר בקביעות אלא מטרתו להועיל במקום שיש צורך, ולכן דומה למטבע שלא תינגף רגלו שאסר המחבר בסעיף כ"כ וסעיף כ"ח, ואפילו לרמ"א המתיר שם, נראה שקוצב לב חמור יותר שאינו נעשה להגן מצער אלא רק לסייע אם הלב לא יפעל כסדר ולכן אין להחשיבו כהגנה מצער הגוף. ומצד מה שיש סכנה בלעדי המכונה, הרי היה צריך להישאר בבית ולא לצאת כלל ואפילו לתפילות, ובאמת חולה סוכר שמוכרח מכשיר לבדיקה מסוכר ודאי אין לו לצאת עמו לשום מקום אלא ישאר בביתו כל השבת, אלא טעם ההיתר כמו שכתבתי למעלה.

צ. סי' ש"א, י"ג, י"ד ומ"ב שם.

צא. יש בזה שני נידונים: א. האם נחשב מלבוש, ב. אפילו אם נחשב מלבוש האם יש לחוש שיסירונו

## שעון

**מא.** אסור מדאורייתא לצאת עם שעון רגיל הענוד על היד<sup>צ"ב</sup> [ויש שכתבו שאין למחות ביד המקילים<sup>צ"ד</sup>]. הלוּבש שעון זהב לתכשיט וגם אם יתקלקל ימשיך לעונדו, מותר לצאת בו אבל אם יסיר אותו אם יפסיק להראות את השעה, אסור לצאת בו. ולכן, בדרך כלל לאשה מותר לצאת בשעון זהב ולאיש אסור, ותלוי במציאות המקובלת<sup>צ"ה</sup>. ויש שאסרו לאיש בכל מקרה לצאת בשעון זהב<sup>צ"ו</sup>.

## טלטול מפתח ואופני ההיתר

**מב.** הרוצה לטלטל מפתח, הטוב ביותר שיקח מפתח ויעשה אותו לתכשיט ע"י שיצפה אותו בכסף וכדומה, ויתלהו בצוארו כתכשיט<sup>צ"ז</sup>. ובאופן זה מותר גם לפתוח את הדלת בעוד המפתח תלוי עליו<sup>צ"ח</sup>.

ובשש"כ פ"ח סכ"ז הביא בשם הגרשז"א זצ"ל שאין למחות ביד היוצא עם שעון מפני שהכל רגילים ללובשם על הגוף, והיינו, שאף שודאי אינו דומה לעיגולים ירוקים שגזרה המלכות על היהודים ללכת איתם [סי' ש"א, כ"ג] שהם ממש חלק מצורת האדם, וכן אינו דומה להיתר יציאת אסיר בכבליו [סי' ש"א, י"ט] שנחשב גם כן חלק מן האדם ובטל אליו שהרי אינו יכול ללכת בלא זה, מכל מקום אפשר לדמותו להיתר יציאת בנות קטנות בקיסמים שבאזניהם כדי לשמור את החור לעגילים [סי' ש"ג, כ'], ופרש"י [שבת סה. ד"ה הבנות] כיון שאורחא בהכי ולאן משאוי הוא, ומשמע שדבר שרגילים בו אינו משאוי, ואפשר שזה טעם המתירים.

צה. ע"פ הבאה"ל סי' ש"א, י"א ד"ה בזה - מנח"י שם, תשובות והנהגות ח"ב סי' קפ"ד, שש"כ פ"ח סכ"ז.

צו. הגר"ח"ק שליט"א. וכנראה דעתו שגם אם יהיה אחד שממשיך ללבוש את השעון אחרי שמפסיק לפעול, בטלה דעתו.

צז. סי' ש"א, י"א וסקמ"ב. והיינו, כאשר מתכוון להשתמש בו באמת גם לתכשיט וגם למפתח, אבל אם כוונתו רק לשימוש ואינו תכשיט כלל בעיניו, אסור. צח. לפי שהוא עדיין משמש לתכשיט ואין בו איסור הוצאה והכנסה.

צג. כיון שאינו משמש לגוף האדם אלא רק מסייע לאדם לדעת מה השעה וממילא אינו בטל לגוף ואין היתר לצאת עמו. וכן פסקו החזו"א [בכת"י] והמנחת שבת סי' פ"ד סק"ה והמנח"י ח"א סי' ס"ז ותשובות והנהגות ח"ב סי' קפ"ד.

צד. באגרו"מ [ח"א סי' קי"א] נטה להתיר מעיקר הדין משום שמשמש בו וענוד על היד בדרך מלבוש, והוכיח כן מטבעת שיש עליה חותם שמותר לצאת עמה אף שבטבעת שאין עליה חותם אסור, והיינו משום שמשמשים בחותם וכן הוכיח מסודר שבצוארו שעומד לקנח פיו ועיניו, ומוכח שגם דבר שלובשים אותו לתשמיש נחשב מלבוש. ולכאורה יש להשיב, שטבעת עם חותם היא תכשיט לאיש וכמו שטבעת בלי חותם הוא כבוד ותכשיט היא תכשיט לאשה וכלשון הרמב"ם [פ"ט ה"ד] וגם בגמ' משמע כן, והיינו שלאיש טבעת עם חותם הוא כבוד ותכשיט להראות שהוא שולט ויכול לחתום, וכן בגד שעומד לקנח פיו הוא מלבוש באמת אלא שסיבת הליבישה היא לתשמיש, אבל העונד שעון אינו מלבוש כלל וכל הענידה היא רק לשימוש וזה לא מצינו שיהיה מותר, ובסוף דבריו כתב האגרו"מ שכל זה רק שלא למחות ביד המקילין אבל בן תורה יש לו להימנע מכך.



ישנם אפשרויות נוספות להתיר היציאה במפתח, אמנם כל אפשרויות אלו אינם מוסכמות בפוסקים, ואף נטיית הפסק בהם הוא להחמיר, האפשרויות הם: א. ישתמש במפתח במקום הברזל הנכנס לחורים שבחגורה והמפתח יחזיק את החגורה<sup>צ</sup>. ב. יקח חגורה מגומי [לא גדולה יותר מדי<sup>פ</sup>] ויתחוב את קצה הרצועה בנקב המפתח ויקשור כך [מער"ש, או בשבת באופן המותר<sup>ק\*</sup>] ואח"כ יקיף את עצמו בחגורה וישחיל את את סופה בנקב המפתח ויקשור באופן המותר בשבת<sup>ב</sup>, והמפתח מחזיק את החגורה הקשורה - ואם יש לו חגורה נוספת כבר אסור לצאת בחגורה עצמה אלא אח"כ יש בגד אחר ביניהם והחגורה החיצונית מחזיקה אותו<sup>י</sup>. ובאופנים אלו אם רוצה לפתוח את הבית צריך להתקרב למנעול ולפתוח בעוד החגורה קשורה עליו<sup>ד</sup>.

### דלת שנפתחת לחוץ ויש בה מפתח

**מזג.** דלת בית שנפתחת לצד חוץ והחוץ הוא כרמלית או רה"ר [או חדר מדרגות - אם לא עשו עירובי חצירות], יש להקפיד שלא לפתוח את הדלת כשהמפתח בחור המנעול, שפתיחת הדלת היא הוצאה למפתח<sup>ה</sup>.

### מטפחת

**מזד.** אסור לצאת במטפחת סביב הצואר<sup>ו</sup> או כרוכה על היד, וכן אין להשתמש בה

צה. סתימת הרמ"א שם לאסור בזה [שקבע את האוסרין בסתמא - ע"י במ"ב שם סקמ"ב], וכתב שיש שכתבו שנוהגין בזה להקל, ולכן טוב יותר לעשות המפתח לתכשיט, שבזה כתב המ"ב שאפשר יותר להקל כיון שהדרכי משה כתב שבאשכנז נהגו כהמתירין בשל כסף.

ק. אם ארוכה ואינה צריכה למפתח יש לחשוש להערמה שניכר לכל שמתכוין רק להוציא משא ולא לחגור בו. שש"כ פי"ח הע' ר' בשם הגרשז"א זצ"ל. ובארחות שבת בבירורי הלכה בסוף פרק י"ז הקשה ומה בכך שניכר לכל הערמתו.

קא. בדבר שהדרך לקושרו לזמן מרובה מותר רק קשירת עניבה שאפשר להתירה במשיכה בשני קצותיה, ובדבר שדרך לקושרו רק ליום אחד מותר בעניבה ע"ג קשר [ובמקום הצורך אפשר

להקל עד ז' ימים].

קב. נראה שנחשב כדבר שהדרך לקושרו רק ליום אחד ולכן מותר גם בעניבה ע"ג קשר.

קג. סי' ש"א, ל"ו וסקקל"ג. ועיין בהרחבה לעיל סעיף י' בדין שני חגורות זו ע"ג זו.

קד. שרק כך נחשב עדיין חלק מהמלבוש. ואם רוצה להסיר החגורה - עיין במנח"י [ח"ג סי' כ"ז] מה יעשה בדיעבד.

קה. ע"פ המ"ב סי' שמ"ו סק"ט וסקכ"ח.

קו. שהרי אין הדרך לללכת כך ואינו מלבוש [ועי' סי' ש"א, כ"ט וסקקט"ו], וגם אין בה כדי לכסות לראשו ורובו, ומבואר בסי' ש"א, ל"ד שאסור לצאת מעוטף בכיסוי שאין בו כדי לכסות ראשו ורובו אפילו הדרך ללבוש כך.

ק. אם ארוכה ואינה צריכה למפתח יש לחשוש להערמה שניכר לכל שמתכוין רק להוציא משא ולא לחגור בו. שש"כ פי"ח הע' ר' בשם הגרשז"א זצ"ל. ובארחות שבת בבירורי הלכה בסוף פרק י"ז הקשה ומה בכך שניכר לכל הערמתו.

קא. בדבר שהדרך לקושרו לזמן מרובה מותר רק קשירת עניבה שאפשר להתירה במשיכה בשני קצותיה, ובדבר שדרך לקושרו רק ליום אחד מותר בעניבה ע"ג קשר [ובמקום הצורך אפשר

לסגירת החולצה במקום כפתור<sup>קז</sup>. ויש שהתירו בשעת הדחק לעשות כן<sup>קח</sup>, אך כיום אין צריכים לזה כל כך, ובדרך כלל אין זה "שעת הדחק".

### יריקה מרשות לרשות

**מזה.** לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתיך או ירוק לרשות היחיד או לכרמלית, וכן לא יעמוד אדם ברה"ר או בכרמלית וישתיך או ירוק למרחק יותר מד' אמות.

וכן לא ישתיך או ירוק ברה"ר או ברה"י ומתגלגלין ונשפכיין לרה"י או לרה"ר, אבל לכרמלית ומכרמלית לא אסרו כשמתגלגלין<sup>קט</sup>.

- בענין יציאה עם בעלי חיים שכרוך לצוארם רצועה ושרשרת - עיין לעיל סי' ט"ז סעיף ל"א.

קז. הרמ"א ומ"ב שם, וכ"כ בערוך השולחן סי' ש"א סעיף מ"ח ובארחות רבינו בשם החזו"א. אלא שכיום בדרך כלל אין צריכים לזה כל כך וראוי להעמיד אעיקרא דינא כמב' ברמ"א שם שנראה שדין המטפחת כדין המפתח [ואם נאמר שהמטפחת בטילה לבגד כתוית בגד או כהוראות הניקוי, אם כן היה מותר לתוחבה בבגד גם כשאינה משמשת לסגירת השרוול].

קט. סי' ש"ג, ב' וסק"י ובאה"ל ד"ה ברשות.

קז. הרמ"א בסעיף י"א נטה לאסור לצאת במפתח שמשמשים בו לסגירת החגורה, ועיי"ש בסקמ"ה שהטעם משום שאין המפתח שייך לחגורה, והכי נמי אין המטפחת שייכת כלל לחולצה. והגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פי"ח הע' קל"ח] מצדד שחמור יותר ממפתח בחגורה כיון שכאן יש לו אפשרות לסגור את החולצה בכפתור כרגיל וניכרת הערמתו, ושם בפשטות אין ברזל אחר לתפוס את החגורה, וגם יש לחוש שמא ילעגו לו.

## סימן כג הלכות מוקצה

### הקדמה

הלכות מוקצה מחולקים לשלשה חלקים. החלק הראשון - סוגי המוקצה ודיניהם [מוקצה מחמת חסרון כיס, מחמת גופו, כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר, אוכלין וכתבי הקודש, מוקצה מחמת גזירה (ומחמת מיאוס), נולד], בסיס לדבר האסור, ביטול כלי מהיכנו, ומיגו דאיתקצאי.

החלק השני - ההיתרים לטלטול מוקצה [ניפוח בפיו, טלטול בגופו, טלטול מן הצד, נגיעה במוקצה, מוקצה שנמצא בידו, גרף של רעי, מוקצה שעלול להזיק, מוקצה במקום צער בעלי חיים, מוקצה הטפל ובטל לדבר היתר גדול].

החלק השלישי - דיני מוקצה ונידונים מצויים [שברי כלים וכלים שהתפרקו, דיני האוכל פרי לענין הקליפות והגרעינים, טאטוא בית, הנחת כלי תחת מי מזגן המנטפים, ועוד], מוקצה המחובר לקרקע, השימוש במוקצה וספק מוקצה.

## סוגי המוקצה ודיניהם

### ביאור סוגי המוקצה

א. מתחילה תיקנו איסור מוקצה רק על דבר שאין לו שימושים כלל ועל כלי יקר שמקפידים שלא להשתמש בו, ונאסר טלטולם בשבת בכל אופן. ובימי נחמיה בן חכליה נוסף גזירת כלים שבה נאסר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור והותר לטלטל כלי זה לצורך גופו ומקומו, ונאסר טלטול כלי שמלאכתו להיתר והותר לטלטל כלי זה לצורך גופו ומקומו וגם לצורך הכלי עצמו שלא יגנב או שלא ינזק. שני איסורים אלו שונים הן בדיניהם והן בטעמיהם\*.

דבר נפרד ממוקצה מחמת גופו ומחמת חסרון כיס, וכן בגר"א ביו"ד סי' רס"ו ובעוד אחרונים משמע שנתקן בנפרד מן הגזירת כלים].  
וטעם איסור מוקצה הראשון ביאר הרמב"ם בפכ"ד מהל' שבת הי"ב שיש בזה ג' טעמים: א. שלא יבואו לעשות מלאכת איסור. ב. שתהיה ניכרת

א. בשבת דף ל': מבואר שמוקצה מחמת גופו כבר היה בזמן דוד המלך, ובדף קכג: מבואר שגזירת כלים [כלי שמלאכתו לאיסור וכלי שמלאכתו להיתר] נתקנה בימי נחמיה בן חכליה. [ומוקצה מחמת חסרון כיס לא מפורש מתי נתקן, אך ברמב"ן שבת קכג: מבואר שכלי שמלאכתו לאיסור הוא

## מוקצה מחמת חסרון כיס<sup>2</sup>

ב. יש שני חלקים במוקצה מחמת חסרון כיס: חלק א' - כל דבר שבעליו מקפידים עליו ואינם משתמשים בו מחמת חשיבותו, וממילא מקצים דעתם ממנו, הוא מוקצה מחמת חסרון כיס<sup>1</sup>.

ובכלל זה כל דבר העומד למכירה [ואף כלי שמלאכתו להיתר] אם בעליו מקפידים על הסחורה שלא להשתמש בה כדי שלא תינזק ולא תיפגם, אבל מאכלים העומדים לסחורה אינם מוקצה מחמת חס<sup>1</sup>.

לדוגמא: מצלמה שבירה, "טייפ" שביר, פנקס צ'קים, שטרות כסף, כלי אומנות יקרים [סכין של מילה, קולמוס של סופרים וכיו"ב] בולים, בלוק ציור ונייר מתנה [עם רקע מצוייר וכדומה].

עליו מאיזה טעם שהוא, עדיין דינו כממחס"כ, דמיגו דאתקצאי בביהש"מ איתקצאי לכולי יומא. ואם בכניסת שבת לא הקפיד על חפץ ובאמצע שבת גמר בדעתו להקפיד עליו - עיין לקמן סעיף ו'.

ג. ותלוי בדעתו של הבעלים בין לאיסור בין להיתר [סי' ש"ח סק"ו]. (ואף ששם כתב דין זה רק לקולא מסתבר שגם לחומרא הדין כן. וכעין דבר העומד לסחורה שתלוי בדעת כל אחד בין לקולא בין לחומרא). ויל"ע מה הדין בחפץ של שני שותפים והאחד מהם מקפיד והשני לא מקפיד.

ד. סי' ש"ח, א', ב'. ואין צריך שיקפיד גם כן שלא לטלטלו ממקומו, ודלא כהבית מאיר. עי' סי' ש"י סק"ז ושעה"צ שם סקי"ט ומשמע שלא נפסק כהב"מ.

ה. סי' ש"י, ב', וביאר המ"ב שם סק"ד כיון שדעתו לאכול מהם כשירצה [ואף שגם כלי שמלאכתו להיתר דעתו ליקח מהם כשירצה, מ"מ לא דמי, שבכלי ישתדל שלא לקחת מהעומד לסחורה ובאוכל יקח יותר, שאדם מוכן להפסיד ממון עבור אוכל. ועי' או"ש פכ"ה ה"ט שכ' כע"ז]. ועי' גם בתחילת סי' שכ"ג.

השביחה גם בטיילים שאינם עובדים בכל ימות השבוע. ג. שלא תתבטל שביחת ומנוחת שבת בטלטול דברים ממקום למקום ותהא שבת דומה ליום חול, ובטל מה שנאמר בתורה "למען ינוח". ובראב"ד שם פי' הטעם שמא יוציא מרשות לרשות [אלא שלא אסרו לטלטל אוכלים משום חשש זה כיון שאי אפשר לעמוד בזה. רש"י ביצה יב. ד"ה ליפלגו]. ובמ"ב ריש סי' ש"ח הביאם. והנה, הראב"ד הוכיח דבריו מדברי הגמ' בדף קכג: ושם מדובר בגזירת כלים, אך אפשר שלרמב"ם זה הטעם לגזירת כלים ולא לאיסור מוקצה הראשון. ועי' בי' הגר"א ביו"ד סי' רס"ו שהוכיח מתוס' בשבת דף לו. ד"ה הא ר' שמעון, דאף ר"ש דלית ליה מוקצה מודה שאסור לטלטל כלי שמל"א אם לא לצורך גו"מ, ומוכח שאיסורו הוא דין אחר ולא דין מוקצה. ועי"פ המתבאר א"ש שדין זה הוא גזירת כלים השניה ואף ר"ש דלית ליה דין מוקצה הראשון, מודה לאיסור גזירה זו. ונ"מ רבות נגזרות מחילוקים אלו כמפורש בשו"ע כמה פעמים, ויתבאר במקומם בעז"ה.

ב. דין מוקצה נקבע בכניסת השבת, כלומר, אם בכניסת שבת היה הדבר מוקצה בעיניו מחמת חס"כ ובמהלך השבת החליט שכבר אינו מקפיד

דפי נייר רגילים העומדים לכתיבה, נחלקו הפוסקים אם דינם כמוקצה מחס"כ או רק ככלי שמלאכתו לאיסור. וראה עוד בהערה<sup>1</sup>.

### מוקצה מחס"כ בכלי שמלאכתו להיתר

ג. מוקצה זה הוא בין בכלי שמלאכתו לאיסור ובין בכלי שמלאכתו להיתר אם אינו משתמש בו כלל מחמת יוקרו וחששו שמא ינזק<sup>2</sup>. אבל כלי שמלאכתו להיתר שמשמש בו אפילו רק לשימוש אחד אין הכלי מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו אם הכלי יקר מאוד ונזהר שלא להשתמש בו שאר שימושים<sup>3</sup>.

דוגמאות למוקצה מחס"כ בכלי שמלאכתו להיתר: בגד ירושה מצדיק גדול היקר לבעליו, כלים עשויים מחומר יקר שמחמת יוקרם אינו משתמש בהם כלל, כלי פסח במשך השנה<sup>4</sup>.

מקום הוא ממחס"כ אף בכלי שמל"ה.

ח. שו"ע הגר"ז סי' ש"ח ס"ד ותוספת שבת סי' ש"י סק"ג ותהל"ד סי' ש"ח סק"א, ועי' תוספת שבת בפתיחה להל' מוקצה ושו"ת קנה בושם סי' י"ח.

והנה, גביע כסף יקר אינו ממחס"כ כי משתמש בו לקידוש, וכן תכשיטים אינם ממחס"כ כי משתמשים בהם להיתר, אבל מי שירש גביע כסף עתיק ואינו משתמש בו אלא מצניעו תמיד הוי ממחס"כ. ואף כלי שמל"ה אם יש לו מעט תשמישי היתר שמשמש בהם תמיד ואינו מקפיד שלא להשתמש בחפץ את תשמישי היתר אינו ממחס"כ, ולכן יש הסוברים שפמוטות הם כלי שמל"ה ולא ממחס"כ מפני שעומדים לשימוש נוי, עי' לקמן הערה ס"ה.

ט. שגם בהם מקפיד שלא להשתמש בהם כלל במשך השנה. שבות יצחק [מוקצה - פרק א' אות ג] בשם הגריש"א זצ"ל שכלי פסח בכל השנה הם מוקצה מחס"כ. ועי' בשש"כ פ"כ הע' ע"ז מש"כ בשם הגרש"א זצ"ל.

ו. במשנ"ב סי' ש"ח סק"ג כתב שנייר חלק העומד לכתיבה הוא ממחס"כ, וכ"כ האגרו"מ ח"ד סי' ע"ב, אמנם דעת הגרש"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל שהיום אין המציאות כך ואין מקפידים שלא להשתמש בנייר חלק לצרכים אחרים חוץ מכתבה, ולפי זה דינם רק ככלי שמלאכתו לאיסור [שהרי עומדים לכתיבה]. אך בבלוק ציור ונייר מתנה שמקפידים עליהם נראה שודאי דינם כממחס"כ. מחברת שבחלק ממנה כתוב וחלקה דפים ריקים מותרת בטלטול [הגריש"א זצ"ל].

ז. מג"א סי' ש"ז סק"כ ומ"ב סקנ"ו, ועיי"ש שהאיגרת אינה מוקצה כלל ורק אם מקפידים עליה היא ממחס"כ. וכ"כ להדיא החיי אדם בכלל ס"ה פ"ז, ודייק כן מלשון הרמב"ם, וכ"כ התהל"ד ריש סי' ש"ח וקצשו"ע סי' פ"ח סע"ו, וכן הוא בברית עולם [מוקצה מחס"כ סע"ף ז']. ובאמת כלי שמלאכתו להיתר המיועד לסחורה ומקפיד עליו הוא מוקצה מחמת חסרון כיס כיון שאין משתמשים בו כלל. וכן כלי שמיוחדים לו

## חפץ שבעליו מקפיד עליו שלא לטלטלו

ד. חלק ב' - כל כלי, ואף אם עומד לשימוש היתר בשבת, שבעליו מקפידים שלא לטלטלו ממקומו כדי שלא ינוק בטלטולו ומשום כך מייחדים לו מקום<sup>א</sup>.

לדוגמא: ארון בגדים גדול<sup>ב</sup>, מאורר גדול הקבוע בתקרה<sup>ג</sup>, כלי נוי גדולים ויקרים שמייחד להם מקום.

## דין מוקצה מחס"כ

ה. מוקצה מחמת חסרון כיס אסור בכל טלטול ואף לצורך גופו או מקומו אסור לטלטלו<sup>ד</sup>.

## יחוד למוקצה בשבת

ו. המקצה בשבת כלי רגיל לשימוש מיוחד, אינו נהפך למוקצה. כגון, אם הקצה סכין רגילה לסכין מילה בשבת לא נשתנה דינו למוקצה מחס"כ. וכן הדין במייחד כלי היתר לשימושי איסור<sup>ה</sup>.

יג. הגריש"א זצ"ל. ע"י שלמ"י שם ושבות יצחק דיני מוקצה עמ' יז.

יד. סי' ש"ח, א'. ולענין אם ההיתרים לטלטול מוקצה שייכים גם בממח"ס"כ עיין במה שכתבתי בסימן כ"ד סעיף א'.

טו. סי' ש"ח, ז' לגבי שברי כלים, והוא הדין למוקצה מחס"כ. ופי' הר"ן והר"י מלוניל בשבת קכה. שיש דין על חפץ שאם הותר למקצת שבת הותר לכל השבת. והיינו, שרק אם נשבר או השתנה בעצמותו יכול להשתנות דינו [רק מהיתר לאיסור, אך לא מאיסור להיתר משום דין מיגו דאיתקצאי שהוא דין בפני עצמו], אך א"א לייחדו לאיסור כי דין החפץ נקבע בכניסת שבת בין לאיסור בין להיתר וכמש"כ הבאה"ל בסי' תרל"ח, ב' ד"ה אסור שהתולה נוי סוכה בחוה"מ סוכות נעשה מוקצה למצוותו רק בבין השמשות של היום הבא. ועי' קוב"ש [ביצה אות יח] שביאר הדין כי בכניסת שבת נקבע דין החפץ בין לאיסור

י. כלומר, כלי כבד שיש חשש שעצם הטלטול יזיק לו הוא סוג של מוקצה מחמת חסרון כיס. והיינו, שכשם שכלי שחוששים להשתמש בו לשימוש אחר שלא יתקלקל הוא מוקצה, כך כלי זה שחוששים לטלטלו שלא ינוק בטלטולו הוא מוקצה. אבל כלי שמייחדים לו מקום משום שרוצים שהבית יהיה מסודר וממילא לכל חפץ יש מקום מוגדר - אינו בכלל זה, וכן כלי שביר שעצם טלטולו לא גורם לו נזק אלא שלא מניחים אותו מחוץ למקומו מפני שאז יתכן שילדים ישברו אותו או יפילו אותו בטעות, אינו בכלל זה. וכל זה פשוט למעיין ברמ"א בסי' ש"ח, א' ובמ"ב שם סק"ח שהם המקור היחיד לדין זה.

יא. ראש יוסף שבת מו. וסי' ש"ח סק"ז, וכן מבואר בחזו"א סי' מ"ג סקי"ז וסי' מ"ד סקי"ג.

יב. עי' חזו"א סי' מ"א סקט"ז. וכ"כ בספר שלמי יהודה פ"ג הע' א' בשם הגרש"א זצ"ל.

## מוקצה מחמת גופו

ז. כל דבר שאינו כלי ואינו מיועד לשימוש כלל<sup>1</sup> ואינו ראוי לאכילת אדם או לאכילת בהמה הוא מוקצה מחמת גופו. מוקצה מחמת גופו אסור בטלטול אפילו לצורך גופו או מקומו<sup>2</sup>.

יש אומרים שכל כלי שמלאכתו לאיסור אם אין לו שום שימוש היתר בשבת [או שאינו מיועד כלל לשום שימוש המותר בשבת<sup>3</sup>] דינו כמוקצה מחמת גופו, ובס"ד יתבארו השיטות וסברותיהם בסעיף ט"ז.

## דוגמאות למוקצה מחמת גופו

ח. דוגמאות למוקצה מחמת גופו: כל בעלי החיים למיניהם<sup>4</sup> [אף שהם שלוו], אבן או חתיכת עץ<sup>5</sup>, אטריות ואורז לא מבושלים, אבקות שלא הוכנו [אבקת מרק

לחפץ שם "כלי". והתוס' בסוכה מב: ד"ה טלטול] כתב שלא, ועי' חזו"א סי' מ"ט סק"ט מה שכתב לגבי לולב ביו"ט. אך בשעה"צ סי' תרנ"ד סק"א משמע שכן, ועי' פמ"ג סי' תרנ"ב סק"ג על זה. ועיין עוד לקמן הע' צ"ד.

יח. אפשרות שימוש שאינה מצויה כלל ואין רגילים לעשותה אינה מפקיעה ממוקצה, כמבואר בשבת קכח. ובתוס' שם ד"ה דג שדג חי מוקצה אף שראוי לכלבים כיון שעומד לבישול לאדם ולא לאכילת כלבים, ונפסק בן בסי' ש"ח סעיף ל"ב, ובמג"א שם סקנ"ו ומ"ב שם סקקכ"ז, וכן מפורש ברש"י שם קמג. ד"ה פרסייתא שגרעיני תמרים הראויים לאכילה הם מוקצה כיון שאינם מיועדים לבהמה. וכן מבואר בדף קיב: לגבי מנעל שנפסק שאף שראוי לשימוש אחר אינו מפקיע ממוקצה כי עומד למנעל ולא לדבר אחר, וכן מבואר לגבי דלתות בית שנפלו במ"ב סי' ש"ח סקל"ה.

יט. סי' ש"ח, ל"ט וסקקמ"ו, וסי' שט"ז סקכ"ה וסקנ"ד. ולגבי חיות ועופות המיועדים למשחק, עיין לקמן סעיף י"א.

כ. סי' ש"ח סקל"ד.

בין להיתר [אלא א"כ נשתנה החפץ וכנ"ל], וכן משמע בט"ז סי' ת"ה סוסק"ו, וכ"כ תהלה"ד [סי' ש"ח סק"ט]. ולפי"ז מיושב הטעם שגם לשיטת ר' שמעון אי אפשר לייחד מוקצה בשבת עצמה [כי יש להסתפק אם שייך דחייה בידיים בזה שלא ייחד את כל האבנים בעולם לשימוש], כי החפץ לא השתנה ולא שייך להחליפו בשבת גם בלי הכלל של מגו דאיתקצאי, ועי' תהלה"ד סי' ש"י סק"ב וחזו"א סי' מ"ד סקי"ד.

ומה שכתב בט"ז ביו"ד סי' רס"ו סק"א שסכין של מילה נהיה מוקצה מחס"כ מיד לאחר המילה, היינו משום שכבר בכניסת שבת היה מוקצה אלא שהוכן והותר למילה בלבד [ועי' נקה"כ שם]. ובבאה"ל סי' ש"ג, א' ד"ה שיהא כתב שאפילו בערב שבת אין ייחוד משנה את דינו של הכלי עד שישתמש בו לשימוש אסור.

טז. בחזו"א [סי' מ"ג סקי"ז] הוסיף וחדש שכל דבר שאינו עומד לטלטול כלל יש לו דין מוקצה מחמת גופו. ולכן, לשיטתו תמונות שתלויות על הקיר ואינו מזיז אותם ממקומם אף פעם דינם כממ"ג. אמנם דבריו דלא כתוס', ושאר הפוסקים לא פסקו כן.

יז. סי' ש"ח, ז'. ויל"ע אם שימוש למצוה נותן

וכדומה], חול שעל שפת הים [וראה בהערה!] כ<sup>א</sup>, בשר ודגים שאינם מבושלים כ<sup>ב</sup>, מאכלים האסורים באכילה כמו טבל, ערלה וחמץ בפסח כ<sup>ג</sup> וכן תרומות ומעשרות כ<sup>ד</sup>, וכן שאר דברים האסורים כבגד שעטנז וכדומה כ<sup>ה</sup>, שערות שנשרו [ואם השערות דבוקים לבגד מותר להסירם מן הבגד כדלקמן סי' כ"ד סעי' כ"א], גרעיני פירות וקליפתם שאין הרגילות לאוכלם עם הפרי כ<sup>ו</sup> וגם אינם ראויים לאכילה וגם אין [בסביבה] בעלי חיים המצויים האוכלים קליפות אלו [וראה בהערה אלו בעלי חיים

המקרר ורוצה להעביר בשר חי למקרר אחר אפשר להקל ולטלטלו [אך ודאי שעדיף לטלטלם בגופן] ועי' במג"א סקנ"ו. ובשלמי יהודה בקונטרס בסוף הספר כתב הגר"ח פ"י שיינברג זצ"ל שבשר בימינו לא חזי לאומצא ואעפ"כ מותר לטלטלו ואינו מוקצה. והנה, בשנים האחרונות יש מסעדות שמגישות בשרים לא מבושלים, וכיום עדיין בטלה דעתם, אבל אם יהיה מצוי א"כ שוב בשר חי לא יהיה מוקצה. דגים חיים הם ודאי מוקצה שאינם ראויים אף לכסיסה [סי' ש"ח, ל"ב].

כג. שבת קכו: במשנה ורמב"ם פכ"ה הי"ט, וכן נפסק בסי' תמ"ו, ג' וסקי"א וסי' תק"ו סקכ"ט, ועי' בפמ"ג סי' ש"ח במ"ז סקכ"ה לגבי פרי טבל.

כד. כיון שכיום אסורים באכילה אפילו לכהנים שהם טמאים. סי' תק"ו סקכ"ח. ושם בסקכ"ט כתב שאינו חייב להניחם מיד מידו ויכול לטלטלם ולהניחם במקום מוצנע.

כה. סי' ש"ח, מ"ז וסקקס"א. ודברים האסורים רק על חלק מהעולם אינם מוקצה אף אם לבעלים הם אסורים [כגון תרומה לישראל או נדר הנאה ממאכל וכיו"ב]. תוס' בשבת קכו: ד"ה כיון וכן פסק במג"א סי' ש"ח סקע"ט.

כו. בבאה"ל סי' ש"ח, ל' ד"ה גרעיני כתב שגרעינים שרגילים לאוכלם עם הפרי אינם מוקצה גם כשהם נפרדים ממנו, עיי"ש טעמו.

כא. אבל חול שבארגז שעשועים אינו מוקצה כיון שהיה יחוד למשחק, ואמנם יש לדון לדעת המחבר [בסי' ש"ח, מ"ה והובא לקמן סעיף י"ב] שאין מועיל יחוד הכדור למשחק אם מועיל יחוד החול למשחק או לא.

וחול רטוב אסור לשחק בו אף אם ייחדוהו למשחק משום חורש שמשוה בכך גומות. וגדר חול לח היינו שאם יחפרו בו לא יפול החול שמסביב לתוך החפירה [סי' ש"ח, ל"ח וסקקמ"ג, ועיין מג"א סי' תצ"ח סקכ"ח ובמ"ב שם סקע"ג וסקפ"ט, וע"ע בספר שלמי יהודה פרק ה' אות יג שכתב כע"ז בשם מרן הגריש"א זצ"ל], אך אעפ"כ משמע במ"ב שאין חול רטוב מוקצה כיון שיכול ליטול שכבה שוה מהחול ולא לעשות גומא וכה"ג מותר, וא"כ אינו מוקצה.

וחול שבחופי רחצה מוכוזים אף שהדרך לשחק בהם, אפשר שלא מהני בהו יחוד והם מוקצה כיון שלא משחקים בהם בשבת כי אם בימות החול, עי' סי' ש"ח, כ' וסקפ"ו וסקק"ג. שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א.

כב. בסי' ש"ח, ל"א כתב השו"ע בשר חי מותר לטלטלו כיון דחזי לאומצא [לכוססו] וכן כ' המ"ב בסקקכ"ה. אך כיום המציאות השתנתה ודעת הפוסקים שבשר חי אסור לטלטלו, כן הוא באגרו"מ אור"ח ח"ה סי' כ"ב אות ט ובשש"כ פ"א הע' כ' וכן דעת הגריש"א זצ"ל, וכן כ' בברית עולם אות ג. ועי' שבט הלוי [ח"ג סי' כ"ט] שבמקום הפסד מרובה, כגון שהתקלקל



צריך<sup>2</sup>, עציץ פרחים עם אדמה<sup>3</sup>, [בגדים המלוכלכים מאוד עד שאינם ראויים כלל ללבישה<sup>4</sup>]. וכן כרטיסים מגנטיים ומטבעות כסף [לגבי מטבע המשמשת לפתיחת עגלת קניות, עיין בהערה<sup>5</sup>].

אך בגדים המלוכלכים מאד עד שאינם ראויים כלל ללבישה נחשבים מוקצה מחמת גופו במצב זה ודינם כממ"ג, וכעין גרף של רעי שבזמן חז"ל שאף בלא הרעי הוא ממ"ג כיון שמאיסותו מרובה מאוד עד שאינו ראוי לשימוש כלל [סי' ש"ח סקל"ד].

ל. כרטיסים המשמשים אמצעי תשלום אינם נחשבים כלי כמו שספך אינו נחשב כלי [סי' ש"ג, כ"ב וסי' ש"ט, ד' וסי' ש"י, ז'], כי כלי הוא רק מה שמשמשים בו עצמו [ואמנם בכרטיס אשראי אפשר להוציא כסף מכספומט, אבל בפשטות גם זה לא נחשב שימוש בכלי עצמו אלא רק כעין הוכחה ע"י השבב המסומן בכרטיס שאכן החשבון שייך למחזיק הכרטיס ולמעשה השימוש שלו הוא בדיוק כמו כסף שאין שימוש בגופו אלא רק להוכחת שוויו]. ושימוש ל'גירוד' הגוף בכרטיס הוא שימוש רחוק ונדיר ואינו מפקיע ממוקצה וכמו שיבואר בסמוך.

ולגבי מטבע כסף המשמשת בחנות ל'פתיחת' עגלה מקשירתה לשאר העגלות, להלכה נפסק שגם אפשרות שימוש שאינה מצויה כל כך מפקיעה ממוקצה כמבואר בתוס' שבת לו. ונפסק במג"א סי' ש"ח סק"ב.

אמנם גם לזה יש גבול, שהרי אבנים הם מוקצה אע"פ שמשמשים לקינוח [ובעבר כך היו מקנחים בקביעות כמפורש בגמ' בשבת], ובפשטות הטעם ששימוש כל כך מועט לאבנים כל כך מרובות לא מפקיע ממוקצה מחמת גופו ואין להם שם 'כלי' בגלל שימוש רחוק. אבל י"ל עוד שגם השימוש עצמו אינו שימוש של כלי ממש אלא שימוש שאינו חשוב שאינו מפקיע ממוקצה, והבאנו לקמן סי' כ"ד הע' ס"ז כמה דוגמאות לזה כמו גרף של רעי שהוא מוקצה אע"פ שראוי

כזו. בסי' ש"ח סק"י"ט ביאר המ"ב שמצויים היינו אצל רוב בני אדם [או אצל בעל הגרעינים עצמו] ומה שיש עשירים שמגדלים אותו בבתיהם לא נחשב מצוי, ובש"כ פ"ב הע' צ"ו כ' בשם הגרשז"א זצ"ל שאף בעיר שאין בה בעל חי זה מ"מ אם הוא בע"ח מצוי אינו מוקצה [ונ"מ לעצמות שכלבים יכולים לאוכלם, בעיר שאין מצוי בה כלבים], אבל דעת הגריש"א זצ"ל שבמקום שלא שכיח בעלי חיים הוי מוקצה. כשיש רק בעלי חיים של הפקר, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור בטלטול כיון שאסור להאכיל בע"ח של הפקר בשבת כמבואר בסי' שכ"ד סק"א, ודעת הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל שמותר לטלטל [שלמי יהודה פ"ז הע' ו].

כת. דוקא עם אדמה, אבל אם יש בו רק מים אינו מוקצה ומותר לטלטלו ככלי שמלאכתו להיתר. והנה בפמ"ג סוף סי' של"ו הסתפק אם עציץ עם אדמה הוא מוקצה, ועי' שעה"צ שם סק"ח שהביאו, אבל כבר הסכימו הפוסקים לאסור טלטולו ואף לצורך גופו ומקומו, כ"כ במנחת שבת סי' פ' סקצ"ד ובספר שלמי יהודה פ"ג אות י בשם הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל, וכן מבואר בתפארו"י בכלכלת שבת מלאכת זורע ובשבה"ש קוצר סעיף ה', והיינו טעמא, כיון שכמעט לא ימלט מאיסור זריעה וקצירה בטלטולו כיון שהענפים מתקרבים ומתרחקים מן הקרקע ומתרכה או מתמעט יניקתם מן הקרקע [ואף בעציץ שאינו נקוב הדין כן מה"ט].

כט. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וביאור הדבר הוא כך, תוס' בשבת יט: ד"ה הני כתב שבגדים מלוכלכים הם מוקצה מחמת מיאוס וקיימ"ל בסי' ש"י, א' שמוקצה מחמת מיאוס אינו מוקצה

וכן חומרי ניקוי וחומרי כביסה שאין להם שימושי היתר בשבת דינם כמוקצה מחמת גופו<sup>א</sup>. וכן נייר כסף ונייר טואלט שאינם חתוכים.

עטיפות מאכלים שאינם עומדים לשימוש כלל הם מוקצה, ויש לדעת שלא בכל פעם שייך היתר גרף של רעי, ופעמים שאין היתר לטלטלם<sup>ב</sup>.

גרעיני פירות וקליפתם הנאכלים עם הפרי בדרך כלל<sup>ג</sup>, או גרעינים הראויים לאכילה או שיש בסביבה בע"ח האוכלים אינם מוקצה<sup>ד</sup>, [וביו"ט הם מוקצה בכל מקרה<sup>ה</sup>].

ביצה חיה אינה מוקצה<sup>ו</sup>, ודינה כאוכלין, ומותר לטלטלה כרצונו.

- בענין כרטיסים לקניית ספרים המחולקים לילדים ב"אבות ובנים" ובחברת תהלים, עיין בסי' כ"ט הע' ט"ז.

שימוש שאינה מצויה כלל אינה מפקיעה מדין מוקצה וכנ"ל בהערה י"ח, ואין זה שייך לשברי כלים שרק אם זרקן לאשפה מבעוד יום הם מוקצה, שכאן אין אחד שמשתמש בעטיפות אלו לשימוש נוסף ובטל שם כלי ממנו, ורק כאשר יש המשתמשים ויש הזורקים ותלוי בדעת כל אחד ואחד אז אמרינן אין מוקצה לחצי שבת שאינו יכול בשבת להחליט על חפץ שהוא מוקצה. ולכן כלים חד פעמיים שמצד עצמם ראויים לשימוש חוזר, גם אם זורקם בשבת אינם מוקצה שאין מוקצה לחצי שבת.

לג. ע"פ הב"י סי' ש"ח סעיף ל' לגבי גרעיני דתמרי ארמייתא שאם הבהמה אוכלתן עם הפרי א"כ גם כשהם נפרדים מהפרי אינם מוקצים, וכן פסק הבאה"ל שם סוד"ה גרעיני לגבי גרעינים הנאכלים עם הפרי.

לד. סי' ש"ח, כ"ז וסקק"י.

לה. סי' תצ"ה סקי"ז, ועי' שבת כט. סוד"ה אכלן.

לו. כן מבואר בסי' ש"י, ב' ביצים שתחת התרנגולת מותר לטלטלן, וכן בסי' שכ"ח, ל"ח מותר לגמוע ביצה חיה כדי להנעים הקול, וכן מפורש ברש"י ביצה ד: ד"ה ומאי, וביאר הגריש"א זצ"ל הטעם כיון שראויה ליאכל ע"י הדחק א"כ חשיבא אוכלין.

לעשות צרכיו וכמו אבן שייחדוה למשחק, עי"ש, וה"נ לגבי מטבע כסף ששימוש כל כך רחוק ומועט אינו מפקיע ממוקצה ובפרט שגם השימוש עצמו אינו חשוב כלל, ולכן דינה כמוקצה ממ"ג.

לא. אף שלקמן סעיף ט"ז הבאנו דעות פוסקים המתירות כלי שמלאכתו לאיסור אף שאין לו שום שימוש היתר לצורך גופו ומקומו, י"ל שכאן גרע טפי לפי ששימושו ע"י כילויו ואין לו שם כלי [וממילא דומה לאוכלין שאם הם אסורים באכילה ובהנאה ודאי הם מוקצה גמור לכו"ע]. תיקונים ומילואים לשש"כ פ"כ סעיף ט"ז ושש"כ שם הע' מ"ד בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והגרש"ז אויערבך זצ"ל.

נייר כסף ונייר טואלט לא חתוך [וכן גליל מפה חד פעמית לא חתוך] אין להם שם 'כלי' ולכן דינם כמוקצה ממ"ג ולא ככלי שמלאכתו לאיסור, ומלבד זאת אין להם שימושי היתר וכדלקמן סעי' ט"ז, ואפשרות שימוש שאינה מצויה כלל אינה מפקיעה ממוקצה כנ"ל בהע' י"ח [ולכן אין דומה למחט שהתירו בסי' ש"ח סקמ"ח].

לב. גרף של רעי הוא דבר מאוס, אך עטיפה של סוכריה אינה דבר מאוס ואסור לטלטלה מפני שהיא מוקצה שהרי אין לזה שימוש ואפשרות

## דבר שראוי רק לאנשים מסוימים

ט. כלי גמור, אינו מוקצה אף למי שאינו משתמש בו כלל<sup>ל</sup>, אבל דבר שאינו כלי גמור [כשברי כלים וחתיכות קטנות של בך] אם בעליו משתמש בו אינו מוקצה ואם בעליו אינו משתמש בו [כגון שבעליו עשיר] הוא מוקצה<sup>ל</sup>.

דבר האסור בשימוש על בעליו [ומותר לשאר העולם או אפילו אסור לבעליו ולרוב העולם אך יש כאלו שמתר להם], אינו מוקצה, ואם הוא אסור בשימוש לכל העולם הוא מוקצה<sup>ל</sup>.

## מכשיר חשמלי עם חוט לוחט

י. מכשיר חשמלי שיש בו חוט לוחט [הדומה לשלהבת] כגון תנור חשמלי, פלטה חשמלית, מיחם חשמלי, מנורת ליבון צהובה וכדומה דינם כמוקצה מחמת גופו, ויש שהוסיפו שכל מנורה היא מוקצה גם אם אין בה חוט לוחט<sup>ט</sup>. ולכן במנורת שבת

ואם אסור לכל העולם [כשעטנו או שנדר הנאה מכל העולם] אז הוי מוקצה מחמת גופו.

מ. בגמ' שבת מז. מבואר שני דולק אסור בטלטול מפני שהוא בסיס לשלהבת, ולא נתבאר מדוע השלהבת היא מוקצה, ועכ"פ משום כך סוברים הפוסקים שכל מכשיר חשמלי שיש בו חוט לוחט דינם כממ"ג, כן דעת הגרשו"א זצ"ל [מנחת שלמה ח"א סי' י"ד בהערה ובשולחן שלמה סי' שכ"ו אות ח וסי' ש"ח הע' ל"ד] והגריש"א זצ"ל [שבות יצחק מוקצה עמ' קעד] וכ"כ במנח"י ח"ג סי' מ"ג. ועי' חזו"א סי' מ"א סקט"ז שביאר דשלהבת היא מוקצה כיון שלא מטלטלה אף פעם ודינה כמוקצה מחמת גופו, ולפי"ז בשאר מכשירי חשמל לכאור' לא שייך דין זה, ואולי לא פלוג רבנן ואף לחזו"א כל מכשיר שיש בו חוט לוחט דינו כשלהבת ומוקצה הוא.

ובשבות יצחק [הל' יו"ט פ"ב הע' ט"ו] הביא בשם הגריש"א אלישיב זצ"ל שכל מנורה אסורה משום כך גם אם אין בה חוט לוחט וגם מנורת ל"ד אסורה בטלטול משום כך.

לז. תוס' שבת קכה. ד"ה אם ושעה"צ סי' ש"ח סקנ"ו.

לח. סי' ש"ח, ז' וסקל"ב. ופשוט שבכלי גמור לא נאמר שאם אינו משתמש בו כלל הוי מוקצה בשבילו, ורק בדבר שכל השם "כלי" שלו תלוי בסוגי האנשים כגון שברי כלים ומטלניות קטנות, אז תלוי בעשירים ובעניים, ובזה מיושב מה שהרבה מקשים איך אפשר לומר שדבר שראוי רק לעניים הוא מוקצה לעשירים ומאידך גיסא מאכלי בהמה אם יש לו בהמה לא הוי מוקצה, וכי עניים הם פחות מן הבהמות, שאם יש לו שכן עני אעפ"כ המטלניות הם מוקצה ואם יש לשכניו בהמות אין הקליפות מוקצה, אלא מה שיש לו שם מוחלט של "מאכל בהמה" אינו מוקצה אך מטלניות כל השם כלי שלהם תלוי בכל אחד ואחד.

לט. תוס' שבת קכז: ד"ה כיון ופסק כן במג"א בסי' ש"ח סקע"ט ובמ"ב שם סקק"ע, ועי' סי' ש"ח, מ"ז ומשנ"ב שם, והיינו שאיסורו אינו מבטל שם כלי ממנו עד שיהיה אסור לכל העולם

[”שבת לאמפ”] שמזיזים כיסוי כשרוצים להחשיך יש להקפיד להזיז את הכיסוי ולא את המנורה עצמה [ועי’ לקמן סי’ כ”ה סעי’ כ”א בדין השימוש בה].

### יחוד לכלי

יא. מוקצה מחמת גופו שאין לו שימוש, יכול לייחדו לשימוש ואז יהיה מותר בטלטול<sup>מא</sup>. ולענין יחוד בעלי חיים למשחק - עיין בהערה<sup>בב</sup>.

ואופן היחוד - אם מייחד אותו לשימוש לעולם<sup>בג</sup> יכול לייחדו במעשה או במחשבה [של גדול] או שישתמש בו לפני שבת פעם אחת. אם מייחד אותו לשימוש רק לשבת אחת [או לתקופה קצרה]<sup>בד</sup> צריך לעשות מעשה המוכיח שעומד להשתמש בו שימוש של היתר. ובסוג דבר שרגילים לפעמים לייחדו לשימוש המותר אפשר להקל במקום הצורך שמועיל לו יחוד במחשבה<sup>בג</sup>.

אם רגיל להשתמש בו בחול שימוש היתר אין צריך יחוד.

באופנים שמחשבה מועילה ליחוד, זה דוקא בגדול אך בקטן צריך מעשה המוכיח את מחשבתו<sup>בג</sup>, וראה בהערה האפשרויות לכך<sup>בג</sup>.

מו. פמ”ג בפתיחה כוללת בפתיחה להל’ יו”ט ח”ב אות ו, תוספת שבת בסוף הפתיחה לסי’ ש”ח, דעת תורה [למהרש”ם] סי’ ש”ח סעיף כ”ב. ועי’ ערוה”ש סי’ ש”ח סעי’ מ”ו.

מז. בגמ’ חולין [יג]. מבואר שמעשה יש לו ומחשבה ניכרת מתוך מעשיו יש לו רק לחומרא ולא לקולא. ולרש”י הכוונה שכשעושה מעשה המוכיח אם מפרש בדיבור מה שעושה - מועיל, ואם לא מפרש בדיבור מועיל רק לחומרא, ולרמב”ם [פסוה”מ פ”א ה”ו וטומאת אוכלין פי”ד ה”ב] מעשה גמור מועיל ומעשה שאינו מוכרח מועיל רק לחומרא, וכן כתבו תוס’ בחולין שם. ולהלכה משמע במג”א ובמ”ב סי’ מ”ב סעיף ג’ שנפסק כהרמב”ם וכתוס’, ולכן אם עושה מעשה ברור המוכיח את מחשבתו מועיל גם בלי דיבור, ואם עושה מעשה שאינו ברור שזו מחשבתו אינו מועיל לקולא - כגון להוציא מדין מוקצה.

מא. סי’ ש”ח סעיף כ’, כ”א, כ”ב.

מב. דעת רוב הפוסקים שאי אפשר לייחד בעלי חיים למשחק והם בכל מקרה מוקצה, וכמבואר במהר”ח או”ז סי’ פ”ב. כ”כ במנחת שבת [סי’ פ”ח סק”י] ובכף החיים [סי’ ש”ח סקול”ה] ושש”כ [פכ”ז הע’ ק”א] בשם הגרשז”א זצ”ל. וגם לרמ”א בסעי’ מ”ה שאפשר לייחד למשחק, בעלי חיים שאני שיש להם ייעוד אחר והם דבר בפני עצמו ואינם כמו אבן דוממת, עי’ תוס’ שבת דף מה: ד”ה הכא.

מג. יחוד לשימוש רק ביום חול ולא בשבת, יש אומרים דלא מהני. סי’ ש”ח, כ’ וסקפ”ו וסקק”ג.

מד. בחזו”א סי’ מ”ג סקי”ג כתב שאם מייחד חפץ לשימוש לזמן קצר דינו כיחוד לשבת אחת. ומ”מ פשוט שאם מייחדו לעולם ואח”כ מתבלה ולכן מפסיק להשתמש בו חשיב כיחוד לעולם.

מה. סי’ ש”ח, כ’, כ”א, כ”ב וסקצ”ב וסקצ”ז וסי’ רנ”ט, ב’ וסק”ה ושעה”צ שם סק”א.

## יחוד מוקצה למשחק

**יב.** להמחבר אין מועיל יחוד מוקצה למשחק, ולכן לשיטתו אסור לשחק בשבת בגרעיני משמש או במקלות ארטיק או באבנים וכדומה אפילו אם ייחדו אותם למשחק ומשחקים בהם בקביעות<sup>מ</sup>. יחוד גרעיני משמש למשחק לעולם, מועיל אף למחבר, וראה בהערה.

אף להמחבר, כדורים ושאר משחקים המיוצרים מלכתחילה למשחק, מותר לשחק בהם ודינם ככלי שמלאכתו להיתר<sup>מ</sup>.

לרמ"א מועיל יחוד למשחק, אולם צריך ב' תנאים לכך: א. שהיחוד ייעשה מערב שבת, ויחוד בשבת אינו יחוד<sup>נ</sup>, ולכן אסור לשחק בגרעיני משמש שאכלוהו בשבת או במקלות ארטיק שאכלוהו בשבת<sup>נ</sup>. וי"א שלגרעיני משמש מועיל יחוד למשחק בערב שבת אע"פ שהם בתוך הפרי<sup>נ</sup>.

מבואר שבדבר שאורחיה לייחדו מועיל לו יחוד לשבת אחת. ויחוד במעשה מבואר שמועיל אף למחבר, שרק מחשבה לא מהני בהו, וכ"מ בפמ"ג סקע"ב, וא"כ הכי נמי יועיל בהם יחוד לעולם במחשבה.

מט. אף למחבר שא"א לייחד חפץ למשחק מ"מ מה שמיוצר מלכתחילה למשחק אינו צריך יחוד אלא כבר הוא משחק מעיקרו ודינו ככלי שמלאכתו להיתר, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן כתב בשבט הלוי ח"ט סי' ע"ח.

ג. יחוד בשבת אינו יחוד שהרי מיגו דאיתקצאי בכהשמ"ש איתקצאי לכולי שבת [סי' ש"י, ב' וסי' ש"ח סקל"ה].

נא. ואף שיש להעיר שהרי בכניסת שבת לא היה מוקצה כיון שהיה בטל לפרי א"כ מדוע לא נוכל לייחדם בשבת למשחק, מ"מ לא מהני ביה יחוד כיון שלא הוכן למשחק בער"ש ביהשמ"ש א"כ אף שהותר לטלטלו בכניסת שבת אגב הפרי, מיד כשהוסר מהפרי הוי מוקצה כיון שלא הוכן למשחק א"כ הוא ממ"ג. ועי' קוב"ש ביצה אות יח שדין המוקצה להיתר או לאיסור נקבע בכניסת שבת א"כ א"א לייחד שום דבר להתיר או לאסור בשבת, אלא א"כ השתנתה המציאות, ועיין עוד לעיל סוף סעיף ו'.

נב. גרעיני משמש קלים יותר כיון שהרבה

מח. כן מבואר בסי' ש"ח, מ"ה שאסר המחבר לשחק בכדור והרמ"א מתיר, ופי' המ"ב שם דעת הרמ"א להתיר לשחק בכדור כיון שרגילים לשחק בו בקביעות וממילא היחוד מועיל להפקיע ממוקצה וכמבואר שם סעיף כ"ב, ומשמע שלמחבר אסור אף בכה"ג, ששימוש למשחק הוא שימוש עראי וקלוש ואינו מפקיע ממוקצה. ועי' בדומה קצת לזה בסי' שט"ז סקל"ג ושעה"צ סקנ"ב.

ודעת אאמור"ר שליט"א שזה דוקא בדברים כאלו שאינם נשמרים אחרי המשחק אלא משחקים בהם וזורקים אחר זמן קצר, ועל כן לא מועיל בהם יחוד לזמן קצר כיון שאין המשחק נחשב לדבר שדרכו בתשמיש זה שמועיל בו מחשבה לשבת אחת אלא צריך מחשבה לשחק בו לעולם כפי שנתבאר לעיל, וכן משמע במג"א שציין לסעיף כ"א ששם מבואר דין זה, אבל יחוד לעולם מהני אף למחבר. וכן מבואר שם בדברי המחמ"ש והפמ"ג שפי' דברי המג"א בחסרון היחוד למשחק לשבת, וכתב הפמ"ג שאם עשה מעשה בכדור מותר לטלטלו שאז מועיל יחוד אף לשבת אחת. וכן משמע מדברי המ"ב שכתב על שיטת המתירים שיש לזה שם כלי כיון שרגילים לייחדו למשחק ולכן מועיל לו יחוד לשבת אחת כדין דבר שרגילות לייחדו, ועל זה כתב שכיון שמיוחד למשחק אין לו שם מוקצה כמש"כ בשו"ע בסעיף כ"ב - ושם

ב. שהיחוד ייעשה ע"י מחשבת גדול או מעשה קטן אבל מחשבת קטן אינה מועילה ליחוד, וקטן שייחד גרעיני משמש אף מערב שבת למשחק אינו מועיל עד שייחדם גדול, או שהקטן יעשה בהם מעשה המוכיח את רצונו להופכם למשחק<sup>22</sup>.

### מוקצה מחמת מצוה

יג. כל דבר שמצד עצמו אכן ראוי לשימוש, אבל אסור לשימוש מחמת שהוקצה למצוותו ולכן ממילא אסור לשימוש בפועל, נחשב מוקצה מחמת מצוה ודינו כמוקצה מחמת גופו ואסור בטלטול אף לצורך גופו ומקומו<sup>23</sup>.

[וראה עוד לעיל סעיף ח' בדין בגד שעטנז ופירות ערלה].

דוגמאות למוקצה מחמת מצוה: נוי סוכה [ובכללם הסדינים הפרוסים על דפנות הסוכה] מוקצה הוא בשבת חוה"מ וביו"ט ראשון של סוכות וכן בשמחת תורה<sup>24</sup> [ובחו"ל גם ביום השני של שמח"ת], כיון שאסור להשתמש בהם בסוכות, ואף אם נפלו מן הסוכה עדיין מוקצים הם<sup>25</sup> [ואפילו נפלו קודם שבת!], אלא א"כ התנה מראש בשעת תלייתן או קודם שקיעה של יו"ט ראשון ואמר "איני בודל מהם כל שבעת ימי החג" שאז מותר להשתמש בהם וממילא אינם מוקצה.

לולב הדסים וערבות הם מוקצה בשבת חוה"מ סוכות<sup>26</sup>, אבל בשמחת תורה ההדסים

נד. סי' תרל"ח, ב' וסק"ו. ואף שכלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שום שימוש היתר בשבת הרבה פוסקים ס"ל שדינו ככלי שמל"א, הכא שאני שהוקצו למצוותן ולכן אסורים בכל טלטול.

נה. סי' תרס"ז, א' וסק"ב. ומקור הדברים בסוכה מו: ובתוס' שבת כב. ד"ה אסור.

נו. שהרי אפילו נפלו אסורים בשימוש כל החג וממילא הם מוקצה מחמת מצוה [סי' תרל"ח סקי"ג].

נז. סי' תרנ"ח, ב' וסק"ד וסי' תרנ"ד סק"ג ועיי"ש בסי' תרנ"ח שהאתרוג שאינו מוקצה, ועיי"ש בטעם החילוק בין סוכה לאתרוג. ומבואר בסי' תרס"ה, א' שבשמח"ת ההדסים אינם מוקצה.

משחקים בהם ואם גדול חושב עליהם למשחק אף קודם שבת כבר אינם מוקצה בשבת כיון שאז באמת ייעודם גם לפרי וגם למשחק [והם כמו שיירי מטלניות שישנם שמחשיבים אותם לבגד וישנם שלא ותלוי בכל אחד לפי החלטתו] ויש היתר גמרו בידי אדם גם בנולד, עי' סי' שכ"ה סקי"ז ושעה"צ סי' תק"א סקל"ה וחזו"א סי' מ"ד סקי", כן אמר לי הגריש"א זצ"ל [אך ביו"ט ודאי הם מוקצה בכל אופן], עי' המועדים כהלכתם סי' נ"ט הע' י"ב.

ולכן ראוי שכל אחד הרוצה להשתמש בגרעינים אלו יחליט [הוא בעצמו ולא קטן] שרוצה להשתמש בהם למשחק.

נג. וכנ"ל בהערה מ"ז.

אינם מוקצה. ואתרוג מעיקר הדין אינו מוקצה, אמנם למעשה כיום הוא מוקצה מחמת חס"כ<sup>1</sup> [ולולב הוא מוקצה בכל שבת<sup>2</sup>].

בשבת שלפני סוכות עדיין לא חלה קדושה על הסוכה וממילא אין הסוכה ונוייה מוקצה, וכן מי שהכין שמן בכוסות על מנת להדליקן במוצ"ש לנרות חנוכה אין השמן מוקצה בשבת<sup>3</sup>.

### כלי שמלאכתו לאיסור

יד. כל כלי המיוחד לעשות בו המלאכות האסורות בשבת, או אפילו עיקר מלאכת הכלי הוא לאיסור אע"פ שפעמים משתמשים בו למלאכת היתר<sup>4</sup>, ואף כלי שעיקרו לאיסור ולהיתר אלא שרוב תשמישיו הם לאיסור [ועיין בהערה]<sup>5</sup>, נקרא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו.

אם יש לו כלי אחר המותר בטלטול ישתמש בו ולא יטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור לצורך השימוש בו<sup>6</sup>, וכן אם יכול להסתדר [בקלות] בלי השימוש בכלי שמל"א יעשה כן ולא יטלטלו.

מדוע דבר שמלאכתו גם לאיסור וגם להיתר ורק משתמש יותר פעמים לאיסור נחשב כלי שמלאכתו לאיסור ושמה רק בדבר שעיקרו למלאכת איסור הוא כשמל"א, אך במ"ב שם סקי"א פסק כהפמ"ג שאף ברוב מלאכתו לאיסור הוא כלי שמל"א.

סג. שם סקי"ב, [ונראה כוונתו שכשיש לו כלי שמלאכתו להיתר א"כ אין זה צורך גופו להשתמש בכלי שמל"א כי הרי יכול להסתדר בלעדיו בכלי שמל"ה, ולזה הביא ראיה ממקלות שכשיכול להסתדר בלי המקלות לא הוא צורך] וראה עוד לקמן הערה פ"ה. [ומה שכתוב בסקנ"ז לגבי לשמוט הנעל מן הדפוס אינו שייך לנידון זה כלל, שכאן אין נחשב צורך גופו אם יכול להסתדר בלי הכלי אבל שם הוא ודאי צורך מקומו רק יש אפשרות לשמוט המנעל וזה לא עוקר את הצורך מקומו, ולכן קל יותר].

נח. שהרי כיום מקפידים מאוד שלא להשתמש בו אם לא למצוותו ואפילו נזהרים שלא ליטלו להריח בו כדי שלא יתקלקל. הגר"ש אלישיב זצ"ל. ומשום כך, נראה שתפילין בימינו הם מוקצה מחס"כ כי מקפידים עליהם מאוד שלא להניחם מלבד למצוה וגם לא להתלמד מהם.

נט. סי' ש"ח סקכ"ה. כיון שאינו ראוי לכלום והוא ממ"ג. ולכאו' ה"ה לערבות. והדסים ראויים להריח בהם.

ס. ע"פ סי' מ"ב, ג' וסק"כ וסי' תרל"ח סק"ט. ועי' באה"ל סי' תרל"ח, ב' ד"ה אסור.

סא. בהגדרת כלי שמלאכתו לאיסור נחלקו רש"י ותוס' בשבת דף לה: גבי שופר וחצוצרות, ולהלכה כתבתי כפסק המ"ב סי' ש"ח סק"י וסק"כ, וכן הוא בסי' שי"ג סק"ט.

סב. בבאה"ל [סי' ש"ח, ג' ד"ה קורדום] תמה

## דוגמאות לכלי שמלאכתו לאיסור

**טו.** דוגמאות לכלי שמלאכתו לאיסור<sup>טו</sup>: פטיש, פמוטות [ועיין בהערה!] <sup>טז</sup>, מברשת שיער<sup>טז</sup>, מטריה<sup>טז</sup>, צעצועי תינוקות שנועדו להשמעת קול<sup>טז</sup>, קדירת

להתירו מדין ממחס"כ וכן דעת הגרשז"א זצ"ל וכנראה שכן סובר הגריש"א זצ"ל כמבואר. וע"ע שבט הליי ח"ג סי' ל"ב].

ואף שרגילים לייחד להם מקום, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין זה נותן לפמוטות דין ממחס"כ, ולכאור' טעמו כי אין יחוד המקום משום שלא יפגם במלמולו אלא אינו מטלטלו ממקומו מפני שחושש שילדים יזיקו אותו במקומות אחרים וכדומה וזה לא מחשיבו לממחס"כ ורק בכלי כבד שיש חשש שהטלטול עצמו יזיק לו ולכן מייחד לו מקום אז חשיב ממחס"כ.

**סו.** שהרי אסור להבריש ולסרק שערותיו בשבת בכה"ג שפסיק רישא שינשרו שערותיו [סי' ש"ג, כ"ז], ואף אם אינו מכוין להשיר השיער אסור כיון דהוי פס"ר [שם סקפ"ו], ואם מכוין להסירם אסור אף באופן שאינו פס"ר [במסרק ששיניו רחוקות זו מזו]. ואם אינו מכוין להשיר השיער, אלא מכוון רק לסרק את השערות מותר באופן שאינו פסיק רישא שינשרו שערותיו כגון במסרק שאינו צפוף. ובלאו הכי אף במסרק שאינו צפוף מותר להסתרק רק במסרק שיחודהו במיוחד לשבת דאל"כ הוא עוברדין דחול [סי' ש"ג סקפ"ז ובשעה"צ שם סקע"ד, וסי' שכ"ז סק"י].

**סז.** תהלה לדוד סי' שט"ו סקט"ז, שהרי אסור לפותחה בשבת משום אוהל [באה"ל סי' שט"ו ד"ה טפח, ובחזו"א כתב שהוא משום אושא מילתא אף שאין בו איסור עשיית אוהל]. ומ"מ הוי כלי שמלאכתו לאיסור כיון שיש בה גם שימושי היתר כגון לתמיכה לזקן בהליכתו.

**סח.** וכגון רעשן או "קשקשן" או פעמון וכיו"ב. אבל צעצועים שעיקרם למשחק והם גם כן

סד. חלק מן הדוגמאות דינם ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש היתר בשבת או שאין הדרך להשתמש בו שימוש היתר, ודינם יבוארו לקמן סעיף ט"ז. בדין טלפון סלולרי עיין לקמן הערה פ'.

**סה.** סי' רע"ט סקי"ט ושעה"צ סקט"ז, ואף שהמ"ב מיירי שם בנר עצמו שמדליקים בו גם דין הפמוטות כן ואף שבנר עצמו לא עושים מלאכת איסור אלא הוא משמש בית קיבול לאיסור, גם זה נחשב כלי שמל"א. ודינם ככיס שייחדו למעות שהוא ככלי שמל"א [סי' ש"י, ז']. ואף שהפמ"ג בסוף סי' רע"ט ובהקדמתו לסי' ש"ח חשש לרשב"א [ריש פ' כל הכלים] שכלי שמל"א הוא רק כלי שעושה איסור בפועל כמו פטיש, אבל נר לא נחשב כלי שמל"א, בשעה"צ לא פסק כמוהו [ובגרעק"א סי' רע"ט על המג"א סק"ט כ' שמצרפים דעה זו לקולא]. ואמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאכן בפוסקים החשיבו פמוט לכלי שמל"א, אך עכ"פ דין מוקצה מחס"כ אין לו, וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פ"כ הע' רמ"ב]. ובערוה"ש סי' רע"ט סעיף א' כתב שפמוטות דינם כממ"ג כי הם כלי שמל"א שאין לו שום שימוש היתר בשבת, אך כהיום שפמוטות עומדים כל השבוע לנוי א"כ אפשר שנחשב שיש להם גם כן שימוש היתר ושוב דינם ככלי שמל"א רגיל ויהיה מותר בטלטול לצורך גופו או מקומו [אלא א"כ נאמר ששימוש לנוי לא נחשב שימוש כלל כממ"כ בס' ברית עולם ה' ממחס"כ סעיף ז', אך בתהל"ד סי' של"ו סק"ו ובס' טלטולי שבת בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כתבו שימוש לנוי נחשב שימוש



בישול<sup>ט</sup> [כשאין בה מאכל<sup>ז</sup>], מגב לניקוי הבית, אטבי כביסה<sup>ט</sup>, ספר טלפונים<sup>ט</sup>. לרוב הפוסקים גם מאורר כשהוא פועל נחשב כלי שמלאכתו לאיסור<sup>ט</sup> [וראה בהערה מה דינו כשאינו פועל]. ובדין תאורת חירום ומנורת לך, עיין בהערה מ'. דיני דלתות מכשירי חשמל פועלים ושאינם פועלים ותריסי מזגנים וכיו"ב יבוארו בס"ד בתחילת סימן כ"ה. וראה בהערה<sup>ט</sup>.

### כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש היתר בשבת

פז. כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר כלל בשבת או שאין הדרך כלל להשתמש בו שימושי היתר, במשנ"ב כתב שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר

להסירם לצורך מקומם כגון להוריד כביסה מן החבל באופן שהכביסה עצמה מותרת בטלטול. עב. לפי שרוב תשמישו לאיסור, למספרי הטלפון, אך לצורך עיון בכתובת נצרכת מותר כדין כלי שמל"א לצורך גופו. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [שבות יצחק, מוקצה] והגרנ"ק זצ"ל [חוט שני ח"ג עמ' פה].

עג. מאורר שאינו פועל, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור [הגרי"ש זצ"ל וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קס"ז אות ה'], וי"א שהוא ככלי שמל"א שאין לו שימוש היתר [מאור השבת ח"ג מכתבי הגרשז"א זצ"ל], ואף כשהוא פועל כתבו בפוסקים [אגרו"מ ח"ג סי' מ"ט, ועי' שבט הלוי שם] שנחשב כלי שמל"א כיון שפועל ע"י חשמל [כלומר, שכל הפעלתו היא ע"י מעשה איסור] ודעת הגרשז"א זצ"ל שמאורר פועל נחשב כלי שמלאכתו להיתר שמותר להשתמש בו [שלמי יהודה פרק ב' הע' ג']. ודעת הגר"ק שליט"א שאולי נחשב ממחס"כ כיון שמקפידים שלא ינזק [ויל"ע, דעכ"פ ראוי לתלות עליו כובע ובגדים והוי כלי שמל"א].

עד. בפמ"ג סי' רע"ז סק"ז כתב שדלתות של כלי שמל"א דינם ככלי שמל"א, אך עי' במה שכתבנו בסימן כ"ה סעיף ג' וסעיף ד' ובהערות שם אם יש להקל יותר בדלת הנפתחת על ציר.

משמיעים קול [כגון מגדל שיש בתוכו כדורים ובשעת בניית המגדל הם מרעישים] אינם מוקצה ואע"פ שאסור למעשה להשמיע בהם קול [סי' של"ח, א' מ"מ אינם מוקצה. ועיין סי' של"ח בבאה"ל ד"ה אסור ובשעה"צ שם סק"ג ובשש"כ פט"ז הע' ח' בשם הגרשז"א זצ"ל ובשלמ"י פ"ה אות י"ג בשם הגרי"ש זצ"ל]. ופשוט שכל כלי נגינה [כמו משרוקית] הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ואם מקפיד עליו שלא להשתמש בו שימוש אחר הוא מוקצה מחס"כ.

סט. סי' ש"ח סק"כ וסקכ"ו. והיינו, כיון שעיקר שימושו לבישול ולא לשמירת המאכלים בתוכו. ועיין באה"ל סי' ש"ח ד"ה קורדום שכתב דבקדירה אין זה רק עיקר השימוש לבישול אלא גם עיקר עשיית הקדירה היא לבישול וזה יותר חמור מרוב תשמיש לאיסור. וכ"כ בשבט הלוי ח"א סי' קכ"ז. ואף בימינו הדין כן שאין הקדירה כלי אחסון מצד עצמה אלא שאחרי שמבשלים בה משאירים המאכל בתוכה. וכן דעת הגרי"ש זצ"ל והגר"ב זילבר זצ"ל [שלמי יהודה פ"ו הערה י"ב].

ע. כשיש בה מאכל מותר לטלטלה ככלי שמלאכתו להיתר. ועיין עוד סימן כ"ד סעיף כ"ו.

עא. כ"כ בפמ"ג סי' ש"ח בא"א סקל"א. וע"ע באז נדברו ח"ב סי' מ"ט. ולפי"ז לכאן מותר

בטלטול לצורך גופו ומקומו<sup>ע</sup>. אך רוב הפוסקים חולקים על זה והורו שכלים שמלאכתם לאיסור שאין להם שימוש היתר דינם כמוקצה מחמת גופו ואסורים בכל טלטול, וראה בהערה<sup>ע</sup>.

### הגדרת צורך גופו וצורך מקומו

יז. כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו או לצורך מקומו.

צורך גופו היינו שצריך להשתמש בכלי, אבל צורך הכלי שלא ינזק או שלא יגנב אינו נחשב צורך גופו ואסור לטלטלו לצרכים אלו, ויכול לטלטלו לצורך השימוש בו אף שעיקר רצונו שלא ינזק הכלי במקום שנמצא<sup>ע</sup>.

צורך מקומו היינו שנצרך להשתמש במקומו של הכלי או שאין לו אפשרות כלל לשהות במקום הכלי<sup>ע</sup>, וכן מניעת נזק לאדם מהחפץ נכלל בהיתר צורך מקומו<sup>ע</sup>.

הגר"י ישראלזון זצ"ל שעיקר טעמו משום שחושש לשיטת בעל המאור], ובשעת הדחק מיקל בזה.

עז. סי' ש"ח, ג' וסקט"ז.

עת. רשב"א [עבוה"ק בית מועד שער ב' דין ט'], וכן הוא באז נדברו ח"ח סי' ל' ובשש"כ פ"כ סעיף י', ומבואר במ"ב סי' ש"א סקי"ג שטלטול מת לצורך כהנים נחשב צורך מקומו, וכן הביא הגרשז"א זצ"ל בשם היד יששכר על התוספתא שמותר לטלטל תפילין מחדרו לצורך תשה"מ [או לצורך לשבת על ספסל שנמצא בו] והיינו כיון שמבטל לגמרי את השימוש במקום, ועי' שש"כ פ"כ הע' כ"ה. וכן מוכח קצת בבאה"ל שם סעיף ד' שהתיר להוציא קדירה אחר שאכלו ממנה מפני שהיא כגרף של רעי ולא מצד צורך מקומו. דעת הגריש"א זצ"ל שאם יש לו בסלון חפצים שהם כלי שמלא"א ומחמתם מתבייש להזמין אורחים נחשב צורך מקומו.

עט. כן מבואר בפמ"ג סי' ש"ח במ"ז סק"ה ובחזו"א סי' מ"ג סק"ז. אך באמרי בינה סי' ט"ו כ' לא כן.

עה. כן מבואר במג"א סי' ש"ח סקי"ח שהתיר טלטול נר חלב שאינו דולק לצורך גופו ומקומו אף שהביא שם מהב"י [בהמשך הסימן] שאין ראוי לשימוש היתר כלל, וכן כתב המ"ב שם סקל"ד ובסי' רע"ט בשעה"צ סק"ד, אלא שהוסיף שם בסי' ש"ח שלדעת המור וקציעה אסור לטלטלו כלל כיון שאין שם כלי עליו. וכן הוא באליה רבה סוף סי' רע"ט שנר הוא כשמלא"א ואף שאין לו שימוש היתר מ"מ מותר לטלטלו לצורך גו"מ. ועי' תהל"ד סי' רס"ו אות ה' שתלה נידון זה במח' הרשב"א ובעה"מ ריש פ' כל הכלים. [ועי' שבט הלוי ח"ב סי' ל"ב ואז נדברו ח"ג סי' ל"ט במה שדן בזה לקולא וכ' שלמעשה יראה להחמיר שכבר הורה החזו"א לחומרא].

עו. כ"כ הגרעק"א בשבת דף מז. ומור וקציעה ריש סי' ש"ח [הובא במ"ב סי' ש"ח סוף סקל"ד] וערוה"ש סי' רע"ט סעיף א' ובאבנ"ז סי' נ"ה וערוה"ש סי' ש"ח סכ"ג וחזו"א סי' מ"ג סק"ז וסי' מ"ד סקי"ז [ועי' תהל"ד הנ"ל בשם בעל המאור] ושש"כ פכ"ח הע' פ"ב בשם הגרשז"א זצ"ל. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [ואמר לי

אבל אם יכול להשתמש במקום ורק הכלי מפריע לו מצד חוסר הסדר או שהרוח של המאורר מפריעה לו אינו בכלל צורך מקומו.

לדוגמא: מאורר הפועל לכיוונו וכיון שקר לו רוצה לסבבו לצד השני [אך אין המאורר מונע לחלוטין את השימוש במקום], פטיש הנמצא בסלון ומפריע לסדר, כל אלו ודומיהם אינם נחשבים צורך מקומו. אך בשעון מעורר המצלצל ומפריע לישון יש שהתירו כיון שמונע את השימוש במקום.<sup>5</sup>

### כלי שמלאכתו להיתר, ודיניו

יח. כלי שרוב תשמישו להיתר או שתשמישו שווה לאיסור ולהיתר או שמיועד לשימוש המותר בשבת נקרא כלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, וכן לצורך הכלי שלא ינזק או שלא יגנב<sup>6</sup> או לכל צורך קטן שהוא<sup>7</sup> וכן מותר לטלטלו לצורך סידור הבית<sup>8</sup> [שלא יהיה ביזוי השבת במה שאין הבית מסודר], וכן אם נצרך לתשמישו של הכלי בהמשך השבת יכול כבר עכשיו לטלטלו לצורך זה<sup>9</sup>.

אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטל כלי שמלאכתו להיתר [וראה בהערה מה הדין אם יכול להסתדר בלי טלטולו של הכלי<sup>10</sup>].

ה"משחק" בידיו בסטנדר או בשאר כלי שמלאכתו להיתר, אם מתענג בזה וכל שכן

לצורך כבוד השבת אע"פ שכל אלו כלי שמלאכתו להיתר [ולכאור' אינם ככלי סעודה], וגם לא גרע מטלטול לתענוג שביארנו לקמן הערה פ"ו שמותר, וגם במ"ב סי' שי"ג סק"י כתב דלכל צורך קצת מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר.

פד. סי' ש"ח סק"כ וסקכ"א.

פה. בשעה"צ שם סק"ג הוכיח שאפילו בכלי שמלאכתו להיתר אם יכול להסתדר בלי טלטולו של הכלי ראוי שלא יטלטלו, אמנם לא פסק כן להדיא במ"ב. ונראה שכל דברי השעה"צ אינם להלכה בכלי שמל"ה אלא רק בכלי שמלאכתו לאיסור, ע"פ המבואר ברשב"א שבת קכד. שבכלי שמלאכתו להיתר אף כשיכול להסתדר בלי הכלי עכ"פ מוגדר מחמה לצל שהותר בכלי שמל"ה ואינו מוגדר שלא לצורך כלל [ומה שאסור שם זה רק מפני שרבה סבר שאף מחמה לצל אסור

פ. כן דעת הגר"ק שליט"א וכן דעת הגר"ע אויערבך שליט"א [בקונטרס בנתיבות ההלכה גליון 3 - סיון תשס"ח]. טלפון סלולרי ["פלאפון"] שכיוונו להיות שעון מעורר להעירו בשבת דינו ככלי שמלאכתו לאיסור כיון שנחשב ליחוד המפקיע ממוקצה. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ואם לא כיוונו לצלצל בשבת - אם אפשר לראות את השעה מבחוץ נחשב כלי שמלאכתו לאיסור. ואם אי אפשר לראות את השעה מבחוץ אלא אם לוחצים על כפתור כלשהו, דינו ככלי שמל"א שאין לו שימוש היתר ודינו כנ"ל בסעיף ט"ז.

ועי' עוד בס"י ל' סעי' י"ט.

פא. סי' ש"ח, ד'.

פב. סי' שי"ג סק"י.

פג. כן משמע במ"ב סי' רפ"ט סק"א וסי' ש"ב סק"ט שהתיר סידור הבית וסידור כלי המיטה

אם נצרך לזה מסיבת בריאות, מותר. ואם "משחק" בידיו אגב שיחה או שירה ללא שום מטרה, יש שכתבו שאסור ואינו נחשב צורך המתיר בטלטול, וראה בהערה<sup>15</sup>.

### דוגמאות לכלי שמלאכתו להיתר

יט. דוגמאות לכלי שמלאכתו להיתר: שעון יד<sup>16</sup>, שעון מעורר<sup>17</sup> [וראה בהערות],

וחזו"א סי' מ"ט סק"ט.

פז. טלטול לתענוג מסתבר שנכלל בצורך גופו, ובפרט שמותר לטלטל כלי שמל"ה גם לצורך קטן כמש"כ בסי' שי"ג סק"י וכעין זה כתב בערוה"ש [סי' ש"ח סט"ו] לגבי כלי שמלאכתו להיתר שמותר לטלטלו אם מתענג בטלטולו. ולכן, מותר להניע סטנדר או שאר כלי שמלאכתו להיתר תוך כדי לימודו לכאן ולכאן שזה בכלל צורך גופו ומותר. אך כשמטלטל החפץ ללא שום מטרה רק מתעסק בידו, כתב הבן איש חי פ' מקץ שאסור לטלטלו שאין ידים עסקניות חשיב צורך. ודנו עוד הפוסקים בזה, ע"י מנחת שבת סי' פ"ח אות נ"ג ובא"ח ש"ב פ' מקץ שאסרו, וע"י גם הערות הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבת דף מג. עמ' שו, ובבאר משה ח"א סי' כ"ג התיר.

פז. בסי' ש"ח, נ"א אוסר השו"ע לטלטל שעון כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמיועד למדידה האסורה בשבת ובמ"ב סקס"ח כ' שבשעון שלנו יש להתיר, וביארו הפמ"ג והערוה"ש ששעון שלנו הוא כתכשיט ונוי לכל אדם ואינו מוגדר כלי מדידה.

פח. ראה בהערה הקודמת. ואף ששעון מעורר אינו כתכשיט כלל אלא שהוא נועד גם כדי לראות את השעה, ביאר הגרי"ש זצ"ל שכל האיסור רק בכלי המשמש למדידה, אבל השעונים שלנו נועדו לשימוש סדיר לדעת מה השעה א"כ אין הכלי מוגדר כלי מדידה אלא כחלק משימושי האדם המותרים לדעת מה השעה. וכעין זה כתב הגרשז"א זצ"ל במאורי אש פ"ב אות י"ב.

טלטל כלי שמל"ה], וא"כ לדין מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר אף כשיכול להסתדר בלי הכלי, וראיית השעה"צ היא רק לזה שאם יכול להסתדר בלי הכלי לשיטת רבה שרק לצורך גופו מותר, א"כ אינו נחשב לצורך גופו ואסור לטלטלו [וגם לפי"ז יותר מובן העדפת כלי שמל"ה על פני כלי שמל"א שהרי שניהם הותרו כגזירת כלים, ומה עדיפות כלי שמל"ה, ואם המ"ב פי' כהרשב"א שנחשב מחמה לצל א"כ א"ש]. ובאמת דברי השעה"צ לגבי מקלות ודאי אינם להלכה שהרי רבנן נחלקו על ר"א והתירו להפשיט על מקלות אף בשבת, וכן פסק הרמב"ם פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד והט"ז, אך אפשר ששם יותר נחשב אי אפשר בענין אחר שהרי קשה להפשיט כבש על ידיו בלי עצים.

ובהגות הגרעק"א על הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"ה הי"א שאסר טלטול קנים לצורך לחם הפנים, הק' הרי כל האיסור אינו להלכה ע"פ הרשב"א וכמשנ"ת, ותירץ ע"פ תוס' בסוכה מב: שקנים נחשב מוקצה, עיי"ש. ובמקדש דוד קדשים סי' כ"ב תירץ שהאיסור משום בונה וסותר. וברדב"ז שם תירץ שקנים נחשב אינו לצורך כלל כיון שיכול לסדרם מער"ש. והיינו כשיטת הריטב"א והמאירי שם שכשיכול להסתדר בלי טלטול הכלי נחשב שלא לצורך כלל ודלא כהרשב"א, וכן פי' החת"ס בחי' בשבת שם בדעת הרמב"ם. ולשיטות אלו גם להלכה נפסק כן שאם יכול להסתדר בלי הכלי שמל"ה יעשה כן שאז נחשב שלא לצורך כלל. ולמעשה נראה שאין צורך לחוש לזה שהמ"ב פסק כן רק בכלי שמל"א והביא את דבריו בשעה"צ רק לראיה בעלמא כנ"ל. וע"ע ערל"נ בסוכה מב:

מאכלי חיות<sup>פ</sup> [דגים, עופות, בהמות], מטאטא וכף אשפה<sup>ז</sup>, קנקומט<sup>ח</sup>, אגרטל עם פרחים ומים<sup>ט</sup>, טרמוס, כלי מיטה, משחקי ילדים שמותר לשחק בהם בשבת, תעודת זהות, סולם [ע"י המועדים כהלכתם סי' נ"ט סעי' ט"ו], [כיסאות<sup>י</sup>].

לגבי עד בדיקה, ראה בהערה<sup>כד</sup>.

צב. שאין איסור לטלטלו [אא"כ יש לחוש שהטלטול יניע את המים ויגרורם לפתיחת פרחים], אבל עציץ עם אדמה הוא מוקצה. כן דעת הגר"ש<sup>ז</sup> אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל, ע"י שלמי יהודה פ"ג אות י'. [וע"י שעה"צ סי' תרכ"ד סק"ג שמים של הדסים בחוה"מ הם מוקצה כי משמשים להדסים].

צג. לכא"ו הם כלי שמל"ה. אך ע"י בשלמי יהודה פ"ו הע' ג' בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שכל כלי שמשמשים בו תדיר בכל שבת דינו ככלי אכילה שעל השולחן שאינם מוקצה כלל.

צד. עד שבדקו בו ואין צריך שאלה ואינו עומד ללימוד - ודאי מוקצה [וע"י באה"ל סי' תצ"ז, י"ז ד"ה אסור כיצד יש לנהוג].

ונראה שאם צריך לשאול א"כ דינו ככלי שמלאכתו להיתר שעצם הצורך לשאול עושהו לכלי שמל"ה, שאם לא כן לא היו בודקים ספיקות טריפה וכיו"ב בשבת וביו"ט מחשש למוקצה, ובפרט שספק מוקצה חמור יותר משאר ספק דרבנן, וגם חוסר ידיעה אינו מוגדר 'ספק', ובגמ' שבת קנו: מבואר שבדקו ספיקות בשבת. וכן בחק יעקב סי' תמ"ו סעיף ד' כתב שהמורה מייחד מקום לשאלות שפסקו לאסור שהם מוקצה והביאו הפמ"ג ביו"ד סי' צ"ט בש"ד סקי"א, ומבואר שבדקו ספיקות בשבת ולא חששו שמה המאכל אסור וא"כ הוא מוקצה, שעצם הצורך לשאלה גורם שלא יהיה מוקצה ואולי עדיף אף על צורך מצוה [שכתבו תוס' בסוכה מב: שאינו נחשב צורך וע"י ערל"נ שם, וע"י בשבת דף קלא: איצטריך קרא למישרי טלטול, וע"י שעה"צ סי' תרנ"ד סק"א וחזו"א סי' מ"ט סק"ט וראה עוד לעיל הערה י"ז] כיון שכאן יש צורך לידע הדין

והנה, כל דין זה רק בשעון מעורר שנועד גם לדעת מה השעה וגם להעיר, ואף שהשימוש להעיר חשוב יותר הוי ככלי שיש לו תשמיש היתר ואיסור שדינו ככלי שמל"ה, אך בשעון שנועד רק להעיר א"כ הוא כלי שמלאכתו לאיסור - לכיוונו.

פט. פמ"ג סי' ש"ח סק"י וסי' תמ"ד סק"א, וכ"כ בכה"ח סי' ש"ח סקמ"ג וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל. [וראה בשלמי יהודה פרק ז' סעי' י"א שדן בשם הגרב"י זילבר זצ"ל - הרי המ"ב לא הביא את דברי הפמ"ג להלכה, ושמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל שאם המ"ב לא הביא פמ"ג היינו משום שהסתפק בזה או לא ראה צורך להביאו, אך אנו צריכים לפסוק בזה כהפמ"ג שאין ספקו של המ"ב מוציא להלכה לדיון מודאו של הפמ"ג ובקושי נפסק כהמ"ב כשחולק להדיא על הפמ"ג, עכ"ד]. מאכל אדם שראוי עתה לאכילת בהמה ולא לאכילת אדם אם אין הדרך להביאו לבע"ח הוא מוקצה. ולכן פרי שאינו מבושל או דג חי אף אם ראויים לבהמה הם מוקצים כיון שאין מביאים אותם לבהמה אלא רק לאדם ונתבאר לעיל הע' י"ח. צ. שמותר לטאטא בית מרוצף, ע"י במ"ב סי' של"ז סקי"ב ושעה"צ סק"ז ובחזו"א סי' מ"ט סק"ב הטעמים לכך ויבואר לקמן בס"ד בסימן כ"ה סעיף י' ובהערה שם.

צא. גם לאוסרים לפתוח שקית חלב בשבת, נחשב הקנקומט כלי שמלאכתו להיתר, לפי שעיקרו נעשה לכלי להחזיק החלב, וכשהחלב בתוך הכד ודאי מותר בטלטול שאפילו קדירה שהיא כלי שמלאכתו לאיסור מותרת בטלטול כשיש בה אוכל.

## תרופות וכלים להצלת נפשות

**ב.** כלים המשמשים להצלת נפשות, אף שמופעלים על ידי מלאכות האסורות בשבת, אינם מוקצה בבית חולים או לאנשים העוסקים בהצלת נפשות<sup>צ</sup>. וכן תרופות שלפעמים נצרך להם הוא או שכניו או שהיה חולה מערב שבת, אינם מוקצה<sup>צ</sup>, אבל שאר תרופות הם מוקצה, ואם חלה בשבת יכול לטלטלם ועדיף לטלטלם בשינוי אם יכול. ומי שיש לו גמ"ח תרופות כל התרופות שברשותו אינם מוקצה.

## אוכלין וכתבי הקודש וסכו"ם שעל השולחן

**בא.** אוכלין וכתבי הקודש מותר לטלטלם בכל אופן ואף שלא לצורך כלל<sup>צ</sup>. וכן סכו"ם שעל השולחן וקערות הגשה והכוסות שעל השולחן שמשמשים בהם תדיר, דינם כאוכלין ומותרים בטלטול בכל אופן. ויש חולקים על זה ודעתם שדינם של אלו ככלי שמלאכתו להיתר<sup>צ</sup>. ובכלל סכו"ם וכוסות ששימושן תדיר גם בגדים ותכשיטים שעל גופו [ועיין בהערה]<sup>צ</sup>. וכן משקפיים בכלל זה<sup>פ</sup>.

שנתבאר במ"ב סי' שכ"ח סקנ"ח.

צז. סי' ש"ח, ד'.

צח. סי' ש"ח, ד' וסקכ"ג, ובלשון המ"ב נראה שדעתו עיקר להקל בזה. [ועי' שו"ע הגר"ז שכ' שהינם ככלי שמל"ה]. ועיין שעה"צ סק"כ בשם רש"י בשבת קכג: שכתב היתר טלטול גמור בסכין קטנה שעל השולחן שתשמישה תדיר וכתב השעה"צ שה"ה בכל דבר שתשמישו תדיר.

צט. הגר"ש אלישיב זצ"ל [בשבות יצחק]. ודעתו שאף בגדים שאינו לבוש בהם נכללים בהיתר זה [שלמי יהודה פ"ד הע' א'], וכ"כ בקצוה"ש סי' ק"ח סק"ז. אך באז נדברו ח"ז סי' מ"ה וחי"א סי' י"ט כתב שבחזו"א מוכח שבגדים שאינו לבוש בהם נחשבים כלי שמלאכתו להיתר וכן משמע במאירי דף קכד. שכ' שבגדים דינם ככלי שמל"ה וכן משמע בזכרו תורת משה סי' נ"ג אות א'.

ק. הגר"ש ואזנר זצ"ל [קובץ מבית לוי ח"ו תשרי תשנ"ה עמ' מו].

ע"פ העד א"כ נחשב כצורך לאדם בפועל וגורם לעד להיות כלי שמלאכתו להיתר.

צה. ע"פ מג"א סי' תקכ"ו סקי"ד וכן משמע בשעה"צ סי' ש"ח סקי"ג. וטעם הדין נתבאר בסי' ל"א סעיף ט"ו והע' נ"א. וע"ע בשלמי יהודה [פ"י סט"ו] בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שמדחום אינו מוקצה כי מותר לצורך חולה וזה דבר מצוי. אלא שיש להעיר מתוס' בשבת קיז. [ד"ה הכא] שכתבו שבהמה בער"פ שחל בשבת היא מוקצה אע"פ שמותר לשוחטה לקרבן פסח. ויש לומר שרוב בהמות אינם עומדים לקרבן פסח ולכן סתם בהמה היא מוקצה גם בער"פ שחל בשבת.

צו. אך אם לא מצוי השימוש בהם [לא לו ולא לאחרים שסביבון] אפילו אם חלה בשבת ונצרך להם הם נשארים מוקצה דמינו דאתקצאי בבין השמשות איתקצאי לכל השבת. מנחת שבת סי' פ"ח סקט"ז. ונחלקו הפוסקים אם הותר מוקצה לחולה שאיב"ס, ואף שנטיית המ"ב להקל עדיף לטלטלם בשינוי לחוש לדעת האוסרים כמו

## מוקצה מחמת גזירה

**כב.** פעמים שחז"ל אסרו דבר מסוים בטלטול משום גזירה שמא יעשה מלאכה, וממילא הדבר הוא מוקצה, ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו או מקומו.

ומצינו כמה דוגמאות לזה:

**א.** כלי שהתפרק, ואינו ראוי לשימוש כשהוא מפורק, ואפשר להחזיר את החלק המפורק של הכלי, והחלק המפורק נמצא בקרבת מקום, הרי הכל מוקצה מחמת גזירה שמא יתקן ואסורים בטלטול בין הכלי ובין החלק המפורק<sup>א</sup>. (הרחבה בדיני כלים שהתפרקו תמצא בתחילת סימן כ"ה).

לדוגמא: ספסל שנשמט ממנו רגל או אבזם שנשמט מחגורה<sup>ב</sup> והרגל והאבזם נמצאים בקרבת מקום. [לגבי עגלה שנשמט ממנה גלגל או שני גלגלים, ראה בהערה<sup>ג</sup>].

ובשני אופנים אין איסור זה: האחד, אם ישב על הספסל השבור בערב שבת פעם אחת [שאז כבר מסתבר שלא יתקן את הספסל]. השני, אם חושש שישב אדם על הספסל השבור ויפול וינזק מותר לפנותו משם ואף מותר לטלטלו ולהשעינו על ספסל אחר ולשבת עליו<sup>ד</sup>.

**ב.** בגד רטוב מאוד במים<sup>ה</sup> אסור לטלטלו שמא יסחוט [וסמרטוט שאין מקפיד

לשימוש ע"י דחיפה וסגי בהכי להפקיעה ממוקצה מחמת גזירה, ואם נשמטו שני גלגלים [ואפשר להחזירם ונמצאים בקרבת מקום] אז הכל מוקצה. קד. אופן א' בסי' ש"ח סקע"א ואופן ב' בסי' ש"ח סעיף ט"ז בבאה"ל ד"ה דאסור [והוא מהיתר טלטול מוקצה במקום שעלול להזיק. ראה לקמן בסימן כ"ד סעיף כ"ב].

קה. אם טופח על מנת להטפוח. ואם רטוב בשאר משקין מותר לטלטלו, שו"ע הגר"ז סי' ש"א סנ"ט, וכמבואר בסי' שי"ט סקל"ט שאין חוששים שיסחוט בגד ממשקין מלוכלכים מפני שהבגד עדיין ישאר מלוכלך.

קא. סי' ש"ח, ט"ז. ואם הכלי ראוי לשימוש גם כשהוא מפורק אין איסור זה [נוגע למעשה בדלתות של ארונות, וכן במדפים ומגירות שברוך כלל הארון עצמו ראוי לשימוש גם בלי החלק המפורק, ועיין בתחילת סי' כ"ה].

קב. כל אלו חיבורם מהודק ואסור לחברם אף ברפוי שמא יהדק [סי' שי"ג, ו' וסקמ"א], ורבנן אסרו טלטולם שמא יחבר.

קג. לכאור' דומה לאלו, שאם הגלגל נמצא בקרבת מקום הכל מוקצה כיון שאין העגלה ראויה לשימוש בלי הגלגל, אך בס' נחלת ישראל [עמ' רלא] כתב שעגלה שנשמט ממנה רק גלגל אחד ראויה

על מימיו מותר<sup>ק</sup>. ועיין עוד בענין זה בסימן ט"ו סעיף י"א].

ג. כלי שעשוי מפרקים [חלקים חלקים המורכבים יחד] ודרכו להתפרק לעיתים בטלטול<sup>ק</sup>, אסור לטלטלו שמא יתפרק ויחזור ויחברנו. ואם הפרקים דרכם להיות מחוברים ברפיון ולא בהידוק מותר<sup>ק</sup>.

### אם יש מוקצה מחמת מיאוס

כג. כלי שמלאכתו לאיסור והוא מאוס אך עכ"פ ראוי לשימוש, מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור<sup>ק</sup>. [ואף ביו"ט הדין כן<sup>ק</sup>].

כלי שמלאכתו להיתר והוא מאוס [כגון פח אשפה ריק] אך עדיין ראוי לשימוש, מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו כשאר כלי שמלאכתו לאיסור<sup>ק</sup>. ולטלטלו שלא ינוק ולא יגנב [כשאר כלי שמלאכתו להיתר], עיין בהערה<sup>ק</sup>.

### נולד

כד. דבר שלא היה קיים כלל בערב שבת ונולד בשבת הוא מוקצה<sup>ק</sup>.

דבר שהיה קיים בערב שבת ורק השתנה ייעודו, אינו מוקצה בשבת ורק ביו"ט הוא מוקצה, ולכן גרעונים ועצמות שראויים למאכל בהמה הם מוקצה ביו"ט אך לא בשבת<sup>ק</sup>, וראה עוד בהערה.

קיג. המ"ב סי' שכ"ב סק"א ביאר [כמסקנת הגמ' ריש ביצה] משום שאסור באכילה מדרבנן גזירה אטו שבת שאחר יו"ט שאז אסור מדאורייתא, ועי' סי' תקי"ג, א' וסק"א.

קיד. סי' ש"ח, כ"ז וסי' תצ"ה סקי"ז וסי' תק"א סק"ל. ולענין שברי כלים הראויים לשימוש אחר ולא לשימוש של הכלי [כגון שהשבר ראוי רק לפקק לכלי אחר וכיו"ב] בשבת מותר [סי' ש"ח, ו'. ועיין לקמן סימן כ"ה סעיף ה'], ובמג"א סקט"ו משמע שביו"ט אסור שהרי נולד ביו"ט אסור, וכ"כ המשנ"ב שם סק"ב וסקכ"ה וסקכ"ט [ועי' חזו"א סי' מ"ג סקי"ד], וכן כתב בשו"ע הגר"ז סעיף כ"ד, אך בבאה"ל [סי' ש"ח, ו' ד"ה לשום] פסק כהב"ח וט"ז וא"ר ותו"ש שאינו נולד ולפי"ז אף ביו"ט אינו מוקצה.

קו. סי' ש"א, מ"ו. ועי"ש סקקע"א וסקק"ב שבמים מועטים ובסמרטוט שאין מקפיד על מימיו אין איסור זה.

קז. סי' שיי"ג סקמ"ה.

קח. סי' רע"ט, ז' וסקכ"ב.

קט. סי' רע"ט, ו' וסקי"ט.

קי. סי' תצ"ה סקט"ז.

קיא. סי' ש"י, א' וסק"א.

קיב. הפמ"ג כתב בסי' רע"ט ובסי' ש"י בשם הרמב"ם שאסור, ובבאה"ל בסי' רע"ט כתב שהר"ן ובעה"מ חולקים ומתירים אף מחמה לצל [כשאר כלי שמל"ה], ואף שיש קצת משמעות בלשונו להקל מ"מ אין הכרעה ברורה בזה.



## דוגמאות לנולד

**כה.** דוגמאות לנולד [גמור שאסור גם בשבת]: ביצה שנולדה בשבת וביו"ט היא מוקצה<sup>קטז</sup>, דבר שנשרף אפרו מוקצה משום נולד<sup>קטז</sup>, מים הנוטפים מן המזגן<sup>קי</sup>, מים - שנוצרו מהלחות שבאוויר - הנוטפים מן האילנות<sup>קיב</sup>. אך גשם<sup>קיט</sup> [ושלג<sup>קכ</sup>] וטל<sup>קכא</sup> אינם מוקצה אע"פ שנולדו מן הים ומן העננים, וכן קרח ושומן שהופשרו בחום האש או באוויר החדר אינם מוקצה<sup>קכב</sup> [אף שאסור להפשירם לכתחילה<sup>קכג</sup>].

## בסיס לדבר האסור קכד

**כו.** דבר מוקצה [ולרוב הפוסקים אף בכלי שמלאכתו לאיסור יש דין בסיס<sup>קכה</sup>],

מוקצה בשלג. וכ"כ בשש"כ פט"ז הע' קי"ח בשם הגרשז"א זצ"ל. (ובאגרו"מ ח"ה סי' כ"ה כתבו בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ששלג הוא מוקצה, וצ"ע, ואולי דיבר שם במקרה שהקפיאו מים בשבת, וגם זה צ"ע - עי' סי' שי"ח סקק"ז שבדיעבד אינו מוקצה, ובספר טלטולי שבת הביא בשמו ששלג אינו מוקצה).

קכא. וכן משמע בסי' ש"ב, א', לגבי ניצור מן הטל, ופשוט ע"פ ההערות הנ"ל.

קכב. סי' שי"ח, ט"ז. ובעיקר הנידון, וכן בדבר הפשרת קרח ושומן באוויר החדר, עיין לעיל סי' ו' סעיף כ"א וסעיף ל"ב.

קכג. סי' שי"ח סקק"ז. וכ' בשש"כ פ"י הע' י' בשם הגרשז"א זצ"ל שאם יש לו מים אחרים ראוי להשתמש בהם ולא במים שנפשרו ונולדו [ועיין במ"ב סי' ש"כ סקל"ה], וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

קכד. יש שני צדדים בגדר דין בסיס: או שהוא משום שהבסיס טפל למוקצה וכאילו נחשב חלק ממנו [וכע"ז לשון רש"י בדה"מ. ד"ה הא], או שהוא משום שאי אפשר לטלטל היתר בטלטול מן הצד כשהניח את המוקצה עליו בכוונה, דאף שטלטול מן הצד שרי היינו דוקא כשמעשה הטלטול מתייחס להיתר, אבל כשמניח בכוונה

קטו. סי' שכ"ב, א'.

קטז. סי' ש"י סקל"ב ושעה"צ סי' תצ"ח סקס"ו.

קיז. פשוט, שהוא דבר חדש, ואף על גשם דנה הגמ' [ערובין מו.]. איך אינו מוקצה הרי נוצר מן העננים, וכ"ש בזה. וכן מבואר בחיי אדם המובא במ"ב סי' ש"י סקל"ב שמים הנוטפים מן האילנות בימי ניסן הם מוקצה משום נולד. וכן דעת הגרשז"א זצ"ל והגרי"ש זצ"ל והגר"ח ק שליט"א.

קיח. סי' ש"י סקל"ב. וכנראה זה כוונתו שם.

קיט. בעירובין מו. ביארה הגמ' שאינו נולד לפי שהמים נמצאים בעננים אך לא בלועים בהם ממילא היו כבר בער"ש, וכן פסק המ"ב בסי' של"ח סק"ל. [ועי' פמ"ג פתיחה כוללת בפתיחה להל' יו"ט אות כ"ט שלהו"א בגמ' גשם מוקצה משום נולד אך למסקנא אינו מוקצה. וע"ע ט"ז סי' שכ"א סק"ב]. ומה שהעננים נוצרים מן המים לא דנו כלל בפוסקים, וצ"ל שאינו דבר הנגלה לעין אדם והוא פעולות טבעיות שכולם מעל השגתנו ולא שייך נולד בזה כי אם בדבר הנראה לעין כגשם היורד מן העננים. ואפשר שמשום כן שלג אינו מוקצה כי אין עין האדם שולטת בשינוי ממים לקרח והכל נעשה מעל השגת האדם.

קכ. עיין בהערה קודמת, וכן משמע בסי' ש"כ, י', ובבאה"ל סי' ש"ב, א' ד"ה מן שלא הזכירו

שהונח ע"י בעליו קכ"ב - או שאחרים הניחו את המוקצה באופן שמן הסתם הבעלים מסכימים ורוצים בהנחה קכ"ב - על דבר המותר מצד עצמו בטלטול, בכוונה להשאירו על דבר ההיתר כל בין השמשות של ערב שבת קכ"ב, ובאופן שרצונו שהבסיס ישמש את המוקצה קכ"ב, הרי החפץ התחתון נהפך להיות בסיס לדבר האסור ואסור בטלטול אף לצורך גופו ומקומו כדין המוקצה קל. [ובבסיס לכלי שמלאכתו לאיסור דין הבסיס כדין הכלי ומותר לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו].

### בסיס לדבר האסור והמותר

**כז.** אם יש על הבסיס גם כן דבר אחר המותר בטלטול מלבד החפץ המוקצה והדבר המותר בטלטול חשוב יותר מהדבר המוקצה אין החפץ התחתון נעשה בסיס קלא

מטעם שכלי שמל"א אינו מוקצה רק איסור גזירת כלים יש לו. [ואפשר שתלוי גם כן בגדר דין בסיס כיון שיתכן שיש טפילות לכלי שמל"א אך א"א לאסור טלטולו כי היה מותר לטלטלו לצורך גו"מ תמיד א"כ אין אין לו דין מוקצה כלל].

אך למעשה נקטו רוב הפוסקים שיש בסיס אף בכלי שמל"א, כ"כ הערוה"ש [סי' ש"י סעיף ט'] והתלה לדרוד [סי' ש"ח סעיף א' וסי' רס"ו סעיף ז'] וכן כ' בפשיטות באגרו"מ [ח"ג סי' נ' ד"ה אבל]. גם הגרי"ש אלישיב זצ"ל נוטה להחמיר בזה. ובישועות יעקב כתב שאין בסיס לכלי שמל"א וכ"כ באז נדברו [ח"ט סי' כ' וסי' ל'], ועיין בשולחן שלמה סי' רע"ט שהגרשו"א זצ"ל מצדד להתיר [ועי' מאורי אש פ"ב דף לר].

קכו. ראה לקמן סעיף כ"ח.

קכז. סי' ש"ט סקכ"ז.

קכח. סי' ש"ט, ד'. ובמקום הפסד יש להקל שרק במניח לכל השבת וכדלקמן סעיף ל' אות א.

קכט. עיין לקמן סעיף ל' אות ג ואות ד.

קל. סי' רע"ז, ג' וסי' ש"ט, ד' וסי' ש"י, ח' וסקב"ד וסי' רע"ט סק"י.

קלא. סי' ש"י, ח'. ועי"ש בסקל"ג שאם שניהם שוים נחשב בסיס לדבר האסור.

את המוקצה על דבר ההיתר א"כ מעשה הטלטול מתייחס גם לדבר האסור ואסור. ובמג"א סי' רע"ט סק"ה כתב שאם יש בסיס לדבר היתר ולמוקצה על דבר היתר אחר, אין צריך שיהיה דבר ההיתר [העליון] חשוב יותר מן הבסיס אלא מספיק אם חשוב יותר מהמוקצה. ומבואר שדעתו שדין בסיס הוא משום שא"א לטלטל ההיתר אך אין לו דין טפלות למוקצה ואינו כמוקצה עצמו, וכן פסק המ"ב שם ובסי' רע"ז סק"ח [ועי' שעה"צ שם סק"ח]. ואפשר שנחלקו בזה הב"ח והפמ"ג בסי' ש"ח, ט"ז לגבי בסיס המשמש למוקצה אך נמצא מעל המוקצה שאז יש טפילות למוקצה אך מותר להוציאו ולטלטלו כשירצה שהרי מונח מעל המוקצה, ונחלקו הב"ח והפמ"ג שם האם נחשב בסיס באופן כזה או לא.

קכה. בפנ"י שבת מה: על תוד"ה דאית כתב שאם ביצה אסורה משום נולד א"כ הקן בסיס לדבר האסור ואם אסורה רק משום משקין שובו א"כ אין סברא לומר שהקן יהיה בסיס לדבר שיש לו גזירת איסור בעלמא. והיינו, כיון שנתבאר לעיל בהערה א' שאיסור טלטול כלי שמל"א הוא רק משום גזירת כלים ואינו בכלל מוקצה א"כ לפי"ז אפשר שלא יהיה בסיס לכלי שמל"א, והסתפק בזה הפמ"ג במ"ז בפתיחה לסי' ש"ז, וברורו יקרא עמ' רסא הביא שהגרשו"א זצ"ל הסתפק בזה ונטה להקל

[ואופן טלטולו יבואר בסימן כ"ד סעיף ד']. ומצוי מאוד במגירות מטבח ומגירות בשידה.

חשיבות חפץ נמדדת לפי חשיבותו בעיני בעליו ולא לפי חשיבותו בעולם בין להקל ובין להחמיר<sup>קל"ב</sup>. וכן נמדדת לפי ערכו האמיתי ולא לפי הצורך עכשיו<sup>קל"ג</sup>. וי"א שנמדד לפי הצורך עכשיו ולא לפי ערכו האמיתי<sup>קל"ד</sup>.  
[וראה מה שהבאנו לקמן בהערה קע"ג].

### מי יכול לקבוע דין בסיס על חפץ

**בה.** אם הבעלים הרשו לאדם אחר להניח חפצים על חפציהם, הרי גם האדם שהוא יוצר דין בסיס בחפצים של בעה"ב<sup>קל"ה</sup> [אבל אם הניח בלא רשותו אין לזה דין בסיס אלא א"כ מן הסתם ניחא ליה לבעלים וכנ"ל].

אם אשתו הניחה דבר מוקצה על חפץ מותר, הרי החפץ נעשה בסיס לדבר האסור<sup>קל"ו</sup>, שהאשה כבעלים של החפץ, וכן הדין בבניו ובנותיו<sup>קל"ז</sup>. וראה בהערות.

גוי שהניח דבר מוקצה על חפץ שלו המותר בטלטול, אין החפץ נעשה בסיס<sup>קל"ח</sup> [אלא

קלב. שם סקל"ג.

מעשרת כבעלים ומפרישה חלה כבעלים ונוטלת אוכל ואוכלת מכל אשר בבית כבעלים, ופשוט שגם לענין זה היא כבעלים [ועי' מנחת שבת סי' פ"ט סקכ"ב].

ודברי מוקצה שדרך הבעל לסדרם במקומם והאשה הניחה דברים אלו על דבר היתר שלא בידיעת בעלה, בזה שייך לומר שלא תעשה את דבר ההיתר בסיס.

קלז. כבהערה קודמת, וגם אפשר שנחשב ניחא ליה בהנחתם. אך בקטן צריך למעשה המוכיח שרצונו שישאר שם כל השבת ולא סגי במחשבה בעלמא שמחשבת קטן אינה כלום [עי' לעיל סעיף י' והערה מ"ז]. וכן משמע בלשון הבאה"ל סי' ש"י, ז' שכתב שיתכן בסיס בשבת כשקטן הניח לדעת הישראל ולא כתב שהניח לדעתו כיון שלקטן אין מחשבה.

קלח. באה"ל סי' ש"י, ב' ד"ה בשל.

קלג. ערוה"ש סי' רע"ט סוף סעיף י"ב ומחה"ש שם על המג"א סק"ה שכן הוא למג"א למסקנתו ולזה ציין לסי' רע"ז, ג', עי"ש. והמ"ב בסקי"ח כ' שכיכר או שאר דברים הנצרכים לשבת חשובים יותר משלהבת הנר, אך לא לגבי דבר ערך יקר יותר. וכ"כ הפמ"ג בא"א סי' רע"ט סקי"ד אות ג, וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [הו"ד בסי' טלטולי שבת ובסי' שולחן שלמה].

קלד. חיי אדם כלל ס"ז סעיף ד' וכן דעת הגר"מ פינשטיין זצ"ל [הו"ד בספר טלטולי שבת] וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' נ"ב.

קלה. סי' ש"ט, ד', שכתוב שם 'שלא מדעתו' משמע שמדעתו הוי בסיס, וכ"כ החיי אדם כלל ס"ז סק"א אות ד.

קלו. הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וביאר שהרי אשה

אם כן נעשה לטובת ישראל שהוא הבעלים של החפץ]. ויש חולקים ואוסרים גם בסיס הנעשה ע"י גוי קל"ט.

### מגירה שיש בה דברי היתר ודברי מוקצה

**כט.** דבר מוקצה שהונח במתכוין על דבר היתר, אך אין מטרתו שדבר ההיתר ישמש את המוקצה אלא מניח שם כי אין לו מקום אחר להניחו [מצוי במגירות שבמטבח ובמגירות שבשידה שיש שם הרבה חפצים חלקם מוקצה וחלקם לא, ומחוסר מקום חלק מדברי המוקצה מונחים על החפצים המותרים, וראה בהערה קמ"ז] יש להחמיר ולהחשיב את החפצים התחתונים כבסיס, אך במקום הצורך אפשר להקל שאין החפצים המותרים בסיס קמ"א. [וראה עוד לקמן סימן כ"ה סעיף י"ב שלכתחילה בער"ש יפריד החפצים המוקצים].

### פרטי דינים בדיני בסיס לדבר האסור

ל. פרטי דינים בדיני בסיס:

**א.** במקום הפסד יש להקל שאין החפץ התחתון בסיס אלא א"כ הניח בכוונה שישאר שם כל השבת, אבל אם הניח בכוונה לנוטלו או לנערו במהלך השבת אינו בסיס קמ"ב.

**ב.** הניח את המוקצה בכוונה ביום חול ולא היה דעתו בפירוש שישאר שם לשבת ושכח לסלקו קודם שבת, אין החפץ התחתון נעשה בסיס. [ואם הניח כך בערב שבת ושכח לסלקו קודם השבת נחלקו האחרונים בדינו] קמ"ג. אך אם היה דעתו בפירוש שישאר שם לשבת ואח"כ שכחו שם הוא בסיס.

**ג.** הניח את המוקצה כדי שהוא ישמש את הבסיס, אין לחפץ התחתון דין בסיס כי אם כשרוצה שהבסיס ישמש את המוקצה קמ"ד.

---

קלט. חזו"א סי' מ"ד סקי"ב. יותר כמבואר בשעה"צ שם סקכ"ד, ויבואר לקמן בסעיף ל"ט.  
 קמ. באופן שבסך הכל הדברים המוקצים חשובים יותר א"כ כל המגירה היא בסיס ואסור לפותחה כלל.  
 קמא. סי' ש"ט סקי"ח. ובמפה שעל השולחן קל  
 קמב. סי' ש"ט, ד'.  
 קמג. מ"ב שם ושעה"צ שם סק"כ.  
 קמד. סי' רנ"ט סק"ט וסי' שי"א סקכ"ט.

ד. בסיס המשמש את המוקצה אך מונח מעל המוקצה, נחלקו האחרונים בדינו אם יש לו דין בסיס<sup>קמ"ה</sup>. לדוגמא: אטבי כביסה המחזיקים כביסה רטובה מלמעלה.

ה. בסיס חשוב שיש מעליו מוקצה חסר ערך [או בעל ערך קטן מאוד], אין הבסיס נהפך למוקצה<sup>קמ"ו</sup>.

### בסיס המיוחד למוקצה שמעליו

לא. בסיס שכל שימושו וייעודו רק למוקצה שעליו, לפעמים אין אפשרות להתירו בשום אופן, גם אם ניחו מעליו דבר היתר חשוב מאוד<sup>קמ"ז</sup>. לדוגמא: פמוטות מיועדות רק לנרות לכן אין אפשרות להתירם מדין בסיס גם אם ניחו על הפמוט דבר החשוב יותר מן הנר.

וכן בית מגורה של חנוכיה בדרך כלל מיועד רק למגורה ולא לשום דבר אחר ולכן אם יש בו חנוכיה אין אפשרות להתירו מבסיס בשום אופן, ועי' עוד בהע' קס"ח. לגבי מגש המיוחד לנרות שבת בלבד, ראה בסעיף ל"ח ובהערה קס"ח.

### דוגמאות לבסיס לדבר האסור

לב. דוגמאות לבסיס לדבר האסור: מגש הנרות והפמוטות הם בסיס לשמן ולשלהבת<sup>קמ"ח</sup>,

שם קל יותר שאין השולחן עצמו בסיס ורק נגור אחר המגירה שבו. אמנם דין זה שייך רק אם המוקצה בעל ערך קטן מאוד כך שודאי אין ההיתר בטל אליו.

קמז. עי' מג"א סי' רע"ט סק"ה ומ"ב שם סק"י, וע"ע לקמן בסעיף ל"ח ובהערה קס"ח. והיינו, שדברים שמיועדים רק למוקצה ואין מניחים עליהם כלל דברים אחרים נחשבים תמיד לבסיס כשהמוקצה עליהם. ולפי"ז כל בסיס המיוחד למוקצה שעליו, כגון ארנק למעות, לא יעזור להניח בו שום דבר היתר להתירו מדין בסיס שלו, כיון שתמיד נחשב משמש ובטל למוקצה שעליו.

קמח. בסי' רס"ה סק"ט כתוב שנעשה בסיס לשמן, אבל בסי' רע"ט במג"א סק"ה ובמ"ב סק"י כתוב שנעשה בסיס לשלהבת, וכן בסי' רע"ז סק"י"ח כתב שצריך להיות חשוב יותר משלהבת הנר וכן במ"ב סי' רע"ט סק"א כ' שהכל [וגם השמן]

קמח. הב"ח בסי' ש"ח סעיף ט"ז כתב שבסיס הנמצא מעל המוקצה אין לו דין בסיס, אמנם ראייתו צ"ע וכמו שהק' הפמ"ג שם במ"ז סק"י"ד, והפמ"ג עצמו בהקדמה לסי' ש"ח סוף אות ד ובמ"ז סק"י"ד דן בזה וחוכך להחמיר שיש לו דין בסיס, ובדעת תורה [למהרש"ם] בסי' ש"ח סט"ז כ' שאין לזה דין בסיס ועי"ש בהגהת הגר"ש שבדרון זצ"ל, ועי' מנחת שבת סי' פ"ח סקנ"ב. [ויש קצת ראייה ממש"כ בסי' רס"ו סעיף ט' 'מתיר את החבלים' ואף שהחבלים מחזיקים את המוקצה לא קיבלו דין בסיס]. ואפשר שתלוי בגדר דין בסיס אם הוא ביטול למוקצה שאז גם מלמעלה יש לו דין בסיס, או שהאסור מכיון שאינו יכול לטלטל ההיתר בלא לטטול האיסור ואין היתר לטטול מן הצד כשמניח בכוונה שאז אם ההיתר מונח מלמעלה לא שייך לאוסרו.

קמו. סי' שכ"ג סקל"ז. ועי' סי' ש"י סקל"א, אך

ארנק הוא בסיס לכסף<sup>קמ"ב</sup>, מגירה נשלפת של פח אשפה היא בסיס לאשפה<sup>ק"ג</sup> [מגירה נשלפת של מיקסר<sup>קמ"א</sup>, קופסת גפרורים שיש בה גפרורים].

### בסיס לשעתו

לג. הניח מוקצה בשבת על גבי דבר היתר<sup>ק"ב</sup>, או שעכו"ם או קטן הניחו מוקצה בשבת על דבר היתר לדעתו של הישראל הגדול, נחלקו הפוסקים אם כשהמוקצה מונח על דבר היתר מותר לטלטל ההיתר או לא<sup>ק"ב</sup>. ולמעשה, מותר לנער את המוקצה מדבר היתר, אך אסור לטלטלו אפילו בטלטול מן הצד לצורך שימוש בגופו או במקומו, ומותר לצרף למוקצה דבר היתר ואז יוכל לטלטלו באופן המבואר בסעיף הבא.

ולכן, אסור להזיז פח שיש בו פסולת מוקצה, שהרי מניחו שם בכוונה. [ויש להיזהר אם תולים שקית אשפה שתהיה אפשרות להכניס אשפה נוספת בלי שיצטרכו להזיז את השקית שהיא בסיס].

נפל מוקצה בשבת על דבר היתר אין הדבר היתר נעשה בסיס למוקצה.

או במי שהחשיך [עי' סי' רס"ו ס"ט וסי"ב], שאז יתכן שמנער המוקצה על דבר היתר בכוונה שיהיה שם.

קנג. במג"א סי' ש"ח סק"נ הביא מחלוקת הראשונים בדין זה, ובסי' רס"ה סק"ב כ' שמותר לנער, וכן הביא בבאה"ל סי' ש"י, ז' ד"ה מטה. אך באמת במג"א עצמו בסי' ש"ח משמע שמותר גם כן לטלטלו עם דבר היתר, ואפשר שהבאה"ל עצמו הכריע שלנער מותר ולטלטל אסור [ועי' סי' ש"י סוסקל"ז, אך אפשר לדחוק שם שכוונתו שאם הניח דבר היתר אז מותר לטלטל אם א"א בניעור]. וכן כתב בחזו"א סי' מ"ח סק"ח, והוסיף שם שבמג"א משמע שמותר גם לטלטל ולא רק לנער. ועי' סי' רס"ו סק"ו שמשמע שמותר לנער בכה"ג [ומדברי הט"ז והמ"ב סוף סי' ש"י אין להוכיח לנידון זה, שהם דברו על נייעור אחרי שהונח שם דבר היתר החשוב יותר מן המוקצה]. ובגרעק"א ריש סי' של"ה ובשו"ע הגר"ז סי' ש"ח סק"א וסקס"ב ובסי' ש"י סק"א כתבו שמותר גם כן לטלטל בכה"ג ולא רק לנער.

בסיס לשלהבת [ואף שבמ"ב בסי' רע"ט סק"י כ' שהלחם חשוב יותר מהשמן היינו להו"א במג"א שם אך למסקנא כ' שהשמן רק בסיס לשלהבת וא"כ צריך דבר החשוב יותר מן השלהבת]. ועיין לקמן סעיף ל"ז ובהערה קס"ד. קמט. סי' ש"י, ז'.

קנ. ויש להיזהר במטבחים שיש בהם מגירה נשלפת לאשפה, שאסור לפותחה, אלא יוציא הפח ממנה בער"ש [אם שכח להוציאה ועתה יש לו הרבה אשפה ואין מקום לפסולת אין להוציא שקית הפח משום גרף של רעי, שהיתר גש"ר הוא רק לטלטל ולפנות הגרף עצמו, אבל לא להוציא מוקצה אחר בעבורו, ואף לא שייך בזה היתר כבוד הבריות המוזכר במ"ב סי' ש"ח סקל"ד לגבי מי שנצרך למ"ר ואין לו מקום לעשותם].

קנא. בדין בסיס לכלי שמל"א, עיין בתחילת סעיף כ"ו ובהערה קכ"ד.

קנב. בתוס' בשבת דף מד: ד"ה יש הק' אין יתכן כן, ואולי י"ל בכה"ג ששכח מוקצה בכיסו

## דין החפץ התחתון כשאינו לו דין בסיס

לד. באופנים שהתבארו לעיל שאין המוקצה עושה לחפץ התחתון דין בסיס, וצריך להשתמש בגוף החפץ או במקומו<sup>קנז</sup>, יכול לנער את המוקצה על ידי הרמת הדבר המותר והחפץ מתגלגל ונופל, ואם אינו יכול לנער ויש על הבסיס חפץ המותר בטלטול וחפץ האסור בטלטול, מותר לטלטל את הבסיס עם הדבר האסור והמותר<sup>קנה</sup>, אם צריך לגוף החפץ או למקומו.

[אימתי נחשב אינו יכול לנער את הדבר האסור - כגון שצריך למקום החפץ או שחושש שדבר המוקצה או דבר ההיתר ישברו בניעור או שהמוקצה יפול על דבר וישברנו<sup>קני</sup>. ויבואר לקמן סימן כ"ד סעיף ד'.]

לה. יתירה מכך, שבח דבר מוקצה על דבר היתר מותר לנער את דבר המוקצה מן ההיתר ואף מותר לטלטלו למקום אחר ולנער שם אם אינו יכול לנער במקום<sup>קני</sup>.

לדוגמא, שבח דבר מוקצה על מיטתו או על כסא, מרים את המיטה או הכיסא והמוקצה נופל, ואם אינו יכול לנער יכול לטלטל את הכסא עם המוקצה לצורך שימוש הכסא במקום אחר או במקומו של הכסא<sup>קני</sup>.

הניח בער"ש דברי מוקצה ודברים שאינם מוקצה במגירה ואינו יכול לנער את המוקצה מן המגירה, יכול לפתוח את המגירה לצורך הוצאת דבר היתר ממנה [ובתנאי שדברי ההיתר שבמגירה חשובים יותר, וכנ"ל].

קנז. ואף שאין דבר היתר נוסף על המוקצה. ב"י ושו"ע סי' ש"ח, כ"ז וסי' ש"ט, ה'. ועי' מג"א סי' ש"ח סק"נ וסקנ"ב.

ומה שהזכרנו בסעיף ל"ז [ובהערה קס"ה] שיטלטל הפמוטות עם הפת, היינו משום שהיה בסיס להיתר ולאיסור א"כ כשהוסר ההיתר אסור לטלטלו משום שנשאר בסיס רק לדבר איסור, אבל כששוכח דבר מוקצה [או כשאינו נעשה בסיס משאר הטעמים הנ"ל] א"כ אין דבר ההיתר בסיס כלל לדבר האיסור ומותר לטלטלו אף בלא דבר היתר כלל לצורך שימוש בדבר ההיתר או למקומו.

קנה. סי' ש"ט, ד'. והיינו כשחושש שהמוקצה ישבר או ישבור דבר אחר בניעורו, כמבואר שם סקט"ז.

קנד. סי' ש"ט סקי"ד ועי' שעה"צ סקי"ז. ובש"ש פ"כ הע' קפ"ח כתב בשם הגרשז"א זצ"ל דה"ה אם חושש שדבר ההיתר יגנב או יתקלקל, אבל אם חושש שהמוקצה יגנב או יתקלקל אסור.

קנה. סי' ש"ט, ד' וסי' ש"י, ח'.

קנו. סי' רע"ז סקי"ח, ועי' שעה"צ סי' ש"ט סקי"ז מש"כ בשם הב"ח [כלומר שרוצה את הדבר המותר אך אינו יכול לנער המוקצה כי אז ישבר המוקצה. אמנם במג"א בסי' ש"י סקי"א מיירי בהפסד הדבר המותר ולכן ציין לסי' ש"ט, ג.]. ועי' ברעק"א הנדפס על הגליון [בהוצאת השו"ע החדשות יש שהדפיסוהו בסוף סי' ש"מ, ויש שהדפיסוהו בסי' ש"י].

## מוקצה על דלת בית או דלת מקרר

לו. מוקצה התלוי על דלת הבית או דלת החדר וכן מוקצה המונח בדלת המקרר, וכן פח אשפה התלוי על דלת ארון המטבח, בכל אלו אין הדלת נעשה בסיס למוקצה, כיון שבטל לבית או לארון, ומותר לפותחה לצרכו<sup>קסז</sup>. [וראה לקמן סימן כ"ה סעיף י"ב שלכתחילה יוציא החפצים המוקצים בערב שבת].

## בסיס הנרות, בפמוטות, במגש ובשולחן

לוז. שלהבת הנרות היא מוקצה<sup>קסח</sup>, והשמן גם כן מוקצה<sup>קסח</sup>, וכן נר שעוה דולק הוא מוקצה<sup>קסח</sup>, וא"כ הפמוטות וגם המגש וגם השולחן שמתחתם הם בסיס לדבר האסור ואסורים בטלטול אף לצורך גופן או מקומן גם לאחר שכבו הנרות ואף אם הנרות נפלו מן השולחן [דין הפמוטות מצד עצמם ככלי שמלאכתו לאיסור<sup>קסח</sup>, ויבואר בהמשך].

לכן נהוג להניח פת או שאר דבר החשוב יותר מן [השמן ו]השלהבת<sup>קסח</sup> [או מן הנר שעוה והשלהבת] על המגש, ואז הוא בסיס לדבר המותר והאסור ומותר לטלטל את המגש [עם הפת שעליו<sup>קסח</sup>, ועיין בהערה אם מותר לטלטלו כשאינן הפת

קסג. נתבאר לעיל בסעיף ט"ו ובהערה ס"ה.

קסד. במג"א סי' רע"ט סק"ה דן אם צריך דבר החשוב יותר מן השמן או סגי שחשוב יותר מן השלהבת, ולכא"ל לפי מה שנתבאר שהשמן עצמו מוקצה מצד עצמו א"כ צריך גם דבר החשוב מן השמן, וכ"כ המ"ב בסי' רס"ה סק"ט. אך יש לעיין שבסי' רע"ט סק"א כ' המ"ב שהנר והשמן והפתילה כולם בסיס לשלהבת, וכן בסי' רע"ז סק"ח ובשעה"צ שם סק"ח כתב שצריך שההיתר יהיה חשוב יותר מן השלהבת, וצ"ע. ובחזו"א סי' מ"א סק"ז כ' שהשמן אינו מוקצה אלא הכל בסיס רק לשלהבת. וע"ע בתוס' בשבת מז. ד"ה הנח.

קסה. כיון שהניח בכוונה את הפמוטות על המגש א"כ הוא בסיס לאיסור וגם להיתר, ואם יוציא את דבר ההיתר א"כ ישאר בסיס לאיסור בלבד, ושונה מאם שכח מוקצה על דבר היתר שמותר

קנט. במ"ב סי' רע"ז סק"ז כתב הטעם כמו שכתבנו למעלה, ולפי"ז ה"ה בדלת מקרר וכיו"ב שאינה בסיס למוקצה כי משמשת את המקרר, ועי' בב"י שכ' הטעם משום שמחובר לקרקע אך המ"ב לא הזכיר זה. [ובבאה"ל שם נשאר בצ"ע על זה].

קס. שבת מז. שנר בסיס לשלהבת שהיא מוקצה. ועיין בזה לעיל סעיף י' ובהערות שם בטעם איסור מוקצה דשלהבת.

קסא. גם השמן בסיס לשלהבת, ועוד שהרי אסור להסתפק ממנו בשבת משום כיבוי הנר שמקרב כיבוי [סי' רס"ה, א' ועיי"ש סעיף ג' שהשמן שבנר הוא מוקצה].

קסב. שאסור לקחת שעוה ממנו וממילא הוא ממ"ג. [נר שעוה שאינו דולק דינו ככלי שמל"א שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש היתר ונתבאר דינו בסעיף ט"ז].



עליו<sup>קפ"ו</sup> לצורך מקום המגש או לצורך שימוש בדבר ההיתר במקום שאליו מטלטל את המגש או לצורך שימוש במגש עצמו<sup>קפ"ז</sup>. [מגש המיוחד רק לנרות שבת בלבד הוא בסיס בכל מקרה ואין אפשרות כלל להתירו, ועיין בהערה<sup>קפ"ח</sup>].

אמנם באופן זה עדיין השולחן והמגש בסיס לפמוטות ודינם כבסיס לכלי שמלאכתו לאיסור שיש להחמיר שנאמר גם בזה דין בסיס<sup>קפ"ט</sup>, ואם כן יוכל לטלטל את השולחן

לגבי מגש שמיוחד רק לנרות שבת ולא שמים עליו דברי היתר אחרים כלל [גם ביום חול] שאין אפשרות להתירו מבסיס, וכן מבואר בפמ"ג סוף סי' רע"ט וכ"כ בטלטולי שבת בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ובשבות יצחק בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל.

וכיום בהרבה מגשים מניחים תפילת "יהי רצון" וכדומה וזה מפקיעו מדין מיוחד למוקצה, ואם כן כשמניחים על המגש דבר היתר החשוב יותר מדבר האיסור אין המגש נעשה בסיס.

[והשתא י"ל שאף אותם שאין מניחים תפילה זו על המגש ולא שום דבר היתר אחר כלל ורק פמוטות מונחים שם, מ"מ כיון שהרבה מניחים דברי היתר על המגש א"כ אין המגש מיועד רק לפמוטות ויהיה אפשרות להתירו ע"י דבר היתר החשוב יותר מדבר האיסור, שדוקא פמוטות המיועדות רק לשמן אין אפשרות להתירם מבסיס כמבואר בלשון המג"א].

ויש להעיר, שבתי מנורה של חנוכה בדרך כלל עשויים רק למנורה ולא לשום דבר אחר וממילא אין שום אפשרות להתירם מבסיס. וע"ע שבות יצחק שכ' בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שבכל מקרה אין אפשרות להתיר המנורה מבסיס כי אסור לטלטלה משום דיני חנוכה. ואף שמותר לטלטלה מעט ממקומו, מ"מ מקצה דעתו מזה. ודעת הגר"ק זצ"ל שמצד זה אינו נעשה בסיס. אם הדליק בפתח ביתו וחושש שבשבת המנורה תיגנב, עיין לקמן סעיף מ'.

קסט. נתבאר לעיל תחילת סעיף כ"ו.

לטלטל ההיתר עם המוקצה שעליו לצורך מקומו [אם אינו יכול לנערו כמבואר בסי' ש"ט, ד'], כיון ששם לא נעשה בסיס אם שכח, אבל כאן הניח בכוונה א"כ לא התבטל שם בסיס לאיסור ממנו אלא שנוסף לו גם בסיס להיתר אך אם הוסר ההיתר נשאר בסיס רק לאיסור.

קסו. בפמ"ג [בא"א סו"ס רע"ט ובמ"ז סי' ש"ט סוסק"א] כתב שבבסיס לאיסור והיתר אם נטל ההיתר אסור לטלטל הבסיס עם האיסור [ולא יועיל מה שהוא טלטול מן הצד], ובשו"ע הגר"ז סי' רע"ז ס"ו כ' להתיר וכן נטה לזה בתהל"ד סי' רע"ט סק"ב. וכתב במנחת שבת [סי' פ"ט סק"ו], וכן כתב בשבות יצחק בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שיש לנהוג לכתחילה כהפמ"ג אך במקום הצורך אם אינו יכול לטלטל עם דבר היתר [ואפילו דבר היתר אחר מזה שהושם בער"ש] יש מקום להקל לטלטל רק את הפמוטות ע"י המגש [לצורך שימוש במקום המגש] [וע"י לקמן סעי' נ"ט שמותר להזיז את הפירות].

קסז. היתר הטלטול כך הוא רק כשאין יכול לנער המוקצה, ושייך בפמוטות ובנרות שעלולים להישבר בניעורם. ועכ"פ לצורך סידור החדר בלבד אסור לטלטלם אף כשאינם בסיס, כי אם לצורך גופם [כשא"א לנער] או לצורך מקומם.

קסח. כמבואר לקמן סעיף ל"ח בשם המג"א והמ"ב בסי' רע"ט סעיף ג' שפמוט מיוחד לשלהבת והשמן ותמיד בטל אליהם א"כ אין אפשרות להתירו ע"י דבר אחר שתמיד יחשב בסיס של השמן והשלהבת שמיוחד להם. וה"נ

בכל השבת רק לצורך גופו או מקומו [וראה בהערה קע] כדין בסיס כללי שמלאכתו לאיסור, ולכן יניח דבר חשוב יותר מן הפמוטות עצמם [שעון זהב וכדומה] קעא, ואז אחרי שיסיר קעב את הפמוטות עם המגש לצורך גופו או מקומו כנ"ל יהיה מותר השולחן בטלטול לכל צורך ככלי שמלאכתו להיתר.

ויש הסומכים על הפת שיתיר גם את הדין בסיס של הפמוטות עצמם קעג. ופשוט שגם הסומכים על פת זה דוקא כשנצרך לפת, אבל אם יש לו הרבה חלות ואינו צריך לפת זו אם כן אין להתיר הבסיס משום כך קעד.

וראה בהערה קס"ח לגבי בתי מנורה של חנוכיה.

שעליו, וכמבואר בסי' ש"י, ח'.

קעג. חיי אדם כלל ס"ז סעיף ד'. וכ"כ שבת הלוי ח"ח סי' נ"ב. [ואף שלמעשה אין נ"מ בזה שביין כך ובין כך מותר לטלטל רק לצורך שימוש בדבר המותר או לצורך מקומו, מ"מ יש נ"מ אם הוסרו הפמוטות מן הבסיס באיזה אופן שהוא שאז הבסיס מותר בטלטול מחמה לצל].

ואמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש מקום להקל בבסיס לשני הצדדים, דהיינו שאם החפץ המותר שוה יותר בערכו או נצרך יותר מהחפץ האסור שאין עושה בסיס, כיון שבסיס רק דרבנן, אך לעיקר יש להחשיב כפי ערכו האמיתי.

אמנם, הוסיף הגריש"א זצ"ל שכל קולא זו רק בדבר הנצרך לרוב בני אדם, אבל בדבר הנצרך לאדם מסוים ודאי שאין להתיר אם אין ערכו האמיתי יותר מדבר האיסור [ולכן ענה בתשובה לשואל אם מותר לטלטל בשבת שלפני פסח קופסה שיש בה מחשב והגדה של פסח ולא התיר אף שנצרך לו לעיין בהגדה, לפי שאין הצורך שוה בשאר בני אדם, ואף שבבסיס המודד לחשיבות הוא ערכו בעיני בעליו ולא בעיני העולם, כאן לקולא מיוחדת זו צריך שיהיה נצרך בעיני בעליו וגם בעיני כל העולם].

קעד. יסוד היתר "נצרך" היינו שהצורך גובר על הערך, אבל אם אינו נצרך לזה אין שום צד להתיר.

קע. כל זה ע"פ מה שביארנו [בסעיף ט"ו ובהערה ס"ה] שפמוטות נחשבות כלי שמל"א שיש לו שימושי היתר בשבת, אך אם המציאות תשתנה או שנאמר שאין השימוש בפמוט לקישוט מחשיב את הפמוט לכלי שמל"א שיש לו שימוש היתר, א"כ דינו יהיה ככלי שמל"א שאין לו שימושי היתר שיש אומרים שדינו כמקצה מחמת גופו.

קעא. במג"א [סי' רע"ט סק"ה] הק' הרי השמן נצרך יותר מהלחם א"כ איך מהני לחם שלא יהיה השולחן בסיס, וכ' בסוף דבריו - 'ע"י סי' רע"ז סעיף ג'. וביארו המחמ"ש שם והערוה"ש ריש סי' רע"ט שכוונתו במסקנתו שאין שיעור החשיבות נמדד בצורך עכשיו אלא בערך האמיתי של הדברים, וכ"כ הפמ"ג בא"א סי' רע"ט סק"ד אות ג. [ובאופן כללי המ"ב פסק כמסקנת המג"א שם בסי' רע"ט סק"י ובשעה"צ סי' רע"ז סק"ח אף שלא מודגש שם ענין זה]. ועכ"פ א"א לאחוז בחבל משני קצותיו, וממ"נ אם נלך אחר החשיבות האמיתית א"כ הפמוטות חשובים יותר ואם נלך אחר הצורך עכשיו א"כ השמן נצרך יותר מן הלחם. [ועיין עוד סעיף כ"ו אות א דעת הפוסקים שבבסיס מודדים לפי הערך האמיתי ולא לפי הצורך עכשיו].

קעב. שלפני הסרתם מותר לטלטלו רק לצורך מקומו או גופו או לצורך שימוש בדבר ההיתר

## דין הפמוטות עצמם

לח. הנחת הפת [להתיר בסיס מצד השלהבת והשמן] או השעון זהב [להתיר בסיס מצד הפמוטות], יכולה להיות על המגש<sup>קע"ה</sup> כדי להתירו בטלטול לצורך מקומו או לצורך השימוש בו במקום אחר [או כשיש עליו דבר היתר ונצרך לו<sup>קע"ו</sup>] או על כל חלק מחלקי השולחן כדי להתירו בטלטול ואף אם השולחן מורכב מכמה חלקים<sup>קע"ז</sup> [ואז המגש אכן יהיה בסיס למוקצה], אך הנחתם על הפמוט עצמו אינו מתיר את הפמוט מדין בסיס שיש לו, ולמעשה באמת אין פתרון לפמוטות והם בכל מקרה בסיס לשמן והשלהבת ואסורים בטלטול גם לצורך גופן או מקומן<sup>קע"ח</sup>.

## חלקי השולחן והמפה לענין בסיס לנרות

לפ. באופן שאכן המגש נעשה בסיס לשמן ולשלהבת, גם השולחן על כל חלקיו<sup>קע"ט</sup> הוא בסיס אם אין בו דבר היתר החשוב יותר מהשמן והשלהבת, וגם המפה המיוחדת לנרות שמניחים מתחת המגש ואסורים כל אלו בטלטול אף לצורך גופן או מקומן. המפה שעל השולחן גם כן דינה כבסיס למוקצה, אך בשעת הצורך אפשר להקל שאינה כבסיס ומותרת בטלטול ככלי שמלאכתו להיתר<sup>ק"א</sup>. ונראה שמותר לטלטל ולהזיז את שאר המפה בחלק שאינו תחת הנרות<sup>ק"ב</sup>.

באופן שהמגש והשולחן נעשו בסיס לפמוטות [אם יש בשולחן דבר היתר החשוב יותר מן השמן והשלהבת אך לא מן הפמוטות], דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לטלטלם לצורך גופן או מקומן [עי' הע' ס"ה!].

קעה. וראה לעיל הערה קס"ח.

נחשב משמש את השמן, מג"א סי' רע"ט סק"ה ומ"ב שם סק"י.

קעט. הכוונה לכל החלקים העליונים. ולענין מגירות השולחן עיין סי' כ"ד הע' מ"ד.

קפ. סי' ש"ט סק"ח ושעה"צ שם סק"ד [אמנם בשעה"צ נראה שנוטיתו להקל בכל מקרה ולא רק בשעת הצורך, אך כתבתי ע"פ דברי המ"ב שם].

קפא. במ"ב ושעה"צ שם מבואר שאף המחמירים-מקילים בשאר חלקי המפה [מלבד הלבושי שרד בדעת הט"ז], ונראה שאפשר לסמוך עליהם אף לכתחילה. ולכן, מי שהניח נרות על השולחן באופן שנעשה הכל בסיס מותר לו לטלטל את שאר חלקי המפה שאינם תחת הנרות אך לא

קעו. ואף שלכתחילה צריך לנער המוקצה, כאן לא יכול לעשות כן מפני שאז יישברו הפמוטות, ואם נצרך למקום הפמוטות ודאי אינו יכול לנערם כלל שאז שוב יהיו הפמוטות במקום שחפץ להשתמש בו.

קעז. בנתיבות ההלכה [סיון תשס"ח] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א ובשם הגר"ש גלבר שליט"א, ועיי"ש מש"כ בשם השו"ה הלכות [סי' ש"י סעיף ט'] לא כן.

קעה. כיון שפמוט מיוחד לשמן א"כ לא מועיל שום דבר להתירו מדין בסיס שלו ותמיד הוא

## טלטול הפמוטות אחר שכבו כשיש חשש להפסד ממון

מ. אם יש חשש שהפמוטות ישברו או יגנבו, יש להקל לטלטלם לצורך מקומם או לצורך השימוש בהם אחרי שכבו, וכן לגבי השולחן והמפה אם יש חשש להפסד ממון אפשר להקל ולטלטלם לצורך מקומם או לצורך השימוש בהם לאחר שכבה הנר<sup>פב</sup>.

## מוקצה הנמצא במגירת השולחן

מא. מגירת שולחן שהיא בסיס למוקצה שבתוכה [שנמצא בה תמיד<sup>פג</sup>] אינה הופכת את השולחן כולו למוקצה, אך אם היא יכולה להתפרק לגמרי מן השולחן הרי שהשולחן כולו בסיס למוקצה שבמגירה<sup>פד</sup> [באופן שהמוקצה הוא בעל ערך ביחס לשולחן<sup>פה</sup>], אלא א"כ יש על השולחן דבר היתר החשוב יותר מן המעות שבמגירה. [וראה בהערה מה דין המגירה במצב זה<sup>פז</sup>].

## כסף הנמצא בכיס בגד

מב. כסף הנמצא בכיס בגד [כשהניחו שם בכוונה], אם הכיס נפרד מן הבגד ורק תפור אליו בראשו [כמו כיס מכנסיים] אין הבגד נעשה בסיס ורק הכיס בסיס [וינער הכסף ממנו<sup>פי</sup>, אך גם אחר הניעור נשאר הכיס מוקצה<sup>פז</sup>], אך אם הבגד עצמו משמש למעות והבגד עצמו הוא דופן לכיס [כמו בכיס חולצה] אז כל הבגד נעשה בסיס למעות<sup>פז</sup>, ובתנאי שהמוקצה הוא בעל ערך ביחס לבגד, שמטבע בעל

פירוורים שבכוס]. אלא שצריך לנער את המטבע לפני שמטלטל השולחן, וכמב' בביצה דף כא: תוד"ה כנונא לגבי שיירי כוסות שאינם חשובים לעשות את הכוסות לבסיס, מכל מקום צריך לנערם לפני שמטלטל הכוס.

קפו. הפמ"ג הסתפק בזה וכ' וצ"ע, והעתיקו השעה"צ סי' ש"י סקכ"ח, ועי' תהל"ד שם סק"ו.

קפז. ויזהר שלא לטלטל את הכיס עצמו שהוא ודאי מוקצה מדין בסיס. ועי' לקמן סעיף נ"ג לאן ינער המוקצה.

קפח. דמיגו דאיתקצאי לביהשמ"ש איתקצאי לכולי יומא, ואסור להכניס ידו לכיס כל השבת [סי' ש"י סקכ"ט].

קפט. שם סקכ"ט וסקל"א.

יסיר את המפה כולה מן השולחן אם אינו נחשב שעת הצורך.

קפב. סי' רע"ט סק"א. ועיי"ש בשעה"צ סק"ג, שכדאי הוא ר' שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק [שבת מה.]. והפסד ממון נחשב שעת הדחק, ולכן בזה אפשר להקל כר' שמעון הסובר שאין מיגו דאיתקצאי בנר קטן שעתיד לכבות בשבת.

קפג. עיי"ש במ"ב שאם הונח שם רק פעם אחת אפי' בכוונה לשבת אך בדרך כלל אין מניחים שם דברי מוקצה אפשר שמותר לטלטל השולחן, ומסיים - 'וצ"ע'.

קפד. סי' ש"י סקל"א.

קפה. שמטבע בעל ערך מועט אינה הופכת שולחן לבסיס. שם 'ועי' סי' שכ"ג סקל"ז לגבי

ערך מועט אינה עושה חליפת שבת לבסיס, וכנ"ל בסעיף מ"א [ועי' בהערה קפ"ה].  
אם שבח את הכסף בכיס ואין לכיס דין בסיס, ינער הכסף מיד, ואם חושש שהכסף  
יאבד יכול לטלטל הכסף למקום המשתמר בקרוב ביותר ולנערו שם קצ'.

### מיגו דאיתקצאי

**מג.** דבר היתר שהיה מוקצה בערב שבת כל קצ"א בין השמשות, ממשיך להיות מוקצה  
כל השבת אף אם סיבת היותו מוקצה בטלה במהלך השבת קצ"א. דין זה שייך בכל  
סוגי המוקצה.

[ובשעת חשש להפסד גדול עיין לעיל סעיף מ'].

לדוגמא: דבר שהיה בסיס לדבר האסור בבין השמשות, ובמשך השבת כבר אינו  
בסיס [כגון שנפלו הפמוטות מהמגש או שנכרי נטל את הפמוטות מהמגש], עדיין  
הוא מוקצה כל השבת כיון שבבין השמשות היה בסיס קצ"א. וכן פירות שהיו מחוברים

וכ"כ בשו"ע הגר"ד [סי' ש"י סעיף ז'] וכן משמע  
במ"ב סי' ש"ט סק"ט, וכ"כ הגרשז"א זצ"ל  
בשו"ת מנחת שלמה ח"א עמ' פ-פא. ועי' פמ"ג  
סי' ש"ח סק"א. וכן מדויק בלשון הגמ' בשבת  
מג. כל בין השמשות ובלשון רש"י שם מד:  
ד"ה והוא שכ' כל בין השמשות. ועי' רעק"א  
על הגליון בסי' ש"י סעיף ז'. ומה שכתוב בסי'  
תרל"ח סק"ז שצריך לומר איני בודל מהם כל  
בין השמשות, הוא משום שודאי לכתחילה צריך  
לומר כך שלא להיכנס לספק.

ומכיון שלחומרא זמן צאה"כ הוא 13.5 דק' אחרי  
השקיעה, לכן אם במשך כל זמן זה היה מוקצה  
נחשב שכל בין השמשות היה מוקצה. הגר"י ש'  
אלישיב זצ"ל. ועי' מה שביארנו בענין זה בסי'  
ל"ד הע' ע' ובסי' כ"ז סעי' ג'.

**קצב.** סי' ש"י, ב', ג' וסי' רע"ט, א', וסק"א וסי'  
רס"ה סק"ט וסי' ש"ח סק"ג. ועיין באה"ל סי'  
תרל"ח, ב' ד"ה אסור שהתולה נוי סוכה בחוה"מ  
נקבע דין מוקצה שבו מבין השמשות של היום  
הבא.

קצג. סי' ש"י סק"ז וסי' רע"ט סק"ט.

קצ. במ"ב סי' ש"י סק"ט וסק"ל ושם בשעה"צ  
סק"ז פסק בעיקר שאין צריך לנער כלל המעות  
משום שבטלים לעיקר הבגד [עי' מש"כ בסי' כ"ד  
סעיף כ"א], אך כ' שעדיף לנער אם אפשר משום  
שיטת הרמב"ם המובאת במג"א שם סק"ז, ובמקום  
שעלול להפסיד המעות נראה שאפשר לסמוך על  
סתימת השו"ע שאין צריך לנער ויטלטל המעות  
למקום המשתמר בקרוב ושם ינער שהרי באמת  
עדיף לנער כמש"כ המ"ב שם. ואף שאין בזה  
היתר טלטול מן הצד כיון שעושה כן לצורך דבר  
האסור בלבד כמש"כ הגרעק"א בתשובה [נרדפס  
בהוצאות החדשות, יש שהדפיסוהו בסי' ש"י ויש  
שהדפיסוהו בסי' ש"מ] וכמש"כ השעה"צ סי'  
ש"ט סק"ז, מכל מקום מותר. ועי' סי' רס"ו,  
י"ב ומ"ב סק"ה ובאה"ל שם וחזו"א סי' מ"ט  
סק"י, אך שם מיירי בכיס מעות נפרד ובאופן  
שאינו בטל לבגד [ויש משמעות בחזו"א שם שבכל  
מקרה צריך לנער מקודם].

קצא. אבל אם רק חלק מבין השמשות היה  
מוקצה יש להקל מספק שאין דין מיגו דאיתקצאי,  
פמ"ג בפתיחה כוללת - פתיחה להל' יו"ט חלק  
ב' אות ה [עיי"ש שמסיים וצ"ע] ובסוף סי' רע"ט,

לאילן בבין השמשות ונפלו בשבת נשאר מוקצים כל השבת כיון שאסור לקוטפם בבין השמשות ק"ד. וכן שמן הנוטף מן הנר נשאר מוקצה כל השבת כיון שאסור לקחת ממנו בבין השמשות משום שמקרב כיבוי הנר ק"ה.

- בדין מי שטעה וחשב בערב שבת על חפץ שהוא מוקצה והתברר לו בשבת שאינו מוקצה עיין לקמן בסי' כ"ה סעיף כ"א.

- בדין מי שיחדד כלי היתר לשימוש האסור בשבת עיין לעיל סעיף ו'.

### תנאי מיגו דאיתקצאי

מד. מיגו דאיתקצאי שייך רק כשהחפץ אינו ראוי לשימוש וגם דחאו בידיים, כגון השמן שהוקצה לנר וגם אינו ראוי בביהש"מ לשימוש ובכלל זה ג"כ דבר המחובר לאילן [שעצם מה שלא קצרו נחשב דחיה בידיים ק"ז], אבל כשחסר אחד מהתנאים - או שראוי לשימוש או שלא דחאו בידיים, אין דין מיגו דאיתקצאי ק"ז ומותר בטלטול [וראה בהערה ק"ח].

לדוגמא: פירות קשים שבכניסת שבת לא היו ראויים לאכילה והתרככו במהלך השבת, גם אם לא היה ברור בכניסת שבת שיתרככו בשבת, אינם מוקצה ק"ז [אף קודם שהתרככו, אך עיין בהע' ר"ו], וכן בהמה שנשחטה עבור חולה מסוכן שהוצרך לבשר אינה מוקצה אחר שנשחטה<sup>ה</sup>, מפני שכל אלו אף שלא היו ראויים בכניסת שבת לא דחאום בידיים<sup>א</sup>.

קצד. ויש איסור מטעם נוסף, שמא יעלה ויתלוש כמבואר בביצה ג. ובחולין יד. ובתוס' שם ושם. סי' שכ"ב סק"ז וסי' שכ"ה סקכ"ב.

קצה. סי' רס"ה סק"ט.

קצו. רש"י ביצה כד: ד"ה אם, ועי' ב"י סי' שי"ח סעיף ב' ד"ה ויש לדקדק, ובלא טעם זה גם כן אסור בפירות הנושרין בשבת גזירה שמא יעלה ויתלוש, עי' מ"ב סי' שכ"ב סק"ז וסי' שכ"ה סקכ"ב. ועי' הע' ר'.

קצט. סי' ש"י, ב'. ר. סי' שי"ח סק"ח. ואין דומה למחובר לעץ ששם אמרינן שכיון שלא קצרו נחשב כדחיה - עי' בב"י ריש סי' שי"ח ובפמ"ג סי' שי"ח במ"ז סק"ב ובא"א סק"ד הטעם לחילוק.

רא. וע"פ זה קצת יש לעיין במש"כ המ"ב סי' ש"י סקט"ו בירדו גשמים בשבת על הצימוקים ונתפתחו ואח"כ נתייבשו הואיל ואין מוקצה לחצי שבת, הלא בכה"ג אף אם ירדו בער"ש היה מותר כי לא דחאם בידיים.

קצז. סי' ש"י, ב', ועי' פמ"ג שם במ"ז סק"ב בכיארור הדין.

קצח. לכאורה ההיתר רק אחרי שסיבת היותו מוקצה בטלה, כן מוכח מהמ"ב שם סק"ט שלא

וכן פירות שזרעם בער"ש ועדיין לא נרקבו ואינם מכוסים בעפר אינם מוקצה אף שדחאם בידיים, כיון שראויים לאכילה בעודם באדמה<sup>ר</sup>.

### פירות טבל

**מזה.** פירות טבל הם מוקצה. ואם עשה תנאי על המעשרות מער"ש אינם מוקצה [אף מקודם שהפריש מהם תרו"מ, וראה בהערה] לפי שאז יכול להפריש מהם תרו"מ בשבת<sup>ר</sup>.

פירות טבל שעבר והפריש מהם תרו"מ אינם מוקצה במגו דאתקצאי גם אם לא עשה תנאי מערב שבת<sup>ר</sup>. אמנם אם עבר והפריש במזיד אסור לאכול את הפירות משום מעשה שבת.

### גמרו בידי אדם [מוקצה שודאי ישתנה להיתר במהלך השבת]

**מז.** כיון שהטעם לדין מיגו דאיתקצאי הוא משום שמקצה את דעתו ממנו לכל השבת, חילקו הפוסקים בדבר, ואמרו שאם כבר בבין השמשות ברור שבמהלך השבת החפץ יהיה ראוי לשימוש ולא יהיה מוקצה אם כן אין בו דין מיגו דאיתקצאי כיון שאז אינו מסיח דעתו ממנו<sup>ר</sup>.

לדוגמא: תמרים שנתן עליהם מים קודם שבת, ובבין השמשות לא היו ראויים לאכילה מחמת המים, אבל ברור שבמהלך השבת יספגו התמרים את המים ויהיו ראויים לאכילה, אינם מוקצים [גם לפני שראויים לאכילה, וראה בהערה<sup>ר</sup>], שכיון שודאי במהלך השבת יהיו ראויים לאכילה אינו מסיח דעתו מזה.

אף קודם המעשר כיון שיכול להפריש תרו"מ ע"י תנאי.

רד. שבת דף מג, ועיין במ"ב סי' של"ט סקכ"ה.

רה. סי' ש"י סקי"ט [ומקורו מביצה דף כז]. לענין גמרו בידי אדם בנולד, עי' לעיל הע' נ"ב..

רו. רמב"ם הל' מעשר פ"ט ה"ט, וכ"כ בשו"ע הגר"ז סי' שכ"ה ס"ו ובחזו"א סי' מ"א סקט"ז,

עיי"ש. ופשוט שכל זה רק בסוג מוקצה מחמת חסרון שימוש [מוקצה מחמת גופן] ולא בסוג מוקצה שהוא מצד גזירת איסור שיש בו כגון מוקצה מחמת גזירה שמא יסחוט ושמא יחבר

רב. סי' ש"י, ב'. ואם מכוסים בעפר אסור משום גזירה שמא יעקור מה שכבר הושרש. סי' של"ו סק"מ וסי' שי"א סקכ"ז וסי' ש"ח סק"ו.

ובמ"ב שם סקי"ג כתב שאף דבר של נכרי שהיה מוקצה בכניסת שבת [דחאו בידיים ולא חזו לשימוש] אף שפסק סיבת היותו מוקצה נשאר מוקצה, ודלא כהפמ"ג שם סק"ב.

רג. כמש"כ במשנה [דמאי פסק ז' משנה א'], ונפסק ברמב"ם הל' מעשר פ"ט ה"ח וה"ט, והובא בחזו"א בהל' דמאי [סי' ט'] סקי"ג בתקנה השלישית], ועיי"ש ברמב"ם שאין הפירות מוקצה

[בפוסקים מוגדר דבר זה "גמרו בידי אדם" אבל הוא הדין בדבר שנגמר מאליו בידי שמים אם ודאי יקרה השינוי וייצא מכלל מוקצה במהלך השבת<sup>1</sup>].

### גמרו בידי אדם במוקצה מחמת גזירה

**מז.** היתר זה שייך רק בדברים שסיבת היותם מוקצה הוא מפני העדר אפשרות לשימוש בהם שאז הדין שאם ידוע בודאי שבמהלך השבת ישתנה מצבם ויהיה להם שימוש אין דין מיגו דאיתקצאי, אבל בדברים שסיבת היותם מוקצה הוא מפני גזירת חז"ל האוסרת את טלטולם, אף שודאי ישתנה המצב בשבת, אין היתר זה, אלא נשאר הכלל דמיגו דאיתקצאי בביהש"מ נשאר מוקצה כל השבת<sup>2</sup>. ויש הסוברים שאף במוקצה מחמת גזירת חז"ל שייך היתר זה של "גמרו בידי אדם"<sup>3</sup> [אך כמובן רק אחר שבטלה סיבת הגזירה].

במוקצה מחמת גזירת חז"ל שאסרו את טלטולו האיסור ודאי קיים בביהש"מ ולא שייך לומר שכבר מעכשיו אינו מוקצה, א"כ מה לי במה שיהיה מותר במשך השבת הרי זה גופא דין מיגו דאתקצאי ולא נתיר אף כשודאי ישתנה דינו בשבת. ואף שבשעה"צ סי' שכ"ה סק"ו היה מקום להוכיח לא כן, שכתב שם בשעה"צ לגבי פירות מחוברים שנתלשו ע"י נכרי שאם היה דעתו של הנכרי מבעוד יום לתלשם וגם הם גמורים ומוכנים לקטיפה [שאם גדלים בשבת ודאי הם מוקצה כמש"כ בסי' ש"ח סק"ו ובסי' שכ"ה סק"ב] שייך בזה גמרו בידי אדם, ולכן הם מוקצה רק בגלל הטעם שמא יעלה ויתלוש ולא משום מיגו דאיתקצאי [עי' ב"י וב"ח ומג"א שם, וע"ע מ"ב ריש סי' שכ"ב וסי' תק"ז סק"ח] ואף שבבין השמשות היה להם איסור שמא יעלה ויתלוש, י"ל שכיון שביחס לנכרי אין איסור בתלישתם א"כ לא נחשב שיש בו איסור - וכפי שמחשבת הנכרי לתולשם מחשיבתו לגמרו בידי אדם ביחס לישראל.

רט. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [מנחת שלמה סי' י'] והגר"ש ואנר זצ"ל [שבט הלוי ח"א סי' ס"ב וח"ג סי' ל"ג].

בהידוק, ועוד כיו"ב]. אמנם יש להעיר שבמ"ב בסי' ש"י סק"ט משמע לא כן שפי' [בשם רש"י ביצה מ:] היתר אכילת התמרים קודם בישולן כיון שיש האוכלים אותם כן, ולכא' אף בלא"ה מותר כיון שלא דחאם בידים ואין דין מיגו דאיתקצאי ואם כן כבר עתה אינם מוקצה, ואולי י"ל שאם גמרו בידי אדם א"כ נחשב כבר עתה שאינו מוקצה משא"כ בלא דחיה בידים אז רק כשהבשיל ונפסק מלהיות מוקצה אין בו דין מיגו דאיתקצאי אך עד שיפסק מלהיות מוקצה אסור בטלטול, וגם י"ל שאפילו בגמרו בידי אדם אין היתר לאכול פרי שעומד להתבשל כי אם אוכלו הרי לא יתבשל לעולם [אך עי' תהל"ד סי' רנ"ט סק"י].

רו. עיין מנחת שלמה ח"א סי' י' [ומבואר בדברי האחרונים שכתבו דין זה, עי' שעה"צ סי' ש"י סק"ז].

רח. קוב"ש ביצה סי' ו', וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ"כ בשו"ת אז נדברו ח"א סי' ה'. וכן מסתבר שהרי כשחסר בשימוש אבן גמרו בידי אדם בטל כל טעם היותו מוקצה כיון שהוא "כלי" או אוכל רק כעת אינו ראוי ואינו מוקצה אף קודם שנראה לשימוש וכנ"ל, אך



לדוגמא: בגד שהיה רטוב מאוד בכניסת שבת והיה אסור לטלטלו גזירה שמא יסחוט, אף אם ידוע שודאי יתייבש במהלך השבת נשאר בו דין מוקצה "מיגו דאיתקצאי", ויש הסוברים שאם ודאי יתייבש במהלך השבת לא יהיה מוקצה אחר שהתייבש".

### גמרו בידי אדם בפמוטות ונרות

**מח.** נר ובסיסו [הפמוטות והשולחן] שדלקו בכניסת השבת אף שודאי בהמשך השבת יכבו, אין להתירם מצד "גמרו בידי אדם" [כלומר, שודאי יכבו בהמשך], וראה בהערה הטעמים לכך"א.

### שכח לכבות את הנורה במקרה ואח"כ קפץ החשמל ונכבה

**מט.** שכח לכבות הנורה במקרה, וממילא אסור לפתוח את דלתו, ובשבת התנתק זרם החשמל, יש המתירים לפתוח את דלתו [בשעת הדחק], כיון שסיבת המוקצה

הרי ודאי יירדו ממנו האפרוחים במהלך השבת, ותירץ שרוצה בעלייתן עליו בביהשמ"ש א"כ לא מהני גמרו בידי אדם ושאינו מפירות שרוצה שיתבשלו מיד ויהיו מיד ראויים לאכילה. וא"כ ה"נ כיון שבביהשמ"ש רוצה שהנרות ידלקו א"כ לא מהני מה שאח"כ ישתנה המציאות, וכ"כ תוס' בדף מד. סוד"ה שבנר [ובפמ"ג במ"ז ריש סי' ש"ט הזכיר כעיי"ז וכ' שלא יכול לנער כי נר שבת חובה]. וכעין זה כתב החזו"א [סי' מ"א סקט"ז] שהשמן מוקצה רק משום בסיס ובבסיס אסור אף בגמרו בידי אדם. ב. ועוד י"ל ע"פ המבואר לעיל סעיף מ"ז שגמרו בידי אדם מהני רק במוקצה מחמת חסרון השתמשות [מחמת גופו"], אבל כשיש גזירת איסור לא שייך היתר גמרו בידי אדם, ולפי"ז גם בשמן ושלהבת ובבסיס שיש להם סיבת איסור מחמת גזירה אין היתר דגמרו בידי אדם, אבל גם החולקים שם על כלל זה יודו כאן שודאי לא אמרינן גמרו בידי אדם כיון שרוצה שהנר ידלק בבין השמשות וכדברי התוס', ונחלקו שם רק כשהבגד רטוב אך אין רצונו שיהיה רטוב בבין השמשות. ועי' באה"ל סי' רע"ט סוד"ה אפילו. [ובב"ח ריש סי' ש"י כתב שבמוקצה שאינו אוכל חמור יותר

רי. במ"ב סי' ש"ח סק"ג כתב שבגד שכיבסו אותו והוא רטוב מאוד בבין השמשות - טופח על מנת להטפוח - הוא מוקצה כל השבת. ואף שפעמים ברור שיתייבש במהלך השבת, ביארו הקוב"ש והגרי"ש אלישיב זצ"ל שבכה"ג שיש גזירת טלטול לא שייך היתר זה. אך הגרשז"א זצ"ל והגר"ש וואזנר זצ"ל ביארו שהמ"ב מיירי רק בכה"ג שלא ברור שהבגד יתייבש בשבת ולכן אסור מצד מיגו דאיתקצאי אך אם ברור שיתייבש מותר, שגמרו בידי אדם מתיר הכל. אפשרות טלטול ע"י בני אדם יחד אינה מתירה ממיגו דאיתקצאי כמו שאפשרות טלטול בגופו אינה מפקיעה כל מוקצה ממיגו דאיתקצאי. והיינו טעמא, לפי שדבר שאינו כדרך טלטול הרגיל אינו מפקיע מהקצאתו. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ריא. הק' האחרונים היאך שייך בזה מיגו דאיתקצאי הרי ברור שהנר יכבה במהלך השבת א"כ גמרו בידי אדם, כן הק' הלבושי שרד בסי' ש"י על הט"ז סק"ד ובחזו"א סי' מ"א סקט"ז. ויש לזה כמה ישובים: א. בתוס' שבת מג: ד"ה בעודן [השני] נכתב ליישב אמאי סל שהאפרוחים עליו בכניסת שבת נשאר מוקצה כל השבת משום דין מיגו דאיתקצאי [ונפסק בסי' ש"ח סקמ"ח].

איננה בגוף הדלת אלא רק מפני איסור הפתיחה הגורמת להדלקת הנורה<sup>ר"ב</sup>, ויש האוסרים לפתוח משום "מיגו דאיתקצאי" אלא אם כן הכין שעון שבת במקרר שיכבה בהמשך השבת<sup>ר"ב</sup> [אך עיין לעיל סעיף מ"ז שיש הסוברים שבדבר שהוא מוקצה משום איסור אין מועיל לו גמרו בידי אדם ועיין שם בהערות].

### פתיחת דלת מקרר

ג. לרוב הפוסקים<sup>ר"ב</sup> אסור לפתוח מקרר בשבת כשאין המנוע פועל, וכשהוא פועל מותר. ויש המתירים לפותחו מיד לאחר שהפסיק לפעול שאז ודאי לא ידלק שוב

ריג. הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה סי' י' אות א, וביאר שדוקא שם הסיבה אינה בגוף הפירות כלל משא"כ כאן הסיבה אמנם חיצונית אבל בגוף דלת המקרר, אך מאידך גיסא דעתו להקל בגמרו בידי אדם אף כשהאיסור הוא מחמת גזירה [עי' סעיף מ"ז], וא"כ אם כיוון שעון שבת שיכבה המנוע בהמשך מהני טעם גמרו בידי אדם שיהיה מותר לפתוח את הדלת כשיכבה השעון, ולהגרי"ש אלישיב זצ"ל אף שהיתר של גמרו בידי אדם לא מהני כאן וכנ"ל בהע' ר"ח שבמוקצה מחמת איסור לא מועיל גמרו בידי אדם, מ"מ גם כשלא כיוון שעון מראש אלא שקפץ החשמל מותר מטעם אחר והוא מכיון שהאיסור מסיבה חיצונית [ואפי' שהסיבה בחפץ עצמו]. וע"ע אז נדברו ח"ט סי' כ"ח. ואף לומר לעכו"ם לפותחו יש שאסרו, כן דעת הגרשז"א זצ"ל והגרי"ש זצ"ל, כיון שהמנורה מובנית במקרר וכך צורת המקרר א"כ אין דינו כפסיק רישא שמותר לומר לנכרי- עיין בסי' כ"ז סעיף י"ב, ועכ"פ אפשרות אמירה לעכו"ם לפתוח את המקרר אינה מפקיעה את דין מיגו דאיתקצאי.

ריד. כן דעת החזו"ן איש [שמעתי מהגר"ח ק שליט"א] והאגרו"מ [ח"ב סי' ס"ח] וההר"ב [ח"א סי' קנ"א] והמנחת יצחק [ח"ב סי' ט"ז וח"ג סי' קל"ז] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל

ואף בלא דחייה בידיים יש מיגו דאיתקצאי, עי"ש. וע"ע ט"ז סי' ש"ט סק"א וסי' ש"י סק"א וסי' שי"ח סק"ב.

ריב. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וראיתו ממש"כ בביצה לא: בית נעול שנשבר אין הפירות שבתוכו מוקצים לפי שסיבת היותם מוקצה הוא מחמת סיבה צדדית - איסור סתירת הבית, ועי' סוף סי' תקי"ח ובמ"ב ובבאה"ל שם שכתבו דלכתחילה אין לסמוך על היתר זה באיסורי דאורי' אם לא בשעת הדחק, ודלא כהשו"ע שפסק שם שמותר להקל בזה אף באיסורי דאורייתא.

עוד יש להתיר מטעם אחר, והוא מפני שפתיחת דלת על צירים אינה נחשבת טלטול ע"פ המג"א בסי' ש"ח סק"ט שהזזת דלת על צירים אינה נחשבת טלטול כלל כי הדלת נשארת כל הזמן מחוברת למקומה העיקרי [ונתבאר קצת לקמן סי' כ"ה הע' א' ובסי' כ"ד הע' מ"ג], ועי' גם תהל"ד סי' רע"ז סק"ג בשם הלבוש שם, ודבריו מבוארים במש"כ התוס' [שבת דף קכ: ד"ה פותח] שאין פתיחת הדלת נחשבת לטלטול כלל אלא שנשארו לדון מצד טלטול הנר בפתיחת הדלת ועל זה תירצו שאין הדלת בסיס לנר ולכן נחשב רק טלטול מן הצד. ובאמת מה שהמשנ"ב דן בסי' רע"ז סק"ז, היינו מצד טלטול הנר התלוי על הדלת ולא לגבי הדלת עצמה.

ברגע פתיחתו<sup>120</sup>. [במקרים ומקפאים חדשים מצוי חששות נוספים בפתיחת הדלת, ויש לברר היטב בכל מקרה לגופו].  
 גם באופן שמנוע המקרר לא פעל כל בין השמשות אין דלת המקרר נאסרת במיגו דאיתקצאי וכשיתחיל המנוע לפעול יהיה מותר לפתוח את הדלת, ואף לאוסרים לעיל סעיף מ"ז, כאן מותר<sup>121</sup>. וראה בהערה.

### דבר שנהיה מוקצה באמצע שבת

**נא.** דבר שנהפך להיות מוקצה בשבת ושוב בהמשך היום בטלה סיבת היותו מוקצה, כגון בגד שנרטב מאוד במשך יום השבת ואח"כ התייבש, אינו מוקצה לאחר שהתייבש ובטלה סיבת היותו מוקצה, ומיגו דאיתקצאי שייך רק בדבר שהיה מוקצה בבין השמשות<sup>122</sup>.

### ביטול כלי מהיכנו

**נב.** אסור להפוך כלי [אף אם הוא כלי שמלאכתו לאיסור<sup>123</sup>] למוקצה במהלך השבת, כיון שעל ידי כך מבטלו מהאפשרות להשתמש בו, וזהו ביטול כלי מהיכנו<sup>124</sup>.

ויש מקרים שיש מוקצה לחצי שבת, עי' מהרש"א ביצה דף כו: ובאה"ל סי' תצ"ח, ט' ד"ה אבל שאם אפשרות ההיתר רחוקה מאוד אז נשאר באיסורו.

ריח. סי' רס"ה, א' באה"ל ד"ה מפני.

ריט. סי' ש"י, ו' וסי' רס"ה, ג' וסק"ה וסי' ש"ג סק"נ. וטעם האיסור משום שנחשב כסותר הכלי שמבטלו משימוש ולכן אסרו רבנן לעשות כן [רש"י שבת קנד: ד"ה והא, תוס' שם מג. ד"ה דמבטל, רמב"ם שבת פכ"ג ה"ה, טור סי' ש"י ומ"ב שם סק"כ], ורש"י בדף מב: ד"ה כלי כתב הטעם שהוא כבונה הכלי במה שקובעו למקומו וכאילו מחברו בטיט למקומו שהרי מעתה אסור לטלטלו [ועי' פמ"ג סי' ש"ג בא"א סק"ד שביאר ב' טעמים ונ"מ ביניהם]. ובפמ"ג סי' רס"ה במ"ז סק"א כ' שיש ג' טעמים והוסיף דברי רש"י בשבת מג. שיש איסור להפוך כלי למוקצה. ויל"ע, שיתכן שאין זה טעם שלישי אלא רק הגדרת האיסור אבל טעם האיסור כנ"ל או משום

והגר"מ שטרנבוך שליט"א [תשובות והנהגות ח"א סי' ר"כ וח"ב סי' ק"פ] והגרח"ק שליט"א. אך לגרש"ז אויערבך זצ"ל [מנחת שלמה סי' י'] ולצי"א [ח"ח סי' י"ב] מותר לפתוח את דלת המקרר אף כשאינו פועל.

רטו. טעמי הדין ופרטיו נתבארו בהלכות מבעיר [סי' י"ט סעיף ט'].

רטז. טעם ההיתר לגרש"ז א זצ"ל כיון שגמרו בידי אדם וודאי ישתנה המצב ויתחיל לפעול במהלך השבת, ולהגרי"ש אלישיב זצ"ל כיון שהאיסור חיצוני ואינו משום איסור בדלת עצמה, והתבאר לעיל בהע' רי"ג [שנחלקו על שני סברות אלו]. והנה, יש כיריים שנכבות באופן אוטומטי כשמסירים את הקדירה מהם, ומי שמשתמש בהם בשבת ע"י שמכוון שעות שבת לכבותם ואז מסיר את הקדירה י"ל שמוותר ואין בזה מיגו דאיתקצאי בין להגרש"ז אויערבך זצ"ל ובין להגרי"ש אלישיב זצ"ל, כל אחד מטעמו כנ"ל.

ריז. סי' ש"י סק"ז.

[ומכלי שמלאכתו להיתר לכלי שמלאכתו לאיסור, ראה בהערה ר"ב].

לדוגמא: אסור להניח כלי תחת השמן הנוטף מן הנרות משום שהשמן הוא מוקצה וכשיניח הכלי תחתיו נהפך גם הכלי להיות מוקצה, וכן אסור ללכלך מאוד בגד עד שלא יהיה ראוי לשימוש ר"ב, וכן אסור להרטיב בגד עד כדי שיהיה אסור בטלטול משום שהופך אותו בזה להיות מוקצה ר"ב [ובדרך כלל יש איסור נוסף לעשות כן משום מלבן ששריית בגד במים היא כיבוסו וכן משום שמא יסחוט ר"ב].

### ביטול כלי מהיכנו לזמן קצר

**גג.** המוצא חפץ מוקצה בכיסו ורוצה לנערו על כלי אחר [באופן שהבגד עצמו לא נעשה בסיס - ע"י לעיל סעיף מ"ב], אם יוכל מיד לאחר הניעור לנער שוב את המוקצה מן הכלי באופן המותר [כשמרים את הכלי לצורך גופו או מקומו של הכלי והמוקצה נשמט מאליו ר"ב], מותר לנערו על הכלי כיון שאין כאן ביטול הכלי מהיכנו שהרי יכול מיד לנער את המוקצה מתוך הכלי ר"ב [ואין צריך שינער בפועל]. אבל אם החפץ המוקצה שביר [כגון מצלמה יקרה] או לח ואי אפשר לנערו מן הכלי מיד כי אז ישבר או ימאס ויפסד וצריך לנערו לאט ובזהירות למקום שמור ובטוח, אזי אסור

רכא. שבת קנד: וע"י כע"ז רש"י בדף קכח: שפי' בטול כמ"ה בכרים וכסתות שהבהמה עולה עליהם ואינו יכול להוציאה מתחתם [ובפשטות אין כוונתו מצד שנרטיבים במים אלא שא"א להשתמש בהם] וכע"ז בסומך כלי תחת הקורה בהידוק ואינו יכול להוציאו משם ונפסק בסי' שי"ג סעיף ז'. וכן דעת הגריש"א זצ"ל.

רכב. סי' ש"ה, י"ט וסק"ט.

רכג. אלא א"כ הוא מיועד לכך ואין בו חשש סחיטה וגם כן מרטיבהו בדרך לכלוך, ע"י לעיל סי' ט"ו סי"ב.

רכד. בדיני ניעור עיין לקמן סימן כ"ד סעיף ו'. [ע"י סי' ש"ט, ד' וסקי"ד ושעה"צ סקי"ז, וע"י סי' רע"ז, ג'].

רכה. אך טלטול מן הצד אסור, באה"ל סי' ש"י ד"ה מטה.

סותר או משום בונה. ובריטב"א כ' כדי שלא ימעט בכבוד שבת לאסור כלים המותרים.

ובאבנ"ז ח"א סי' רי"א אות לג תמה הרי אין בנין סתירה בכלים, וצ"ל דחשיב סתירה גמורה של כלי שאינו רעוע ובוה ודאי יש בנין סתירה בכלים כמו עושה כלי טוב מתחילתו שודאי יש בזה בנין כמבואר בב"י ריש סי' שי"ד ובמ"ב שם, ונתבאר בסי' י' סעיף י"ח, ואף שלרש"י אין בנין וסתירה אף בכלי גמור, ע"י אור זרוע סי' ע"ט שהוכיח מזה שלרש"י עכ"פ יש מדרבנן סתירה בכלי גמור. [וע"י מג"א סי' של"ה סק"ד שאף בכלי הקבוע בקרקע שייך איסור ביטול כלי מהיכנו, וע"י רעק"א שם בגליון].

רכ. נחלקו הראשונים בשבת קנד: בזה, וע"י תהל"ד סי' רס"ו סק"ז וסי' רע"ט סקי"ג שנוטה להתיר להלכה. וע"י לקמן הע' רכ"ז.

לנער את המוקצה אל הכלי לפי שבאותן דקות שמנער את המוקצה בזהירות ביטל את הכלי מהיכנו ואסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לזמן קצר<sup>יב</sup>.

אם המוקצה הוא כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לנערו בכל אופן ואין בו ביטול כלי מהיכנו כלל<sup>יג</sup>.

### ביטול כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה

**נד.** נתבאר בסעיף הקודם שאסור לבטל כלי מהיכנו אפילו לזמן מועט, אך בהפסד מרובה מותר לבטל כלי מהיכנו לזמן קצר<sup>יד</sup> [אבל לא לכל השבת, שבזה אף בהפסד מרובה אסור].

### שימוש בכלים חד פעמיים ובשקיות

**נה.** על אף האיסור לבטל כלי מתשמישו ומהיכנו, מותר להשתמש בשבת בכלים חד פעמיים, אף בכלים כאלו שאחר השימוש בהם הם מבוטלים משימוש אצל בני אדם ונהפכים להיות מוקצה מחמת גופו<sup>יז</sup> [כגון האוכל חמין ("טשולנט") בצלחת חד פעמית]<sup>יח</sup>.

וכן מותר להכניס אשפה לשקית "אשפתון" נקיה מפני שעומדת לזה, אבל אסור להכניס אשפה לשקית טובה המיועדת לשימוש קבוע כשקית לנשיאת דברים.

לכלבים אלא אוכל בעצמו וכן דלתות בית אף שראויים לשימוש הם מוקצה כיון שאין אדם משתמש בהם אלא מחזירים לבית, עי' מ"ב ש"ח סקל"ה ונתבאר עוד לעיל הערה י"ח ולקמן סימן כ"ה סעיף ז'.

רל. מכיון שזה ייעודם ועומדים ומיוחדים לזה, לכן אין בזה איסור שזה הוא ה"היכנו" שלהם ולזה הם מיועדים. כן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל. וכ"כ בשש"כ פכ"ב הע' נ"ד בשם הגר"ש זצ"ל. ובספר שבות יצחק על מוקצה הוסיף עוד וכתב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאף כלי גמור אם עומד לאשפה [כגון פח אשפה] מותר להניח בו אשפה אף שבזה עושהו למוקצה, [ועיין עוד בסימן כ"ה סעיף ז' בד"ן כלי חד פעמי לאחר השימוש בו].

רכו. ע"פ המ"ב סי' רס"ה סק"ה וסי' רס"ו סקכ"ז. רכו. שהרי יכול לטלטלו לצורך גופו ומקומו א"כ לא ביטל את הכלי מתשמישו. תוס' רי"ד שבת קנד: והביאו הגר"ש זצ"ל [בדרור יקרא עמ' רסא אות ג]. ועי' לעיל הע' ר"כ שכן נטה התהל"ד להלכה.

רכח. סי' רס"ו סקכ"ז ובאה"ל שם ד"ה לשמטן.

רכט. כוסות חד פעמיות אינם מוקצה אף לאחר השימוש בהם שראויים לשימוש חוזר. אבל המשתמש בכלי חד פעמי שאינו עומד לשימוש חוזר ואין דרך בני אדם לשטוף אותו אלא להשליכו, בטל מתורת כלי ונהפך למוקצה מחמת גופו [עי' מג"א (סי' ש"ח סקנ"ו) שבשר חי אף שראוי לכלבים הוא מוקצה, שאין אדם משליכו

## נטילת ידיים לתוך כלי

נז. בבוקר כשניעור משנתו מותר ליטול ידיים לתוך כלי, וכן מותר ליטול מים אחרונים לתוך כלי־לא.

## ריקון שקית חלב מתכולתה

נז. מותר לרוקן שקית חלב מתכולתה עד הסוף, אף שבזה הופך את השקית למוקצה־לב.

## ביטול כלי מהיכנו במקום צער בע"ח

נח. מותר לבטל כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים־לב.

## היתר ואיסור שמונחים על כלי - הוצאת ההיתר

נפ. היתר ואיסור המונחים על כלי וההיתר יותר חשוב מן האיסור, מותר להוציא את ההיתר אע"פ שע"י כך הכלי התחתון משמש רק את האיסור, ואפילו אם האיסור שביר או לח שאי אפשר לנערור־לב.

## עשיית גרף של רעי על דעת שלא לטלטלו משם

פ. גרף של רעי מותר לטלטלו, אך אסור ליצור ולעשות גרף של רעי בשבת על סמך לטלטלו אחר כך בהיתר של גש"ר, ואם ייצור גרף של רעי ויחליט שאינו מטלטלו אח"כ אין בזה איסור עשיית גש"ר לכתחילה אבל אז יהיה איסור ביטול כלי מהיכנו שהרי הפסולת ובסיסה נעשו למוקצה ואין אפשרות לטלטלם. ולכן, האוכל פירות ומניח הגרעינים לפניו בכלי או על השולחן והמניח כלי תחת מים הנוטפים מן המזגן

לאכול מקדירה אף שהקדירה נהפכת לכלי, ועוד ששקית חלב מיועדת לשימוש חד פעמי ודינה ככלים חד פעמיים וכנ"ל [ועיין עוד ספר מאור השבת ח"ב עמ' תקלז].

רלג. סי' ש"ה, י"ט וסקס"ט. ושאני משאר מוקצה שלא התירו במקום צער בע"ח, עיי"ש במ"ב סק"ע. ועי' לקמן סימן כ"ד סעיף כ"ג בדין מוקצה במקום צעב"ח.

רלד. סי' רס"ה סק"ה בשם מהרי"ל ומג"א, שמותר לגרום לביטול כלי מהיכנו שלא בכונה. ועי' מאירי שבת דף קמב. ד"ה כבר.

רלא. באה"ל סי' של"ח, ח' ד"ה אסור. והטעם, כיון שאינו איסור גמור אלא שנמנעים מלהשתמש בהם מפני הרוח רעה השורה עליהם, ועוד שלענין זה מקילים כשיטת הטור שבמקום שמטפטף מים ויכול ללכלך את הבית נחשב מקום הפסד ומותר לעשות גרף של רעי לכתחילה, וממילא אין זה ביטול כלי מהיכנו כמו שכתבו הב"ח והט"ז סוף סי' של"ח.

רלב. כיון שיכול לנער את השקית מן הכד, ועוד שבאכילה כדרכו לא שייך בטול כמ"ה כפי שמותר לאכול בשר ונשארים העצמות ומותר

אם עשה כן על דעת לטלטלם אחר כך בהיתר גרף של רעי עובר על איסור עשיית גרף של רעי לכתחילה, ואם עשה כן על מנת להשאירם במקומם עובר על איסור ביטול כלי מהיכנו. ולמעשה, עיין בסי' כ"ה סעיף י"א וסעיף י"ג כיצד ינהג במקרים אלו.

### מוקצה מחמת יום שעבר

**פא.** בדרך כלל דבר שהיה מוקצה ביו"ט הסמוך לשבת ובשבת כבר אינו מוקצה, מותר בטלטול, ולא אומרים שיהיה מוקצה בגלל בין השמשות, למשל, אתרוג מותר בטלטול בשמחת תורה [אבל סוכה היא מוקצה בשמחת תורה]<sup>לה</sup>.

בדבר שהיה אסור מהתורה בבין השמשות, אומרים מוקצה מחמת יום שעבר ואסור גם למחרת<sup>לו</sup>.

מוקצה דרבנן ורק לגבי זה הוצרכנו לטעם הזה. והנה, לגבי חמץ בשבת שאחרי שביעי של פסח שחל בער"ש, יל"ע אם הוא מוקצה, כי הרי אם נעשה אז חמץ בודאי לא שייך להיות מוקצה, אלא אם היה חמץ בשביעי של פסח, הרי ממ"נ, אם היה של ישראל, הרי בודאי הוא מוקצה כי אסור באכילה משום חמץ שעבר עליו הפסח, ואם היה של נכרי, בלאו הכי אסור לאוכלו משום שאינו שלו [ומה שאין מוקצה לנכרי כמב' בסי' תצ"ח, ג' ובסי' תצ"ז, ט"ו, היינו דוקא בדבר שמחוסר הכנה וזה אין בנכרי, אבל מה שאסור גם עכשיו לישראל א"כ נשאר מוקצה משום שאין לו שימוש לישראל גם עכשיו כמב' בסי' ש"י סקי"ב]. ועי' או"ש הל' יו"ט פ"ד.

לה. רעק"א סוף סי' ה' ומג"א סי' תרס"ה ובאה"ל שם ד"ה אתרוג וחזו"א סי' מ"ט סקי"ג וסקט"ו. אבל סוכה היא מוקצה בשמחת תורה משום שגם בבין השמשות עצמו אם ירצה לאכול הרי חייב לאכול בסוכה כמב' בסוכה דף מו: ובסי' תרס"ז ומשנ"ב שם סקי"ב.

רלו. שעה"מ הל' יו"ט פ"א הכ"ד ופמ"ג פתיחה להל' יו"ט ח"ב פ"א אות יז ובסי' תצ"ח סקי"ב לגבי המתנת ד' ימים להוציא מחשש נפל, ועי' גם משנ"ב שם סקי"ט, וצל"ח ביצה דף ד. על התוס', ובצל"ח הק' מהא דגבי סוכה בעינן לטעמא שאם יצטרך לאכול כל בין השמשות חייב סוכה, הרי בלא"ה מוקצה של סוכה הוא מדאורי' [ועי' גם ר"ן סוכה דף ח:], ותי' שכלפי נוי סוכה איסור

## סימן כד

## היתרים לטלטול מוקצה\*

## טלטול בגופו-

א. היתר א' - טלטול בגופו. מותר לטלטל מוקצה בגופו כגון ברגלו או בכתיפו [או

הפסד מרובה אפי' על ממחס"כ ולטלטלו כך, כ"כ שם הגרעק"א בגליון [אך בחידושו על הש"ס כתב לא כן] וכ"כ החזו"א סי' מ"ז סקי"א, וכ' שאין דעת שאר המפרשים כן. ועי' שו"ת אור לציון ח"ב פכ"ו בתשובה ד'. ולהמתבאר בתחילת הלכות מוקצה שממ"ג וממחס"כ חמורים יותר בעצמותם כי נתקנו כמוקצה גמור ולא רק כגזירת כלים א"כ אין להתיר טלטול מוקצה מחס"כ ע"י כיכר או תינוק שהוא מוקצה חמור יותר.

ב. גדר היתר טלטול בגופו הוא שאינו מוגדר "לטלטול" כשאין מטלטל בידו, וכמו שכ' רש"י בדף קכז. ד"ה ברגלו, וכ"כ החיי אדם והו"ד במ"ב סי' ש"ח סקי"ג, אך אינו היתר של שינוי בטלטול, שאסור לטלטל מוקצה אפילו בשינוי, ובאמת שנים המטלטלים מוקצה שאחד יכול לטלטלו וכן מוקצה שאין הדרך לטלטלו ביד ומטלטלו ביד אין זה בכלל ההיתר אלא הוי טלטול בשינוי אשר איסורו מדרבנן [לטלטול באחורי ידיו נחשב טלטול מן הצד, ומותר לצורך דבר המותר, עי' סי' רע"ו סקל"א], וכן אסור לטלטל בידיו בהליכתו ולא בידיו בשכיבתו שכל זה מוגדר טלטול ואינו בכלל ההיתר, וכן משמעות הלשון בגמ' דף קכז. ובמשנה דף קמא. וכן מבואר במ"ב סי' שכ"ח סקנ"ח שטלטול מוקצה בשינוי אינו נחשב "כלאחר יד".

ג. סי' שי"א, ח' וסי' ש"ח סקי"ג וסקל"ל וסי' ש"ט סקי"ד [ועיין מ"ב סי' ש"ח סקפ"ב, ולכאורה היינו טלטול בגופו וכמש"כ במחה"ש שם שהרי מזיזם בשיבתו, ויל"ע למה כתבו המ"ב בלשון

א. בענין טלטול מוקצה במקום מצוה - עי' באה"ל סי' רס"ו סי"ג ד"ה אסור שמסתפק ונוטה לאסור כדברי הגר"א בסי' תקפ"ו, וכן פסק לאיסור בסי' ש"ה סק"ע ובסי' תמ"ו סקי"א ובסי' תרנ"ה סק"ג ובסי' תקפ"ו סקפ"ד לגבי שופר. אמנם בסי' תצ"ח סקע"ט כתב שהתירו חכמים לטלטל עפר כדי לכסות את הדם. ובאמת, כבר כתב המג"א בסי' ש"ה סקי"א והמשנ"ב שם סק"ע שאין לנו לדמות גזירות חכמים זו לזו כי לפעמים העמידו דבריהם במקום איסור דאורייתא ולפעמים לא. ועי' גם קה"י ביצה סי' ו' שדן בזה. ומה שכתוב בסי' תקפ"ו, כ"א שנכרי יכול להביא שופר מראש האילן, והרי יש מיגו דאיתקצאי, י"ל שהונח שם ביו"ט, עוד אפשר ליישב ע"פ החת"ס [ביצה דף כו: ושבת מד. ד"ה ודע] שכיון שבבין השמשות היה מותר להורידו לצורך מצוה א"כ אין בו דין מגו דאיתקצאי בכלל [וסכין של מילה אין סיבה לטלטלו בבין השמשות כי לא מליץ בלילה ויכול לטלטלו מחר, אבל שופר הרי מחר כבר לא יוכל להורידו וממילא מותר להורידו מהאילן בבין השמשות לצורך לתקוע בו מחר].

בענין טלטול מוקצה במקום כשיש דליקה והוא בהול - עי' סי' של"ד, ב' וסק"ו שיש להקל וע"ע סי' רע"ט שעה"צ סק"ג וע"ע בסי' של"ד, כ"ב וסקנ"ג. בענין טלטול נר אחר שכבה כשיש חשש להפסד ממון - עי' סי' רע"ט סק"א.

בענין הנחת כיכר או תינוק [או שאר דבר המותר] על כלי שמלאכתו לאיסור במקום הפסד מרובה - עי' סי' ש"ח סקכ"ו ושעה"צ סקכ"ד. ויש שכתבו שלשיטה זו מותר להניח כיכר או תינוק במקום



במרפקו<sup>1</sup>], וזהו טלטול בגופו. ומותר לטלטל בגופו לכל צורך ואף לצורך המוקצה שלא ינוק<sup>2</sup>. לכתחילה ראוי שלא להשתמש בהיתר זה<sup>3</sup>.

באופן שכך הדרך לטלטול המוקצה [כגון לבעוט ברגלו בכוונה באבן] לא שייך היתר זה ואסור<sup>4</sup>.

ויש שכתבו שהיתר זה נאמר רק באופן שבין כך צריך להזיז את רגלו או את גופו [כגון שהולך לישון על מיטה שיש בה מוקצה ותוך כדי נענוע גופו נופל המוקצה], אבל אם מזיז את גופו רק בשביל טלטול המוקצה לא שייך היתר זה<sup>5</sup>.

יש אומרים שאין היתר זה מועיל במוקצה מחמת חסרון כיס, אך בפוסקים משמע שאף במוקצה מחמת חסרון כיס מועיל היתר של טלטול בגופו<sup>6</sup>.

[טלטול בשינוי אינו מוגדר טלטול בגופו, עיין בהערה ב'].

טלטול במרפקו, כן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ובשמאלו ובגב ידיו פשוט שאינו נחשב טלטול בגופו, כמבואר בלשון הפוסקים, שאינו שינוי כ"כ לענין טלטול [ואף ברוב המלאכות בשמאלו לא הוי שינוי מטעם זה חוץ מכותב שהוא מלאכה עדינה וצריכה דיוק].

ה. אך שלא לצורך כלל עדיף שלא לטלטלו כן [אף שאין לזה שם טלטול כנ"ל]. סי' ש"ח סקפ"ה. [אלא שכתב שם לשון טלטול מן הצד, אולי מפני שהדרך לטלטל אבנים בישיבתו עליהם. ויל"ע].

ו. כן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל [ועיין בדרור יקרא עמ' תקב], ועיין מנחת שלמה ח"א סוף סי' י"ד ושבת הלוי ח"ח סי' מ"ט וסי' נ' שכתבו ההיתר כהמ"ב בפשיטות.

ז. כן מוכח בגמ' שבת קיב. לגבי טלטול נעל מוקצה, ובחזו"א הוכיח מזה לשיטתו שאין היתר כלל של טלטול בגופו, אך למג"א ולמ"ב שיש היתר כזה צ"ל שכשהדרך לטלטלו כך לא שייך ההיתר וכ"כ במח"ש סי' ש"ח סקכ"ט.

ח. חזו"א סי' מ"ז סקי"ג, וההיתר רק בהולך לישון ותוך כדי כך מנענע המוקצה, וכעיי"ז בא"ר סי' ש"ח סק"ז, עיי"ש.

ט. הב"י בהקדמתו לסי' ש"ח כ' שלמוקצה

טלטול מן הצד. ואפשר כיון שכך הדרך לטלטל האבן תוך כדי ישיבתו].

ד. משמעות הב"י בהקדמתו לסי' ש"ח וכן כתבו המג"א והמ"ב בסי' שיי"א סעיף ח' שלא יגע בידו כלל במוקצה ואז נחשב טלטול בגופו אבל אם ידיו משתתפות בטלטול אסור, וכן משמעות הלבושי שרד בסי' ש"ה על המג"א סק"ט והח"א כלל ס"ז סי"ד שרק טלטול ברגלו נחשב טלטול בגופו בלא שידיו משתתפות כלל בטלטול. וכ"כ בדעת תורה [סי' שיי"א ס"ח] שטלטול באצילי ידיו אסור.

אמנם אפשר שמרפק כבר אינו נחשב ידו והוי כטלטול בשאר אבריו ומיקרי ממש כלאחר יד שזה מקור ההיתר לטלטלו בגופו [עי' רא"ש פרק כירה סי' י"א], וכן מבואר בערוה"ש סי' ש"ח סעיף י"ח ובשו"ע הגר"ז סי' רע"ו ס"י. ובמ"ב סי' רע"ו סקל"א כתב היתר טלטול באצילי ידיו ובאחורי ידיו וכתב שהוא "טלטול מן הצד", ודבריו יכולים להתפרש או שאין זה נחשב טלטול בגופו, אלא רק טלטול מן הצד, או שקרא לטלטול בגופו בשם טלטול מן הצד ולמעשה סבר שגם במרפקו נחשב טלטול בגופו, והגרי"ש זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל הבינו בדברי המ"ב שטלטול במרפקו ובזרועותיו נחשב טלטול מן הצד ולא טלטול בגופו.

ולמעשה יש להעדיף טלטול בשאר אבריו מאשר

## טלטול מן הצד

ב. היתר ב' - טלטול מן הצד. ויש בו שני חלקים, החלק האחד, מותר לטלטל מוקצה לצורך שימוש בדבר המותר על ידי דבר אחר שאינו מוקצה - כשאינו מטלטלו בידו ממש אלא על ידי הדבר המותר. ולצורך המוקצה עצמו אין להתיר בטלטול מן הצד. לדוגמא: מותר לתלות כובע על גבי מנורת מוקצה או מאורר מוקצה וכן מותר להסירו ממנו אף שהמוקצה יזוז משום כך, כיון שמטלטלו על ידי דבר אחר לצורך דבר המותר".\*

גם בהיתר זה יש אומרים שאינו מועיל במוקצה מחמת חיסרון כיס [עיינין לעיל בהערה ט].

## הסרת קליפות בטלטול מן הצד

ג. מותר לטלטל קליפות ועצמות [שהם מוקצה] שנמצאים על השולחן על ידי שגוררם מהשולחן בסכין ונחשב טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, והיינו לצורך ניקוי השולחן והשתמשות בו לאחר ניקויו שגם זה נחשב צורך דבר המותר".\* [ולגבי טאטוא בית לצורך יופי הבית ולא לצורך שימוש - עיינין לקמן סימן כה סעיף י].

בטלטול מן הצד שהביא את דברי המג"א שם שמותר לטלטל סכין של מילה ע"י הנדן כיון שהוא בסיס לאיסור ולהיתר.

וע"ע מג"א סי' ש"ח סק"ד לגבי נדן של סכינים, וע"ע בן איש חי שנה ב' פ' מקץ סעיף ה'.

י. סי' שי"א, ח'. וכן פסק המ"ב סי' ש"ח סקט"ו וסי' שי"א סק"ג ובאה"ל סי' רע"ז, ג'. ולצורך המוקצה עצמו אסור טלטול מן הצד.

יא. סי' ש"ח סק"ט.

יב. סי' ש"ח סקט"ו. ובמ"ב בסי' תמ"ו, ג' גבי חמיצו של נכרי שנפל לגגו של ישראל דוחפו בקנה, ובשבת כופה עליו כלי שאסור לטלטלו, וכ' המ"ב [שם סק"א] שטלטול מן הצד שמה טלטול ולכן א"א לדוחפו בקנה בשבת. וצ"ל שאף שניקוי שולחן מלכלוך לצורך השתמשות בו נחשב לצורך דבר המותר, מ"מ הוצאת איסור מן הבית לא נחשב לצורך דבר המותר שצורך הצלה מאיסור אינו נחשב צורך דבר המותר, וכן תירץ בדעת תורה סי' ש"ח סעיף כ"ז, ומוכרחים אנו לומר כן

מחס"כ אין שום צד היתר לטלטלו, והביאו הפמ"ג במ"ז בתחילת סי' ש"ח [בהל' ממחס"כ ובהל' בסיס שם] וכ"כ הפמ"ג בסי' ש"ב סק"ז, והיינו מפני שהקצאתו היא ברצונו שלא לטלטלו ולא רק העדר יחודו לטלטול כממ"ג [וע"י פמ"ג סו"ס ש"ט שכ' דין זה וסיים ועדיין צ"ע], וכ"כ המנחת שבת סי' פ"ח סק"ז, ורק ניעור שהוא היתר גדול כמבואר לקמן סעיף ו' התיירו בממחס"כ בסי' רנ"ט, א' וסק"ד. אך המג"א בסי' ש"ח סק"ז ובסוף סי' שי"א והח"א והמ"ב סתמו היתר לטלטל בגופו במוקצה ולא כתבו שבממחס"כ ליכא היתר זה ובתוספת שבת סי' ש"ח סק"ג כ' שהיתר זה מועיל אף במוקצה מחס"כ. ובתהל"ד סי' ש"ח סק"ב וסי' ש"ב סק"ז נטה להקל בזה, וסיים - 'וצ"ע'.

ובמשנ"ב סי' ש"ב סק"א נראה שפסק שמותר לטלטל ממחס"כ בטלטול מן הצד ודלא כהפמ"ג שם. גם בשו"ע ובנו"כ סי' רנ"ט, א' משמע שגם בממחס"כ יש היתר לטלטול מן הצד. גם במ"ב סי' ש"ח סק"ה משמע שמותר לטלטל ממחס"כ

ובחזו"א<sup>2</sup> כתב שזה לא נחשב לצורך דבר המותר ואסור לעשות כן, אך החזו"א עצמו היקל בזה בביתו שיסירו אותם בשינוי על ידי כלי שאינו עומד להסרת גרעינים כגון בסכין, אבל לא בכלי העומד לכך<sup>3</sup>. ולמעשה מורה הגר"ש אלישיב זצ"ל שמותר לטלטל מן הצד קליפות ועצמות לצורך ניקוי השולחן והשתמשות בו.

### טלטול מן הצד עם דבר היתר

ד. החלק השני בטלטול מן הצד הוא טלטול מוקצה המונח מעל כלי המותר בטלטול באופן שמחזיק רק בכלי המותר ולא במוקצה ואין הכלי המותר בסיס למוקצה [כגון ששכח שם את המוקצה ולא הניחו בכוונה או שיש שם דבר היתר יקר יותר מן המוקצה - ועיין לעיל סי' כ"ג סעי' ל'-ל"א]. וההיתר רק לצורך שימוש בכלי המותר או לצורך מקומו<sup>4</sup>. אך היתר זה הוא רק באופן שאינו יכול לנער המוקצה ממנו<sup>5</sup> [ונייעור הוא היתר טוב יותר, אך גם ניעור מותר רק לצורך שימוש בגוף הכלי המותר או במקומו<sup>6</sup>], שאם יכול לנער המוקצה יעשה כן ולא יטלטלו<sup>7</sup> [ועיין עוד לעיל סי' כ"ג סעי' כ"ז, ל']. אינו יכול לנער מפני שחושש שהמוקצה יישרב<sup>8</sup> או ישבור דבר אחר שתחתיו, או שנצרך למקום הכלי וחושש שבניעור יפול המוקצה למקום שרוצה להשתמש בו, יכול לטלטל את המוקצה על ידי הדבר המותר למקום אחר ושם ינערנו<sup>9</sup>.

יש על הבסיס גם כן דבר היתר החשוב יותר מדבר האיסור.

טז. שם. וביאר החזו"א [בסי' מ"ז סקכ"ב] שאם יכול לנער ולא מנער א"כ הטלטול מתייחס גם לדבר המוקצה, וכל היתר טלטול מן הצד הוא שהטלטול מתייחס רק לדבר המותר. [נייעור - הרמת הכלי המותר וממילא נופל המוקצה].

יז. סי' ש"ט סקי"ב, ועי' בשעה"צ שם סקי"ז מה שדן בזה.

יח. ובדין ניעור לצורך המוקצה עצמו בלבד שלא יפסד, עי' מש"כ בשעה"צ סי' ש"י סקי"ז בשם המג"א ובמה שדן בדבריו שם.

יט. גם זה נחשב אינו יכול, כמבואר בשעה"צ שם בשם הב"ח [ובתנאי שסיבת הטלטול היא לצורך דבר המותר ולא לצורך המוקצה]. ועי' סי' כ"ג הערה קנ"ו.

כ. סי' ש"ט, ג' וסקט"ז וסי' ש"י סקל"ו.

שהרי בסי' ש"א סק"ו כתב המ"ב להדיא שדחיפת מוקצה ע"י קנה מותרת לצורך דבר המותר מדין טלטול מן הצד. ולכן אסור לשרוף חמץ שנמצא ביו"ט [סי' תמ"ו סק"ו], מפני שההיתר רק לצורך קצת והצלה מאיסור אינו נחשב צורך. ולפי"ז אסור לנער מוקצה מידו של תינוק לצורך הצלתו מאיסור שזה לא נחשב לצורך דבר המותר ונייעור מותר רק לצורך דבר המותר.

יג. סי' מ"ז סקי"ב.

יד. שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א. ואפשר שהיקל בצירוף מה שברוב הפעמים הקליפות הם גרף של רעי, ואמר לי הגר"ח ק שליט"א שלא חילק בין סוגי הקליפות ובכולם היקל לטלטל בשינוי, אך באמת יתכן שזה בצירוף האפשרות בכל פעם שהגרעינים הם גש"ר. וראה הנוסח שכתבתי בדורו יקרא עמ' תקג בדעת החזו"א.

טו. סי' ש"ט, ד' וסי' ש"י, ח'. ושם קל יותר כי

לדוגמא: שבח דבר מוקצה [ובמוקצה מחמת חסרון כיס עיין לעיל הערה ט'] על מיטה או על כסא או על שולחן, ינערם והמוקצה נופל, ואם אינו יכול לנער מהטעמים הנ"ל יכול לטלטל המוקצה על ידי המיטה או הכיסא למקום אחר ששם יוכל לנער את המוקצה.

### תינוק האוחז בידו דבר מוקצה

ה. תינוק האוחז בידו דבר מוקצה אסור לנער את ידו של התינוק כדי שהמוקצה יפול מיידו אם עושה כן משום שחושש שהמוקצה ישבר ע"י התעסקותו של התינוק או שעושה כן להפריש התינוק מאיסור<sup>כא</sup>. אבל מותר לנער את המוקצה מיידו של התינוק כדי שיוכל להרימו בהיתר<sup>כב</sup>. וכן אסור להרים תינוק שיש בידו חפץ מוקצה<sup>כג</sup> ואף אסור ליתן יד לתינוק שמחזיק בידו השניה חפץ מוקצה בעל ערך<sup>כד</sup> [אלא א"כ עלול להיות חולה מרוב צער שלא מרימים אותו, וגם זה אין להתיר אם המוקצה בעל ערך].

### ניפוח בפיו

ו. היתר ג' - ניפוח בפיו. מותר לטלטל מוקצה ע"י ניפוח בפיו<sup>כה</sup>. יש המתירים ניפוח בפיו לכל צורך, ואפילו לצורך המוקצה שלא ינזק במקומו<sup>כו</sup>. ויש מתירים ניפוח רק לצורך גופו ומקומו<sup>כז</sup>.

יד כדעות המתירות [הרמב"ן והר"ן], וחשש חולי אינו מצוי כלל בימינו.

כה. סי' ש"ח, ג', מ"ג. וכ' השו"ע שנחשב טלטול כלאחר יד ולכן מותר.

כו. מור וקציעה סי' ש"ח [ואף שכתב שההיתר רק לצורך האדם מ"מ כיון שדימה היתר זה לדין טלטול בגופו א"כ כיון שלהלכה מתיר המ"ב בגופו לכל צורך א"כ גם ניפוח בכלל זה], וכ"כ בערוה"ש סי' ש"ח סעיף ס"ח [וכתב שעכ"פ לא ינפח שלא לצורך כלל] ובתוס' שבת סקט"ז ובשו"ע הגר"ז סקט"ו ובכה"ח סקל"ד ובמנחת שלמה סי' י"ד אות ב.

כז. בגר"א ציין המקור לדין זה משבת קכג. ושם מדובר לענין טלטול מן הצד [ולא טלטול בגופן] וא"כ מותר רק לצורך גופו ומקומו כמו טלטול מן הצד, וכן כ' בגרעק"א [אלא שהק' שבמהרי"ל

כא. עיין לעיל בהערה י"ב שטלטול לצורך הצלה מאיסור אינו נחשב לצורך דבר המותר.

כב. צורך הרמת התינוק לכאורה נחשב צורך דבר המותר, כמו כל דבר היתר שמונח עליו דבר מוקצה שמותר לנער ממנו המוקצה כדי להשתמש בו [עי' סי' ש"ט, ד']. וכן מבואר במג"א סי' ש"ט סק"א.

כג. סי' ש"ט, א'. וחמור משאר טלטול מן הצד שהותר לצורך דבר המותר כיון שאינו מטלטל המוקצה בכדי לנערו, ומאידך גיסא הקילו במקום חולי לטלטל כך אע"פ שמוקצה גמור לא הקילו במקום חולי, והיינו מפני שנחשב טלטול שלא בידיים [אפשר מפני שמעשה החזקת המוקצה מתייחס גם לתינוק לכן אינו נחשב ממש טלטול מוקצה].

כד. שם. שרק במקום חשש חולי התירו ליתן

## נגיעה במוקצה

ז. היתר ד' - נגיעה במוקצה. מותר לנגוע במוקצה בלי לטלטלו, ויזהר שלא יבוא ע"י זה לידי מכשול<sup>כ</sup>. וההיתר לנגוע במוקצה הוא אפילו לצורך המוקצה<sup>כז</sup>. (ויש אוסרים נגיעה לצורך המוקצה [כגון שכופה כלי עליו לשומרו]<sup>ל</sup>). ומוקצה עגול אסור לנגוע בו כלל כיון שנגיעה בו גורמת לו טלטול לכאן ולכאן<sup>לא</sup>.

## כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בהיתר או באיסור

ח. היתר ה' - מוקצה שבידו. כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו בהיתר [לצורך גופו של הכלי או לצורך מקומו] ועתה הוא בידו ואינו צריך עוד לגופו של הכלי או למקומו, יכול להחזירו [בלי להניחו בינתיים!] לכל מקום שירצה<sup>לב</sup>, ויכול גם להעבירו מיד ליד<sup>לג</sup>. [ויש אוסרים להעבירו מיד ליד<sup>לד</sup>].

כלי שמלאכתו לאיסור שנטלו באיסור [כגון ששכח שעכשיו שבת או שלא ידע שזה כלי שמלאכתו לאיסור], חייב לעוזבו מיד, וכן אם נטלו בהיתר צדדי [כגון שלא יזיק או משום גרף של רעין], חייב לעוזבו מיד לאחר גמר סיבת ההיתר [וראה בהערה! לה].

לא. סי' ש"י סקכ"ב.

לב. סי' ש"ח סקי"ג, ועי' באה"ל סי' רס"ו סעיף י"ב ד"ה יכול ומ"ב שם סקל"ה.

לג. כן נטה הפמ"ג בסי' תמ"ו במ"ז סק"ב, והביאו גם כן בדעת תורה סי' ש"ח, ג' [וע"ע דעת סי' רס"ו], וכ"כ בחכמת שלמה סי' ש"ח סעיף ג' ובתהל"ד סי' של"א סק"ז והוסיפו שגם מותר להעבירו לאחר שימשיך לטלטלנו למקומו, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

לד. תוספת שבת בהקדמה לסי' ש"ח וכה"ח סי' ש"ח סקכ"ז.

לה. סי' ש"ח סקי"ג, וכן מבואר בגר"א או"ח סי' רס"ו סעיף י"ב וי"ד סי' רס"ו סעיף א' שהוכיח משופר [בשבת לה:]: את דינו שמוקצה שנטלו באיסור אין היתר להמשיך ולטלטלו ולכן התוקע צריך להצניעו לפניו ואינו יכול להוליכו לביתו, שמשתקע קיבל שבת, ושופר הוא כלי שמלאכתו לאיסור לכל היותר כמבואר בתוס' שם ובמ"ב סי' תרנ"ח סק"ד. ובחזו"א [סי'

מבואר שמקור הדין מטלטול בגופן], וגם לחזו"א שאין היתר לטלטול בגופו לצורך המוקצה בלבד א"כ גם זה אין להתיר לצורך המוקצה בלבד. [ועי' רש"י שבת מג: שפי' טלטול מן הצד - כלאחר יד].

כח. סי' ש"ח, ג' וסקי"ז וסי' שכ"ב, א' וסק"ג וסי' ש"י סקכ"ב וסי' תקי"ג סק"ב.

כט. סי' ש"י סקכ"ב [וסי' ש"א סקכ"א, אך הפמ"ג כתב דאין להוכיח משם דאפשר לצורך המת התירו יותר, ועי' בגר"א שם שכן הוכיח משם].

ל. סי' ש"ח סקי"ז בשם מג"א, וכ' שם שלהגר"א ודה"ח מותר, וע"ע סי' רע"ז סקכ"ג. ויל"ע, שבסי' ש"ח לא הכריע המ"ב בין המתירים והאוסרים נגיעה במוקצה לצורך המוקצה ובסי' ש"י הכריע להיתר. ונראה, שהכרעת המ"ב כבסי' ש"י ששם מקומו.

והנה, המנקה מוקצה [כגון המנקה ארון גדול וכבר מאבק] אפשר שאינו נחשב נגיעה במוקצה לצורך המוקצה כיון שאין הניקוי נועד לשמור על החפץ המוקצה אלא לסייע לאדם שיראה את החפץ נקי. ועי' עוד מש"כ בסי' כ"ה סעיף כ'.

ואם חושש שהכלי ישבר אם יעזבנו מיד יכול להניחו בזהירות במקום הקרוב ביותר<sup>ל</sup>.

### מוקצה שנטלו בהיתר או באיסור

ט. מוקצה מחמת גופו ומוקצה מחמת חסרון כיס שנטלו בין בהיתר [כגון שלא יזיק או משום גרף של רעי וכיו"ב] בין באיסור חייב להניחו מיד [כשיגמר ההיתר, ואם נטלו באיסור חייב להניחו מיד], ואם חושש שישבר יכול להניחו בזהירות במקום הקרוב ביותר<sup>ל</sup>. ועיין היטב בהערה.

המל בסכין של מילה יכול לטלטלו לכל מקום שירצה אחר גמר המילה [ואף שאינו צריך למול תינוק אחר], ואע"פ שסכין של מילה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס הקילו בזה כדי שלא ימנע המוהל מלמול בשבת<sup>ל</sup>.

בנרות מכובים וממילא הם רק כלי שמל"א. ובשעה"צ סי' תרנ"ב סק"ג לגבי לולב שנטלו ממים בשבת הק' למה אסור להחזירו למים ולא תירץ מפני שלולב הוא ממ"ג ואין בו היתר שמוקצה שבידו יכול לטלטלו לכל מקום שירצה, צ"ל שתירץ כן בדעת המחבר שהקל בזה ביו"ד שם אבל המ"ב עצמו דעתו שבממ"ג וממח"ס"כ אין היתר זה אפי' נטלו בהיתר.

ולגבי הפרשת חלה כתב הדרכי משה [סי' תנ"ז אות ה] שכשמפריש חלה ועודה בידו יכול לטלטלה לכל מקום שירצה, וכ"כ בשו"ע הגר"ז סי' תק"ו סק"ט ובמ"ב שם סק"ט, ואף שהם עצמם פסקו להחמיר במוקצה גמור שלא שייך בו היתר זה [עי' בשו"ע הגר"ז סי' ש"ח סי"ג וסע"ד ובקו"א סי' ש"א סק"י], כבר הקשה כן באבן העוזר עצמו ועי' ש"תירוצו שחילק משאר מוקצה גמור. והגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פי"א הע' ס"ט ובתיקונים ומילואים שם] יישב שגם המ"ב מיקל בכה"ג שנעשה מוקצה בידו, אפי' במוקצה מחמת גופו [ובאבן העוזר מבואר שלא חילק ביניהם. ועיין בתפארי"י דמאי פ"ז מ"א שכתב שכשנעשה מוקצה בידו אפילו המג"א אסור להמשיך ולטלטל לפי שנחשב תחילת טלטול חדש. והגרע"ק"א שם חולק עליו וכתב שגם בזה מתיר המג"א].

לח. סי' ש"י סקט"ו. וטעם הדין מבואר בבאה"ל

מ"ט סק"ח] ביאר בדעת הגר"א שכלי שמל"א אינו מוגדר מוקצה וא"כ אפי' נטלו באיסור יכול לטלטלנו לכל מקום שירצה, ויל"ע ממש"כ הגר"א ראייתו משופר ושופר הוא כלי שמלאכתו לאיסור ואעפ"כ אסור לתקוע להמשיך ולטלטלו. לו. רעק"א. מובא בתפארי"י דמאי פרק ז' משנה א', שגם הנחה מיד לפניו הוא בכלל זריקה מידו.

לז. אבן העוזר סי' רס"ו ותוספת שבת שם סק"ל ופמ"ג שם סק"ט ובסי' ש"ח סק"ז ועוד פוסקים, ופסקם המ"ב בסי' רס"ו סק"ה ובבאה"ל שם ד"ה יכול ובסי' ש"ח סק"ג וסקקכ"ד [לגבי הוצאת גרעינים ביד מפיו. ועי' לקמן סי' כ"ה סעיף י"א מה שכתבו האחרונים על זה]. ועי' בדרור יקרא עמ' קס ראיית המהרי"ט ווייל מביצה לג. [שהרי המעיים היו בידו, עיי"ש]. אך עי' תשובת הגרע"ק"א ח"א סי' כ"ב שאף בממ"ג וממח"ס"כ אם נטלו בהיתר מותר להמשיך ולטלטלו לכל מקום שירצה. [ועי' יו"ד סי' רס"ו שכ"כ הש"ך והט"ז]. ועי' באה"ל ריש סי' תמ"ו לגבי ממ"ג שהגיע לידו בהיתר.

ועי' סי' של"ט סק"ט לגבי נרות שבידו מכניסת שבת, וצ"ע הרי השלהבת ממ"ג והנרות בסיס לשלהבת א"כ איך שייך ההיתר לטלטלו לכל מקום שירצה, ובתו"ש שם תירץ שנחשב צורך גדול כהפסד מרובה ובשונה הלכות תירץ דמיירי

## טלטול הגפרור לאחר הדלקת הנרות

י. מנהגינו [כהרמ"א<sup>ל</sup>] שנשים מדליקות הנרות ואח"כ מברכות "להדליק נר של שבת", ויש מהפוסקים הסוברים שמיד בגמר ההדלקה מקבלת שבת עוד לפני הברכה<sup>ב</sup>, ולכן צריכה לעזוב מיד הפתילה ולהשליכה לארץ<sup>בא</sup>. אך בימינו המדליקה בגפרור אינה יכולה לעשות כן מפני שאז ודאי יכבה הגפרור בנפילתו, ולכן תניח בזהירות את הגפרור במקום הקרוב ביותר ואין בכך משום טלטול מוקצה<sup>בב</sup>, אך אין להוליך הגפרור יותר מאשר למקום הקרוב ביותר.

לענין סגירת דלת הויטרינה שהדליקו בה נרות, ראה בהערה<sup>בג</sup>.

## גרף של רעי

יא. היתר ו' - גרף של רעי. מוקצה שהימצאותו במקום מאוסה ומפריעה לשהות במקום או שמפריעה לשימוש מסויים<sup>בד</sup> במקום [ואין הכוונה לחוסר סדר או

רע"ז סעיף א' אפשר שהאיסור בטלטול הנר ע"י הדלת, ולכן לא נכתב שם היתר זה].

ומצד מה שהויטרינה בסיס לשלהבת, נראה שאין הדלתות בכלל הבסיס שהם דבר נפרד לעצמו וכעין מפה שהתיר הפמ"ג ריש סי' ש"ט לטלטל את החלק במפה שאינו תחת הנרות, וכן בשעה"צ שם סקכ"ד מחלק בין מקום העמדת הנרות לשאר המפה, וכעני"ז כ' התהל"ד סי' ש"י סק"ז, ועי' שש"כ פ"כ הע' ר"מ. וכעין זה הביא ברבבות אפרים [ח"א סי' רל"ה] בשם האגרו"מ ובמנח"י ח"ג סי' קל"ח להתיר סגירת דלת של כלי שמלאכתו לאיסור כי הדלת היא דבר בפני עצמו.

ונראה שיש טעם נוסף להתיר ע"פ המג"א בסי' ש"ח סקי"ט שהזזת דלת על צירים אינה נחשבת לטלטול כלל כי הדלת נשארת כל הזמן מחוברת למקומה העיקרי [ונתבאר קצת לקמן סי' כ"ה הע' א'], ועי' גם תהל"ד סי' רע"ז סק"ג בשם הלבוש. ויש להוכיח קצת מדין דלתות הבית שנפלו שאסורים בטלטול [סי' ש"ח סקל"ה] ומוכח שבאמת הם כן מוקצה אלא שפתיחתם וסגירתם על צירים אינה נחשבת לטלטול ולכן גם אינה מתירתם אם נפלו כמש"כ המג"א שם.

מד. מג"א וט"ז בסי' שכ"ג, ח', והביאם השעה"צ

סי' רס"ו סעיף י"ב סוד"ה יכול [והוזכר כע"ז בט"ז סי' רס"ו סק"א].

לט. סי' רס"ג, ה'.

מ. כן מוכח מהב"י סו"ס רס"ג ומהגרעק"א שם סעיף ה', ואף הרמ"א שם י"ל שחשש לשיטה זו ורק החמיר כשיטה השנייה שהקבלה תלויה במילים של הברכה ולכן החמיר לברך אחר הדלקה, ועיין בסי' ל"ה סעיף י"ד שביארתי כל זה. ועי' בשש"כ פרק מ"ג הע' קע"ט מש"כ ע"ז בשם התורת רפאל סי' ג' ובשם הגרשז"א זצ"ל.

מא. סי' רס"ג, י'.

מב. כ"כ הגרעק"א, מובא בתפאר"י דמאי פרק ז' משנה א', שהנחה מיד לפניו הוא כזריקה מידו.

מג. הפמ"ג סי' רע"ז סק"ז כ' שאסור לסגור דלת של עששית דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, ואפשר דה"ה לדלת של ויטרינה לנרות. אך אפשר שבדלת שנעה על ציר אין איסור, כמבואר שלהרבה פוסקים פתיחת וסגירת דלת על ציר לא נחשב לטלטול מוקצה כלל, ורק דלת הזזה דינה ככלי שמל"א, והפמ"ג דיבר בדלת הזזה, אך דבר זה [שפתיחה וסגירה של דלת על ציר לא נחשב לטלטול] לא מוסכם בפוסקים כמבואר שם. [ובסי'

לצער שהמוקצה גורם לו אלא למאיסותו של המוקצה!<sup>מ"ה</sup>], מותר לטלטלו ולפנותו מן המקום משום גרף של רעי<sup>מ"ו</sup>.

### גרף של רעי באיסטניס

**יב.** גדר גרף של רעי תלוי בכל אדם ואדם עד כמה הדבר מאוס בעיניו ומפריע לו לשהות במקום [ואפשר לבדוק האם יכול לאכול ליד מוקצה זה ביום חול, שאם כן נמצא שאין המוקצה מאוס עליו אלא רק חוסר הסדר מפריע לו ואינו בכלל גרף של רעי], ולאיסטניס [שידוע לאחרים שהוא איסטניס<sup>מ"ז</sup>] מותר לפנות דבר כזה שלאחרים אינו מוגדר גרף של רעי. ויש המחמירים בזה<sup>מ"ח</sup>.

### דוגמאות לגרף של רעי

**יג.** דוגמאות לגרף של רעי: ריבוי קליפות ועצמות על השולחן<sup>מ"ט</sup>, קדירה המלוכלכת בשיירי מאכל<sup>נ</sup>, מי נט"י שחריט<sup>נא</sup>, טיטול שאינו נקי, הרבה קיסמין שנושרין מן הסכך על השולחן בסוכה<sup>נב</sup>, עכבר או "מקק" חיים [כשאין איסור צידה] או מתים<sup>נג</sup>.

### דין הגש"ר כשיכול לפנותו באופן אחר

**יד.** עדיף לנער גש"ר [היתר ניעור התבאר לעיל בסעיף ד'] ולא להשתמש בהיתר גש"ר<sup>נ</sup>, וכן עדיף לפנותו ע"י אינו יהודי אם יש לו אפשרות לכך<sup>נד</sup>, אך אינו

אני, ובשעה"צ סק"י הביאו, ולכן דוקא במי שידוע עליו שהוא איסטניס.

מח. סי' רע"ט, ב'.

מט. סי' ש"ח סקט"ו.

נ. סי' ש"ח, ד' באה"ל ד"ה כלי.

נא. סי' של"ח, ח' באה"ל ד"ה אסור.

נב. סי' תרל"ח, ב' באה"ל ד"ה וביו"ט.

נג. בביצה לו: מבואר לגבי עכבר מת, ובפמ"ג סי' שט"ז סק"ח כ' לגבי פרעוש חי. ונראה שכיום כל עכבר או "מקק" חיים או מתים הם מאוסים מאוד ובגדר גש"ר. אך יש לזוהר שלא לצודם אם הם חיים [ואם פחד מהם נחשב מקום צער - עיין מש"כ לעיל סי' ט"ז סעיף ד'].

נד. משמעות דברי הא"ר סי' ש"ח סוסקס"ב.

נה. ערוה"ש סי' ש"ח סעיף ס' והגר"מ פינשטיין

בסי' שכ"ה סק"א, וכ"כ החזו"א בסי' מ"ז סקט"ו.

מה. הפוסקים ביארו גדר גש"ר שהוא דבר מאוס ודוחה ולא כל דבר שאינו מסודר הוא גש"ר [ועי' בס' אז נדברו ח"ח סי' ל"א]. ובשש"כ בתיקונים ומילואים פכ"ב הע' ק"ח כתב שאף במקום צער הגוף אינו מוגדר גש"ר כי אם שהוא דבר מאוס, וכן מוכח ברא"ש שבת קז. שדן בפרעוש העוקצו איך מותר לטלטלו הרי הוא מוקצה [ואף הפמ"ג בסי' שט"ז כ' שהוא גש"ר כי הוא מאוס ולא בגלל צער הגוף]. ויש להעיר שבדרך כלל עטיפות ממתקים אינם מוגדרים כלל גש"ר ואסור לטלטלם [כשאין להם שם כלי], וכן קליפות בודדות של ביצה אפשר שאינם מוגדרים גש"ר.

מו. סי' ש"ח, ל"ד.

מז. כ' הגר"א שם שאין אדם נאמן לומר איסטניס



חייב לטלטלו דוקא בטלטול מן הצד ויכול גם לפנותו בידים<sup>12</sup> [וכן אינו חייב לצאת מן החדר ולעבור לחדר אחר<sup>13</sup>].

### טלטול מוקצה לשם הסרת גש"ר

פו. אסור לטלטל מוקצה לשם הסרת גרף של רעי"ה, אך דרגות שונות יש בכך, ובאופנים מסוימים יש שרצו להקל. וראה בהערה<sup>14</sup>.

ולכן, אם יש שקית אשפה מלאה בתוך ארון סגור והשקית עצמה כשהיא סגורה אינה מפריעה, אסור לזרוקה בשביל לפנות מקום לאשפה נוספת. ועיין עוד לעיל סי' כ"ג סעיף נ"ה.

### איסוף פסולת מכמה שולחנות

פו. גרף של רעי מתיר להוציא המוקצה החוצה אך אינו היתר גמור לטלטל המוקצה, ולכן כשמפנה שולחנות רבים לתוך פח אשפה גדול או שקית אשפה גדולה [בישיבות ובשמחות וכדומה] יתחיל לפנות בשולחן הרחוק ביותר מן הכניסה

ק"י במה שהסתפק בזה הגרשו"א זצ"ל שאפשר ששם הצואה נמצאת במקום שאינה מפריעה לו ואינה גרף של רעי ונשאר בצ"ע, וכ"כ הנצי"ב במרומי שדה ערובין קד: שאסור להוציא גש"ר ע"י דחיפתו בדבר מוקצה. וכן כתב בשו"ת הר צבי ח"א סי' קצ"ו.

נט. דחיפת גש"ר ע"י מוקצה נתבאר לעיל שאסור, וכן אסור להסיר סבון אסלה [האסור בשימוש] כדי להתיר הורדת מים והסרת הגש"ר שבאסלה וגם לא בטלטול מן הצד וכנ"ל בהע' י"ב. אך הגרונ"ק זצ"ל מתיר לסגור ברז גז כדי להסיר ריח רע שהוא גש"ר וכנראה דעתו מפני שברז מיועד להסרת ריח הגז, והגר"ש אלישיב זצ"ל מתיר סגירת ברז גז רק בגופו ולא בידיה בהסתמך על היתר טלטול בגופו מפני שאסור לטלטל מוקצה לשם הסרת גש"ר.

ועכ"פ אם יש להבה אחרת דולקת אסור לכבות בשום אופן מפני שמגדיל את בעירת הלהבה השניה, שש"כ פ"א הע' ע"ו, ע"ש.

זצ"ל [מובא בשמו בספר טלטולי שבת ובאגרו"מ ח"ה סי' כ"א].

נו. כמבואר בגמ' ביצה לו: שטלטול גש"ר מותר אפי' בידים, וכן בב"י ובשו"ע סי' ש"ח, ל"ד פסקו כן. ובאז נדברו ח"ט סי' ל"ג כ' שעדיף לטלטל בטלטול מן הצד אם אפשר ולא להסתמך על היתר גש"ר.

נז. שהרי אפילו אם נכנס למקום שיש שם גש"ר בכדי להתירו [ואסור לעשות כן שאין עושין גש"ר לכתחילה] בדיעבד התירו להוציא הגש"ר [סי' ש"ח, ל"ו] ואין אומרים לו כמו שנכנסת כן תצא לחדר שהיית בו מקודם, וכ"ש בנידון זה [וכן מותר במקום הפסד להכניס מיטתו למקום שיש גש"ר בכדי להתיר הוצאת הגרף ולא אומרים לו שיעבור לחדר אחר].

נח. הגר"ש אלישיב זצ"ל. וכן מוכח ממש"כ בסי' ש"ח, ל"ח שצריך יחוד עפר לשם כיסוי צואה או רוק שבביתו [אך ע"י שש"כ פכ"ב הע'

ויתקדם לכיוון הכניסה, אבל אם התחיל בשולחן חיצוני אינו יכול להתקדם לכיוון שולחן פנימי יותר אלא ירוקן המוקצה שבידו ואח"כ ימשיך לפנות. על אף האמור, אין צורך להקפיד בשולחן עצמו על דרך פינוי הפסולת, ויכול לרכז הכל מכל הצדדים למרכז השולחן ולפנות משם<sup>פ</sup>. ועיין עוד בהערה לגבי נייר טישו משומש<sup>א</sup>.

### עשיית גרף של רעי לכתחילה

יז. אסור לעשות גרף של רעי לכתחילה - כלומר, ללכת למקום שיש שם גרף של רעי כדי שיוכל לפנותו משם או להביא דבר שעתיד להיות גש"ר אליו כדי שיוכל להוציאו אח"כ בהיתר גש"ר<sup>ב</sup>. וטעם הדין ראה בהערה.

במקום הפסד מותר ללכת לאכול או לישון<sup>ג</sup> למקום שיש גש"ר כדי שיוכל לפנותו משם אך לא להביא אליו דבר שעתיד להימאס<sup>ד</sup>.

בדין אכילת פירות והנחת הגרעינים לפניו, עיין לקמן בסי' כ"ה סעיף י"א. ויש שכתבו משום כך שמי שיכול לרוקן את הפח בערב שבת, ורוצה לדחות את הפעולה ולרוקנו רק בשבת בהיתר גרף של רעי, שאין הדבר פשוט<sup>ה</sup>.

ס. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

גש"ר הוא היתר חלש וקלוש ואינו כ"כ טוב וכנזכר לעיל שעדיף להסתמך על היתרים אחרים מלהסתמך על היתר זה, ואסרו חכמים לאדם להביא עצמו מלכתחילה להיתר זה שהוא היתר של "בדיעבד", ודומה לאין מתירין איסור לכתחילה המבואר ביו"ד סי' פ"ד סי"ג [ועי' אבנ"ז אבה"ע סוף סי' נ"ו שדימה דין זה לדין מכוין מלאכתו למועד].

סג. וישיבה בעלמא שם לא מתירה כלל. מ"ב שם סקמ"א.

סד. שם סעיף ל"ז ובאה"ל שם סעי' ל"ו ד"ה אין, שזו עשיית גש"ר חמור יותר ואף במקום הפסד לא הותר.

סה. באבנ"ז [אבה"ע סוף סי' נ"ו] מדמה עשיית גרף של רעי לכתחילה למכוין מלאכתו למועד א"כ משמע שגם זה בכלל האיסור, וכ"כ הערוה"ש סי' ש"ח סקס"א שאסור לדחות טלטול גש"ר לשבת - ונשאר בצ"ע.

סא. המשתמש בשבת בנייר טישו, הרי מיד ססיים להשתמש אם הטישו משומש עד כדי כך שאינו ראוי לשימוש נוסף הרי הוא נהפך להיות מוקצה שהרי אינו ראוי לשום דבר וחיוב לזרוק מיד, וגם היתר גרף של רעי אינו מתיר טלטול מוקצה שלא לצורך סילוקו ואם כן אין היתר להכניסו לכיס ולטלטלו בכיסו אלא חייב לזרוק מיד לפח.

שהרי טלטול בכיס הבגד נחשב טלטול גמור [עי' סי' ש"י, ד']. ומוקצה שבידו אינו שייך כאן, מפני שההיתר רק להמשיך לטלטל כדי להניח במקום אחר ולא לטלטל בחינם במשך זמן.

אמנם, למעשה, בדרך כלל הנייר אינו מלוכלך כל כך, ועדיין אם יצטרך לנקות לכלוך קטן יוציא אותו וישתמש בו שוב, וא"כ במצב כזה אינו מוקצה כי עדיין ראוי לשימוש.

סב. סי' ש"ח, ל"ו. ונראה הטעם משום שהיתר

## עשיית גש"ר כשבדעתו לטלטל המוקצה בהיתר

**יח.** אם עושה גש"ר ובדעתו לטלטל המוקצה בהיתר אחר [ניעור או טלטול מן הצד] אין איסור עשיית גש"ר לכתחילה<sup>טו</sup> [ולכן יכול לאכול גם פירות כנ"ל ולקבצם יחד לפניו ולסמוך בדעתו שאח"כ יטלטלם בהיתר אחר], אך אין לעשות גש"ר ולסמוך בדעתו שישאירם כך כל השבת ולא יפנה את המוקצה משם<sup>טז</sup>.

## אכילת בשר ונשאים העצמות גש"ר

**יט.** מותר לאכול בשר אף שממילא נשארים עצמות מאוסים, וכן מותר לאכול חמין ["טשולנט"] מקדירה אף שממילא תישאר בסוף הקדירה מאוסה בשיירי התבשיל, ואין בזה עשיית גרף של רעי לכתחילה<sup>טז</sup>.

## טלטול כלי העשוי לעשיית צרכים

**כ.** כלי מפלסטיק העשוי לעשיית צרכים לילדים קטנים ["סיר"] מותר לטלטלו ככלי שמלאכתו להיתר אף אם הוא ריק<sup>טז</sup> [ואינו כגש"ר שהיה בזמן חז"ל שכשהיה ריק

שהיה מאוס ביותר וחסר לו בשם "כלי" אך כלי שלנו שעשוי מפלסטיק אינו מאוס כ"כ [עי' סי' פ"ז, א' ומ"ב שם אם מותר לקרוא ליד כלי כזה קר"ש, וביאר שאינם בולעים הפסולת כגרף של חרס] ודינו כמוקצה מחמת מיאוס שהתבאר בסי' ש"ח, א' שאינו מוקצה כיון שעדין יש לו שם כלי, וביאר המג"א בסי' רס"ו סק"א והמ"ב שם סקכ"ה שמוקצה מחמת מיאוס ראוי לשימוש אבל דברים שאינם ראויים לשימוש כלל מחמת מאיסותם אין להם שם כלי ומוקצים הם. ומה שהגרף ראוי לשימוש להיות גרף לעשיית צרכים, י"ל שאינו שימוש חשוב אלא שימוש עראי, וגם המשתמש בו אינו רואה בזה שימוש חשוב ודמי לכדור שלמחבר [סי' ש"ח, מ"ה] אסור לשחק בו ולא מועיל לו יחוד מפני שאין השימוש בו שימוש חשוב אלא עראי למשחק [כמש"כ בב"י שם], וה"נ בזה שימוש הגרף ליעודו אינו נתן לו שם כלי. ובכלי שלנו ודאי ראוי ליותר שימושים אלא שאין הדרך לעשות כן, ולכן מסתבר שלא יחשב כגרף לענין איסור טלטולו.

**סו.** מבואר בבאה"ל סי' של"ח ד"ה אסור שאם עשה גש"ר לכתחילה ודעתו להשאירו שם עד אחר שבת אין בזה איסור עשיית גש"ר לכתחילה [אך יש בזה איסור ביטול כלי מהיכנון] שאין האיסור בעצם עשיית הגרף אלא במה שמביא עצמו מלכתחילה להיתר של גש"ר, וא"כ אם אינו מטלטל בהיתר גש"ר אלא בהיתר אחר אין איסור בעשיית הגרף.

**סז.** באה"ל שם, משום איסור ביטול כלי מהיכנון.

**סח.** כל הנידון בגרעינים הוא רק מצד שבהשלכתם לפניו עושה אותם כגרף, אבל כשאוכל וממילא נוצר גרף ודאי אין איסור ולא מצינו בגמ' בדף קמג. לענין האוכל עוף ועצמותיו נשארים אם יש בזה עשיית גש"ר לכתחילה, ושמעתי מהגר"ע אויערבך שליט"א שלכן טוב לאכול פרי ע"י שמחזיק הגרעין ואוכל הפרי שמסביבו שזה ודאי לא נחשב עשיית גש"ר לכתחילה.

**סט.** בסי' ש"ח, ל"ה כתוב שאסור לטלטל גרף של רעי ריק, אך נראה שזה דוקא בגרף שלהם

היה אסור לטלטלו כי אם ע"י מים שהיו מכניסים בו, וכיום לא שייך כ"כ היתר של מים, כמבואר בהערה פ'.

### מוקצה הטפל לדבר היתר גדול

**כא.** היתר ז' - מוקצה הטפל ובטל לדבר היתר גדול. מותר להסיר בידו לכלוך קטן מכלי גדול או מבגד גדול אף שהלכלוך מוקצה ע"כ [כשאין בזה איסור מלבן - ע"י סי' ט"ו סעי' ה' - ר'].

**כב.** ושני נוסחאות יש בהיתר זה: **א.** דבר מוקצה קטן מאוד השייך לדבר הגדול ודבוק בו בטל אליו ונחשב חלק ממנו עד שיסירו ממנו. **ב.** הסרת לכלוך מכלי אינו נחשב טלטול מוקצה אלא ניקוי הכלי או הבגד ע"כ.

להתיר טלטולו מצד שהוא בטל לאדם כיון שפרעוש אינו בטל לאדם ואינו מוגדר חלק מן האדם ורק לכלוך בכלי או נוצה בבגד נחשבים ממש חלק מהכלי או הבגד [וכע"ז באליה רבה סי' ש"ט סק"ה בשם השלטי גבורים שם המחלק בין מוקצה הרגיל ומצוי להיות באוכל או מוקצה שאינו מצוי ורגיל שם, וע"י תהל"ד סי' ש"ט סק"ד מה שדן בדבריו], ולכן אסר המ"ב [סי' של"ו סק"ד] להסיר עשבים מרגלו כי הם מוקצה ואינם שייכים כ"כ לאדם ואינם נחשבים חלק ממנו. וכן האוכל גרעינים אין להתיר הוצאתם מפיו בידו משום היתר זה כיון שאינם בטלים כ"כ לאדם ואינם נחשבים חלק מן האדם [ועיין עוד בסי' כ"ה סעיף י"א לגבי הוצאת גרעינים בידו מפיו].

ובחזו"א סי' מ"ז סקט"ו ביאר דברי התוס' שטלטול פסולת כדי להגיע לאוכל או לכלי אינו נחשב טלטול מוקצה אלא מעשה תיקון אוכל, ועפ"ז א"ש נמי הדחת כלים והסרת נוצה מבגדו. אמנם צ"ע על דבריו מן הרא"ש ריש פ' שמונה שרצים שלא התיר הסרת פרעוש העוקצו מטעם זה שנחשב מעשה תיקון האדם אלא רק מטעמים אחרים [שהוא כמו קוץ המזיק], וכן יל"ע מדברי המ"ב סי' של"ו סק"ב שאסור להוציא העשבים שנתפסו ברגליו כיון שהם מוקצה, והרי רק מסירם כדי לתקן גופו [ואולי צ"ל שגם לחזו"א אם אינם

ע. שהיתר נתינת מים [סי' ש"ח, ל"ה] הוא מפני שאז ראוי לבהמות ולנו אין בהמות מצויות.

**עא.** בסי' שכ"ג, ו' כתוב שמדיחין כלים לצורך היום ומשמע שאפשר להדיחם בידיו, וכן בסי' ש"ב, א' כתוב שמותר להסיר הנוצות מן הבגד בשבת ומשמע שיכול להסירם בידיו, ובמג"א שם סק"ה כתב ישב לו זרע פשתן או תבשיל על בגדו מותר לקלפו, והרי זרע הוא מוקצה, ומבואר שמותר. והטעם יתבאר בהערה הבאה. [וכע"ז מבואר מדברי השו"ע ומ"ב בסי' ש"י סעיף ז' שאין צריך לנער המעות מכיס שתפור בראשו בבגד כיון שהכיס בטל לעיקר הבגד ולכן אף אינו צריך לנערו, ע"י מ"ב שם סק"ט וסק"ל ושעה"צ סק"ז]. ובשו"ע הגר"ז סי' ש"ב כתב שנוצה ראויה לחזור לכר ולכן אינה מוקצה, ומשמע שלא ס"ל להיתר זה.

**עב.** כן משמע בתוס' שבת קמב: ד"ה שאוכל, ובתוס' דף קמב. ד"ה ונשדינהו, וכע"ז כתב בשבה"ש בהל' בורר. והיינו שכל עוד המוקצה הקטן נמצא בדבר היתר הגדול הוא נטפל אליו כ"כ עד שנחשב חלק ממנו ולכן מותר לטלטלו ע"י שיסירו מן הכלי ואז יחזור לו שם מוקצה מצד עצמו. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וברא"ש שבת קז. גבי פרעוש העוקצו לא רצה

## מוקצה שעלול להזיק

**כג.** היתר ח' - מוקצה שעלול להזיק. מוקצה שיש חשש שיזיק במקום שהוא נמצא מותר לטלטלו עד למקום שאין חשש שיזיק בו<sup>ע</sup> [ולא יותר, שאין היתר להמשיך ולטלטלו לכל מקום שירצה<sup>ע</sup>], וראה בהערה ע"ה.

לדוגמא, זכוכית שהתנפצה בבית ושבריה<sup>ע</sup> מפוזרים במקום שעלולים להזיק מותר לטלטלם ולפנותם משם. וכן דבורה או יתוש שנמצאים על בשרו ועוקצים אותו [שאו אין איסור לצודם - ע"י סי' ט"ז סעי' ז'] מותר לטלטלם בידי ולזרוקם ממנו<sup>ע</sup>. מוקצה שעלול להזיק אך אין הזיקו מצוי כ"כ אסור לטלטלו<sup>ע</sup> [כי אם בגופו, וכנ"ל].

## מוקצה במקום צער בעלי חיים

**כד.** היתר ט' - צער בעלי חיים [סיוע לבעלי חיים]. אסור לטלטל מוקצה אף במקום צער בעלי חיים<sup>ע</sup>, אך באופנים שמטלטל רק מקצת מן המוקצה היתירו

באה"ל ד"ה דאסור וסי' תקי"ח באה"ל ד"ה אלא. עד. כיון שבמוקצה מחמת גופו אין היתר להמשיך ולטלטלו לכל מקום שירצה [סי' ש"ח סקי"ג] וכמו שהתבאר לעיל סעיף ט' [וכן בגש"ר אין היתר לטלטלו יותר ממקום שכבר אינו מפריע לו משם מטעם זה].

עה. ע"י באה"ל סי' תקי"ח סעיף ג' ד"ה אלא שבמקום שיש חשש לנזק ליחיד ולא לרבים אפשר שאם יכול לטלטל בטלטול מן הצד יעשה כן.

עו. שאינם ראויים לשום שימוש מקובל כיום [דין שברי כלים יתבאר לקמן בתחילת סימן כ"ה].

עז. רא"ש שבת דף קז. וע"י פמ"ג סי' שט"ז במ"ז סק"ח.

עה. סי' ש"ח סק"ל.

עט. סי' ש"ח, מ' וסקקנ"א וסי' ש"ה סק"ע. ויש שהעירו שמסי' ש"ח אין ראייה דהתם אפשר לדדות ולכן לא התירו להגביה לגמרי אף במקום צעב"ח, ולכן המג"א בס' ש"ה לא הוכיח משם שאסור לטלטל מוקצה במקום צעב"ח].

בטלים כ"כ אינם נחשבים חלק מן הדבר היתר לא אמרינן שמעשהו מוגדר תיקון האוכל אלא מעשה טלטול מוקצה]. גם יל"ע על דבריו שהוא מתיר מטעם זה לטאטא בית [סי' מ"ז סקכ"א] אך הראשונים כתבו טעמים אחרים לטאטוא בית, וע"י ר"ן סוף פ' המצניע שכתב שהפסולת כגרף של רעי וע"י רמב"ן מלחמות דף מח: שכתב הטעם משום שהוא טלטול מן הצד לצורך דבר המותר - כבוד שבת [ע"י מ"ב סי' של"ז סקי"ב ושעה"צ סק"ז], ולא התירו מטעמו של החזו"א [וכנראה הטעם כיון שאינו מודבק לרצפה אינו נחשב חלק ממנה]. [ובשש"כ פ"ג הע' ל"ג כתב להתיר הוצאת גרעין בידו מפיו משום דברי החזו"א שכשמסיר הפסולת מפיו אין זה נחשב לטלטול מוקצה אלא להסרת מפריע מן האוכל, אך דבריו נסתרים מהגמ' בשבת קמג. ומכל האחרונים (ומובאים לקמן סימן כ"ה סעיף י"א) שאסרו דבר זה (או התירו מטעמים אחרים) וגם מהרא"ש הנ"ל לגבי פרעוש שעל בשרו ומעשבים שברגליו, שלא מסתבר שהחזו"א מתיר בכל אלו].

עג. סי' ש"ח, ו' וסקע"ז, וע"ע סי' ש"ח, ט"ז

הטלטול<sup>א</sup>. [ויש שהקילו במקום צעב"ח והפסד<sup>א</sup>].

ולכן, אם קפץ דג מהאקווריום או שהאקווריום נמצא במקום חם או שדג מת באקווריום והדגים עלולים להידבק ממנו ולחלות אין להתיר טלטול ממש של הבע"ח. [ויש שהקילו].

במקום צער בעלי חיים מותר לומר לעכו"ם לטלטל מוקצה<sup>ב</sup>.

### מוקצה במקום כבוד הבריות

**בה.** היתר י' - כבוד הבריות. מותר לטלטל מוקצה במקום כבוד הבריות<sup>ב</sup>. ולכן, מותר לטלטל גליל של נייר טואלט לא חתוך שהוא מוקצה אם אין לו נייר חתוך ולא היה יכול להכין מערב שבת [ועיין בהערה<sup>ד</sup>].

יש אומרים שהיתר זה הוא רק לגבי קינוח אבל לא לשאר עניני כבוד הבריות<sup>ה</sup> [וראה בהערה !].

### קדירה המלאה אוכל [וכיוצא בזה]

**בו.** היתר י"א - כלי [שמלאכתו לאיסור] שמשמש בקביעות דבר היתר המיוחד לו, דינו ככלי שמלאכתו להיתר כל עוד דבר ההיתר בתוכו<sup>א</sup>.

פה. סי' שי"ב סקכ"ה וע"ע סי' שי"א, א'. אך במ"ב סי' ש"ח סקס"ב כתב בפשיטות שמותר מוקצה במקום כבוד הבריות, ואפשר שבסי' שי"ב סקכ"ה חמור יותר כי היה לו להכין האבנים מאתמול ואז לא התירו מוקצה אף במקום כבוד הבריות וכמש"כ המ"ב בסי' שכ"ב סקי"ד, ומקורו בגמ' שבת פא: [כמש"כ הבאה"ל שם], וא"כ בשאר מוקצה שלא היה יכול להכינו מבעוד יום יהיה מותר אף לשיטה זו.

פו. סי' ש"ח סק"כ וסקכ"ו. וכתבתי כדין כלי שמלאכתו להיתר [ולא כדין האוכלין שבתוכה] ע"פ משמעות דברי הרשב"א והרמב"ן בשבת קכג: שקדירה כשיש בה אוכל היא משמשת לאוכל והיא ככלי שמל"ה. וכ"כ חזו"א סי' מ"ז סקי"א.

פ. סי' ש"ח, מ', ושם התירו לדדות הבע"ח אבל לא לדחותה, וזה מותר אף במקום הפסד ממון גרידא. שם סקנ"ב. וביאר הט"ז בסקכ"ג שהוא היתר טלטול מקצת המוקצה במקום צעב"ח.

פא. סי' ש"ה סק"ע בשם א"ר, חזו"א סי' נ"ב סקט"ז. ביטול כלי מהיכנו מותר לצורך צעב"ח, עיין לעיל סוף סי' כ"ג.

פב. סי' ש"ה סק"ע. ובדין אמירה לעכו"ם לטלטל מוקצה עי' סי' רע"ו סקל"א וסקכ"ט. ועיין עוד לקמן סי' כ"ז הע' ס"ב.

פג. סי' שי"א, א' וסק"ז וסי' שי"ב, א'.

פד. לענין קריעת הנייר - עי' לעיל סי' י"ב סעיף ח'.

לדוגמא: קדירה שהיא כלי שמלאכתו לאיסור, נחשבת ככלי שמלאכתו להיתר כל עוד יש דבר מאכל בתוכה, וכן "מיקסר" ו"בלנדר" שיש להם בית קיבול<sup>פז</sup> ויש דבר מאכל מרוסק בתוכם נחשבים ככלי שמלאכתו להיתר כל עוד יש דבר מאכל בתוכם. ונראה שאף אם הקדירה היתה ריקה בער"ש, והכניס בה מאכל בשבת, הדין כן. וראה בהערה<sup>פח</sup>.

מדין טלטול ע"י ככר או תינוק וא"כ אף בשבת מותר כסתימת הראשונים והפוסקים שדימו ההיתר לכיכר או תינוק שאפשר גם בשבת עצמה, וכן משמע מלשון הראשונים שלא תירצו כהר"ן לחלק בין קדירה לכיכר ותינוק שקדירה רק מער"ש וכיכר ותינוק אפילו בשבת. וגם לשון המ"ב מוכיח כן שצירף דין זה עם היתר ככר או תינוק. וביאור ההיתר אף כשהניח בשבת עצמה שהוא דין בדיני כלי שמל"א שכשמשמש היתר המיוחד לו מותר לטלטלו וא"כ לא שייך בזה מיגו דאיתקציא ומותר. וע"ע ב"י ריש סי' ש"ח שכתב 'מבעוד יום'.

פז. אם אין להם בית קיבול לפעמים דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ולפעמים כמוקצה מחס"כ, ותלוי עד כמה מקפיד עליהם.

פח. אם הניח בה דבר מאכל בשבת, יש לדון אם מותר לטלטלה ככלי שמל"ה שהרי בער"ש היתה כלי שמל"א, ובפמ"ג בסי' ש"ח במ"ז סקט"ז הביא שלמג"א ולא"ר אומרים מיגו דאיתקציא גם לכלי שמל"א, וממילא ישאר דינה ככלי שמלאכתו לאיסור בכל השבת, ועי' בפמ"ג בא"א סקי"ט שכ"כ [וע"ע באה"ל סעיף ח' ד"ה כל]. מיהו י"ל שמקור ההיתר המבואר בגמ' ובפוסקים הוא

## סימן כה

## דיני מוקצה [ונידונים מצויים]

כל האמור לקמן בסעיפים א-ו לגבי כלי שנשבר או התפרק הוא בין אם נשבר או התפרק בשבת ובין אם נשבר או התפרק בערב שבת, אלא א"כ נכתב בפירוש אחרת, ובהערה הבאנו הקדמה וביאור לסעיפים אלו\*.

## כלי שמלאכתו להיתר שהתפרק חלק ממנו

א. כלי שמלאכתו להיתר שהתפרק חלק ממנו והכלי ראוי לשימוש רגיל גם בלי החלק שהתפרק, או שראוי לשימוש ע"י הדחק אך החלק שהתפרק איננו כאן (או שקשה לתקנו), הכלי אינו מוקצה ואף החלק שנשבר אינו מוקצה אם ראוי ועומד להתחבר חזרה לכלי [ואף אם כשהוא שבור אינו ראוי לשימוש כלל], אך אסור להחזירו לכלי בשבת<sup>2</sup>.

[ההיתר בשלשה תנאים: 1. כלי שמלאכתו להיתר. 2. הכלי ראוי לשימוש גם בלי החלק השבור. 3. החלק השבור ראוי ועומד לחזור לכלי].

לדוגמא: דלת שידה שהתפרקה ועומדת לחזור לשידה אין השידה והדלת מוקצה.

וסגירה, י"ל בשני אופנים, 1. פתיחת וסגירת דלת אינו נחשב טלטול כמש"כ המג"א סי' ש"ח סקי"ט ומחה"ש ולבושי שרד שם, ועיין לעיל סי' כ"ד הערה מ"ג. 2. הדלת מיוחדת לפתיחה וסגירה בלבד והוי כעין יחוד כלי לשימוש מסוים בלבד, כן ביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ומצינו כע"ז בתוס' בשבת דף מו: ד"ה מי שיש מוקצה לאכילה ולא לטלטול). ד. חלק של כלי מוקצה מחס"כ שנפל, דינו כמוקצה מחס"כ אפילו אם אינו מקפיד על החלק מצד עצמו כיון שעומד לחזור אל כלי שהוא מוקצה מחס"כ וכדין דלת של בית שנפלה [ומבואר כן בלשון השו"ע סי' ש"ח, ח' כל הכלים הנימלים בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהם ניטלים וכו'].

ב. סי' ש"ח, ו', ד', ח' וסקל"ה וסקכ"ז וסקל"ג. וראה היטב בהערה הקודמת.

א. בגמ' שבת דף קכג: ודף קלח: ובטושו"ע ומ"ב סי' ש"ח סעיפים ח', ט', ט"ז מבואר ד' חילוקי דינים בדין דלתות כלים שנתפרקו: א. דלת או שאר חלקים של כלי שמלאכתו להיתר שנתפרקו בין בשבת בין בער"ש והכלי עדיין ראוי לשימוש, החלק או הדלת גם כן מותרים בטלטול כיון ששייך לכלי ועומד לחזור אליו. ב. אם הכלי אינו ראוי לשימוש בלי החלק או הדלת א"כ גם הכלי וגם החלק או הדלת מוקצים שיש חשש שמא יחזירו, ולהחזירו בודאי אסור, אך אם החלק השבור אינו נמצא כאן א"כ אין הכלי מוקצה. ג. דלתות בית שנפלו, אפילו ראויים לשימוש, הם מוקצים מפני שאינם מיועדים לשימוש אלא לחזור לבית וא"כ הם מוקצה שאינם מיועדים לטלטול, ודבר שאינו עומד לשימוש מסויים אין השימוש ההוא מתירו לטלטול [ומה שמיועדים הדלתות לפתיחה



ב. כלי שמלאכתו להיתר שהתפרק חלק ממנו והכלי אינו ראוי לשימוש רגיל עד שיתחבר החלק שנשבר [כגון ספסל שהתפרק לו רגל], אם החלק השבור כאן הרי הכלי והחלק השבור מוקצה, ואם החלק השבור אינו כאן הרי הכלי אינו מוקצה ואף החלק השבור אינו מוקצה אם ראוי ועומד להתחבר חזרה לכלי.

### דלת של ארון או בית או מקרר שהתפרקו

ג. דלת של ארון בגדים גדול [שהוא מוקצה מחס"כ] וכן דלת של בית שנפלו, אפילו ראויים לשימוש מצד עצמם, דינם כמוקצה מחמת גופו.<sup>7</sup>  
 דלת של תנור חשמלי [שהוא כלי שמל"א] שנפלה, דינה ככלי שמלאכתו לאיסור, וראה בהערה ה'.  
 דין דלת של מקרר שנפלה, ראה בהערה ה'.

### דלת הזזה שנפלה

ד. דלת הזזה של חדרים או של ארון בגדים שנפלה, ראה בהערה אם מותר לטלטלה.<sup>8</sup>

ובאשר למקרר, אפשר שהוא ממחס"כ כי קובע לו מקום ולא מזיזו מפני שחושש שמא יתפרק וא"כ דינו כממחס"כ, אך בין בתנור ובין במקרר נראה שנחשבים ככלי שאינם ראוי לשימוש בלי הדלת וא"כ יהיה דינם שאם הדלת נמצאת הכל מוקצה, ואם הדלת נמצאת וקשה לתקנה, עיין לעיל הערה ג'.

ו. לכאורה תמוה איך מותר לפתוח דלת של בית הרי אם נפלה מן הבית היא מוקצה מפני שעומדת לחזור לבית ולא עומדת לטלטול כלל א"כ איך מותר לפותחה ולסוגרה, וראה בהערה א' שני ישובים לזה, א. פתיחה וסגירה לא נחשבים לטלטול. ב. הדלת מיוחדת רק לפתיחה וסגירה. ונ"מ בדלת הזזה שלכו"ע נחשב כטלטול ממש ולא כפתיחת דלת על ציר [עי' סי' רס"ה, ג' וסי' רע"ז סקי"ט שאסור לטלטל מנורה הקבועה בכותל, וע"ע מנחת שלמה ח"א סי' י' הע' ג'], ומה שמותר לפותחה צ"ל או שנחשבת דבר נפרד מן הבית או הארון, והדלת אינה מוקצה אע"פ שהם כן מוקצים, ולפי"ז אף אם נפלה מותרת

ג. סי' ש"ח, ט"ז וסקס"ח וסקס"ט. וראה בהערה א'. ואם החלק השבור כאן אך צריך ללכת לאדם אחר לתקנו, יש לעיין אם מותר לטלטלו [נוגע למעשה כשנופל בורג במשקפיים באופן שצריך ללכת לאדם אחר לתקנו], ועי' שלמי יהודה פ"ג הע' ל"ה בשם הגריש"א זצ"ל ובשו"ת קנה בושם סי' י"ט שאין זה מתיר הטלטול. וכ' השלמ"י שם ובפ"ד הע' מ"ו שאם צריך אומן מיוחד לתיקון אם כן דומה להבאת רגל אחרת ואינו מוקצה, וצ"ע. ועיין בסי' י' סעיפים כ"ה-כ"ז.

ד. סי' ש"ח סקל"ה, והטעם כיון שאינם עומדים לשימוש אלא לסגירת הבית, וכע"ז מצינו במג"א סי' ש"ח סקנ"ו - ובמ"ב שם סקק"ז הביאו - שדג מלוח חי מוקצה אף אם ראוי לכלבים כי עומד לאכילת אדם ולא לאכילת כלבים [וכע"ז בשבת קיב. ברשב"א ובמאירי לענין סנדל שנקרע שאף אם ראוי לשימוש אחר אינו מתירו בטלטול כי עומד לתיקון ולא לשימוש אחר. עוד ראיות לכלל זה הובאו לעיל סימן כ"ג הערה י"ח.

ה. מה שהתפרק מכלי שמל"א דינו ככלי שמל"א.

## כלי שמלאכתו להיתר שנשבר

ה. כלי שמלאכתו להיתר שנשבר לגמרי, אם שבריו ראויים לשימוש – אפילו שימוש אחר [אך עכ"פ יש המשתמשים בו לשימושו האחר<sup>1</sup>], דינם ככלי שמלאכתו להיתר<sup>2</sup>.

לדוגמא, עציץ שנשבר אך שבריו ראויים לשימוש נוי אחר דין שבריו ככלי שמלאכתו להיתר.

[ואם נשבר בערב שבת וזרקו לאשפה הרי השברים מוקצים<sup>3</sup>].

אם אין השברים ראויים לשימוש כלל או שאין בעולם המשתמשים בשברים לשום דבר, דינם כמוקצה מחמת גופו. [ואם השברים עלולים להזיק מותר לפנותם. סי' ש"ח, ו'. ועיין לעיל סי' כ"ד סעיף כ"ג].

## מוקצה שנשבר

ו. כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר ושבריו ראויים למלאכת היתר, דינם ככלי שמלאכתו לאיסור.

מוקצה מחמת חסרון כים שנשבר ועתה אינו מקפיד עליו ושבריו ראויים לשימוש היתר, דין השברים כמוקצה מחמת חסרון כים<sup>4</sup>.

## דין כלי חד פעמי לאחר השימוש בו

ז. כוס חד פעמי אינו נעשה מוקצה אחר שימוש, וכן כל כלי חד פעמי שיש כאלו המשתמשים בו שוב, אף אם יזרקנו לאשפה אינו נעשה מוקצה. אבל כלי חד פעמי

בשבת, ובי' המג"א בסקי"ט מצד מיגו דאיתקצאי בביהשמ"ש איתקצאי לכולי יומא, כך פי' בדבריו הגרעק"א והמחה"ש ולבושי שרד [וכאן התחדש דין מיגו דאיתקצאי אף בדבר הראוי למלאכה אחרת אלא שאינו עומד לה כי הוא יקר ובעליו מקפידים שלא להשתמש בו כל שימוש אחר, ולמד המג"א מדלתות בית שאף שראויים למלאכה מ"מ שייך בהם מיגו דאיתקצאי כיון שאינם עומדים למלאכה אלא לחזור לבית, וה"נ במוקצה מחס"כ כיון שאינו עומד בפועל לשום שימוש א"כ נחשב שאינו מוכן לשום שימוש בביהשמ"ש דאף בזה יש מיגו דאיתקצאי].

בטלטול, או כהגרי"ש אלישיב זצ"ל שהדלת מיוחדת לטלטול מסוים ולא יותר והוי כיחוד כלי לטלטול מסוים בלבד, ולפי"ז אם נפלה אסורה בטלטול שלשאר טלטול אינה מיוחדת.

ז. ע"פ המבואר לעיל הערה ד' ובסי' כ"ג הע' י"ח שדבר שאינו עומד לשימוש מסוים אין השימוש מתירו.

ח. סי' ש"ח, ו', ז'.

ט. סי' ש"ח, ז' סקל"ב.

י. מבואר בשו"ע שדין זה דוקא בכלים הניטלים

שאינן הדרך להשתמש בו כלל פעם נוספת [כגון צלחת חד פעמית שאכלו בה חמין ("טשולנט") וכדומה] נהיה מוקצה לאחר השימוש בו<sup>א</sup>.

### כפתור שנפל מבגד

ח. כפתור שנפל מבגד, אם הכפתור מיוחד לבגד מותר לטלטלו<sup>ב</sup> [אך לכתחילה אין להסתמך על היתר זה מפני כמה טעמים ולכן ראו לטלטלו בגופו<sup>ג</sup>], ויש שכתבו שאם הוא כפתור רגיל ואפשר לקחת גם כפתור אחר לבגד אסור לטלטלו<sup>ד</sup>. ואם הבגד אינו ראוי ללבישה בלא הכפתור אם כן שניהם מוקצה.

### מכסה פלסטיק של ביוב שבריציפה

ט. מכסה פלסטיק של נקודת ביוב בריציפת הבית [שאינן לו בית אחיזה] אסור להוציאו או להחזירו לשם, ואם יצא הוא מוקצה ואסור לטלטלו<sup>ה</sup>.

### טאטוא בית

י. מותר לטאטא בית מרוצף כשרוב בתי העיר מרוצפים, ואף שבטאטוא מטלטל פרוורים ואבק וקליפות ופסולת שהם מוקצה, מכמה טעמים. וראה בהערה<sup>ו</sup>.

- בדין השלכת אשפה לשקית נקיה, עיין בסי' כ"ג סעיף נ"ה.

ועיין קובץ "בנתיבות ההלכה" גליון 4 מש"כ בשם הגר"ע אויערבך שליט"א על זה.

יג. כפתור קרוע מצריך תפירה א"כ יש סברא להחמיר יותר מדלתות הכלים שמחזירים אותם בצירים למקומם, וגם כפתור חמור יותר כי בדרך כלל אין לוקחים דוקא אותו אלא לוקחים כפתורים אחרים, לכן דעת הגרשז"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל שלכתחילה לא לטלטל כפתור שנפל מבגד.

יד. שש"כ [פ' ט"ו הע' רל"ד] בשם הגרשז"א זצ"ל שאם הכפתור פשוט ומצוי שאינן מקפידים להחזיר דוקא אותו אסור בטלטול שאז אין הכפתור עומד בהכרח לחזור לבגד.

טו. סי' ש"ח, י' וסקמ"ב. וטעם היותו מוקצה מפני שעומד לחזור לשם ולא להשתמש בו שימוש אחר.

טז. בר"ן סוף פ' המצניע ובמ"ב סי' של"ז סקי"ב

יא. נתבאר לעיל [הערה ד'] שכלי חד פעמי שאינן משתמשים בו כלל ואינן עומד לשימוש אין האפשרות לשימוש בו מתירו בטלטול, א"כ כל כלי חד פעמי יש לבדוק אם יש כאלו שכן משתמשים בו שימוש נוסף או לא, וע"פ זה אם דינו ככלי שמלאכתו להיתר או כמוקצה מחמת גופו.

יב. כפתור דומה לחלק מכלי שמלאכתו להיתר שהתפרק מן הכלי ועומד לחזור לבגד ומותר לטלטלו, וכן כ' במנחת שבת סי' פ"ח סק"ב. ומצד גזירה שמא יחזיר ויתפור אין לחוש שכיון שהבגד ראוי ללבישה בלא הכפתור א"כ אף שהכפתור מסייע מעט לבגד אינו אוסרו, ובכל דלתות כלים שנפלו ברור שהדלת מסייעת לכלי אך כיון שראוי לשימוש בלא הדלת א"כ אינו מוקצה, ואם הבגד אינו ראוי לשימוש בלי הכפתור א"כ הכל מוקצה שמא יחזיר, וכמש"כ בסי' ש"ח, ט"ז.

**דיני האוכל פרי לענין הגרעינים והקליפות, והאוכל עוף לענין העצמות**  
**יא.** האוכל פרי ונשאר הקליפות והגרעינים, צריך להיזהר בכמה דברים, וחלק מהם שייכים גם לאוכל בשר עוף ונשאר העצמות, שהרי רוב גרעינים וקליפות ועצמות הם מוקצה מחמת גופו מלבד אותם הראויים למאכל בהמה או עופות או דגים שיש לו ברשותו מהם או שמצויים מהם בסביבתו ומלבד הגרעינים שרגילים לאוכלם עם הפרי".

**א.** לא יוציא את הגרעינים בידיו מפיו אלא יזרקם לפניו בלשונו".<sup>1</sup> ויש מתירים להוציאם בידיו מפיו ולהניחם לפניו מיד על השולחן אם אינו יכול לזרוקם בפיו".<sup>2</sup> ולכל השיטות יכול להחזיק הגרעינים ולאכול הפרי שמסביבו וכשיגמר הפרי יניח הגרעין מיד לפניו על השולחן.<sup>3</sup>

הנאכלים עם הפרי כגון גרעיני תפוחים ואבטיח אינם מוקצה אף שהם עתה מופרדים מהפרי, שמטעם זה דנה הגמ' לגבי תמרי ארמייתא שאם בהמה אוכלתן עם הפרי א"כ אינם מוקצים אף כשהם נפרדים מן הפרי [ב"י שם].

יח. גמ' שבת קמג. רב ששת הוה זריק להו בלישניה, וכן כתבו המג"א שם סקנ"א וסוסק"ג ושו"ע הגר"ז שם סעיף ס"ז והערוה"ש [סי' ש"ח סעיף נ"א] ומ"ב שם סקכ"ד ואגרו"מ [ח"ה סי' ט' אות ה], וכן דעת הגר"ח שליט"א.

יט. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ונראה לבאר ע"פ הבאה"ל בסי' שי"ט סוד"ה חייב וסוד"ה מתוך שהתיר ליטול העצמות מתוך הבשר ולמוצצם [משום בורר] ולא חשש למוקצה כיון שמוצצם, וה"נ כשהגרעינים בפיו ומוצצם יש להם שם אוכל ואינם מוקצה ורק כשמסירם מפיו אז הוי מוקצה ואז יניחם מיד לפניו על השולחן, והנחה לפניו על השולחן חשיבא כזריקה מידו וכמש"כ התפאר"י בדמאי פרק ז' בשם הגרעק"א. והכא לא שייך היתר מוקצה שהגיע לידו בהיתר דבמוקצה מחמת גופו לא שייך היתר זה [סי' ש"ח סקי"ג].

כ. הגר"ע אויערבך שליט"א, ואמר שטוב תמיד לעשות כן ופותר בזה חששות מוקצה.

ביארו הטעם משום שהם כגוף של רעי, אך לפי"ז הרבה פעמים אצלנו כיום אין הפסולת ברצפה בגדר גש"ר כלל. ובשעה"צ שם סק"ז כ' הטעם דהוי טלטול מן הצד לצורך שבת, והיינו שאף שנתבאר לעיל לגבי נקיון השולחן שההיתר טלטול מן הצד רק לצורך דבר המותר, מכל מקום מותר להסיר הפסולת והשולחן בטלטול מן הצד, והיינו כיון שרוצה להשתמש בשולחן והפסולת מפריעה לשימוש השולחן א"כ נחשב צורך דבר המותר, ולפי"ז רק כשהפסולת מפריעה לשימוש הבית יהיה מותר לטאטא, אמנם כאן התחדש היתר מיוחד לצורך שבת [כלומר, לצורך כבוד שבת שיהיה הבית נקי] ומקור הדין מן הרמב"ן בשבת מז: במלחמות שכ' התיירו טלטול מן הצד שתהא להם דירה נאה לכבוד שבת, וא"כ אף שהפסולת אינה מפריעה לשימוש הבית מותר לטאטא משום כבוד שבת. ובחזו"א סי' מ"ז סקכ"א כתב שטאטוא מוגדר תיקון הבית ולא טלטול פסולת ולכן מותר [עיי' לעיל סימן כ"ד הערה ע'].

יז. סי' ש"ח, כ"ט. ואם יש בע"ח של הפקר להגרי"ש אלישיב זצ"ל אינו מועיל ליתן לו שם מאכל בהמה ולגר"ח"פ שיינברג זצ"ל מועיל [ועיי' עוד לעיל סימן כ"ג סעיף ח' והערה כ"ח]. ובבאה"ל כתב [סעיף ל' ד"ה גרעיני] שגרעינים

ב. ישתדל לאוכלם במקום שיכול להשליך הקליפות והגרעינים ישר לפח או למקום שאינם מאוסים לו כל כך, או ישליכם למקום שיוכל אח"כ לסלקם בטלטול מן הצד [באופן המותר, לצורך דבר המותר<sup>א</sup>], אך לא ישליכם במקום שיצטברו יחד להיות גרף של רעי שאין עושין גרף של רעי לכתחילה<sup>ב</sup> וכשיש לו אפשרות להשליכם כנ"ל אסור לו להשליכם במקום שיצטברו יחד להיות גרף של רעי אלא א"כ חושב להסירם בטלטול מן הצד בלבד<sup>ג</sup>, ויש המתירים לאכול ולהניח כדרכו לפניו אם אינו יכול להשליך הגרעינים למקום כזה שלא יהיו שם גש"ר<sup>ד</sup>. אבל בודאי אסור לקבץ

אשי אסור אף לצורך כמש"כ בגמ' בשבת שם ובב"י הנ"ל, וכן הלכה, וברשב"א שם להדיא ביאר דהיינו לשיטת רב הונא, עיי"ש<sup>א</sup>.

ודע, שאפילו אם צוברם יחד ואינו מתכוון לפנותם אח"כ בהיתר גש"ר אלא להשאירם במקומם, גם כן אסור משום ביטול כלי מהיכנו שהופך את השולחן [והצלחת] למוקצה. ורק אם מתכוון לפנותם בטלטול מן הצד מותר.

ג. האיסור הוא רק כאשר חושב להסתמך על היתר גש"ר אבל כשחושב להסיר המוקצה בהיתר אחר כגון בטלטול מן הצד אין איסור זה, כמבואר במשנ"ב ובאה"ל סו"ס שלי"ח [וגם מש"כ שם שנוצר מזה איסור ביטול כלי מהיכנו לא שייך כאן].

ד. כן דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ באז נדברו ח"ז סי' נ"א. וביאור שיטתם שדין עשיית גש"ר לכתחילה הוא איסור ליצור לכתחילה היתר שדינו דיעבר, ודין היתר גש"ר הוא היתר דיעבר [וראה בהמשך הסעיף]. ויבואר ע"פ המבואר ביו"ד סי' פ"ד סעיף י"ג וש"ך וט"ז שם לגבי ביטול איסור לכתחילה שאף שאסור לבטל איסור לכתחילה מ"מ מותר לחמם דבש אע"פ שעיי"ז יתרוסקו וימוחו הנמלים שבו כיון שאין כוונתו במעשהו לבטל האיסור אלא להתיך הדבש, והיינו שאין איסור בעצם מה שנתבטל האיסור אלא אסור לעשות בידים מעשה של ביטול איסור, אך כשעושה מעשה לפי תומו

כא. ולצורך ניקוי השולחן חשיב צורך דבר המותר [שם סקט"ו] וכן מורה הגריש"א זצ"ל. ואף שהחזו"א בספר [בסי' מ"ז סקי"ב] כ' שצורך פינוי וניקוי שולחן לא חשיב צורך דבר המותר וא"כ אין להתיר טלטול מן הצד לצורך זה, מ"מ למעשה הקילו בביתו כך, כן שמעתי מהגרח"ק שליט"א.

כב. בגמ' שבת קמג. הני גרעינין דתמרי [שאינם ראויים לאכילה] רב הונא בריה דרב יהושע עביד להו כגרף של רעי [רש"י - צוברן לפניו עד שנמאסות בעיניו ונוטלן מפניו כגרף של רעי], א"ל רב אשי לאמימר וכי עושין גרף של רעי לכתחילה, רב ששת זריק להו בלישניה רב פפא זריק להו אחורי המיטה וכו', וכן פסק הב"י בסי' ש"ח סעיף ל' לגבי גרעינים שאין לצוברן לפניו משום עשיית גש"ר לכתחילה אלא יזרקם לאחוריו. [ובשו"ע סי' ש"ח סעיף ל"ו נפסק דין איסור עשיית גש"ר באופן כללי אך לא לגבי גרעינים]. וכ"כ בערוה"ש סי' ש"ח סעי' נ"ה ובשו"ע הגר"ז שם סעיף ס"ז [אמנם המעיין שם יוכל לדחוק שדוקא אם כוונתו לזה אבל אם אוכל כדרכו אין איסור כלל אף אם מצטברים לפניו גרעינים עד שנוצר גרף של רעי] ובתה"ד שם סעיף מ' וכן פסקו המנח"י ח"ה סי' קכ"ה ותשובות והנהגות ח"א סי' ר"ט וח"ב סי' קפ"ז.

[וחכ"א רצה ליישב ע"פ השיטמ"ק בביצה כא: שלצורך מותר עשיית גש"ר לכתחילה, אך זהו דוקא אליבא דרב הונא (ואין הלכה כן) אך לרב

ולצבור גרעינים או קליפות יחד כדי להופכם לגש"ר<sup>כ"ה</sup>.

ג. נידון זה אינו שייך כלל באוכל בשר ונשאר העצמות גרף של רעי שזה בודאי מותר<sup>כ"ו</sup>, וכן אם מחזיק גרעין ואוכל הפרי שמסביבו מותר בודאי.

ד. הטוב ביותר להניח הקליפות והגרעינים על צלחת שיש בה פת<sup>כ"ז</sup> [או שאר דבר חשוב<sup>כ"ח</sup>], אך אם אין לו אפשרות כזאת יכול גם כן להשליכם לתוך צלחת ריקה ובתנאי שיכול לנערם מן הצלחת מיד<sup>כ"ט</sup>. ואם הם לחים ומאוסים ואינו יכול להשליכם מן הצלחת מיד שלא יטנפו את ביתו אסור להניחם על צלחת ריקה בלא הנחת פת או דבר מה חשוב בצלחת לפני הקליפות<sup>ל</sup> [וראה בהערה].

לכתחילה, ולכן אם אוכל פרי ומחזיק הגרעין ואוכל הפרי סביבו אין בזה כלל עשיית גש"ר לכתחילה מטעם הנ"ל. וכן אין איסור לקחת אוכל מקדירה אע"פ שע"י כן עושה את הקדירה לגש"ר כמש"כ הבאה"ל בסי' ש"ח, ד' ד"ה כלי שהקדירה נעשית גש"ר לאחר שנטלו האוכל משם.

כז. עי' סי' ש"ח, כ"ז, וכ' בהגהת חת"ס שם ומשום הכי טוב להניח חתיכת פת בקערה ולקלוף עליה קליפת הביצים בשבת או קליפי האגוזים, וכן מבואר במג"א שם סקנ"א, ואז חשיב הכל טלטול פת שהגרעינים בטלים לפת.

כח. אז נדברו ח"ז סי' נ"א, אך במנח"י ח"ה סי' קכ"ה כתב שדוקא פת.

כט. שאז אין בזה איסור ביטול כלי מהיכנו כיון שיכול לנערם מיד [ע"פ המ"ב סי' רס"ה סק"ה ורס"ו סקכ"ז].

ל. דומיא דכלים שבירים שכ' המ"ב בסי' רס"ו סקכ"ז שיש בזה ביטול כמ"ה כיון שאינו יכול לנערם מיד וכע"ז במ"ב סי' רס"ה סק"ה לגבי שמן שאינו רוצה לנער ולתפסידו. והנה, אם הם גרף של רעי אין איסור כלל שאין כאן ביטול כלי מהיכנו כי יכול לפנותו מדין גרף של רעי [אלא ששייך איסור עשיית גש"ר לכתחילה לרוב הפוסקים הנ"ל], אך בדר"כ הקליפה הראשונה עדיין אינה גש"ר ואז יש איסור זה עד שנוצר

וממילא נתבטל האיסור מותר. וכתב הט"ז בסי' קל"ז סק"ד שהיתר זה רק כאשר אי אפשר לו בענין אחר אבל כשאפשר לו לעשות באופן אחר אסור וכע"ז כתב בסי' צ"ט סק"ז, והיינו שאין איסור בתוצאה שנתבטל האיסור אלא יש איסור לעשות כן בידיים להביא עצמו להסתמכות על היתר של דיעבד, אבל כשעושה מעשה אחר ולא מתכוין לזה ואין לו אפשרות אחרת, מותר. אך כשיכול להניחם באופן שלא ימאסו [כגון לזורקן ישר לפח או מן החלון החוצה] א"כ מעשהו מתפרש כמעשה ביטול איסור שהרי היה יכול לזורקן באופן אחר ואסור, וכע"ז מצינו בט"ז [יר"ד סי' קל"ז סק"ד וסי' צ"ט סק"ז] שכשיכול לעשות מעשהו באופן אחר נחשב מעשהו כמעשה ביטול איסור לכתחילה ואסור.

אלא שקצת יש להעיר על זה מדברי הבאה"ל בסוף סי' של"ח לגבי הנוטל נט"י שחרית והמים הם גש"ר ולא רצה להתיר מטעם זה אע"פ שנוטל לפי תומו ולכאורה אין לו אפשרות אחרת מפני הרוח רעה ששורה על המקום שנשפכו המים.

כח. זה ממש עשיית גש"ר לכתחילה ואין להתיר בשום אופן.

כו. נראה שבזה לא מיירי הגמ' כלל כשהגש"ר נוצר מאליו, ורק בגרעינים שהוא מוציאם מפיו ומניחם לפניו יש לדון להחשיבו כעושה גש"ר

ה. אף באופן שהצטברו לו גרעינים רבים ומותר לטלטלם כדין גרף של רעי, יותר טוב שינערם מן השולחן [ובאופן זה מותר אף שאינם כגרף של רעי], מאשר לסמוך על היתר גרף של רעי ולטלטלם<sup>לא</sup>. וכן אם יכול לטלטלם ע"י נכרי יעשה כן ולא יסמוך על היתר גש"ר<sup>לב</sup>.

### הוצאת המוקצה בער"ש ממגירות מטבח ומדלת המקרר

יב. נתבאר לעיל סימן כ"ד סעיף ד' שאם יש מוקצה ודבר היתר הנמצאים יחד על בסיס מותר לטלטל את הבסיס עם המוקצה בשלשה תנאים: 1. דבר ההיתר חשוב יותר מהמוקצה. 2. אין אפשרות לנער את המוקצה או את דבר ההיתר מהבסיס. 3. נצרך עכשיו לדבר ההיתר או למקומו של הבסיס<sup>לד</sup>.

כתבו הפוסקים שכמו שאם יש אפשרות לנער את המוקצה אסור לטלטלם יחד ע"י הבסיס, כך גם לא ישאיר מערב שבת מוקצה עם דבר היתר חשוב על בסיס אם יצטרך בשבת לטלטל את שניהם יחד<sup>לד</sup>.

לדוגמא: מגירת סכ"ם במטבח, מגירה של שידה, דלת מקרר שיש בהם דברי מוקצה ודברים המותרים בשימוש, יש להוציא מערב שבת את הדברים המוקצים כדי שלא להזדקק להיתר של טלטול מן הצד.

לתשומת לב, יש מקררים חדשים שתא ההקפאה נמצא בתחתית המקרר והוא נשלף כמגירה ואין אפשרות להוציא מאכלים מהתא בלי לפתוח את כל המגירה.

ויש לדעת שאם דברי האיסור [רוב הקפואים שלא מבושלים הם מוקצה!] יקרים וחשובים יותר מדברי ההיתר, יהיה אסור לפתוח בשבת את המגירה מפני שהיא בסיס למוקצה<sup>לה</sup>, וגם באופן שדברי ההיתר חשובים יותר רצוי למנוע מראש מצב שיצטרכו

הגש"ר שיש איסור ביטול כלי מהיכנו לזמן ואסור אם לא במקום הפסד [עי' סי' רס"ו סקב"ו]. ואמנם יכול להסתמך על היתר טלטול מן הצד וא"כ ה"נ לא ביטל כלי שיכול לטלטלו מיד, אך עי' לעיל סי' כ"ג סעיף ל"ד שאין היתר לטלטול מן הצד עד שיניח עליו דבר היתר חשוב יותר, וא"כ נראה שהיא גופא ביטול כמ"ה עד שיבוא הדבר היתר לטלטלו.

לב. ערוה"ש סי' ש"ח סעיף ס' וכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל [מובא בשמו בספר טלטולי שבת].

לג. סי' ש"י, ח' וסקט"ו ועי' סי' רס"ה סק"ו.

לד. שבות יצחק פ"ב בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל. ועי' בדומה לזה בתוס' שבת כג. ד"ה האי.

לה. סי' רע"ז, ג' וסי' ש"ט, ד' וסי' ש"י, ח' וסקכ"ד וסי' רע"ט סק"י.

הגש"ר שיש איסור ביטול כלי מהיכנו לזמן ואסור אם לא במקום הפסד [עי' סי' רס"ו סקב"ו]. ואמנם יכול להסתמך על היתר טלטול מן הצד וא"כ ה"נ לא ביטל כלי שיכול לטלטלו מיד, אך עי' לעיל סי' כ"ג סעיף ל"ד שאין היתר לטלטול מן הצד עד שיניח עליו דבר היתר חשוב יותר, וא"כ נראה שהיא גופא ביטול כמ"ה עד שיבוא הדבר היתר לטלטלו.

לא. אליה רבה סי' ש"ח סוף סקס"ב. אבל אם אינו יכול לנערם אינו צריך לטלטלם דוקא

בשבת לפתוח את המגירה על סמך היתר טלטול מן הצד מכיון שרוב המוצרים הינם מוקצה וכנ"ל.

### הנחת כלי תחת מים הנוטפים מן המזגן

יג. מים הנוטפים מן המזגן הם מוקצה מטעם נולד, ולכן אסור להניח כלי תחתיהם לקבל המים הנוטפים, שהרי בזה מבטל כלי מהיכנו<sup>ל</sup>, ויש כמה עצות לזה:

א. מותר להניח כלי מערב שבת על מנת שבמשך השבת יקבל מים הנוטפים לתוכו ואין זה ביטול כלי מהיכנו, כיון שמניחו מער"ש וכיון שמייחד את הכלי לכך<sup>ל</sup>. ואם הכלי בביהמ"ד או בביהכ"נ והכלי מלא מים מותר לטלטלו ולהוציאו מחוץ לביהמ"ד אם מתפללים ולומדים שם לפי שנחשב גרף של רעי ביחס לביהכנ"ס כשמתפללים ולומדים בו<sup>ל</sup>. ואח"כ אסור להחזירו תחת מי המזגן אם אינו באופן המותר וכדלקמן.

ב. להניח כלי המלא במשקה אחר [כגון שמן או חלב] ולא במים<sup>ל</sup> מתחת מי המזגן המנטפים. ואפילו אם נתרבו המים יותר מהמשקה שהיה קודם, מותר<sup>ב</sup>. אמנם הרבה פעמים המשקה המעורב הזה לא יהיה ראוי לשימוש ויהיה הכל מוקצה ושוב יש כאן ביטול כלי מהיכנו, ולכן הרבה פעמים אין עצה זו טובה למעשה.

ואם הכלי מלא במים אין עצה זו מועלת, דדבר שיש לו מתירין לא בטיל אפילו באלף, ורק מין בשאינו מינו בטל ברוב. עי' סי' ש"י סק"ל ב ובסי' ש"כ סק"ד ובסי' של"ה סק"ו ובבאר היטב [שם סק"ד] מש"כ בשם הדרכי משה.

מ. אף שבדרך כלל בדבר שנתבטל ע"י קמא קמא בטיל אמרינן שאם נתרבה האיסור "חוזר וניעור" ואסור [עי' יו"ד סי' צ"ט, ו' וסי' קל"ד, ג' וש"ך סק"ח], כאן מותר. כ"כ מג"א סי' של"ה סק"ד ומ"ב שם סק"ו, ובי' הפמ"ג כיון שהוא דבר שיהיה מותר למחר ואינו איסור בעצם לכן הקילו בזה, ובמחה"ש כ' שבאיסור ביטול כלי מהיכנו הקילו. [וע"ע בחולין פז: תוד"ה רואין לענין חוזר וניעור באיסורי דרבנן].

לו. ע"פ סי' של"ח, ח' וסק"א. והיינו, לפי שאינו יכול לנער את המים מיד מן הכלי מפני שאז תתרטב הרצפה אלא צריך להעבירו למקום אחר ולנערו וא"כ ביטל כלי מהיכנו שעה אחת, ולא גרע מכלי זכוכית שאסור לנערם על כלי לפי שאין יכול לנערם מיד מן הכלי כיון שצריך לנערם לאט לאט בזהירות שלא ישברו והוי מבטל כלי מהיכנו שעה אחת שגם זה אסור [סי' רס"ו סק"ז].

לז. סי' רס"ה, ג'.

לח. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח ק שליט"א.

לט. ובכה"ג אמרינן קמא קמא בטיל ואז אין המים מוקצה כלל ואין כאן ביטול כלי מהיכנו.



ג. להניח בכלי דבר היתר החשוב יותר מן המים, ובתנאי שצריך את דבר ההיתר או את מקומו שרק כך מותר לטלטל את הכלי משום דבר ההיתר החשוב הנצרך לו, ובתנאי שאינו יכול להפריד את דבר ההיתר מתוך המים שרק כך מותר לטלטל הכלי עם המים אגב דבר ההיתר, אבל אם אינו צריך את דבר ההיתר או שיכול להפריד את דבר ההיתר מן המים אין היתר לטלטל את הכלי וממילא יהיה אסור להניח את הכלי תחת המים שבזה הוא מבטל כלי מהיכנו<sup>מא</sup>.

ד. יש שהתירו במקום צורך גדול להניח כלי תחת המים הנוטפים<sup>מב</sup>.

### טלטול נר שהודלק לשבת כשהמדליק קיבל שבת בהדלקתו

יד. המדליק נר של שבת וקיבל על עצמו שבת בהדלקת הנר, אסור לכל אדם להשתמש בנר או לגעת בו או לטלטלו. [וראה בהערה אם דין זה נאמר בכל חפצי מוקצה של בעליו שקיבל שבת]<sup>מג</sup>.

הוא דין מוקצה שכיון שהוקצה לבעלים הוקצה לכל העולם, וכן משמע במחה"ש שם שציון למג"א סו"ס ש"ח והתם מיירי בהוקצה לבעלים נאסר לכל בטלטול מדין מוקצה. וגם בשו"ע הגר"ז סי' רס"ג בקו"א סק"ז משמע שאסור בטלטול מצד מוקצה, מפני שחלק על איסור הנגיעה והסכים לאיסור הטלטול [אך עי' תהל"ד שהבין בדבריו שגם האיסור טלטול נובע מחשש שמא יסתפק ממנו]. ולשיטתם הוא הדין לכל חפצי מוקצה שנאסרו בטלטול על כל העולם כשהבעלים קיבלו שבת.

ובאמת דבר זה צ"ב איך יתכן מוקצה לאדם שאצלו יום חול. ואפשר שלמג"א מה שמוקצה לעשירים מוקצה לעניים היינו שכיון שאצל בעליו הוא מוקצה א"כ הוא חפצא דאיסורא לכל אדם ואין זה רק איסור טלטול מוקצה אלא המוקצה הוא חפצא דאיסורא ממש לענין טלטולו כמו שהקדש חפצא דאיסורא לענין הנאתו [וכן מצינו במג"א סי' ש"י סק"ח ובמ"ב שם סקל"ב דין ביטול ברוב במוקצה ודין דבר שיל"מ אפי' באלף

מא. סי' ש"י, ח' וסקט"ו ובאה"ט סקי"ב בשם הט"ז, וע"ע סי' רס"ה סק"ו.

מב. לשיטת הטור בסוף סי' של"ח מותר להניח כלי תחת דלף שהוא מוקצה, וביאר הב"ח טעמו שהתירו כדי שלא יתלכלך הבית, ובט"ז פירש שלטור מותר לעשות גרף של רעי לכתחילה אפילו במקום הפסד כזה של לכלוך הבית וממילא אין זה ביטול כלי מהיכנו שהרי יכול אח"כ לטלטלו מדין גרף של רעי. ובחיי אדם כתב שבמקום צורך גדול אפשר לסמוך על הטור, והביאו הבאה"ל שם בד"ה אסור.

מג. מג"א סי' רס"ג סקכ"ז ומ"ב שם סקנ"ז. והנה בפמ"ג שם משמע שכל האיסור טלטול הוא רק שמא ישתמש בו אבל אין דין מוקצה קודם השבת כלל, ומה שכתב המג"א 'הוקצה לכל העולם' - היינו לשימוש, ומטעם שהוקצה למצותו, אבל לטלטל מותר, אלא שיש איסור לנגוע בו שמא ישתמש בו. אבל בתפארי"י בכלכלת שבת ובמנחת שבת [סי' ע"ה סקכ"ז] ביארו שלמג"א

## נתינת יד לתינוק המחזיק דבר מוקצה יקר

**טו.** אסור לתת יד לתינוק המחזיק בידו השניה דבר מוקצה בעל ערך יקר<sup>טו</sup> [אלא אם כן יש סכנת חולי].

### פתיחת פקק של יין ודיני הפקק אחר פתיחתו

**טז.** לכתחילה יש לפתוח בערב שבת את כל הבקבוקים. אם שכח לפתוח בקבוק מתכת [של יין ומיץ ענבים] התירו רוב הפוסקים לנקוב חור בפקק וישחיתנו וממילא כשיפתחנו לא יעשה כלי<sup>טז</sup>. ויש להקפיד לנקוב חור גדול המשחית את הפקק, ואז מיד אחרי פתיחת הבקבוק הפקק הוא מוקצה ואין להשתמש בו שוב, ואם משתמש בו שוב הרי גילה שעשה כלי ועשה איסור בפתיחת הבקבוק<sup>טז</sup>. [ויש עוד טעם לזורקו מיד אחר פתיחתו שלא יהיה איסור מחתך, וראה בהערה<sup>טז</sup>].

מבואר בסי' שי"ד, ו' שמותר. ויש האוסרים אף פתיחה בכה"ג כיון שע"י זה נעשה הבקבוק כלי, כן שמעתי מהגרח"ק שליט"א, ובי' דבריו שבסי' שי"ד, ו' החבית היתה כלי גמור אלא שהיה עליה מגופה ומותר להתיזה אך כאן אין הבקבוק כלי מושלם בהיות הפקק עליו כיון שא"א להשתמש בו כלל במצב זה.

מו. אם הפקק ראוי לשימוש א"כ עשה כלי בפתיחתו ואם אינו ראוי לשימוש א"כ הוא מוקצה. ואין זה כשברי כלים שאם עדיין ראויים לשימוש אינם נעשים מוקצים כי הפקק הרי לא היה כלי כלל עד פתיחתו ומטעם זה גופא אסור לפותחו שעתה אינו כלי ובפתיחתו עושהו כלי, וכן שמעתי מאאמו"ר שליט"א וביאר דין זה בדרור יקרא עמ' שח – שיז, עי"ש. וע"ע בארחות רבינו עמ' קמז שהקה"י זצ"ל היה מנאב חור גדול בפקק ושופך דרכו את היין בלי לפתוח אותו.

מז. נחלקו הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל בגדר מחתך כשפותח במקום מסוים מפני שחברת היצור עשתה שם מקום נח לחיתוך, ולגריש"א זצ"ל זה גופא נחשב מחתך בפקק כי רוצה את הפקק בגודל מסוים לנוחיות השימוש בו פעמים

לא בטיל השייכים בחפצא דאיסורא], וא"כ הוא הדין בנידון זה הוא חפצא דאיסורא אף למי שלא קיבל על עצמו שבת. [אך נראה שבכלי שמל"א אין דין זה שהוא רק איסור על הגברא ולא דין בחפצא שאינו מוקצה רק יש עליו איסור טלטול בגזירת כלים וכמשנ"ת בתחילת הלכות מוקצה]. ובא"ר סקל"ב פי' שדין זה דוקא במקבל שבת בטעות, אך התהל"ד הק' עליו מן המג"א סקכ"ב ושם מבואר שדין זה בכלל גווי.

מד. סי' ש"ט, א'. שמא יפול וירימנו. ובבאה"ל שם כתב שרק במקום חשש חולי סומכים על שיטת הרמב"ן שמתיר, אבל שלא במקום חשש חולי אסור, וחשש חולי אינו מצוי בימינו.

מה. הגרשז"א זצ"ל [מאור השבת ח"א מכתב י"ח] והגרי"ש אלישיב זצ"ל, ואמר הגריש"א זצ"ל שהיתר זה הוא רק למי ששכח לפתוח מער"ש אבל אין להסתמך מלכתחילה על היתר זה אלא יש לפתוח כל הבקבוקים מער"ש [ועי' שש"כ פ"ט הע' א' בשם הפוסקים כע"ז]. ויסוד היתר שע"י שמנאב את הפקק מקודם א"כ אינו יוצר פקק בעת פתיחתו כי הפקק מקולקל ומחורר כבר ואין איסור בפתיחתו. ומצד גוף הסרת הפקק

ויש המתירים להשתמש בפקק עוד גם לאחר פתיחתו באופן הזה<sup>מ</sup>. ועיין עוד לעיל סי' י"ג סעיף י'.

### מוקצה המחובר לקרקע

יז. דבר מוקצה המחובר לקרקע, אין חיבורו לקרקע מפקיעו מדין מוקצה, ויש מוקצה גם במחובר לקרקע<sup>מ</sup>. אבל אם נע על צירו בלבד מותר לטלטלו, ויש הסוברים שהטעם להיתר הוא מפני שאין בו איסור מוקצה כי מחובר לקרקע<sup>ז</sup>. עצים ופירותיהם מוקצים הם<sup>מ</sup>, אך עשבים לחים אינם מוקצים אף שמחוברים לקרקע מפני שראויים לשימוש, לקינוח, ועם כל זה אסור להזיזם שמא יתלשם<sup>ז</sup>.

### השימוש במוקצה

יח. מותר להשתמש במוקצה<sup>ז</sup>, ולכן מותר לשבת על אבן מוקצה [אך יש להימנע מלהזיז את האבן בישיבתו, אם לא במקום הצורך] או להשען על חפץ מוקצה בלי להזיזו [ארון בגדים גדול, מכונית]. ויש שכתבו שאסור לסמוך מיטה או שולחן על אבן מוקצה אלא א"כ ייחד את האבן לשימוש מער"ש<sup>ז</sup>.

נא. סי' שכ"ב, ג' וסק"ז. וגם העצים מוקצה כיון שאסורים בשימוש כמבואר בסי' של"ו, א'.

נב. סי' שי"ב, ו', וא"ר ותו"ש ומחה"ש ומ"ב שם, ודלא כהמג"א שכ' שהם מוקצים, ופי' הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה (סי' י' בהערה) שהעשבים מצד עצמם ראויים לשימוש לכן אינם מוקצה ומה שהם מחוברים לקרקע לא נותן להם דין מוקצה, אך מוקצה המחובר לקרקע אין חיבורו לקרקע מפקיע ממנו דין מוקצה. וכע"ז דעת הגרנ"ק זצ"ל.

נג. מג"א סי' ש"ח סקמ"א ומ"ב שם סקפ"ב ובסי' תק"ז סק"ח ושעה"צ סקכ"ב. ומוכח נמי מהא דטומנין בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן [סי' רנ"ט, ג'] ומבואר שאע"פ שהגיזין מוקצה מותר להטמין בהם.

נד. כן דעת הגרנ"ק זצ"ל ע"פ הרשב"א בשבת כט, אך יש להעיר שהגרעק"א בסי' שכ"ה על המג"א סק"ט דימה ישיבה על אבן לסמיכת

נוספות, ואם פותח הפקק וזורקו אין בזה איסור מחתך שאז אינו מקפיד על גודלו כלל כי הרי זורקו מיד ואז אין איסור מחתך לכו"ע.

מח. שמעתי מהגר"צ פלמן זצ"ל שאפשר לומר שהפקק באמת כלי אלא שאינו כלי גמור ובפתיחתו עושהו כלי גמור ולכן אסור מצד מכה בפטיש, אך לענין שברי כלים מספיק מה שהוא כלי אף שאינו כלי גמור ויהיה לפקק דין שברי כלים שאם ראוי לשימוש אינו מוקצה.

נט. ט"ז סי' של"ו וסק"ד ופמ"ג שם, ופמ"ג ריש סי' של"ח וכלכלת שבת סוף הל' מוקצה ושו"ע הגר"ז סי' ש"ח סעיף ד' וקיצוש"ע סי' פ' סעיף ס' וכן פסק המ"ב בסי' רע"ז סקי"ט וכ"כ במנחת שלמה ח"א סי' י' בהערה. ועי' בבאה"ל סי' רס"ה, ג' ד"ה פן וסי' רע"ז, ג' ד"ה הואיל.

נו. טור סי' תר"פ ובי"ב בסי' רע"ז, ובמ"ב לא הביאם, ועיין עוד לעיל הערה א' לגבי טלטול דלת בית טעמים נוספים להיתר פתיחת וסגירת דלת בית.

## ספק מוקצה

**יט.** דבר שלא ידוע אם הקצוהו לשימוש מער"ש או לא [וכן המוצא פרי על הארץ ואינו יודע אם נפל מער"ש או לא] וכן ספק נולד בשבת ספק נולד בער"ש, אסור, שבמוקצה החמירו חכמים ועשאוהו כשל תורה שספק מוקצה אסור<sup>יח</sup>. ואם המוקצה יתקלקל לנמרי אם לא יטלטלוהו, מותר לטלטלו<sup>יז</sup>.  
 אם מצב המוקצה ידוע אלא שיש ספק בדינו אפשר שמותר, וראה בהערה<sup>יט</sup>.

## טלטול כלי היתר לצורך מוקצה

**כ.** מותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך המוקצה, ואף אם דבר ההיתר נוגע במוקצה, ובתנאי שאין המוקצה זו בנגיעה<sup>יח</sup> [שאם המוקצה עגול אסור לנגוע בו שאז מזיזו מעט]<sup>יט</sup>.

והבאה"ל בסי' שט"ז סעיף ג' לגבי זבובים בקופסה שיכול להפריחם ולסגור התיבה ואי"צ לבדוק האם אכן יצאו כולם, כיון ששם יש ספק האם תיעשה מלאכה או לא וספק פס"ר דלשעבר מותר, אך כאן שיש בודאי מוקצה אין להתיר טלטול חפץ שאינו רואה מהו אם הוא מוקצה או לא [ואולי יש להתיר מטעם זה לפתוח מגירה כשאינו זוכר יש בה מוקצה והיא בסיס או לא, אך למעשה גם בזה אסור משום שהיא ספק מוקצה ואסור שהחמירו חכמים בספק מוקצה כבספק דאורייתא].

ומצד דבר שיש לו מתירין, מסקנת הבאה"ל בסי' תמ"ז, ב' ד"ה חמץ שאינו נחשב דבר שיל"מ [ועי' יו"ד סוף סי' ק"ב]. [ומה שכתוב בסי' שכ"ב סקי"ד ובבאה"ט סי' של"ה סק"ד שהוא דשיל"מ, היינו בדבר שלא יחזור להיות אסור בשבת הבאה].

נח. סי' ש"י, ו' וסקכ"ב [ודלא כמג"א וט"ז שם שכ' שאסור לנגוע במוקצה לצורך המוקצה] שמותר לטלטל כלי שמלאכתו להיתר לצורך המוקצה ואף לנגוע במוקצה לצורך המוקצה, וכן הוא בסי' רע"ז סקכ"ג. [אך בסי' ש"ח סקי"ז הביא המ"ב השיטות שאסור לנגוע במוקצה ולא הכריע בזה, ומיהו במקומו העיקרי הכריע להיתר].  
 נט. סי' ש"י סקכ"ג. [וע"ע לעיל סי' כ"ד סעיף ז']

מיטה על אבן ומדשרינן ישיבה על אבן א"כ משמע שמותר גם לסמוך מיטתו על אבן.

נה. סי' תצ"ז סק"ח ושעה"צ סק"י וסי' שכ"ה סקל"ב, [ויש עוד טעם מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, ונ"מ לדבר שיכול להתקלקל עד למחרתו, וכתבתי טעם זה לפי שהוא הטעם העיקרי כמבואר בשעה"צ שם], ומה שמותר לטלטל ספק בן ז' ספק בן ח' [סי' ש"ל סקל"א] צ"ל שמשום פיקו"נ של תינוק הקילו. ועי' שו"ת שבט הלוי ח"א סי' מ"ד. וע"ע בספר שערי הוראה - [בית הוראה דהגרש"א שטרן שליט"א] עמ' לד.

נו. סי' תצ"ז שעה"צ סק"י. ואם רק יתקלקל מעט, כ' השעה"צ שם שאסור.

נז. בשעה"צ סי' ש"ט סקכ"ד כ' שמקילין בספק בדין המוקצה, ולכאור' דעתו מפני שסובר שהחמירו חכמים רק בספק האם הדבר מוקצה או לא [כלומר, האם הוכן לשימוש או לא], אך במוקצה שיש ספק דיני עליו מותר, וכ"כ הפר"ח סי' תצ"ז וכן נטה הפמ"ג בפתיחה להל' יו"ט חלק ב' פ"א אות ה ואות כז. וכשיש מוקצה ושאינו מוקצה המעורבים והחדר חשוך אין להתיר לחפש את דבר ההיתר אף שאינו מכוין לטלטול המוקצה, ולא דמי למש"כ הט"ז

## השימוש במנורת שבת [שבת לאמ'פ]

**כא.** ישנם כמה סוגים של מנורות שבת שיש להם התקנה של מכסה חיצוני להסתיר את האור:

**א.** מנורת שבת (שבת לאמ'פ) - מנורה שיש לה מסביב מכסה עגול מסתובב ואפשר להזיז את המכסה ולהסתיר את האור.

**ב.** מנורה הנמצאת בתוך ארונית ואפשר לסגור את המגירה ולהסתיר את האור [יש שמחברים שעון למגירה מבחוץ].

**ג.** מנורה כעין מנורת לילה רגילה שיש לה צמוד לגוף הנורה כיסוי פלסטיק קטן שבהזזתו האור מוסתר.

שני המנורות הראשונים [א' ו-ב'] מותרים בשימוש, והטוב מכולם הוא להשתמש ב'שבת-לאמפ' שמסובבים את המכסה החיצוני העגול בלי להזיז כלל את המנורה<sup>פ</sup>.

במנורה השלישית [ג'] ישנם סוגים שאסורים בשימוש, והם המנורות שאינם יציבים מספיק וסגירת מכסה הפלסטיק גורמת למנורה עצמה לזוז מעט<sup>א</sup>.

מתכוין שאם אינו פס"ר מותר, כי אין כאן שני מעשים נפרדים אלא הכל נחשב דבר אחד רק שאינו יודע אם יזוז או לא]. ויש שטענו להקל כי העיקר הוא השעון, אבל מכיון שכל הקונים יודעים בבירור שאין הדבר נכון והעיקר הוא המנורה, בודאי עדיף להשתמש בשבת - לאמפ' הרגיל, ובלבד שיהיה חזק ויציב במקומו. ואין לדמות למש"כ המשנ"ב בסי' ש"י סקכ"ב [וסי' ש"ח סקי"ז] שאסור לגעת בביצה שמא תזוז, מכיון שביצה זזה ממש ולא 'רועדת' במקום. ומבואר במשנ"ב שם שמותר לגעת במוקצה גם לצורך המוקצה [ולמעשה כאן נוגע לצרכו שהאור כן יגיע או לא יגיע אליו].

**סא.** אע"פ שהבאנו בהערה הקודמת שאפשר לומר שהמכסה הוא דבר בפני עצמו ואינו מוקצה, מ"מ קשה לומר שייחשב ממש דבר בפני עצמו עד כדי שיהיה מותר להזיז את המנורה ע"י שמוזיז אותו מדין טלטול מן הצד שהרי סוף סוף הכל כלי אחד

**ס.** השימוש ב'שבת-לאמפ' הרגיל מבוסס על הזזת המכסה החיצוני בלי להזיז את המנורה, ומכיון שהמכסה נפרד מהמנורה אין בו איסור טלטול [כמו מכסה של פח אשפה או דלת של ארון גדול שאע"פ שהם מוקצה החלק הנפרד אינו מוקצה, ויש לזה ב' טעמים 1. פתיחת וסגירת דלת אינו נחשב טלטול כמש"כ המג"א סי' ש"ח סקי"ט ומחה"ש ולבושי שרד שם, ועי' לעיל סי' כ"ד הע' מ"ג שכן מוכח קצת מדין דלתות הבית שנפלו. 2. הדלת מיוחדת לפתיחה וסגירה בלבד והוי כעין יחוד כלי לשימוש מסוים בלבד, עי"ש בשם האגרו"מ והגר"ש אלישיב זצ"ל, ולכן השימוש במנורה זו עדיפה על פני השימוש במנורה החדשה שצריך לפתוח ולסגור מגירה בשביל להסתיר את האור והמגירה בולטת החוצה וכל תנועה בסביבה מזיזה את כל הכלי וצריך להיזהר מלהזיז את המנורה עצמה [ומשמעות המשנ"ב שאין לקרוא לזה דבר שאינו

## מוקצה בטעות

**כב.** חשב על חפץ שהוא מוקצה במציאות [כגון משום חסרון שימוש] והתברר לו בשבת שאינו מוקצה במציאות [כגון שהוכן לשימוש], הרי החפץ נשאר מוקצה לגביו<sup>כב</sup> משום מיגו דאיתקצאי<sup>כב</sup>.

חשב על חפץ שהוא מוקצה בדין והתברר לו בשבת שאינו מוקצה, יש האוסרים לטלטלו ויש המתירים לטלטלו<sup>כד</sup>.

חשב על חפץ שאינו מוקצה בדין והתברר לו בשבת שהוא מוקצה, אין עליו דין מיגו דאיתקצאי [אם חזר להיות מותר במהלך השבת] ואם היה מונח על חפץ אין לו דין בסיס<sup>כה</sup>.

ובשבת התברר שטעה בדין י"ל דהוי מוקצה, וכ"כ בהערות הגר"ש אלישיב זצ"ל ביצה דף כו: עמ' רמט. ובחזו"א [סי' מ"ט סק"ג] משמע שאין בזה איסור מוקצה וכן משמע בדברי הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פרק כ"ב הע' ל"ו והע' ל"ז], וצ"ע מאי שנא מהנ"ל שאסור, ובמנחת שלמה כתב הגרשז"א זצ"ל שיש לחלק בין אם טעה לגמרי מתחילת הקצאתו וא"כ הקצאתו מעיקרא היתה טעות שזה אינו נחשב הקצאה כלל לבין אם מתחילה הקצה באמת ואז היה איסור באמת ואח"כ השתנה המציאות להיתר (נוסף חלב ויש ששים כנגד הבשר, הבהמה נכנסה לתוך התחום) והוא לא ידע ונשארה הקצאתו הראשונה ששם נחשב מוקצה, ומ"מ קשה למעשה להקל בזה נגד הפמ"ג לאחר שגם משמעות המשנ"ב כאן גם כן כך.

**סה.** משנה ראשונה תרומות פ"ב מ"ג [לענין טעה בדין וחשב שמוותר לעשר בשבת] וחת"ס [שו"ת או"ח סוף סי' ע"ח - וכתב כן להדיא לענין בסיס], וכע"ז כ' בפיסקי ריא"ז ביצה דף לא: [והובא בשלטי גיבורים שם] לענין מי שהיה סבור שהפירות אינם מוקצה והתברר שהיו מאחורי כלי סתום [ואמנם יש לדחות כי הפירות עצמם היו ראויים ורק ההפרעה להם היתה מבחוח

ויכמו שלא נתיר להזיז כלי מוקצה ע"י דחיפת הדלת שאינה מוקצה, וגם יש לדון אם הרצון שיהיה חושך נחשב צורך דבר המותר כי אין כאן הנאה חיובית [ע"י לעיל סי' כ"ד הע' י"ב].

ולכן, אם העמודון שמחזיק את המנורה לא מספיק יציב ובהזזת המכסה גם המנורה עצמה זזה, אסור להזיז את המכסה מפני שגורם בכך שהמנורה תזוז. אמנם, פעמים שהעמודון המחזיק את המנורה 'רועד' קצת על מקומו ואינו זז ממש ודבר כזה אינו נחשב טלטול, ובביצה החשב שתזוז ממש, כן שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א.

**סב.** ואם הוא הבעלים, אפשר שממילא נאסר בטלטול לכל העולם, ע"י סי' רס"ג סקנ"ז, וצ"ע.

**סג.** סי' תצ"ח, ג' באה"ל ד"ה אם, וכן משמע שם במ"ב סקנ"ב וכ"כ הפמ"ג בסי' ש"י במ"ז סק"ד [וכתב שהלבוש מתיר, אך מלשון המ"ב שם סקי"ז שהעתיק את לשון רש"י נראה שסבר כהפמ"ג]. וע"י גם באה"ל סי' תרע"ז, ד' ד"ה לשיעור [והדוגמא שכתב שם היא טעות במציאות, ע"ש]. והדבר מובן, שהרי דין המוקצה נקבע ע"פ דעת הבעלים בין לקולא ובין לחומרא וכנ"ל בסי' כ"ג הע' ג'.

**סד.** בפמ"ג [פתיחה כוללת סדר הנהגת שואל ונשאל ח"א אות ה] כתב שאם חכם אסר דבר

למשל, היו חלות מונחות על השולחן ונודע לו בליל שבת שלא הפריש מהם חלה, אין השולחן נעשה בסיס, ויכול לנער את החלות - או לטלטלם בטלטול מן הצד על ידי השולחן עד שימצא מקום שיוכל לנערם<sup>21</sup>.

ובפמ"ג [סי' ש"י א"א סק"ח] הסתפק אם הכין קן לתרנגולים והיו שם ביצים היתר ובשבת נוספו ביצי איסור ונתערבו כולם אם יש לזה דין בסיס למ"ד ששייך בסיס באמצע שבת, ואפשר שנסתפק בדין זה אם מחשבתו שאינם מוקצה מפקיעה דין בסיס. ועי' מנחת שלמה ח"ב סי' ס"ב.

סו. סי' ש"ט, ד' וסי' ש"י, ח', וכנ"ל בסי' כ"ג סעי' ל"ד.

- והרי יש אומרים שדבר כזה לא נחשב מיגו דאיתקצאי, עי' לעיל סי' כ"ג סעי' מ"ט].

וביש"ש [ביצה פ"ג ס"ב] כתב שאם הזמין יונים ונמצאו כחושים הרי הם מוקצה, אלא ששם מיירי בהזמנה והוי הזמנה בטעות כמש"כ המח"ש סי' תצ"ז סק"ד, אבל כאן השולחן מצד עצמו אינו מוקצה אלא שאם מניח עליו מוקצה היתה הקצאה לבסיס וכנ"ל בסי' כ"ג הע' קכ"ד.

## סימן כו

## דיני אמירה לנכרי

## הקדמה

ישנם שלשה חלקים נפרדים באמירה לנכרי: א. האמירה עצמה לנכרי שיעשה מלאכה [אפילו אם אינו נהנה ממנה]. ב. ההנאה ממעשה שעשה נכרי לישראל בשבת [אפילו אם לא אמר לו לעשותה]. ג. חובת מחאה בנכרי שבא לעשות מלאכה [אפילו אם לא אמר לו לעשותה וגם לא מתכוון ליהנות ממנה].

לכל אחד מאיסורים אלו יש אופנים בהם אין את האיסור, אבל למעשה האמירה מותרת רק אם אכן אין את כל שלשת האיסורים הנ"ל, שאם אחד מהם קיים שוב אין להתיר כלל. ובעז"ה יבוארו טעמי האיסורים, גדריהם וההיתרים בכל אחד מהם, והאופנים בהם הותרו כל שלושת האיסורים הנ"ל ואפשר להתיר האמירה למעשה. ועיקר המכשולות הקיימות בעוה"ר בעניינים אלו הם מפני חיסרון בידיעת שלושת האיסורים.

## איסור אמירה לנכרי

א. החלק הראשון - אמירה לנכרי. אסור לומר לנכרי<sup>א</sup> שיעשה מלאכה בשבת<sup>ב</sup> גם אם אינו רוצה ליהנות מן המלאכה בשבת. האיסור הוא בין באמירה מערב שבת שיעשה בשבת ובין באמירה בשבת שיעשה במוצאי שבת, וכל שכן אמירה בשבת

כוללת ח"ד אות ד] שאפשר שיש בזה גם איסור דאורי' כי יש שליחות לישראל ומצד שני אפשר שיש שליחות לדבר עבירה במומר כי לא שייך לומר הייתי סבור שלא ישמע לי, עי' חו"מ סי' שפ"ח, ט"ו וש"ך שם סק"ז. וע"ע אגרו"מ ח"ג סי' מ"ג.

ב. רש"י בשבת קנג. כתב שהאיסור מפני שנראה כשלוחו [בגרעק"א סוף סי' ש"ז ביאר שאף שאין שליחות לעכו"ם מ"מ כיון דבישראל כה"ג יש שליחות אסרו חכמים גם בנכרי, וטעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין לא שייך בעכו"ם (עיין קידושין מג:), ובשו"ע הגר"ז סי' רס"ג

א. אסור לומר לישראל מומר שיעשה מלאכה בשבת מפני שיש בזה איסור של לפני עיור, ואף שהרי המומר היה יכול לעשות את המלאכה גם מקודם ואיסור לפני עיור הוא להמציא לחוטא דבר שלא היה יכול לעשותו מקודם [כתרי עברי דנהרא], מ"מ אסור, שהבקשה לעשיית מלאכה כזו שהמומר לא היה עושה אותה קודם שהישראל שומר תומ"צ ביקש ממנו היא בכלל איסור לפני עיור. פמ"ג סי' ש"ז במ"ז סוסק"א ובקה"י ח"ב סי' ז' הוכיח דין זה ממכה בנו גדול שעובר משום לפני עיור, עיי"ש. והוסיף הפמ"ג [שם ובפתיחה ליו"ט בסוף החלק הראשון ובפתיחה



שיעשה בשבת. אבל מותר לרמוז לנכרי בערב שבת שיעשה מלאכה בשבת<sup>1</sup> [אלא שאסור ליהנות מהמלאכה<sup>2</sup>]. וכן מותר לרמוז לנכרי בשבת שיעשה מלאכה במוצאי שבת<sup>3</sup>.

### רמיזה לנכרי

**ב.** איסור אמירה לנכרי הוא רק באמירה מפורשת או ברמז של ציווי [כגון, לומר: אם תדליק כאן אור לא תפסיד, או לומר: תעשה דבר מה כדי שלא יהיה חשוך כאן] או בקריאת הנכרי לביתו<sup>4</sup>, אבל רמז שאינו של ציווי [כגון לומר: "כמה חשוך כאן"] מותר מצד אמירה לנכרי אלא שבדרך כלל גם זה אסור משום הנאה ממעשה נכרי ומשום חובת מחאה, אך באופנים שאין חובת מחאה וגם אין איסור הנאה ממעשה

ג. סי' ש"ז, ב' וסק"י [והרמז המותר הוא אפילו בלשון "למה לא עשית כך בשבת שעברה"].

ד. סי' ש"ז סק"א. ופעמים שאין איסור הנאה ממעשה עכו"ם ויבואר לקמן סעיף ט' וסעיף כ"ב וכגון שמדליק נר נוסף על נר קיים.

ה. שם סעיף כ"ב וסק"ח. וגם לישראל אחר מותר לרמוז כך כמבואר שם.

ו. שגם בעצם קריאת הנכרי לביתו יש איסור כמב' בס"י ש"ז, י"ט ובס"י של"ד, כ"ו שלא התירו לקרוא לנכרי מלבד מקרים מיוחדים.

אם בקריאה לביתו אין הנכרי מבין כלל מה הישראל רוצה שהוא יעשה, א"כ לכאורה אין בכך כלום ועתה יכול לרמוז שלא בלשון ציווי באופן שאין איסור הנאה מהמעשה ואין חובת מחאה, וכן לשון השו"ע סוף סי' של"ד, אמנם דעת הגר"ש<sup>5</sup> אויערבך זצ"ל [במאור השבת ח"א עמ' תקיח] והגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ש אויערבך זצ"ל שהקריאה עצמה שוה לאמירה ואף אין הנכרי מבין לשם מה נקרא גם כן אסור לקרוא לו. ואם בא לבית הנכרי ואומר לו: "בבית שלי יש חושך". והנכרי בא מעצמו אין בזה איסור אמירה לעכו"ם כמו באמירה ברמז שלא בלשון ציווי, אלא שבדרך כלל יש איסור הנאה וחובת מחאה בנכרי.

בקו"א סק"ח ציין להגה"מ בפ"ו מהל' שבת אות ב שלחומרא יש שליחות לנכרי ונח' בזה הראשונים בתוס' ב"מ דף ע"א: ד"ה כגון, ועי' רא"ש ור"ן שם], וברש"י בע"ז דף טו. ד"ה כיון כתב שהאיסור מצד "ודבר דבר" ואמירה לנכרי הוא דיבור האסור בשבת. וכתבו בשו"ת חת"ס או"ח סי' ס' ובשו"ע הגר"ז סי' ש"ו סעיף ה' וסי' ש"ז סעיף ז' ובקצשו"ע סי' צ' סקי"ד ובאבני נזר סי' מ"ג סק"ו וסק"ט דנפק"מ באומר לנכרי מער"ש שיעשה עבורו מלאכה בשבת שרק טעם נראה כשלוחו שייך בכה"ג, וכן נפק"מ לאומר לנכרי בשבת שיעשה עבורו מלאכה במוצ"ש שרק טעם ודבר דבר שייך בכה"ג.

וברמב"ם פ"ו ה"א כתב הטעם שלא תהא שבת קלה בעיניהם ויבואו לעשות בעצמם.

וברש"י עה"ת פ' בא [יב, טז] פי' 'כל מלאכה לא יעשה בהם' - אפי' ע"י אחרים, ומשמע שיש איסור מדאורייתא ליתן לנכרי שיעשה מלאכה עבור הישראל, וברמב"ן שם כתב שאיסורו רק משום שבות וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ובב"י סוף סי' רמ"ד כתב שאיסורו מדאורייתא, ועי' ט"ז ופמ"ג סוף סי' רמ"ג מה שביארו בזה. ובמ"ב סי' רמ"ג סק"ה כתב שהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא, ועי' שעה"צ שם סק"ז. [ועי' בקה"י שבת סי' י"ד בנפק"מ שבין הטעמים הנ"ל].

נכרי מותר לרמוז לעכו"ם שלא בלשון ציווי לעשות את המלאכה [כשאין איסור בעצם הקריאה לביתו].<sup>1</sup>

### איסורי שבות

ג. איסור אמירה לנכרי הוא גם באיסורים מדרבנן,<sup>2</sup> אלא שבאיסורים מדרבנן יש אופנים בהם התירו אמירה לנכרי, ובפרטי דין זה וכן באלו איסורי דרבנן שייך ההיתר ראה לקמן סימן כ"ז סעיף א'-ב'.

### אמירה לנכרי שיעשה מלאכה לעצמו

ד. אסור לומר לנכרי שיקח דבר של ישראל ויעשה בו מלאכה בשביל הנכרי עצמו, אבל מותר לומר לו שיקח דבר שלו ויעשה בו מלאכה לעצמו.<sup>3</sup>

### הנאה ממעשה נכרי

ה. החלק השני - הנאה ממעשה נכרי. אסור ליהנות ממעשה איסור של נכרי בשבת, ואפילו אם הנכרי עשה את המלאכה מעצמו וכל שכן אם עשה את המלאכה אחרי שהישראל ביקש ממנו או רמז לו לעשותה,<sup>4</sup> אלא שיש ג' דרגות בדין זה: אם הישראל ביקש מן הנכרי שיעשה עבורו מלאכה [כגון הדלקת אור] אז צריך הישראל לצאת מן החדר המואר מפני שאסור לו ליהנות מן האור.<sup>5</sup>

ז. ונחלקו בזה המחבר והרמ"א בסי' תקט"ו, א'. ובהקדמת המ"ב לסי' תקט"ו הרחיב בזה והביא עוד נפק"מ בין הטעמים.

ז. סי' ש"ז סקע"ו, ועע"ש סקי"א וסקכ"ד. ויתבאר בעז"ה לקמן סעיף כ"ב מדוע אין חובת מחאה במקרים אלו.

ח. סי' ש"ז, ה' וסקכ"ב.

ט. סי' ש"ז, כ"א וסקע"ג.

יא. סי' רע"ו סקי"ג. ומבואר שאין היתר ליהנות מן האור אפילו בדבר שהיה יכול להסתדר בלי האור, וזה מלבד האיסור אמירה וחובת המחאה שיש, ושאינה מהוספת נר על נר קיים שאין חובת מחאה וגם מותר להנות מהאור במה שהיה יכול להנות עם הנר הראשון, שהוספת נר נחשב כדבר "מיותר" מכיון שיש לו כבר נר, ולכן אין הנכרי נראה כ"כ כשלוחו בהדלקה של הנר השני שהרי אין לישראל צורך בו כ"כ, וגם אין בו איסור הנאה מכיון שהיה יכול להסתדר גם עם הנר הראשון, אבל הדלקת נר ראשון תמיד נחשבת מעשה הנאה חשוב שאף אם יכול להסתדר בלי הנר אין ספק שהנר מטיב עמו בעצם מה שהחדר נעשה מואר

י. רש"י בביצה כד: פירש הטעם כדי שלא יהנה ממלאכת שבת ויו"ט, ותוס' שם פירש הטעם גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות מלאכה, ובמ"ב בסי' שכ"ה סקכ"ח הביא את שני הטעמים ובסי' ש"ז סקע"ב ובסי' רע"ו סק"ב כתב הטעם כתוס'. ועיין בתוס' שם שהנפק"מ בין הטעמים הוא ביו"ט שני של גלויות שלרש"י מלאכה שנעשתה ביו"ט ראשון מותרת ביו"ט שני אחר כדי שיעשו כיון שממ"נ אחד מהם חול הוא ולתוס' אסור גם ביו"ט שני שמא יאמר לו לעשות מלאכה מיו"ט ראשון כדי להשתמש בה ביו"ט שני,

אם הנכרי הדליק את האור מעצמו [ואפילו אם הישראל לא מיחה בידו, אף שעבר איסור בכך וכדלקמן סעיף י"ט-כ'] עבור הישראל, אז מותר לישראל להישאר בחדר ויכול ליהנות מהאור בדברים שהיה יכול לעשותם גם בלי האור, אבל אסור ליהנות מדברים שלא היה יכול לעשותם בלי האור [ומידת חסידות שלא ליהנות מן האור כלל]<sup>2</sup>. אם הישראל מיחה ביד הנכרי שלא יעשה את המלאכה ולא ידליק את האור [לא בהערמה!], מותר לו ליהנות מן האור אפילו בדברים שלא היה יכול לעשות בלעדיו<sup>3</sup>.

### הנאה למי שלא נעשתה המלאכה עבורו

ו. איסור הנאה הוא על כל ישראל ולא רק על זה שעבורו נעשתה המלאכה. אמנם, במלאכה דרבנן מותרת ההנאה לאחר שלא עבורו נעשתה המלאכה<sup>4</sup>, וכן באיסור תחומין [אפילו בדאורייתא] מותר לאחר שלא נעשתה המלאכה עבורו<sup>5</sup>. ויש לדעת, שאשתו ובני ביתו ואורחיו נחשבים כמוהו עצמו ולא כישראל אחר, ורק אורחים שהזמינם אחרי שהנכרי עשה את המלאכה נחשבים כישראל אחר<sup>6</sup>.

### הנאה לא ישירה

ז. איסור הנאה ממעשה עכו"ם הוא גם כאשר אין הנאה מגוף המעשה אלא שהנכרי רק נתן את האפשרות לישראל להגיע לחפץ או לאוכל<sup>7</sup>. ולכן אם נכרי פתח מקרר באיסור<sup>8</sup> או פתח קופסת שימורים או בקבוק באיסור אסור לישראל ליהנות מזה.

וכן מבואר בסי' שכ"ה סעיף ח' וסעיף י' לגבי נכרי שהביא דבר מחוץ לתחום [ועי' באה"ל סי' שי"ח, א' ד"ה אחת, ויתכן שמעשה שבת של ישראל קל יותר וכמו שאין בו דין להמתין בכדי שיעשו]. ומש"כ במ"ב סי' ש"מ סקמ"א שמותר לקרוא איגרת שפתחה נכרי באיסור, תי' הגרשו"א זצ"ל [בשש"כ פרק ל' הע' רכ"ה] ששם יש אופן המותר גם לישראל ממילא אינו נהנה ממעשהו של הנכרי, ועיין במש"כ בזה בסי' מ"א הע' קל"ז, ועכ"פ מבואר בסי' שכ"ה סקנ"ו שאף באופן כזה שיכול היה להביא בהיתר וגם לא נשתנה כלום בגוף הדבר אין להקל אם לא בשעת הדחק או צורך מצוה.

יח. נתבאר לקמן סי' כ"ז סעיף י"ב שלא שייך בהדלקת המנורה היתר של פס"ר, עיי"ש, וה"ה לענין הפעלת המנוע.

ולכן נראה כשלוחו טובא, וגם יש בזה איסור הנאה בכל גווני בעצם ההנאה שנמצא בחדר מואר גם אם יכול לשהות בחדר כשהוא חשוך.

יב. סי' רע"ו סקי"א וסקי"ג וסקי"ד. ולאכול בפני הנר הוא דבר שאי אפשר לעשותו בלי נר, באה"ל סי' רע"ו, א' ד"ה אסור.

יג. שם סקל"ו.

יד. סי' רע"ו, א' וסק"ג וסי' תקט"ו, א' וסקנ"ב וסי' שכ"ה, ח' וסקמ"א. ועי' גם בבאה"ל סי' רנ"ב, ד' ד"ה שהא"ו ובשעה"צ סי' רנ"ג סקצ"ו.

טו. סי' תקט"ו סקנ"ב, עיי"ש הטעם. ועי' במ"ב סי' שכ"ה סקמ"א טעם אחר.

טז. סי' תקט"ו סקמ"ז וסי' שכ"ה סקל"ח.

יז. מג"א ומ"ב סוף סי' תקי"ח לגבי נכרי שפתח דלת באיסור שאסור ליהנות מהפירות שבחדר,

[ואם היתה אפשרות לפותחם בהיתר והנכרי פתחם באיסור אפשר להקל לצורך גדול או לצורך מאכל חשוב שקשה להסתדר בלעדיו בשבת וכמש"כ לקמן סעיף י"ג].

### הנאה שבטלה

ח. נכרי שעשה מלאכה לישראל ולאחר זמן בטל הרווח מן המלאכה [כגון שחימם מאכל באיסור ועתה נצטנן המאכל או שבירר באיסור ואח"כ עירבב שוב וכדומה], אם המלאכה אסורה מדאורייתא וגם המלאכה נעשתה בציווי הישראל אסור למי שאמר לנכרי<sup>1</sup> ליהנות ממנה, אבל אם הנכרי עשה את המלאכה מעצמו אפילו אם המלאכה מדאורייתא או אם המלאכה מדרבנן ואפילו עשאה בציווי הישראל מותר ליהנות אחר שבטלה ההשבתה<sup>2</sup>.

### הנאה מוהסרת מפריע

ט. נכרי שכיבה אור עבור ישראל אין איסור לישון בחדר החשוך מפני שאין הנאה חיובית ממעשה העכו"ם. אמנם בדרך כלל יש חובת מחאה שלא יכבה את האור, אך אחרי שכבר כיבה אין בזה איסור הנאה ממעשה עכו"ם<sup>3</sup>. באופנים מסוימים אין חובת מחאה בסילוק נזק ואף יש היתר לומר בצורה מסוימת, ועיין לקמן סי' כ"ז סעיף ד'.

### נכרי שהדליק אור או חימום לעצמו

י. נכרי שהדליק אור או חימום<sup>4</sup> לעצמו או לצורך חולה ישראל שאין בו סכנה<sup>5</sup> מותר

המעשה למעשה סילוק נזק בעלמא והנכרי לא נראה כשלוחו של ישראל אבל בכיבוי אור המעשה נועד לגרום הנאה לישראל מהחושך שיוכל לישון שם ולכן הנכרי נראה כשלוחו של הישראל וממילא יש בזה חובת מחאה, ויתבאר עוד בעזה"י בסעיף י"ט.

כב. סי' רע"ו, א' וסק"ט, ועי' אגרו"מ ח"א סי' קכ"ג. ובימינו לכו"ע לא שייך "שמא ירבה" בחימום, ורק במדורה ששייך להוסיף עצים יתור כשיש הרבה אנשים סביב המדורה יש שהחמירו כמבוי שם.

כג. אם עשה כן לצורך הצלת נפשות, עיין לקמן סעיף י"ח.

יט. אבל לאחרים ואפילו לבני ביתו מותר ליהנות אחר שנצטנן, ורק קנס הוא למי שאמר בעצמו לנכרי. מלכים אמניך פ"ב ס"ג בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

כ. סי' רנ"ג, ה' וסקצ"ו ובאה"ל ד"ה להחם. ובסעיף א' בבאה"ל ד"ה ואם כתב שבמלאכה דרבנן הדין כן אפילו אם ציווהו הישראל. וע"ע לעיל סוף סי' ה'.

כא. בתוס' שבת קכב. כתבו דאין איסור הנאה בנכרי שכיבה דליקה, ומורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל דה"ה לכל דבר שאין בו הנאה חיובית ממעשה הנכרי אלא הנכרי רק מסלק מפריע, אמנם יש חובת מחאה מפני שרק בדליקה נחשב

לישראל ליהנות מהאור או מהחום<sup>כז</sup>. ואם אנו יודעים שהדליק את האור גם עבור עצמו וגם עבור ישראל בריא אסור לכל ישראל ליהנות מהאור. אמנם אין מוחין ביד המיקל בזה<sup>כח</sup> [ובתנאי שאינו אומר מפורש שעושה כן לצורך הישראל הבריא].

נכרי שהדליק אור עבור נכרים אחרים מותר לישראל ליהנות מהאור, ואם יש שם גם ישראלים - אם הם הרוב או מחצה על מחצה אסור ליהנות מהאור [גם למי שלא היה שם], ואם הם המיעוט מותר ליהנות מהאור או מהחום, ואם אנו יודעים שהדליק גם עבור הישראלים אפילו אם הם המיעוט אסור לכל ישראל ליהנות מהאור, ואין מוחין ביד המיקל בזה<sup>כט</sup>. נכרי שהביא דבר מחוץ לתחום לצורך עצמו או לצורך חולה ישראל דינו כנ"ל לגבי אור<sup>ל</sup>.

### נכרי שהכין אוכל לעצמו

**יא.** נכרי שאפה פת או בישל בשר לצורך עצמו או לצורך חולה ישראל שאין בו סכנה אסור לישראל ליהנות מהם בשבת בכל מקרה<sup>כ</sup>, ולצורך מצוה אפשר להקל, וכן בשעת הדחק [כגון שגר במקום שאין בו שכנים שיכול לשאול מהם פת] אפשר להקל בזה<sup>כא</sup>.

### נכרי שצד בע"ח או קטף פירות

**יב.** נכרי שצד בעלי חיים או קטף פירות לצורך עצמו, אסור לישראל ליהנות מזה בשבת בכל מקרה<sup>לב</sup>.

כד. סי' רע"ו, א', ה'.

כח. סי' שי"ח, ב' וסקי"ד וסי' שכ"ה, ד'.

כח. רמ"א סי' תקט"ו, ו' ובמ"ב סי' רע"ו סקי"ז ובאה"ל שם ד"ה ואם. אבל אם אמר מפורש שעושה לצורך הישראל הבריא, משמע בסי' שכ"ה, י"ב שאסור ליהנות.

כט. סי' שכ"ה, ד' ומ"ב שם [ובסי' שי"ח, ב' לא הוזכר היתר זה]. ובשו"ע שם פי' לצורך מצוה- כגון סעודת ברית מילה או לצורך ברכת המוציא. ל. סי' שכ"ה, ה' ומ"ב שם, כיון שהם מוקצה. ואף אם הנכרי חשב מער"ש לקטוף את הפירות אין זה מפקיע מהם דין מוקצה כיון שבפירות שגדלים והולכים לא מועיל הכנה, וגם אם הם פירות גמורים אסור לאוכלם שמא יעלה ויתלוש ובכלל זה גם פירות שנקטפו ע"י עכו"ם - שם סק"ב וסי' שי"ח סקט"ו, וממילא הם מוקצה.

כו. סי' רע"ו, ב' ומ"ב ובאה"ל שם. ועע"ש בבאה"ל ד"ה מחצה שאם יש ספק לשם מה הדליק את האור יש להחמיר אך אם יצטרף לזה עוד ספק אפשר להקל.

כז. סי' שכ"ה, ח' וסקל"א.

## הנאה ממלאכת איסור שיש לישראל אפשרות לעשותה בהיתר

יג. נכרי שעשה עבור ישראל פעולה באופן האסור והישראל היה יכול לעשות את הפעולה באופן המותר, אסור לישראל ליהנות מן המלאכה, ובכלל זה הנאה מידיעה או ממראה [וכדלקמן], ובשעת הדחק או לצורך מאכל חשוב שקשה להסתדר בלעדיו בשבת אפשר להקל בזה<sup>א</sup>. ולכן נכרי שפתח בקבוק באיסור עבור ישראל בדרך כלל אסור ליהנות מן המשקה<sup>ב</sup>.

## הנאה במוצ"ש ממלאכת נכרי

יד. איסור הנאה ממעשה נכרי ממשיך גם במוצאי שבת עד שיעבור זמן שהיה יכול לעשות את המלאכה במוצ"ש<sup>א</sup>, ושיעור זה כולל גם את ההכנות למלאכה<sup>ב</sup>. ולכן, נכרי שיצא מביתו בשבת לחברת הסעות כדי שיעשה שם את ההכנות ליציאה לאיסוף נוסעים ישראלים, צריך לשער את הזמן מעת שיצא מביתו ורק אז מותר לנסוע עמו<sup>ג</sup> [ואם יש ספק מהיכן יצא האוטובוס, יש לחשב הזמן כאילו יצא מחוץ לתחום ולא יותר<sup>ד</sup>], וכן נכרי שהכין תחזית מזג אויר בשבת עבור ישראל אסור לשמוע את התחזית במוצ"ש עד שיעבור זמן במוצ"ש שהיה יכול להכין ולערוך את התחזית<sup>ה</sup>, וכן נכרי שקטף ירקות וכדו' עבור ישראל אסור לקנותם במוצ"ש עד שיעבור זמן שהנכרי היה יכול ללכת לשדה לקטוף שם ולחזור למכור.

י"ג ס"ז.

לג. סי' ש"ז, כ' וסי' שכ"ה, ו', ז', ח'.

לד. סי' תקט"ו, א', ועי' במ"ב סי' שכ"ה סקכ"ט.

לה. ומה שהנכרי מקבל כסף עבור הנסיעה אינו מתיר כיון שיש כאן הנאה חיובית ממעשה הנכרי, ורק בנכרי המסלק נזק אמרינן שאם מקבל כסף אם כן כוונתו בשביל עצמו בלבד (עי' סי' של"ד, כ"ה וסקס"א).

ונראה, שאף אם רוב הנוסעים נכריים גם כן אסור, כיון שודאי הנהג נוסע לצורך כל הנוסעים וממילא דינו כעשה את המלאכה גם עבור הישראל ולא מועיל בזה רוב נכריים כמש"כ לעיל בסעיף י'.

לו. ע"פ המ"ב סי' שכ"ה סקל"ט.

לז. יש איסור הנאה גם ממידע שהוכן או נאמר באיסור, הגריש"א זצ"ל.

ובקובץ תשובות [ח"ג סי' ס"א] כתב הגריש"א זצ"ל שאף במקרה שאין איסור מוקצה אסור משום שמא ירבה בשבילו.

לא. סי' שכ"ה, י' וסקנ"ו ובשעה"צ סקנ"ד. ובסי' רע"ו ס"ג לגבי מוקצה היקל בזה המג"א יותר, עיי"ש במ"ב סקכ"ט וסקל"א, ויבואר לקמן, והטעם כיון שיכול לטלטל את המוקצה עצמו באופן המותר ושאינו מהבאת מים באופן האסור שהישראל היה יכול לעשות מעשה אחר ולהגיע למים בעצמו, כ"כ המח"ש שם.

לב. ואף שלא נעשה מעשה בגוף הדבר אין להתיר וכמב' שם שהאיסור גם בהוצאה מרשות לרשות, וכן מב' במ"ב סוף סי' תקי"ח וכנ"ל בסעיף ז'. ואם ישראל הסובר שהדבר מותר פתח עבור חבירו שסובר שאסור - עיין מש"כ בסי'

שיעור הזמן נקבע לפי הזמן שנצרך כדי להביא את הירקות ממקום קטיפתם למקום שהישראל נמצא שם אף שיש אפשרות לקטוף ירקות אחרים ממקום קרוב יותר.

### הנאה ממעשה שאי אפשר לעשותו במוצ"ש

**טו.** נכרי שצילם בשבת תמונה עבור הישראל [או גם עבור הישראל] ואין אפשרות לצלם תמונה זו אחר השבת [כגון שצילם אמירת תשליך או מחאה נגד חילול שבת] אסור ליהנות מן המלאכה לעולם<sup>ל</sup>, והוא הדין לכל מלאכה שאין אפשרות לעשותה אחר השבת. ואם צילם את התמונה רק עבור נכרים, תלוי אם יש חשש שמא יוסיף תמונות עבור הישראל, ונראה שבדרך כלל אין חשש ומותר<sup>ל</sup>.

### הנאה ממלאכה שנעשתה בפרהסיא

**טז.** נכרי שעשה מלאכה בפרהסיא עבור ישראל אסור ליהנות מן המלאכה לעולם, ובשעת הצורך אין להחמיר כן<sup>ב</sup>. ולישראל אחר שלא עבדו נעשתה המלאכה מותר ליהנות מן המלאכה אחר שיעבור זמן שהיה יכול לעשות כן במוצ"ש<sup>ב</sup>.

נכרי שבנה בית עבור ישראל, אם הוא שכיר יום ומקבל משכורתו לפי שעות דינו כמלאכת פרהסיא, ואם עובד בקבלנות ומקבל משכורתו לפי עבודה שעשה מותר ליהנות מהבית<sup>ב</sup>.

נכרי שחפר קבר עבור ישראל, אסור לקבור אותו שם לעולם, ומותר לקבור שם ישראל אחרי שיעבור זמן שהיה יכול לעשות כן במוצ"ש<sup>ב</sup>.  
אין להתפלל או ללמוד מספר שהודפס בשבת<sup>ב</sup>.

והוי כהדלקת נר שנו לאחד נר למאה ואין חשש שירבה כמש"כ בסי' רע"ו סק"ח.

מ. סי' שכ"ה, י"ד וסקע"ג וסי' ש"ז סקע"ג וסי' רמ"ד סקי"ט ושעה"צ שם סקכ"א.

מא. סי' שכ"ה, י"ד.

מב. סי' רמ"ד, ג' וסקי"ט וסק"כ [וע"פ פסק המ"ב בסי' שכ"ה סקע"ג לענין מלאכת פרהסיא].

מג. סי' שכ"ה, י"ד וסקע"ג, ובזה לכו"ע אסור לעולם מפני שגנאי לישראל להיקבר בקבר שמפורסם שחיללו שבת בשבילו.

מד. אגרו"מ או"ח ח"ב סי' י"ז.

לח. כיון שאין אפשרות לצלם התמונה אחר שבת א"כ אסור לעולם ולא שייך בזה בכדי שיעשו. הגריש"א זצ"ל. [איסור ההנאה הוא גם בהנאה ממראה, מלכים אמניך עמ' עג בשם פר"ח סי' תס"ז והגריש"א זצ"ל. וע"ע במ"ב סי' ש"ז סקנ"ה].

לט. להלכה נקטינן [בסי' שכ"ה סקס"ו] שאם הנכרי מכיר את הישראל אסור אף אם עשה שלא בפניו, והכא חשיב כמכירו כיון שיודע שיש עיתונים שירצו לקנות ממנו תמונות.

ומכל מקום נראה להקל כיון שאינו צריך לצלם תמונות נוספות עבור עיתונים אחרים אלא אותם תמונות שצילם עבור הנכרים יכול למכור לישראל,

## הנאה במוצ"ש ממועשה שבת של ישראל

יז. באיסור הנאה ממועשה שבת של יהודי שומר תומ"צ אין דין להמתין במוצ"ש שיעור זמן שיוכל לעשות את המלאכה במוצ"ש, מפני ב' טעמים: א. אין חשש שיאמר לו לעשות כן בשבת הבאה. ב. הישראל לא ישמע לו בשבת הבאה<sup>מ</sup>.

ובמעשה יהודי שאינו שומר תומ"צ רח"ל, נחלקו הפוסקים אם מעיקר הדין יש דין להמתין במוצ"ש בכדי שיעשה או לא<sup>מ</sup>, אך למעשה הורו גם הפוסקים המקילים שבדבר שמפורסם שנהנים ממנו [כמו נסיעה באוטובוס שיצא בשבת או קניית ירקות שנקטפו בשבת] אסור ליהנות ממנו עד זמן שיוכל לעשותו ובפרט בימינו שיש מלחמה על קדושת השבת, ורק בדברים שלא מפורסם ההנאה מהם אפשר ליהנות מהם מיד<sup>מ</sup>. [ומצד לפני עיור שהרי המומר עדיין לא הבדיל, אין לחוש, וכדלקמן סי' מ' סט"ז].

ישראל מומר שעשה מלאכת איסור עבור ישראל אחר גם כן תלוי במחלוקת זו, שאם דינו כנכרי אסור ליהנות ממלאכתו לעולם ואם דינו כשאר ישראל מותר ליהנות

י"ח הערה סי' \*] והציץ אליעזר [בח"ג סי' מ"ח], אך דעת המנחת יצחק [ח"ט סי' ל"ט] והשבט הלוי [ח"ג סי' נ"ד] והגרונ"ק זצ"ל שבמומר יש מעשה שבת כמו בנכרי כיון שיש חשש שישמע לו, שבמומר לא שייך הכלל של אין אדם חוטא ולא לו. [ועיין בשו"ת כת"ס סי' נ' שבדבר הנעשה בקביעות ודאי שאסור להנות מפני שיש בזה לפני עיור לשבתות הבאות וכעין דברי הקה"י ח"ב סי' ז' לגבי קניה מחברה המחללת שבת שהוא לפני עיור כי כשקונים הרבה צריכים לייצר גם בשבת וגם כשיתאגדו לא לקנות ממחללי שבת ממילא לא ייצרו בשבת וההימנעות מהתאגדות כזו היא בכלל לפני עיור, ולכאורה ג"כ הנסיעה באוטובוס שיצא בשבת בכלל איסור זה לכל הפחות, שהרי אם הנוסעים לא יסעו מיד במוצ"ש ממילא האוטובוסים ייצאו מאוחר יותר ולא יחללו שבת ביציאתם, והימנעות מהתאגדות כזאת היא בכלל לפני עיור].

מז. כן דעת הגרשז"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל, וכ"כ בשו"ת צ"א שם.

מה. סי' ש"ח במג"א סק"ב ובט"ז סק"א ובמ"ב סק"ה. והטעם, מפני שחמור לאינשי איסור לפני עיור יותר מאמירה לנכרי ואין חשש שיאמר לישראל אחר לחלל שבת, וגם הישראל לא ישמע לו דחזקה אין אדם חוטא ולא לו. [ועי' לשונות הראשונים בחולין טו].

מו. הפמ"ג בסי' שכ"ה סק"ב הסתפק בזה, שחשש שמא ישמע לו יש כאן [ובמומר וחילוני אין את הכלל שאין אדם חוטא ולא לן] וחשש שמא יאמר לו אין כאן מפני שאיסור לפני עיור חמור לאינשי יותר מאיסור אמירה לעכו"ם, ובסי' רע"ו במ"ז סק"ה הסתפק בזה הפמ"ג והוכיח שם שעיקר הטעם מפני שבישראל אין חשש שיאמר לו לעשות כן, ודעת הגרי"ש זצ"ל כהפמ"ג שלעיקר הדין נקטינן שיותר להנות מן המלאכה מיד כיון שאין חשש שיאמר לו לעשות כן [ומה שכ' שם הפמ"ג שלשיטה שאמירה לעכו"ם מדאורייתא א"כ שזה בחומרתה לפני עיור, אינו כההלכה כלל, דודאי נפסק להלכה שאמירה לעכו"ם שבות] וכן נוטה דעת הגרשז"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א סי'



ממלאכתו מיד במוצ"ש. ולמעשה הורו הפוסקים שבדבר שמפורסם שנהנים ממנו [כנ"ל] אין ליהנות עד זמן שהיה יכול לעשות כן במוצ"ש ובדבר שלא ידוע אפשר להקל<sup>מח</sup>.

### הנאה ממלאכה שנעשתה להצלת נפשות

יח. נכרי או ישראל שהדליקו אור או עשו מלאכה [שאינן בה חשש שמא ירבה עוד עבור ישראל בריא<sup>מח</sup>] לצורך הצלת נפשות בלבד מותר לישראל אחר ליהנות מן המלאכה בכל מקרה<sup>ז</sup>. ואם התכוונו לצורך הצלת נפשות וגם לעוד מטרה, נחלקו הראשונים בזה, ונראה שאפשר להקל בדיעבד<sup>נח</sup>. ואם עשו מלאכה שיש בה חשש

הערה קט"ו] שבמעשה לצורך הצלת נפשות שאינן בו מעשה איסור כלל לא שייך דין זה כי אם במעשה לצורך חולה שאיב"ס או לצורך עצמו שאז אם עשה גם עבור ישראל בריא יש איסור במעשהו ולכן יש גם איסור הנאה [ועייין בבאה"ל סי' רע"ו, א' ד"ה אין]. אמנם נחלקו הראשונים אם יש איסור באדם העושה מלאכה לצורך הצלת נפשות ומתכוון גם לצרכים נוספים [כגון פורס מצודה להעלות תינוק שטבע בנהר וכוונתו גם לצוד דגים] ואינו מרבה בפעולה בשביל זה, ובמ"ב בסי' שכ"ח סקל"ח נטה לאיסור בזה, אך נראה שבדיעבד אפשר להקל כיון שיש מחלוקת ראשונים בנידון זה כמש"כ שם השעה"צ סקי"ז [ועייין בספר מחנה ישראל סי' ל"א אות ב], ולכן אם עשה ישראל אפשר להקל כדין מעשה שבת בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים וכמב' במ"ב סי' שי"ח סק"ב, ונראה שגם במעשה שבת בנכרי כן הוא, אף שחמור יותר ממעשה שבת דישאל [לענין בכדי שיעשו במוצ"ש], ובפרט שפעמים התיר המ"ב אפילו אמירה גמורה לעכו"ם בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים [עייין במ"ב סי' שי"ד סקל"ז וסקל"ז ובשעה"צ סי' שכ"ה סקי"ג], ואמנם אין לדמות משם לענין אמירה בדברים אחרים שהם מחלוקת הפוסקים וכמש"כ הפמ"ג בסי' רנ"ד סקי"א ובסי' תק"ז סקט"ז, אך לענין בדיעבד אחרי שכבר עשה נראה שאפשר להשתמש בחשמל.

מח. העושה מלאכה בשבת במזיד, אסור לו לעולם ליהנות ממנה, ומ"מ אין איסור לפני עיור בקניית פירות וירקות או בנסיעה באוטובוס אחר שיעבור זמן בכדי שיעשו, מפני שמותר ליהנות מדמיה של המלאכה כמש"כ במ"ב סי' שי"ח סק"ג. אמנם בכת"ס או"ח סי' נ' ובקה"י ח"ב סי' ז' כתבו שנשאר האיסור הנאה לעולם שהרי המג"א בסי' שי"ח סק"ב כתב שהטעם שאין איסור הנאה לעולם ממעשה ישראל בשבת כשנעשה עבור אחרים הוא רק מפני שלא יאמר לו לעשות שוב וגם לא ישמע לו, ואם ננקוט שהטעם העיקרי הוא מפני שלא ישמע לו א"כ לא שייך טעם זה בישראל מומר ויהיה אסור ליהנות מהמלאכה לעולם כיון שנעשה עבור ישראל וכדין המבטל איסור לכתחילה שאסור לו ולמי שנבטל עבורו. ולמעשה הורו הפוסקים כמש"כ למעלה.

מט. כמו הדלקת אור שנר לאחד נר למאה או בהדלקת חימום כיום, ועייין לעיל סעיף י'.

נ. סי' רע"ו, א' ובאה"ל ד"ה אין. ועי' סי' שי"ח, ב'.

נא. נתבאר לעיל [סעיף י'] שנכרי העושה מלאכה עבור חולה [או לעצמו] וגם עבור ישראל בריא אסור לישראל ליהנות מן המלאכה וכהכרעת הרמ"א בסי' תקט"ו סעיף ו' והמ"ב בסי' רע"ו סקי"ז, אך דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א סי' י"ח

שמה ירבה עוד עבור ישראל בריא [כמו בישול] וכל שכן אם הרבו בפעולות עבור ישראל בריא אסור לבריאים ליהנות מן המלאכה<sup>11</sup>. ולכן, אם נכבה הגנרטור בשכונה גדולה ויתכן שיש שם חולה שיש בו סכנה שזקוק לחשמל בדחופות צריך לומר לטכנאי המתקן את התקלה שיתקן רק עבור הנצרך להצלת נפשות, ובדיעבד אם לא אמרו לו כך אלא תיקן סתם או שהוא מעצמו תיקן עבור כולם, נראה שגם כן אפשר להקל ולהשתמש בחשמל אם לא הרבה בפעולות עבור הבריאים<sup>12</sup>.

אמנם, אם הגנרטור נכבה בשכונה קטנה שיודעים שאין הצלת נפשות בהדלקה, אף אם קראו לנכרי להדליק באופן המותר [לצורך חולה שאין בו סכנה או לצורך קטנים שהרבה פעמים דינם כחולה שאין בו סכנה לענין אמירה לנכרי<sup>13</sup>], אסור ליהנות מהחשמל, אלא אם כן הנכרי המתקן תיקן רק עבור החולה שאין בו סכנה<sup>14</sup>.

### חובת מחאה

**יט.** החלק השלישי - חובת מחאה. ישראל שרואה נכרי שעומד לעשות מלאכה בעבורו בביתו של הישראלי או בחפציו של הישראלי, חייב למחות בידו ולמנוע אותו מלעשות את המלאכה, מפני ששתיקה ואי מחאה מתפרשת כהסכמה ונראה שהנכרי עושה כן בשליחותו של הישראלי<sup>15</sup>.

דין זה הוא בין בהדלקת אור בביתו של הישראלי או בחשמל של ישראל וכן בשאר מלאכות, ובין בכיבוי אור בביתו של הישראלי או בבעלותו של הישראלי ובשאר סילוקי הפרעות הגורמים הנאה ישירה לישראל<sup>16</sup>, אמנם בסילוק נזקים אין חובת מחאה וכדלקמן בסעיף כ"ב.

מחשמל שלהם יש כמה וכמה טעמים נוספים לאסור הן מצד הנאה ממעשה שבת שישנם פעולות רבות שנעשות לחסוך כסף או לצורך להגדיל ולהקטין תפוקה והן מצד חילול שם השי"ת.

נד. בפרטי הדין עיין לקמן סי' כ"ז סעיף ח'.

נה. וכמו שנתבאר בסעיף י' לגבי נכרי שעשה מלאכה עבור חולה שאיב"ס וגם עבור הבריא. [ועי' אגרו"מ ח"ד סי' ס"ד וח"א סי' קכ"ג, וצ"ע].

נו. ב"י סוף סי' רע"ו ומג"א שם סק"ד וסקי"ד ופמ"ג שם סק"ד ומ"ב שם סקי"א [ומקור הדין מרבינו שמחה המובא בהגהות מרדכי בשבת דף יט. אות תנב].

נז. כיון שהמודד לאיסור הוא אופנים בהם המעשה

נד. בדבר ששייך בו חשש שירבה בפעולה גם עבור ישראל בריא וכל שכן אם המתקן באמת מרבה בפעילות גם בשביל הבריאים, ודאי אסור ליהנות מן המלאכה, וכמב' בס"י שי"ח סעיף ב' וסקי"ד שגם בנכרי יש איסור ריבוי בשיעורין.

נג. בגנרטור אין שייך בדרך כלל ריבוי בשיעורין ולכן בדיעבד אפשר להקל בזה וכנ"ל, אך לכתחילה אסור לומר למתקן שיתקן גם עבור הבריאים אלא יש לומר לו לתקן רק עבור הצלת נפשות, ואם תיקן עבור כולם נראה שבדיעבד אפשר ליהנות מהחשמל וכנ"ל.

וה"ה לתיקוני חשמל שנעשים באיסור ע"י חברת החשמל ע"י יהודים מומרים - אלא שבהנאה

### מחאה בעבדו או בשפחתו

**ב.** ואם הנכרי עבדו או שפחתו, חייב למחות בו אפילו אם עושה מלאכה לעצמו בבית של הישראל, אלא אם כן ניכר שהמלאכה נעשית לצורך הנכרי, וכגון פעולת תיקון בחפצים של הנכרי<sup>11</sup>. ולכן עובד נכרי השכור לסייע לאדם מוגבל בקביעות יש למחות בידו שלא ידליק את האור אפילו לעצמו אלא אם כן ניכר שעושה זאת לעצמו [כגון בחדר שהוקצה רק לון]<sup>12</sup>.

### נכרי שעושה מלאכה אחר המחאה

**בא.** ישראל שמיחה בנכרי והנכרי רוצה בכל זאת לעשות עבורו את המלאכה, חייב לגרשו מביתו<sup>13</sup>.

### אופנים שאין חובת מחאה

**בב.** ובכמה אופנים אין חובת מחאה, והם כשאין הנאה ישירה לישראל ממעשהו ולכן אינו נראה כ"כ כשלוחו, ואלו הם:

**א.** כשהנכרי בא להוסיף אור נוסף על אור קיים<sup>14</sup> [או לחמם יותר מאכל שחם כבר]<sup>15</sup>.

אלא בנכרי המושכר בקביעות אצל הישראל.

**ס.** סי' רע"ו סק"א, מפני חילול השם שיחשדו בו שעשה בשבילו. ואם לא גירשו אלא רק מיחה בו והנכרי הדליק את האור [וכדומה] מותר ליהנות מן האור.

**סא.** כשהנכרי מוסיף נר נוסף אין המעשה נראה כל כך כמו שנעשה בשליחותו של הישראל, שהרי יש לישראל כבר נר אחד ויכול להסתדר גם כך. והראיה לזה שבסי' ש"ז סקע"ו וסקי"א לא הזכיר המ"ב חובת מחאה מטעם זה, ורק בסי' רע"ו סקל"ז, שהנכרי בא להדליק נר במקום שאין נר או להוסיף שמן לנר שזה נחשב כנר חדש לגבי הזמן שבו הנר היה אמור לכבות, כתב המ"ב שיש חובת מחאה. וכן מבואר בתוס' דף קכב. ויבואר לקמן בסוף סי' כ"ז.

וסברא מעין זו מבוארת בדברי ר"ת המובאים במג"א סי' רע"ו סקי"א לגבי טלטול מוקצה שכיין שהישראל היה יכול לטלטל את המוקצה בהיתר

מתפרש שנעשה בשליחותו של הישראל, ואם כן כל מעשה שגורם הנאה ישירה לישראל בכלל זה, וגם בכיבוי אור כדי לישון יש חובת מחאה, אמנם בכיבוי דליקה ובשאר סילוק נזקים אין חובת מחאה מפני שאז המעשה מתפרש כסילוק נזק ולא כגרימת הנאה לישראל ואז אמרינן שהנכרי עשה את המעשה כדי להרויח כסף עבור זה ואינו מתפרש כאילו נעשה בשליחות הישראל. וכ"כ בספר מלכים אמניך בשם מרן הגריש"א זצ"ל.

**נח.** בהגהות מרדכי שם כתב שאם הנכרי עושה מלאכה בבית של הישראל אסור אפילו אם עושה את המלאכה לעצמו, וכ"כ בט"ז סי' רמ"ד סק"א, ובפמ"ג במ"ז סק"ג ביאר שם דהיינו דוקא בעבדו או בשפחתו שנראה יותר שעושים מעשיהם בשביל אדוניהם הישראל אבל בנכרי רגיל מעלמא אין להחמיר בזה, וכן משמע במ"ב שם סק"ל. [ועע"ש במ"ב סקל"ה].

**נט.** אין הדבר תלוי בשם "עבד" גמור כמובן,

ב. כשהנכרי בא לסלק נזק [כגון לכבות דליקה]<sup>כז</sup>.

ג. כשהנכרי עושה את המלאכה לעצמו [אם אינו עבד של ישראל] אפילו בחשמל של ישראל<sup>כח</sup>.

ד. כשהנכרי מתקן חפץ של ישראל בשבת<sup>כח</sup> [באופנים המותרים]<sup>כח</sup>. ואם החפץ מפורסם שהוא של ישראל, ראה בהערה<sup>כח</sup>.

ה. כשהנכרי עושה את המלאכה בשביל בעלי חיים של ישראל<sup>כח</sup>.

ואם, ובשו"ע סי' של"ד, כ"ה וסקס"א, ועיי"ש במ"ב שאפילו הנכרי עבדו ג"כ מותר.

סד. עיין לעיל סעיף י' בפרטי ההיתר.

סה. סי' רמ"ד, ב' וסקכ"ב וסקכ"ז

סו. ועיין בפרטי הדינים בסימן כ"ח סעיף א'–ב'.

סז. בסי' רמ"ד, ד' ובבאה"ל שם ד"ה דינו מבואר שבמלאכת פרהסיה חייב למחות בידו ודלא כמש"כ בשו"ע בסי' רנ"ב סעיף ג' שרק "טוב" להחמיר בזה. וכ"כ במ"ב סי' רנ"ב סקכ"ד אמנם בסקכ"ה הביא המ"ב שמותר ליתן חלוק לנכרי לכבסו במקום גלוי מפני שאין מכירים של מי החלוק וגם מפורסם שנותנים את החלוק לכובס בקבלנות [במחיר קבוע] ולא לפי שעות עבודה ולכן לא יחשדו שנתן לכובס ע"פ שעות עבודה שזה אסור, ולפי"ז יש אופנים שאין חובת מחאה אפי' בדבר המפורסם שהוא של ישראל.

סח. סי' שכ"ה, י"ג וסקע"א.

[בטלטול מן הצד] מותר לומר לנכרי שיטלטל אפילו כדרכו. והיינו מפני שאז אינו נראה כ"כ כשלוחו כיון שהישראל היה יכול לטלטלו באופן המותר, אלא ששם אין ההיתר פשוט [עיי"ש במ"ב סקכ"ט וסקל"א], אבל לגבי חובת מחאה אפשר להקל אף לכתחילה מטעם זה, וגם בנידון דידן אינו צריך למעשה כלל אלא יכול להסתדר כך בלי שום מעשה ואינו נראה כשלוחו כלל. (ויש להעיר שכיום תוספת חשמל על נר קיים היא תוספת גדולה מאוד, הרבה יותר מאשר תוספת נר לנר קיים, ואולי נראה כשלוחו גם כשיש כבר נר דולק).

אם יש אור רק בחדר אחד, עי' לקמן סי' כ"ז הע' כ"ה אם מותר לומר לנכרי להדליק את המפסק הראשי של כל הדירה.

סב. מג"א סי' רנ"ג סקל"ח. ועיין גם בסי' רנ"ג, ה' במג"א סקל"ט שגם איסור הנאה אין בזה וכן פסק המ"ב בסקע"ז.

סג. שבת דף קכא. ועיי"ש בתוס' דף קכב. ד"ה

סימן כז

## היתרים באמירה לנכרי

ישנם היתרים בדיני אמירה לנכרי המתירים גם את האמירה לעכו"ם וגם את ההנאה ממעשיו ומועילים שגם לא תהיה חובת מחאה, ויפורטו כאן בעז"ה. ויש לשים לב שהכותרות לסעיפים אינם דוקא להיתרים מוחלטים, אלא לנידון האם מצב פלוני מתיר או לא.

## אמירה לנכרי באיסורי שבות

א. היתר א' - אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן. איסור אמירה לנכרי שייך גם באיסור דרבנן אבל במקום מצוה או בהפסד מרובה<sup>א</sup> או במקום חולי קצת או במקום כבוד הבריות<sup>ב</sup> מותר לומר לנכרי שיעשה איסור דרבנן, ולגבי שאר צורך גדול ראה בהערה<sup>ג</sup>. צרכי שמחת חתן וכלה, וכן צרכי קידוש, חלות ותבשיל חם לסעודת שבת<sup>ד</sup> נחשבים צורך מצוה, ואין למחות ביד המקילים לומר גם לצרכי מזון שקשה להסתדר בלעדיו לסעודת שבת<sup>ה</sup>.

שהכוונה להפסד מרובה בלבד כמש"כ במג"א. אמנם בסי' שי"א, ב' כתב הגר"א שמותר לומר לנכרי לטלטל מת לצורך כהנים שהוא לצורך גדול וכ"כ במ"ב שם סק"ד שמותר במקום צורך גדול, וגם בבאה"ל סי' ש"מ סעיף י"ג ד"ה הנייר משמע כן, ואולי יש צרכים מיוחדים שמותר וכעין מה שכתב המ"ב בסי' שמ"ב סק"ה ובשעה"צ שם סק"ד שרק בשעת הדחק גדול ובדבר שיצטער עליו בשבת התירו בבין השמשות. וכעין זה במ"ב בסי' רס"א סקט"ז לגבי היתר אמירה לעכו"ם בבין השמשות.

ד. וכן טלטול נר להאיר בסעודה [כמבו' בסי' רע"ו, ב'], ונראה שגם מקום נח לאכול בכלל היתר זה [כלומר, שאם אי אפשר לשהות בחדר המיועד לאכילה מאיזה סיבה וע"י איסור דרבנן יוכל לשהות שם אפשר שיש להקל לומר לנכרי לסלק המפריע].

ה. סי' רע"ו, ב' וסק"כ ושעה"צ סקכ"ז, ופמ"ג

א. המ"ב בסי' ש"ז סקכ"ב פסק כהמג"א שההיתר רק בהפסד מרובה, אמנם בכמה מקומות היתר בהפסדים שלכאורה אינם גדולים כל כך, כמו בסי' שט"ז סקל"ג לגבי הפסד חבית של מים ובסי' תק"י סקכ"ג לגבי הפסד השומן הצף על פני החלב, ואפשר שבזמניהם היה נחשב הפסדים אלו להפסד מרובה. ועיין בביאור הגר"א יו"ד סי' קנ"ז סק"ד שאסר לומר אף בהפסד ממון. ולענין ספק מצוה, עי' תרנ"ה בשעה"צ סק"א. ב. סי' ש"ב סקל"ו ושעה"צ סקמ"ד וסי' שי"א סקי"ב.

ג. הכרעת המג"א בסי' ש"ז סק"ז שאין להחיר כי אם בהפסד מרובה ולא בשאר צורך גדול, וכן הוא במ"ב שם סקכ"ב. ואמנם במ"ב סי' שי"ז סקכ"ה ובסי' שכ"ה סק"ס הזכיר לשון צורך גדול בהיתר אמירה לעכו"ם בשבות, אך אפשר שכוונתו שם ע"פ לשון השו"ע בסי' ש"ז סעיף ה' "צורך הרבה" והביאור כמו שפירש במקומו

ההיתר הוא רק באופן שנודע לו מההפסד המרובה בשבת עצמה ולא ידע על כך מקודם לכך.<sup>1</sup>

### איזה איסורי שבות כלולים בהיתר

ב. איסורים דרבנן הם או איסורים שנתקנו ע"י חז"ל או איסורים שעיקרם דאורייתא אלא שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה [מלבד כיבוי ועוד כמבואר בהערה<sup>1</sup>] או איסורים שעיקרם דאורייתא אלא שעושה שינוי בצורת עשיית המלאכה [כגון בורר בקנון ותמחוי במקום בנפה וכברה]<sup>2</sup>, אך מלאכה שעיקרה מדאורייתא והשינוי רק באופן עשיית הפעולה [כגון בורר בנפה וכברה כלאחר יד] אינה בכלל ההיתר<sup>3</sup>, וכן

שאמירה לנכרי לעשות משאצ"ג מיקרי שבות דשבות ומותר במקום כבוד הבריות וכן כתב במ"ב סי' שט"ז סקמ"ו וסקמ"ח.

ולכן נראה שהוא פירש דברי הר"ן כפשוטם שרק בכיבוי אסור כי לא ניכר בזה שאינו צריך לגופה - דהיינו לפחמים, וכן בשאר דברים שאינם ניכרים שלא צריך לגופם, אבל בדברים שניכר בהם - מותר. ולכן אפשר שהמג"א בסי' שי"א סקי"ג שאסר לומר לנכרי בהוצאת מת לדה"ר שהוא משאצ"ג הוא מפני שאין הכל יודעים שהוצאת מת לקוברו נחשבת משאצ"ג ולכן שאני מכרמלית וכמש"כ שם הרמב"ן [ומש"כ שם לאסור משום כבוד המת היינו במלאכה דאורייתא, עיי"ש]. ועי' גם בי' הגר"א סי' תצ"ח סוסקל"ב.

ח. נקה"כ ביו"ד סי' קצ"ח ומ"ב סי' ש"מ סק"ג שעכו"ם הנוטל ציפורניים בשינוי חשיב שבות דשבות אפי' למי שסובר שגזיזת ציפורניים נחשבת מלאכה הצריכה לגופה, משום שנטל הציפורניים ביד ולא בכלי, והיינו משום שבגוזז צורת המלאכה היא בכלי כמבואר בשבת דף עד. ; וכשקוצץ בשינוי משנה מצורת המלאכה כברירה בקנון ותמחוי שהוא שינוי מצורת מלאכת בורר שדרכה בנפה וכברה.

ט. הגר"ע אוערבוך שליט"א בשם הגרשז"א זצ"ל והגר"ש"א זצ"ל. ובפמ"ג בסי' תרנ"ה הסתפק

סי' ש"ז בא"א סק"ז וסי' רע"ו סק"ט שכל סעודת שבת ושמחת חתן וכלה הוי צורך מצוה. אמנם בפמ"ג סי' תקי' במ"ז סק"ז ובמ"ב סי' שכ"ה סק"ס כתב שההיתר רק לצורך קידוש או התבשיל החם שהוכן לשבת. ושם סק"ב כתב שאין למחות ביד המקילים לומר לצורך שיכר וכיוצא בו מדברים שקשה בלעדיהם אבל פירות ושאר דברים שאינם צורך כ"כ אין להיתר. ו. שעה"צ סי' רמ"ד סקל"ה.

ז. בר"ן בשבת [דף סא. בדפי הרי"ף ד"ה ובמקום] כתב שאסור לומר לנכרי לכבות דליקה אף שהכיבוי הוא משאצ"ג ויש הפסד מרובה מפני שאם היה צריך לגופה היה אסור מן התורה ואין הכל בקיאין לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה. והביאו המג"א בסי' ש"ז סק"ז ובסי' של"ד סק"ל והשעה"צ בסי' של"ד סקנ"ז. ובגרעק"א בתשובה י"ז למד מדברי הר"ן שאין להתיר אמירה לעכו"ם לעשות כל משאצ"ג כיון שעיקרו מדאורייתא, אבל בנקה"כ יו"ד סי' קצ"ח סי"ח ובמג"א ומ"ב ובאה"ל ריש סי' ש"מ התירו לומר לנכרי שיקצוץ הציפורניים אפילו בכלי [כשאין אפשרות שיקצצם בשינוי] כיון שלרוב הפוסקים נחשב למלאכה שאצ"ג וכן בבאה"ל שם סי"ג ד"ה הנייר מבואר שגם משאצ"ג נחשבת שבות ומותר לנכרי לעשות משאצ"ג לצורך גדול וכן בשעה"צ סי' ש"ב סקמ"ד כתב

מלאכה שעיקרה דאורייתא הנעשית בשני נכרים יחד כשאחד יכול לעשותה אינה בכלל ההיתר אף ששנים שעשו מלאכה כזאת יחד פטורים.<sup>1</sup>

### אמירה לנכרי בבין השמשות

ג. היתר ב' - אמירה לעבו"ם בבין השמשות. מותר לומר לנכרי שיעשה מלאכה דאורייתא בבין השמשות לצורך מצוה או בהפסד מרובה או לצורך גדול מאוד שמצטער בחסרונו [ועיין בהערה כ\*], וכן מותר לישראל לעשות מלאכה דרבנן בבין השמשות לצרכים אלו, ואפילו כבר קיבל על עצמו שבת<sup>2</sup>. ההיתר הוא עד 11 דקות אחרי השקיעה<sup>3</sup>, ובתנאי שהנכרי יסיים את המלאכה עד 13.5 דקות אחרי השקיעה<sup>4</sup>.

לפי יציאת ג' כוכבים כבשאר מקומות [עין בטור סי' רצ"ג שכתב שיציאת השבת הוא אחרי הילוך ג' רבעי מיל, ותמה עליו הבי"י הרי הזמן נמדד ביציאת ג' כוכבים, וכן פסק בשו"ע שם. וכן פסק השו"ע בסי' רל"ה לגבי קר"ש של ערבית] מפני שיש מחלוקת בזמן יציאת הכוכבים דלר' יהודה הוא הילוך ג' רבעי מיל אחרי שקה"ח ולר' יוסי צאה"כ הוא כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וזמנו הוא אחרי זמנו דר' יהודה כמבו' בסוגית הגמ' בשבת דף לד:--לה. [ובתוס' שם לה: הסתפקו אם זמנו של ר' יוסי הוא מיד אחרי זמנו של ר' יהודה או מתאחר הרבה אחריו]. ולהלכה נקטינן כתרווייהו לחומרא, כר' יהודה בכניסת שבת וכר' יוסי ביציאתה וכן לענין קר"ש נקטינן כר' יוסי לחומרא. ובאמת שיעור ראיית ג' כוכבים שלנו מאוחר יותר מזמן הילוך ג' רבעי מיל. וע"ע בסי' רס"ג סק"ו ובאה"ל סי' רס"א, א' וסי' שמ"ה וסי' תפ"ט, ב' מש"כ על זה. וע"ע בסי' רס"א סוף סק"ג שג' רבעי מיל הם רק ביומי ניסן ותשרי ובבבל, ולכן למעשה אין לסמוך על שיעור זה ביציאת השבת אלא רק על יציאת ג' כוכבים.

ובבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר כתב שאפשר שמעט סמוך ללילה אסור משום תוספת שבת, ולכן יש להפחית כמה דקות משיעור זמן של 13.5 דקות אחרי השקיעה.

יד. שהרי אסור לומר לנכרי בערב שבת שיעשה

בדין זה. ועיין בספר מלכים אמניך [פ"ו הערה י"ב] מה שהוכיח הגר"י זילברשטיין לאיסור.

י. אף ששניים שעשו מלאכה שיכולה להיעשות ע"י אחד איסורם רק מדרבנן [סי' שט"ז, ה']. מ"מ אינו מצטרף להיחשב שבות דשבות לענין זה. שו"ת באר יצחק סי' י"ד ענף ט' ומלכים אמניך פ"ו סעיף ה'. ונראה, שמטעם זה אין להקל שקטן ידליק את האור בשינוי או בשניים קטנים יחד [שהרי לכמה ראשונים מותר לספות בידים לקטן איסור דרבנן לצרכו, עי' לקמן סי' מ"א הע' ד'], משום שהם דרבנן חמורים שעיקרם מדאורי' ובוה אין להקל.

יא. ואפילו כל הציבור קיבל שבת גם כן מותר דאמירה לנכרי קיל טפי. מג"א סי' רס"א סק"ז ומ"ב שם סק"ז. ויל"ע אם יחיד קיבל על עצמו שבת אחרי השקיעה שחמיר יותר מקבלה שקודם שקיעה כמש"כ בשעה"צ סי' תקכ"ז סק"ט, אם חמור יותר גם מקבלת שבת בציבור לענין איסור אמירה לנכרי.

יב. סי' שמ"ב וסי' רס"א, א' ומ"ב שם.

יג. בשו"ע סי' רס"א, ב' כתב ששיעור בין השמשות הוא מהלך ג' רבעי מיל, והוא כ-13.5 דקות, [ששיעור מיל הוא 18 דקות כמבואר בסי' תנ"ט, ב' ובסי' רס"א, א', וביו"ד סי' ס"ט, ו' ובמ"ב סי' רל"ה סק"ד], ובוה אין הזמן נמדד

בבין השמשות במוצאי שבת לא שייך ההיתר<sup>יב</sup>. ולצורך מצוה אפשר להקל גם בבין השמשות של מוצאי שבת<sup>יג</sup>.

- לענין אמירה לנכרי בתוספת שבת קודם שקיעה, עיין לקמן סעיף י"ח.

### הצלה מנזק

ד. היתר ג' - הצלה מנזק. אם פורצת שריפה או שיש חשש לנזק [וראה בהערה!], כגון שנגמרו המים במיחם חשמלי וחושש לנזקים למיחם או למערכת החשמל בבית, מותר לקרוא לנכרי לבית ואף מותר לומר לו "כל המכבה אינו מפסיד" או "כל מי שמונע הנזק אינו מפסיד"<sup>יד</sup>, אך אסור לומר לו "אם תכבה לא תפסיד", וכל שכן שאסור לומר לו מפורש לעשות מלאכה להציל מנזק<sup>טו</sup>.

וכן מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי לכבות אור או מכונה כדי לחסוך בתשלום החשמל, אבל אסור לומר בנוסח 'כל המכבה אינו מפסיד' מפני שאינו בהול, אלא ההיתר רק לרמוז שלא בלשון ציווי [וגם לא יקרא לו לבוא לביתו אלא יאמר לו 'יש לי בעיה בבית' והנכרי מעצמו יבין ויבוא, וכן"ל בסי' כ"ו הע' ו'].<sup>טז</sup>. [אם רוצה לכבותם כי הם מפריעים לו (באור או ברעש), אסור לרמוז לנכרי בכלל].

יח. סי' של"ד, כ"ו וסי' ש"ז, י"ט, והיינו מפני שאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו אמירה כזאת יבוא לעשות מלאכת איסור בידים, מ"ב שם ושם. ואינו דומה להיתר ב' ששם מותר גם פעולות שיש בהם מעשה חיובי וכאן הותר רק פעולות הצלה מנזק [דהיינו אם נכבה החשמל בדירה ותוכן המקרר עלול להתקלקל אין היתר של הצלה מנזק לומר לנכרי להדליקו שוב כיון שהפעולה חיובית ולא כפעולת הצלה מנזק, אבל באיסורים דרבנן מותר לומר לנכרי לעשות גם פעולה חיובית בהפסד מרובה].

יט. סי' ש"ז סק"ע וסי' של"ד סקס"ח. ואף שדליקה היא משאצל"ג שאיסורה מדרבנן, וכמו שנתבאר לעיל, ובדליקה יש טעם נוסף שאם נתיר לו לומר מפורש לכבות עלול לכבות בעצמו מתוך שהוא בהול על ממונו.

כ. איסור אמירה אין בכה"ג כיון שרמז שלא בלשון ציווי, וגם איסור הנאה אין כמו שנתבאר

מלאכה בשבת [סי' ש"ז, ב'], ונתבאר לעיל בסי' כ"ו סעיף א' [ותוספת שבת לא שייך בנכרי].

טו. מסקנת הבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה בין, מטעם שיש להחמיר כבין השמשות דר' יוסי שהוא רגע אחד וזמנו מיד אחרי בין השמשות דר' יהודה, ולשיטתו עד זמן זה עדיין אינו בין השמשות אלא יום גמור.

טז. פמ"ג בא"א סי' רע"ט סק"ט ומ"ב שם סקכ"ד.

יז. בבאה"ל סי' של"ד כתב שכן הדין בכל נזק אפי' אם ידע עליו קודם שבת, אך המ"ב שם סק"ע כתב שהאחרונים לא העתיקוהו ומשמע דלא פשיטא להו דין זה. [ולענין גודל ההפסד - לא הזכירו הפוסקים הפסד מרובה כמו בהיתר אמירה לעכו"ם באיסור שבות]. ודע, שאין להתיר משום כך אמירה לנכרי לחבר מקרר לחשמל כיון שיש בזה הנאה חיובית ולא רק הצלה מנזק, וממילא נראה כשלוחו.



## לגרום לנכרי שידליק אור לצרכו

ה. היתר ד' - לצרכו. [עייין לעיל סימן כ"ו סעיף י' בפרטי ההיתר]. מותר לתת לנכרי שאינו עבדו<sup>כא</sup> מזון לאכול ולשם כך יצטרך להדליק את האור עבור עצמו בלבד. ואם ידוע לנו [כפי שמצוי בדרך כלל] שמדליק את האור גם עבור הישראל אסור, ואין מוחין ביד המקילין בזה<sup>כב</sup>, וכנ"ל שם. ולכן, כיום, כמעט אין אפשרות להשתמש בהיתר זה.

## הנאה שאינה נצרכת כל כך

ו. היתר ה' - הנאה שאינה נצרכת כל כך. מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי להוסיף אור על אור קיים או להוסיף חימום לבית שכבר חם<sup>כג</sup> או לחמם יותר מאכל שכבר חם, ולכן אם נכבה האור בחדר שדולקים בו נרות שבת מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי להדליק בחדר הזה<sup>כד</sup> את האור, וכן בית שסמוך לתאורת רחוב ויש אור מבחוץ בכל הבית [ראה בהערה] ונכבה האור בכל הבית מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי להדליק את האור בבית<sup>כה</sup>.

של זמנם בסי' רע"ו סק"ט, ומש"כ המ"ב שם סקל"ג לענין הוספת עצים למדורה היינו דוקא במדורה שלהם שיש חשש שמא ירבה בעצים. ומש"כ המ"ב שם סקמ"ב שאם בית החורף עדיין חם אסור לומר לנכרי לחממו היינו משום שהנכרי מחמם לזמן שהיה אמור להיות קר לגמרי.

כד. אבל אם יש נרות רק בחדר אחד ובשאר החדרים חשוך לגמרי או שבהדלקת המפסק הראשי של הבית יידלק גם המקרר אין היתר לומר לנכרי שלא בלשון ציווי להדליק את המפסק הראשי של הבית כיון שביחס לשאר החדרים יש חובת מחאה, ואם הדליק יש גם איסור הנאה בשאר החדרים, ורק ביחס לחדר שבו יש כבר אור אין חובת מחאה מפני שאינו נראה כ"כ כשלוחו כשיכול להסתדר גם בלי מעשהו של הנכרי וגם אין איסור הנאה שאין הנאה כ"כ בתוספת אור.

כה. סי' ש"ז סקע"ו, וכע"ז סי' רע"ו סקל"ד וסי' רנ"ב סק"ל. ונראה, שאף אם אמר לעכו"ם

לעיל, וגם חובת מחאה אין כיון שמעשהו מעשה הצלת ממון כמו דליקה ואינו מעשה הנאה ישירה לישראל וזה מותר לכו"ע [אפילו אם ידע מער"ש שיצטרך להגיע לזה], אבל אם הנכרי מכבה את האור כדי שהישראל יוכל לישון שם יש חובת מחאה, וכמו שנתבאר לעיל סימן כ"ו סעיף י"ט.

כא. בעבדו יש למחות אם משתמש בחשמל של ישראל או שמדליק בבית הישראל, וכנ"ל סי' כ"ו סעיף כ'.

כב. עי' סי' רע"ו סקי"ז ובאה"ל ד"ה ואם. וע"ע במכתב הגר"ע אויערבך שליט"א בסוף ספר מלכים אמניך סי' ד'.

וההיתר הוא רק אם הנכרי מדליק רק לעצמו [וכעין המעשה שאירע עם הקה"י זצ"ל שקרא לנכרי והביא לו אוכל והנכרי הדליק את האור לעצמו וכשגמר לאכול כיבה את האור, שאז ברור שהדליק את האור עבור עצמו בלבד].

כג. דין חימום שלנו הוא כדין אור כיון שלא שייך בזה חשש שמא ירבה בעצים כבמדורה

ודע, שאסור ליהנות מהאור הנוסף לדברים שלא היה ליהנות מהאור הראשון, ולכן אסור לקרוא לאור החשמל אם לא היה יכול לקרוא לאור הנרות, וכן אחרי שכבה הנר הראשון אסור ליהנות מהאור הנוסף [ולכן אחרי שכבו נרות השבת אסור ליהנות מהאור] וראה בהערה<sup>כ</sup>. ועיין לעיל סי' כ"ו הערה ו' היאך יקרא לנכרי לביתו<sup>כ</sup>.

### פעולה שאפשר לעשותה בהיתר או באיסור

ז. היתר ו' - פעולה שאפשר לעשותה בהיתר או באיסור. מותר לומר לנכרי לעשות פעולה שאפשר לעשותה בהיתר, אף שהוא עושה אותה באיסור כדי להקל על עצמו<sup>כ</sup>. ולכן מותר לומר לנכרי לשטוף כלים אף שהוא שוטף באופן האסור [עם מים חמים וכדומה] וכן מותר לומר לנכרי להעלות חפץ לקומה גבוהה [ויש מדרגות] והוא משתמש במעלית לעצמו, ובתנאי שהישראל אינו נהנה ממה שהנכרי גמר מהר יותר את מלאכתו בגלל שעשאה באופן האסור [וכגון שציווהו לשטוף כלים לצורך סעודת הבוקר בין אם יגמור עוד שעה ובין יגמור לאחר כמה שעות], אבל כשהישראל נהנה מצורת המלאכה באיסור [כגון שעל ידי כך הנכרי פנוי לעבודה נוספת עבור הישראל] אסור לומר לו כן, ואם הנכרי עשה את המלאכה אסור ליהנות מזה<sup>כ</sup>.

וכן אם אי אפשר לעשות את הפעולה בלי המלאכה האסורה [כגון שיש לכלוך גדול במיוחד ואי אפשר לנקותו בדרך היתר, או שאומר לו להעלות דבר כבד לקומה גבוהה ואי אפשר לעשות כן ברגל], גם כן אסור לומר לו<sup>ל</sup>.

יתקנו בשבת ובתנאי שאינו אומר לו כך במפורש [ועוד תנאים, עיין לקמן סי' כ"ח סעיף א'-ב] שמותר כמב' בס' רנ"ב, ד' ובמג"א סק"ח [ובמ"ב סק"ב] ובמג"א סי' רמ"ז סק"ב [ובמ"ב סק"ג], ומשמע דה"ה לכל דבר שיש אפשרות לעשותו בהיתר ובאיסור והנכרי עושהו מעצמו באופן שאין איסור באמירה.

כט. סי' רמ"ד, ה' וסק"ט וסק"ל. ועיין במנח"י ח"ד סי' כ"ה שכתב כעין זה. והיינו שבאופן זה יש חובת מחאה שלא יעשה כן כיון שנראה שעושה באופן האסור בשליחותו של הישראל שהרי הישראל מרויח מזה.

ל. שאז אין זה נחשב שהמלאכה נעשית לצרכו של הנכרי אלא לצרכו של הישראל ונחשב שאמר לו מפורש שיעשה את המלאכה האסורה, ע"פ סי'

להוסיף אור, ועבר על אמירה לעכו"ם, מ"מ אין איסור הנאה ממעשה עכו"ם ככה"ג, ומה שהיה יכול לעשות לאור הנר הראשון מותר גם כאן.

כו. סי' רע"ו, ד' וסק"כ. וכתב הבאה"ל שם ד"ה אבל ששיטת הט"ז שאפשר להשתמש בנר לעולם גם אחרי שכבה הנר הראשון, ובשעת הדחק שתלוי בזה עונג שבת המיקל יש לו על מי לסמוך.

כז. שהרי הקריאה היא כדיבור, וההיתר רק אם בא לבית הנכרי ושם רומז לו שלא בלשון ציווי [כגון שאומר לו: "חשוך אצלי בבית"] והנכרי בא מעצמו.

כח. בפמ"ג בס' רע"ו במ"ז סק"ה כתב שמותר לומר לשפחה להדיח כלים והיא מדליקה האור לעצמה, שדין זה דומה להיתר נתינת כלי בערב שבת לבעל מלאכה נכרי אף שיודע שהנכרי

ת. הורו הפוסקים שהיתר זה שייך רק כשאמירתו אינה מכריחה את מלאכת האיסור, אבל אם פשוט וברור שהנכרי יעשה את הפעולה בדרך של איסור אין להתיר, וכל שכן כשהאפשרות הפשוטה לעשות את הפעולה היא בדרך איסור ויש אפשרות רחוקה לעשותה באופן של היתר שאסור<sup>לא</sup>, ועיין בהערה ביאור הדין ודוגמאות!.

ואם אמר לנכרי לעשות פעולת היתר והנכרי עושה פעולה אחרת של איסור שאינו שייך לפעולה המדוברת אז מותר אפילו אם ודאי שהנכרי יעשה את הפעולה האסורה<sup>לב</sup> [אך צריך שיתקיימו שאר התנאים הנ"ל בסעיף ז']. ולכן, מותר לומר לנכרי שישטוף כלים במקום חשוך אף שודאי הנכרי ידליק אור לצורך כך, ובתנאי שיש אפשרות לשטוף את הכלים גם בחושך. וכן מותר לומר לנכרי להאכיל בעלי חיים אף שהנכרי פותח את הכלוב ומאכילם וחוזר וסוגר וצד אותם<sup>לג</sup>.

יעלה לשם במעלית כיון שכלול באמירתו שיסע במעלית, ורק כאשר האפשרות לעשייה בדרך היתר היא אפשרות סבירה אז אמרינן שהנכרי בחר את האופן האסור לצורך עצמו. [והיינו, שכאשר ברור שיעשה המעשה באופן האסור אם כן המלאכה האסורה כלולה בדיבורו אלא א"כ מעשה האיסור אינו שייך כלל לדיבורו, וכדלקמן].

לב. פמ"ג סי' ש"ז בא"א סק"ד וגרעק"א ריש סי' רע"ו ובמ"ב סי' רע"ו סק"ז. והיינו שבאופן זה לא אמר לנכרי להדליק אור כלל אלא אמר לו רק לשטוף כלים או להביא דבר מה מחדר [חשוך] והדלקת האור היא פעולה צדדית שהנכרי עושה לצרכו ואף שודאי הנכרי ידליק האור מותר, ורק כאשר אומר לנכרי לשטוף כלים והוא עושה את השטיפה עצמה באופן האסור אז אין להתיר אם הפעולה הפשוטה היא באופן האסור או שודאי יעשה את הפעולה באופן האסור.

לג. באה"ל סי' שט"ז, י"ב ד"ה דאסור, ומטעם הנ"ל, שפתיחת הכלוב היא דבר צדדי ואינו שייך לפעולת האכילת בעלי החיים ונעשה ברצונו של הנכרי ולצרכו בלבד.

רנ"ב סקט"ז וסי' רמ"ד סקכ"ט וסי' רמ"ז סק"ד. וכן הורו הגרש"א זצ"ל [בשש"כ פל"א הע' ל"ב ובתיקונים ומילואים שם] והגריש"א זצ"ל.

לא. במג"א סי' רע"ו סקי"א דן אם מותר לומר לנכרי לטלטל מוקצה, ולכאורה הרי הנכרי יכול לטלטלו בטלטול מן הצד או בטלטול בגופו, אלא ודאי שבאופן שהאפשרות הפשוטה לעשות את הטלטול הוא כדרכו אין היתר לומר לנכרי לטלטל מוקצה ולהסתמך על אפשרות רחוקה שיטלטלו בטלטול מן הצד או בטלטול בגופו. וכ"כ במנח"י ח"ו סי' כ"ה, וכן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ח"ק שליט"א. ומטעם זה הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור לומר לנכרי ללכת למקום מרוחק מאוד לברר שם דבר מסוים ולחזור - על סמך האפשרות שילך לשם ברגל כשברור שיסע ברכב, וזה אינו בכלל ההיתר כיון שפשוט שיסע לשם ברכב וזו הצורה הפשוטה לעשות כן [וכן אסור לומר לנכרי לפתוח בקבוק כשהדרך הרגילה לפתיחתו היא באיסור למרות שיש אפשרות שיפתחנו בהיתר], וכן אסור לומר לנכרי להעלות אוכל לקומה גבוהה מאוד כשודאי הנכרי

## לחולה שאין בו סכנה ולקטן

ט. היתר ו' - לצרכי חולה שאין בו סכנה ולצורך קטן. מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה אפילו דאורייתא לצורך חולה שאין בו סכנה<sup>ל</sup> [ונתבאר הגדרתו בסי' ל"א סעיף י"ז], וכן מותר לומר לו לעשות מלאכה דרבנן לצורך מי שיש לו מקצת חולי [ונתבאר הגדרתו שם סעיף כ"ב].

יולדת עד ל' יום נחשבת כחולה שאין בו סכנה<sup>ל</sup> [ועיינן עוד בסי' ל"ג סעיף ה'].

קטן עד גיל שלש [עיינן עוד בסי' ל"א סעיף י"ח] נחשב כחולה שאין בו סכנה, ומותר לומר לנכרי להכין לו אוכל או הנצרך לאוכל ואפילו במלאכות דאורייתא, וכן מותר לומר לנכרי להדליק אור אם יש צורך גדול<sup>ל</sup> בשביל קטן [או אם אין אפשרות להכין לו אוכל], ומותר לישראל גדול ליהנות מהאור ובתנאי שהנכרי הדליק את האור רק עבור הקטן.

וראה בהערה אם קטן שמפחד נחשב צורך גדול ומיוחד<sup>ל</sup>.

## הדלקת חימום במקום קור

י. היתר ח' - מקום שיש קור גדול. במקום קור מותר לומר לנכרי שידליק חימום בשביל קטנים עד גיל שלש, ובתנאי שמדליק את החימום רק עבורם. ואם יש קור גדול כזה שגם גדולים עלולים לחלות ממנו מותר לומר לנכרי שידליק חימום גם עבור הגדולים.

לד. סי' שכ"ח סקמ"ז.

לה. סי' ש"ל, ד'. והיינו מז' ימים אחר הלידה, שעד ג' ימים אחר הלידה נחשבת כחולה שיש בו סכנה, ומג' ימים עד ז' תלוי אם אמרה איני צריכה או לא אמרה.

לז. ישנם מורי הוראה המתירים לומר לנכרי להדליק אור כשיש ילד קטן בבית ומפחד מהחושך, ואף שודאי אין לדמות למש"כ המ"ב [בסי' שכ"ח סקל"ח] שאם יש ילד קטן נעול בתוך חדר מותר לישראל לפרוץ את הדלת אפילו באיסור דאורייתא מפני שפחד של קטן הוא סכנת נפשות לו, כיון שאין לדמות פחד זה כשמבוגרים נמצאים לידו לפחד כשהוא נעול לבדו וגם ודאי שאם יש באמת חשש סכנה מותר אפילו ע"י ישראל, מכל מקום גם כרגיל שאין חשש סכנה יש מקום להכליל פחד בצרכי קטן הנחוצים מאוד שמותר לומר לנכרי לעשות עבור קטן, וכ"כ בקצוה"ש סי' קל"ד סקי"ח ובכה"ח סי' רע"ו סקל"ד.

לו. סי' רע"ו, א'. ה'. הלכה נקטינן שקטן נחשב כחשאיב"ס לכל צרכיו ולא רק לענייני אכילה [עיינן במש"כ בסי' ל"א שם], אמנם במ"ב סי' רע"ו סק"ו כתב דדוקא אם צריכים הרבה לכך אבל לא כל צורך, והעדר מזונו הרגיל של קטן נחשב לצורך הרבה. ומותר לישראל גדול גם כן ליהנות מהאור ובתנאי שהנכרי הדליק את האור רק עבור הקטן [וכנ"ל סי' כ"ו סעי' י"].

במקום חום אסור לומר לנכרי שידליק מזגן או מאורר בין לגדולים ובין לקטנים<sup>ל</sup>, ועיין עוד בהערה.

### אמירה לנכרי שיאמר לנכרי אחר

**יא.** היתר ט' - אמירה לנכרי שיאמר לנכרי אחר, בהפסד גדול. במקום הפסד גדול אפשר לסמוך על הדעות המתירות לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות מלאכה אפילו דאורייתא, אך אסור ליהנות מהמלאכה עד זמן בכדי שיעשו כן במוצאי שבת מלבד באופנים שאין איסור הנאה ממעשה עכו"ם<sup>ל</sup> [עיין בסי' כ"ו סעיף ו'-י"ג].

בשעה"צ סי' תצ"ו סק"ט לגבי דין גונח יונק חלב מבהמה. (ולשון המ"ב בסי' רע"ו סקמ"ב משמע קצת כהגר"א שכתב המ"ב שאם אין הקור גדול א"כ אין הגדולים מצטערים כל כך ומשמע שאם היו מצטערים היה מותר וכהגר"א, והיה מקום לומר שהמ"ב נטה יותר לדעת הגר"א באמירה לנכרי שהוא יותר קל משאר שבותים. ומ"מ אי אפשר להסתמך על דיוק המ"ב ותי' דחוק כזה נגד מקומות שפסק להדיא לא כן). וכן כתבו הגריש"א וצ"ל [בקובץ תשובות ח"א סי' ל"ד] והאור לציון [פכ"ה הערה ה']. ובמנח"י ח"ג סי' כ"ג וסי' כ"ד נטה להקל משום שהדלקת מאורר הוא רק איסור שבות, אך בסי' ס' שם הסכים לדעת החזו"א שיש איסור דאורייתא בכל הפעלת זרם חשמלי וכן נטה שם בח"ח סי' כ"ו, וממילא בטל טעם ההיתר. [ואם יש במזגן נורות ליבון שיש בהדלקתם מבעיר מדאורייתא ודאי אסור לכו"ע].

לט. משמעות המ"ב בסי' ש"ז סקכ"ד שבהפסד גדול אפשר לסמוך על השיטות המתירות לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר לעשות מלאכה, וציון לסקי"א ושם כתב שעכ"פ יש בזה איסור הנאה ממעשה עכו"ם ודינו כשאר דיני הנאה ממעשה עכו"ם.

לח. סי' רע"ו, ה' וסקל"ט. ומכיון שהשאלה מצויה ורשעי הנידון אינם ידועים, אבאר קצת. בהגהות מרדכי פ"ק דשבת סי' תנ"ב שהוא מקור ההיתר של השו"ע בסי' רע"ו סעיף ה' לומר לנכרי להדליק חימום בקור גדול שהכל חולים אצלו, הוסיף שאפילו אינם כחולים מ"מ הם מצטערים והתירו איסורי דרבנן במקום צער כדאמרינן [כתובות ס.]. גונח יונק חלב מבהמה. וכן כ' הגר"א בהגהותיו לשו"ע והוכיח כן מהיתר מפיס מורסא במקום צער [סי' שכ"ח, כ"ח], והיינו שבכל צער התירו איסורי שבות ולא רק בצער של חולי. אבל במג"א שם פסק שרק במקום חולי התירו ולא במקום צער והוכיח מסי' ש"ז סעיף ה' שבמקום צער מתירים לומר לנכרי רק באיסור שבות, ובמ"ב בכמה מקומות פסק להדיא כדברי המג"א שבסי' שכ"ח סעיף ל"ג שם הביא בשו"ע ב' תי' תוס' בכתובות שם אם מתירים איסור שבות לכל צער או רק לצער של חולי [והגר"א פסק שלכל צער מתירים] והמ"ב פסק שרק לצער של חולי מתירים וכן שם בסעיף כ"ח בבאה"ל ד"ה כדי כתב שמותר להפיס מורסא רק ביד ולא בכלי שאין מתירים שבות כדרכו והוכיח דבריו מהמג"א בסי' ש"ז שדעתו שאין להתיר אמירה לנכרי במקום צער, וכ"כ

ולכן אם יש מקפיא מלא בבשר ועופות ופסק המנוע מלפעול בשבת או שנכבה החשמל בשבת ויש הפסד גדול אם לא יפעל המקפיא [כגון שיש זמן רב עד מוצ"ש<sup>2</sup>, וכדומה], מותר לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר להפעיל את המקפיא, אך אסור ליהנות ממעשהו עד זמן בכדי שיעשה כן במוצ"ש, ולכן אם יש גלידה במקפיא אין לאכול ממנה בשבת<sup>3</sup>.

### נכרי שאינו מתכוון לתוצאה האסורה

**יב.** היתר י' - כשהנכרי אינו מתכוון למעשה האסור אף שפסיק רישא<sup>2</sup>. מותר לומר לנכרי לעשות דבר היתר אף שודאי יגרם ממעשהו גם תוצאה אסורה שהנכרי אינו מתכוון אליה, ואף שלישראל אסור מדאורייתא לעשות כן שפס"ר אסור מדאורייתא, בנכרי התירו. למשל, מותר לומר לנכרי לסרק לו את השיער אע"פ שודאי יתלשו שערות כשהנכרי לא מתכוון לתלישתם. ולכן, מותר לומר לנכרי להכניס מצקת עם שיירי משקה צוננים לתוך סיר מרק רותח וכן מותר לומר לנכרי להזריק זריקה גם אם ודאי ייצא דם<sup>2</sup>.

לגבי אמירה לנכרי לפתוח מקרר שכתוצאה מכך תידלק המנורה, עיין לקמן סעיף כ"ה.

### לצורך מצוה דרבים

**יג.** היתר י"א - לצורך מצוה דרבים. מותר לומר לנכרי לתקן עירוב שנקרע כדי שלא יבואו הרבים לידי מכשול<sup>2</sup> [וכן אפשר שמותר לומר לנכרי לבנות בית כנסת

מ. אם יש שכנים ותכולת המקפיא אינה מוקצה עדיף להעביר לשכנים, ויש להסתפק אם מחויב בזה.  
מא. ודינו כשאר דיני הנאה ממעשה נכרי שאם הגלידה עדיין לא הפשירה והנכרי רק מנע הפשרתה אין בזה איסור הנאה, וכמש"כ לעיל סי' כ"ו סעיף ט' וסעיף כ"ב.  
מב. מג"א סי' שי"ד סוסק"ה וסי' רע"ז סק"ז ומ"ב סי' רנ"ג סקצ"ט וסי' רנ"ט סקכ"א וסי' של"ז סק"י וסי' רע"ז סקט"ו. ומש"כ המ"ב בסי' רע"ו סק"ל שאסור לומר לנכרי לקחת נר של שמן ולרוץ איתו מפני שמקרב ומרחיק השמן לפתילה ויש בזה איסור תורה של מבעיר ומכבה אע"פ שהנכרי אינו מתכוין לזה, היינו משום

שאז יש בזה איסור מוקצה, כי כל ההיתר הוא משום שהישראל יכול לטלטלו בטלטול מן הצד, ואם הישראל אינו יכול לעשות כן מכל סיבה שהיא [כגון משום שפס"ר שיהיה מבעיר ומכבה] חוזר האיסור אמירה לנכרי לטלטל מוקצה. ואמנם המ"ב בסי' רנ"ג סקנ"א מתיר פס"ר רק לצורך שבת, אך נראה שלמעשה מותר בכל גווני כמש"כ המ"ב בכמה וכמה מקומות כנ"ל.

מג. כיון שאינו מתכוין להרתחת הטיפות ולבישולם [ואם לא נצטננו לגמרי מותר גם לישראל], וכן מותר לומר לו לשפוך מרק רותח על שיירי משקה שהצטננו לגמרי בצלחת.

מד. סי' רע"ו סקכ"ה.

(במקום שאין בו בית כנסת) בשבת אם יתבטל כל הבנין אם ישבות הנכרי בשבת מלבנותו, משום מצוה דרבים<sup>ה</sup>]. ויש המתירים מטעם זה לומר לנכרי להדליק מזגן במקום שחם מאוד ואם לא יהיה מזגן יתבטלו מלימוד תורה<sup>ו</sup>, אמנם אין הדבר מוכרע להיתר בכל מקרה כיון שההיתר רק במצב שאכן ייגרם בטול תורה לרבים בלי זה<sup>ז</sup>, והורו הפוסקים שראוי להימנע מלהשתמש בהיתר זה בדורנו שענין אמירה לעכו"ם פרוץ בו בעוה"ר<sup>ח</sup>.

### בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים

יד. היתר י"ב - דבר שהוא מחלוקת הפוסקים. פעמים שהתירו אמירה לנכרי בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים אלא שנפסק לאיסור<sup>ט</sup>, אך אין לדמות ממקרים אלו לכל דבר שהוא מחלוקת הפוסקים<sup>י</sup>.

אמנם בדיעבד נראה שאין איסור הנאה ממעשה עכו"ם בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים<sup>יא</sup>.

מט. במ"ב סי' שי"ד סקל"ו וסקל"ז ופמ"ג שם סקי"א כתבו שיש באחרונים שהתירו לומר לנכרי לשבור כלי משום שהוא מחלוקת הפוסקים אם אסור או מותר, ויש שלא התירו לומר לו כך אלא רק בהפסד מרובה או בנחפז הרבה לצורך מצוה, ועי' בסי' שכ"ה בשעה"צ סקי"ג לגבי אמירה לנכרי להוציא לצורך מצוה לרשות הרבים שלנו שנחלקו הפוסקים אם יש לו דין כרמלית או רה"ר גמורה, ועי' בסי' ש"ב סק"ו לגבי אמירה לנכרי להסיר האבק מבגדיו.

נ. ישנם שני צירופי טעמים להקל: א. בדבר שיש מחלוקת אם יש בו איסור דרבנן או שאין בו איסור כלל - תפארת ישראל בכלכלת שבת סוף דיני אמירה לעכו"ם. ב. בדבר שהכרעתו לאיסור אינה חזקה כ"כ וכמש"כ הפמ"ג בסי' תק"ז סקט"ז ובסי' רנ"ד סקי"א ותלוי בהכרעת המורה ע"פ הסוגיא וידיעה מי ומי החולקים. וכן דעת הגר"ח שליט"א שאין זה כלל קבוע בכל דבר שהוא מחלוקת הפוסקים.

נא. ע"פ דברי המ"ב בסי' שי"ח סק"ב.

מה. סי' רע"ו סק"ב וסקכ"ה, ועין בפמ"ג סי' ש"ז סק"ח בגדר מצוה דרבים [וסיים שם בצ"ע וכן בסי' רע"ו סק"ח סיים כן].

מו. אגרו"מ ח"ג סי' מ"ב.

מז. שהרי אסור לומר לנכרי להדליק אור כדי שיקראו הפיוטים בתפילת נעילה [סי' תרכ"ו סק"ג], שרק בניית בית כנסת יש מקום להתיר שבלי זה לא יתפללו במנין והוא מצוה דרבים אבל לפיוטים לא התירו [ויתכן שגם לתפילת לחש אין להתיר אם יתפלל גם כן], וכן אם נראה שהציבור ילמד גם כן אלא שבקושי יותר גדול גם כן אין להקל שאינו לצורך מצוה דרבים, וכן מורה הגריש"א זצ"ל. ועי' ט"ז סי' תרנ"ה סק"ב שהתיר לומר לנכרי להביא לולב אם אין לרבים לולב והביאו המ"ב שם סק"ג, אך בסי' תקפ"ו סקפ"ז מביא את דברי המג"א שאסור לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא כדי להביא שופר, ועי"ש בשעה"צ סקכ"ב.

מח. הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' ל"ב.

### בדבר שהוא חומרא

טו. היתר י"ג - בדבר שהוא רק חומרא. מותר לומר לעכו"ם לעשות דבר שהוא רק חומרא שלא לעשותו<sup>11</sup>.

### במקום כבוד הבריות

טז. היתר י"ד - במקום כבוד הבריות. מותר לומר לנכרי שיעשה איסורי שבות במקום כבוד הבריות<sup>12</sup>, ועיין לעיל בסעיף א' וב'.

### במקום צער בעלי חיים

יז. היתר ט"ו - צער בעלי חיים. כשאין אפשרות אחרת, מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה במקום צער בעלי חיים<sup>13</sup>.

ולכן מותר לומר לנכרי לחלוב בעלי חיים בשבת כשאין אפשרות אחרת, וטוב שיחלוב לתוך האוכל.

### היתרי אמירה לנכרי במקרים מסוימים

יח. נוסף לכללים אלו, ישנם כמה מקומות פרטיים שהתירו בהם אמירה לנכרי, וכתב המג"א<sup>14</sup>: "ודע, שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותים ואין לך בם להתיר אלא מה שאמרו חכמים דלגבי מילה לא התירו שבות וגבי לוקח בית בארץ ישראל מותר", וכאן יבואו היתרים במקרים מסוימים בקיצור. ובעז"ה יתבארו כל אחד במקומו.

א. המקבל על עצמו תוספת שבת, אין בו איסור אמירה לנכרי עד השקיעה<sup>15</sup>.

ב. באופנים מסוימים התירו לומר לנכרי לטלטל מוקצה, וראה בהערה<sup>16</sup>.

נו. סי' רס"א, א' וסקי"ז וסקי"ח. וכיום בעוונותינו הרבים עד השקיעה עדיין לא קיבלו רוב העיר שבת - ואין אדם נגרר אחר בית הכנסת שרגיל להתפלל בו.

נב. סי' ש"ז סק"ח. ועי' בהגהות הגרעק"א על המג"א סי' ש"ז סק"כ ובלבושי שרד על המג"א שם סקל"א דוגמאות לדין זה. [ועי' בא"ר ופמ"ג סק"ב שתמהו מהו "חומרא"].

נז. במקום הפסד מרובה דינו כנ"ל בהיתר א'. ובמ"ב סי' רע"ו סקכ"ט וסקל"א התיר לומר לנכרי לטלטל מוקצה לצורך שימוש במוקצה או לצורך מקומו, וכתב שאין להתיר כן אלא לבני תורה בלבד. ובסי' ש"ח סקט"ו צידד להתיר לטלטל בלי שמלאכתו לאיסור ע"י נכרי גם מחמה

נג. סי' ש"ב סק"ו וסקל"ו ושעה"צ סקמ"ד וסי' שי"א סקי"ב.

נד. סי' ש"ה, כ' וסקע"ג וסי' שכ"ה בשעה"צ סקס"ד וסי' של"ב סק"ט.

נה. בסי' ש"ז סק"ז, והובא במ"ב שם סקכ"א.



- ג. מותר לומר לנכרי לכתוב שטר קנין לשם קניית בית בארץ ישראל<sup>נ"ב</sup>.
- ד. אם יש שריפה וכתבי הקדש בסכנה, מותר לומר לנכרי להוציאם אפילו לרשות הרבים<sup>נ"ג</sup>.
- ה. מי שהחשיך עליו היום והוא בדרך מחוץ לעיר ויש בידו מעות, נותן המעות לנכרי והוא יקחנו לעיר והישראל יקחם מהנכרי במוצאי שבת<sup>נ"ד</sup>.
- ו. מי שנדבק לו טיט יבש לבגד מותר לומר לעכו"ם לגרדו<sup>נ"א</sup>.
- ז. מותר לומר לנכרי שיסיר אבק מבגד, ובפרט במקום שיש כבוד הבריות<sup>נ"ז</sup>.
- ח. יולדת, או חולה שיש בו סכנה, שמבקשים דבר שאין בו תועלת רפואית כלל [כגון שרוצה לנסוע לבית חולים רחוק ויש לו בקירבת מקום בית חולים ברמה רפואית שווה או רוצה שיקראו לקרוב משפחה נוסף ויש לו כבר קרוב משפחה ששוהה עמו או שרוצה ברכה מרב וכדומה] ומפחדים מאוד מהעדר מילוי בקשתם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכות [גם דאורייתא] בשבילם כדי ליישב דעתם<sup>נ"ח</sup>.

### חזרה באיסור - אמירה והנאה

- י"א. מותר לומר לנכרי שיעשה חזרה באיסור לצורך מאכל עיקרי וחשוב לסעודת שבת<sup>נ"ד</sup>, ויש האוסרים לומר לו כן<sup>נ"ה</sup>.

בדליקה לומר לנכרי במפורש לכבות הוא מפני שאז יש חשש הפוך שאם נתיר לו לומר מפורש יבוא לכבות בעצמו מתוך בהילותו [סי' של"ד, כ"ו וסק"ס"ח, ועיין סי' ש"ז, י"ט וסק"ע].

סא. סי' ש"ב סק"ל'ו ושעה"צ סקמ"ד שהתירו אמירה לנכרי באיסורי שבות במקום כבוד הבריות.

סב. סי' ש"ב סק"ו.

סג. ע"פ פי' ש"ו סעיף ט' ומ"ב שם [שלא התיר ע"י ישראל אלא רק ע"י נכרי], וכ"כ הערוך שולחן שם סק"כ ובשו"ת המנח"י ח"ד סי' ח'. ועיין בפרטי הדינים לקמן סי' ל"א סעיף י"ב וסי' ל"ב סעיף י"ד.

סד. באה"ל סי' רנ"ג, ה' ד"ה להחם.

סה. חזו"א סי' ל"ז סקכ"א, כיון דס"ל שאיסור

לצל. ובסי' ש"ה סק"ע כתב שמותר לומר לנכרי לטלטל מוקצה במקום צער בעלי חיים. וע"ע סי' רע"ט סק"י"ד. ועיין באליה רבה סי' ש"ח סק"כ.

נח. סי' ש"ו, י"א, ועיין במ"ב שם סקמ"ז ובבאה"ל ד"ה בכתב שביאר שאף שאיסור הכתיבה הוא מדאורייתא, מותר.

נט. סי' של"ד, י"ח. ועיין"ש בסקמ"ט שאף גמרות ושאר ספרים בכלל זה.

ס. בזה התירו אף אמירה גמורה לנכרי מפני שאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו לומר לעכו"ם יעבור על איסורי דאורייתא, וכעין זה התירו [בסי' של"ב, ד'] לומר לנכרי להקזו דם מבהמה שלא תמות כיון שאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו יעשה בעצמו איסור דאורייתא. ומה שלא התירו

נכרי שהחזיר באיסור [שלא לצורך מיוחד, או לדעות האוסרות בכל גוונים] והתבשיל היה מבושל כל צרכו מותר ליהנות ממעשיו אפילו אם התבשיל משביח יותר על האש, אך אם לא היה מבושל כל צרכו אסור ליהנות ממנו<sup>פ</sup>.

### נתינת חפצים לנכרי במקום שאין עירוב כשר

**כ.** במקום שאין עירוב כשר אסור ליתן לנכרי חפצים שהדרך להוציאם, אבל מזונות או חפצים השייכים לנכרי מותר [ועדיף שהנכרי ימתין מעט לפני שהוא יוצא], ואם הנכרי עומד בחוץ ומושיט ידו לפנים אסור ליתן אפילו מזונות או חפצים השייכים לו<sup>פ</sup>. ולצורך מצוה או בנכרי אלים או משום דרכי שלום מותר בכל זה<sup>פ</sup>.

### מכירת חפצים לנכרי בערב שבת

**כא.** גם במקום שיש עירוב כשר, המוכר חפץ לנכרי בערב שבת, יקפיד שהנכרי יקח את החפץ ויוציאו לפני שבת<sup>פ</sup>.

### אמירה לנכרי לבנות סוכה ביו"ט

**כב.** אין לומר לנכרי ביום טוב לבנות סוכה בשביל מי שאין לו סוכה, אבל מי שהיתה לו סוכה ונפלה מותר לו לומר ביום טוב לנכרי להקימה שוב<sup>ז</sup>.

אמירה לנכרי באיסורי שבות לצורך מצוה, ואף שהרמב"ם חולק וסובר שבבונה אין מתוך ואסור מדאורייתא, מצרפים את שיטת העיטור המובאת בשו"ע סי' רע"ו, א' שמותר לומר לנכרי לעשות איסורים דאורייתא לצורך מצוה, ובסי' תרכ"ו שהמ"ב נטה לאסור הוא מפני שהסוכה היתה פסולה בערב יו"ט, ואף שכתב הפמ"ג [בסי' תרכ"ו סק"ח] שבניית הסוכה נחשבת לאוכל נפש ממש [ומותר גם בלי מתוך כמו שמצינו לענין כיבוי בית בסי' תקי"ד, א'], מ"מ כיון שהיה יכול לדאוג לכך מערב יו"ט אסור, וכשיטת הרמ"א בסי' תצ"ה, א', וא"כ כשנפלה הסוכה ולא פשע בערב יו"ט גם הפמ"ג מתיר מהטעם הנ"ל, ואף שיש להקשות על דבריו כמו שהקשה החמדת שלמה ריש סי' תרל"ז שהרי יכול לאכול בבית וא"כ אינו צורך אוכל נפש [ורק ב"מתוך"

חזרה הוא במצב שהקדירה על האש באיסור ולא במעשה הנתינה, ונתבאר לעיל סי' ג' סעיף כ"ג.

סו. סי' רנ"ג, א' וסקל"ד.

סז. סי' שכ"ה, א' וסק"ג וסק"ז וסקי"א שטוב יותר להיזהר שהנכרי יעמוד מעט קודם שיצא מפני שיטת האחרונים הסוברים שיש איסור עקירה אם הנכרי יוצא מיד.

סח. סי' שכ"ה, ב' ומ"ב שם.

סט. סי' רנ"ב, א' וסק"ט וסקי"א.

ע. סי' תרל"ז סק"א וסי' תרכ"ו סק"כ. כן נראה ליישב סתירת דברי המ"ב, מטעם שהיתר המ"ב מבוסס על שו"ת באר יצחק סי' י"ג שכתב שכיון שלתוס' [שבת צה.] יש "מתוך שהותרה" וכו' גם בבונה וממילא בנין בית ביו"ט לצורך אוכל נפש הוא רק מדרבנן משום עובדא דחול ומותר

## אמירה לנכרי להדליק מזגן או פלטה חשמלית ביו"ט

**בג.** לענין אמירה לנכרי ביו"ט להדליק פלטה חשמלית לצורך חימום האוכל או להדליק חשמל [כגון מזגן] לצורך מצוה או בהפסד מרובה, עיין בהערה ע"א.

## הליכה בכביש כשמשום כך נהג נכרי יעצור

**כד.** מותר לעבור לפני מכונית הנהוגה על ידי נכרי, ואין לחשוש למה שהנכרי עוצר את הרכב ומתניע שוב ע"ב.

## פתיחת וסגירת מקרר הגורמת להדלקת וכיבוי מנורה

**כה.** שכח לכבות את המנורה של המקרר, אסור לו לומר מפורש לנכרי לפתוח את הדלת של המקרר ואף אם הנכרי אינו מתכוון להדלקת המנורה ע"י ואפילו אם

אחר כמבו' שם, ומטעמים אלו היקל בשו"ת שבט הלוי [ח"ח סי' קכ"א] לומר לנכרי להדליק פלטה חשמלית ביו"ט, והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להשתמש בהיתר זה אם לא לצורך גדול ומיוחד מפני שענין אמירה לנכרי מאוד פרוץ כיום והיתר זה עלול להביא למכשולות בזה. ודע, שאין להקל לומר לנכרי לעשות ריבוי בשיעורין, עי' דרכ"מ סי' שי"ח סק"ב וברמ"א שם סעי' ב'.

**עב.** אף בנהג ישראל מומר [חילונית] דעת רוב הפוסקים שאין איסור בזה ויתבאר במקומו בעזה"י [בסי' ל' סעיף כ"ו], ובנכרי פשוט שמותר כיון שלכל היותר הוא כאמירה לנכרי שיעשה מלאכה לעצמו [ומותר כמבואר בסי' ש"ז, כ"א וסקע"ג], שהרי אין לישראל ההולך שום ענין בנסיעתו ועצירתו של הנכרי והנכרי עושה כן לפי החלטתו וחישובי רווח והפסד שלו. ואף אם נאמר שיש ריוח בעצירה של הרכב שלא יפגע בישראל, סוף סוף לא אמר לו כלום, והנאה ממעשה נכרי לא שייך במניעת תאוה.

**עג.** עיין לעיל סעי' י"ב שמותר לומר לנכרי לעשות פעולות שבודאי ייגרמו מהם תוצאות אסורות, ובאגרו"מ [ח"ב סי' כ"ח] כתב להתיר

מתירים לצורך מצוה כמש"כ בביצה יב. לצורך [ולב], מ"מ אפשר שבכה"ג נחשב כאין לו בית אחר שהרי כנראה ימנע מאוד מלאכול ויאכל מעט בלבד. וכעין זה משמע בדברי הפמ"ג בשו"ת מגידות סי' ק"י ובסי' תרל"ח במ"ז סק"ב [ועי' באה"ל שם סוד"ה עציס, וי"ל שסתירה קל כי הוי דרבנן].

**עא.** לכמה פוסקים איסור הדלקת אש חדשה ביו"ט הוא מדרבנן כמבו' בבאה"ל סי' תק"ב ד"ה אין, ויש לצרפם להקל לענין אמירה לנכרי לצורך מצוה, עי' שו"ת מגידות סי' ק"י [וסי' ק"ט] ושו"ת כת"ס סי' ס"ז. ומצד איסור תיקון מנא בהדלקת חשמל כדברי החזו"א, יתכן להקל ע"פ הפמ"ג המבו' לעיל בהערה שהתיר לומר לנכרי להקים סוכתו שנפלה ביו"ט וכדברי תוס' בשבת שיש בבונה ביו"ט רק איסור דרבנן בצירוף שיטת העיטור.

ולגבי הדלקת פלטה חשמלית או אור במקום שאוכל בו יש עוד צד להתיר דהוי צורך אוכל נפש ובוה הקיל הפמ"ג בסי' תרכ"ו סק"ח [ובסי' תרל"ח סק"ב] אם לא היה יכול לדאוג לזה מערב יו"ט ע"פ הרמ"א בסי' תקי"ד, א' שאם אין לו בית לאכול ג"כ נחשב אוכל נפש, והיינו אם נכבה ביו"ט ולא סמך על זה מראש, ורק כשאינן לו אוכל

הנכרי אינו יודע שתידלק מנורה בפתיחת המקרר<sup>ע</sup>.

אבל יכול לרמוז לנכרי ברמז שאינו של ציווי שיש לו בעיה שאינו יכול לפתוח את המקרר והנכרי מעצמו יפתח את המקרר אע"פ שבודאי המנורה תידלק<sup>ה</sup> [וכן לא יקרא לו לביתו אלא יאמר לו שיש לו בעיה בבית והנכרי מעצמו יבוא<sup>ו</sup>].

וכן יכול אחר כך לרמוז לנכרי ברמז שאינו של ציווי שהמנורה מפריעה לו והנכרי מעצמו יכבה את המנורה, והישראל יוכל לפתוח אח"כ את המקרר<sup>ו</sup> [וראה בהערה

מטעם אמירה לנכרי בדבר שאינו מתכוון והוא פס"ד, אמנם דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור לומר לנכרי לפתוח מקרר כשיש מנורה שם וזה אינו בכלל היתר אמירה לנכרי בדבר שאינו מתכוין והוא פס"ד [ועי' שש"כ פל"א הערה א' ובתיקונים ומלואים שם]. והטעם מפני שהדלקת המנורה מובנית ומתוכננת בצורת עשיית המקרר וכשהפעולה מתוכננת כך מתחילה אין הדבר נחשב לפסיק רישא אלא מלאכה ממש. ולכן נראה שאסור לומר לנכרי לפתוח את ברז המים החמים ביום כשפס"ד שיכנסו מים קרים ויתחממו מה'קולטים', ואף אם הנכרי אינו מתכוון לזה הרי כך בנויה המערכת וכשתוכנן מתחילה בצורה כזאת אין המעשה נחשב פס"ד אלא מלאכה ממש. [ובלילה שהמים הנוספים יתחממו מהמים החמים שנשארו בדוד, מותר ככל פס"ד כיון שאין זה מתוכנן כך].

עה. נתבאר לעיל בסעי' ו' ובסי' כ"ו סעי' כ"ב שאין איסור הנאה וגם לא חיוב מחאה במקרה שההנאה אינה נצרכת כל כך, והרי לכולם יש אור חשמל שמאיר לתוך המקרר ובודאי אפשר להסתדר עם האור של החדר גם בלי האור המיוחד של המקרר כפי שכל יהודי שומר תורה ומצוות מסתדר בשבת, א"כ אין איסור הנאה וגם לא חיוב מחאה ואפשר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי שיפתח את המקרר.

והדבר מבואר בתוס' שבת דף קכב. ד"ה ואם שדנו לגבי הנאה ממעשה נכרי והקשו על זה ממה שלא אומרים לנכרי אל תכבה דליקה, ולכאורה מה הקושיא, הרי ההיתר הוא רק לא למחות בנכרי וכאן הנידון על הנאה, אלא בהכרח שדינם תלוי זה בזה, שאם אין חיוב מחאה כי אין כאן כל כך הנאה שהרי היה יכול להסתדר בלי זה א"כ גם אין איסור הנאה מטעם זה, ולכן אין איסור לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי לפתוח את המקרר אפילו שבודאי תידלק המנורה.

עו. עי' לעיל סי' כ"ו הע' ו'.

עז. נתבאר לעיל סי' כ"ו סעיף י"ט שאין חובת מחאה בסילוק נזק ככיבוי דליקה או מניעת נזק למכשיר חשמלי אבל בהנאה חיובית ככיבוי אור

עד. אין לדון את הדלקת המנורה כמתעסק אלא כשוגג, משני טעמים: א. כיון שהמקרר מתוכנן מתחילה לכך שתידלק מנורה בפתיחת דלתו, וגם כל דין מתעסק הוא כשהתכוון להתעסק בדבר אחד ובטעות התעסק בדבר אחר, אבל אם לא ידע שלחיצה על כפתור גורמת להדלקת האור אין זה נחשב מתעסק [נחלקו בזה רש"י ותוס' בשבת דף עב., ועי' ראש יוסף וצל"ח בשבת דף עב: וערל"ג בכריתות דף יט: ד"ה להגביה ודברות משה ח"ה סי' ס' ענף ה'. ועי' רמב"ם שגגות פ"ב ה"ד]. ב. מפני שבדבר מצוי

עד. אין לדון את הדלקת המנורה כמתעסק אלא כשוגג, משני טעמים: א. כיון שהמקרר מתוכנן מתחילה לכך שתידלק מנורה בפתיחת דלתו, וגם כל דין מתעסק הוא כשהתכוון להתעסק בדבר אחד ובטעות התעסק בדבר אחר, אבל אם לא ידע שלחיצה על כפתור גורמת להדלקת האור אין זה נחשב מתעסק [נחלקו בזה רש"י ותוס' בשבת דף עב., ועי' ראש יוסף וצל"ח בשבת דף עב: וערל"ג בכריתות דף יט: ד"ה להגביה ודברות משה ח"ה סי' ס' ענף ה'. ועי' רמב"ם שגגות פ"ב ה"ד]. ב. מפני שבדבר מצוי

האם צריך לחשוש שהדלת נשארה מוקצה<sup>ע"ח</sup>.

## העברת המקרר למצב שבת

**כו.** מקרר שאינו ב'מצב שבת' ולכן אסור לפותחו, מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי שיעביר את המקרר ל'מצב שבת'<sup>ע"ט</sup>, וכך אם אין אפשרות לעשות כך, מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי שיפתח את הדלת של המקרר<sup>פ</sup>, אמנם אי אפשר לרמוז לו לסגור את הדלת של המקרר אלא ישאיר את הדלת קצת פתוחה<sup>פא</sup> [למשל, על ידי הנחת מגבת בקצה הדלת].

כמש"כ המג"א בסי' רנ"ב סק"ג [ומשנ"ב שם סק"ל] לגבי נכרי שגמר את עיקר מלאכת הנעליים ובשבת רק תיקן והחליק אותם שאין בזה איסור הנאה ממעשה נכרי כיון שהיה יכול ליהנות מהנעליים גם בלי זה, ואע"פ שיש כאן תוספת גיהוץ והחלקה שלא היו מקודם, מ"מ מותר כיון שאין ההנאה נצרכת והיה יכול להסתדר בלעדיה, וכן כע"ז כ' המג"א בסי' רנ"ג סק"ג לגבי נכרי שעשה חזרה באיסור וחימם מאכל צונן שההיתר כיון שהיה יכול לאוכלו כשהוא צונן אע"פ שלמעשה הרי חימם את המאכל, וכן כע"ז בסי' רנ"ג סק"ט בשם האגודה [ומובא במשנ"ב שם סקצ"ז וסקצ"ח] לגבי נכרית שחיממה מאכל באיסור בשבת, שמה שהיה מבושל והיה יכול להיאכל כשהוא צונן מותר לאוכלו ומה שלא היה יכול להיאכל צונן אסור לאוכלו, והמקור לכל זה כ' המג"א שהוא מדברי הראשונים בסי' רע"ו, ד' שאין איסור הנאה אם הנכרי הוסיף נר לנר קיים [והגר"א ציין המקור מהיתר הנאה ממעשה נכרי אחרי שעבר זמן של כ' כדי שיעשו במוצאי שבת].

**פא.** כיון שאמירה לסגור את המקרר נחשבת ממש כאמירה לכבות את המנורה, וההנאה מהמעשה היא חיובית ממה שהשתיה מתקררת וכו', ולכן אין לדון את הפעולה כמניעת נזק אלא כהנאה חיובית.

לצורך שינה בחדר חשוך יש חובת מחאה שנראה שנעשה בשליחותו של הישראל. ונראה, שכיבוי המנורה כדי שיהיה מותר לסגור את דלת המקרר אינו נחשב כהנאה חיובית אלא כסילוק נזק שהרי המעשה רק נועד להסיר ממנו את האיסור לפתוח את המקרר ואין כאן הנאה חיובית. [וע"ע אגרו"מ ח"ב סי' ס"ח].

**עח.** לגרשז"א זצ"ל דלת המקרר מוקצה כל השבת משום מגו דאיתקצאי, ולגריש"א זצ"ל אפשר להקל שאין תכולת המקרר מוקצה ועכ"פ בשעת הדחק כמב' בשו"ע ומ"ב סוף סי' תקי"ח. ובטעמי המחלוקת עיין לעיל בסי' כ"ג סעיף מ"ט וסעיף נ'.

אמנם למעשה יש להתיר מטעם אחר, והוא, מפני שפתיחת דלת על צירים אינה נחשבת טלטול כלל, וכנ"ל בסי' כ"ד הע' מ"ג.

**עט.** שהרי אין כאן הנאה בפועל אלא רק כעין 'סילוק ומניעת נזק' במה שעכשיו אינו יכול לפתוח את הדלת, וכנ"ל בסעי' ד', ועי' כע"ז במג"א סי' ש"ז סק"כ.

**פ.** אף שבימינו החשש בפתיחת הדלת הוא מחיישנים דיגיטליים, ובהם יש מקום לומר שאין את ההיתר של תוספת אור על אור קיים כי אמנם לא מוכרחים להם אבל סוף סוף הם מוסיפים דברים שלא היו בכלל בלעדיהם, מ"מ מותר,

## סימן כח

## הלכות אמירה לנכרי השייכות לעסק

## נתינת הפיץ או רכב לבעל מלאכה נכרי

א. מותר ליתן כלי לתיקון אצל בעל מלאכה נכרי אף שיודע שיתקנו בשבת, ובארבעה תנאים:

א. שיעשה עבורו את המלאכה תמורת כסף עבור המלאכה [בקבלנות\*], ואם עושה בחינם או בטובת הנאה<sup>2</sup> מותר רק אם יכול לגמור את המלאכה לפני שבת<sup>1</sup> או אם נתן לו לפני יום שישי<sup>3</sup>.

וכן נכרי המקבל תשלום לפי שעות או ימים, מותר רק אם יכול לגמור את המלאכה לפני שבת או שנתן לו לפני יום שישי.

ב. שאינו אומר לנכרי שיעשה את המלאכה בשבת ואינו מקפיד מתי הנכרי יעשה את המלאכה, וגם לא יאמר לו אני נצרך לכלי מיד במוצ"ש אם אין אפשרות להספיק לתקנו לפני שבת<sup>4</sup>.

ג. שאין ידוע שהמלאכה נעשית בעבור ישראל, אבל דברים שמפורסם שהם של ישראל, אסור. וכן אסור<sup>5</sup> לעשות מלאכות בדבר המחובר לקרקע [כגון בבנין או בשדה] מפני שבדרך כלל מפורסם שהוא של ישראל<sup>6</sup>.

ד. הנכרי יוציא את הכלי לפני שבת מבית הישראל, ויתקנו בבית הנכרי<sup>7</sup>.

מפני מראית העין שיחשדוהו ששכרו לפי ימים. שם רמ"ד סק"ג וסק"ז וסק"ד. ועיי"ש סק"ג מש"כ לגבי בניית ביכנ"ס.

ז. סי' רמ"ד, ב' וסק"ד וסק"ח. וסיתות אבנים לצורך בנין מחובר, אם לא מפורסם שנעשה עבור הישראל מותר, כמב' שם. ואם עושה המלאכה במקום רחוק מחוץ לתחום של כל עיר מותר, אך זה אינו מצוי כ"כ מכיוון שאם עשה בתוך תחום של עיר של נכרים גם כן אסור [ויל"ע אם יש להתיר לתקן בעיר כזאת שודאי אין שום ישראל נכנס לשם מחשש לסכנה].

ח. סי' רנ"ב, ב' וסק"ז וסק"ג וסי' רמ"ז סק"ב וסי' רמ"ד, ה' וסק"ז.

א. כלומר, שהתשלום עבור הכלי או עבור הפעולה בכללות ולא לפי שעות עבודה.

ב. אך אם הנכרי מעצמו מציע לעשות את הטובה אז ודאי דעתו להרויח טובה מהישראל ודינו כקצץ. סי' רמ"ז, ד' ובמ"ב סי' רנ"ב סק"א.

ג. סי' רנ"ב, ב' וסקט"ז וסי' רמ"ז סק"ד וסי' רמ"ד וסק"ב.

ד. סי' רנ"ב, ב' וסקי"ח וסקי"ט וסקכ"א וסי' רמ"ז, א', ב', ד' וסק"א וסק"ד וסק"ג וסקט"ו וסי' רמ"ד, א'.

ה. סי' רנ"ב, ב' וסקט"ז וסי' רמ"ז סק"ד וסי' רמ"ד סק"ב.

ו. סי' רמ"ד, א', ב', ד' וסי' רנ"ב, ג'. והטעם,

### פרטי דינים בזה

ב. נכרי שתיקן בשבת חפץ לישראל או תפר עבורו בגד וכדומה [באופנים המותרים], אסור ליהנות מן המלאכה עד זמן שהיה יכול לעשות כן במוצ"ש, ואם אין לו בגד אחר או חפץ אחר אפשר להקל וליהנות מן המלאכה מיד בשבת עצמה<sup>2</sup>.  
השוכר קבלן והקבלן שוכר פועלים המקבלים לפי שעות, אם אין לבעה"ב שום קשר עסקי עם הפועלים והוא עומד רק מול הקבלן - נחשב לקבלנות.  
ודע, שלפועל קבוע שלו בדרך כלל אסור לעשות מלאכה בכל מקרה, ותנאי ההיתר נדירים מאוד וכמעט אינם בנמצא כיום.

### שותפות בעסק עם נכרי

ג. ישראל ונכרי השותפים בחנות או בשדה וכדומה, צריכים להתנות מתחילה בשטר כתוב<sup>3</sup> שהנכרי לבדו עובד בשבת וכל הרווחים שייכים לו והישראל עובד כנגד זה יום אחר לפי בחירתו ורווחי היום הזה שייכים לישראל בין מעט בין הרבה<sup>4</sup> [ואם נראה שרווחי יום השבת מרובים יכול להתנות מראש שהישראל מקבל יומיים או יום וחצי לפי הענין], וענין ההתניה הוא שבימים אלו אינם שותפים אלא העסק שייך אז רק לנכרי או רק לישראל<sup>5</sup>.

בעסקים שאי אפשר להתנות החלוקה באופן הזה, מפני שאי אפשר לדעת ריווחי כל יום בפני עצמו<sup>6</sup> או בשדה שהפירות נקטפים אחרי תקופה או בעסק שהרווחים מגיעים אחרי תקופה ממושכת של עבודה ואין רווחים לכל יום בפני עצמו [כמו בנק], יקבעו תנאי מתחילה שעבודת יום השבת מוטלת על הנכרי בלבד והוא נוטל חלקו ברווחים על עבודתו ביום השבת וכנגדו עבודת יום אחר מוטלת על הישראל לבדו והוא נוטל חלקו ברווחים על עבודתו ביום זה<sup>7</sup>. וכן יכול להתנות שביום

ט. סי' רנ"ב, ד' וסק"ז וסק"ל ובאה"ל שם.  
י. אגרו"מ ח"א סי' צ', שבלא זה הוא הערמה ואינו כלום.  
יב. סי' רמ"ה, א' וסק"א וסק"ב.

יג. ובמצב כזה גם אם יעשה התנאי הנ"ל אינו כלום כיון שאין אפשרות לדעת ריווחי כל יום בפני עצמו. אגרו"מ ח"א סי' צ' וח"ב סי' ס"ה.  
יד. סי' רמ"ה סק"ג.

יא. ולא חיישינן בזה למראית עין מפני שיודעים ששייך לשניהם. ועיין בשבט הלוי [ח"ג סי' כ"ג] שאם השותפות סמויה ולא יודעים ממנה אין להתיר, אך בקובץ תשובות [ח"ג סי' ל"ז] כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאף בכה"ג מותר ומסתמא

שבת אין חובה לאף אחד לעבוד ויש רשות לנכרי לעבוד אף שהרווח יהיה לשניהם<sup>טו</sup>. וראה פרטי הדינים בהערה.

### חלוקת הרווחים

ד. באופן שהתנו מתחילה כנ"ל, אם אח"כ נתרצה הנכרי מעצמו לחלוק בשווה, מותר<sup>טז</sup>. אך אם בשעת עשיית חשבון הרווחים הישראל או הנכרי שגילה שהרווח פחות מהשני מבקש משותפו שישלם לו את ההפרש - הסתפקו הפוסקים אם מותר<sup>טז</sup>.  
ה. אם לא התנו מתחילה, יטול הנכרי לבדו את שכר השבתות ובשאר יתחלקו, ואם יש הפסד גדול בזה אפשר להקל לחלוק שוה בשוה<sup>טז</sup>.  
אמנם, יכולים לבטל השותפות בקנין ולחזור ולהשתתף באופן המותר גם על הרווח שכבר היה, וכן יכול הישראל להשכיר לנכרי את חלקו ביום השבת [שכבר עבר] או לשוכרו לעבוד בקבלנות על יום השבת<sup>טז</sup>.

### שותפות עם ישראל מומר [חילוני]

ו. שותפות עם ישראל מומר [חילוני]<sup>טז</sup> אין לעשות באופנים הנ"ל, אלא רק באופן שהשותפות שלהם ששה ימים וכל ההוצאות [כולל שכירות המקום] וההכנסות ביום השבת הוא למומר לבדו, וגם אין להתיר אלא באופן שהמומר אינו צריך לשותפות ויכול להסתדר לבד, אבל אם המומר צריך לשותפות אסור בכל אופן<sup>טז</sup>.  
[ויש האוסרים להשתתף עמו בכל אופן<sup>טז</sup>].

### העסקת פועלים נכרים בשבת

ז. ישראל שיש בבעלותו עסק, אסור לו מדינא לשכור פועלים נכרים המקבלים שכר לפי שעות עבודה כדי שיעבדו בשבת בעסק.

תטול כנגד עמלך בשבת ואני אטול כנגד עמלי בחול, דאדרבה, באופן זה חמור יותר שאז הנכרי שלוחו לעבוד בשבת. סק"ח.

יט. שם סעיף ג' וסקט"ו.

כ. אין זה שייך לנידון האם כל חילוני נחשב מומר, ופשוט.

כא. ע"פ המ"ב סי' רמ"ג סק"ב ואגרו"מ שם שיש בזה איסור לפני עיוור. ועי' מנח"י ח"ו סי' י"ט.

כב. עיין תשובות והנהגות ח"א סי' רפ"ג.

טו. סי' רמ"ה, א' ברמ"א. עיין באגרו"מ ח"ב סי' ס"ה שבעסק שיש פועלים השכורים לפי שעות עבודה ודאי שאסור וגם אם אינם מקבלים יותר על השבת אסור משום מראית העין, אלא אם כן מתנה איתם שאינו רוצה שיעבדו בשבת. ועיין בסי' רמ"ד סקל"ה.

טז. מפני שבשבת לא היו שותפים אלא שהנכרי מעצמו נותן מתנה לישראל ומסכים לחלוקה שווה.

יז. שם סק"ה וסקי"ג ושעה"צ סק"י.

יח. סי' רמ"ה, א', ובכה"ג לא יאמר לנכרי אתה



ובשני תנאים מותר: א. הנכרי שותף ברווחים או מקבל את כל הרווחים ומשלם דבר קצוב [אך לא באופן שהישראל מקבל את כל הרווחים ונותן לנכרי דבר קצוב על פעולתו]<sup>כז</sup>.

ב. מדובר בסוג עסק או חנות שרוב העולם שוכרים אותם באופן המותר כנ"ל<sup>כח</sup>, או שמפורסם שהמשכיר משכיר רק באופן הזה<sup>כט</sup>.

ואם הישראל שכר מהנכרי עסק יכול להשכירו לנכרי אחר, וכן אם קנה מהנכרי עסק ועדיין לא נכנס בעצמו לשם יכול להשכירו לנכרי אחר<sup>ל</sup>. ולענין להשכירו לישראל מומר [חילוני] עיין לקמן סעיף י"א.

### היתר להפעלת עסק גדול שהפסד גדול להשבתו בשבת

ח. מי שיש לו עסק גדול במיוחד ויש הפסד גדול להשבתו בשבת, היתרו חז"ל לשכור נכרי בקבלנות [כלומר, שיתן לו סך אחוזים על כל העבודה ולא לפי שעות] ולא יאמר לו במפורש ששוכרו לעבודה בשבת אלא יאמר לו שיקבל סך אחוזים על כל רווח הבא<sup>ל</sup>. ויכול גם כן לקחת שותף נכרי ולחלוק עמו כנ"ל, אך לא בהערמה אלא במכירה אמיתית כנ"ל<sup>ל</sup>, ויש לברר אצל מורה הוראה כל מקרה לגופו.

### קניית מניות

מ. מותר לרכוש מניות של מפעלים שבעליהם נכרים והמפעל פתוח בשבת<sup>מ</sup>.

כז. סי' רמ"ד, ו' וסק"ב, והתירו משום שאדם בהול על ממונו ואם לא נחיר לו כן יעשה בעצמו איסורים דאורייתא, ואף בחשש לאיסורים דרבנן שייך היתר זה. וכתב באגרו"מ ח"ד סי' נ"ד שמוותר גם כן לרכוש מראש עסק על דעת ההיתר הזה. [ועיין בשבט הלוי ח"ג סי' כ"ג שפעמים קשה להתיר כגון שיש לו כבר כמה וכמה עסקים גדולים והוא רוצה עוד עסק נוסף שאז קשה להתיר מהטעם הנ"ל].

כח. אגרו"מ ח"ד סי' נ"ה וכ"כ בספר ארחות שבת פכ"ג הערה שני' בשם הגרשו"א זצ"ל והגר"ש"א זצ"ל. ועיין בתשובות והנהגות ח"ב סי' קצ"ב וח"א סי' רע"ו (ב).

כט. ע"פ המבואר בסי' רמ"ה, ד', וכ"כ במנח"י ח"ג סי' א' וח"ה סי' י"ח.

כג. מבואר בכמה מקומות בסי' רמ"ג וסי' רמ"ד. ובמ"ב בסי' רנ"ב סק"ג הוסיף שגם אם לא שכרם לעבוד בשבת אלא עושים כן מעצמם צריך למחות בידם כיון שנוטלים שכר לפי שעות. ועי' שעה"צ שם.

כד. סי' רמ"ג, א' ומ"ב שם בהקדמה ובסק"ג ובסק"ה, והאיסור משום מראית העין שיחשדוהו שלקח פועל בשכירות לפי שעות עבודה שזה איסור מדינא דאמירה לעכו"ם. עבר והשכיר, מותר לקבל שכר שבת, ובתנאי שיבליע ביום לפני ואחרי שבת משום שכר שבת. שם סק"ז.

כה. שם סעיף ב'.

כו. שם וסקי"ב וסקי"ד, ובבאה"ל ד"ה וחזר כתב שאם הישראל ישב שם כמה שנים ונתפרסם הדבר יתכן שאין להתיר.

אסור לסכם עם נכרי שיסחר במניות בשבת [ברוקר"<sup>ל</sup>], וגם כן אין לסכם עם נכרי שיסחר במניות בכל השבוע ע"פ המצב ואם יש צורך ימכור או יקנה, מפני שאז כלול בדבריו שאם יהיה צורך יעשה כן גם בשבת<sup>לא</sup>.

### השאלת והשכרת כלים לנכרי

י. מותר להשאיל או להשכיר כלים לנכרי, אלא שכלים שעושים בהם מלאכה האסורה בשבת אסור להשכיר לנכרי בערב שבת<sup>לב</sup>, ויש שכתבו שירא שמים לא ישאיל ולא ישכיר כלים שעושים בהם מלאכה לנכרי כלל<sup>לד</sup>. ומשום שכר שבת יבליע שכירות יום השבת ביום אחר קודם ואחרי שבת, כלומר שישכיר או ישאיל לשבוע או לכמה ימים<sup>לד</sup>.

### השאלת והשכרת כלים או בית לישראל מומר [חילוני]

יא. מותר להשכיר או להשאיל בית או כלים שעושים בהם מלאכה האסורה בשבת ליהודי מומר מחלל שבת [חילוני] רק אם יכול לשכור בית או כלים מגוי אחר או שיש לו כלים אחרים שיכול להשתמש בהם לחילול שבת, אבל אם אין לו אפשרות כזאת אסור גם אם יכול לשכור או לשאול מיהודי אחר<sup>לה</sup>.

ל. סי' ש"ז, ג'.

מלאכה גם בית הלל מודים שיש שביתת כלים ולכן לא ישכיר ולא ישאיל כלל לנכרי כלים שעושים בהם מלאכה, וכ"כ החת"ס באו"ח סי' ס"ג והאליה רבה בסי' רמ"ו וכ"כ בכה"ח סק"י [ועיי"ש סק"ג] וכ"כ בברית עולם דיני אמירה לעכו"ם סי' י"ח, וכ"כ הגרשו"א זצ"ל בספר מאורי אש [והובא גם כן בספר שולחן שלמה ריש סי' רמ"ו]. (ועוד הוסיף שם הגרשו"א לחוש ולהפקיר כל שעוני שבת המכוונים להדליק מכשירי חשמל בשבת מחשש שביתת כלים העושים מלאכה מעצמם, ובברית עולם דיני אמירה לעכו"ם סי' י"ח אות ה כתב דהיינו דוקא בכלים שעושים בהם מעשה ממש אבל כלים העושים מעצמם מלאכה [ע"י חשמל] גם לב"ה אין צורך להחמיר אף לבעל נפש).

לד. סי' רמ"ו, א'. ובאופן ההבלעה עיין לקמן בסי' כ"ט סט"ז.

לה. [עיינן במ"ב סי' רמ"ג סק"ב] לפני עיור הוא

לא. ע"פ המבואר שם סקט"ו שאם יום השוק בשבת אסור לתת לנכרי בסתמא מפני שברור שכוונתו שיסחר ביום השוק שהוא בשבת, וגם בנידון זה שכל יום הוא "יום השוק" כיון שכלול בהסכם שאם יהיה צורך יסחר בשבת - אסור, וההיתר רק אם מביא מעות לנכרי ואומר לו תקנה בהם חפצים באיזה יום שתרצה. ועיין במלכים אמניך פרק ט' הערה ל"ט שהסתפק בזה. ובספר אמירה לנכרי פרק ס"ז הערה י' הביא עוד צדדים לאסור לעשות כן.

לב. סי' רמ"ו, א'. והיינו שבכלים שעושים בהם מלאכה יש איסור להשכירם בערב שבת מפני שנראה שהנכרי עושה בשליחותו של הישראל כיון שיש לו רווח מהשכירות. ולכן להשאיל מותר גם בערב שבת. שם סק"א וסק"ד.

לג. הב"ח בריש סי' רמ"ו כתב שכל ירא שמים יחמיר לעצמו כדעת הרוקח שבכלים שעושים

## שליחת מכתב שקיים חשש שיישלה בשבת

יב. מותר לשלוח מכתב אפילו בערב שבת<sup>ל</sup>.

לשלוח מכתב מהיר ("אקספרס"), אם יש התחייבות שיגיע תוך זמן מסוים ליעדו ולשם כך מוכרח להישלח בשבת עצמה, אסור [אפילו כמה ימים לפני שבת]<sup>לו</sup> [וגם בדואר המתנהל ע"י ישראלים מומרים הדין כן<sup>לח</sup>], ואם אין התחייבות על זמן מסוים אלא רק טיפול מהיר יותר במכתב, אפשר להקל<sup>לב</sup>.

## מנוי לעיתון המחולק בשבת

יג. אסור לעשות מנוי על עיתון המחולק בשבת<sup>מ</sup> [בין של נכרים ובין של ישראלים מומרים], וראה בהערה.

לז. שאם אין שהות ומוכרח לשלוח בשבת אסור לשלוח ואפילו כמה ימים לפני שבת כמבואר שם בסק"ד ובסק"י ובסי' ש"ז סקט"ו.

לח. מפני איסור לפני עיור, ואף שאינם מוכרחים לעשות כן נחשב לפני עיור מפני שמזמן להם איסורים שלא היו עושים בלעדיו כמש"כ הפמ"ג במ"ז סי' ש"ז סוסק"א, ונתבאר לקמן סי' ל"ב ס"כ.

לט. ע"פ דברי המנח"י ח"ו סי' י"ח, והיינו מפני שהדואר יכול לשלוח רק בעדיפות על שאר המכתבים ובלי חילול שבת ואם כן אין זה נחשב שהישראל אומר להם לשלוח בשבת עצמה.

מ. מצד אמירה לנכרי להדפיס ולשלוח את העיתון באיסור [שהחזרה על קבלת העיתון בכל יום כולל גם את יום השבת, ונראה שנחשב לאמירה ולא לרמז] יש אפשרות להתנות עם מערכת העיתון שאינו רוצה לקבל בשבת עיתון, אך מלבד זה יש חובת מחאה וכתב המ"ב בסי' רע"ו סקי"א שאם מוחה בידו והנכרי עושה בעל כרחו חייב לגרשנו מביתו מפני חילול השם שיחשדוהו שהנכרי עושה בשליחותו, ואם כן כשרואה שמערכת העיתון לא שומעת לו ושולחת גם בשבת חייב למונעם מלשלוח לו, ואפשר שאם

רק ככה"ג שאינו יכול להגיע לעבירה בלעדיו וכמו באופן ההחטא והחטא נמצאים בשני עברי הנהר אבל כשהחוטא יכול להשיג מגוי אחר אין בזה לפני עיור [וכשיכול להשיג מיהודי אחר עדיין יש לפני עיור - משנה למלך מלוה ולוה פ"ד ה"ב וכן פסקו במנחת שלמה ח"א סי' ל"ה ובקובץ תשובות ח"א סי' כ' וסי' מ' ע"פ הברכ"י חו"מ סי' ס', אף שבכת"ס יו"ד סי' פ"ג מתיר גם כשיכול ע"י יהודי אחר], ומצד מסייע לדבר עבירה, נקטו הפוסקים להקל כשיטת הש"ך והדגמ"ר ביו"ד סי' קנ"א סק"ו [ועי' מג"א סי' שמ"ז סק"ד שכתב כע"ז, ובמשנ"ב שם סק"ז נטה להחמיר, אבל דעת האגרו"מ והגר"ש אלישיב זצ"ל שיש להקל כשאין האיסור בשעת הסיוע ממש בצירוף הבנין ציון שדעתו שאין איסור מסייע אם אין העבירה ממש בשעת הסיוע] וכ"כ באגרו"מ יו"ד ח"א סי' ע"ב ובקובץ תשובות ח"ב סי' כ"ח. [ואמנם בצי"א ח"ג סי' ל"ט נטה להחמיר בזה ומתיר בבית אך אסור להשכיר חנות]. ועיין היטב במחלוקת רש"י ותוס' בקידושין דף נו.

לו. דואר שלנו נחשב כקצץ שכר [סי' רמ"ז סקי"ח], ומותר גם מערב שבת כמב' בסי' רמ"ז, א'.

## מכונות אוטומטיות לממכר מזון

יד. מותר להשאיר מכונות אוטומטיות לממכר מזון ושתייה הפועלות במקום שדרים בו נכרים, וכן מותר להשאיר מכונה להוצאת כסף במקום זה<sup>א</sup>.

ולהשאיר מכונות כאלו במקום שדרים בו יהודים מחללי שבת, אם יש להם אפשרות לקנות במכונה אחרת - מותר [אלא שאין לעשות כן משום חילול ה']<sup>ב</sup>, ואם אין - אסור משום לפני עיור<sup>ב</sup>.

ליתן לנכרי מעות בערב שבת שיקנה בהם סחורה אף שיתכן שהנכרי יקנה בהם בשבת כיון שלא אמר לו להדיא שיקנה בשבת [סי' ש"ז, ד' וסי' רמ"ה, ה'] ומשמע שאין איסור מו"מ בעצם מה שמעותיו קונות חפצים, וכע"ז בסי' רמ"ה, ד', ואם היה בזה איסור א"כ גם בלי ענין אמירה לנכרי היה צריך לומר שלא יקנה בהם בשבת, ועוד מבואר כן במ"ב סי' רמ"ד סק"ה לגבי הפעלת חנות משקאות בשבת שבאופנים מסוימים מתיר אם הנכרי עוסק במכירה ולא חשש לאיסור מו"מ. ואף שהגרע"א בשו"ת סי' ח"א סי' קנ"ט כתב שאסור לעשות קנין מער"ש שיחול בשבת, היינו מפני שעשה מעשה בער"ש וא"כ שייך להכלילו באיסור מו"מ בשבת אם הקנין חל בשבת, אבל אם לא עשה מעשה כלל אינו בכלל האיסור. ומש"כ המ"ב בסי' שכ"ה סקי"ד בשם הא"ר שאם הנכרי מניח מעות ולוקח משכון נראה כמו"מ היינו מפני שהישראל עומד לידו ונראה כעוסק עמו. [ועי' במנח"י ח"ג סי' ל"ד וח"ט סי' כ"ו שהתיר רק באופנים מסוימים].

מב. איסור לפני עיור הוא רק כאשר ממציא לחוטא איסור שלא היה יכול לעשותו [או שלא היה בדעתו לעשותו] כתרי עברי דנהרא, ולכן כשיכול לקנות במכונה אחרת לא שייך האיסור, וכמבואר לעיל סעיף י"א ובסי' ל"ב סעיף י"ט ובהערות שם. ומצד מסייע לדבר עבירה נחלקן האחרונים אם שייך איסור זה בישראל מומר [עי' ש"ך ודגמ"ר ביו"ד סי' קנ"א סק"ו ומג"א סי'

תולה מודעה על תיבת הדואר - "נא לא להכניס לי עיתון ביום שבת" יהיה מותר שאז לא יחשדוהו [וגם באמת יתכן שבמקרה כזה המחלק לא יתן לו עיתון בשבת] וגם עשה כל מה שיכול כדי למנוע את הנכרי מלעשות עבורו מלאכה, וטוב שידבר עם המחלק ויבקש ממנו שלא יתן לו עיתון בשבת.

ובעיתון של ישראלים מומרים, אם המחלק גם כן ישראל מומר ומחלק בשבת אין להתיר בשום אופן מפני איסור לפני עיור.

מא. מצד הנאה ממעשה נכרי אין לחוש כיון שהנכרי עושה כן לצרכו בלבד ומותר כמבואר בסי' רע"ו, א' וגם שמא ירבה פשוט שלא שייך במקרה כזה.

מצד שכר שבת אין לאסור מפני ששכר שבת הוא על פעולה בשבת או על השכרה של בית למשך שבת שהתשלום על הזמן אבל האיסור לא שייך בקניית דבר בשבת. ונראה שגם במכונות כביסה אוטומטיות אין איסור שכר שבת מפני שהתשלום הוא עבור השימוש במכונה ולא על שכירות המכונה לזמן, ודומה לשימוש במרחץ שאין בזה שכר שבת [כמב' במג"א סי' רמ"ד סקי"ח, ועי' בשבט הלי ח"ה סי' כ"ז לא כן].

מצד מקח וממכר בשבת אין לאסור מפני שהוא רק באופן של מעשה מו"מ שאז שייך איסור ממצוא חפצך ושמא יכתוב, אבל אם אינו עושה שום מעשה אלא חפציו או מעותיו נסחרים ע"י אחרים אין בזה איסור מו"מ בשבת, שהרי מותר

## סימן כט

## הלכות ממצוא חפצך ודבר דבר ודיני שטרי הדיוטות

## הקדמה

כתוב בנביא [ישעיה נח, יג-יד] וכיבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר, ונלמדו מזה דינים רבים שעיקרם כיבוד וייקור השבת ע"י הפרשתה והבדלתה מימות החול, אף בדברים כאלו שאינם בכלל הל"ט מלאכות\*.

## ממצוא חפצך

א. אסור ללכת בשבת ולבדוק מצב נכסיו כאשר ניכר שהולך לשם כך, ובכלל זה לימוד אומנות כשניכר שמעייץ לשם לימוד אומנות, וכן בדיקת מחירים בין

חפצך בלא שיש לזה סיבה נוספת לאסור בשבת, ולכן כ' הגרעק"א שכיון שיש חשש שמא יכתוב לכן יש בזה ג"כ איסור ממצוא חפצך. ולפי הנתבאר מיושב שמו"מ הוא ודאי זילזול בשבת בכל גווני ונאסר משום ממצוא חפצך, אבל כשמחשיך על התחום אין הזלזול ניכר אלא כשיחשיך לצורך דבר שאסור לעשותו בשבת שאז ניכר עד כמה יום השבת פחות בעיניו שמשתמש בו כאמצעי לעבודות החול האסורות בשבת, ואם מחשיך לצורך דבר המותר בשבת אין זה זלזול כ"כ.

וזה ביאור שיטת הלבוש שאסור להתיר נדרים בשבת משום ממצוא חפצך, והק' הפמ"ג והא היתר נדרים הוא ענייני לימוד תורה ומצוה, וי"ל שכיון שאין הבדל אם מתיר היום או מחר אם כן יש זילזול בשבת אם עוסק בזה היום.

וכן מש"כ בספר חסידים סי' רס"ו והובא במג"א סי' ר"צ שלא יאמר אדם אישן בשבת כדי שיהיה לי כח אחר השבת נראה שיסוד האיסור משום ממצוא חפצך ודבר דבר, שהרי אין המעשה עצמו אסור שאין זה מוגדר הכנה משבת לחול אלא שאסור לומר כן מפני שזה זילזול בשבת, ועיין במחה"ש ובפמ"ג ריש סי' ש"ז.

שמ"ז סק"ד] ונטיית הפוסקים להקל בזה כשאינן הסיוע בשעת העבירה ממש [וכנ"ל בהע' ל"ה], וגם יש לצרף שאינו נותן לו דבר איסור ממש אלא רק משאיר את המכונה פועלת בשבת ובאופן זה מותר וכנ"ל. והורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לעשות כן בכל מקרה מפני חילול ה'.

א. אין ענין ממצוא חפצך להפריש את האדם מעסקי חולין לעסקי קודש, אלא להפרישו מהתעסקות בדברים אחרים ביום השבת כדי לכבד ולייקר את מעלת יום השבת. ואף צרכי מצוה לא הותרו בכל פעם וכמו שיתבאר, אלא שפעמים הותרו צרכי מצוה וכמו שדרשו חז"ל חפציק אסורים חפצי שמים מותרים. ולכן, כשאינן ניכר לאחרים מה שעושה אין איסור בכך שאין זה זילזול בשבת.

ובזה מיושבת קושיית הגרעק"א [בחידושים הגדפסים מחדש עמ"ס ביצה לז]. על שיטת רש"י שכתב שאיסור מקח וממכר הוא משום ממצוא חפצך או משום שמא יכתוב. והק' הגרעק"א הרי אף להחשיך על התחום מותר אם יש אפשרות שיעשה בהיתר כגון ע"י בורגנין, א"כ איסור ממצוא חפצך שייך רק ביחס למעשה שאסור לעשותו בשבת ואיך יתכן שמו"מ נאסר ממצוא

החנויות לדעת מה המקום הזול. וכן אסור לבדוק אם נכסיו צריכים תיקון [כגון לבדוק צינור שנשבר בדירתו וכדומה] או לבדוק את מצב חנותו שנפרצה<sup>2</sup> [אלא אם כן הולך כדי לשמור שלא יגנבו שזה מותר<sup>2</sup>].

וכן המוצא מציאת מוקצה, אסור לו לעמוד ליד החפץ המוקצה עד שתצא השבת כדי שאז יוכל ליטול את החפץ, מפני שניכר שעומד שם כדי שיוכל ליטול את החפץ במוצ"ש<sup>7</sup>.

האיסור הוא באופן שניכר עליו שהולך לשם כך, אבל אם מסתכל תוך כדי הילוכו באופן שלא ניכר שמעיין בנכסיו, מותר<sup>8</sup>. אמנם מצוה להימנע מכל זה אף באופן המותר, ובפרט אם על ידי כך נגרמת לו טרדת הלב ודאגה<sup>1</sup>.

### קריאה בדפים להגהה

**ב.** כתבו הפוסקים<sup>1</sup> שאסור לקרות בספר כדי להגיהו, אם ניכר שקורא כדי להגיה, אך אם קורא גם לקרוא וגם להגיה [כלומר, שאכן רוצה לקרוא את הספר אלא שאם ימצא טעות יתקנה], מותר.

### להסתכל בחלון ראווה

**ג.** מותר להסתכל בחלון ראווה בדרך הילוכו כדרך ההולכים שמסתכלים להנאתם בחלונות ראווה שבדרך, כיון שלא ניכר שמסתכל כדי לבדוק דבר שצריך לו<sup>2</sup>, אך אם מסתכל כדי לבדוק סחורה שרוצה לקנותה בחול, מצוה להימנע מזה ובפרט אם גורם לו טרדה ודאגה וכנ"ל.

1. ע"פ סי' ש"ו, ח' וסקל"ח.

2. שו"ת רדב"ז סי' תר"צ ושע"ת סי' ש"ז סק"א. ועיין בקובץ תשובות ח"א סי' ל"א מה שביאר שם.

3. הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פכ"ט הע' כ"ג] והגריש"א זצ"ל [בדרור יקרא עמ' שמה], ומבו' שם שאם מסתכל רק להנאתו מותר לכתחילה, ואם מסתכל כדי לדעת ולבדוק את המוצע למכירה, אם ניכר אסור, ואם לא ניכר מותר אלא שמצוה להימנע מכך משום עונג שבת, ובפרט אם נגרם לו טרדת הלב ודאגה מזה כמש"כ בסעיף א'.

4. ע"פ סי' ש"ו, א' וסק"א וסק"ו [יש להעיר, שסק"ו קאי על דברי הרמ"א ויש להגיהם לסוף הסעיף].

5. שהרי מותר לשמור על חפציו בשבת שלא יגנבו אותם. ועיין סי' ש"ז סק"א שבמקום הפסד התירו איסור ממצוא חפצך.

6. סי' ש"ו סק"ד וסק"ה. וכפסק השו"ע בסי' רס"ו סי"ג שבמציאה אין היתר של בהול על ממונו כיון שהוא רק מניעת רווח ולא הפסד [ודלא כהרמב"ם בפ"כ ה"ז].

7. שם ובאה"ל ד"ה שמעיין.

אמנם על המחירים אסור להסתכל אף אם לא ניכר שמסתכל בהם, משום איסור קריאה בשטרי הדיטות.

חלון ראווה שאין הדרך שמסתכלים בו ההולכים ושבים, נראה שאסור להסתכל בו כיון שניכר שמסתכל כדי לבדוק דברים לעסקיו [לדוגמא, אסור להסתכל על שער יציג המופיע על צג מחשב בחלון של בנק או על חלון ראווה של דודי שמש וכדו'].<sup>1</sup>

### להחשיך על התחום

ד. אסור לעמוד בסוף התחום כדי שיוכל מיד בצאת השבת ללכת לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת [חוק מהבאת דברים מחוץ לתחום שמותר להחשיך בשבילה<sup>2</sup>], וזה אסור בכל מקרה כיון שתמיד ניכר עליו שחושב לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת<sup>3</sup>.

### לצורך מצוה

ה. כל אלו הדברים [האמורים בסעיפים א'-ד'] מותרים לצורך מצוה, ובכלל צורך מצוה גם צרכי הרבים שמותר לעיין בהם בשבת אף אם ניכר שמעיין לצורך דבר האסור לעשותו בשבת, וגם סעודות מצוה בכלל זה<sup>4</sup>. ובכל אלו מותר גם אם אין רווח למצוה במה שמעיין או מחשיך דוקא היום<sup>5</sup>.

### מכירה קניה ומתנה

ו. אסור למכור ולקנות בשבת גזירה שמא יכתוב, וגם משום ממצוא חפצך, וכן אסור ליתן מתנה בשבת משום שדומה למקח וממכר<sup>6</sup>.

יג. סי' ש"ו, ו' וסקכ"ה וסקכ"ז וסקל"ג, ובמג"א [סקט"ו] ובמ"ב הביאו רק את הטעם שכתוב ברמב"ם [בפ"ג] שמא יכתוב. ולרש"י [בביצה לז]. הטעם משום ממצוא חפצך וגם שמא יכתוב [ועי' רש"י בביצה כז: שכתב המקור מנחמיה פרק י"ג ששם מפורש איסור מקח וממכר בשבת וציין לזה בהגהות הגרעק"א שם ושם]. וברמב"ם [מכירה פ"ט ה"ז] מבואר שהאיסור על הנותן והמוכר, וכן משמע במג"א ובמ"ב סי' שכ"ג סעיף ז' שדנו לגבי מתנה לנכרי.

ט. סי' ש"ו סק"ג, עיי"ש הטעם.

י. מג"א סי' ש"ז סקי"ג ומ"ב שם סק"מ ובאה"ל ריש סי' ש"ו ד"ה וכן, וע"ע בפמ"ג ולבוש ומחה"ש על המג"א שם.

יא. סי' ש"ו, ו' וסקכ"ו וסקכ"ח. ועיין לקמן סעיף ל"ט מה נחשב סעודת מצוה.

יב. בממצוא חפצך יש היתר גמור לצורך מצוה, ורק ב"ודבר דבר" תלוי אם יש למצוה צורך בזה או לא, וכמש"כ במ"ב סי' ש"ז סק"א.

הרוצה לקנות דבר בשבת, יאמר למוכר [רק אם הוא יהודי שומר תומ"צ]<sup>17</sup> תן לי מוצר פלוני, בלי להזכיר כלל מחיר או משקל [אלא יאמר מלא לי כלי זה בלי להזכיר שם מידה], ומותר לומר מספר כמה שרוצה לקנות. ואין מוחין ביד המיקל להזכיר מחיר ומשקל ובלבד שלא יצרף לחוב ישן, כלומר תן לי פירות בחמשים שקל ועם החוב שיש לי אצלך חמשים שקל יהיה עתה חוב של מאה שקל. והמיקל לקנות לפי משקל יכול למדוד גם בכלי המיוחד למדידה, ואם מעביר ממנו לכלי של הקונה צריך להפחית או להותיר מעט ולא ידייק במידה<sup>18</sup>.

### מקח וממכר ומתנה לצורך מצוה

ז. מקח וממכר גמור אסור אפילו לצורך מצוה<sup>19</sup>. ולכן אסור לשכור חזן או בעל קורא בשבת עצמה<sup>20</sup>.

מתנה מותרת לצורך מצוה שמחוייב בה היום או לצורך שבת או יו"ט, אבל לא לשאר מצוות שאינן מחוייב בהן דווקא היום<sup>21</sup>.

הכרטיס גם מפני שרוצים לעיין בדברי תורה או אם הכרטיס יהיה חשוב מצד עצמו (אם יהיו בו תמונות לאוסף או סיפור מצויר בהמשכים וכדו'). הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל.

יז. שם סקכ"ג, ובסעיף ו' לשון השו"ע "אבל לשוכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור" משמע שלשוכרו בלי להזכיר לו סכום מעות מותר, צ"ל דהיינו משום שאין ענין שם למו"מ אלא לדיבור האסור בשבת כיון ששוכרו עכשיו לדבר הנעשה בימות החול אבל אם שוכרו לדבר הנעשה בשבת אסור אפי' בלי הזכרת סכום מקח, וכן משמע בב"י סי' תקפ"ה [אכן בט"ז סק"ד משמע דקאי רק אהזכרת מעות].

יח. מתנה אסורה מצד שדומה למקח וממכר [מג"א סי' ש"ו סקט"ו בשם המרדכי בביצה]. והנה במ"ב בכמה מקומות כתב שמתנה לצורך מצוה מותרת, כ"כ בסי' ש"ו סקל"ג ובסי' תמ"ד סק"כ לגבי ביעור חמץ בער"פ שחל בשבת, ובסי' תקכ"ז סק"ס לגבי הקנאת קמח לצורך מי שלא עשה ערוב תבשילין. אבל מבואר במתני' בביצה

יד. שאין חשש שהובאו בשבת ממקום אסור או באופן האסור, סי' שכ"ג סקי"ב.

טו. סי' שכ"ג, א, ד' וסקי"ט וסי' ת"ק, א'.

טז. שהרי החשש שמא יכתוב שייך גם במו"מ לצורך מצוה, וגם לרש"י יש גם את החשש שמא יכתוב. פמ"ג סי' ש"ו בא"א סקט"ו וא"ר שם סקי"ח. [בדומה לזה כתבו הפמ"ג בסי' ש"ז סקט"ז ובמ"ב שם סקמ"ז בשטרי הדיוטות לצורך מצוה שתלוי אם האיסור שמא ימחוק או משום ממצוא חפצן]. וכן פסקו המחבר [סי' ש"ו, ו'] והרמ"א [שם ס"ג] בנקיבת סכום מקח שאסור אפי' לצורך מצוה [ועיין במ"ב סקי"ד ובבי' הגר"א בסעיף ו'], אפילו אי אפשר בענין אחר. וזה הטעם לאיסור פדיון הבן בשבת, עי' סי' של"ט, ד' וסקכ"ז.

כרטיסים המחולקים לילדים ומיועדים לקניית ספרי קודש הרי הם מוקצה, גם אם כתוב עליהם דברי תורה, כיון שאין זה עיקר הדבר שהרי ייעוד הכרטיס הוא לקניית הספר (והרי זה ככותב פסוק על שטר כסף), אלא אם כן הילדים לוקחים את



## מכירת עליות

ח. נחלקו הפוסקים אם מותר למכור עליות או שאר מצוות תמורת כסף בשבת, יש אוסרים ויש מתירים, ובמקומות שנהגו היתר בזה אין למחות בידם<sup>1</sup>.

### נתינת ממתק או מתנה בחברות תהלים וב"אבות ובנים"

ט. ילדים הלומדים בחברת תהלים או ב"אבות ובנים", מותר לתת להם ממתק, אבל אסור לתת להם מתנה<sup>2</sup>.

## חלות קנין בשבת

י. אסור לעשות מעשה קנין בערב שבת באופן שיחול הקנין בשבת<sup>3</sup>, ויש המקילים בזה<sup>4</sup>. אמנם, מותר לערוך מכירת חמץ בער"פ שחל בשבת באופן שהקנין יחול בשבת<sup>5</sup>.

כ. ע"פ המבואר בהערה י"ח, והכא הרי אינו מחויב לעשות את התהלים, ובפרט שיכול ליתן להם ממתק שזה ודאי מותר שהרי מתנה לצורך שבת ויו"ט מותר כמש"כ בס"י שכ"ג סקל"ב ובס"י תקט"ז, א' [והובא במג"א כאן], א"כ אין המצוה מתירה. [או שיאמר שהמתנה פיקדון עד מוצ"ש, וכדלקמן בסעי' י"א].

כא. כן משמע במג"א סי' רנ"ב סק"ה [אף שאפשר לדחות דהתם הקנין עצמו חל בשבת שנכרי קונה במשיכה], וכ"כ הגרעק"א בשו"ת ח"א סי' קנ"ט וכ"כ בדעת תורה [למהרש"ם] סי' תמ"ד סעיף א', ועי' באגרו"מ ח"ג סי' מ"ד שפקפק בראיותיו של הגרעק"א ומ"מ הורה לאיסור על פיו.

כב. חזו"א דמאי סי' ט' סקי"ב. ולכאורה היה אפשר להוכיח כן מדברי המג"א סי' של"ט סק"ח ומ"ב שם סק"ז שכתבו שאין לפדות את הבן [הצריך ליפדות בשבת] בער"ש שיחול הפדיון בשבת, משום שאין לברך וציונו שביום שיש עדיין אינו מחויב, ולא כתבו מצד איסור הקנין. ועי' בהערה הבאה.

כג. דברי הגרעק"א הנ"ל קשים, שהרי בתרוה"ד המובא במג"א ובמ"ב סי' של"ט מוכח שמותר

לט. ונפסק בס"י של"ט סעיף ד' שאין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בשבת ויו"ט ואע"פ שהוא במתנה, וגם לצורך הקדש שהוא למצוה אסור. ובמ"ב בס"י של"ט סק"ג ובס"י ש"ו סק"ז הקשה א"כ איך מותר לפסוק צדקה לעניים, ותי' שבפסיקת צדקה עדיין לא אתי לרשות עניים, ומכח זה כתב שהמנדב איזה חפץ לביהכנ"ס יאמר בפיו בער"ש שמקדישו לביהכנ"ס, והרי כל אלו הם כמתנה שאינם בדרך מקח וממכר אלא כנתינה ומותר לצורך מצוה.

וליישב הסתירות צ"ל ע"פ המבואר בפסחים דף סו: שההיתר הוא רק לצורך מצוה שמחויב בה היום כמו להקדיש שה לקרבן פסח בער"פ שחל בשבת כמבוי' בגמ' שם או לצורך נטילת לולב כמש"כ המרדכי בביצה או לביעור חמץ בער"פ שחל בשבת או לצורך קמה לסעודת שבת כשלא עירב ערוב תבשילין. אבל הקדש וחרם או פסיקת צדקה לעניים, אף שהם מצוה, אינו מחויב בהם היום ולא התירום אף שהם מצוה שהרי יכול לעשותם מחר. וכן מבואר בתוס' בכורות נח. ד"ה ואי.

יט. סי' ש"ו סקל"ג. והיינו שהרי מו"מ גמור אסור אף לצורך מצוה, והמתירים סוברים שאין מכירת מצוה נחשבת מקח וממכר.

## העצה לנתינת מתנה בשבת

**יא.** הרוצה ליתן מתנה בשבת, יקנה למקבל את המתנה בער"ש ע"י אדם אחר שיגביה ויזכה למקבל המתנה. ואם שכח לעשות כן יכול ליתן בשבת את החפץ על דעת פיקדון ויאמר למקבל שהחפץ פיקדון עד אחרי שבת ובמוצ"ש המקבל יזכה במתנה<sup>כז</sup>.

## פריעת ומחילת חוב

**יב.** אסור לפרוע חובות בשבת, ובמ"ב הביא שתוס' התיירו להחזיר חובות לצורך שבת בלבד ובתנאי שיאמר לשון חזרה ולא לשון פריעה<sup>כח</sup>. מותר למחול חוב בשבת<sup>כט</sup>.

## הפקר וזכיה מהפקר

**יג.** האחרונים נחלקו אם מותר להפקיר בשבת<sup>ל</sup>, אמנם גם לדעת האוסרים אין הפקר חמור יותר ממתנה, ולכן מותר להפקיר לצורך מצוה שמחויב בה היום, כגון לבטל חמץ בלשון הפקר ["ליבטל וליהוי הפקר כעפרא דארעא" - שלכתחילה נכון לומר כן] או לבער פירות שביעית שהיום מצות ביעורן<sup>לא</sup>. וכן מותר להפקיר לצורך

כה. סי' ש"ז, י"א וסקמ"ו. וע"ע הגהות הגר"א סי' של"ט סעיף ד' לגבי פדיון הבן.

כו. הגרי"ש אלישיב זצ"ל [בדרור יקרא עמ' שמה].

כז. נחלקו בזה המג"א והגרעק"א בסוף סי' י"ג, ועי' בתשובת הגרעק"א סי' קע"ד. ובשעה"מ הל' לולב פ"ח ה"ב כתב שהפקר לצורך זכיית האחר לכו"ע אסור ולכן הריטב"א בשבת דף קכ. לגבי הפקר בשעת דליקה הוצרך ליישב היתר ההפקר מפני שבלא"ה עומד להיות מופסד ממנו ואין לזה כ"כ שם מו"מ בכה"ג. וראה עוד בהערה הבאה.

כח. ברמב"ן בפסחים דף ד. הוכיח שביטול חמץ אינו מדין הפקר מהא דמבו' בפסחים ז. שאם שכח לבטל חמצו מבטלו אפי' בשבת ויו"ט, והרי אסור להפקיר בשבת כמו שאין מקדישין ואין מעריכין, א"כ בהכרח שביטול אינו הפקר. ובמאירי במגן אבות סי' י"ח כתב לחלק בין הפקר שהוא סילוק רשות מהקדש לבין ערך וחרם

לעשות קנין מער"ש שיחול בשבת שהרי כל הטעם שלא לעשות פדיון הבן מער"ש שיחול בשבת הוא רק משום שאינו יכול לומר וציונו ולא משום חלות הקנין בשבת, ומאידך גיסא הרי הגרעק"א הוכיח מסוגיא ביומא דף יג שאסור לעשות כן מצד מו"מ בשבת, אלא צ"ל שחלות קנין בשבת [כשעשה את הקנין מערב שבת] אינו חמור יותר מהפקר או הקדש או מתנה ומותר לצורך מצוות שמחויב בהן היום, א"כ לצורך חשש שנשאר לו חמץ מותר לעשות כן לכו"ע. וכ"כ להתיר בשו"ת שו"מ ח"ו סי' ז' [וע"ע בשו"ת הר צבי ח"א סי' קכ"ז].

ובדעת תורה סי' תמ"ד סעיף א' כתב שיתנה שהמכירה תחול רק על מה שנשאר מאכילתו בסעודות שבת, וכיון דמדאורי' בביטול סגי א"כ המכירה רק דרבנן ויש ברירה בדרבנן.

כד. ע"פ שו"ת מהר"י אסאד או"ח סי' פ"ג. ועי' תשובות והנהגות ח"ג סי' צ"ג שכתב שיאמר לו גם כן שעד מוצ"ש יכול לחזור בו.

שבת כגון כלי שאינו טבול שנצרך לו לסעודת שבת כ<sup>ב</sup>.

הגרעק"א<sup>ל</sup> הסתפק אם מותר לזכות מהפקר בשבת, והכרעת הפוסקים שמותר לזכות מהפקר בשבת. וכן מותר לזכות במציאה (שאינה מוקצה) ל<sup>א</sup>.

### קניית בית בארץ ישראל מנכרי

יד. מותר לקנות בית בארץ ישראל מן הנכרי בשבת ואין בזה משום מקח וממכר, והנכרי יכתוב השטר ל<sup>ב</sup>.

שם העברה לרשות אחרת ודמי למכר, והוכיח להיפך שמותר להפקיר מגמ' בעירובין לא. ובשבת כנו. דאמרינן התם גבי דמאי - כיון דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני לכך חזי לה ואינו מוקצה ומוכח שאפשר להפקיר בשבת. וכן מבואר בעירובין דף עא., ועי' ריטב"א ורש"ש שם.

ולמעשה, פסק המחבר בסי' תל"ד לומר ליבטיל ולהוי כעפרא דארעא. ובמ"ב כתב שיותר טוב לומר וליהוי הפקר כעפרא דארעא שהוא לשון המועילה לכו"ע, ולא כתב שבער"פ החל בשבת לא יאמר לשון זו משום איסור הפקר בשבת ומשמע שגם בשבת יאמר כך [ועיין מה שכתבתי בקבצי "בנתיבות ההלכה" 2-1 נישן ואייר תשס"ח, והבאתי שם שכן הורו למעשה הגריש"א זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א והגר"ח ק שליט"א].

כט. הגריש"א זצ"ל, ע"פ המב' בסי' שכ"ג, ד' וסקל"ד.

זה הפקר ממש אלא רק גילוי מילתא, וי"ל עוד דהיינו משום שאנו מחשיבים את ביטול החמץ כמצוה שמחויב בה היום ומשום כן מותר בשבת שהרי הפקר לא חמור יותר ממתנה שהרי הרמב"ן הוכיח דין הפקר מהקדש וחרם שדינם כמתנה וכמו שנתבאר לעיל הערה י"ח. ולפי"ז ה"ה בשאר מצוות שמחויב בהן היום מותר להפקיר בעבורן. ובזה גם הרמב"ן יודה וכמב' בגמ' פסחים שם, וכל ראייתו היא מדברי הגמ' בפסחים דף ז. גבי יושב לפני רבו ונזכר שיש לו עיסה שחושש שתחמיץ יבטלנה בליבו וס"ל לרמב"ן

ל. בהגהות לשו"ע סי' של"ט, וע"ע בשו"ת הגרעק"א סי' קע"ד בדפוסים החדשים.

לא. כן מוכח מסי' שע"א סעיף ה' במג"א ופמ"ג שם סק"ז, וכן מוכח בסי' של"ד סעיף ט' לגבי דליקה, וכן מוכח בסי' רמ"ו סקי"ח שלא הזכיר המ"ב ענין איסור זכיה מהפקר כלל, וכן מוכח ממה שכתוב בסי' רס"ו סעיף י' המוצא מציאה בשבת אם מוקצה אסור ליטלה - ולא הזכיר ענין זכיה מן ההפקר. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בשבט הלוי ח"א סי' ר"ה עיי"ש ראיותיו. אמנם בקה"י בביצה סי' כ"ג כתב שאם זוכה לצורך סעודת היום שרי אך אם זוכה בחפץ לזמן מרובה דומה לקנין האסור. [ועיין קצוה"ח סי' רע"ג סק"א שהפקר מדין נדר ונשאר ברשות הבעלים עד שאתי לידי זוכה, ומ"מ י"ל שאינו בדרך מו"מ, ויל"ע. ועי' רש"י ב"מ יב. ד"ה זרק וברמב"ם פ"ב מהל' נדרים הי"ד].

לב. סי' ש"ו, י"א וסקמ"ז.

## שכר שבת

**טו.** אסור לקחת שכר על פעולה שנעשתה בשבת גזירה משום מקח וממכר<sup>ל</sup>. האיסור הוא על פעולה שנעשתה בשבת, או על השכרת חפץ או בית לשבת או על ריבית על יום השבת<sup>ל</sup>, [נראה בהערה לגבי ריבית על הפקדות בבנק]. אבל אין איסור לקחת כסף על היזק הנעשה בשבת או על הלואה בשבת<sup>ל</sup>. האיסור הוא על המקבל, אלא שלישראל אסור ליתן משום לפני עיור<sup>ל</sup>, ולכן מותר ליתן לנכרי שכר שבת.

## האופן המותר לקחת שכר שבת

**טז.** השוכר פועל לשבוע או לחודש ואין תשלום השכירות לפי כל יום בנפרד אלא תשלום עבור כל השבוע יחד, באופן שאין הפועל יכול לחזור בו באמצע השבוע ולקבל תשלום רק עבור הימים שעבר, אלא התשלום עבור כל השבוע יחד בלבד, מותר ליתן לו שכרו גם על מה שעבד בשבת משום שהשכר מובלע בשכירות השבועית או החודשית, והפועל יאמר תן לי שכר השבוע ולא שכר שבת<sup>ל</sup>. ולכן, השוכר מלצר ישראל לשבת ישכור אותו מיום שישי בצהריים עד מוצ"ש אחר כמה שעות מצאת השבת<sup>ל</sup>, וכיון שהשכירות בשבת מובלעת בתקופת השכירות שמתחילה לפני שבת ומסתיימת אחרי שבת מותר לקחת שכר שבת. אמנם בשכירות "שמרטף" ("בייביסיטר") שהיא בדרך כלל לפי שעות, אין היתר לתת שכר עבור העבודה בשבת אלא אם כן ה"שמרטף" עובד בכל יום ויום והשכירות היא שבועית או חודשית ולא על בסיס יומי וכנ"ל.

לג. סי' ש"ו, ד' וסקט"ו.

לה. פשוט, שאינו שכר על פעולה אלא על החפץ.

ועי' נובי"ת או"ח סי' כ"ו.

לו. תהל"ד [ריש סי' רמ"ג] וכן מורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכן מוכח במ"ב סי' ש"ו סקכ"א שכתב שאם נותן ליהודי שכר שבת יש איסור גם על הנותן משום לפני עיור.

לז. סי' ש"ו, ד' ומ"ב ובאה"ל שם.

לח. כן משמע לשון החיי אדם [כלל ס' סעיף ח'] והמ"ב בסי' ש"ו סקכ"א שצריך הבלעה גם בער"ש וגם במוצ"ש, וכן מורה הגר"פ שיינברג זצ"ל.

לד. שם ובסי' רמ"ו סק"ג. ולגבי ריבית בבנק מפק"מ יומי בדרך כלל אין איסור כיון שאופן התשלום בבנק ליום נקבע לפי השעה 12 בלילה. וכשיש שבת ויו"ט רצופים כתב באגרו"מ [ח"ד סי' נ"ט] שאסור ליקח הריוח של יום זה ויתנהו לצדקה, אך בני יו"ט של גלויות שדינם נובע מספק [כמב' בביצה דף ד: ] אפשר לקחת הריוח דממ"נ יום אחד הוא חול [עיי' מ"ב בהקדמה לסי' תקט"ו], ועיין שש"כ פכ"ח הע' קט"ז [ואפשר לעשות פק"מ שבועי בזמן זה ואז יוכל ליטול גם מעות עבור שבת ויו"ט בהבלעה].

## החלפת עבודה תמורת עבודה

יז. מותר להחליף בשבת עבודה תמורת עבודה, כגון לשמור על תינוק של השכן ובתמורה הוא ישמור על התינוק שלו<sup>17</sup>.

## תשלום על שימוש

יח. מותר לשלם עבור שימוש במקוה בשבת או עבור הפעלת מכונה בשבת [באופן המותר]<sup>18</sup>.

## שכר מצוה

יט. נחלקו הפוסקים אם מותר לקחת שכר שבת על מצוה, ונהגו להקל בזה, ולכתחילה ראוי לסדר שיהיה באופן המותר<sup>19</sup>, ומכל מקום אינו רואה סימן ברכה במעות<sup>20</sup>.

ולכן חזן או בעל קורא ישתדלו לקרוא או לעבור לפני התיבה גם בימי החול, באופן שהשכירות כוללת גם את ימי החול וגם את השבת יחד - כמו שכיר שבוע וכנ"ל בסעיף ט"ז [שאינם יכולים לחלק את השכירות ולחזור בהם באמצע] ואז יראו ברכה במעות בעז"ה<sup>21</sup> [וראה עוד בהערה]. אופן נוסף הוא שלא לסכם על מחיר לפני שבת, ואז מה שנותן אחר שבת הוא דרך מתנה<sup>22</sup>.

ש"ו סעיף י"ב כתבו שאם הם מתבטלים ממלאכתם בהכנת הקריאה והתפילה ומקבלים שכר עבור ההכנה מותר להם ליקח שכר עבור הקריאה והתפילה כיון שהכל מובלע בשכר ההכנה, אלא שבמציאות בדרך כלל אין הדבר כן שאין הכסף עבור ההכנה אלא עבור הידע בין אם הכין ובין אם יודע וזוכר משנה שעברה [ולהיפך, מי שצריך להכין מחדש לפעמים מקבל פחות] וכעין רופא (להבדיל) שמקבל שכרו עבור הידע הרפואי ולא עבור שנות הלימוד שלמד רפואה.

מד. שע"ת סי' ש"ו סק"ב ומ"ב שם סק"ד. ולהלוות לחזן כסף לפני שבת כדי שאח"כ ינכה מחובו עבור הקריאה אינו מועיל, עי' שש"כ פכ"ח הע' ק"ל.

לט. סי' ש"ז, י'.

מ. כיון שהתשלום הוא עבור השימוש ואין זה תשלום על שכירות לזמן, ואינו ענין לשכר שבת. וכן משמע במג"א סי' רמ"ד סק"א שאין שכר שבת כי אם בשוכר שימוש לזמן או במקבל זכות המכס לזמן [או בפועל שמרויח לפי שעות] שאז התשלום הוא על זמן השבת, אבל אם התשלום הוא על השימוש, מותר. וכ"כ בנוב"י תנינא סי' כ"ו (בטעם השני) וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וע"ע בשבט הלוי ח"ט סי' ס"ו.

מא. הגרי"ש זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' כ"ט.

מב. סי' ש"ו, ה' ומ"ב שם וסי' תקפ"ה סעיף ה'.

מג. שם. ובתורת שבת שם סק"ח ובערוה"ש סי'

## ממתק על אמירת תהלים

**כ.** ילדים האומרים תהלים ומקבלים ממתק אין הדבר נחשב שכר שבת כלל<sup>כ</sup>. [אמנם התבאר לעיל סעיף ט' שאסור לתת להם מתנה].

## שכר רופא או מיילדת

**כא.** רופא או מיילדת יכולים לקחת שכר עבור פעולתם בשבת<sup>כ</sup>.

## קדושין וגירושין

**כב.** אין מקדשין אשה ואין נושאין אשה בחופה<sup>כ</sup>. ובשעת הדחק אפשר להקל למי שאין לו אשה ובנים אם כבר הכינו את החופה ואת הסעודה, בכדי שלא לביישם ומשום הפסד הממון<sup>כ</sup>. וכן לא חולצים<sup>כ</sup> ולא מייבמים<sup>כ</sup>. וכן לא מגרשים חוץ מגט שכיב מרע הרוצה לפטור את אשתו מייבום.

## הקדש ופדיון הבן

**כג.** אין מעריכין אדם להקדש, ולא מחרימין להקדש, ולא פודים את הבן. ולא מקדישים חפץ לגבוה, ובדיעבד אם עשה כן מה שעשה עשוי<sup>כ</sup>.

בשבת ובחופה האיסור משום קנין שקונה אותה לירושתה ולמציאתה ולמעשה ידיה [ועיין ר"ן בביצה דף כ. בדפי הרי"ף כע"ז]. ויש להעיר, שבאבנ"מ [סי' כ"ח סק"ב] ובסמ"ע [חור"מ סי' ק"צ] כתבו דאישות האשה שויא ממון וקונה אותו בפרוטה וא"כ מטעם זה גופא אפשר לאסור הקידושין בשבת ובפרט להסמ"ע שזה גופא הקידושין בכסף שיווי. ועי' רש"י בגיטין לט: ד"ה וקא.

מח. שם וסקי"ט.

מט. שמא יכתוב שטר חליצה. שם סק"כ.

נ. שיבום קונה אותה לכל דבר והוי כקונה קנין בשבת, ועוד, שמא יכתוב כתובה. שם סק"א.

נא. שם ובמ"ב שם, ועיין לעיל הערה י"ח.

מה. שאין זה נחשב כשכר עבור פעולה אלא כמתנה לעידוד מעשה המצוה, ודומה לאב שאומר לבנו אם תתנהג יפה תקבל דבר טוב שאינו שכר פעולה כלל אלא לעידוד בעד מעשה המצוה שעושה, כן שמעתי מהגר"ק שליט"א.

מו. סי' ש"ו סק"ד. והיינו משום שכר מצוה, ובספר זכרון להגר"י הוטנר זצ"ל הביא בשם מרן הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל שהתיר משום שאם לא נתיר להם לקחת שכר לא יבואו לרפא פעם נוספת [ועיין בדורור יקרא עמ' רמט מש"כ בשם הגרא"ז מלצר זצ"ל, וע"ע בתשובות והנהגות ח"ב סי' קצ"ב מש"כ בזה].

מז. סי' של"ט, ד'. ובמ"ב סקט"ו ב' דהאיסור בקידושין הוא שמא יכתוב ולא משום קנין

### התרת והפרת נדרים

**כד.** אסור להתיר נדרים בשבת, אלא אם כן ההיתר הוא לצורך השבת [כגון שנדר שלא לאכול היום] או לצורך מצוה [כגון שנדר שלא לאכול בשר ויין או שלא לישון היום], או שאם לא יתירו לו יעבור על הנדר<sup>כז</sup>.  
ומותר להפר נדרים בשבת מפני שאי אפשר להפירם כי אם ביום שמעו, ולא יאמר מופר לך אלא יאמר טלי ואכלי טלי ושתי וכיו"ב. וטוב שלא להודיע לבעל או לאב בשבת על נדרים שנדרו<sup>כח</sup>.

### ודבר דבר

**כה.** דין "ודבר דבר" הוא שלא יהיו דיבורך של שבת כדיבורך של חול, ויש בו כמה חלקים:

**א.** אסור לומר בשבת דבר פלוני אעשה למחר והוא דבר שאסור לעשותו בשבת<sup>כט</sup>, וכך אסור לחשב בפה חשבונות של עסקי<sup>ל</sup>, אבל כשמדבר על דבר שכבר היה וכיום אין לו שום תועלת ורווח כדיבורו אין זה בכלל ודבר דבר, כגון לדבר על טיול שנסע אליו או לחשב כמה עלה מוצר מסויים<sup>ל</sup>.

**ב.** אסור להרבות בדברים בטלים<sup>לא</sup>, ואם מתענג לספר שמועות לחבירו מותר אלא שיזהר לא להרבות בזה. וכך אפשר להקל לספר אם מתענג במה שחבירו מתענג לשמוע הסיפור, אבל אם אינו מתענג כלל אסור לספר לחבירו גם אם חבירו מתענג לשמוע<sup>לב</sup>, וכל שכן שאסור לספר דבר שמצטער בו. וכל ירא שמים יוסיף אומץ להזהר מדברי חול בשבת שאין זה רק משנת חסידים [וראה בהערה<sup>לא</sup>].

אלא ודבר דבר הוא איסור לדבר שיחה בטילה בשבת והביאו שבירושלמי אמרין בדוחק התיירו שאלת שלום בשבת. ובשו"ע פסק [שם, א'] גם את רש"י וגם את תוס'.

ועיין במהרש"א בשבת קי"ט: ד"ה בשביל שכלל את מה שלא לימדו לעם את איסור דיבורי החול בשבת כאחת הסיבות לחורבן הבית!.

נח. שם, א' וסק"ד וסק"ה.

נט. בבה"ט שם סק"ב הביא בשם הזהר וספר הכוונות שהפסוק 'מחלליה' [שמות לא, יד] נאמר גם על מי שמדבר דברי חול בשבת.

נב. ס' שמ"א, א', ב' ומ"ב שם. והטעם מפני טירחא שלא לצורך שבת, ובשעה"צ שם סק"א הביא שביו"ד ס' רכ"ח, ג' הטעם משום ממצוא חפצך, וע"ע בשעה"צ סק"ב.

נג. שם וסק"ג וסק"ד.

נד. ס' ש"ז, א' וסק"א.

נה. ס' ש"ז, ו' וסק"ה.

נו. ע"פ המ"ב שם סק"ז, ועיין שם.

נז. בשבת דף קי"ג: פירש"י ודבר דבר היינו שאסור לדבר מעניני מקח וממכר וחשבונות בשבת, ובתוס' כתבו שזה נכלל במצוא חפצך

ג. אסור לומר לחבירו שיעשה עבורו בחול דבר שאסור לעשותו בשבת, אלא אם כן יש אפשרות לעשות את הדבר בהיתר, ומותר לרמוז לחבירו שיעשה עבורו דבר זה בלי להזכיר את הבקשה בפה נכגון שיאמר לו 'נראה לך שתהיה פנוי בערב'? והוא מבין שרוצה לשוחרו<sup>פ</sup>. ונראה, שבכלל זה מותר לומר לחברו: 'יש כנס מחר במקום פלוני' גם אם אין אפשרות להגיע לשם ברגל בשבת, ואף מותר לומר: 'יש אוטובוס לשם בשעה פלונית', כיון שכל זה הוא רמז ואינו בכלל דבר דבר שאינו אומר לו 'סע לשם' או 'אני אסע לשם'<sup>א</sup>.

### גדר ודבר דבר, והיוצא לדינא

כו. איסור ודבר דבר הוא בהוצאת הדיבור בפיו, ולכן בכל הנ"ל אסור אפילו להוציא מפיו הדיבור האסור בינו לבין עצמו בלי שחבירו ישמע<sup>ב</sup>, וכך מטעם זה מותר להרהר בכל הנ"ל אם אינו מוציא הדיבור מפיו, אמנם מצוה שלא לחשוב בעסקיו כלל ובפרט אם נגרם לו טרדת הלב ודאגה מכך<sup>ב</sup>.

### לצורך מצוה

כז. לצורך מצוה מותר לדבר בכל הנ"ל. אמנם כשאין צורך לדבר על כך היום ואפשר לדחות את הדיבור למחר, יש להחמיר לכתחילה שלא לדבר אפילו לצורך מצוה<sup>ב</sup>.

### אמירת שבת שלום

כח. אדם הפוגש את חבירו בשבת יאמר לו "שבתא טבא" או "שבת שלום" או "גוט שבת" ולא יאמר בוקר טוב או לילה טוב או שלום וכדו', ומקיים בזה מצות זכור את יום השבת לקדשו<sup>ה</sup>.

### כיבוד השבת בדיבור

כט. אדם ההולך לישון בשבת, לא יאמר שיושן כדי שיהיה לו כח במוצאי שבת, מפני שהוא זלזול בשבת<sup>י</sup>.

ס. סי' ש"ז, ב', ח' ומ"ב שם.

סג. סי' ש"ו, ח' וסקל"ח וסקל"ט.

סד. סי' ש"ז סק"א, וע"ע סי' ש"ו, ו' וסקל"ב וסקל"ג.

סה. סי' ש"ז סק"ה.

סו. סי' ר"צ סק"ד. ועיין מחה"ש ואליה רבה

ריש סי' ש"ז מש"כ על זה.

סא. אבל לומר 'יש מכירה מוזלת של מוצר מסויים ביום פלוני', יתכן שיהיה אסור מצד ממצוא חפצך, אף שאין בזה ודבר דבר מפני שזה רק רמז, עיין סי' ש"ז סקכ"ו.

סב. שם סקל"ו, וע"ע פמ"ג סק"א.



וכן מן הראוי שלא ללמוד בשבת למבחן הנערך ביום חול מפני שהוא זלזול בכבוד שבת, אף באופן שאין בזה איסור הכנה משבת לחול. ובפרטי הדין - ע"י סי' ל' סעיף ד'.

## שאיילה והלואה

ל. השואל דבר מחבירו טוב שיאמר לו לשון שאילה [תשאיל לי] ולא לשון הלואה [תלוה לי], גם אם מדגיש שלוה רק לזמן קצר. [ואם אומר השאילני לזמן מרובה, צ"ע] <sup>פ</sup>.

## שטרי הדיוטות

### כללי דיני שטרי הדיוטות

לא. אסרו חכמים לקרוא בשטרי הדיוטות בשבת <sup>פ</sup>, וגם העיון בלי קריאה בפה בכלל האיסור <sup>פ</sup>, והוסיפו חכמים וגזרו איסור על קריאה של כמה דברים שמא יקרא בשטרי הדיוטות, וכדלקמן <sup>פ</sup>.

ב' כיון שאם יעיין בהם ודאי גם כן ישא ויתן בעניני השטרות והדיבור בפה ודאי בכלל ודבר דבר, ובמ"ב סקנ"ג הביא את הטעם השני.

ע. בראשונים נחלקו מה נכלל בשטרי הדיוטות, רש"י בשבת קטז: פירש חשבונות או איגרות השלוחות למצוא חפץ, ובדף קמט. פי' דהיינו שטרי מקח וממכר. וכתבו תוס' בדף קטז: שרש"י חזר בו וס"ל שאיגרות שלום אינם בכלל שט"ה, וכן כ' הגר"א בביאורו סי' ש"ז סעיף י"ד. הרמב"ם בפיה"מ פכ"ג בשבת פי' שכל כתב שאינו כתבי הקודש אסור לקרוא, כולל ספרי חכמות ושאלת שלום. הרשב"א בשבת קמט. ובשו"ת [בה"ז סי' רפ"ח וסי' שמ"ו ובח"א סי' תשע"ב] כתב ששאלת שלום אינו בכלל שט"ה אבל אסרו לקרוא בו שמא יקרא בשטרי הדיוטות, אבל ספרי חכמות אינו דומה ל"שטר" ומותר לקרוא בהם. הרא"ש בשבת פי' ששאלת שלום הוא בכלל שט"ה. תוס' בשבת קטז: כתבו ששאלת שלום מותר לקרוא אם יודע מה כתוב בה או שיתכן שיש בה צורך גדול ופיקו"נ ובהמשך

סז. סי' ש"ז, י"א ומ"ב ובאה"ל שם, וכיום שאין הבדל בין לשון שאילה ללשון הלואה, כ' הפמ"ג שיכול לומר איזה לשון שרוצה, אבל המ"ב ובבאה"ל נטה שגם כן יאמר לשון הלואה שהוא שינוי וזכיר לו שלא לכתוב.

והנה, בשו"ע פסק שבלשון לע"ז שאין חילוק בין הלוני להשאילני יאמר תן לי, ומקורו מדברי הסמ"ג [לאוין סה כ"ב, ע"ג] ומשמע שם שהוא גם כן שינוי לשון ומועיל ללשון לע"ז שינוי זה כיון שאין להם שינוי אחר שהרי בלשון לע"ז אין חילוק בין הלוני להשאילני, וא"כ אפשר שכיום שרגילים לומר תן לי ומתכוונים להלואה או לשאילה א"כ אין הלשון תן לי מועיל.

סח. ברא"ש [שבת פכ"ג סי' א'] פי' טעם האיסור משום ממצוא חפצך ודבר דבר, וברמב"ם בפיהמ"ש שם פי' דהוי גזירה שמא ימחוק, ובמשנ"ב סי' ש"ז סקנ"א הביא את שני הפירושים.

סט. בב"י כתב ב' טעמים לכך, א' כיון שגם העיון בהם בכלל איסור ממצוא חפצך ודבר דבר,

שטרי הדיוטות עצמם הם שטרי חובות, דפי תשלומים [לחברת החשמל, לחברת הטלפון וכדומה], תלושי הנחה, מחירים של מוצרים, מודעות פרסומת, כתבות בענייני מסחר וכלכלה וכדומה<sup>א</sup>.

## רשימות

**לב.** הוסיפו חכמים ואסרו לקרוא רשימות של אורחים ושל המנות לסעודה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ועוד שמא ימחוק<sup>ב</sup>. וכן שאר רשימות שיש בהם אחד משני חששות אלו אסור לקרוא בהם<sup>ג</sup>. ולכן אסור לקרוא ברשימות מנות לסעודת שבת [אם יש חשש שימחוק]<sup>ד</sup> [לגבי שמחות שונות עיין סעיף ל"ט], ברשימת מקומות התפילה לימים נוראים [מלבד אם צריך לדעת איה מקומו] וכדומה.

רשימת שמות ללא משמעות [כרשימת בני העיר או בני השכונה], מותר לקרוא ואינו בכלל האיסור<sup>ה</sup>.

י"ב זימן אורחים וכו' שכתב המג"א שלצורך מצוה מותר וביארו המח"ש והלבוש שלסעודת מרעים אסור, ואף שזו סעודת שבת, ובדוחק גדול יש לדחות ראייה זו דאיירי במיני מרקחת שאוכלים בלא סעודה או שכבר סעדו מקודם. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאפשר להקל בכל אלו אם אין חשש שימחוק [כלומר, אם גם ביום חול ודאי לא היה מוחק איזה טעות שמצא].

עה. מג"א סי' שכ"ג סק"ה [ועי' א"ר בסי' ש"ז סקל"א שחולק עליו, ובלשון המשנ"ב משמע שפוסק כהמג"א וכן הביא באיל משולש עמ' רל בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל]. אבל אם יש להם משמעות אסור, ולכן רשימת אורחים אסור לקרוא, ולכן אין להתיר לקרוא שמות רחובות או מקומות (אולם פלוני וכדומה) או רכיבים שע"ג מוצרים משום זה [וכלשון המג"א שרק שמות שאינם של "עסק" מותר אבל כיתובים עם משמעות אין להתיר משום כך]. אלא שכשיש צורך לדעת מותר לקרוא משום היתר צורך הגוף וכדלקמן.

דבריהם צידדו שמותר בכל גווני. רבינו ירוחם בחלק ז' נתיב י"ב [מובא בב"י] כתב שמותר לקרוא שאלת שלום אם אינו יודע מה כתוב בה ויתכן שיש בקריאתו צורך הגוף. במרדכי בביצה אות תרסה ובטור סי' ש"ז כתבו ששאלת שלום אינה בכלל שט"ה ומותר לקרוא בזה.

עא. ענייני מסחר הם ודאי בכלל שטרי הדיוטות [וכנ"ל בהערה] [סי' ש"ז, י"ב, י"ג ומ"ב שם וסי' שכ"ג סק"כ]. וע"ע שו"ת שאלת יעבץ ח"א סי' קס"ב. והוסיף הגריש"א זצ"ל שאף כתבות בענייני מסחר וכלכלה בכלל שטרי הדיוטות עצמם.

עב. סי' ש"ז, י"ב וסקמ"ז ושעה"צ סקנ"ד.

עג. ע"פ המבואר שם. וכן דעת הגר"נ זצ"ל.

עד. לא כל צרכי סעודת שבת נחשבים לצורך מצוה, כמבוי' בסי' שכ"ה, ד' וסק"ס, שרק צורך קידוש או ברכת המוציא או התבשיל החם שהוכן לסעודת שבת נחשב צורך מצוה [וכן הדלקת הנר לצורך הסעודה נחשב לצורך מצוה כמבוי' בסי' רע"ו ב' וסק"כ], וכן משמע מהא דסי' ש"ז,

## מכתבי שאלת שלום ושאר כיתובים סתמיים

לג. מכתבי שאלת שלום, וכן כל שאר כיתובים שאינם ענייני מסחר מותר לקרוא בעיון [אך לא לומר בפה] אם יתכן שיש בהם צורך הגוף<sup>ע</sup>, ובכלל זה כיתוב שעל הפרוכת<sup>ע</sup>, רכיבים שעל גבי מוצר, מודעות של שמחות בבית הכנסת<sup>ע</sup>, שמות רחובות, מודעות על כנסים, הנצחות וכדומה.

ובכל אלו מותר לקרוא בהם אם יש לו צורך או שיתכן שיהיה לו צורך לדעת מה שכתוב. ולכן, מותר לקרוא במודעה על שלום זכר בליל שבת, ואפילו ביום שבת אם יתכן שיפגוש את בעל השמחה וצריך לדעת לאחל לו מז"ט. וכן מי שרגיש למרכיב מזון מסוים מותר לו לקרוא הרכיבים שעל המוצר<sup>ע</sup>. וכן מותר לקרוא את שם הרחוב אם צריך לדעת את שמו.

## כתב שתחת התמונה

לד. כתב שתחת התמונה אסור לקרוא<sup>ב</sup>, ואפילו אם נהנה לקרוא את הכיתוב המסביר

עט. שדינם כשאלת שלום. ואף שרשימת רכיבים נועדה לצורך, מ"מ מי שאין לו צורך לקרוא בה אסור לקרוא בה שדינו כאיגרת שאלת שלום שכבר קרא בה בער"ש שאסור לקרוא בה בשבת שוב כיון שעתה אין לו צורך בקריאתה [סי' ש"ז, י"ג, י"ד וסקנ"ג], נמצא שההיתר תלוי בצורך של הקורא ולא בסוג הכתב.

פ. בפמ"ג סק"א כתב דהוי בכלל שטרי הדיוטות עצמן ובמ"ב סקנ"ז כתב שאסור לקרוא בו שמא יקרא בשטרי הדיוטות וכלשון רש"י בדף קמט. ד"ה אסור [ועפמ"ג שם שהב"י ביאר דברי רש"י שכוונתו שהוא בכלל שט"ה].

והנה גם תוס' והראשונים הסוברים ששאלת שלום אינה בכלל שט"ה ומותר לקרוא בה, מ"מ ודאי מודו שכתב המהלך תחת הצורה אסור לקרוא בו בשבת כמו שכתוב בשבת דף קמט. וכ"כ תוס' להדיא בדף קטז; ואין הטעם [להיתר קריאת שאילת שלום לשיטתם] מפני שיתכן שיצטרך לדעת מה כתוב בה שהרי תוס' היתירו לקרוא גם שאלת שלום שכבר קרא בה בער"ש וגם נטו להתיר כל שאלת שלום בכל גווני, וכן ס"ל למרדכי

עו. סי' ש"ז, י"ג, י"ד. ובי' הגר"א דהשו"ע פסק לעיקר ששאלת שלום אינו בכלל שטרי הדיוטות ולכן היתר לקרוא בהם לצורך הגוף, אך שלא לצורך פסק שאסור לקרוא בהם וכהשיטות ששאלת שלום הוי בכלל שט"ה, ובמ"ב כ' שהשו"ע פסק כתוס' וכרבינו ירוחם שהתירו לקרוא באיגרות של שאלת שלום אם יתכן שיש בהם צורך הגוף, אמנם אין הפסק לגמרי כתוס' שהרי תוס' היתירו לקרוא גם כשכבר יודע מה כתוב בה [ובהמשך דבריהם נטו להתיר בכל גווני] ובוה השו"ע אסר.

ובפמ"ג בא"א סקי"ז כתב שבאיגרות שלום אין חשש שמא ימחוק [שהרי אין לו שם ענין למחוק] אלא שהחשש בהם רק משום ממצוא חפצך, ולכן לצורך מצוה מותר לקרוא בהם [וביאר דמה"ט לא הזכיר השו"ע בסי"ב שאלת שלום כי שם דיבר גם בדברים שהם לצורך מצוה].

עז. שהרי אין מצוה לקרוא לע"נ מי נתרמה הפרוכת. עח. לפעמים יש צורך לקרוא את המודעה גם אחרי השמחה כדי לדעת שצריך לפגוש את בעל השמחה, ותלוי לפי הענין.

אותה<sup>פ</sup>. ואפילו כיתוב תחת תמונות של צדיקים אסור לקרוא<sup>פ</sup>, [אלא אם כן הכיתוב מוסיף יראת שמים - וכמעט שאינו מצוי].

כתב שאין בו תוכן וסיפור דברים, אלא רק מביא את שם המצולם, אין בו איסור זה אם מבין את תוכן התמונה גם בלי הכיתוב<sup>פ</sup>.

כתב שתחת התמונה בספר כרוך, יש המתירים לקרוא בה<sup>פ</sup>.

ומותר להסתכל על התמונה עצמה (ויש אוסרים)<sup>פ</sup>.

פב. רק כתב המוסיף יראת שמים מותר לקרוא [סי' ש"ז סקנ"ח], או לצורך מצוה אם אין חשש שימחק [שם סקמ"ז], וקריאת כתב שתחת תמונות צדיקים אינו ענין לא לזה ולא לזה. [אמנם אם אכן מסתכל בכיתוב בכדי להוסיף יראת שמים על ידי שידע מי הצדיק אז מותר, וזה כמעט אינו מצוי].

ואין צריך לומר שעיתונים של תמונות רבנים עם כיתוב תחתיהם לא נועדו להוסיף יראת שמים, ואסור להסתכל בכיתוב אף אם מסתכל להנאתו, וכנ"ל.

פג. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן הביא בספר איל משולש [עמ' סח ועמ' טט] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ובשם הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א והגר"נ קרליץ זצ"ל.

פד. הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וביאר שספר כרוך אינו נחשב שטר ואינו בכלל הגזירה וכמש"כ בספר שערי אפרים, וביאר עוד ש"ספרי מלחמות" שכתוב בשו"ע היינו גליונות של סיפורי המלחמות והם אכן דומים לשטר ואינם כספר כרוך של ימינו.

פה. באחרונים [פמ"ג סי' ש"א בא"א סק"ד, גר"ז שם סק"ב וערוה"ש סי' ש"ז, ח'] מבואר שבתמונה עצמה מותר להסתכל, וכן משמע מלשון הגמ' והתוס' שם שאחרי שהתירו הסתכלות בדיוקנא עצמה א"כ לא שנא חול לא שנא שבת. ושמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א שהחזו"א אסר להסתכל אף בתמונה עצמה, וכ"כ בארחות רבינו ח"ג עמ' רלח בשמו.

והטור ואעפ"כ ס"ל שאסור לקרוא בכתב המהלך תחת הצורה, וביאור הדבר, מפני שמיחלף בשט"ה, שהוא מידע כדי לדעת איך ליהנות מהתמונה ואתי למיחלף במידע של משא ומתן, אבל שאלת שלום אינו מידע אלא ענינו הנאה ולא אתי למיחלף בשטרי משא ומתן. [עיי' כעין זה בבאה"ל סי' תקמ"ה סעיף ה' ד"ה ואפילו ובשעה"צ שם סק"ל].

פא. שעה"צ סי' ש"א סק"ז, שהאחרונים דחו את שיטת המג"א שמתיר. והיינו, שאף ש'ודבר דבר' הותר במקום עונג שבת [סי' ש"ז, א'] וכן 'מעשות דרכיך' הותר כשמתענג [סי' ש"א, ב'], לא הותר לקרוא בשט"ה גם כשמתענג. ואף שנתבאר בהערה פ"ח שיש צד להקל בקריאה בעיתון להנאה, זה רק בסוג כתב שנועד להנאה שלכן לא מיחלף בשט"ה אבל בסוג כתב שנועד למידע [להסביר את התמונה כדי שיוכלו להנות מהתמונה] אין להתיר גם כשנהנה מהכיתוב. ואין לזה שייכות עם מה שנתבאר לעיל הערה פ"ב, ששם ההיתר תלוי בצורך הקורא וכאן ההיתר תלוי בסוג כתב שלא מיחלף בשטרי הדיוטות.

ונראה העצה לזה לכתוב כיתוב שאינו מסביר את התמונה אלא כיתוב מעניין הנועד להנאת הקריאה בו עצמו, שאז יהיה דינו כעיתוני פרשנות של החדשות שיש צד להקל לקרוא בו להנאתו וכדלקמן. ולכן, בדרך כלל אין איסור לקרוא ספרי 'קומיקס' שאין הכיתוב מסביר את התמונה אלא הוא כיתוב מה אמר פלוני לפלוני.

## קריאת עיתונים לסוגיהם

לה. עיתוני חדשות בלבד מותר לקרוא<sup>פ</sup>, אך אם מעורב בהם גם ידיעות מענייני מסחר וכלכלה אין היתר לקרוא אף את החדשות<sup>ז</sup>.

עיתוני פרשנות של חדשות או כתבות סתמיות שאינן מוסיפות יראת שמים ואינם בענייני משא ומתן, יש האוסרים לקרוא<sup>ח</sup>, ויש המתירים בדוחק גדול למי שמתענג בקריאה לקרוא בהם בעיון<sup>ט</sup> [אך לא לקרוא בפה], אך גם הם לא יסתכלו בכיתוב שתחת התמונות שבעיתון. גם אם יש עמודי פרסום בתוך עיתוני הפרשנות אין איסור לקרוא בעיתון כולו משום כך אלא יזהר מאוד שלא לקרוא את הפרסומות בשבת<sup>י</sup>. [ואם רואה שאין הדבר עולה בידו להיזהר ודאי מחוייב מצד עצמו שלא לקרוא כיון שרואה שנכשל בזה, או שיעבור לפני שבת על כל הפרסומות].

כן אסור לקרוא, והיינו שחלוק כתב של מידע דאתי למיחלף בשטרי הדיוטות שהם מידע של משא ומתן מכתב של הנאה ככתב של שאלת שלום [עייין בס' תקמ"ה סעיף ה' בבאה"ל ד"ה ואפילו ובשעה"צ שם סקל"א], ושמה ימחוק לא שייך בזה כלל [כמש"כ בפמ"ג בא"א סקי"ז]. ואמנם בשו"ע התיר שאלת שלום רק לצורך הגוף אך עכ"פ חזינן שגם להלכה שאלת שלום קל יותר מכתב שתחת התמונה, ולכן בזה התיר השו"ע אם יש צורך הגוף, ובה"ל שאם הכתב נועד לעונג א"כ אינו ענין כלל לשט"ה שהם מידע ולכן לא אתי למיחלף במידע של משא ומתן האסור גם אם הוא מתענג. ובאמת המ"ב בסק"ג אוסר לקרוא בעיתונים רק משום הידיעות של מו"מ שיש בהם ובלא"ה היה מותר מטעם מתענג, וביותר שהאחרונים שהשעה"צ הביא [התשובות יעבץ ח"א סי' קס"ב והנזר ישראל סי' ל"ז סק"ז] כתבו להתיר קריאת העיתונים משום שמתענג בקריאתם ואסרו רק מטעם שיש בהם ענייני משא ומתן.

ודעת הגריש"א זצ"ל שבדוחק גדול אפשר להתיר הקריאה בעיתונים כאלו למי שמתענג בקריאתם.

צ. לא אסרו חז"ל בזה אלא הוא כשאר כל דבר שצריך אדם להיזהר בעצמו, הגרשו"א זצ"ל

פו. כיון שיתכן שיש בהם ידיעות שיש בהם צורך הגוף. שבות יעקב ח"ג סי' כ"ג ומ"ב סי' ש"ז סקס"ג, וכן דעת הגריש"א זצ"ל. [אמנם מהאי טעמא יהיה מותר לקרוא רק את הכותרות]. ופשוט וברור שאין הכוונה לעיתונים הנכתבים על ידי אנשים משולי המחנה שאין רוח חכמים נוחה מהם, ומזיקים לכל אחד ואחד הקורא בהם אם מיד ואם לאחר זמן כאבנים שחקו המים, וכידוע.

פו. מ"ב שם בשם התשובות יעבץ [ח"א סי' קס"ב] ונזר ישראל [סי' ל"ז סק"ז], והיינו כשהידיעות מעורבות יחד.

פח. הגר"ח"ק שליט"א בשם החזו"א, והוסיף שלחזו"א כל עיתון הוא מוקצה.

פט. אף שלגבי לקרוא כתב שתחת התמונה להנאתו דחה השעה"צ [בסי' ש"א סק"ז] את שיטת המג"א [והפמ"ג שם והדעת"ב בס' ש"ז] המיקל לקרוא בזה אם מתענג מהכיתוב, י"ל שלגבי עיתונים קל יותר, שהרי גם תוס' [דף קטז:]: והראשונים שסברו שמותר לקרוא שאלת שלום אסרו לקרוא כתב שתחת התמונה או ספרי מלחמות [וכתב שתחת התמונה מפורש בשבת קמט.], ומשמע בתוס' שאף שיש צורך הגוף לקרוא הכיתוב או שכבר יודע מה כתוב שם גם

כתבות כלכלה ומסחר אסור לקרוא<sup>א</sup>.

כתבות על בריאות או על רפואה שיתכן שיש בהם צורך הגוף מותר לקרוא<sup>ב</sup>.

כתבות על רפואה שודאי אין בהם צורך הגוף דינם כספרי חכמות וכדלקמן.

### ספרי חכמות

לו. ספרי חכמות [כגון חכמת הרפואה], נוהגין להקל לקרוא בהם לפי שאינם דומים

לשטרי הדיוטות, וירא שמים ראוי שיחמיר בזה, ועי' לעיל הע' פ"ד<sup>א</sup>.

נראה שגם ספרי בישול בכלל זה<sup>ב</sup>.

### ספרי קריאה

לוז. ספרי מתח ועלילות שנועדו להנאה, דינם כעיתוני פרשנות של חדשות [שנתבאר

דינם לעיל סעיף ל"ה], ספרי מלחמות שלא נועדו להנאה אלא למידע [כמו ספרי

הסטוריה], אסור לקרוא בהם, ועיין עוד בהערה<sup>א</sup>.

ספרי תולדות גדולי ישראל מותר לקרוא, וכן מותר לקרוא כל ספר המביא ליראת

שמים<sup>ב</sup>.

ועיין לעיל בהע' פ"ד שיש אומרים שגזירת שטרי הדיוטות אינה שייכת בספר כרוך כלל.

הדיוטות. ושאיני מלימוד אומנות בסי' ש"מ  
סקכ"א שאסור משום ממצוא חפצך.

צה. סי' ש"ז, ט"ז. ודע שאף להרמ"א שמתיר  
אם כתובים בלשון הקודש [ולא נפסק כן וכמש"כ  
המ"ב שם סקס"ד] אין הכוונה לשפת העברית  
של ימינו שמעורבת בחלקה הגדול במילים שאינן  
לשון קודש כלל ואף מטעים את הלומד כידוע,  
ונוסף לזאת, ברוב הספרים מעורבים גם מילים  
לועזיות משפות שונות, ואין בלשון שום קדושה  
וגם אינו מסייע ללמוד ד"ת אלא רק מטעה. [גם  
נסתפקתי אם כוונת הדרכי משה במה שכתב  
"ולומדים ממנו דברי תורה" שהוא טעם נוסף  
דהיינו שהקריאה בזה מסייעת ללימוד ד"ת או  
הוא המשך למעלת הלשון הקודש שלומדים  
ממנו דברי תורה, והכוונה שלומדים בו דברי  
תורה, ואינו עוד טעם להיתר].

צו. סי' ש"ז סקנ"ח.

והגריש"א זצ"ל [בספר אבני ישפה ח"א סי' ע"ו  
ובקובץ ארוממך אדר תשס"ג] וכן דעת הגרנ"ק  
זצ"ל [בספר איל משולש על הל' שטרי הדיוטות].

צא. שהם בכלל ענייני משא ומתן והוי שטרי  
הדיוטות ממש. הגריש"א זצ"ל.

צב. בדרך כלל בכתבות העוסקות בענייני רפואה  
אין צורך לקרוא, אך יש כתבות העוסקות בענייני  
בריאות השייכות לכל אחד.

צג. סי' ש"ז, י"ז וסקס"ה.

צד. יסוד ההיתר של ספרי חכמות הוא דלא  
מיחלף בשט"ה וכמש"כ הרשב"א בתשובה ח"ז  
סי' רפ"ח וח"א סי' תשע"ב. והם סוג כתב אחר,  
ולכן גם הרשב"א שאוסר לקרוא שאלת שלום  
מתיר לקרוא ספרי חכמות, ואין בזה נ"מ אם  
מותר להכין את החכמות בשבת או לא וגם  
רפואה בדרך כלל אסור להכין אלא כיון שזה  
סוג כתב של חכמות לא מיחלף בכתב של שטרי

## לצורך מצוה, ודוגמאות מצויות

לח. שטרי הדיוטות לצורך מצוה שלא שייך בהם שמא ימחוק מותר לקרוא בהם בשבת<sup>צ</sup>. ולכן מותר לקרוא בעלונים של ועדות הצדקה וגם בהוראת הקבע שבהם מותר לקרוא [ובודאי שאינם מוקצה]<sup>צח</sup>, וכן מותר לקרוא מודעה על מכירת ד' מינים, וכן מותר לקרוא פרסומת על ספרים חדשים שיצאו לאור.

במקרים אלו ההיתר רק אם יש צד שיקנה ספר או ד' מינים, אבל אם אין לו שום צד לקנות הספר או הד' מינים במקום זה אסור<sup>צט</sup>, ועיין בהערה. ובמקרים שהאיסור רק משום חשש שמא יקרא בשטרי הדיוטות, אם הכתב לצורך מצוה מותר לקרוא בו גם אם אין לקרוא מצוה כלל<sup>ק</sup>.

אמנם, גם בכיתובים לצורך מצוה אם יש בהם חשש שמא ימחוק אין לקרוא בהם בשבת, וראה בהערה<sup>קא</sup>. ולכן אין לקרוא בשבת ברשימת מנות לשבע ברכות או לברית מילה או ברשימת כיבודים לברית מילה או ברשימת חולים שהגבאים קוראים בעליה לתורה. ואמנם המנהג להקל בקריאתם לצורך מצוה, ויש להם על מה שיסמוכו<sup>קב</sup>, אבל טוב אם אפשר לפתור את החשש של שמא ימחוק.

מיחלף בשטרי הדיוטות, דמצוה בשאינו מצוה לא מיחלף כמו שכתוב במג"א סי' ש"ז סקט"ז ובלבושי שרד שם.

ק. ע"פ מה שהתבאר בהערה הקודמת.

קא. פמ"ג בסי' ש"ז סקט"ז שגם לצורך מצוה אינו מתיר חשש שמא ימחוק, ושעה"צ שם סקנ"ד, אמנם לא אסר שם לגמרי וכמבו' שם, וכן בסי' שכ"ג סק"כ צידד להקל כשאי אפשר באופן אחר אפילו אם יש חשש שמא ימחוק.

קב. ע"פ מה שנתבאר לעיל בהערה צ"ח בשם הרדב"ז והגריש"א זצ"ל שהרי כיום לא שייך חשש מחיקה בלי לקחת עט ולזה כבר לא חיישינן כפי שלא חוששים לשמא יכתוב. ובפרט שנדיר שמוחקים את כל המילה עד שאינה נראית אלא רק מעבירים קו לסמן את מחיקתה וזה לא נחשב מחיקה כלל אלא כתיבה.

צז. שהרי טעם ממצוא חפצך לא שייך אם הוא לצורך מצוה. מג"א ופמ"ג סי' ש"ז סקט"ז, וע"ע במג"א סי' שכ"ג סק"ה ובמ"ב שם סק"כ שבמקום שאי אפשר צידד להקל אף במקום שיש חשש שמא ימחוק.

צח. שהרי לא שייך בזה חשש מחיקה, ולשמא יכתוב לא חיישינן כיון שיצטרך להביא עט ואדהכי אידכר, ע"פ שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תר"צ וקובץ תשובות ח"א סי' ל"א. וכן הורה הגריש"א זצ"ל.

צט. בכל מקרים אלו אין האיסור מצד גזירה שמא מיחלף בשטרי הדיוטות אלא אלו שטרי הדיוטות עצמן ולכן אם אינו לצורך מצוה אסור. אבל בסוגי כיתובים שהאיסור רק משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות [כגון רשימות וכתב שתחת התמונה], אם הכתב לצורך מצוה מותר לקרוא גם למי שאין זה נוגע למצוה אליו, משום שלא

ובשני אופנים אין חשש של שמא ימחוק: א. אם יתן לאחר [שאינו בעל הבית למחוק] שהוא יקרא הכיתוב<sup>קז</sup>. ב. אם ימנה שומר שישמור עליו שלא ימחוק<sup>קח</sup>.

### מה נחשב סעודת מצוה

**לט.** שלום זכר נחשב לסעודת מצוה<sup>קט</sup>. קידוש לחתן תורה ולחתן בראשית נחשב לסעודת מצוה<sup>ק</sup>. סעודות השבת שלפני החתונה [שבת "אויפרוף"] נחשבות גם כן לסעודת מצוה<sup>קי</sup>.

### רשימת המתפללים בבית כנסת

**מ.** רשימת מתפללים שבכרטסת של גבאי אם אין בה חשש שמא ימחוק מותר לקרוא בה<sup>קי</sup>, וגם אם יש חשש שמא ימחוק המנהג להקל בזה וכנ"ל בסעיף ל"ח, וטוב להימנע מחשש מחיקה וכנ"ל שם.

### קריאה בדפים המיועדים להגהה

**מא.** דפים להגהה, אסור לקרוא בהם כדי להגיה<sup>קי</sup>, אבל מותר ללמוד בהם ואין חשש שיגיה בשבת וגם אין בזה חשש של שטרי הדיוטות<sup>קי</sup>.

### כתב הכתוב או חקוק בכותל גבוה

**מב.** בכל מקום שאסרו גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, אם הכתב חקוק בכותל מותר לקוראו, אך אם כתוב על הכותל, אפילו גבוה מאוד, אסור לקרוא בו<sup>קי</sup>.

את רשימת הכיבודים לשבת זו אז יש חשש שימחוק וישנה את הרשימה.

קט. שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תר"צ משום דהוי כעוסק בעסקיו ואסור משום ממצוא חפצך, הובא בשע"ת סי' ש"ז סק"א.

קי. קובץ תשובות ח"א סי' ל"א [וע"ע באגרו"מ ח"ד סי' ע"ב] ונתבאר הטעם לעיל בהערה צ"ח.

קיא. שכתב החקוק בכותל גם לא אתי לאחלופי בכתב רגיל וגם אין בו חשש שמא ימחוק, אבל כתב כתוב על כותל אתי לאחלופי בשט"ה. סי' ש"ז סקמ"ט.

קג. סי' ש"ז מג"א סקט"ז ומ"ב סקמ"ז.

קד. נתיב חיים על המג"א שם ופמ"ג שם סוף סקי"ז בשם הרשב"א בשבת קמט.

קה. יו"ד סי' רס"ה, י"ב.

קו. עיין מ"ב סי' תרס"ט סק"ח.

קז. כן משמע במג"א סי' תקנ"א סק"ו ודגמ"ר שם, וכן דעת הגר"ח ק שליט"א.

קח. הרבה פעמים כמעט לא שייך חשש מחיקה שהרשימה היא כל המתפללים והגבאי רק מסמן איזה כיבוד קיבל כל אחד, ורק באופן שרשם



## סימן ל

## איסורי שבות נוספים

## הכנה משבת לחול

## כללי הכנה משבת לחול

א. אין להכין שום דבר משבת לחול<sup>א</sup>, ולכן אין להדיח כלים לצורך יום ראשון ואין לסדר את השולחן אחר סעודה שלישית לצורך מוצ"ש [וראה לקמן סעיף ג']. ולצורך שבת מותר להדיח הכלים, וכשמדיח כוסות לצורך שבת יכול להדיח את כל הכוסות גם אם נצרך רק לכוס אחת<sup>ב</sup>.

## החזרת הטלית לביתו

ב. מי שאחר התפילה הלך לאכול במקום אחר ופשט שם טליתו, אין להחזירה לביתו משום איסור הכנה משבת לחול, אלא יברך ויתעטף שוב ויחזירנה כך<sup>ג</sup>. ואם יש חשש שתאבד שם הטלית, מותר.

## היתרים בהכנה משבת לחול

ג. באופנים מסוימים מותר להכין משבת לחול:

א. מותר לסדר הבית כדי שיהיה עכשיו מסודר ולא יהיה בזיון השבת<sup>ד</sup>. ולכן אם אחר תפילת מנחה של שבת נשארים אנשים בביהכ"ס מותר להחזיר את הסידורים למקומם כדי שיהיה מסודר. וכן, אם גמר סעודה שלישית זמן מה

סי' שכ"ג סעיף ז' ובתו"ש שם סק"ח ובמנחת שבת סי' פ' סקרנ"ד אוסרים להדיח [ואין להוכיח מן המ"ב בסי' ש"ב סק"ח דהתם אינו נחשב למלאכה כלל ולכן מותר ולא שייך בזה הכנה]. ג. הגריש"א זצ"ל. וכשהוא מלובש בה אי אפשר להחשיב את המעשה ל"הכנה". ואם יש הפסד אם תישאר הטלית עד מוצ"ש במקום שאוכל שם, שחושש שתאבד שם במהלך השבת, מותר להחזיר הטלית אפילו בידי, וכדלקמן בסעיף ג'.

ד. סי' ש"ב סק"ט וסי' תרס"ז סק"ו.

א. סי' שכ"ג, ו' ומ"ב סי' ש"ב סק"ט. במשנ"ב סי' שכ"ג סק"ח ביאר שאיסור הכנה הוא משום טורח. אמנם, בסי' תט"ז, ב' מבואר שאף דבר שאין בו טורח ואפי' בדיבור בעלמא אסור הכנה לחול, ונראה שסיבת האיסור להכין משבת לחול הוא משום טורח, אבל אחרי שאסור הכנה יש גדרים באיסור וכל הכנה אסורה אפי' דיבור. וכן מבו' בדברי המ"ב שכ"ג סק"ו שהתיר להדיח אפי' י' כוסות אם נצרך לאחת מהם, והיינו דאע"פ שיש טורח בהדחה, מ"מ כיון שהתירו את האיסור כבר הותר הכל.

ב. ואם יש לו כוסות אחרים [כמותם], בערוה"ש

קודם צאת השבת ונשאר במקום שסעד מותר לו לסדר את השולחן כיון שנצרך לסידור הבית עתה, אבל אם גמר את סעודתו ויצא מהחדר שאכל שם ויחזור לשם רק בצאת השבת או שגמר את סעודתו מאוחר באופן כזה שסידור השולחן יסתיים כבר בצאת השבת אסור לסדר את השולחן משום מכין.

וכן מותר להדיח כלים אם יש לו כלים רבים בכיור והדבר מפריע לסדר הבית, ואף כשאינו צריך לכלים בשבת מותר להדיחם<sup>1</sup>. אבל אם יכול לסלקם למקום אחר שאינו מפריע שם יעשה כן ולא ידיחם.

**ב.** במקום הפסד מותר להכין משבת לחול<sup>2</sup>. אבל בהכנה שכרוכה בפעולה ממשית בגוף החפץ אין להתיר אף במקום הפסד<sup>3</sup>. וכן בהכנה שניכר שנעשית לצורך חול אין להתיר אף במקום הפסד.

ולכן, מותר להחזיר למקרר דברים שיפסדו ויתקלקלו מחוץ למקרר ואין בזה איסור מכין גם אם לא יצטרך להם בשבת אלא רק ביום חול. וכן כלים או מיני מאכל שעלולים להינזק במקום מסוים יכול להעבירם למקום אחר, ובתנאי שהם ראויים עתה לשימוש ולאכילה.

אבל אסור להקפיא לצורך יום חול אפילו דבר שעלול להתקלקל אם לא יקפיאו אותו<sup>4</sup>, אלא יאמר לנכרי להקפיא, ומותר לומר לנכרי לעשות כן, ואם אין נכרי יש אומרים שאפשר להקל אף ע"י ישראל<sup>5</sup>. וכן אסור לשפוך מים על שיירי מאכל שבקדירה כדי שיהיה קל לנקותו במוצ"ש מפני שניכר שעושה כן לצורך מוצ"ש<sup>6</sup>.

ה. שהרי מותר לסדר הבית. וע"ע באגרו"מ ח"ד

סוף סי' ע"ד. [ועי' סוף סי' ת"ק].

ו. מבואר בסי' ש"ח, ד' שכלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו שלא ישבר ולא יגנב, ואין בזה איסור הכנה משבת לחול גם אם אין נצרך לכלי עכשיו. והיינו, כיון שאין מעשהו מעשה הכנה אלא רק מציל את הכלי מנזק. וכן פסק המ"ב סי' רנ"ד סקמ"ג שמוותר להכין משבת לחול בכדי להציל מנזק.

ז. בסי' שי"ט סקס"ב התיר המ"ב הצלה מהפסד לצורך יום חול רק ע"י נכרי משום איסור הכנה. וי"ל ששם עושה מעשה ממשי של תיקון בגוף הדבר, ובאופן כזה יש במעשהו מעשה הכנה

ט. מ"ב שם, וע' שע"ה צ"ש סקכ"ד.

י. שהרי הקדירה היא כלי שמלאכתו לאיסור ואין

וכל זה כשמעביר מהמקרר למקפיא או כשמניח במקפיא דבר שנמצא במקומו [כמו חלות] אבל מותר לקחת דבר שמיועד להניח במקרר ולהניחו במקפיא כיון שאינו עושה שום מעשה הכנה נוסף על המעשה הרגיל הנצרך.

### לימוד למבחן

ד. מותר ללמוד למבחן הנערך ביום חול על דברי תורה ולימודי קודש, וכן מותר להכין קריאת מגילה לצורך אחרי שבת, וילמד באופן שלא יהיה ניכר בצורת הלימוד שעושה כן לצורך מבחן אלא כלימוד לדעת את החומר<sup>א</sup>.

אין איסור ללמוד בשבת למבחן גם בענייני חול אם אכן רוצה לדעת את החומר הנלמד<sup>ב</sup>, ובתנאי שלא יהיה ניכר בצורת הלימוד שהוא רק בשביל המבחן, ואם ניכר יש בזה איסור הכנה<sup>ג</sup>. [ופעמים יש בזה גם כן משום קריאה בספרי חכמות, שאף שמותר מעיקר הדין, ירא שמים יחמיר בזה<sup>ד</sup>].

### לבישת בגדים ב"תשעת הימים" ובפורים ואמירת "מוריד הטל"

ה. בשבת שב"תשעת הימים" אין איסור הכנה לבישת בגדים מכובסים לזמן קצר כדי שיוכל ללובשם בחול אם אין ניכר שמחליף לצורך חול<sup>א</sup>. אמנם מצד הלכות

כשמכין טעמי קריאת התורה או מגילה יכין בצורת לימוד ולא בצורה של הכנת הטעמים בלבד שלא יהיה ניכר שעושה כן רק כהכנה לקריאה שביום חול. וכעין זה כתב הגר"ש אויערבך זצ"ל שם. ומטעם זה הסתפק הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ שם הע' ר"כ] אם ההיתר הוא גם בלימודי חול שכל הלימוד רק בשביל ההצלחה במבחן ואין לו רצון וענין בידיעה עצמה. יד. סי' ש"ז סקס"ה.

טו. אין לזה שם הכנה כיון שלובש הבגד ונהנה ממנו גם בשבת, הקה"י זצ"ל [ארחות רבינו ח"ב עמ' קל] והגריש"א זצ"ל. ובכה"ח סי' תקנ"א סקצ"א כתב שאם ניכר שמכין לצורך חול אסור, ולכן יעשה כמו שכתבתי למעלה.

לה שימוש בשבת, ורק כשהיא מלאה באוכל מותר לטלטלה. וממילא כשממלא אותה במים ניכר שעושה כן רק לצורך מוצ"ש. ועי' מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ה אות ו.

יא. ע"פ סי' שכ"א במג"א סק"ז ובמשנ"ב סקכ"א לגבי שטיפת בשר במים שהאיסור תלוי אם ניכר שנעשה לצורך מוצ"ש, וכעין זה כתבו כה"ח [סי' תקכ"ט סק"ג וסי' תקנ"א סקצ"א] ואגרו"מ [או"ח ח"ד סי' ק"ה, ג'] לגבי לבישת בגדי פורים [או פיג'מה] בשבת בשביל מוצ"ש.

יב. הגרשז"א זצ"ל בשש"כ פכ"ח הע' קע"ח, וכ"כ בספר ארחות שבת פכ"ב הע' ר"צ בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל, ועיין בדרור יקרא עמ' תנח.

יג. הגריש"א זצ"ל (ע"פ הנ"ל). והוסיף, שגם

תשעת הימים בדר"כ אין להתיר, ונתבאר בהמועדים כהלכתם סי' מ"ט סמ"א וסס"ה. וכן אין להלביש ילדים בפיוז'מה אם מטרת הלבשתם היא כדי שלא יצטרכו לטרוח ולהלבישם במוצ"ש<sup>1</sup>.

וכן לא ילבישו לילדים תחפושת בפורים שחל במוצ"ש אם ניכר שעושה כן לפורים. וכן לענין לבישת בגדים ביו"ט שחל במוצ"ש.

מותר לומר בשבת צ' פעמים "ותן ברכה" או "מוריד הטל" כדי להרגיל עצמו לשינוי הנוסח<sup>2</sup>.

### הכנה משבת לשבת

ו. אין להכין משבת לשבת אחרת, ואין להקל בזה אלא א"כ הוא שעת הדחק גדול ומונע ממנו עונג שבת<sup>3</sup>.

### שמירה על כבוד השבת

ז. אסור לומר אישן בשבת כדי שיהיה לי כח ביום ראשון, והוא איסור נוסף, שאף שיתעורר בשבת עצמה וממילא יושן גם לצורך השבת, אין לומר כך כיון שאין זה מכבוד השבת שאומר שישן בשבת לצורך יום ראשון<sup>4</sup>.

וכן משמעות הרמב"ם [פכ"ג ה"ז] שכתב "לאכול בהן סעודה אחת באותה שבת", וכן כתב בתהלה לדוד סי' ש"ב סעיף ו' וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובדרור יקרא עמ' רפז הביא דעת הגר"ח פשיינברג זצ"ל שאפשר להקל בזה ובפרט שהגרי"ח זונפלד זצ"ל דעתו להקל בזה ג"כ, אלא שראוי לבעל נפש להחמיר בזה אם לא בשעת הדחק או לצורך עונג שבת או לצורך מצוה אחרת [שם עמ' רצב], וגם במקורות הנ"ל מבואר שאם לא הכין מערב יו"ט יכול להכין ביו"ט, ולכן נראה שאם הוא שעת הדחק ומונע ממנו עונג שבת אפשר לסמוך להקל. ועי' פי' ר"ח בשבת קיג.: ועי' תוספתא שבת פי"ג ה"ט ובגי' החזון יחזקאל ובשלמת חיים סימן ע"ה.

ועיין בסוף ספר מנחת שלמה על מסכת ביצה מה שכתב הגר"ש אויערבך זצ"ל על זה.

יט. באיסור הכנה משבת לחול אין חילוק אם אומר

טז. אגרו"מ ח"ד סי' ק"ה, ג'. וכתב שם שאם מלבישים אותם בבגדי פיוז'מה כדי שיוכלו לשחק ולא יתלכלכו בבגדי השבת שלהם, מותר. ועי' כע"ז בכה"ח סי' תקכ"ט סק"ג. ואף שלובשים ונהנים מהבגדים כבר עכשיו, הוי מעשה שניכר שנעשה למוצ"ש. ומדברי המהרי"ל המובאים במג"א ובמשנ"ב סי' תצ"ד סק"ט לגבי שטיחת עשבים בשבת ערב חג השבועות אין להוכיח כי אפשר שלא נהנו מהם ועשו כן רק לשם המנהג.

יז. משום שאין לזה שם "הכנה" כלל, הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל. [והיינו שלא הכין שום דבר לצורך יום חול אלא שיש לו פתרון למקרה שישכח אם הזכיר ותן ברכה וכדו'].

יח. בשעה"צ סי' תק"ג סק"ד תלה נידון זה בבישול ביו"ט בדבר שהיה יכול לעשותו מערב יו"ט, ובוה נקטינן לאיסור [בסי' תצ"ה סק"ח].

## רחיצה בשבת

ברחיצה בשבת יש לבאר ד' נידונים: איסור רחיצה בחמין, איסור רחיצה במים [אפילו קרים], איסור שחיה במים ודין טבילה במקוה.

### רחיצה בחמין

ח. אסור לרחוץ כל גופו או אפילו רוב גופו [ואפילו אבר אבר בנפרד] במים חמים שהוחמו בערב שבת ונשארו חמים בשבת, גזירה שמא יבואו לחמם מים בשבת, אבל אבר אחד כגון פניו ידיו ורגליו מותר<sup>2</sup>.

מים שהוחמו בשבת עצמה על ידי מעשה, אפילו אם הוחמו בהיתר, אסור לרחוץ בהם כלל ואף לא אבר אחד. ולכן הנוטל ידיים לא יקרב את ידיו הרטובות למקור חום אפילו אם המים לא יכולים להגיע לחום שהיד סולדת בו, משום איסור רחיצה בחמין שהוחמו בשבת<sup>3</sup>.

מים שהוחמו בשבת בהיתר מאליהם מותר לרחוץ בהם אבר אחד [אבל לא רוב גופו] כדין מים שהוחמו בערב שבת<sup>4</sup>.

### רחיצה במים קרים

ט. כתבו הפוסקים שנהגו שלא לרחוץ כלל בנהר או במקוה [אפילו אם המים קרים], מפני שמצוי לבוא מחמת זה לידי כמה מכשולות כגון סחיתת שיער וטלטול המים ד' אמות ושחיה במים<sup>5</sup>.

ולכן, אין לרחוץ במקלחת בשבת וביו"ט ואפילו במים קרים<sup>6</sup>. ויש המקילים במקום צער לרחוץ במקלחת קרה<sup>7</sup>.

וח"ג סי' ל"ג וסי' מ"ז וח"ד סי' ל"א וח"ז סי' ל"ב שנטה להקל רק בצירוף קולות נוספות.

כג. סי' שכ"ו סקכ"א.

כד. מנח"י ח"ו סי' ל"ב וח"ט סי' ל"ד ושונה הלכות בשם ספר מנוחה נכונה על מנהגי החזו"א זצ"ל.

כה. אגרו"מ ח"ד סוף סי' ע"ד. ועי' קצוה"ש סי' קל"ג סוסק"ח.

כפה שעושה כן לצורך החול או לא אומר כן ובכל גיוני אסור, אלא שהאיסור הוא משום חיסרון בכבוד השבת, ולכן אם אינו אומר בפה מותר.

כז. סי' שכ"ו, א' וסק"א וסק"ב וסק"ד.

כח. שם סעיף ה' ומ"ב שם ובסק"ה, ובאה"ל שם.

כט. הגרעק"א בהגהותיו על המג"א סקי"א. וכן דעת הגרשו"א זצ"ל [בשש"כפי"ד סעיף ג' ובהערות שם]. [וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"א סוף סי' נ"ח

## שחיה במים

י. אסור לשחות במים חוץ מבבריכה שהיא בתוך בית וגם יש לה כתלים גבוהים מכל צד מעל המים (וגם בזה המנהג לאסור וכנ"ל בסעיף ט').<sup>כ</sup>

## טבילה במקוה

יא. מותר לטבול במקוה קרה או פושרת<sup>כ</sup> כדי להיטהר מטומאתו<sup>כ</sup>.

אין לטבול בשבת לתוספת קדושה כשאינו צריך לטבילה<sup>כ</sup>, ויש המקילים בזה<sup>ל</sup>. ויש הרבה שנוהגים לטבול בשבת גם לתוספת קדושה. ובכל אופן אסור לטבול במקוה חמה<sup>לא</sup> וכנ"ל בסעיף ח', ובשעת הדחק אפשר להקל בזה<sup>לב</sup>, וראה בהערה מהו שעת הדחק<sup>לג</sup>.

לא. נובי"ת סי' כ"ד וסי' כ"ה, שו"ת חכם צבי סי' י"א, מ"ב סי' שכ"ו סק"ז, וכ"כ באגרו"מ ח"ד [בסוף סי' ע"ד ובסי' ע"ה] ובשבט הלוי ח"ה סי' מ"ד ובאו נדברו ח"ב סי' ל"ב ובתשובות והנהגות ח"ב סי' ר' וסי' ר"א.

ואם המים הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם אפילו אבר אחד אלא א"כ הוחמו מאליהם וכנ"ל בסעיף ח'.

לב. שעה"צ סי' שכ"ו סק"ה, וכשיטת הקרבן נתנאל שהתיר הטבילה במקוה חמה.

לג. רוב הפוסקים הנ"ל אסרו בכל גווני. אמנם, במקום שאין מקוה שאינו חם מסתבר שהוא שעת הדחק לענין טבילה לנשים אלא שלא תשהה במים יותר מכדי הצורך. ובסד"ט יו"ד סי' קצ"ז סקט"ז כתב להקל להן גם כשיש מקוה שאינו חם כיון שירדה חולשה לעולם. ועיין דברי חיים שם. וכן יש המקילים למי שמקפיד על טבילת עזרא ואין לו מקוה שאינו חם שנחשב שעת הדחק לענין זה. אבני נזר או"ח סי' תקכ"ו וכ"כ בשבט הלוי ובתשובות והנהגות שם וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. אך לתוספת קדושה אין להתיר הטבילה בחמין בשום אופן.

כו. דגורו רבנן שמא יעשה חבית של שייטין. דין זה ופרטיו, ע"פ המב' בסי' של"ט, ב' ומ"ב ובאה"ל שם.

כז. כן משמע במ"ב סי' שכ"ו סק"ז, ואף שבסקי"ז כתב שאפילו מים פושרים שאין היס"ב דינם כמים חמים תירצו באז נדברו [ח"ב סי' ל"ז] ובתשובות והנהגות [ח"ב סי' ר' וסי' ר"א] שבפושרים מותר [אלא שיצא מיד אחר הטבילה] ובפושרים כאלו שאמנם אין היס"ב אך נקראים כפי כל "מים חמים" אסור לטבול.

כח. שם סקכ"ד ובאה"ל סוד"ה אדם.

כט. נראה כמתקן לא שייך בזה כיון שבלאו הכי הוא טהור, אלא שיש למנוע מלטבול מפני חשש סחיטה וכנ"ל סעיף ט', כ"כ מ"ב ובאה"ל שם, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [בקובץ תשובות ח"א סי' ל"ט וע"ע בח"ג סי' ס"ז] והגרח"ק שליט"א וכ"כ בשו"ת קנה בושם [ח"ב סי' י"ד] [וכן משמע בלשון הבאה"ט סק"ה].

ל. דברי חיים או"ח ח"ב סי' ח"ו, ותשובות והנהגות ח"ב סי' ר'.

## זיעה במרחץ חם

יב. אסור להכנס למרחץ חם בכדי להזיע<sup>ל</sup>. ואפילו לעבור במרחץ חם במקום שיכול להזיע אסור, ובשעת הדחק אפשר להקל בזה אם אינו מתכוון לזיעה<sup>ל</sup>.

## השמעת קול

יג. אסור להשמיע קול בשבת בין ביד בין בכלי, ולכן אין למחוא כף אל כף בדרך שיר או לדפוק על השולחן לפי קצב השיר.

אין להשמיע [בין ביד בין בכלי] קול ערב לתינוק כדי שישתוק<sup>ל</sup>, אבל אם התינוק בוכה ולא מצליחים להרגיעו או שאינו נרדם ומצטער ואין דרך אחרת להרדימו, אפשר להשמיע לו קול ב'קשקשן' או בשאר משחק המשמיע קול<sup>ל</sup> [כמובן לא כאלו המופעלים על ידי בטריות או חשמל].

מותר למחוא כף אל כף בשינוי מהרגלו מימות החול, אבל השמעת קול בכלי אסור אפילו בשינוי<sup>ל</sup>. מותר להשמיע קול נעים בפה, וכן מותר לשרוק בפה, שלא גזרו על קול הנעשה בפה<sup>ל</sup>.

המיקל ומוחא כף אין מוחין בידו אם ברור שהמחאה לא תועיל<sup>ב</sup>.

## השמעת קול שלא בדרך שיר

יד. מותר להשמיע קול שאינו בדרך שיר ונעימה, כגון לדפוק על הדלת שיפתחו לו או להכות באצבע צרידה כדי להעיר את חברו<sup>בא</sup>.

לד. סי' שכ"ו, י"ב. אמנם היישוב הוא פשוט, הרמ"א והמשנ"ב דיברו באופן המצוי שרוצה לעשות כך כי הרעש מפריע לו או כשרוצה לסייע להרדימו, אבל במקרה שהתינוק מצטער ואין דרך אחרת להרגיעו, הרי הדבר נכלל בהיתר הרגיל של צרכי תינוק הנצרכים לו מאוד שהם בהיתר חולה שאיב"ס ויהיה מותר, ומצאתי שכתב כן בספר נשמת שבת [ח"ו סי' שמ"ב].

לח. סי' של"ט, ג' ובאה"ל שם ד"ה ולספק.

לט. סי' של"ח סק"ג.

מ. סי' של"ט סק"י.

מא. סי' של"ח, א' וסק"ב, ודלא כדעת הגר"א, ועיי"ש בבאה"ל ד"ה אבל.

לה. שם וסקל"ז שלענין טבילת נשים אפשר להקל בזה כשאינו מכוין לזיעה.

לו. שמא יתקן כלי שיר. סי' של"ח, א' וסי' של"ט, ג' ומ"ב שם.

לז. מפורש בב"י ובב"ח בריש סי' של"ח שלצורך חולה שישן מותר, וכן הוא במג"א ובמשנ"ב שם, וא"כ הרי קטן נחשב כחולה שאין בו סכנה לכל דבר הנצרך לו מאוד [עי' לקמן סי' ל"א סעי' י"ח], ויהיה מותר להשמיע קול להרדימו או להרגיעו אם אין דרך אחרת, אלא שמפורש בסי' של"ט, ג' ובמשנ"ב סי' של"ח סק"א שאין היתר להשתיק את התינוק על ידי השמעת קול,

אבל אסור לעשות כן בכלי המיועד להשמיע קול, כגון פטיש המיוחד להשתיק את הקהל בבית הכנסת<sup>מב</sup>. ולכן לכתחילה אסור להקיש על הדלת בעינבל העשוי להשמעת קול התלוי על הדלת, אבל אם אינו יכול להיכנס לבית בלי הקשה בעינבל אפשר להקל בדיעבד ולהשמיע בו קול, ואם יכול יעשה כן בשינוי. ולכתחילה יקפיד בערב שבת שלא יגיע לצורך כזה<sup>מד</sup>.

### פעמונים התלויים בכניסה לבית

**מו.** ענבלים ופעמונים התלויים בכניסה לבית ומיוחדים להשמעת קול כשנכנסים לבית ונתקלים בהם, לכתחילה יש להסירם מערב שבת, ואם שכח להסירם מער"ש וגם אי אפשר להיכנס בזהירות בלי להיתקל בהם, אפשר להקל בדיעבד להיכנס לבית אף שודאי יתקל בהם בכניסתו לבית וישמיעו קול<sup>מד</sup>.

### פעמונים התלויים על ספר תורה

**מו.** לכתחילה אין לתלות פעמונים על הספר תורה, ובמקומות שנהגו היתר בכך אין למחות בידם<sup>מה</sup>.

### מחיאית כף

**יז.** ביום שמחת תורה מותר למחוא כף אל כף לכבוד התורה, אבל לא להשמיע קול בכלי. ובשאר שמחות של מצוה לכתחילה אין להקל אבל אין למחות ביד המקילים למחוא כף אל כף אם המחאה בהם לא תועיל<sup>מז</sup> משום שהנח להם לישראל מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין<sup>מז</sup>.

מתכוון להשמעת קול, ולפי"ז דינם כמו שם, אך כאן יש ג"כ צירוף להקל שזה לצורך מצוה כדי שישמעו הציבור ויקומו לכבוד התורה כמבו' במשנ"ב סי' של"ח סק"ו [אף שאין הדין מוסכם וגם יש לדון אם שייך דבר זה כיום, עי' שש"כ פכ"ח הע' צ"ז, ומאידך גיסא עי' שבט הלוי ח"א סי' ס"א].

מו. מחה"ש ופמ"ג סי' רע"ו סק"ט. ועי"ש בתנאי דין הנח להם וכי'.

מז. סי' של"ט, ג' וסק"ח וסק"י ושעה"צ סק"ז (שגם במקום מצוה הוא רק משום הנח).

מב. שם וסק"ו וסק"ז.

מג. שם ובאה"ל ד"ה הואיל, ועי' שבט הלוי ח"ט סי' ע"ו.

מד. יש המקילים בזה אפי' לכתחילה, ואף שהענבלים עשויים להשמיע קול, והיינו משום שאינו מכויין לזה אלא נכנס לבית כדרכו, אבל הט"ז והגר"א חולקים ואוסרים כיון שהענבלים עשויים להשמיע קול, ולכן הדין כמו שכתבתי למעלה. סי' של"ח סק"ו.

מה. לכאורה דין זה דומה לענבלים העומדים בכניסה לבית שעומדים להשמיע קול אבל אינו



## משחקים המשמיעים קול

יח. משחקים המיועדים להשמעת קול [כגון: רעשן, פעמון ומשרוקית] הם מוקצה, אבל משחקים שעיקרם נועד לפתח את ראיית התינוק או את שמיעתו וגם משמיעים קול אינם מוקצה אבל אסור להשמיע בהם קול שירי"ח.

## השימוש בשעון מעורר

יט. מותר להשתמש בשעון מעורר<sup>מ</sup>. וכן מותר להשתמש בטלפון סלולרי ["פלאפון"] לשעון מעורר<sup>י</sup> ולענין טלטולו - אם כיוונו לשעון מעורר שיעירונו בשבת נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור. ואם לא כיוונו, אם רואים את השעה מבחוץ (בלי צורך ללחוץ על כפתור) מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו (ונתבאר בסי' כ"ג סעיף י"ז שמניעת השעות במקום נחשב צורך מקומו), ואם לא רואים את השעה מבחוץ דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימושי היתר בשבת. וביארנו הטעמים בסי' כ"ג הערה פ'.

## ריקוד בשבת

כ. אסור לרקוד בשבת וביו"ט שמא יתקן כלי שיר, וביום שמחת תורה מותר לרקוד לכבוד התורה, ובשאר שמחות של מצוה לכתחילה אין להקל אבל אין למחות ביד המקילים לרקוד משום הנח להם לישראל וכו' וכנ"ל בסעיף י"ז"א.

## הולדת ריח

כא. אסור להוליד ריח בבגד או במים, ולכן יש להיזהר ביום כיפור שלא להספיג ממחטות בבושם מריח, וכן בסוכות אין להניח אתרוג על בגד שלא היה בו האתרוג לפני סוכות. אבל מותר להוליד ריח בגוף האדם<sup>כ</sup>.

להסתפק אם מותר לכוון שרות יקיצה בטלפון שזה אינו מצוי ויש קול, או שלא שייכת הגזירה כי אם בחשד שהוא עצמו עשה איסור אבל בטלפון שהחשד שאחרים התקשרו אליו לא שייכת הגזירה [ובפרט שיתכן שהמתקשר נכרי או גר בחו"ל].

נא. סי' של"ט, ג' וסק"ח וסק"י ושעה"צ סק"ז. וכן הרוקד שלא לצורך מצוה אין מוחין בידו אם ברור שהמחאה לא תועיל וכמבואר שם.

נב. פמ"ג בסי' תקי"א במ"ז סק"ח בשם הא"ר

מח. עיין בהל' מוקצה [סי' כ"ג סעיף ט"ו] שכן דעת הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל. ומה שהפמ"ג הסתפק [עי' באה"ל סי' של"ח ד"ה אסור] היינו בכלי שאינו כלי שיר ממש אלא רק אסור להשמיע בו קול מחמת חומרא [שש"כ פט"ז הע' ח' בשם הגרשז"א זצ"ל].

מט. כיון שהכל יודעים שמכוונים אותו לפני הצלצול ולא שייך האיסור.

נ. שהיום רגילים להשתמש בו לשעון מעורר בכל מקום, ושוב לא שייכת בו הגזירה. ויש

מותר להוסיף תבלין לאוכל גם אם הוא מוסיף לו ריח ובלבד שלא יתכוון להוספת הריח אלא רק להוסיף טעם למאכל<sup>22</sup>, שיש איסור להוליד ריח גם באוכלין ובמשקין אם מתכוון לזה<sup>23</sup>.

מותר להתיר מטהר אויר שאין איסור מוליד ריח באויר. ועי' בהערה<sup>24</sup>.  
צריך להסיר את הסבון שבאסלה מערב שבת מפני שהוא מוליד ריח במים<sup>25</sup>.

### הולדת קצף

**כב.** מותר להוליד קצף לפי שאין לו קיום<sup>26</sup>. ולכן, מותר למזוג "בירה" בשבת לתוך כוס, וכן מותר לעשות בועות סבון בכלי המיוחד לכך, וכן מותר לרחוץ ידיים בסבון נוזלי ואין לחוש להולדת הקצף.

### ריצה וקפיצה

**כג.** אסור לרוץ בשבת, וכן אסור לקפוץ בשבת<sup>27</sup>, וכן אין לפסוע פסיעה גסה של יותר מאמה [והיינו שיהיה חצי אמה<sup>28</sup> בין רגל לרגל]. ובשלשה אופנים מותר:  
א. לדבר מצוה. ב. אם נהנה לרוץ. ג. אם רץ כדי לראות דבר שמתענג בו<sup>29</sup>.

ח"ב פל"א אות יד.

נו. כן דעת הגרשז"א זצ"ל והגר"ש"א זצ"ל, וביארנו דין סבון אסלה בסי' ו' סכ"ט, ולהגרונ"ק זצ"ל מותר.

נז. קובץ תשובות להגר"ש"א זצ"ל ח"א סי' ל"ח בשם ארץ הצבי, מנחת שלמה ח"ב סוף סי' כ"א, וכ"כ במנח"י ח"ד סי' קכ"ב וח"ט סי' כ"ו וסי' ל"ג, וכע"ז בשבט הלוי ח"ח סי' נ"ד. ועי' גם קצוה"ש סי' קמ"ו סוסקל"ב.

נח. שנאמר וכבדתו מעשות דרכיך, ודרשו חז"ל שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול. ואף בחול אין לפסוע פסיעה גסה שנוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. סי' ש"א, א' וסק"א וסק"ב.

נט. לחזו"א השיעור כ-30 ס"מ ולגר"ח נאה כ-25 ס"מ.

ס. שם, א', ב' וסק"ה וסק"ו.

וג' מהרש"א שם בשם גינת ורדים כלל ג' סי' ט"ז וכ"כ המשנ"ב סי' שכ"ב סקי"ח וסי' קכ"ח סקכ"ג. ועי' סי' תרנ"ח, ב' לגבי הנחת אתרוג על בגד בסוכות.

נג. רמב"ם הל' יו"ט פ"ד ה"ו, ומג"א סי' תקי"א סקי"י ופמ"ג סי' שכ"ב סק"ו, שהתירו אם אינו מתכוון לזה. ואף שפס"ר שיוולד ריח, ולענין הנחת אתרוג על בגד אסר הרמ"א בסי' תרנ"ח מטעם זה [ומש"כ בסי' שכ"א סקכ"ה זה רק לדעת הט"ז ולא להלכה כמבוי' במשנ"ב סי' תרנ"ח]. לצורך מאכל התירו ועוד שבמאכל אינו מתקיים, פמ"ג סי' ש"כ בא"א סקכ"ה.

נד. שם ובשעה"צ סי' שכ"ב סקט"ז [נדלא כהחכ"צ בסי' צ"ב, וגם לענין צביעה באוכלין נפסק בסוף סי' ש"כ לא כהחכ"צ].

נה. ואין לחוש לאיסור זורה כמבוי' בבאה"ל סוף סי' שי"ט, ועי' גם מנח"י ח"ו סי' כ"ו ואול"צ

## מדידה ושקילה

**כד.** אסור למדוד או לשקול משום עובדין דחול<sup>א</sup>.

מותר למדוד מדידה של מצוה<sup>ב</sup>, ובכלל זה מדידה לצורך רפואה<sup>ג</sup>. וכן מותר לשקול שקילה של מצוה<sup>ד</sup>, כגון לדעת שיעור כזית מצה ומרור [וראה בהערה! <sup>ה</sup>]. [ויש מחמירים בשקילה של מצוה<sup>ו</sup>].

מותר למדוד חום לצורך מצוה או לצורך גדול<sup>ז</sup>. ועיין עוד בסי' ל"א סעיף מ"ו לגבי מדידת חום לצורך רפואה.

## מדידת מאכל לתינוק

**כה.** מותר למדוד מאכל לצורך נתינתו לתינוק<sup>ח</sup>, ואם אין קפידה במידה המדויקת - לכתחילה ישער בקירוב ולא ימדוד ממש<sup>ט</sup>.

## הליכה לפני מכונית נוסעת

**כו.** מותר לעבור כביש שנוסעים בו יהודים מחללי שבת רח"ל, ואין צריך לחוש שבגללו הנהג יעצור ושוב ימשיך להבעיר את המנוע<sup>י</sup>.

לשער לפי זה כמה צריך לאכול.

סו. כה"ח סי' ש"ו סק"ג וכן דעת הגריש"א זצ"ל.  
סז. כיון שמדידת חום אינה נראית כ"כ כעובדין דחול, אגרו"מ ח"א סי' קכ"ח ושבת הלוי ח"א סי' ס"א.

סח. איסור מדידה קל משאר שבותים, שהוא רק משום עובדא דחול, ולכן מותר במקום מצוה אע"פ ששאר שבותים אסורים במקום מצוה [סי' ש"ו סקל"ד], ומטעם זה התירו הפוסקים למדוד המאכל לתינוק [כגון בבקבוק שמסומן שם מידות] שהוא צורך גדול וגם תינוק דומה לחולה שאיב"ס [לענין הכנת מאכלים בשבילו ושאר דברים שצריך להם מאוד] כמב' בסי' שכ"ח סעיף י"ז ובסי' רע"ו סק"ו. שש"כ פ"א סעיף ל' ופל"ז סעיף ה'.

סט. ע"י רמ"א סי' שכ"ג סעיף א' [ועיי' שש"כ שם ושם].

ע. כן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ח ק"ק שליט"א.

סא. רמב"ם הל' שבת פכ"ג הי"ג והל' יו"ט פ"ד הכ"א ובי"י סי' שכ"ג וסי' ש"ו, ז' וסקל"ו. ועיי' סי' שכ"ג, א' וסק"ג וסק"ד. ולגבי יו"ט הביא המשנ"ב בסי' תק"ו סק"א בשם רש"י [ביצה כט. ד"ה לא] שאסור מפני שנראה כמודד למכור.  
סב. סי' ש"ו, ז'. והיינו טעמא שהתירו עובדין דחול במקום מצוה מפני שאינו חמור כ"כ כשאר שבותין, שם סקל"ד.  
סג. שם סקל"ו.

סד. כן צידד הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בשש"כ פכ"ט הערה ק"ג], וכן נראה שהרי גם שקילה אסורה מטעם עובדין דחול, וכמבאר בסי' תק"ס ק"ח, והרי הותרו כל עובדין דחול במקום מצוה כמש"כ בבאה"ל סי' של"ג ד"ה וכל בשם הפמ"ג ובבאה"ל סי' של"ח ד"ה הואיל.

סה. שיעורי מצה ומרור וכל שיעורי תורה נמדדים לפי נפח ולא לפי משקל, אמנם היודע כמה משקל יש בכזית מצה או מרור יכול לשקול כדי

## דין וכליאה והטבת חלום

**כז.** אסור לדון דין [ובכלל זה קבלת עדות] בשבת<sup>ע"א</sup>, וכן אסור להכניס לבית הסוהר מי שהתחייב עונש כדי שלא יברח, ואם רוצה לברוח כדי לעגן את אשתו מותר לתופסו ולהכניסו לבית הסוהר, וכן מותר לקבל עדות מאדם חולה וקרוב למות על אשה שמת בעלה<sup>ע"ב</sup>.

אפשר לעשות הטבת חלום בשבת<sup>ע"ג</sup>.

## דיבור לתוך הקלטה או מכשיר שמיעה

**כח.** אסור לדבר לתוך מיקרופון או לתוך טייפ הקלטה מכמה טעמים<sup>ע"ד</sup>, אמנם אם אדם הניח מכשיר הקלטה בבית כנסת מותר להתפלל שם בקול אם אין למתפללים שום ענין ורצון בהקלטה<sup>ע"ה</sup>.

להשתמש במכשיר שמיעה יש אוסרים<sup>ע"ו</sup> ויש מתירים<sup>ע"ז</sup>, אמנם גם לאוסרים אין איסור לקרוא בתורה או לגשת ש"ץ אם יש בקהל מתפלל עם מכשיר שמיעה אם אין לו שום ענין ורצון שהוא ישמע, ואם רוצה שישמע אסור.

עג. סי' ר"כ סק"ג.

עד. אגרו"מ או"ח ח"ג סי' נ"ה, וכתב שם ד' טעמים: הגברת צריכת החשמל או הבטריה, איסור השמעת קול שמא יתקן כלי שיר, מוליד קול חדש, חשד שהרכיבוהו בשבת.

עה. אם אין לו ענין בהקלטה אין בדיבור שם מלאכה כלל מפני שאין שייכות בין המעשה לבין התוצאה, ונתבאר ענין זה בסי' מ"א סי"ט.

עו. חזו"א סי' נ' סק"ט ובמנחת שלמה ח"א סי' י"א וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל וכן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל.

עז. מנח"י ח"א סי' ל"ז וח"ב סי' י"ז וסי' י"ח וסי' קי"ב וצי"א ח"ו סי' ו' ומנחת שלמה ח"א סי' י"א וח"ב סי' י"ז. ועיין באגרו"מ ח"ד סי' פ"ה שדן בדבר ומיקל בזה בשעת הדחק. וע"ע לעיל סי' כ"ב סעיף ל"ח.

בעצירת הרכב ודאי אין איסור, ולהיפך, הנוסע חייב לעצור, שהרי כל זמן הלחיצה על הגז נחשב כמעשה איסור חדש וכדלקמן סי' מ"א סעי' נ"ב, וגם במה שמתניע שוב אח"כ אין איסור כיון שהולך לתומו והמומר החילוני נוסע לעצמו ואין כאן לפני עיור שהרי לא עזר לו ולא ביקש ממנו להמשיך לנסוע, וכמו שכתב בקובץ תשובות ח"א סי' מ"ד בשם המהרי"ל דיסקין לגבי הפגנה בשבת שגורמת לחילול שבת של צלמים ושוטרים שאין בזה לפני עיור כיון שעושה מעשה טוב לתומו והם מעצמם מחללים שבת.

עא. סי' של"ט, ד' וסקי"א וסקי"ג, ומשני טעמים: א. שמא יכתוב, ב. לא מענישים בשבת שהוא יום מנוחה לכל, ואיתא בירושלמי לא תבערו אש בכל מושבותיהם ביום השבת - מכאן לבתי דינים שלא יהו דנים בשבת.

עב. שם סקי"ד.

## הגעלת וליבון כלים בשבת ויו"ט

**בט.** אסור ללבן כלי בליבון חמור בשבת וביו"ט ע"ח.

מותר ללבן כלי אפיה או טיגון בליבון קל ביו"ט, ובתנאי שיחמם מיד מאכל בחימום זה ע"ט.

אסור להגעיל כלי בשבת וביו"ט, ועיין היטב בהערה פ.

## עריכת הגרלה

**ל.** אין לערוך הגרלה בשבת פא.

מותר לערוך הגרלה לצורך מצוה אבל לא יעשה כן על ידי פתקים עם שמות המוכנים מערב שבת פב.

## נסיעה באופניים, קורקינט ו'בימבה'

**לא.** כתבו הפוסקים שאין ליסוע באופניים פג.

כלי ומ"מ לענין מעשה מיקל בזה שאין איסור תיקון כלי. ובשבת לכאור' גם כן היה צריך להיות מותר אם יש לו מים חמים מוכנים שהרי אין בזה תיקון כלי ואין בישול, אבל בפמ"ג [סי' שכ"ג סקי"ד] נשאר במסקנתו שאין להגעיל כלי בשבת משום שנראה כמתקן, וי"ל שהחיי אדם [כלל צ"ד סי"ב] שהתיר להגעיל כלי ביו"ט היינו דוקא בכלים שנטרפו ביו"ט א"כ אינו פוסק לגמרי את הרדב"ז [ח"ג סי' ת"ב] ששיטתו שאין בזה תיקון, ורק כשנאסר ביו"ט צירף את שיטת הרדב"ז להתיר בצירוף מה שהוא מכשירי או"ג שלא יכול להכניס מערב יו"ט, ולכן בשבת אין להתיר מטעם זה.

**פא.** סי' שכ"ב, ו' וסקכ"ד. ועי' של"ח, ה' לגבי משחק בזוג או פרט.

**פב.** סי' שכ"ב סקכ"ד.

**פג.** בשו"ת רב פעלים [ח"א סי' כ"ה] התיר משום שאין לנו כח כיום לגזור גזירות חדשות מה שלא תיקנו חז"ל, אמנם בכה"ח [אור"ח סי' ת"ג סק"ח] כתבג' טעמים לאסור נסיעה באופניים,

עח. סי' תק"ט סקכ"ד, משום שנראה כמתקן כלי [ובדומה לזה עי' סי' שכ"ג, ז' לגבי הטבלת כלי חדרש].

**עט.** סי' תק"ט, ה' וסקכ"ד וסקכ"ה, משום שליבון קל אינו נראה כתיקון אלא כחימום בעלמא, ובתנאי שיחמם מיד את המאכל בחימום זה ולא יוציא את הכלי ויחממו שוב. אבל בשבת אסור ללבן אפילו ליבון קל משום שלא שייך לומר שנראה כמחממה לאפות בה שהרי אסור לבשל ולאפות בשבת [ומשום חימום הכלי עצמו אין איסור משום שאין איסור חצי שיעור בבישול כלי ורק אם המתכת כ"כ רותחת עד שתיעשה גחלת אז יש בזה איסור בישול כמבוי' במ"ב סי' שי"ח סק"א וסקצ"א, וגם לחזו"א אין איסור אם מחמם במקום שלעולם לא יוכל להיות גחלת, וכנ"ל בסי' א' סעיף ו'].

**פ.** עיקר הטעם לאסור הוא משום חימום המים שאינו נחשב לצורך אוכל נפש כמבוי' בסי' תק"ט סקכ"ו ומשום כך ביו"ט מותר להגעיל אם יש לו מים חמים מוכנים. ובשעה"צ סקל"א הביא בשם הגר"א והא"ר שיש בזה גם איסור תיקון

אמנם, האיסור הא רק על אופניים שנוסעים בהם למרחק גדול, וכן על קורקינט שאפשר ליסוע בו למרחק גדול, אבל אופניים קטנות [של ילדים כמו אלו עם שלוש גלגלים] או 'בימבה' או 'קורקינט' רגיל, אינם בכלל האיסור<sup>פד</sup>.

### מי שאינו יודע מתי שבת

**לב.** הנמצא במקום שאינו יודע מתי שבת, מונה שבעה ימים מיום שנתן אל ליבו שכחתו ומקדש השביעי בקידוש והבדלה, וימעט בכל הימים מעשיית מלאכה מלבד הנצרך לו להתקיים, ויניח תפילין בכל יום, ומותר ללכת בכל יום למקום יישוב<sup>פד</sup>.

שנוסעים בהם מרחקים גדולים ובהם שייכים כל החששות הנ"ל, אבל באופניים או קורקינט לנסיעה קצרה אין לחוש כלל כי כל הטעמים הנ"ל לא שייכים, וכ"כ באול"צ שם ובמשנת יוסף ח"י סי' ע"ו. ובשש"כ פט"ז סי"ח התיר לנסוע ב'סקטים' משום כך.

פה. סי' שד"מ, א' ומ"ב ובאה"ל שם, ועיי"ש בבאה"ל דה"ה למי שאינו יודע מתי יו"ט. [ועיין בדרור יקרא עמ' רפא-רפג בזמן שבת בחללית שמחוץ לכדור הארץ].

א. שמא ייצא מחוץ לתחום, ב. שמא ייקרעו ויבוא לתקנם, ג. שמא כשיגיע למקום שקשה לרכוב בו יישאם בידיו ד' אמות. ובשאלת יעקב [סי' מ"ה] ובצי"א [ח"ז סי' ל'] אסרו ע"פ החת"ס [ח"ו סי' צ"ז] שאיסור השביתה כולל גם שהנוסע לא יהיה מטולטל בדרכים. וגם באול"צ [ח"ב סי' מ"ב אות א] אסר את הנסיעה באופניים. ובמבית לוי [ח"ו עמ' נג] הביא מכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל שרגילים להשתמש בו לצרכי חול. פד. האיסור שכתבו הפוסקים קיים רק באופניים

## סימן לא

## הלכות חולה ורפואה בשבת

## הקדמה

דיני החולה מתחלקים לדרגות: חולה שיש בו סכנה [בהול ושאינו בהול], חולה שיש בו סכנת איבר, חולה שאין בו סכנה, מקצת חולי, מי שיש לו מיחוש ובריא.

ובכל אלו יש לבאר האם מותר לחלל שבת עבור החולה במלאכות דאורייתא, דרבנן, ע"י עכו"ם וע"י ישראל, האם מותר לו לקחת תרופות, וענין "יתובי דעתא".



כתב המשנה ברורה בשם הירושלמי - השואל על דבר פיקוח נפש אם מותר לחלל עליו שבת הרי זה מגונה לנשאל, משום שהתלמיד חכם שבעירו היה לו לדרוש על כך שידעו העם ולא יצטרכו לשאול\*.

## על מי מחללים שבת

א. מותר ומצוה לחלל שבת כשיש חשש של סכנת נפשות, וכל שכן כשיש סכנת נפשות ממש<sup>2</sup>, ליהודי שומר תורה ומצוות, ואף למומר לתיאבון<sup>3</sup> ולתינוק שנשבה<sup>4</sup>.

ואף במקום שלא שייך טעם א' גם כן מחללים מהטעם השני, ולכן אף חולה מחוסר הכרה שעומד בודאי למות ובודאי שלא יתעורר ממצבו מחללים שבת בעבור חי שעה. ועי' רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. וע"ע באה"ל סי' שכ"ט סעיף ד' ד"ה אלא. ג. סי' שכ"ט סק"ט, ועי' יו"ד סי' קנ"ח סעיף א'. ד. חזו"א יו"ד סי' א' סק"ו וסי' ב' סק"ח.

א. במהרש"א בשבת קיט: כתב שעל העוון שלא לימדו את הלכות שבת לעם, חרבה ירושלים.

ב. סי' שכ"ח, ד', י' וסי' שכ"ט, א' וסי' תרי"ח, ב'. דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם. ושני טעמים יש בדבר: א. חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ב. וחי בהם - שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם.

אך אין מחללים שבת למומר להכעיס או לכופר בתורה [שאינו תינוק שנשבה - כלומר, שהודיעוהו את התורה והמצוות ולא קיבל] או לנכרי<sup>ה</sup>, ויש המתירים לעבור איסורים דרבנן בשביל הצלתם משום איבה<sup>1</sup>.

ובימינו נחשבים כל אותם שיודעים על התורה והמצוות ואינם שומרים תומ"צ כמומרים להכעיס<sup>1</sup>, אלא ששיעור הידיעה שצריך להודיעם צריך עיון, וראה בהערה<sup>ה</sup>.

ה. סי' שכ"ט סק"ט וסי' ש"ל סק"ח.

ו. עיין במשנ"ב סי' ש"ל סק"ח. ובמנח"י ח"א סי' כ"ג וח"ג סי' כ' כתב שמתר לחלל שבת באיסורים דרבנן משום איבה, אך איסורים דאורייתא אסור אף במקום איבה אלא א"כ יש חשש סכנת נפשות. וע"ע שו"ת צי"א ח"ח סי' ט"ו פרק ו' וח"ט סי' י"ז פ"א.

ז. רש"י בכמה מקומות [הוריות יא., ע"ז כו.; חולין ג.] מבאר שמומר לתיאבון היינו שאם יש לפניו היתר ואיסור [אוכל כשר ולא כשר] לא יאכל את הלא כשר, וממילא כל חילוני שחוטא גם כשאין לו הנאה מזה [כגון: מסכים להדליק אור בשבת עבור אחר ואין לו הנאה מזה, יש לו אוכל כשר ולא כשר והטעם והמחיר שוים ואוכל את הלא כשר] נחשב מומר להכעיס, שאין הכוונה "להכעיס" כפשוטו אלא הכוונה שאין לו שום עדיפות להיזהר מן החטא ואין חטאיו בגדר כשלונות מפני שנתאוה לחטא. וכן מבואר בחק יעקב או"ח סי' תמ"ח סק"ד וכ"כ בבאה"ט שם סק"א ובדרכי תשובה יו"ד סי' ב' סק"ג, ובי' הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמקורו מדברי הרמ"א בדרכי משה ביו"ד סי' קנ"ח וברמ"א שם סעיף ב'. [ועי' בקובץ תשובות ח"ג סי' ק"ט שהצנזורה שינתה ועירבבה הדברים, אך צ"ל כנ"ל ע"פ תוס' ע"ז כו: ד"ה אני וגם שם הצנזורה שינתה וכתבה מומרים של זמניהם במקום של זמנינו]. ובמג"א [סי' קפ"ט סק"א] כתב שכל החוטא כסדר ויוצא מן הכלל הוי כלהכעיס. ואמנם הבאה"ל [סי' ל"ט, א' ד"ה און] כתב שאם לוקח

מן הבא ליד ואינו מקפיד לקחת דוקא אם האיסור נחשב מומר לתיאבון ולא להכעיס [והחזו"א ביו"ד סי' ב' סק"כ חולק], אבל כל חילוני שמסכים להדליק אור עבור אחר הוא דומה למי שבוחר באיסור וגרוע ממי שאוכל ממה שבא ליד.

ח. בחזו"א [יו"ד סי' א' סק"ו] כתב וז"ל 'תינוק שנשבה, אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב, דינו כמומר. ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו'. והיינו שיש להסתפק על המומר שמא דינו כתינוק שנשבה שעדיין לא הודיעו לו מספיק את התורה והמצוות, ואם אכן לא הודיעוהו מספיק אין דינו כמומר אלא כתינוק שנשבה, ומכאן פתח להציל חילוניים כיום שיש ספק אולי לא הודיעו להם מספיק את התורה והמצוות, ואכן אם יודיעו להם ולא יקבלו דינם כמומר להכעיס וכנ"ל. וכעין זה כתב בשבט הלוי ח"א סי' קכ"א אות ד. ודע, שרק לענין זה אנו מחשיבים חילוניים כיום לתינוק שנשבה מפני חומרת פיקוח נפש שגם על צד רחוק כל כך מחללים שבת, אבל לענין שאר דברים כמעט כל ה"חילוניים" בארץ ישראל נחשבים כמומרים להכעיס כיון שיודעים את התורה ועוברים עליה, ומפני צד רחוק כ"כ שמא לא הודיעו להם די הצורך אינם יוצאים מדין מומר להכעיס. והורו הפוסקים [אגרו"מ אהע"ז ח"ד סי' נ"ט וח"ב סי' כ' ענף ד', הגר"ז אויערבאך זצ"ל (מובא בשבות יצחק הל' פסח פי"ד בשמו), והגר"ש ואזנר זצ"ל (שבט הלוי ח"ב סי' קע"ט וח"ט סי' קצ"ח)], וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל



וראה עוד בהערה טעם נוסף להקל במומר ובנכרי כיום<sup>ט</sup>.  
במתנדבי הצלה הנקראים לתאונה, יש צד נוסף להקל, ועיין עוד בדיניהם בהערה ט'!.  
מחללים שבת גם עבור מאבד עצמו לדעת<sup>י</sup>.

### על מה מחללים שבת

**ב.** מחללים שבת אף על חיי שעה ואף אם ברור שלא יוכל לחיות יותר, ואף אם אינו בהכרה כלל<sup>א</sup>, ואף אם חדל מוחו לפעול לגמרי<sup>ב</sup>. וכן מחללים שבת גם

ט. באגרו"מ [ח"ד סי' ע"ט] ובשש"כ [פ"א הע' ע"ט] בשם הגרש"א זצ"ל ובמנח"י [ח"ג סי' כ' וח"י סי' ל"א אות יד] ובציץ אליעזר [ח"ח סי' ט"ו פ"ו] כתבו שאם המניעה מחילול שבת עבורם תגרום סכנה מפני פירסום הדבר וכו' א"כ מותר משום פיקוח נפש. ופשוט שיש לחפש כל דרך להישמט מזה כגון להחליף תורנות עם רופא אחר וכיו"ב. אמנם המשנ"ב לא הזכיר זה ואולי סבר שזה חשש רחוק. ועיין שו"ת חת"ס יו"ד סי' קל"א. [ועי' שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתס"ד וסי' תתע"א].

למתנדבי הצלה הנקראים לתאונה יש צד נוסף להקל כיון שיתכן שיש שם ילדים קטנים שלא חטאו [וגם קטנים בודאי נחשבים תינוקות שנשברו]. הגריש"א זצ"ל.

מתנדבי הצלה שבאו להציל וראו שאין צורך בכוחות נוספים, אסור להם להודיע על כך אפילו ע"י נכרי, מכיון שהבאים להציל עושים זאת בהיתר ואין שום היתר לחלל שבת אפי' באיסור דרבנן כדי למנוע אותם מלבוא. הגריש"א זצ"ל.

אמנם אם התאונה היתה בכביש בינעירוני יש מקום להתיר אמירה לנכרי כדי שלא יבואו, עי' סי' שכ"ט סוף סק"ו, וקשה לפרט.

י. אגרו"מ או"ח ח"א סי' קכ"ז.

יא. סי' שכ"ט, ד' באה"ל ד"ה אלא, והתבאר לעיל בהערה ב' שאף אם ודאי לא יתעורר ממצבו לעולם גם כן מחללים עליו שבת.

יב. אלא שנותרו בו סימני חיות, ונשאר חי ע"י

שחילונים של ימינו אינם מוגדרים תינוקות שנשבו מפני שכולם יודעים את ענייני התורה ומצוותיה אלא שמוסטים מאוד שלא לשמור תורה ומצוות וגם ההרגל לשקוע בתאוותיהם מפריע להם לחזור לחיי עולם כראוי, וממילא דינם כמומרים להכעיס, וכמש"כ החזו"א [יו"ד סי' א' סק"ו וסי' ב' סקט"ז] שענין תינוקות שנשבו מסור לחכמי הדור להכריע האם המציאות שהם יודעים מספיק מענין התורה והמצוות, והכריעו חכמי הדור שכיום שיש תקשורת מרובה מאוד כל החילונים יודעים היטב שיש תורה מן השמים וכולם מלים את בניהם ויושבים שבעה על קרוביהם וכולם 'הוגגים' את מועדי התורה (באופן שאינו מפריע לתאוותיהם) אלא שאינם מקיימים את המצוות משום שקשה להם להתגבר על התאוות ששקועים בהם וגם מוסטים כל הזמן כסדר נגד שומרי התומ"צ והדבר מקשה עליהם ביותר להתגבר על תאוותיהם ולשוב לדרך הישרה, והדבר משול כמעט, להבדיל, למי שהתחנך היטב לדרך מסוימת ולמד בישיבה שהחינוך שונה בדרך עבודת ה', שאם לא יהיה כמותם אין זה מחיסרון ידיעה אלא מחמת שחינכוהו אחרת והשרישו בו בינקותו דרך אחרת בעבודת ה'.

ועי' חזו"א יו"ד סי' ב' סקט"ו שכ' שכיום לא שייך דין מורידין ולא מעלין, כיון שלא יביא לתיקון הדור שאין מרגישים שהפורענות היא מן החטא [אך לא כ' שם לגבי להתיר חילול שבת עבורו שחמור הרבה יותר].

כשהסיכויים להציל נמוכים, אבל אין מחללים שבת על חשש רחוק שאולי תיווצר סכנה בעתיד<sup>2</sup>, וכן מחללים שבת כשעתה החולה בריא אלא שיש חשש שתתפתח

רחוקה שלא מחללים שבת, ועי' גם מג"א סי' שט"ז סק"ג שיש למחות באלו שמחללים שבת מפני חשש סכנה משממית שהוא חשש רחוק ואסור לחלל שבת עליו.

והנה הרמ"א ביו"ד סו"ס קנ"ה כתב 'וכל חולה שמאכילין אותו איסור צריך שתהא הרפואה ידועה או עפ"י מומחה, והיינו שאם לא ברור לנו שהרפואה תועיל לחולה אסור ליתן מן האיסור והביאו המג"א או"ח ריש שכ"ח וגם המשנ"ב הביאו, והק' הפמ"ג בא"א אות א שהרי אפי' בספק פיקו"נ מקילים לחולה וא"כ אמאי בעינן שתהיה רפואה ידועה שמועילה, והוא תי' שמדובר באופן שהוא חולה שאין בו סכנה, וזה קצת דחוק בלשון השו"ע שם דמיירי לכאורה בחולה שיש בו סכנה.

וביאר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאם יש יהודי שהוא במצב כזה שיש בו סכנה אז מחללים עליו שבת גם אם הסיכון נמוך מאוד וגם אם הסיכוי להציל אותו נמוכים מאוד, אבל אם אנחנו מסופקים האם בכלל יש כאן ישראל ואם כן אולי אין בכלל דין הצלת נפשות, בזה לא נלך אחר הרוב ואסור לחלל שבת.

והכי נמי, אם קיים כבר מצב שהוא בר סכנה אפילו אם הסיכון נמוך נחלל שבת, אבל אם יש חשש שתתפתח סכנה בעתיד וכיום אין שום סכנה, אם החשש הוא נמוך אסור לחלל שבת עליו [וזו הסיבה שלא מתירים נתיחת מתים כדי ללמוד מהם להציל חיים אחרים וכן לא מחללים שבת כדי למנוע אדם מלאכול סוכר כאשר הוא סיכון נמוך בשבילן].

ויש להוסיף עוד בביאור ההבדל, שאם היתה קבוצה ופירשו רובם א"כ היתה כבר הכרעה מקודם, כלומר, כבר היתה הכרעה עוד לפני שנפל הגל - שהאיש הוא נכרי, כי הרי הוא פירש מרוב נכרים, וכעין סוקלין על החזקות [קידושין דף

מכשירים, כן מורים הגרשז"א זצ"ל והגריש"א זצ"ל והגר"ש ואזנר זצ"ל.

יג. בסי' שכ"ט, ג' כתוב מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ספק ישראל ספק נכרי ספק הוא שם ספק אינו שם מחללים עליו את השבת, אע"פ שרוב הסיכויים שאין כאן מעשה הצלת נפשות. והנה, יש להקשות מאוד, שהרי שם, ב' מבואר שאם יש קבוצה של עשרה אנשים ואחד מהם ישראל, אם פירשו כולם מקביעותם ואחד מהם יצא בנפרד ונפל עליו הגל לא יחללו שבת עליו מפני שהרוב אינם ישראל.

וכן באבה"ע סי' ד', ל"ג אם מצא אסופי ברחוב אם יש שם מחצה על מחצה מצילים אותו בשבת ומפקחים עליו את הגל, ונח' שם המחבר והרמ"א, למחבר רק אם מחצה על מחצה אז מצילים אותו ולרמ"א אפילו אם רוב העיר נכרים מצילים ופי' המח' כי למחבר כל בני העיר חשיבי כניידי ולרמ"א זה דומה לדין פריש מקבוע המבואר באו"ח סי' שכ"ט.

ויש להבין מתי מחללים שבת על צד רחוק ומתי לא.

וכן יש להקשות מהצלת יולדת שכתוב במג"א סי' ש"ל סק"ג בשם המגיד משנה שמכל היולדות לא מתה אחת מאלף לכן החמירו לשנות אם אפשר, אבל הרי אם אי אפשר לשנות אז מחללים שבת אע"פ שהסכנה נמוכה מאוד.

עוד יש להקשות ממג"א סי' ש"ל סק"י שהביא מרש"י [ערכין דף ז. ד"ה ומקצועין] שאשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין דרך רה"ר כי לפעמים הולד יכול לחיות, אע"פ שהסיכוי נמוך מאוד מאוד (בזמנם) כמב' שם [ועי' גם תוס' נדה דף מד סוד"ה איהו].

אמנם, מאידך גיסא, מצינו בפוסקים שכתבו שלא מחללים שבת על סכנה רחוקה, כמב' בשו"ת הגרעק"א סי' ס' לגבי חץ מתכת תחוב ויש סכנה

סכנה לחייו אם לא יחללו שבת עכשיו". ואף אם החולה אינו רוצה, מדברים על ליבו שאסור למסור נפש על חילול שבת אם לא בשעת השמד<sup>10</sup>.

### חילול שבת לעוברים ולפגים

ג. גם לצורך הצלת עובר מותר לחלל שבת [וראה בהערה!] <sup>11</sup>. גם לצורך פג בכל שבוע שהוא מותר לחלל שבת".

### חילול שבת להצלת נפשות ולסיבה נוספת

ד. העושה מעשה להצלת נפשות, אלא שמתכוון גם כן ליהנות מן התוצאה הנוספת של המעשה האסור, הרי עבר על איסור שבת".

מדברי הטור סי' תרי"ז עוברה שהריחה מאכל ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא או הולד נותנין לה מן האיסור עצמו וכן הוכיח מן המהרי"ט בסי' צ"ד, [ועי' שעה"צ שם שהסתפק אם גם בתוך מ' יום הראשונים הדין כן, ובקרבן נתנאל ביומא דף פב. אות י כתב שאף בתוך מ' יום הראשונים מותר לחלל שבת עליו וגם בבאה"ל הנ"ל כתב שלבה"ג מותר לחלל שבת גם על עובר קודם מ' יום]. וכתב שם הגריש"א שעדיף לעשות המלאכות בשינוי עיי"ש הטעם [ואמנם, בכל חילול שבת ופיקוח נפש עדיף לעשות בשינוי אם אפשר]. וכן כתב בשבט הלוי ח"ג סי' ל"ז שמותר לחלל שבת על עובר. וע"ע בתשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (נדפס בספר זכרון לגר"י אברמסקי זצ"ל). וע"ע תשובות והנהגות ח"ב סי' קפ"ה וח"ג סי' שנ"ט ובשבט הלוי שם שצידדו להתיר חילול שבת לעובר אפילו קודם מ' יום הראשונים [וע"ע שו"ת אחיעזר ח"ג סי' ס"ב].

יז. [עי' סי' ש"ל, ז' חזו"א יו"ד סי' קנ"ה ומנח"י ח"ד סי' קכ"ג, כיון שבימינו אפשר להציל פג מגיל קטן מאוד [החזו"א כתב כיון שנגמרו שעריו וצפרניו, אך בימינו אפשר להציל אפילו פג שלא נגמרו שעריו וצפרניו].

יח. סי' שכ"ח סקל"ח ושעה"צ שם סקי"ז וסי' שט"ז, ו' באה"ל ד"ה הצד. אך עיין ספר מחנה ישראל סי' ל"א אות ב.

פ.], והא דאמרינן נפל הגל ספק חי ספק אינו שם וכו' יפקחו, כי השאלה כאן שיש סכנת נפשות לפנינו שהרי נפל עליו הגל ועכשיו יש לנו ספיקות, אבל אם כבר החלטנו שהוא לא ישראל א"כ הגל נפל על מי ש'החלטנו כבר שהוא לא ישראל' ואסור לחלל עליו שבת.

וכן בהכרעת רוב רופאים שאין כאן סכנה, יש כאן כבר הכרעה מוקדמת שאין סכנה והיתר חילול שבת הוא רק במקום סכנה, ואמנם אם יש ודאי סכנה ויש לנו ספק האם הרפואה תועיל או לא וכן אם הסכנה היא נמוכה אבל יש 'מצב' של חשש סכנה מחללים שבת, אבל אם יש לנו כבר הכרעה שאין כאן סכנה א"כ יש הכרעה עוד לפני הנידון של הצלת נפשות, ובזה לא נאמר שלא הולכים בפיקוח נפש אחרי הרוב כי כבר החלטנו שזה לא פיקוח נפש ויש הכרעה קודמת לפני הנידון שלפנינו, ואם יש רוב רופאים א"כ כבר החלטנו שאין כאן סכנה.

יד. סי' שכ"ח, ה' ופמ"ג בא"א סק"ה ומשנ"ב סקי"ז וסי' תרי"ח, א' ומג"א סק"ב ומשנ"ב סק"ב. ועי' כעי"ז בחזו"א סי' נ"ט סק"ד ובאגרו"מ ח"ג סי' צ"א.

טו. עי' יו"ד סי' קנ"ז, א'.

טז. בבאה"ל סי' ש"ל סעיף ז' סוד"ה או נטה לומר שמחללים שבת על עובר, וכן הוכיח הגריש"א זצ"ל [בקובץ תשובות ח"א סי' מ"א]

## מי יכול לומר שיש סכנה בחולי

ה. רופא שאומר שלחולה יש סכנה או חשש לסכנה, נאמן, ואפילו הרופא אינו יהודי<sup>1</sup>, ומחללים שבת עבורו, ואף אם החולה אומר שאין לו סכנה<sup>2</sup>.

חולה שאומר שהוא במצב סכנה, נאמן, ומחללים שבת עבורו אפילו אם רופא אומר שאין לו סכנה. אבל אם החולה אומר שהוא מסוכן ומבקש רפואה מסויימת המצריכה חילול שבת והרופא אומר שאכן החולה מסוכן אלא שרפואה זו אינה מועילה לחולי, שומעים לרופא, אלא אם כן החולה אומר שמכיר את טבע גופו להתרפאות מרפואה פלונית שאז שומעים לחולה [או כשיש חשש שתיטרף דעתו אם יראה שאינם עושים כדבריו]<sup>3</sup>.

במקומות שחז"ל קבעו שהם סכנה מחללים שבת אפילו אם גם הרופא וגם החולה אומרים שאין סכנה<sup>4</sup>.

## מחלוקת רופאים אם יש סכנה

ו. רופא אחד אומר מסוכן והשני אומר שאינו מסוכן, מחללים שבת, שספק נפשות להקל. אבל אם אחד מהם מופלג בחכמה, הולכים כדבריו בין להקל בין להחמיר<sup>5</sup>.

רופא אחד אומר אינו מסוכן ושנים אומרים שאינו מסוכן או להיפך, הולכים אחר הרוב בין להקל בין להחמיר. ואם האחד מופלג בחכמה יותר מאחרים, הולכים כמותו רק להקל ולא להחמיר<sup>6</sup>.

שני רופאים אומרים מסוכן, אפילו מאה רופאים אומרים שאינו מסוכן, שומעים לשנים.

## כשאין רופא

ז. אם אין רופא, סומכים על יהודי שומר תומ"צ שמכיר במחלה זו ויודע שיש בה סכנה<sup>7</sup>.

ד"ה ואם. ועי' קובץ תשובות ח"ג סי' ס"ח מה שהק' על המשנ"ב והבאה"ל. [אך ברמ"א בסי' תרי"ח, ב' כתב לא כן, עיי"ש].

כד. סי' תרי"ח, ג' וסק"י. והיינו דוקא באחד מול שנים, אבל אם שנים אומרים מסוכן [אפילו הם רופא והחולה], שומעים להם אפילו כנגד מאה, שם סעי' ד'.

כה. סי' שכ"ח, י' וסק"ז וסק"ל.

יט. סי' תרי"ח, א' וסי' שכ"ח, י' וסק"ה וסק"ז.

כ. סי' תרי"ח, א' וסי' ש"ל סקי"ד.

כא. סי' שכ"ח, ה', י', וסעיף י' וסק"ה ובאה"ל שם ד"ה ורופא. ועיין ברמ"א סי' תרי"ח סעיף ד' שאם חולה אומר צריך אני, נאמן אפילו כנגד מאה רופאים.

כב. שם סק"ח.

כג. סי' תרי"ח סק"ח וסי' שכ"ח, י' בבאה"ל

## רופא או חולה אומרים שאין סכנה

ח. אם הרופא או החולה אומרים שאין סכנה [ואין מי שאומר אחרת<sup>כ"ב</sup>!], אפילו אם יש מכה באיברים פנימיים לא מחללים שבת.  
[אם אומר החולה שאף שאכן יש סכנה אין צריך לחלל שבת כי הוא יתגבר וימתין למוצ"ש, אין שומעים לו].

## דוגמאות לחולה שיש בו סכנה

- ט. א. מכה או מוגלה באיברים פנימיים מן השיניים ולפנים, וכן כאבים באיברים פנימיים בגוף בלי הסבר מובן המעוררים חשש למחלה פנימית, אף שלא ידוע עתה על מחלה כזאת [כגון חשש לדלקת התוספתן כשיש כאבים עזים בבטן התחתונה].
- ב. מי שננשך ע"י נחש או עקרב<sup>כ"ב</sup>.
- ג. פצע ממכה (או מחיתוך) של ברזל<sup>כ"ב</sup>.
- ד. פצע או חתך מדבר שאינו נקי ויש עוד זמן רב עד מוצש"ק [כשהפצוע לא קיבל חיסון נגד טטנוס בחמש השנים האחרונות].
- ה. פצע שנמשך ממנו קו אדום לאורך הוריד.
- ו. חום גבוה וגם חוסר תפקוד כללי<sup>כ"ב</sup>.
- ז. כאבים בבטן ימנית תחתונה - ובטן קשה [סימני דלקת "אפנדיציטיס"]<sup>ל</sup>.

כח. סי' שכ"ח, ז' ובאה"ל ד"ה מחמת.

כט. עיין בסעיף י"1, אמנם אצל מבוגרים חום גבוה יותר חמור מאשר אצל ילדים, ויש לחשב נתון זה בהתאם לשאר התופעות. [ועיין חזו"א סי' נ"ט סק"ד, אמנם כיום אין המציאות כך כלל].  
ובאופן כללי, קשה לקבוע כללים מהו חום גבוה, שכן פשוט שחום גבוה מאוד בכל מקרה הוא חשש סכנה, אלא צריך לשער לפי גובה החום וגם לפי המצב הכללי.

ל. לפעמים בזמן בכי הבטן קשה בגלל המאמץ בזמן הבכי, ולכן רצוי לבדוק בזמן שהילד רגוע.  
לא. אצל ילדים החום עולה במהירות גבוהה גם מוירוס קל, ולכן תלוי במצב הכללי של הילד.

כו. עיין לעיל סעיף ה' שאם אחד מהם הרופא או החולה אומר כן והשני אומר אחרת ודאי מחללים שבת, ונראה שאם יש כאן אדם המכיר את המחלה ואומר שהיא מסוכנת אין שומעים לחולה שאומר שאיננה מסוכנת, ולענין זה גם כן דינו כדין רופא, כיון שיתכן שהחולה אומר את דבריו משום שאינו בקי בחומרת המצב, ועיין בתה"ל"ד סי' שכ"ח סקי"ד שנטה לא כן. ועיין עוד בקונטרס חולה בשבת לאאמו"ר שליט"א הערה 1.

כז. מי שננשך או נשרט ע"י כלב או חתול יכול לחכות למוצ"ש ואז יבדוק האם צריך חיסון נגד כלבת. [רצוי מאוד לנסות למצוא את החיה הנושכת].

ח. כאבים ולחצים בחזה - מקרינים לצד שמאל - מלווה בזיעה קרה [סימני התקף לב].

ט. קושי בדיבור - כאבי ראש - מתפתח לתחושת "שיתוק" לחלק מן הגוף [סימני אירוע מוחי].

י. תגובות אלרגיות חריפות - תגובות אלרגיות רגילות אינם סכנה, אך לפעמים נוצרים קשיי נשימה ואז יש סכנה [הסימנים הם נפיחות וכיחלון בשפתיים או ירידה בלחץ דם וחולשה כללית בכל הגוף].

### דוגמאות לחולה שיש בו סכנה בילדים

י. א. חום גבוה וגם הילד אינו מתפקד כרגיל [ישנוני, אפאטי, אינו אוכל ואינו שותה]. אם יש חום גבוה והילד מתפקד כרגיל אין המצב מסוכן<sup>לא</sup> [אלא שיש לשים לב שישתה הרבה].

ב. חנק תוך כדי אכילה [מזון שנתקע בגרון].

ג. ילד קטן שנמצא בחדר סגור ומפחד מאוד<sup>לב</sup>.

ד. קושי בנשימה - כאשר ניכר שהילד מתקשה לנשום [נושם נשימות עמוקות ו"לחוצות" דרך הפה, או שנשמעות שריקות וצפצופים בנשימה].

- דוגמאות למצב סכנה במעוברת, ראה לקמן בהלכות יולדת [סי' ל"ג הערה ב].

### מה מותר לעשות לחולה שיש בו סכנה

יא. כל דבר שיתכן שמביא תועלת לריפוי החולה שיש בו סכנה, וכן אם הדבר מחזק את גופו של החולה, או שיש לחולה צורך גדול בפעולה, מותר לעשות אפילו באיסורים דאורייתא ואפילו על ידי ישראל [כגון: כיבוי נר שיוכל החולה לישון, חימום מים לשתייה] וכן מותר לעשות ע"י ישראל כל דבר שיש חשש שמניעתו תגרום שיכבד חליו ויסתכן [אם יש נכרי - עיין לקמן סעיף י"ג], אבל פעולות שאין חשש סכנה אם לא יעשו אותם אין לעשות ע"י ישראל אלא ע"י נכרי [וראה עוד בהערה]<sup>לב</sup>.

לג. סי' שכ"ח, ד' וסקי"ב. ויתכן שיהיה מותר גם כן לעשות איסורי דרבנן בשינוי בעבורו כמו שמותר לעשות כן לחולה שאיב"ס כמב' בס' שכ"ח סקנ"ז, ובלשון המ"ב בסקי"ב משמע שדינו שיה לדין חשאיב"ס.

לב. סי' שכ"ח סקל"ח. [ובארחות רבינו ח"א עמ' קמח כתב שהחזו"א התיר להרוג מרבה רגליים כשהילדים פחדו ממנו, ואמר הגר"ק שליט"א שסבר שיש כאן סכנת נפשות בפחד גדול כזה כמו בילד הנמצא בחדר סגור].

ולכן, מותר לכבות נר בשבילו כדי שישן, וכשיקיץ משנתו מותר להדליק נר לצרכו וליישב דעתו<sup>לד</sup>, וכן מותר לחמם מים לשתייה חמה בעבורו<sup>לה</sup>, וכן מותר להדליק חימום עבורו אם קר בחדר שנמצא בו<sup>לו</sup>. אבל פעולות שגרתיות [כמדידת חום<sup>לי</sup> ומדידת לחץ דם<sup>לח</sup>] שאין חשש לסכנה אם לא יעשו פעולה זו, אין לעשות על ידי ישראל אלא ע"י נכר<sup>לב</sup>.

ולענין טיפול בכאבים עיין בהערה ל"ו.

### הרגעת החולה ["יתובי דעתא"]

**יב.** חולה שיש בו סכנה שמבקש רפואה שאינו נצרך לה, אבל יש חשש שתיטרף דעתו אם לא יתנו לו רפואה זו, נותנים לו אותה גם אם אין צורך בה<sup>ב</sup>. וכן מותר לעשות מעשים שיניחו את דעתו, כגון לקרוא לרופא פרטי מומחה אף שאין בו צורך<sup>בא</sup>. חולה שמבקש בקשה שאינה מסייעת לרפואה כלל, אין היתר לעשות את המעשה כדי ליישב דעתו, ומותר לומר לנכרי לעשות את בקשת החולה, ואם אין נכרי מסבירים לחולה שאסור לעשות מעשה זה בשבת<sup>בב</sup> [וראה עוד בהערה]. [ואם יש באמת חשש

למעשה אין לסרב בשום אופן לבדיקות מכל סוג שהם מפני שאין החולה יודע מתי הבדיקה מוכרחת, וגם אם יבקש לדחות את הבדיקה עלולים לשכוח אותו או לזלזל בטיפול בו.

לט. סי' שכ"ח, ד' וסקי"ד ובאה"ל שם ד"ה כל.

מ. סי' שכ"ח, י' בבאה"ל ד"ה ורופא.

מא. כן מבו' בבאה"ל סי' רע"ח ד"ה לכבות שגם בחשיב"ס יש ענין יתובי דעתא [ועיין בתוס' בשבת קכח: ד"ה קמ"ל, אמנם יש לומר דנקט יולדת מפני ששם מיירי בזה אבל הוא הדין לכל חולה שיב"ס].

מב. ערוה"ש סי' ש"ו סק"כ ע"פ מה שמצינו בב"ב קנו: ובסי' ש"ו סעיף ט' לגבי שכיב מרע המבקש שיקראו לקרוביו, שכתב המ"ב שמותר לשכור אינו יהודי בעבורו, ועיין בשו"ת מנחת יצחק [ח"ד סי' ח'] אם מותר כל איסור דרבנן או רק אמירה לנכרי בכה"ג שאין חשש אמיתי אלא בקשה לענין צדדי ליתובי דעתא, וכע"ז

לד. סי' רע"ח ומ"ב ובאה"ל שם.

לה. סי' שכ"ח שעה"צ סקי"א, שמותר לחמם לו מים חמים בין להשקותו בין להברותו.

לו. סי' שכ"ח סק"ב. ולענין טיפול בכאבים של חשיב"ס, עיין בשש"כ פל"ב הערה ק"נ [ועיין עוד לקמן הערה נ"ג]. ונראה, שאם אינו יכול לישון מחמת הכאבים החזקים שמותר לחלל שבת בעבור הרגעת הכאבים אף במלאכות דאורייתא וכמו שמצינו לגבי כיבוי נר בסי' רע"ח.

לז. יש להעיר שאם יש צורך להתאשפז בבית חולים שאינו שומר תומ"צ יביא איתו מדחום רגיל מכיון שמדידת חום במדחום דיגיטלי כרוך בכמה איסורים דאורייתא, ואין בזה היתר פיקו"נ כאשר אפשר לעשות אותה פעולה במדחום רגיל.

לח. בבתי חולים שאינם נוהגים ע"פ התורה ומצוותיה רח"ל מצויים חילולי שבת מיותרים לגמרי ע"י ביצוע בדיקות שגרתיות זמן קצר לאחר כניסת השבת או קודם לצאת השבת, כשאין שום דחיפות לערוך את הבדיקה דוקא בשבת. אמנם

סכנה אם לא יעשו את בקשתו - כמובן שצריך לעשות את המעשה<sup>מ</sup>].

### כשיש נכרי או קטן

**יג.** כל המלאכות בין דאורייתא ובין דרבנן, אם אפשר לעשותם על ידי נכרי או על ידי קטן בלי שום דיחוי [או שאין לדיחוי מועט שום משמעות], תלוי בסוג הפעולה: אם הפעולה היא פעולה שיש אפשרות לעשותה יותר מהר או פחות מהר, או שצריך להזדרז ולהגיע מהר אל החולה - יש לעשותה על ידי ישראל ולא ע"י נכרי, אך פעולה שכל אחד עושה את הפעולה במהירות שווה - יעשה ע"י נכרי<sup>מ</sup> [לרמ"א]. לדוגמא: חולה שיש בו סכנה שרוצה לישון ומבקש שיכבו את האור, יש להעדיף לקרוא לנכרי ולא לעשות בעצמו, אבל אדם שאיבד את ההכרה או ננשך ע"י נחש וכדומה יש להעדיף שישראל יחלל שבת עבורו ולא נכרי<sup>מ</sup>.

### מיעוט החילול ככל האפשר

**יד.** כשיש צורך לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה [כשאין המצב בהול!], צריך להשתדל למעט את חומרת החילול ככל האפשר, ובדאי שאסור לגרום לתוצאה גדולה יותר מן המוכרח<sup>מ</sup>, ולכן אם צריך להדליק אור ידליק רק את המנורה הקטנה

שם כתב בשם הט"ז שלא מנהג ותיקין הוא זה כי ישראל יזרז עצמו יותר, ובמ"ב סי' רע"ח סק"ב כתב שחולה שיב"ס המבקש שיכבו לו את הנר כדי שיוכל לישון אם יש נכרי מזומן לפניו ואפשר לעשות בלי דיחוי יעשה על ידו ולא הביא שם את דברי הט"ז, ונראה החילוק ששם לא שייכים דברי הט"ז כיון שפעולת הדלקת נר היא פעולה פשוטה ולא שייך לומר בזה שהישראל יזרז עצמו יותר ולכן יש לעשותה ע"י נכרי בלי דיחוי או כשאין שום משמעות לדיחוי מועט [עי' מ"ב סי' שכ"ח סק"ל"ב]. וכע"ז מבו' בדברי באגרו"מ [ח"ד סי' פ' ד"ה וכשאירע], וע"ע במנחת שלמה ח"ב סי' ס"ט ובמנח"י ח"א סי' כ"ח וח"י סי' ל"ו אות ד.

מו. ריבוי בשיעורין אסור, ויש אומרים שאסור מדאורייתא [והיינו, שלשיטת אלו האיסור הוא על כל תוצאה ותוצאה], סי' שי"ח, ב' וסקי"ג וסי' שכ"ח סקמ"ד.

באגרו"מ ח"א סי' קל"ב ובקצה"ש סי' קל"ה סק"א ובתשובות והנהגות ח"ב סי' קע"ז.

וגם אין לנסוע לבקש ברכה מצדיק עבור חשיב"ס, מנחת שבת סי' ס"ב סקכ"ט, מנח"י ח"י סי' ל"א, וכן דעת הגרשז"א וצ"ל, אלא ישלח נכרי לבקש.

מג. [כמבו' בבאה"ל סי' שכ"ח, י' ד"ה ורופא] ערוך השולחן שם, שהרי דינו כחשש סכנה אמיתי.

מד. יש להסתפק עד כמה מחויב לטרוח אחרי נכרי, ומצוי במי שצריך להזריק לעצמו זריקה אם חייב לחפש אחר נכרי שאינו סמוך אליו.

מה. במחבר סי' שכ"ח סעיף י"ב כתב שיש להשתדל בכל חילול שבת לחשיב"ס לעשות ע"י ישראל ולא ע"י נכרי, כדי שלא יחשבו שצריך לעשות ע"י נכרי ויבואו לחפשו בכל חילול שבת לצורך חשיב"ס, אך הרמ"א שם חולק וכותב שאם אפשר ע"י נכרי בלי דיחוי ובלי חשש שיתעצל בדבר יש לעשות ע"י אינו יהודי, ובמ"ב



ביותר, ואם צריך לבשל בשר אסור להרבות חתיכות יותר מן הנצרך, וכן אם יודע מראש שיצטרך לכבות את האור לצרכו מאוחר יותר יכניס מראש שעון שבת מכוון לכיבוי לשעה הרצויה<sup>מז</sup>.

כמו כן, אם יכול לעשות את החילול בשינוי יעשהו בשינוי, כגון להדליק את האור במרפק וכדומה [לרמ"א<sup>מח</sup>]. כמו כן, אם יש אחר עמו יעשו שניהם יחד את המלאכה שאז איסורה רק מדרבנן<sup>מט</sup>.

באופן שיכול לחלל ע"י נכרי או באופן המותר אלא שיצטרך להמתין מעט זמן לזה, אם אין החולי בהול ממתנינים מעט לעשות את הנצרך ע"י נכרי או באופן המותר<sup>נ</sup>.

### מוקצה בכלים המשמשים להצלת נפשות

**טו.** כלים המשמשים לפיקוח נפש נחשבים כלי שמלאכתו לאיסור, אך במקומות שמצוי הצורך להשתמש בהם [או לאנשים שמצוי שקוראים להם להציל נפש בכלים אלון] דינם ככלי שמלאכתו להיתר<sup>נא</sup>.

### סכנת אבר

**טז.** חולה שיש בו סכנת אבר שעלול להיפגע ח"ו, מותר לישראל לעשות בעבור רפואתו איסורי דרבנן אפילו בלי שינוי, ומלאכות דאורייתא מותר רק לומר לנכרי שיעשה מלאכות בעבורו<sup>נב</sup> [וראה בהערה].

ליו"ט שהוא מוקצה אף שהותר לקצוב בו לצורך סעודת יו"ט, וע"ע בביאור הגר"א שם, וכן פסק המ"ב סי' ש"י סקט"ו. וא"כ כיון שנפסק כעיקר שפיקו"נ בשבת דחוויה ולא הותרה [עי' ב"י שפסק כן בסי' שכ"ח, י"ד, ועיין מ"ב סקל"ט] א"כ הכלי נחשב כלי שמלאכתו לאיסור אלא שבמקום פיקו"נ מותר להשתמש בו להציל נפש, אך כשמצוי שמשתמשים בו א"כ דינו כסכין של מילה לפני המילה, וכן מבו' במג"א סי' תקכ"ו סק"ד שכלי קבורה מוגדרים כלי שמלאכתו להיתר ביו"ט שני שאפשר שיצטרך להם ופסק כן המ"ב סקט"ו, ועי' מחה"ש שם. [וגם בשעה"צ סי' ש"ח סק"ג כתב שמקלות להפשיט העור מבע"ח נחשב כלי שמלאכתו להתיר בער"פ שחל בשבת. ועיין עוד לעיל סי' כ"ג סעי' כ].

**נב.** סי' שכ"ח, י"ז וסקנ"ז. ובדרור יקרא עמ'

מז. גמ' שבת קכח: דכמה דאפשר לשנויי משנינן, וכן פסק הרמ"א בסי' שכ"ח, י"ב, וה"ה לכל דבר הממעט את חילול השבת.

מח. סי' שכ"ח, י"ב. אך בב"י ובמחבר שם מבואר שאין צריך שינוי.

מט. כן נראה, לפי שכל אחד מישראל מחויב בהצלת הנפש וממילא עדיף שיצטרפו שניהם לעשות את המלאכה שאז האיסור רק מדרבנן ולא שאחד יעשה את המעשה שאז האיסור מדאורייתא.

נ. סי' שכ"ח סקל"ה. [ועי' אגרו"מ חו"מ ח"ב סי' ע"ט אות ג].

נא. סכין של מילה נחשב עד המילה ככלי שמלאכתו להיתר, כיון שמותר למול, אך אחר המילה נהפך לכלי שמל"א ולמוקצה מחס"כ, כ"כ הט"ז ביו"ד ריש סי' רס"ו והוכיח דבריו מעלי שקצב בו בשר

## גדר חולה שאין בו סכנה

יז. חולה שאין בו סכנה הוא חולה שנפל למשכב מחמת חוליו [כלומר, שמחמת הכאב החזק מרגיש צורך לשכב] או שיש לו מיחוש וכאב שמחמתו מצטער וחולה כל גופו<sup>22</sup> [ואפילו לא נפל למשכב מחמת זה], אבל כאב חזק [חיצוני] באיבר מסויים אינו בכלל זה<sup>23</sup>.

## צרכי קטן

יח. ילד קטן בגיל כזה שעדיין אינו אוכל כמבוגר רגיל - ושיעורו בערך עד גיל שלשי<sup>24</sup>, נחשב לחולה שאין בו סכנה<sup>25</sup> [וראה לקמן לענין מה נחשב כן]. (ויש שכתבו שעד גיל תשע נחשב כחולה שאין בו סכנה משום שעדיין חלש הוא<sup>26</sup>). כל צרכי קטן הנצרכים לו מאוד<sup>27</sup> בכלל זה ולא רק צרכי האוכל שלו<sup>28</sup>, ולכן מותר לתת לו רפואות כדין חולה שאיב"ס. אך אסור לדחוק כריסו של תינוק להוציא

ארבע] [ויש שכתבו כן בשם החזו"א סי' נ"ט סק"ג. אך המעיין שם יראה שהוא מיירי לענין אחר וכמש"כ תוס' בשבת קסא.].

נו. ב"י סי' ש"ז, כ' בשם שו"ת מהרי"ל סי' קט"ו, רמ"א סי' שכ"ח סעיף י"ז [לגבי הכנת מאכל לתינוק] והדרכי משה סי' רע"ו אות א בשם המרדכי שבת סוף סי' ר"נ [לגבי חימום בית לתינוק], והגר"א ציין המקור לרמ"א מהיתר הרמת תינוק שיש לו מוקצה בידו אם יש לו געגועין לאביו ויש סכנת חולי [שבת קמא: ובשו"ע סי' ש"ט, א']. ולכן, מותר להניח משחה על עור אדום של תינוק, אבל לא ימרח את המשחה וכדלקמן הע' ק"ד, ועי' עוד שם מדוע אין איסור להניח המשחה שמא ימרח.

נז. מנח"י [ח"א סי' ע"ח].

נח. סי' רע"ו סק"ו.

נט. כן מבו' ברמ"א סי' רע"ו שהתיר להדליק נר ע"י נכרי לצורך קטן כי דינו כחשאיב"ס, [ובמ"ב שם (סק"ו) כ' שדוקא אם צריכים הרבה אבל בלא"ה לא]. וכן בבאה"ל [סי' ש"ב, י' ד"ה דלא] התיר רחיצת תינוק במים אף אם מניחים

רפד הביא תשובת הגר"מ שטרנבוך שליט"א שבאבר יסודי בגוף האדם [כמו רגל] נחשב לחשש סכנה שבלי זה אין לאדם רצון לחיות וקרוב הדבר לפיקו"נ משום כך. ועיין מנחת שלמה [ח"א סי' ז'] שכתב לא כן אלא יש להתחזק ולבטוח בה' ואין להתיר מלאכות בשביל כך.

נג. סי' שכ"ח, י"ז. ועיין לשון התפארה"י בכלכלת שבת דיני אמירה לנכרי סעיף ז' ואגרו"מ ח"ג סי' נ"ג. [אמנם במור וקציעה מבואר שמצטער הרבה נחשב כחשאיב"ס, אך אפשר שהוא מיירי במצטער כל גופו וכמש"כ ברמ"א].

נד. סי' שכ"ח, ל"ז.

נה. כן משמע במהרי"ל שיסוד ההיתר הוא מצד הקושי של התינוק בלא מזונו הרגיל לו כיון שאינו אוכל אוכל אחר, וכ"כ בערוה"ש סי' שכ"ח סעיף כ' שתינוק היינו כל עוד אינו יכול לאכול עדיין (כמו מבוגר) שזה בערך עד גיל שלש, וכן דעת הגרשו"א זצ"ל [הובא בנשמת אברהם סקנ"ז] שעד גיל שנתיים שלש הוא כחשאיב"ס וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שעד גיל שלש נחשב הקטן כחולה שאיב"ס [והוסיף ולכלל היותר עד גיל

הרעי<sup>פ</sup>, ועייין עוד בסעיף ל"א ובהערות שם [ויש שכתבו שרק לענין צרכי אכילתו נחשב התינוק כחשאיב"ס<sup>א</sup>].

### מה הותר לחולה שאין בו סכנה

**יט.** לצורך חולה שאין בו סכנה התיירו ד' דברים:

**א.** התיירו אמירה לנכרי שיעשה עבורו מלאכות שנצרך להם בשבת עצמה אפילו מלאכות דאורייתא<sup>ב</sup>.

**ב.** וכן התיירו לישראל לעשות עבורו מלאכות דרבנן בלבד, ודוקא בשינוי<sup>ג</sup>.  
ויש אומרים שטלטול מוקצה מותר אפילו בלי שינוי<sup>ד</sup>.

יש תרופה סגורה, מותר לומר לנכרי לפותחה באיסור עבור חולה שאין בו סכנה.  
מעשה בחולה שאין בו סכנה שהלך לרופא נכרי והרופא דרש שימדוד חום במדחום דיגיטלי [ולא היה שם מדחום אחר], נראה שיש להתיר ובתנאי שאינו סוגר את הפה על המדחום אלא סוגר את פיו בעדינות והנכרי דוחף את המדחום פנימה, כיון שמעשה זה נחשב למסייע שאין בו ממש שאסור מדרבנן כמב' בנקה"כ [יו"ד סי' קצ"ח סעי' כ'] ובסי' שכ"ח, ג', י"ז וסקי"א וסק"ס ובסי' ש"מ, א' וסק"ג, עיי"ש.

סג. שם וסקנ"ז וסקנ"ד. ועי' ח"א כלל ס"ט סי"ב שאם א"א בשינוי יעשה בלא שינוי והובא במשנ"ב שם סקק"ב בלשון מסופקת וכאן לא הביאו כלל. [ועי' לשון הפמ"ג במ"ז סי' רע"ח - ואולי לא דן שם בפרטי הדין כ"כ]. ויש שכתבו להקל כדבריו בשעת הדחק אם אינו יכול בשום אופן ע"י נכרי, עי' שבט הלוי ח"ח סי' צ"ג ואול"צ ח"ב פל"ו ושש"כ פל"ג הע' י"ח, ועי' עוד לקמן סי' מ"א סעי' ל"ד.

סד. מג"א סי' שכ"ח סקט"ו, ובפמ"ג שם מצדד שצריך שינוי, ובמ"ב סקנ"ח נטה יותר להקל אמנם הביא גם את דברי הפמ"ג. ולמעשה, כתבתי

תחתיו חיתולים שמתרטבים והרי שרייתו זהו כבוסו אלא כיון שתינוק כחשאיב"ס לכן מותר מלאכה שאצ"ל שהיא רק דרבנן. וכן מב' בגר"א שהבאנו לעיל שצייין מקור הרמ"א מסי' ש"ט, א' לגבי טלטול מוקצה לצורך תינוק שיש לו סכנת חולי, וכ"כ במנח"י ח"ד סי' קכ"ב, ועי' שבט הלוי ח"ג סי' ל"ו שהסתפק בזה. [ועי' סי' תרט"ז סק"ג].

כתב החזו"א [סי' נ"ט סק"ד] שמזון שיש חשש שיגרום לקלקול מעיים של קטן הוא חשש סכנה ואם יש רק מזון כזה יש להחשיבו כספק פיקוח נפש. אבל דעת הגריש"א זצ"ל שכיום אין הדין כן כיון שכיום אין המציאות כך כלל.

ס. סי' שכ"ח, מ"ב. וה"ה שאסור לדחוק כריסו להוציא אור הבא מן האוכל באם יש תרופות המסוגלות להוציא האור [וכיום יש!]. ועי' מנח"י שם ושבט הלוי שם איך פירשו סתירת הדברים הנ"ל, שהרי דחיקת הכרס הוא רק איסור דרבנן שמה ישחוק סממנים.

סא. תהל"ד סי' שכ"ח סקכ"ד, והוכיח דבריו מאיסור דחיקת כריסו של תינוק להוציא הרעי.

סב. סי' שכ"ח, י"ז וסקמ"ז. ועי' בסקמ"ו שמותר רק לדברים שנצרך להם בשבת עצמה. ולכן, אם

ג. וכן התירו לו לקחת תרופות אפילו בלי שינוי<sup>ס</sup>, אך מעשים שעושים לרפואה התירו רק בשינוי משום שהם עובדין דחול. וראה בהערה<sup>ס</sup>.

ד. וכן התירו לו לאכול מבישולי עכו"ם, אף שאר איסורי דרבנן אסור לחולה שאיב"ס לאכול<sup>ס</sup>.

### היתר רפואה לחולה שאין בו סכנה

כ. חולה שאיב"ס שמותר לו לקחת רפואות, י"א שמותר לו לקחת אפילו רפואות שאינם שייכים למחלתו כלל משום שבו אין את האיסור לקחת רפואות בשבת<sup>ס</sup>, וי"א שמותר לו לקחת רק רפואות השייכות למחלתו בלבד [ובמצטער הרבה יש להקל]<sup>ס</sup>.

### פרטי דיני נטילת תרופה בשבת

כא. הלוקח תרופה, יזהר שלא לקרוע את האותיות או בין האותיות, אבל מותר לחתוך בסכין את הפלסטיק העליון שאין בו אותיות. ומותר לרסק את הגלולה ולערבבה בהרבה מים ולשתותה כך<sup>ז</sup>.

תרופות שלפעמים נצרך להן הוא או שכניו, או שהיה חולה מערב שבת, אינם מוקצה, אבל שאר תרופות הם מוקצה, וגם אם חולה בשבת הם נשארים מוקצה, ואף

לענין העלאת אזניים [ומסתבר שכע"ז שייך בכל מעשים שעושים לרפואה, ועכ"פ ודאי חמור יותר מאכילת רפואה גרידא], ולכן צריך שינוי.

סז. סי' שכ"ח, י"ט וסקס"ג.

סח. הגרי"ש אלישיב זצ"ל [הובא בדרור יקרא עמ' שמה].

סט. אגרו"מ ח"ג סי' נ"ג. ועיי"ש שגם לשיטתו במצטער הרבה יש להקל.

ע. אין חילוק בין קריעת אות לבין קריעה בין אות לאות במילה אחת, וחיתוך החלק העליון מותר ואין בזה משום קורע או מכב"פ, ואין טוחן אחר טוחן ואף בחיבור חזק כגלולה, ואין לש כיון שמערב בהרבה מים ולא נוצרת עיסה כלל, ונתבאר כל אלו במקומותם בס"ד.

לקמן בסעיף כ"א שמותר גם בלי שינוי אלא שאם אפשר טוב יותר שיעשה שינוי.

סה. שם סקקכ"א.

סו. אף שהמ"ב בסקקכ"א מחלק בין רפואות לשאר איסורי דרבנן, וכותב שבלקחת רפואות אין צריך לעשות שינוי, מ"מ בכמה מקומות מצריך שינוי לרפואה: א. בסקק"ב הצריך שינוי לגימוע חומץ וי"ש בשן כואבת [וכתב שאם א"א בשינוי מותר בלא שינוי]. ב. בסקק"ל מצריך שינוי להתעמלות כדי שיזיע לרפואה. ג. בסקק"נ הצריך שינוי בשימת פתילה בפי הטבעת.

והיינו, שבלקחת תרופות יש רק חשש שמא ישחק סממנים וזה מותר גם בלא שינוי, אך במעשים שעושים לרפואה כהתעמלות וכדומה יש גם כן משום עובדין דחול וכמש"כ שם המ"ב בסקקל"ו

על פי כן מותר לחולה שאיב"ס ליטלם, וטוב שיטלטלם בשינוי<sup>ע"א</sup>. ומי שיש לו גמ"ח תרופות או בבית חולים אין התרופות מוקצה בכל מקרה<sup>ע"ב</sup>.

### מקצת חולי

**כב.** מי שיש לו רק מקצת חולי ואינו מוגדר חולה שאין בו סכנה אבל הוא חולה באחד מאבריו, מותר לומר לנכרי שיעשה מלאכה דרבנן בעבורו, ואסור לו לקחת תרופות<sup>ע"י</sup> [וכדלקמן סעיפים כ"ה-מ"ב] ולעשות מעשים לרפואה.

### מיחוש בלבד

**כג.** מי שיש לו רק מיחוש, אסור לו לומר לנכרי שיעשה מלאכות עבורו כלל ואף לא מלאכות דרבנן<sup>ע"י</sup>. וכן אסור לו לקחת רפואות ולעשות מעשים לרפואה.

### רפואות לבריא

**כד.** בריא גמור מותר לו לאכול רפואות שאינם מאכל בריאים כשכוונתו לאוכלם לשם אוכל<sup>ע"ה</sup>, אך אסור לו לאוכלם לחיזוק מזגו בשביל בריאותו לעתיד שלא יחלה<sup>ע"י</sup>. וראה עוד לקמן סעיפים כ"ז, כ"ח.

### לערב תרופה באוכל ולקחתה כן

**כה.** יש המתירים לקחת תרופה אף למי שיש לו מקצת חולי או מיחוש אם עירב אותה בערב שבת במשקה או במאכל וטעם המאכל או המשקה לא התקלקל

קור שיש רק צער ואין חשש לחולי, ובגר"א שם מתיר גם במקום צער (ודו"ק לשון המ"ב שם סקמ"א), אך להלכה נראה שנפסק כהמג"א (בבאה"ל סעיף כ"ח ובמ"ב סוסק"ח). ואמנם, פעמים התירו שבות ע"י ישראל במקום צער (כמו בסי' שט"ז סעיף ט' בפרעוש העוקצו) ופעמים לא הקילו. ועיין תוס' כתובות דף ס. ועיין עוד בסי' ש"ז סקכ"א. וע"ע במש"כ על זה בסי' מ"א סעיף ל"ד.

עד. סי' שכ"ח, א' וסק"ג וסקפ"ג וסי' ש"ז, ה'.

עה. סי' שכ"ח, ל"ז.

עו. מג"א שם סקמ"ג ומשנ"ב שם סקכ"כ.

עא. תרופות שאין מצוי השימוש בהם הם מוקצה כאוכל האסור באכילה שהוא מוקצה מחמת גופו. ואם חלה בשבת הרי שנשארו מוקצה משום מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא [מנחת שבת סי' פ"ח סקט"ז], ואף על פי כן התירו לחולה שאין בו סכנה לטלטלם, אמנם טוב יותר שיטלטלם בשינוי ש"א שצריך לעשות כך, סי' שכ"ח סקנ"ז.

עב. ונתבאר לקמן סי' ל"ב סעיף כ"ו ובסי' כ"ג סעיף כ'.

עג. סי' ש"ז, ה', וסי' שכ"ח סקנ"ב. ואף שיש צער לא התירו שבותים, וכ"כ מג"א בסוף סי' רע"ו לגבי אמירה לנכרי להדליק חימום במקום

מחמת התרופה, ובתנאי שאין הרגילות לעשות כן בחול [כלומר, לערבב את התרופה במאכל או במשקה זה]<sup>ז</sup>, ויש האוסרים לקחת תרופה אף באופנים אלו<sup>ח</sup>, ויש המתירים רק במצטער הרבה<sup>ט</sup>.

### נטילת תרופה ברציפות כשיש שבת באמצע

**כו.** מי שצריך ליטול תרופה כמה ימים ברציפות והתחיל כבר לקחת קודם בשבת, אם יש סכנה אם יפסיק לקחת את התרופה בשבת ודאי מותר לו להמשיך לקחתה בשבת.

ואף אם אין סכנה אם יפסיק לקחתה, אלא שהתרופה מצריכה רציפות של כמה ימים והתחיל לקחת התרופה לפני שבת, מותר לקחתה בשבת ובתנאי שלא יכין אותה בשבת<sup>פ</sup> [ועיין בהערה!<sup>א</sup>], אבל יש האוסרים לעשות כן ומתירים רק במקום סכנה<sup>ב</sup>. ואמנם, אם כבר הבריא וממשיך ליטול את התרופה רק כדי שלא יחלה שוב, מותר<sup>ג</sup>.

### התעמלות וריצה

**כז.** התעמלות כדי להזיע או כדי לחזק את גופו אסור בשבת אף לבריא<sup>ד</sup>, וכן אסור לרוץ להזיע לחיזוק גופו או לדיאטה<sup>ה</sup>, אבל מותר לעשות התעמלות להנאתו

תשובות ח"א סי' מ' אות ב. וכ"כ באז נדברו ח"ג סי' י"ב. ועי' ספר אמרי יושר מועד סקצ"ז מש"כ בשם החזו"א.

פא. ומהילת אבקת האנטיביוטיקה במים נחשבת הכנה. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

פב. אגרו"מ ח"ג סי' נ"ג, ועי' בשש"כ פל"ד הע' ע"ז מש"כ בשם הגרשז"א זצ"ל.

פג. ע"פ המבוא בסי' שכ"ח, כ"ז וסקפ"ו לגבי הנחת רטיה המשמרת על מכה שכבר נתרפאה [שאז אינו בהול כ"כ ואין חשש שישכח וישחק סממנים].

פד. סי' שכ"ח, מ"ב וסקק"ל וסקק"כ וסי' ש"א סק"ז. [ועי' שעה"צ שם סק"ט אם מותר לרוץ כדי שיהיה תאב לאכול].

פה. ע"פ הנ"ל, וכמבוא במג"א סי' שכ"ח סקמ"ג שכל פעולת רפואה לבריא אסור אם כוונתו בזה

עז. כ"כ באגרו"מ ח"ב סי' פ"ו ובקצוה"ש סי' קל"ח סק"א וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פל"ד סעי' ה'] והגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל.

עח. אז נדברו ח"א סי' ל"ג.

עט. מנח"י ח"ו סי' כ"ח. וכע"ז בשבט הלוי ח"ח סי' פ"ב [אף ששם בח"ג סי' ל"ו נטה להקל, בח"ח כתב לאסור, וכ' שההיתר רק בעירב שני מאכלי בריאים היוצרים יחד רפואה].

פ. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וביאר שאף שהכנת חלתית התירו רק בסכנה [שבת קמ. ושו"ע סי' שכ"א סעיף י"ח], זה מפני שהכין את הרפואה בשבת, אבל כשלא מכין בשבת, אפשר להקל במקום צער בצירוף שכיום לא שייך באמת החשש שמא ישחוק סממנים כי הרי כולם קונים תרופות מוכנות מביח"ר [אך כמובן בשום פנים ואופן אין להתחיל לקחת תרופות בשבת בהסתמך על היתר זה!] ועיין קובץ

כגון מי שקם ורוצה לחלץ עצמותיו מן השינה] וכן מותר לרוץ להנאתו<sup>12</sup>, ויש מחמירים בהתעמלות להנאתו<sup>13</sup>. וראה עוד בסעיף הבא. הליכה למטרת בריאות או רפואה מותרת, ויש מחמירים בזה<sup>14</sup>.

### לקיחת ויטמינים

**בח.** אסור לקחת ויטמינים לחיזוק הגוף, אבל אם לוקח בכל יום יכול לקחת גם בשבת<sup>15</sup>. ויש המתירים לקחתם לאדם בריא<sup>16</sup>, וראה בהערות.

### נטילת משככי כאבים

**כט.** אסור לבלוע גלולות לשיכוך כאבים ולהקלת המיחושים ["אקמול" וכדומה]<sup>17</sup>. ואם יש לו חום, ראה בהערה.

גם בשבת, מפני שיטת החכמת שלמה [לעיל סכ"ו] שאם לקח תרופה לפני שבת יכול להמשיך בשבת, בצירוף עם מה שכל איסור רפואה לבריא לחיזוק מזגו הוא חידוש של המג"א. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וגם בשש"כ פל"ד הע' פ"ה הביא נטיית הגרשו"א זצ"ל להקל למי שלוקח בקביעות ויטמינים כתחליף לאוכל. סוכריית ויטמין מתוקה אינה מתירה כי כנראה אין לה טעם של סוכריה רגילה. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

צ. באגרו"מ [ח"ג סי' נ"ג] כתב שלאדם חלש אסור המג"א והמ"ב לחזק מזגו וכנ"ל בסעי' כ"ד, אבל לבריא גמור ממש מותר לקחת דבר המחזק מזגו ובריאותו יותר. וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתשובות והנהגות ח"ג סי' ק"ד.

צא. מנח"י ח"ג סי' ל"ה ואז נדברו ח"א סי' ל"א ותשובות והנהגות ח"ה סי' צ"ד וכן דעת הגר"ק שליט"א. ובהר צבי מלאכת דש נטה להתיר כיון שאינו מרפא אלא רק משכך הכאבים. ומצד מה שהרבה בריאים נוטלים כדור זה, אין להחשיבו כ"מאכל בריאים", שאין הבריאים נוטלים אותו כאוכל אלא כתרופה. ובמנחת שבת סי' צ"א סקי"ז ובצי"א ח"ד סי' נ' אות ו כתבו שאם ראשו כואב מאוד וגם יש לו חום נחשב כחולה שאיב"ס גם אם לא נפל למשכב.

לרפואה ולא לאכילה, וכן פסק המ"ב שם סק"כ וסק"ל [ומש"כ לחיזוק מזגו - לאו דוקא, אלא כל ענין בריאותי כמבו' שם]. וכיום דיאטה נחשבת כבריאות והוא כחיזוק מזגו. ואם עושה דיאטה רק כדי להיראות רזה, נראה שמותר, לפי שאין זה נחשב לחיזוק מזגו.

פו. ע"פ המבו' בתחילת סי' ש"א לגבי בחורים המתענגים בריצתם וקפיצתם. וכ"כ הגרשו"א זצ"ל בשש"כ פט"ז הע' ק"ו וכ"כ בצי"א ח"ו סי' ד', וכן שמעתי מהגר"ב צ"צ פלמן זצ"ל.

פז. תשובות והנהגות ח"ג סי' ק"ב משום שדעתו שנחשב עובדין דחול.

פח. סי' ש"א סק"ז ושעה"צ שם סק"ט.

פט. כן דעת הגרשו"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א מכתב י"ב] וכן דעת הגרי"ש זצ"ל [בדרור יקרא עמ' שמה] וכ"כ בברית עולם רפואה אות לח ובס' קיצור הלכות שבת פמ"ד סט"ז, וכנ"ל בסעיף כ"ד שלחיזוק מזגו ובריאותו אסור אף לבריא. [ואמנם, אם אי לקיחת הויטמינים או הברזל תגרום להחלשת הגוף עד כדי שיפול למשכב ויהיה כחולה שאיב"ס כהגדרתו לעיל סעיף יז, מותר]. ואם לוקח בכל יום ולקיחת הויטמינים מחייבת טיפול ברציפות יכול לקחת

## כדורי ריכוז ["ריטלין"]

ל. אין לקחת בשבת כדורי ריכוז ["ריטלין"], ועיין בהערה 33.

### לחיצה על בטן של תינוק להוציא הרעי או האויר

לא. אסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי או כדי שיוציא אויר 32. ואם התינוק אינו מצליח להוציא וניכר שלא יצליח בלי סיוע, מותר 37.

### מריחת יוד (פולידין) על פצע

לב. יש מתירים למרוח יוד (פולידין) על פצע [כיון שאינו מרפא אלא רק מונע זיהום] 38, אבל רוב הפוסקים אוסרים למרוח על פצע 39 [דני פצעים וחתכים באופן כללי יתבארו בעזה"י בסעיף מ"ד].

### שטיפת כויה במים

לג. מותר לשטוף כויה במים רק ברחיצה כדרכו, אבל להשהות הכוויה במים זמן רב אסור, מפני שזוהי רפואתה של הכויה 39.

### גלולה לאשה

לד. מותר לקחת גלולות למניעת הריון, וראה בהערה לגבי סוגי הגלולות 38.

והאיסור במקרה המצוי שהתינוק יצליח לאחר זמן להוציא הרעי או האויר ואם כן אין כאן רפואה לתינוק אלא רק זירוז התהליך.

צה. הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פל"ה הע' כ'].  
צו. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ב סי' לו ובאז נדברו ח"ו סי' ז' וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

צז. ע"פ סי' שכ"ח סעיף לו' וסעיף מ"ד, וגם מניעת התפשטות הכויה אפשר שהוא בכלל איסור רפואה כמבואר בחיי אדם כלל ס"ט סעיף ה' ובמ"ב סי' שכ"ח סקמ"ד ובשעה"צ שם סקמ"ד, וכיום יש לזה רפואות.

צח. ישנם שני מיני גלולות, יש גלולות שלוקחים בקביעות כל יום וכיון שא"א להפסיק בשבת

צב. הגריש"א זצ"ל והגרמ"ק שליט"א. וביאר הגריש"א זצ"ל, משום שחוסר ריכוז הוא בעיה בגוף ונחשב לרפואה. ואפשר שבמקום כבוד הבריות [כגון בנצרך לכדורי הרגעה או לכדורים פסיכיאטריים] יש להקל, וכשאר איסורים שעיקרם מדרבנן שמקילים במקום כבוד הבריות, סי' שי"א סק"ז וסק"י. [ונראה שאין משמעות אם התחיל לקחת לפני שבת כיון שאין קשר בין יום אחד לשני וכל פעם זה לקחה בפני עצמה]. וכן דעת הגרמ"ק שליט"א שנחשב רפואה.

צג. סי' שכ"ח, מ"ב. וכיום שיש תרופות המסייעות להוציא אויר מתינוק א"כ גם בזה יש חשש שחיקת סממנים.

צד. קצוה"ש סי' קל"ח סק"כ וכ"כ במנח"י ח"ד סי' קכ"ד, והיינו מפני שאז הוא חולה באמת,



וכן מותר לקחת גלולות המסייעות להיכנס להריון<sup>צ</sup>. ובפרט יש להתיר בגלולות שצריכים לקחתם מספר ימים ברציפות והתחיל לקחתם לפני שבת<sup>ק</sup>.

## ברזל לאשה בהריון

לה. אשה בהריון הנוטלת כדורי ברזל וויטמינים לחיזוק, תיטול ביום שישי ובמוצ"ש, אף אם מקפידה ליטול בכל יום<sup>א</sup>.

## תוספות להגברת החלב

לו. אשה מינקת הנוטלת ויטמינים או שאר תוספות להגברת החלב, אם הויטמינים והתוספות אינם גורמים לחזוק הגוף אלא רק להגברת מערכת החלב ונבדוק כלל כך המציאות] מותר ליטלם בשבת<sup>ק</sup>, ואף חומרים המחזקים את הגוף כולו לצורך החלב נראה שמותר ליטלם, וראה בהערה<sup>ק</sup>.

ומלבד זאת, אין זה מוגדר 'רפואה' וכנ"ל בהע' צ"ח, כי כי הגוף בריא לגמרי מצד עצמו ואין שום מיחשים או חולשה אלא שצריך לתקן איזה דבר שיועיל להריון.

ק. בצירוף המתירים בכה"ג אף שלא במקום סכנה וכמו שכתבנו לעיל סעיף כ"ו.

קא. דין ויטמינים התבאר בסעיף כ"ח, דין הנוטל כל יום תרופה התבאר בסעיף כ"ו. והנה, כיון שאין כ"כ משמעות רפואית אם דוחים את נטילת הברזל והויטמינים למוצ"ש לכן יש לעשות כן.

קב. שמעתי מהגר"מ גרוס שליט"א, וביאר שאין לזה שם רפואה או חיזוק מזגו אלא רק סיוע למערכת החלב.

קג. תינוק נחשב כחולה שאין בו סכנה, ואפשר שמותר לאשה לקחת תרופות בשביל מזון התינוק, ואף אם נאמר שאין להתיר מטעם זה לאשה לקחת תרופות יש לצרף גם כן דעת האגרו"מ המתיר נטילת ויטמינים לבריאים כנ"ל בסעיף כ"ח.

הרי שיש להקל אף שלא במקום סכנה וכמו שנכתב לעיל סעיף כ"ו [אך האגרו"מ אוסר שם]. ויש גלולות שלוקחים באו"מ קודם המצוה והם אינם בגדר רפואה אלא רק ממיסים ונראה שודאי מותרים, וכ"כ בצ"א ח"א סי' ל"ז. ומלבד זאת, הריון אינו 'מחלה' ח"ו ולכן מניעתו אינה רפואה, ומצינו בפוסקים שהורו בדברים כגון אלו להתיר מטעם זה, הא"ר בסי' שכ"ח סקמ"ז ביאר היתר רפואת שיכור מיינו [סי' שכ"ח, מ"א] שהטעם להיתר כי שיכרות אינה מחלה ולכן הפגת היין לא נחשבת רפואה וכתב שהדבר דומה להיתר גמיעת ביצה להנעים את הקול [שם, ל"ו] ולהיתר הסרת ריח הפה [שם, ל"ח]. וכן כ' הט"ז שם סקמ"ז, וכן כתב המשנ"ב שם סקמ"ז וסקמ"ב וסקמ"ז. ועי' גם שבט הלוי ח"ח סי' פ"ג. [ואפשר שיש להקל משום כך לזקן שצריך כדורים שיוכל לקיים עונתו].

צט. בשבט הלוי ח"ט סי' ס"ז התיר משום שנחשב מקום מצוה [ועי' מנח"י ח"א סי' ק"ח].

## טיפול בשפתיים וידיים יבשות

לז. אסור למרוח שמן על שפתיים או ידיים סדוקות מיובש, אבל מותר למרוח שמן [נוזלי! ק"פ] על שפתיים או ידיים שאינם סדוקות כדי למנוע פציעתם מן היובש<sup>ק"ה</sup>.

## כדורים לגמילה מהרטבה

לה. מותר לקחת כדורים המסייעים לגמילה מהרטבה<sup>ק"ו</sup>.

שאם טעם האיסור בהמסת שומן הוא גזירה שמא יסחוט פירות אם כן אינו שייך בסבון שלא אוכלים אותו, אבל למעשה הרמ"א נקט שטעם האיסור הוא משום מוליד [וכמו שביארנו לעיל שם] ולכן אסר אפילו להקריב לחום בלי מעשה בידים [והעירו כן בס"י ו' הע' ע"ב, עיי"ש], ובאמת המ"ב עצמו בס"י שכ"ז סק"ד אסר למרוח שומן וחלב משום מוליד וכהרמ"א, וממילא לשיטת הרמ"א אסור למרוח המשחה [גם] משום מוליד, ועי' גם בס"י שכ"ח, כ"ב שמשמע כן. והנה, בחולה שאיב"ס ובתינוק שמותר רפואה, יש לדון היאך מותר להניח משחה על המכה ואין חשש שימרח והרי בס"י רנ"ב סקל"ח מבואר שאסור להניח קילור שמא ימרח, ועי' בשבט הלוי ח"ד סי' ל"ג וח"ה סי' ל"א מש"כ ליישב.

[איסור צובע בהדגשת צבע השפתיים ע"י השמן אינו שייך כאן, ויבואר בעז"ה בהלכות צובע (סי' י"ד סל"ד), ואינו דומה לסיכת שמן על מנעלים בס"י שכ"ז סק"ב שאסור משום שמשחיר הנעל יותר, שאין שייך הדגשת צבע גוף האדם].

קה. כרטיה למכה שנתרפאה כדי לשמרה [בס"י שכ"ח, כ"ז]. ועיי"ש בסעי' כ"ב שמותר לשים שמן מעל המכה והוא שותת ויורד מעצמו לתוכה. ועי' כע"ז בציץ אליעזר ח"א סי' ל"ז אות ב.

קו. כדורים אלו אינם רפואה אלא רק סיוע לילד להתעורר כשנצרך לנקביו. [ויתכן שאפילו רפואה ממש היה אפשר להתיר לזה במקרים מסוימים מפני כבוד הבריות, ויהיה תלוי בכל מקרה לגופו].

קד. אבל אם השמן עבה וקרוש [כמו "וזלין"] אסור מפני איסור ממרח, וכמב' בס"י שכ"ח סקפ"א ובס"י רנ"ב סקל"ח.

והנה, במג"א [סי' שט"ז סקכ"ד ובמ"ב סקמ"ט] כתב שאין איסור ממרח כאשר כוונתו רק להבליע את הרוק בקרקע ואין לו ענין בהחלקתו, ומכל מקום כאן יש איסור ממרח כיון שרוצה שהמשחה תתפשט על כל מקום הפצע ורק אח"כ תיבלע ביד, ושם אין לו ענין כלל בהתפשטות הרוק אלא רצונו שיבלע מיד בקרקע, והעירו כן בדעת תורה [סי' שכ"ח סכ"ן] ובמנחת שבת [סי' צ"ב סק"ל] ובמנח"י [ח"ז סי' כ'] והגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פל"ג הע' ס"ד], ובמנח"י כתב לאסור מחשש שירצה להחליק יפה המשחה ואז הוי ממרח דאורי'. ובמג"א [סי' שכ"א סקכ"ט ובבאה"ל שם, י"ט ד"ה תע"ב] כתב שאין איסור ממרח מדאורייתא אם אין לו ענין ליישור הפירות המבושלים [ר"יבת קונפיטורה] על הלחם אלא מריחתו רק מפני שרוצה שיהיו בכל פינה בלחם, אמנם מדרבנן אסור [אלא ששם מותר מפני שאפשר לאכול גם בלי המירווח], ולפי"ז כאן האיסור רק מדרבנן מפני שרוצה שהמשחה תגיע לכל פינה ואין לו ענין בהחלקתה לשם יופי [ואמנם יש מקרים שגם במשחה רצונו שתהיה המשחה חלקה ויפה ללא בליטות].

אבל נראה שיש לאסור מצד איסור מוליד כמו המסת שומן וריסוק קרח [עי' לעיל סי' ו' סכ"א והע' נ"ב], ובאמת הרמ"א אסר השימוש בסבון מטעם זה [סי' שכ"ו, י'], אלא שהמ"ב שם כתב

## כדורי שינה

לפ. אסור ליטול כדורי שינה לסיוע להירדם<sup>פ</sup>.

## תרופות המשלשלות

מ. אסור לקחת תרופות המשלשלות<sup>פ</sup>, וכן אסור לקחת מיצים יקרים המונעים עצירות שמחמת מחירם היקר אין אנשים בריאים רגילים לשתותם<sup>פ</sup>.

אמנם, אם עכשיו אין עצירות, אלא שלוקח תרופה או מיצים המונעים עצירות כדי למנוע שלא יהיה בעתיד, מותר<sup>פ</sup>.

ויש שכתבו להקל לשתות תה המונע עצירות ומסייע לפעילות המעיים, גם אם הוא יקר ואינו נמכר כמשקה רגיל<sup>פ</sup>.

## חומר המסייע להנעים את הקול

מא. מותר לאכול ביצה חיה כדי להנעים הקול<sup>פ</sup>, וכן מותר לש"ץ להשתמש בתרסיס או טיפות להנעים את הקול בשבת או ביו"ט<sup>פ</sup>.

וישחק סממנים. ועי' כע"ז בציץ אליעזר חי"א סי' ל"ז אות ב.

קיא. שבט הלוי ח"ח סי' ס"ד. והרבה מסוגי התה המונע עצירות נמכר כמשקה רגיל וגם בריאים שותים אותו ומותר בכל מקרה.

קיב. סי' שכ"ח, ל"ח וסקקכ"ב. חיזוק הקול אינו נחשב מעשה רפואה או חיזוק מזגו, ולכן מותר.

קיג. מי שקולו לא נעים וערב אינו נחשב 'חולה' ולכן השימוש בחומר להנעים את הקול אינו נחשב 'רפואה' אלא טיפול במערכת הקול, כ"כ הא"ר בסי' שכ"ח סקמ"ז לגבי היתר רפואה שיכור מיינו שהטעם להיתר כי שיכרות אינה מחלה ולכן הפגת היין לא נחשבת רפואה וכתב שהדבר דומה להיתר גמיעת ביצה להנעים את הקול ולהיתר הסרת ריח הפה, וכן כ' הט"ז שם סקמ"ז, וכן כתב המשנ"ב שם סקמ"ז וסקקכ"ב וסקקכ"ז, וזה הטעם שהתירו לגמוע ביצה חיה להנעים את הקול. ועי' שבט הלוי ח"ח סי' פ"ג.

קז. מנח"י ח"ג סי' כ"א וסי' ל"ה, ב', וכ"כ בשלמי יהודה פ"י סט"ו בשם הגריש"א זצ"ל וכ"כ באז נדברו חי"ד סי' י' ובצי"א ח"ח סי' ט"ו פט"ו אות יד וח"ט סי' י"ז פ"ב אות מ, ובפרט שכיום התברר שגלולות אלו יש בהם חומר מרפא. וכן דעת הגר"ק זצ"ל.

קח. מבו' בכמה מקומות שתרופות למניעת עצירות וליצירת שילשול נחשבים תרופה, כן מבו' בסי' שכ"ח, מ"ט וסק"ג, וכן מבו' במשנ"ב שם סקק"ח וסקק"מ, וכן מבו' שם סעי' מ"ב שדחיקת כרס התינוק להוציא הרעי נחשב רפואה.

קט. סי' שכ"ז, א' וסק"ג - לגבי שמן ורד.

קי. כמו רטיה המשמרת שאין בה איסור כי כשרוצה רק למנוע מחלה ולא לרפא מחלה קיימת מותר כמבו' בסי' שכ"ח, כ"ז וסקפ"ו לגבי הנחת רטיה המשמרת על מכה שכבר נתרפאה שאז אינו בהול כ"כ ואין חשש שישכח

## היתרים לנטילת רפואות בשבת

**מב.** ישנם שני היתרים ברפואות בשבת:

**א.** מאכל בריאים. כל דבר שהוא מאכל בריאים גם אם נוטלו לרפואה מותר לקחתו בשבת גם אם כוונתו לרפואה, ואף אם מאכל זה אינו מאכל בריא ומזיק לאיברים אחרים בגוף<sup>פ"ד</sup>.

**ב.** רפואה שאין עושים אותה כלל על ידי סממנים מותר לעשותה במקום צער, כיון שאין חשש לשחיקת סממנים<sup>פ"ה</sup>. ולכן, מותר ללבוש פלטה ליישור שיניים או ברזל ליישור הגב בשבת. וכן מותר להניח קרח על עקיצת דבורה או על מכה חזקה הגורמת נפיחות<sup>פ"ה</sup>.

## משקה בריאות יקר

**מג.** משקה שראוי לבריאים אלא שמשום שהוא יקר בריאים אינם שותים ממנו, נכלל באיסור רפואה בשבת<sup>פ"ד</sup>.

ולכן, אסור לשתות בשבת משקה בריאות יקר גם אם עשוי ממיצים טבעיים. [ויש לברר היטב על כל מוצר האם אכן יש לו הכשר מהודר].

תה מיוחד שהוסיפו לו עלים בריאים וכדומה, בדרך כלל גם בריאים שותים ממנו כי אין הוא יקר יותר מתה אחר [וגם אם יש הפרש קטן, למעשה גם בריאים שותים ממנו], ולכן מותר לשתותו בשבת<sup>פ"ה</sup>.

## השימוש בבקבוק חם

**מד.** בזמנינו רגילים גם בריאים להשתמש ב'בקבוק חם', ולכן מותר להשתמש בו בשבת גם אם יש מיחוש<sup>פ"ה</sup>.

חומץ] ולכן אסור להניח שם חומץ או שאר תרופה. ואם הניח כבר תרופה לפני שבת, והתרופה מחייבת רציפות כדי שהטיפול יועיל, עיין לעיל בסעיף כ"ו.

ק"ו. סי' שכ"ז, א' וסק"ג - לגבי שמן ורד.

ק"ח. ע"פ סי' שכ"ח, ל"ז. ועי' במשנ"ב סקקי"ט ובבאה"ל ד"ה אבל האם יש להחמיר במי שיש לו מיחוש שלא ישתה אפילו מאכל בריאים.

ק"ט. עי' סי' שכ"ו סקי"ט, ועי' שבט הלוי ח"ח

ק"ד. שם ס"ז. והיינו, שאם במציאות בריאים אוכלים את המאכל נחשב מאכל בריאים אף אם אינו בריא כ"כ.

קטו. סי' שכ"ח, מ"א, מ"ב וסקק"ל.

קטז. שם סקקמ"ד ושעה"צ סקק"ד. והיינו שאף שמגיעת התפשטות מכה אפשר שהוא בכלל איסור רפואה, אין רפואות לזה ואין חשש לשחיקת סממנים.

כיום קיימת תרופה לעקיצת מדוזה [המבוססת על

### עצם שהתפרקה ממקומה

**מזה.** עצם שהתפרקה ממקומה, אם הרופא אומר שיש סכנת אבר מותר להחזיר העצם למקומה, ואם הרופא אומר שאין סכנת איבר, נחלקו הפוסקים אם מותר להחזירה למקומה<sup>קב</sup>. [ילד עד גיל שלש דינו כחולה שאין בו סכנה שמותר לעשות לו רפואה וכנ"ל בסעיף י"ח].

### דינים למי שנפצע פצע שאינו מסוכן

**מזו.** מי שנפצע פצע שאינו סכנת נפשות, דינו כדלקמן:

**א.** ישטוף את הפצע מהדם במים קודם הנחת כל תחבושת עליו, או יספוג הדם בנייר שאין מקפידים על צבעו<sup>קכ</sup> [כמו נייר "טישו", וראה בהערה], ובמקום הדחק [כגון שאינו מצליח לעצור את הדם] יש להקל להניח עליו בגד או תחבושת [ועדיף בגד לבן או בהיר מאשר בגד אדום]<sup>קכב</sup>.

יש המתירים לכתחילה להניח בגד על מכה אם שטף את המכה ועכשיו אין דם גם אם ודאי יצא דם אחרי שיניח את הבגד על המכה, ויש שאין מחלקים בזה ובכל אופן דינו כנ"ל שההיתר רק בשעת הדחק<sup>קכג</sup>.

**ב.** אסור לשים יוד על פצע משום רפואה, [ויש המתירים לעשות כן<sup>קכד</sup>, אך גם למתירים אין להטביל את היוד במקלות אזוניים ולמרוח על הפצע משום סחיטה]. וכן אסור להניח משחה לרפואה אפילו בלי למורחה [ועי' בהע' ק"ד בביאור איסור המירוח].

**ג.** תחבושת שיש עליה משחה אסור להניחה בשבת אף אם אינו מורח את

קכב. סי' ש"כ סקנ"ט וסי' שכ"ח סקמ"ו [ועי' סי' ש"א סקק"ח]. והנה, כיון שטעם ההיתר הוא משום שזה בדרך לכלוך לכן עדיף יותר בגד בהיר שיותר מתלכלך מבגד אדום שהוא פחות דרך לכלוך. [ואפשר שבבגד שחור כהה שלא ניכר הצבע כלל אין איסור צובע. ויש לעיין].

קכג. באבנ"ז שם כתב להתיר בכה"ג וביאר שזה טעם ההיתר בהא דמתקנת אשה מוך לנידתה, ובקצוה"ש סי' קל"ו סק"א אסר אף בכה"ג.

קכד. עיין לעיל סעיף ל"ב.

סי' פ"ג ס"מ ואול"צ ח"ב פל"ו אות א, וכ"כ בשולחן שלמה סי' שכ"ו ובטעמא דקרא בשם החזו"א.

קכ. שם סמ"ז וסקמ"ה. ובדע"ת [סי' שכ"ח סעי' מ"ז] כ' להקל בזה.

קכא. שו"ע הגר"ז בקו"א סי' ש"ב, מהא דמתקנת אשה מוך לנידתה [שבת סד:], ובאבני נזר [סי' קע"ה] כתב דהיינו דוקא כשכל העולם לא מקפידים על צבעו. ואמנם יתכן שהמציאות תשתנה בשנים הקרובות ויתחילו להקפיד על צבע של "טישו".

המשחה, שמא ימרח את המשחה. יתירה מזאת, תחבושת שהיתה מער"ש על פצע ונפלה מן הפצע על קרקע אסור להחזירה, אבל אם נפלה על גבי כלי מותר להחזירה. ואם הסירה בכוונה מהפצע, אם היתה כוונתו להסירה לגמרי ונמלך להחזירה אח"כ אסור, ואם היתה כוונתו לתקן הרטיה ולהחזירה מותר להחזיר<sup>קכ"ה</sup>. [ויש מתירים להניח תחבושת ששמו עליה משחה בערב שבת<sup>קכ"ו</sup>].

ד. לא יניח טלאי בגדים ישנים כתחבושת על פצע, אלא אם כן השתמש כבר בטלאים אלו לתחבושת עבורו פצע אחר<sup>קכ"ז</sup>.

ה. נחלקו הפוסקים אם מותר להסיר את נייר המדבקה מן הפלסטר בשבת, יש המתירים ויש האוסרים<sup>קכ"ח</sup>.

ו. פצע פתוח או חתך, יש המתירים להדביק עליו פלסטר, או להניח עליו תחבושת ולהדביקו לגוף בצדדים [ובתנאי שאינו מדביק את קצה הפלסטר על קצהו השני אלא רק על הגוף], ויש האוסרים לעשות כן<sup>קכ"ט</sup>. ומותר להניח תחבושת וללפף עליה בד או לקשור עליה בד אך לא בשני קשרים<sup>קל</sup>.

ז. אסור לתפור פצע על ידי ישראל אם אין חשש סכנה<sup>קלא</sup>. פצע [שרופא אומר] שאין סכנה אם לא יתפרוהו [שאינן חשש לזיהום וכיו"ב] או אם יש סכנה אלא שעדיף לתפור יותר תפירות מהמוכרח [בשכיל שלא תיראה הצלקת], יאמר לנכרי לתפור לו רק עד מוצ"ש, ובמוצ"ש רופא יקרע את התפרים ויתפור שוב כרגיל<sup>קלב</sup>.

קכה. סי' שכ"ח, כ"ה וסקפ"א.

אף באופן זה.

קכו. כ"כ בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' ט"ו פי"ד אות ג [משום שכשמכין המשחה מער"ש הוא היכר שלא ימרח] וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ועיין לעיל הע' ק"ד מה האיסור במריחת המשחה.

קל. נראה שנחשב קשר שאין הדרך להשאירו ליותר מיום אחד ולכן בקשר ועניבה על גביו מותר, אך לא בשני קשרים [וכמב' בסי', שי"ז, ה' וסקכ"ז, ועי"ש באה"ל בסעיף א' ד"ה הקושר שתלוי בדרך העולם ולא בכוונת הקושר].

קכז. סי' שכ"ח, כ"ג. ותחבושות שלנו בדרך כלל אינם ישנים.

קלא. או משום בונה או משום תופר, וכדלקמן בהערה קכ"ו.

קכת. נתבאר לעיל סי' י"ב סעיף ה' וסעיף ז'.

קלב. בתפירה בגוף האדם יש הפוסקים שאסור משום תופר [הגרשז"א זצ"ל ושבה"ל ח"ט סי' ע"ד] ויש הפוסקים שאסור משום בונה [הגרי"ש א זצ"ל והגר"ח ק שליט"א והגרנ"ק זצ"ל].

קכט. לשיטות המוזכרות לקמן בהערה קכ"ו ויש תופר בגוף האדם א"כ אף בכ"ג אסור, ולכן גרשז"א זצ"ל ולגר"ש ואזנר זצ"ל אסור

### קוץ התחוב בבשר

**מזו.** מי שתקוע לו קוץ בבשרו והקוץ מכאיב לו יכול להוציא את הקוץ בזהירות אם אין ודאות שיצא דם, כיון שאינו מתכוין להוצאת דם ואין פס"ר שיצא דם.

ואם אי אפשר בשום אופן להוציא את הקוץ בלי שודאי יצא דם, מותר להוציא גם כשודאי יצא דם, אם יש צער שהקוץ תקוע קלי'.

מוגלה המכאיבה לאדם מותר לנוקבה ביד כדי שהמוגלה תצא ואע"פ שודאי יצא מעט דם המעורב אם המוגלה קלי'. אבל אסור ללחוץ ולהוציא דם נוסף על הדם שבלוע ומעורב בתוך המוגלה קלי'. [ואם כוונתו בנקיבת המוגלה כדי לפתוח פתח לאויר אסור גם לנוקבה].

אסור לקלף גלד של מכה כשודאי שתצא טיפת דם משום כך, וכן אסור למצוץ דם שבין השיניים וכן אסור ללחוץ ולכווץ פצע כשודאי תצא טיפת דם מחמת כך, וכן אסור להניח על מכה משחה או תרופה השואבת את הדם מהמכה קלי'.

### מדידת חום

**מזח.** מותר למדוד חום בשבת במדחום שאינו דיגטלי גם לחולה שאין בו סכנה קלי' וגם

דס, ומשמע במ"ב שאם אין אפשרות כזאת בשום אופן יש להתיר במקום צער, וביאר השעה"צ שם דהיינו מפני דברי החמד משה [הובא בבאה"ל סי' ש"ח סעיף י"א ד"ה הקוץ] שמתיר להוציא קוץ אפילו אם ודאי יצא דם. ובאופן שאין שום אפשרות להוציא בזהירות בלי שודאי יצא דם גם המג"א האוסר מודה לו.

קלד. סי' שכ"ח, כ"ח וסק"צ, ועיי"ש בבאה"ל שבכלי אסור, שבמקום צער לא גזרו רבנן, וכאן הוא רק מדרבנן דהוא משאצל"ג.

קלה. שם סקפ"ט.

קלו. משום איסור הוצאת דם. סי' שכ"ח, מ"ז וסי' שט"ז סק"ל וסי' שכ"ח סק"צ וסקקמ"ז וסי' שכ"ז סק"ט.

קלז. סי' ש"ו, ז' וסקל"ו וכעיי"ז באגרו"מ ח"א סי' קכ"ח. ונראה, שאם מסופק אם יש לו חום או לא גם כן יכול למדוד שגם זה נחשב צורך רפואה.

[אמנם במנחת שלמה [ח"ב סי' ל"ד אות ג] כתב צדדים להקל בתפירה שעיקרה משום פיקו"נ ומוסיף לה עוד תפרים לייפות את מראה הצלקת דהוי כציצין שאין מעכבין את המילה שכל עוד לא פירש מן המילה יכול להסירם, ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להקל בזה בשום אופן].

ובאופן שתופר עד מוצ"ש נראה שאפשר להקל כיון שבתפירה לזמן יש המקילים גם לישראל וכנ"ל בסי' י"ב סעי' ה' (ולשיטתם מותר עד שבוע, ועיי' נשמת אברהם סי' ש"מ סק"ז-1), ואמנם רוב הפוסקים אוסרים אך לכאורה רק מדרבנן [מלבד הסובר שאם מתקיים ביום השבת כבר נחשב מתקיים - עיי' שעה"צ סי' ש"ג סוסק"ח] ומותר לומר לנכרי לעשות איסורי שבות במקום כבוד הבריות וכמש"כ לעיל סי' כ"ז סעיף ט"ד.

קלג. במ"ב סי' שכ"ח סקפ"ח אוסר הוצאת קוץ אם פס"ר שייצא דם, וכתב הטעם כיון שיש אפשרות להוציא את הקוץ בזהירות בלא שיצא

לכל צורך מצוה ק"ח, ומותר גם כן להוריד את הכספית כדי שיוכל למדוד שוב בשבת עצמה (ויש אוסרים) ק"ט.

ובמרחוק דיגיטלי מותר למדוד רק אם יש חשש סכנה.

לניקוי המרחוק, ישפוך חומר חיטוי נוזלי ויקנח במטלית יבשה ק"ט.

### בדיקת שתן

**מזמ.** מותר לאסוף מי רגלים לתוך כלי לצורך בדיקה ק"א, ויקח כלי חד פעמי ק"ב, ומיד אחרי האיסוף הכל מוקצה ק"ג, אבל אם הוא מאוס במקום שנמצא בו מותר לטלטלו כדין גרף של רעי, וראה עוד בהערה ק"ד.

- לגבי הליכה עם קוצב לב, ע"י לקמן סי' מ"ב סעי' ה'.

בזה איסור מעבד לפי שאינו גורם לשינוי במהות הדבר אלא רק שומר שלא יתקלקל ולא יסריח.

קמב. כדי שלא יהיה עשיית גרף של רעי לכתחילה [ע"י לעיל סי' כ"ג סעי' נ"ה].

קמג. הוא מוקצה מחמת גופו שהרי אינו ראוי לשום שימוש.

קמד. וגם אם רוצה להשתמש בו לבדיקה, הרי לא ייחדו מערב שבת לכך.

ולצורך חולה שאין בו סכנה מותר לטלטלו [בשינוי] כמבואר במשנ"ב סי' שכ"ח סקנ"ח.

קלח. שם וסקל"ד, ולכן יש להקל לאשה הצריכה למדוד חום לקיום מצות פו"ר שמותר לה למדוד גם בשבת.

קלט. נתבאר בסי' י"א סעיף י"ז.

קמ. משום איסור חסיטה. ולכן יקח מטלית גדולה שהנוזל ייספג בה ולא ייסחט.

קמא. בעצם האיסוף אין איסור שהרי האיסוף עצמו אינו מעשה רפואה, וגם אין זה איסור של הכנה משבת לחול שהרי אין כאן שום מעשה לצורך חול אלא רק שמירת המ"ר שבלאו הכי נצרך להוציאם. וגם אם יש בכלי חומר משמר אין



## סימן לב

## הדרכה לאישפוז בבית חולים בשבת

הלכות אלו נועדו בעיקרם לסייע למי שצריך להתאשפז בשבת בבית חולים, ולכן שמתי דגש בעיקר על השאלות והנידונים המצויים בבתי החולים. הלכות פקוח נפש ורפואות בשבת במפורט נכתבו בס"ד בנפרד.

שילבתי גם מידע נחוץ למתאשפז כך שיוכל להכין את עצמו בערב שבת נכון, ולא יצטרך לחלל שבת על דברים שאפשר בקלות לפותרם כשהנתונים ידועים מראש.



## קביעת ניתוח לימים ד', ה', ו'

א. ניתוח מוזמן מראש אין לקובעו לימים רביעי חמישי ושישי, אלא אם כן בימים אלו יש רופא טוב יותר וכדומה, אלא יקבע את הניתוח לימים ראשון, שני או שלישי<sup>א</sup>.

## שהיה בחודש תשיעי סמוך לבית חולים

ב. אשה בחודש תשיעי להריונה אינה חייבת לדור בשבת בסמיכות לבית חולים כדי שלא תצטרך לנסוע אליו אם יהיה צורך בכך, אמנם יש בזה הידור ומידת חסידות<sup>ב</sup>.

## אופן הנסיעה לבית חולים

ג. אשה בחודש תשיעי להריונה תכין את הדברים הנצרכים לה<sup>ג</sup>, ותברר אצל מורה הוראה מהי הדרך הטובה ביותר לפנות לבית חולים אם יש צורך בכך [באופן כללי

נשותיהם בשבת, אך אין זה מדינא שאין זה נחשב מכניס עצמו לסכנה כי הסכנה באה מאליה והוא רק לא עשה טצדקי למנוע את החילול שבת. ומה שכתב המ"ב [סי' ש"ל סק"א] שאשה בחודש ט' תזמין את כל הדברים הנצרכים לה מער"ש שמא יזדמן לידתה בשבת ולא תצטרך לחלל שבת, היינו שמה שיכולה להכין מערב שבת תכין מער"ש, אבל אינה מחויבת לדור סמוך לבית החולים.

ג. סי' ש"ל סק"א.

א. בסי' רמ"ח, ב' מבואר שאסור לאדם להכניס עצמו למצב כזה שיצטרכו לחלל שבת להצלתו, ואיסור זה הוא בימים ד', ה', ו' הסמוכים לשבת שאז חל עליו החיוב להיזהר שלא יבוא לידי חילול שבת, ולכן אסור לצאת לשיירה רגלית במדבר בימים אלו, אך בימים א', ב', ג' מותר, וראה גם במשנ"ב סקכ"ו ובהקדמתו לסי' רמ"ח.

ב. הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' מ"ג. ובגמ' נדה דף לח כתוב שחסידיים הראשונים היו משתדלים הרבה שלא ילדו

- אם אין המצב בהול - הסדר הוא: 1. ע"י נכרי (לרמ"א), 2. ע"י רכב פרטי<sup>3</sup>, 3. ע"י אמבולנס, 4. ע"י מונית<sup>4</sup>. וכמובן אם המצב בהול תיסע באמבולנס<sup>5</sup>, וגם תשאיר את הטלפון מחובר לחשמל ולשקע הקו<sup>6</sup>.

מותר למלוה אחד לנסוע עם היולדת<sup>7</sup>. וכן מותר לה לנסוע לבית חולים טוב יותר מבחינה רפואית אפילו אם הוא מרוחק יותר, ועיין עוד בסעיף י"ד.

### עירוב חצירות בבית חולים

ד. בתי חולים שיש בהם כמה בנינים יש לברר בכל בית חולים אם יש עירוב סביב כל המתחם שאם אין עירוב אסור להעביר ולטלטל מבנין לבנין [אם אין מחיצות המקיפות את כל המתחם]<sup>8</sup>.

הרבה פחות חילול שבת ממונית ואמבולנס [כגון בטלפונים למוקד ומן המוקד לנהג, ורישומים שונים ועוד]. [יש להעיר, שברוב הרכבים החדשים נכבית מנורה בסגירת הדלת, ואם אין המצב בהול עדיף שהנכרי יסגור את הדלת].

ז. עפ"י סי' ש"ל סק"א, וכל אלו אינם חובה אלא מן הראוי לעשות כן כדי להימנע מחילול שבת שאפשר למונעו, אך אם לא עשה כן אינו מוגדר "מכניס עצמו לסכנה", שהסכנה ממילא באה, וכנ"ל בהערה ב'. בגמר השיחה אין לנתק את השיחה אם אין בזה צורך של הצלת חיים.

ח. מכיון שהמלויים מסייעים ליולדת ומזרזים את הצוות הרפואי לטפל בה. ואם יש צורך אמיתי [לסיוע רפואי] במלוה נוסף - מותר, אלא שהמציאות בדרך כלל שאין צורך אמיתי.

ט. בדרך כלל כמעט כל בתי החולים בארץ כלולים בעירוב העירוני של העיר שנמצאים בה ואין להם עירוב לעצמם, ודין הטלטול בהם מבנין לבנין הוא כבשאר העיר, ובערים חילוניות או שהעירוב מקיף שכונות חילוניות קשה לסמוך על העירוב [מלבד הנידון אם לרחובות שלנו יש דין רשות הרבים או כרמלית, שלרשות הרבים לא מספיק עירוב בצורת הפתח כנהוג ברוב

ד. מלכים אמניך פרק י' סעיף א'. אם יש שכן עם רכב יש אומרים שאינו חייב להסיע את החולה כדי לחסוך חילול שבת, שש"כ פ"מ ספ"ד בשם הגרש"א זצ"ל. ויש אומרים שחייב בזה, הגר"פ אפשטיין זצ"ל והגר"מ שטרנבוך שליט"א. ועיין בתורת היולדת פרק י' הערה ב'.

ה. במונית בדר"כ אין אפשרות להימנע מתשלום המחיר המחייב פעולות רבות של איסור [מוקצה, הוצאה, מו"מ], ועוד שנהג מונית נוסע בשביל כסף ואמבולנס בשביל להציל חיים (וסברא זו שמעתי בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, ועיין לעיל סי' ל"א סעיף ד', וכיום יש לברר המציאות). ומצד פעולות נלוות שיש באמבולנס [כמו רישום] יש פעולות נלוות גם במונית [כמו קשר עם תחנת המוניות והדפסת חשבונית] וגם בדרך כלל אין הפעולות האסורות שייכות לנוסע אלא הנהג עושה כן לעצמו.

ו. כתב הרמ"א בסי' שכ"ח, י"ב שאם אין המצב בהול עדיף לעשות הפעולה ע"י נכרי [ועי"ש סקל"ה שאף אם ימתין מעט לנכרי יעשה על ידו אם אין המצב בהול] ולהמחבר בכל אופן עדיף לחלל ע"י ישראל גדול וכן דעת ולכן לנהגים כרמ"א עדיף תמיד לנסוע עם נכרי, אך אם אין נכרי עדיף לנסוע ברכב פרטי שיש בו

ולטלטל בתוך הבנין בלי עירוב חצירות - עיין היטב בהערה אם צריך עירוב חצירות בבית חולים'.

### עירוב תחומין בדרך לבית חולים

ה. הרוצה ללכת בשבת לבית חולים או ממנו, עליו לברר בער"ש היטב את המרחקים בין הערים לבתי החולים הן בגוש דן והן בירושלים [שיש הפוסקים שאינה רצופה

דינו כנכרי [עי' שעה"צ סי' ש"ע סקל"ו וחזו"ר סי' צ' סקל"ד], וגם כל מה שאורח לא אוסר זה רק כשבעה"ב או בא כוחו נמצא עמהם [עירובין דף סה: וסי' ש"ע, ח'], אבל אם בית החולים נמצא בתוך שכונה שיש בה עירוב כהלכה א"כ מועיל גם בלי שבעה"ב נמצא עמהם כמבוי' שם סקנ"ט, ועי"ש בשעה"צ סקל"ה, וכן כשאוכלים יחד לא צריך עירוב [סי' ש"ע, ד'] אלא שלא אוכלים יחד בכל המחלקות, ובמ"ב משמע שאכילה ממטבח אחד גם כן מועיל [סי' ש"ע, ה' וסקמ"ד וסקמ"ו], אך עכ"פ לפעמים יש קרובי משפחה של חולים שנמצאים לידם ליום ברציפות ואוכלים בנפרד, וגם ברוב בתי החולים האוכל אינו בהכשר מהודר וישנם חולים שלא אוכלים מן המטבח של בית החולים, ואפילו אחד אוסר על כל בית החולים. ואמנם אפשר לעשות בער"ש עירוב חצירות אבל אין זה מועיל מבלי לשכור ממנהל המקום את רשותם של כל הגוים והחילונים או לשכור רשות שימוש בחדרים, ויש שהכינו נוסח שכירות כהלכה ושוכרים רשות מן המנהל - וכבר עשו כן בכמה בתי חולים בעיקר בגוש דן ומעט בירושלים וזה מועיל משום שהוא כשכירו ולקיטו שהרי יכול להניח בחדרים חפצים של בית החולים [ובהרבה חדרים יש קופסאות של תרופות ותחבושות הקבועים בקי"], ועי' גם סי' שפ"ב, י"ב וסקמ"א וסקע"ו.

ועל כל פנים, גם לסוברים שצריך עירוב חצירות בבית חולים, מי שנמצא במקום שאין בו עירוב חצירות, לכו"ע יכול לטלטל ע"י נכרי לצורך מצוה, וכן מותר לטלטל בעצמו לצורך בריאותו

העירובין אלא צריך דלתות בכניסה וביציאה ויבואר בסי' כ"א סעיף י']. ישנם בתי חולים בודדים שיש בהם עירוב פנימי נפרד, ויש לברר בכל מקום אצל רב בית החולים.

י. יש הסוברים שאסור לטלטל בלי עירוב חצירות שגם בבית חולים צריך עירוב, ויש הסוברים שלא צריך עירוב בבית חולים, נביא כאן את עיקרי הנידון, ולמעשה כל אחד יברר אצל רבותיו מפני שיש בזה מחלוקות רבות המורכבות מצדדים רבים, ולכן אין לסמוך על פירסום בספר או על מודעה מטעם בית החולים, מפני שיש בזה מחלוקות גדולות בין הפוסקים. [ויש המפרסמים שיש להם עירוב חצירות מפני שסוברים שלא צריך עירוב חצירות].

עיקרי הנידון הם: אורח שנמצא פחות מל' יום אינו אוסר את העירוב [סי' ש"ע, ח'], אך למעשה בכל בית חולים יש חולים שמאושפדים מעל ל' יום [בפרט פגים וזקנים. ונראה פשוט שרק פגים נכרים אוסרים אבל פגים של חילונים אינם אוסרים, ואינו דומה ליו"ד סי' ש"מ, ה' וסי' שמ"ה, ו', כי שם מדובר בקטן מומר שחוטא ורק לא הגיע לגיל מצוות], אורח שנמצא ל' יום ואפשר לסלקו מן הדירה אינו אוסר [שעה"צ סי' שפ"ב סקנ"ה ובה"ל סי' ש"ע סעיף ג' ד"ה אינם, ובחזו"א סי' צ' סקל"א וסי' פ"ב סק"ו חולק על המ"ב], אלא שיש לדון באורח שאי אפשר לסלקו אלא רק להעבירו מחדר לחדר [עי' נשמ"א כלל ע"ג סק"ד ומנח"י ח"ד סי' נ"ה אות ד], וגם יש לדון אם זה מועיל כשהמנהל חילוני שלענין עירוב

ויש בה איסור יציאה חוץ לתחום] מפני חשש איסור יציאה חוץ לתחום שבת. הבאנו כמה דוגמאות בהערה<sup>א</sup>, אך יש לדעת שהמציאות משתנית הרבה פעמים ויש לברר היטב אצל מורה הוראה. [נראה בדרור יקרא עמודים תקכא-תקנה עירובי תחומין בגוש דן ובירושלים ומפות דרכים מפורטות].

ודע, שיש מקומות שעושים עירוב תחומין בכל ערב שבת עבור כל מי שירצה לזכות, אלא שצריך לדעת מזה בערב שבת (אבל אם לא חשב כלל להשתמש בעירוב בשבת אינו יכול ללכת על סמך העירוב)<sup>ב</sup>.

ולכן, מי שבשבת נצרך להגיע לבית חולים שמחוץ לתחום אלא שיש עירוב קבוע לשם, ולא ידע כלל בערב שבת שיצטרך להגיע לשם, אינו יכול לחזור לביתו על סמך העירוב.

## הערות למניעת חילול שבת

### [בעיקר בבתי חולים שאינם שומרים תומ"צ]

ו. המתאשפז יביא עמו מהבית מדחום לא דיגיטלי כי הרבה פעמים השימוש בו עדיף משימוש במדחום דיגיטלי<sup>א</sup>. וכן אם צריך להישקל יביא משקל לא דיגיטלי. ועיין עוד בהערה<sup>ב</sup>.

ערוב תחומין גם לשערי צדק וכמפורט שם, ולהדסה הר הצופים אין צריך עירוב.

יב. אבל אם בערב שבת לא ידע שיש עירוב אינו יכול ללכת לשם בשבת. סי' תי"ג, א' וסק"ה וסי' תי"ד, א'. ועי' בסי' ת"ח בשעה"צ סקי"א שאם הלך בלילה מחוץ לתחום על סמך העירוב יש להחמיר שאינו יכול לחזור בבוקר למקומו הראשון. ואם מסופק אם ילך או לא, גם כן מועיל מדין ברירה, שבשבת הוברר שרוצה לזכות בעירוב. שעה"צ סי' תי"ג סק"ב.

יג. בדרך כלל ברוב בתי החולים בארץ ישראל ובשאר העולם משתמשים במדחום דיגיטלי גם בשבת לצורך בדיקה שגרתית קבועה בבוקר או שאר בדיקות שגרתיות, ולפעמים יש בזה איסור גמור כי אפשר להשתמש במדחום רגיל, ותלוי בכמה פרטים, עיין בהמשך בסעיף ל"ד.

יד. מלכתחילה טוב לעשות את כל הפעולות

או חיזוקו של חולה שיש בו סכנה [וכמבואר לעיל סי' ל"א סעיף י"א], ולצורך רפואתו של חולה שאין בו סכנה מותר לטלטל בשינוי.

יא. מבני ברק לבלינסון צריך עירוב תחומין הנעשה בקביעות כל שבת ע"י עזר מציון [המועיל רק לבלינסון ולא לשאר פ"ת], ומבילינסון לב"ב הערוב מועיל לרמ"א לכל העיר ולמחבר רק עד גמר האלפיים אמה, אלא שיש להקפיד שלא לצאת מתחומי העיר בהליכתו ולכן ילך דרך גבעת שמואל - רח' ביאליק רח' הזיתים וכו' כפי שמפורט שם.

מבני ברק לתל השומר וחזור אין צריך עירוב תחומין.

מבני ברק לאיכילוב אין צריך עירובי תחומין. מהשכונות המרכזיות בירושלים להדסה עין כרם צריך עירוב תחומין [אלא שצריך לישון דוקא בשכונות הסמוכות לה, כמפורט שם] ויש המצריכים

וכן יבקש [בלשון רכה!] את הפעולות השגרתיות קודם כניסת השבת [מוניטור, מדידת לחץ דם ורישומו, מדידת חום ורישומו, וכיוצא באלו] כשאינן צורך רפואי לדחותם לשבת<sup>12</sup>. אלא שלמעשה בבתי חולים הדבר אינו אפשרי בדרך כלל, וגם אם כן, בשום אופן אין לדרוש כן מהצוות הרפואי ואין לגרום למתח או לאיבה בין הרופאים והאחיות לבין החולה שזה סכנת נפשות ממש.

וכן אם יודע מראש על טיפול מסוים הכרוך בחילול שבת שאפשר להכינו מבעוד יום - יעשה כן [הכנת תחבושת, חיתוך צמר גפן, תלישת שערות וכדומה].

ז. מאושפז שיש עמו בחדר יהודי שאינו שומר תומ"צ ויודע שאם יכבה את האור לפני שבת החילוני ידליקו בשבת, טוב יותר<sup>13</sup> שישאיר את האור דלוק בחדרו אף שיוודע שהחילוני יכבהו לפני השינה". ואם חושש שהאור יישאר דלוק כל הלילה, מותר לכבותו בערב שבת.

### קידוש הנערך קודם השבת על ידי מקדש שלא מקבל עדיין שבת

ח. אין לערוך קידוש במחלקות [מפלג המנחה קודם השקיעה] על ידי מי שלא מקבל על עצמו שבת בקידוש וממשיך לעשות מלאכות אחר הקידוש עד השקיעה, ואם רוצים לקדש קודם השקיעה יקדש גדול שמקבל על עצמו שבת בקידוש או קודם לכן<sup>14</sup>. ויש המקילים בשעת הדחק לעשות כן למאושפז שכבר התפלל ערבית<sup>15</sup>.

מלאכות גם הדלקה וגם כיבוי, ואם האור יהיה דלוק יעשה רק כיבוי ולא הדלקה, וגם כיבוי הוא מלאכה שאצל"ג שאיסורה מדרבנן. שמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א. ועי' אגרו"מ או"ח ח"ג סי' מ"ג.

יח. אף שבדין ערבות אם יצא ידי חובה יכול להוציא אחרים, מכל מקום ביו"ט שני אין בן אר"י יכול להוציא ידי חובת קידוש בן חו"ל מפני שאינו מחויב בדבר [רעק"א בסי' תצ"ו, וכע"ז בגרעק"א ובמשנ"ב סי' תרפ"ח סק"ח לגבי פרוז הקורא מגילה למוקף וכן לגבי מי שיוודע אשורית וקורא מגילה בלע"ז למי שאינו יודע אשורית], ובגרעק"א בסי' רס"ז הסתפק אם גם במקרה שלנו הדין כן וכיון שלא קיבל שבת נחשב אינו מחויב בדבר או שכאן אפשר להקל כיון שבידו לקבל שבת עכשיו אם כן מוגדר "מחויב בדבר".

יט. הגרשז"א זצ"ל במנחת שלמה ח"א סי' ג',

השגרתיות קודם שבת, והרי אפילו לצאת למדבר אסור בימים ד', ה', ו', כיון שמכניס עצמו לסכנה [סי' רמ"ח, ד']. וכל שכן שאסור לדחות פעולות כאלו לשבת. ואם אינם מסכימים יניח להם, וכמובן לא יסרב להיבדק אח"כ.

טו. שהרי אפילו לצאת למדבר אסור בימים ד', ה', ו', כיון שמכניס עצמו לסכנה [סי' רמ"ח, ד'], וכל שכן שאסור לדחות פעולות כאלו לשבת.

טז. אבל אין איסור לכבות את האור מפני שאין זה נחשב לפני עיור, שהרי לא עשה מעשה לגרום לחילוני לחלל שבת אלא החילוני מעצמו מדליק ואינו דומה כלל לתרי עברי דנהרא [ומסייע לעוברי עבירה לא שייך במומר, כמב' בש"ך יו"ד סי' קנ"א סק"ו, וגם נראה שאין זה מוגדר מסייע כלל].

יז. כיון שאם האור יהיה מכובה החילוני יעשה שני

ולמעשה, עדיף לקדש רק אחר צאת הכוכבים ולא לעשות קידוש מפלג המנחה ואף לא על ידי מי שקיבל שבת<sup>2</sup>.

### הדלקת נרות בבית חולים

ט. המתאשפות בבית חולים בשבת תדליק נרות במקום שאוכלת את סעודת ליל שבת<sup>3</sup>.

[האשכנזים המדליקים במקום האוכל ידליקו בברכה, והספרדים - אם מדליקה ראשונה תדליק בברכה ואם מדליקה במקום שכבר הדליקו אחרים נרות שבת תדליק בלי ברכה]<sup>22</sup>.

אם אין אפשרות להדליק נרות בחדר האוכל, אם החדר שנמצאת בו חשוך תדליק שם בברכה [רק המדליקה ראשונה יכולה לברך - וגם לאשכנזים הדין כן<sup>23</sup>] ותהנה מאור הנרות בזמן החושך<sup>24</sup>, ואם אין מקום חשוך להדליק בו יש אומרים שתדליק בלא ברכה ויש אומרים שתכבה את החשמל בחדרה ותדליק אותו שוב לשם נרות שבת ותברך<sup>25</sup> על הכל, ואם אין גם אפשרות זו תדליק בלא ברכה<sup>26</sup>.

כג. מפני שבמקום שאינה אוכלת שם לא שייך כבוד ועונג שבת וכל ההדלקה משום שלא יכשל בעץ ואבן ועל זה לא שייך תוספת אורה אחרי שכבר אינה נכשלת בעץ ואבן מפני הנרות הראשונים.

כד. שגם במקום חשוך מצוה להדליק מפני שלום בית, כלומר, שלימות הבית שלא יכשל בעץ ואבן [שם סק"ב וסק"ל].

כה. שיש פוסקים הסוברים שאפשר לברך אף על אור החשמל, שעיקר המצוה הוא האור בבית ולא דוקא הנר [כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אך דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאי אפשר לברך על חשמל מכיון שאינו בעולם ונוצר כל הזמן מחדש, ורק על פנס עם בטריות אפשר לברך]. ודעת הגרנ"ק זצ"ל שלא לברך על שום חשמל וגם לא על פנס מכיון שהתקנה היתה להדליק נרות.

כו. שהרי לא שייך תוספת שלום בית אם בלא הנרות גם כן אינו נכשל בעץ ואבן, ורק במקום

משום שאם המאושפז התפלל כבר ערבית י"א שיצא כבר ידי חובת קידוש מדאורייתא ונשאר לו רק חובת קידוש מדרבנן [קידוש על היין ובמקום סעודה] וספק דרבנן לקולא. אך עיין בבאה"ל ריש סי' רע"א ד"ה מיד שאין הדבר פשוט כלל שיוצאים ידי חובת קידוש מדאורייתא בתפילה מפני כמה טעמים.

כ. באה"ל ריש סי' רע"א ד"ה מיד, מפני שאנו מתפללים מנחה בכל יום אחר פלג המנחה א"כ יש תרתי דסתרי כשעושה קידוש מפלג המנחה, ולכן טוב להימנע מזה. וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

כא. עיקר מצות הדלקת נרות הוא במקום אכילה ששם יש גם עונג שבת [וכבוד שבת], סי' רס"ג, י' וסק"ב וסקמ"ה, ונתבארו הדברים בארוכה לקמן בסי' ל"ה סעיף ג'. בעל שאשתו מאושפזת בבית חולים ינהג כדלקמן בסוף הסעיף.

כב. בסי' רס"ג, ח', נחלקו המחבר והרמ"א אם שנים יכולים להדליק ולברך במקום אחד.

ולמעשה, העצה הטובה ביותר במקרה שאין אפשרות להדליק בחדר האוכל, להדליק במקום שהנהלת בית החולים מרשה ולאכול שם כביצה פת, ואין צורך לאכול שם את כל הסעודה אלא רק כביצה [או לכל הפחות כזית] יאכל ליד הנרות, וכן יכולה להדליק פנס במקום שאוכלת (אפשר גם פנס של 'פלאפון') לשם מצות הדלקת נרות, ותוכל לברך על ההדלקה [עי' הע' כ"ה]<sup>2</sup>.

מתקנים להדלקת נרות העומדים במקום צדדי ולא נהנים מהנרות אין בהם מצוה כלל וגורמים ברכה לבטלה לכל המדליק שם ויש למנוע מהתקנת מתקנים כאלו.

המתאשפז בבית חולים [ואשתו מדליקה בביתו נרות] אם יש אור בחדרו ואינו חושש שיכשל בעץ ואבן אינו צריך להדליק כלל, אך אם חשוך בחדרו ידליק ויברך במקום החשוך<sup>3</sup>. אם אין אשתו מדליקה בביתו נרות או שאין לו אשה [גם אם הוריו מדליקים], דינו כנ"ל לגבי מתאשפזת [מלבד מה שאינו מקבל שבת בהדלקת הנרות].

### בגדי שבת בבית חולים

י. מצות לבישת בגדי שבת שייכת גם בבית חולים, ולכן יש ללבוש בגדי שבת כרגיל<sup>4</sup> [אם אין מניעה רפואית].

### שמיעת קידוש מוקדש שאינו יוצא ידי חובה

יא. בחלק מבתי החולים יש מקדש העובר ממחלקה למחלקה ועושה קידוש עבור כל המאושפזים. אמנם, מי שיודע לקדש חייב לקדש בעצמו ולא לצאת ידי חובה

והנה, עיקר מצות הדלקת הנרות הוא דוקא במקום אכילה כמב' בס"י רס"ג, י' ונתבאר לקמן ס"י ל"ה סעיף ג', ולכן הטוב ביותר הוא להדליק נרות במקום שנותנים לו ולאכול שם כביצה פת, ואין צריך לאכול שם את כל סעודתו, אלא כשנוטל ידיו יכוון שרוצה לצאת באמצע הסעודה למקום אחר וילך לאכול כביצה פת ליד הנרות.

כת. ס"י רס"ג, ו' ומ"ב שם ובאה"ל ד"ה בחורים [עיין היטב בסוף דבריו שם].

כט. מצות לבישת בגדי שבת נלמדת ממה שכתוב "וכבדתו", והוא חלק ממצות כבוד שבת [ס"י

סעודה שיש עונג שבת שייך תוספת אורה [רס"ג, ט' ומ"ב שם, ונתבאר כל זה בס"י ל"ה סעיף ו']. יש אפשרות נוספת שתכבה את האור ותדליק אח"כ את הנרות ואח"כ תאמר לאחר שידליק את האור וכיון שהדלקה עושה מצוה א"כ הדליקה כדין ובברכה, אמנם במ"ב [ס"י רס"ג סקמ"ח] מבואר שאף שמעיקר הדין מותר לעשות כן מכל מקום אין יפה לעשות כן.

כז. ע"י ס"י רס"ג, ב' באה"ל ד"ה ואין וסי' רצ"א סק"ב וסי' תרל"ט סקכ"ג שלכתחילה יש לאכול יותר מכביצה פת בסעודת שבת ובדיעבד מספיק כזית.

ממקדש שאינו יוצא ידי חובה בקידוש שעושה<sup>ל</sup>. ולכן, איש או אשה המאושפזים, אם יודעים לקדש יקדשו בעצמם ולא יצאו ידי חובה ממקדש כזה, ואם אינם יודעים לקדש יכולים לשמוע ממנו, ובדיעבד גם אם שמעו ממקדש שאינו יוצא ידי חובה בעצמו יצאו ידי חובה<sup>א</sup>.

### קידוש לחולה שאינו יכול לאכול פת

**יב.** חולה שאינו יכול לאכול כביצה פת או מזונות [אינו יכול לאכול "גלוטן" וכדומה] אבל אוכל סעודה מלאה של בשר דגים פירות וירקות יכול לעשות קידוש על סעודתו ונחשב לקדוש במקום סעודה<sup>ב</sup>, וטוב שישתה רביעית יין נוספת על כוס הקידוש<sup>ג</sup>.

חולה שאינו יכול לאכול כלל או יכול רק לשותות מים וכדומה לא יקדש כלל, וישמע קידוש מאחר אם יש אפשרות לכך<sup>ד</sup>. [אם אין אפשרות לשמוע קידוש מאחר - יאכל בלי קידוש<sup>ה</sup>].

### סעודת שבת בבית חולים

**יג.** לכתחילה יאכל באותו חדר שקידש שם [ובאותו מקום בחדר שהיה בו בקידוש<sup>ו</sup>], ובשעת הדחק אם כיון מתחילה בשעת הקידוש שרוצה לצאת לחדר אחר ולאכול שם יצא ידי חובת קידוש<sup>ז</sup> [ובתנאי שלא יצא מהבית שקידש שם<sup>ח</sup>], אך אם לא כיון דעתו מתחילה לכך לא יצא לחדר אחר, ואם יצא בכל זאת - אם רואה את החדר

הגריש"א זצ"ל.

לה. סי' רפ"ט סק"י.

לו. אם עבר מפינה לפינה בחדר בדיעבד יצא ידי חובה, ואם כיון לכך מתחילה בשעת הקידוש מותר לעבור מפינה לפינה בחדר אף לכתחילה [סי' רע"ג סק"ב].

לז. סי' רע"ג, א' ובאה"ל ד"ה וכן.

לח. המקדש בבית אחד ועבר לבית אחר, אם רואה מקומו הראשון יצא ידי חובה בדיעבד [ובתנאי שאין דרך מפסיקה ביניהם, שאם כן לא יצא ידי חובה אף בדיעבד] ולא יסמוך על זה אלא בשעת הדחק [שם סק"ז], ואם אינו רואה מקומו הראשון לא יצא ידי חובה כלל.

רס"ב, ב' וסק"ה], ולכן גם בבית חולים מצוה ללבוש בגדי שבת כרגיל.

ל. סי' רע"ג סק"כ. ועי' סי' תקפ"ה סק"ה.

לא. שם ובאה"ל ד"ה והוא.

לב. הגריש"א זצ"ל. ונתבאר טעמו בהמועדים כהלכתם סי' ט"ז הע' י"ז.

לג. עיין במ"ב סי' רע"ג סקכ"ה וסקכ"ז ושעה"צ שם סקכ"ט.

לד. ברכ"י סי' ער"ב ושע"ת שם סק"ב וכן משמע במ"ב רצ"ו סק"ז לגבי הבדלה וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' מ' אות כה ובמנח"י ח"ח סי' ל' אות ה ובתשובות והנהגות ח"ב סי' ק"ס וכן מורה



הראשון מתוך החדר השני יצא ידי חובת קידוש בדיעבד ואם אינו רואה לא יצא ידי חובה<sup>ל</sup>.

כמו כן, יש לאכול מיד אחר הקידוש ללא הפסק זמן<sup>ב</sup>.

### נסיעה לבית חולים רחוק כשיש בית חולים קרוב

יד. יולדת שיש לה בית חולים סמוך לביתה ורוצה לנסוע ברכב לבית חולים טוב יותר [או משקיע ומתאמץ יותר] שנמצא רחוק מביתה, אם היא מפחדת ללדת בבית חולים הסמוך לביתה ורוצה דוקא את בית החולים הטוב יותר, מותר לה לנסוע לשם בשבת<sup>א</sup>.

אבל אם רוצה לנסוע לבית חולים השווה מבחינה רפואית לבית החולים שסמוך לביתה, וכל שכן אם רוצה לנסוע לבית חולים פחות טוב מבחינה רפואית, אסור לנהג ישראל להסיע אותה לשם אף אם הבית חולים הרחוק יותר שומרי תומ"צ ויותר מקפידים על כשרות המאכלים וכיוצא בזה, ולא שייך בזה היתר "יתובי דעתא", וכל שכן שאסור לה לנסוע לבית חולים רחוק בשביל להיות ליד ההורים או שאר שיקולי נוחות שאינם שייכים לענין רפואי, ויש להסביר ליולדת את חומרת הנסיעה בשבת שלא בהיתר [אלא אם כן נראה במוחש שיש חשש סכנה אמיתית מרוב פחד שאז מותר כבכל חשש סכנה]<sup>ב</sup>, ועם נהג נכרי מותר לנסוע לבית חולים הרחוק, ובתנאי

כן אם יש חשש שתיטרף דעתו מרוב פחד, ומטעם זה מותר גם כן להתייעץ עם מומחה נוסף או להזמין רופא פרטי אם החולה שיב"ס או היולדת מפחדים בלעדיהם.

מב. יתובי דעתא שייך רק בדברים שיש בהם מעלה רפואית אלא שאין צריכים להם, אבל אין היתר זה שייך בשאר רצונות של חולה, ע"פ המבוי בסי' ש"ו, ט', וכ"כ בערוה"ש שם סק"כ ובאגרו"מ ח"א סי' קל"ב ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' ח' ובקצה"ש סי' קל"ה סק"ה ובתשובות והנהגות ח"ב סי' קע"ז, וראה בשבט הלוי ח"ח סי' פ"ח על חומרת הנסיעה לחינם לבית החולים רחוק, ובספר תורת היולדת פ"ז האריך בזה. אמר הגר"ח ק שליט"א שאם בית חולים אחד שומר תומ"צ והשני אינם שומרי תומ"צ

לט. סי' רע"ג, א'. ובאופן שלא כיון דעתו מתחילה אין להקל אלא בשעת הדחק. שם סק"ז.

מ. המקדש והיתה דעתו לשהות אחר קידוש יותר מזמן קצר [כזמן שצריך להתארגן לסעודה וכו', וי"א עד שתכלה הנאת יין ממעיו] וגם שהה כן, לא יצא ידי חובת קידוש וצריך לחזור ולקדש, אפילו אם נאנס בשהייתו, אך אם היה דעתו לאכול מיד ואח"כ נאנס ושהה איזה זמן אינו חוזר ומקדש. פרטי דיני שהיה בין קדוש לסעודה נתבאר בסי' ל"ז סעיף כ"ג.

מא. מפני "יתובי דעתא" [ליישב דעתו] של חולה שיב"ס התירו דברים מסוימים המסייעים לרפואתו גם אם הם מיותרים. כגון, הדלקת נר ליולדת אף שהמייילדת מסתדרת גם בלי הנר [סי' ש"ל, א' וסק"ג וסי' רע"ח], וגם בחשיב"ס רגיל הדין

שאינן בו איסור תחומין שאז יש איסור גם לישראל<sup>מ</sup>, ויצטרף אליהם מלוה ישראל המביין ברפואה, ועיין עוד בהערות! <sup>מד</sup>.

אם נוסעת בלילה או בבוקר, יתכן שאפשר בדוחק להקל ע"י נהג ישראל אם אומרת שלא תאכל בבית החולים הקרוב מפני שהאוכל שם אינו כשר, וכיום בהרבה בתי חולים יש אוכל מבושל חם וכשר גם למי שמגיע באמצע שבת מארגוני חסד, ואם כן אין להקל כלל<sup>מ</sup>.

ודע, שכל סעיף זה אמור כאשר נצרך לנהג ישראל [אם אין נהג נכרי או שיש חשש שהנהג הנכרי יסע לאט יותר], אבל אם יש נהג נכרי בכל מקרה יסע רק עמו, וכנ"ל בסי' ל"א סעיף י"א.

- לגבי אופן הנסיעה המועדף - עיין לעיל סעיף ג'.

סי' שכ"ה סקמ"א וסקמ"ב וסי' ת"ד סק"ז.

מד. אין איסור בנסיעה ברכב שנוהג בו נכרי כמבואר באגרו"מ [ח"א סי' קל"ב] וכן דעת הגריש"א זצ"ל, אלא שהם דיברו על רכבת וצריך לברר לגבי רכב רגיל אם הנוסע אינו מגביר את הבערת המנוע, ואולי באמבולנס שהוא גדול אין לזה משמעות. ודע, שבמשך השנים נוספו תוספות שונות הגורמות חילולו שבת לנוסע [כגון, כיבוי מנורה בסגירת הדלת, צפצוף למי שלא חגר חגורת בטיחות] ולכן יש לברר את המצב מדי פעם [וכן יש לברר אצל מורה הוראה באלו פעולות יש איסורים דאורי' שזה חמור יותר], וההיתר רק לומר לנכרי ולא לעשות איסורים [אפי' דרבנן] בידיים.

מה. בסי' שכ"ח סקל"ט כתב המ"ב כמה טעמים להעדיף לשחוט לחולה בהמה בשבת מלהאכילו נבילה, ולטעם שהחולה קץ בנבילה ויסתכן א"כ גם כאן יש מקום להתיר להסיעו לבית חולים שיאכל שם אם אומרת שבבית חולים הקרוב יותר לא תאכל מפני שאינו כשר, אך אם נוסעת בשעות היום המאוחרות ובכל מקרה לא תספיק לאכול בשבת לא שייך ההיתר, אמנם לטעם שבנבילה יש איסור בכל כזית וכזית ובשחיטה

א"כ ודאי מותר לנסוע אל הבית חולים שומר תומ"צ אפילו עם נהג ישראל מכיון שודאי יש יתובי דעתא ללדת במקום שמנוהל ע"י שומר תומ"צ שהרי החילוניים יכולים גם להרוג [או לסכן את היולדת] מכל מיני שיקולים שונים [חיסכון כספי או לשם למידה והתנסות], אמנם הגריש"א אלישיב זצ"ל לא הסכים לזה כיון שהרופאים מוחזקים לעבוד כנדרש ואין חשש כ"כ שיזלזלו בטיפול באדם והרי בכל יום מסכימים להיות מטופלים אצל רופאים שאינם שומרי תומ"צ. [וע"י קוב"ש כתובות אות יג לגבי נסיעה לצד אחר שקרוב יותר].

מג. כמב' לעיל סימן ל"א סעיף י"ב שע"י נכרי מקילים גם ליתובי דעתא שאינו ענין רפואי וכמבואר בסי' ש"ו, ט' וסקמ"א. ולכן, הנוסע עם נהג נכרי ממודיעין עילית או מבית שמש או מביתר עילית לכיוון בני ברק מותר לו לעבור ליד ביה"ח תל השומר ולהמשיך למעייני הישועה, ואין בזה איסור תחומין לחולה ולמלוה כיון שנכנס לעיר בהיתר וכמב' בסי' ת"ז, ב' [עיין בהערה קודמת אם מותר ע"י נהג ישראל], אבל אסור לנסוע מבני ברק לבי"ח לניאדו בנתניה אפי' ע"י נכרי כיון שיוצא מחוץ ל"ב מיל, ויש אומרים שיש בזה איסור דאורייתא - ע"י מ"ב

## לקחת חפצים לבית החולים

**טו.** אם צריך לנסוע מחוץ לתחום, מותר ללבוש את כל הבגדים כרגיל<sup>טו</sup>, אבל אסור לקחת שום חפץ שאין חשש סכנת נפשות בהעדרו, גם אם הנהג נכרי, מפני דין "שביתת כלים"<sup>טו</sup>.

במקרה של צורך גדול<sup>טז</sup>, אפשר להפקיר<sup>טז</sup> מערב שבת את החפצים שצריך להם ויכוון שלא לזכות בהם, ובאופן זה יוכל לקחתם מחוץ לתחום<sup>טז</sup>.

[כשנוסע בתוך התחום מותר לקחת איתו חפצים שאינם מוסיפים להבערת המנוע, ובדרך כלל חפצים רגילים אינם מוסיפים, ובפרט באמבולנס שהוא גדול].

אסור להביא כרטיס קופת חולים או סבון מוצק מפני שהם מוקצה<sup>טז</sup>, והרי אין בהם פיקוח נפש.

מז. סי' שצ"ז, ג'.

מח. אבל בלי צורך גדול, אין כדאי להיכנס להיתר זה שהוא הרבה פעמים בחשש של הערמה [מלבד ענין חשד, עי' סי' רמ"ו סקי"ד, ואמנם לא גזרו בזה]. ולכן, רק לחפצים שיש בהם צורך גדול אפשר לעשות כן.

מט. לכתחילה בפני שלושה, ולפחות בפני אחד [עי' שו"ע חו"מ סי' רע"ג, ז' ומשנ"ב סי' רמ"ו סקט"ו].

נ. ע"פ סי' ת"א, א' שחפצי הפקר אינם קונים שביתה. ועי' כע"ז באגרו"מ [או"ח ח"ה סי' ל'] ובתורת היולדת [פ"ב].

נא. כרטיסים המשמשים אמצעי תשלום אינם נחשבים כלי וכנ"ל בסי' כ"ג הע' ל'.

סבון מוצק נחשב מוקצה מחמת גופו כיון שאינו 'כלי' שהרי משתמשים בו והוא מתכלה בשימוש [שש"כ פ"כ הע' מ"ד בשם האגרו"מ ובשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שלמי יהודה פ"ט אות ג בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ונתבאר לעיל סי' כ"ג הע' ל"ב].

יש רק איסור אחד א"כ אין לנסוע בכל מקרה שבנסיעה יש הרבה הרבה יותר איסורים מבאכילת נבילות, והאריך בזה בתורת היולדת שם [וטעם הותרה לא נפסק להלכה כמש"כ בב"י סעיף י"ד], ולכן עדיף תמיד שהנהג יהיה נכרי והמלוה הרפואי יהיה ישראלי.

מו. בסי' שצ"ז, ג' כתבו המג"א והמ"ב שמשום איסור שביתת כלים אסור לצאת בבגדים ששבתו במקום מסוים ואפילו לבוש בהם, אמנם הורו הפוסקים שאין לאסור נסיעה בבגדים שלבוש בהם - ואין צריך להשתדל למעט במגבעת או מעיל וכדומה, או מפני שבפיקו"נ הותרו גם כליו של אדם [הגרש"ז א"צ"ל בשש"כ פ"מ הע' קס"ב והמנח"י ח"ט סי' ל"ז, וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א בתורת היולדת עמ' לה], או מפני שהבגד טפל לאדם [הגרי"ש א"צ"ל, ודברי המ"ב הנ"ל יתבארו לשיטתו ע"פ מה שביאר הגר"ח פ"פ שיינברג זצ"ל בספר תורת היולדת עמ' מג דמיירי שרוצה להעביר את הבגדים ממקום למקום אלא שלבוש בהם שאז אין איסור הוצאה אבל יש איסור תחומין שאז אין הבגדים בטלים לאדם ביחס להוצאתם מחוץ לתחום].

תעודת זהות אינה מוקצה<sup>נב</sup>, וכן דפים של מעקב הריון ותוצאות בדיקת אולטרה סאונד וכדו' אינם מוקצה.

## הקבלה לבית החולים

פז. בדבר אמירת פרטים מזהים בקבלה עיין בסעיף י"ט.

המדבקות שבגליון האישפוז הם כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלם לצורך גופו, ולכן מותר לטלטלם למחלקה לצורך השימוש בהם<sup>נז</sup>. ואפשר שמדבקות בבית חולים אינם מוקצה כלל<sup>נד</sup>.

הדבקת מדבקות או סרט אישפוז אסורה משום תופר, אבל בצמיד האישפוז המקובל אין איסור תופר כיון שהוא רק נתפס ומהודק חזק [כמו "אזיקונים" שאין בהם תופר משום שאינם תפורים אלא רק תפוסים ומהודקים]<sup>נה</sup>.

עשיית "פתח־וריד" קבוע [מתקן קבוע להוצאת והכנסת דם, מקובל להכניסו בזרוע של כל מתאשפז מיד עם האישפוז], אסורה מדאורייתא. ומלכתחילה, אם יש אפשרות [כגון שמתאשפז סמוך לצאת השבת ואין צורך עכשיו בבדיקת דם או בהכנסת עירוי] עדיף להכניס את המתקן בזרוע רק במוצ"ש<sup>נו</sup>, אך המאושפז לא יתנגד בשום אופן להכנסת המתקן.

תופר. וכע"ז בשש"כ פ"מ ס"ב ובהע' פ"ב בשם הגריש"א זצ"ל. בתי חולים שצמידי האישפוז מחוברים ברביעיות וצריך להפרידם, עיין בסי' י"ב סעיף ט"ז שתלוי בשיטות הגרש"ז אויערבך זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל אם יש איסור מחתך כשחותך במקום שקל לחתוך, ודינם כהפרדת גביע לבן זה מזה וכפתיחת פקק של בקבוק פלסטיק.

נו. אם מתאשפז באמצע השבת יתכן להקל לחולה שיב"ס מפני שמניעת צער מחולה כזה היא חלק מן הריפוי, וכעין היתר כיבוי נר לחשיב"ס בכדי שיש [בסי' רע"ח]. וטעם האיסור כיון שעושה פתח להוציא ולהכניס [וזה אסור מדאורייתא] וגם מוציא דם [וזה אסור מדרבנן], עי' סי' שכ"ח, כ"ח וסק"צ ובאה"ל ד"ה כדי וסי' שט"ז סק"ל.

נב. בזמנינו יש בתעודת זהות פרטים רבים כמו תמונה ותאריכים ואין אדם נמנע מלעיין בהם אם יש לו צורך להיזכר בפרט מסוים, כי ההקפדה רק שהתעודה לא תאבד, אבל אין הקפדה כלל שלא לעיין בהם כשיש צורך, והדבר מצוי מאוד. נג. ומותר להדביקם בשבת, שהידיעה מוכרחת לטיפול מתאים.

נד. עיין לקמן בסעיף כ"ו שכלים המשמשים להצלת נפשות אינם מוקצה בבית חולים, ויש להסתפק אם מדבקות גם כן נכללים בזה, או שאינם משמשים להצלת נפשות באופן ישיר ולכן יש לדון אותם כשאר מדבקות.

נה. נשמת אברהם מהדרו"ב סי' ש"מ אות ח 2 בשם הגריש"א זצ"ל, וכן דעת הגריש"א זצ"ל והגרנ"ק זצ"ל לגבי אזיקונים שאין בהם איסור

## התייעצות עם רופא נוסף

יז. חולה שיש בו סכנה או יולדת הרוצים להתייעץ עם אדם שמבין יותר בנושא הרפואי, או רוצים לקרוא לרופא פרטי ומפחדים ללדת או לגשת לטיפול בלי התייעצות עם הרופא הפרטי, מותר להם לעשות כן בשבת, אפילו אם יש רופא אחר שיודע לבצע את הטיפול הנצרך היטב<sup>17</sup>.

## דלת הנפתחת באמצעות עין אלקטרונית

יח. אסור להיכנס לבית חולים שדלתותיו נפתחות על ידי עין אלקטרונית [מלבד במקום סכנה]<sup>18</sup>, ומותר ללכת אחרי נכרי<sup>19</sup> שנכנס לבית חולים ולהיכנס מיד אחריו כשהדלתות כבר פתוחות [ולא יכנס אחרי שהנכרי כבר נכנס אף אם עדיין לא נסגרו הדלתות]<sup>20</sup>, ובתנאי שהנכרי לא התכוון לפתוח את הדלת גם בשביל הישראל<sup>21</sup>. וכך מותר להיכנס במקום שנעלו את הדלתות במצב שנשארות פתוחות כל השבת, ואפילו אם כשנכנס "נקלט" על ידי העין ואף לפעמים הדלת זזה מעט<sup>22</sup>.

ס. מצד הנאה ממעשה נכרי אין לאסור כיון שהנכרי עשה המעשה עבור עצמו [סי' שכ"ה, י', י"א]. ומצד מה "שנקלט" ע"י העין ג"כ אין לאסור כיון שאין לו מזה שום הנאה [אלא א"כ הנכרי כבר עבר והוא נכנס ומונע את סגירת הדלת ע"י שנקלט ע"י העין שאז אסור כיון שמבטל את המנגנון הסוגר את הדלת, וגם יש בזה חשש מצוי שרגע לפני שיכנס יתחילו הדלתות להיסגר והוא יגרום בכניסתו לפתיחתם] וא"כ אין לזה שם מלאכה כלל, מפני שאין שייכות בין הליכתו לתוצאה וכמבואר לקמן סעיף כ"ג, וגם שמא ירבה בשביל הישראל לא שייך כאן שזה כהדלקת נר דנר לאחד נר למאה - סי' רע"ו סק"ח וסק"ט.

סא. שם סק"ז, שנכרי שעשה מלאכה עבורו ועבור ישראל אסור ליהנות ממנה. ועיי"ש בבאה"ל ד"ה ואם שאין מוחזין ביד המיקל.

סב. כמבואר לקמן סעיף כ"ג, עיין שם.

נז. כדי ליישב דעתו של החולה. בדיני יתובי דעתא בחולה וביולדת עיין לעיל בסעיף י"ד ובסימן ל"א סעיף י"ב.

נח. אגרו"מ יו"ד ח"א סי' קע"ג, שבט הלוי ח"ט סי' ס"ח, ס"ט.

נט. אחרי יהודי יש בזה איסור מעשה שבת ואף שהוא רק הסרת הדלת ולא הנאה ישירה, ורק אם יש אפשרות להיכנס בדרך אחרת בלי חילול שבת אפשר להקל, וכעין זה שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל לגבי פתיחת פקקים של בקבוק באיסור שאף שהוא רק הסרת הפקק יש בזה איסור מעשה שבת אלא אם כן היה יכול לפתוח בהיתר ופתח באיסור שאז יש להקל. ומבואר כן בשו"ע סי' שכ"ה סעיף י' ובשו"ע ובמ"ב סוף סי' תקי"ח. [אם עשה בשוגג אפשר להקל בשעת הצורך כמב' בסי' שי"ח סק"ז, אלא שקשה מאוד לשער על כל אחד האם הוא שוגג או מזיד, ולכן למעשה אין לסמוך על זה].

## רופא המחלל שבת שלא לצורך עבור החולה, ודוגמאות

**יז.** יולדת שהולכת לישון בליל ש"ק ויודעת שאם לא תבוא בזמן המיועד להניק יתקשרו אל המחלקה כדי שהאחיות שם יעירו אותה [כפי המקובל כיום בכמה בתי חולים, בעוה"ר], אינה חייבת לכוון שעון מעורר כדי להגיע בזמן להניק, שהרי אפשר ללכת אליה ולהעיר אותה ואין צורך להתקשר, ומכל מקום יש בזה איזו מידת חסידות למנוע את האחות מלחלל שבת<sup>15</sup>.

וכן חולה יכול לבקש מאחות שתביא לו תרופה [כאשר אין בזה איסור רפואה בשבת - אם הוא חשאיב"ס או חשיב"ס] אף שיודע שהיא תפתח את התרופה באופן האסור [כגון, קריעת אותיות] כשיש אפשרות לפותחה באופן המותר [ויאמר לה לפתוח באופן המותר].

אמירת פרטים מזהים לפקידת הקבלה אסור משום "לפני עיור"<sup>16</sup>, אך במקום שלא יטפלו בחולה בלי מסירת הפרטים מותר ככל דבר הנדחה מפני פיקוח נפש.

## ציאה מחדר תינוקות כאשר יהודי רושם זאת

**כ.** בית חולים שקבע לעצמו כלל, שכאשר היולדת יוצאת עם התינוק מחדרי התינוקות רושם אותה יהודי [שם ותעודת זהות וכיוצא בזה] או שצריך להעביר כרטיס מגנטי בשביל לפתוח את הדלת, אסור לצאת מחדר התינוקות בשבת אלא תניק דוקא שם<sup>17</sup>, ואם אינה יכולה להניק שם תאמר לנכרי להוציא ואם אין נכרי תאמר שיתנו לו תחליף חלב ולא תוציאנו מן התינוקיה כל השבת<sup>18</sup>.

בלי לענות ישאל למורה הוראה כיצד לנהוג.  
**סה.** הגר"ש אלישיב זצ"ל, כיון שבמקרה זה הוא הגורם הישיר לחילול שבת כשיוצא מהתינוקיה עם התינוק בידו וגם הרי צריך להראות את המספר כדי שירשמו, וכל זה הוא ממש לפני עיור שגורם לישראל לחטוא רח"ל, ובפרט שבסתר ליבו ג"כ ניחא ליה בכך שזה יתר זהירות שלא יתחלפו התינוקות ולא יחטפו תינוקות, אף שהסיכון הוא רחוק מאוד מאוד ואינו בכלל היתר סכנת נפשות.

**סו.** אין היתר לעבור על איסור כדי להניק שכיום יש תחליפי חלב טובים וכמו שנכתוב לקמן [סי' ל"ג סעיף ז'], ולכן אין מוגדר סכנה אם לא יינק

סג. הגר"ש אלישיב זצ"ל, כיון שאין לפני עיור באדם הפועל כשורה ולא גורם סיבה לחילוני לחטוא והם יכולים ללכת אליה ולהעיר אותה ומה שבחרו להתקשר למחלקה או לטלפון שנמצא לידה אינו נחשב ללפני עיור שהיולדת לא גרמה להם להתקשר. [עיי' בקובץ תשובות ח"א סי' מ"ד מש"כ בשם המהרי"ל דיסקין לגבי הטענה שמחאות על חילול שבת גורמות לחילול שבת גדול משום שמגיעים שוטרים וצלמים ברכב והוי לפני עיור].

**סד.** ראה לקמן הערות ס"ה ו-ס"ח. והמתאשפז במקרה שודאי אינו פיקוח נפש יאמר שאינו רוצה לענות על השאלות, ואם לא מקבלים אותו

[יש לדעת שכך המצב במקומות מסוימים!].

## אמירה לחילוני לחלל שבת שלא לצורך פיקו"נ

**כא.** אסור לומר לאחות חילונית לבצע פעולות הכרוכות בחילול שבת<sup>כא</sup>.

## כיבוי אור עבור חולה שרוצה לישון

**כב.** מותר לכבות אור עבור חולה שיש בו סכנה ועייף ורוצה לישון, אם אין שום אפשרות להעבירו לחדר אחר חשוך<sup>כב</sup>, ואם יש נכרים בסביבה יאמר לנכרי לכבות את האור והוא לא יכבה<sup>כב</sup>.

## הליכה במקום שמותקנת מצלמת וידאו

**כג.** בית חולים שיש בו מצלמת וידאו המתעדת את הנכנסים והיוצאים [והוא הדין לעובר ליד בנקים וחנויות כלי כסף שבדרך כלל יש בהם מצלמה לכיוון הרחוב], מותר להיכנס ולצאת ללא חשש ואף שודאי מוסרט<sup>כג</sup>, אמנם במקום שנהנה ממה שמוסרט אסור לעבור במקום המצלמה [לרוב הפוסקים], ולכן אם נמצא במקום שיש

סט. סי' רע"ח ומ"ב שם.

ע. כן דעת הרמ"א בסי' שכ"ח סעיף י"ז [והמחבר שם חולק על כך].

עא. מעשה שמוכח שנעשה לשם מטרה מסויימת ואין לו שום שייכות לתוצאה עקיפה אינו בכלל איסור פס"ר וכמש"כ הר"ן בשבת לח. לגבי כיסוי קדירה בכיסוי הרגיל שלה והמ"ב הוסיף בסי' רנ"ז סקי"ד שה"ה אף לכסותה בבגד מותר כיון שברור שכוונתו לכיסוי הקדירה כדי לשומרה מלכלוך. וכן משמע בתוס' בביצה לג. ד"ה מלמטה לגבי הנחת חביות זה על גבי זה והביאם הבאה"ל בסי' שט"ו, ו' ד"ה לא [וכעין מש"כ הרשב"א בשבת דף קו: לגבי נעילת דלת לסגירת ביתו והצבי ג"כ ניצוד בתוכו]. וביארנו בהרחבה ראיות לדין זה וההשלכות המעשיות הרבות בסי' מ"א סי"ט.

ולכן מותר ללכת במקום שהוא ודאי מוסרט כשאין לו שום הגנה מזה. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכ"כ בשבה"ל ח"י סי' ס'. [והוראה על פי

ווגם פשוט שהפסקה בהנקה ליום אחד אינו סכנת נפשות] ואם נכרי רושם מותר כיון שהקטן נחשב כחולה שאיב"ס.

סז. בבית החולים "שיבא" בתל השומר יש רישום או העברת כרטיס ביציאה, ומהנהלת בית החולים נמסר שיש אפשרות לשומרי תומ"צ לצאת בלי רישום ובלי כרטיס בליווי אחות ומי שהתאשפז לפני שבת יכול לקבל מפתח בקבלה, ויש להקפיד מאוד על כך ואם מתאשפז בשבת ואינו יכול לקבל מפתח יש לדרוש מאחות שתלוהו.

סח. זהו לפני עיור ממש הגורם לה לעשות דבר שלא היתה עושה בלעדיו ואסור, ואף שיכולה לעשות הפעולה גם בלי בקשתו, מכל מקום יש לדמותו ל"תרי עברי דנהרא" [הושטת יין לנזיר שנמצא מן העבר השני של הנהר] כיון שלא היתה עושה את הפעולה ללא בקשת השומר תומ"צ. כן כתב הפמ"ג בסי' ש"ז במ"ז סוסק"א. ובקה"י ח"ב סי' ז' הוכיח דין זה ממכה בנו הגדול עובר משום לפני עיור, עיי"ש.

מוקד ובו מביטים במסך ורואים אם יש צורך לבוא או לקרוא לרופא וכדומה יש להזהר שלא לעבור מול המצלמה [או לכסותה בכיסוי]”<sup>ב</sup>.

## שמירה על קדירת בשר ועל יין הקידוש

**בד.** מותר להניח בערב שבת קדירה ולהדביק את המכסה לגוף הקדירה [ולכתחילה יש להדביקה אם יש בה בשר טוב משום בשר שנתעלם מן העין, ואם לא הדביק אין המאכל נאסר בדיעבד<sup>ג</sup>], ובשבת יקרע את הדבק באמצע [אך לא יפרידנו מן הקדירה]<sup>ד</sup>.

מאושפז בבית חולים שמביא איתו יין ויש שם מאושפזים ועובדים נכרים וחילונים, יכול להשאיר את הבקבוק סגור בפקק [אפילו אינו חתום] בחדר ולצאת למשך זמן

אינו יודע מי הבעלים וירא מכל אחד העובר שם, א”כ דינו כבעלים יוצא ונכנס שם תדיר שמותר [אלא א”כ בלילה אין שם אנשים כלל, וע”ע שם סוף סי’ ק”ל], ואין לחוש שהנכרי בדק מי הבעלים וראה שאינו שם דכולי האי לא חיישינן, ואם לא עוברים שם הרי יכול לקחת בלי להחליף כי הסיכוי שימצאו אותו נמוך מאוד. ומכל מקום שמעתי מהגרי”ש אלישיב זצ”ל שלכתחילה אין לסמוך על זה אלא ידביק הקדירה או יעשה סימן בבשר. [החשש מבעלי חיים שהחליפו המבואר ביו”ד סי’ ס”ג אינו שייך כשהקדירות מכוסות].

עד. מותר לקרוע את הדבק בכדי להגיע לאוכל, ונאמרו בזה כמה טעמים - עי’ מש”כ בסי’ י”ג הע’ י”ג, ואחד מן הטעמים מבואר בבאה”ל סי’ שי”ד, ח’ ד”ה חותלות שבדבר שלא שייך בו קורע על מנת לתפור לא גזרו בו חכמים ומותר לקרוע אם אינו ע”מ לתפור, ולכן אין להסיר ולהפריד את המדבקה מן הקדירה שבזה ודאי שייך להסיר ע”מ להדביק במקום אחר, ואף אם הוא עצמו אינו מעונין להדביק במקום אחר, מ”מ איסורא דרבנן איכא כי שייך בעולם שיפרידו מדבקה על מנת להדביקו במקום אחר.

כלל זה במקרים אחרים שמעתי מהגרח”ק שליט”א ומהגרנ”ק זצ”ל].

**עב.** אם נהנה מן המלאכה האסורה ודאי אסור כיון שהנאתו מחשיבה את התוצאה האסורה, ובאופן שנהנה אסור לעבור ליד המצלמה גם אם אינו מכוין כדי שיראוהו ככל פס”ר שאסור שמעשה הליכה ליד מצלמת ההסרטה הוא איסור כותב, וכן דעת הגרש”ז אויערבך זצ”ל והגרי”ש אלישיב זצ”ל [אלא שאם אין מסך כלל ס”ל שאין לזה שם כתיבה] והגר”ש ואזנר זצ”ל והגרנ”ק זצ”ל, ועיין עוד בשבט הלוי ח”י סי’ ס’. ולכן, בעיר ירושלים העתיקה שההולך רוצה להיות מצולם וכן מצלמות שמותקנות אצל אנשים לשמירה אסור למי שנהנה מן המצלמה לעבור לידה אם יש מסך.

**עג.** אם הבשר משובח יש לחשוש שנכרי החליפו, ואף שבדיעבד שרי כיון שיש שם נכנסים ויוצאים כמבוי ביו”ד סי’ קי”ח, ז’, מכל מקום לכתחילה יש להדביק או לעשות סימן בבשר. ואם הבשר רגיל ופשוט אין לחוש שהנכרי החליפו כדי להכשיל הישראל. שם סעיף ב’ וסעי’ י’, ומוכח כן בע”ז לד’: במעשה דארבא דמורי”סא. ואמנם יש טעם להקל בזה אף לכתחילה כיון שהנכרי



קצר. אבל אם יוצא לזמן ארוך, חייב לקחת איתו את הבקבוק או לנועלו במקום שמור. ובדיעבד, אם לא עשה כן, היין מותר<sup>ע</sup>. ואם השאיר בקבוק פתוח, היין נאסר<sup>ע</sup>.

### סיר חמין ציבורי המחולק הינם

**כה.** מותר לקחת חמין [”טשולנט”] מסירים הנמצאים על האש מער”ש אם נשאר במקום שהניחם שם ואין לחוש לבשר שנתעלם מן העין שאסור באכילה<sup>ע</sup>.

וראוי לנועול את הסירים עד זמן הסעודה מפני שלפעמים יש נכרים או מומרים חילונים שלוקחים בכלים שאינם כשרים, וכן עלולים להיכשל באיסור מגיס או חזרה באיסור [אם המומר החילוני לקח מאכל מקדירה שעל האש, הרבה פעמים אין המאכל נאסר באיסור מעשה שבת מפני שאם הוא לא יודע שאסור לעשות כן, הרי הוא נחשב שוגג, ובמקום הצורך אין האוכל נאסר במעשה שבת<sup>ע</sup>].

יראה אותם כמבו’ בש”ך שם סי’ קכ”ח סקי”א שרק אם הנכרי יודע שהישראל לא מרשה להזיז את הבקבוק ונתפס עליו כגנב אז מועיל מה שהנכרי חושש להיות נתפס עליו כגנב. ועי’ יו”ד סי’ קכ”ט, א’ וסי’ קי”ח, י’.

עז. כיון שאין ענין לנכרי להחליף כי הרי יכול לקחת בלי להחליף, וכשאין הנכרי נהנה בחליפיו אין לחוש לבשר שנתעלם מן העין, יו”ד סי’ קי”ח, י’ [ובעלי חיים אינם יכולים לקחת מן הסיר אם הוא מכוסה במכסה].

עח. מצד חזרה באיסור אין המאכל נאסר לאחרים בחזרה בשוגג כיון שהמאכל היה מבושל כל צרכו - סי’ רנ”ג סקל”ה, ומצד מגיס, במקום הצורך כשאין מאכל אחר אפשר לסמוך על הדעה המקילה לאכול בשבת כשנעשה בשוגג - סי’ שי”ח סק”ז. [ועי’ סי’ שכ”ה סקס”ב מהו מקום הצורך].

סתם כלים אינם בני יומם [יו”ד סי’ קכ”ב, ו’], ולכן גם אם נכרי או מומר חילוני הכניס כלים שלו לתוך הקדירה אין המאכל נאסר, אלא אם כן יודע שהכלי בן יומו ואז אין בקדירה ששים כנגד החלק בכף שנכנס לקדירה המאכל נאסר.

עה. במקומות כאלו יש שני חששות, האחד מעובדי הנקיון הנכרים שיכולים להזיז את הבקבוק, אבל טלטול בקבוק סגור אינו אוסר את היין וכמו שביארנו בהשולחן כהלכתו סי’ י”ד סעי’ ג’, והשני, מהמאושפזים הנכרים והמומרים ומהאחיות הנכריות והמומרות. ולמעשה הבאנו בהשולחן כהלכתו שם סעיף י”ח וסעיף כ”א שלזמן קצר מותר לצאת אפי’ לכתחילה כשיוצא ונכנס מדי פעם, ולזמן ארוך אסור לכתחילה ומותר בדיעבד, ובפרט שרבים מהלכים שם ודאי מותר בדיעבד כמבו’ ביו”ד סי’ קי”ח, ז’. וביחס למנקות, כיון שהם מטלטלות בקבוק סגור ופחותות לפותחו [עי’ ש”ך שם סי’ קכ”ט סק”ד] מותר בדיעבד. ואפי’ אמר שהולך לזמן ארוך גם כן מותר בדיעבד מפני שהמקום מעבר לרבים היוצאים ונכנסים מדי פעם ויש פחד לפתוח בקבוקים של מאושפזים אחרים.

עז. מפני שאין העובדי נקיון חוששים להזיז את הבקבוק מצד לצד, והרבה פעמים גם שאר המאושפזים אינם חוששים אם הבקבוק נמצא במקום גלוי [על השיש וכדומה] וא”כ אין מועיל יוצא ונכנס ככה”ג כי אינם חוששים אם ישראל

הרוצה לקחת אוכל מקדירה המונחת על האש יטול את הקדירה מהאש בכוונה להחזיר אח"כ [ואם הקדירה מונחת על פלטה שעל האש יזיז את הקדירה שלא תעמוד כנגד האש אלא קרוב לאש במקום שמחמם לחום שהיד סולדת בו] ויקח מהקדירה בעודה בידו ויחזיר, ובתנאי שהאש גרופה וקטומה, ואם המאכל לח גם בתנאי שלא הצטנן. והחזו"א מתיר לקחת בזהירות מהקדירה המונחת על גבי האש אם אין אפשרות להסיר ולהחזיר<sup>פ</sup>.

### מוקצה בתרופות וכלי הצלת נפשות שבבית חולים

**כו.** תרופות אינן מוקצה בבית חולים. וכן כלים המשמשים להצלת נפשות אינם מוקצה בבית חולים<sup>פ</sup>.

### נתינת שכר שבת לרופא

**כז.** רופא העובד בשבת מותר לו לקחת שכר על עבודתו<sup>פ</sup>.

### ביקור חולה

**כח.** מותר לבקר חולה בשבת, ובתנאי שאינו מכוון ללכת דוקא בשבת אלא הולך גם ביום חול וגם בשבת או אם בימות החול אין לו אפשרות לבקר<sup>פ</sup>.

היוצא מחוץ לעיר יבדוק היטב אם יש עירוב בדרך, שאם לא - עליו להזהר מאוד שלא להכשל בהוצאה, וגם מי שאינו מטלטל בכל מקרה עלול להכשל בדברים

נחשבים ככלי שמלאכתו להיתר ביו"ט שני שאפשר שיצטרך להם ביו"ט. וע"ע שעה"צ סי' ש"ח סק"ג. וביארתי דין זה בסי' ל"א הע' נ"א.

פא. סי' ש"ו סק"ד, משום שנחשב שכר מצוה. ובספר זכרון להגר"י הוטנר זצ"ל הביא בשם הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל שהתיר משום שאם לא נתיר להם לקחת שכר לא יבואו לרפא פעם נוספת. [ועיין בדרור יקרא עמ' רמט מש"כ הגרא"ז מלצר זצ"ל, וע"ע בתשובות והנהגות ח"ב סי' קצ"ב שפעמים שיש לגדור בזה].

פב. סי' רפ"ז, א' ומשנ"ב ובאה"ל שם.

עט. בפרטי הדין עי' לעיל סי' ג' סעי' ט"ז וסי' א' סעי' ל'.

פ. אף שנפסק שדחוייה שבת מפני פיקו"נ ולא הותרה [ב"י סי' שכ"ח סי"ד, ועי' מ"ב שם סק"ט], מכל מקום בבית חולים שמשמשים תדיר בתרופות ובכלים המשמשים להצלת נפשות א"כ דינם כסכנין של מילה לפני המילה שאף שבעצם הוא מוקצה ורק מותר למול כי מילה דוחה שבת הרי קודם המילה אינו מוקצה [עיין יו"ד סי' רס"ו ומ"ב סי' ש"י סקט"ו], וכן מבו' במג"א סי' תקכ"ו סקי"ד שכתב שכלי קבורה

שרגילים להקל במקומות שיש עירוב<sup>פ</sup>. כמו כן, מי שרגיל לטלטל בתוך העיר צריך למשמש בבגדיו לפני שיוצא מן העירוב<sup>פ</sup>.

### הנאה מדבר שנעשה בשבת באיסור

**כט.** יהודי העושה מלאכה בשבת, אם במזיד אסור לו ולאחרים ליהנות מן המלאכה אף אם המלאכה מדרבנן וולו עצמו אסור ליהנות מהמלאכה לעולם אם המלאכה דאורייתא]. ואם בשוגג, אם המלאכה דאורייתא אסור לו ולאחרים ליהנות מזה בשבת [ובמוצ"ש<sup>ה</sup>, ראה הערה] ובמקום הצורך [שקשה להסתדר בלי המלאכה הנעשית באיסור] אפשר להקל, ואם המלאכה דרבנן מותר לו ולאחרים ליהנות מן המלאכה<sup>פ</sup>. עוד בדיני מעשה שבת, ובדין מעשה שבת במחלוקת הפוסקים, ראה בסוף סי' מ"א.

### שיחרור מבית חולים בשבת

ל. חולה שהשתחרר מבית חולים בשבת, וכן מי שהלך ל"מיון" והוחלט שלא לאשפז אותו, אסור לחלל עליו שבת בשום אופן. ולכן, אסור לחולה למסור מידע או לענות על שאלות לרופא הכותב [באיסור גמור!] מכתב שחרור וכל כיוצא בזה.

לו. ויש אומרים שדינו כישראל רגיל ולא כגוי כיון שלא חיישינן כ"כ שיאמר לו לעשות מלאכות אסורות משום שידע שהוא יהודי [שו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' ל"ט ושו"ת אז נדברו ח"ה סי' י"ד]. ולמעשה, הורו הגרשז"א זצ"ל הגריש"א זצ"ל שמעיקר הדין דינו כשאר ישראל ואפשר להקל שלא להמתין בכדי שיעשו, אך במקום שיש חילול ה' [כשהחילונים יודעים ששומרי תומ"צ נהנים ממעשיהם מיד במוצ"ש] אסור ליהנות עד זמן בכדי שיעשו, ובפרט בימינו שיש מלחמה ציבורית על שמירת השבת. ואם המומר עשה את המלאכה עבור ישראל אחר, לסוברים שדינו כנכרי אסור ליהנות מן המלאכה לעולם כמש"כ במג"א סי' שכ"ה סק"ב, וכ"כ החת"ס בתשובה סי' נ' ובקה"י בליקוטים ח"ב סי' ז'.

פו. סי' שי"ח, א' ומ"ב שם.

פג. כגון, כיפה מתחת הכובע כשהכובע אינו מהודק לראשו ויכול לעוף, שעון יד רגיל [לרוב הפוסקים], אבן שבנעל אם מפריעה לו, כיסוי ניילון על הכובע מפני הגשם, אבנט "גרטל" שאינו שימושי לבגד.

פד. סי' רנ"ב סק"ו.

פה. לא גזרו בישראל שימתין במוצ"ש בכדי שיעשה [סי' שי"ח סק"ה] משום שאין בו חשש שיעשה כן פעם אחרת בשבילו שאין אדם חוטא ולא לו וגם הישראל לא יאמר לו בפעם אחרת שיעשה מלאכה כי לפני עור חמור בעיני האנשים. אך בישראל חילוני יש שאמרו שיש להמתין עד זמן שיוכל לעשות את המלאכה במוצ"ש [שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' מ"ח וכן דעת הגרנ"ק זצ"ל] כיון שיש חשש שיעשה עבורו פעם אחרת שבמומר לא שייך הכלל של אין אדם חוטא ולא

ובודאי שאסור לבקש מכתב כזה או כל מרשם לתרופה או הפניה להמשך טיפול. ואם גם אחרי השחרור מצבו כחולה שאין בו סכנה, מותר לנכרי לכתוב בשבילו<sup>פז</sup>.

וכן אסור להוציא ממי שהוחלט לשחררו מבית החולים את המחט שבתוך הוריד, אבל מותר לומר לנכרי להוציאה גם אם המשתחרר בריא לגמרי<sup>פח</sup>.

וכן אסור למשתחרר ולמלוהו לחזור לביתם באיסור תחומין או בנסיעה ע"י נהג נכרי [וכל שכן יהודי] אלא אם כן המשתחרר עדיין חולה שאין בו סכנה שאז מותר לו לחזור לביתו עם נהג נכרי.

מותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי שיקרע את צמיד האישפוז כדי שתוכל לצאת ולא להיכשל באיסור טלטול או סתם כך כדי שלא יפריע לה<sup>פט</sup>.

### הליכה בתחום עיר שהגיע אליה בשבת

**לא.** מי שיצא מביתו לבית חולים בשבת ולא ידע מערב שבת שיצטרך להגיע לבית חולים, ובית החולים נמצא מחוץ לתחום, מותר לו ללכת בתוך אלפיים אמה מהעיר שהגיע אליה אע"פ שלא ידע מראש שיהיה בה בשבת<sup>פז</sup>.

אבל אסור לו ללכת לעיר שמחוץ לתחום גם אם יש עירוב תחומין<sup>פח</sup>.

### פעולות שגרתיות סמוך ליציאת שבת

**לב.** בזמן הסמוך לצאת השבת יש לשים לב ולהימנע מביצוע פעולות שגרתיות שאין שום בעיה רפואית לדחותם למוצ"ש, ואף בחולה שיש בו סכנה הדין כן<sup>פז</sup>. [וזוה

מעולם עדיין שייך ההיתר כיון שהוא נסע במחשבה להצלחת נפשות. ועי' סי' ת"ז, א' וסק"ד.

**צא.** כיון שאין העירוב מועיל למי שלא חשב כלל שרוצה לזכות בו. ולכן מי שיצא בשבת מבני ברק לבית החולים בלינסון אינו יכול לחזור על סמך העירוב הקבוע שעושים, מפני שלא חשב כלל בערב שבת שאולי ילך בדרך הזאת, ואם היה לו צד ללכת - גם אם לא היה מוחלט אצלו - יכול לסמוך על הערוב, שלענין זה יש ברירה. ונתבאר כל זה לעיל סי' כ"א סעיף כ"א.

**צב.** סי' שכ"ח, י"ב וסקל"ה. והנה, אם דוחה את הפעולות מערש"ק לש"ק עובר רק על מכניס

פז. וכנ"ל [סי' ל"א סעיף י"ט וסי' כ"ז סעיף ט'] שמותרת אמירה לנכרי לצורך חולה שאין בו סכנה.

**פח.** הוצאת המחט הקבועה בוריד גורמת בודאי להוצאת דם. אבל אעפ"כ מותר לומר לנכרי להוציאה כיון שהוא אינו מתכוון להוציא דם ופס"ד מותר באמירה לנכרי וכנ"ל בסי' כ"ז סעיף י"ב.

**פט.** רמז שלא בלשון ציווי לסלק נזק או הפרעה מותר ואין בו חובת מחאה וגם לא איסור הנאה, וכנ"ל בסי' כ"ו סעי' כ"ב ובסי' כ"ז סעי' ד'.

**צ.** הנוסע לעיר אחרת במחשבה להצלת נפשות יש לו מאותה העיר שנסע אליה אלפים אמה לכל רוח, וגם אם הרופא אומר שבאמת לא היה סכנה

חמור יותר מדחיית הפעולות מיום שישי לשבת]. אמנם המתאשפז בבית חולים שאינו שומר תומ"צ לא יסרב בשום אופן להיבדק כל בדיקה שהיא גם סמוך לצאת השבת<sup>צ</sup>.

### הבדלה לנשים

לג. אשה תשתדל לשמוע הבדלה מאחר שמבדיל עבור עצמו או עבור איש אחר [ואפילו עבור ילד קטן אחר מעל גיל חינוך] והיא תצא ממנו. אם אין אפשרות כזאת אין להבדיל לה ע"י איש שיצא כבר ידי חובה, אלא תבדיל לעצמה<sup>צ</sup> ותשתה בעצמה את הכוס [ועיין עוד בהערה צה].

ולגבי ברכת הנר בהבדלה שעושה אשה, כתב הבאה"ל<sup>צ</sup> שלא תברך על הנר מספק, אך הרבה פוסקים סוברים שיכולה גם כן לברך על הנר<sup>צ</sup>.

### מדחום דיגיטלי

לד. בכתי חולים רבים מודדים חום במדחום דיגיטלי והתוצאה נרשמת מיד במחשב בלי פעולה נוספת, ובכתי חולים כאלו במקרים מסוימים יש לדון האם עדיף למדוד במדחום רגיל<sup>צ</sup>.

חובה, ע"י שש"כ פנ"ח הע' ע"ג, ומדייק כן מלשון המ"ב שם סקל"ו, וכדעת כמה פוסקים שהתירו. צו. סי' רצ"ו, ח' באה"ל ד"ה לא. וכן דעת הגרשו"א זצ"ל.

צז. כן כ' באגרו"מ [חו"מ ח"ב סי' מ"ז אות ב] ובקצוה"ש [סי' צ"ו סק"ב] וכן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ח ק שליט"א.

צח. כשמודדים במדחום ביתי הרי צריך להקליד את התוצאה במחשב, ובמדחום דיגיטלי החדש התוצאה נרשמת על המדחום ועוברת ישר למחשב. והנה, בשניהם הכתב אינו מתקיים ונעלם מעצמו אחרי זמן קצר, אלא שבהקלדה צריך להקליד כל אות בפני עצמה ובדיגיטלי התוצאה נרשמת בפעם אחת. ויש לדעת האם יש הבדל ביניהם.

בגמ' כריתות דף טו. אמרינן בדעת ר' אליעזר שאם קצר ב' גורגרות בכת אחת חייב חטאת אחת ואם קצרם בזה אחר זה חייב שתיים. והרשב"א

עצמו לסכנה שהרי בשבת באמת מוכרח לבצע את הפעולות, אבל אם עושה בשבת פעולות שאפשר לדחותם בלי שום חשש למוצ"ש עלול לעבור בזה על חילול שבת ממש.

צג. מפני שאינו יודע באיזו בדיקה יש חשש סכנה לדחותה, וכן יש חשש שישכחו אותו או שיזלזלו בו.

צד. כיון שיש ספק אם יכולה להבדיל לעצמה [סי' רצ"ו, ח' וסקל"ה].

צה. יש להסתפק אם עדיף שתתן לאיש אחר לשתות, שהרי מחד גיסא לא טוב לאשה לשתות מיין הבדלה, ומאידך גיסא עדיף שהמבדיל עצמו ישתה מן הכוס - עיין סי' רע"א סוף סעיף י"ד, ושמעתי מהגר"ח ק שליט"א שאפשר שעדיף שהאשה תשתה.

ובמקום הדחק שקשה לאשה להבדיל יש המקילים שיכול אחר להבדיל לה אפי' אם כבר יצא ידי

כתיבה, ולכן עדיף מהקלדת התוצאה של מדחום רגיל שיש בו כמה מעשים נפרדים. עוד טעם להעדיף מדחום דיגיטלי, כי הדרך שהאחות מכניסה אותו לפה והחולה סוגר את הפה עליו, ואם החולה לא היה סוגר את הפה א"כ התוצאה היתה שונה, אם כן כתיבת התוצאה המדוייקת נעשית על ידי שניהם, האחות שהפעילה את המכשיר והניחתו בפה והחולה שסגר את הפה, והוי שנים שעשאוה בדבר שכל אחד מהם יכול לעשות את המלאכה בפני עצמו, והרי זה יכול וזה יכול שניהם פטורים [סי' שט"ז, ה' וסקכ"ב], ומצאתי כע"ז בשו"ת הרמ"א סי' ע"ו לגבי ברית מילה, ע"ש.

ואמנם, אם המדחום הדיגיטלי היה משתנה כמה פעמים עד התוצאה הסופית [כלומר, אם התוצאה לא נרשמת מיד אלא משתנה ('קופצת')] כמה פעמים כפי המצוי במדחום שבבית], א"כ הרי יש כאן כמה כתיבות ובודאי עדיף המדחום הרגיל, אבל במקרים רבים המדחום הזה מראה את התוצאה הסופית בפעם אחת ואינו משתנה כמה פעמים. והנה, במקרים רבים המדידה כמעט מיותרת ונעשית כפעולה קבועה שמוכרת במוסד גדול כמו בית חולים ליתר ביטחון אבל אין חשש אמיתי, ואמנם המדידה מותרת בגלל ההכרח הזה, אבל במקרה כזה יש לשקול הרבה הרבה יותר מה עדיף כמובן.

בשבת דף צג: [ד"ה שמע מינה] הוכיח משם שאם אכל ב' כזיתי חלב בבת אחת, כלומר, שבלע את שניהם בבת אחת, חייב חיוב אחד של מלקות. ובמכות דף כ: לגבי איסור קרחה על מת אמרינן שאם סך חמש אצבעותיו חומר המקריח וסך את שערותיו בבת אחת על מת חייב ה' מלקויות, ובתוס' [ד"ה לא] כתבו שאם אכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד ובהתראה אחת חייב מלקות אחד, והמנ"ח [מצוה רח"צ אות יז] תמה כי משמע בדבריהם שאם היה בב' העלמות היה חייב שתים וזה אינו מובן כי לכאורה דבר זה נחשב למעשה אחד ויהיה חיוב אחד.

ובירושלמי [נזיר פ"ו ה"ד] איתא שאם נזיר החזיק כוס גדולה של י' רביעיות והתרו בו על כולם ואמרו שיש כאן י' רביעיות חייב י' מלקות, והובא בפיה"מ מכות פ"ג מ"ז וברע"ב ובתפארת"י שם. ובאחרונים דנו האם הבבלי חולק על הירושלמי, ע"י שיירי קרבן שם וקראו אורה נזיר מב. במשנה. ואמנם יש לחלק מהרשב"א בשבת כיון שבית הבליעה אינו מחזיק יותר מב' כזיתים שהם כשיעור ביצה כדאיתא ביומא דף פ. ובכריתות דף יד., והרי רביעית אחת היא יותר מכביצה, וא"כ מוכרח להיות שיש כאן כמה מעשים מתמשכים [ורק אין הפסק ביניהם] ואינו דומה לבליעת ב' זיתי חלב בבת אחת שהוא מעשה בליעה אחד ממש. ולעניינינו, מדחום דיגיטלי הוא מעשה אחד של

## סימן לג

## הדרכה למעוברת ויולדת\*

הלכות רבות הנוגעות ליולדת משולבות לעיל בעיקרי הדינים [כגון: אם יולדת צריכה לשבות ליד בית חולים בחודש התשיעי בסימן ל"ב סעיף ב', אופן הנסיעה לבית חולים שם בסעיף ג', דין יתובי דעתא ביולדת בסימן ל"א סעיף י"ב ובסימן ל"ב סעיף י"ד]. וכאן נכתב רק דינים שנוגעים רק ליולדת.

## דוגמאות למצב סכנה במעוברת

א. דוגמאות למצב סכנה במעוברת, ראה בהערה<sup>2</sup>.

לחשוש לקריעת החצוצרה ואז נשקפת סכנה ממשית לחיי האם.

ב. במשך ההריון יש לשים לב לסימנים של רעלת הריון שהוא מצב סכנה לאם ולעובר. [הסימנים הם: עליה במשקל מהירה מדי, כאבי ראש חזקים שאינם חולפים, טשטוש בראיה, התנפחות הפנים או הגפיים, לחץ דם גבוה מעל 140/90].

ג. דימום [מעבר להפרשה דמית חד פעמית] בכל משך ההריון הוא מצב סכנה. [עלול להצביע על כמה סיכונים כמו היפרדות שליה (בפרט אם הוא מלווה בכאב בבטן) ועוד].  
ד. ירידה בתנועות עובר משבוע 24 ואילך [יש לספור לכל הפחות עשר תנועות בשעה. אם לא מרגישים תנועות יש לאכול דבר מתוק, לשכב על צד שמאל ולהניח את היד על הבטן התחתונה, אם גם אז לא מרגישים תנועות מינימליות הוא מצב סכנה].

ה. ירידת מים [בכל מקרה הוא סכנה, אך רצוי לשים לב לצבע המים בכדי לדעת את המצב טוב יותר].

ו. לחצים כלפי מטה או כאבים בגב התחתון המתפשטים לבטן התחתונה או לרגלים [לחצים שאינם מפסיקים]. לפעמים נדמה שהלחצים הם בגלל כאבי בטן, אך רואים שאינם חולפים גם אחרי עשיית צרכים [אם יש חשש רציני

א. ישנם שאלות רבות הנוגעות למצפים להריון, ונביא כאן מקצתם [עי' בהרחבה במשכן עולם]:

א. זריקה שודאית תוציא דם אסור לעשותה בשבת, וע"י נכרי מותר, ואם יתכן שלא תוציא דם מותר גם ע"י ישראל.

ב. מידע שנתקבל בשבת באיסור [כגון ב"תא- קולי"], אם נכרי הודיע אסור לשמוע עד זמן בכדי שיעשה כן במוצ"ש [ולפעמים במוצ"ש אין אפשרות כלל לעשות כן]. ולגבי ישראל חילוני יש להקפיד מאוד שלא להגיע למצב כזה ולדרוש הודעה לפני שבת משום חילול ה' ובפרט בדורנו שיש מלחמה על השבת. ועיין לעיל סימן כ"ו סעיף י"ז.  
ג. מותר ליטול כדורים המסייעים להריון ובפרט אם התחיל לקחת לפני שבת, ועיין לעיל סימן ל"א סעיף ל"ד.

ד. על ביצית מופרית שבמבחנה אסור לחלל שבת [שו"ת שבט הלי ח"ה סי' מ"ז].

ב. א. בתחילת ההריון יש לשים לב לסימני הריון מחוץ לרחם שהוא מצב סכנה לאם. הסימנים הם: כאב חזק עם רגישות המתחיל בצד אחד ומתפשט לכל הבטן [הכאב מתגבר בזמן פעילות המעיין או שיעול], אם הכאב מלווה בדימום כבד או דופק חלש ומהיר או רטיבות וקיריות של העור לעתים יש

יש לדעת שמחללים שבת גם על מצב סכנה לעובר אף אם אין מצב סכנה לאם כלל!<sup>1</sup>

### נטילת ברזל בשבת

ב. מעוברת שצריכה לקחת בכל יום כדורי ברזל לחיזוק, תיטלם בער"ש ובמוצ"ש.<sup>2</sup>

### בדיקת אולטרה – סאונד

ג. כשיש צורך להיבדק באולטרה סאונד, יש לקשור את המכונה [ה"מתמר"] בקשר ועניבה<sup>3</sup>, ואין לחשוש לממרח בהזזת המתמר על הגוף<sup>4</sup>, ואין להקפיד על תזווה גם אם גורמת לשינוי הרישום<sup>5</sup>. בגמר הבדיקה, אם יש נייר חתוך אין לחתוך נייר לניקוי, ואם רופא חתך עבור היולדת אין להשתמש בו<sup>6</sup>.

### זירוז לידה

ד. כשאין סכנה לאם או לעובר אסור לעשות זירוז לידה בשבת בכל דרך שהיא<sup>7</sup>. ומותר לעשות זירוז כדי להימנע מניתוח קיסרי<sup>8</sup>.

התוצאה, וכמו שנתבאר בסי' מ"א סעיף י"ט לגבי מצלמה והסרטה.

ח. החיתוך אסור מדאורייתא משום קורע [ויתכן גם מחתך], ואם הנכרי חותך אסור משום הנאה ממעשה נכרי, ואם יהודי חותך, אם במזיד ודאי אסור משום מעשה שבת ואם בשוגג אפשר להקל בשעת הדחק, אך אם יש נייר חתוך אחר לא ישתמש במה שחתך.

ט. שהרי מכניסה עצמה לסכנה, ואפי' מיום רביעי אסור לעשות כן כמש"כ בסי' רמ"ח סעיף ד', וכל שכן בשבת עצמה. ועי' אגרו"מ יו"ד ח"ב סי' ע"ד בדבר זירוז לידה אף בחול שלא טוב לעשות כן כשאין סכנה וכל שכן בשבת [ועיין באגרו"מ או"ח ח"ד סי' ק"ה אות ו']. וכן מורה הגריש"א זצ"ל שלא לעשות כן אף בחול אם לא במצב סכנה, שהרי כתוב "על כרחך אתה נוצר" ויש להשאיר לבורא עולם ית"ש את שעת הלידה.

י. פשוט שניתוח קיסרי נחשב סכנה. ולא גרע ממכה שנעשית מחמת ברזל שנחשב סכנה כמב' בסי' ש"כ סעיף ז'. ועיין באה"ל שם ד"ה מחמת

אסור ללכת בשום אופן לעשות צרכים!].

ז. מיעוט או הפסקה בנתינת שתן לזמן ממושך.

ח. כאב או צריבה בזמן נתינת שתן, בפרט אם מלווה בחום וצמרמורת וכאבי גב.

ט. שיעול דמי או דימום.

צירים רצופים או סדירים [בפרט בשבועות מוקדמים. צירי דמה באים וחולפים אחר זמן קצר].

י. חום גבוה בסוף ההריון [עלול להצביע על דלקת ברחם].

ג. נתבאר לעיל סימן ל"א סעיף ג'.

ד. חיזוק מזגו אסור גם לבריא [מג"א סי' שכ"ח סקמ"ג ומ"ב שם סקמ"ב וסקמ"ל], ואין סכנה להקדים או לאחר נטילת כדורי ברזל בכמה שעות.

ה. קשר על גבי קשר אסור אפילו ליום אחד.

ו. אין לזה שם מלאכה כיון שברור שמזיז לצורך חיפוש התנוחה המתאימה.

ז. אף שבדרך כלל בזמן בדיקת א.ס. עדיין אין שם חשיב"ס [עי' לקמן סעיף ח'], אין שם מלאכה לזה כיון שברור שאין שייכות בין מעשהו לבין



## ממתי נקבע דין יולדת

ה. מזמן שמתחילים צירים סדירים או שאר סימני לידה מותר לחלל שבת לצורך נסיעה לבית החולים וכן לצורך הערכת המצב [מוניטור, אולטרה סאונד, וכיוצא בזה], וכן לשאר דברים שאי אפשר לדחותם עד הלידה עצמה<sup>א</sup>. [ודע, שמשעה שהולכת לשכב מחמת הכאבים, דינה כחולה שאין בו סכנה ומותר לה ליטול תרופות או לעשות התעמלות בשינוי מעט להקלת הכאבים].

אמנם דין "יולדת" שהיא כחולה שיש בו סכנה שמותר לחלל שבת עליה גם בדברים שאינם נוגעים ישירות להצלת נפש [כמו הדלקת חימום], יש רק כאשר הופיע אחד מהסימנים הבאים: א. משעה שהדם שותת ויורד [מעבר לדימום קל]. ב. משעה שאינה יכולה ללכת ברגליה וחברותיה צריכות לשאת אותה בזרועותיה. ג. משתשב על המשבר - כסא [או מטה] המיוחדים ללידה<sup>ב</sup> - ובימינו קשה לסמוך על סימן זה שהרבה פעמים משכיבים על מיטת הלידה קודם שמוכרחים לעשות כן - ועל כל פנים משעה שהתחילו "צירי לחץ" ודאי נחשבת יולדת לענין זה<sup>ג</sup>.

ולכן אסור להשתמש במכשיר 'טנס' בשבת כי התועלת שלו היא רק בזמן שעדיין איננה נחשבת 'יולדת'.

וכשעושה מלאכה האסורה עבור יולדת, אם אפשר לעשות החילול בשינוי [כלאחר יד וכיו"ב] יעשה כן, ואף לשיטת המחבר הדין כן<sup>ד</sup>. ובתנאי שלא יגרום לעיכוב בטיפול.

## עד מתי יולדת נחשבת כחולה

ו. לאחר הלידה בשלושת הימים הראשונים [וראה בהערה איך מחשבים אותם<sup>ה</sup>] נחשבת כחולה שיש בו סכנה לכל דבר, ואפילו אומרת אינני צריכה לחילול אין שומעים לה אלא נותנים לה כל מה שנצרך בדרך כלל ליולדת או מה שהרופא או המילדת אומרים. ומשלשה ימים ועד שבעה אם אמרה "צריכה אני" מחללים עליה,

יב. סי' ש"ל, ג.

יג. תורת היולדת פרק כ"ט.

יד. סי' ש"ל סק"ה, כיון שביולדת אין כ"כ סכנה.

טו. אם היתה הלידה ביום רביעי יש לחשוש שמא אופן החישוב ע"פ "מקצת היום ככולו" ואם כן כבר אסור לחלל עליה שבת שהרי עברו כבר שלשה ימים, אך אם לא מצא נכרי אפשר

שאפשר שבחיתוך בנחת אין סכנה, אך מ"מ פשוט שניתוח קיסרי נחשב סכנה לכו"ע. וראה עוד בספר תורת היולדת סוף פרק ל"ד.

יא. סי' ש"ל סק"ט. וה"ה לשאר דברים שא"א להמתין עמם עד הלידה עצמה. ולכן, מותר להזריק זריקת "אפידורל" קודם הסימנים שיובאו בסמוך משום שלפעמים בהתקדמות הלידה כבר מאוחר מדי ואי אפשר להזריק כבר.

ואם לא אמרה כלום גם כן מחללים, ואם אמרה אינני צריכה לחלול לא מחללים שבת. ומשבעה ימים עד שלשים יום דינה כחולה שאין בו סכנה [שדיניו נתבארו בסי' ל"א סעיף י"ט].<sup>1</sup>

### שאיבת חלב לתוך כלי

ז. אסור לשאוב חלב לתוך כלי,<sup>2</sup> אבל מותר לשאוב [במשאבה ידנית<sup>3</sup>] חלב לאיבוד [כגון, לשאוב לתוך כלי שיש בו אקונומיקה] אם יש צער מריבוי החלב<sup>4</sup> או אם חוששת שיפסיק לה החלב אם לא תשאב<sup>5</sup>, ואסור לשאוב חלב עבור תינוק שאינו מסוגל לינוק בכדי לתת לו לשותות בבקבוק מהחלב השאוב<sup>6</sup>. וראה בהערות. כיום, יש להסתפק אם מותר לקלח מהחלב אל פי התינוק כדי לעורר את התינוק לינוק<sup>7</sup>. ויש לדעת, שכיום אין ההנקה נחשבת פיקוח נפש משום שיש תחליפי חלב טובים, ולכן אסור לחלל שבת בכדי להניק תינוק אלא יאכילנו בתחליפי חלב<sup>8</sup> [אלא א"כ רופא אומר שבמקרה מיוחד זה מוכרחים דוקא חלב אם].

שהמכונה מתחילה לעבוד - וכעין השאלה במי שלוחץ על פעמון בשבת אם ימשיך ללחוץ עד מוצ"ש או שיעזוב את האצבע שלמעשה עדיף לעזוב את האצבע מפני שעובר בכל רגע, ובשבת הלוי ח"י סי' ס"ו כתב לאסור, ועיין בספר תורת היולדת פמ"א סק"ז שנטה ג"כ לאסור, ועיין באריכות בספר מאור השבת ח"ד עמ' רטו-ריח שהביא הצדדים לאיסור ולהיתר. יט. סי' ש"ל, ח' וסקל"ב.

כ. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א מכתב י"א] וכן דעת הגריש"א זצ"ל, כיון שחלב אם נחוץ לבריאות התינוק [והרי כל תינוק נחשב כחשאיב"ס לענין מזונן].

כא. סי' שכ"ח, ל"ד. וראה בהערה הבאה.

כב. עי' סי' שכ"ח, ל"ה. ובביאור ההיתר הסתפק הבאה"ל שם ונטה לומר שהוא משום סכנה אם לא יינק, ולפי"ז כיום שאינו סכנה כיון שיש תחליפי חלב אם כן אין את ההיתר. וצ"ע למעשה, ולכן יש להימנע מכך.

כג. הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל.

להקל לחלל שבת עד ע"ב שעות שלאחר הלידה [ג' ימים מעת לעת].  
אם נסעה למדינה אחרת שבה השעות מאוחרות יותר וילדה בליל יום חמישי וכבר עברו 72 שעות אך עדיין לא עברו ג' ימים מעת לעת [כיון שהשעות מאוחרות יותר], דעת הגריש"א זצ"ל שאפשר להקל עד ג' ימים מעת לעת. וכן יש לדעת, שאפשר שחישוב הג' ימים הוא משעת פתיחת הקבר ולא משעת הלידה עצמה, ובבאה"ל שם הסתפק בזה.

טז. סי' ש"ל, ד'.

יז. משום דש. סי' שכ"ח, ל"ד. ולגבי פג - עיין בסעיף ח'.

חלב המצטבר ב"קונניות" יש לדון אם מותר להשתמש בו בשבת [שהרי יש גזירת משקין שזבו, עי' סי' ש"ה סקע"ב, וכן מצד נולד], והרחבנו על זה בספר משכן עולם, ע"ש.

יח. במשאבה חשמלית עלולה לעבור על איסורים רבים גם אם המשאבה מופעלת ע"י שעון שבת, מפני שצריכה להצמיד את המשאבה ויתכן שנחשב מעשה שלה [גם אם מצמידה לפני

## דינים השייכים לפגים

ה. כמה דינים השייכים לפגים:

- א. מותר לפתוח את האינקובטור כדי ללטף את הפג, גם לאלו שמקפידים שלא לפתוח מקרר בשבת כשאין המנוע עובד<sup>77</sup>.
- ב. מותר לשאוב חלב בכל משאבה שהיא גם לשימוש הפג [ושלא כתינוק רגיל שמותר רק לאיבוד], ואם חוששת שמא לא יהיה מספיק חלב מותר לה לשאוב גם לצורך מוצ"ש<sup>78</sup>.
- ג. מותר לחבר בקבוק למשאבה בין בהברגה בין בתקיעה<sup>79</sup>, אבל חיבורים שלא צריך לפרקם בכל שימוש, אין לפרקם אם הם מהודקים או תקועים.
- ד. כיום מותר לחלל שבת עבור פג מזמן שיש סיכוי, אפילו קטן ביותר, להצילו [עי' לעיל סי' ל"א סעיף ג']<sup>80</sup>.

## מילה בשבת לנולד בליל שבת בין השמשות ולנולד בניתוח

ט. תינוק שנולד בליל שבת בבין השמשות [וראה בהערה<sup>81</sup>], מלים אותו רק ביום ראשון הבא<sup>82</sup>.

כו. נתבאר בסי' י' סעיף ל"ב שהברגת פקק של בקבוק ומלחיה מותרת אפילו אם משתמשים בפקק, כיון שהשימוש מחייב פירוק והרכבה בכל פעם.

כז. דעת החזו"א שבבני ברק רק מ-35 דק' אחרי שקה"ח מלים בשבת [ובערים שיש הרים בדרך כלל צאה"כ סמוך יותר לשקיעה מפני שהשקיעה מתאחרת (שרואים את השמש מלמעלה)]. דעת הגרשז"א זצ"ל שמ-25 דק' אחר שקה"ח מלים בשבת וי"א מ-32 דק'. דעת הגריש"א זצ"ל שמ-32 דק' אחר שקה"ח מלים בשבת. וראה עוד בספר דרוו יקרא עמ' תנז בענין זה.

כח. סי' של"א, ה' וסקי"ד, כיון שיש ספק אם יום השמיני ללדתו הוא יום שישי או שבת, ואם יום השמיני הוא יום שישי א"כ נמצא שיום שבת הוא אחרי זמנו ומילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת. ולכן כשיש ספק אם נולד ביום שישי קודם בין השמשות או בין השמשות, יש למולו ביום ראשון.

ועיין כע"ז באגרו"מ אבן העזר ח"ב סוף סי' ח' [וכל שכן באופן שרק ליום אחד משנה את מזון התינוק לתחליף אינו נחשב לפיקוח נפש].

כד. משום שהוא צורך חשוב מאוד לתינוק, ולכל הפחות הוא כדבר המסייע לריפוי שמבו' בסי' שכ"ח, ד' שמותר אפילו במלאכות דאורייתא, ויתכן שנחשב לפיקוח נפש ממש וכפי שהתברר בשנים האחרונות שזה גורם חשוב וקריטי לבריאותו ולחיייו של הפג. [קשה לברר האם יתכן שהתרמוסטט מרגיש מיד בשינוי החום וגורם להדלקת החימום מיד בפתיחתו או שההשפעה קטנה יותר כמו פתיחת דלת בחדר שיש בו מזגן שההשפעה קטנה יותר ורק אחרי זמן מה המנוע נדלק לחמם שזה מותר].

כה. חלב אם נחוץ מאוד לפגים, ותחליף חלב ביחס לזה הוא בגדר סכנת נפשות ממש, ובפרט למי שנולד מוקדם מאוד.

תינוק שנולד בניתוח קיסרי אין מילתו דוחה שבת ויום טוב<sup>ב</sup>.

## מילה שלא בזמנה ביום חמישי ושישי

י. ברית מילה שנדחת ליום חמישי או שישי, אף שהמילה שלא בזמנה, ואף שהתינוק נולד בניתוח קיסרי<sup>ל</sup>, מלים אותו ביום חמישי או שישי ולא דוחים ליום ראשון<sup>א</sup>.

## הלכות שריפה

### כיבוי שריפה בימינו

יא. אם שריפה פרצה בבית ח"ו, אם השריפה בבית שבתוך בנין דירות מותר לכבות הדליקה או לקרוא למכבי אש כל עוד לא ידוע בבירור שכל דיירי הבנין יצאו מהבנין<sup>ב</sup>. וכיום יש להתיר אף כשכל דיירי הבנין יצאו מהבנין אם יש חשש שיתפוצץ מיכל גז או שיתפוצצו זכוכיות וכדומה שאז יש סכנה גם לבנינים הסמוכים<sup>ג</sup>. וגם לפעמים יש חשש שתתפשט השריפה לבניינים הסמוכים.

### כיבוי שריפה כשודאי אין סכנת נפשות

יב. אם השריפה בבית פרטי נפרד או במקום שכבר פונו כל התושבים מהאיזור ואין חשש לסכנת נפשות, אין היתר לכבות את הדליקה אף שכיבוי הוא איסור דרבנן, וגם אסור לומר לנכרי לכבות [אלא בתנאים דלקמן], אבל אפשר לעשות אחד מהאפשרויות הבאות:

א. מותר לשפוך מים מסביב למקום הדליקה כדי שהדליקה תכבה כשתגיע לשם, וכל שכן שמותר להכין שקיות מלאות מים שיתבקעו כאשר האש תגיע אליהם והמים שבתוכם יכבו את הדליקה<sup>ל</sup>.

לא. שם סקל"ג. והטעם, כיון שלצורך דבר מצוה מותר להכניס עצמו לסכנה, כמש"כ בסי' רמ"ח סעיף ד' וסקכ"ח. [ועי' בשבט הלוי ח"ד סי' קל"ה, אך באגרו"מ י"ד ח"א סי' קנ"ו כ' לא כן].

לב. סי' של"ד סקע"ג.

לג. הגרנ"ק זצ"ל.

לד. סי' של"ד, כ"ד. אך על בגד אין לשפוך מים מפני איסור מלבן אלא ישפוך עליו שאר משקין המכלכלים.

כט. סי' של"א שם.

ל. עי' מגיד משנה [פ"א מהל' מילה ה"ז] שמילת יוצא דופן היא מצוה לכו"ע [ודלא כרב אסי שאמר (בשבת קלה.) הא בהא תליא, ולפי"ז הוא מחלוקת אם מצוה למולו]. אך אף אם נאמר שיש ספק אם מצוה למולו ורק לחומרא מלים אותו ביום השמיני [עי' לשון הבי"י בסי' של"א סעיף ה' ובמ"ב שם שמשמע כן, וכ"כ בבאה"ג], מכל מקום כיון שיש למעשה מצוה למולו, אף שזה מספק, מותר למולו בימים חמישי ושישי, שנחשב צורך מצוה.

ב. מותר לרמוז לעכו"ם רמז שלא בלשון ציווי גמור ולומר לו 'כל המכבה אינו מפסיד', וכן מותר לקרוא לנכרי למקום הדליקה ולהראות את הדליקה כדי שיבין מעצמו שאם יכבה יתנו לו שכר, אבל אסור לומר לו במפורש לכבות ואף אסור לומר לו 'אם תכבה לא תפסיד'.

### נכרי שבא מעצמו לכבות שריפה

ג. נכרי שבא לכבות שריפה, אין צריך למנוע אותו מזה ואין בזה איסור הנאה ממעשה נכרי כיון שהנכרי רק מונע נזק מן השריפה וגם עושה הכיבוי להנאת עצמו [שמבין שיקבל כסף עבור זה], אבל נכרי שבא לכבות שריפה בהתנדבות רק בשביל הישראל יש למחות בידו שלא יכבה.

### קטן שבא מעצמו לכבות שריפה

ד. קטן שבא לכבות שריפה, צריך למחות בידו ולמונעו מן הכיבוי.

### הצלת ספרי קודש ומזוזות מדליקה

ו. מותר לומר לנכרי להציל ספרים מן הדליקה אפילו דרך רה"ר, וכן מותר לומר לנכרי לכבות דליקה כאשר יש סכנה לספרים שישרפו, אך במקום שיש עירוב יוציאם מן הדליקה [אם יכול] ולא יאמר לנכרי לכבות את הדליקה. יש המקילים לומר לנכרי לכבות שריפה בכדי שלא תישרף המזוזה הקבועה בדלת, אך אם יש אפשרות להסיר את המזוזה בלי להוציא מסמרים מן הקיר [כגון שהמזוזה אינה קבועה במסמרים אלא רק דחוקה בחריץ שבקיר או שדבוקה בדבק "פלסטי" לקיר (ולא בדבק "סלוטיפ")] עדיף לומר לנכרי להסיר את המזוזה ולא לכבות את הדליקה, וכן במקום שצריך לכבות את הדליקה בכמה מעשי כיבוי עדיף לומר לנכרי להסיר את המזוזה מאשר לכבות את הדליקה.

לח. סי' של"ד, י"ח וסקמ"ט. ופשוט שאם יכול להציל את הספרים בלא כיבוי הדליקה יעשה כן.

לט. שש"כ פרק ל' סי"ב ובהערה ל"ד בשם הגרש"א זצ"ל. והנה, תוספת נוי לבנין מותר ואין לזה שם בנין [סי' שט"ו סק"ז] ולכן אם אין מסמרים אין איסור בעצם הוצאת המזוזה מהקיר אפילו אם היא מחוברת שם שנחשב כתוספת נוי ולא כחלק מן הבנין עצמו. ואם יש מסמרים א"כ אסור להוציא את המסמרים עצמם

לה. סי' של"ד, כ"ו וסקס"א וסי' ש"כ י"ט וסק"ע. וטעם ההיתר, דאי לא שרית ליה אתי לכבווי מתוך שאדם בהול על ממונו.

לו. שם.

לז. סי' של"ד סקס"ה ובשעה"צ סקנ"ד. [ועיין בבאה"ל סי' רס"ו, ו' ד"ה הג"ה שכתב שאף בבנו האיסור רק מדרבנן אבל בשעה"צ כאן מבואר שבבנו הוא איסור דאורייתא של אתה ובנך. ויל"ע].

## פינוי אוכל וחפצים מבית שפרצה בו שריפה

**טז.** גזרו חכמים שלא לפנות בית שיש בו שריפה גזירה שמא מתוך בהילותו בפינוי הבית ישכח ויכבה את האש, ולכן מותר להוציא רק מזון ג' סעודות עכוורו ועבור בני ביתו, ועבור בעלי החיים שבבעלותו<sup>מ</sup> [ובבוקר רק ב' סעודות, ואם אכל כבר סעודת שחרית, יציל רק סעודה אחת]<sup>מא</sup>, ובכלי אחד יכול להוציא יותר ממזון ג' סעודות<sup>מב</sup>, וכן מוציא כל כלי סעודה<sup>מג</sup> שנצרך להם. וכן מוציא בידו כל בגד שנצרך לו באותו יום<sup>מד</sup>, וכל אלו מוציאים רק לחצר המעורבת ולא לחצר שאינה מעורבת<sup>מה</sup>.

וכתב המ"ב שכיון שיש דעות שלחצר המעורבת [בערובי חצירות] שיש בה תקרה או לחדר אחר בבית מותר להוציא כל דבר ולא רק לפי ההגבלות הנ"ל, אפשר שיש לסמוך עליהם להקל כיון שהאיסור רק מדרבנן, ולפי זה אפשר שיש להקל להוציא כל דבר לדירה של שכן אם יש עירוב חצירות [או עירוב כללי כשר של האיזור]<sup>מז</sup>.

ובגדים שלבוש בהם יכול להוציא כמה שרוצה בלי הגבלה ואפילו לרשות הרבים<sup>מח</sup>. וכתבי הקודש [מזוזות ספרים תפילין וכיוצא באלו], מותר להוציא גם לדירה של שכן בלי עירוב חצירות אך לא לרחוב [אלא א"כ יש עירוב כללי כשר באיזור]<sup>מט</sup>.

## פינוי אוכל וחפצים על ידי אנשים אחרים

**יז.** אנשים אחרים שאינם בהולים מן הדליקה יכולים להוציא כל דבר מהבית כיון שאינם בהולים כל כך, ובתנאי שמוציאים עבור בעה"ב [ולא עבור עצמם], ואסור לבעה"ב לבקש מהם שיוציאו עבורו אלא שאם רוצים מעצמם להוציא, יכולים<sup>מב</sup>.

מב. שם סעיף ו'. אבל אסור להכניס כמה כלים קטנים לתוך כלי גדול ולהוציא הכל יחד. סקט"ז.

מג. מג"א סי' של"ד סק"ט ומ"ב סקי"ז.

מד. שם סקי"ח.

מה. שם סקכ"ה.

מו. סי' של"ד, י"א וסקכ"ט.

מז. שם סעיף ח' וסקכ"ו.

מח. שם סעיף י"ב וסעיף ט"ו וסעיף ט"ז וסקמ"ג וסקמ"ד.

מט. שם סעיף ט' וסק"כ.

משום סותר [ולכן בדרך כלל יש חיוב בונה בקביעת מזוזה חדשה, ע"י שבת דף קלא, וע"י יו"ד סי' רפ"ט, ד' וש"ך סק"ז, ועכ"פ אם היא יציבה במקומה בודאי כשירה כך כמבו' שם]. ואם יש דבק סלוטייפ א"כ יש איסור קורע בהסרתו ושווה בחומרנו לכיבוי השריפה אם הכיבוי נעשה בפעם אחת. [ודעת החזו"א שיש איסור בונה בתוספת נוי לבנין].

מ. סי' של"ד, א'. ובי' בבאה"ל הטעם שהרי אסור לאכול קודם שיתן לבהמתו.

מא. שם.

תקז

## השבת

הדרכה למעוברת ויולדת

וביום

אבל שכנים מהבנין אינם בכלל היתר זה כיון שנחשבים לענין זה כבית שהדליקה בו שגם הם בהולים, ושכנים מהבנין הסמוך אף שבהולים מעט יכולים להוציא כל דבר<sup>2</sup>.

---

ג. שם סעיף א' וסק"ג וסק"ד.

## סימן לד

## הלכות ערב שבת וקבלת שבת

## ביצד אפשר לקיים מצות "זכור"

א. נצטוינו בתורה<sup>א</sup> 'זכור את יום השבת לקדשו', ועיקר מצות זכור הוא קידוש השבת בדברים בכניסתה [וביציאתה]<sup>ב</sup>, אמנם יש לדעת שקיום מצות "זכור" שייך בכל יום ויום ולא רק בליל שבת.

א. עיקר קיום מצות זכור הוא על ידי הקידוש של ליל שבת, [ויש אומרים שגם על ידי הבדלה במוצאי שבת].

ב. אופן נוסף לקיים מצות זכור כתוב ברש"י שם, שפירש 'זכור', היינו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת<sup>ג</sup>. ולפי זה השומר בגד או פרי חדש או מאכל מיוחד לשבת מקיים בזה מצות "זכור את יום השבת לקדשו"<sup>ד</sup>.

ג. אופן נוסף לקיים מצות זכור כתוב ברמב"ן שם, שהסופר את ימי החול לפי השבת [כלומר, שאומר היום יום ראשון בשבת, היום יום שני בשבת וכו'] מקיים בזה מצות זכור<sup>ה</sup>. ולכן הנוהגים כמנהג הגר"א לומר שיר של יום המיוחד לר"ח וליו"ט וכדו', טוב שיאמרו לפני כן "היום יום פלוני בשבת"

א. שמות [כ, ח].

מצות זכור מפני שמחשיב את יום השבת, ואמר הגר"ק שליט"א שאע"פ שמצוה היא [כמבו' בשו"ע סי' רמ"ט, ב'] מ"מ אינו מקיים בזה מצות זכור, והראיה מהירושלמי [נדרים פ"ח ה"א (כ"ה הגי' שם שצם בכל ערב שבת, עי' קרבן העדה שם)] והובא ג"כ בב"י ובמג"א סי' רמ"ט [סק"ז] דרבי אבין היה צם כל ערב שבת כדי שיוכל לאכול סעודת שבת בליל שבת, ולא מוזכר שם בגמ' מצות זכור, מוכח שאין בזה מצות עשה דזכור.

ה. וכ"כ הספורנו שם, וכן פסק בחוות יאיר, וכ"כ בערוך השולחן הל' קר"ש סי' ס'. ועי' בדברות משה על קידושין בדין ס"ג שכ"כ מטעם אחר.

ב. רמב"ם פכ"ט ה"א ובספר המצוות מצוה קנ"ה. אמנם יש אומרים שהבדלה אינה מדאורייתא וקרא אסמכתא בעלמא הוא. מ"ב סי' רצ"ו סק"א ושעה"צ שם סק"א.

ג. וכשמאי הזקן שהיה כל יום מזמין אוכל לשבת [ביצה טז.]. ואע"פ שלהלל היתה מידה אחרת שהיה אומר ברוך ה' יום יום, כתב המ"ב בסי' ר"נ סק"ב שהלל היה בטחונו חזק אבל סתם אדם יעשה כשמאי.

ד. סי' ר"נ סק"ב. והנהגה, השומר תאבוננו ואינו אוכל בערב שבת, היה מקום לומר שגם כן מקיים



ומקיימים בזה מצות עשה של זכור. וכן טוב לומר בכל יום קודם שיר של יום "זכור את יום השבת לקדשו"<sup>1</sup>.

ד. להרבה ראשונים<sup>2</sup> הלומד הלכות שבת מקיים בזה מצות זכור מלבד מצות תלמוד תורה.

ה. אופן נוסף לקיים מצות זכור, הוא כשעושה מלאכה ביום חול והוא דבר שאסור לעשות בשבת וקרוב הדבר להיכשל בו ח"ו [כלומר, הרגלים שבשבת אסור לעשותם כמו כסית ציפורנים וכדו'] שיזכיר בפיו שיש בשבת איסור בדבר זה, ובזה מקיים מצות עשה זכור את יום השבת לקדשו<sup>3</sup>.

ו. אופן נוסף לקיים מצות זכור, ע"י אמירת "גוט שבת" או "שבת שלום" במקום "לילה טוב" או "בוקר טוב", שבזה מקיים מצות זכור בכל יום השבת<sup>4</sup>.

## הכנה לשבת

ב. יש אומרים שכל ההכנות ל**סעודות שבת** הם מצוה מדאורייתא [אף שאינו מקיים מצות זכור בכל ההכנות], ואפשר שההשכמה בבוקר להכנת צרכי סעודת שבת גם כן מדאורייתא לפוסקים אלו. אמנם שאר ההכנות לשבת אינם מדאורייתא<sup>5</sup>.

ולכן ראוי לכל אדם [אף לבחורי ישיבה או הנוסעים להתארח בשבת אצל אחרים] להכין עכ"פ דבר אחד לשבת לקיים המצוה. ועדיף להכין צרכי סעודה [שאפשר שזה מצוה מדאורייתא].

המצוה, ואפילו במצוה שמוכחת מתוך עשייתה. וכן בשאר האופנים שהוזכרו לקיום מצות זכור יש לכוין להדיא לשם קיום המצוה שהרי אין בהם מעשה המוכיח [מלבד הקידוש בליל שבת].

ז. ראב"ד ור"ש ורבינו הלל בתורת כהנים בריש פ' בחוקותי.

ח. כן הביא החפץ חיים בספר מרגניתא טבא אות ט (בסוף ספר אהבת חסד).

ט. סי' ש"ז סק"ה.

י. באה"ל סי' ר"נ, א' ד"ה ישנים.

ו. והיינו שעל ידי זה יקיים מצות עשה באמירתו, ואם לא יאמר כן יתכן שמפסיד המצוה, וגרע מכל מצוות שאי"צ כוונה לפי שבכל מצוות גוף המעשה מוכיח שרצונו לקיים המצוה כמו האוכל מצה או נוטל לולב וכיו"ב וכמ"כ בחיי אדם [עי' מ"ב סי' ס' סק"ז], אבל הכא אין המעשה מוכיח כלום כיון שזה נוסח התפילה. ובס' הליכות שלמה, תפילה, פ"א סי"ד מובא שכן נהג הגרשז"א וצ"ל לומר בכל יום קודם שיר של יום "זכור את יום השבת לקדשו" וכו'. ועי' במשנ"ב שם סק"י שביאר כע"ז, והוסיף שודאי לכתחילה יש לכוין בכל מצוה לצאת ידי חובת

טוב שיהיה בסעודת שבת לכל הפחות שני תבשילים לשבת, ותבשיל הוא בשר, דגים, ביצים וכדומה, אבל לא "בורקס" מפני שאין הוא תבשיל שמלפתים בו הפת אלא אוכלים אותו בפני עצמו לשובע<sup>א</sup>. וטוב לומר על כל דבר שקונה - זהו לכבוד שבת<sup>ב</sup>.  
כתב הרמב"ם<sup>ג</sup> איזהו כבוד שבת וכו' ויושב בכבוד ראש מייחל לקבלת פני השבת. ויש שדייק מלשון זה שיש מצוה לצפות לביאת השבת<sup>ד</sup>.

### כיבוס ביום שישי

ג. עזרא תיקן שיכבסו בגדים ביום חמישי<sup>א</sup>. ויש שני חלקים בתקנתו, האחד שיכבסו הבגדים לשבת, והשני שיכבסו הבגדים ביום חמישי ולא ביום שישי<sup>ב</sup>.

והורו הפוסקים שגם כיום שיש מכוונת כביסה נשארה התקנה, ואסור לכבס ביום שישי אפי' במכוונת כביסה ואפי' קודם חצות היום<sup>א</sup>. ויש שכתב דין זה בלשון שעדיף

ליום ה' כדי שביום שישי לא יופרע מהכנת צרכי שבת, ולמג"א עיקר התקנה היתה שלא לכבס ביום ו' ולכן תיקן לכבס ביום ה' כדי שביום ו' לא יכבס. ולהלכה, כיון שנפסק כהא"ר א"כ יש מצוה לכבס בגדים לשבת וכן פסק המ"ב<sup>ב</sup>.

ואף שלמעשה נפסק הטעם כרש"י וכמש"כ הא"ר והמ"ב שם [ועי' שעה"צ שם סקט"ז], מכל מקום חלק מהתקנה היה שיכבסו דוקא ביום ה' ולא ביום ו', אלא שסיבת התקנה היתה כדי שיכבסו את בגדי השבת ומפני שלא רצה שיכבסו ביום ו' לכן תיקן שיכבסו ביום ה', ולכן אסור לכבס בגדים ביום ו' ואף בגדי חול בכלל זה, וכן הוא בדברי הרא"ש שם.

יז. לכאור' שני הטעמים אינם שייכים היום שיש מכוונת כביסה, אלא שדעת הפוסקים שאין התקנה מתבטלת גם כשיש מכוונת כביסה [ועיין רמב"ם הלכות ממרים פ"ה ה"ב ובנושאי כלים שם ובמג"א סי' תרכ"ח סק"ו], וכן מורה הגריש"א זצ"ל וכן דעת הגר"ח שליט"א והגר"נ"ק זצ"ל. [ועיין במ"ב סי' תקנ"א סקל"ב, וצ"ל שלא נכנס שם לנידון זה].

יא. מג"א בסי' רמ"ב סק"א ופמ"ג שם (ע"פ סי' תקכ"ז, ד').

יב. סי' ר"נ סק"ב.

יג. הלי' שבת פ"א ה"ב.

יד. הגרי"ז זצ"ל [בחי' על התורה פרשת יתרו ד"ה ויגד, וכ"כ בשמו במועדים וזמנים ח"ז סי' רנ"ג]. וברבינו בחיי [שמות לא, טז] כתב על הפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת", דהיינו להמתין ולצפות, מלשון ואביו שמר את הדבר [בראשית לו, יא] וכפירש"י שם, ומבואר שיש מצוה לצפות לביאת השבת. ואמנם בשו"ע לא הזכיר דבר זה.

טו. ב"ק פב, ונפסק בשו"ע סי' רמ"ב.

טז. טעם התקנה לכבס ביום חמישי כ' ברש"י שם לכבס ביום ה' כדי שיהיו בגדים מכובסים לשבת, וכ"כ בא"ר וכן פסק המשנ"ב [סי' רמ"ב סק"ה], והמג"א כ' שאם יכבסו ביום ו' לא יהיה פנאי להכין צרכי שבת, כלומר, לא"ר עיקר התקנה היתה לכבס בגדי שבת, אלא שתיקנו

לכבס ביום חמישי ולא ביום שישי<sup>ח</sup>, ומשמע מדבריו שאם היה אנוס ביום חמישי ולא כיבס יכול לכבס ביום ו' אם נצרך.

### מצות רחיצה וקציצת ציפורנים בער"ש

ד. מצוה לרחוץ כל גופו בערב שבת במים חמים. ואם אינו יכול לרחוץ כל גופו ירחוץ פניו ידיו (ורגליו) במים חמים<sup>ט</sup>. וברחיצה בים אינו מקיים מצוה זו, שאין זה נחשב רחיצה במים חמים<sup>י</sup>, ולכן, גם אם רחץ בים או בכריכה ירחץ את כל גופו או לפחות את פניו ידיו (ורגליו) במים חמים.

מצוה לקצוץ הציפורנים בערב שבת. ולא יקצוץ ביום חמישי. ואם חל ר"ח בער"ש לנהגין כצוואת ר"י החסיד שלא קוצצים ציפורנים בר"ח, יקדים לקצוץ ביום חמישי ולא ביום רביעי<sup>יא</sup>.

מצוה לחפוף הראש בערב שבת.

### קביעת סעודה בערב שבת

ה. אסור לקבוע בערב שבת סעודה שאינו רגיל בה בחול מפני כבוד השבת<sup>יב</sup>.

ושני חלקים באיסור: אסור לקבוע ביום שישי אפי' סעודה קטנה נוספת אם אינו רגיל בסעודה זו בחול לפי שטעם הזלזול בכבוד שבת שייך גם בזה, וגם אסור להרבות בעת אכילת סעודותיו הקבועות כדי שיאכל סעודת שבת לתיאבון, ולכן המתארח בבית מלון ביום שישי ונותנים שם אוכל יותר ממה שרגיל לאכול בביתו לא ירבה לאכול בסעודה זו.

שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול וזה הכבוד שבת, ובמ"ב שם [סק"י] הביא פי' נוסף שמתוך טרדת הסעודה לא יתעסקו בצרכי שבת. ובבאה"ל הביא דעת הפמ"ג שעיקר הטעם מפני שמזלזל בזה כבוד שבת שעושה ער"ש שוה לשאר הימים. ונפק"מ שאסור להוסיף סעודה נוספת אפי' קטנה מפני כבוד השבת וכן אסור להגדיל את הארוחות הקבועות שאוכל כמותן ביום חול מטעם שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול.

יח. הגרשז"א זצ"ל בשש"כ פמ"ב הערה י"ג. ועיין שו"ת אור לציון פט"ז אות א.

יט. סי' ר"ס, א'. ובמ"ב שם סק"ד כתב שאין נוהגים כיום להקפיד על רחיצת הרגלים מפני שאין הולכים כיום יחפים.

כ. הגרנ"ק זצ"ל.

כא. שם וסק"ה וסק"ו\*.

כב. בשו"ע [סי' רמ"ט, ב'] פי' שהטעם כדי

\* ואמר הגרי"ש כהנמן זצ"ל ראה לדבר שהרי מלך מסתפר בכל יום ועוד שאנשי המעמדות שלא יכלו להסתפר ביום ו' הסתפרו ביום ה'. אמנם, אין הראיה מוכרחת שהרי בבאה"ט [שם סק"ב] כתב שרק לקצוץ ציפורניים אסור ביום ה' אבל להסתפר מותר ביום ה', ולשיטתו אין שום ראייה משם, דהתם איירי בתספורת ולכן התירו ביום ה', ורק לט"ז דס"ל שגם תספורת אסור ביום ה' יש ראייה משם.

מותר לאכול בערב שבת בלי קביעות סעודה, ואנשי מעשה נזהרים שלא להרבות באכילה כדי שיכנסו לשבת כשהם תאבים לאכול<sup>ב</sup>. ומתשע שעות ולמעלה מצוה להימנע מלאכול סעודה אפילו סעודה שרגיל בה ביום חול<sup>ב</sup>.

### סעודת מצוה וסעודת יו"ט בערב שבת

ו. סעודת מצוה כמו סעודת סיום וכן סעודת פורים וכן סעודת יו"ט או חוה"מ וכדו' מותר לאכול ביום שישי, אבל לכתחילה מצוה להקדים לשחרית מפני כבוד השבת<sup>ה</sup>, ו'להקדים' היינו לקודם חצות או לכל הפחות ג' שעות לפני השקיעה<sup>ה</sup>.

### הכנות נחוצות לשבת

ז. יש לזכור ולעשות בערב שבת את ההכנות כדלקמן: [ההכנות המובאות כאן אינם בהכרח אסורות לכל הפוסקים אלא כדי להימנע מספקות ומחלוקות כאשר יש אפשרות לכך מערב שבת].

א. פתיחת קופסאות ובקבוקים ושקיות [חלב] ואריזות [כגון שקיות של חטיפים] מכל הסוגים<sup>ז</sup>. וכן יש להפריד את גביעי הלבן והמעדנים זה מזה.

ב. אסור להפריש תרו"מ בשבת. ולכן, אם יש פירות לא מעושרים יפריש תרו"מ בער"ש או יעשה תנאי מער"ש שיוכל להפריש תרו"מ בשבת<sup>ח</sup>.

ג. הכנת סלטים מוצקים [שאינם נשפכים מכלי לכלי] שאינם מתקלקלים עד שבת<sup>ט</sup>.

ד. ריקון המגירות שיש בהם מוקצה [ואף שרוב תכולתם אינה מוקצה ומותר לפותחם, לכתחילה יש לרוקנם<sup>י</sup>] [מצוי בדלת מקרר ומקפוא, מגירת הסכום ומגירות של שידה].

כג. סי' רמ"ט, ג' וסקט"ו.

באופנים מסוימים כמו שנתבאר שם.

כד. שם סעיף ב'.

כה. עיין בסימן ט' סי"ב.

כה. סי' רמ"ט סקי"ג.

כט. ישנם סלטים שמותר להכניס בשבת [בשני

כו. סי' רמ"ט, ב' וסי' תרצ"ה סק"י. ועי' סי'

שינויים] אף שבלילתם עבה, אמנם ודאי יותר טוב להכין מה שאפשר מערב שבת שלא להיכנס למחלוקות ולספיקות. ועיין בסי' ח' סעיף י"א-י"ב.

תקכ"ט, א' וסק"ח.

ל. לכתחילה ראוי שלא להסתמך על היתר טלטול מן הצד כשאפשר להימנע מכך, וכמבואר לקמן בסי' כ"ה סי"ב.

כז. כן דעת הפוסקים כמו שנתבאר בהקדמה לסי' י"ג. וגם המתירים לפתוח במקרים מסוימים מורים שחייב כל אחד להקפיד ולפתוח בערב שבת את כל האריזות אלא שאם שכח לפתוח אז יש מתירים

- ה. הוצאת סבון האסלה ממקומו<sup>לא</sup>.
- ו. הכנת המפיונים [אם מכין בצורות מיחדות]<sup>לב</sup>.
- ז. ניתוק המנורה במקרה.
- ח. עשיית עירובי חצירות, אם צריך<sup>לג</sup> [אלו שאין להם עירוב כשר במקום מגורם או שאינם סומכים על העירוב].
- ט. השחלת חגורות בבגדים והשחלת שרוכים בנעליים<sup>לד</sup>.
- י. הרוצה ליתן מתנה בשבת, יקנה אותה למקבל מער"ש על ידי אחר שיגביה ויזכה בעבור המקבל<sup>לה</sup>.
- יא. אם רוצה ללכת מחוץ לתחום צריך לעשות עירובי תחומין<sup>לו</sup>.
- יב. להכין את קשר העניבה<sup>לי</sup>.
- יג. הידוק חוטי הציצית בטליתו ובציציותיו<sup>לז</sup>.
- יד. הסרת תוויות הבגדים וקשירותיהם.
- טו. המדליק נרות על השולחן יניח דבר החשוב יותר מן השמן והשלהבת [או מן הפמוטות - אם רוצה שהשולחן לא יהיה בסיס לפמוטות<sup>לא</sup>].
- טז. אמירת שנים מקרא ואחד תרגום<sup>לב</sup>.

### משמוש בבגדיו בערב שבת

- ח. חייב כל אדם למשמש בבגדיו בערב שבת. וגם מי שסומך על העירוב ימשמש שמא יש בכיס דבר מוקצה<sup>בא</sup>. וכל שכן שמי שאינו סומך על העירוב חייב למשמש בבגדיו בערב שבת.

- 
- לא. עיין בסימן ו' סכ"ח. תקנה היכן צריך לעשות עירובי תחומין בגוש דן ובירושלים. ועיין שם גם באופן עשייתם.
- לב. קיפול פשוט מותר להכין בשבת עצמה. ועיין בסימן י"א סט"ו.
- לג. עיין בסי' כ"א סי"ג בדיניו ובאופן עשייתו.
- לד. עיין בסי' י"א סעיף ו'.
- לה. עיין בסימן כ"ט סי"א.
- לו. עיין בסי' כ"א סי"ח ובדרור יקרא עמ' תקכא-  
לז. עיין בסימן י"ז סעי' ו'.
- לח. עיין בסימן י"ז סעיף י"א.
- לט. עיין בסימן כ"ג סעיף ל"ז-ל"ח.
- מ. עיין במ"ב סי' רפ"ה סק"ח.
- מא. סי' רנ"ב סק"ה.

## אמירת "עישרתם ערבתם הדליקו את הנר"

פ. סמוך לשבת יאמר לבני ביתו בלשון רכה שידליקו את הנר. וכן ישאל האם הפרישו חלה, והנוהגים לעשר ישאלו האם עישרו הכל. ובערב פסח - או אם עושה עירובי חצירות בכל שבת - ישאל האם עשו עירובי<sup>ב</sup>.

## מצות תוספת שבת בכניסתה וביציאתה

י. מצוה חיובית להוסיף מחול על הקודש ולקבל תוספת שבת בכניסתו וביציאתו<sup>ב</sup>. [בגדר תוספת שבת עיין בהערה נ"ט]. ומכל מקום אין מוחין ביד העובר על מצות תוספת שבת אם ודאי לא ישמע לנו<sup>ד</sup>.

המתפלל מנחה סמוך לשקיעת החמה, יזהר לומר בפה<sup>ה</sup> "הריני מקבל על עצמי קדושת שבת" קודם שקה"ח, ולא יסמוך רק על אמירת מזמור שיר ליום השבת, כיון שבהרבה מקומות אומרים מזמור שיר רק אחר שקה"ח ועלול להפסיד מצות תוספת שבת. וכן בעיו"ט ובערב יו"כ [למי שלא קיבל יו"כ בתפילה זכה] שאין אומרים מזמור שיר ליום השבת חייב לומר בפה קודם שקה"ח שמקבל על עצמו קדושת יו"ט ויו"כ<sup>ו</sup>.

## שיעור זמן תוספת שבת

יא. מפלג המנחה ואילך אפשר לקבל תוספת שבת<sup>ז</sup>.

מה. סי' תר"ח, ג' וסי' תקנ"ג, א' וסי' רס"א סקכ"א, ועי' סי' תקנ"ג סק"ב שיש אומרים שגם קבלה בלב הוי קבלה, אבל נכון יותר לומר בפירוש בפה. וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

מו. כ"כ בספר שבות יצחק על דיני נר שבת עמ' רכא ורכג בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וע"ע בס' מועדים וזמנים ח"ז סי' רכ"ג שהביא מנהג הרבה גדולי ישראל לעשות כן, וע"ע בס' תשובות והנהגות ח"ג סי' פ"ג שביאר הטעם לזה. וע"ע בשו"ת אור לציון פ"ח אות ב שכתב כע"ז.

מז. סי' רס"א, ב'. ובמ"ב בסקכ"ה כתב שיש דעות בפוסקים אם הפלג הוא שעה ורבע [זמנית] משקה"ח או מצאה"כ, ולכן אם קיבל שבת משעה ורבע [זמנית] לפני השקיעה יש להחמיר

מב. סי' ר"ס, ב'. ובאר"י חייב לברר האם הפרישו חלה, ומש"כ המשנ"ב סי' ר"ס סקי"ג שכיום לא נוהגים לשאול על הפרשת חלה, היינו בחו"ל.

מג. ואף שלשון השו"ע [סי' רס"א, ב'] יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש, מכל מקום בבאה"ל מבואר שנפסק להלכה שהוא מצוה חיובית. וכן הוכיח הבאה"ל שם מלשון המחבר בס' רצ"ג, ב' שהצריך להמתין במוצ"ש לג' כוכבים קטנים רצופים משום תוספת שבת, ועי"ש במ"ב סק"ה.

מד. דמוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ביצה דף ל. ושו"ע סי' תר"ח, ב'. ובמחה"ש סי' רע"ו סק"ט כתב דהיינו דוקא במקום שברור שלא ישמע לנו.

כתבו הראשונים שיש שיעור זמן לתוספת שבת ולא מספיק תוספת כל שהוא<sup>מ</sup>, ולכן לכתחילה שיעור הזמן הוא כ-13 דקות<sup>מ</sup>, אמנם גם בפחות מכך מקיים מצות תוספת שבת<sup>נ</sup>, והורו הפוסקים<sup>נ</sup> שלא יפחות מ-2-3 ד' קודם השקיעה. ובמקומות שיש הרים סביב לא יפחות מזמן זה קודם הזמן שהוא ספק שקיעה [שהוא בירושלים 3 דקות]<sup>נ</sup>. ולכתחילה טוב לחוש לדעת היראים ששקיעת החמה היא 13.5 דקות לפני שהשמש נכסית מעינינו, ולהוסיף תוספת שבת קודם זמן זה<sup>נ</sup>. ויש שלא חששו לדעתו<sup>נ</sup>.

### מי שלא קיבל תוספת שבת

**יב.** נחלקו הפוסקים אם תוספת שבת הפחותה ביותר חלה על כרחו או שאם לא קיבל על עצמו שבת הפסיד המצוה ומותר לו לעשות מלאכות ממש עד השקיעה<sup>נ</sup>. ולשיטות שהתוספת שבת חלה על כרחו, ראוי יותר להחמיר לפרוש ממלאכה 13 דקות קודם שקיעה.

ההרים. כן דעת הגרשו"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל. וכע"ז באגרו"מ שם סי' צ"ז.

נג. סי' רס"א סקכ"ג וסי' רס"ג סקט"ו, ובאה"ל סי' רס"א, ב' סוד"ה מתחילת, ובב"ח כתב שכן היה מנהג הקהילות. והיינו, כיון שדעת הרא"ם שצאה"כ הוא בזמן שקיעת החמה הנראה לעין, ובין השמשות הוא מהלך ג' רבעי מיל קודם זמן זה (ולהמ"ב מיל הוא 18 דק' [סי' רס"א סקכ"ג]). וע"ע במ"ב ובשעה"צ שם סקכ"א מה שכתב לעורר על זה.

נד. ארחות רבינו עמ' קה בשם החזו"א.

נה. באור זרוע [ח"ב הל' ער"ש סי' כ'] ובב"ח [ריש סי' רס"ז] מבואר שאם לא מקבלים שבת במפורש אין התוספת חלה מאליה ולכן צריכים ישראל למהר לביהכנס"ם מבעוד יום כדי שישפיקו את המצוה, וכ"כ בריטב"א שבת דף לה: ובר"ה דף ט., וכ"כ בתוספת שבת סי' רס"א סקי"ד ובחלקת יואב סי' ל', וכן משמע קצת בסי' רס"א, ד' וסקכ"ח ובסי' שצ"ג, ב' שאפילו אחרי השקיעה יש משמעות לקבלת שבת בפה ובודאי אין התוספת חלה על כרחו לגמרי.

שלא לעשות מלאכה. [ועי' פת"ש יו"ד סי' ת' סק"א, וצ"ע בכוונתו].

מח. תוס' בביצה דף ל. ד"ה והא ורא"ש בברכות [פ"ד סי' ו'] וביומא [פ"ח סי' ח'], והובאו דבריהם בשו"ע סי' תר"ח ובבאה"ל סי' רס"א, ב' ד"ה איזה.

מט. באה"ל שם, וכע"ז במ"ב סקכ"ב ובסי' תר"ח סק"ב.

נ. כן מבואר בבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר [ושם הזמן מועט הוא ביחס ל-13.5 דקות], וכן משמע במ"ב סי' רס"א סקכ"ג שהפורש ממלאכה 20 דקות קודם שקעה"ח יוצא בזה ידי חובת כל השיטות אפי' אם מיל הוא כ"ד דקות וממילא ג' רבעי מיל הוא י"ח דקות. וכ"כ באגרו"מ [ח"א סי' צ"ו] ובדרך החיים וכן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ח של"ט"א.

נא. כן משמע במ"ב סי' רס"א סקכ"ג וכן כתב באגרו"מ שם וכן מורה הגריש"א זצ"ל.

נב. שלחמרא יש לחוש למה שהשמש מוסתרת ע"י ההרים כמה דקות קודם השקיעה בניכוי

## שאיילה על תוספת שבת

יג. אי אפשר להישאל על תוספת שבת<sup>יג</sup>.

אמנם, אם קבלת השבת גורמת להפסד מצוה, כגון מי שקיבל שבת, או אשה שקיבלה שבת [בפה, ולא בהדלקת נרות] ונזכרה שלא התפללה מנחה, או שנזכר שאשתו לא הדליקה נרות שבת [עי' לקמן סי"ז] או שנזכר שלא ספר ספירת העומר, הרי שהקבלה בטילה מאליה ויעשה המצוה ויקבל שבת שוב<sup>יד</sup>. אבל אם אשה קיבלה שבת בהדלקת נרות הפסידה המצוה.

## אמירה לחבירו בתוספת שבת

יד. מי שקיבל על עצמו שבת יכול לומר לחבירו שעדיין לא קיבל שבת שיעשה עבורו מלאכה, ומותר לו ליהנות מן המלאכה בשבת<sup>יז</sup>.

## גדר תוספת שבת - לענין מצוות התלויות ביום שישי

טו. המקבל על עצמו שבת אינו יכול להתפלל מנחה של חול [ואם קיבל שבת בפה קבלתו בטילה כנ"ל בסעי' י"ג]. ולענין שאר מצוות התלויות בימים, ראה היטב בהערה נ"ב.

שהרי קבלת שבת שע"י מעשה חמיר טפי ואפי' בטעות תופסת כמבואר בבי"י סי' רס"ג סי"ד ובפמ"ג שם בא"א סק"ו וסק"ז וברעק"א על המג"א שם סק"ו.

נח. סי' רס"ג, י"ז. ואם כל בני המקום קיבלו שבת ממילא כולם אסורים במלאכה ולא שייך דין זה [שם סק"ד], אמנם אין זה מצוי בימינו ברוב המקומות שיש גם בתי כנסיות שמקבלים שבת מאוחר ולפעמים גם אחרי השקיעה [ומפסידים מצות תוספת שבת]. ועיין בסי' כ"ה סי"ד לגבי חפצי מוקצה של מי שקיבל עליו שבת.

נט. בסי' רס"ג סעיף ט"ו וסעיף ט"ז ובמג"א שם סקי"ט ובמ"ב שם סקמ"ג מבואר שאי אפשר להתפלל מנחה של חול אחרי שקיבל על עצמו שבת.

והנה, מבואר בכמה מקומות שתוספת שבת אינה משנה את היום ליום שלאחריו אלא רק מחילה קדושת שבת ודיניה, כן מבואר בתוס' בכתובות

אבל בח"א כלל ה' ס"ב כתב שהתוספת הפחותה ביותר חלה בעל כרחו, וכ"כ בדרך החיים, וכ"כ בשבט הלוי ח"ד סי' כ"ז.

נו. הלבוש בסי' רס"ג כתב שאפשר להישאל על תוספת שבת, והפוסקים דחו את דבריו ופסקו שאי אפשר להישאל על כך [כ"כ בט"ז סי' רס"ג ובמג"א שם סקל"א ובא"ר שם סקל"ח ובמ"ב שם סקס"ה וכ"כ הגרעק"א בסי' רס"א סעיף ב'].

נז. כ"כ הט"ז בסי' ת"ר סק"ב שאין צריך להישאל והקבלה בטילה אם גורמת להפסיד מצוה והובא במ"ב שם סק"ז, וכ"כ בשו"ת שו"מ מהדו"ת ח"ב סי' כ"ג. ונ"מ למי ששכח לספור ספירת העומר וקיבל שבת ונזכר קודם שקה"ח, וכן נ"מ למוהל שקיבל שבת וביקשו ממנו למול תינוק שיום ח' שלו הוא ביום שישי, וכן נ"מ למי שקיבל שבת ואשתו עדיין לא הדליקה נרות (עיין לקמן סעיף י"ז). וע"ע דעת הגרשו"א זצ"ל בשש"כ פמ"ו הערה י"א. אבל אשה שקיבלה שבת בהדלקת נרות אינה יכולה להתפלל מנחה



## מה להעדיף - מנחה או תוספת שבת

**טז.** הבא לביהכ"נ שמתפללים שם מנחה קרוב לשקיעה יתפלל מנחה ביחידות ויקבל תוספת שבת מפני שמצות עשה דאורייתא קודמת למצות תפילה במנין. ויש מוסיפים ואומרים שאם בא סמוך לשקיעה ואם יתפלל מנחה יפסיד תוספת שבת - לא יתפלל מנחה, אלא יקבל תוספת שבת ויתפלל ערבית שתיים, שלא להפסיד מצות תוספת שבת.<sup>2</sup>

אמנם יש אומרים<sup>3</sup> שיכול להתנות במפורש בזמן קבלת שבת שרצונו לקבל על עצמו תוספת שבת רק לענין פרישה ממלאכה בלבד ולא מקבל על עצמו את קדושת

יאמר גם רצה וגם יעלה ויבוא לפי שהוא תרתי דסתרי, והיינו, שאף שבאמת אין זו סתירה, אבל אם יאמר גם רצה וגם יעלה ויבוא הוא הנהגה של תרתי דסתרי.

ומעתה יש לדון אי שרי לבדוק ביום א' דז"נ אחר קבלת שבת אי חשיב כמשתמש ביום או נחשב רק שבדוק קודם יום מחר, ויתכן שבאמת אי אפשר לבדוק אחרי הדלקת נרות, וצ"ע [וזה הטעם לפסק הרמ"א או"ח סי' י"ח, א' שאם התפלל ערבית אע"פ שעדיין הוא יום אין לברך על הטלית, שהוא תרתי דסתרי כמש"כ תרוה"ד].

ולכן, מוהל שקיבל על עצמו שבת אינו יכול לומר תינוק שזמנו ביום שישי מפני שצריך להישאל על הקבלת שבת שלו [ומפני שזה דבר מצוה אפשר שהקבלה לא חלה בכה"ג וכדלעיל סעיף י"ג], וכן מי שקיבל על עצמו שבת אינו יכול לספור ספירת העומר בלי להישאל על הקבלת שבת שלו [או שהקבלה לא חלה בכה"ג וכנ"ל] [ואפשר שמטעם זה המדליקה נרות אינה יכולה להתפלל מנחה].

ס. הגר"ע אויערבך שליט"א. וטעמו, שמצוה דאורייתא של תוספת שבת קודמת לתפילה במנין.

סא. בפמ"ג סי' רס"ג בא"א סקכ"ח ובבאה"ל שם סעיף ט"ו ד"ה של [לגבי קבלת שבת החלה בעל כרחו מפני שהציבור קיבלו שבת] מחלקים בין פרישה ממלאכות ובין קבלת יום השבת עצמו לכל דבר. ועל פי זה יש שכתבו שאפשר לקבל

מז. ד"ה דמסר ובשו"ע יו"ד סי' רס"ב סעיף ז' לגבי מילה ובשו"ע יו"ד סי' קצ"ו סעיף א' לענין הפס"ט. אמנם לגבי בדיקה ביום א' או ז' דז"נ יש לדון אי מהני אחר קבלת שבת, כיון שבשו"ע יו"ד סי' ת"ב סעיף י"א ובסי' שע"ה סי"א כתוב שאם התפלל ערבית ושמע שמת לו מת אין היום הזה נספר ליום ראשון בז' ימי אבילות, והיינו מפני שהוא תרתי דסתרי כמש"כ בט"ז סי' ת"ב סק"ז שכיון שעשה אותו לילה איך יכול לעשותו יום, והיינו שלאשתמש ביום הזה כ"יום" אי אפשר כיון שעשאו לילה והוי תרתי דסתרי, אבל לענין הפס"ט או מניית ימי מילה אין צריך להשתמש ביום כ"יום" אלא סגי במה שעדיין אינו לילה וממחר ימנה ז"נ או שישפור ממנו ח' ימים למילה [ולכן לגבי שמועה ביום ל' אין הדין כן כמבוי בט"ז שם]. ומשום כך דעת המג"א [סי' רס"ז סוסק"א] שאפשר לאכול סעודת שבת מפלג המנחה אבל לא סעודת פסח וכמש"כ תוס' בפסחים צט: ד"ה עד, והיינו משום ש"שבת" מתחילה בתוספת שבת אבל עדיין לא התחיל התאריך של מחר, ולכן נחשב שאכל סעודת שבת "בשבת", אבל סעודת פסח צריך לאכול דוקא בתאריך של ט"ו ניסן. ולסוברים שגם בשבת צריך אכילה דוקא ב"יום" אם כן צריך לאכול כזית משתחשך וכמש"כ המג"א שם והמ"ב שם סק"ה. וזה הטעם למש"כ המג"א בסי' קפ"ח סקי"ח שאם חל ר"ח במוצ"ש לא

יום השבת עצמו, ואז יכול לקבל באופן הזה תוספת שבת קודם מנחה ולהתפלל מנחה אח"כ, אבל באופן שאינו מתנה כך לא ימתין להתפלל במנין אם יפסיד תוספת שבת. (וי"א שיחיד המקבל שבת בכל אופן יכול להתפלל מנחה אחר כך<sup>פ</sup>).

### אשה שבעלה קיבל על עצמו שבת

יז. אשה שבעלה מתפלל מוקדם וקיבל על עצמו שבת מוקדם באמירת מזמור שיר ליום השבת או ברכו הרי גם היא אסורה בעשיית מלאכות על כרחא<sup>פ</sup> [וממילא, הוא הדין לגבי כל הילדים שנגררים אחריו על כרחם]. ויש שכתב<sup>פ</sup> שאם קיבל שבת לבדו, או אף אם קיבל שבת עם הקהל אלא שהתפלל מוקדם שלא כהרגלו [כמו בימי הקיץ למתפללים מוקדם] אינה מקבלת שבת על כרחא אע"פ שבעלה קיבל על עצמו שבת בתפילתו, ורק אסורה לעשות מלאכה עבור הבעל [אבל כשמתפלל בקביעות זמן מסוים לפני השקיעה וקיבל שבת עם הקהל בתפילתו לכו"ע אשתו נגררת אחריו ואסורה בכל המלאכות].

### בגדי שבת

יח. ישתדל שיהיו לו בגדים נאים מיוחדים לשבת, דכתיב 'וכבדתו' ודרשו חז"ל<sup>פ</sup> שלא יהיה מלבושך בשבת כמלבושך של חול. ואם אפשר, טוב שיהיה לו גם טלית אחרת לשבת<sup>פ</sup>.

במשך השבת יש ללבוש את בגדי השבת אף כשאינן נראה ע"י אנשים, וגם אם נמצא בבית חולים, וכן אין להורידם בסעודות השבת<sup>פ</sup> לפי שהמצוה ללבושם לכבוד יום השבת ולא מצד האנשים הרואים<sup>פ</sup>.

סק"א] שכתב שכל בני הבית נגררים אחר הגדול שבבית, וכ"כ בשבט הלוי ח"ז סי' ל"ה וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

סד. אגרו"מ ח"ג סי' ל"ח.

סה. שבת קיג.

סו. סי' רס"ב, ב' וסק"ה.

סז. אמנם, אם הבגדים מכבידים עליו מחמת שחם לו, או מחמת שחושש מאוד שמה יתלכלכו ובלבישתם חסר לו מהעונג שבת, ודאי עונג שבת עדיף ויורידם.

סח. סי' רס"ב סק"ו.

על עצמו רק פרישה ממלאכות ואז יכול להתפלל מנחה מפני שעדיין לא קיבל על עצמו קדושתו של יום השבת [כ"כ בשו"ת ארץ צבי סי' ס' ובתשובות והנהגות ח"ג סי' פ"ג ובס' שבת לישראל הביא כן בשם הגר"ק שליט"א]. ודעת הגר"ע אויערבך שליט"א שלא להסתמך על החילוק הנ"ל לענין יחיד המקבל שבת על עצמו. ועיין מנח"י ח"ט סי' כ' שהאריך בזה. ועיין הליכות שלמה, תפילה, פרק י"ד סעיף י"א שהגרשז"א זצ"ל לא הניח לקבל שבת ולהתפלל מנחה אף ליחיד [עיי"ש בכתבי התלמידים מש"כ על זה].

סב. ציץ אליעזר [חיי"ג סי' מ"ב].

סג. כן משמע מדברי הפמ"ג [סי' רס"ג במ"ז

## אמירה לנכרי בבין השמשות

**יט.** מותר לומר לנכרי שיעשה מלאכה דאורייתא בבין השמשות לצורך מצוה או בהפסד מרובה או לצורך גדול מאוד שמצטער בחסרונו, ואפילו כבר קיבל על עצמו שבת, ועיין בהערה<sup>טז</sup>. ההיתר הוא עד 10-12 דקות אחרי השקיעה<sup>יז</sup>, ובתנאי שהנכרי יעשה את המלאכה עד 13 דקות אחרי השקיעה<sup>יח</sup>.

בבין השמשות במוצאי שבת לא שייך ההיתר<sup>יט</sup>. ולצורך מצוה אפשר להקל גם בבין השמשות של מוצאי שבת<sup>כ</sup>.

## איסורי שבות בבין השמשות

**כ.** מותר לעשות איסורי דרבנן בבין השמשות לצורך מצוה או בהפסד מרובה או

אחרי זמנו של ר' יהודה או מתאחר הרבה אחריו], ולהלכה נקטינן כתרויהו לחומרא, כר' יהודה בכניסת שבת וכר' יוסי ביציאתה וכן לענין קר"ש נקטינן כר' יוסי לחומרא [וע"ע בסי' כ"ג הע' קצ"א], ובאמת שיעור ראיית ג' כוכבים שלנו מאוחר יותר מזמן הילוך ג' רבעי מיל. וע"ע בבאה"ל סי' רס"א, א' וסי' שמ"ג וסי' תפ"ט, ב' מש"כ על זה. וע"ע במ"ב סי' רס"א סוף סקכ"ג שג' רבעי מיל הם רק ביומי ניסין ותשרי ורק בארץ ישראל ובבבל, וגם בבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר כתב שאפשר שמעט סמוך ללילה אסור משום תוספת שבת, ולכן יש להפחית כמה דקות משיעור זמן של 13.5 דקות אחרי השקיעה.

עא. שהרי אסור לומר לנכרי בערב שבת שיעשה מלאכה בשבת [סי' ש"ז, ב'], ונתבאר לעיל סי' כ"ו סעיף א'. אמנם נראה שלא שייך תוספת שבת בנכרי.

עב. מסקנת הבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה בין, מטעם שיש להחמיר בבין השמשות דר' יוסי שהוא רגע אחד וזמנו מיד אחרי בין השמשות דר' יהודה, ולשיטתו עד זמן זה עדין אינו בין השמשות אלא יום גמור.

עג. פמ"ג בא"א סי' רע"ו סק"ט ומ"ב שם סקכ"ד.

טז. ואפילו כל הציבור כבר קיבל שבת גם כן מותר, דאמירה לנכרי קיל טפי. מג"א סי' רס"א סק"ז ומ"ב שם סק"ז.

יז. ויל"ע אם יחיד קיבל על עצמו שבת אחרי השקיעה שחמור יותר מקבלה שקודם שקיעה כמש"כ השעה"צ סי' תקכ"ז סק"ט, אם חמור יותר גם מקבלת שבת בציבור לענין איסור אמירה לנכרי.

ע. בשו"ע סי' רס"א, ב' כתב ששיעור בין השמשות הוא מהלך ג' רבעי מיל, והוא כ 13.5 דקות, [ששיעור מיל הוא 18 דקות כמבואר בסי' תנ"ט, ב' ובסי' רס"א, א', וביו"ד סי' ס"ט, ו' ובמ"ב סי' רל"ה סק"ד, ועי' חזו"א סי' קכ"ג סק"א], ובוזה אין הזמן נמדד לפי יציאת ג' כוכבים כבשאר מקומות [עין בטור סי' רצ"ג שכתב שיציאת השבת הוא אחרי הילוך ג' רבעי מיל, ותמה עליו הב"י הרי הזמן נמדד ביציאת ג' כוכבים, וכן פסק בשו"ע שם. וכן פסק השו"ע בסי' רל"ה לגבי קר"ש של ערבית] מפני שיש מחלוקת בזמן יציאת הכוכבים דלר' יהודה הוא הילוך ג' רבעי מיל אחרי שקה"ח ולר' יוסי צאה"כ הוא כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וזמנו הוא אחרי זמנו דר' יהודה כמב' בסוגיית הגמ' בשבת דף לד: -לה., [ובתוס' שם לה: הסתפקו אם זמנו של ר' יוסי הוא מיד

לצורך גדול, ובתנאי שרוב הציבור עדיין לא קיבלו שבת<sup>ע</sup> ולכל היותר עד 10-12 דקות אחרי השקיעה<sup>ע</sup>.

מותר לעשר דמאי ולהטמין בדבר שאינו מוסיף הבל ולערב עירובי חצירות בזמן זה ובתנאים אלו, אלא שבאלו מותר גם לדבר הרשות וגם שלא בהפסד מרובה<sup>ע</sup>.

### מלאכה בערב שבת

**כא.** אסור לעשות מלאכת קבע בערב שבת מזמן מנחה, ואפשר להקל מזמן מנחה קטנה<sup>ע</sup>.

מלאכות לצורך שבת מותר לעשות לעצמו גם אחרי זמן מנחה, ולאחרים מותר רק בחינם.

להסתפר מותר גם אחרי זמן מנחה.

מותר לכתוב ספרים לעצמו דרך לימודו גם אחרי מנחה<sup>ע</sup>.

בימינו יש מקילים בכל זה, וירא שמים יחמיר גם בימינו<sup>ע</sup>.

רק בית כנסת אחד.

עה. סי' שמ"ב ומ"ב שם.

עו. סי' רס"א, א' ומ"ב שם.

עז. סי' רנ"א, א' וסק"ג ושעה"צ סק"ג [וגם לשון השו"ע נוטה להקל כי הביא בלשון יש מפרשים ויש מפרשים].

עח. שם, ב'.

עט. באה"ל, שם, א' ד"ה ויש וערוה"ש שם ס"ד, וטעם הנוהגים להקל הוא משום שכיום הנשים מכינות את צרכי השבת.

עד. ע"י בסי' רס"א סקכ"ח ובבאה"ל שם, ד' ד"ה אין שכן דעת רוב האחרונים וכן משמע במג"א שם סק"ז [וגם ראיות הגר"א הם ממקרים שהציבור קיבל שבת]. וכיום הרבה מקבלים שבת אחרי השקיעה, ושלא כדין עבדי שמפסידים מצות תוספת שבת, ומ"מ אחרי שכך הוא בעוה"ר אפשר שגם אחרי השקיעה עדיין לא נחשב שכל הציבור קיבלו שבת אף שודאי פרשו ממלאכה, וכיום אין נגזרים אחרי בית כנסת מסוים גם אם רגילים להתפלל בו כיון שלפעמים מתפללים במקום אחר, מלבד מושבים קטנים שיש בהם

## סימן לה

## הלכות הדלקת נרות

## חיוב הדלקת נר שבת\*

א. כל אחד ואחד מישראל בין זכרים בין נקבות חייב בהדלקת נר שבת.<sup>2</sup>  
ואף מי שאין לו כסף חייב לשאול על הפתחים עבור הדלקת נר שבת.<sup>3</sup>\*

## הידורים בהדלקת הנרות, וביאור "הרגיל בנר"

ב. שנינו בגמרא<sup>4</sup> הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים.<sup>5</sup> ופירוש "הרגיל בנר" היינו בנר יפה<sup>6</sup>, ולכן טוב להדליק הנרות בנר [ופמוט] יפה ומהודר.  
ויש שפירשו הרגיל בנר היינו שנזהר בדקדוקי ההלכות של הדלקת הנר.<sup>7</sup>

ד. שבת כג.:

ה. ובמ"ב סי' רנ"ו סק"ב כתב שהמזהירים על שבת המתקרבת לבוא יזכו לבנים גדולי ישראל. ובשעה"צ שם סק"ו ביאר דהיינו כיון שמזכה את עם ישראל [בהדלקת נרות שבת], עיין שם.  
ו. טור וב"ח בתחילת סי' רס"ג ופמ"ג שם בא"א סק"א.

ז. כן משמע במהרש"א בח"א שם שכתב שבנר כתוב הרגיל בנר ולא הזהיר בנר מפני שהאשה מדליקה והזהירות באופן ההדלקה מוטלת עליה והבעל רק רגיל בנר היינו מרגיל את אשתו להזהיר בנר. וכן הביא בפתח הספר שבות יצחק על דיני נר שבת בשם רבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד שכתב שאע"פ שרוב העולם מדליקים נרות אין כל בניהם ת"ח לפי שרק מעטים נזהרים בפרטי ודקדוקי ההלכות.

א. בפמ"ג [סי' רס"ד במשב"ז סק"א] הביא שו"ת צמח צדק שכ' שהדלקת נר שבת דאורי' דהא כבוד ועונג שבת דאורייתא, ודחה הפמ"ג דבריו דרק הדין כבוד ועונג שבת בכללות הוא דאורי' אבל יכול לקיים גם בדברים אחרים את הכבוד ועונג והדלקת נר שבת הוא רק דרבנן משום האי טעמא דעונג שבת. ועי' במ"ב סי' רמ"ב שהביא מחלוקת הפוסקים אם עונג שבת הוא דאורייתא, ובבאה"ל סי' ר"נ נראה דלהלכה נקטינן דעונג שבת רק דרבנן מדברי קבלה ורק סעודת שבת והכנה לזה הוא דאורי'.

ב. סי' רס"ג, ב'. כלומר, כל אחד חייב להדליק נר או לצאת ידי חובה בהדלקת נר שאחר הדליק באופן המועיל [ו].

ג. שם.

\* בשו"ע כתב הטעם "שזה בכלל עונג שבת הוא". וצע"ג, דהמקור לדין זה הוא ממה שנר שבת קודם לנר חנוכה ולקידוש היום [כ"כ בביאור הגר"א ובאר"ש ובמהה"ש שם] וטעם הקדימות מפורש בגמ' [שבת כג.]: שהוא מפני שלום בית, ואין זה רק קושיא על לשון השו"ע, אלא יש נפק"מ להלכה דפעמים יש עונג שבת ולא שלום בית [כגון שמדליק במקום שאחר כבר הדליק נרות במקום שאוכל, וכדלקמן] ופעמים יש שלום בית ולא עונג שבת [כשמדליק במקום שחשוך לגמרי היכן שישן, וכדלקמן]. ואין לדחוק בלשון השו"ע שכוונתו לתחילת הסעיף שדין הדלקת נר שבת הוא משום עונג שבת, אבל חיוב החיזור על הפתחים אינו שייך לזה, משום שאין זה משמע מלשון המג"א שם סק"ה והמ"ב שם סק"י, וצ"ע.

ודעת הגר"א שהרגיל בנר היינו ריבוי נרות, וכן נהג הגר"א להרבות בנרות כמובא במעשה רב, וכבר נהגו רוב ישראל להוסיף על חיוב ההדלקה כנגד כל בן שנולד<sup>י</sup>.

נהגו שהבעל מדליק הפתילה ומכבה אותה קודם הדלקת הנרות<sup>ב</sup>.

מצוה בו יותר מבשלוחו, ולכן הנהגה טובה שהבעל ידליק בעצמו גם כן נר אחד נוסף על מה שאשתו מדליקה ולא יברך על הנר הנוסף<sup>י</sup>. ועדיף שידליק במקום חשוך שבבית הנצרך לנר<sup>א</sup>. [ובימינו קל יותר לעשות כן שידליק החשמל בחדר חשוך שבבית לשם מצות הדלקת נרות].

### הטעמים להדלקת הנרות ועיקר מצות ההדלקה

ג. מצינו שלש טעמים למצות הדלקת נרות שבת: א. עונג שבת<sup>ב</sup>. ב. כבוד שבת<sup>ג</sup>. ג. מפני שלום בית<sup>ד</sup> שלא יכשל בעץ ואבן בביתו<sup>ה</sup>.

יב. סי' רס"ג, ב'. וברמב"ם פ"ה מהל' שבת ה"א כתב שטעם המצוה הוא מפני עונג שבת שיש נרות דולקים בבית לכבודה, וכן בשו"ע שם כתב שטעם המצוה הוא מפני מצות עונג שבת ואין עונג בלא אורה. אך הרמב"ם בפ"ל ה"ה כתב שיהיה לו נר דלוק בביתו שכל זה מכבוד שבת הוא, ובכתבי הגר"ח עמ' קט ובחי' הגר"ח סטנסיל אות יא כתוב שהגר"ח ביאר שלרמב"ם יש ב' טעמים להדה"נ גם כבוד שבת וגם עונג שבת [מלבד טעם שלא יכשל בעץ ואבן].

יג. כמב' בשבת כג: שלא יקדים להדליקו זמן הרבה קודם שבת מפני שיחסר בכבוד שבת, וכן נפסק בשו"ע סי' רס"ג, ד', ומבואר שיש גם טעם כבוד שבת בהדלקה. וכ"כ רש"י שם כ"ה: ד"ה חובה.

יד. שבת כג:, וכן הוא בשו"ע שם סעיף ג' ובמג"א סק"ג וסק"ד ובמ"ב סק"ל וסקמ"א.

טו. כן הפי' לרש"י ולר"ן שם וכן פי' רש"י שם כה:, וכן הוא בב"י סי' תרע"ח ובפרישה ובמג"א סי' רס"ג סק"ג ובמ"ב שם סק"ל. אבל ברמב"ם ובמאירי פי' שלום בית היינו שלום בין איש לאשתו ופי' במאירי כיון שמצוה זו מוטלת על

ח. והיינו שעל כל בן שנולד מוסיפים עוד נר, שיהיה יותר רגיל בנר ויותר זכויות גם עבור הבן הנוסף. ועי' גם לשון הגמ' שבת כג: שרגי טובא.

ט. סי' רס"ד, ט' וסק"ח. ואמנם, בפתילות כאלו שע"י ההכחוב האש לא תתפס טוב בפתילה אין לעשות כן, שהרי הטעם להכחוב קודם ההדלקה הוא כדי שהאש תתפס טוב בפתילה.

י. בתוס' בשבת כג: ד"ה ה"ג כתב שהיתה אשה שהיתה רגילה בנר ויצא ממנה בן ת"ת, והיו איש ואשה ששניהם היו רגילים בנר ויצאו מהם שני בנים ת"ת. ועיין פמ"ג סי' רס"ג בא"א סק"ו ומ"ב סק"א. וכן נהג מרן הגריש"א זצ"ל להדליק נר שבת בחדר אחר חשוך. ולא יברך על הנר שמדליק כמב' בסי' רס"ג, ו'. וגם לא יכוון שלא לצאת בברכת אשתו כדי להדליק בברכה, הגריש"א זצ"ל [בשבות יצחק פי"א אות ג]. ועי' בפמ"ג סק"ו. ועי' בספר אשל אברהם סעיף ו' שכו' שמתחילה היה מברך קודם אשתו ואח"כ פסק לעשות כן. ועי' באריכות ברב פעלים ח"ב סי' נ' מש"כ על זה.

יא. שמצוה להדליק נר בכל חדר חשוך שבבית כדי שלא יכשל בעץ ואבן. שם, ו' וסק"ב וסקל"א.

כשמדליק במקום שאוכל בו, מקיים גם כבוד שבת וגם עונג שבת וגם שלום בית, אך כשמדליק במקום שישן או בכל חדר אחר שאינו אוכל בו אז ההדלקה רק משום שלום בית שלא ישל בעץ ואבן<sup>ז</sup>, ועיקר מצות הדלקת נר שבת הוא להדליק ולברך היכן שאוכל ולא היכן שישן, ולכן מי שאוכל בבית אחד וישן בבית אחר ידליק היכן שאוכל ולא היכן שישן<sup>ח</sup>, ואם חשוך במקום שישן בו ידליק גם שם בלא ברכה<sup>ט</sup>.

אמנם, מצוה להדליק נר בכל חדר חשוך שבבית כדי שלא ישל בעץ ואבן<sup>י</sup>.

### דין שנים המדליקים במקום אחד

ד. נחלקו המחבר והרמ"א<sup>א</sup> האם אפשר לברך על תוספת אורה. בשו"ע כתב שאם יש כמה מדליקים במקום אחד, יברך רק המדליק הראשון, אבל המדליק השני לא יברך, וברמ"א כתב שכל אחד ואחד יכול לברך אפי' כמה מדליקים במקום אחד.

היא רק משום שלום בית. ועיין סי' רע"ג, ז' ובמ"ב שם. וכשמדליק במקום שאוכל יש גם כבוד ועונג שבת, כמב' בשו"ע סי' רס"ג, ב' ובמג"א שם סק"ה, ומקור דבריו ברש"י ותוס' שבת כה:.

יז. שהרי שם עיקר המצוה שיש גם כבוד שבת וגם עונג שבת וגם שלום בית שלא ישל בעץ ואבן כמש"כ במג"א שם סק"א ומ"ב סקמ"ה, וכן מורים החזו"א זצ"ל והגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח"ק שליט"א, וזה אף כשמדליק במקום האוכל אחרי בעל הבית, ובמקום השינה מדליק לבד. ולגבי מטבח - עי' מג"א שם סקט"ו ומ"ב סקמ"א שאפשר להקל ולהחשיבו כמקום האוכל.

יח. כיון שכבר ברך על הדלקת הנר במקום שאוכל לכן לא יברך על שאר הנרות שכבר יצא ידי חובת ברכה על הנר שהדליק במקום האוכל. וכשמדליק נרות גם במקום שאוכל וגם בחדר חשוך אחר, יברך על הנר שהדליק במקום שאוכל ששם עיקר מצוות ההדלקה, סי' רס"ג, י' וסקמ"ה.

יט. שם סק"ב וסקל"א.

כ. שם, ח'.

האשה [ואם ידליק נר חנוכה במקום נר שבת תקפיד שמפסידה את המצוה שלה], ולפי שיטתם אין זה טעם למצוה אלא רק טעם לקדימות נר שבת לנר חנוכה ועי' לקמן בהערה הבאה.

ונפק"מ בין הטעמים, אם הנר היה מודלק מבעוד יום אם צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו, שברמ"א סי' רס"ג סעיף ד' כתב שצריך לכבות ולחזור ולהדליק, ובדברות משה ביאר דאע"פ שיש עונג שבת שלום בית מ"מ מפני כבוד שבת יש להדליק הנרות בשביל השבת ולא סגי בנר הדולק מבעוד יום. וכן נפק"מ במש"כ הבאה"ל סי' רס"ד, ו' ד"ה חוץ שאסור להדליק בשמן של איסורי הנאה ואף שמצוות לאו ליהנות ניתנו מ"מ כיון שכאן חלק מהמצוה זה ליהנות מהמצוה שהרי אחד מטעמי המצוה הוא משום עונג שבת [ומשום כך נוהגים לכסות הפנים בשעת הברכה כדי שיהיה עובר לעשייתן בהנאה מהנרות שהיא חלק מהמצוה] ודאי אסור להדליק באיסורי הנאה.

טז. כן מוכח במג"א שם סקי"ג וסקי"ד שבמקום שאינו אוכל הטעם רק משום שלום בית ולא הזכיר שם את הטעם של עונג שבת הנפסק בשו"ע כיון שמדובר שם שלא במקום אכילה, וכן מב' במ"ב סי' תר"י דברכת הנר של יו"כ

ומבואר שהפוסקים כהמחבר אינם יכולים לברך על תוספת אורה, וא"כ אין שנים יכולים להדליק ולברך במקום אחד, ואם השני מדליק אחר שהדליק הראשון אינו מברך, והמברך במקום שכבר הדליקו בו נרות שבת, ברכתו לבטלה. והפוסקים כהרמ"א יכולים לברך על תוספת אורה [רק בסעודה, ויבואר לקמן], ושנים יכולים להדליק ולברך במקום אחד.

גם הפוסקים כהרמ"א לא ידליקו שנים במנורה אחת שיש לה קנים הרבה, ויש מקילים גם בזה, ויש לסמוך עליהם למי שיש לו רק מנורה אחת [או שאין אפשרות אחרת]<sup>בא</sup>.

### הדלקת נר במקום שיש חשמל

ה. המדליק במקום שאוכל יכול לברך גם אם אור החשמל מאיר שם<sup>בב</sup>, ואף הפוסקים כהמחבר יכולים לברך על נר במקום שאור החשמל מאיר, אבל המדליק במקום שישן אינו יכול לברך אם אור החשמל מאיר וכדלקמן סעיף ו'.

אמנם טוב להדר לכבות החשמל קודם שידליק הנרות, ותדליק את החשמל קודם הדלקת הנרות [או מיד אחרי הדלקת הנרות לפני הברכה] ותכוין בהדלקת החשמל לשם מצות הדלקת נרות [ויוצאים בהדלקת החשמל לחלק מהשיטות וכמו שיבואר לקמן] ואז תדליק מיד הנרות ותברך. [יש גם אפשרות נוספת שאינה לכתחילה, ראה בהערה<sup>בג</sup>]. וגם הפוסקים כהרמ"א טוב שיהדרו לנהוג כן<sup>בד</sup>.

כא. שם סקל"ז.

וה"נ במדליק נר במקום שיש חשמל דולק או אור שמש יכול לברך [אם אוכל שם] מפני שגם למחבר בכה"ג שהנר הראשון לא הודלק לכבוד שבת אפשר לברך על הנר השני.

כג. מעיקר הדין קיימת אפשרות נוספת שתחשיך את החדר ותדליק הנרות ואח"כ תבקש מאדם אחר שלא קיבל שבת שידליק את האור בחדר [ומותר לה לבקש ממנו אם הוא עדיין לא קיבל שבת כמבואר בס"י רס"ג, י"ז] וכיון שהדלקה עושה מצוה [ס"י רס"ג סקמ"ח] א"כ מעיקר הדין יוצאת ידי חובה בהדלקה בכה"ג, אמנם בחיי אדם [כלל ה' ס"ד ומובא במ"ב שם] משמע שלא טוב לעשות כך כיון שאחרי ההדלקה למעשה הנרות דולקות לחינם [ולכן כתב שלא יפה עושות המדליקות בסוכה ואח"כ מכניסות הנרות לבית].

כד. כן דעת הגרשו"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל

כב. כן מוכח מדברי המ"ב ס"י רס"ג סק"מ שכתב שאם אוכל בחוץ ויש אור מהשמש אעפ"כ יכול לברך על הנרות שיש תוספת אור מצד הנרות. ואע"פ שלעיל הבאנו שנחלקו בזה המחבר והרמ"א אם אפשר לברך על תוספת אורה, מ"מ כיון שנרות הם סוג אור מכוונו ושונה חשיבי תוספת כבוד שבת וכמו שבברית מילה יש המדליקים נרות אע"פ שיש אור מהחשמל, ע"י ס"י תקי"ד סק"ל. עוד טעם לברך מפני שהחשמל לא הודלק לכבוד שבת שהרי הב"י בסוף ס"י רס"ג כתב בשם מהר"י אבובב שהיו נשים שהיו מדליקות נר קודם נר שבת כדי להראות שהנר הודלק לכבוד שבת ולא רק להאיר, והרי מבואר שם שבירכו על הנר השני שהודלק לכבוד שבת א"כ מוכח שגם לב"י אם הנר הראשון לא הודלק לכבוד שבת מותר לברך על הנר הנוסף ואין בזה חסרון של תוספת אורה,



## דין האוכלים במקום אחד וישנים במקום אחר

ו. גם לרמ"א, כל ההיתר לברך על תוספת אורה הוא רק כשמדליקים במקום האוכל שאז אפשר לברך על תוספת כבוד שבת ותוספת עונג שבת, אבל כשמדליקים במקום שישנים ולא במקום האוכל אין לברך אפילו לרמ"א על תוספת אורה כי אם יש אור לא שייך הטעם של שלום בית<sup>כ</sup>.

ולכן, מי שישן בביתו ואוכל אצל הוריו או אצל חמיו וכדו' לכתחילה צריך להדליק במקום שאוכל בו<sup>כ</sup> [וראה בהערה<sup>כ</sup>], ואם אינו יכול להדליק במקום שאוכל בו ומדליק במקום שישן בו<sup>כ</sup> לא יברך על הנרות אם החשמל מאיר [וגם לרמ"א הדין

וכן מבואר בב"ח ובביאור הגר"א ובעט"ז סי' תר"י לגבי הדלקת נר יו"כ שבמקום שאינו אוכל לא שייך טעמא דכבוד ועונג, אלא רק שלא ישל בעץ ואבן, וממילא לא שייך בזה תוספת אורה אם כבר עתה אינו נכשל בעץ ואבן מאור החשמל. וע"ע ברא"ש יומא סי' כ"ז ובמרדכי בשבת סי' רע"ג ובמ"ב רס"ג סק"מ. וכן מבו' במג"א סי' רס"ג סק"ג דביו"כ מברכין משום דחשבינן שלו' בית אף בלא אכילה.

ועי' במ"ב סי' רס"ג סקמ"ה וסי' רע"ג סקל"ב שעיקר ההדלקה הוא במקום אכילה, והיינו דאז שייך כל הטעמים להדלקת הנר.

כו. כמו שנתבאר לעיל סעיף ג' שעיקר מצות ההדלקה היא במקום האכילה וכן המנהג כשמתארחים שבת שלימה מדליקים במקום שאוכלים משום כך. ואם אכילת מזונות נחשבת אכילה - עיין לקמן סעיף י"ב.

כז. לקמן הבאנו שלרוב הפוסקים המתארח שלא בקביעות אצל מארח אינו נפטר בהדלקת הנרות שלו, ואמנם גם לסוברים שכן נפטר מ"מ יכול להחליט שאינו יוצא ידי חובה בהדה"נ של בעה"ב והוא מדליק ומברך לעצמו כפי שנהוג כיום.

כח. ולכתחילה ידליק במקום שאוכל בו שהרי עיקר חובת ההדלקה הוא במקום האכילה, וכנ"ל בסעיף ג', ובפרט שהיום הברכה על הדלקה שאינה במקום האוכל היא בעייתית מאוד.

[מעיקר הדין כיון שיש בנרות מעט תוספת אורה על אור החשמל אפשר לברך עליהם וכנ"ל בהע' כ"ב, אלא שהמהדר יעשה כמו שנכתב למעלה כיון שכיום רוב האור הוא מחשמל].

כה. כן מורים הגריש"א זצ"ל והגר"ח"ק שליט"א. וכמה ראיות יש לכך: א. במג"א סי' רס"ג סק"ט כתב שסומא מברכת על הדלקת הנר לפי שגם היא נהנית מהנר [ממה שאחרים רואים את האור ומראים לה הדרך, ועיין סי' ס"ט] ואם אוכלת בשולחן עם אחרים לא תברך אף להרמ"א בסעיף ח', ובי' המח"ש שם דהא בלא"ה אינה נכשלת בעץ ואבן וא"כ לא שייך אצלה תוספת שמחה ותוספת עונג. ב. במג"א שם סקי"ג וסקי"ד וסקט"ז מבואר דכבוד ועונג שייך רק במקום שאוכל ולא במקום שישן ובמקום שישן שייך רק הטעם שלא יכשל בעץ ואבן וממילא ככה"ג שיש אור כבר לא שייך האי טעמא ואינו מברך. ועיי"ש בסקט"ז שנשים המדליקות בבית הכנסת אין למחות בידן [ואף שכבר יש שם נרות דולקים] ואף שאינו משתמש לצורך אכילה אפשר דעבדי מידי בבהכ"נ"ס דנהנה בו בלילה לצורך אכילה וקל למצוא, ומשמע שרק במקום שאוכלים או שמשתמשים לצורך אכילה אז יכולים שניים להדליק ולברך. וכן משמע ממה שכתב המג"א בסקי"ד שהדלקת נר בכל החדרים [חוץ מהחדר שאוכל בו] הוא חובה מצד שלום בית ולא כתב מצד עונג שבת כפשטות לשון השו"ע [סי' רס"ג, ב'].

כן<sup>כ</sup>], ואם רוצה לברך תחשיך את הבית קודם הדלקת הנרות ואז תדליק כשהבית חשוך [ותדליק החשמל מיד לאחר הדלקת הנרות לפני הברכה או שתדליק החשמל קודם הדלקת הנרות<sup>ל</sup> (ועיין גם בהערה כ"ג) וכו"ל] ומספיק שהבית יהיה חשוך באופן שעלול להיכשל בחפצים בהליכתו.

### הדלקת נרות בבית חולים [ודין הדלקת נרות בחשמל]

ז. אשה הנמצאת בבית חולים, אם מדליקה הנרות במקום שמאירים לתוך המקום שאוכלת את סעודת השבת יכולה לברך גם אם אחרים כבר הדליקו שם כיון שיש תוספת אורה [לנוהגים כפסקי הרמ"א, ולנוהגים כפסק המחבר רק אם היא הדליקה ראשונה]. ואם הנרות אינם מאירים אל המקום שאוכלת אינה יכולה לברך על ההדלקה אלא אם כן היא מדליקה ראשונה וגם אין אור החשמל מאיר שם שאז יכולה לברך מדין שלום בית שלא יכשל בעץ ואבן. ובעוה"ר יש הנכשלים בזה. אמנם לדעת הפוסקים שאכילת מזונות נחשבת סעודה [עייין בסעיף י"ב] יכולה לאכול שם מזונות ותדליק בברכה.

מתקנים להדלקת נרות העומדים במקום צדדי ולא נהנים מהנרות, אין בהם מצוה כלל ובלל, וגורמים ברכה לבטלה לבל המדליק שם, ויש למנוע מהתקנת מתקנים כאלו. אמנם יש עצה לשיטות שאפשר לברך על הדלקת חשמל<sup>ל</sup>, שתדליק מגורה בחדרה ותברך על הדלקה זו, ותאכל שם את סעודת השבת ואז יכולה לברך אפילו אם יש אור מבחוץ<sup>ב</sup>, אבל יש החולקים ואומרים שאין לברך על הדלקת נרות שבת בחשמל<sup>ג</sup>. וכן יש להזהר לנהוג כן בבתי מלון.

ל. עצה זו שהאשה עצמה תדליק החשמל קודם הדלקת הנרות מועילה רק להגריש"א זצ"ל שלדעתו החשמל כשר להדלקת נר שבת, אבל להגרשז"א זצ"ל שא"א להדליק נר שבת בחשמל אין עצה זו מועילה.

לא. דעת הגריש"א אלישיב זצ"ל שאפשר להדליק בברכה על חשמל אלא שהמנהג וסגוליות ההדלקה היא בנר, וכן נטה בשו"ת הר צבי [ח"א סי' קמ"ג] שגם בחשמל מקיימים מצות הדלקת נרות.

לב. ואם חשוך לגמרי יכולה לברך על הדעה"נ מצד שלום בית גם אם לא אוכלת שם.

לג. דעת הגרשז"א זצ"ל שאפשר לברך רק על

ועי' במ"ב סי' רס"ג סקמ"ה שעיקר ההדלקה היא במקום אכילה, והיינו דאז שייך כל הטעמים להדלקת הנר. ובסק"מ מבו' שבמקום אכילה מועילה הדלקת הנר אף אם יש אור אחר, ואפשר לברך על הדלקה זו גם להמחבר אם האור האחר אינו נרות שבת שאחרים הדליקום.

כט. ואמר הגריש"א זצ"ל שהמהדרת תמנה שליח להדליק נרות בלא ברכה היכן שאוכלת, ובמקום שיושנת תחשיך את החדר ותדליק את החשמל ואת הנרות ותברך על שניהם יחד שהרי אפשר לברך גם על חשמל ולא רק על נרות [לשיטתו, ועיין לקמן דעת הגרשז"א זצ"ל בזה].

ולמעשה, העצה הטובה ביותר במקרים שאין אפשרות להדליק בחדר האוכל, להדליק במקום שהנהלת בית החולים מרשה ולאכול שם כביצה פת, ואין צורך לאכול שם את כל הסעודה אלא תאכל במקום שנח לה ורק כביצה [או לכל הפחות כזית] תאכל [היא או בעלה] ליד הנרות או שתדליק פנס במקום שאוכלת, וכנ"ל בסי' ל"ב סע' ט'.

### הדלקת נרות לבעל שאשתו בבית חולים

ח. בעל שאשתו נמצאת בבי"ח<sup>ל</sup> ומדליקה שם בברכה, אם אינו נהנה מהנרות שהדליקה שם מברך גם הוא על הדלקתו [ובתנאי שמדליק במקום שאוכל או במקום חשוך] ואם נהנה מהנרות אינו מברך<sup>ל</sup>. ויש שאמרו שאם נמצא איתה בכל אופן אינו מברך לפי שאשתו ברכה גם בשביל<sup>ל</sup>. ויש שאמרו שהאיש מברך בכל אופן<sup>ל</sup>.

### הדלקת נרות לבחורים בישיבה

ט. בחורים הלנים בישיבה, ידליק אחד מהם בחדר האוכל בברכה ויוציא את כולם בברכתו<sup>ל</sup>, ואם חדר האוכל גדול, ידליקו כמה בחורים כל אחד במקום אחר בברכה [כהרמ"א] כדי שכל אחד ואחד יוכל ליהנות מאור הנרות. ואם שאר החדרים חשוכים

אשתו מדלקת עליו וכמב' בסי' רס"ג, ו' וסקכ"ח, אלא א"כ אין לו חדר מיוחד וכמש"כ בבאה"ל סוד"ה בחורים.

לז. הגרנ"ק זצ"ל. אמר לי הגרא"צ הכהן שליט"א שלדעת שו"ע הרב [סי' רס"ג סק"ה] שנר שבת דינו כנר חנוכה ותלוי בבית ולא במקום אכילה, א"כ האיש צריך לברך כיון שהוא מדליק בביתו ששם עיקר המצוה והאשה לא תברך. אמנם לשאר כל הפוסקים אין דין נר שבת דומה לנר חנוכה שבנר חנוכה המצוה להדליק בביתו ובנר שבת המצוה להדליק היכן שאוכל, ללא קשר לביתו, וכמו שביארנו לעיל שהאוכל מחוץ לביתו מדליק היכן שאוכל ולא בביתו.

לח. ויקח נרות השייכים לישיבה, או יקח נרות פרטיים ובתנאי שיזכר אותם [ע"י אחר] לכל בני הישיבה. ואינם צריכים לעשותו שליח בפירוש

הדלקת פנס המופעל ע"י בטריות ולא על הדלקת חשמל לפי שהחשמל מתחדש בכל רגע, ולשיטתו יכולה לברך על פנס במקום אכילתה גם אם יש שם כבר אור.

ודעת הגרנ"ק זצ"ל שאין לברך כלל על חשמל או פנס מכיון שהתקנה היתה להדליק בנר.

לד. גם ביולדת הדין כן. ואף שבמ"ב [סי' רס"ג סקי"א] כתב שאשה יולדת הבעל מדליק ומברך בשבת ראשונה, מ"מ לא נהוג הכי, ואפשר הטעם שבעבר הנשים בדרך כלל לא יכלו להדליק נרות אחר לידתן וכהיום לא שייך טעם זה [וע' הגהות הגר"ב פרנקל לשו"ע ובמטה משה].

לה. הגריש"א זצ"ל, ע"פ המבואר בסי' רס"ג, ו' ז' וסקכ"ח ובאה"ל ד"ה בחורים.

לו. הגרנ"ק שליט"א. והיינו דוקא כשבעלה נמצא שם, שאם אינו נמצא שם מברך אפי"אם

לגמרי ידליקו גם שם בלא<sup>ט</sup> ברכה כדין כל חדרי הבית שאם חשוכים מדליקים בהם בלא ברכה לאחר שכבר ברכו בהדלקה במקום האוכל. ואם החדרים אינם חשוכים לגמרי, אלא יש אור [מהמסדרון וכדו'] אינם צריכים להדליק כלל.

הרוצה לברך בחדרו יכול לשמוע את הברכה מן המברך בחדר האוכל ולהדליק מיד בחדרו וכן יכול לכוין שאינו רוצה לצאת ידי חובה בהדלקה בחדר האוכל, ובאופן אחר ברכתו לבטלה, אבל עדיף שיצא ידי חובה בהדלקה בחדר האוכל [ולא יכוין שאינו יוצא שם ידי חובה] שודאי הדלקה במקום האוכל קודמת להדלקה במקום אחר<sup>ב</sup>, ולכן, אם רוצה להדליק בברכה ישמע את הברכה מן המברך בחדר האוכל וידליק מיד בחדרו.

### דין המתארח בליל שבת

י. בחור המתארח שנמצא בקביעות אצל מארחו אינו צריך להדליק נרות, אלא יוצא ידי חובה בהדלקת הנרות של מארחו<sup>א</sup>.

מתארח שאוכל סעודת שבת אצל מארחו באופן חד פעמי ואין לו קביעות אכילה שם, אינו יוצא ידי חובת הדלקת נרות בנרות שמדליק בעל הבית [עד שיאכל שם בקביעות ל' יום שזהו קביעות] אלא א"כ השתתף עמו בפרוטה בנרות או שבעה"ב הקנה לו<sup>ב</sup>

אחר] וכמב' בס' רס"ג, י', וכנ"ל בסעי' ג'.  
מא. פמ"ג סי' תרע"ז סק"ג וכן משמע במג"א שם סק"ז, וכן פסק המשנ"ב סי' רס"ג סקל"ג ובס' תרע"ז סק"א וסק"ד.  
וה"ה גם לנשוי המתארח בקביעות, אלא שנשוי יכול לכוון להדיא שאינו רוצה לצאת ידי חובת הדה"נ אצל מארחו ואז יכול להדליק בעצמו ולברך, וכך נהוג בדרך כלל, ובכחור פחות מצוי דבר זה שירצה בדוקא להדליק בעצמו.  
מב. ע"י אחר שיגביה הנרות ויזכה בהם עבור האורח [ע"י רש"י ביצה דף מ. ד"ה מנותיהם ובס' שס"ח, י' וסי' תי"ג, א'].

אלא הדלקתו בעבורם מהני מדין זכין. דלא מצינו [בס' תרע"ז ובס' רס"ג, ז'], דניבעי מינוי שליחות וסגי במה שמזכה להם בעה"ב\*.

לט. קובץ תשובות ח"ה סי' ל"ה, וכן מורים הגריש"א זצ"ל והגר"ק שליט"א. אך בשבט הלוי [ח"א סי' נ"ב] כתב שאם לא שמעו הברכה בעצמם מהמברך צריכים לברך בחדרם.

מ. שמעתי מהגר"ק שליט"א, והוסיף שאף שבחדרו יכול לברך בעצמו [אם מכוין שלא לצאת ידי חובה בחדר האוכל] לא יעשה כן אלא ייצא ידי חובת ההדלקה בחדר האוכל ששם עיקר מצות הדלקת נרות [וקודם לברכה על הדלקה במקום

\* ובעיקר דין ברכה על שליחות להדה"נ ע"י מ"ב סי' רס"ג סקכ"א [שהוא מחלוקת המג"א ורעק"א] ומב' דמהני שליחות לזה, אך בהגהות יד אפרים סי' תל"ב כתב דלא מהני [ואולי רק פ"י כן בדברי המג"א לשיטתו], ויל"ע.

חלק בנרות שלו<sup>מ</sup>, שכיון שאין לו קביעות אצלו, אינו יוצא ידי חובת הדה"נ ממנו<sup>ד</sup>. ויש שכתבו שאף המתארח לסעודה אחת אינו צריך להדליק בנפרד<sup>ה</sup>.

בחור שאינו יודע היכן יאכל סעודת שבת [כגון שיתכן שיזמינו אותו לאכול סעודת שבת אחרי תפילת ערבית], אם החדר שישן בו חשוך לגמרי יכול להדליק שם בברכה וכן<sup>ל</sup> בסעיף ו', ואם החדר שישן בו אינו חשוך לגמרי אז לשיטות שמספיק אכילת מזונות להיחשב סעודה א"כ יכול לאכול מזונות בחדרו ואז מדליק בברכה אפי' אם יש אור מבחוץ, ולדעות שאכילת מזונות אינה נחשבת סעודה ידליק בחדר שישן בו בלא ברכה<sup>מ</sup> [ועיי' בסעיף ז' עוד עצה].

### דין חתן הנוסע לבית חמיו

**יא.** הנוסע לבית חמיו בעודו מאורס, לא חשיב קביעות ודינו כאורח וכן<sup>ל</sup>. ולכן מאורס הנוסע לבית חמיו ישתתף בפרוטה בהדלקת הנרות בבית חמיו היכן שאוכל או ידליק שם בעצמו<sup>מ</sup>, שרק בן אינו צריך להשתתף בפרוטה בהדלקת הנרות אבל חתן הוא כאורח ואין דינו כבן<sup>מ</sup>. וכן יכול בעה"ב להקנות לו חלק בנרות שלו ע"י אחר.

### האם אכילת דברי מזונות נחשבת סעודה

**יב.** בכל מקום שהוזכר לעיל "סעודה" הכוונה לסעודת פת, אבל אין אכילת מזונות נחשבת לאכילה ואין לברך על נר היכן שאוכל רק מזונות אלא א"כ חשוך שם

חובת הדלקת נרות בהדלקת בעה"ב ואז יכול להדליק בעצמו ולברך.

מו. יש להסתפק אם אפשר שבעה"ב יזכה נרות עבור כל מי שעומד לבוא לאכול אצלו כשאינו יודע מי עומד לבוא, וע"י סי' ש"ע סקנ"ה וסי' שס"ו, ט' וסקנ"ג שמבואר שאפשר.

מז. אם מדליק אחרי בעה"ב אז למחבר ידליק בלא ברכה ולרמ"א בברכה. ולדעת שו"ע הגר"ז סעודה אחת נחשבת קביעות ואינו צריך לזה וכן<sup>ל</sup> בסעיף י'.

מח. ודינו כאורח שלא בקביעות שדינו כנ"ל בסעיף י'. הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח ק שליט"א.

מג. ע"פ המ"ב בסי' רס"ג סקל"ד.

מד. כן מבו' במג"א סי' תרע"ז סק"ז ופמ"ג שם בא"א סק"ג ובמ"ב שם סק"א וסק"ד ובמ"ב ובסי' רס"ג סקל"ג וכ"כ במנח"י ח"י סי' כ"ה והביא שם שגם בא"א [בוטשאטש] כתב כן. וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א, ולא חילקו הפוסקים בין הדלקת נרות חנוכה להדלקת נרות שבת, וכן משמע מלשון המ"ב בסקל"ד בדיני אורח לגבי הדה"נ שמציין לסי' תרע"ז שהוא דין אורח לגבי גבי הדלקת נר חנוכה.

מה. שו"ע הגר"ז [סי' רס"ג סק"ט]. אמנם, גם לשיטתו יכול האורח להחליט שאינו יוצא ידי

לגמרי ומדליק משום שלום בית ורק במקום סעודת שבת מברכים אף אם אחר כבר הדליק שם [לרמ"א] ואף כשיש אור מהחשמל<sup>מ</sup>. ויש שציידו שגם אכילת דברי מזונות נחשבת "סעודה" ואף בזה שייך לומר שנרות מוסיפים כבוד<sup>ז</sup>.

### הדלקת נרות כשהוא אינו נהנה מהם ואחרים כן נהנים

יג. המדליק במקום שאינו אוכל שם ואינו יושן שם, אף אם אחרים כן אוכלים וישנים שם, לא קיים מצות הדלקת נרות וברכתו לבטלה<sup>נא</sup>.

### אם קבלת השבת בהדלקת הנרות או בברכה

יד. איש המדליק נרות שבת אינו מקבל שבת בהדלקתו, ואשה המדליקה מקבלת שבת בהדלקתה אלא אם כן תתנה מתחילה שאינה מקבלת שבת בהדלקתה, ואין להתנות כי אם לצורך<sup>נב</sup>.

נחלקו הפוסקים למנהגינו [כהכרעת הרמ"א] שאנו מדליקים ואח"כ מברכים, האם קבלת השבת הוא בזמן ההדלקה או בזמן הברכה<sup>נז</sup> - והאם יכולה אחרי ההדלקה

יין לכל בני העיר וחשיב צורך סעודה אף למדליק, וכן נראה שם שדימה דין זה למדליק ביו"כ ולמדליק בבית ואוכל בחצר [כשהנרות ארוכות ודולקות עד הלילה] ושם המדליק עצמו נהנה מהנרות אף שאינו אוכל שם [והפמ"ג בסקט"ו ציין לסק"ט לדין סומא. אמנם במחה"ש פי"א את דברי המג"א באופן אחר, ולשיטתו אפשר להדליק עבור אחרים האוכלים].

נב. סי' רס"ג, י' וסקמ"ד. מכיון שלרוב הראשונים אין שייכות בין הדלקת נר שבת לקבלת שבת כלל, ורק שיטת הבה"ג ור"ת [בספר הישר] כן, ובמחבר הביא ב' הדעות ולא הכריע. וברמ"א כתב שיש מנהג שהנשים מקבלות שבת בהדה"נ, אבל באנשים אין מנהג ולכן אינם מקבלים שבת ומשמע שנפסק שאין קבלת שבת בהדה"נ מדינא, כי אם מנהג, ולכן מועיל תנאי על זה.

נג. והיינו, שאם ענין הברכה הוא שקבלת שבת היא בנר שברכו עליו, שזהו הנר של כבוד השבת שמברכים עליו, וכשתיקנו שיקבל שבת בהדלקתו

מט. עיקר התקנה היתה לסעודת שבת שהיא כפת. וכן דעת הגריש"א זצ"ל.

נד. בתשובות והנהגות [ח"ב סי' קנ"ד] הביא ששמע מבחור ששמע מהחזו"א לגבי מי שמתארח אצל אחרים ויכול להדליק בחדר שינה [בשחשך שם] או בחדר האוכל כתוספת אורה, ואמר החזו"א שידליק בחדר שינה ויאכל שם דבר מזונות וירויה את כל המעלות, ומשמע שסבר שגם אכילת דבר מזונות נחשבת סעודה. וכן שמעתי מהגר"ק שליט"א שאפשר שגם דברי מזונות נחשבים סעודה לענין זה.

נא. פשוט שכבוד ועונג שבת הם ביחס למדליק ואין אפשרות להוסיף אורה לאחרים, וכן מוכח מסומא שבמג"א כתב [סי' רס"ג סק"ט] שיכולה להדליק ולברך מפני שנהנית שאחרים מראים לה הדרך. ולא כתב שיכולה לברך כיון שגורמת לאחרים הנאה. ומש"כ המג"א סקט"ו שיכולים להדליק ולברך בביהכ"ס כיון שיש שם מרתפו של השמש ומושך משם יין, צ"ל שלוקחים ממנו

קודם הברכה לכבות את הגפרור או להשליכו לארץ [שאז פסיק רישא שיכבה ואסור לעשות כן אם קיבלה כבר שבת<sup>21</sup>], או שאסור לה לעשות כן אלא צריכה להניח הגפרור בזהירות שלא יכבה.

יש שכתבו שלמעשה נקטינן שזמן קבלת השבת הוא בברכה ולא בהדלקה<sup>22</sup>, ולפי"ז יכולה לכבות הגפרור אחר ההדלקה או להשליכו לארץ אע"פ שודאי יכבה. אמנם מנהג רבים להיזהר מלכבות הגפרור אחר ההדלקה ולהניחו בזהירות<sup>23</sup> עד שיכבה מאליו. ועיין בהערה שכן מוכח בפוסקים<sup>24</sup>.

אלא בהכרח צ"ל דדעת הב"י שאין המילים של הברכה [להדליק נר של שבת] קובעים קבלת שבת, אלא הברכה על הנרות קובעת שהם הנרות האחרונים שמדליק [דנרות שמדליק בשאר חדרי הבית אין בהם הכרח שלא יעשה מלאכה אחר"כ כיון שהם רק למניעת מכשול, והנרות שמדליק במקום אכילה בברכה הם לכבוד ולעונג שבת ועליהם תיקנו שיהיו מלאכה אחרונה קודם שבת וכמש"כ הר"ן דמטעם זה ס"ל להבה"ג שמקבלים שבת בהדה"ג דהיא המלאכה האחרונה קודם שבת] והברכה היא סימן שבהדלקת נרות אלו שבירכה עליהם בזה מקבלת שבת. ואף הרמ"א שפסק בסעיף ה' למעשה לברך לאחר ההדלקה אין מוכרח שחלק על סברת הב"י לגמרי, אלא רק חשש לסברות החולקים וסוברים שמילות הברכה הם הקובעות קבלת שבת ולכן קודם ידליק ואח"כ יברך, אך יתכן שאף הרמ"א לא יתיר לכבות את הגפרור קודם הברכה, שגם הרמ"א חושש גם לשיטות שהברכה היא רק סימן שבהדלקת נרות אלו מקבלת שבת ואף קודם הברכה בפועל. וכ"כ בספר קצוה"ש סי' ע"ד סעיף ה' שקבלת השבת מיד בגמר ההדלקה קודם הברכה.

והמדקדק בדברי הגרעק"א שהק' על הרמ"א אמאי פסק לברך קודם הדלקה, מאי שנא מהדלקת כמה נרות שמותר ולא אמרינן דבנר ראשון כבר קיבלה שבת ואסורה במלאכה, יראה שגם דעת הגרעק"א כן שהברכה רק סימן שבנרות אלו מקבלים שבת

ולא יעשה אחר"כ שאר מלאכות - התקנה שייכת לגר של כבוד שבת שבו עיקר הענין להראות שהנר הודלק לכבוד שבת, א"כ אף אם מברך אחר ההדלקה ודאי ההדלקה של הנר שמברכים עליו היא הגורמת קבלת שבת, ואם המילים בברכה "נר של שבת" הם הגורמים קבלת שבת, א"כ כשמברך אחר ההדלקה אז הברכה היא הגורמת קבלת שבת ולא ההדלקה.

נד. ומה שכתוב שמנהג הנשים להשליך הפתילה מידן [סי' רס"ג, י'], הכוונה באופן שאינו ודאי שיכבה.

נה. כן דעת הגרשז"א זצ"ל, הובא בשש"כ פמ"ג הע' קע"ט ובשלחן שלמה סי' רס"ג, וע"ע שם שכ"כ בס' תורת רפאל.

נו. אבל אסור לזרוקו על הריצפה שאז פס"ר שיכבה.

נז. הב"י [סי' רס"ג סעיף י'] הביא דעת הר"ף שאשה שמברכת על הדלקת הנר ודאי קיבלה בזה שבת דכיון שמברכת עליה אין לך קבלה גדולה מזו, והק' הב"י דא"כ היאך מברכים ואח"כ מדליקים הרי מיד בברכה קיבלה שבת ואסורה במלאכה, ותי' דדעתם כהפמ"ג דהדלקת הנר היא הקבלה ורק בסיום הדלקת הנרות קיבלה שבת דכל נרות שמדליק לכבוד שבת כחד חשיבי. והדבר תמוה דאיהו קאמר להדיא דתליא בברכה ולא בהדלקה, ואיך אפשר לפרש דבריו שכוונתו על ההדלקה.

ולמעשה, המנהג להיזהר שלא לכבות הגפרור ואף ולא לזורקו על הארץ משום שהוא מחלוקת הפוסקים, אלא תניח הגפרור בזהירות על המגש או על הארץ עד שיכבה מאליו. ומצד מוקצה אין לחוש, שהנחת הגפרור בזהירות על הארץ נחשב כזריקתו מיד<sup>נח</sup>.

- לענין הדלקת נרות במצית חשמלית הנכבית מעצמה לאחר זמן קצר, ראה לקמן סי' מ"ב סעי' ב'.

### הדלקה מנר לנר

**טו.** מותר להדליק מנר לנר ישירות, אבל לא דרך קיסם ביניהם. ולמחבר היתר זה רק לצורך הנר הראשון אבל את הנר השני אסור להדליק מהנר הראשון [ועיינן בהערה!] <sup>נב</sup>.

### אופן ההדלקה

**טז.** בשעת ההדלקה, יש להדליק ולהמתין עד שתיתפס הלהבה בפתילה היטב, ורק אז להוציא את הנר המדליק<sup>פ</sup>.  
אשה שהדליקה נרות ושכחה לברך, יכולה לברך גם אחרי ההדלקה עד השקיעה<sup>סא</sup>.

### הסתרת הנרות קודם הברכה

**יז.** כיון שחלק ממצות הדלקת הנרות זה ההנאה מהנרות, לכך נהגו להסתיר את הפנים בזמן הברכה ומיד אח"כ לגלותן ולהנות מהנרות כדי שתהיה הברכה עובר לעשייתן [בהנאה מהנרות].

אמנם לשון השו"ע להסתיר את הנרות בזמן הברכה [ולא את הפנים], וראה בהערה<sup>כב</sup>.

שבת לנר שבת, ועי' באה"ל הנ"ל איך ביארו. ואפשר שמנר שלישי לנר שני והלאה מותר אף למחבר ששניהם בדרגת קדושה שווה.

ס. סי' רס"ד, ח' וסקכ"ו.

סא. סי' רס"ג, ה' באה"ל ד"ה כשידליק. ועי' סי' שמ"ב ד"ה מותר, ואפשר גם כן כאן תברך רק עד 2 דק' לפני השקיעה משום שמחוייבת בתוספת שבת.

סב. לשון השו"ע [סי' רס"ג, ה'] ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומברכין ומסלקין היד.

ולכך לא הבין מאי שנא הא מהדלקת כמה נרות [אך הרמ"א חשש גם לסברא השניה].

נח. תפארת ישראל דמאי פ"ז אות א בשם הגרעק"א. במוקצה מחמת גופו לא שייך ההיתר של מוקצה שבידו מטלטלנו לכל מקום שירצה. סי' ש"ח סק"ג. וע"ע מש"כ בסי' כ"ד סעיף י'.

נט. בסי' רס"ג סק"ד ובבאה"ל ד"ה שתי משמע שהיתר זה הוא רק לרמ"א, אבל למחבר [שם, ח'] שהמצוה הושלמה בנר הראשון והנר השני רק כנגד זכור ושמור א"כ אין היתר זה. ויל"ע למעשה, דהב"י בסוף סי' תרד"ע כתב אף מנר



## הזמן הראוי להדלקת הנרות

יח. מזמן פלג המנחה אפשר להדליק נרות ובתנאי שיקבל שבת עם הדלקתו. ובשיעור זמן זה, עיין בהערה<sup>כ</sup>. ואם מדליק סמוך מאוד לשקה"ח יכול להדליק אף אם אינו מקבל שבת עם הדלקתו כיון שניכר שמדליק לכבוד שבת, ולא התפרש מהו זמן זה<sup>כ</sup>, ויש שאמרו שמ-40-30 דק' קודם שקה"ח נחשב זמן סמוך מאוד לשקה"ח ומזמן זה יכול להדליק נרות אף אם לא קיבל שבת על עצמו<sup>כ</sup>.

[הפוסקים כר"ת עדיף שידליקו לא לפני 47 דק' קודם שקה"ח<sup>כ</sup>]. [יש שכתבו שאין להקדים ולהדליק לפני 40 דק' קודם שקה"ח אפילו אם מקבל שבת עם ההדלקה אם לא בשעת הצורך<sup>כ</sup>].

סק"ד הביא דעות שהוא שעה ורבע קודם שקה"ח, ונמצא שנח' הפוסקים אם הוא כ-45-40 דק' לפני השקיעה או כשעה ורבע לפני השקיעה, ובלוח אר"י כתב שהמנהג באר"י לחשב שעה ורבע לפני שקה"ח. [ובאמת לשו"ע הוא שעה ורבע קודם צאה"כ דר"ת, אך זה א"א לעשות כיון שזמן זה הוא כ-3 דק' קודם שקה"ח כמנהגינו כהגאונים].

סד. סי' רס"ג, ד'.

סה. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

סו. שבזה מרויחים עכ"פ דעת הב"ח הנפקסת ברמ"א [סי' רס"א, ב'] שכתב שאפשר לקבל שבת שעתיים קודם הלילה ובבאה"ל סי' רס"ג ד"ה קודם כ' דפסק כהב"ח, ושיעור זה הוא כ-48 דק' קודם השקיעה הנראית לעינינו.

סז. הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשש"כ פמ"ג הע' ס"ג. וטעמו שהשו"ע כתב את הזמנים הנ"ל לפי שיטת ר"ת שכן השו"ע פוסק כר"ת [סי' רס"א] אבל למעשה אין אנו נוהגין כר"ת, ולכן אין להקדים כל כך. ושאר הפוסקים לא הזכירו דבר זה. ועי' לעיל הע' ס"ג שכתבנו טעם נוסף שלא להקדים לפני זמן זה.

והיינו, שההנאה מהנרות היא חלק מהמצוה, כמב' במרדכי בשבת פ"ב סי' רצ"ד, וכן כתב בקרבן נתנאל על הרא"ש שבת דף כה: אות ד, ולכן מכסים את הנרות עד אחרי הברכה שיהא עובר לעשייתן. והעירני הגר"י ויזל שליט"א שהרי גם כשמסתיירים את הנרות יש הנאה מאורן, וביאר שזה רק היכר לעשות כאילו הוא מברך עובר לעשייתן ולכן מסתיירים את הנרות או את הפנים עד אחר הברכה, וכע"ז כתב באז נדברו חי"ב סי' ד' אות ד. אמנם משמעות המהר"י ווייל בתשובה סי' כ"ט שמסתיירים בדוקא את הנרות, והמהר"י ווייל הוא המקור לפסק השו"ע (ולא מהרי"ל כפי שמצויין בטעות בחלק מן המהדורות). ושמעתי מאאמו"ר שליט"א לבאר מעלת הסתרת הנרות מפני שאשה יכולה לברך על הדלקת נרות שרק בעלה נהנה מהם, ואם תכסה את פניה א"כ בעלה נהנה לפני הברכה, וכבר קוימו כל חלקי המצוה לפני הברכה ואינו עובר לעשייתן.

סג. בשו"ע [סי' רס"ג, ד'] כתב שהוא שעה ורבע קודם צאת הכוכבים, וכ"כ המשנ"ב בסי' תער"ב סק"ג ובסי' תרע"ט סק"ב, אבל בסי' רס"ג סק"ט ובסי' רס"א סק"ה ובסי' רל"ג

מי שהדליק נרות קודם פלג המנחה, צריך לכבות את הנרות ולהדליקם שוב בזמן. ועיין בהערה<sup>סח</sup>.

אסור לאחר את הדלקת הנרות לזמן סמוך מאוד לשקיעה<sup>סט</sup>.

### הזות הנרות לאחר הדלקתם

**יט.** צריך להדליק הנרות במקום חיוב ההדלקה שהדלקה עושה מצוה, ואם הדליק במקום אחר לא יועיל להעבירם למקום חיוב ההדלקה אלא צריך לכבותם ולהדליקם שוב.

גם כשמדליק הנרות במקום חיובם אין להעבירם ממקום למקום בתוך מקום החיוב, ובשעת הצורך יש להקל<sup>ע</sup>.

וכאשר בעה"ב קיבל שבת, הנרות מקבלים דין מוקצה, ואסור לטלטלם גם למי שעדיין לא קיבל שבת, ולצורך מצוה יש להקל<sup>עא</sup>.

### הנוסע מעיר אחרת לירושלים ומירושלים לעיר אחרת מתי ידליק

**כ.** מנהג ירושלים לדליק נרות 40 דק' קודם השקיעה [וכן נהגו בערים נוספות באר"י]<sup>עב</sup>. יש אומרים שאף הנוסע מירושלים לעיר אחרת יכול להדליק 20 דק' קודם השקיעה וכל שכן הנוסע מעיר אחרת לירושלים<sup>עג</sup>. יש אומרים שהנוסע מירושלים לעיר אחרת ידליק 40 דק' קודם השקיעה כיון שעומד לחזור במוצ"ש ונחשב שייך לירושלים

למקום נותנים לו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שבא משם. ויש לדון אם הנוסע מירושלים לעיר אחרת או מעיר אחרת לירושלים אם צריך להדליק ארבעים דק' קודם השקיעה או שכיון שמדליק בביתו לא חשיב פרהסיא, דכמ"ב שם [סקי"ד וסקי"ז] חילק וכתב שאם הדבר נעשה בצנעה אינו צריך לקבל את החומרות של העיר השניה ואם בפרהסיא צריך לקבל את החומרות של העיר השניה, ומלאכה בדר"כ נחשב פרהסיא כיון שא"א להסתיר, אבל הדלקת נרות בבית 20 דק' אחר הזמן אפשר שלא חשיב פרהסיא.

עג. כן כתב בשש"כ פמ"ג הע' נ"ב בשם הגרשז"א זצ"ל, לפי שכל המקור למנהג אינו ידוע כ"כ ואין צריך לנהוג בו יותר מירושלים עצמה לאלו שגרים בה תמיד.

סח. בבאה"ל סי' רס"ג סעיף ד' ד"ה קודם כ' בשם הב"ח שאפשר להקל עד שעתיים קודם צאה"ב, אך הב"ח דיבר על צאה"כ דר"ת, וכוונתו משום שיטת הרא"ם שהשקיעה מתחילה 13.5 דק' לפני שהשמש נכסית מעינינו, ואין זה שייך לפי השקיעה שלנו. וכ"כ בשש"כ שם בשם הגרשז"א זצ"ל שאין להתיר בזה בשעתיים לפני צאה"כ שלנו.

סט. סי' רס"ג, ד' וסקט"ז.

ע. סי' רס"ג, י' וסקמ"ח.

עא. שם סעיף י"ד וסקנ"ז. ובביאור דין זה עיין לעיל סי' כ"ה סי"ד.

עב. והנה נפסק [סי' תס"ח] שהנוסע ממקום

והנוסע מעיר אחרת לי-ם יכול להדליק 20 דק' קודם השקיעה<sup>ע"ד</sup>. ויש אומרים שהדלקת נרות חשיבא פרהסיא וצריך להחמיר 40 דק' בכל גווני בין נוסע מירושלים לעיר אחרת ובין נוסע מעיר אחרת לירושלים<sup>ע"ה</sup>.

### קריאה לאור הנר בזמנינו

**כא.** אסרו חכמים לקרוא ולעיין לאור הנר בשבת<sup>ע"ז</sup>. איסור זה אינו רק בקריאה אלא בכל פעולה המצריכה ריכוז, כגון לבדוק את ההבדל בין בגדיו לבגדי אשתו אם הבגדים דומים, אסור לאור הנר<sup>ע"ז</sup>. ולכן אם נכבה החשמל ורק נר של שמן נשאר דולק ורוצה לראות את השעה מותר להביט בשעון גדול שמחוגיו או ספרותיו ברורים בראיה פשוטה אבל בשעון קטן ובפרט שעון קטן של ספרות אסור להביט לראות מה השעה אם הדבר מצריך עיון.

האיסור הוא רק בנר של שמן, אבל נר מוצק ["שעוה"] שלנו דינו כאור החשמל לפי שאורו ברור וחזק ואין חשש שמא יטה<sup>ע"ה</sup>. ולגבי נר מוצק שנמס ונהיה נוזל ראה בהערה<sup>ע"ב</sup>.

### קריאה לאור החשמל

**כב.** מותר לקרוא לאור החשמל בשבת כיון שאור החשמל ברור וחזק ואין חשש שמא יטה<sup>ב</sup>.

ששבת היום ויבוא להטות את הנר.

עז. שם סעיף י"א.

עח. שם סק"ד.

עט. נראה שמותר כיון שאינו בכלל גזירת קריאה לאור נר שמן, ומצד חשש מציאותי של שמא יטה בדרך כלל אין חשש מציאותי בזה בנרות של ימינו ובפרט אם יש פתילה ארוכה השואבת את החלב גם מהצדדים.

פ. באה"ל סי' ער"ה ד"ה לאור. והמהדר יכול לכסות המתג ולכתוב על הכיסוי "שבת קודש" כדי שיזכר לא להטות וכמש"כ הבאה"ל שם. [ויותר חשוב ומועיל לכסות את הפלורוסנט שהחשש הוא שמא יטה ולא שמא יכבה].

עד. כן דעת הגר"ק שליט"א, ואפשר שדעתו שאין זה נחשב פרהסיא כיון שמדליק בביתו. [ועיי' ש"ך ופמ"ג יו"ד סי' פ"ז סק"ו והגהת נחלת צבי שם אם יש מראית עין בתוך ביתו].

עה. כן דעת הגר"מ גרוס שליט"א. ועיין בס' תשובות והנהגות [ח"ד סי' ס"א] שמרן הגרי"ז זצ"ל היה מדליק 40 דק' קודם שקה"ח אף כשהיה נוסע מחוץ לירושלים.

עו. סי' ער"ה. ועיי"ש בסק"ב שדינים אלו בין בלילה בין ביום במקום חשוך. ולכאור' הטעם לגזירה זו אע"פ שלא מצינו בכל המלאכות גזירה כעיי"ז, היינו לפי שאין אדם מרוכז ומעיין בהם ואין חשש כ"כ שמא יכשל, אבל בקריאה ועיון יש חשש שמא מתוך שקיעותו וריכוזו ישכח

אמנם אם אור החשמל מהבהב או רועד אסור לקרוא לאורו שהרי יש חשש שמא יטה ויטפל במנורה שתאיר היטב<sup>א</sup>, [ואף אם יכול לקרוא ע"י אור אחר בלי הפלורוסנט או המנורה הרועדת יתכן שיש לחוש שמא יסדרו כדי שלא יפריע לו לקריאה, וצ"ע]. ואם יש כיסוי נוסף על הכיסוי הקבוע וכתוב עליו "שבת קודש", מותר<sup>ב</sup>.

(ואולם, יש שאמר שאין לקרוא גם לאור החשמל אלא א"כ יש לו שומר, שגם בזה יש לחשוש שמא יטה את המנורה אם תחלש או לא יראה ברור. ואף כיסוי הפלורוסנט והמתג לא מועיל לשיטתו<sup>ג</sup>).

אם אור החשמל אינו מספיק לקריאה וצריך גם את אור הנר, פשוט שאסור לקרוא כך שעדיין יש חשש שמא יטה<sup>ד</sup>. ואם אור החשמל מספיק לקריאה מותר לקרוא לאורו אף שיש נר שמן לידו<sup>ה</sup>. [אמנם אם יש נר שמן ונר שעוה אסור לקרוא לאור שניהם<sup>ו</sup> אפילו אם יכול לקרוא רק לאור נר השעוה, אך אין מצוי כיום נר שעוה].

### קריאה לאור מנורה שיש בה כמה דרגות של אור

**בג.** מנורת חשמל שיש בה כמה דרגות של אור וכן "לוקס" של גז שאפשר להגביר ולהנמיך בו את האור, אם האור נמצא בדרגה הגבוהה ביותר מותר לקרוא לאורה, שהרי לא מצינו חשש שמא יפחית מהשמן ומהנר, ויש להקפיד בערש"ק על כך שיהיה בדרגה הגבוהה ביותר.

ואם הוא בדרגה נמוכה לכתחילה אסור לקרוא לאורה. ורק מותר בדיעבד [אם שכח לכוונו בערב שבת על הדרגה הגבוהה ביותר] ללמוד תורה לאורה שלא יתבטל

אולם דעת החזו"א שאף בכה"ג אסור לקרוא לאור החשמל שמא מתוך ריכוז ועיונו בקריאה לא ישים לב לכיתוב "שבת קודש" ויסיר את המכסה ויטה, ולכן צריך שיעמיד שומר ממש בזמן קריאתו.

פד. ומה שכתוב בסי' ער"ה בבאה"ל ד"ה וכן שאם יש לו גם נר שמן וגם נר סטארין מותר לקרוא לאור שניהם הכוונה כשיכול לקרוא לאור הסטארין בלבד ואינו צריך כלל לאור השמן.

פה. ע"פ הבאה"ל בסי' ער"ה, א' ד"ה וכן, ומג"א סי' רס"ד סק"ד.

פו. באה"ל שם.

פא. ואין זה תקנה חדשה אלא בכלל גזירת חז"ל שמא יטה, ולא גרע מפסק המג"א בסי' ער"ה סק"ג שיש לחוש אף בנר שעוה שמא ימחוט ראש הפתילה.

פב. ע"פ המ"ב סי' ער"ה סק"ב ובאה"ל שם ד"ה לאור.

פג. כן דעת החזו"א. ושאלתי לגר"ח קניבסקי שליט"א האם לחזו"א אפשר להניח כיסוי על המתג וגם על הפלורוסנט ולכתוב על שניהם שבת קודש, ואמר לי שעצה זו כבר הציע רבינו רבי ישראל סלנטר והסכימו עמה הרבה פוסקים [וכן בבאה"ל ד"ה לאור מבואר שבכה"ג מותר].

מלימודו<sup>פ</sup>. ולכתחילה אין להשאיר מגורה כזו דלוקה מער"ש. אמנם יכול לכסות את המתג בכיסוי ולכתוב עליו שבת קודש ואז יוכל גם להשאיר מער"ש את האור בדרגה נמוכה<sup>ח</sup>.

### היתרים בקריאה לאור הנר

**כד.** אם מינה במפורש שומר שיתן דעתו עליו שלא יטה, מותר לו לקרוא לאור הנר. שנים הלומדים תורה ביחד בספר אחד ובענין אחד<sup>ט</sup>, מותר להם ללמוד לאור הנר. מותר לקרוא "במה מדליקין" לאור הנר. מותר לקרוא בליל יו"כ לאור הנר. מותר לקרוא לאור הנר דברים השגורים בפיו, כגון תפילות שבת והגדה של פסח<sup>י</sup>.

### שמירה על כבוד הנרות

**כה.** נהגו לכסות אפילו הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות משום ביזוי מצוה<sup>יא</sup>.

### נכבו הנרות לפני הסעודה

**כו.** אם נכבו הנרות לפני הסעודה, אם נכבו לפני השקיעה [כמובן, לפחות כמה דקות לפני השקיעה שהרי יש גם חיוב תוספת שבת], תאמר למי שלא קיבל שבת שידליק שוב בלי ברכה<sup>יב</sup>, ואם נכבו אחרי השקיעה, לא תאמר לנכרי להדליק נרות

צ. כל זה ע"פ סי' ער"ה סעיפים ב'-ט', והיתר דאדם חשוב משמע במ"ב שם סק"ב שאינו שייך בימינו.

צא. סי' ער"ה, י"ב וסקכ"ז.

צב. אף שגם בנרות שבת הדלקה עושה מצוה [סי' תרע"ה סק"א וסי' רס"ג סקמ"ח], מ"מ יש הסוברים שיש מצוה בעצם מה שהנרות דולקים בסעודה כמב' בסי' רס"ג סקכ"א בשם ראשונים, והרי דינים רבים בהדלקה נאמרו כדי שיאכל בשבת אצל הנר כמב' בסי' רס"ד, ג' וסקט"ו ועי' גם סי' רע"ג, ז' וסקל"ב עד כמה חשוב לאכול ליד הנרות, ואפילו בנרות חנוכה אם נכבו הנרות לפני השקיעה לכתחילה צריך לומר להדליק שוב כמב' בסי' תרע"ג סקכ"ז, וכל שכן בנרות שבת שעיקרם כדי שיאכלו ליד הנרות שהו כבוד

פז. באה"ל סי' ער"ה ד"ה לאור. וכתב שם שההיתר רק בדיעבד אם שכח לתקן בערב שבת על הדרגה הגבוהה ביותר, אבל לכתחילה אין לעשות כן, וגם ההיתר הוא רק ללימוד תורה לאור הנר שלא יתבטל הלימוד אבל אין זה היתר לכל קריאה.

ואין לומר שאין חשש של הגדלת האור, אלא רק של תיקון האור, שהרי הבאה"ל להדיא חשש להגדלת האור ולא רק לתיקונו.

ואין לומר שיש כאן חידוש גזירה שלא היתה בזמן חז"ל דלא גרע מחשש שימחוט ראש הפתילה [המובא במג"א ובמ"ב סי' ער"ה סק"ד].

פח. באה"ל [סי' ער"ה ד"ה לאור].

פט. סי' ער"ה, ב' וסק"ב. ואם קוראים בדברי חולין, יש אומרים שלא מועיל היתר זה. שם.

אחרים<sup>צ</sup>, אבל יכולה לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי שידליק נרות, וראוי לעשות כן<sup>צד</sup>.

### שכחה להדליק נרות

**כז.** אשה ששכחה להדליק נרות, צריכה להוסיף כל חייה נר נוסף על מה שרגילה להדליק<sup>צ</sup>. אם נאנסה ולא יכלה להדליק, אינה צריכה להוסיף<sup>צ</sup>.

אם הדליקה נרות אלא ששכחה להדליק כמספר הנרות שרגילה להדליק, אינה צריכה להדליק נר נוסף<sup>צ</sup>.

אם שכחה להדליק נרות, תרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי שידליק נרות<sup>צ</sup>, ויש שכתבו שגם אם עשתה כך אעפ"כ צריכה להדליק נר נוסף בכל שבת<sup>צ</sup>.

ל"ג, להורות נתן ח"י סי' ל"ד, צי"א חכ"א סי' י"א, הלכות שבת בשבת פ"ד הע' 38 בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל [ועי' אבני ישפה ח"א סי' נ"ה], חוט שני שבת ח"ד פפ"ג עמ' נו. אמנם, באול"צ פי"ח אות יב כתב שבימינו שיש חשמל בכל מקרה אין קונסים אותה להוסיף נר נוסף. וביו"ט יש להקל שאם שכחה להדליק אינה צריכה להוסיף כל חייה נר, מבקשי תורה יו"ט [עמ' רל] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגרי"ש ואזנר זצ"ל. צו. סי' רס"ג סק"ז.

צז. באה"ל סי' רס"ג, א' ד"ה ששכחה.

צח. כנ"ל שמותר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי להוסיף אור על אור קיים.

צט. במשנ"ב סי' רס"ג סק"א הביא את שיטת מהר"ש שיכולה לברך על הדלקת נכרי והביא שם שהאחרונים כהמג"א ועוד חולקים שהרי אין שליחות לנכרי ולכן אינה יכולה לברך, ולכאורה תלוי בזה האם מקיימת מצות הדלקה בהדלקת הנכרי [ועי' שו"ת נחלת שבעה סי' ח' שאם היו נרות דלוקות מבעוד יום אין זה מפקיע מהקנס כי הרי הנרות לא הודלקו לכבוד שבת - וחלק מדבריו הובאו בשע"ת סק"ב].

אמנם, במקור חיים [להחיות יאיר] כתב שצריכה להדליק נר נוסף גם אם אמרה לנכרי, ובקצוה"ש

ועונג שבת לאכול במקום מואר, ולכן תאמר לישראל אחר להדליק, ומותר לה לומר לו להדליק כמבו' בסי' רס"ג, י"ז.

צג. אף שמותר לומר לנכרי לעשות מלאכות דאורי' בזמן תוספת שבת לצורך מצוה כמבו' בסי' רס"ג סק"א, מ"מ לא תאמר לנכרי כיון שהדליקה כבר נרות והרי לעיקר נקטינן שהדלקה עושה מצוה וכו"ל, וגם באחרונים נקטו שלעיקר נקטינן כך, כ"כ בדברי מלכיאל ח"ד סי' ה' ובשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' מ"ז, ולכן אין הדבר ברור שיש בזה מצוה ממש אלא רק העמדת טעם המצוה על מקומו שהוא דבר פשוט, ולכן אין לומר לנכרי אחרי השקיעה.

צד. שהרי בימינו בודאי יש אור חשמל בבית וא"כ הנרות הם לא חמורים יותר מהוספת אור על אור קיים שהרי בודאי היו יכולים ליהנות מאור השמל, וא"כ יש להתיר לרמוז לנכרי שלא בלשון ציווי וכו"ל סי' כ"ז סעי' ו' וסי' כ"ו סעי' כ"ב שאין חיוב מחאה ואין איסור הנאה בדבר זה.

צה. סי' רס"ג, א'.

וגם בימינו הדין כן אעפ" שאור החשמל היה דלוק אלא א"כ הדליקה את החשמל עבוד נרות שבת שזהו ג"כ נחשב מצות הדלקה כנ"ל בסעיף ז', מלמד להועיל סי' מ"ו, שבט הלוי ח"ה סי'

## סימן לו

## הלכות תפילות ליל שבת

## ערבית מפלג המנחה

א. מקדימים להתפלל ערבית בליל שבת יותר מכל יום\*. וראה בהערה אם דין זה שייך כיום.

בשאר ימות השבוע המתפללים מנחה סמוך לשקיעת החמה, לא יתפללו ערבית מפלג המנחה קודם שקה"ח [גם ביום אחר], כיון שבזה סותרים את עצמם שגם יום כך ויום כך הוא תרתי דסתרי<sup>2</sup>, אך בליל שבת אפשר להתפלל ערבית מפלג המנחה אם ביום שישי התפללו מנחה לפני פלג המנחה. ובשעת הדחק [כגון אם הציבור התאספו כבר למנחה וקשה לאוספם שוב לתפילת ערבית] אפילו אם התפללו מנחה אחרי פלג המנחה יכולים הציבור להתפלל ערבית קודם צאה"כ, אמנם ימתינו להתפלל אחר שקיעת החמה אם התפללו מנחה אחר פלג המנחה.

כל זה מעיקר הדין, אך למעשה הורו הפוסקים שלא לעשות כן אף בליל שבת<sup>3</sup> [ומי שמוכרח לאכול מוקדם, עדיף לקבל שבת בפלג ולקדש ולאכול מיד ולהתפלל ערבית

סק"ב הביא טעם אחר בשם הב"ח שדין זה שייך רק כשהיו מקבלים שבת בתפילת ערבית [קודם שקה"ח] ואז מן הנכון להקדים קבלת שבת, אבל כיום שמתפללים ערבית בצאה"כ וכבר קיבלו שבת הרבה קודם לכן, לא שייך דין זה.

ב. סי' רל"ג סק"ו. שאם אנו פוסקים כר"י א"כ אין יכולין להתפלל מנחה אחר פלג המנחה, ואי לא ס"ל כר"י א"כ אין יכולין להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים.

ג. הגריש"א זצ"ל [בקובץ תשובות ח"א סי' כ"ג]. וכן הורה שלא לעשות קידוש קודם צאת הכוכבים אפילו אם מתפלל ערבית אחר סעודתו, וכ"כ הבאה"ל בתחילת סי' רע"א לגבי קידוש בזמן פלג המנחה [ועי' בהערה הבאה].

[סי' ע"ד סקל"ב] הסתפק בזה ונשאר בצ"ע כי אפשר שיש לקונסה על מה ששכחה להדליק בעצמה, ובתורת שבת [סי' רס"ג סק"ב] כתב שאם אחר הדליק בשבילה אינה צריכה להדליק נר נוסף, אבל לא דיבר שם על נכרי והרי טענת האוסרים היא שאין שליחות לנכרי.

א. כתב השו"ע בסי' רס"ז, ב' מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ובמג"א כתב טעם יפה לכך שהרי תפילת שחרית כנגד תמיד של שחר ותפילת מנחה כנגד תמיד של בין הערביים ותפילת ערבית כנגד הקטרת אימורים ופדרים שמתעכלין בלילה, ובשבת אסור ליתנן דכתיב [במדבר כח, י] עולת שבת בשבת, ואמרינן ולא עולת חול בשבת, דבשבת אסור ליתן אימורים ופדרים מיום שישי, ולפי"ז דין זה שייך גם כיום. ובמ"ב שם

אחר כך בזמנה עם הציבור - ולדאוג ל'שומר' על התפילה, מאשר להתפלל בפלג המנחה ולקדש לפני השקיעה<sup>ד</sup>].

הדבר תלוי רק בהכרעת ההלכה מהו פלג המנחה אלא יש טעם נוסף אחר.

ובאמת, המג"א עצמו בסי' רס"ז אחרי שהביא את הבה"ג לבאר היתר הקדמת מעריב לפני השקיעה, בהמשך דבריו דן לגבי קידוש מפלג המנחה ולא כותב את הטעם הזה של תוספת שבת להתיר את הקידוש, אלא מחפש היתר אחר ודן האם קידוש מזמן פלג המנחה שייך כבר לשבת וכאילו היום התחיל יותר מוקדם מזמן תוספת שבת, ומסיים שם שעדיף להימנע מזה, דהיינו, המג"א עצמו חילק בין מעריב מזמן פלג המנחה לקידוש מזמן פלג המנחה [וכנראה זה המקור לחילוק המשנ"ב בין מעריב מפלג המנחה לקידוש מפלג המנחה].

וביאור הדבר, שחז"ל הקילו להתפלל ערבית כדי שהציבור יקדים לתוספת שבת, אבל אחרי שהציבור כבר קיבל על עצמו שבת והתפלל מעריב, הרי מעתה אין טעם להקל שגם יעשו קידוש לפני השקיעה, ולזה צריך טעם חדש להקל, והטעם החדש אינו מוחלט כמש"כ המג"א, ולכן לגבי קידוש אין להקל.

אבל, אם מקדים ואוכל מפלג המנחה לפני ערבית, א"כ שוב יש טעם להתיר לו לקדש מפלג המנחה כדי שיקדים ויקבל שבת, כי הרי הוא עדיין לא התפלל מעריב, ולכן עדיף שיקדש ויאכל לפני התפילה.

ובאמת, הדבר כמעט מפורש במג"א בסי' רע"א [סק"ה] שכתב 'ונראה לי דאם רוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית, רשאי וכמו שכתוב בסי' רס"ז, והובא במשנ"ב שם סקי"א. ויל"ע שלא סיים שטוב להחמיר ולא לעשות כן כמו שסיים בסי' רס"ז, בפרט שמציין שמקורו ממש"כ בסי' רס"ז ולכאורה שם כתב בעצמו שטוב להחמיר, אלא מוכח שאם מקדש

ד. המשנ"ב בהלכות תפילת ערבית של ליל שבת [סי' רס"ז סק"ג] מביא שאפשר להתפלל מפלג המנחה גם מי שברך כלל מתפלל מנחה סמוך לשקיעה, אבל בהלכות קידוש [באה"ל סי' רע"א, א' ד"ה מיד] כותב שכיון שאנחנו רגילים להתפלל מנחה אחרי פלג המנחה לכן ראוי להימנע מלקדש בזמן פלג המנחה.

וצריך להבין מה ההבדל בין תפילת ערבית לבין קידוש.

המג"א [סי' רס"ז סק"א] מבאר טעם הקדמת תפילת ערבית בליל שבת גם אם לא פוסקים כר' יהודה בדרך כלל שמפלג המנחה אפשר להתפלל ערבית, משום שבכה"ג כתוב שיש טעם מיוחד להקדים את תפילת ערבית בליל שבת משום שמוסיפים מחול על הקודש.

והנה, הדבר צריך הבנה, הרי אפשר להוסיף מחול על הקודש בלי להקדים את התפילה, כפי שאנחנו עושים בכל ליל שבת שמקבלים שבת וממתינים עד זמן מעריב ומתפללים ערבית בזמנה.

ובב"ח [שם ס"א] מבאר שמעיקר הדין לא היינו צריכים להקדים את תפילת מעריב בליל שבת, אלא שהקדימו משום שהציבור לא רגילים להקדים ולקבל שבת בלי שהש"ן מתחיל ברכו, לכן חז"ל התירו והקילו להקדים את תפילת ערבית כדי שהציבור יקבל שבת.

כלומר, חז"ל הבינו שאם לא יתפלל ערבית מוקדם, ממילא הציבור לא יקבל על עצמו שבת מוקדם לפני השקיעה ויפסידו את מצות תוספת שבת, לכן חז"ל הקילו להקדים את תפילת ערבית כדי שהציבור כולו יקדים ויקבל תוספת שבת. והיינו שבמסקנת הגמ' [ברכות דף כז.]. דעבד כמר עבד וכו' הגמ' חזרה בה מההוכחה מרב ורק בהו"א הבינה דמדובר צלי של שבת בער"ש א"כ הלכה כר' יהודה, אבל במסקנא חזרה בה מזה ואין



## סעודת ליל שבת למתפלל ערבית מפלג המנחה

ב. כתב המ"ב שאף המקילים להתפלל ערבית מפלג המנחה, לכתחילה נכון שיאכלו כזית פת אחר צאת הכוכבים מפני שיש אומרים שצריך לאכול שלש סעודות פת ביום השבת עצמו. [ונכון לכתחילה לנהוג כן גם בסעודה שלישית לאכול כזית קודם שקה"ח].<sup>1</sup>

## כוונה ב"ויכולו" שבתפילה

ג. אין לכוין באמירת ויכולו בתפילה לצאת ידי חובת קידוש'. [אך מי שחושש שישמע קידוש ממי שלא נתמלא זקנו, עדיף לכוין לצאת ידי חובת קידוש בוכולו שבתפילה].<sup>2</sup>

וביום כיפור שחל בשבת, יש לכוין בעת אמירת ויכולו שרוצה לצאת בזה ידי חובת קידוש'.<sup>3</sup>

## הטועה בתפילות שבת

ד. טעה והתחיל תפילת לחש של חול, בערבית שחרית ומנחה גומר את הברכה ומתחיל בשל שבת, ובמוסף יפסיק באמצע הברכה ומתחיל בשל שבת.

לאכול כזית בסעודה שלישית ביום השבת.

ז. סי' רע"א סק"ב. והטעם, שעדיף לצאת ידי חובת קידוש כשמקדש על היין ובמקום סעודה ולא בתפילה.

ח. לגבי שמיעת קידוש מבין י"ג סומכים על אמירת "ויכולו" בתפילה שעכ"פ יצא בו ידי חובה מדאורייתא [סי' רע"א, א' באה"ל סוד"ה מיד]. ואם מתכוון שלא לצאת ידי חובת קידוש בוכולו שבתפילה, א"כ הקידוש דאורי' ואין לשומעו ממי שלא נתמלא זקנו. ולכן בשיבות לבחורים צעירים ראוי לכוין בוכולו שבתפילה לצאת ידי חובת קידוש מדאורי'.

ט. רעק"א וחת"ס בגליון בסי' רע"א, וכן מבואר בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תל"ז, וכן הביא בלוח אר"י בשם הגר"א שאג זצ"ל.

י. סעיפים ד'-ו' ע"פ סי' רס"ח, ב'-ו' ומ"ב שם.

ואוכל לפני התפילה מותר גם לכתחילה כדי שיקבל תוספת שבת מבעוד יום.

וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל [דרור יקרא עמ' שעב] שאם קשה לו מאוד לאכול מאוחר, יעשה קידוש בפלג המנחה ויאכל לפני ערבית [וידאג ל'שומר' שיזכיר לו להתפלל].

ה. סי' רס"ז סק"ה. ועיי"ש שהוא מחלוקת האחרונים והכריע המ"ב שנכון לחוש לשיטות הסוברות שצריך לאכול ג' סעודות דוקא ביום השבת עצמו.

ו. לפי שאם נוטל ידים לסעודה סמוך לשקה"ח הגם שיש היתר להמשיך לאכול כיון שהתחיל לאכול קודם השקיעה, מ"מ יש אומרים שאין זה נחשב תוך היום של שבת לענין סעודה, ואם רוצה לאכול ג' סעודות בשבת עצמה יאכל קודם השקיעה וכדכתיב אכלוהו היום. ולכן נכון שלא ליטול ידים ממש סמוך לשקיעה שאז לא יספיק

אם אמר רק תיבת "אתה" [מאתה חונן] ונזכר ששבת היום, אם טעה משום ששכח שהיום שבת, יסיים ברכת אתה חונן [מלבד במוסף וכנ"ל] ויתחיל בשל שבת, ולהרבה פוסקים בערבית ובמנחה ימשיך בשל שבת. אבל אם זכר שהיום שבת ורק מחמת הרגל לשונו אמר תיבת "אתה" בכל התפילות יפסיק מיד ויתחיל בשל שבת.

### המתפלל תפילת חול בשבת

ה. טעה והתפלל תפילת חול בשבת ולא הזכיר כלל בתפילה ששבת היום [שאם הזכיר אפילו באמצע ברכה יצא ידי חובה<sup>1</sup>], אם נזכר קודם שעקר רגליו חוזר לתחלת הנוסח של שבת, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה<sup>2</sup>.

### החליף תפילות שבת זו בזו

ו. טעה והחליף תפילות שבת זו בזו, אם נזכר באמצע הברכה מפסיק מיד ומתחיל בתפילה המתאימה.

ואם נזכר בסוף הברכה, אם החליף תפילות שחרית מנחה וערבית זו בזו אינו חוזר ויצא ידי חובה, ואם התפלל שחרית מנחה וערבית במקום מוסף יאמר 'ונעשה לפניך קרבן מוסף', וימשיך "רצה" וכו'.

אם נזכר אחר שהתחיל רצה - אם החליף תפילות שחרית מנחה וערבית זו בזו אינו חוזר, ואם התפלל שחרית מנחה וערבית במקום מוסף חוזר לתחילת תכנת שבת וכו', ואם עקר רגליו [במוסף] חוזר לראש התפילה. אם התפלל מוסף במקום שחרית מנחה וערבית - גם כן חוזר לראש הברכה של שבת, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה [אם הטעות היתה בשחרית לא יתפלל מוסף שוב].

בכל מקום שכתבתי "חוזר לראש התפילה", אם שמע מהש"ץ [בליל שבת] ברכה אחת מעין שבע אינו חוזר לראש התפילה, אמנם הדבר אינו פשוט, ולכן יחזור להתפלל מיד קודם שישמע מהש"ץ הברכה<sup>3</sup>.

זה אלא לחזור ולהתפלל קודם שישמע מהש"ץ ברכה אחת מעין שבע, אבל אם כבר שמע אינו יכול לחזור ולהתפלל, ולכן כתבתי בסוף הסעיף הבא שיחזור ויתפלל מיד קודם שישמע מהש"ץ ברכה אחת מעין שבע.

יג. סי' רס"ח, י"ג וסוף סקכ"ח.

יא. ובמוסף צריך להזכיר לכל הפחות: ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף.

יב. בכל מקום שצריך לחזור לראש התפילה, אם שמע מהש"ץ כל ברכה מעין שבע יצא ידי חובת תפילה [ועדיף לומר עם הש"ץ מילה במילה את כל הברכה], אלא שיותר נכון לא להסתמך על

## אמירת ויכולו

ז. אומרים ויכולו בתפילת ערבית. וחוזרים לומר ויכולו אחרי תפילת הלחש<sup>י</sup>. המתפלל בלחש ימהר לסיים תפילתו כדי לומר ויכולו עם הציבור שהרי לכתחילה צריך לומר ויכולו בעשרה, שראוי שעדה שלימה תעיד יחד ועדה היא בעשרה<sup>י</sup>. יש אומרים<sup>י</sup> שהאוחז ב"אלוקי, נצור" [אחר אמירת "יהיו לרצון" הראשון] מותר לו להפסיק ולומר ויכולו עם הציבור, ומכיון שמותר להפסיק באלוקי נצור לאמירת ויכולו א"כ חייב להפסיק לכך, שהרי לכתחילה צריך לומר ויכולו בעשרה.

## אמירת ויכולו בעשרה, בשניים ובעמידה

ח. לכתחילה צריך לומר ויכולו בעשרה, ורק אם אי אפשר לומר בעשרה אז יאמר בשניים, ויחפש לומר ויכולו עם אחר, שלא לאמרו ביחיד משום שהוא כעדות שצריך שניים<sup>י</sup>, ורק אם אינו מוצא לומר עם אחר אז יאמר ויכולו ביחיד, וכיון שלא לשם עדות אלא כקורא בתורה. וכיון שהוא כעדות לכן יאמר ויכולו בעמידה ובקול רם<sup>י</sup>. ועיין בהערה<sup>י</sup>.  
- לגבי ויכולו בקידוש, עי' לקמן סי' ל"ז סעיף ג'.

## ברכה אחת מעין שבע

ט. השליח ציבור אומר ברכה אחת מעין שבע<sup>י</sup>.  
אומרים הברכה רק במנין קבוע, אבל לא במנין שאינו קבוע [כמו אצל אבליס]<sup>י</sup>.

יט. דעת החזו"א [סי' ל"ח סק"י] שאם אינו יכול לומר ויכולו בעשרה יאמר ויכולו ביחיד ולא יאמר בשניים, ולהיפך, אם אומר בשניים אינו טוב, לפי שנראה כמעמיד עדים על מעשה בראשית ואין ראוי להיות כן וכן דעתו שאין צריך לעמוד באמירת ויכולו בין בתפילה ובין בקידוש וכן אין צריך לומר ויכולו בקול רם לפי שלשיטתו ויכולו אינו עדות.

כ. סי' רס"ח, ח' וסק"כ. והטעם, לפי שבת כנסיות בעבר היו בשדות והיו יראים לחזור לבתיהם לבד, על כן תיקנו ברכה זו בשביל המתעכבים בתפילתם.

כא. סי' רס"ח, י' וסק"ד

יד. סי' רס"ח, א', ז'.

טו. פמ"ג סי' רס"ח [בא"א סקי"א], משום דברי הט"ז [שנפסקו במ"ב סקי"ט] שלכתחילה יש לומר ויכולו בעשרה.

טז. כן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [שולחן שלמה סי' רס"ח ובס' מאור השבת מכתבי הגרשז"א ח"א מכתב ט' וח"ב מכתב כ"ג].  
ואמר לי הגר"ב רימר שליט"א, שאף שלא מצינו כתוב להדיא מי שחולק, הרבה פוסקים חולקים על זה.

יז. סי' רס"ח סקי"ט.

יח. סי' רס"ח, ז' וסקי"ט. ובי' החזו"א והגר"ש אלישיב זצ"ל שמתעם זה אומר בקול רם כמו עדות.

ומנין קבוע היינו או מנין קבוע לגמרי או מנין קבוע לכמה ימים או קבוע לליל שבת<sup>ב</sup> ויש שם ספר תורה, ובלא זה אין לומר ברכת מגן אבות<sup>ב</sup>.

### מנהג ירושלים בברכה זו

י. יש שכתבו שבירושלים המנהג לומר תמיד ברכת מגן אבות אף במנין שאינו קבוע ובלא ס"ת<sup>ב</sup>. אמנם אמרו הפוסקים<sup>ב</sup> שהמנהג שייך רק בירושלים העתיקה ולא בשאר העיר.

### מנהג הקידוש בבית הכנסת<sup>ב</sup>

יא. כתב השו"ע<sup>ב</sup> שבארץ ישראל נהגו שלא לקדש בביהכ"ס, וכן המנהג כיום שלא לקדש בביהכ"ס, אמנם כתבו הפוסקים שדין זה נאמר רק לספרדים אבל האשכנזים שקדשו בביהכ"ס בקהילותיהם יכולים להמשיך כך גם היום<sup>ב</sup>.

שלא היו אורחים שאכלו בביהכ"ס. והנה, כתב הטור ואני תמה היאך נתפשט זה המנהג דהלא כל ענין קידוש בביהכ"ס הוא להוציא האורחין ידי חובה והאידינא ליכא אורחין. אמנם, ליישב המנהג מצינו כמה דרכים, דעת הר"ן והביאו הבית יוסף שם דאחר שחכמים תיקנו נשאת התקנה אף שבטל הטעם, וכמו ברכה אחת מעין שבע שנתקנה בשביל המתפללים שבשדות שלא יחזרו לבד לביתם מפני סכנת מזיקין ואע"פ שהיום לא שייך טעם זה התקנה קבועה ונשאת וכמש"כ המ"ב סי' רס"ח סקכ"ג, והכי נמי לענין קדוש בביהכ"ס, וכעין זה כתב הרשב"א [ח"א תשובה ל"ז] והמ"מ [הל' שבת פרק כ"ט ה"ח]. והאור זרוע ח"א ת' תשנ"ב כתב טעם נוסף שענין הקידוש בביהכ"ס אינו רק בשביל האורחים אלא גם לקדש את השבת ברבים שהוא חלק מענין הקידוש ובביהכ"ס יש רבים מצויים. ובאו"ז הל' ער"ש סי' כ' כתב טעמים נוספים לזה [לזכות התינוקות לשתות ולרפואה], ועי' מ"ב סי' רס"ט סק"ה שכתב וז"ל: ואין לבטל המנהג כי הרבה גאונים יסדוהו כמש"כ הרשב"א. כז. סי' רס"ט, א'.

כת. כן דעת מרן החזו"א, ומטעם זה הורה לקדש

כב. ע"פ המנח"י ח"י סי' כ"א. וע"ש שהביא דעות מה נחשב קבוע. וכע"ז כ' בלוח אר"י.

כג. אמנם באגרו"מ או"ח ח"ד סי' ס"ט (ג) כתב שאם המנין קבוע אפשר לומר ברכת מעין ז' אף בלא ס"ת לפי שמסברא אין שייכות בין ס"ת למנין קבוע, אך במ"ב כתב לא כן, וע"ע מנח"י ח"י סי' כ"א שדן בזה, ונהוג עלמא כהא"ר וכהמ"ב ואין רגילין לומר אף במנין קבוע אם אין בו ס"ת.

כד. בן איש חי שנה ב' פר' וירא סי' י', מנח"י ח"י סי' כ"א, וכ"כ בלוח אר"י להגר"מ טיקוצינסקי זצ"ל. והיינו ע"פ הקבלה, יעו"יש.

וגם בירושלים אין אומרים ברכה זו בבית האבל, כ"כ בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה' אות קצט, וע"ע ספר אשי ישראל פל"ו הע' צ"ו.

כה. כן דעת הגרשז"א זצ"ל, הובא בשש"כ פס"ה הערה נ"ח. ועיין בתשובות והנהגות [ח"ב סי' ע"ט] לגבי מנהגי ירושלים העתיקה בשכונות החדשות.

כו. מעיקרא תיקנו חכמים לקדש בביהכ"ס אחר התפילה בשביל האורחים שאוכלים ושותים וישנים שם ואין להם יין לקדש [עי' פסחים דף ק: ונשאר המנהג ברוב הקהילות שבחו"ל אף

אמנם, הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבירושלים לא יקדשו גם בבתי הכנסת של יוצאי אשכנז, לפי שבירושלים נהגו לא לקדש<sup>ב</sup>. ויש שהתירו לנהוג כן אף בירושלים לאוחזים מנהג אבותם בידם<sup>ל</sup>.

### אמירת פיוט "שלום עליכם" ו"ריבון כל העולמים"

**יב.** מנהג ישראל לומר שלום עליכם בואכם לשלום וכו' ג"פ, וכן "אשת חיל" וכו'. וראה בהערה מנהגים שונים בזה<sup>א</sup>. והרבה נהגו לברך הבנים בליל שבת<sup>ב</sup>.

כתבו הפוסקים שלא לומר 'רבוך כל העולמים' לפי שיש בו בקשות ואין מבקשים בקשות שבת, וכתבו שהנהגים לאומרו יאמרו רק עד מלך תמים דרכו שאינו רק שבח לבד ומשם ואילך הוא תפילות פרטיות<sup>א</sup>. ובכל אלו האוחזי בידו מנהג אבותיו לא הפסיד<sup>ד</sup>, אמנם מי שאין לו מנהג אבות לא ינהיג עצמו לומר ריבון כל העולמים,

שיצאו לשלום בזמן שיצאו. ובמעשה רב כתב שהגר"א לא היה אומר ברכוני לשלום, לפי שאין מבקשים בקשות מהמלאכים, וכמו שהרבה מגדולי ישראל נהגו לדלג "מכניסי רחמים", ובשורת מהר"י ברונא [סי' רע"ד] כתב שאפשר לומר לפי שאין זה בקשה מהמלאכים, אלא רק אמירה בדרך ענוה ושפלות כמי שמתבייש לבקש מהמלך ומדבר לסובב, אבל כונתו למלך עצמו.

ובארחות רבינו ח"א עמ' קז הביא שהחזו"א לא אמר כלל שלו' עליכם.

**לב.** עי' באה"ל סי' קכ"ח, ב' ד"ה דזר מה שכתב לעורר על מנהג זה ומה שמיישב שם.

**לג.** שו"ת שאילת יעב"ץ סי' קכ"ה ושע"ת סי' רס"ב סק"ב. והיינו מפני שאסור לבקש צרכיו בשבת כמבואר בסי' רפ"ח סעיף ט' וסעיף י'. ומה שאומרים הרחמן בסוף ברהמ"ז, יישב המ"ב [בסי' קפ"ח סק"ט] שאין משנים נוסח קבוע של ברכה [וגם ברצה ושים שלום יש בקשות ואין משנים נוסח קבוע של ברכה]. ומה שמשנים את נוסח תפילת הלחש הוא משום דלא אטרחוהו משום כבוד שבת [ברכות כא.].

**לד.** ואף שבמשנ"ב סי' ס"ח סק"ד כתב שמנהגים

בביהכנ"ס "אהבת חסד" בב"ב לפי שנהגו כן בקהילותיהם בחו"ל ועליהם לא דיבר השו"ע. ובשו"ת הר צבי [ח"א סי' קנ"ג] בתשובה לעיר חולון כתב שבירושלים לא נהגו לקדש בביהכנ"ס בליל שבת אבל מחוץ לירושלים אפשר להנהיגם, והוסיף שזו דעת המג"א וכדאי הוא המג"א לסמוך עליו.

**טז.** ואף בב"ב לא היתה דעתו ניחא כ"כ שיקדשו, אלא מחמת פסקו של החזו"א. אמנם, במנהג אמירת הפיוטים תמך מאוד לחזור ולהנהיג לאומרים. וכן לא התנגד למנהג יוצאי אשכנז להמשיך במסורת אבותם מלבד מנהג הקידוש בביהכנ"ס ומנהג המתנת ג' שעות בלבד בין בשר לחלב [שהרי ההולך ממקום למקום נותנים לו חומרי מקום שהלך לשם].

ל. הגר"פ שיינברג זצ"ל.

**לא.** כתבו המחצית השקל והשערי תשובה [סי' רס"ב] שבתוס' שבת כתב שלא לומר חרוז "צאתכם לשלום" [מצד שאין זה דרך ארץ לומר כן למלאכים, ועוד דבשו"ת מהר"י ווייל [דינים והלכות אות ט - והובא במג"א ובמח"ש סי' רס"ב סק"א] כתב שהמלאכים נשארים כל השבת, אך כתבו שלמעשה יש לאמרו לפי שאין כוונתו שיצאו עכשיו אלא

או על כל פנים יאמר רק עד מלך תמים דרכו. וראה בהערה כמה פקפוקים על המנהג לאומרו ובפרט על המנהג לאומרו קודם "אשת חיל" לה.

נוסח ריבון כל העולמים וכתב שנראה שלא אחד מחכמי ישראל כתב תפילה זו. וכן החיד"א [בספר מחזיק ברכה סי' רס"ב] כתב שלא לומר תפילה זו.

והנה, המעיין בנוסח התפילה ימצא לנכון שהתפילה נתקנה קודם קבלת שבת וכמו שכתוב שם ובאתי לביתך להפיל תחינתי לפניך, ואעיד אשר בראת בששה ימים כל היצור, ואשנה ואשלש עוד על כוסי, וכן כתוב שם וזכנו לקבל שבתות וכו', ועיין בסידור "וילנא" שבסידורים הישנים היתה תפילה זו מודפסת קודם "לכו נרננה" [וכך מובן סיום התפילה "ואתפלל כדת כראוי וכנכון"], וגם מנהג כמה קהילות לאומרו קודם קבלת שבת.

הנהוגים נגד ההלכה אין רשות להמשיך ולנהוג בהם, וכ"כ בבאה"ל סי' תר"צ סי"ז, מ"מ הכא יש להקל כיון שיש הרבה רבנים חשובים שהנהיגו בזה ויש הרבה טעדיקי ליישב מנהגם, כגון שזו תפילה שענינה כבוד השבת [שבט הלוי ח"א סי' נ"ז, ועי"ש שהוא עצמו תמה על מנהג זה], או מצד דעיקר התפילה היא על העתיד ולא על צרות קיימות [מלבד המילים והסר ממני וכו' ושתעביר אנחת] וכל זה רק ליישב מנהג האומרים, אך לכתחילה מי שאין לו מנהג לומר כן לא ינהיג את עצמו לומר כן דטעמים אלו לא מספקים לגמרי.

לה. בשו"ת רב פעלים ח"ב סי' מ"ו פקפק בכל

## סימן לו

## הלכות קידוש וסעודה

## מתי הקידוש מדאורייתא

א. מצות עשה מדאורייתא לקדש את השבת בדברים בכניסת השבת, דכתיב\* זכור את יום השבת לקדשו, ודרשינן זוכרהו בדברים [על היין]<sup>2</sup>. אנו המזכירים ויכולו בתפילת ערבית, יוצאים בזה ידי חובת קידוש מדאורייתא בתפילה וממילא הקידוש על היין הוא רק דרבנן, ויש שערערו על כך מכמה טעמים וסוברים שאין יוצאים ידי חובת קידוש בתפילה וממילא הקידוש שאנו עושים על היין חיובו מדאורייתא, אך גם למערערים מותר לשמוע קידוש ממי שהוא בן י"ג שנה ולא נתמלא זקנו<sup>3</sup>.

## זמן הקידוש

ב. מעיקר הדין אפשר לקבל השבת מפלג המנחה ואילך, להתפלל מעריב ולקדש מיד קודם השקיעה<sup>4</sup>\* [אפשר לקדש גם לפני תפילת מעריב<sup>5</sup>], ונכון לכתחילה לאכול כזית גם בלילה דכתיב אכלוהו היום וא"כ יש לאכול את כל הג' סעודות בתוך יום השבת<sup>6</sup>.

א. שמות [כ, ח].  
 ב. לרמב"ם [פכ"ט מהל' שבת ה"ו] עצם הקידוש דאורייתא וקידוש על היין דרבנן, וכ"כ בתוס' סוכה דף לח. ד"ה מאי וכ"כ תוס' בניזיר דף ד. ד"ה מאי. ותוס' בשבועות דף כ: הביא שיטה שגם מה שקידוש על היין הוא דאורייתא. וכן הוכיח הבאה"ל מהר"ן והרשב"א בשבת כג:, ולהלכה מבו' במג"א ובמ"ב ריש סי' רע"א שלעיקר נקטינן שיין רק מדרבנן.

ג. במג"א ריש סי' רע"א כתב שקידוש על היין אחר שקידוש בתפילה הוא רק דרבנן, ובמ"ב שם ובבאה"ל שם עירער על דבריו הן מצד שאינו מזכיר יציאת מצרים הן מצד שי"א שקידוש במקום סעודה דאורי' הן מצד שי"א קידוש על

ד. סי' רס"ז, ב' וכ"כ הט"ז בסי' רע"א סק"א.  
 ה. בשו"ע סי' רע"א, ד' משמע שאפשר לקדש אף לפני מעריב, וכ"כ להדיא המג"א שם סוסק"ה והמ"ב סקי"א, אך במעשה רב להגר"א אות קיז כתב שאין חובת קידוש קודם תפילה. וע"ע כה"ח סי' רע"ב סק"ג.

ו. עיין מש"כ לעיל סימן ל"ו סעיף ב'.

\* ויל"ע, לרמב"ם שאין מצות תוספת שבת מדאורייתא א"כ איך מהני קידוש מבעוד יום, הא תוספת שבת מפלג המנחה היא רק מדרבנן לשיטתו [עי' סי' רס"א, ב' ד"ה י"א] וחיוב קידוש הוא מדאורייתא, [אמנם בהגהות הרמ"ק על הרמב"ם

ומחצי שעה קודם צאת הכוכבים אסור לקדש כיון שלא יצא ידי חובת קר"ש וחצי שעה קודם קר"ש אסור להתחיל לאכול וכמו בכל מצוה כהדלקת נר חנוכה ובדיקת חמץ, שאסור להתחיל לאכול חצי שעה קודם<sup>1</sup>.

אמנם, למעשה כתב הבאה"ל שלכתחילה יש לנו להימנע מלקדש בזמן פלג המנחה<sup>2</sup>, וכן הורו הפוסקים שלא לנהוג כך בארץ ישראל<sup>3</sup>.  
ובכל זמן שמתפלל ערבית, מצוה להקדים ולקדש מיד כשמגיע לביתו, ולכן ראוי להזדרז ככל שיוכל ולקדש מיד<sup>4</sup>.

### האם לעמוד או לשבת בקידוש

ג. במחבר"א כתב לעמוד בזמן אמירת ויכולו ומשמע שבשאר הקידוש יש לשבת, וברמ"א כתב שנוהגין לישוב אף בויכולו ורק כשמתחילים עומדים קצת לכבוד

שם כתב שמי שאינו רעב אינו מחויב לאכול מיד ויכול לקדש רק אחרי שירעב כיון שכבר הזכיר קידוש בתפילה ויוצא בזה ידי חובה לחלק מהשיטות, ורק אם אשתו או אורח רעבים יקדש מיד ולא יעכבם בשביל לאכול הסעודה לתיאבון.  
יא. סי' רע"א, י'. [ועי' סי' רס"ח סקי"ט שטוב לעמוד בזמן אמירת ויכולו משום שהוא כעדות].

ז. באה"ל סי' רע"א סעיף א' ד"ה מיד.  
ח. באה"ל שם, מטעם שאנו מתפללים מנחה סמוך לשקה"ח א"כ אנו נוהגים דלא כר' יהודה. ועי' לעיל סי' ל"ו הע' ג'.  
ט. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.  
י. סי' רע"א, א' וסק"א ובאה"ל ד"ה מיד. ובמ"ב

ובראש יוסף שבת לה. כתבו שיש תוספת שבת אף לרמב"ם במקרים מסוימים. אך בבאה"ל סי' רס"א, ב' ד"ה יש כתב שלרמב"ם אין כלל דין תוספת שבת מדאורייתא].

ובמג"א [סי' רס"ז סק"א] כתב בשם המרדכי במגילה [אות תשצח] שכיון שמחויב מדרבנן בתוספת שבת מהני אף לדאורייתא, והק' על זה דא"כ אמאי קטן אינו יכול להוציא ידי חובת גדול בקידוש והא קטן חייב בקידוש מדרבנן וא"כ מהני אף לגדול שחייב מדאורייתא, ותי' המנ"ח [מצוה ל"א אות י'] דקטן אין לו חיוב כלל ואפי' מדרבנן אלא שלאביו יש חיוב לחנכו מדרבנן ולכן קטן אינו יכול להוציא ידי חובה את הגדול בקידוש שהרי אין לו חיוב כלל אבל תוספת שבת אע"פ שהיא רק מדרבנן מהני אף לדאורייתא.

והנה, אע"פ שכ"כ רש"י בברכות דף מח. ד"ה עד וכן הרמב"ן בקידושין לא. והר"ן במגילה כ., מ"מ דעת תוס' שם בד"ה עד להדיא שלקטן יש חיוב בעצמו במצוות מדרבנן, ועוד הא בברכות דף כ: איתא שקטן שאכל כדי שביעה יכול להוציא גדול שאכל רק כזית ולא כדי שביעה לפי שחיוב שניהם רק מדרבנן ואי נימא שלקטן אין חיוב כלל א"כ אין יכול להוציא גדול בברה"מ אפי' אם נתחייב בכך רק מדרבנן [ועי' מה שהק' הגרעק"א בשו"ע סי' קפ"ו, ב'].

ושמא י"ל דשאני דין "יום" שרבנן אמרו דמפלג המנחה כבר קרוי "יום", ורבנן הרחיבו את היום, וממילא כשהתורה אומרת לקדש ביום השבת אמרו רבנן ד"היום" מתחיל מפלג המנחה ולכך הקידוש בפלג המנחה מהני לדאורייתא, אבל בקטן רבנן לא הרחיבו את הדין של חיוב הגדול במצוות ואמרו שגם קטן נחשב גדול, אלא יש דין נפרד שגם לקטן יש חיוב חדש מדרבנן לקיים המצוות מדין קטן ולכך אין הקטן המחויב רק בדין קטן שחיובו רק מדרבנן יכול להוציא גדול שמחויב בקידוש מדאורייתא. ובמנ"ח תירץ שאף שלרמב"ם אין תוספת שבת כלל מ"מ נקבע זמן הקידוש מעט קודם יום השבת.



השם שנרמז בר"ת במילים "יום הששי ויכולו השמים". ולכן, מי שאין לו מנהג שונה מכך יש לו לשבת בקידוש [ויעמוד באמירת "ויכולו"] ויש לזה כמה טעמים<sup>2</sup>. ומנהג הרבה מגדולי הדורות<sup>3</sup> לשבת בכל הקידוש לגמרי בין בלילה ובין ביום. ואף העומדים בקידוש יש להם לשבת בשתיית היין שאין ראוי לת"ח לשתות מעומד<sup>4</sup>.

### חצי פסוק בקידוש

ד. בקידוש ליל שבת מתחיל לומר יום הששי ויכולו השמים וכו'<sup>5</sup>. ויש מתחילים מ'ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי'. ויש מתחילים מתחילת הפסוק משום שאין לחלק פסוק ולומר רק חצי ממנו<sup>6</sup>. וכשמתחיל לקדש, טוב שיתן ענינו בנרות<sup>7</sup>. ובקידוש של שחרית יש להתחיל מ'כי ששת ימים' וכו' ולא מ'על כן ברך' מטעם שאין לומר רק חצי פסוק, ויש שלא נזהרים בזה ושלא כדין עבדי<sup>8</sup>.

### דיני כוס של קידוש [וכל כוס של ברכה]

ה. כוס של קידוש מצריך את הדברים שנאמרו בכוס של ברהמ"ז ובכל כוס של ברכה<sup>9</sup>. מעיקר הדין - תשעה דברים, וירא שמים - מוסיף עוד אחד, וע"פ הקבלה - נוסף עוד אחד<sup>10</sup>.

והנה טוב מאוד ויהי ערב וכו', וכן נוהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ובחמ"ס כתב [שו"ת אור"ח סי' י'] שאין להתחיל אלא מ'ויהי ערב ויהי בקר לפי שדרשו חז"ל טוב מאוד זה המות ואין ראוי להזכיר מות בקידוש, ועי' דרור יקרא עמ' שנה שאמר הגריש"א זצ"ל שדרשה זו אינה סיבה להתחיל מאמצע הפסוק, וכשמזכירים זה בקידוש אינו אלא חיים.

יז. סי' רע"א, י' וסקמ"ח, וכתב המ"ב שאין מדקדקין בזה כל כך. ובשאר הקידוש יתן ענינו בכוס וכדלקמן סעיף ה'-8.

יח. סי' רפ"ט סק"ב. ומנהג עדות המזרח שאפשר להתחיל מ'על כן בירך' כהרב פעלים [ח"א סי' י"א], כיון שיש טעם "אתנחאת" ובכה"ג מותר וכעיי"ז בפמ"ג פי' רפ"ט. וע"ע לקמן סי' ל"ט סעיף ג'.

יט. סי' רע"א, י' וסקמ"ד.

כ. שנינו בברכות דף נא. עשרה דברים נאמרו

יב. טעם א. שכך נחשב יותר קידוש במקום סעודה. טעם ב. כשמוציא אחרים ידי חובתם צריך שיהיה קביעות יחד כמש"כ בסי' קס"ז, י"א וסקנ"ט, ולכן גם הנוהגים לעמוד בקידוש צריכים להתכנס יחד בקביעות ולא להסתובב אנה ואנה מפוזרים ומפורדים, סי' רע"א סקמ"ו. וכן כתב האגרו"מ בתשובה [בספר דרור יקרא עמ' רנט], והוכיח כן מלשון המחבר וגם ממה שפסק בסי' רצ"ו, ו' לומר הבדלה מיושב וכל שכן לגבי קידוש.

יג. כן נהג הגר"א, וכן נהגו החזו"א והקה"י זצ"ל, וכן נוהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יד. סי' רצ"ו סק"ו, וכ"כ בכה"ח ובמטה משה וכן נהג האר"י.

טו. סי' רע"א, י'.

טז. כתב הערוך השולחן [סעיף כ"ה] דכיון דכל פסוקי דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן לכך ראוי להתחיל מ"וירא אלוקים את כל אשר עשה

כל אלו הדברים אינם אלא לכתחילה אבל בדיעבד אין מעכבים<sup>א</sup>.

ותחילה נבאר התשעה דברים שנפסקו בשו"ע, ואלו הם:

- 2-1. הדחה ושטיפה - היינו הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ לכוס של ברכה, ואף אם אין בו ממש שיירי פת יש להדיחו אם לא שהוא נקי וצח שאז אין צריך הדחה ושטיפה<sup>ב</sup>.
3. חי - למזוג לכוס רק סמוך לברכה ממש והוא מכבוד הכוס של ברכה<sup>ב</sup>, פירוש נוסף חי, היינו שיהיה הכוס חי ושלם בלא שבר ופגם וסדק ואפי' שבר בתחתית הגביע אינו טוב<sup>ב</sup>. [יש פירוש שלישי אך אינו מצוי בימינו<sup>ב</sup>].
4. מלא - כפשוטו, שיהא מלא, ויש שאין ממלאים אותו כ"כ כדי שלא ישפך ואע"פ כן שם מלא עליו<sup>ב</sup> [ולכל הפחות יהיה בו רביעית יין שזה מעכב גם בדיעבד<sup>ב</sup>].
- 5-6. נוטלו בשתי ידים ונותנו בימין - ביאר הט"ז - מקבלו בשתי ידים להראות חביבות המצוה עליו ואח"כ אוחזו בימין כדי שלא יהיה נראה עליו כמשויב<sup>ב</sup>, וכתב

הביא דברי הגר"א ששאר הדברים אינם מעכבים בדיעבד ומשמע שהדחה ושטיפה חי ומלא כן מעכבים, וצ"ע.

כב. סי' קפ"ג סק"ג, שאם הוא נקי אין צריך להדיחו בסמוך לקידוש. וכן נהג מרן הקה"י זצ"ל שאם הכוס היה נקי לא היה מדיחו קודם קידוש. [ועי' כה"ח שם סק"ד].

כג. תוס' שם נא. וכן פסק המג"א סק"ב והמ"ב סק"ח.

כד. סי' קפ"ג, ג' וסקי"א וסי' רצ"ו סק"ב. ולענין דיעבד, עי' שעה"צ שם סקי"ג, וע"ע בשבט הלוי ח"ט סי' מ"א וסי' נ"ג.

כה. והיינו למזוגו בכוס של ברכה ולא בכוס אחר [יש פי' נוספים השייכים רק לברהמ"ז].

כו. סי' קפ"ג, ב' וסק"ט. וכתב הטור שבזכות זה זוכה לנחלה בלי מצרים וכדכתיב "מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה".

כז. סי' רע"א, י"א וסקמ"ב וסקנ"א.

כח. משמעות המחבר [סי' קפ"ג, ה'] שאיטר יחזיק הכוס בימין שלו שהוא שמאל של כל אדם.

בכוס של ברכה, טעון הדחה, ושטיפה, חי, ומלא, עיטור, ועיטוף, נוטלו בשתי ידים, אוחזו בימין, ומגביהו מן הקרקע טפח, ונותן עיניו בו, ויש אומרים אף משגרו במתנה לאנשי ביתו. אמר ר' יוחנן אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד, הדחה, שטיפה, חי ומלא. ובטור [סי' קפ"ג] פסק כר' יוחנן אלא שכתב שר' יוחנן בא למעט רק עיטור ועיטוף ששאר הדברים מוכח ממקומות אחרים שצריך לעשותם בכוס של ברכה, והוסיף שעיטור אנו רגילים לעשות תמיד בלאו הכי. ובשו"ע פסק [שם] לכל הדברים הנ"ל חוץ מעיטור ועיטוף, וכהטור. ודעת הגר"א שכוונת דברי ר' יוחנן היא שהדחה ושטיפה חי ומלא מעכבים גם בדיעבד ושאר הדברים [כולל עיטור ועיטוף] צריך לעשותם לכתחילה ואינם מעכבים בדיעבד. ובמ"ב פסק כהשו"ע, והוסיף שירא שמים יעשה עיטוף בכובע ובבגד עליון. וכתב המג"א [שם סק"ה] שהמקובלים הוסיפו עיטור.

כא. [עיי' בהערה הקודמת] המ"ב בסי' קפ"ג סק"ט ובסי' רע"א סקנ"ב כתב שמלא אינו מעכב בדיעבד [ודלא כהגר"א], וכ"כ בסי' קפ"ג סק"ח לגבי חי, וכל שכן שאר הדברים. [אמנם בסק"כ

המ"ב<sup>כ</sup> בשם השל"ה להעמיד הכוס על כף ימינו והאצבעות יהיו זקופים סביב, ואם היה לבוש כפפות יסירם קודם נטילת כוס של ברכה.

7. מגביהו מן הארץ [או מן השולחן] מפחל - כדכתיב כוס ישועות אשא. וענין ההגבהה הוא כדי שכל המסובין יראו את הכוס<sup>ל</sup>, שהוא דין [8.] "נותן עיניו בו" - בכוס<sup>ל</sup>, כדי שלא יסיחו דעתו מהכוס, אמנם ברמ"א פי' נותן עיניו בו הכוונה ביין, ולכן לא יקח כוס שפיו צר שאז אינו יכול לראות את היין שבו, ואין צריך להקפיד בזה אם אינו יכול להשיג בקלות כלי אחר<sup>ל</sup>.

9. ומשגרו לאנשי ביתו במתנה - כדי שיתברכו, שכל השותה מכוס של ברכה מתברך ועל כן ראוי לשלוח משיירי הכוס לאשתו ולשאר המסובין כדי שיתברכו, ואפי' אם הם לא אוכלים עמם<sup>ל</sup>. [המוסיף יין על שיירי הכוס של ברכה אין לייך הנוסף מעלת כוס של ברכה<sup>ל</sup>, אלא שאם מוסיף כמות קטנה ודאי מתערב לכל אחד משהו משיירי הכוס עצמו].

ירא שמים יוסיף גם עיטוף שהוא לבישת כובע מעל הכיפה ולבישת בגד עליון<sup>ל</sup>. המקובלים הוסיפו עיטור שהוא עיטור הכוס של ברכה בכוסות קטנים סביבול<sup>ל</sup> [או באנשים שיעמדו סביב הכוס].

### דין כוס חד פעמית

10. מותר לקדש בכוס חד פעמי אם אין לו כוס אחר, שהרי עכשיו הכוס שלמה וטובה<sup>ל</sup>. ויש שכתבו שאסור לקדש בכוס חד פעמית<sup>ל</sup>, וראה בהערות.

ובארחות רבינו [עמ' קי] כתב שהקה"י זצ"ל נהג לעטר בששה כוסות קטנים סביב הכוס של ברכה וכמנהג הגר"א [במע"ר פרק ו']. [והגר"א עצמו סובר שיש לעשות כן מדינא וכנ"ל בהערה כ"א].

לח. דעת הגרשז"א זצ"ל שמותר לקדש על כוס חד פעמית לפי שעתה הכוס שלימה וטובה, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר [חי"ב סי' כ"ג]. ודעת הגריש"א זצ"ל שכיום גם האגרו"מ יתיר לקדש בכוסות חד פעמיות שלנו משום שכוסות ח"פ של ימינו אינם חד פעמיות מצד עצמם, אלא רק מחמת שהדרך לזרקם אחר כל שימוש בהם, אבל ראויים לשימוש חוזר. וכן שמעתי מהגרנ"ק זצ"ל שהיום אין בנמצא כמעט כוסות חד פעמיות באמת.

לט. כ"כ באגרו"מ [ח"ג סי' ל"ט], לפי שדומה

כט. סי' קפ"ג סקט"ו.

ל. ועיין בירושלמי [פ"ז ה"ה] שמשמע שצריך רווח טפח בין היד לשולחן.

לא. שם סקט"ז.

לב. כן פירשו הט"ז המג"א והגר"א שם.

לג. שם סקי"ח. ואין צריך להקפיד וכו', כיון שהרבה אחרונים פירשו נותן עינו בו היינו בכוס, וכנ"ל.

לד. סי' קפ"ג סקי"ט.

לה. הגריש"א זצ"ל בדרור יקרא עמ' שנב, וע"ע בהערות שם.

לו. סי' קפ"ג סקי"א.

לז. מג"א ומחה"ש שם סק"ה. והמ"ב לא הביאו.

ועל כל פנים אין שום חילוק בין כוס אחת חד פעמי לשתי כוסות חד פעמיות זו בתוך זו, ואם כוס חד פעמי אינו טוב לקידוש גם בשני כוסות הדין כך.

### שלא לקדש על יין פגום

ז. מדיני כוס של ברכה שלא יהיה הכוס פגום, ופגום הוא כוס ששתו ממנו, אבל אם נשפך מן הכוס מעט קודם הקידוש אין זה פגום וכן אם טעם באצבע מן הכוס אין זה פגום.<sup>ב</sup>

אם מוסיף יין לכוס הפגום, תיקנו בכך מפגימתו, ובלבד שהיין שמוסיפים לא יהיה פגום בעצמו. ואפשר לתקן הפגימה גם בהוספת מים או שאר משקין נויש שפקפקו על זה, ועיין בהערה<sup>א</sup>.

אם שפך את הכוס הפגום לתוך בקבוק של יין, בדיעבד תיקן את הפגימה אם היה בבקבוק יותר יין מאשר בגביע, אמנם לכתחילה אין עושין כן אלא מקודם ישפוך מהבקבוק לגביע ויתקן הפגימה ואז יחזיר הכל לבקבוק.<sup>ב</sup>

### דיני השומעים את הקידוש

ח. השומעים צריכים לשמוע כל מילה ולכוון לצאת ידי חובת קידוש, וטוב שיביטו בכוס.<sup>ב</sup>

השומעים לא ידברו לפחות עד שהמקדש סיים לשותות, ואם גם הם שותים לא ידברו עד שישתו.<sup>ב</sup>

ועי' מכתב הגרש"א שטרן שליט"א [בדרור יקרא עמ' תקיז] הטעם לכך.

מב. סי' קפ"ב סקכ"ז וסקכ"ח. ועיי"ש סקל"ב.

מג. שהרי צריכים להקשיב לכל מילה ולצאת ידי חובה מדין שומע כעונה כמבו' בסי' רי"ג, ג' וסק"ג ובסי' קפ"ג, ו' ז' וסקכ"ז וסי' קצ"ג, א'.

מד. עי' אגרו"מ ח"ד סי' ע' אות א. ובפרט בקידוש שהשתיה היא מדיני הקידוש ולא רק מצד כוס של ברכה וכדלקמן בהע' מ"ז. ואם הם עצמם שותים ודאי אסור להם לדבר לפני השתיה כמבו' בסי' קס"ז, ו' וסי' ר"ו, ג' וסקי"ב.

לכוס שיש בו שבר, ועוד טעם לאסור שהרי כלי שמשתמשים בו רק פעם אחת אינו מקבל טומאה ומוכח דלא מיקרי כלי. ואמר לי הגרש"ק שליט"א שאביו הקה"י זצ"ל חשש לדבריו. וכ"כ במנח"י ח"י סי' כ"ג שלא לקדש על כוס חד פעמי.

מ. סי' קפ"ב, ג' וסקי"ח וסי' רע"א, י' וסקמ"ג, ועיי"ש שאם אין לו כוס אחרת יקח פגום ובליל שבת אפשר שעדיף שיקדש על הפת.

מא. סי' קפ"ב סעיף ו', ובמ"ב שם כתוב שאפשר לתקן הפגימה אפילו ע"י מים או שאר משקין, אבל החת"ס בחי' שו"ע או"ח סי' קפ"ג כתב בדומן הוזה א"א לתקן יין פגום ע"י הוספת מים,

מי ששמע את הקידוש ולא שמע את ברכת בורא פרי הגפן בליל שבת, יצא ידי חובה<sup>ה</sup>.

### שתיית היין

פ. מיד אחר הקידוש חייב המקדש לשתות כמלא לוגמיו<sup>ז</sup> מכוס של קידוש בלא הפסק<sup>ח</sup>. ובדיעבד אם אחד מן השומעים [היוצאים ידי חובה בקידוש] שתה כמלא לוגמיו או אפילו כמה שומעים שתו יחד כשיעור זה בלי הפסק [של כדי אכילת פרס], יצאו ידי חובה<sup>ט</sup>. ומצוה מן המובחר שיטעמו כולם<sup>י</sup>.

המקדש ואוכל מזונות [כגון 'קידוש' שעושים בבית הכנסת], חייב לשתות רביעית שלימה, ואם לא שתה רביעית שלימה, אינו יכול לברך ברכה מעין שלש על היין<sup>י</sup>, וגם לא בורא נפשות על משקאות ששתה [גם אם שתה הרבה<sup>יא</sup>] אלא אם כן אכל דברים אחרים שברכתם בורא נפשות.

### מצות שתיה מיין שאינו פגום

י. כמו שהמקדש צריך לקדש על יין שאינו פגום, כמו כן מצוה על כל השותים מכוס של קידוש שישתו מכוס שאינו פגום<sup>יב</sup>. ואמנם ברגע ששתה המקדש מן הכוס של קידוש, פגמו בכך. ועל כן כדי שהשותים ישתו מכוס שאינו פגום יעשה המקדש אחד משלשת העצות הבאות: א. יתקן הפגימה על ידי שיוסיף יין לתוך הגביע ששתה ממנו ואז יחלק למסובים, וראה בהערה!<sup>יג</sup>. ב. ישפוך מעט מן הגביע לכוס אחר קודם

הכוס יקח מיד יין אחר ויברך בפה"ג וישתה ויוצא בזה ידי חובת קידוש אם לא יצא ממקומו כמבואר בס' רע"א, ט"ו.

מח. ס' רע"א, י"ג, י"ד וסקע"ב וסקע"ג וסקס"ט. אם לא שתו כלל כמלא לוגמיו אף בדיעבד לא יצאו.

מט. שם סקע"א.

נ. ע"י ס' ר"י, א' וס' רצ"ו סק"ו וס' ת"פ, א' וסק"ז וס' תע"ב סק"ל, ופשוט.

נא. שעה"צ ס' ר"ח סק"ע.

נב. שם סעיף ט"ז וסעיף י"ז וסקפ"ג.

נג. אמנם אין ליין הנוסף מעלת "כוס של ברכה" [הגריש"א זצ"ל]. [אלא שאם מוסיף כמות קטנה א"כ עדיין לכל אחד מעורב יין מהכוס של ברכה

מה. כן מוכח בס' רע"א, ד' ובס' רצ"ט, ג' ובפמ"ג ס' רצ"ו בא"א סק"י ובמשנ"ב ס' רע"א סקע"ו וסקע"ח, וכן כתבו האגרו"מ [ח"ג ס' מ"ה] והאול"צ [ח"ב פ"כ תשובה ב] והאז נדברו [ח"ב ס' ט'] ע"פ זה, וכ"כ בשו"ע הגר"ז ס' ער"ב בקו"א סק"ב ובתהל"ד ס' רע"א סק"ח ובהר"ב ס' אור"ח ס' נ"ו ובמנח"י ח"י ס' כ"ב, ודלא כהאמרי יושר שהביא בשם החכ"צ בס' קס"ח שאינו יוצא.

מו. ועדיף לשתות פחות מרביעית [ס' קע"ד, ו' באהל"ד ד"ה וכן פוטר].

מז. של זמן שתיית רביעית או לכל היותר כדי אכילת פרס. ס' רע"א סוף סקס"ח. וטעם השתיה, כדי להחשיב את הקידוש על ידי שמיד לאחריו שותים יין, ולכן גם אם דיבר או נשפך

שישתה ומן היין הזה שאינו פגום יחלק למסובים<sup>יב</sup>, ויקפיד מאוד שישאר בגביע ששותה ממנו רביעית יין לפי שהמצוה לשתות מכוס שיש בה רביעית יין<sup>יג</sup>. ג. אם המסובין שותים מהגביע עצמו, שקידשו בו, ולא מכוסות אחרים ששפכו אליהם מהגביע, אז נחשב ששותין מכוס שאינו פגום<sup>יד</sup>. ויש שהעירו על כך, שאם יש לו אורחים ואינו יודע מי השותים אסור לעשות כן מפני הסכנה שמא אינם בריאים, ויש שלא חששו לזה<sup>יז</sup>. ניש אפשרות גם כן למזוג למסובים רביעית יין בכוסות שלהם לפני הקידוש ואז מיד אחרי הקידוש יכולים לשתות מהכוס שלהם, ובזה מרויח גם שאם יש הרבה מסובים אין הפסק גדול עד שיחלק לכולם מכוס הקידוש<sup>יח</sup>.

### דיני היין

**יא.** מדיני יין קידוש שלא יהיה בו ריח רע, שאז פוסל אפילו בדיעבד<sup>יט</sup>. מצוה מן המובחר שלא לקחת יין מסוף תכולת הבקבוק [כשיש שם שמרים] לפי שהוא מלא שמרים ואין זה יין משובח, אף שיוצאים בו ידי חובה<sup>כ</sup>. מצוה לכתחילה לקדש על יין אדום, ואם אין לו יין אדום או שהאדום אינו משובח יכול לקדש על יין לבן<sup>כא</sup>, וכיום אין מעלה ליין אדום [אם אינו משובח יותר מן הלבן]<sup>כב</sup>. מותר לקדש על יין או מיץ ענבים עם סוכר כיון שהוא יותר טוב וטעים<sup>כג</sup>. (ויש המהדרין אחר יין או מיץ ענבים בלי סוכר).

מצוה עסקינן ו"שומר מצוה לא ידע דבר רע". נח. וכן מפורש בגמ' פסחים [קו]. שכך היו עושים בזמן חז"ל. ועי' בדרור יקרא עמ' שנג אם צריך שיהיה רביעית דוקא בכוסות שלפני המסובין.

נט. סי' ער"ב, א' וסק"א ובאה"ל ד"ה שהיא. ועי' באה"ל שם שהסתפק בדין יין שלא מסריח אלא נקלט בו ריח אחר מהכלי שמונח בו.

ס. שם סעיף ג' וסק"ט.

סא. שם סעיף ד' וסק"י.

סב. הגריש"א זצ"ל [בדרור יקרא עמ' שנ-שנב].

סג. ואף שלרמב"ם בעינן יין הכשר לנסכים ולכך יין שיש בו דבש או סוכר פסול לקידוש, מ"מ כבר פסקו הרמ"א והמ"ב להקל שלא כשיטת הרמב"ם אלא אם כן היין עם הסוכר אינו יותר

ורק כשמוסיפים מעט יין לבקבוק שלם אז יש לחוש שאין כלל יין מהכוס של ברכה]. ועיין סי' רע"א במ"ב סקע"ח, ובספר דרור יקרא עמ' שנב בהערה חילק ביניהם, ויל"ע עוד.

נד. וכ"כ בשעה"צ סי' רע"א סקפ"ט בשם הרא"ש. נה. סי' רע"א סקנ"א.

נו. שעה"צ שם ומשנ"ב סי' קפ"ב סקכ"ד. וכן מבואר בשו"ע הגר"ז [סי' ק"צ סק"ה] שאם מחלק מכוס לכוסות ריקים נחשב ששותים מכוס פגום. וכן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשלחן שלמה סוף סי' רע"א ובהע' כ"ט] וכן כתב השש"כ [פמ"ח סי"א].

נז. דעת הגרשז"א זצ"ל שיש לחוש בזה כשיש אורחים וכמבואר בשו"ע סי' ק"ע סעיף ט"ז, ודעת הגר"ח ק שליט"א שלא לחוש לזה, שהרי בדבר

ודע, שהידור גדול לקחת יין או מיץ ענבים שחביב לו, וזה קודם לכל ההידורים [מלבד חשש לפסול, כמובן], ולכן יקח יין או מיץ ענבים הכשרים ודאי לקידוש לפי מה שחביב עליו ביותר<sup>ט</sup>.

### יין מגולה

**יב.** יין שהיה מגולה זמן מועט, כיון שאין היום נחשים אין בכך איסור כל כך ואין היין נפסל לקידוש מגילוי של זמן מועט<sup>ט</sup>. וכיום נוהגים להקפיד בזה "משהו", והיינו שיש להקפיד בזה אם אפשר, ואם לא, לא חמור כ"כ<sup>ט</sup>.

אמנם יין שהיה מגולה זמן רב אסור לקחתו לקידוש ואף בדיעבד פוסל, משום שטעמו נפגם ע"י כך, ולכן לא נכון ליקח יין לקידוש אם היה מגולה זמן רב בתוך מקרר שהרי טעמו נפגם גם כך.

### יינות ומיץ ענבים בזמנינו

**יג.** ברוב היינות ומיצי הענבים בזמנינו מערבים אחוזים רבים של מים [קרוב ל-50% מים!<sup>ט</sup>], ועל מנת שלא יורגש עירוב המים בטעם המשקה, מבשלים את המים עם

פסח שהיין ערב לו. ועי' גם תשוה"נ ח"ו סי' ק"ט בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל.

סה. שם סעיף א' וסק"ג. ואף שבמ"ב הביא בשם הח"א דהיינו דוקא במקום שהיין ביוקר ולכן לא מקפידים על פגימה מועטת בטעמו מגילוי מועט, מ"מ גם היום שהיין אינו ביוקר אין מקפידים על גילוי מועט בכל היינות אף הפשוטים והזולים. ואמנם טוב שלא לקדש על יין מגולה אפי' שעה מועטת ביינות שלנו. ועי' בשו"ת אז נדברו ח"א סי' ז'.

סו. הגר"ח קניבסקי שליט"א. בספר מעשה רב הארוך [סי' צ"ז] הביא שהגר"א סבר לאסור מדינא מים מגולין אף היום שאין נחשים דלא כהשו"ע והמשנ"ב. ובודאי הנזרה בזה קדוש יאמר לו [א"ר]. וידוע שהחזו"א והקה"י זצ"ל היו מאוד מקפידים על כך.

סז. ואף שבכל התורה אזלינן בתר רובא והכא הרוב הוא יין, מ"מ כיון שטעם היין כ"כ פגום

טוב מהיין השני שאז יקח את היין בלי הסוכר [סי' ער"ב, ח' וסקכ"א וסקכ"ג]. ובתשובות והנהגות [ח"א סי' רנ"ג] הביא דעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל דהרוצה להדר כהרמב"ם יחמיר לקדש על יין בלי סוכר. אבל באמת נראה שגם למחבר יש להקל בזה - עי' מ"ב סי' שמ"ה סקכ"ג שכשהמחבר מביא דעה בסתם ודעה בלשון י"א הלכה דלא כהי"א וכע"ז כתב בסי' שע"ד סק"ח. ועי' מנח"י ח"ג סי' כ"ו אות ג.

סד. כמבואר ברמב"ם [חמץ ומצה פ"ז ה"ט] ובשו"ע סי' רע"א, י"ב ובמשנ"ב סקנ"ט ובסי' ער"ב במשנ"ב סקל"ב [וגם החולקים זה רק משום שאפשר שפת פסולה לקידוש או שהנט"י אינה מכריחה שרוצה פת], וכן במשנ"ב סי' ער"ב סק"ל לגבי חמר מדינה, וכ"כ המג"א סי' ער"ב סק"ט, ועי' לשון המשנ"ב בסי' רע"א סקנ"ט, וכפשטות הגמ' בפסחים קו: וכן בסי' רצ"ו, ב' מבואר שכדאי לקחת שיכר במוצאי

המיץ עם תוספת סוכר ומלח לימון ויש שמוסיפים תמצית מיץ ענבים [הנעשית ע"י אידוי המיץ]. והנה, יש שהורו שכיון שטעם היין והמיץ נפגמו בכך בטל מהמשקה שם יין ונחשב למשקה ממותק שברכתו "שהכל" ואין יוצאים בו ידי חובת קידוש<sup>33</sup>, ואף שמרגישים טעם מיץ במשקאות הללו, הוא רק מהסוכר וחומרי הטעם שמוסיפים, אבל טעם המיץ עצמו בטל<sup>34</sup>. [ויבואר לקמן כיצד ניתן לבדוק האם אכן המיץ 100% טבעי]. ויש שהורו שאם המים פוגמים בטעם היין [או מיץ הענבים] הרי שהיין פסול לקידוש, ואין הדבר תלוי ברוב ומיעוט, אלא במציאות אם נפגם טעם המיץ [לפני עירוב הסוכר והבישול יחד] או לא<sup>35</sup>.

ויש שאמרו שכיון שמבשלים את היין עם המים והמים סופגים את טעם המיץ הרי שהכל נחשב יין שכשר לקידוש ואפשר לברך עליו בפה"ג, אם יש רוב יין או רוב מיץ ענבים<sup>36</sup>.

בדרך כלל אם כתוב על הבקבוק במפורש "מיץ ענבים 100% טבעי" באמת רוב מוחלט הוא מיץ ענבים [אם כתוב "מיץ ענבים טבעי" אין בכך שום הוכחה] אע"פ שאין חוק מפורש על כך<sup>37</sup>.

עוד כתב הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאפי' לאלו הסוברים שאפשר להוסיף מים ליין וברכת בפה"ג תשאר על המשקה, על כל פנים אין המים מצטרפים לשיעור רביעית

---

בטל ממנו שם יין לגמרי, ועי' במנחת שלמה ח"א סי' ד'.

סח. כן כתב הגרש"ז א זצ"ל במנחת שלמה סי' ד' וכן מורה הגריש"א זצ"ל. ואף שבכל התורה אזלינן בתר רובא והכא הרוב הוא יין, מ"מ כיון שטעם היין כ"כ פגום בטל ממנו שם יין לגמרי ובישולו עם הסוכר אינו נותן לו שם יין.

והנה המתארח אצל מי שמקדש על מיץ ענבים שמעורב בו הרבה מים אפשר שיוצא ידי חובת קידוש שלפחות יש להחשיבו כחמר מדינה - אך יצטרך לברך שהנ"ב על המשקה דברכת הנהנין ודאי לא יצא. ועי' בדרור יקרא עמ' שנט שכן דעת הגריש"א זצ"ל.

סט. בספר שבות יצחק הביא בשם הגריש"א זצ"ל שביין אפשר לערב מעט מים [כל עוד נשאר טעם היין בלי צורך בתוספת חומרי הטעם] ובמיץ ענבים מעט מאוד מאוד ועכ"פ ודאי אפשר

להוסיף ג' טיפות (לנוהגים כן ע"פ האריז"ל).

ע. כן אמר לי הגר"ק שליט"א בשם החזו"א. ובדר"כ במציאות מוכח שבהרבה הרבה פחות ממחצית מים נפגם טעם המיץ.

עא. מנח"י ח"ח סי' י"ד ותשובות והנהגות ח"ג סי' פ"ח וכן דעת הגר"ק זצ"ל. ועיין בתשובות והנהגות ח"ג סי' פ"ח שבכל אופן מקפידים במיץ ענבים שבהשגחת הבר"ץ של העדה החרדית שיהיה רוב מיץ. וראה בדרור יקרא עמ' רפה מכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א על זה.

עב. כשיש כיתוב "מיץ ענבים טבעי" מקובל שאינו מחייב כלום ויתכן שיש אחוזים רבים של מים. וכשכתוב "מיץ ענבים 100% טבעי" מקובל שבאמת יש קרוב ל- 100% מיץ ענבים. אבל הדברים משתנים מעת לעת וצריך ברור. וכן יש לברר המציאות במיצי הענבים המיוצרים באופן פרטי.



לגבי קידוש ולגבי ברכה אחרונה אלא צריך רביעית של יין לבר, ולכן גם במפעלים שמערבים מים ביין יש לציין את אחוזי המים. ויש שכתב שהמים כן מצטרפים לשיעור רביעית לקידוש ולברכה<sup>ע</sup>.

ועיין עוד בהערה לגבי נידונים נוספים ביינות ומיצי ענבים שלנו<sup>ע</sup>.

### חמר מדינה

יד. בקידוש של ליל שבת אין לקדש על חמר מדינה, אלא אם אין לו יין יקדש על הפת. בקידוש יום שבת מותר לקדש על חמר מדינה אם אין לו יין, ועדיף מקידוש על פת. וכן בהבדלה יכול להבדיל על חמר מדינה<sup>ע</sup>.

ודע, שכיום לא מצוי חמר מדינה שמותר לקדש עליו ביום מפני שמצוי גם כן יין בעיר, ומכל מקום שהיין ביוקר ורוב שתיית אנשי המקום משאר משקין נהגו להקל בזה<sup>ע</sup> [בקידוש בשחרית ובהבדלה], ועיין בהערה.

עג. כן דעת הגרנ"ק זצ"ל.

והנהגות ח"ד סי' ס"ט]. ויש שהקילו בו מכיון שבתנאים מסויימים [אם הבקבוק יהיה פתוח זמן רב מול השמש] יש אפשרות שהמיץ יתסוס ויהיה יין, אין הביסולפיט פוסל את המיץ לגמרי מלהיות יין, וממילא כשר לקידוש.

נוסף על כך, ברוב מיצי הענבים מכניסים חומרים שונים בזמן תהליך ייצור המיץ על מנת שהמיץ לא יתסוס במהלך בישולו והכנתו, אמנם קודם השיווק מסננים את הגפרית מהמיץ שבתוכו ואחר סינונו יכול המיץ להיות יין ולכן מצד זה אין חסרון במיץ. אבל בתשובות והנהגות [ח"ג סי' רס"ב] כתב שהגפרית מקלקל את טעם היין ואף שאנו לא מרגישים בכך מחמת הסוכר שמוסיפים אבל המבינים בטעם מרגישים בפגימתו ולכן כתב שיש להדר אחר מיץ ענבים שאין בו גפרית [אלא שקשה מאוד לדעת מזה משום שאין שום ציון על התוית בנוגע לזה].

עה. סי' ער"ב, ט' וסקכ"ז וסקכ"ט וסי' רצ"ו, ב' וסק"ח.

עו. לרוב הראשונים אם יין מצוי בעיר אין למשקה אחר שם חמר מדינה וכן פסק הטור ודעת

עד. בחלק גדול ממיצי הענבים שבייצור תעשייתי מוסיפים חומר משמר הנקרא "ביסולפיט", חומר זה מונע מהמיץ מלהיות יין גם אם ישאר זמן רב מחוץ למקרר. גם חומר זה מסננים בסוף תהליך הייצור ומשאירים ממנו מעט, אבל בחלק מועדות הכשרות מקילים להשאיר יותר מחומר זה כדי לשמור על המיץ שלא יתקלקל מחוץ למקרר [יש לברר בכל חברה וחברה, מכיון שבתוית אין כיתוב על כמות הביסולפיט ע"פ החוק (אם יש אפילו מעט מחומר זה, חייבים לציין בתוית הבקבוק)]. ומעיקר הדין יש להקפיד שלא להשתמש במיץ ענבים שאינו יכול לתסוס ולהיות יין, שכן כל ההיתר להשתמש במיץ ענבים הוא מצד מה שיכול להיות יין ויכול להיות משמח, אבל במיץ שאינו יכול להיות יין אין לו חשיבות יין ופסול לקידוש, ועכ"פ לקידוש של ליל שבת. ולכאור' הוא יין קוסס שנחלקו בו בגמ' ב"ב צז: אי כשר לקידוש, ופירש"י שם דין קוסס היינו יין שאינו משכר וגם אינו יכול להיות משכר ואינו דומה ליין מגיתו שכשר לקידוש [שם צז]. דעכ"פ יכול להיות משכר [ועיין בתשובות

### מהו חמר מדינה

**טו.** לחמר מדינה צריך ג' תנאים: [א. אין מצוי יין בעיר]. ב. משקה חשוב. ג. משקה שרגילים לשתותו כמשקה. ולכן מים אינם יכולים להיות חמר מדינה כיון שאינם חשובים ושמן אינו יכול להיות חמר מדינה כיון שאין רגילים לשתותו למשקה<sup>ע</sup>. משקה בטעם "קולה" אינו נחשב חמר מדינה<sup>ע</sup>. מיץ ענבים שהוסיפו לו מים, גם לסוברים שברכתו שהכל נחשב חמר מדינה. מיץ תפוזים טבעי נחשב חמר מדינה<sup>ע</sup>.

### מתי יין פוטר כל מיני משקין

**טז.** יין פוטר כל מיני משקין, ודוקא משקין שהיו לפניו בזמן שבירך על היין, ויש מקילין לפטור גם משקאות שהיה דעתו עליהם בשעת קידוש אף שלא היו לפניו על השולחן<sup>א</sup>, ולכן אם מקדש על היין ואינו נוטל ידיו לא יברך על המשקין שהיו לפניו בשעת הקידוש. השותה מעט [פחות ממלא לוגמיו] מכוס של קידוש, נכנס לספק ברכה על המשקין, ולכן אם שתה פחות ממלא לוגמיו יין יבקש מאחר שיוציאו ידי חובת ברכת שהכל או שיברך שהכל על מאכל אחר<sup>א</sup>. אמנם יש שהורו שאפשר לסמוך על השיטה שאם שתה פחות ממלא לוגמיו יכול לברך על שאר משקין שכך הוא מעיקר הדין<sup>ב</sup>.

זצ"ל.

עט. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. והיינו, מפני שקולה הוא מים עם תמציות טעם, ומיץ תפוזים נחשב משקה שדרך לשתותו כיון שרגילים לשתות משקאות בטעם תפוזים - אף שהם אינם עשויים באמת ממיץ תפוזים. וכעין זה מבואר בשעה"צ סי' קפ"ב סק"ז. ועיין בדרור יקרא עמ' שנח-שנט.

פ. סי' קע"ד, ב' וסק"ג. ומי שקבע עצמו לשתות יין פוטר כל מיני משקין אפילו אם לא היו מונחים לפניו בשעת הברכה, אמנם בזמנינו אין מצוי כ"כ קביעות על היין.

פא. באה"ל שם. וכן מורים הגרשז"א זצ"ל והגר"ח"ק שליט"א. [ועי' שו"ת מנח"י ח"ח סי' י"ט].

פב. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

הרמב"ם שאף כשיין מצוי בעיר שייך חמר מדינה. וכתב המג"א בסי' ער"ב סק"ט שהשו"ע פסק כהטור [עיין לשון השו"ע בסי' ער"ב, ט' ובסי' רפ"ט, ב'], ובאליה רבה כתב שהשו"ע פסק כהרמב"ם והרמ"א כשאר הראשונים והטור.

ופסק המ"ב [סקכ"ט] שבמקום שהיין ביוקר נהגו לסמוך על המקילין וציין בשעה"צ להא"ר הנ"ל [וכן בבאה"ל שם הביאו], אף שהמ"ב עצמו דעתו כהמג"א. וכעיי"ז בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ז. ועי' בשבט הלוי ח"ג סי' כ"ו שמצא לימוד זכות על חמר מדינה כיום שאף שיש יין מצוי בכל מקום מ"מ אין רגילים בשתייתו, וכתב שם שאין לסמוך על לימוד זכות זה לענין קידוש בליל שבת. עז. סי' ער"ב סקכ"ד וסקכ"ה וסי' רצ"ו סק"ט וסק"י. ועיין בהערה הקודמת.

עת. אגרו"מ [ח"ב סי' ע"ה] וכן דעת הגריש"א

יש שאמרו שדוקא יין פוטר כל מיני משקין אבל מיץ ענבים שאינו חשוב כל כך יתכן שאינו פוטר כל מיני משקין, ולכן אם מקדש על מיץ ענבים [ואינו נוטל ידיו] יבקש מאחר שיוציאו ידי חובת שהכל או שיברך שהכל על מאכל אחר<sup>פ</sup>.

### ברכה אחרונה על יין הקידוש

יז. בשו"ע נפסק<sup>פ</sup> שברכת המזון פוטרת את יין הקידוש, אמנם כתב בבאה"ל<sup>פ</sup> שנכון לכוין בברהמ"ז לפטור גם יין של קידוש<sup>פ</sup> [או שישתה יין גם בתוך הסעודה].

אמנם יש שאמרו שאין עצה זו מועילה במיץ ענבים לפי שאין ברהמ"ז שייך למיץ ענבים כלל שאינו סועד הלב כמו לחם<sup>פ</sup>, ולכן העצה למי שמקדש על מיץ ענבים היא לכוון בשעת הקידוש שרצונו לשותות מיץ ענבים גם בסעודה<sup>פ</sup>, וישתה מיץ ענבים בסעודה, ואז ודאי ברהמ"ז פוטר אף את המיץ ששתה קודם הסעודה (ואז אינו צריך לכוון להדיא בברהמ"ז לפטור כל המיץ ששתה מקודם<sup>פ</sup>).

במקום סעודה ולפי"ז ה"ה מיץ ענבים, אבל הבאה"ל [בסי' קע"ד] פקפק על פסק המחבר וכתב עצה שיכוין בברהמ"ז לפטור את יין הקידוש, ועל זה אמר הגרי"ש א צ"ל שאין עצה זו מועילה במיץ ענבים.

פח. כתבנו כן כדי שברהמ"ז יפטור ליין בודאי, אבל אפשר שגם כדי להתיר שתיית יין בסעודה צריך לזה כיון שכיום אין הדרך לשותות יין בסעודה ואפשר שצריך כוונה מראש לזה, עי' סי' קע"ד סק"ח.

פט. במ"ב סי' קע"ו סק"ב משמע שצריך לכוון. אמנם עיין בבאה"ל שם וכן בבאה"ל סי' ר"ח ד"ה וביין שנראה שביין אין צריך כוונה להדיא בברהמ"ז אם כיון בשעת הקידוש שרצונו לשותות גם בתוך הסעודה ושתה בתוך הסעודה, ורק במיני מזונות שהם ספק המוציא אז צריך בנוסף גם כוונה להדיא בברהמ"ז, וכן משמע בסי' רצ"ט סעיף ח' שאין צריך לכוון אלא נפטר ממילא. וכן שמעתי בשם הגר"א גניחובסקי צ"ל שאי"צ לכוון להדיא בברהמ"ז אם כיון בשעת הקידוש.

פג. הגרי"ש אלישיב צ"ל. אבל לא יועיל שיכוון בשעת הברכה שאינו מוציא ידי חובה את השתיה כמש"כ הח"א כלל נ"ה ס"ו, וכן דעת הגרי"ש אלישיב צ"ל [וזה"ב פי"א הע' 8]

פד. סי' רע"ב, י'. ועיין סי' קע"ד, ו'. ועי' גם שבט הלוי ח"ט סי' מ'.

פה. בסי' קע"ד, ו' ד"ה וכן ובסי' ר"ח, י"ז סוד"ה אבל.

פו. והיינו מפני שיש שיטות שאין ברהמ"ז פוטר יין שלפני המזון, ולכן יכוין בברהמ"ז לפטור גם יין של הקידוש והרי בדיעבד יצא ידי חובת בברהמ"ז גם על יין כמבו' בסי' ר"ח, י"ז.

פז. כן דעת הגרי"ש אלישיב צ"ל. ועיין משנ"ב סי' ר"ח סקע"ו שהטעם שייך נפטר בדיעבד בברהמ"ז היינו משום שזן וסועד הלב כמו לחם ובסי' קע"ד סקכ"ד כתב הטעם לפי שפותח בני מעיים לעורר התאבון. ובאמת בסי' רצ"ט סקכ"ט כתב הטעם מצד שאסור לאכול בלא קידוש ובסי' ער"ב סקל"ה כתב הטעם משום דבעינן לקידוש

## אם יצא ידי חובת קידוש האם יכול להוציא אחרים

יח. אע"פ שכל אדם יכול להוציא את חבריו ידי חובת קידוש גם אם כבר יצא ידי חובת קידוש בעצמו<sup>2</sup>, מכל מקום אם המקדש יצא כבר ידי חובה והשומע [בין איש ובין אשה] יודע לקדש לבדו, עדיף לכתחילה שהשומע יקדש לבד ולא יצא ידי חובה מהמקדש<sup>3</sup>. ולכן, אשה הנמצאת בבית חולים או שבעלה קידש כבר בבית כנסת עדיף שתקדש בעצמה אם יודעת לקדש לבד.

בדיעבד אם שמע מאחר יצא ידי חובה גם אם יודע לקדש לבדו.

ובקידוש היום היוצא ידי חובת קידוש בבית הכנסת יכול לקדש לכתחילה בביתו אף אם בני ביתו יודעים לקדש לבדם כיון שגם הוא צריך לקידוש כדי לברך בפה"ג שיוכל לשתות יין<sup>4</sup>, ורק אם כבר בירך בפה"ג בביתו [ולא הפסיק הפסק המחייב ברכה שוב] אז עדיף שבני ביתו יקדשו לבדם אם הם יודעים.

## כללי קידוש במקום סעודה

יט. 'וקראת לשבת עונג'<sup>5</sup> - דרשו חז"ל שצריך שיהיה הקידוש במקום סעודה ואם קידש ולא סעד אח"כ מיד לא יצא ידי חובת קידוש<sup>6</sup>.

של היין אלא רק בברכת המצוות של הקידוש ושוב דינו כמו בקידוש של ליל שבת. וכן מוכח בס"י קס"ז, כ' [ושם מיירי לגבי מי שמברך ואינו טועם, ולכאור' הוא הדין כאן].

צג. ישעיה נת, יג.

צד. טור שו"ע ומ"ב בתחילת סי' רע"ג. והנה, נחלקו המג"א [בס"י רע"א סק"א] והפמ"ג [בס"י רס"ט במ"ז סק"א ובס"י רע"א בא"א סק"א] האם רבנן עקרו לגמרי את הקידוש אם אין אחריו סעודה או שרק מדרבנן לא יצא ידי חובה, אבל מדאורייתא יצא ידי חובה, ונפק"מ אם יכול לצאת ידי חובת קידוש מקטן או ממחויב בקידוש מדרבנן, במג"א כתב שמדאורייתא יצא ידי חובת קדוש אף בלא סעודה, ובפמ"ג כתב שכיון שרבנן תקנו קדוש במקום סעודה אף מדאורייתא לא

צ. בין איש ובין אשה, כי להלכה יש דין ערבות לנשים, סי' רע"א סק"ה ושע"צ סק"ט, ועי' סי' תקפ"ט, ו'. וסי' תרע"ה, ג' וסק"ט.

צא. סי' רע"ג סק"כ. ועי' סי' תקפ"ה סק"ה, וביארנו בהמועדים כהלכתם סי' כ"ב הע' פ"ד וסי' כ"ט הע' פ"ז באלו מצוות אפשר להקל יותר שיברך בעצמו.

צב. ואף שיש קצת מקום לפקפק ולומר שכיון שיש גם חלק של ברכת המצוות עדיף שהבקי יברך לעצמו, מכל מקום נראה שכיון שהמקדש שותה ויוצא ידי חובה לעצמו, והשומע גם כן יוצא ידי חובת ברכת הנהנין ממנו, אם כן גם את חובת ברכת המצוות יכול לצאת ידי חובה ממנו. ולכן, השומע חייב לשתות מהכוס דאם לא כן אין השומע יוצא ידי חובה בברכת הנהנין

ויש שני דינים בזה, האחד לאכול במקום הקידוש, והשני לאכול מיד אחר קידוש בלא שהיה צ"ה.

### דיני קידוש במקום סעודה למעשה

**ב.** המקדש בפנינה אחת של החדר ודעתו לאכול בפנינה אחרת של החדר, יצא ידי חובת קידוש ואף לכתחילה יכול לעשות כן. ואם לא כיון דעתו לכך מתחילה בשעת הקידוש גם כן יצא ידי חובה בדיעבד, אבל לכתחילה טוב שלא ללכת אף מפנינה לפינה אם לא כיון לכך מתחילה.

המקדש בחדר אחד ועבר לחדר שני, אם היתה דעתו לכך בשעת קידוש יצא ידי חובה אבל לכתחילה אם אינו מקום דוחק לא יעשה כן אלא אם כן רואה את מקומו הראשון. ואם לא היתה דעתו לכך בשעת הקידוש, אם רואה את מקומו הראשון יצא ידי חובה בדיעבד ואין להסתמך על זה אלא בשעת הדחק [כשאינו יכול לסעוד במקום שקידש], ואם אינו רואה מקומו הראשון לא יצא ידי חובה ויקדש שוב.

המקדש בבית אחד ועבר לבית שני, בין אם היתה דעתו לכך ובין אם לאו חוזר ומקדש. אמנם, אם רואה מקומו ראשון יצא בדיעבד [אם אין שביל הקבוע להליכה תמיד (ואפילו ליחיד) מפסיק ביניהם] ואין להסתמך על זה אלא בשעת הדחק<sup>31</sup>.

---

יצא ידי חובה, ועיין עוד במג"א בסי' תקצ"ז צה. סי' רע"ג סקי"ב וסקי"ג. צו. שם סעיף א' ומ"ב ובאה"ל שם. סק"ג ובפמ"ג שם\*.

---

\* ובפמ"ג בסי' רפ"ח במ"ז סק"ג הקשה דא"כ איך יתכן להתענות בשבת הרי מפסיד על ידי כך מצות קידוש שאם אינו במקום סעודה אינו קידוש כלל לשיטתו, ולכאורה יש להעיר שקושיא זו היא גם על המג"א כיון שעכ"פ מדרבנן חייב בקידוש במקום סעודה ויתחייב לאכול כדי לקיים המצוה דרבנן.

ובספר מקראי קודש [ר"ה סי' י"א] הביא עובדא שהיה בירושלים בר"ה שחל בשבת והגר"ע שליזינגר זצ"ל [בעל לב העברי] רצה לתקוע אז בשופר בטענה שבירושלים תוקעים אפי' בשבת, ובאו לשאול להגר"ע פראנק זצ"ל אם יש מצוה לשמוע את תקיעתו דאע"פ שרבנן אסרו לתקוע בשופר בר"ה שחל בשבת מ"מ אם יש מי שתוקע שמא יש מצוה לשמוע לקיים המצוה דאורייתא, והשיב להם ע"פ הגרעק"א ברו"ח מערכה ח' כתב שרבנן לא מבטלים את המצוה דאורייתא אלא רק אוסרים לתקוע אבל המצוה נשארת [וע"ע בשו"ת הר צבי סי' ל"ז].

והנה בגמ' בכתובות דף נ. מבואר דרבנן יכולים לעקור לגמרי מצוה דאור' שהרי התורה אמרה ליתן צדקה לעני ולא נתנה שעור בכך, ואתו רבנן בתקנת אושא והתקינו המבזבז אל יבזבו יותר מחומש, ואע"פ שהיה מקום לומר שכיון שיש לאו של "לא תקפוץ את ירך" לכך אין שיעור לצדקה, שהרי על לאו חייב לבזבז כל ממונו מ"מ כיון שרבנן קבעו שיעור חומש לצדקה א"כ אין מצוה ביותר מחומש, וכל הלאו של לא תקפוץ הוא על המצות עשה של "פתוח תפתח" ועד כמה שאין מצות עשה אין גם את הלאו.

## האם מותר לצאת ממקום הקידוש ולחזור

**כא.** אין לצאת אחר הקידוש למקום אחר ולחזור, ויזהר בזה מאוד<sup>צ</sup>, אך בדיעבד אינו חוזר ומקדש ובפרט אם יצא לעשות צרכיו או לצורך הסעודה. ונראה, שאם כיון בשעת הקידוש שרוצה לצאת אחרי הקידוש לחדר אחר [אך לא לבית אחר] ולחזור אפשר להקל גם לכתחילה וכן המנהג להקל כיום<sup>צ</sup>. וגדולי ישראל הקפידו שלא לצאת מן החדר שקידשו בו קודם הסעודה<sup>צ</sup>.

## מה נחשב ליציאה מבית לבית

**כב.** שני חדרים בשני בעלויות נפרדות נחשב כמבית לבית [אף שהכל מוקף תקרה אחת], בין לענין המקדש בחדר זה ואוכל בחדר אחר ובין לענין יציאה לחדר השני וחזרה לאכול במקום הקידוש<sup>פ</sup>.

יציאה מהבית לחדר מדרגות, יש אומרים שנחשב כמחדר לחדר, וי"א שנחשב כמבית לבית<sup>קא</sup>.

צז. שם סק"ב. הגריש"א זצ"ל. [הגאון רבי שלמה בלוך זצ"ל מתלמידי הח"ח סיפר שהחפץ חיים גם כן נהג הוא ובני ביתו ליטול ידים בחדר שבו קידשו ולא לצאת בין הקידוש לסעודה, ואמר הח"ח שאם יש דעת מראש מותר לצאת מחדר לחדר ולחזור אבל כיום למי יש דעת, ופי' הגר"ש בלוך את דבריו שכוונתו ששוכחים (אולי כוונתו ששוכחים לכוון לכך בשעת הקידוש, דלכאור' אח"כ אי"צ לזכור כל העת במחשבתו, אלא שכיום יתכן שלא צריך לכוון לכך מתחילה מכיון שזה פשוט שיוצאים מחוץ לחדר שקידשו בו וחוזרים אח"כ)].

ק. הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ ח"ב פנ"ד הע' כ"ז] והגריש"א זצ"ל [בשבות יצחק בסוף דיני הדלקת הנר].

קא. לגרשז"א זצ"ל לא נחשב כשינוי מקום, ולגריש"א זצ"ל ולגר"פ שיינברג זצ"ל נחשב שינוי מקום. שבות יצחק שם.

צח. כיון שבכה"ג אפילו אם אוכל בחדר אחר יצא ידי חובה אלא שכתב הבאה"ל שלא לעשות כן לכתחילה, אך אם יוצא מחוץ לחדר וחוזר לחדר שקידש והיתה דעתו לזה מתחילה אפשר להקל לכתחילה בצירוף הדעות הסוברות שאפילו ביציאה מחוץ לבית אם חוזר למקום שקידש יצא ידי חובה. וכיום רגילים לצאת מהחדר לנט"י, וכיון שכולם עושים כך תמיד נחשב כאילו התכוונו לכך, וכמו שכתבו הפוסקים [שבות יצחק דיני נר שבת פ"כ סי' ד', ועי' שבט הלוי ח"א סי' ר"ה כעין זה, וכן דעת הגר"פ שיינברג זצ"ל] לגבי יציאה מחדר לחדר בתוך הבית שכיום אינו נחשב שינוי מקום לגבי ברכה אפי' על דברים שאינם טעונים ברכה אחרונה במקומם מהטעם הנ"ל שכיון שכולם רגילים לכך נחשב כאילו התכוונו לזה בזמן הברכה. צט. כן נהגו החזו"א והקה"י זצ"ל וכן נוהג

יציאה מהבית לסוכה דרך הרחוב או דרך חצר שאינה מקורה נחשב כמבית לבית<sup>קב</sup>. יציאה למרפסת שאינה מקורה בתוך הבית נחשב כמחדר לחדר, ויש אומרים שלענין קידוש בחדר ואכילה במרפסת נחשב כמבית לבית<sup>קג</sup>.

### שהיה אחר הקידוש

**בג.** כפי שצריך לאכול במקום קידוש, כן צריך לאכול מיד אחר הקידוש ולא יפסיק אפי' זמן מועט בין קידוש לסעודה<sup>קד</sup>.

ובדיעבד אם שהה, אזי אם בזמן הקידוש דעתו היתה לאכול מיד אחר הקידוש אף אם נשתהה אח"כ מחמת אונס יצא ידי חובה [ועיין בהערה<sup>קה</sup>]. אבל אם בזמן הקידוש היתה דעתו לאכול רק אחר זמן ואכן עבר זמן בין הקידוש לסעודה לא יצא ידי חובה וצריך לחזור ולקדש [אפילו אם נאנס בשהייתו!], אלא א"כ הפסיק בדברים שהם צורך סעודה שאז אינו צריך לחזור ולקדש<sup>קי</sup>.

ולבן למעשה - ראוי בזמן הקידוש לכוון לכך שרוצה מיד ליטול ידיו אחר הקידוש, ואז גם אם נשתהה מעט לחלק מהשיטות, עכ"פ יצא ידי חובה כיון שבזמן הקידוש חשב שרוצה ליטול ידיו מיד. ובודאי שראוי מיד לאחר הקידוש ליטול ידיו ולא להשתהות כדי שלכתחילה יצא ידי חובה לדעת כל הפוסקים. [אבל אם חשב מראש שרוצה להשתהות זמן מרובה והשתהה כן אינו יוצא ידי חובה אף בדיעבד].

כל האמור לעיל הוא כשהשתהה במקומו, אבל אם גם השתהה וגם יצא ממקומו אז

קב. [עיין סי' רע"ג סק"ז] שבו"י שם.

[כחמש עשרה שניות - סי' תנ"ט סקי"ד], בערוך השולחן כתב שהוא זמן מועט שהרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת ורגילים להסיר כובע ולהחליף בגדיו וכדו', ובשע"ת הביא בשם הגינת ורדים [או"ח כלל ג' סי' כ'] שהביא בשם מהריק"ש שעד שתכלה הנאת יין מהקידוש לא יחזור ויקדש, ורק אם כלתה הנאת יין מהקידוש אז יחזור ויקדש.

קה. שם סקי"א. וכל זה בשהה זמן מועט, אבל אם שהה זמן מרובה חמור יותר ואף יתכן שצריך לחזור ולקדש [עיין בבאה"ל ד"ה אר], ולמעשה נראה שלא לחזור ולקדש אם לא יצא ממקומו כיון שבמ"ב לא הביא ענין זה.

קו. שם סקי"ד.

קג. לענין קידוש בחדר ואכילה במרפסת, להגרשו"א זצ"ל ולהגר"פ שיינברג זצ"ל נחשב כמחדר לחדר כיון שהמרפסת טפלה לבית ולהגריש"א זצ"ל נחשב כמבית לבית כיון שאינו מקורה. שבו"י שם וזאת הברכה פרק ו'. ולענין יציאה למרפסת וחזרה לאכול במקום שקידש יש להקל שנחשב כיציאה מחדר לחדר, הגריש"א זצ"ל [בדרור יקרא עמ' שע].

קד. סי' רע"ג סקי"ב. ובשיעור זמן השהיה, שאם היתה דעתו על שהיה כזאת מראש בזמן הקידוש לא יצא ידי חובה, כתבו הפוסקים כמה שיעורים. בסידור יעבץ כתב דהיינו שיעור הילוך כ"ב אמה

גם אם כיון בשעת הקידוש לאכול מיד ונאנס יחזור ויקדש, אמנם בשעה צ"ק כתב שדין זה אינו ברור כ"כ, וצ"ע למעשה.

[מנהג התימנים המקורי ברוב הקהילות הוא שלא נוטלים ידים מיד אחר הקידוש, אלא אוכלים פירות וממתקים (הנקרא "ג'עלה") זמן רב ואח"כ נוטלים ידים. ועיין בהערה פ"ה].

### הגדרת "סעודה" [ - לענין קידוש במקום סעודה]

**כד.** האוכל כזית פת או מיני מזונות [ואין צריך לענין זה דוקא פת הבאה בכיסנין אלא כל מיני מזונות בכלל זה פ"ב] אחר הקידוש, נחשב קידוש במקום סעודה [ולהגר"א דוקא פת ולא מזונות].

השונה רביעית יין אחר הקידוש [בנוסף לשתייתו מכוס הקידוש], אינו נחשב קידוש במקום סעודה, ובמקום הדחק אפשר להקל שרביעית יין נוספת נחשבת סעודה.

אם שתה רק רביעית מדין הקידוש עצמו, אפשר להקל במקום הדחק [כשאין לו מספיק יין] רק בסעודת שחרית ולא בלילה.

קז. שם סק"ג.

פוטר גם את החיוב ברכה אחרונה שלהם, והיינו משום שחלק מצורת הסעודה הוא באכילת פירות כדי לפתוח את מעיו ולכן הפירות שייכים לסעודה, ולפי"ז ה"ה הכא כיון שזו צורת הסעודה לפתוח בפירות ומיני מתיקה על מנת לפתוח בני מעיו לסעודה א"כ נחשב שאחר הקידוש מיד התחיל בסעודה, אלא שצורת סעודתו היא כזאת שמתחיל בפירות קודם הפת ע"מ לפתוח בני מעיו לסעודה וא"כ לא שהה כלל בין הקידוש לסעודה, אבל גם למנהג התימנים אסור לשהות שהיה בעלמא בין קידוש לסעודה אלא שאכילת הפירות נחשבת תחילת הסעודה.

קט. סי' רע"ג סקב"ה בשם המג"א, וכ"כ המג"א בסוף סי' רצ"א לגבי סעודה שלישית, וכ"כ בשו"ע הגר"ז כאן ובקצשו"ע סי' ע"ז סעיף י"ד ודלא כהשע"ת סוף סי' רפ"ט. ועיין באגרו"מ ח"ג סי' ל"ג ובאז נדברו ח"ח סי' ל"א.

קח. ותמהו על כך הרבה מן הפוסקים שהרי יש שהיה מרובה בין הקידוש לסעודה והרי הם חושבים על כך מראש בשעת הקידוש ואין זה אונס, ואע"פ שבספר תכלאל [עם פי' עץ חיים למהרי"ץ] מיישב המנהג ע"פ שיטת הגינת ורדים שבדיעבד אינו חוזר ומקדש לעולם, לכא' זה אינו מיישב שהרי ודאי שלכתחילה אין לנהוג כן והגינת ורדים דיבר רק בדיעבד, עוד כתב שם שיתכן שמנהגם ע"פ הרמ"ע מפאנו שכתב שאין חובה לקדש מיד אחר התפילה [דלא כהמשנ"ב סי' רע"א סק"א] אלא רק המתענה בער"ש, אבל גם זה אינו מיישב דהרמ"ע מפאנו דיבר לענין קידוש מיד אחר התפילה ולא לענין שהיה מרובה בין קידוש לסעודה. ואולי יש לבאר מנהגם ע"פ המב' במ"ב [סי' קע"ו סק"ב אות ג] שהאוכל פירות קודם הסעודה אינו צריך לברך אחריהם ברכת המזון אלא ברהמ"ז



האוכל פירות בשר ודגים, אינו נחשב סעודה כלל ולא יצא ידי חובת קידוש [ואם חלש ליבו ואינו חש כ"כ בטוב יכול להקל בשחרית ולאכול אחרי הקידוש פירות ויחשב קידוש במקום סעודה]<sup>פ</sup>.

### מי שאינו יכול לאכול פת או מזונות

**כה.** מי שאינו יכול לאכול פת או מיני מזונות [כגון מי שרגיש ל"גלוטין"], אבל אוכל סעודה מלאה של דגים בשר פירות וירקות, יכול לקדש על סעודתו ונחשב קידוש במקום סעודה<sup>ק</sup>.

מי שאינו יכול לאכול כלל או יכול רק לשתות מים, לא יקדש<sup>ק</sup>, ואם יש אפשרות ישמע קידוש מאחר, ואם אין אפשרות כזאת ישתה בלי קידוש<sup>ק</sup>.

### כיסוי החלות

**כו.** בזמן הקידוש יהיו החלות על השולחן מכוסות במפה מלמעלה [וגם מלמטה] ואחרי הקידוש יכול לגלותן<sup>ק</sup>. ויש שכתבו לכסות החלות גם בזמן ברכת המוציא<sup>ק</sup>, ויחזיקם בידי מתחת למפה<sup>ק</sup>. ויש לכסות החלות גם בסעודת שחרית (ואפשר שגם בסעודה שלישית)<sup>ק</sup>.

ערוך עם החלות כמבואר בתוס' בפסחים דף ק: ד"ה שאין]. ב. שלא יראה הפת בושחו שמברכים על היין לפניו. ג. זכר למן שהיה מכוסה מלמעלה ומלמטה, ושני טעמים אלו שייכים גם בשחרית [ע"פ טור סי' רע"א, ט' וא"ר שם ובמג"א שם סק"כ כתב את הטעם הב' בנוסח אחר, שאם הפת היה מגולה היה צריך להקדימו]. אמנם גם לטעם של זכר למן אין צריך שיהיה הפת מכוסה בברכת המוציא ודי בכיסוי בזמן הקידוש, פמ"ג סי' רע"א בא"א סק"כ ובמ"ז סק"ב ומ"ב שם סקמ"א, וכן נוהג הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

קטו. כן משמע בחיי אדם כלל ו' סי"ג, מ"ב שם. וכן נהג הקה"י זצ"ל [ארחות רבינו עמ' קח].

קטז. כמב' בסי' קס"ז, ד' וסקכ"ז שיש להחזיק הפת בעשר אצבעותיו בלי חציצה, והעירו לזה הא"ר ומחה"ש בסי' רע"א, ט' לגבי מקדש על הפת [ע"פ סי' תפ"ג ומג"א סי' ער"ב סק"ז].

קיו. שהטעם השלישי זכר למן שייך גם בסעודת

קי. כל זה ע"פ סי' רע"ג סעיף ה' ומ"ב ובאה"ל שם. ועי' סי' רמ"ט, ב' בבאה"ל ד"ה מותר.

קיא. הגרי"ש אלישיב זצ"ל. ונתבאר טעמו בהמועדים כהלכתם סי' ט"ז הע' י"ז. [ועי' תשב"ץ קטן סי' קמ"ד בפירוש שבעת הנרות שם לגבי שיעור אכילה בזקן, והביא שם כע"ז בשם הברכ"י בסי' קצ"ז סק"ד, ועי' יעב"ץ פסחים דף קיד-].

קיב. ברכ"י סי' ער"ב סק"ח ושע"ת שם סק"ב ופר"ח סי' תרע"ח וכן משמע במ"ב סי' רצ"ו סק"ז לגבי הבדלה וכ"כ באגרו"מ ח"ד סי' מ' אות כה ובמנח"י ח"ח סי' ל' אות ה ובתשובות והנהגות ח"ב סי' ק"ס וכן מורה הגרי"ש זצ"ל.

קיג. עיין סי' רפ"ט סק"י.

קיד. שלש טעמים יש לכיסוי החלות: א. שייך לה שסעודה לכבוד שבת, וטעם זה שייך רק בליל שבת. [ומה שלא משאירים את החלות מחוץ לחדר שאוכלים בו, הוא כדי שיהיה השולחן

## לחם משנה בלחם קפוא

**כז.** לחם קפוא מצטרף ללחם משנה גם אם לא יפשרי במהלך הסעודה ק"י. [ויש שכתבו שאינו יוצא בזה ידי חובה ק"י, ויש שכתבו שאם יפשרי הלחם במהלך הסעודה אפשר לברך ק"י, וגם לשיטתם אם אין לו אחר יברך על לחם קפוא שאם לא יועיל לא יזיק].

## לחם משנה סגור בשקית

**כח.** לחם סגור בתוך שקית אינו מצטרף ללחם משנה וצריך לפתוח [או לקרוע קכ"א] את השקית קכ"ב, ואם קורע את השקית צריך לאכול משהו מן הלחם שבשקית.

## לחם משנה בלחם שאול

**כט.** אם יש לו רק לחם אחד, ישאל לחם משכנו ואחרי הברכה יחזיר לו קכ"ג, וטוב שיבקש מהשכן שיתן לו רשות ויבקש מהשכן שירשה לו לאכול מן הלחם בסעודה ואז יוצא ידי חובת לחם משנה [גם אם לא אכל בפועל] קכ"ד.

קכ"א. אם השקית קשורה בקשר ע"ג קשר. והיינו שלרוב הפוסקים מותר לקרוע שקית לצורך אכילת האוכל שבתוכה [באה"ל סי' שי"ד, ח' ד"ה חותלות, חזו"א סי' נ"א סק"יג וסי' ס"א סק"ב, אגרו"מ סי' קכ"ב ענף ו'. וע"ע פמ"ג סי' שי"ז בא"א סק"ב], אך שלא לצורך אכילת המאכל אין היתר לקרוע ואף לא לשם קיום המצות לחם משנה וכן מורה הגריש"א זצ"ל. ולכן אסור לקרוע רק כדי להשתמש בו ללחם משנה אלא יאכל ממנו משהו.

קכ"ב. , ע"פ הנ"ל בהע' קט"ז צריך להחזיק את הפת בידיו בלי חציצה [וזה חמור יותר כמב' בס' תרנ"א סק"ג]. הגריש"א אלישיב זצ"ל. ועי' גם תוס' סוכה דף לו. ד"ה דבעינא.

קכ"ג. ציץ אליעזר חי"א סי' כ"ג וחי"ב סי' ל"ז. וכן שמעתי מהגר"ק שליט"א שאף אם אינו מהודר כך, יוצאים ידי חובה.

קכ"ד. בשש"כ פנ"ה הע' מ"ג הביא שהגרשז"א זצ"ל העיר הרי אינו יכול לבצוע משום גזל ואינו

שחרית וגם בסעודה שלישית, והטעם השני שייך גם בסעודת שחרית. ובמ"ב סי' רע"א סקמ"א כתב שיש לכסות החלות גם בשחרית, אבל אפשר שלא בא לאפוקי מסעודה שלישית, שהרי הטעם של "זכר למן" שייך גם בסעודה שלישית. ובספר ארחות רבינו [ח"א עמ' קח] כתב שהחזו"א זצ"ל לא היה מכסה החלות בסעודה שלישית והקה"י זצ"ל היה מכסה גם בסעודה שלישית.

ק"ח. כן דעת המנחת יצחק [ח"ט סי' מ"ב] והגר"מ שטרנבוך שליט"א [תשובות והנהגות ח"ב סי' ק"ע] שיוצאים בה ידי חובה וכ"כ בשו"ת אור לציון [פכ"א סק"א], ובציץ אליעזר [חי"ד סי' מ']. וכן מורה הגריש"א זצ"ל.

ק"ט. שבט הלוי [ח"ו סי' ל"א], והטעם כיון שאינו דומה למן, [ועיין בפמ"ג סי' רע"ד במ"ז סק"ב שדן במי שאינו אוכל פת כותים ואין לו לחם משנה כי אם פת כשר ופת עכו"ם, ומתיר אם אין לו פת אחרת], ועוד שאינו יכול לבצוע על שניהם.

קכ. הגרשז"א זצ"ל. [ועי' שש"כ פנ"ה הע' ל"ט].

## לחם משנה בחצי לחם

ל. אם יש לו רק לחם אחד שלם ועוד חצי לחם, יקח הלחם השלם ויצרף אליו החצי לחם קב"ה, וכך אם יש לו רק שתי פרוסות, יבצע על שני הפרוסות ובדיעבד נחשב כלחם משנה קבו\*.

אם יש לו לחם אחד שלם ועוד שני חצאי לחם, יכול לחבר את שני החצאים בקיסם באופן שלא יראה לרבים שחיברוהו כך קבו\*.

## מצה ללחם משנה בערב פסח שחל בשבת

לא. בער"פ שחל בשבת יותר טוב שלא יקח מצה ללחם משנה, ואם אין לו אחר מותר לצרפה ללחם משנה קב"ה.

## הבציעה על הלחם

לב. מיד אחר קידוש יטול ידיו לסעודת שבת וירשום סימן על הלחם קב"ה ויבצע על שתי כיכרות, ואם רוצה להוציא אחרים ידי חובה בכרכת המוציא צריכים כל

קכו. סי' קס"ח, ב'.

קכח. בפמ"ג סי' ער"ד במ"ז סק"ב משמע שאם יש לו פת אחר, יותר טוב שלא יקח ללחם משנה לחם שאסור לו לאוכלו [ובער"פ אסור לאכול מצה], ורק אם אין לו אחר יקח אותו. [אבל לחם שאול קל יותר שאין איסור אכילה בגוף הלחם, אלא לגברא אסור לאכול את הלחם כי אינו שלו]. וע"ע בשו"ת צי"א חי"א סי' כ"ג. עוד יש לדון אם המצה מוקצה, ועי' פמ"ג סי' תמ"ד סק"א וסי' ש"ח סק"י, אמנם מבו' בשבת דף קיד: שאוכל אינו מוקצה ביום כיפור [וי"ל הטעם או משום שראוי לקטנים או משום שאין האיסור באוכל עצמו אלא איסור לגברא לאוכלו היום] וא"כ מאותו טעם אין המצה מוקצה בער"פ שחל בשבת. קכט. סי' רע"ד סק"ה.

דומה למן, ולכן טוב לבקש רשות לבצוע, ואינו צריך לבצוע בפועל, וכן דעת הגריש"א זצ"ל והגר"ח ק שליט"א.

קכה. ערוה"ש סי' רע"ד סעיף ה'. וע"ע באה"ל סי' רצ"א ד"ה ולפחות.

קכו. הגריש"א זצ"ל והגר"ח ק שליט"א. ועי' סי' קס"ז סק"ה.

ויל"ע במי שיש לו רק לחם אחד אם עדיף לברך עליו ומרויח מעלת "שלם" או שיחתוך אותו לשנים ומרויח מעלת לחם משנה, ובסעודה שלישית משמע ברמ"א סי' רצ"א שיברך על שלם ולא יחתכנו, שבסעודה שלישית אין חובת לחם משנה כ"כ כבשאר סעודות. [ואפשר שאם נמצא לפניו שלם לא יחתכנו אלא יבקש שיביאו לפניו את הלחם כשהוא כבר חתוך או יחתוך בעצמו קודם הסעודה].

\* בשש"כ [פנ"ה הע' נ"ז] כתב שדעת המשנ"ב שאין זה נחשב לחם משנה, וראייתו מדברי המשנ"ב סי' רצ"א סק"כ שכתב שמי שיש לו רק פרוסה אחת כביצה קיים מצות סעודת שבת אבל לא קיים מצות לחם משנה. ולכאן אין זו ראייה שהמשנ"ב כותב שם על מי שיש לו רק פרוסה אחת ובוה ודאי לא קיים מצות לחם משנה אבל בשתי פרוסות יתכן שקיים מצות לחם משנה ומה שלא כתב שיחתכנו לשניים יתכן שעדיף לברך על לחם גדול או שלם יותר מלחם משנה, ועי' לשון המשנ"ב סי' רע"ד סק"ב.

המסובין, מדינא [ואף אשתו ובני ביתו!], לישב במקומם בשעת ברכתו ולא לעמוד, אמנם אם עמדו בברכתו לא יברכו שוב מספק<sup>קל</sup>.

הבוצע יאמר קודם הברכה "ברשות רבותי" ואם יש שם כהן צריך לומר "ברשות הכהן", ואם בעה"ב או הגדול שבכולם בוצע אז צריך לומר רק "ברשות רבותי" ולא "ברשות הכהן"<sup>קלא</sup>. ולא יבצע עד שתכלה עניית אמן מפי רוב העונים, ולמי שמאריך באמן אין צריך להמתין מלבצוע שכל המאריך באמן יותר מדי אינו אלא טועה<sup>קלב</sup>.

בליל שבת יבצע על החלה התחתונה ויקריב אותה אליו כדי שלא יהיה מעביר על האוכלין, או שיקח את העליונה ובשעת הברכה יניחנה למטה ויבצע עליה, וביום שבת וכן בליל יו"ט וביום יבצע על החלה העליונה. [ולהגר"א בוצע על שני החלות]<sup>קלג</sup>.

הבוצע יבצע פרוסה גדולה מאוד וממנה [ולא משאר החלה] יחלק כזית לכל אחד מן המסובים<sup>קלד</sup>. ואין נותנים את פרוסת "המוציא" ביד המקבל אלא מניח לפניו את הפרוסה<sup>קלה</sup>. ואין זורקים את הלחם, אלא מניחים אותו על השולחן בכבוד<sup>קלו</sup>.

המברך והאוכלים לא יפסיקו בדיבור עד שיבלעו את חתיכת "המוציא" הראשונה שאכלו, ואם דיברו קודם הבליעה בדיעבד אין חוזרים ומברכים. וטוב שימתינו מלדבר עד שיאכלו שיעור כזית מן הלחם<sup>קלי</sup>.

### דיני ומנהגי האכילה

לג. יאכל בסעודה דגים ובשר ושאר מאכלים טובים לפי מה שאוהב לאכול [ואין חיוב לאכול בשר או דגים דוקא]<sup>קליח</sup>, ויכוון באכילתו לשם מצות עונג שבת<sup>קליז</sup>.

קלו. סי' קע"א, א'.

קלז. סי' קס"ז סקל"ה.

קלח. עי' סי' רמ"ב סק"א וסק"ב [וסי' שכ"ה סק"ס וסי' רס"ג סק"ט], ומי שאינו אוהב בשר או דגים לא יאכלם בסעודה שהרי אינם עונג לו. ואין חיוב לאכול בשר בשבת, עי' ש"ך יו"ד סי' שמ"א סק"ז ומג"א סי' תרצ"ו סקט"ו ומשנ"ב סי' תקע"ב סק"ו.

קלט. בי' הגר"א על ישעיה [פ"א], וכ"כ בשו"ת כת"ס או"ח סוף סי' ק"ז, וכתב שלכן כתוב וקראת לשבת עונג. ועי' בית הלוי על פ' תרומה

קל. סי' קס"ז, י"א וסקס"ה. ועיי"ש שיש פוסקין שאף בדיעבד לא יצאו ידי חובה בכה"ג, אמנם מספק לא יברכו שיש אומרים שעכ"פ בדיעבד יצאו ידי חובה.

קלא. שם סעיף י"ד ושעה"צ סקס"ה ומ"ב סי' רע"ד סק"ב.

קלב. סי' קס"ז סקפ"ה.

קלג. סי' רע"ד, א' וסק"ד וסק"ה.

קלד. סי' קס"ז סקי"ד.

קלה. סי' קס"ז, י"ח.

אין חובה לאכול בשר בשבת, אלא שראוי לעשות כן כדי להרבות בעונג שבת, אבל אסור להתענות מאכילת בשר [כלומר, שאינו אוכל בשר כדי למעט בהנאתו ולכן אוכל רק שאר דברים] <sup>פ"ב</sup>.

מצוה לענג השבת בפירות ומגדנות ומיני ריח <sup>פ"א</sup> ובכל דבר שהוא לו לעונג <sup>פ"ב</sup> [כגון שינה בצהרים למי שרגיל בכך].  
לכתחילה יש לאכול כביצה פת בכל סעודה, ובדיעבד מספיק כזית פת <sup>פ"ב</sup>.

### מנהג אכילת בשר בין דברי מזונות

לד. ברמ"א הביא שיש נוהגין לאכול בשבת בשר בין שני דפי עיסה זכר למן שהיה מכוסה מלמעלה ומלמטה, וכתב שאין צריך לעשות כן <sup>פ"ב</sup>. ובמ"ב כתב שהמנהג לאוכלו במקומותינו <sup>פ"ה</sup>.

### דין העושה צרכיו או נוגע במקום מטונף בסעודה

לה. היוצא באמצע סעודתו לבית הכסא לעשיית צרכיו או שנגע במקום מטונף ממש צריך ליטול ידים ולברך שוב על נט"י, אבל אם נגע בשאר מקומות מכוסים או אם רק יצא למי רגלים צריך ליטול ידיו אבל לא יברך ענט"י <sup>פ"ו</sup>.

### חיוב סעודה למי שקשה לו לאכול

לו. מי שאינו מרגיש טוב וקשה לו לאכול סעודת שבת כראוי, אינו צריך לאכול בשר ולא דגים ולא חמין (טשולנט) אם האוכל הזה גורם לסבל, כי סעודת שבת ניתנה לעונג ולא לצער <sup>פ"ו</sup>.

בשר, וכע"ז במג"א סי' תקנ"ב סק"ג.  
קמג. משנ"ב סי' רצ"א סק"ב וסי' תרל"ט סק"ג,  
ועי' באה"ל סי' רס"ג, ב' ד"ה אין.  
קמד. סי' רמ"ב [ואף שבשבת לא ירד מן כלל-  
עי' באה"ל שם מש"כ על זה].  
קמה. ואמנם היום אין מנהג רוב הציבור לאוכלו,  
ואפשר לפי שאנו עושים זכר למן בדבר אחר, והוא  
בלחם משנה שמכוסה במפה מלמעלה ומלמטה.  
קמו. סי' קס"ד סק"ג. ועי' חזו"א סי' כ"ד סק"ל  
ד"ה נטל וסי' כ"ה סק"ט.  
קמו. מג"א סי' רמ"ב ושו"ע הגר"ז שם ס"ז ומשנ"ב

שחילק בין שבת ליו"ט וכתב שבשבת יש מצוה  
גם אם כיוון להנאתו וביו"ט לא. ועי' משנ"ב סי'  
תרצ"ה סק"ד.  
קמ. סי' ר"צ, א'. ובערוה"ש כ' שהטעם גם משום  
עונג שבת ולא רק משום ק' ברכות כמש"כ  
השו"ע, וכן משמע בחיי אדם כלל ז' סעיף ז'.  
קמא. חיי אדם שם ורמ"א סי' ר"צ, א'.  
קמב. שאין מצות שמחה בשבת. ועי' סי' תקכ"ט  
סק"כ שאסור להתענות מאכילת בשר, ואין כוונתו  
שם שחייב לאכול בשר בשבת שהרי דימה דין  
שבת לדין חנוכה ובודאי אין דין לאכול בשר  
בחנוכה, רק כוונתו שאסור להתענות מאכילת

ואם יש לו צער וסבל מכל מה שאוכל אפילו מעט חלה, פטורה אפילו מאכילת סעודת שבת קמ"ח, ובליל שבת אין להקל שלא לאכול אלא בשעת הדחק במקום צער גדול קמ"ט. ולמעשה, בדרך כלל הרי בודאי אוכל קצת כפי שאוכל בימות החול, ולכן אם יכול לאכול מעט ישמע קידוש ויאכל לפחות כזית פת בכל ג' הסעודות ואם יכול קצת יותר יאכל כביצה פת ק"י.

ובתו"ש [סי' רפ"ח סק"ו] כתב שאפשר להתענות גם בלילה אם אינו רוצה לאכול, ולא חילק מצד קידוש, ואולי דעתו שקידוש על היין שייך רק למי שרוצה לאכול שאצלו יש חשיבות לקדש על יין אבל מי שמתענה אין חשיבות בקידוש על יין. ולכן, לכתחילה אם אפשר יש להקפיד בלילה ביותר לאכול גם אם קשה אלא אם כן הוא שעת הדחק ויש צער גדול באכילה. ומי שלא הרגיש טוב בלילה ולא אכל בלילה ובבוקר יכול לאכול, צריך לעשות קידוש בנוסח של הלילה [סי' רפ"ט סק"ו].

קנ. כנ"ל בסעי' ל"ג. ויכול להקל בשיעור הכביצה או הכזית, עי' המועדים כהלכתם סי' מ"ג סעי' ל"ח וסי' מ"ד סעי' ו'.

שם סק"ב, וכן מבואר בסי' רפ"ח, ב' ובסי' רצ"א, א' שאם מצטער באכילתו פטור מלאכול סעודת שבת כי סעודת שבת ניתנה לעונג ולא לצער [ועי' גם באה"ל סי' תרל"ט, ג' ד"ה בליל].

קמח. סי' רפ"ח, ב' וסק"ג וסי' רצ"א, א'.

קמט. בשו"ע סתם ולא חילק בין הלילה לבין היום, וגם במשנ"ב לא הזכיר חילוק ביניהם, אבל הפמ"ג [בסי' רפ"ח מ"ז סק"ג] תמה איך אפשר להתענות הרי מפסיד קידוש שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה, ואם דין זה הוא מדרבנן ניחא אבל הרי אפשר שהוא מן התורה, ועי' גם מג"א סי' תקצ"ז סק"ג, ואמנם הבאה"ל בסי' רע"א, א' ד"ה מיד הביא מח' הרא"ש ורבינו יונה. אם קידוש במקום סעודה הוא מהתורה או מדרבנן.

## סימן לח

## הלכות קריה"ת ותפילות יום שבת

## מקור החיוב לקרוא בתורה

א. משה רבינו תיקן לישראל לקרוא בתורה בשבת בשני ובחמישי<sup>1</sup> כדי שלא יהיו שלשה ימים בלא תורה, ועזרא הוסיף על התקנה לקרוא במנחה בשבת וכן לקרוא בשני ובחמישי שלשה גברי ועשרה פסוקים<sup>2</sup>.

לרוב הפוסקים הקריאה בתורה היא מצוה מדרבנן<sup>3</sup>, וכן נפסק להלכה. אמנם, יש שיטות בראשונים שהיא מצוה מדאורייתא<sup>4</sup>.

## האם הקריאה בתורה היא חובה על כל יחיד ויחיד או רק על הציבור

ב. קריאת התורה היא חובה על הציבור לקרוא בתורה, אבל יחיד שנאנס והתפלל ביחידות אין לו חובה ללכת לשמוע קריאת התורה במקום אחר<sup>5</sup>, אבל יש לו מצוה לעשות כן<sup>6</sup>, אמנם יחיד הנמצא בביהכ"ס חייב לשמוע את קריאת התורה ואינו יכול

[והאיסור שם לכאור' הוא מכיון שמוציאים הס"ת לבית אחר, דבמ"ב סי' רפ"ה סק"ב נראה שמתור להוציא ס"ת גם עבור יחיד אם קוראים בו במקומו ורק כשקוראים בתורה בברכות אין לקרוא אם אין שם רוב שומעים שלא שמעו קרה"ת כמבו' בבאה"ל סי' קמ"ג ד"ה בפחות]. וכן משמע בבאה"ל שם ד"ה ולקרות שקרה"ת היא חובה על הציבור. וכ"כ בביאור הלכה בסי' קמ"ג שאין מוציאים ספר תורה מן הארון בשביל יחיד שלא קרא קריאת התורה ורק בשביל רוב ציבור שלא קראו מוציאים, והיינו נמי מכיון שקריאת התורה הוא חובת ציבור ולא חובת יחיד. [וע"ע בזה אגרו"מ ח"א סי' כ"ח. וע"ע ערוה"ש סי' ס"ט סי"ד דלא כהבאה"ל], וכן כתב בשו"ת בנין שלמה סי' ל"ה, וכן מבואר בדעת הגרשז"א זצ"ל בספר הליכות שלמה מילואים סי' י"ז, וכן דעת הגר"ק שליט"א.

ו. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [מובא בספר הליכות שלמה הל' תפילה פ"ב], וכן דעת הגריש"א

א. ב"ק פב. וברמב"ם פ"ב מהל' תפילה ה"א, שנאמר [שמות טו, כב] וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים, אין מים אלא תורה, ומיד נלאו והתעייפו.

ב. מגילה כא., וסיבת הימים שני וחמישי לפי שמושה רבינו עלה לקבל לוחות שניות ביום חמישי וירד ביום שני וממילא הם נשארו ימים המיוחדים לתורה (תוס' בב"ק שם).

ג. תוס' ברכות יג., מג"א ופמ"ג ריש סי' קל"ה ומ"ב סי' רפ"ב סק"ב. ועי' ט"ז סי' תרפ"ה סק"ב. [ועי' באגרו"מ אור"ח ח"א סי' ק"א וח"ב סי' ח' שיש שני עניני קריאה].

ד. כן משמע ברש"י בברכות יג., וכ"כ בב"ח סי' תרפ"ה [ונפק"מ אם צריך נתמלא זקנו, וכן נ"מ לספק שספיקא דאורייתא לחומרא].

ה. בביאור הלכה סי' קל"ה [ד"ה אין] כתב שאין מביאין ספר תורה ליחיד שנמצא בבית האסורין אפי' בר"ה וביו"כ, והיינו מכיון שאין הקריאה חובת יחיד אלא חובת ציבור, ואמנם אם יש עשרה בבית האסורים יביאו להם ספר תורה.

לעיין בספר ולפטור את עצמו במה ששאר הציבור שומע הקריאה. ועיין היטב בהערות!<sup>1</sup>.

ולכן, בן חוץ לארץ שבא לארץ ישראל בשנים שאין הפרשות שוות וממילא הפסיד פרשה, אינו חייב לשמוע את הפרשה שהפסיד שהרי החובה מוטלת על הציבור לקרוא ולא על כל יחיד ויחיד, אמנם ודאי שיש לו מצוה להשתדל לעשות מנין של בני חו"ל ולשמוע קריאת התורה שהחסיר<sup>2</sup>.

### כתב הספר תורה

ג. יש להקפיד לכתחילה לקרוא בספר תורה הכתוב בצורת אותיות כפי מנהג אבותיו<sup>3</sup>. וראה בהערה אם בדיעבד יוצא ידי חובה בקריאה בס"ת שלא כמנהגו<sup>4</sup>.

ובפרשת זכור יש להקפיד על כך ביותר לכתחילה. אמנם בדיעבד אם שמע קריאת "זכור" בס"ת בכתב המיוחס לאר"י אין צריך לשמוע קריאת זכור שוב<sup>5</sup>. ויש שאמרו שאע"פ שראוי לחזור ולשמוע את הקריאה שוב, מ"מ אם לא חזר ושמע גם יצא ידי חובה אפי' בפרשת זכור שהרי פסק הרמב"ם שאפי' קרא קריאת זכור בספר תורה פסול יצא ידי חובה<sup>6</sup>.

בכתב האר"י פסול אף בדיעבד [ובתשובות והנהגות שם כתב שאף הגר"א סבר כן, אך שמעתי מהגר"מ שטרנבוך שליט"א שיש המפקקים בדבר].

ומכל מקום יש כמה צדדים להקל שהשומע קריאת התורה מס"ת שלא כמנהגו יוצא ידי חובה, א. מפני שלא גרע מספר תורה בכל כתב ובכל לשון שבדיעבד יוצא בזה ידי חובה. ב. דעת הרמב"ם שבדיעבד יוצאים ידי חובת קריאה אף בקריאה מס"ת פסול. [וע"ע צי"א חי"ד סי' ג', וארחות רבינו עמ' לח ועמ' עב, וראה עוד לקמן].

יא. הגרי"ש אלישיב זצ"ל

יב. הגר"ח"ק שליט"א ע"פ הרמב"ם בפרק י' מהל' ספר תורה ה"א, ועי"ש בכס"מ שביאר דעת הרמב"ם שלכתחילה אסור לקרוא בס"ת פסול ברבים, אבל בדיעבד יוצאים ידי חובה. וע"ע בב"ח סי' רמ"ט שמשמע ממנו טעם אחר מפני שלרמב"ם מותר לקרוא בתורה אף בעל

זצ"ל שיש מצוה לקרוא בתורה אף שאינו חיוב, וכן דעת הגר"ח"ק שליט"א.

ז. באה"ל סי' קמ"ו, ב' ד"ה ויש. והיינו שאע"פ שיש חובת קריאה רק על הציבור ולא על היחיד, מכל מקום כל יחיד ויחיד הנמצא בבית הכנסת נכלל בכלל הציבור וחייב לשמוע קריאת התורה להבאה"ל [וע' שו"ע שם].

ח. ע"פ הנ"ל. [ודע, שכתב הרמב"ם בסי' תצ"ו סקי"ג שבן חו"ל צריך להתפלל בצינעא ביו"ט שני].

ט. ולכן מי שמנהג אבותיו לקרוא בספר תורה בכתב הבית יוסף אין לו לקרוא בספר תורה בכתב האר"י"ל ששונה בכמה דברים מכתב הבית יוסף. ועיין שו"ע הרב סי' ל"ו שכתב שגם המקפידים על כתב האר"י ז"ל היינו רק בתפילין.

י. במנח"י [ח"ב סי' י"ד] ובתשובות והנהגות [ח"ב סי' תקי"ז] כתבו שלחזו"א ס"ת הכתוב



## הקפדה בקריאה כהלכתה

ד. וכן ראוי להקפיד לכתחילה שלא לשנות ממנהג אבותיו בקריאה עצמה, כגון אם מנהג אבותיו לקרוא בהברה מסוימת לא ישמע קרה"ת בהברה שונה<sup>2</sup>, וכן אם מנהג אבותיו לקרוא במלרע [דהיינו להדגיש המילה לפי היכן שמסומן הטעם (בחומשים, בדרך כלל בהברה האחרונה של המילה)] לא ישמע קריה"ת מבעל קורא שקורא במלעיל [הדגשת תחילת המילה בכל פעם]<sup>3</sup>.

ובודאי לא ישמע קריאת התורה מבעל קורא שאינו בקי במלעיל ומלרע וקורא פעם כך ופעם כך לפי שאז לפעמים משתנה משמעות המילה. וכגון בפרשת ויגש [בראשית מא, כו-כז] כתוב כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה ששים ושש, כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים. ויתמה השומע, כמה באו, ששים ושש או שבעים, אלא ההבדל הוא היכן הדגשת הניגון, כשאומרים הבאה במלעיל [כשהדגשה על ה'ב'] הכוונה שבאה כבר בעבר וזה כולל את יוסף ובניו ולכן זה שבעים, וכשאומרים הבאה במלרע [כשהדגשה על הא'] הכוונה שבאה עכשיו וזה לא כולל את יוסף ובניו שבאו כבר בעבר ולכן זה רק ששים ושש [וכמו שפירש רש"י שם], ואם הבעל קורא אינו בקי במלעיל ומלרע עלול כל הענין להשתבש. וכן בפרשת וישלח [בראשית לד, כט] "ואת נשיהם שבו ויבוזו" הוא לשון שביה ולכן טעמו מלרע [רש"י שם], ובקריאתו במלעיל [שבו] הוא לשון חזרה.

וכן ראוי להקפיד לשמוע קה"ת במקום שהבעל קורא יודע להבדיל בין שוא נח לשוא נע שלפעמים משתנה משמעות המילה עי"ז וכמו "ויקץ יעקב משנתו" כשברור

כל אחד ישמע הקריאה כמנהג אבותיו ובפרט שלפעמים משתנה משמעות המילה בהברה שונה. וע"ע במקראי קודש הל' ארבע פרשיות סי' ב' ד"ה ולענין. ועיין מג"א ופמ"ג ומ"ב בסי' ס"ח ובחת"ס ח"א סי' ט"ז וח"ו סי' י' ובאגרו"מ ח"ב סי' כ"ד וח"ד סי' ס"ה לגבי הנוסחאות בתפילה ושלא לעבור מנוסח לנוסח.

יד. וכ"כ הב"ח סי' קמ"ב בשם מהר"מ מינץ בסי' פ"א. והנה, מי שאין לו מסורת אבות להיפך ינהיג עצמו לשמוע ולקרוא במלרע שזה הטעם האמיתי, שהרי בקריאה תמיד במלעיל ג"כ אין הבדל בין הבאה והבאה וכל כיו"ב.

פה, ומ"מ בנו"כ להרמב"ם נראה כמש"כ, גם בפמ"ג סי' קמ"ג סק"ב פי' כן דעת הרמב"ם, וכן אמר לי הגר"ח"ק שליט"א. אך בפמ"ג סי' קמ"ג במשב"ז סק"ב משמע שבפרשת זכור יש לחזור ולקרות שוב אם יש טעות, אלא א"כ הוא מחלוקת אם הוא טעות או לא, שאז הוי ספק ספיקא אם הלכה כהרמב"ם ואם יש טעות או לא, עי"ש.

יג. אגרו"מ ח"ג סי' ה' וח"ד סי' ס"ה [ובפרט שבקריאת התורה יוצאין ידי חובה מהקורא], וכ"כ במועדים וזמנים ח"ב סי' ק"ע בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל וכן דעת הגרי"ש זצ"ל שלכתחילה

שהכוונה משנתו - מהשינה בשוא נע, ולא משנתו מלשון משניות בשוא נח. וכן "אשר הוא לא טהור מקרה לילה" [דברים כג, יא].

וכן יש מקומות שהניגון והטעמים משנים את פירוש המילה כמו [בראשית מט, ט] "מטרף בני עלית" שאם מנגן "מטרף בני, עלית" הכוונה בני יוסף ואם מנגן "מטרף, בני עלית" הכוונה בני יהודה, וכן "הכנף, פתיל תכלת" [במדבר טו, לו] ולא "הכנף פתיל תכלת" שתיבת הכנף מתייחסת לתחילת הפסוק - ונתנו על ציצית הכנף, פתיל תכלת<sup>טו</sup>, וכן "מצוך היום, על לבבך", [דברים ו, ו] היום מתייחס לתחילת הפסוק ולא לעל לבבך ח"ו, וכן בתפילה "לך ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו כולם", "והייתם קדושים, לאלוקיכם", "מצמיח, קרן ישועה" ובתחילת ברכת "מודים אנחנו לך", ועוד הרבה<sup>טז</sup>.

ועיין עוד בהערה!"

### טעות בקריאת התורה

ה. קרא וטעה, אם טעה באופן שמשנתה משמעות המילה [ראה לעיל סעיף ד'] מחזירים את הקורא וקורא שוב<sup>יז</sup>, אף אם כבר גמר את הפסוק או את ה"עליה" [אך לא יברך שוב עבור זה, אלא שבקריאה הבאה יתחיל ממקום שטעה<sup>יח</sup>]. ואם טעה באופן שלא משנתה משמעות המילה, אם הוסיף או חיסר את מחזירין אותו, ואם רק טעה בניקוד או בניגון אין חובה להחזיר את הבעל קורא ובפרט אם הוא טועה לעתים קרובות אבל גוערין בו<sup>יט</sup>.

טו. כלומר, על חוטי הציצית הניתנים בכנף הבגד - יתנו פתיל תכלת.

טז. בספר שערי אפרים שער ג' סעיף א' פירט בנידונים אלו, והוסיף שכל מה שהזכירו חז"ל בקר"ש יש לו לקורא בתורה ליהרהר. וכן מפורש בס"א סעיף כ"ב ובמ"ב שם.

יז. יש להעיר שהרבה קוראים אותיות א, ה, ע, המנוקדים בשווא כאילו מנוקדים בניקוד של האות הקודמת, וכגון "אעברה נא" בפ' ואתחנן שיש לשים לב שהע' מנוקדת בשווא (נח) ולא בסגול, וכן "ויענך וירעיבך" בפ' עקב שהי' מנוקדת בשווא ולא בפתח, [שם אף משתנה משמעות המילה!] וכן "והיה נכון לבוקר" בפ' כי תשא [קריאת תענית ציבור] הה' מנוקדת

בשווא ולא בסגול, וכן בתפילה בפסוקי דזמרה "יעלו חסידים בכבוד" הע' מנוקדת בשווא ולא בפתח, וכן בסוף קדושא דסידרא "יגדיל תורה ויאדיר" הא' בשווא ולא בפתח [ובכל אלו השוא הוא שוא נח ולא שוא נע], ואע"פ שבדר"כ אין שינוי במשמעות המילה, מ"מ ראוי ליתן לב שלא להשתבש בזה.

יח. סי' קמ"ב סק"ד. ועיין הליכות שלמה תפילה פי"ב שדעת הגרשו"א זצ"ל שצריך להחזירו גם אם משתנה הענין בגלל שינוי המנגינה.

יט. סי' קמ"ב, א' ובאה"ל ד"ה מחזירין.

כ. ע"פ הרמ"א והבאה"ל סי' קמ"ב. ועיין בב"ח שכתב שאף בטעות משתנה הענין אין מחזירין

## קריאת פרשת זכור בפרשת כי תצא

ז. כשקוראים פרשת כי תצא לפני שנה מעוברת ראוי שהבעל קורא יכוין להדיא בקוראו "זכור" לצאת ידי חובת קריאת פ' זכור ולהוציא ידי חובה את המהדרים שרוצים לכוון לצאת ידי חובה בקריאתו<sup>א</sup>.

## דיני העולה לתורה

ז. העולה לתורה יעלה בדרך קצרה [ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין] וילך בזריזות לבימה<sup>ב</sup>, יפתח הס"ת ויראה הפסוק שצריך להתחיל בו, יעצום עיניו בעוד הס"ת פתוח ויברך, ויש נוהגים לסגור הס"ת ולברך<sup>ג</sup>, ובשעת הקריאה יאחז בס"ת ויקרא בלחש עם הבעל קורא<sup>ד</sup> ובסיום הקריאה יסגור הס"ת ויברך. וטוב לנשק הס"ת אחר העלייה<sup>ה</sup>. ומצוה מן המובחר להכין מראש ה"עליה" שעולה<sup>ו</sup>. וכשחוזר למקומו יחזור בדרך ארוכה [או בצד שמאל אם הדרכים שוות] ולא יחזור למקומו עד שהעולה אחריו יסיים את קריאתו<sup>ז</sup>.

## מנהגי קריאת התורה והגבהה

ח. מותר לשבת בקריאת התורה, ויש המהדרים לעמוד<sup>א</sup>, אך מי שהוא חלש ואם יעמוד לא יוכל לכוון היטב בקריאה עדיף שישב<sup>ב</sup> [ומי שאין לו כח לעמוד

כו. סי' קל"ט סק"ג, ואף שכיום העולה אינו קורא בקול. ובשעה"צ סק"ב הוסיף דמחמת זה טוב לקרוא שמו"ת בער"ש פן יקראוהו מחר לעלות לתורה.

כז. סי' קמ"א סקכ"ו, והטעם כיון שטוב להמתין עד שהשני מתחיל הברכה ואח"כ חששו שבדרך לא יוכל לשמוע הקריאה כהוגן, לכן ממתין עד שיסיים השני.

כח. סי' קמ"ו, ד' וסקי"ט.

כט. לענין עמידה בעשרת הדברות, ע"י אגרו"מ [ח"ד סי' כ"ה] שכתב לעמוד, ואם רוצה לחשוש לרמב"ם [שכתב שאם עומד בחלק מהקריאה נראה שכביכול מעדיף חלק בתורה יותר משאר התורה] יעמוד בכל הקריאה בשבת זו, אך עכ"פ לא ישב כשהמנהג הוא לעמוד. וכע"ז כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' קמ"ד.

אותו. אמנם להלכה פסקו הרמ"א והמשנ"ב לא כן. ועיין תשובות והנהגות [ח"א סי' קמ"ז] דלהגר"א צריך להחזיר את הקורא אפי' בניקוד או במנגינה שלא משתנה הענין, דלא כהמשנ"ב שפסק דאם לא משתנה הענין אי"צ להחזיר.

כא. שו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' נ"ח ושבת הלוי ח"ו סי' קל"ב אות ד בשם החת"ס, אבל החת"ס עצמו [בשו"ת אהע"ז ח"א סי' קי"ט] כתב שאין זה חיוב, וכנראה שרק החמיר על עצמו ואינו אלא הידור.

כב. סי' קמ"א, ז' וסק"ו.

כג. סי' קל"ט, ד' וסקי"ט ובאה"ל שם ד"ה ורואה.

כד. סי' קמ"א, ב'.

כה. סי' קל"ט סקל"ה.

בחזרת הש"ץ לקריאת התורה כגון בימים נוראים - עדיף שיעמוד בחזרת הש"ץ וישב בקריאת התורה<sup>ל</sup> וראה עוד בהערות.

המגביה את ספר התורה יפתח את הספר ג' עמודים [אם יש בכוחו להגביה את הס"ת כן], יגביה, ויפנה לצד דרום מערב וצפון, ומצוה על אנשים ונשים לראות את הכתב ולברוע כנגד הכתב ולומר כשהכתב כנגדו וזאת התורה אשר שם משה וכו' תורת ה' תמימה וכו' וטוב לראות את הכתב מקרוב עד שיוכל לקרוא<sup>ל</sup>, [וכן נוהגים להראות באצבע על הכתב], ועיין בהערה הקודמת.

הגולל יעמיד התפר [שבין העמודים] במרכז הגלילה<sup>ל</sup>.

אין המפטיר מתחיל ברכת הפטרה עד גמר גלילת הס"ת<sup>ל</sup>.

### דיני הפטרה

ט. בכל שבוע מפטירים מעין מה שסיימו לקרוא במפטיר<sup>לד</sup> [ומקור הדין הוא משעת הגזירה שאסרו לקרוא בתורה וקראו בנביא כ"א פסוקים כנגד שבעה קרואים שכל אחד קורא שלשה פסוקים].

הש"ץ שאז צריך מדינא לעמוד [כמש"כ בסי' קכ"ד, ד].

וכן יש הנוהגים לסובב ראשם אנה ואנה בזמן אמירת וקרא זה אל זה ואמר ולא ידוע המקור לזה, אמנם בטור כתוב [סי' קכ"ה] שיש להגביה ראשו באמירת "קדוש קדוש קדוש" ועל זה אכן יש להקפיד, וכ"כ המ"ב שם סק"ה, וע"ש דברים נפלאים ונוראים על זה.

לא. סי' קל"ד, ב' ומ"ב שם.

לב. סי' קמ"ז, ג'.

לג. שם סעיף ז'.

לד. ועיין משנ"ב סי' רפ"ד סק"א שכתב "ונכון שיהיה לכל ציבור נביאים שנכתבין בקלף כדין שאז גם השמות נכתבים בקדושה משא"כ כשהוא על הניר הנדפס, וכן הנהיג הגר"א בקהילתו וכעת נתפשט זה בהרבה קהילות ישראל ואשרי חלקם" וע"ע שעה"צ שם סק"ד. ואמר הגריש"א

ל. בהרבה מקומות מצינו על חשיבות מנהג ישראל. אמנם, אין להעדיף מנהגים על פני ההלכה המפורשת, ולכן אע"פ שאין לזלזל במנהג של הראות באצבע בזמן הגבהת התורה למרות שאין לזה מקור קדום [מלבד ספר החיים לרבי חיים פלאגין], מ"מ אין להעדיף דבר זה על פני הדין הנכתב בשו"ע להדיא [סי' קל"ד, ב'] שצריך לכרוע בזמן הגבהת התורה כשהכתב נמצא מול עיניו [ולא כשהצד החיצוני כשהס"ת כנגדו], ואפשר לקיים שניהם. אמנם ברור שהכריעה בזמן ההגבהה הוא דין מפורש והאצבע הוא רק מנהג שהשתרש.

וכן אע"פ שיש הידור לעמוד בקריאת התורה, מ"מ אין זה חובה ומותר גם לשבת. ומי שהוא חלש ואם יעמוד לא יוכל לכוין לקריאה - עדיף שישב. ולכן מי שבימים נוראים אינו יכול לעמוד כל התפילה עדיף שישב בקריאת התורה ואפי' בפיוטים [אם אינו יכול לעמוד] ויעמוד בחזרת

במקום שמסיימים בדבר שאינו טוב מוסיפים פסוק נוסף לסיים בדבר טוב. וסימן לדבר 'יתק"ק' [שישנם ד' מקומות כאלו, ישעיה תרי עשר קהלת וקנינות שהם הפטרת שבת ר"ח, הפטרת שבת הגדול, קהלת בסוכות, ואיכה בתשעה באב]. וכן בהפטרת ויצא כיון שמסיימים בדבר שאינו טוב יש להוסיף הפסוקים 'ואכלתם אכול ושבוע... ולא יבושו עמי לעולם' [יואל סוף פרק ב], כדי לסיים בדבר טוב<sup>ל</sup>.

בהפטרת וישלח נחלקו הפוסקים אם להפטיר ועמי תלואים [הושע יא] או חזון עובדיה [עובדיה], והגר"א כתב להפטיר חזון עובדיה, ובמשנ"ב לא הכריע בזה.

### זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום

י. זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום הוא מזמן מנחה בשבת שלפניה<sup>ל</sup>, והיינו מזמן שהוא שמע קריאת התורה במנחה ולא מזמן שאפשר להתפלל תפילת מנחה<sup>ל</sup>.

אפשר לקרוא השמו"ת בכל יום שרוצה, ועיין בהערה<sup>ל</sup>. לא קרא עד שבת, ישלים בשבת בבוקר קודם התפילה או עכ"פ עד סעודת שבת, אבל לא יעכב את סעודת השבת עד אחרי חצות [או אם יש לו אורחים המחכים לאכול]. ואם לא קרא עד אז, יכול להשלים עד זמן מנחה. ואם לא קרא עד אז, יכול בדיעבד להשלים עד יום שלישי כולל יום ג'. ואם לא קרא עד אז, י"א שהפסיד המצוה לגמרי וי"א שיכול להשלים עד שמחת תורה<sup>ל</sup>.

פסוקים אלו, וכהיום כבר נתפשט הדבר ברוב בתי הכנסיות.

לו. סי' רפ"ה סק"ז.

לז. ע"פ הגרשז"א זצ"ל בס' הליכות שלמה הלכות תפילה.

לח. שם סק"ח, וכמנהג הגר"א שהיה קורא מעט בכל יום (מעשה רב). וכתב בשערי תשובה סי' רפ"ה שע"פ הקבלה הזמן הטוב ביותר הוא ביום ו' בבוקר, ובבאר היטב כתב שהזמן הטוב ביותר הוא ביום ו' אחר חצות.

לט. סי' רפ"ה, ד' וסק"ט וסקי"ב. ויש להסתפק במי שהיה בר מצוה באמצע השנה ואחרי שנהיה בר מצוה שכח לקרוא עד יום ד' ומשלים אח"כ,

זצ"ל (נדפס בדרור יקרא עמ' שלד) שבזמנינו אין את ההיתר של המג"א והט"ז לקרוא בנביאים הנדפסים כיון שכל ההיתר הוא בנביאים הנדפסים בדפוס ידני ושייך לומר שהדפסה נחשבת ככתיבה ולא בדפוסים שלנו שאין להם שם כתיבה כלל, ומעיקר הדין אין להפטיר אלא בנביא שנכתב ביד, ולא יפה עשו בתי כנסיות שפיזרו ממון רב על סיווד וכיור בית הכנסת וכדו' ואינם רוצים להוציא לקנות נביאים לצאת המצוה כהלכתה דהשתא זהו מעיקר הדין. וע"ע אגרו"מ ח"ד סי' ס"ה מש"כ על קריאת ההפטרה מתוך חומש ומתוך ספרא דאפטרותא.

לה. כן פסק במשנ"ב [סי' תכ"ח סק"ב] והוסיף המשנ"ב שיש טעות בחומשים שלא הוסיפו

אם התחילו לקרוא במנחה שבועיים לפני השבת, וכגון שחל יו"ט בשבת, יש שאמרו שיכול לקרוא ממנחה שבועיים לפני הפרשה, אבל יש שפסקו שיכול לקרוא רק ממנחה בשבת הקרובה לפני הפרשה<sup>2</sup>.

### אופן קריאת השמו"ת

**יא.** נחלקו הפוסקים כיצד עדיף לקרוא שמו"ת. יש אומרים שאופן הקריאה המובחר הוא לקרוא פסוק שנים מקרא ואחד תרגום<sup>3</sup>, ויש אומרים שהאופן המובחר הוא פרשה פרשה [פתוחה וסתומה] ב' מקרא ואחד תרגום<sup>4</sup>, ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד.

הקורא פרשה פרשה ויש סיום פרשה באמצע פסוק [כמו בפ' וישלח ובפ' פנחס], יפסיק בסוף הפרשה אפי' באמצע הפסוק<sup>5</sup>. (ויש שאמרו שלא יפסיק באמצע פסוק אלא ימשיך פרשה נוספת ויקרא ב' פרשיות<sup>6</sup>).

### האם מותר להפסיק בדיבור באמצע שמו"ת

**יב.** אסור להפסיק בדיבור בקריאת השמו"ת באמצע ענין<sup>7</sup>. וטוב ויפה שלא להפסיק בדיבור כלל מתחילת הפרשה ועד סופה וכן ראוי לבעל נפש לעשות.

שקריאת וזאת הברכה הוא ביום הוש"ר מבו' שאין לקריאת השמו"ת שייכות לקריאת התורה של הציבור בלבד שהרי במנחה מתחילים לקרוא הרבה קודם אלא שייך ליום השבת, ולכן את פרשת וזאת הברכה שקוראים בשמח"ת קורא רק בהוש"ר [-ובסי' תרס"ט סק"ד כתב שיקרא בליל שמח"ת].

מא. מג"א ושע"ת בשם האר"י, ובמ"ב סי' רפ"ה סק"ב כתב שנקטו עיקר כדבריו, וכן נהג החפץ חיים, כ"כ בשבט הלוי ח"ז סי' ל"ב.

מב. כן דעת הגר"א והשל"ה [כפי' המח"ש בדבריו] ומהרש"ל וערוך השולחן.

מג. מחצה"ש סי' רפ"ה, ערוך השולחן שם ובקצשו"ע.

מד. הגר"ק שליט"א.

מה. באה"ט סי' רפ"ה סק"א ושעה"צ שם סקי"א, שהרי אמרו חז"ל [חגיגה יב. : ע"ז ג:] כל הפוסק

וא"כ מראה שסובר שקרה"ת זה חובת השנה ולא חובת השבוע, ואז ממילא יצטרך לקרוא מתחילת בראשית שהרי לא קרא בשנה זו את כל הפרשיות.

מ. דעת השבט הלוי ח"י סי' ע"ח שיכול לקרוא ממנחה שבועיים לפני הפרשה, וכן דעת הגר"ק שליט"א וראייתו שהרי אין חובת הקריאה תלויה בקירבה לשבת אלא מזמן שהציבור התחיל לקרות במנחה את הפרשה הבאה. ואמנם לפי"ז יל"ע היאך משלימים עד יום ג' הרי אין דין הקריאה תלוי ביום השבת אלא בזמן הקריאה בציבור ולזה אין שייכות כלל ליום שלישי ומוכח שחובת הקריאה תלויה בקירבה לשבת, ואולי דין השלמה הוא דין אחר, ויל"ע. ובהערות למסכת ברכות דף ח. הביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לקרוא שמו"ת אלא ממנחה בשבת הקרובה לפני הפרשה ולא ממנחה שקודם לכן. וע"ע שו"ת קנה בושם ח"א סי' ט"ו. גם מפסק המ"ב [סקי"ח]

## קריאת שנים מקרא עם רש"י

יג. אם קרא הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום [ובפסוק שאין פירוש רש"י יקרא הפרשה ג' פעמים], וירא שמים יקרא גם תרגום וגם רש"י<sup>105</sup>.

## הבנת התרגום

יד. הקורא תרגום צריך להבין מה שקורא, שהרי כל ענין התרגום הוא לפרש ולהבין קריאתו, ואם קרא התרגום ולא הבינו יש להסתפק אם יוצא ידי חובה בדיעבד, וצ"ע<sup>106</sup>.

## להקפיד בקריאת השמו"ת כתיקונה

טו. צריך להקפיד בקריאת שמו"ת בכל הדברים שהזכרנו לעיל [סעיף ד'] כמו מלעיל ומלרע, שוא נע ושוא נח וכדו' ובפרט בדברים שמשנים את משמעות המילה. וכן יש להקפיד שלא להבליע אותיות ודינו כדין קורא קריאת שמע שצריך לדקדק באותיותיה<sup>107</sup>. ואם השתבש בקריאתו באופן שהשתנה הענין, יש לדון אם יצא ידי חובת קריאת שמו"ת.

ע"כ צריך להקפיד לכתחילה כשקורא תרגום להבין מה שקורא שהרי כל ענין התרגום הוא לפרש ולהבין קריאתו, ואם אינו מבין מה שקורא בתרגום לא קיים את ענין התרגום, ועכ"פ אפשר שאינו מעכב בדיעבד שהרי עשה את עיקר תקנת חז"ל, ועיין עוד בהערה הבאה.

מז. ראה בהערה הקודמת שכן מבו' מפסק השו"ע שרש"י חשוב כמו תרגום, ואם כן ענין התרגום הוא להבין על ידו את המקרא.

ועיין ליקוטי אמרים להחפץ חיים זצ"ל פרק ה', וז"ל: ומה שנהגו בכל ישראל לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום, היינו משום שעי"ז יתבונן בהמקרא ויתן לב להבין. אבל אם לא השיג ידיעה עי"ז מחויב להתבונן ולדעת ואז יהיה נחשב לו שלמד מקרא, דבלאו הכי אם לא הבין מה שאמר ומה שלמד לא נחשב ללימוד כלל. ויל"ע אי כוונתו שאינו יוצא ידי חובת שנים מקרא ואחד תרגום או רק לא נחשב ללימוד כלל.

מח. סי' ס"א, כ"ב וסקל"ה.

מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים. ועי' בערוה"ש שם סעיף ז' שתמה על דברי הבאה"ט. וע"ע הליכות שלמה ח"א פי"ב הע' 105.

מו. סי' רפ"ה, ב' וסק"ו, ובאה"ל שם ד"ה תרגום. והנה נחלקו הרא"ש והטור והגאונים אם מועיל קריאת רש"י במקום תרגום, לרא"ש ולטור מועיל וממילא יכול לקרוא שנים מקרא ואחד רש"י ואינו צריך לקרוא תרגום כלל באופן כזה, ולגאונים [מובא בבית יוסף] לא מועיל לקרוא רש"י במקום תרגום לפי שהתרגום ניתן מסיני. והיינו שלהרא"ש ולהמחבר הקריאה השלישית של התרגום היא להבין את השנים מקרא וא"כ אם מעדיף להבין קריאתו ע"י רש"י ולא ע"י תרגום יוצא ידי חובה וכן נפסק להלכה בשו"ע רפ"ה, ג', ולגאונים יש דין לקרוא תרגום מחמת מעלתו וחשיבותו שניתן מסיני. ולפי"ז כיון שהשו"ע פסק כהרא"ש שמועיל פירש"י א"כ סבר שענין התרגום הוא לבאר את המקרא,

## טעויות בתפילות יום שבת

**טז.** שכח לומר "נשמת" <sup>מ"ב</sup> או 'הכל יודוך' אינו חוזר, וכן בשאר ההוספות של שבת. שכח לומר "לקל אשר שבת", חוזר ואומרו אחר תפילת הלחש, ומתחיל מ"שבח נותנים לו".

גם אם רואה שלא יוכל להספיק תפילת לחש עם הציבור לא ידלג "לקל אשר שבת" או "הכל יודוך" בשביל כך, אלא יאמרם אע"פ שיתפלל ביחידות<sup>2</sup>.

## אמירת יקום פורקן ומי שבירך ביחידות

**יז.** המתפלל ביחידות אינו יכול לומר שום יקום פורקן, לפי שהוא בלשון ארמי<sup>3</sup>. וכן יחיד האומר סליחות ידלג המילים "מחי ומסי" וכו' שהם בלשון ארמי<sup>2</sup>.

יש שאמרו שיחיד אינו אומר את המי שבירך לעוסקים בצרכי ציבור<sup>2</sup>.

מכריח שלא לאומרו ביחידות, וכעין מה שאומרים "עלינו ועל כל ישראל" אף שמתפלל ביחידות [ו"עלינו" היינו על הקהל הנמצא כאן, כמש"כ בספר עבודת התפילה], ואע"פ שיש לחלק דהכא תחילת הברכה מיועדת לקהל מ"מ לא מצינו מקור לזה, ויל"ע.

ועיין שערי אפרים שכתב דיחיד יאמר רק יקום פורקן הראשון וישלב בו גם ברכה לקהל, ואף שאומר קהלא הדין דמשמע שהם נקהלים סביב ואינם שם, מ"מ שייך לישנא דהדין כמו בעירוב תבשילין שאומר לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת, ואין לחלק בין לשון כל קהלא קדישא הדין דמשמע שהם נקהלים סביבו, דזה אינו, דשפיר מצי למימר הכי על ישראל אשר נקהלו בעיר ואשכחן קרא לא תביאו את הקהל הזה ומשמע דלאו גביהו הוו קיימי, אמנם לשון "יברך יתכון" שביקום פורקן השני אין לומר דמשמע שמברכם בפניהם וזה אינו, עכת"ד. ואנו שאיננו אומרים כלל יקום פורקן וכהכרעת המ"ב א"כ לשיטתו צריכין אנו לומר לכאור' מי שבירך שהרי אינו אומר שמברכם בפניהם ובאמירת הקהל הקדוש הזה כוונתו לישראל הנקהלים בעיר.

מט. אם נזכר באמצע ישתבח חוזר לנשמת, ואם הזכיר ה', אינו חוזר [באה"ל סי' רפ"א].

נ. סי' רפ"א, א' וסק"ג. דיני הטועה בתפילת לחש ביום שבת נתבארו לעיל סי' ל"ו סעיף ד' ר'.

נא. כתב בשו"ע סי' ק"א סעיף ד' יחיד כששואל צרכיו יכול לשאול בכל לשון שירצה חוץ מלשון ארמי [מפני שהמלאכים אינם נזקקים ללשון ארמי. באה"ט שם], ובמ"ב [שם סקי"ט] כתב שבציבור מותר אף לשון ארמי ולכן יכולים לומר בציבור בריך שמייה ויקום פורקן מפני שבציבור הקב"ה בעצמו מקבל תפילתם. והוסיף שם המ"ב שלפ"ז המתפלל ביחידות לא יאמר שום יקום פורקן, וכ"כ בא"ר סי' תקפ"א ובפמ"ג סי' ק"א. אבל בשערי אפרים ובקיצור השל"ה כתבו לומר יקום פורקן הראשון, אמנם במ"ב הכריע כשאר הפוסקים שלא יאמר שום יקום פורקן.

נב. מ"ב סי' תקפ"א סק"ד, ועי' או"ז הגדול הל' שבת סי' ז'.

נג. כ"כ בדרך החיים וכן דעת הגר"ק שליט"א. ושאר פוסקים לא דיברו מזה ואפשר שדעתם שאף שמוזכר שם "הקהל הקדוש הזה" אין זה



## תפילת שחרית בשעה שהציבור מתפללים מוסף

יח. מי שאיחר לביהכנ"ס ומצא ציבור המתפללין מוסף ואין לו מנין אחר, לא יתפלל עימם מוסף אלא יקדים שחרית למוסף כסדר התפילה שאין מקדימים מוסף לשחרית<sup>21</sup>, ויכוין להתחיל תפילת הלחש של שחרית בשעה שהציבור מתחיל את תפילת הלחש של מוסף<sup>22</sup>.

## חוב נשים בתפילת מוסף

יט. נחלקו הפוסקים האם נשים חייבות בתפילת מוסף, והמ"ב פסק שחייבות<sup>23</sup>.

## אכילה לפני התפילה

כ. מותר לשתות מים קודם התפילה ואין צריך לקדש לפני השתיה<sup>24</sup>.

חולה במצב כזה שמותר לו לאכול לפני התפילה, חייב לקדש קודם אכילתו<sup>25</sup> ויאכל סעודה מיד אחרי הקידוש שיהיה קידוש במקום סעודה, וגדר "סעודה" נתבאר לעיל סימן ל"ז סעיף כ"ד.

כללים אות טו] וממילא נשים חייבות בתפילת מוסף, וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדר"ת ח"ב סי' נ"ה שנשים חייבות בתפילת מוסף, וכ"כ בכה"ח סי' רפ"ו סק"ז. ועיין שבט הלוי ח"ד סי' י"ב. ובהגהות הגרעק"א על השו"ע סי' ק"ו כתב שאף שנשים לא שקלו מחצית השקל לקרבנות ציבור וא"כ מדינא היו צריכות ליפטר ממוסף מ"מ התחייבו הנשים וקבלו על עצמן להתפלל מוסף.

נז. סי' פ"ט סקכ"ג, שמים מותר לשתות גם קודם התפילה ולא חל עדיין חובת קידוש עד אחרי התפילה.

נח. באה"ל סי' רפ"ט ד"ה חובת. והיינו שהאכילה מחייבת קידוש כיון שאסור לאכול קודם התפילה ואם הותר לו לאכול קודם התפילה היינו שאין לו חובת תפילה לפניו וממילא חל עליו חובת

נד. ע"פ סי' רפ"ו, א' וסק"ה. וע"ע כע"ז באגרו"מ ח"ד סי' ס"ח.

נה. במג"א סי' צ' סקי"ז ובסי' רל"ו סק"ג כתב שאף אין שום מעלה ושום ענין אם מתפלל שחרית בשעה שהציבור מתפלל מוסף שאין בזה לא תפילה בציבור ואף אינו נחשב תפילה בשעה שהציבור מתפללין שהרי אין זו אותה תפילה. אמנם, במשנ"ב בסי' צ' סק"ל כתב שאם מתפלל בביהכנ"ס שחרית כשהציבור מתפללין מוסף נחשב לתפילה בציבור\*.

נו. במ"ב סי' ק"ו סק"ד כתב "דעת הצ"ח שנשים פטורות מתפילת מוסף אבל במגן גיבורים פסק שחייבות", ובכל פעם שהמשנ"ב מביא ב' דעות וכותב לשון "אבל" או "אכן" על השיטה השניה הלכה כהשיטה השניה [הגר"ש"א זצ"ל והגר"ח פ' שיינברג זצ"ל, ועי' פמ"ג בפתחה

\* וראיית המג"א מדברי הגמ' בע"ז דף ד: שלא יתפלל אדם מוסף ביחידות בראש השנה בשלש שעות ראשונות של היום, אבל שחרית יכול להתפלל או ביחידות מפני שתמיד מתפללים בשעה כזו שחרית במקום אחד בעולם, ומבואר שמוסף אינו יכול להתפלל ביחידות אע"פ שהציבור מתפללים שחרית.

אשה המקילה לאכול לפני התפילה, אחרי אמירת ברכות ואיזה תחינה<sup>כז</sup>, או אשה חולה שמותר לה לאכול לפני התפילה, אם בעלה עדיין מתפלל יכולה לאכול לפני קידוש עד שישוב לביתו<sup>כח</sup>. ויש המפקפקים על היתר זה<sup>כט</sup>.

### אכילה קודם מוסף

**כא.** הרוצה לאכול קודם מוסף חייב בקידוש<sup>כ</sup>, ולא יאכל יותר מכביצה פת או מזונות<sup>כא</sup>, ופירות מותר אפילו הרבה. ויש מי שמיקל כשיש זמן תפילה קבוע ובפרט אם אוכל עם אחרים שיזכירו לו להתפלל מוסף<sup>כב</sup>.

### טעה במוסף שבת ר"ח או חג

**כב.** במוסף של שבת ראש חודש או של יו"ט שחל בשבת או של שבת חוה"מ, אם התפלל תפילת מוסף של שבת צריך לחזור ולהתפלל. ויש אומרים שבדיעבד יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולהתפלל. ואם הזכיר את החג ביעלה ויבוא, לא יחזור<sup>כג</sup>.

סד. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בשש"כ פנ"ב הע' נ"ב]. ודעתו שהרבים מזכירים אחד לשני, וגם ביחיד אפשר להקל [כ"כ בתיקונים ומילואים] כיון דיש זמן קבוע לתפילה. אמנם כל זה יתכן רק אם האיסור אכילה הוא רק מחמת שמא ישכחו להתפלל, אבל אם יש איסור בעצם של אכילה קודם מוסף [כפי שיש איסור אכילה קודם שחרית ולא מועיל לזה שומר, עי' סי' פ"ט סעיף ג', וע"ע במ"ב שם סק"ב דאכילה באסיפת חברים קודם שחרית חמורה יותר, וכמש"כ בהערה קודמת] א"כ אין להתיר באופנים אלו ואדרבה אפשר שברבים חמור יותר, ובמג"א וט"ז סי' רפ"ו סק"א מבו' שאיסור האכילה הוא שמא ישכח וכמו איסור האכילה קודם מנחה שמועיל לזה שומר [עי' סי' רל"ב סק"ט], ועי' שו"ת חת"ס או"ח סי' ס"ט, וע"ע שו"ת שלמת חיים סי' ס"ה דמוכח מהגר"א דלא מהני שומר באכילה קודם מוסף, ולפי"ז לא יועילו כל היתרים אלו. סה. נתבאר היטב בהמועדים כהלכתם סי' ס' עי' מ"ו [וסי' נ"ד סעי' כ"ה].

קידוש. וע"ע מנח"י ח"ד סי' כ"ח (ג). ואם אין לו יין אפשר להקל לאכול מיני מזונות ופירות לפני קידוש, סי' רפ"ו סק"ט ועיין סי' רפ"ט סק"י.

נט. באגרו"מ ח"ד סי' ק"א (ב) פקפק בהיתר אכילה לאשה אחרי אמירת ברכות וקצת תחינה. אך הגריש"א זצ"ל מיקל בזה בצירוף דברי המג"א בסי' ק"ו, עיין בדרור יקרא עמ' שסג. וע"ע בשש"כ פנ"ב סי"ג.

ס. אגרו"מ שם והגריש"א זצ"ל בדרור יקרא שם.

סא. הגרשז"א זצ"ל בשש"כ שם.

סב. ואם חלש ליבו ואין לו יין רשאי להקל ולאכול פירות ומיני מזונות קודם קידוש. סי' רפ"ו סק"ט. וע"ע סי' רפ"ט סק"י.

סג. סי' רפ"ו, ג' ומ"ב ובאה"ל שם וסי' תרל"ט, ב' ומ"ב שם. ויל"ע אם יש לחוש למש"כ המ"ב בסי' תרל"ט סקט"ו שכשאוכל בחבורה חשיב סעודת קבע אף בפחות מכביצה, אם גם קודם מוסף יש לחשוש לזה.

## סימן לט

# הלכות סעודות יום שבת ושאר דיני היום

### אכילת מזונות ב"קידוש" קודם סעודת שבת

א. נהגו העולם להקל ולאכול מזונות קודם סעודת שבת, אף שמשום כך יאכלו סעודת שבת בפחות תיאבון<sup>א</sup>, ואנשי מעשה מחמירים במקום שאפשר להם לקדש ולסעוד מיד סעודת פת<sup>ב</sup>. [ולהגר"א אסור לאכול מזונות בקידוש שלשיטתו "קידוש במקום סעודה" הוא דוקא במקום סעודת פת<sup>ג</sup>].

ונכון להדר שלא למלא כריסו משאר אכילות קודם סעודת הפת<sup>ד</sup>.

[ואף אם בסעודה שלישיית יוצאים ידי חובה במזונות אם שבע ביותר, דעת רוב הפוסקים שבסעודת שחרית אין יוצאים ידי חובה במזונות ובפרט שבשחרית אינו "שבע ביותר"<sup>ה</sup>. וראה עוד לקמן סעיף ה'].

בקידוש הנעשה בבית הכנסת, המקדש צריך לשתות רביעית שלימה, וכנ"ל בסי' ל"ז סעי' ט"ו.

### האם חובה לשתות מיין קידוש של יום

ב. גם קידוש של לילה וגם קידוש של יום אינם ברכת הנהנין אלא מצות הקידוש הוא לברך על היין, ולכן אין חובה לשתות מיין הקידוש בין בקידוש של לילה ובין

הלא רק בסעודה שלישיית אפשר לצאת ידי חובה במזונות אם שבע, אבל לא בסעודת שחרית וכמו שיבואר לקמן סעיף ה' שכן דעת רוב הפוסקים, [ועי' באה"ל סי' קפ"ח ד"ה סעודה] וגם בסעודה שלישיית עצמה חייב לאכול פת אם יוכל כמב' בסי' רצ"א סעיף ה', אלא שכששבע ביותר יכול לצאת ידי חובה במזונות ובדר"כ בשחרית אינו שבע ביותר.

ו. ואעפ"כ יחלק מכוסו למסובים, ואין אומרים שלא יחלק כמו בהבדלה בסי' רצ"ו סק"ו, וכנראה

א. באה"ל סי' רמ"ט, ב' ד"ה מותר בשם שו"ע הגר"ז, ועי"ש שהאו"ז והמג"א אוסרים והדרכ"מ מתיר ולמעשה פסק כמש"כ למעלה.

ב. באה"ל שם. וכ"כ בשולחן עצי שיטים.

ג. מעשה רב. והובא בבאה"ל סי' רע"ג סעיף ה' ד"ה כתבו הגאונים.

ד. באה"ל סי' רמ"ט, ב' ד"ה מותר.

ה. כלומר, גם אם נאמר שרצונו לצאת בקידוש ובאכילת המזונות ידי חובת סעודה ממש, מ"מ

בקידוש של יום, ואע"פ שיש מצוה בזה ולכתחילה ישתה כל אחד מיינן קידוש<sup>1</sup>, מכל מקום אין זה חובה וגם מי שלא שתה יוצא ידי חובת קידוש<sup>2</sup>.

(דעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל שקידוש של יום הוא ברכת הנהנין<sup>3</sup> ולכן מי שלא שתה מכוס של ברכה לא יצא ידי חובת קידוש שהרי לא נהנה [וכמו כל ברכת הנהנין שאם שמע ברכה מאחר ולא אכל מיד לא יצא ידי חובה]).

והשתה מעט יין, יש לו לידע שאם לא נטל ידיו אחר הקידוש הרי הוא בספק אם צריך לברך "שהכל" על שאר משקין, ועיינן לעיל סי' ל"ז סעיף ט"ז.

### דיני הקידוש וברכת המוציא

ג. לא יתחיל הקידוש מ"על כן בירך" שהוא אמצע פסוק אלא יתחיל מ"ושמרו" או מ"זכור". ומיד אחר קידוש יטול ידיו לסעודת שבת ויבצע על שני כיכרות, כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ז סעיף ל"ב<sup>4</sup>.

- לענין מי שכבר קידש ורוצה לקדש לבני ביתו, עיי' לעיל שם סי"ח.

- דיני לחם משנה וסעודת שבת נתבארו לעיל שם סעיפים כ"ו-ל"ה.

לשתות לכתחילה מקידוש של שחרית ורק מצוה לשתות].

ט. כן הביא בשמו הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספר מועדים וזמנים ח"ג סי' רמ"ג ובתשובות והנהגות ח"א סי' רס"ב.

י. סי' רפ"ט סק"ב. אמנם מנהג בני ספרד להתחיל מ"על כן בירך" ע"פ דעת הפמ"ג [סי' רפ"ט בא"א סק"ב] והרב פעלים [ח"א סי' י"א] שפסקו שאפשר להתחיל מ"על כן בירך" כיון שהוא אחרי טעם "אתנחתא". אבל הפוסקים האשכנזים לא הזכירו היתרים אלו וקיבלו לפסק המשנ"ב ובדר"כ אצלם אין בזה מנהג אבות, כי אם טעות שהשתרשה [ועיי' מ"ב סי' ס"ח סק"ד ובאה"ל סי' תר"צ סעיף י"ז אם מותר להמשיך מנהג שהוא נגד ההלכה. ועיינן אגרו"מ ח"ד ריש סי' ע"ה שמנהג הנובע מחוסר ידיעה אין לו שם מנהג].

יא. סי' קס"ז, י"א וסקס"ה.

מפני שיש בקידוש ענין לשתות חוץ משאר כוס של ברכה וכמב' בסי' רע"א, ט"ו ובט"ז שם סקי"ט, ועיי' גם סי' ק"צ, ד' וסקי"ז.

ז. כמב' בסי' רע"א סעיף י"ד.

ח. סי' רע"ג סקי"ט [וכן משמע בשו"ע סעיף ב' [וסי' קס"ז, כ' וסקצ"ו].

וראיה לדברי המ"ב מרש"י בברכות דף מב. ד"ה דגורם, שכתב דחשיבות יין היא שבכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו אע"פ שלא היו צריכים לשתייתו ושם בדף מ: ד"ה חוץ כותב רש"י שגורם ברכה לעצמו בקידוש ובהבדלה ובברכת חתנים, ומבואר דס"ל לרש"י שקידוש אינו ברכת הנהנין שהרי מברכין עליו אע"פ שאין צריכין לשתייתו ולא חילק רש"י בין קידוש של לילה לקידוש של יום, וחזינן דס"ל לרש"י דלא שנא. [ושמעתי שהגרשו"א זצ"ל כתב להוכיח דלא כהגרי"ז מדברי הרא"ש פ' ערבי פסחים סי' ט"ז שכתב שאי"צ

### זמן סעודת שחרית

ד. יש לאכול את סעודת שחרית קודם חצות [ולכל הפחות יאכל כביצה פת קודם חצות]. עבר ולא אכל קודם חצות, ישלים בדיעבד את הסעודה לאחר חצות<sup>2</sup>.

### סעודת שחרית במזונות

ה. סעודה שלישית יש לעשותה בפת דוקא, ואם הוא שבע ביותר יכול לעשותה במיני מזונות<sup>3</sup>.

סעודת שחרית אי אפשר לעשותה במיני מזונות וחייב לעשותה דוקא בפת [אף אם כוונתו לאכול סעודה שלישית בפת]. ויש המתירים לעשות סעודת שחרית במזונות אם אוכל סעודה שלישית בפת<sup>4</sup>.

### תפילות פרטיות בשבת

ו. בשבת אין מתפללין שום תפילה פרטית מלבד תפילה על חולה שיש לו סכנת היום<sup>5</sup>. וכן מי שיש לו מאורע בשבת וצריך לרחמים [ואינו יכול לדחות את

מזונות זה רק בסעודה שלישית ולא בשחרית. וראיתו מדברי הב"ח סי' רצ"א [ועי' גם משנ"ב שם סקכ"ד] שכתב שהסיבה של המתירים לסעוד במזונות בלא פת זה מפני שבמציאות אחר שאכל סעודה שלימה בשחרית מספיק לו מזונות לשבוע בסעודה שלישית, ודומה למי ששבע ביותר ואינו יכול לאכול שפטור לגמרי, ולפי"ז בשחרית אינו יכול לאכול רק מזונות. וכן משמע בבאה"ל סי' קפ"ח ד"ה סעודה. ולפי זה אם שכח "רצה" בסעודת שחרית חוזר ואינו יכול לסמוך על סעודה שלישית. יש שרצו להביא ראיה מהמשנ"ב סי' רצ"א סק"ו שכתב שאם שכח רצה בסעודה שניה אינו חוזר, ולכאור' היינו כיון שיכול לאכול פת בסעודה שלישית. אבל פשוט שאין זו כוונת המשנ"ב, שהרי בסי' קפ"ח ס"ח כתב להדיא שבסעודה שניה חוזר אם שכח רצה וכ"כ הבאה"ל שם, אלא כוונתו שאם לא אכל כלילה כלל ואכל ביום ג' סעודות אז בסעודה שניה אם שכח רצה אינו חוזר. ומקור דברי המ"ב הם מדברי המחזיק ברכה להחיד"א והוא עצמו איירי בכה"ג, ועיי"ש טעמו].

טו. סי' רפ"ח, ט', י'.

יב. ב"ח בסי' של"ד והובא במ"ב שם סק"ב [וגם הפמ"ג שם מסכים לזה מעיקר הדין אלא שכתב שיכול להשלים לאחר חצות וא"כ אם לא אכל עד חצות יש לו להציל גם לסעודת שחרית]. וכן מבואר בדברי המ"מ בדעת הרמב"ם [שבת פ"ל ה"ט], וכ"כ בערוה"ש סי' רפ"ח ס"ב, וכ"כ באור לציון [פכ"א ס"ד]. ומכל מקום אם טעם משהו קודם חצות אינו עובר באיסור תענית אם לא אכל עד אחרי חצות כמש"כ הפמ"ג והמ"ב ריש סי' רפ"ח. יג. סי' רצ"א, ה'.

יד. בקה"י ברכות [סי' כ"ה] דן אם יכול לעשות סעודת שחרית בבוקר במזונות [לי"א שמותר במזונות] וסעודה שלישית בפת, וכתב הנפק"מ במי שאכל סעודת פת הבאה בכסנין בשבת שחרית, ואח"כ אכל סעודת פת ושכח "רצה" בברה"מ של סעודה זו, עיי"ש, ובארחות רבינו ח"ג עמ' רלה רלה כתב בשם החזו"א שאפשר לאכול בבוקר סעודת מזונות וסעודה שלישית בפת, וכן מטו משמיה דהגר"ח מבריסק.

אמנם שבט הלוי [ח"א סי' נ"ו] כתב שכל ההיתר

התפילה ליום ראשון] מותר להתפלל על כך<sup>טז</sup>.

וכן מותר לנשים להתפלל על הבנים אחר הדלקת הנרות אף שכבר קיבלו שבת בהדלקה<sup>יז</sup>.

מותר להתפלל על גדולי ישראל בשבת אם הם חולים במחלה שיש בה סכנת חיים גם אם אין סכנת היום ממש<sup>יח</sup>.

### תפילות פרטיות בר"ה וביו"כ שחלים בשבת

ז. מותר להתפלל תפילות פרטיות בר"ה שחל בשבת וכן ביו"כ שחל בשבת מפני שעתה הוא זמן התפילה והתחנונים ואי אפשר להמתין עם התפילה למחר ובכה"ג מותר להתפלל בשבת<sup>יט</sup>.

להקל בתפילה על ענייני רוחניות [בכל שבת] וממילא אפשר להתפלל תפילה זו וידלג על החלקים שאינם נוגעים לרוחניות. ואפשר שמטעם זה יהיה מותר להתפלל בזמן בכי התינוק בעת הברית מילה.

יח. במג"א סי' רפ"ח סקי"ד כתב שמותר להתפלל בעד המקשה לילד בשבת מפני שהתינוק הוא צדיק ויכריע את כל העולם לכף זכות [עי' רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד], והפוסקים [עי' פמ"ג ומחה"ש ורעק"א ונתיב חיים שם] דנו בדבריו רק מצד הנידון האם תינוק מצטרף למאזניים של כל העולם, אבל נראה שהסכימו לעצם הכלל שמותר להתפלל על צדיק שיכול להכריע את כל העולם לכף זכות.

יט. כן כתב הר"ן בר"ה דף לב: [בריי"ף סוף דף ט.] לגבי אמירת אבינו מלכנו ביו"כ שחל בשבת שכיון שעתה הוא זמן תפילה מותר, וכן מובא בסידור הגר"א [עי' בהערות הקודמות בהיתר תפילה שהיום זמנה ואי אפשר לדחותה למחר]. [ואמנם בר"ה שחל בשבת אין אומרים "אבינו מלכנו", והיינו שבציבור אין מתפללין תפילות פרטיות בר"ה שהדבר תלוי בכל יחיד ויחיד]. ועיין בהערה הבאה.

טז. ואין ההיתר מצד פיקוח נפש הדוחה את כל התורה, אלא הטעם שכיון שעבשיו הוא הזמן להתפלל לא שייך לדחות את התפילה ליום ראשון, שהרי מה שאין מתפללים בשבת תפילה פרטית הוא משום חיסרון בכבוד שבת [שבזמן יקר כ"כ כשבת מתפלל על צרכיו הפרטיים], ואין חיסרון בכבוד שבת בתפילה כזו שהרי עבשיו הזמן להתפלל שהרי יש לו סכנת היום. וכמו שכתב המשנ"ב סקכ"ו שאם יש מאורע בשבת וצריך אדם לרחמים מותר לבקש וליפול על פניו ביחיד והיינו מטעם שעבשיו הזמן להתפלל וא"א לדחות את התפילה למחר שהרי המאורע הוא עכשיו.

יז. לכאורה מטעם הנ"ל מותר לנשים להתפלל על הבנים אחר הדלקת הנרות ואע"פ שכבר קיבלו שבת בהדלקת הנרות שהרי עבשיו אחר ההדלקה הוא זמן המסוגל לתפילה על הבנים, ואי אפשר לדחות את התפילה ליום ראשון שהרי עבשיו הוא הזמן לכך. ובליקוטי מהרי"ח כתב עוד טעם להיתר התפילה אחר הדה"נ מפני שהתפילה היא על הבנים שיהיו ת"ח ולא על צרות קיימות וזו תפילה מותרת. ומטעם זה יש מקום להקל להתפלל תפילת השל"ה בער"ח סיון, ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש

[ומצד עצם יום ראש השנה הורו גדולי הפוסקים שודאי מותר ומוכרח להתפלל על כל צרכיו בר"ה וביו"כ].

- בדבר אמירת "ריבון כל העולמים" קודם אשת חיל, עיין לעיל סימן ל"ו סעיף י"ב.

## השלמת מאה ברכות בשבת

ח. כל אדם חייב לברך מאה ברכות בכל יום. ובשבת לכתחילה ישלים המאה ברכות

באה"ט סי' תקצ"ז סק"א], וגם א"כ גם ביו"כ אין להתפלל תפילות פרטיות, וגם אפשר שכוונתה שברכה מהנביא הוא דבר גדול שמבדיל את האדם משאר הציבור, אבל תפילות ותחנונים של כל אדם לצרכיו זה אינו מבדיל את האדם מהציבור [ובתנאי שלא יעיין שמגיע לו כמו שכתבו תוס' בברכות דף לג], וכן הורו הפוסקים וכדלקמן. ויש שהביאו את דברי הזוהר בתיקונים [תיקון ו'] 'צווחין ככלבא הב הב', ואם כי הציטוט הוא נכון, שגו בו ג' שגיאות, האחד שהוא מדבר על יו"כ ולא על ר"ה, השני שהוא מדבר על כלל ישראל המתפללים על חיים וסליחה וכפרה ואומרים זכרנו לחיים ולא על תפילות פרטיות - וכי רוצים למחוק זכרנו לחיים ובקשת המחילה בתפילה, והשלישי שהוא אינו אומר לא להתפלל על חיים וסליחה ח"ו ח"ו אלא שצריך לזכור להתפלל גם על השכינה ועל גילוי מלכותו יתברך כשמתפללים על חיים וסליחה וכפרה לעצמינו. [זה לשון התיקונים: 'כולהו צווחין בצלותין ביומא דכיפורי ככלבים הב הב לנא מזוני וסליחה וכפרה וחיי זכרנו לחיים, ולית לון בושת אנפין דלא אית מאן דקרא ליה בתיובתא דיחזור שכינתיה לקודשא בריך הוא'].

וכן הורו הגר"י סלנטר זצ"ל והחזו"א זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל והגרש"ז איערבאך זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א שתפילות פרטיות הם חלק חשוב ועיקרי בר"ה וביו"כ, והמתרפה בהם נראה כחסרון באמונה ח"ו שאינו מרגיש שעתה הוא יום דינו.

כ. ראש השנה היום הכיפורים הם ימי תפילה ותחנונים לזכות במשפט הנורא שנעשה בימים האלו כמו שקבעו חז"ל כמה פעמים בנוסח התפילה כמה פעמים ובפרט במוסף והוסיפו לומר אבינו מלכנו להתפלל בעמדינו למשפט בפני העליון הכל יכול, וכבר ביקש דוד המלך ע"ה [מדרש תהלים מזמור יז] שחיתום הדין יהיה בנעילה בסוף היום כדי שיוכל להתפלל כל התפילות לפני כן ויזכה בדין. וכתב המאירי במגן אבות ענין כ"ד 'אלא שהדבר ידוע שעשרת ימים אלו נתנו לתשובה וברבוי כל מיני תפלות מה שלא הותר בשאר ימים טובים. וכן הותרו בהם דברים שלא הותרו בשאר ימות השנה אף בחול, שהרי אמרו (ברכות לד.) אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות, ובכאן נהגו רוב הגאונים להוסיף בכלם חוץ מברכת רצה. והרי יש בהם שאלת צורך על החיים ועל הפרנסה מפני שאותם הימים נתייחדו לתשובה ולריבוי כל מיני תפילות'. ומלבד כל זה התפילות הם חיזוק גדול במלכויות שהוא שליט וכל יכול וצריך לבקש ממנו כל דבר ובפרט בעת המשפט הנורא.

ובנזירות שמשון [מודפס במכון ירושלים בסי' תקפ"ד, א'] הביא מהזוהר בפ' ויצא [קס:]: שאמרה השונמית בתוך עמי אנוכי יושבת, ופי' בזהר שלא רצתה שהנביא יתפלל עליה כדי שלא תהיה שונה מהציבור ורצתה להיכלל בתפילת הציבור, והנה, א"כ למה באמת אלישע בריך אותה ולא הסכים לדבריה, וגם איך חנה התפללה בר"ה [עי']

ע"י אכילת פירות ומגדנות<sup>כא\*</sup>. אמנם אם אין לו אפשרות אחרת יכול לכויץ לברכות העולים לתורה ויעלו לו למנין המאה ברכות ולכן העולים לתורה יברכו בקול כדי שכל הקהל ישמעו ויוכלו לענות אמן<sup>כב</sup>, וכן יעשה ביו"כ אם אינו יכול להשלים המאה ברכות ע"י ברכות הריח.

### חידושי תורה בשבת

**ט.** מצוה לחדש חידושי תורה בשבת, ומי שאינו יכול לחדש ילמד דברים חדשים שעדיין לא למדם<sup>כג</sup>.

### שתיית מים בין השמשות

**י.** ברמ"א הביא כמה שיטות אם מותר לשתות מים בין מנחה לערבית [בבין השמשות]<sup>כד</sup>. ויש שהורו שהאיסור שייך גם היום במי ברוז [לאותן שיטות האוסרות]<sup>כה</sup>. וראה בהערה על איזה מים חל האיסור.

ויש שאמרו שאם מערבים כל משקה אחר במים כבר ביטל מהם שם מים ומותר לשתותם אף בבין השמשות והאיסור הוא רק על מים ממש<sup>כו</sup>, אבל יש שאמרו שאף כשמערבים משקה אחר במים אסור לשתות בבין השמשות<sup>כז</sup>.

### דיני סעודה שלישית

**יא.** לכתחילה יש ליטול ידיו ולאכול כביצה פת קודם השקיעה<sup>כח</sup>, וזה מלבד הנידון

כה. כן דעת הקה"ק<sup>כט</sup> והגר"ק שליט"א והגר"ש דבליצקי זצ"ל והגר"מ גרוס שליט"א, ומה שכתוב שם שלשתות מים מהבית לכו"ע שרי, היינו מים שהיו מוכנים בבית מקודם, ולפי"ז משקאות קנויים מער"ש ודאי מותר. אמנם במ"ב סקי"ב כתב ס"ל לדעה זו דהיינו דוקא מן הנהרות, ויל"ע.  
כו. הגר"ש דבליצקי זצ"ל והגר"מ גרוס שליט"א.  
כז. כן דעת הגר"ק שליט"א.  
כח. כמו שנתבאר לעיל סי' ל"ו סעיף ב'.

כא. סי' מ"ו, ב' וסקי"ד וערוך השולחן סי' ר"צ סק"א וכף החיים שם סק"ה.  
כב. סי' רפ"ד, ג' וסק"ה.  
כג. סי' ר"צ סק"ג בשם הזוהר. ועי' רמ"א בסי' רצ"א, ב' מש"כ בענין לימוד תורה ועונג בשבת לת"ח ולב"ב ולפועלים.  
כד. סי' רצ"א, ב'. והיינו, מפני שיש במים נשמות של רשעים ששותים מהם לפני כניסתם לגיהנום והוא גוזל להם את המים [מדרכי פ' ערבי פסחים].

\* ולכאור' קשה, שהרי ברכות שאינו חייב לברכם, אין מצטרפין למנין המאה ברכות אם עונה אמן מברכת אחרים שאל"כ יכול כל אדם לקיים מאה ברכות ע"י שישמע ברכות השחר מכמה אנשים ויענה אמן [שו"ת מבי"ט ח"א סי' קי"ז ומעדני יו"ט על הרא"ש פ"ט בברכות סי' כ"ד אות כ], ואם כן, הרי אין חיוב לשמוע ברכות התורה כמבוי' בב"י סי' קכ"ד והב"י עצמו בס' ע"ו כותב שע"י שמיעת ברכות התורה ועניית אמן עליהם מצטרף למנין מאה ברכות וצ"ע. ושמעתי מהגר"ב רימר שליט"א די"ל דהני ברכות נתקנו לציבור, ולכך מצטרפים למאה ברכות אע"פ שאינם חובה.



של אכילה סמוך לזמן קר"ש<sup>כ</sup>, ולכל הפחות יטול ידיו ויתחיל לאכול קודם שקיעה, ולאחר השקיעה אסור ליטול ידיו לסעודה<sup>ל</sup>.

- לגבי אכילת סעודה שלישית במזונות, עי' לעיל סעיף ה'.

- לגבי כיסוי החלות בסעודה שלישית, עי' בסי' ל"ז סעיף כ"ו.

### שתיית יין בסעודה שלישית

**יב.** טוב להדר לברך על היין בסעודה בכל סעודה, ואף בסעודה שלישית שאין בה קידוש<sup>לא</sup>, ואפשר לברך עליו גם אחרי השקיעה<sup>לב</sup>.

### כוס שבע ברכות בסעודה שלישית

**יג.** בסעודה שלישית של שבע ברכות, יש שכתבו שאם סיימו את הסעודה אחרי השקיעה אין לשנות מכוס היין אחר ברכת המזון קודם הבדלה<sup>לג</sup>. אמנם, דעת רוב

ל. שלאחר השקיעה אסור ליטול ידיו משום שהוא חצי שעה קודם צאה"כ. ומה שכתב המ"ב בסי' רצ"א סק"ב שמקילים ליטול ידים אחר השקיעה, הרי שוברו בציודו שכתב שההיתר רק עד חצי שעה קודם צאה"כ וממילא ההיתר רק לפי זמן ר"ת ולא שייך כיום [אף שלחומרא יש שנוהגים צאה"כ יותר מאוחר מ-30 דק']. וכ"כ הגרמ"ק שליט"א בשם החזו"א. וכ"כ בשש"כ פנ"ו הע' י"ז.

לא. סי' רצ"א סקכ"א, לחוש לדעת הרמב"ם. ושמעתי מהגר"י גנס שליט"א שהגרש"ז אויערבך זצ"ל הקפיד על זה.

לב. ואף שכל ההיתר להמשיך בסעודה הוא כיון שנטל ידיו קודם השקיעה, כלול בהיתר גם אכילת פירות בסעודה אע"פ שצריך לברך עליהם. הגריש"א זצ"ל. וכן מבואר בתוס' פסחים קא: סוד"ה אלא, והובא בבאה"ל סי' קע"ח, ב' ד"ה ואכל.

לג. במג"א [סי' רצ"ט סק"ז] כתב שאין לשנות מכוס של ברהמ"ז קודם הבדלה לפי שאין דרכנו לברך ברהמ"ז על הכוס וממילא אין הכוס נחשבת חלק מברהמ"ז. ובחכמת שלמה שם כתב שאף כוס של שבע ברכות אין לשנות ממנו קודם

כט. במשנ"ב [סי' רצ"ט סק"א ובשעה"צ סק"ד] כתב שאסור להתחיל סעודה שלישית חצי שעה לפני צאה"כ [ועי' מג"א סי' רל"ה סק"ד וסי' רצ"ט סק"ב], ובאור לציון [ח"ב פכ"א אות ח] כתב שאם מתחיל סעודה שלישית חמש דקות לפני השקיעה א"כ אסור לו לאכול יותר מכביצה משום שהתחיל בתוך חצי שעה מצאה"כ שהוא כבר זמן קר"ש ואסור להתחיל לאכול בזמן זה [עי' סי' רל"ה, ב', ועי' באה"ל ריש סי' רע"א], ובשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל עמ"ס ברכות [עמ' ז] כתב שאם מתחיל פחות מעשר דקות לפני השקיעה צריך להעמיד שומר כדין סעודה חצי שעה קודם זמן קר"ש, ובשש"כ ח"ב פנ"ו הע' י"ז הביא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שיש מצוה עוברת - ואמנם במשנ"ב מפורש שאסור להתחיל גם אם יפסיד סעודה שלישית - אבל אפשר שאין צורך לחשוש מיום אחד ליום הבא ולכן עד שקיעת החמה של שבת יש להקל להתחיל לאכול [כנראה כוונתו שהמשנ"ב מדבר לפי זמן ר"ת ולא לפי השקיעה שלנו, אבל לפי השקיעה שלנו אין צריך להימנע מיום אחד לחבירו]. ועי' אגרו"מ ח"ד סי' ס"ט שהבין את דברי המשנ"ב ע"פ צאה"כ דר"ת.

הפוסקים שהחתן והכלה ישתו מן הכוס של ברכה גם אם כבר לילה כיון שהשבע ברכות הם חלק מברהמ"ז<sup>ל</sup>. וראה בהערות שכן נהגו גדולי ישראל<sup>לה</sup>, וכן ההוראה למעשה<sup>לו</sup>. ודע, שהמחמיר שלא לשתות נוהג שלא כראוי מלבד עצם מה שאינו שותה כוס ז' ברכות, לפי שנראה כמגרש המלך<sup>לי</sup>.

[ואם החתן והכלה לא שותים (להסוברים שלא לשתות), יש להקפיד שאחר הבדלה ישתו החתן והכלה מכוס של הבדלה כיון שהוא גם כוס של ז' ברכות, שגם אם ממתנינים להבדלה עדיין הכוס הוא כוס של ז' ברכות, ופשוט. ולשיטתם, יכולים גם כן להבדיל מיד לאחר ברהמ"ז קודם ערבית ולשתות מיד<sup>לח</sup>].

ודע, שגם לשיטת האוסרים לשתות, אם סיים לברך ברהמ"ז לפני 14 דק' משקה"ח ודאי מותר ומצוה לשתות<sup>לב</sup>.

### סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת

**יד.** בשנה שחל ערב פסח בשבת, נוהגים להשכים ולאכול סעודה בשחרית ואח"כ להמתין כחצי שעה<sup>ב</sup> ולאכול שוב סעודה קודם סוף זמן אכילת חמץ, אמנם

והקה"י זצ"ל.

לה. ובקונטרס ברכת חתנים הביא הגר"מ שטיין שליט"א הנהגת החפץ חיים וצוק"ל שהורה לשתות. ובשובע שמחות הביא שכן נהג הנצי"ב מוואלוז'ין.

לו. הגרי"ש אלישיב זצ"ל מורה למעשה שהחתן עצמו יזמן וישתה כמלא לוגמיו, והכלה לא תשתה עד אחר הבדלה. והגר"ש וואזנר זצ"ל מורה למעשה שהמזמן החתן והכלה ישתו כרגיל אף אחר צאת הכוכבים.

לז. ע"פ סי' רצ"ט סק"ד.

לח. ומותר להבדיל קודם ערבית וכמבו' בסי' רצ"ד סק"א.

לט. שאפי' כוס ברהמ"ז מותר לשתות בספק חשיכה כמש"כ במ"ב שם סקי"ד.

מ. סי' תמ"ד סק"ח, וכן כתב החזו"א באגרותיו ח"א סי' קפ"ח.

הבדלה, ואף שכל השנה אנו כן מברכין ז' ברכות על הכוס, מ"מ אסור כדי שלא יבואו לזלזל בכוס של ברהמ"ז. וכן הביא בתשובות והנהגות ח"ב סי' תרמ"ז בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל, ועיין שם ח"ד לקט מנהגים מהגר"ח אות מד. ולשיטה זו לא יברכו ברכת בפה"ג אחר ברהמ"ז אלא רק בהבדלה. וכן ראוי להשתדל למעט בהפסק בין ברהמ"ז להבדלה [שובע שמחות הע' קצ"ג]. ובספר ארחות רבינו עמ' קלא מובא שהחזו"א הורה לשתות מיד אחרי ברהמ"ז קודם הבדלה, ואמר לי הגר"ח ק' שיש סתירות בזה מה דעת החזו"א ולכך הוא מורה שלא לשתות עד אחר הבדלה. וראה עוד בארחות רבינו חלק ה' שהביא שם שהחזו"א והקה"י הורו לשתות גם קודם הבדלה.

לד. כ"כ באגרו"מ [ח"ד סי' ס"ט] ובמנח"י [ח"ג סי' קי"ג] ובתשובות והנהגות [ח"ב סי' תרמ"ז]. וכן הביא בארחות רבינו ח"א וח"ה בשם החזו"א

סעודה שלישית קודם שש שעות ומחצה אינה כלום, ולכן יש לאכול אחר שש שעות ומחצה סעודת בשר ודגים או אם אין לו בשר יאכל פירות<sup>מא</sup>.

אם אוכל הסעודה שלישית קודם תחילת שעה עשירית<sup>מב</sup>, יכול לאכול "קניידלך" בסעודה לרוב הפוסקים, אבל אחרי תחילת שעה עשירית אסור לאוכלם<sup>מד</sup>.

### ר"ח שחל במוצ"ש

**פו.** אם חל ראש חודש במוצ"ש נחלקו המג"א והט"ז כיצד לנהוג, למג"א אין לומר גם "רצה" וגם "יעלה ויבוא" אף אם נמשכה סעודתו לתוך הלילה כיון שהוא תרתי דסתרי ולכן אם נמשכה סעודתו לתוך הלילה יאמר רק "יעלה ויבוא" ולא יאמר "רצה", ולט"ז אם נמשכה סעודתו לתוך הלילה יאמר גם רצה וגם יעלה ויבוא ואין בזה סתירה, והמשנ"ב לא הכריע בזה, ולכן נוהגים המדקדקים [ונתפשט מאוד המנהג] שלא לאכול כזית פת אחר שקה"ח כשחל ר"ח במוצ"ש כדי שלא יגיעו לספק אם לומר "רצה" בברהמ"ז, וראוי לנהוג כן<sup>מז</sup>.

לסעודה שלישית נחלקו בזה בסי' תמ"ד, המ"ב שם סק"ח כתב שמותר ובשעה"צ שם הביא שדעת הרמב"ם והגר"א שאסור, ולכן לכתחילה אין לאוכלם. ומתחילת שעה עשירית ודאי אסור לאוכלם, כמב' בסי' תע"א סק"ב. והמג"א סי' תמ"ד סק"ב כתב בשם הזוהר שבשבת זו אין חיוב אכילת סעודה ג' כלל ויוצאים ידי חובת סעודה בדברי תורה.

מד. מג"א סי' קפ"ח סקי"ח ומ"ב סק"ל ג. ואמנם, יש שהעירו שלשון הט"ז והמ"ב שם שאפי' לא אכל כזית אחר שקה"ח מזכיר גם רצה וגם יעלה ויבוא, ומ"מ אין המנהג כן, אלא כפשטות הלשון בב"י ובט"ז שכתבו אם נמשכה סעודתו עד הלילה של מוצ"ש והיינו שאכל גם כן אחר שקה"ח. ויש שנהגו לאכול כזית אחר שקיעת החמה ולהזכיר גם רצה וגם יעלה ויבוא בברהמ"ז. אמנם, אם כוונת הט"ז שאפי' בלא אכילת כזית אחר שקה"ח צריך להזכיר רצה ויעלה ויבוא א"כ אי"צ לאכול כזית, ואם כוונת הט"ז שרק כשאוכלים כזית צריך להזכיר רצה ויעלה ויבוא א"כ עדיף לא לאכול כזית כדי שלא להיכנס לספק אם להזכיר רצה בברהמ"ז.

אמנם בר"ח שחל בערב שבת אם קיבל תוספת

מא. ע"פ סי' רצ"א, ה'. ועדיף לאכול בשר מלאכול פירות מכיון שי"א שבבשר יוצאים ידי חובת סעודה שלישית ובפירות לא יוצאים ידי חובה. וזמן שש ומחצה מופיע בלוחות שנה בזמן מנחה גדולה. אמנם, אף שדעת השו"ע שסעודה שלישית קודם שש ומחצה אינה כלום, אין לבטל המנהג לאכול שתי סעודות קודם סוף זמן אכילת חמץ שלפי דעת המג"א והגר"א [בסי' תמ"ד] סעודה שלישית מועילה אף קודם חצות.

מב. ומתחילת שעה עשירית [סוף שעה תשיעית] אסור לאוכלם בודאי, פמ"ג סוף סי' תע"א ומ"ב שם סק"ב.

מג. סי' תמ"ד סק"ח וסי' תע"א סק"כ. ולגבי זה אפשר שגם הגר"א יסבור להיתר לפי שאינה כמצה מבושלת ואין יוצאים בזה ידי חובה אף לדעת הרמב"ם, ועי' ערוה"ש סי' תמ"ד ס"ח שהזכיר אכילת "קניידלך" בשבת זו. וכ"כ להדיא הפמ"ג סי' תע"א בא"א סק"כ. אך בדעת תורה למהרש"ם הביא בשם שו"ת מהר"י אסאד שאינו מתיר אכילת קניידלך בער"פ אחר חצות. ולגבי אכילת מצה מבושלת אחר שש שעות ומחצה

אם אכל פת לאחר השקיעה ועדיין לא עברו י"ח דק' מהשקיעה, יאמר רק רצה, שהרי מספק עדיין אינו לומר יעלה ויבוא<sup>מ"ה</sup>.

- דיני הכנה משבת לחול נתבארו בסי' ל' סעיף א'-ו'. ולענין הכנה בשבת לסעודה שלישית הנמשכת ללילה או למנה אחרונה המוגשת כבר בסוף הסעודה, עיי' המועדים כהלכתם סי' ד' סעי' כ"ד.

רצה בברהמ"ז.  
מה. וממילא אין תרתי דסתרי לומר רק רצה.  
ויש לדון אם יש להימנע בכל ר"ח שלא לאכול  
פת בבין השמשות שהרי אז הוא בספק ואינו  
יכול לומר יעלה ויבוא.

שבת אינו צריך להימנע מלהתחיל לאכול לפני  
השקיעה מחשש לתרתי דסתרי כיון שהתפלל מעריב  
כמבו' במג"א סי' תי"ט ובמשנ"ב סי' תכ"ד סק"ב.  
ואם אמר ברוך המבדיל לפני ברכת המזון, הסתפקו  
המג"א והמשנ"ב בסוף סי' רס"ג אם יכול לומר

## סימן מ

# הלכות הבדלה ומוצאי שבת

## זמן מוצאי שבת

א. זמן צאת הכוכבים במוצאי שבת מאוחר יותר מזמן צאת הכוכבים של כל לילה משום תוספת שבת\*, וכל שכן שהוא מאוחר יותר משיעור הילוך ג' רבעי מיל<sup>2</sup>, ויש כמה דעות בשיעור זמן זה, ועייין בהערות.

שיטת ר"ת שצאה"כ הוא 72 דק' אחר שקה"ח<sup>2</sup>, ואף שרוב הקהילות באר"י אינם נוהגים כר"ת בכל המצוות התלויות בלילה [כקריאת שמע וספירת העומר וכיו"ב], במוצאי שבת נכון להחמיר לצאת דעת ר"ת שלא לעשות מלאכה עד זמן זה<sup>3</sup>. ויש שלא חששו לזה<sup>4</sup>.

מדוע לא הזכיר שיעור צאת ג' כוכבים והשו"ע כתב רק שיעור צאת ג' כוכבים, והיינו משום שנפסק גם כשיעור הילוך ג' רבעי מיל לחומרא וגם כשיעור צאת ג' כוכבים לחומרא, ולכן רק בכניסת שבת הזכיר שיעור זה ולא במוצ"ש. וע"ע מ"ב סי' רצ"ג סק"ו. וע"ע לעיל סי' ל"ד סי"ט מש"כ בזה.

ג. ואף שבשו"ע פסק כוותיה [סי' רס"א, ב']<sup>5</sup>, נהגו באר"י כהגאונים. והגר"א [סי' תנ"ט סק"ב] הק' על ר"ת שהחושך הקיים באר"י בזמן 72 דק' אחר שקה"ח אינו קיים כלל במדינות מסוימות באירופה [אנגליה, וילנא ועוד] כחדשיים בשנה שאין שם חושך כ"כ בחודשים אלו, וא"כ לר"ת חדשיים אין שם לילה כלל וזה לא שמענו מעולם.

ד. באה"ל סי' רס"א ד"ה שהוא.

ה. כן הובא בארחות רבינו עמ' קכו בשם החזו"א. והנה, בשבת חנוכה יש להסתפק אם להחמיר

כדעת המשנ"ב עד 72 דק' שבזה אתי לידי קולא שמדליק נרות חנוכה מאוחר. ובארחות רבינו עמ' קכו הביא שהקה"י זצ"ל אמר שאלה שמחמירים כר"ת כל השנה יחמירו כן גם בשבת

א. לגבי זמן צאה"כ רבו השיטות, בירושלים ישנם הרבה בתי כנסיות שמתפללים ערבית בכל השבוע ואף בליל שבת 20 דק' או 30 דק' אחר שקה"ח ע"פ הוראת הגר"ש סלנט זצ"ל, וכן ע"פ הוראת הגרשז"א זצ"ל, אמנם במוצ"ש יש להתפלל מאוחר יותר וכמב' בסי' רצ"ג, ב', שצריך שלשה כוכבים קטנים רצופים משום תוספת שבת ולכן נהוג להתפלל כ-30 דק' או 40 דק' אחר שקה"ח. ובבני ברק רבים נוהגים להתפלל 40 דק' אחר שקה"ח ע"פ הוראת החזו"א זצ"ל ובמוצ"ש 45 דק' אחר שקה"ח משום ג' כוכבים קטנים רצופים לתוספת שבת [ויתכן ג"כ שהחזו"א חשש לגרעק"א ביו"ד סי' רס"ב שאם הרקיע עדיין מזהיר לא מועיל ג' כוכבים או שחשש להגר"א (מובא בסי' רצ"ג סק"ד ובבאה"ל שם) שכיון שאין אנו בקיאים בכוכבים כ"כ צריך להמתין שיסתלק האדמומית לגמרי בצד ששקעה בו החמה]. ויל"ע מה גבול התוספת שאפשר להוסיף.

ב. בסי' רס"א, ב' כתב השו"ע שזמן בין השמשות הוא הילוך ג' רבעי מיל [שהוא כ-14-18 דק', תלוי בשיעור מיל] אך בצאת השבת בסי' רצ"ג רק הטור הזכיר שיעור זה והב"י תמה עליו שם

## דיני תפילת ערבית של מוצ"ש

ב. מאחרים תפילת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש.

במוצ"ש מאריכים ב"והוא רחום" וב"ברכו" באריכות נועם כדי להוסיף מחול על הקודש, ומאריכים ב"ויהי נועם" וב"ובא לציון" כיון שמיד אחר זה מחזירים הרשעים לגיהנום ומאריכין קצת כדי לעכב החזרת הרשעים לגיהנם, ופסוק "ויהי נועם" צריך לומר בעמידה, ואחר "ובא לציון" אומרים סדר "ויתן לך" שהם פסוקי ברכה בתחילת ימי השבוע, וכן ראוי ליזהר לומר תפילת "רבש"ע, החל עלינו" וכו'.

## הבדלה קודם ערבית

ג. מותר להבדיל לפני תפילת ערבית. אם הבדיל קודם ערבית יאמר גם בתפילה "אתה חוננתנו"!

## עשיית מלאכה קודם הבדלה"

ד. קודם הבדלה בתפילה אסור לעשות מלאכה אפי' מלאכות שאיסורן רק דרבנן וגם אסור לאכול<sup>2</sup>. אם הבדיל בתפילה ולא הבדיל על הכוס, או שאמר ברוך המבדיל בין הקודש ובין החול מותר לעשות מלאכה אפילו מלאכה דאורייתא אבל אסור לאכול<sup>3</sup>. ועיין עוד בהערה.

יש מחמירים שלא לעשות מלאכה שיש בה טורח אפילו אחר הבדלה בתפילה או אחר אמירת ברוך המבדיל קודם שהבדיל על הכוס<sup>4</sup>.

נתמלא זקנו לא יבדיל להוציא ידי חובת אחרים שלא הבדילו בתפילה שחיובם מדאורי'.

ט. שעדיין נשאר קצת קדושת שבת אפי' אחר צאה"כ קודם שהבדיל ואסרו חז"ל במלאכה [סי' רצ"ט, י' וסקל"ג], וטעם איסור אכילה מפני שאסור לאכול קודם הבדלה [שם סק"א].

י. שם ועיי"ש בשעה"צ סק"ה. ואם שכח הבדלה בתפילה [אתה חוננתנו] וגם אכל קודם הבדלה על הכוס - יתפלל שוב ערבית ויבדיל בתפילתו [סי' רצ"ד, א'].

יא. שעה"צ שם סקנ"א.

חנוכה, ודעת הגריש"א זצ"ל שאלה שמחמירים כר"ת רק בתורת מנהג טוב ידליקו מיד במוצ"ש בתוך חצי שעה מצאה"כ.

ו. סי' רצ"ג, א', ג' וסק"א וסי' רצ"ה וסק"ב וסק"ה וסק"ז.

ז. סי' רצ"ד וסק"א.

ח. ברמב"ם פכ"ט מהל' שבת ה"א כתב שמצות "זכור" מחייבת קידוש ביום השבת בכניסתו וביציאתו, ומבו' שסובר שחיוב הבדלה מדאורייתא, ובמאירי בברכות דף כ: ובפסחים דף קו. כתב שחיוב הבדלה מדרבנן, ובמשנ"ב [סי' רצ"ו וסק"א] מסתפק בזה ולא מכריע. ונפק"מ שגדול שלא

## הבדלה בזמנים מיוחדים

ה. במוצ"ש שחל בו יו"ט מבדיל בסדר יין, קידוש, נר, הבדלה, שהחיינו, ואומר הסדר כולו בישיבה כמו קידוש<sup>2</sup> [ואינו מברך על הבשמים].

במוצ"ש בסוכות ראוי ונכון לברך מיד אחר הבדלה ברכת "לישב בסוכה" ולאכול מיד דברי מזונות<sup>3</sup>.

במוצ"ש בתשעת הימים להמחבר המבדיל ישתה בעצמו את היין, ולרמ"א יתן את היין לקטן שהגיע לחינוך ועדיין אינו מבין להתאבל על ירושלים<sup>4</sup>.

במוצ"ש החל בתשעה באב, יעויין לקמן סעיף ו' אם נשים יכולות לברך בעצמן ברכת הנר.

## חיוב נשים בהבדלה ובברכת הנר

ו. אשה תשתדל לשמוע הבדלה מאיש אחר המבדיל לעצמו או לאיש אחר [ותצא ידי חובת הבדלה בשמיעה].

איש שכבר יצא ידי חובת הבדלה לא יבדיל להוציא אשה ידי חובה שהרי אשה ספק פטורה מהבדלה ולכן זה ספק ברכה לבטלה, אלא אם אין לה אחר המבדיל לעצמו אז האשה תבדיל בשביל עצמה<sup>5</sup> [ועיין בהערה מי ישתה את הכוס<sup>6</sup>]. ולא טוב עושים האנשים שמבדילים כמה פעמים בבית חולים לנשים שהרי הם בספק ברכה לבטלה ח"ו אם כבר הבדילו לעצמם מקודם, אלא יבדילו לאנשים [ואפילו לקטנים<sup>7</sup>] שלא יצאו עדיין ידי חובה, והנשים ישמעו.

יד. סי' תקנ"א, י'. והחזו"א נהג כשיטת המחבר.

טו. סי' רצ"ו, ח' וסקל"ה וסקל"ח. ועי' לעיל סוף סי' ל"ב שיש המקילים בשעת הדחק.

טז. יש להסתפק במקרה שיש לה איש אחר שכבר הבדיל אבל יכול לשתות את כוס ההבדלה שלה, האם עדיף שהוא ישתה או שהיא תשתה, מחד גיסא לא טוב לאשה לשתות מיין הבדלה, ומאידך גיסא עדיף שהמבדיל עצמו ישתה מן הכוס - עי' סי' רע"א סוף סי"ד, ושמעתי מהגר"ח ק שליט"א שאפשר שעדיף שהאשה תשתה.

יז. סי' רצ"ו סקל"ב וסקל"ו. [ועי' חזו"א סי' ל"ה סק"ז, אבל הלכאו' אין כוונתו לחלוק על

יב. סי' תע"ג, א' ומ"ב שם וסי' רצ"ו סקכ"ח.

יג. ע"פ סי' תרל"ט סקי"ג. כיון שעל יין אי אפשר לברך לישיב בסוכה שהרי בהבדלה שותים רביעית ואין רגילות לשתות רביעית חוץ לביתו, ולכן כתב המשנ"ב שם סקל"ג שמבדילים דוקא בסוכה מספק, וראוי לצאת את דעות האחרונים שפסקו שכן צריך לברך עליו לישיב בסוכה [ובפרט, שבמשנ"ב שם סקמ"ו כתב, שמכיון שיש דעות בפוסקים שגם על ישיבה בסוכה בלא אכילה צריך לברך לישיב בסוכה לכן כל הנכנס לאכול כל דבר בסוכה או אפי' רק לשבת ישיבה בעלמא יברך לישיב בסוכה על דברי מזונות לצאת ידי הפוסקים האלו].

ובמקרה שאשה מבדילה, כתב הבאה"ל שלא תברך על הנר מספק"י. אמנם דעת הרבה פוסקים שנשים יכולות לברך בעצמן גם על הנר"י.  
 במוצ"ש שחל בתשעה באב, לבאה"ל לא יברך הבעל ברכת בורא מאורי האש בביהכנ"ס אלא יברך בביתו ויוציא את אשתו בברכה, שהרי היא לא יכולה לברך על הנר, אבל לפוסקים שהזכרנו לעיל גם אשה יכולה לברך בעצמה ברכת הנר ולכן הבעל יכול לברך ברכת הנר בביהכנ"ס.

### סדר הבדלה

ז. סדר הבדלה כך הוא:<sup>2</sup>

- א. כוס של ברכה טעון עשרה דברים, וראה דיניהם בפרטות לעיל בסימן ל"ז סעיף ה'.
- ב. שופך יין לכוס ונותן יין מעט יותר משיעור הכוס כדי שישפך מעט החוצה, לסימן ברכה.
- ג. נוטל הכוס בשתי ידיו ומניחו בימינו ומגביהו מן הארץ טפח, ומתחיל הפסוקים שקודם הבדלה [הנה קל ישועתי אבטח וכו'].
- ד. נוטל הבשמים ביד שמאל ומברך בפה"ג [וכוס היין בימינו בברכה].
- ה. נוטל היין בשמאלו והבשמים בימינו ומברך בורא מיני בשמים ומריח מן הבשמים ומניחם.
- ו. משאיר את הכוס בשמאלו, ומביט בציפורני יד ימינו<sup>כא</sup> ומברך בורא מאורי האש [וטוב להביט בציפורניים גם אחרי הברכה - וראה בסעיף י"ב על זה].

בשם הגריש"א זצ"ל, ואמר שראיתו מדברי הריטב"א בפסחים דף נד. שכתב שכל מה שתיקנו רבנן כעין דאורייתא תקון וכמו שנשים חייבות בכל מצוות שבת חייבות גם בהבדלה, ומדלא חילק וכתב שבברכת הנר פטורות מוכח שגם ברכת הנר בכלל זה ויכולות לברך גם על הנר.  
 כ. ע"פ סי' רצ"ו, א', ו' ומ"ב ושעה"צ שם ושם.  
 כא. דרכי משה [סי' רח"צ סק"ב] בשם הזוהר, שצריך להסתכל בציפורני יד ימין. וכ"כ המ"ב סי' רצ"ו סקל"א.

המשנ"ב אלא שאם מתכוון להדיא רק לקטן א"כ הגדול לא יוצא ידי חובה]. ואין לחוש לסי' רע"ג סק"כ שלכתחילה יברך הבקי, כי כאן יש טעם נכון לעשות כן.

ושמעתי מהגר"ק שליט"א שאפשר שעדיף שהאשה תשתה.

יח. שם ד"ה לא, וכן הורה הגרשו"א זצ"ל. כיון שאינה שייכת לשבת כלל וגם אינה ברכת הנהנין.

יט. אגרו"מ [חור"מ ח"ב סי' מ"ז אות ב] וקצוה"ש [סי' צ"ו סק"ב], וכן שמעתי מהגר"ק שליט"א



- ז. נוטל את הכוס ביד ימינו ומסיים ההבדלה.
- ח. שותה את כל כוס היין [בישיבה, אף אם עמד בהבדלה] ואינו משקה ממנו לבני ביתו, ובודאי שהנשים לא ישתו מכוס ההבדלה.
- ט. מהנותר ביין שופכו ומכבה בו את הנר ורוחץ בו את עיניו [משום חיכוך המצוה].

### עמידה או ישיבה בהבדלה

- ח. להמחבר כשמבדיל לאחרים אומר הבדלה מיושב, ולהרמ"א נוהגים לעמוד בהבדלה אף אם מבדיל לאחרים. והגר"א כתב שהעיקר לשבת, וכן פסק האגרו"מ<sup>22</sup>. ואף העומד בהבדלה ישתה את הכוס בישיבה<sup>23</sup>.
- מי שמברך על הנר בנפרד מן ההבדלה [שלא היה לו נר בהבדלה ומברך אח"כ בנפרד] ומוציא אחרים ידי חובה, צריך לשבת<sup>24</sup>.

### ברכת הבשמים<sup>25</sup>

- מ. מברכין על הבשמים במוצאי שבת<sup>26</sup>, וצריך לברך על הבשמים דרך גדילתן [כפי שהם גדלים ולא להופכם] וכמו בלולב שצריך ליטלו דרך גדילתו ולא הפוך<sup>27</sup>. ויש שפירשו דבריהם שרק אם מברך "עציי" בשמים צריך לנהוג כן אבל אם מברך "מיני" בשמים אין צריך ליטול דרך גדילתם דוקא<sup>28</sup>.
- מברכים בורא מיני בשמים על כל סוגי הבשמים, ולכן לכתחילה יקח בשמים

יברך על הבשמים מפני איבוד הנשמה יתירה של יו"ט, וכתבו תוס' שביו"ט אין נשמה יתירה, ומה שאין מברכין על הבשמים במוצ"ש שחל ביו"ט זה מפני ששמחת יו"ט ואכילה ושתייה מועילים לגוף כמו בשמים]. וכן כתבו תוס' בכיצה לג: וע"ע שם. וע"ע ערוה"ש סי' רצ"ז סעיף א'.

כו. סי' רצ"ז, א' וסי' רצ"ו, א'.

כז. מהר"י ווייל, וכן פסק המג"א ריש סי' רצ"ז, וכ"כ בכה"ח שם.

כח. כן פירש בדבריהם המחצית השקל שם.

כב. סי' רצ"ו, ו' והגהות הגר"א שם. האגרו"מ בתשובה - הודפס בדורו ייקרא עמ' רנא-רנב.

כג. ע"פ סי' רצ"ו סק"ו.

כד. באה"ל סי' רי"ג. ועי' שו"ע הרב שם שמשמע מדבריו להיפך.

כה. בגמ' פסחים קב: יו"ט שחל להיות אחר השבת יבדיל יקנה"ז יין קידוש נר הבדלה זמן. ופירש"י שם ומה שאין האמוראים נותנים סימן לבשמים לפי שאין מברכין על הבשמים ביו"ט שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה כמו בשבת, ומבואר שברכת הבשמים היא משום איבוד הנשמה יתירה. [והק' שם תוס' א"כ במוצאי יו"ט

שברכתם תמיד בורא מיני בשמים<sup>כז</sup>. ואחרי סוכות טוב לברך על ההדס שהיה עם הלולב אם עדיין נשאר בו ריח טוב<sup>ל</sup>.

בזמן ברכת הבשמים יחזיק ביד ימין את הבשמים וביד שמאל את הכוס ואין לברך שום ברכה בהבדלה בלי כוס<sup>לא</sup>.

מי שמרגיש ריח בשמים באויר [כגון בשעה שמחלקים את הבשמים בבית הכנסת] אינו צריך לברך עליהם אלא אם כן מריח את הבשמים עצמם<sup>לב</sup>.

### אתרוג ועשבי ריח המיועדים לתבשיל

י. יש שהסתפק אם אפשר לצאת ידי חובת ברכת הבשמים בפירות המריחים ולכן לשיטתו לכתחילה אין לקחת אתרוג המריח לברכת בורא מיני בשמים<sup>לג</sup>, ויש שכתב<sup>לד</sup> שאפשר לברך על פירות מריחים. ואמנם, אם בירך על אתרוג לא יברך שוב על בשמים אחרים שספק ברכות להקל.

וכן מצוה מן המובחר שלא לברך על עשבי ריח המיועדים לתבשיל<sup>לה</sup>, ובדיעבד יצא ידי חובה [ובחזו"א<sup>לו</sup> משמע שאין לברך עליהם כלל].

### מי בושם לברכת הבשמים

יא. מי בושם המריחים, אפשר להריח בהם ולברך בורא מיני בשמים, אם לא שרוצה להחמיר על עצמו ולברך על בשמים ממש<sup>לי</sup>. ועיין בהערה<sup>לז</sup>.

מברכין עליהן כיון שנועדו להעביר את הסירוחן ולא לריח, ואם בירך בהם לא יצא ידי חובה. ומלבד זאת, דעתו שאין לברך על פרי מריח אפילו אם הרימו במיוחד כדי להריח בו אלא אם כן ייחדו לריח, ואמנם המשנ"ב [סי' רט"ז סק"י וסקכ"א] פסק שאם נטלו כדי להריח בו מברך עליו אפילו לא ייחדו לריח.

לד. שו"ע הגר"ז סי' רצ"ג ס"ז.

לה. ע"פ המשנ"ב סי' רצ"ז סק"י.

לו. בסי' ל"ה סק"א.

לז. סי' רט"ז סקל"ב, ועיי"ש בסקי"ט, וכנראה יש הבדל בין סחיטת בשמים לשרייתם בשמן, ויש לברר אופן עשיית בשמים בימינו.

לח. בשש"כ [פס"א הע' ל"ב] הביא בשם הגר"ש

כט. סי' רצ"ז סק"א. והטעם, כדי שתהיה הברכה אמת כדינה.

ל. שם, ד' וסק"ח.

לא. סי' רצ"ו, ו' וסק"ל.

לב. הגריש"א זצ"ל. והיינו, מפני שאינו מריח את הבשמים עצמם אלא את הריח שנקלט באויר, וזה נחשב ריח שאין לו עיקר, וכמו שכתב הבאה"ל [סי' רי"ז, ג' ד"ה אלא] שאם הבשמים סגורים אלא שבאויר נקלט ריח של בשמים אינו מברך שנחשב ריח שאין לו עיקר, וכן הדין אם הבשמים פתוחים אלא שאינו מריח אותם כי אם את הריח שנקלט באויר.

לג. חזו"א [סי' ל"ה סק"ז]. והיינו, מצד שאינו עומד לריח אלא לאכילה, וכמב' במ"ב סי' רצ"ז סק"ג שבשמים של בית הכסא ושל מת אין

## הנאה מהנר - קודם ברכה או אחריה?

**יב.** בברכת הנהנין הברכה היא לפני ההנאה, אבל בברכת השבת תחילה הוא רואה את השבת ואח"כ מברך [כמו בברכות ברק ורעם וקשת וכו'].

וברכת הנר שבמוצ"ש היא ברכת השבת<sup>ל</sup> ולא ברכת הנהנין<sup>ב</sup>. ולכן קודם יש לראות בציפורנים<sup>מא</sup> ואחר כך לברך על הנר, וכמו שכתב בשו"ע אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו, וכן נפסק להלכה<sup>מב</sup>.

ברכת במ"ה וכמש"כ הפמ"ג שם במ"ז סק"א]. ועי' באה"ל סי' ר"ג, א' ד"ה על.

מא. העירני הגר"ב רימר שליט"א שבאמת מצד הדין אין חיוב לראות אלא סגי במה שיכול להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת וכן מפורש בפרישה ריש סי' רצ"ו ובמשנ"ב סי' רח"צ סק"ב וסק"ג, וההבטה בציפורנים היא רק מנהג.

מב. מהר"י ווייל [סי' קצ"א סוף הל' יו"כ וסי' קצ"ג ד"ה ובמוצאי] בשם מהרי"ל, וכן פסקו הפרישה [סי' רצ"ו] והט"ז [סי' רח"צ סק"ב] והפמ"ג [סי' רצ"ו במ"ז סק"ו] מטעם זה וכן פסק במשנ"ב [שם סק"א] שקודם יראה בציפורנים ויהנה מהנר ואח"כ יברך.

[יש שהביאו בשם 'סידור הגר"א' להסתכל בציפורניים אחרי הברכה, אבל המשמעות שזו דעת הגר"א איננה נכונה, כי הדבר אינו מובא בביאור הגר"א על השו"ע, וגם לא במעשה רב, אלא שבאחת מהמהדורות של סידור הגר"א המדפיס הוסיף בסדר ההבדלה להסתכל בציפורניים אחרי הברכה [וגם הוא כתב לקרב את הציפורניים לנר לפני הברכה] - והמעייין בסידורי הגר"א השונים יראה שחלק מהמדפיסים כתבו בסדר ההבדלה להסתכל בציפורניים רק לפני הברכה וחלק כתבו לקרב את הציפורניים לפני הברכה ולהסתכל אחרי הברכה וחלק לא הדפיסו כלום מעצמם - ועכ"פ אין שום מקור לשיטת הגר"א בענין זה].

אוערבאך זצ"ל שאין לברך על מי בושם שנוצרו באופן מלאכותי ומעובד מחומרים שאין בהם ריח טוב טבעי, אבל באור לציון [ח"ב פמ"ו תשובה נד] כתב שאפשר לברך גם על זה, וכ"כ בזאת הברכה בשם הגר"פ שיינברג זצ"ל.

לט. בגמ' פסחים נד. מבואר טעם ברכה זו שבמוצ"ש נתן הקב"ה דעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים טובות וטחנן זו בזו ויצא מהם אור, ולכן תיקנו במוצ"ש ברכה על הנר.

מ. וכמש"כ תוס' בפסחים דף נג: שאם בורא מאורי האש היה ברכת הנהנין היינו מברכין כך בכל פעם שנהנין מהאור ולא רק במוצ"ש [ומה שאין צריך לברך על זה ברכת הנהנין, זה מפני שאין גופו נהנה מזה, תוס' שם], אלא זה ברכת השבת זכר לאש שאדם הראשון הוציא במוצ"ש. וכן מבואר מפסק הפרישה והט"ז והפמ"ג והמ"ב שקודם יסתכל על הנר ואח"כ יברך.

ויוצא מזה כמה פסקי הלכות נוספים כמבואר בבאה"ל סוף סי' רצ"ו ד"ה לא לגבי אשה בברכת הנר, ובמ"ב סי' רח"צ סק"ו לגבי מי שבירך כבר על הנר ורוצה להוציא אחרים ובמ"ב סי' תרצ"ג סק"ב וסי' רח"צ סק"ד ובשעה"צ שם סק"ג לגבי הנאה מנר קודם ברכת בורא מאורי האש [ודלא כהשע"ת שם והגרעק"א בסי' רח"צ שאסרו ליהנות מאור נר קודם ברכה, והיינו דלהלכה נקטינן דאין זו ברכת הנהנין ולכן אין איסור ליהנות מנר קודם

ויש שאמרו שאף על פי כן יש ליהנות מהנר גם אחר הברכה, ועיין בהערה<sup>מג</sup>.  
 ויש שכתבו לברך ואח"כ ליהנות מהנר, ודעתם שברכה זו היא ברכת הנהנין<sup>נד</sup>.  
 בזמן ברכת הנר מחזיק את הכוס ביד שמאל ורואה רק בציפורני יד ימין שכל ברכות  
 ההבדלה נתקנו על הכוס<sup>נה</sup>.  
 יש המהדרים לכבות את אור החשמל קודם הדלקת הנר<sup>נו</sup>.

### כשאינן לו נר ובשמים

יג. הנר והבשמים אינם מעכבים את ההבדלה ואין צריך לחזור אחריהם. ולכן, אם אין  
 לו נר ובשמים אין צריך לחזור אחריהם אלא יעשה הבדלה בלעדיהם, וכשיהיה לו  
 נר ובשמים יברך עליהם בנפרד<sup>נז</sup>. וראה בהערה.

### ברכת הבשמים והנר למי שמבדיל לאחרים

יד. מי שהבדיל וברך על הנר ורוצה להבדיל שוב להוציא ידי חובה זכרים אחרים,  
 יכול לברך על הנר<sup>נח</sup>. ויש שכתב שאינו יכול<sup>נח</sup>.

מה. סי' רח"צ, ג' וסי' רצ"ו סק"ל.

מו. שהרי נר שהודלק רק לכבוד אין מברכים  
 עליו [סי' רח"צ י"א, י"ב], וכיום שיש אור רב  
 גם בלי הנר הרי הנר הודלק רק לשם ברכה עליו  
 ולא להאיר, ולכן טוב לכבות החשמל כדי שהנר  
 יודלק כדי להאיר.

מז. סי' רצ"ז, א' וסק"ב וסי' רצ"ה, א' וסק"ג.  
 ועיין חזו"א סי' ל"ה סק"ז שאם יש לו נר ובשמים  
 חייב ליקח אותם ולברך עליהם, וע"ע ערוה"ש  
 סי' רצ"ז סעיף ב' וכה"ח סי' רצ"ח סק"ז  
 שהמדקדקים מחזירים אחרי בשמים ונר.

מח. שע"ת סי' רח"צ סעיף י"ד בשם הברכי יוסף  
 ודה"ח, ומ"ב שם סק"ו.

מט. חזו"א סי' ל"ה סק"ז. [אמנם, מה שהוכיח  
 מהרא"ש שדן כיצד מוציא ידי חובה בלי ישיבה  
 יחד, י"ל שגם ברכת המצוות צריך לישיב יחד  
 אלא שבדרך כלל לא שייך בזה ישיבה יחד, וכן

מג. כן נהג הקה"י זצ"ל וכן שמעתי מהגרח"ק  
 שליט"א. ולכאורה טעמו של הקה"י ע"פ השערי  
 תשובה סי' תרצ"ג והגרעק"א בסי' רח"צ שאסור  
 ליהנות מאור הנר קודם שבירך בורא מאורי האש  
 כיון שאסור לאדם ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה  
 [ברכות לה.]. ומשמע דסבר שברכת הנר היא  
 ברכת הנהנין, ואע"פ שאין נפסק כן החמיר  
 להביט בציפורנים גם אחר הברכה. ולפי"ז אפשר  
 שלדעתו יש להחמיר ג"כ שלא ליהנות מאור  
 האש [ולגבי אור חשמל - יבואר לקמן] קודם  
 הברכה, אע"פ שאין נפסק כן במ"ב.  
 ואמר לי הגרח"ק שלא משום טעם זה עשה כן,  
 אלא טעם אחר היה לו. ואמנם ודאי עיקר המצוה  
 ליהנות מהנר קודם הברכה.

מד. שו"ע הגר"ז וקצשו"ע, ולדעתם אפשר שיש  
 להחמיר שלא ליהנות מאור נר קודם ברכת במ"ה.  
 ועי' פמ"ג סי' רח"צ במ"ז סק"ב דלהשבלי לקט  
 יהנה אחרי הברכה אך למעשה פסק הפמ"ג [בסי'  
 רצ"ו במ"ז סק"ו] שיהנה מהנר קודם הברכה.

ולגבי ברכת הבשמים דינו כשאר ברכות הנהנין שאם עבר זמן והסיח דעתו יכול לברך שוב ובתנאי שיריח בעצמו מן הבשמים. ואם מברך לבניו הקטנים אינו צריך להריח בעצמו כיון שיש לו דין חינוך עליהם<sup>2</sup>.

### מנורת השמל לבורא מאורי האש

טו. אין לברך בורא מאורי האש על מנורת "פלורוסנט". ועל מנורת ליבון צהובה יש המתירים לברך, ויש שכתב שלא לברך עליו<sup>3</sup>.

### נסיעה באוטובוס במוצ"ש

טז. בדין הנאה במוצאי שבת מדבר שנעשה בחילול שבת ע"י נכרי או ע"י ישראל [כגון: לנסוע באוטובוס שיצא לדרכו בשבת, שמיעת תחזית מזג אויר שהוכנה בשבת, קניית פירות וירקות שנקטפו בשבת, קניית מוצרים שנעשו בשבת], עיין לעיל סימן כ"ו סעיף י"ז.

מותר לנסוע באוטובוס שהנוהג בו יהודי מומר ומחלל שבת [חילוני] אף שלא עשה עדיין הבדלה, כיון שאינו מתכוין להבדיל ולא שייך בו איסור מלאכה לפני הבדלה<sup>4</sup>. אמירת "שבוע טוב" מצד הנהג אינה כלום לענין הבדלה<sup>5</sup>.

### מנהגי מוצאי ש"ק

יז. המדקדקים מזמרים שירים מיד לאחר הבדלה ומזכירים אליהו הנביא ומדליקין נרות במקום חשוך<sup>6</sup>. ומיד לאחר הבדלה פורס מפה ועורך שולחנו לאכילת

גרודזינסקי זצ"ל שאפשר לברך עליו בורא מאורי האש כיון שיש בה חוט לזהט וכן דעת הגרשז"א זצ"ל והגרש"א זצ"ל. אך ההחזו"א [סי' נ' סק"ט] אין נורת ליבון צהובה נחשבת כאש [לחומרא, שיש צד שאינו נחשב הבערה], ולכן אין לברך עליה ברכת בורא מאורי האש.

נב. צי"א חי"ב סי' ל"ח, ושור"ת תשובות והנהגות חי"ב סי' קס"א. אמנם משמעות דברי הגרשז"א זצ"ל בשש"כ פנ"ח הע' ל"א שיש להיזהר בזה.

נג. צי"א שם וחי"א סי' ל"ד ושש"כ שם בשם הגרשז"א זצ"ל ושולחן שלמה סי' רצ"ט סעיף ט"ו.

נד. סי' רצ"ה, א' וסק"ז.

מוכח קצת בלשון תוס' בברכות מג. ד"ה הואיל שכתב יין והבדלה]. ועי' לעיל הע' ל"ט.

נ. סי' רצ"ז סקי"ג.

נא. נתבאר לעיל [סימן ל"ה סעיף ז'] שלהגריש"א זצ"ל אפשר לברך על הדלקת נרות גם על אור חשמל ולהגרשז"א זצ"ל רק על אור פנס. אמנם בהבדלה הדין שונה, כיון שבהדלקת נרות מברכין על האורה שבבית שהוא הגורם עונג שבת ושלו' בית ובהבדלה מברכים על האש. ולכן, פלורוסנט המאיר מפני חימום הגז שבו ואין בו שום אש ודאי א"א לברך עליו בורא מאורי האש לכו"ע. ועל מנורת ליבון צהובה המאירה מפני החשמל שבה ויש בה אש, דעת הגר"ח ע

סעודת מלוה מלכה, והמהדר יאכל בה מיני תבשילין, ואם לא אכל מיד יאכלנה כל הלילה ולכתחילה עדיף קודם חצות, וטוב להקדימה שתהיה סמוכה לציאת השבת, ונכון שלא יעסוק במלאכת קבע עד שיקיים סעודה זו<sup>נח</sup>.

### לבישת בגדי שבת במוצאי שבת

יח. טוב להסיר את בגדי השבת מיד לאחר הבדלה כדי להראות שהבגדים מיוחדים רק לשבת<sup>נו</sup>, ויש שאמרו להשאיר את בגדי השבת עד אחר סעודת מלוה מלכה<sup>נז</sup>, ובפרט אם אוכל סעודת מלוה מלכה מיד אחר צאת השבת<sup>נח</sup>.

ובשבת חזון ודאי ראוי להסיר את בגדי השבת מיד לאחר הבדלה, ויש שאמרו שאפשר להישאר עם בגדי השבת עד השינה כבכל מוצ"ש, אבל מי שכבר הוריד חליפה של שבת [או בגד אחר של שבת] יחזור ללבוש בגדי חול בלבד, ואם אינו יכול מותר לו לחזור וללבוש את חליפת השבת עד השינה<sup>נח</sup>.

היה פושט מיד לאחר הבדלה את בגדי השבת והיה אוכל סעודת מלוה מלכה בבגדי חול, אך כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א שהקה"י זצ"ל היה אוכל סעודת מלוה מלכה מאוחר, אבל האוכל סעודת מלוה מלכה מיד אחרי הבדלה אין ראוי לפשוט את בגדי השבת עד אחרי סעודת מלוה מלכה.

נט. הגר"ש אלישיב זצ"ל.

נה. סי' ש' סק"ב וסק"ח ושע"ת שם.

נו. כן משמע בחיי אדם כלל ח' סעיף ל"ה שכתב ולא יפשוט בגדי שבת עד אחרי הבדלה, ואמר הגר"ש ואזנר זצ"ל שכן היה נוהג החתם סופר. וכן משמע במ"ב סי' רס"ב סק"ח בשם האגודה. נז. כף החיים סי' ש' סק"ו.

נח. בארחות רבינו עמ' קז הביא שהקה"י זצ"ל

## סימן מא

## כללי המלאכות ואיסורי השבות

## הקדמה

הלומד הלכות שבת צריך לדעת בכל דבר האסור האם איסורו הוא מדאורייתא או מדרבנן, ואם הוא מדרבנן האם הוא גזירת חז"ל או שהוא דבר שעיקרו מן התורה ורק עושה באופן מסוים [בשינוי במלאכה, כלאחר יד, מלאכה שאין צריכה לגופה] ומשום כך איסורו רק מדרבנן, וכן יש לדעת דיני אינו מתכוין ופסיק רישא ומלאכה שאין צריכה לגופה וכל כיו"ב<sup>א</sup>, וכפי שיבואר בעז"ה שגם בימינו יש חשיבות גדולה לזה הן לענין אמירה לעכו"ם, הן לענין מעשה שבת, הן לענין חולה, וכן לענין צירופים כצורך מצוה, כבוד הבריות, מקום צער או הפסד מרובה, וכן לענין כפרה למי שנכשל רח"ל באיסורי שבת.

ובחלק זה יתבארו בס"ד כללי המלאכות בכמה חלקים: א. דיני הקטן בשבת ושאר כללי המלאכות ואיסורי השבות, ב. היתרים באיסורי דרבנן, ג. טירחא ועובדין דחול, ד. דין מעשה שבת - דבר הנעשה בשבת באיסור, וכפרה למחלל שבת רח"ל.

## דיני קטן בשבת

## הקדמה

דיני הקטן בשבת מחולקים לשני חלקים, האחד מצות חינוך כבשאר מצוות התורה, והשני מצוה מיוחדת (מדאורייתא) למנוע את בנינו ובנותינו ממלאכה בשבת וכלשון הפסוק "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך" (שהוא מדאורייתא<sup>ב</sup>).

א. עי' חגיגה דף י. שהררים התלויים בשערה  
 האמור בהל' שבת הם במשאצ"ג ומקלקל,  
 ומלאכת מחשבת הנצרכת במלאכות שבת.  
 ב. ונפק"מ, דאף למ"ד דס"ל דאין חינוך בבת  
 [ועי' מש"כ באריכות בשיעורים כלליים סימן  
 ב'], בשבת חייב למונעה מאיסור מפני הדין השני,

### קטן העושה מלאכה בשביל הגדול

**א.** קטן העושה מלאכה בשביל הגדול, בין אם הגדול הוא אביו ובין אם הגדול הוא אדם אחר, מחויב הגדול למונעו ולגעור בו שלא יעשה את המלאכה, ובודאי שאסור לבקש מקטן שיעשה עבורו מלאכה בשבת<sup>2</sup>. ולכן אסור להניח לקטן שיפתח עבורו את המקרר בשעה שאינו פועל [לפוסקים האוסרים לפותחו כשאינו פועל] כיון שהקטן פותח לצורך הגדול, וכן כל כיוצא בזה, והוא מדין חינוך, ובודאי שאסור לבקש ממנו שיפתח, וכן בשאר איסורי שבת.

### קטן העושה מלאכה בשביל עצמו

**ב.** קטן העושה מלאכה בשביל עצמו, מתחלק לשלשה דרגות גיל<sup>3</sup>:

**א.** תינוק שאינו מבין מהו "אסור" ומהו "מותר" ואף שאומרים לו 'אסור' אינו מבין מה אומרים לו. דינו: אין אביו חייב להפרישו מאיסורים ואף מאיסורי דאורייתא [אמנם ראוי וכדאי להפרישו ממאכלות אסורות שהם מטמטמים את הלב], אבל אסור ליתן לו ביד איסור או לומר לו שיעשה איסור ואפילו איסור דרבנן, וכן אסור ליתן לו ביד מכשולות מצויים, כגון ליתן לו מאכל איסור לשחק בו ויש חשש סביר שיאכל ממנו, או ליתן לו בשבת משחק שיש בו כפתורים המפעילים ניגון וכדו' שיש חשש סביר שילחץ על הכפתורים תוך כדי המשחק וידליק את הניגון<sup>4</sup>.

**ב.** תינוק שמבין מהו "אסור" אבל אינו בר חינוך, והיינו שאינו מבין מדוע אסור לעשות כן אבל מבין שאסור לעשות כן. דינו: אביו חייב להפרישו מכל האיסורים שבתורה בין דאורייתא בין דרבנן<sup>5</sup>, וכל אדם בעולם אינו חייב להפרישו אם רואהו שעושה איסורים, אפי' איסורי דאורייתא.

ואסור ליתן לקטן כזה כל איסור ואפילו איסור דרבנן וכן אסור להקריב לו חפצים של איסורי דרבנן כגון מוקצה שישחק בהם. וי"א שמותר ליתן לו לעשות איסורי דרבנן לצרכו של הקטן [ויבואר לקמן בסעיף ד'].

ד. כל זה ע"פ המבואר בסי' שמ"ג.  
ה. בשו"ע הגר"ז כ' שרק באכילה הדין כן, ואין זה משמעות כל הפוסקים בסי' שמ"ג.  
ו. ואם אביו אינו מפרישו, אזי באיסורים דאורייתא ביד מחויבים להפרישו אף בגיל כזה, ובאיסורים דרבנן אינם מחויבים להפרישו בגיל כזה.

וכן נפק"מ שהאיסור אתה ובנך אפשר שהוא מדאורייתא [בשעה"צ סי' של"ד סקנ"ד כתב שהוא דאורייתא ובבאה"ל סי' רס"ו, ו' כתב דהוי מדרבנן, וצ"ע] וחינוך הוי רק מדרבנן. וגם ביו"ט שייך דין זה, סי' רמ"ו סקי"ט ושעה"צ שם סקכ"ב.  
ג. סי' של"ד סקס"ו וסי' שמ"ג סק"א וסי' שס"ב סקמ"ד.



ג. קטן שהגיע לחינוך. דינו: אביו חייב להפרישו מכל האיסורים שבתורה בין דאורי' בין דרבנן וכל אדם בעולם חייב להפרישו אם רואהו שעושה איסורים דאורייתא, אבל מאיסור דרבנן אין כל אדם מצווה להפרישו.

### הקרבת תינוק למתג חשמל כדי שילחץ עליו

ג. אסור להקריב תינוק ליד מתג חשמל שילחץ עליו וידליק או יכבה את האור אף אם התינוק אינו בר הבנה כלל<sup>1</sup>.

### ספיה לקטן באיסורי דרבנן לצרכו

ד. נחלקו הפוסקים אם מותר לספות לקטן לצרכו איסורי דרבנן<sup>2</sup> [במקום שאינו מתענה מזה]. ובשני מקרים הקילו בזה לכו"ע: א. בשתיית קטן בקידוש שעושים בבית הכנסת. ב. אם הקטן מתענה מהעדר הדבר האסור<sup>3</sup>.

אפשר שהמ"ב סמך בזה על הרשב"א והר"ן שהביא בבאה"ל סי' שמ"ג. ונראה שאין להתיר מטעם זה לומר לקטן שידליק את האור במרפק לצרכו או שידליק עם ילד אחר נוסף לצרכו, מכיון שזה נחשב דרבנן חמור וכנ"ל בסי' כ"ז סעיף ב'.

ט. המג"א בסי' רס"ט סק"א הק' על הרשב"א והר"ן המתירים ספיה בידים לצרכי קטן באיסורי דרבנן, א"כ למה אסור להאכיל תינוק מאכלות אסורות הרי זה מאכלו ותירץ דלא התירו אלא בדבר שמותר מצד עצמו ורק הזמן גורם לו איסור כמו אכילה קודם קידוש או אם הקטן מתענה, ועי' מ"ב שם, אך הבאה"ל בסי' שמ"ג הביא תשובת הגרעק"א [סי' ט"ו] שהתיר לומר לקטן לקחת חומש וסידור לביהכנ"ס לצרכו [במקום שאין רה"ר מדאורייתא] אף שאין עינוי לקטן כשאין סידור וחומש וגם יש בהם איסור בעצם ולא רק הזמן גורם להם איסור [ודוחק לומר שרק הזמן דשבת גורם להם איסור] ומשמע שהתיר אף בכה"ג.

ועי' במג"א שם טעמים נוספים להתיר לקטן לשתות מייין הקידוש בבית הכנסת.

ז. בגמ' שבת צ: אסרו לתת לתינוק חגב חי שישחק בו שמא יאכלנו וכן פסק המג"א סי' שמ"ג סק"ג והמ"ב שם סק"ד, וכתבו שאף בתינוק שאינו בר הבנה כלל אסור. אך קשה מהגמ' ביבמות דף קיד. שנאבדו מפתחות ואמרינן התם שהתירו להביא קטנים שישחקו שם וימצאו את המפתחות ויביאום, ומוכח שאין בזה איסור. ויש שתירצו שאכילה חמור משאר איסורים. אך החילוק פשוט, שבנותן לתינוק חגב ביד או מקריבו ליד חגב א"כ נחשב ספיה בידים, אך אם מניחו באיזור שם והוא מעצמו הולך ומוצא את המפתחות א"כ אינו נחשב כספיה בידים אלא כמעשה שהתינוק עשה מעצמו. וא"כ אסור להקריב תינוק ליד מתג חשמל, אבל מותר להניח לו להסתובב בבית אף אם יתכן שיגיע מעצמו למתג וילחץ עליו.

וכן מורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל.

ח. באה"ל סי' שמ"ג ד"ה מדברי. ובסי' ש"מ סקי"ד התיר המ"ב ליתן לקטן עוגה שכתוב עליה אותיות, והביא מקורו מהמרדכי, ואף שהמרדכי כתב רק שאם הקטן אוכל אין צריך למחות בידו

מקרה ששכחו בו מגורה דלוקה, אסור לומר לקטן לפותחו בשביל שיוכל לאכול דבר שבפנים אפילו אם אינו יודע שיש שם מגורה, וכל שכן אם יודע<sup>1</sup>.

מקרה שהמנוע אינו פועל, אין לומר לקטן לפותחו בשביל לאכול דבר שבפנים, ועיין בהערה<sup>א</sup>.

### ספיה באיסורי דרבנן שלא לענותו

ה. קטן הרעב לפני קידוש של שחרית, מותר אפי' לאביו ליתן לו בידים לאכול לפני קידוש כדי שלא לענותו<sup>2</sup>. בקידוש של לילה ראוי לא להגיע למצב כזה אלא להאכילו לפני שקה"ח של יום שיש<sup>3</sup>, אבל אם בכל זאת רעב מאוד ואביו חוזר מאוחר מבית הכנסת ואי אפשר לחכות, יש להקל בדוחק<sup>ד</sup>.

יש לדון אם מותר להקריב ילד קטן לפני גיל חינוך ליד משחק מוקצה נוח<sup>ו</sup> לא באיסורי דאורייתא! אם הוא בוכה וסובל מאוד ורוצה את המשחק וכנ"ל<sup>ז</sup>, אמנם ודאי שעדיף להרגיעו ע"י משחקים המותרים למשחק בשבת.

יותר משחרית כי אפשר לאכול מעט קודם שבת ולא יהיה רעב עד קידוש, וגם בשחרית אפשר לצרף ג"כ שיטת הרב"ד שאין איסור אכילה לפני קידוש של שחרית.  
יד. הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

טו. במקום שיש עינוי לקטן אפשר יותר להקל, עי' מ"ב סי' רס"ט סק"א לגבי אכילת קטנים לפני קידוש בשחרית. ואף שבמג"א שם חילק וכתב שרק בדברים שעיקרן מותר אלא שיש בו איסור זמן [כמו אכילה לפני קידוש] מותר ליתנו לקטנים אבל דבר שאסור בעצם אסור ליתנו לקטנים ולכן אסור להאכיל נבלה לקטן, מ"מ נראה להקל מטעם שכ' המג"א שאם יש עינוי אפשר יותר להקל, ובדרור יקרא עמ' שסה מבואר בשם הגריש"א זצ"ל שהיתר זה שייך בכל ספיית איסורי דרבנן, ואף שבמג"א ובמחה"ש שם נראה שזה בצירוף ההיתרים דקידוש, ויל"ע עוד בזה.

י. כיון שהוא איסור דאורייתא וזה אסור בודאי לכו"ע. וגם אם אינו יודע שיש שם מגורה אין לדון את ההדלקה כמתעסק אלא כשוגג, מפני שהמגורה מתוכננת מתחילה כך שנדלקת בפתיחת המקרה, ועוד שזה דבר מצוי ויש לחשוש לכך, הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יא. לדעת האוסרים פתיחת המקרה כשאין המנוע עובד, אם סוברים שיש בונה מדאורייתא ביצירת זרם חשמל [כדעת החזו"א] אם כן אין להתיר, ואם סוברים שהאיסור רק מדרבנן אם כן תלוי בשיטות הפוסקים אם מותר לספות לקטן איסור דרבנן לצרכו, ודעת הגריש"א זצ"ל שלכתחילה יש להימנע מלהשתמש בהיתר זה.

יב. סי' רס"ט סק"א.

יג. אף שאחד מהטעמים להקל שם בקידוש לילה בבית הכנסת הוא משום רעב התינוק, מ"מ שם יש צירופים נוספים להקל, ומשמע שבליילה חמור

## הקפדת פרטי המצוה לקטן

ו. מצות חינוך הוא לתת לקטן לעשות המצוות ככל פרטיהן ודקדוקיהן<sup>12</sup>, וראה בהערה. - בדין מעשה שבת של קטן, עיין לקמן סעיף ג'.

## כללי המלאכות

### מלאכה שאינו צריך לגופה

ז. העושה מלאכה ממלאכות שבת, וכוונתו בעת עשיית המלאכה לתוצאה אחרת ואינו צריך את גוף תוצאת המלאכה האסורה, אלא עושה את פעולת המלאכה בעבור מטרה אחרת<sup>13</sup>, נקרא מלאכה שאינו צריך לגופה. ו"א שאיסורו מדאורי' וי"א שאיסורו רק מדרבנן, ולהלכה נפסק שאיסורו מדרבנן<sup>14</sup>.

סק"ד. והמ"ב בכמה מקומות הביא שיטת הרמב"ם [עי' סי' רע"ח סוף סק"ג וסי' שט"ז סק"ז וסקל"ד וסקמ"ו, ובסי' שי"א סק"י ובסי' ער"ה סק"ד אף צירף דעתו לחומרא במקרים מסוימים]. והנה, בסי' רס"ה, א' כתב המחבר אין נותנין כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר כדי שיהא נוטף בתוכו גזירה שמא יסתפק ממנו ויתחייב משום מכבה. והמג"א כ' דהיינו לרמב"ם דמשאצל"ג חייב, וא"כ צ"ע אמאי סתם המחבר כדעה זו שהרי לא פסק כן, ובמחה"ש שם כ' שאינו נ"מ לדינא דבין כך ובין כך אסור, ועי' מ"ב שם. ובסי' ש"מ, א' כתב המחבר הנוטל ב' שערות חייב, וכן בסי' שכ"ח, ל"א נקט לישנא דחייב לגבי תלישת ציפורנים ועור שנתלשו בחלקם, ולכו"ע אינו משתמש בכל אלו והוי משאצל"ג, ובבי' הגר"א [בסי' ש"מ] כתב שהמחבר סתם בזה כהרמב"ם, אך הבאה"ל [שם] כתב דאפשר דפסק כהריב"ש [הו"ד במג"א סו"ס ש"ג ובהקדמתו לסי' ש"מ] שגם תלישת שיער לניקוי הגוף היה במשכן בעורות תחשים [וכלשון רש"י בשבת עג. לגבי מלאכת ממשק] וא"כ חשיב כודאי מלאכה הצל"ג שהרי כך עשו במשכן. ובמג"א [שם] כ' דמיירי שצריך לשערן וא"כ הוי מהצל"ג.

טז. ריטב"א בסוכה ב:, וכ"ה בבאה"ל סי' תרנ"ז ד"ה כדי. אמנם בסי' תרנ"ח סקכ"ח כתב שיש מהאחרונים דס"ל שיוצאים ידי חובת חינוך בלולב כשר מצד עצמו אפילו הלולב שאול ולא קנוי שפסול למצוה. ואולי יש לחלק בין ד' מינים הפסולים מצד עצמם שאז עלול הקטן להיכשל אם יקח ד' מינים פסולים מפני שגם אם אחרי שיכנס למצוות ימשיך לקחתם כהרגלו לבין ד' מינים שאולים שאינו יודע מזה ואין חשש שיעשה כן בגדלותו, ויל"ע.

יז. בהגדרת משאצל"ג נחלקו רש"י ותוס' בשבת צד. והרמב"ן בדף קו., ולמעשה במ"ב נקט כהגדרה זו בכמה מקומות [סי' רע"ח סק"ג, סי' שט"ז סקכ"ז ובאה"ל סי' שי"ט ד"ה לאכול] וכן נפסק בסי' שט"ז סקל"ג [שהרי לרש"י ודאי הצידה למשחק באה ברצוננו], וכעיי"ז בחיי אדם כלל ט' סעיף ז'.

יח. נחלקו בזה ר' יהודה ור' שמעון [עי' שבת כב. וש"נ, ועי' רש"י שם לא: ד"ה לעולם שבי' דעת ר' יהודה]. והרמב"ם פסק שחייב ואיסורו מדאורייתא [שבת פ"א ה"ז], אך הראב"ד שם כתב שר"ח פסק שחיובו רק מדרבנן, וכן נפסק להלכה שאיסורו רק מדרבנן - עי' סי' של"ד סעיף כ"ז וסי' שט"ז סעיף ח' ועי' סי' ער"ה

לדוגמא, החולב בעל חי ואין מטרתו להשתמש בחלב אלא להקל על הבע"ח מפני צערו שהחלב מצער אותו<sup>1</sup>, וכן המוציא את המת מרה"י לרה"ר ואין מטרתו להשתמש במת אלא כדי לאפשר כניסת כהנים לבית או כדי שהמת לא יסריח בבית<sup>2</sup>.

### משאצל"ג כשכוונתו לתוצאה האסורה

ח. העושה מלאכה ממלאכות שבת וכוונתו גם לתוצאה האסורה, אך אין כוונתו להשתמש בתוצאת האיסור אלא שע"י התוצאה האסורה ירויח דבר אחר, אסור מדאורי' ואינו נכלל במלאכה שאין צריכה לגופה<sup>3</sup>. לדוגמא, המבעיר עצים כדי להשתמש באפרם<sup>4</sup>, החופר בור כדי להגיע לבאר נפט ולקחת את הנפט, הפותח ספר שכתובים בחודיו אותיות כדי לקרוא בספר [לעיקר הדין בזה עיין לעיל בסי' י"ד סעיף ד'<sup>5</sup>], וכאן הנידון רק מצד משאצל"ג שבזה].

### כיבוי נר

ט. המכבה את הנר נחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא אם כן מכבה לצורך שימוש בפחמים שאז איסורו מדאורייתא. אך כיבוי שלא לצורך פחמים חמור

יט. עי' סי' ש"ל, ח' וסקל"ב.

כ. שבת דף צג: ודף צד:.

כא. משאצל"ג היינו רק כשאינו נצרך כלל לחפירת הבור, אבל כשנצרך לחפירה עצמה אלא למטרה אחרת [כגון להגיע לבאר נפט או כדי למנוע מבעלי חיים להיכנס לשדה] הרי נחשב מלאכה הצל"ג, כ"כ תוס' שבת קו. ד"ה החובל לגבי מבעיר וצריך לאפרו, וכן משמע בתוס' בכתובות ה: ד"ה לדם [שלר"י נחשב מלאכה הצל"ג כיון שרוצה לראות את הדם], וכ"כ רמ"א בתשובה סי' קי"ט שאין דין משאצל"ג לפתיחת ספר שכתובים אותיות בחודי דפיו כיון שרוצה את גוף הפתיחה אלא למטרה אחרת וזה חשיב מהצל"ג [אף שלענין דינא מתיר שם מטעם אחר]. [ועי' שעה"צ סי' ש"ג סקע"ד, אלא שהוא מירי שם לענין פס"ר דניחא ליה]. [ולפי"ז א"ש קו' הריטב"א ורעק"א בשבת קיז. אמאי בלא קבעי לעור הוי פס"ר, הא הוי משאצל"ג, וי"ל דהתם רוצה את ההפשטה אלא למטרה אחרת והא לא

חשיב משאצל"ג כי אם כשאינו רוצה את המלאכה כלל, וכמשנ"ת].

וכן משמע בשעה"צ סי' שכ"ח סקפ"א שקילוח חלב לפי התינוק כדי שילמד לינוק הוי מלאכה הצל"ג כיון שרוצה את החלב אלא לתוצאה אחרת מהרגיל אבל אם מתזו מהחלב כנגד רוח רעה הוי משאצל"ג כמש"כ המ"ב שם סקקי"ג, והיינו מפני שאינו צריך לתוצאה להשתמש בחלב כלל ואינו צריך לתוצאה האסורה כי אם למלאכה האסורה.

כב. משמעות הפסק בזה כתוס' שם שהצריכו מהצל"ג אף בחובל ומבעיר, ודלא כרש"י שם. ומהאי טעמא פסק הרמב"ם כן בפ"יב ה"א ובפ"ח ה"ז והמ"ב הביאו בסי' שט"ז סק"ל [ועי' שעה"צ שם סקמ"ה] [ואם הרמב"ם פסק כן כרש"י ומחמת שפסק כר' יהודה שמשאצל"ג חייב, א"כ המ"ב לא היה מביאו דאנן קיימא לן כר"ש שמשאצל"ג פטור].

כג. עי' סי' ש"מ סקי"ז.

יותר משאר מלאכה שא"צ לגופה<sup>כד</sup>.

### משאצל"ג כשניחא ליה בתוצאה האסורה

י. העושה מלאכה שאינו צריך לגופה ואין מטרתו עבור התוצאה האסורה [וכהגדרתה בסעיף ז'], אך למעשה ניחא ליה בתוצאה אסורה [לאחר שזו נעשתה], אינו נחשב מלאכה שא"צ לגופה, אף אם מלכתחילה מטרתו היתה עבור הפעולה המותרת בלבד<sup>כה</sup>.

### אינו מתכוין ופסיק רישא

יא. העושה פעולה שכוללת שני מעשים, אחד מהם מותר לעשותו בשבת והשני אסור, וכוונתו למעשה המותר בלבד, אם ספק האם ייעשה המעשה האסור מותר לעשות את הפעולה<sup>כז</sup>, ואם ברור שייעשה המעשה האסור אסור מדאורייתא לעשות את הפעולה<sup>כח</sup> [וזוהו "פסיק רישא"<sup>כח</sup>].

כלל, אך אם החיסרון בהשתייכות למעשה האסור, א"כ כשבודאי ייעשה המעשה האסור הוא כן משוייך לפעולתו שהרי זה מביא את זה בהכרח. ובי' שזהו שורש המח' בפס"ר דלנח"ל. עוד בגדר היתר אינו מתכוין, עי' רש"י יבמות ד: ד"ה ואפילו. ועי' עוד בקוב"ש ח"ב סי' כ"ג סק"ו וסקי"א ובכתובות ו. אות יח ובשער"י ש"ג פכ"ה ובחי' ר"ח הלוי שבת פ"י הי"ז ד"ה והנה, והרחבנו בזה ב"מתיבתא" שבת כרך ד' מערכה מא, ועע"ש בשם הראשונים בטעם הדין שבפס"ר אין היתר של אינו מתכוין.

כז. וצריך ביאור מדוע בכל פס"ר לא נפטר מצד מלאכה שא"צ לגופה. ועי' בדרור יקרא [עמ' קמו] שהק' כן הרי"ט ווייל. ובשלמא לתוס' בשבת עה. ד"ה טפי י"ל דאה"נ וכל פס"ר היינו דוקא כשרוצה את המעשה האסור אבל אם אינו רוצה את המעשה האסור א"כ הוי משאצל"ג, ולכך כל פס"ר דלנח"ל פטור כיון דהוי משאצל"ג כמבואר בתוס' שם, אך לרש"י שם [ד"ה טפי] שאף כשלא איכפת ליה ג"כ חשיב ניחא ליה ורק אם מפריע לו ומתנגד לכך אז חשיב לא ניחא ליה א"כ צ"ע אמאי כל פס"ר שלא איכפת ליה לא יפטר מצד משאצל"ג.

כד. ר"ן בשבת דף סא. [בדפי הרי"ף] ד"ה ובמקום ומג"א פי' שי"ז סק"ז ושעה"צ סי' של"ד סקנ"ז. והטעם, שאין הכל בקיאים בזה אם הוא מלאכה הצריכה לגופה או לא. וע"ע במש"כ בסי' כ"ז הע' ז' אם כוונת הרי"ן לכל משאצל"ג או דוקא לכיבור, עיי"ש.

כה. רעק"א [בגליון הש"ס] בשבת עג:, וכן כתב בבאה"ל סי' ש"ב סעיף י' ד"ה דלא [ועיי"ש שכתב בשם הפמ"ג לא כן].

כו. סי' של"ז, א' וסי' ש"ג, כ"ז וסקפ"ח [כרבי שמעון ודלא כר' יהודה שלר' יהודה אסור מדרבנן, עי' תוס' שבת מא: ד"ה מיחם וסוכה לג: ד"ה מודה ורש"י שבת קכא: ד"ה לפי, ועי' תוס' צה. ד"ה המכבד. והרשב"א בדף קלג. לגבי מילה כ' שלר' יהודה אסור מדאורייתא, אך אפשר ששבת שאני ממילה]. ובקוב"ש כתובות דף ו. אות יח חקר אם החיסרון בכוונה למעשה האסור או בהשתייכות הפעולה שלו למעשה האסור, ובפס"ר ברור שהתכוון גם למעשה האסור [כיון שברור לו שתייעשה א"כ התכוון לזה] וגם המעשה משוייך לפעולתו. ונ"מ בפס"ר דלא ניחא ליה בתוצאה האסורה שאם החיסרון בכוונתו א"כ גם בכה"ג לא התכוון למעשה האסור שהרי אינו רוצה אותו

ואם כוונתו גם למעשה האסור - אסור לעשות את הפעולה בכל אופן.

לדוגמא, מותר לגרור מיטה על גבי עפר אם לא ברור שייעשה חריץ באדמה<sup>כ"ב</sup> משום שכוונתו לגרירת המיטה בלבד ולא לחפירת החריץ, אבל אם ברור שייעשה חריץ בעפר אסור<sup>ל</sup>.

וכן מותר לסרק שערותיו בידו או במברשת שאינה משירה שיער [ועדיף לייחד לכך "מברשת שבת" מיוחדת<sup>ל"א</sup>] כיון שאין כוונתו להשיר השיער אלא לסרקו בלבד וגם לא ברור שיתלשו שערות, אבל אם ודאי יתלשו שערות אסור. וראה בהערה<sup>ל"ב</sup>.

### הגדרת "פסיק רישא"

**יב.** הפורס מחצלת על גבי כורת והדבורים ניצודים בה, אם יש במחצלת חור קטן והדבורים יכולים לצאת ממנו, מותר לפורסה אף אם אין החור נראה לדבורים בכירור, שכבר אינו "פסיק רישא" ואין ודאות שהדבורים ייצודו שם<sup>ל"ב</sup>.

המסתרק וכל סירוק וסירוק לא בהכרח תולש שערות אך ודאי שבפעולת הסירוק בכללות יתלשו שערות, נחשב "פסיק רישא" וחייב<sup>ל"ד</sup>.

ולא דמי לשאר פס"ר דלנח"ל דהתם הדבר האסור נוצר ממילא ואין לו צורך בו. [וע"ע מ"ב סי' שכ"ח סקנ"א].

לג. סי' שט"ז סקי"ח, ועי' באה"ל סי' רע"ז ד"ה שמא. וז"ל הריטב"א בכתובות דף ה': 'דכל שאפשר שלא יעשה איסור אפי' בצד חוק לא חשיב פסיק רישיה ולא ימות, ולשון פסיק רישיה ולא ימות מוכיח כן'. ובשבט הלוי ח"ג סי' מ"א הוכיח דין זה מכמה ראיות, עי"ש.

לד. סי' שכ"ח סקנ"א ובאה"ל שם סוד"ה לשום [ומש"כ 'וצע' אינו ספק בעצם הדין אלא שאף בכה"ג לא כ"כ פס"ר שיתלשו, ובלאו הכי במ"ב פסק כן בכירור]. [ועי' שו"ת ריב"ש סי' שצ"ד]. וגם מש"כ במ"ב סו"ס ש"ג ובסי' של"ו סקכ"ב לגבי סירוק שיער וריצה בעשבים מסתבר שאינו פס"ר שכל סירוק וכל פסיעה גורמים לאיסור אלא שבמהלך הסירוק פס"ר שיתלשו שערות ובמהלך הריצה פס"ר שיתלשו עשבים.

ובכס"מ פ"א ה"ז [הו"ד במג"א סי' רע"ח סק"א ועי' היטב במחה"ש שם] בי' דבר זה, וביתר ביאור בערוה"ש סי' רמ"ב סעיף ל"ד, שאינו מכויץ הוא מחוסר כוונה אך משאצל"ג יש כוונה להיפך. וכשיש כוונה הפוכה קל יותר, ולכך אינו מתכוין חייב בפס"ר אך משאצל"ג פטור בפס"ר.

כח. כלומר, כשחותך את ראש הפרה ומתכוין לשחק בראש אך פסיק רישיה שימות.

כט. ואיסורו, בבית משום בונה ובחויץ משום חורש [מ"ב בהקדמתו לסי' של"ז].

ל. סי' של"ד, א' ומ"ב שם.

לא. סי' ש"ג סקפ"ז [ועי' שעה"צ שם סקע"ח] וסי' שכ"ז סק"י.

לב. ובשעה"צ סי' ש"ג סקע"ד בי' דלריב"ש חשיבא פס"ר דניחא ליה כיון שרוצה בהפרדת השיער ולשם כך צריך לתלוש שערות א"כ ניחא ליה שיתלשו השערות כיון שע"י כך נפרד השיער,

## פסיק רישא דלא ניהא ליה

יג. אינו מתכוין האמור לעיל [סעיף י"א] שאם בודאי ייעשה המעשה האסור אסור לעשות את הפעולה כלל, הוא אף אם אינו מעוניין במעשה האסור<sup>ל</sup>, ואף אם המעשה האסור מזיק לו ורצונו שלא יעשה כלל, בכל אלו אם בודאי ייעשה המעשה האסור אסור [מדרבנן] לעשות את הפעולה<sup>ל</sup>, וזהו "פסיק רישא דלא ניהא ליה".

## פסיק רישא באיסורי דרבנן

יד. איסור פסיק רישא - שהתוצאה האסורה ודאי תיעשה - הוא אף באיסורים שהם רק מדרבנן<sup>ל</sup> [וראה בהערה!].

מרבבה בסי' ש"מ - הובא בשו"ע "הבהיר".  
ואף שהמחבר בריש סי' שי"ד כ' להחיר פס"ד בדרבנן, מ"מ בסי' ש"כ סעיף כ' כתב לאסור פס"ד בדרבנן, עי' מ"ב שם, וגם בריש סי' של"ז פי' המ"ב שגירית מיטה היא פס"ד בדרבנן ועל זה כתב השו"ע שאסור אם פס"ד שיעשה חריץ, ואפשר שבסי' שי"ד קל יותר כי שם נעשה האיסור ממילא וכעין דברי הגריש"א זצ"ל לגבי פס"ד בתרי דרבנן שתי' כך את סתירת הגמ' [הובא לקמן הערה מ"א]. וגם בסי' שכ"ו, ה' לגבי קירוב ידיו לחום משמע כן כי זה פס"ד בדרבנן שהרי אינו צריך לבישול המים והב"ח בסי' ש"כ אות ד הוכיח מזה לדין פס"ד בדרבנן וגם הפמ"ג שם במ"ז סק"י עמד בזה. ובהכרח לומר כן שהרי מקור המחבר בריש סי' שי"ד הוא המרדכי והוא עצמו אוסר [באות שית] לסגור תיבה שיש בה זבובים כי פס"ד שיצודו שם אף שאין במינו ניצוד והאיסור רק מדרבנן, אלא י"ל כמשנת שבסי' שי"ד קל יותר כי שם הנקב נעשה ממילא וכלאחר יד. [אך במחבר עצמו נשמר מזה וכתב בסי' שט"ז סעיף ב' דבורים, והוא לשיטתו שדבורים כן נחשבים במינו ניצוד, עי' מ"ב שם סק"יג, ורק הרמ"א סעיף ג' הביא את המרדכי לענין זבובים, ומ"מ גם המחבר עצמו ס"ל לחלק בפס"ד מדרבנן כנ"ל].

לה. רש"י ותוס' בשבת עה. נחלקו בהגדרת לא ניהא ליה ובבאה"ל סי' ש"כ סעיף י"ח ד"ה דלא פסק כתוס' דאף כשלא איכפת ליה הוי לא ניהא ליה. וכ"ה במ"ב סי' שכ"א סקנ"ז ושעה"צ שם סקס"ט ובסי' רנ"ט שעה"צ סקט"ז.

לו. הר"ן סוף פ' שמונה שרצים [שבת דף מא. בדפי הרי"ף] ותוס' בכתובות דף ו. ד"ה האי הביא מח' הערוך ור"ת בדין פס"ד דלנח"ל, ובמחבר הביאו בסי' ש"כ סי"ח, אך בסעיף כ' סתם המחבר כדעת האוסרים, עי' מ"ב שם סקנ"ז. וכן בסי' רע"ז, ג' פסק הב"י והשו"ע לאסור פס"ד דלנח"ל. וכ"כ השעה"צ בסי' רנ"ט סקט"ז. ועי' בסי' שכ"א סקנ"ז. אמנם חיובא ודאי ליכא בהא [מג"א סי' ש"כ סקכ"א ומ"ב שם סקנ"ג], או מצד דהוי משאצל"ג [לתוס' בדף קג. ד"ה בארעא ובדף עה. ד"ה טפין] או מצד מקלקל [לרש"י שם, וכ"כ המ"ב בסי' ש"כ סקנ"ז], ובמנחת שלמה סי' י' אות ד ד"ה אבל ביאר בדברי המחזה"ש [בסי' של"ז סוף סקי"ב] דחיובא ליכא מצד מתעסק.

לז. מג"א סי' שי"ד סק"ה, ומ"ב שם סקי"א [שביאר שזו מח' המחבר והרמ"א שם] ובסי' שט"ז סקי"ח ובסי' ש"מ סקי"ז ובסי' ש"כ סקנ"ז, ועי' שעה"צ סי' שט"ז סקכ"א וסי' של"ז סקל"ט [ועי' דגול

ואף פסיק רישא דלא ניהא ליה אסור אף באיסורים שהם רק דרבנן<sup>ל</sup>, אמנם אז האיסור קל יותר ובמקום כבוד הבריות מצינו שהקילו בזה<sup>ל</sup>.

בתרי דרבנן - כלומר שהאיסור רק מדרבנן משום שתי סיבות שכל אחת מהם גורמת שהאיסור יהיה רק מדרבנן - אז מותר פסיק רישא [דלא ניהא ליה]<sup>ב</sup>, ויש המפקפקים בהיתר זה<sup>א</sup>.

### אמירה לנכרי בפס"ר

פו. מותר לומר לנכרי לעשות פעולה מותרת שתגרום בודאי גם כן למעשה אסור כשאינו מכוון למעשה האסור, ואף שהוא פס"ר, מותרת אמירה לעכו"ם במקום שהוא פס"ר<sup>ב</sup>.

לדוגמא, מותר לומר לנכרי לסרק לו את השיער אף שע"י זה ודאי יתלשו שערות, כשאין הנכרי מכוון לזה<sup>ב</sup>.

י"ל שרוצה את החפירה, וע"י לשון המג"א סי' של"ז סק"א שלא הזכיר מקלקל]. וע"י גם באה"ל סי' ש"א, י"ז ד"ה שאינו בשם הפמ"ג שם במ"ז סקי"ב וזה שורש הספק כמש"כ הפמ"ג - וציין למג"א סי' שי"ד סק"ה שכתב במפורש על עקירת עמודים התחובים בארץ. ולכאורה מוכח כן מאיסור פתיחת דלת מול נר דולק כשהרוח תכבה הנר [סי' רע"ז, א'] ואע"פ שהוא כלאחר יד וגם משאצ"ג שאינו לפחמים מ"מ אסור בפס"ר [ושם האיסור נעשה ממילא].

מב. מג"א סי' שי"ד סוסק"ה וסי' רע"ז סק"ז וסי' רנ"ג סקי"ח וסקמ"א וסי' של"ז סק"י. באופן כללי לא נתבארו כאן דיני אמירה לעכו"ם ודיני הנאה ממעשה עכו"ם מלבד פרטים הנוגעים לכללי המלאכות. ונתבארו כל אלו במקומם בסי' כ"ו.

מג. ובדבר אמירה לעכו"ם לפתוח את דלת המקרר כשפס"ר שתידלק המנורה בפתחת הדלת, דעת הגרשז"א וצ"ל והגר"ש"א וצ"ל שאסור כיון שהמנורה מובנית בעשיית המקרר ועשוי המקרר מתחילתו בצורה זו, ולכן אין המעשה נחשב אינו מתכוין ופס"ר אלא מלאכה גמורה. וע"ע לעיל סי' כ"ז סעיף י"ב.

לח. שעה"צ בסי' רנ"ט סק"טז וסקכ"א.

לט. סי' שכ"א סקנ"ז, ובחזו"א סי' נ"ח סק"ח ביאר שההיתר משום כבוד הבריות.

מ. בפמ"ג סי' שט"ז בא"א סק"ז כ' להתיר פס"ר בתרי דרבנן ובמ"ב סי' ש"מ סקי"ז פסק כן להלכה, אך בשעה"צ שם צירף לזה היתר דעונג שבת, ובסי' שט"ז בשעה"צ סקי"ח כתב דפס"ר בתרי דרבנן מותר, אך בסי' של"ז בשעה"צ סק"ב כ' שההיתר רק בפס"ר דלא ניהא ליה.

מא. בחזו"א סי' ס"א פקפק בהיתר זה וכתב שלא מצינו לו מקור בגמ', וע"י חזו"א סי' נ"ב סק"ט"ו שסתם להקל בפס"ר דלא ניהא ליה בתרי דרבנן. ובדרור יקרא [ע"י רע"א] הביא דעת הגרי"ש אלישיב וצ"ל שהיתר זה הוא רק כאשר האיסור נעשה ממילא כמו בעוקר עמודים והגומא נעשית מאליה [ע"י במ"ב סי' שי"ד סקי"א שיש שם תרי דרבנן], אבל כשעושה האיסור בידיים אין להקל אף בכה"ג, והוכיח מגרירת מיטה וספסל דהתם מיירי בחופר כלאחר יד וגם מקלקל ומשאצ"ג (ע"י ברש"י שבת מו: ובשעה"צ סי' של"ז סק"א) ואעפ"כ אם פס"ר אסור [ולהערוך



## ספק פס"ר דלשעבר [ספק על המצב הקיים]

טז. העושה מעשה מותר, ואינו יודע את המציאות האם המצב הוא שבמעשהו יגרם איסור מלאכה או שהמצב הוא שמעשהו לא יגרם למלאכה, מותר לעשות את הפעולה, ועיין בהערה ז.

לדוגמא, הרואה זכובים במגירה ורוצה לסגור המגירה, יכול להפריח הזכובים ולסגור את המגירה אע"פ שיתכן שנשארו שם זכובים שלא ראה בעיניו, ואינו צריך לחפש במגירה אם נשארו זכובים. וזהו "ספק פסיק רישיה דלשעבר", כלומר ספק אם המצב הוא שיש פס"ר שיעשה איסור או לא.

## מתעסק

יז. יש שני דרגות בדין מתעסק:

א. נתכוין לחתוך ירק תלוש שבארץ וחתך ירק אחר מחובר או נתכוין להגביה ירק תלוש שבארץ ועקר ירק אחר מחובר<sup>1</sup>, הרי הוא מתעסק ואין לו חיוב חטאת<sup>2</sup>,

רק באופן שנראה בעיניו במבט שטחי שאין זכובים. ב. באופן שהתוצאה ניכרת מיד אין להתיר כיון שהוא זילתא גדולה בשבת שעושה פעולה ומיד ניכרת התוצאה האסורה. ג. באופן שהדבר מיועד לאיסור ומתוכנן כך אין להתיר כן, וכעין מה שנתבאר לעיל שאין להתיר מטעם זה אמירה לנכרי בפס"ר [ועיין לעיל הערה מ"ג כעין זה]. ולפי"ז אין להתיר פתיחת דלת מקרר אף שהוא ספק אם ידלק המנוע מיד או לא משום שהתרמוסטט מיועד לכך וגם ניכרת התוצאה מיד וגם אינו יודע כלל מה המצב של המנוע, וראה בדרור יקרא עמ' תקז.

מז. נחלקו בזה רש"י ותוס' בשבת עב:, וכתבתי כך לפי שהרבה אחרונים פ"י כן בדעת הרמב"ם [בשגגות פ"ב ה"ז] - כ"כ הראש יוסף והצל"ח בשבת עב: והערול"נ בכריתות דף יט: ד"ה להגביה ובדברות משה ח"ה סי' ס' ענף ה' [ועי' ס' המפתח ברמב"ם שם]. ועי' עוד קוב"ש ח"ב סי' כ"ג בגדר פטור מתעסק.

מח. שבת עב: ורמב"ם פ"א ה"ח ובהל' שגגות פ"ב ה"ז ובפ"ז הי"א. ועי' סי' ש"א סקי"ט.

מד. ט"ז סי' שט"ז סק"ג וסק"ד ובאה"ל שם ד"ה ולכן. והנה, דברי הט"ז הם גם באיסורי דאורייתא, שהרי ראיית הבאה"ל לט"ז היא ממצרף כלי ושם הצירוף הוא איסור מדאורי', וגם הגרעק"א ביו"ד סי' פ"ז סעיף ו' כתב שלט"ז מותר אף בבשר וחלב שהוא דאורי', וגם הבאה"ל דן בסוגר דלת כשמסופק אם יש צבי בחדר מכח דברי הט"ז אף שצידת צבי הוא מדאורי', אמנם המ"ב בסקט"ז הזכיר מה שאיסור צידת זכובים רק דרבנן כצירוף להקל כשיטת הט"ז.

מה. שהם מין שאין במינו ניצוד ואיסור צידתם רק מדרבנן [סי' שט"ז, ג].

מו. עי' רעק"א יו"ד סי' פ"ז סעיף ו', ואפשר דשבת קיל יותר. וע"ע מנחת שלמה סי' י' אות ט. ובבאה"ל סי' שכ"ו סעיף ט' בבאה"ל ד"ה בדברים כתב שאסור לרחוץ השיער בדבר שאינו יודע אם הוא משיר השיער, ואי הוי דאורי' [כהריב"ש בסוף סי' ש"ג ובתחילת סי' ש"מ, עי' מג"א ובאה"ל שם] א"כ אפשר שמשום כך אסר, ואי הוי דרבנן צ"ל בא' מג' אופנים: א. בספק שאינו יודע כלל אף הט"ז אסר, והתיר

אלא שהמעשה הוא מעשה איסור, ויש אומרים שאין לו איסור כלל<sup>מט</sup>.

ב. היה לו חפץ בכיס ולא ידע והוציאו מרשות לרשות, הרי הוא מתעסק ואין לו חיוב חטאת וגם אין לו איסור מדאורייתא כיון שלא ידע מהחפץ כלל ואינו בכלל מלאכת מחשבת. ויש אומרים שאין לו איסור כלל. וכן הנשען על קיר והדליק בטעות מתג חשמל בכלל זה<sup>נ</sup>.

זרק כדור על קיר ופגע בטעות במתג חשמל והדליקו, אם לא היה ברור שהכדור יפגע במתג אין איסור בזריקה וגם אם בכל זאת פגע במתג לא עבר איסור, שדינו כאינו מתכוין שאינו פס"ר [המבואר לעיל בסעיף י"א].

### מקלקל

יח. כשאין תיקון בגוף החפץ כלל במעשהו, ורק קלקול יש בכך [או עכ"פ רק תיקון צדדי], אז האיסור רק מדרבנן, ואף לרמב"ם שמלאכה שאי"צ לגופה אסור מדאורי', פטור במקלקל<sup>נא</sup>. אם יש תיקון בגוף החפץ [אף שאינו התיקון של המלאכה עצמה] איסורו מדאורייתא. אם אין תיקון וגם אין קילקול, איסורו מדרבנן<sup>נב</sup>.

איסורו רק מדרבנן, כגון מי שנסתבכו קשרי השרוכים של נעליו כשהם על רגלו והוא קורע השרוכים כדי להוציא את הרגל, איסורו רק מדרבנן, שאין התיקון בגוף הדבר אלא תיקון צדדי, כן מבואר בבאה"ל שם בהמשך דבריו, וכן הדין בשאר המלאכות כמבוי' במ"ב סי' ש"מ סוף סק"ב לגבי מוחק ובבאה"ל סי' שי"ז סעיף א' ד"ה דינו לגבי מתיר. וכן פסק להלכה המ"ב סי' ש"מ סוף סק"ב ושעה"צ שם סקנ"ב ובאה"ל שם ס"ג ד"ה המוחק וסי"ד ד"ה ולא ובסי' שי"ז ס"א ד"ה דינו במוט.

ובגדר פטור מקלקל, פירשו תוס' בכתובות [ה': ד"ה את"ל] שהוא משום שאינו מלאכת מחשבת, שהרי אין כאן את תכלית המלאכה.

נב. או"ש [פ"ג מיו"ט ה"ט ד"ה אולם יש] וקה"י [שבת סי' מ"ו] בשם החזו"א וכ"כ באג"ט [חורש סק"ו וטוחן סק"י].

מט. בשו"ת הגרעק"א [ח"א תשובה ח'] הביא דעת החוות דעת שהמתעסק לא עבר איסור כלל, אך הגרעק"א עצמו נחלק עליו וס"ל שעשה איסור דאורייתא אלא שאינו מביא קרבן [ועי' ברש"י דף צז. ד"ה דמדלי שכתב דאילו משום נפילת רה"ר ליכא חיוב חטאת דמתעסק הוא אצל הוצאה]. ובמחה"ש סי' שט"ז סקי"ב כתב בדעת הרמב"ם שאין איסור כלל. ובלשון המ"ב [סי' ש"א סקי"ט] משמע שפסק כהגרעק"א שרק אין חיוב אבל יש איסור.

נ. שו"ת הגרעק"א שם.

נא. רמב"ם פ"א הי"ז. ועי' סי' שי"ד סק"ז וסי' שט"ז סק"ל. ועיין בבאה"ל בסוף סי' ש"מ ד"ה ולא שכל תיקון בגוף החפץ גורם לחיוב ואף תיקון שאינו שייך לעצם המלאכה [ודלא כהגרעק"א בגה"ש שבת עג:]. אך אם אין תיקון כלל בגוף החפץ רק תיקון צדדי ג"כ

## חיסרון בשם "מלאכה"

**יט.** פעמים שהותרה פעולה אף שבודאי תגרום למעשה מלאכה [כשאינו מתכוין למלאכה!], והוא כשחסר בשם "מלאכה", אם מחמת פחיתות חשיבות המעשה האסור והעדר חשיבותה בעיני כל בני אדם, ואם מחמת שפעולתו מתייחסת ומשתייכת למעשה המותר ופשוט לכל שאינה משתייכת ומתייחסת למעשה האסור [כלומר, שהפעולה מצד עצמה משתייכת בודאי לתוצאה המותרת, ולא בגלל סיבות צדדיות] לדוגמא, מותר לכסות קדירה במגבת על מנת לשומרה מלכלוך, אף שע"י הכיסוי נוצרת הטמנה למאכל שבקדירה, וכן מותר לפזר חול על הרוק שבארץ כדי לכסותו אף שודאי מוסיף על העפר הקיים, וכן מותר לבשל ביצה ביו"ט אף שודאי יימחקו אותיות שע"ג הביצה.<sup>21</sup>

בני אדם יש חשיבות למעשהו, ומקור הדברים בתוס' שבת עג: ד"ה וצריך, עיי"ש, ומהאי טעמא מותר לסחוט כבשים ושלקות כשסוחטן לגופן [לרוקן את המים מהם] כיון שאין לזה חשיבות יצירה כי גם המים הנסחטים הולכים לאיבוד, וכן מבואר ברמב"ן ובר"ן בשבת דף קיא: אהא דאמרינן בסוכה דף לג. אין ממעטין ענבי ההדס ביו"ט משום דהוי כמתקן מנא אבל אי אית ליה הושענא אחריתי מותר, ומזה הוכיח הערוך דפס"ר דלא נחא ליה מותר, וכ' הרמב"ן והר"ן דאין להוכיח כן אלא שאין שם מלאכה למיעוט ענבי ההדס שאינו עומד לזה כלל ואינו תיקון ההדס ורק כשאין לו הדס אחר א"כ מחשיב את מיעוט הענבים למלאכה אז חשיבא מלאכתו וחייב, ועי' באה"ל סוף סי' ש"מ ד"ה ולא בהגדרת הדברים. ובחזו"א סי' נ"א סקי"א כתב שתיקון מנא שבני אדם מזלזלים בו ואין דעתם על תיקון זה ליכא עליה שם מלאכה כלל בלא נחא ליה. וכן מבואר ברמב"ם פ"ב ה"ב ובלח"מ שם ובמג"א סי' שי"ח סקל"ו, עיי"ש.

והנה, אין ביאורים אלו מיישבים את כל הקושיות שודאי המטמין במגבת יש חשיבות למעשהו אצל בני אדם וכן בריסוק פלפלין יש חשיבות לריח טוב אצל בני אדם. ובר"ן בשבת דף מ: [שהוא

נג. דין כיסוי קדירה במגבת בסי' רנ"ז סעיף ב' ומ"ב סקי"ד. דין פיזור חול על הרוק בפמ"ג סוף סי' שי"ג ומ"ב סקנ"ה. וכעיי"ז בסי' ש"כ סי"ג דורס שלג ברגליו ואינו חושש ובסקל"ט ב' הטעם כיון שאינו מתכוין לכך, ובכל אלו הרי פס"ר שיגרם איסור ואעפ"כ התיירו כשאינו מתכוין. וכן מוכח בתוס' בביצה דף לג. תוד"ה מלמטה שלא החשיב הנחת חביות זה ע"ג זה כפס"ר לעשיית אוהל, והביאו הבאה"ל בסי' שט"ו, ו' ד"ה לא. והיינו מפני שמעשהו מוכיח שאין כוונתו לאוהל [וע"ע ברשב"א בשבת קלג. ביאור זה. וע"ע תהל"ד סי' שט"ו סקי"א] וכן מוכח מהיתר הדריכה על העור הפרוס ביו"ט בביצה דף י. ודף יא: אף שהדורכים על העור גורמים לעיבודו. - ועי' נשמ"א כלל צ"א סק"א מה שיישב על הקושיא משם, ועי' גם ט"ז סי' ש"א סקכ"ז שהתיר ללבוש כובע כי אינו מתכוון לאוהל אלא לכסות ראשו, ועי' גם ביצה דף כג. וט"ז סי' תקי"א סק"ח ופמ"ג שם ומשנ"ב סי' שכ"א סקכ"ה לגבי ריסוק פלפלין על בגד כשאינו מתכוון להוליד ריח בבגד.

ובקה"י [שבת סי' ב'] כתב דכל היכא שאין חשיבות למעשהו מותר אף בפס"ר ואיסור פס"ר הוא כשהעושה אינו מתכוין למעשה האסור אך אצל

[בהערה הובאו כמה הלכות הנובעות נכלל זה, ולמעשה, בכל מקרה אחר יש לשאול למורה הוראה, שבקל משתנה ממותר לאיסור ולחיוב!].

ליה בתרי דרבנן אסור (שהרי גם כלאחר יד וגם לא ע"מ לכתוב) כיון שאין חשיבות לאף אחד במחיקת האותיות וגם מעשה הבישול אינו מתפרש למחיקה כלל, וכן התירו הגריש"א זצ"ל והגרח"ק שליט"א אכילת אשכולית בכפית אף שפס"ד שייסחט מעט מיץ כיון שפעולתו היא פעולת אכילה ומתפרשת רק כאכילה ואינו משתייך לתוצאה האסורה של סחיטת הפרי. ועיין כעין זה בשבט הלוי ח"ו סוף סי' צ"ד וח"ח סי' נ"ז וח"י סי' ס'.

ומטעם זה התיר הגריש"א זצ"ל ללכת ברחובות ליד פתחי בנקים ובשאר מקומות שיש מצלמות אף שמוסרט כשהולך שם כיון שאין לו שום שייכות לצילום ואינו חפץ בו כלל, אלא שאסור ללכת במקומות מסוכנים שיש שם מצלמות עם מסך [כמו בעיר העתיקה בירושלים או במקומות שהוא בעה"ב המסריט מפני חשש גניבה וכיו"ב] כי אז רצונו בהסרטה. וכן לכאוי יהיה מותר לפי זה לעשן ביו"ט אף שפס"ד שימחקו האותיות [עיי' לעיל סי' י"ד הע' מ"ד] (ולמעשה אסור הפוסקים עישון ביו"ט מטעם אחר שכיום אינו אוכל נפש).

[ויש להקשות מדברי המ"ב סי' של"ו סקכ"ה שאסר לרוץ ע"ג עשבים גבוהים דפס"ד שיתלשו בריצתו, הרי פעולת ריצה ודאי לא משתייכת לתלישה, ובבאה"ל שם הביא כן בשם המהרש"ל אך למעשה הביא שבמאמ"ר הכריע לאיסור, וי"ל ששם רוצה בתלישת העשבים המעכבים אותו מלרוץ. ומש"כ המ"ב בסי' שט"ז סקמ"ח שאסור לדרוס נמלים דרך הילוכו היינו כשרוצה לדרוסם אלא שעושה כן דרך הילוכו].

ואפשר ליישב בזה דברי הרשב"א בשבת קז. שמתיר לנעול בית אע"פ שידוע שיש צבי בבית, כיון שמתכוין לתועלת הבית ולא לצידת הצבי, ואף

המקור לפסק השו"ע בסי' רנ"ז, ב' אחרי שכתב דין זה, הוסיף וכתב ואפשר גם כן דמה שאין דרכו לאפות ע"ג כירה כגון פאנאדי"ש וכיוצא בה שמותר לחממן בשבת על גבי כירה או על גבי כיסוי של ברזל כל שהוא מצטמק ורע לו שהדבר מוביח שאינו נעשה אלא בשביל שיתחמם. נמצינו למדים שיש היתר נוסף והוא כשאין הפעולה משתייכת כלל לתוצאה אלא הדבר ברור לכל שהפעולה לא שייכת לתוצאה כגון בכיסוי קדירה שברור לכל שמעשהו מעשה כיסוי ולא מעשה הטמנה וע"כ כשאינו מכויין להטמנה מותר, וזה שורש היתר נתינה לכתחילה על גבי קדירה מלאה כמבואר בר"ן שם. אך בגרירת מיטה וספסל מעשהו מתפרש או לגרירת מיטה או לעשיית חריץ רק תלוי בכוונתו ובזה פס"ד חייב, ואף שניכר לכל שלא חורשים עם מיטה אלא בברזל רגיל, מ"מ גוף המעשה מתפרש לחרישה או לגרירה אלא שברור לכל מסיבות חיזונית שכוונתו לגרירה, אך הרי החורש גם כן גורר ברזל באדמה, אם כן המעשה משתייך גם לתוצאה האסורה וממילא נחשב פס"ד וחייב. וכן הממשמש בצרור כפי הטבעת [סי' ש"ב, ז'] אף שברור לנו שאינו עוסק עתה בהשרת נימין מ"מ המעשה מצד עצמו מתפרש גם למשמוש בעלמא וגם להשרת נימין ולכן נחשב פס"ד ומותר רק כלאחר יד ורק במקום כבוד הבריות. וכן בהולך ע"ג קרח אף שיש חשיבות לריסוק קרח מ"מ מעשהו מתפרש בהכרח כמעשה הליכה ואינו שייך כלל לתוצאה האסורה של ריסוק הקרח ובזה מותר אף בפס"ד. וכן פעולת פיזור חול על הקרקע אינו מתפרש תוספת לבנין אלא א"כ מכויין לזה.

ומטעמים אלו התירו הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל בישול ביצה ביו"ט אף שפס"ד שימחקו האותיות [אף אי נימא דפס"ד דלא ניחא

## מלאכה בשינוי

**ב.** מלאכה הנעשית בשינוי איסורה רק מדרבנן, ושינוי יתכן באחד משתי אפשרויות:  
**א.** שינוי בפעולה - שעושה המלאכה עצמה במרפקו או בשינוי<sup>27</sup>, כגון בורר בנפה וכברה כלאחר יד [אך במעמיד קדירה על האש כלאחר יד איסורו מדאורי' ואינו נחשב שינוי<sup>28</sup>]. **ב.** שינוי בעצם המלאכה - כגון בורר בקנון ותמחוי או גוזז ביד או טוחן בכלי שאינו מתאים לטחינה וכדומה<sup>29</sup>.

פעמים שמלאכה הנעשית בשינוי מותרת ואף מדרבנן אין איסור, ובדרך כלל ההיתר הוא כאשר יש שלש אפשרויות למלאכה: דרכו הרגילה, שינוי במלאכה [ואז איסורו מדרבנן] ושינוי נוסף יותר גדול שאז התירו לגמרי<sup>30</sup> לדוגמא: בורר בידו (וגם לאלתר, ואוכל מתוך פסולת) שוחק פלפלין בקת הסכין [ובקערה], ובדומה לזה היתר קשירת קשר הדיוט ליום אחד.

וכן התירו לעשות איסורים דרבנן בשינוי לצורך חולה שאין בו סכנה<sup>31</sup>. בשינויים שהם שינוי בצורת המלאכה התירו אמירה לעכו"ם לצורך מצוה או בהפסד מרובה<sup>32</sup>.

## מלאכה המתקיימת

**בא.** במלאכה שאינה מתקיימת מצד עצמה האיסור רק מדרבנן<sup>33</sup>. ובשיעור הקיום נחלקו הראשונים, י"א שצריכה להתקיים ביום השבת וי"א שצריכה להתקיים תמיד<sup>34</sup>.

נו. סי' שי"ט סעיף א' וסי' שכ"ב סקי"ג וסי' ש"מ סק"ג. והיינו שבמלאכות שצורת עשייתן בכלי מסוים אם עשה המלאכה ביד או בכלי שונה מהרגיל הוי שינוי, ונחשב קל יותר משינוי שעושה בכלי הרגיל כלאחר יד.

נז. ב"י בסי' שכ"א סעיף ח'.

נח. הכרעת המ"ב סי' שכ"ח סקנ"ז.

נט. סי' ש"ז, ה' וסי' ש"מ סק"ג. וכשעושה את המלאכה כלאחר יד, עיין לעיל בסי' כ"ז סעיף ב' שאין להתיר.

ס. רמב"ם פ"ט הי"ג וסי' ש"מ, ד' וסקי"ח.

סא. שעה"צ סי' ש"ג סקס"ח [ותלוי בביאור המשנה מלאכתו מתקיימת בשבת בדף קב:]. ועיין בחיי אדם כלל ל"ז שהתיר לחבר אותיות

שודאי הצבי ייתפס שרי משום שברור שבית צריך דלת סגורה והמעשה משתייך בהכרח רק לסגירת הבית ולא לצידת הצבי. [וע"ע מח' הראשונים לגבי הטלת מ"ר בשלג בסי' ש"כ סעיף י"ד]. ועיין לקמן סעיף כ"ב ובהערה שם עוד ראיות לזה.

נד. רמב"ם פ"ב הי"ג ובאה"ל סי' ש"א סעיף ד' ד"ה כל. ועי' מ"ב סי' ש"מ סקכ"ב אות ז, ועע"ש בסוף הס"ק. ובי' הח"מ והב"ש באה"ע סי' קכ"ג שיסוד היתר זה הוא מפני שמלאכת מחשבת אסרה תורה [ביצה דף יג: חגיגה דף י:]; ועי' אג"ט בפתיחה. ועי' רש"י בפסחים דף סו: ד"ה שיש.

נה. מהר"ח או"ז סי' ל"א. והיינו טעמא, שהמלאכה עצמה נעשית כדרכה, ורק בכותב או בורר כלאחר יד [וכל כיו"ב] שהמלאכה עצמה נעשית בשינוי אז הוי דרבנן.

מלאכה שמצד עצמה מתקיימת אלא שצורת המלאכה שמיועדת לפתיחה וסגירה תמידיים פעמים שמותרת<sup>22</sup>, וראה בהערה.

מלאכה שמצד עצמה מתקיימת אלא שהאדם העושה את המלאכה חושב לפרקה אחר זמן קצר, בחלק מן המלאכות פשוט שחייב ואיסורו מן התורה, ובחלק מן המלאכות נחלקו האחרונים אם איסורו מהתורה או מדרבנן<sup>23</sup>.

תפירה מבואר ברמ"א סי' ש"ז, ג' שיש מתירין אם נקשר ע"מ להתירו.

ובבנין לשעה כ' הירושלמי [בפ' כלל גדול ובפ' הבונה] שאם חושב לפרקו אח"כ חייב ואיסורו מדאורי' והראיה מבנין ופירוק המשכן, ונחלקו האחרונים אם הבבלי חולק על הירושלמי או לא, בחת"ס או"ח סי' ע"ב ובתפארי' בכלכלת שבת דיני אוהל ובבבנ"ז סי' ר"י אות יג כתבו שהבבלי חולק על הירושלמי ואכן קיימ"ל כוותיה שאיסורו רק מדרבנן, אך באור"ש הל' שבת פ"י הי"ב ובשבה"ש בפתיחה בהל' מלאכה המתקיימת כ' שכן גם דעת הבבלי וכתבו דהכי קיימ"ל וכן משמע בבב"י תנינא סי' ל' שכ' שהפותח מטריה בשבת קרוב לחיוב סקילה.

ובכתיבה ומחיקה כתב הרמ"א בתשובה קי"ט שהכותב על חודי הדפים אין בזה חיוב כי אינו מתקיים ואח"כ כתב שאף איסור אין בזה כי עומד לפתיחה וסגירה תמידיים, משמע שבתחילה הטעם שאין חיוב כי חושב לפותחו אח"כ, ודייק האבנ"ז בסי' ר"י שגם בכתיבה יש היתר זה [וגם בכתיבה אפשר"ל שקיום הכתב הוא חלק מחשיבות המלאכה - אך עי' צפנת פענח בהשלמה עמ' 12 שהוכיח לא כן מדברי הרמב"ם שכותב על בשרו חייב כי הכתב מצד עצמו מתקיים רק חמימות בשרו מעברת הכתב, ויש לדון בזה להאבנ"ז], אך החזו"א בסי' ס"א כתב בפשיטות שכותב ע"מ לחוקק חייב ואינו בכלל אינו מתקיים, וכנראה ס"ל שהרמ"א ודאי הביין שכל ההיתר מצד שעומד לפתוח ולסגור תמיד אלא שבתחילה רצה לומר שהיה איסור מדרבנן מהאי טעמא ולבסוף כתב שמותר כי אינו נחשב למלאכה כלל.

לפרוכת עם סיכות ולכאז' הטעם כיון שאינו מתקיים כלל, ועי' שו"ע הגר"ז סי' ש"ג סוף סעי' כ'.

סב. רמ"א בתשובה סי' קי"ט לגבי אותיות הכתובות על חודי הדפים ולגבי היתר פתיחת וסגירת דלת, וכן הוא בבנו"כ בסי' ש"מ סעיף ג' [עי' מג"א וט"ז שם] ובמ"ב סי' ש"מ סקי"ז [אך עי' חזו"א סי' ס"א ד"ה ובאותיות שחלק על דימוי דלת לאותיות שעל חודי הספר] וכן מבואר במ"ב סי' רנ"ט סקי"ט לגבי היתר פתיחת פי התנור השרוק בטיט וכן במ"ב סי' ש"ג סקמ"ה לגבי כיסוי כלים, אך עי' חזו"א סי' ד' סק"ט שכ' שהיתר זה אינו שייך באופן שהכלי ראוי יותר לשימוש אחר הרכבתו, עי"ש, ועי' שו"ע הגר"ז סי' ש"ד סעיף כ'.

אך יל"ע שבהל' כותב [סי' י"ד סעיף כ'] הבאנו דעת הפוסקים שאסור למדוד חום במדחום שאותיותיו נצבעות כשמודד חום, ולא התירו מטעם זה שהמדחום עומד לכתיבה ומחיקה תמיד, ואף שרוצה שיצבעו האותיות, הרי גם בדלת העומדת להיפתח ולהיסגר רוצה בסגירת הבית ואעפ"כ מותר כיון שעומדת לכך.

סג. פשוט שבמלאכות שאין קיומם שייך לחשיבותם ודאי חייב ככה"ג [כגון מבעיר ע"מ לכבות או בורר ע"מ להחזיר לתערובת (לגבי בורר עי' בשו"ת מהרש"ג ח"א סי' ל"ז ובמנח"י ח"א סי' ק"ט אות ח ובצי"א ח"ב סי' ל"ה אות ד, אך אין דעת רוב הפוסקים כן)]. ובמלאכות שכל חשיבותם נמדדת בקיומם ודאי תלוי בדעתו ומה"ט בקושר תלוי בדעתו [או בדעת בני אדם, עי' באה"ל סי' ש"ז ד"ה הקושר] וכן בקריעת

### חצי שיעור

**כב.** כתב אות אחת או תפר תפירה אחת, איסורו מדאורי' שחצי שיעור אסור מן התורה, אך אינו חייב חטאת<sup>כ</sup>, וכן הדין בהוצאה פחות מכשיעור ובשאר איסורים. כתב אות אחת והשלים לספר או תפר תפירה אחת והשלים לבגד, אסור מן התורה וגם חייב חטאת<sup>כ</sup>, וכן הגוזז שערה לבנה מתוך שחורות אסור מהתורה וחייב.

### שנים שעשו מלאכה

**כג.** שנים שעשו מלאכה שיכולה להיעשות ע"י אדם אחד הרי שהאיסור בזה רק מדרבנן. היה אחד יכול לעשות המלאכה והשני אינו יכול, זה שיכול איסורו מדאורי' וזה שאינו יכול איסורו מדרבנן [ולענין מסייע קצת ראה בהערה]<sup>כ</sup>.

### גרמא במלאכות שבת

**כד.** העושה מלאכה בגרמא אסור רק מדרבנן. ובמקום הפסד מותר<sup>כ</sup>. [וביו"ט מותר לעשות מלאכה בגרמא שאינו בגוף הדבר אף שלא במקום הפסד]<sup>כ</sup>.

המלאכה וע"כ כשיש חשיבות במלאכה חייב אפי' בחצי שיעור. ועי' רשב"ם בב"ב דף נה: שבי' שחצי שיעור פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ופחות משיעור אינו נחשב מלאכת מחשבת. סו. סי' שט"ז, ה' וסקכ"ב. ועי' פנ"י שבת ב. על רש"י ד"ה ושתיהן ופמ"ג שם בא"א סק"י אם הפטור רק מסקילה או גם מאיסור דאורייתא, ובמ"ב סקכ"ב כתב כהפמ"ג שהפטור גם מאיסור דאורייתא. אם השני רק מסייע לראשון, להלכה אין לו איסור, עי' ט"ז יו"ד סי' קצ"ח סקכ"א ונקה"כ שם וט"ז סי' שכ"ח סק"א ע"פ הסוגיא בשבת דף צד. לגבי מסייע קצת - ודברי הט"ז לא נפסקו להלכה במשנ"ב בסי' שכ"ח סק"ס ובסי' י"א סק"י"ב ובבאה"ל ריש סי' ש"מ, ועי' גם ח"א כלל קכ"ט ס"ז, ולכן יש להקל.

סז. סי' של"ד, כ"ב ובאה"ל שם ד"ה דגרם ובאה"ל סוף סי' רס"ה. וצ"ע מדברי השעה"צ סי' תקי"ד סקל"א שצייד דלרוב האחרונים מותר אף בלא פסידא, אך עכ"פ גם שם מבואר שלמעשה רק ביו"ט מכריע להיתר בודאי.

סח. סי' תקי"ד סק"כ וסקכ"ג ובשעה"צ סקל"א.

ובתוס' בשבת צד: ד"ה אבל כתב שאין חיוב אורג בקולעת שערה מפני שעומד לסתירה, ופסקו כן המג"א והמ"ב סוף סי' ש"ג, ואפשר לומר שכונתם עומד לסתירה מצד עצמו [וכ"כ האבן האזל], אך בנשמת אדם כלל כ"ד סק"א ובאבנ"ז סי' ר"י משמע שהיא תסתור הקליעה, ולפי"ז דעתם שגם בזה האיסור רק דרבנן כי נחשב שקיומו חלק מחשיבות המלאכה שיהיה ארוג ומחובר ועומד כך. [וע"ע אג"ט אופה סק"ט אות י].

ועיי"ש מנ"ח מוסך השבת מלאכת זריעה גבי זורע על מנת ליטלו קודם שישירש שדעתו שחייב, ע"ש מש"כ להוכיח מהירושלמי הנ"ל ודן בזה.

סד. סי' שכ"א סקכ"ג ושעה"צ שם וסי' ש"מ סעיף א' באה"ל ד"ה על ושם סק"ג. וכן הוא במ"ב סי' ש"ח סוף סק"א. ובפמ"ג בסי' שכ"ו [במ"ז סק"ב] ובמ"ב שם [סקכ"ג] צירף הוצאת מים פחות מכשיעור למלאכה שלא כדרכה להיתר. ועי' פמ"ג סי' ש"א במ"ז סק"א.

סה. רמב"ם פי"א ה"ט ופ"ט הי"ח, ובשו"ע סי' ש"מ, א'. ובי' דין זה ע"פ מה שנתבאר לעיל [סעיף י"ט והערה שם] שחצי שיעור הוא חיסרון בחשיבות

וגרמא היינו כעין גרמא בניזיקין שאין המעשה נעשה מיד אלא אחר זמן וגם אין ניכר השייכות בין מעשהו לבין התוצאה<sup>טז</sup>, וכגון מעמיד כלים מלאים מים מסביב לדליקה, וי"א אף כשמעמיד מים תחת הנר לקבל ניצוצות הניתזים מהנר שיכבו שם, אבל מכניס חיטים לריחים של מים הטוחנות מאליהן אינו גרמא וחייב כיון שמיד כשמכניס הם נטחנים כדרך טחינתם, וכן הזורה חיטים עם המוץ והרוח מפרידה אינו גרמא וחייב<sup>טז</sup>, וכן הורדף אחר בעל חי עד שכלבו צד אותו אינו גרמא וחייב<sup>טז</sup>.

המסיר את סכר המים מן הריחיים של מים אינו גרמא וחייב כיון שהמים זורמים מיד וגורמים לטחינה<sup>טז</sup>.

### גרמא בכלי המיוחד לכך

**כה.** באופן שהכלי מיועד לגרימת הדלקה וכיבוי, נחשב מעשה בידים ולא גרמא, ולכן אין להקדים או לאחר השעות בשעון השבת לפי שהוא מיועד לכך ונחשב כיבוי והדלקה בידים ולא גרמא (ויש המתירים בשעון שבת לאחר הכיבוי או ההדלקה אך לא להקדימם, ועיין בהערה!)<sup>טז</sup>.

ע. סוף סי' שכ"א ועי' באה"ל שם. ועי' ב"ק דף ס., ומבואר כן גם בט"ז סי' שט"ז סק"ג שהחשיב נתינת ענבים לייץ להתבקע שם כנתינה בידים ולא כ' דהוי גרמא, ועי"ש בתהל"ד.

עא. סי' שט"ז סק"י. ועי' שעה"צ שם סק"ג שביאר הטעם כיון שכך הוא דרך הציידים. ועי' בשלטי גיבורים שבת דף קכ. [דף מה. ברי"ף] שהסתפק בדין פס"ר בגרמא אי שרי או לא. וע"ע לעיל סי' י"ח סעיף י"ב.

עב. המסיר סכר של מים הרי המים הראשונים הם כח ראשון ואינו גרמא, ק"ו מהא דסנהדרין דף עז: וחולין דף טז. שכח ראשון כה"ג אינו גרמא וחייב, ואפילו לענין נט"י שצריך כח גברא ממש כשר ככה"ג [כמבואר בסי' קנ"ט, ט', ועי' מג"א שם לגבי שחיטה], ולענין שבת חמור גרמא יותר מניזיקין כמבואר בר"ן דף ס., באה"ל סי' רנ"ב ד"ה להשמעת. וע"ע מנח"י ח"ח סי' כ"ה בגדרי גרמא בשבת.

עג. גרם כיבוי וגרם הבערה אסור אך גרם מניעת

טט. בבאה"ל [סי' רנ"ב, ה' ד"ה להשמעת] פסק כהאבן העוזר [בסי' שכ"ח] ודלא כהמג"א [בסי' רנ"ב] שהנותן חיטים לריחים של מים הפועלת מאליה חייב ואינו גרמא. וכמו שהנותן קדירה על האש והיא מתבשלת מאליה חייב ואינו גרמא. וכמו זורה ורוח מסייעתו [בב"ק דף ס.] שחייב ואינו גרמא כיון שכונתו למלאכה הנעשית. [ועי' קרבן נתנאל שבת יח. אות ר' וחת"ס בהגהות לשו"ע בסי' רנ"ב במש"כ דלא כהאבן העוזר, אלא רק במלאכות שכך צורתן במשכן]. ובבאה"ל שם הסתפק אם יש עוד תבואה וא"כ אין התבואה נטחנת מיד רק אחר זמן האם אז חייב או הוי גרמא. ומה שכתוב בסי' של"ד סעיף כ"ב דהוי גרם כיבוי אע"פ שג"כ מתכוין למלאכה ובסי' רס"ה בבאה"ל דהוי גרם כיבוי, שם הטעם כיון שאין נעשה מיד וגם אין ניכר השייכות שבין מעשהו לתוצאה אז הוי גרמא. ועי' בזה תוס' שבת מז: ד"ה מפני שבי' כיון שהכלי מפסיק בין האש ובין המים, וע"ע מחה"ש סוף סי' רס"ה בבי' דבריהם.



## ריבוי בשיעורין

**כז.** המבשל בקדירה אחת כמות גדולה, יש אומרים שיש איסור מדאורייתא על כל כגרוגרת וכגרוגרת, ויש אומרים שכיון שהמעשה הוא אחד הריבוי הוא רק איסור דרבנן<sup>ע</sup>.

חולה שיש בו סכנה והוצרך לפרי, מותר לקטוף ענף שיש בו פירות מהעץ, אך אין לקטוף ענף שיש בו כמה פירות שהוא ריבוי בשיעורין ואסור שלא לצורך, וכן אם החולה צריך בשר מבושל מותר לבשל לו בשר אך לא להוסיף בשר מעבר למה שצריך החולה [ואם הדבר בהול אין להקפיד כלל]<sup>ע</sup>.

ובספר מחנה ישראל [פל"א] מתיר הח"ח לחייל שמשום סכנה צריך לשאת דברים שיכול גם לקחת התפילין באותה יד שנושא בה את הדבר המוכרח, כיון שזה ריבוי בשיעורים ולצורך גדול שיהיה לו תפילין, אך יש החולקים על זה ודעתם שחפצים שונים ביד לא חשיב ריבוי בשיעורין אלא הוצאה נפרדת ואסור<sup>ע</sup>.

## מלאכה שהיתה נעשית ממילא ועשאה האדם

**כז.** כשהמלאכה היתה נעשית גם בלי מעשה האדם והאדם לא הביא שום תועלת במעשהו, יש אומרים שאין איסור בכך<sup>ע</sup>.

כל תוצאת בישול בפני עצמה של כל כגרוגרת וכגרוגרת אף שהכל נעשה במעשה אחד. ועי' בס' ש"ח, ב' שיש איסור ריבוי בשיעורין אפי' ע"י נכרי.

עה. סי' שכ"ח, ט"ז וסקמ"ב.

עו. או"ש פי"ח ה"א, אחיעזר ח"ג סי' ה' סק"ח, חלקת יואב או"ח סי' כ"ה ד"ה אבל, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [בדורות יקרא עמ' רסט]. ועי' אגרו"מ ח"ב סי' ק"ג.

עז. מנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות י. ומקור דבריו, מדברי הגרעק"א ריש סי' ש"ח שהוצרך לאסור המהפך בגחלים מצד מקרב בישול ולא מצד מעשה האדם, ומדברי המ"ב סי' ש"ב סקנ"ה שהתיר להוסיף מים לבגד השרוי כולו במים, ומדברי התהל"ד סי' של"ו סק"ו שהתיר לגרור

ואיחור כיבוי וגרם מניעת ואיחור הבערה מותר ולכן התיר הגרש"ז אויערבך זצ"ל לאחר ההדלקה או הכיבוי בשעון שבת [שש"כ פי"ג סכ"ח], ולמעשה התיר לעשות כן רק במקרים מיוחדים [עי' לעיל סי' י"ט סעיף ח'], אך לאגרו"מ [י"ד ח"ג סי' מ"ז אות ד] ולהגרי"ש אלישיב זצ"ל הוי הבערה וכיבוי ממש ולא גרמא כיון שדרכו בכך והכלי מיועד לזה. ולהגר"נ קרליץ זצ"ל אסור לעשות כל שינוי בשעון שבת משום מכה בפטיש].

עד. רשב"א [חולין טו.] ור"ן [ביצה דף ט: בדפי הרי"ף ד"ה ומיהא]. ובב"י בס' של"א סעי' ט' (ב) ובמג"א סי' ש"ח סק"ו הביאו את שתי השיטות ולא הכריעו, ובמ"ב סק"ג הביא שבספרו אהבת חסד כתב שהעיקר כדעה שאיסורו מדאורייתא, והיינו שיש איסור מדאורייתא על

לדוגמא, מותר לשפוך מים על בגד מלוכלך השרוי כולו בתוך מים. וכן מותר לשפוך מים לאילן הנמצא בתוך שלולית מים. [ונראה שמטעם זה אין איסור לצבוע בגד שחור במשקין או בדם אם אין הוספת הצבע ניכרת כלל בבגד].

## היתרים באיסורי דרבנן

### כללי דיני השבותים

**כה.** חומרת איסורי דרבנן [איסורי שבות] שוה לחומרת איסורי דאורייתא, ובפרט בהלכות שבת שיסוד השביתה הוא מדאורייתא אלא שחכמים הגדירו מה נכלל באיסור, ולכן בהרבה דברים העמידו דבריהם אף לדחות מצוות מדאורייתא<sup>א</sup> [כגון מילה שופר ולולב], וזה גם יסוד תקנת איסור מוקצה שתהא ניכרת השביתה והמנוחה<sup>ב</sup>.

אמנם במקרים מסויימים מצטרף מה שהאיסור רק מדרבנן להקל למעשה בצירוף היתרים נוספים, וגם כפרת המחלל שבת בשוגג רח"ל שונה באיסורי דרבנן וקלה יותר, שאין בזה קרבן חטאת. וכאן יובאו בס"ד כמה דוגמאות להיתרים באיסורי דרבנן, ודיני אמירה לנכרי בדרבנן, מעשה שבת בדרבנן וכפרה על חילול שבת בשוגג באיסורי דרבנן.

אף אם האיסור מדרבנן מפני כמה סיבות כגון שיש שינוי גם בצורת המלאכה וגם כלאחר יד וגם מקלקל ולא על מנת לתקן וגם כל האיסור רק מדרבנן מאיזה טעם, אין להתירו [לישראל] ואף לצורך מצוה<sup>ג</sup>, וראה בהערה.

[דיני אינו מתכוין ופס"ר באיסורי דרבנן נתבארו לעיל בסעיף י"ד].

דאורי', כן מבואר לגבי ספק מוקצה בס"י תצ"ז סק"ח ושעה"צ סק"י ובס"י שכ"ה סקל"ב. וע"ע שו"ת שבט הלוי ח"א סי' מ"ה.

פ. המ"ב בס"י ש"מ סק"ג כתב שאם אין נכרי תטבול בלי לקצוץ הציפורניים ולא התיר שתקצוץ ציפורניה בשיניה אף שהוא מלאכה שאצל"ג וגם כלאחר יד (שהרי התירו לומר לנכרי לחותכו אפי' בכלי), וכן מבו' בס"י שכ"ח סק"ג וסקנ"ב וסקנ"ז שלא מתירים לישראל לעשות איסורי שבות בשינוי רק לחולה שאין בו סכנה, אך בס"י שט"ז סקנ"ח ובבאה"ל שם ד"ה לצוד צידד להקל

עציץ ממקום למקום אף שהיניקה החדשה באה ממעשה האדם, וממה שכתב ההר צבי [בשו"ת או"ח סי' קל"ה] שמותר להוסיף מים לאילן הנמצא בתוך שלולית מים.

עח. רמב"ן [ויקרא כג, כד] וריטב"א בר"ה דף לב: ד"ה וברם. וטוב לעיין שם, ותו"ד שמדאורי' צריך לשבות ולנוח בשבת שלא תהא שבת כחול אלא שרבנן גדרו גדרים מתי מתבטא החיוב לנוח ולשבות. ועי' שו"ת חת"ס ח"ו סי' צ"ז.

עט. רמב"ם פכ"ד מהל' שבת הי"ב. ואף בספיקות במקרים מסויימים אזלינן לחומרא כבאיסורי

### איסורי שבות בבין השמשות

**כט.** בבין השמשות התירו איסורי דרבנן לצורך מצוה<sup>א</sup>, אך אם כל הציבור קיבלו שבת אין שייך היתר זה<sup>ב</sup>. ובכל אופן אין להתיר אחרי 13 דק' משקה"ח או מעט פחות<sup>ג</sup>.

### אמירה לנכרי באיסורי שבות

**ל.** אסור לומר לנכרי שיעשה איסורים דרבנן, ומותר ליהנות ממעשה נכרי שעשה איסורים דרבנן, אך רק למי שלא נעשתה עבורו המלאכה<sup>א</sup>. מותר לומר לעכו"ם שיעשה איסורים דרבנן לצורך מצוה או לצורך מצטער שיש בו קצת חולי<sup>ב</sup>. ואיסורים דרבנן הם או כשכל האיסור מדרבנן או אף באיסורים שעיקרן דאורייתא אך הוא מלאכה שא"צ לגופה, אך אמירה לנכרי שיעשה את המלאכה בשינוי כלאחר יד - לא מצטרף להתיר אף לצורך מצוה<sup>ג</sup>.

### איסורי שבות לחולה שאיב"ס

**לא.** חולה שאין בו סכנה, מותר לישראל לחלל שבת עבורו בשינוי [כלאחר יד] באיסורי דרבנן, ואם יש סכנת אבר מותר לעבור על איסורי שבות אף בלא שינוי<sup>א</sup>.

### "כבוד הבריות" באיסורי דרבנן

**לב.** באיסורים שעיקרם מדרבנן פעמים שהתירו משום כבוד הבריות, אך באיסורים שעיקרם מדאורייתא אלא שעושה באופן של מלאכה שאצל"ג או כלאחר יד אין

פד. סי' רע"ו, א' וסק"ג וסי' תקט"ו, א' וסקנ"ב וסי' שכ"ה, ח' וסקמ"א. גם בשעה"צ סי' רנ"ג סקצ"ו כתב שלמי שנעשתה עבורו המלאכה אסור, עיי"ש. אך עי' בבאה"ל סי' רנ"ב סעיף ד' ד"ה שהאינו יהודי.

פה. סי' ש"ז, ה'. ובהפסד מרובה המ"ב שם סקכ"ב דן לקולא וכ' שהא"ר אסור אף בזה וכותב שבצורך גדול ודאי אסור, אך במ"ב סי' ש"ז סקכ"ה ובסי' ש"ט סקס"ב ובסי' שכ"ה סק"ס כ' להקל אף לצורך גדול. ועי' בי' הגר"א יו"ד סי' קנ"ז סק"ד שאסור אף בהפסד ממון.

פו. עיין בפרטי הדינים לעיל סי' כ"ז סעיף ב'. פז. סי' שכ"ח, י"ז וסקנ"ז.

דבר האסור בתרי דרבנן במקום הפסד, אמנם צירף שם טעמים נוספים להקל, עיי"ש. וע"ע באה"ל סוף סי' שמ"ט וחזו"א סי' ק"ג סקי"ט.

פא. סי' שמ"ב וסי' רס"א, א'.

פב. באה"ל סי' רס"א סעיף ד' ד"ה אין. ועיין לעיל סי' ל"ד הע' ע"ד שכיום רוב הציבור אינו מקבל שבת אפילו בשקיעת החמה בעוה"ר.

פג. שזה שיעור הילוך ג' רבעי מיל, עי' סי' רס"א, ב' וסקכ"ג והוא שיעור סיום בין השמשות לחומרא. ובבאה"ל סי' שמ"ב ד"ה מותר כתב שאפשר שמעט קודם זמן זה כבר אסור משום תוספת שבת.

להתיר אפי' במקום כבוד הבריות<sup>פ</sup>. וכן במקום שהיה יכול לדאוג מער"ש שלא יגיע לזה אסור אף במקום כבוד הבריות<sup>פ</sup>.

[ועיין עוד בסעיף י"ד בדין פס"ר באיסורי דרבנן במקום כבוד הבריות].

### היזק דרבים באיסורי דרבנן

לג. במקום היזק דרבים מותר לעבור על איסורי דרבנן, ובתנאי שאינו יכול למנוע ההיזק באופן אחר<sup>ז</sup>.

### מקום צער באיסורי דרבנן

לד. במקום צער רגיל אסור לעבור על איסורי דרבנן, אך יש מקרים שהתירו לעבור על איסורי דרבנן במקום צער בהצטרף צדדי היתרנוספים או במקום צער גדול ומיוחד<sup>זא</sup>.

לענין היתר במקום הפסד, תדע שהרי אפי' ע"י נכרי אסור לכבות].

ובעיקר היתר כבוד הבריות, עי' סי' ש"ב סעיף א' וסי' ש"ח סק"ב וסי' ש"ב סעיף י' וסי' שכ"ה, ב' וסקל"ח וסקי"ב וסי' שכ"ח סק"צ. וגם אפשר שהמ"ב המתיר בסי' שכ"א סקנ"ז להשתין ע"ג טיט כשאינו שלו אף שהוא פס"ר דלנח"ל בדרבנן ובדר"כ אין מתירים [עיין לעיל סעיף י"ד], צירף לזה גם מה שהוא כבוד הבריות, ומצאתי שכ"כ החזו"א [או"ח סי' נ"ח סק"ח ובשביעית סי' י"ח סק"ב] להדיא בדעת המ"ב, אך יש להעיר ממש"כ המ"ב בסי' ת"ו סק"ט שהשתנת מ"ר אי"ז חשיב כ"כ כבוד הבריות. שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שמותר למחוק איפור בולט שבפניו במקום כבוד הבריות אף לחיי אדם שדעתו לאסור בזה משום שמכשיר מקום לכתיבה [עיין במה שכתבנו בסי' י"ד סעיף כ"ו].

פט. סי' שכ"ב סקי"ד ובאה"ל שם ד"ה אבל, ומקורו בגמ' שבת פא.:

צ. סי' של"ד, כ"ז וסקפ"ד וסקפ"ב. ובבאה"ל סי' רע"ח ד"ה החולה משמע דה"ה בעבור צער הרבים. ובמוקצה אפשר להקל אף בחשש היזק ליחיד [סי' ש"ח, ו'].<sup>ז</sup>

צא. כן מבואר במג"א סי' שט"ז סקי"ח וכן

פח. סי' שי"א סק"ז וסק"י. אמנם מותר לומר לעכו"ם לעשות משאצ"ל אף בדברים שעיקרן דאורי' משום כבוד הבריות, שעה"צ סי' ש"ב סקמ"ד.

[ומה שהשעה"צ בסי' שכ"ב סקי"ב מתיר כלאחר יד משום כבוד הבריות היינו דוקא כשהשינוי הוא בצורת המלאכה שצורת המלאכה להיעשות ע"י כלי והוא עשאו ביד אבל כשעשה המלאכה כתיקונה אלא במרפקו אסור אף במקום כבוד הבריות. והחילוק בין ברירה בקנון ותמחוי לברירה בנפה וכברה במרפקו ברור. ועיין עוד בסי' כ"ז סעיף ב' חילוק כעין זה לגבי אמירה לנכרי לעשות איסורי שבות].

ומה שכתוב בסי' שי"ב במג"א סק"ז ובמ"ב סק"כ לגבי קינוח שכלאחר יד מותר, ודאי אינו מדין כבוד הבריות שלא הוזכר דבר זה לא בגמ' שם ולא כל הראשונים והפוסקים שהביאו דין זה [ובפרט שבהמשך הגמ' עוסקת בדין כבוד הבריות באיסורי דרבנן, ובסוגיא זו לא הוזכר היתר זה], אלא כיון שעושה כלאחר יד א"כ אינו ממרח ישר בשוה ואין כאן ממרח כלל וגם אין חשש של כתישה כיון שמה שעושה בשינוי מזכיר לו שלא יכתוש ולא יטחון. [ועי' ר"ן על הרי"ף בשבת סא. ד"ה ובמקום, ויש לדחות שהוא תירץ רק

## צעב"ח באיסורי דרבנן

לה. אסור לעבור על איסורי דרבנן במקום צער בעלי חיים, אמנם אמירה לנכרי וחומרות דרבנן [טלטול מוקצה כשאינו ממש טלטול בידיים] התירו בפעמים מסוימות משום צער בעלי חיים<sup>צב</sup>. [ובמג"א (סי' ש"ה סקי"ט) כתב: 'ומשמע דאע"ג דאיכא צעב"ח אסור, דאין לנו לדמות גזירות חכמים זה לזה, דיש דברים שהעמידו אפילו במקום כרת'].

סעיף ל"א [שהצריכו דוקא פירשו וקרובין להינתק ובלא"ה לא התירו אף במקום צער, עיי"ש בסקצ"ו], ורק במקום צער מיוחד כקוף ברה"ר או כפרעוש העוקץ או כחשש נשיכת נחש ועקרב התירו איסורי שבות, וכן התירו התרת קשר על גבי קשר כשאינו של קיימא במקום צער [סי' שי"ז, א'] בצירוף הדעות המתירות להתירו אף שלא במקום צער, אבל בשבות רגיל ובצער רגיל, אסור. וע"ע בתהל"ד סי' שכ"ח סקמ"ט שדן מתי התירו איסורי דרבנן במקום צער.

צב. בסי' ש"ה סעיף כ' התירו אמירה לעכו"ם לצורך צעב"ח [ועי' באה"ל סי' של"ב סוף ד"ה ואם] ובמ"ב שם [סוסקע"ג] כ' שטוב שיחלבו לתוך אוכל, אך לא מצינו שם שהתירו לחלוב על ידי ישראל אף אם חולב לאיבוד שהוא משאצ"ג, ואמנם החזו"א סי' נ"ו סק"ד כתב שאם אינו מוצא עכו"ם יכול ישראל לחלוב לתוך כלי מאוס שהחלב ילך לאיבוד. ושם סעיף י"ח לא קנסי' שלא לירד מבהמה אף אם עלה עליה במזיד, משום צעב"ח של הבהמה, וכן התירו לישראל להמרות האוזות אם אינו מוצא נכרי שיעשה כן [שם סקמ"א].

ומאידך גיסא, שם בסק"מ כתב שאסור להעלותה בידיים ואף צעב"ח לא מהני להתיר [וכהמג"א המובא למעלה], ובסי' ש"ח סעיף מ' התירו רק לדחות בע"ח משום צעב"ח ולא לטלטלם בידיים. ואפשר שכל היכא שיש היכ"ת למנוע הצעב"ח באופן אחר לא התירו טלטול בידיים, אך המג"א כתב 'הכלל העולה לנו מזה' וכמו שהעתקנו בגוף הסעיף. ועי' רעק"א שם במש"כ עי' המג"א.

מבואר במ"ב שם סקמ"ו, ומטעם זה נתבאר לעיל בסי' ט"ז סעי' כ"א-כ"ב שנחש ועקרב המזיקים מותר להורגם שהוא מלאכה שעיקרה דאורייתא אלא שעושה באופן של מלאכה שאצ"ג, אבל פרעוש העוקץ אין בו צער כ"כ ואסור להורגו ורק מותר לצודו כשעוקץ בפועל [למג"א שם], וקוף ברה"ר מותר לסלקו שלא יזיק גם לפני שניזוק בפועל מפני שיש בו היזק גדול.

ובסי' רע"ו סעיף ה' נחלקו המג"א והגר"א אם מותר לומר לנכרי להדליק חימום כשיש רק צער מקור אך אין חשש לחולי, במג"א כתב שרק במקום חולי מתירים שהרי בסי' ש"ז סעיף ה' מבואר שבמקום צער מותר לומר לנכרי לעשות רק איסורי שבות, והגר"א כתב שאפילו במקום צער מתירים והוכיח כן מהיתר מפיס מורסא במקום צער בסי' שכ"ח, כ"ח.

והמ"ב פסק בכמה וכמה מקומות שלא מתירים איסורי שבות במקום צער, שלענין מפיס מורסא פירש [בבאה"ל שם ד"ה כדי] שההיתר רק כשעושה כן ביד ולא בכלי שאין מתירים שבות כדרכו במקום צער [אלא שיש להעיר, שמכח זה התיר המ"ב שם סקפ"ח ובבאה"ל סי' ש"ח, י"א ד"ה הקוף להוציא קוף אף כשפס"ר שייצא דם (אם א"א באופן אחר) והרי לכאורה נחשב כדרך]. וכן שם בסעיף ל"ג הביא השו"ע ב' תי' תוס' אם מתירים איסורי שבות לכל צער או רק לצער של חולי ופסק המ"ב שרק לצער של חולי מתירים [והגר"א שם פסק שלכל צער מתירים, כשיטתו], וכ"כ בשעה"צ סי' תצ"ו סק"ט, וכן בבאה"ל סי' רע"ח ד"ה החולה כתב כן, וכן מבואר בסי' שכ"ח

### מקום הפסד באיסורי דרבנן

לז. אסור לעבור על איסורי דרבנן במקום הפסד<sup>צג</sup>, אך מותר לטלטל מוקצה במקום הפסד כשירא שדליקה [שאינה בביתו] תשרוף את המוקצה או להציל מן הליסטים, אבל אסור לטלטל מוקצה במקום שיורדים גשמים ועלולים לקלקל את המוקצה<sup>צד</sup>. ובשאר איסורי דרבנן אין להתיר בשום אופן. [וראה בהערה באלו דברים התירו איסורי דרבנן במקום הפסד].

### מעשה שבת בדרבנן

לז. העושה איסורי שבת בדרבנן בשוגג<sup>צה</sup>, מותר ליהנות מן המלאכה בו ביום<sup>צו</sup>.

### כפרה לעובר על שבותים

לח. העושה איסורי שבת בדרבנן בשוגג, כפרתו להתענות מ' יום שני וחמישי, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה לאחר התענית, ויכול לפדות את התענית בממון<sup>צז</sup>.

### ספק באיסורי שבת

לט. בדרך כלל ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא<sup>צח</sup>, אמנם בהלכות שבת מצינו בכמה מקומות שהחמירו בספיקותיהם יותר משאר ספיקות דרבנן: א. ספק מוקצה אסור, ונתבאר לעיל סי' כ"ה סי"ט.

הפסד אבל לא לטלטל מוקצה [וכן התירו במקום הפסד העמדת דבר בער"ש המשמיע קול בשבת (סי' רנ"ב מג"א סקכ"א) וכן דחיית אוזות (סי' ש"ח סקקנ"ב)]. והוצאה בשינוי ג"כ התירו במקום הפסד, אך רק באופן שאינו יכול להישאר בביתו אלא מוכרח לצאת כגון שאם ירגישו שאינו יוצא יבינו שיש לו מעות ויבוא לגזלו. סי' ש"א, ל"ג. צה. שוגג הוא כגון ששכח שהיום שבת או שחשב שדבר זה מותר לעשותו בשבת [סי' של"ט סקל"א]. צו. סי' שי"ח סק"ג ובאה"ל שם ד"ה המבשל. צז. סי' של"ד, כ"ו, ועיי"ש במ"ב סק"פ בשיעור הממון הנצרך, ובסקפ"א כ' שהעשיר יתן יותר לפי עשרו. צח. ביצה דף ג:.. ועיי' ש"ך ביו"ד סוף סי' ק"י כללי הספק אות כ.

צג. סי' רס"ו סק"ז [שלכרמלית אסור בכל אופן] וסי' של"ח סקכ"ח וסי' של"ד, ב' באה"ל ד"ה דבמקום וסי' ש"ח סקקמ"ו. ועייין עוד בהערה הבאה. צד. מג"א סי' של"ד סק"ג. והיינו, שבדליקה ולסטים אדם בהול מאוד ואם לא נתיר לו לעבור על איסורי דרבנן יעבור על איסורי דאורי' ונלמד ממש"כ בגמ' [קנג]. מי שהחשיך ואין לו נכרי או קטן יטלטלנו פחות פחות מד"א, ונפסק בשו"ע סי' רס"ו סעיף ז', והיינו, מפני שאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו באופן זה יעבור על איסורי דאורי', וכן נפסק במ"ב סי' של"ד סק"ו, וכ' שם בסק"ה שאם הדליקה בביתו ודאי אסור שמא יכבה הדליקה מתוך בהילותו. ובסחורה הנפסדת ע"י גשמים אינו בהול כ"כ. וכן מבואר בסי' ש"ח סל"ז שרק התירו להכניס מיטתו לעשות גרף של רעי לכתחילה במקום

ב. רבינו חננאל<sup>צ</sup> לגבי ספיקות בדיני חזרה כתב שיש להחמיר בספיקות משום ששבת היא דאורייתא, ואף שאיסור חזרה בשבת הוא מדרבנן, וגם הרא"ש<sup>פ</sup> מביא בשם רבינו חננאל שבכל ספיקות חזרה פוסקים לחומרא כיון שעיקר שבת דאורייתא, אף שחזרה דרבנן.

ג. בשו"ע<sup>א</sup> כתב שצריך להקפיד שהמאכל יהיה מערב שבת מבושל כמאכל בן דרוסאי שהוא חצי בישול, וביאר המגן אברהם שאף שביו"ד<sup>ב</sup> נפסק שמאכל בן דרוסאי הוא שלישי בישול, מכל מקום החמירו משום חומר איסור שבת, והאיסור שם נאמר באיסור שהיה (השארת מאכל שאינו מבושל על האש מערב שבת לשבת) והוא איסור דרבנן. ומבואר שפעמים החמירו בספיקות דרבנן משום חומר איסור שבת. ודע, שאין להחמיר בספיקות משום דין דבר שיש לו מתירין, כיון שבשבת הבאה יחזור לאיסורו<sup>ק</sup>, ורק ספק איסור שלא יחזור לאיסורו בשבת הבאה מחמירים בספיקו משום דין דבר שיל"מ<sup>ד</sup>.

## טירחה ועובדין דחול

### טירחה יתירה בשבת

- מ. נצטוינו למעט בטירחה בשבת, ונתבאר לעיל סעיף כ"ח שיסודו מדאורייתא, ומצינו בכמה מקומות גדרים מעשיים באיסור זה:
- א. היה הולך והגיע לאמת המים מוטב שידלג עליה ממה שיקיפנה מפני שמרבה בהילוך<sup>ק</sup>.
- ב. אסור לחתוך לבהמות נבלה כזו שהם יכולים לאוכלה בלא חיתוך, משום טורח<sup>ק</sup>.

אבל להלכה נפסק [שם ובאו"ח סי' תמ"ב, ב' וביאור הלכה שם ד"ה חמץ] שכל ספק איסור בשבת וביו"ט אין לאוסרו מטעם זה כיון שחזור שוב לאיסורו בשבת הבאה וביו"ט הבא, ומטעם זה גם חמץ בפסח אין לו דין דבר שיש לו מתירין. וכן פסק הרמ"א בתורת חטאת [כלל ע"ד ס"ט].

קד. סי' ש"כ סקי"ד ובאה"ט סי' של"ה סק"ד.

קה. סי' ש"א, ג'.

קו. סי' שכ"ד, ז'.

צט. שבת לח: ד"ה פיס' בה"א.

ק. שם מת. פ"ד סי' ב.

קא. סי' רנ"ד, ב'.

קב. סי' קי"ג, ז'.

קג. בשו"ע [יו"ד סוף סי' ק"ב ובש"ך שם סקי"ג] נוטה שכל ספק חמץ אסור משום דבר שיש לו מתירין, אלא שלפי זה כל ספק בשבת וביו"ט יהיה אסור מטעם זה.

ג. הנושא כדי יין [ובקבוקי שתיה] ממקום למקום, אם הכל במקום סגור ומוצנע, ישא אותם בכמויות גדולות כל פעם כדי למעט בהילוך, ואם במקום ששכיחי רבים יקח מעט מעט כל פעם למעט במשא"י.

ד. כל ענין הכנה משבת לחול יסודו הוא משום טורח בשבת שלא לצורך היום ק"ה.

### עובדין דחול

**מא.** ישנם איסורי שבות שאינם איסורים מחמת הקירבה למלאכות דאורייתא, אלא איסורם מחמת שהם "עובדין דחול". הגדרת "עובדין דחול" קשה היא, ובהערה הבאנו דברי הפוסקים בזה ק"ב.

לצורך מצוה מותר לעבור על עובדא דחול, אף ששאר שבותין אסורים לצורך מצוה ק"ג. דוגמאות לעובדין דחול:

א. נתפזרו לו בבית הרבה פירות אסור ללקטם לקערה משום עובדא דחול אפילו אם יש ריצוף לבית. ואם נתפזרו בעפר אסור ללקוט אפי' מעט ק"א.

ב. אסור למדוד ולשקול בשבת משום עובדא דחול ק"ב.

ג. המסתרק בשבת [במסרק רך שאינו משיר השיער], צריך לייחד מברשת מיוחדת לשבת משום עובדא דחול ק"ג.

קי. ב"י סי' רנ"ד, ה' כהר"ן בשבת דף ד. [ברי"ף דף ב.], וכ"כ הפמ"ג בסי' של"ג, וכן במ"ב סי' רנ"ד סקל"ה וסי' ש"ו סקל"ד ובאה"ל סי' של"ג ד"ה וכל.

קיא. סי' של"ה, ה' וסקי"ז.

קיב. סי' ש"ו, ד' וסק"ז, ועי' סי' שכ"ג, א' וסק"ג וסק"ד.

קיג. סי' ש"ג סקפ"ז וסי' שכ"ז סק"י. ועי' שעה"צ סי' ש"ג סקע"ח שייחד מסרק שאינו מיוחד לסריקת שערות. ועי' אגרו"מ או"ח ח"ב סי' ע"ח. ודעת הגריש"א זצ"ל שמטעם זה צריך לייחד מטאטא מיוחד לשבת, וייחד מטאטא ששערותיו רכים, עיין סי' של"ז סקי"ד. ועי' מנח"י ח"ג סי' מ"ח לגבי מברשת שיניים המותרת לשימוש בשבת.

קז. סי' שכ"ג, ה' וסקכ"ה.

קח. שם סקכ"ח. וכן כל סי' של"ג וסי' של"ה, ז' עוסקים בזה.

קט. בכלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות ד"ה אמנם עובדין דחול כתב ג' גדרים: א. דבר הדומה ל"ט מלאכות. ב. דבר שעלול להביא לעשיית מלאכה. ג. דבר שיש בו טירחא יתירה [ובחיי אדם כלל י"ג ב' משום כן איסור איסוף פירות שנתפזרו]. ובאגרו"מ [ח"ד סי' ע"ד טוחן אות ד] הגדיר שכשעושה המלאכה באופן של קבע ולא באופן של עראי הוי עובדין דחול. ועי' קצוה"ש סי' קי"ט סקי"ב וצי"א ח"ו סי' ו'. ובספר מאור השבת ח"א עמ' תנז כתב הגרשד"א זצ"ל שעובדין דחול היינו דבר שרגילים לעשותו בשעה שמתעסקים בדבר שאסור לעשותו בשבת.



ד. אין מגרדין בכלי העשוי לגירוד משום עובדין דחולק"י.

ה. להבאה"לק"י אסור לפתוח מטריה בשבת משום אוהל"ק"י, אך לחזו"א"ק"י אין איסור אוהל במטריה אלא משום עובדא דחול ואושא מילתא, וז"ל: והרי הדבר מסור לחכמים לגדור גדר במקום הפירצה וזה יותר חמור מאיסור פרטי ליחיד כי זהו גדר לעם כולו ולדורות.

### אושא מילתא

**מב.** אסור לגרום זילותא לשבת בדברים הניכרים - "אושא מילתא". ולכן אסור להדליק דבר המשמיע קול מערב שבת וימשיך לפעול בשבת, או לכוון מער"ש [על ידי שעון שבת] מכונה המשמיעה קול חריג בשבת [מכונת כביסה, טייפ] משום אושא מילתא"ק"י. ולגבי הפעלת שעון מעורר שיצלצל בשבת, עיין בסי' ל' סעיף י"ט.

## הלכות העושה מעשה איסור

### מעשה שבת במזיד

**מג.** יהודי"ק"י שומר תורה ומצוות העושה מלאכה דאורייתא במזיד, אסור לו ליהנות מגוף המלאכה לעולם"ק"י. אבל יכול למוכרה וליהנות מדמיה. ולאחרים מותר ליהנות מן המלאכה מיד במוצ"ש"ק"א.

קיד. סי' שכ"ז, ג' וסק"ח. קיח. ע"פ סי' רנ"ב סעיף ה' וסקמ"ח, וראה באגרו"מ ח"ד סי' ס' לגבי שעון שבת.

קטו. סי' שט"ו סעיף ח' ד"ה טפח. קיט. דין הנאה ממעשה נכרי נתבאר בסי' כ"ו סעיפים ה-יח.

קכ. בטעם האיסור הביא הבאה"ל בסי' רנ"ג, א' ד"ה עד, שני טעמים: א. כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. ב. שלא ירויח כלום מהאיסור ולכן לא יבוא לעשות כן פעם אחרת.

קכא. סי' שי"ח, א' וסק"ד וסק"ה. ואין צריך להמתין במוצ"ש בכדי שיעשה המלאכה כמבואר שם.

קיד. סי' שכ"ז, ג' וסק"ח.

קטו. סי' שט"ו סעיף ח' ד"ה טפח.

קטז. ואע"פ שהוא על ציר, והרמ"א מתיר בסי' תרכ"ו עשיית ופירוק אוהל המסתובב על צירו, מ"מ כיון שתופסים אותו במוט ברזל שלא יסגר א"כ תפיסתו משום המוט ברזל המחזיקו ולא משום הציור ואסור משום אוהל. כ"כ הבאה"ל שם. וע"ע בשבט הלוי ח"ט סי' ע"ו על עובדין דחול. [ולגבי המקרה המובא שם - עי' באה"ל סי' של"ח, א' ד"ה הואיל].

קיו. סי' נ"ב סק"ו.

ביהודי שאינו שומר תומ"צ רח"ל, נחלקו הפוסקים אם מותר ליהנות ממלאכתו מיד במוצ"ש או שצריך להמתין שיעור זמן בכדי שיעשה המלאכה במוצ"ש, ונתבאר בסי' כ"ו סימן י"ז.

ומכל מקום, אף אם מצד ההלכה מותר ליהנות יש להחמיר במקום חילול ה' שלא ליהנות מן המלאכה עד בכדי שיעשו. ועיין שם בדין ישראל מומר שעשה מלאכת איסור עבור ישראל אחר.

בישל באיסור, הקדירה צריכה הגעלה שבלעה מאכל איסור<sup>קכב</sup>, ודין האוכל כנ"ל<sup>קכג</sup>.

### מעשה שבת בשוגג

**מד.** יהודי שומר תומ"צ שעשה מלאכה דאורי' בשוגג<sup>קכד</sup>, אסור לו וגם לאחרים ליהנות ממנה בשבת ומותר לו ולאחרים מיד במוצ"ש. ובמקום הצורך [כגון שזה עיקר מאכלו לסעודת שבת וקשה להסתדר בלעדיו<sup>קכה</sup>] יש לסמוך להקל אפי' לו אפי' מיד<sup>קכז</sup>.

### מעשה שבת באיסור דרבנן במזיד ובשוגג

**מה.** יהודי שומר תומ"צ שעשה מלאכה דרבנן במזיד, אסור לו ולאחרים ליהנות ממנה בשבת [ומותר במוצ"ש, עיין בהערה<sup>קכז</sup>], ובשוגג מותר אפי' לו אפי' בו ביום, חוץ משהיה חזרה והטמנה שבהם אסור לו ולאחרים עד מוצ"ש [וי"א עד בכדי שיעשו במוצ"ש<sup>קכח</sup>] ואף במקום הצורך אין להתיר בזה<sup>קכט</sup>.

ועיין בספר מאור השבת ח"א סי' י"ח שדן בגדר "מקום צורך" והביא שם בשם הפוסקים חילוקים שונים, ובאמת תלוי בכל מקרה לגופו.

קכו. סי' שי"ח סק"ז [ע"פ הגר"א. אך עי' באה"ל ריש סי' שי"ח וריש סי' שי"ט].

קכז. בבאה"ל ריש סי' שי"ח הביא כן בשם הרמב"ם והגר"א, אך נשאר בצ"ע על זה, אך כן משמע קצת מסתימתו בסי' רנ"ג סקמ"ד [שבמחבר הוסיף שם תיכף דין עבר ושהה].

קכח. מ"ב סי' רנ"ג סקל"ב.

קכט. סי' שי"ח סק"ב וסק"ג ובאה"ל שם ד"ה המבשל וסי' שכ"ג סקל"ג ושעה"צ שם סקל"ב, ועי' פמ"ג רנ"ד סקי"א. ועי' מ"ב סי' רנ"ג

קכב. סי' שי"ח סק"ד.

קכג. ולכאורה האוכל שנתבשל באיסור הוא מוקצה כיון שאסור לכל העולם [עי' מג"א סוף סי' ש"ח ומ"ב שם סוף סקק"ע ובמ"ב שם סקמ"ח וכן משמע בט"ז סי' תקט"ו סק"י ובתפארת"ש על הרא"ש עירובין דף מ"א:], אך עי' שעה"צ סי' ת"ה סק"מ ועי' גם בקצוש"ע [סי' פ"ח סעיף ג'].

קכד. שלא ידע שעכשיו שבת או שלא ידע שדבר זה אסור לעשותו בשבת או שגג בדין [סי' של"ט סקל"א וסי' שי"ח סק"ו]

קכה. סי' שכ"ה סקס"ב. [ועיין באה"ל סי' רנ"ב, ד' ד"ה שצריך].

### מעשה שבת במתעסק

מוז. יש אומרים שדינים אלו הם גם אם עשה את המלאכה כמתעסק<sup>קל</sup> [ועיין הגדרתו לעיל בסעיף י"ז], ויש אומרים שאין איסור מעשה שבת במתעסק<sup>קלא</sup>.

### מעשה שבת במניעת נזק

מוז. אין איסור מעשה שבת אם המעשה רק מנע נזק מן הדבר ולא השביחו<sup>קלב</sup>.

### מעשה שבת במחלוקת הפוסקים

מח. באופן שיש מחלוקת הפוסקים, אם נפסק ע"פ רוב דעות כצד המחמיר, או שהוא עצמו סובר בזה לאיסור ודאי כשיטת רבותיו, יש בזה איסור מעשה שבת<sup>קלג</sup>, אבל אם נפסק מספק להחמיר אין בזה איסור מעשה שבת<sup>קלד</sup>. ולכן הסובר בדבר מסוים להחמיר בודאי כדעת רבותיו אסור לו לומר לאחרים לעשות עבורו את המלאכה, ואם עשו אסור לו ליהנות ממעשיהם, וכן"ל.

שבת, וכן מוכח מביצה דף יד: שהסובר שאסור לא אכל ממי שעשה מפני סובר שמותר, וכן דעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א מכתב ג', ועיין בח"ב מכתב כ"ב], וכן דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל [שבט הלוי ח"א סי' נ"ג] וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א. ומה שהמ"ב כותב להקל בדבר שהוא מח' הפוסקים [עי' הערה הבאה] היינו בדבר שנפסק להחמיר מספק ולא בכה"ג שנפסק בודאי לאסור או שסובר בודאי לאיסור, ועי' אגרו"מ ח"ד סי' קי"ט אות ה שכתב להקל בזה.

ובזה מיושבת קושיית המ"ב [בסי' שי"ח סק"ב] ממה שכתב במג"א [שם סקל"ב] שאם עירה מכלי ראשון על מאכל שאינו מבושל המאכל נאסר בהנאה משום שנתבשל באיסור בשבת ואף שעירוי מכ"ר הוא מח' ראשונים אם מבשל או לא. ועי' עוד במג"א סי' רס"ג סקל"ג שמשמע כן.

קלד. סי' שי"ח סק"ב וסי' שכ"ג סקל"ג ושעה"צ שם סקל"ב וסי' רנ"ג סקצ"ה, ועי' פתחי תשובה יו"ד סי' קצ"ז סק"ה לענין הטובלת בליל שבת באיסור.

סקצ"ה. ועי' גם שעה"צ סי' של"ט סקכ"ד. ובשהיה חזרה והטמנה עשו שוגג כמזיד כמבואר בסי' רנ"ג, א' וסקל"ה וסי' רנ"ד סקל"ג.

קל. שו"ת עונג יו"ט סי' כ', שו"ת מנחת ברוך סי' ט' וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

קלא. כן דעת הגרשז"א זצ"ל [בס' מאור השבת ח"א עמ' שפג] וכ"כ באז נדברו [ח"ו סי' י"ג]. ועיין בשו"ת משנה הלכות [ח"ו סי' ע"ז] שאם הדליק או כיבה את החשמל כהרגלו בכל יום נחשב שוגג ולא מתעסק.

קלב. ע"פ המבואר בסי' רנ"ז, א' גבי הטמנה באיסור שאם רק נשאר חומו מותר, ועי' מ"ב שם סק"ח שבי' כן [ועי' שו"ת הר צבי ח"א סי' קמ"א שהוכיח משם כן]. ונ"מ למקרה ששמר על מאכל שלא יתקלקל, ועוד כיו"ב.

קלג. כן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוכיח כן מדברי הב"י והמ"ב בסוף סי' תרכ"ד לגבי מי שמחמיר על עצמו ומתענה ב' ימי יו"כ שאם יוצא יו"כ ביום ה' יאכל בשבת ממה שאחרים בישלו לעצמם ולא הרבו בשבילו משום מעשה

### מעשה שבת בבין השמשות

**מזא.** מעשה שבת שנעשה בזמן שיש מחלוקת אם כבר היה שקעה"ח או לא, אפשר להקל בדיעבד, אבל בזמן שודאי שקיעה לכו"ע אסור אף בבין השמשות קלה.

### מעשה שבת בזמן תוספת שבת

**נב.** מעשה שבת שנעשה לפני השקיעה בזמן שקיבל על עצמו תוספת שבת, אינו נאסר בדיעבד קלה.

### מעשה שבת של קטן

**נא.** חרש שוטה וקטן שעשו מעשה איסור בשביל הגדול, אסור ליהנות ממלאכתם. ואם עשו את המלאכה בשביל עצמם, מותר ליהנות ממלאכתם קלה.

### דוגמאות במעשה שבת

**נב.** פתח מקרר באופן האסור, אסור ליהנות מן המלאכה משום מעשה שבת, וכן אם פתח פקק בקבוק או קופסת שימורים באיסור [באופן האסור], אסור משום מעשה שבת קלה. ואם היה יכול לפתוח בהיתר ופתחו באיסור אין המאכל נאסר

שבת, ואפשר שמשום כך הבאה"ל לא הביא את הפמ"ג שבסי' רס"ג. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

קלז. פמ"ג סי' שכ"ה סקכ"ב. וכ"כ במג"א שם ובבאה"ל שם סעי' י' לגבי קטן שהביא מים מרה"ר לרה"י, ואף שיש מקום לומר שרק בזה התירו מכיון שלא נעשה מעשה בגוף הדבר, מ"מ מבו' בפמ"ג שאין לחלק כן, וכדמוכח ביבמות קיד. וכן מבואר בדברי האגרו"מ ח"ב סי' ע"ז וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל [במאור השבת ח"א עמ' שלו ובקובץ שערי הוראה - ח' עמ' עג].

קלח. מג"א סוף סי' תקי"ח ומ"ב שם סקמ"ה, וגם לא גרע ממביא דבר מחוץ לתחום [עי' סי' שכ"ה, י' וסקנ"ו]. ומש"כ במ"ב סי' ש"מ סקמ"א שמותר לקרוא איגרת שפתחה נכרי באיסור - תי' הגרשז"א זצ"ל בשש"כ פרק ל' הע' רכ"ה,

קלה. סי' רס"א, א' וסק"ו ובאה"ל ד"ה ואין. קלו. פמ"ג סי' רס"א א"א סק"ח ובאה"ל שם, א' ד"ה ואין מדליקין.

והנה, הפמ"ג עצמו בסי' רס"ג סק"ל דייק מהרמ"א לאסור כי הדרכ"מ בסוף סי' רס"ג דן לגבי מעשה שבת בזמן תוספת שבת וא"כ מבואר שבעצם הדבר יש להחמיר. אמנם לענ"ד מקור הדרכ"מ שם הוא ממהר"י ווייל סי' קט"ז והוא דן לגבי אמירה לנכרי בזמן תוספת שבת ומתיר כי יש כאלו שעדיין מותרים במלאכה א"כ גם מי שקיבל שבת לפחות יוכל לומר לנכרי, ומדמה לחולין דף מט: [לגבי חלב שעל הקיבה שאמרו שם 'אינהו אכלי אנן מיסתם נמי לא סתים' - בתמיה, שלא יתכן חילוק גדול כל כך שחלק מתירים לאכול והאחרים אפילו לא מחשיבים אותו לסתום את הנקב בקיבה], וא"כ אדרבה, משם יש ללמוד היתר כי טעמו של הרמ"א הוא באמת משום כך שתוספת שבת אינה חמורה כל כך לענין מעשה

באיסור מעשה שבת קל"ט, ורק הפקק נעשה מוקצה קמ"ב, ועיין לעיל סוף סימן י"ג.  
 הביא דבר מחוץ לתחום, או שטילטלו באיסור, הדבר אסור משום מעשה שבת קמ"א.  
 טילטל מפתח באיסור, יש המתירים [שהרי לא משתמש בגוף המפתח], ויש האוסרים  
 [כיון שסוף סוף נהנה מהמפתח עצמו קמ"ב].  
 החזיר או טמן מאכל באיסור, ולא השביח המאכל אלא רק התחמם, ואח"כ חזר  
 והצטנן המאכל, מותר לאוכלו לצורך סעודת שבת קמ"ג. ויש אוסרים קמ"ד.  
 - חימם מים באיסור ונצטננו או עשה שאר מלאכות דאורייתא ובטלה אח"כ ההנאה  
 [כגון שברר פסולת מאוכל וחזר ועירבן], עיין לעיל סי' כ"ו סעיף ח'.  
 - ברר באיסור, עי' לעיל סוף סי' ה'.

### זורע, בורר ולש באיסור

**נב.** זרע באיסור בשוגג, יעקור הנטיעה ולא יהנה לעולם קמ"ה. ברר בשוגג באיסור, דינו

שהיה יכול להגיע בהיתר והגיע באיסור, ויש לומר שמעשה נכרי חמור טפי שיש בו חשש לאמירה במקום אחר, וכמו שמצינו לענין להמתין בכדי שיעשו במוצ"ש שהוא רק במעשה שבת דנכרי ולא בישראל.

קמ. הגרשז"א זצ"ל בספר מאור השבת ח"ב מכתב ל"א, ב'.

קמא. סי' שכ"ה, ח' וסי' ת"ה ט'. ועי"ש שלאדם אחר שאינו מבני ביתו או אורחו, מותר, ועע"ש שאם הוציא בשוגג אפשר להקל. ועיין עוד לעיל בסוף סי' י"ג שלמעשה יש להחמיר גם כשלא נעשה מעשה בגוף הדבר.

קמב. באגרו"מ ח"ב סי' ע"ז כ' לאיסור, ובמאור השבת ח"א מכתב ה' ובשש"כ סוף פרק י"ח [הערה רנ"ו] הביאו בשם הגרשז"א זצ"ל להתיר וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

קמג. סי' רנ"ג, ה' באה"ל ד"ה להחם.

קמד. חזו"א או"ח סי' ל"ז סקכ"ז ד"ה ומבואר.

קמה. באה"ל סי' שי"ח סעיף י' ד"ה אחת.

ששם יש אופן המותר גם לישראל וממילא אינו נהנה ממעשהו של הנכרי שהרי היה יכול לפתוח באופן המותר. [אמנם יל"ע ממש"כ הבאה"ל ריש סי' שי"ח בשם החיי אדם שבמלאכה שלא נשתנה גוף הדבר יש להקל באיסורי דרבנן, ואולי בסי' תקי"ח מיירי במעשה נכרי ולכן חמור יותר, ומ"מ הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבמקום שאין דרך אחרת להגיע אל האוכל בלא לעשות איסור אין להתיר מהטעם שלא נשתנה גוף הדבר].

ולענין אם המאכל מוקצה - עי' לעיל סוף סי' י"ג.

קלט. הגרשז"א זצ"ל [בספר מאור השבת ח"א מכתב י"ח] והגרי"ש זצ"ל [ובספר קובץ תשובות ח"ג סי' ס"ג אות ב כתב להתיר כן בשעת הדחק.

ושמעתי ממנו היתר גמור בזה]. ואף שלענין בורר מבואר בפמ"ג ובאה"ל ריש סי' שי"ט שנאסר במעשה שבת אף שלכאור' היה יכול לברור אוכל מתוך פסולת בהיתר, י"ל דהכא קיל טפי כיון שגם לא נשתנה בגוף הדבר א"כ כל הרווח מצד האפשרות להגיע אל האוכל וכיון שהיה יכול להגיע בהיתר א"כ לא הרויח כלום. ובסי' שכ"ה סעיף י' נחלקו בזה הראשונים, וכי המ"ב סקנ"ו שלכתחילה יש להחמיר אף בדבר

כשאר מלאכות [ועיין בהערה] קמ"ו, ואם ברר אוכל מאוכל צ"ע קמ"ז. לש באיסור, אם האיסור היה בנתינת המשקה לאוכל היבש, אין המאכל נאסר, אך אם היה האיסור בערבוב, האוכל הנילוש נאסר קמ"ח.

### כפרה למחלל שבת בדאורייתא

נד. המחלל שבת בשוגג באיסורי דאורייתא רח"ל, צריך להביא קרבן חטאת, והיום שבעוונותינו הרבים עדין לא נבנה ביהמ"ק, כתב הרמ"א שיתן לצדקה י"ח פשוטים שהוא מחיר כבש בזול קמ"ט, ולא יאמר שהכסף עבור חטאת אלא יאמר שבמקום חטאת הוא נותן את הכסף לצדקה ק"י.

וכן יקרא פרשת חטאת ויבין אופן הקרבתה קנ"א. וראה בהערה מהי פרשת חטאת קנ"ב.

### כפרה למחלל שבת

נה. המחלל שבת בשוגג בין באיסורי דאורייתא ובין באיסורי דרבנן רח"ל, צריך להתענות מ' יום שני וחמישי, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה שאחר התענית, ויכול לפדות את התענית בממון, והעשיר ירבה הממון לפי עשורו קנ"ג.

וכן ילמד הלכות שבת וגם זה כפרה בעבורו קנ"ד.

קנא. שם סק"פ.

קנב. בביאור הלכה סי' א' ד"ה ופרשת ביאר שהוא בויקרא [ד, כז] מנפש אחת תחטא עד ונסלח לו, ואם יש לו פנאי יקרא גם כן בפ' צו [ויקרא ו, יז] מוזאת תורת החטאת עד באש תשרף.

קנג. סי' של"ד, כ"ו וסק"פ וסקפ"א. וכיום מורים הפוסקים שהעוסקים בתורה כל היום ממעטים מלהתענות שלא לבטל מאיכות לימודו מפני התענית.

קנד. ע"י ארחות רבינו [ח"א עמ' קסה] שפעמים היה אומר הקה"י זצ"ל ליתן דמי חטאת לצדקה ופעמים היה אומר ללמוד הלכות שבת. וכן אומרים הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א.

קמו. בבאה"ל סי' שי"ט, א' ד"ה הבורר דן בזה, אך יל"ע שבריש סי' שי"ח סמך על הגר"א רק בדרבנן או בדאורייתא רק במקום צורך.

קמז. פמ"ג סי' שי"ט בא"א סק"א.

קמח. באה"ל סי' שכ"א סעיף ט"ז ד"ה אבל.

קמט. בליקוטי אמרים להח"ח פרק ה' כתב מ' שמחלל שבת בשוגג ירשום בפנקסו שכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת וגם יקרא פרשת חטאת עיי"ש. ושמעתי מהגרא"ל שטיינמן זצ"ל שגם בחורי ישיבה שאין להם כסף ירשמו בפנקסיהם ויתנו כשיהיה להם כסף.

קנ. סי' של"ד, כ"ו.

## הלכות בנידונים המצויים בימינו

סימן מב

לחץ על פעמון או נכנס לחדר שיש בו גלאי אור, מה יעשה

א. מי שלחץ על פעמון, חייב להסיר את האצבע מיד, כי המשך הלחיצה נחשבת כמעשה איסור חדש\*.

ולכן, אם נכנס לחדר שיש בו גלאי אור וכשנכנס נדלק האור, חייב לצאת מיד מהחדר כי המשך השהיה בחדר נחשבת למעשה איסור חדש\*.

ובביכורי יעקב סי' תרנ"ב ובנין שלמה סי' מ"ח הסתפקו אם נטל ד' מינים קודם עלות השחר ונשארו בידיו בבוקר אם יוצא ידי חובה, והחזו"א או"ח סי' קמ"ט סק"ב פשיטא ליה שיצא ידי חובה, והנה הביכורי יעקב הביא ראיה לדבריו מהגמ' ביומא דף מט: בעי רב פפא חפן חבירו ונתן לתוך חפניו מהו מלא חפניו בעיניו והא איכא או דלמא ולקח והביא בעיניו והא ליכא תיקו, וכתבו שם התוס' בביאור הספק"י מי אמרינן אע"ג דלאו איהו חפן מ"מ כיון דמכח גברא קאתי שפיר דמי ושפיר קרינן ביה ולקח הלוקח מי שהוא וישים בחפניו של חבירו, אמנם החזו"א דחה את הראיה וחילק ששם זה ב' בני אדם ואין זה ממש מעשה אחד מתמשך, אבל באדם אחד הכל הוי מעשה מתמשך.

ובספר מאור השבת ח"ד סי' י"ד הע' קנ"ו הביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאדרבה מחוייב הוא להרפות את לחיצתו כיון שעמידתו במקומו מחדשת את זרימת החשמל וא"כ אדרבה עצם עמידתו היא מעשה בכל רגע ורגע וכאשר הוא עוזב הוא מפסיק ללחוץ וממילא מתנתק המעגל החשמלי ואין זה נידון כמתנתק את המעגל החשמלי בידים, והביא כן גם בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל.

ב. ואף שיש מקום לטעון הרי הוא בודאי לחץ בשוגג ואם יעזוב יהיה מעשה במזיד ושמא עדיף הרבה מעשים בשוגג ממעשה אחד במזיד, לא

א. תוס' בנזיר דף יז. ד"ה אילימא וגליון מהרש"א שם בשם המשל"מ בפ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"א [ובשם תוס' בשבועות דף יז. ד"ה או, עיי"ש], וכ"כ המצפה איתן בנזיר שם והקה"י שם סי' ה'. וע"ע שאגת אריה סי' ל"ב. כלומר, כיון שתחילת הכניסה היתה ע"י מעשה, א"כ כל השהות נחשבת גם היא להמשך מעשה. ואמנם, תוס' ביבמות דף צ: ד"ה כולהו כתב שאין איסור בעטיפת כלאים אלא האיסור רק במצב שהכלאים כבר עטופים ולכן כלאים בציצית הוי איסורה הנחשב שב ואל תעשה, ולכאור' ק' הרי הכל מעשה מתמשך.

ועוד קשה מהבאה"ל בסי' שט"ז, ו' ד"ה ישב שהביא מהראשונים שאם צד בשבת א"כ המשך שמירת הבעל חי הניצוד הוי איסור צידה, אבל אם צד בערב שבת א"כ מותר לו לשמור על הבעל חי שלא יברח משם.

אבל התירוץ הוא פשוט, בודאי יש כאן מעשה מתמשך, אבל המעשה הוא [המשך של] מעשה מותר, כי אין איסור לשמור על בעל חי שכבר ניצוד בערב שבת, וכן אין איסור ללבוש כלאים כמו שכתבו תוס' שהאיסור רק בהשאת הבגד לבוש עליו, אבל יש איסור לנזיר להיכנס לבית הקברות וכן יש איסור ללחוץ על כפתור בשבת ולכן כיון שנחשב הכל מעשה מתמשך א"כ יש איסור בהשאת האצבע לחוצה על הכפתור אע"פ שנשאר מכח מעשה שהתחיל בהיתר.

## מצית חשמלית להדלקת נרות שבת

ב. מצית חשמלית שנכבית מעצמה אחרי זמן מסוים, אסור להשתמש בה להדלקת נרות שבת כי נוהגים שלא לעשות מלאכה מיד בגמר ההדלקה עוד לפני הברכה<sup>ה</sup>, והמשך החזקת הכפתור לחוץ נחשב כמלאכה, וכנ"ל בסעיף א"י.

## שימוש בחשמל המיוצר בשבת

ג. לכתחילה יש להשתמש בשבת רק בחשמל שאינו מיוצר באיסור בשבת. אמנם לענין מעשה שבת אין הדבר פשוט שיש איסור ליהנות מחשמל המיוצר בשבת [למשל, לגבי מי שנמצא במקום שיש בו אור מחשמל המיוצר בשבת], והדבר תלוי בכמה דברים, עיין בהערה<sup>ה</sup>.

ידיניות. אבל במצב הנתון הקיים כיום, העובדים צריכים להפעיל את המערכות מפני שיש פיקוח נפש אם לא יהיה בכלל זרם חשמל בארץ.

והנה, הדבר ברור שהחברה חוטאת כמה שאינה נערכת מראש ודואגת שנכרים יפעילו החשמל או לסדר שהמערכות יעבדו באופן אוטומטי, אלא שגם לכל מי שמשאיר כלי חשמל דולק ואין לו גנרטור הרי הוא מכניס אותם למצב שהם מוכרחים להפעיל את החשמל גם בשבילו מכיון שאין להם אפשרות לכבות בתוך הכתים את מה שמיותר, ויש בזה איסור של מכניס עצמו לאונס [והדבר פשוט שאין הבל בין מכניס עצמו לאונס או את חברו לאונס כמבו' בסי' רמ"ח, א' לגבי מפליג בספינה והספנים יצטרכו לחלל שבת]. כמובן כל זה מלבד המחאה וחילול ה' להשתמש בחשמל שמיוצר בשבת באופן שאפשר למנוע את המלאכות האסורות.

והנה, בסי' רמ"ח, א' כתוב שמותר להפליג לצורך מצוה בימים הסמוכים לשבת, וגם לענין מילה שלא בזמנה בערב שבת הכרעת המשנ"ב בסי' של"א סקל"ג להתיר כיון שהוא צורך מצוה, אמנם בשבת עצמה האיסור להכניס עצמו לאונס חמור הרבה יותר, ולכן אם אין לו כמון לעצירת הדם אסור למול בשבת על סמך שישחוק אחרי המילה הצלת נפשות אפילו שיש כאן צורך מצוה של

היא, שהרי כשנזכר כבר נחשב למזיד כמבו' בשבת דף ד. לגבי הכניס פת לתנור שמשעה שנזכר נחשב למזיד על המעשה הראשון.

ג. וכנ"ל בסי' ל"ה סעי' י"ד.

ד. ומצד שני אם יעזוב את הלחיצה הרי עזיבת הכפתור הוא איסור כיבוי כי גורם לכיבוי מייד, וכמבו' בבאה"ל סי' רנ"ב, ה' שכח ראשון [ובפרט כשמסיר את החסימה] הרי מעשה גמור, ובפרט שמתוכנן כך ונחשב מעשה גמור.

ומצד טלטול מוקצה י"ל שעזיבת הכפתור אין זה נחשב טלטול מוקצה כי מוכרח לעזוב ועוזב מיד, וקצת דומה למש"כ הגרעק"א בתפארת ישראל מס' דמאי פ"ז לגבי נרות שעזיבת הגפרור והנחתו לפניו מפני שאינו יכול לכבותו לא נחשב טלטול מוקצה.

והאפשרות היחידה היא לייצר מצית שלוחצים על כפתור ועוזבים ועדיין האש תישאר דלוקה מעצמה למשך כמה שניות בלי צורך לחוץ על הכפתור ואחרי כמה שניות האש תכבה מעצמה, ואז האשה יכולה להדליק את המצית לפני הנר האחרון ולעזוב את הכפתור והאש תישאר דלוקה מעצמה עד שתיכבה מעצמה.

ה. חברת החשמל מחוייבת לדאוג מראש לעובדים נכרים ולפעולות אוטומטיות במקום מלאכות



הביקוש מיד במוצאי שבת, ואולי מתחילים בעבודה הזאת לפני השקיעה רח"ל.

ואם האיסור הוא מצד מכניס עצמו לאונס, זהו איסור על מי שעשה את המעשה וגם על מי שעשו בשבילו את המעשה וכמו דין מבטלין איסור לכתחילה כמב' בט"ז סי' צ"ט סק"י [ועיי"ש ובפמ"ג שם], אבל אין בזה איסור הנאה כמעשה שבת.

ועי' גם פמ"ג סי' שמ"ג במ"ז סוסק"א שיש לפני עיוור במי שאונס את חברו לחטוא, ואע"פ שלמעשה הרי חברו אנוס עושה כדין במה שעובר את העבירה, מ"מ זה נחשב בכלל ספיה בידים, ויל"ע אם שייך דין זה גם בנידון דידן.

ב. והנה, העירוני שלמעשה רוב העובדים אינם מתכוונים להצלת נפשות אלא לשם המשכורת בלבד ולדעת הרבה פוסקים עוברים איסור כשמתכוונים למטרה אחרת כמש"כ המש"ב בסי' שכ"ח סק"ח ובשעה"צ שם סק"ז ובבאה"ל סי' שט"ז, ו' ד"ה הצד, ועי' גם מחנה ישראל סי' ל"א אות ב. וביותר, שהרי הם מתכוונים בשביל שיהיה חשמל בכל הארץ וכוונתם במפורש גם לבריאם [וגם בשביל המשכורת - וצ"ע אם זה נחשב כוונה ל'דבר האסור']. ולכן, מי שמשמש בחשמל המיוצר באיסור, הרי הוא מכשיל את העובדים ב'לפני עיוור'.

אמנם יש להסתפק מאוד אם שייך בזה דין לפני עיוור כיון שהישראל העובר יכול לעשות את המלאכה בכוונה להצלת נפשות [וכפי שלפעמים מצהירים דוברי החברה], ואף שאנחנו יודעים שלמעשה כמעט כל העובדים חילונים ועובדים רק בשביל המשכורת ולא מתכוונים להצלת נפשות, אבל הרי יכולים להתכוון להצלת נפשות ואם כן, מנין שיש כאן לפני עיוור.

ובמג"א [סי' שמ"ז סק"ד] כתב שאם אפשר לתלות שישמש בדבר להיתר אין בזה לפני עיוור כדמוכח בשביעית [פ"ה מ"ט] משאלת אשה לחביתה

מילה [עי' סי' של"א סק"ד], ומוכח שלהכניס עצמו לאונס בשבת האיסור חמור יותר, וגם בער"ש אין להתיר אלא לצורך מצוה.

ויש לבאר, שהאיסור הוא כעין 'מבטל איסור לכתחילה' וכעין 'עושה גרף של רעי לכתחילה', דהיינו שההיתר הוא בדיעבד ואסור לעשות מעשה כדי להשתמש בהיתר, אלא שכשעושה מעשה לפי תומו וממילא נוצר ההיתר אין זה בכלל מבטל איסור לכתחילה וכמו שכתב הט"ז [יו"ד סי' פ"ד סקי"ח וסי' צ"ט סק"ז וסי' קל"ז סק"ד] לגבי מי שמבטל דבש שיש בתוכו נמלים שאין זה בכלל מבטל איסור לכתחילה כיון שמבטל לפי תומו ולא בכדי לרסק את הנמלים, מלבד אם יש לו אפשרות לעשות בדרך אחרת, ובשבת הדבר מתפרש יותר שהמעשה מיועד להשתמש בהיתר של פיקוח נפש.

אלא שיש לדון האם במצב הנתון הקיים האם העובדים אכן נחשבים לאונס או שעושים גם מלאכות שאינם מוכרחות, ועל פי הפרסומים נראה שצריך לשרוף פחמים כדי לייצר חשמל ושריפת הפחמים היא פעולה שנעשית בידים על ידי פועלים יהודים ה"י ועל פי הכמות הנצרכת שורפים יותר פחמים, ואם כן, הרי מצד הדין צריכים להקטין את גודל הבעירה אם אין צורך בכמות גדולה של חשמל כדי לחסוך במלאכות [ולא רק מצד החיסכון בייצור], וממילא בין בהגדלת הייצור ובין בהקטנתו ובין בתיקוני תקלות אין איסור בעצם כי הכל נכון במצב הקיים. ואמנם ישנם פרסומים קצת שונים, ויש לברר יותר אם אין ייצור הפועל בלי צורך בשריפת פחמים כל הזמן, ואם כן, יהיה איסור להקטין את הבעירה [שהרי אין זה ממעט מלאכות ובודאי אין צורך פיקוח נפש בזה] וממילא יהיה גם איסור מעשה שבת. עוד יש לברר אם אין צורך להמתין ולא להפעיל את החשמל מיד במוצאי שבת מפני שצריך להכין את הבעירה הגדולה זמן מסוים כדי לעמוד בהגדלת

## חיישן לבדיקת סוכר

ד. כיום ישנו חיישן סוכר חשמלי המופעל על ידי מכשיר 'קורא' חיצוני הסורק את החיישן שמוודד את רמת הסוכר או מופעל על ידי הדלקת אור על המקום של ה'שידור' מהחיישן.

והנה, גם במדידה האוטומטית הקבועה ב'קריאה' של הסורק יש איסורים, ובודאי שיש איסור בונה בקריאת החיישן, וכן בהדלקת האור במקום של ה'שידור', ומכל מקום הם איסורים דרבנן ועדיפים על בדיקה המבוססת על הוצאת דם<sup>1</sup>.

## קוצב לב בשבת

ה. מי שיש לו קוצב לב שאינו עובד כל הזמן אלא רק כשיש צורך לסייע ללב בזמני 'עומס', והרופא אומר שאם יעלה כמה קומות בודאי הקוצב יצטרך לעבוד, יש להבדיל אם הרופא אומר שבמקרה מסוים בודאי הקוצב יפעל או שיתכן שהקוצב

עוד יש להעיר, שבאופן כזה האיסור רק מדרבנן כמבואר ברמב"ם [שבת פ"ב הט"ז ושגגות פ"ב הט"ו] כיון שסוף סוף קרוב לודאי שהחשמל גורם להציל נפש, וגם אפשר ששייך בזה 'הואיל' כמו שכתבו התוס' בפסחים דף מו: ד"ה רבה, אמנם נתבאר לעיל סי' מ"א סעי' מ"ה שגם באיסורי דרבנן שייך מעשה שבת כמו באיסורי דאורייתא, ועי' באה"ל ריש סי' שי"ח.

ו. הוצאת דם לצורך בדיקת דם היא איסור דאורייתא שהרי צריך את הדם והיא מלאכה הצריכה לגופה כמבואר בצי"א ח"ד סי' פ"ח ובהר צבי [טל הרים חובל אות א] ובאול"צ [ח"ב פל"ו אות כא], ועי' גם סי' שט"ז סק"ל, אבל קריאת הנתונים בחיישן הוא איסור דרבנן משום שהוא בנין לשעה שנפסק מעצמו אחרי זמן קצר, וגם לחזו"א [סי' נ' סק"ט] שהדלקת חשמל הוא בנין דאורייתא, כאן הבנין הוא דרבנן כיון שהמכשיר מחייב כיבוי והפעלה מחדש לשימוש הבא ולבדיקה הבאה, ובפרט שאחרי זמן קצר ה'קורא' מפסיק לעבוד מעצמו וכן האור נכבה מעצמו, ואין זה כמי שמעמיד בניה לעולם ואח"כ מפסיק אלא הבניה עצמה היא רק לזמן

החשודה על השביעית נפה וכברה ריחיים ותנור אף שתולה בדבר רחוק, וכתב המג"א שאם הדבר אינו מצוי להיתר אין תולים בו כמש"כ תוס' בגיטין דף י. ד"ה משאלת שדוקא שם תולים מפני דרכי שלום אבל בשאר דברים תולים רק במצוי, והביאו המשנ"ב שם סק"ז, וכע"ז באגרו"מ יו"ד ח"ב סי' ע"ב ובשבט הלוי ח"ב סי' ס"ב וח"ה סי' מ"א.

והנה, לכאור' קשה לומר 'מצוי' על חילונים רגילים שמחללים שבת כסדר כל הזמן וקרוב לודאי שלא מכוונים להצלת נפשות בכל המלאכות שעושים, אמנם יש להסתפק אם דוקא שם שהספק האם ישתמש למלאכת איסור או לא ולזה אמרינן שכיון שאנחנו יודעים שכנראה ישתמש לאיסור א"כ אסור, אבל בדבר שתלוי בכוונתו, הרי הספק אינו על המלאכה אלא על הכוונה כי אותה מלאכה כשיעשו אותה בכוונה להצלת נפשות אינה אסורה, וצ"ע.

ועכ"פ בדיעבד יש לומר שאין איסור הנאה ממעשה שבת בדבר שנעשה עבור הצלת נפשות אף שהתכוונו לדבר אחר, וכנ"ל סי' כ"ו סעי' י"ח ושם בהע' נ"א.

יפעל, ואם אכן הרופא אומר שבמאמץ מסוים הקוצב בודאי יפעל, צריך להיזהר מאוד שלא לעשות מאמץ זה, ואם למשל בית הכנסת בקומה גבוהה או שהוא גר בקומה גבוהה והרופא אומר שעליה כזאת בודאי תפעיל את הקוצב, צריך לעצור מיד פעם למנוחה ואם הדבר לא אפשרי חייב להתפלל בבית<sup>1</sup>.

### נסיעה ברכבת אחרי שעבדו בה באיסור

1. בשנים האחרונות בעוה"ר נפרץ מאוד חילולי שבת בעבודות הרכבת, הן ברכבת הקלה שבגוש דן והן ברכבת הרגילה, ומעתה יש לברר האם מותר להשתמש ולנסוע ברכבת אחרי שעבדו בה בשבת באיסור.

ולמעשה, מעיקר הדין, מי שמחה בפועלים [הוא או שלוחו המייצג אותם], יכול להקל להשתמש ברכבת מיד. ומי שלא מחה בפועלים, צריך להמתין עד זמן שהיו יכולים לעשות את המלאכה ביום חול [כשלוש-ארבע חודשים אחרי תחילת הפעלתה], ואחרי שעבר זמן זה יכול להקל בשעת הצורך.

ונראה, שאם רוב הציבור מחו [או שלוחיהם המייצגים אותם], גם מי שלא מחה יכול להקל להשתמש לכתחילה<sup>2</sup>.

### ברית בשבת ויש חשש לחילול שבת

2. מי שנולד לו בן בשבת, והוריו או קרובי משפחתו החילונים אומרים שרוצים לבוא לברית ברכב רח"ל, בשום אופן אסור לו לדחות את הברית, אלא הוא יעשה את

---

שהרי המכשיר מתוכנן כך והחולה יודע ורוצה בהפעלתו.

ח. יש כאן שתי נידונים: א. מעשה שבת של ישראל. ב. מעשה שבת של נכרי, ומה הדין אם עשה מלאכה במחובר או בפרהסיא.

א. לענין מעשה שבת של נכרי - הלכה פסוקה [סי' ש"ז, כ' וסי' שכ"ה, ו' ח' וסי' תקט"ו, א'] שצריך להמתין עד זמן שיכול לעשות את המלאכה ביום חול.

והנה, אם הנכרי עשה מלאכה במחובר לקרקע או בפרהסיא, נחלקו הפוסקים אם המלאכה אסורה לעולם או שגם כן אין האיסור אלא רק עד זמן בכדי שיכול לעשות את המלאכה ביום חול, המג"א

קצר ואינה יכולה להישאר יותר, ואין זה דומה לחשמל שמצד עצמו יכול להישאר לזמן ארוך. הרבה פעמים יש צורך בכל מקרה להוציא דם גם במכשיר הזה פעם אחת או פעמיים במשך היום, ומכל מקום עדיף למעט בהוצאת דם ככל האפשר.

ז. פשוט שתפילה במנין אינה סיבה להתיר פס"ר להפעלת מכשיר חשמלי, ולרוב הפוסקים נחשב פס"ר בדאורייתא, אבל גם למי שסובר שנחשב פס"ר בדרבנן, אין להקל בפס"ר בדרבנן כמב' בסי' שי"ד סקי"א ובסי' שט"ז סקי"ח ובסי' ש"מ סקי"ז ובסי' ש"כ סקנ"ז [וגם שיטת המחבר כן וכנ"ל סי' מ"א הע' ל"ז], ועי' שעה"צ סי' שט"ז סקכ"א וסי' של"ו סקל"ט, ואין זה נחשב מתעסק,

הברית בזמן, ויאמר להם שיתארחו אצלו בכל השבת, ואם לא יסכימו יאמר להם

ב. לענין מעשה שבת של ישראל - נכרי העושה מלאכה בשבת עבור ישראל, אסור ליהנות ממלאכתו עד זמן 'בכדי שיעשו', וישראל שומר תומ"צ העושה מלאכה בשבת אסור ליהנות ממלאכתו עד מוצ"ש ואין צריך להמתין בכדי שיעשו משני טעמים, האחד, משום שאין חשש שיאמר לו שוב כי איסור לפני עיוור חמור אצל האנשים, והשני, משום שהישראל לא ישמע לו, אמנם במומר אף שלא חוששים שיאמר לו שוב, הרי הוא כן ישמע לו ויש להסתפק האם יש דין להמתין בכדי שיעשו [ותלוי מה הטעם העיקרי], והפמ"ג בסי' שכ"ה סק"ב ובסי' רע"ו במ"ז סק"ה הסתפק בזה והוכיח שם שעיקר הטעם מפני שבישראל אין חשש שיאמר לו לעשות כן, והבאנו לעיל בסי' כ"ו הע' מ"ו את דעות הפוסקים להלכה בנידון זה, עי"ש. והנה, במג"א סי' ש"ח סק"ב כתב שהעושה מלאכה בשבת במזיד, אסור לו לעולם ליהנות ממנה, ומ"מ אין איסור לפני עיוור בקניית פירות וירקות או בנסיעה באוטובוס אחר שיעבור זמן בכדי שיעשו, מפני שמותר ליהנות מדמיה של המלאכה כמש"כ במ"ב סי' ש"ח סק"ג. אמנם בכת"ס או"ח סי' נ' ובקה"י ח"ב סי' ז' כתבו שנשאר האיסור הנאה לעולם שהרי המג"א בסי' ש"ח סק"ב כתב שהטעם שאין איסור הנאה לעולם ממעשה ישראל בשבת כשנעשה עבור אחרים הוא רק מפני שלא יאמר לו לעשות שוב וגם לא ישמע לו, ואם ננקוט שהטעם העיקרי הוא מפני שלא ישמע לו א"כ לא שייך טעם זה בישראל מומר ויהיה אסור ליהנות מהמלאכה לעולם כיון שנעשה עבור ישראל וכדין המבטל איסור לכתחילה שאסור לו ולמי שהבטל עבורו. וא"כ דין ההנאה תלויה במח' הפוסקים הנ"ל סי' כ"ו הע' מ"ו-מ"ח שלדעת המקילים הנ"ל יש להקל כהפמ"ג ולדעת המחמירים הנ"ל יש להחמיר לעולם. ולמעשה הבאנו שם סעי' י"ד שיש לצדד להקל כהפמ"ג מעיקר הדין. [ועייין בשו"ת כת"ס

[סי' שכ"ה סק"א] פסק כהרמב"ם [שבת פ"ה ה"ו] שאסור לעולם, והט"ז [שם סקי"ג] פסק כהר"ן שמותר אחרי זמן זה. ולהלכה, הכריע המשנ"ב [שם סקע"ג] שלכתחילה יש להחמיר כהרמב"ם, אבל בשעת הצורך אפשר להקל, וכן ברמ"א בסוף סי' תרס"ד משמע שהאיסור לעולם בדבר שנעשה בפרהסיא הוא רק חומרא [ולכן כתב שיש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת], ועי' משנ"ב סי' רמ"ד סקי"ט וסק"א.

אבל גם מלאכה במחובר ובפרהסיא, הרי רק לישראל שנעשה עבורו אסור לעולם אבל לישראל אחר מותר כמב' בסי' שכ"ה, י"ד. והנה כשהישראל מוחה נחשב שהנכרי עושה לעצמו [כי הרי הישראל מחה בו וברור שאינו רוצה במלאכה] כמבואר בב"ח [סי' רע"ו ס"ד, והובא במג"א שם סקי"ג ובמשנ"ב שם סקל"ו] שזה הטעם לדין שאם מחה בנכרי ולא הערים במחאתו מותר ליהנות מהמלאכה אפילו בשבת, ואם כן כל מי שמחה [הוא או שלוחו המייצג אותו] מותר ליהנות מהמלאכה כיון שברור שהנכרי עשה את המלאכה בשבת עבור שאר הישראלים.

ובשו"ת מגדנות אליהו [ח"ב סי' קמ"ב] הביא בשם הרשב"א [דף קנא]. המובא בלבוש ובפמ"ג [סוף סי' שכ"ה] שאם נעשה לישראל באופן כללי ואין הדבר מבורר לאיזה ישראל נעשה, הרי נחשב כמו שנעשה לישראל אחר ומותר ליהנות מן המלאכה אחרי שעבר זמן שיכול לעשות את המלאכה ביום חול, אמנם נראה שאין זה שייך לכאן, כי הרשב"א מיייר לענין נכרי שעשה ארון וחלילין למכור לישראל ואם אין הדבר מבורר עדיין למי נעשה א"כ נחשב שעשה לעצמו כדי למכור, אבל כאן הרי בודאי המלאכה נעשתה לכל הישראלים שיעברו שם ואם נעשה להרבה אנשים ביחד שכל אחד מהם יהנה מהדבר אין שייך ההיתר.

שמבקש שלא יבואו לברית בכלל, ואם יתעקשו לחטוא, אין זה נחשב לפני עיוור<sup>ט</sup>.

### מלאכה בגופו של מי שקיבל שבת

ח. אשה שקיבלה שבת לפני השקיעה ורוצה ששכנה או קרובת משפחה [שהיא לא קיבלה שבת] תאפר אותה או תקצוץ לה ציפורניים, מותר לה לבקש ממנה<sup>י</sup>.

### יצא מתחום שבת ודואגים לו

ט. איש יצא מביתו וטייל באזור וגילה תוך כדי הטיול שיצא מתחום שבת ועכשיו אינו יכול לחזור ליישוב, והמצב בודאי אינו סכנת נפשות אבל ברור לו שאשתו תתקשר למשטרה אם ייעלם, אסור לו לחזור כדי למנוע את אשתו מלהתקשר, ואם אשתו תתקשר למשטרה שיחפשו אחריו, לא עשתה בזה חילול שבת<sup>יא</sup>.

חילוני שיאמר לשכנו השומר תומ"צ שאם ייצא מהבית בשבת הוא ידליק את האור, שודאי זה לא נחשב לפני עיוור מפני שלא סייע לו בשום דבר ואין המעשה שייך אליו כלל והכל תלוי בהחלטתו של השני.

וכ"כ במנחת יצחק ח"ג סי' ל"ה ובציץ אליעזר ח"ו סי' ג' ובאגרו"מ יו"ד סי' קנ"ו, ובישא יוסף [יו"ד סי' מ"ז] הביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שבודאי ימול בזמנה אבל אם הורי התינוק בעצמם מחללים שבת ידחה את המילה [והיינו שמעשה הברית שייך לחילול שבת], ועי' גם שבט הלוי ח"ד סי' קל"ה ותשובות והנהגות ח"ה סי' ר"צ.

י. הדבר תלוי בדין מסייע קצת האם יש בו ממש ונחשב כמו שנים שעשאוה או שמסייע אין בו ממש, ועי' ט"ז יו"ד סי' קצ"ח סק"א ונקה"כ שם וט"ז סי' שכ"ח סק"א ע"פ הסוגיא בשבת דף צד. לגבי מסייע קצת - ודברי הט"ז לא נפסקו להלכה במשנ"ב בסי' שכ"ח סק"ס ובסי' י"א סקי"ב ובבאה"ל ריש סי' ש"מ, ולכן יש להקל. ועצם האמירה אחרי שקיבלה שבת למי שלא קיבלה שבת, מותר, כמב' בסי' רס"ג, י"ז.

יא. הפוסקים האריכו האם מותר לחטוא בחטא דרבנן כדי שיזכה חבריו ולא יחטא בחטא חמור. אמנם כאן הנידון שונה, מפני שאם הוא יחזור

סי' נ' שבדבר הנעשה בקביעות ודאי שאסור ליהנות מפני שיש בזה לפני עיוור לשבתות הבאות וכעין דברי הקה"ח סי' ז' לגבי קניה מחברה המחללת שבת שהוא לפני עיוור כי כשקונים הרבה צריכים לייצר גם בשבת וגם כשיתאגדו לא לקנות ממחללי שבת ממילא לא ייצרו בשבת וההימנעות מהתאגדות כזו היא בכלל לפני עיוור, ויש לדון אם שייך גם כאן, ואכמ"ל<sup>יב</sup>.

ט. אין איסור לפני עיוור אם עושה את מה שהוא צריך לעשות וחילוני אחר מאיים שאם יעשה כך אז הוא יחטא, שהרי אין שייכות באמת בין המעשה שלו לבין מעשה החילוני, והחילוני בחר מעצמו להתנות ולקשר בין הדברים.

ואיסור לפני עיוור הוא רק אם הישראל מבקש מהשני שיחטא או שעזור לו לחטוא או שעושה מעשה לא נכון שמשום כך השני יחטא [כמו מושיט יין לגזיר או מלוה שלא בפני עדים או מכה בנו גדול], אבל כשעושה מה שצריך לעשות והשני מעצמו מתנה את החטא במעשה של השני, לא שייך כלל לפני עיוור.

כ"כ בקובץ תשובות להגר"ש אלישיב זצ"ל [ח"א סי' מ"ד] בשם המהרי"ל דיסקין [בקו"א סי' קמ"ה] לגבי הפגנה בשבת בחשש ששוטרים יבואו ברכב, והובא לעיל סי' ל"ב הע' ס"ג, והדבר משול לשכן

## הנחת מחסום בשבת על כביש מקצר

י. רחוב שנוסעים בו מכוניות בשבת רח"ל ותושבי השכונה השומרי שבת מניחים מחסומי שבת, אין לחשוש למה שהחילונים יצטרכו להאריך את הדרך בגלל המחסום, לא מצד לפני עיוור ולא מצד מסייע<sup>2</sup>.

## להתקשר לחו"ל בזמן ששם שבת בחשש שחילוני יענה

יא. אדם העובד בחברה שעושה 'סקרים' וצריך להתקשר מארץ ישראל למאות מספרי טלפון בחוץ לארץ לצורך הסקר, ולפעמים מוטלת עבודה במוצאי שבת

בע"ז דף ו, ועי' השולחן כהלכתו סי' י"ד העי' ל"ג], ותירץ שאין לפני עיוור כשהאדם עושה לפי תומו והנכרי מעצמו מחליט להורגו, והרי הדבר דומה לישראל שנמצא בביתו ושכינו החילוני אומר לו 'אם תצא מהבית אני מדליק את האור', שאין איסור לצאת מהבית כי עושה לפי תומו את המוטל עליו.

ועפי"ז כתב הגריש"א שאין איסור להפגין בשבת אע"פ שמשום כך גורם למשטרה לחלל שבת הרבה כיון שהוא עושה לפי תומו והם מחללים שבת על דעת עצמם.

ואין לדמות למכה בנו גדול עובר בלפני עיוור, כיון שעשה מעשה שעורר אצלו את הרצון לכעוס, אבל אם נוהג לפי תומו והאחרים עושים מעצמם ומרצונם אין לזה שייכות למעשה הישראל כלל. ומצד מסייע לדבר עבירה, שיטת הש"ך והדגמ"ר [י"ד סי' קנ"א סק"ו] ומג"א [סי' שמ"ז סק"ד- ועי' משנ"ב שם מש"כ ע"ז] שאין איסור מסייע במומר, וכתבו הפוסקים להקל בזה באופן שאינו נותן לו דבר איסור ממש [אגרו"מ י"ד ח"א סי' ע"ב וקובץ תשובות ח"א סי' כ' וסי' מ' וח"ב סי' כ"ח].

והנה, אין ספק שנסיעת רכבים בשבת גורמת נזק גדול וגם צער גדול לתושבים, וכבר הובא בהקדמה לספר דרוור יקרא מה שאמר הגרי"ז מבריסק צ"ל על זה לאדם ששאלו אם לקנות דירה במקום כזה, ועי' גם חשוךי חמד שבת דף קל.

הרי יעבור על איסור תחומין, אבל אם אשתו התקשר למשטרה הרי אינה עושה בזה שום חטא כי לפי מה שהיא חוששת ממצב סכנה, מותר לה להתקשר ולא עושה בזה חטא כלל.

וכן הורה הגרי"ש אלישיב צ"ל [הובא לעיל סי' ל"א סוף הע' ט'] לגבי אנשי הצלה שהוזעקו לתאונה גדולה והראשון שהגיע ראה שהדבר אינו נכון ואין צורך בכוחות גדולים, והורה שאין היתר להודיע בקשר שאין צורך לבוא ואפילו לא ע"י נכרי, משום שאמירה לנכרי אסורה, אבל כל מי שבא וסבור שיש בו צורך אינו מקיים איסור כלל ולהיפך מקיים מצוה, ולכן אין הנידון שייך לשאלה אם מותר לחטוא כדי שיזכה חבירו אלא אין לזה היתר כלל, ע"ש. ועי' גם המועדים כהלכתם סי' ב' הע' ל"ז לגבי מי ששמע את חבירו טועה בתפילת הלחש והוא עצמו גם מתפלל.

יב. בקובץ תשובות [ח"א סי' מ"ד] הביא הגרי"ש אלישיב צ"ל את תשובת המהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון סי' קמ"ה] האם יש לפני עיוור לשיטות הראשונים שלא נפסקו להלכה ומובאים בתוס' בע"ז] שמותר למסור נפש על כל מצוה אלא שאין זה חיוב, והקשה המהרי"ל דיסקין הרי מ"מ אם יחמיר יש כאן לפני עיוור בחומרתו כי גורם לנכרי להורגו והרי הנכרי מוזהר על רציחה והרי יש לפני עיוור גם בנכרי כמב' בתוס' [ע"ז דף כב. ד"ה דחשודין, וכן בגמ'

כאשר שם עדיין שבת או ביו"ט שני, והרי אסור להתקשר ליהודי חילוני שלא יכשל בחילול שבת או יו"ט ולנכרי מותר להתקשר, הדין הוא שמותר לו להתקשר רק לטלפונים ניידים (פלאפונים), אבל לטלפונים בבית - אסור<sup>2</sup>.

## שליחת פקס או 'מייל' למקום ששם שבת

יב. מותר לשלוח בער"ש או במוצ"ש פקס או 'אי-מייל' למקום שעכשיו שבת שם<sup>3</sup>.

## תוכנה המאפשרת לקנות בשבת

יג. עובד בחברת מחשבים שביקשו ממנו להכין 'תוכנה' שמאפשרת לקנות בשבת

דין קבוע אפילו שלכאורה יש כאן ספק ספיקא להחמיר. אבל זה תמוה לומר שהוא חולק על כל הראשונים הנ"ל ואפילו לא מביא אותם.

ובאמת האחרונים יישבו שדבריו ייתכנו גם לשיטתם, בקה"י [כתובות סי' י"ד] תי' שיש לחלק בין רוב כשרים לרוב פסולים וכל דברי הרשב"א והרמב"ן והר"ן הם להכשיר ברוב פסולים אבל לפסול אין פוסלים אפילו בספק ספיקא, ובש"ש [ש"ב פי"ד] כתב שיש הכרעה ללכת אחרי הרוב אבל נשאר עדיין שם 'ספק', וממילא לגבי ממזר שכתוב ממזר ודאי ולא ספק לכן מקילים אפילו באופן שיש ספק ספיקא להחמיר משום שסוף סוף אין הכרעה גמורה ונשאר שם ספק [עיי"ש שביאר כן ע"פ השיטמ"ק בב"מ דף ו גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק].

וממילא כל הנידון רק לגבי ממזר, אבל בשאר מקרים כגון בנידון דידן, כיון שיש ספק האם הוא קבוע או פירש [ובזה בדרך כלל אין הכרעה לכאן או לכאן] א"כ יש כאן ספק ספיקא ומותר לכו"ע. (ועי' אבה"ע סי' ד', ל"ד).

יד. שהרי שמירת שבת נקבעת לפי המקום שהאדם נמצא בו, שבט הלוי ח"ח סי' מ', רבבות אפרים ח"ח סי' קנ"ב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שש"כ פל"א סעי' כ"ח בשם הגר"ש זאויערבאך זצ"ל, ועי' גם פסקי תשובות סי' רס"ג אות מו.

יג. אם מתקשר לטלפונים שבבית הרי יש כאן 'קבוע' שהרי אנחנו יודעים בודאות שיש באמריקה חילונים רח"ל וא"כ אסור להתקשר אליהם בזמן ששם שבת משום לפני עיוור שהרי ממש דמיון לתרי עברי דנהרא, ואע"פ שרוב המדינה נכרים, הרי דין קבוע מחשיב כל אחד לספק השקול ואסור להתקשר אליו [ועצם הדבר שהטלפון מצלצל במקום ששבת זה לא נחשב איסור כי האדם שעושה את הפעולה הוא נמצא במקום שעכשיו אינו שבת ופשוט].

אמנם אם מתקשר לטלפונים סלולריים, הרי יש כאן ספק האם האדם בביתו והוא 'קבוע' או שיצא מביתו והוא 'פריש' ואז נלך אחרי הרוב שאינם יהודים, ובספק קבוע מבו' בראשונים בקידושין דף עג. שמותר כי נחשב כמו ספק ספיקא [לגבי ספק ממזר], ופירשו הרשב"א והרמב"ן והר"ן [ועי' גם רש"ש שם] שכאשר הגמ' שואלת אולי היא הלכה אליו ויש כאן קבוע הרי אין כאן קושיא כל כך כי יש לנו ספק האם הלכה אליו ואז זה קבוע או שהוא הלך אליה ואז זה פריש וממילא יש כאן ספק ספיקא ומותר משום כך גם בלי תי' הגמ' ממזר ודאי ולא ספק.

אמנם, בבית שמואל [אבה"ע סי' ד' סקל"ט] כתב שאם יש לנו ספק האם היא הלכה אליו ואז הוא קבוע או שהוא הלך אליה ואז זה פריש א"כ אפילו ברוב פסולים הוא רק ספק ממזר משום

[למשל, דרך האינטרנט], אם המצב הוא שאפשר לבקש מעובד נכרי<sup>טו</sup> אחר שיעשה את התוכנה [כלומר, אם העובד יסרב, אפשר לשכור עובד נכרי אחר שהוא יכין את התוכנה], אין איסור לפני עיוור להכין את התוכנה<sup>טז</sup>.

### פקס או מייל שנשלח בשבת

**יד.** הודעה בפקס או ב'אי-מייל' שנשלחה בשבת באיסור, מעיקר הדין מותר להשתמש במידע או בהנאה [שובר מתנה וכדו']<sup>יז</sup>, אבל אם השולח יודע שהמקבל משתמש בחומר שנשלח בשבת, יש להתייעץ עם מורה הוראה משום שלפעמים יש בזה חילול ה' ח"ו.

### קבלת תענית בשבת על יום ראשון

**טו.** הרוצה לקבל תענית ביום ראשון, למשל, אם ערב חודש חל ביום ראשון ורוצה להתענות בו, אין איסור לקבל תענית בשבת, ויקבל במנחה בשבת אחרי אלוקי, נצור כרגיל, אלא שלא יאמר את התחינה יהי רצון וכו'<sup>יח</sup>.

שאינו מביא לחוטא את החטא לידיים ממש אלא רק מסייע לו, והבאנו לעיל בסי' כ"ח הע' ל"ה שנטייית הפוסקים להקל בזה באופן שאינו נותן לו דבר איסור ממש.

יז. הפוסקים נחלקו במעשה שבת של ישראל מומר שנעשה עבור ישראל חבירו, האם מותר ליהנות מיד או שאסור לעולם כי נעשה במזיד עבור חבירו. ולמעשה, לדעת הרבה מגדולי ההוראה אפשר ליהנות מיד, והבאנו לעיל סי' כ"ו הע' מ"ו שכן מוכח בפמ"ג סי' שכ"ה, ולכן במקרה הזה בדיעבד אפשר להשתמש בשובר.

אמנם אם השולח יודע שמשתמשים בחומר שהוא שלח בשבת, פעמים שיש בזה חילול ה' [עיי' לעיל סי' כ"ו סעי' י"ז וסי' כ"ח הע' מ"א בשם הפוסקים כעיי"ז], ויש לברר היטב אצל מורה הוראה.

ובאופן שהדבר נעשה בקביעות יש לדון אם שייך החיוב להתאגד שלא ליהנות מזה, עיי' לעיל סוף הע' ח'.

יח. בתוס' [תענית דף יב. ד"ה כל] כתב שהמתענה ביום ראשון צריך לומר קבלת התענית במנחה

טו. ואם אין נכרי, אבל חילוני אחר יכול לעשות את האיסור, מבואר בפוסקים שאין היתר, עיי' משנה למלך מלוה ולוה פ"ב ה"ב, וכן פסקו במנחת שלמה ח"א סי' ל"ה ובקובץ תשובות ח"א סי' כ' וסי' מ' ע"פ הברכ"י חו"מ סי' ס', אף שבכת"ס יו"ד סי' פ"ג מתיר גם כשיכול ע"י יהודי אחר, וכ"כ באגרו"מ יו"ד ח"א סי' ע"ב ובקובץ תשובות ח"ב סי' כ"ח. [ואמנם בצי"א חיי"ג סי' ל"ט נטה להחמיר בזה ומתיר בבית אך אוסר להשכיר חנות]. ועייין היטב במחלוקת רש"י ותוס' בקידושין דף נו.

טז. איסור לפני עיוור הוא כשמביא לחוטא איסור שלא היה יכול להשיג אותו לבד. אם יכול להשיג אותו על ידי חילוני אחר, אין זה מתיר, ורק אם יכול להשיג אותו לבד או על ידי נכרי אחר, אין זה בכלל האיסור.

מלבד איסור לפני עיוור יש איסור מסייע לדבר עבירה, וזה שייך גם באופן שהחוטא יכול להשיג לבד את החטא, אבל יש אומרים שבנכרי וחילוני מומר לא שייך האיסור, ויש לסמוך עליהם באופן



## טלטול מעל מנהרה

יז. בימינו בונים מנהרות גדולות מתחת רחובות שלמים, ויש לדעת שגם אחרי בניית המנהרה, הרחוב שמעליה אינו מקבל דין רשות היחיד ולא אומרים רשות היחיד עולה עד לרקיע".<sup>1</sup>

## נכרי שמטלטל עגלה בכביש שהוא רשות הרבים

יז. בשנים האחרונות ישנו כביש שהוא קרוב לודאי רשות הרבים והעמידו שם נכרי שיעביר את העגלות מצד לצד, וראה בהערה מה שיש לדון בזה, והאם צריך לנוח מעט לפני שהנכרי מעביר את העגלה".<sup>2</sup>

## ציאה עם מכשירים רפואיים

יח. ישנם כיום מכשירים רפואיים המוצמדים לגוף [מכשיר מודד סוכר אוטומטי המוצמד לגוף, טבעת נובהרינג, ולגבי פד המודבק לבגד עיין בהערה], ובכל אלו אם מי שצריך להם רגיל במכשיר זה יהיה אפשר להקל לצאת איתם גם למקום

מצד אחד של הרחוב שהוא בתוך עירוב כשר לצד השני שגם הוא בתוך עירוב כשר. הנה, בעיקר הנידון אם אפשר לסמוך על מח' הפוסקים לגבי אמירה לנכרי בדבר שנפסק לעיקר לחומרא, עי' לעיל סי' כ"ו סעי' י"ד, ובודאי תלוי גם בנידון עצמו ומי ומי החולקים, ויש לדון קצת לקולא משום הצד שצריך ס' ריבוא בכל יום מפני שהובא בשו"ע - אף שהמשנ"ב כתב שלא מצא לו מקור [עי' לעיל סי' כ"א סעי' ז]. אמנם יש להוסיף הערה חשובה ומצויה, שהרי העוקר על מנת להניח במקום אחר ועמד כדי לכתף עמידתו לא הוי הנחה כמב' בשבת דף ה:, ולכאורה עמידה על מנת לתת לנכרי הוי כעומד לכתף שאין זה הנחה, וראיה לדבר ממש"כ המג"א בסי' שכ"ה סק"ב וסק"ו שאם נתן לנכרי והנכרי יוצא הוי עקירה של הישראל, ולכאור' קשה כמו שהק' הא"ר שם סק"ב הרי הנכרי נמצא כולו ברשות של הישראל ובאופן זה הוי עקירה גמורה

בשבת שלפני התענית, וכן כתבו תוס' בע"ז [דף לד.] שר"י היה אומר בשבת במנחה שלפני התענית קבלת תענית באלוקי נצור. וכ"כ בברכ"י [סי' תקס"ב סק"ב], והביא שם בשם המור וקציעה שלא יאמר את התחינה 'ה"ר שתהא תפילתי' וכו', והובא בשע"ת שם סק"ב. וכן הביא בקונטרס וישמע משה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

יט. עי' סי' שמ"ה, ט"ז שאם אין המחיצות ניכרות בגג לא אמרינן רה"י עולה עד לרקיע שהוא מדין גוד אסיק [עי' ח"י הגר"ח על הרמב"ם הל' סוכה], וכן מבב' בח"א כלל מ"ז סעי' י"ב ובנשמ"א סק"ד. ומלבד זאת י"ל שלמערה אין דין רשות [עי' עירובין דף מד: לגבי שביתה במערה, שהאלפים אמה הם מפתחי המערה ולא ממקום שביתתו].

כ. בדבר הנידון אי שרי להעמיד בשבת נכרי ברח' ז'בוטינסקי בבני ברק שהוא קרוב לודאי רה"ר מדאורייתא והוא יעביר את העגלות של הישראלים

שאינן בו עירוב כהלכה, אלא שהמציאות משתנה מדי פעם וההיתר רק על דבר שרגילים בו אלו שצריכים לו<sup>כא</sup>.

עמד פורתא.

ונפק"מ ג"כ אם יש פקק תנועה או ששואל משהו היכן רחוב פלוני האם נחשב לכתף או לפוש. ולכאור' הדבר תלוי האם ההבדל בין לכתף או לפוש [שבת דף ה:]: הוא שעומד לפוש הוא כעין סילוק והפסקה מהעקירה הקודמת וכשעומד לכתף אין סילוק, וא"כ אפשר שעמידה לצורך הפרעה חיצונית כדי שיכול להמשיך ללכת לא נחשבת סילוק, או שעמידה לפוש היא לצורך האדם לפי עניינו ואין זה מחייב מעצם המלאכה ועמידה לכתף היא עמידה נצרכת להמשך המלאכה מצד הובלת החפץ ואינה תלויה בכל אדם לפי מחשבתו ולכן אינה סילוק וא"כ אם עומד בגלל שאינו רוצה לעבור איסור הרי שהדבר תלוי בו ואין זה מעצם המלאכה ולכן נחשב כמו עמידה לפוש.

כא. בשו"ע [סי' ש"א, י"ג] כתוב שמותר לצאת עם דבר שבא להציל מצער הגוף ומאיך גיסא השו"ע אוסר [שם, כ"ב, כ"ח] לצאת עם תחבושת שמגינה על המכה מאבנים אם היא לא מרפאת, והגרעק"א הקשה על סתירת דברי השו"ע ונשאר בצ"ע, והובא בשעה"צ סקק"ז.

ויישבנו לעיל [סי' כ"ב הע' נ"ו] שכל היתר הצלה מצער הגוף הוא רק בדבר שמציל מצער הבא כסדר כל הזמן, אבל דבר שבא להגן מצער שעלול להיות מדי פעם אין זה בטל לגוף כי הוא נחשב כמו 'מגן' שבדאי מי שצריך ללכת עם מגן מחשש שיפגעו בו אין זה נחשב חלק מהגוף אע"פ שבדאי מציל מצער הגוף, וכל מה שמצינו היתר בהצלה מצער הגוף, היינו בדבר הבא כסדר, כמו מוך שהתקינה לנידתה [שבת דף סה.] והצלה מגשם היורד כסדר כל הזמן.

והנה, מצינו בשו"ע שתי מקומות שהתירו לצאת עם דבר שרק מגן מצער שבא לעתים, האחד, בבעלי חיים [סי' ש"ה, ו'] שמותר לקשור בדים

של הנכרי וכמו שכתב המג"א עצמו בסי' שמ"ז סק"ג בשיטת הרמב"ם, וכמש"כ תוס' בשבת דף ג. ד"ה מאי טעמא שאם הטעינו חבירו על כתיפו ויצא העוקר ומוציא הוי עקירה [ואפשר שרש"י שם חולק על זה]. ומוכח שאם עמד ע"מ להטעין לנכרי חשיב לכתף והמשך מעשה הנכרי מתייחס אליו למה שהוא עקר.

ואמנם, בסוגיית הגמ' שעמד לכתף קאי על מי שעומד והמשא על כתיפו, ולכאור' אם מניח על הארץ גם אם מניח לכתף הוי הנחה גמורה וכמש"כ להדיא הר"ן שם, אבל החזו"א [סי' ס"ב סק"ד] הוכיח שתוס' ברף ח: ס"ל שגם במניח על הארץ על מנת לכתף אין זה הנחה ממה שדימה [שם ד"ה לא] לזירזא דקני והרי מניח אותם על הארץ בכל פעם.

ולפי"ז גם המקילים יש להם לעמוד לפוש עם העגלה ולא רק לעמוד על מנת להעביר לנכרי שאז נחשב לכתף ולשיטת התוס' חשיב עקירה דילהו. ועדיין נשאר לנו לדון האם עצירה מחמת האיסור ללכת נחשבת כעמידה לכתף או כעמידה לפוש. ונראה ברור שזו מח' שר שלום ורבינו ירוחם עם המג"א ומשנ"ב בסי' רס"ו ובסי' שמ"ט לגבי מי שהולך פחות פחות מד' אמות, שכ' רבינו ירוחם ושר שלו' [והובאו בב"י סי' רס"ו ס"ז] שצריך לשבת כי אחרת זה נחשב עמידה לכתף - כי עומד רק בשביל ההלכה המחייבת אותו לעצור ולכן לא יכול להתקדם ומיד אחרי שממשיך שנעצר יוכל להמשיך ללכת, אבל הדרכ"מ שם והמג"א [סי' רס"ו סק"ט] ומשנ"ב [שם סק"ח] כתבו שנחשב עומד לפוש כי אם לא עומד לכתף זה נחשב עומד לפוש, והשעה"צ בסי' שמ"ט סק"ח הביא ב' ראיות, א, מדף קנג בהמה שעוצרת למי רגלים נחשב הנחה ועקירה, ב, מדף קנג: אדם שרץ לביתו סוף סוף דקאי לביתיה אי אפשר דלא

## כתיבה בלוח מגנט

**יט.** ישנו משחק בשם 'לוח עט מגנט הקסם', ויש לדעת שהמשחק בו אסור בשבת<sup>22</sup>.

## פתיחת אריזות עם כיתוב צפוף

**כ.** ישנם אריזות ממתקים עם כיתוב צפוף ואין אפשרות לפתוח את האריזה בלי

איתה בקביעות ואינה נחשבת דרך מלבוש. ויתכן ש'סד' שמחזיק את היד כשיש בה גבס, כן נחשב דרך מלבוש, משום שרגילים בו כל מי שיש לו שבר ביד.

ולגבי מודד סוכר אוטומטי, כיום עדיין אין הדבר מצוי, וצ"ע אם אפשר להחשיבו כדבר שרגילים בו, אבל אם אכן יהיו רגילים בו חולי סוכר שצריכים לו, ייחשב כדרך מלבוש ויהיה מותר. ולגבי 'פד' שמדביקים על הבגד מבפנים, אף שרגילים בו, מותר רק בימים הראשונים שאז יש גם הצלה מצער מהדם שיתייבש על הגוף, אבל בימים האחרונים אין להקל, ואף שרגילים בו, כי רגילים בו רק כדי לשמור מלכלוך ולא להגן מצער הגוף. ובאמת, היה ראוי שייצרו פדים עם רצועות (שרוכים), מפני שגם עצם ההדבקה לרוב הפוסקים אסורה בשבת [וכנ"ל בסי' י"ב סעי' ה'], וצריך להכין פדים מודבקים על כמה בגדים מערב שבת [ויכשהם מודבקים אפשר להקל להוציא כי י"ל שהם בטלים לבגד, ותלוי אם מפריעים או לא וכמו שנתבאר לעיל סי' כ"ב סעי' כ"ב, עי"ש], והפיתרון הוא שיהיו רצועות כמו שרוכים שיהיה אפשר לקשור את הפד על הבגד.

ולגבי טבעת 'נובהרינג', שיטת השעה<sup>23</sup> צ"ס' שי"ב סק"ה] שכל דבר שתחוב בגוף ואפשר להוציאו ביד, גם אם למעשה מוציאים אותו לעתים רחוקות, יש בו איסור הוצאה בשבת. וטעם ההיתר משום שרגילים בו וכנ"ל.

**כב.** עי' ב"ח סי' ש"מ ומשנ"ב שם סק"י ובאה"ל ד"ה שעל, שיש איסור גם ב'גילוי' אותיות המסתתרות, וכל שכן בזה שנוצר מראה של אותיות.

על גופם כדי שלא יעלו עליהם זכרים והמשנ"ב כותב שם [סקכ"ד] שמה שאסרו לקשור את הדדים להגן מהקוצים הוא משום שלא קושרים בהידוק כראוי, ותמוה, מאי שנא בני אדם מבע"ח, שלבני אדם אסור לצאת בתחבושת להגן מפצעים ולבע"ח מותר.

עוד מצינו [שם, כ"ג] שמותר לצאת עם עיגולים ירוקים שהמלכות גזרה שכל יהודי ישא על עצמו, ולכא' הרי אין זה בא להגן מצער כסדר כל הזמן, אלא רק מגן מסכנה אם אכן יעבור שם שוטר נכרי, ומשום כך מתירים לכל אחד לצאת עם העיגולים הירוקים. ועי' גם שם, י"ט לגבי אסיר בכבליו, אבל שם אפשר שאינו יכול להסירם ולכן בטלים אליו [ונפק"מ למי שעצור במעצר בית, ואכמ"ל]. ומבואר מכל זה, שישנם דברים שהמצב והצער הופכים אותם להיות כמו מלבוש, כלומר, אחרי שיש פחד מצער, הפחד הגדול הזה גורם להשתמש בהגנה בקביעות והדבר הזה נהפך להיות מלבוש, ומעתה ההיתר שלו כיון שהוא נהפך להיות מלבוש ולא רק בגלל מה שמגן מצער.

ולכן מותר לבע"ח לצאת עם בדים שקושרים להם לשמור מזכרים או שלא ייסרטו, שכיון שהפחד גורם לקשור להם בקביעות את הבדים האלו, א"כ הדבר נחשב מלבוש ומותר, וכן מותר לצאת עם עיגולים ירוקים שגזרה המלכות כיון שהפחד גורם לכך שהולכים עם העיגולים בקביעות לכן נחשב דרך מלבוש, אבל תחבושת לא נחשבת דרך מלבוש כיון שאין זה דבר שאנשים הולכים איתו בקביעות, וכנראה שאין מכה מצויה כל כך ובצירוף מה שהכאב לא גדול כל כך לכן אין אנשים הולכים

לקרוע אותיות או לקרוע בין האותיות, אסור לפתוח אריזה כזאת אלא אם יכול לקרוע בין מילים שלמות<sup>כ</sup>, ולענין קריעה בשיניו, עיינן בהערה<sup>כ</sup>.

### טלטול עטיפת סוכריה או במבה

**כא.** עטיפה של סוכריה וכן עטיפה של במבה, מצד אחד הם מוקצה כי אין בהם שום שימוש [ואפשרות שימוש שלא מקובלת אינה מתירה ממוקצה], ומצד שני בדרך כלל אינם גרף של רעי כי אינם מאוסים [חוסר סדר אינו מוגדר דבר מאוס<sup>כה</sup> - אלא

מקור בגמ', ועי' חזו"א סי' נ"ב סקט"ו שסתם להקל בפס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן. וברור יקרא [עי' רעא] הביא דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהיתר זה הוא רק כאשר האיסור נעשה ממילא כמו בעוקר עמודים והגומא נעשית מאליה [עי' במשנ"ב סי' ש"ד סק"א שיש שם תרי דרבנן], אבל כשעושה את האיסור בידים אין להקל אף בכה"ג, והוכיח מגרירת מיטה וספסל דהתם מיירי בחופר כלאחר יד וגם מקלקל ומשאצל"ג (עי' ברש"י שבת מו: ובשעה"צ סי' של"ז סק"א) ואעפ"כ אם פס"ר אסור. ולכאורה כן מוכח מאיסור פתיחת דלת מול נר דולק כשהרוח תכבה הנר [סי' רע"ז, א'] ואע"פ שהוא כלאחר יד וגם משאצל"ג שאינו לפחמים מ"מ אסור בפס"ר [ושם האיסור נעשה ממילא].

ולכן, אשרי מי שיוכל לתקן ולהסדיר דבר זה לשומרי שבת וקוראי עונג שבת, ויוכל כל אחד לנהוג לכתחילה.

ואין לומר שאינו מתכוון שייך רק אם עושה מעשה נפרד למשל גורר ספסל והחרישה נעשית מעצמה, אבל אם מתכוון לקרוע את השקית אלא שכוונתו לקרוע בשביל לפתוח את השקית ולא בשביל לקרוע את האותיות הרי זה המעשה עצמו בכוונה אחרת ואינו מעשה נפרד, שהרי לכאור' זה דומה למש"כ הרמ"א [שו"ת סי' קי"ט] שאם פותח את הספר שכתובים אותיות בחודי הדפים הרי הוא נחשב אינו מתכוון להפרדת האותיות.

כה. נתבאר היטב לעיל סי' כ"ד סעי' י"א.

כג. אסור להפריד בין אותיות של מילה או באמצע אותיות [ואין הבדל ביניהם כמבו' ברמ"א סי' קי"ט שהוכיח בתשובתו מהיתר הפרדת אות מאות להיתר הפרדת אות אחת לשתי חצאים, ותמוה שיש שחילקו ביניהם כדעת המאמר סי' ש"מ סק"ב והאבנ"ז או"ח סי' ר"י והם מטעם חילוק הזה חולקים על הרמ"א ואוסרים פתיחת ספר כזה דלחילוקם אין שום ראייה לרמ"א כמפור' בדבריהם שם. וכ"כ האגרו"מ או"ח ח"א סי' קל"ה שאסור להפריד בין אותיות המחבורות וכן מבו' במ"ב סי' ש"מ סק"ב שאסור לחבר אותיות לפרוכת וכן אסור להסיר ממנו והוא כעין מוחק, וה"ה להפריד בין אותיות המחבורות].

כד. אם קרוע בשיניו י"ל שנחשב פס"ר בתרי דרבנן [מקלקל וכלאחר יד], כלומר, העושה מעשה היתר ואינו מתכוין לתוצאה אסורה אלא שהיא ודאי תיעשה - אבל האיסור מדרבנן משתי סיבות - יש המקילים, והמשנ"ב בכמה מקומות סמך להקל בזה [בפמ"ג סי' שט"ז בא"א סק"ז כ' להתיר פס"ר בתרי דרבנן ובמ"ב סי' ש"מ סק"ז פסק כן להלכה, אך בשעה"צ שם צירף לזה היתר דעונג שבת, ובסי' שט"ז בשעה"צ סק"ח כתב דפס"ר בתרי דרבנן מותר, אך בסי' של"ז בשעה"צ סק"ב כ' שההיתר רק בפס"ר דלא ניחא ליה], ועי' אז נדברו [ח"י סי' ח'] שהזכיר כעין זה לגבי היתר קריעה כלאחר יד. אמנם אין הדבר פשוט לסמוך על קולא זו, בחזו"א סי' ס"א פקפק בהיתר זה וכתב שלא מצינו לו

**וביום** הלכות בנדרונים המצויים בימינו **השבת** תרמט

אם כן מצטברים הרבה עטיפות בצורה שלא נעים לשבת או לאכול לידם], ולכן אסור לטלטלם אפילו לפח האשפה.

וכשהם בידו עדיין, אפשר להקל להמשיך להניחם בפח מיד אחרי שהוציא את הממתק<sup>כז</sup>.

### **כדורים שמתנפחים בתוך מים**

**כב.** כדורים לנוי שמתנפחים במים, אין להכניס אותם למים בשבת<sup>כז</sup>.

אע"פ שראוים לנוי גם בלי המים, יש לחוש למכה בפטיש בהכנסתם למים שבזה נשלם הייעוד שלהם. ואולי קצת דומה לניפוח בלון בשבת, עי' אגרו"מ חו"מ ח"ב סי' מ"ז אות ג שאסר משום שהמטרה שיהיו מנופחים, ועי' לעיל סי' י"א סעיף ט'.

כו. אף שהוא מוקצה מחמת גופו, יש לצדד להקל כיון שהגיע לידו בהיתר, עי' סי' ש"ח סקי"ג [ועי' בי' הגר"א יו"ד סי' רע"ו ואו"ח סי' רע"ו בענין זה]. כז. מטרת הכדורים להכניס למים ולנפחם, ולכן





# מפתחות



## מפתח ערכים

### כללי המפתח:

- א. בדרך כלל הערכים נכתבו בכתיב מלא.
- ב. כאשר הנושא מצוין כמה פעמים, יש לעיין בכולם, מפני שבדרך כלל בציון הנוסף ישנה תוספת חשובה [כגון עצה המתירה במקרה מסוים או הגבלת ההיתר מפני חשש איסור אחר שלא נידון במקום הראשון המצוין].
- ג. בכדי להקל על המעיין, מלבד הערכים הרצופים לפי א'- ב' נעשו ערכים לפי נושאים [כגון: 'תינוק', 'קטן', 'סוכות', 'פסח', 'בית כנסת', 'ישיבה', 'נקיון ועוד], וכן הוספנו ערכים ראשיים לפי נושאים הלכתיים [כגון 'בורר', 'מיגו דאיתקצאי', 'הוצאה' (חפצים), 'אמירה לנכרי' וכדומה].

### לדוגמא:

אגרטל עם מים, טלטולו יח-יג; כג-יט (כט)

סימן יח - סעיף יג; וסימן כג - סעיף יט (הערה כט)



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרנג

~ א ~

אבות ובנים, נתינת כרטיס לקניית ספרי קודש

כט (טז)  
 כט - ט, כ  
 כט - ט  
 כב - כא, כב  
 כג - כב  
 י - כז  
 ה - כא  
 ז - ג  
 לד (נט)  
 כב - כה  
 כב - כב  
 טו - ד  
 כג - ח  
 כג - ח  
 ר - טז  
 יח - יג; כג - יט (כט)  
 יד - ב  
 טז - יג

אבות ובנים, נתינת ממתק לילדים  
 אבות ובנים, נתינת מתנה לילדים  
 אבזם שבזר, יציאה בו  
 אבזם שהתפרק מחגורה, טלטול  
 אבזם, חיבורו לחגורה  
 אבטיח, הסרת גרעיניו  
 אבטיח, חיתוכו לקוביות  
 אבילות, שבעה כשישב אחרי קבלת שבת  
 אבן בנעל, יציאה בה  
 אבק שעל בגד, יציאה בו  
 אבק, ניעורו מבגד  
 אבקת כביסה, טלטולה  
 אבקת מרק, טלטולה  
 אבקת קפה - עיין ערך 'קפה'  
 אג'ואים - עיין ערך 'גרעיני משמש'  
 אגוז קוקוס, ריקון המשקה ממנו  
 אגרטל עם מים, טלטול  
 אדים, כתיבה עליהם  
 אדם, צידתו

### אוהל -

אוהל עראי, כמה זמנו  
 גג על צירים  
 החזרת מגירת מיטה ושולחן  
 הנחת קרש על ברזל של מיטה  
 הנחת קרש על ברזל של שולחן  
 כללי האיסור  
 לבישת כובע רחב שוליים  
 מחיצה בלי גג  
 מכסה כלים וקדירות  
 עראי  
 עראי, אופני היתר  
 עראי, גג בלי מחיצות  
 עשיית לבד  
 פריסתו ביד  
 פתיחת מטריה  
 שיעור גובהו  
 שיעור רוחבו  
 אוטו - עיין ערך 'מכונית'  
 אוטובוס ישראל שיצא בשבת, נסיעה בו במוצ"ש  
 כו - יז (מו)

אוטובוס נכרי שיצא בשבת, נסיעה בו במוצ"ש

כו - יד  
 כו - י; מ - טו  
 כט - לט  
 כג - כא  
 יז - יב  
 לג - ג  
 ל - לא  
 כז - ו (לח)  
 כג - ח  
 לה - ג, ו, י, יא  
 כא - יז  
 מא - מב  
 יב - י; יז - יג  
 כב - כט  
 כג - טו  
 ו - יא  
 יג - ג, ד  
 מב - כ  
 ו - כב, לג  
 ו - כב  
 מב - יד  
 מב - יב  
 ל - לב  
 מא - יא  
 מא - יא  
 מב - יג  
 כב - לז  
 לא - מט  
 כד - טז  
 ה - יא  
 מא - לו  
 טז (יז); מא - לד  
 מא - כח-לח  
 מב - ח  
 יד - כו  
 יב (כח); יז - יג; לב - טז  
 לח - כא  
 מא - ד, ה  
 לח - כ  
 לז - לד  
 לז - לג

אוטובוס, נסיעה בו במוצ"ש  
 אויפרוף, אם סעודת מצוה  
 אוכל, טלטול  
 אוכל, קשירתו  
 אולטרה סאונד, דינו  
 אופה - עיין ערך 'בישול'  
 אופניים, נסיעה בהם  
 אור, אמירה לנכרי להדליק, אופני היתר  
 אורז לא מבושל  
 אורח - מקום הדלקת הנרות  
 אורח - נכרי או מומר (לענין עירוב)  
 אושא מילתא, גדרו  
 אזיקונים, סגירתם  
 אזניות, יציאה בהן  
 אטבי כביסה, טלטולם  
 אטריות, סחיתתם משומן  
 איגלו, פתיחת השקית  
 איגלו, פתיחתו כשודאי יקרע אותיות  
 איגלו, ריסוקו ביד  
 איגלו, ריסוקו בשיניו  
 אילן - עיין ערך 'עץ'  
 אימייל, הגיע בשבת, קריאה בו  
 אימייל, שליחתו למקום ששם שבת  
 אינו יודע מתי שבת, מה יעשה  
 אינו מתכוין, דינו  
 אינו מתכוין, הגדרתו  
 אינטרנט, אפשרות לקנות בשבת  
 אינפוזיה, יציאה בה  
 איסוף מי רגלים [שתן]  
 איסוף פסולת מכמה שולחנות  
 איסור והיתר המעורבים  
 איסורי דרבנן, במקום הפסד  
 איסורי דרבנן, במקום צער  
 איסורי דרבנן, צירופי היתר בהם  
 איפור, את מי שקיבל שבת  
 איפור, צביעתו ומחיקתו  
 אישפור, הצמדת צמיד אישפור  
 אכילה לפני מוסף  
 אכילה לפני קידוש, לקטן  
 אכילה לפני שחרית  
 אכילת בשר בין מיני מזונות  
 אכילת בשר בסעודת שבת

# השבת

# מפתחות

# וביום

# תרנד

כז - יח	לקנות בית באר"י	לט - א	אכילת מיני מזונות קודם סעודת שבת
לב - ל	לקרוע צמיד אישפוז	יד - יד, טז	אכילת עוגה שיש עליה אותיות
כז - ז, ח	לשטוף כלים		אמירה לישראל מומר [חילוני] לחלל שבת
לא - מו	לתפור פצע	כו (א); לב - כא	
כז - כא	מכירת חפץ לנכרי בערב שבת		<b>אמירה לנכרי -</b> (עיין גם ערכים: 'הנאה ממעשה נכרי', ו'מחאה בנכרי העושה מלאכה')
כח - א, ב	נתינת חפץ או ככר לבעל מלאכה נכרי	כו - ג; כז - א, ב	באיטורי שבות
כז - כ	נתינת חפצים לנכרי כשאין עירוב	כו - ג; לד - יט	בבין השמשות
לא - יב	עבור בקשה של חולה	כז - טו	בדבר שהוא חומרא
לא - יט	עבור חולה שאין בו סכנה	כז - יד	בדבר שהוא מחלוקת
לא - כג	עבור מיחוימים	כז - יח	בזמן תוספת שבת
לא - כב	עבור מקצת חולי	כז - טז, יח (סה)	במקום כבוד הבריות
כח - ז, ח	פועל נכרי, העסקתו	כז - יז	במקום צער בע"ח
כז - ז, ח	פעולה שאפשר לעשותה בהיתר או באיסור	כו - א	בערב שבת
כו - ב (ו)	קריאה לנכרי לביתו	כו - ב	ברמז
כח - ג-ה	שותפות עם נכרי	כו - א	בשבת למוצ"ש
כז - יא	שיאמר לנכרי אחר	כו - ה	גרימה לנכרי שידליק אור לצרכו
כו - ו	שיעשה דבר שאינו נצרך כל כך	כז - כד	הליכה לפני מכונית נכרי
כו - ד	שיעשה מלאכה לעצמו	כו (ב)	טעם האיסור
כט - (א), כט	אמירה שישן בשבת לצורך מוצ"ש	כו - הקדמה, א, ה, יט	כללי האיסור
ל - ז	אמירה שישן לצורך מוצ"ש	כז - יב	כשהנכרי אינו מתכוון לתוצאה האסורה
לד - ט	אמירת "עישרתם... הדליקו הנר"	כז - כב	לכנות סוכה ביו"ט
ה - ט	אננס, הוצאתו ממים	כו - ו (לח)	להדליק אור, אופני היתר
ו - כ	אסלת שירותים, ניקויה במברשת	כו - י	להדליק חימום
ו - כט; יד - לא	אסלת שירותים, סבון אסלה	כז - יג	להדליק מזגן בבית כנסת
ה - ט	אפונה, הוצאתה ממים	לה - כו, כז	להדליק נרות שבת
א - יב; ג - כב (ע)	אפיה אחר בישול אחר אפיה	כו - י (לט)	להדליק קירור
א - יא (מד)	אפיה אחר בישול	ג - כג; כז - יט	להחזיר קדירה על האש
א - יג	אפיה אחר טיגון	כז - כו	להעביר מקרר למצב שבת
א (מח)	אפיה אחר צליה	מב - יז	להעביר עגלה דרך רה"ר
כג - כה	אפר של חפץ שנשרף בשבת, טלטולו	כז - ז, ח (לב)	להעלות חפץ לקומה גבוהה
כג - ד	אקמול - עיין ערך 'משככי כאבים'	כו - ד	להציל מנזק
כג - ג, ד	ארון גדול, טלטולו	כז - א, ט	לחולה
י - ב	ארון שגדול, טלטולו	כז - כב	למקצת חולי
טז - ג, ט	ארון, הסרת מדף ממנו	כא (כח)	לטלטל במקום שיש עירוב של צורת הפתח
יד - לג	ארון, שיש בו זבובים, סגירת דלתו	כד - כג	לטלטל מוקצה במקום צעב"ח
יג - ו	ארטיק הצובע את השפתיים, אכילתו	כו - יח (סב)	לטלטל מוקצה
מב - כ	ארטיק, פתיחת עטיפתו	כו - ט	ליולדת
מב - נב	ארטיק, פתיחתו כשודאי יקרע אותיות	כו - כה	לכבות מנורת מקרר
מב - כ	אריות שנתחו באיסור, דינם	לג - יב, יג	לכבות שריפה
מב - כ	אריות ממתקים, פתיחתו כשודאי יקרע אותיות	כו - יג	למצוה דרבים
כג - לב	ארון, טלטולו	כו (מה)	לפתוח ברו מים חמים
ג - טו	אש שכבתה וחזרה ונדלקה, דין הקדירה שעליה	כו - כה	לפתוח מקרר שהמנורה דולקת
ג - יב	אש שכבתה, דין הקדירה שעליה	כו - ט (לח)	לקטן
מ - ו	אשה, חיובה בהבדלה		
מ - ו	אשה, חיובה בברכת הנר		

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרנה

יח - כב	בהמה, רכיבה עליה	יח - יט	אשה, חיובה בתפילת מוסף
ה - כב	בוטנים מצופים קמח, הסרת הקמח	ו - יד	אשכולית, אכילתה בכפית
ה - כג	בוטנים, קילופם	כג - יג	אשל - עיין ערך 'לבן'
ז - ד	בוילר, אמירה לנכרי לכבותו	כג - סא	אתרוג, טלטולו
ב - כ	בוילר, הפעלתו ע"י שוען שבת		אתרוג, טלטולו בשמחת תורה
כג - ב	בולים, טלטולם		

~ ב ~

בונה - (עיין גם ערך 'מכה בפטיש')

ט (מו)	בונה באוכלין	טו - יט	כגד השרוי במים, הוספת מים עליו
י - ב, כא	בלי חיבור	כג - ב	כגד ירושה יקר, טלטולו
י - כ, כג, כד	בנין בכלים - חיבור חלקי כלים	כג - מז	כגד רטוב שהתייבש בשבת, דינו
י - יב	בנין בכלים - עושה כלי מתחילתו	טו - כה	כגד רטוב, הקרבתו לחום
י - ג	בנין לשעה	טו - כ	כגד רטוב, טלטולו כשהולך בדרך
י - הקדמה; יד - *	גדר המלאכה	טו - יא, יב; כג - כב	כגד רטוב, טלטולו
י - טז	דיבוק וקיבוץ חלקים	טו - כב	כגד רטוב, שטיחתו
י (לב)	החזרת מושב אסלה	כג - מב	כגד שיש מוקצה בכיסו, דין הבגד
י - ה	החזרת מכסה ה'ציאגרה'	כג - מב, נג	כגד שיש מוקצה בכיסו, ניעור המוקצה
יב - טו	הצמדת מגנט לזמן ארוך	כה - ח	כגד שנפל ממנו כפתור, טלטול הכפתור והבגד
י (יב)	חיבור ידית של תריס חשמלי	יד - ט	כגד שרקומים עליו אותיות, פתיחתו
י - ל, לב	כיסוי כלים	טו - ד	כגד, הנחתו במקום שיכול להתלכלך
י - א	כללי המלאכה	יב - ט	כגד, הסרת התוית
י - יד, טו	משוה גומות והגזירות משום כך	טו - ה; כד - כא	כגד, הסרת לכלוך ממנו (בלי מים)
יב	מוסיף על הבנין	טו - ו	כגד, הסרת תבשיל שנדבק בו (בלי מים)
י - לח, ט	עשיית אוהל	כג - כא (צט)	כגד, טלטולו
י - ו	פתיחת מכסה הניקוז לביוור	כג - נב	כגד, לכלוכו מאוד
ו - ג	בוטר, סחיטתו	לד - ח	כגד, משמוש בו בערב שבת
ל - כב	בועות, עשייתם מסבון	טו - ד	כגד, ניעורו מאבק
כב - כה (מו)	בוץ בנעל, יציאה בו	טו - ט	כגד, ניעורו ממים שעליו
ז - יב	בוץ יבש, פירורו	טו - ד	כגד, ניעורו מ'טבק'
	בורג שנפל ממשקפיים, טלטול המשקפיים	יב - י	כגד, סגירת רוכסן לזמן ארוך
י - כה; כה - ב (ג)	בורג, שימוש בו לחיבור חלקי כלים	ה (קג); טו (כז)	כגד, סחיטתו (בורר)
י - כד	בורקיס, שפיכת רוטב חם עליו	ו - יז; טו - ח (כד), (מג)	כגד, סחיטתו
א - יא		יא - יב	כגד, קיפולו
		א - לה	כגד, רטוב, קירובו להסקה
		יב - יג	כגד, שהסתכן בקוצים, הסרתו
		טו - א, י	כגד, שרייתו במים
		יא - יב	כגד, תלייתו
		לב - י	כגדי שבת, בבית חולים
		לד - יח; מ - יח	כגדי שבת, מצוותם
		ה - י	כגדים בצבעים שונים, מיונם
		כג - ח	כגדים מלוכלכים שאינם ראויים ללבישה, טלטולם כג - ח
		ל - ה	כגדים נקיים, לבישתם בתשעת הימים לצורך חול
		לא - מט	כדיקת שתן
		כג - מד	כהמה שנשחטה לחולה, טלטולה
		ו - לו	כהמה, חליבתה

בורר -

ה - ו	ביצים ובצל ורוצה רק קצת בצל		
ה - ה	ברירה לחימום או קירור המאכל		
ה - ג	ברירה לסעודה גדולה		
ה - ד	ברירה לקידוש ולשלום זכר		
ה - ו	גדר "אוכל"		
ה - ב	גדר "כלי"		
ה - ג, ה	גדר "מיד"		
ה (א)	גדר המלאכה		
ה - י	גדר שני מינים		
ה - ח, ט	גדר תערובת		

היתר אוכל ביד ומיד	ה - א	בין השמשות -	
הסרת גרעיני פרי	ה - כ, כא	אמירה לנכרי בו	
הסרת חלק מהפסולת או מהאוכל	ה - טו	ברית מילה לתינוק שנולד בו	
הסרת עצמות מדג ועוף	ה - יט	הטמנה בו	
הסרת שכבה עליונה	ה - יד	הנחת קדירה על האש	
כללי המלאכה	ה - א	זמנו לענין בסיס לדבר האסור	
כשאפשר לאכול בלי הברירה	ה - ז; ט - (מו)	לעשר דמאי בו	
מיון לפי מה שבא ליד	ה - לא	מעשה שבת בו	
מיון שני מיני פסולת	ה - כט	נמצא מחוץ לעיר ויש לו כסף	
מין אחד בדבר לח	ה - יב	עשיית איסורי שבות בו	
מין אחד שחלקו אסור באכילה	ה - יא	שתיית מים בו	
מין אחד שחלקו נאכל ע"י הדחק	ה (לה)	בין השמשות של מוצ"ש, דינו	
מסנני מים, השימוש בהם	ה - לה	בין השמשות של מוצ"ש, זמנו	
מעשה שבת בבורר באיסור	ה - לז	ביצה חיה, טלטולה	
משחק בקובייה הונגריה	ה - לד	ביצה חיה, נטילתה לקול	
סחיטת מים מבגד	ה (קג); טו (כז)	ביצה חמה, שטיפתה במים קרים	
סינון מים בפילטרים	ה - לה	ביצה שנולדה בשבת, טלטולה	
סחיטת פרי בוסר	ו (יב)	ביצה, בישולה ביו"ט כשנמחקים האותיות	
סילוק הפסולת לצד בתוך התערובת	ה - טז	ביצה, הכנסתה לקדירת החמין בער"ש	
סכין לחתוך בו דבר שישתמש בו לאחר זמן	ה (ח)	ביצה, הפרדת החלמון מהחלבון	
עירווי מכלי לכלי	ה - ב	ביצה, מליחתה	
פיזור תערובת כדי למיינה	ה - לב	ביצים חיות, עירבובן (טריפתן)	
פסולת אצלו ואוכל לחברו	ה - ו	ביצים, איסופם לתבנית	
צלחות בגדלים שונים	ה (לו)	ביצים, דיבוקם בצורה יפה	
קילוף פירות	ה - כב, כג	ביצים, הוצאתם ממים	
שונא חלק מסוים ממין אחד	ה - י	ביצים, הכנת סלט, דיניו	
שטיפת חסה מתולעים	ה - לו	ביצים, חיתוכם במתקן לפרוסות	
שפיכת מים מגבינה	ה - ט, יב, טו	ביצים, קילופם	
תערובת הנאכלת גם בלי ברירה	ה - ז	ביצים ובצל ורוצה רק קצת בצל	
בידן, השימוש בו	טו - כח	ביקור חולה, דיניו	
ביוב, פתיחת המכסה	י - ו		
ביטול חמץ, בער"פ שחל בשבת	כט - יג (כח)		
<b>ביטול כלי מהיכנו -</b>			
בהפסד מרובה	כג - נד	בישול - (ענין גם ערך 'כלי ראשון', 'כלי שני', 'כלי שלישי')	
בכלי שמלאכתו לאיסור	כג - נג	בישול אחר אפיה אחר בישול	
במקום צער בעלי חיים	כג - נח	בישול אחר אפיה	
הגדרתו	כג - נב	בישול אחר בישול	
הנחת כלי תחת מי המזגן	כה - יג	בכלים	
לזמן קצר	כג - נג	במיקרוגל	
נטילת ידיים לתוך כלי	כג - נו	בשריפת מאכל	
ריקון שקית חלב מתכולתה	כג - נז	גדר המלאכה	
שימוש בכלים חד פעמיים	כג - נה	גוש עדם רוטב סביבו	
בייביסיטר, אופן שכירותו	כט - טז	גמר בישול	
בימבה, נסיעה בה	ל - לא	דין מגיס	
		הנחת מאכל במקום שיכול להתבשל	
		הנחת מאכל ליד האש	

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרנו

ל - לב	שחרור מבית חולים בשבת	א - י, יז	טיפות שנשארו בכלי
לב - יא	שמיעת קידוש ממקדש שאינו יוצא בקידוש	ג - ג, ד	חזמום מאכל קר על סיר הפוך על פלטה
לב - כו	חרופות, טלטולם	א - לד	חזמום עוגת "סופלה"
	<b>בית כנסת -</b>	א - א	כללי המלאכה
כד - טז	איסוף פסולת מכמה שולחנות	ט (כה)	כשאפשר לאכול בלי הבישול
לט - א, ה	אכילת מזונות ב"קידוש"	א - לה	לאיבוד
כז - יג	אמירה לנכרי להדליק מזגן	א - י	מאכל יבש עם לחלוחית חיצונית
ה - ד	ברירה לקידוש ולשלום זכר	א - ז (קלג)	מים, מהיס"ב לרתחה
מ - ט	ברכה למריח ריח בשמים באויר	א - ו	פחות מיד סולדת בו
מא - מ	הבאת בקבוקים ממקום למקום	א - ו	פחות ממאכל בן דרוסאי
ל - יד	השתקת הקהל בפטיש	א - ה	פתיחת ברו כשיש צינורות מחוץ לבנין
ה - יח	חיפוש נביא מסוים	א - יח, לד	קירוב בישול
א - כו	חלוקת קוגל ומלפפון חמוץ	א - ו	שיעורו
כא - יח	טלטול כובע וטלית ביד	יד - כג; מא - יט	בישול ביצה ביו"ט כשמוחק אותיות
ג - כד	כבתה הפלטה של הקוגל לקידוש	לא - יט	בישול נכרי, חולה שאיב"ט
כה - יג	כלי מלא מים, אם נחשב גש"ר	כח - ב	בית, בנייתו בשבת ע"י נכרי
לט - ח	מאה ברכות בשמיעת ברכות התורה		<b>בית חולים -</b>
כט - ח	מכירת עליות	לב - ג	אופן הנסיעה המועדף
מא - ד (ט)	נתינת יין קידוש לקטן	לב - יט	אמירת פרטים בקבלה
כט (טז)	נתינת כרטיס לקניית ספרי קודש	לב - כד	בשר בקדירה פרטית, דינו
כט - ט, כ	נתינת ממתק באבות ובנים ובתהלים	לב - כה	בשר בקדירה ציבורית, דינו
כט - ט	נתינת מתנה באבות ובנים ובתהלים	לב - ט	הדלקת נרות שבת
יד - ט	פתיחת פרוכת שכתובים עליה אותיות	לב - ד	היקף מחיצות
לו - יא	קידוש בבית הכנסת	לב - ו, ז	הכנת דברים לפני שבת
לז - ט; לט - א	קידוש בו, שתיית רביעית	לב - כח	הליכה אליו בשבת
כט - לג	קריאה במודעות של שמחות	כא - כ (סג)	הליכה אליו מחוץ לתחום
כט - לב	קריאה ברשימת מקומות	לב - לא	הליכה בתחום עיר שהגיע אליו בשבת
כט - לג	קריאה בשם התורם שעל הפרוכת	לב - טז	הצמדת סרט אישפוז
כט - מ	קריאה לגבאי ברשימת מתפללים	לב - ז	השארת אור דלוק בחדר
ל - כח	קריאת התורה כשיש חרש עם מכשיר שמיעה	לב - טז	טלטול מדבקות אישפוז
כט - לח	קריאת רשימות חולים	לב - כ	יציאה מחדר תינוקות כשהודי רושם זאת
ז - ח	קשירת ספר הנביא	לב - כד	יין הקידוש, שמירתו
ז - ט	קשירת הספר תורה	לב - כו	כלים להצלת נפשות, טלטולם
ל - טז	תליית כתר עם פעמונים על ספר תורה	לב - י	לבישת בגדי שבת
י - יג	תלית פרוכת על ארון הקודש	לב - טו	לקיחת חפצים כשנוסע אליו
כט - יט	תשלום לחזן ולבעל קורא	לב - ו, לד	מדחום לא דיגיטלי
כא (נב)	בית מלון, עירוב חצירות בו	לב - יט	מניעת חילול שבת מהאחיות
כג - לב (קסח)	בית מנורה, טלטולו	לב - ד (י)	עירוב חצירות בו
כז - יג; ל - כז	בית סוהר, כליאה בו	לב - ה	עירוב תחומין בדרך אליו
מא - נב	בית ספר שיש בו גלאי אור ונכנסו אליו	לב - טז	עשיית פתח וריד
כו - טז	בית שנבנה ע"י נכרי בשבת, דינו	לב - ל	פעולות שגרתיות סמוך לצאת השבת
כו - יד	בכדי שיעשו, אופן שיעורו	לב - יג	קידוש במקום סעודה
יא - ט	בלון, ניפוחו	לב - ח	קידוש מפלג המנחה כשהמקדש אינו מקבל שבת
יא - ט; יז - ב	בלון, קשירת ראשו	לב - יד	רחוק, נסיעה אליו כשיש בית חולים קרוב
		לב - ב	שהיה לידו בחודש תשיעי

# השבת

# מפתחות

# וביום

# תרנה

כג - ח	טלטולם	כג - ב	בלוק ציור, טלטולו
כג - יא	יחודם למשחק	ח - ב, ו	בלילה עבה, דיניה והגדרתה
כז - כד	מניעתם ממלאכות צידתם - עיין ערך 'צד'	ח - ב"ה	בלילה רכה, דיניה והגדרתה בלע"ך - עיין ערך 'פלטת פח'
כז - כה, כו	רכיבה עליהם		בנין - עיין ערך 'בית'
כז - כט	רפואה להם	ז - ט	בננה, ריסוקה לתינוק
לז - לב	בציעת לחם משנה, דיניו	ו - א	בננות, הפרדתן מהאשכול לאוכלן לאחר זמן
יד (לד)	בצק, טלטולו	כט - טו	בנק, ריבית לענין שכר שבת
יד - יח	בצק, יצירת צורות ממנו (ביו"ט)		<b>בסיס לדבר האסור - (עיין גם בערכים: 'פמוטות', 'מגש לנרות שבת', 'שולחן שיש עליו נרות')</b>
לא - מד	בקבוק חם, השימוש בו	כח - כג	אשתו שהניחה מוקצה
י - לב	בקבוק תינוק, הברגת הפקק לבקבוק	כג - לא	בסיס שייעודו רק למוקצה
י - ל	בקבוק תינוק, הברגת תחתית	כג - כח	בעלים דוקא?
י - לג	בקבוק תינוק, חיבור הפיטמה לפקק	כג (קכד)	גדרו
לג - ח	בקבוק תינוק, חיבורו למשאבת חלב	כג - כו, ל	דינו
ו - כ	בקבוק תינוק, ניקוי	כג - לו	דלת חדר שתלוי עליה מוקצה
יא - ד	בקבוק תינוק, עשיית והרחבת חור	כג - לו	דלת מקרר שיש בה מוקצה
טו - ג	בקבוק תינוק, רחיצת פיטמתו	כג - נט	היתר ואיסור המונחים על כלי - הוצאת ההיתר
כה - טז	בקבוק, פתיחת הפקק	כג - ל	המונח מעל המוקצה
יג - י, יא; כה - טז	בקבוק, שבירתו כדי לשתות המשקה	כג - מב	כיס שיש בו מוקצה
יג - יב	בקבוק, שנפתח באיסור ע"י ישראל, הגאה ממנו	כג - מב	מגירת שולחן שיש בה מוקצה
יג - טז, יז; מא - מח, נב	בקבוק, שנפתח באיסור ע"י נכרי, הגאה ממנו	כג - לב, לח (קסח)	מגש לנרות שבת
כו - ז	בקבוק, שעשו חור בפקק, טלטול הפקק	כג - ל	מוקצה המשמש את הבסיס
כה - טז	בקבוקים בצבעים שונים, מיונם	כג - ל	מוקצה חסר ערך או זול
ה - י	בקבוקים רבים, הבאתם ממקום למקום	כה - יב	מקרר עם תא הקפאה נשלף
מא - מ	ברוקר, קניית מניות דרכו	כג - כח	נכרי שהניח מוקצה
כח - ט	ברז, פתיחתו כשיש צינורות מחוץ לבנין ומתחממים	כד (מג)	סגירת דלת של בסיס
א - ה	ברז, פתיחתו על בעלי חיים	כג - ל	פמוטות - עיין ערך
טז - יט	ברז, החזרת ראשו שנפל	כג - ל, לד, לה	שהתכוון להסירו בשבת
י - ב	ברז מים חמים, פתיחתו	כג - לד, לה	שכח להסירו קודם שבת
א - ד	ברז מים חמים, פתיחתו ע"י נכרי	כג - לג	שכח מוקצה על דבר היתר
כו (מה)	ברזל ליישור הגב, יציאה בו	כג - כט	שנעשה בשבת
כב - לב	ברזל לחיזוק, נטילתו	כג - כז, כט, לד, לה	תערוכת חפצי היתר ואיסור
לא - לג; ב - ב			בסיס לדבר האסור והמותר
	<b>ברית מילה -</b>		בסיס לדבר האסור והמותר, אופן קביעת חשיבותם
כד - טז	איסוף פסולת מן השולחנות	כג - כז (קעג)	
כט - לט	אם נחשבת סעודת מצוה		בסיס לדבר האסור והמותר, הוצאת המוקצה מער"ש
מא - מ	הבאת בקבוקים ממקום למקום	כה - יב	
מב - ז	חשש לחילול שבת	טז - לב	בעל חי מאולף, מלאכה על ידו
ז (טו)	טחינת כמון סמוך למילה	כט - יט	בעל קורא, תשלום לו
כד - ט; לא (נא)	טלטול הסכיץ אחרי המילה	טז - יא, יב	בעלי חיים ביתיים, צידתם
לא (נא)	טלטול הסכיץ לפני המילה		<b>בעלי חיים -</b>
לג - ט	לחינוק שנולד בין השמשות	טז - כז, כח	האכלתם
לג - ט	לחינוק שנולד בניחתו		הריגתם - עיין ערך 'נטילת נשמה'

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרנט

מוהל שקיבל שבת ורוצה למול תינוק שזמנו ביום שישי	גביע קידוש יקר, טלטולו	כג (ח)
לד (נט)	גבס, יציאה בו	כב - לג
כט - לח, לט	גג על צירים, סגירתו	י - מ, נג, נד
לג - י	גג של סוכה, פתיחתו וסגירתו	י - מ
לד (נט)	גגון עגלת תינוק, סגירתו	י - נד
לג - ט	גגון, הרכבתו על עגלת תינוק	י - נד
לו - ט, י	גדרי המלאכות - עיין בשמות המלאכות	
לו - טז	גוגואים - עיין ערך 'גרעיני משמש'	
לו - יב (לא)	<b>גוזז -</b>	
	<b>ברכת הבשמים -</b>	
	אופן נטילת הבשמים	ט - מ
	ברכתם	מ - י
	הבדלה כשאין לו	מ - יג
	להוציא אחרים אחרי שהבדיל	מ - יד
	על אתרוג	מ - י
	על מי בושם המריחים	מ - יא
	על עשבי ריח להתשיל	מ - י
	<b>ברכת נר הבדלה -</b>	
	במנורת חשמל	מ - טו
	ברכת השבח או הנהיגין	מ - יב
	הבדלה כשאין לו	מ - יג
	החשכת החדר	מ - יב
	הנאה מאור נר לפנייה	מ (לט)
	להוציא אחרים אחרי שהבדיל	מ - יד
	מתי מסתכלים בציפורניים	מ - יב
	עמידה או ישיבה	מ - ח
	בשמים להבדלה - עיין ערך 'ברכת הבשמים'	
	בשר בקדירה בבית חולים, דינו	לב - כד, כה
	בשר חי, שהייתו	ב - טו
	בשר לא מבושל	כג - ח (כב)
	בשר ורתח, בזיקת מלח עליו	א - כה
	בשר, אכילתו בשבת	לז - לג
	בשר, הוצאתו ממים	ה - ט, יג; ו - ז
	בשר, הוצאתו מקדירת חמין (טשולנט)	ה - יז
	בשר, מליחתו	ט - ה
	בשר, סחיטתו ממרק	ו - ז
	בשר, תענית ממנו בשבת	לז - לג
	<b>גבינה, הכנתה מחלב</b>	
	גבינה, עירובובה בריבה	ט - יח; י - טז
	גבינה, שפיכת המים שמעליה	ח - ט
	גביע חד פעמי, הרכבתו	ה - ט, יב, טו
	גביע חד פעמי, לקדש בו	י - כח
		לז - ו
	<b>גמרו בידי אדם -</b>	
	במוקצה מחמת גזירה	כג - מז (ריא)
	באוכלין	ט - כד
	ביד	כז (ח)
	הגדרתו	יד - יב*
	הסרת גלד של מכה	כ - י
	כללי המלאכה	כ - א
	ממבושל	כ - ח
	מתי דאורייתא	כ - א
	סירוק שיער	כ - ג
	קציצת ציפורניים	כ - ב
	קציצת ציפורניים שנתלשו מקצתן	כ - ה
	קציצת קילופי עור שנתלשו מקצתם	כ - ה
	תלישת קלופי עור	כ - ב
	תלישת שערות מפרווה טבעית	כ - ז
	תלישת שערות	כ - ב
	גוי - עיין ערך 'נכרי' ו'אמירה לנכרי'	
	גולות, משחק בהן ברצפה	י - טו
	ג'יק - עיין ערך 'מקק'	
	גוש, דינו לענין בישול	א - כג, כו
	גוש עם רוטב סביבו, לענין בישול	א - כז
	גז, כיסוי הכפתורים	ב - יב
	גזיות ציפורניים - עיין ערך 'קציצת ציפורניים'	
	גזר, הסרתו מקציצת דג	ה - ט
	גילה - עיין ערך 'לבן'	
	גילה, שפיכת המים שמעליה	ה - ט, יב, טו
	גינה, שפיכת מים בה	יח - ד
	גירוד דבר המסתיר אותיות	יד - יב
	גירושין, בשבת	כט - כב
	גלאי אור, נכנס לחדר כזה	מב - א
	גלגלת של תריס חשמלי, חיבורה	י (יב)
	גלד מכה, קילופו	טז - טו; כ - י
	גלידה שנמסה, אכילתה	ו - לב
	גלידה, חיתוכה בכף מעוגלת	ט - יח; יד - יט
	גליל נייר טואלט, חיבורו למוט	י (טז)

# השבת

# מפתחות

# וביום

# תרם

כד - יד	שיכול לפנותו באופן אחר	כג - מז (ריא)	במוקצה שיש בו איסור טלטול
טו - י	גשם, הליכה בו כשמתרבים בגדיו	כג - נ	במקרר שהמנוע לא פעל בבין השמשות
כג - כה	גשם, טלטול	כג - מט	במקרר ששכח לכבות המנורה
כג - כב	גשם, יציאה כשיורד גשם על הבגד	כג - מח	בפמוטות
טו - כ; כה - יא	גשם, שירד והרטיב את בגדיו	כג - מו	דינו
		כג - מו	הגדרתו
	~ ד ~	כג (ריא)	כשרוצה את המוקצה בבין השמשות
כב - כז	דבורה העוקצת, הסרתה	מב - ג	גנרטור, הצורך בו
טז - ב	דבורים, במינם ניצוד?	כו - יח	גנרטור שנכבה, אמירה לנכרי לתקנו
יד - יב	דבק המסתיר אותיות, קילופו		גפרור, השלכתו לארץ אחרי הדלקת הנרות
יד - יא	דבק על נייר חלק, קילופו	כד - י; לה - יד	גפרור, טלטולו אחרי הדלקת הנרות
א - כג, כו	דבר גוש, בכלי שלישי	כד - י; לה - יד	גפרור, כיבוי אחרי הדלקת הנרות
א - כו	דבר גוש, בכלי שני	טו - כו	גרביים רטובות, הליכה בהן
א - כז	דבר גוש עם רוטב סביבו, דינו	יב - י	גרביים תפורות, הפרדתן
א - ט, י	דבר יבש, הגדרתו	ה - י, טז, יח	גרביים, חיפוש זוג מסוים
א - ט, י	דבר לח, הגדרתו	ב - י, יג	גרוף וקטום, הגדרתו
כט - כה	דברים בטלים	כב - י	גרטל, יציאה בו
כג - ח (כב)	דג לא מבושל, טלטולו	י - טו; יח - ה	גירת רהיט כבד
ה - ט, י	דגים בסוגים שונים, ברירתם	מא - כד	גרמא, דינו
טז - ב	דגים, במינם ניצוד?	ה - כא	גרעיני אבטיח ומלון ותפוז, הסרתם
ה - יט	דגים, הסרת העצמות	כג - יב	גרעיני משמש, יחודם למשחק
ו - ה	דגים, סחיטת לימון עליהם	י - יב	גרעיני משמש, משחק בהם ברצפה
מב - יד	דואר אלקטרוני, הגיע בשבת, קריאה בו	כד - יג; כה - יא	גרעינים רבים, הסרתם
מב - יב	דואר אלקטרוני, שליחתו למקום ששם שבת	כה - יא	גרעינים, הוצאתם מפיו ביד
ה - ט	דובדבן, הסרתו מסלט פירות	כה - יא	גרעינים, הנחתם על צלחת ריקה
ו - א	דובדבנים, הסרתם מהענף, לאוכלם לאחר זמן	כה - יא	גרעינים, הנחתם שיצטרפו לגש"ר
א - ד	דוד שמש, השימוש בו	ה - כ	גרעינים, הסרתם מפרי
ל - כא	דיאודורנט, התזתו על הגוף	כד - ג	גרעינים, הסרתם על ידי דבר אחר
כט - כה	דיבורי מלאכות האסורות	כג - ח (כו), (לג), כב	גרעינים, טלטולם
יד - יב	דיו מעל אותיות, הסרתו		<b>גרף של רעי -</b>
ל - כו	דין, בשבת	כד - טז	איסוף פסולת מכמה שולחנות
ל - כז	דיסק, הקלטה עליו	כד - יט	אכילת דגים
	דליקה - עיין ערך 'שריפה'	כד - יט	אכילת כל תכולת הקדירה
י - ב	דלת, החזרת ידית שנפלה	כד - יב	באיסטניס
לב - יח	דלת אלקטרונית, מעבר בה	כד - יא	גדרו
כה - ד (ו)	דלת הזזה שנפלה, טלטולה	כד (סא)	טישו משומש בכיס
כג - לו	דלת חדר, שתלוי עליה מוקצה	כד - טו	טלטול מוקצה כדי להסירו
כג - לו; כה - יב	דלת מקרר, שיש בה מוקצה	כה - יג	כלי מלא מים בבית כנסת
כה - ג, ד	דלת של ארון גדול שנפלה, טלטולה	מב - כא	עטיפת ממתק ריקה
כה (א)	דלת של בית שנפלה, טלטולה		עשייתו לכתחילה על מנת לטלטלו בהיתר אחר
כד (מג)	דלת של ויטרינה הבסיס לנרות, סגירתה	כד - יח; כה - יא	עשייתו לכתחילה
כה - ג	דלת של כלי מוקצה שנפלה, טלטולה	כד - יז	עשייתו על מנת שלא לטלטלו
כד (מג)	דלת של כלי שמלאכתו לאיסור, סגירתו	כג - נט; כד - יח	
כה - א, ג, ד (א)	דלת של כלי שנפלה, טלטולה		



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרסא

יב - יא	הדבקה, דינה	י - א	דלת, הוצאתה והכנסתה למקומה
טז - כ	הדברות חרקים	ל - יד	דלת, הקשה עליה בעינבל
	הדחת כלים - עיין ערך 'רחיצת כלים'	ל - טו	דלת, פעמונים בכניסה לבית
	<b>הדלקת נרות -</b>	טז - טו; לא - מז	דמ שבין השיניים, מציצתו
לה - טז	אופן ההדלקה	יד - כט; לא - מו	דמ, ספיגתו בבגד
לה - ג, ו, י, יא	אורח	יא - כא	דמאי, עישורו בבין השמשות
לה - טז	אשה ששכחה לברך	כג - ב	דף חלק, טלטולו
לב - ט; לה - ז	בבית חולים	יד - ה	דף קרוע, הקרכת חלקיו
לה - ג, ז	בבית מלון	לב - טו	דפי מידע רפואי, טלטולם
לה - ג, ו	בחדר חשוך	יב - יב; יד - יא	דפים מודבקים, הפרדתם
לה - ט	בחורים בישיבה	כו - יח	דרך, דין ההולך בה בכניסת שבת ומחזיק כסף
לה - ז	בחשמל		<b>דש -</b>
מב - ב	במציית חשמלית	ו (א), (פה)	גדר המלאכה
לה - ג	במקום שאוכל או במקום שישן	ו - טו	חיתוך סלט פירות
לה - ה	במקום שיש חשמל	ו (ג)	כשהאוכל לצד הפסולת
לה - ח	בעל שאשתו בבית חולים	ו (לט)	משיקה הכנוס בפרי
לה - יב	הגדרת "סעודה"	טו (כד), (מג)	סחיטת חלב ויין לאיבוד
לה - יח	הדליק נרות לפני הזמן	ו - ז	סחיטת כבשים ושלקות
לה - טו	הדלקה מנר לנר	טו (כד), (מג)	סחיטת מים לאיבוד
לה - יט	הזזת הנרות אחרי הדלקתם	ו - ב"ה	סחיטת פירות
לה - ב	הידורים בה	טו - כז (עב)	סחיטת שיער
לה - יז	הסתרת הנרות לפני הברכה	ו - כא"כז	ריסוק קרח
כד - י; לה - יד	השלכת הגפרור לארץ אחריה		
לה - יח, כ	זמנה		~ ח ~
לה - א	חיובה	טז - כז, כח	האכלת בעל חי
כד - י; לה - יד	טלטול הגפרור אחריה	ל - ל	הגרלה, עריכתה בשבת
לה - ג	טעמי המצוה		<b>הבדלה -</b>
כד - י; לה - יד	כיבוי הגפרור אחריה	מ - ט"א, יג, יד	ברכת הבשמים (עיין גם ערך נפרד)
לה - יג	לאחרים	מ - ח, יב - טו	ברכת הנר (עיין גם ערך נפרד)
לה - יא	מאורס אצל חמיו	מ - ג	לפני ערבית
לה (יז)	מטבח, תוספת אורה בו	מ (ח)	מדאורייתא או מדרבנן
לה - ג	מקום ההדלקה	מ - ו	נשים, חיובן בה
לה - כו	נכבו הנרות אחרי ההדלקה	מ - ז	סדר הבדלה
כד (מג)	סגירת דלת הויטרינה אחריה	מ - ח	עמידה או ישיבה
לה (כה), (נא)	סומא המדליקה נרות	מ - ד, טז	עשיית מלאכה לפנייה
לה - יד	קבלת שבת בהם	מ - ח	שתיית היין בישיבה
לה - ב	ריבוי נרות	מ - ה	שתיית היין בתשעת הימים
לה - כו, כז	שכחה להדליק	י - ל	הברגת תחתית לבקבוק תינוק
לה - ד	שנים המדליקים במקום אחד	יד - לה	הברקת כלי כסף
יח - ח, ט	הדסים, הכנסתם למים	לח - ח	הגבהת ספר תורה, דיניה ומנהגיה
כג - יג	הדסים, טלטולם	ל - כט	הגעלת כלים
	<b>הולדת ריח -</b>	כט - ב, מא	הגהת ספר
ל - כא	באוויר	יד (ה)	הגהת ספר, סימון מקום לתקן
ל - כא	באוכלין	יב - ה	הדבת טיטולים ופדים

תרסב

וביום

מפתחות

השבת

כב - ז	מלבוש לא מתאים	ל - כא	בגוף האדם
ז - כב	מלבוש משונה	ל - כא	דינו
ז - כב	מעיל חורף בקיץ	ו - כט; ל - כא	סכון אסלה
כב - מג	מפתח שבדלת	טו - כ	הולך בדרך ונרטבו בגדיו
כב - מב	מפתח	ג - כב	הוספת מים לקדירת חמין - טשולנט
כב - לה	מקל הליכה		<b>הוצאה (חפצים) -</b>
כב - לב	משקפי שמש	כב - כא, כב	אבזם שבור
כב - לא	משקפיים	כב - כה	אבן בנעל
כב - כא, כב	מתלה קרוע	כב - כב	אבק שעל בגד
כב - כ	מתלה	כב - כט	אזניות
מב - יח	נובהרינג	כב - לז	אינפוזיה
כב - מ (נה)	ניילון לכיסוי	כב - ז	אשה בכגד של איש
כב - יד	נעלי בית	כב - כה (מו)	בוץ בנעל
כב - יז	נעלים חדשות	כב - לב	ברזל ליישור הגב
כב - לו	סד ליד	כב - לג	גבס
כב - כז	סיכות המחזיקות את המטפחת	כב - י	גרטל
כב - כז	סיכות ראש לאשה	כב - י, יח (לח)	חגורה פתוחה
כב - כח, ל	סיכת ביטחון	כב - י	חגורה
כב - יט	סיכת קישוט לעניבה	כב - לב	חוט אדום מקבר רחל
כב - לא	עדרשות מגע	כב - כ, כב	חוטים מדולדלים
כב - יג	ערדליים	כב - ח	חולצה שררווליה מקופלים
כב - מב; כט; יח	פדים	כב - ח	חליפה על כתפיו
כב - לג	פלסטר	כב - יח	חפתים
כב - כ	פתק מהמכבסה	כב - כט	טישיו בנעל לוחצת
כב - טו (מו)	ציצית קרועה	כב - טו	טלית
כב - טו	ציצית	כב - יא	כובע שמתחתיו כיפה
כב - טז	צעף	כב - יח	כובע תפור לבגד
כב - לה	קביים	כב - לו	כיסוי לעין עצלה
כב - לט	קוצב לב	כב - כט, מ	כיסוי של כובע
כב - כט	קטטר	כב - יח	כיסים התפורים בפתחם
כב (צד)	קיסם השומר על החור באוזן	כב - כ	כפתור נוסף 'זורבה'
כב - לו	רגל תותבת	כב - טז, ל, לא	כלב עם שרשרת
כב - כד (מו)	רוק שנתלש בפה	כב - לד	כסא גלגלים
כב - כה	שיירי מזון בפה	כב - יב (יג)	כפפות
כב - טז	של	כב - כד	ליחה בפה
כב - מ	שמירה מלכלוך	כב - טז	מגבת סביב הצואר
כב - כט	שמירה מצער	מב - יח	מד סוכר
כב - יז	שן זהב	כב - כט	מוך באוזן
כב - ט, י	שני מלבושים זה על זה	כב (ס)	מוך דחוק
כב - מא	שעון	כב - כח	מחט
כב - ל	תחבושת אלסטית	כב - טז, מד	מטפחת סביב הצואר
כב - ל, לג, מ	תחבושת	כב - כג (מו)	מים שעל גופו
כב - מב; כט; יח	תחבושת אישית	כב - לז	מכשיר למדידת סוכר
כב - כו	תכשיטים	כב - לח	מכשיר שמיעה

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרסג

### הוצאה (כללים) -

הוציא באיסור, מה יעשה  
הנחה בלי עקירה  
חפץ מחלון  
חפץ שעל גופו  
טלטול מעל מערה  
כללי המלאכה  
נתינה לנכרי שבודאי יוציא  
עקירה בלי הנחה  
הוצאת חפץ ביד מחלון  
הוצאת חפץ התחוב באדמה  
הוצאת פירות התחובים באדמה  
הזות מאכל על פלטת פח  
הזעה במרוחק חם  
החזרת מאכל אל האש בשבת  
החלשת בעל חיים  
החשכה על התחום  
הטבת חלום  
הטלת מי רגלים על חול

### הטמנה -

בבין השמשות  
בטרמוס  
בתוך מים חמים  
בתוך קדירת מאכל  
גדר האיסור  
החזרת כיסוי שנפל  
הטמנה במקצת  
הטמנת מאכל גוש שהועבר לכלי שני  
הטמנת מאכל שהועבר לכלי שני  
הטמנת קדירה שעל האש  
הנאה ממאכל שהוטמן באיסור  
הנחת מאכל עטוף בנייר כסף על קדירה מלאה  
הנחת סיר רותח על מגבת  
הסרת הכיסוי והחזרתו  
כיסוי קדירה לשומרה מלכלוך  
כיסוי שאינו נוגע בקדירה  
כללי האיסור  
מאכל שהוטמן מאליו, השארתו כך  
סיר לבישול איטי  
צונן עם רותח יחד  
צונן שיפוג צינתו  
היזק, איסורי שבות מחשוש לו  
הישענות על מוקצה  
הכאת בעל חיים - עיין ערך 'נטילת נשמה'  
הכנה לשבת

### הכנה משבת לחול -

במקום הפסד  
החזרת טלית לביתו  
הכנה משבת לשבת  
הכנת קריאת התורה  
הקפאה, לצורך מוצ"ש  
כללי האיסור  
לבישת בגדים לצורך מוצ"ש  
לימוד למבחן  
סידור הבית  
סידור הבית בבין השמשות של מוצ"ש  
הכנות נחוצות לשבת (רשימה)  
הלוואה, בשבת  
הליכה בגשם  
הליכה במקום שיש בעלי חיים  
הליכה ליד מצלמת וידאו  
הליכה לפני מכונית נוסעת ע"י ישראל  
הליכה על גרביים רטובות  
הליכה על עשבים יבשים  
הליכה על שלג  
הליכה, מיותרת

### הנאה ממעשה נכרי -

באיסורי שבות  
בדבר שהוא מחלוקת  
במוצאי שבת  
דינו  
הנאה לא ישירה  
הנאה שאינה נצרכת כל כך  
הניח קדירה על האש  
טעם האיסור  
כשאפשר לעשות המלאכה בהיתר  
כשהנכרי הסיר מפריע  
כשהנכרי עשה להצלת נפש  
כשהנכרי עשה לעצמו  
כשהנכרי עשה עבור חולה  
כשהתועלת בטלה  
למי שלא נעשתה המלאכה בעבורו  
הנאה ממעשה שבת - עיין ערך 'מעשה שבת'  
הנחת ככר או תינוק על מוקצה, טלטולו כך  
הנחת כלי תחת השמן הנוטף מנר  
הנחת מאכל במקום שיכול להתבשל  
הנחת מאכל ליד האש כערב שבת  
הנחת מאכל ליד האש בשבת  
הנחת מאכל על האש בשבת, אופנים שונים

ל - ג  
ל - ב  
ל - ו  
ל (יב)  
ל - ג  
ל - א  
ל - ה  
ל - ד  
ל - ג  
ל (ה)  
לד - ז  
לט - ל  
טו - י  
טז - יט  
מא - מ

כב - ו  
כא - ב  
כא - ד  
כא - ב  
מב - טז  
כא - א  
מב - יז  
כא - ב  
כא - ד  
יח - ו  
יח - ז  
ג - כ  
ל - יב  
ג - חיא  
טז - ד  
כט - ד  
ל - כז  
ח - כ

ד - יח; לד - כ  
ד - יד  
ד - יב  
ד - יג  
ד (ב), (לט)  
ד - ט  
ד, ו, ז  
ד - ג  
ד - ג  
ד - ב  
ד - יז  
ד - ה  
ד (יד)  
ד - ט  
ד - ד  
ד - ח  
ד - א  
ד - טז  
ד - טו  
ד - יא  
ד - י  
מא - לג  
כה - יח  
לד - ב

כו - ו; כז - א, ב  
כז - יד  
כו - יד"טז  
כו - ה  
כו - ז  
כו - ו  
כו - יט  
כו (\*)  
כו - יג  
כו - ט  
כו - יח  
כו - ייב  
כו - ייב  
כו - ח  
כו - ו  
כד (א)  
כג - נב  
א - לב  
ב - טז  
א - לב; ג - ז  
ג - ד, ה

טו - טו	הרטבת בגד (ביטול כלי מהכנו)	ג - יט	הנחת מאכל על פלטת פח בצד האש
טו - יא יג	הרטבת בגד (חשש שמא יסחוט)	ג - ג	הנחת קדירה על האש בשבת
טו - יד	הרטבת בגד (צובע)	ב - ג - ב	הנחת קדירה שאינה רותחת על האש בער"ש ב - ג - ב
טו - י	הרטבת בגד (שרייתו זהו כיבוס)	ג - ז, ח	הנקה, חילול שבת בשבילה
טו - יא, יב, טו	הרטבת בגד בהרבה מים	ג (ז)	הנקה, שימוש בקונניות
טו - י	הרטבת בגד במעט מים בדרך לכלוך	לא - לו	הנקה, תוספות להגברת החלב
טו - י	הרטבת בגד נקי במעט מים	ו - כא, לב	הנקה, הפשרת חלב
טו - כא	הריגה - עיין ערך 'נטילת נשמה'	יד - ט	הסרת דבק או דיו שעל נייר חלק
	הריגת בעלי חיים מסוכנים	יד - י	הסרת דיו או כתם מעל אותיות
	הריון - עיין ערך 'יולדת' ו'מעוברת'	טו - ה; כד - כא	הסרת לכלוך מבגד בלי מים
לא - לה	הריון, ברזל לחיזוק	טו - ז	הסרת לכלוך מנעליים
לא - לד	הריון, גוללות בשבילו ולמניעתו	טו - ו	הסרת תבשיל שנדבק בבגד
ג (א)	הריון, זריקה לזה	כד - ד	הסתכלות במראה
ל - לא - מח	הריון, מדידת חום לצרכו	ג - יב	העברת קדירה מאש שכבתה
ג (א)	הריון, שאלות למצפים להריון	יא - ז	הערכת שעון
י - כח	הרכבת גביע חד פעמי	לח - ט	הפטרה, דינה
כח - יא	השאלת והשכרת כלים לחילוני	לח (לד)	הפטרה, קריאה מנביא על קלף
טו - כג	השוארת כגדים על חבל כביסה מער"ש	מא - לו	הפסד, איסורי שבות מחשש לו
	השוואת גומות - עיין ערך 'משהו גומות'	כט - יג	הפקר, עשייתו בשבת וזכיה ממנו
יא - ו	השחלת שרוך בבגד ובנעל	יד - יג	הפרדת פדים מודבקים
כח - י	השכרת והשאלת כלים לנכרי	הפרדת פרוטות עוגה שכתובים עליה אותיות יד - יג (כה)	הפרדת פרוטות עוגה שכתובים עליה אותיות יד - יג (כה)
	<b>השמעת קול (בשבת) -</b>	לד - ט	הפרשת חלה, בירור בערב שבת
	בשינוי	ט - יב; יא - כא	הפרשת תרו"מ
ג - יג	בשמחת מצוה	כט - כד	הפרת נדרים
ל - יז	בשמחת תורה		הפשרת קרח ושומן - עיין ערך 'קרח' וערך 'שומן'
ל - יז	דינו		הצלה - עיין ערך 'מתנדבי הצלה'
ג - יג	הקשה בדלת ע"י ענבל		<b>הצלת נפשות - (עיין גם 'חולה שיש בו סכנה')</b>
ל - יד	טלפון סלולרי המצלצל להעיר		<b>הצלת נפשות -</b>
ל - יט	להרדים תינוק	ב - לא	באיזה מצב מחללים שבת
ג - יג	משחקים להשמעת קול, דינם	ב - לא	חשש רחוק לסכנה
ל - יח	פעמונים התלויים בכניסה לבית	ג - יג	כשיש נכרי או קטן
ל - טו	פעמונים התלויים על ספר תורה	לא - ד	כשמתכוון גם להנות מהמלאכה
ל - טז	שלא כדרך שיר	לא - א	לנכרי ולחילוני
ל - יד	השמעת קול (מערב שבת לשבת)	לא - יד	מיעוט חומרת החילול
מא - מב	השתקת קהל ע"י פטיש	לא - א	עבור מי מחללים שבת
ל - יד	התזת חומר מייצב על פאה נכרית	ג - לא	עובר ופג
יב - יד	התעמלות	לא - ה - ח	קביעת חומרת הסכנה
לא - כז	התרת נדרים	כט - כג	הקדש, בשבת
כט - כד		ל - כח	הקלטה
	~ 1 ~	ו - לא	הקפאת מים
כט - כו	ודבר דבר, במחשבה	ג - ז	הקרבת מאכל ליד האש
כט - כה	ודבר דבר, דינו	לד - א	הרגל האסור בשבת
כט - כז	ודבר דבר, לצורך מצוה		הרגעת החולה - עיין ערך 'יתוכי דעתא'
ג (א)	וידאו, הליכה ליד מסרטה	כט - כו	הרהור בעסקים

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרסה

חד פעמי - עיין ערך 'כוס חד פעמית', 'צלחת חד פעמית',  
 'כלי חד פעמי'  
 חדר שיש בו גלאי אור ונכנס אליו מא - נב  
 חוב, מחילתו כט - יב  
 חוב, פריעתו כט - יב  
 חובל - עיין ערך 'נטילת נשמה'  
 חוזר וניעור ו(לו); כה(לט)  
 חוט אדום מקבר רחל, יציאה בו כב - לב  
 חוט ברזל, ליפופ יג - טו; יז - טו  
 חוט הכרוך על אוהל י - מא  
 חוטים מדולדלים בבגד, יציאה בהם כב - כ, כב  
 חול שעל מדרכה חדשה, הליכה עליו י - יד  
 חול, טלטולו כג - ח(כא)  
 חול, משחק בו יח - ב; כג - ח(כא)

**חולה** - (עיין גם בערכים 'חולה שיש בו סכנה', 'חולה שאין בו סכנה', 'בית חולים' ו'יולדת')

### חולה -

אופן הנסיעה לבית חולים לב - ג  
 אכילה לפני תפילת שחרית לח - כ  
 ביקורו בשבת לב - כח  
 הכנת צרכיו לפני שבת לב - ו  
 הליכה בתחום בית חולים שנסע אליו בשבת לב - לא  
 הרכבת מזרק י - כב  
 התייעצות עם רופא נוסף לב - יז  
 חולה במקצת, אמירה לנכרי בעבורו לא - כב  
 יתובי דעתא - עיין ערך  
 מדידת חום יד - יח  
 מניעת חילול שבת מהאחיות לב - יט  
 נסיעה לבית חולים רחוק כשיש בית חולים קרוב לב - יד  
 נסיעה לבית חולים, לקיחת חפצים לב - טו  
 פעולות שגרתיות סמוך לצאת השבת לב - לב  
 קביעת חומרת המחלה לא - היח  
 חיתוך שוקולד וגושי סוכר דק דק ז - יג(לב)  
 קביעת סכנה על פיו לא - ה, ח  
 קידוש לחולה שאינו יכול לאכול לב - יב; לז - כה  
 ריבוי בשיעורין מא - כו  
 תרופות, אם מוקצה כג - כ  
 תשלום שכר שבת לרופא כט - כא

### חולה שאין בו סכנה -

אמירה לנכרי לצרכו כז - ט  
 גדרו כז - ט; לא - יז  
 דיני מקצת חולי ומיחוש לא - כב, כג  
 לקיחת תרופות כג - כ; לא - יט, כ

לא - כח, לה, לו  
 כג(מג)  
 לו - ג; לז - א  
 לו - ז, ח  
 לו - ז, ח  
 לו - ח  
 י(לב)  
 י - יב  
 י - יג  
 כט - לח  
 לב - טז  
 ל - ה

ויטמינים, נטילתם  
 ויטרינה, עם נרות, סגירת הדלת  
 ויכולו בתפילה, דינו לגבי קידוש  
 ויכולו, אחרי תפילת הלחש, אופן אמירתו  
 ויכולו, אחרי תפילת הלחש, אמירתו בעשרה  
 ויכולו, אחרי תפילת הלחש, אמירתו בשניים  
 וילון אמבטיה, תלייתו  
 וילון למחיצה, תלייתו  
 וילון לנוי, תלייתו  
 ועדות צדקה, קריאה בעלונים  
 וריד, עשיית פתח  
 ותן ברכה, אמירתו צ' פעם

~ ז ~

ה - טו  
 טז - א, ג, ט  
 ל - כא

זבוב, הסרתו ממים  
 זבוב, סגירת ארון כשהוא בפנים  
 זורה, מטסה אויר

### זורע -

מא - נב  
 יח - ח, ט  
 יח - ז  
 יח - ז  
 יח - יב  
 יח - יב  
 יח - ד  
 ל - יב  
 לג - ד  
 ו - ח  
 כד - כב  
 יד - לה  
 לד - א  
 כט - יג  
 ה - לג  
 לג(א)  
 כא - ג

באיסור, הנאה מהנטיעה  
 הכנסת פרחים והדסים למים  
 כללי המלאכה  
 כשישיריש אחרי שבת  
 סגירת חלון מול עציץ  
 פתיחת חלון מול עציץ  
 שפיכת מים בגינה  
 זיעה במרחץ חם  
 זירווי לידה  
 זיתים, מציצתם מבחוץ  
 זכוכית שנשבררה, טלטולה  
 זכוכית, הברקתה  
 זכור, קיום המצוה  
 זכיה מהפקר  
 זקן, הוצאת פיירוים ממנו  
 זריקה להריון  
 זריקת חפץ מרשות לרשות

~ ח ~

יח - יט  
 כג - כב  
 יא - ו  
 י - כז  
 כב - י, יח(לח)  
 כב - י  
 יא - ד

חבל כביסה, שימוש בו כשמחובר לעץ  
 חגורה שהתפרק האבזם, טלטולה  
 חגורה, השחלתה לבגד  
 חגורה, חיבור האבזם  
 חגורה, יציאה בה כשהיא פתוחה  
 חגורה, יציאה בה  
 חגורה, עשיית והרחבת החור



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרסז

	חיתוך מדבקה שעל חלה	יד - י	<b>חנוכה -</b>	
	חיתוך סלט פירות	ו - טו	הדלקת נרות לפני זמן ר"ת	מ (ה)
	חיתוך עוגה שכתובים עליה אותיות	יד - יד	חנוכיה, בסיס לדבר האסור	כג - לא (קסח)
	חיתוך פירות וירקות דק דק (עיינ גם 'ריסוק פירות וירקות')	ז - ב, ג, ז	חנוכיה, בסיס שחושש שתיגנב	כג - מ
	חיתוך פירות וירקות דק דק, סמוך לסעודה	ז - ד, ה	שמן שהוקצה לנרות	כג - יג
	חיתוך קוים לסימון בתפוז	יד - כב	תענית מאכילת בשר בו	לז (קלג)
	חיתולים - עיין ערך 'טיטולים'		חנוכיה, בסיס לדבר האסור	כג - לא (קסח)
	חלב - עיין גם ערך 'שקית חלב'		חנוכיה, בסיס שחושש שתיגנב	כג - מ
	חלב אם, שאיבתו לאיבוד	ו - לד; לג - ז	חנות שנפרצה, שמירה עליה	כט - א
	חלב אם, שאיבתו לכלי	ו - לד; לג - ז, ח	חסה, שטיפתה מתולעים	ה - לו
	חלב המצטבר בקונניות, השימוש בו	לג (יז)	חפיפת הראש בערב שבת	לד - ד
	חלב קפוא, הפשרתו	ו - כא, לב	חפץ שנשרף, טלטול אפרו	כג - כה
	חלב שהפשיר, שתייתו	ו - לב	חצי פסוק, בקידוש	לז - ד; לט - ג
	חלב, בבקבוק, פתיחת הפקק	יג - יא	חצי שיעור, דינו	מא - כב
	חלב, קילוחו לפי התינוק	ו - לה	חשמל מנותק, הוצאת התקע	י - לז
	חלב, ריקון השקית	כג - נו	חשמל, אמירה לנכרי להדליק אור, אופני היתר	כו - ו (לח)
	חלב, שאיבתו לתינוק	ו - לד	חשמל, הדלקתו	י - ל (פח), לז
	חלבון וחלמון, הפרדתם	ה - י	חשמל, המיוצר בשבת, השימוש בו	מב - ג
	חלה, הנחתה על מגש שיש עליו נרות	כג - לז (קעג)	חשמל, הפעיל גלאי אור - מה יעשה	מב - א
	חלה, הסרת המדבקה	ה - טו	חשמל, הקרכת קטן למתג	מא - ג
	חלה, יצירת צורות ממנה	יד - יח	חשמל, שינוי זרם קטן	יט (כ)
	חלה קפואה עם שיכבת קרח, חימומה	א - י, לה	חשמל, שכירות לענין עירובין	כא - יד
	חלון ראווה, הסתכלות בו	כט - ג	חול, במינו ניצוד?	טז (ד)
	חלון שנשבר, הנחת מגבת לסותמו	י - ח	חתיכות דגים מסוג אחד, מיונם	ה - י
	חלון, הרכבתו ופירוקו	י - א	חתיכות דגים מסוגים שונים, מיונם	ה - ט, י
	חלון, סגירתו ליד נר	יט - ג	חתיכים, הטיפול בהם	לא - לב, מו
	חלון, פתיחתו ליד נר	יט - ג	חתן מאורס, הדלקת נרות	לד - יא
	חלון, פתיחתו מול עציץ	יח - יב		
	חלוק שרקומים עליו אותיות, פתיחתו	יד - ט	~ ~	
	חלות, כיסוין	לז - כו	ט"ו בשבט, קיבוץ ודיבוק פירות יבשים	יח - כז
	חלום, הטבתו	ל - כז	טאטוא בית	י - טו
	חליבת בהמה	ו - לה	טאטוא בית (טלטול המוקצה)	כד (ע); כה - י
	חליפה על הכתפיים, יציאה בה	כב - ח	טאטוא בית, יחוד מטאטא לשבת	מא (קו)
	חליצה, בשבת	כט - כב	טבילת אדם במקוה	ל - יא
	חללית מחוץ לאטמוספירה, זמן שבת	ל (עו)	טבילת כלים	יא - יט
	חלקי עוף שונים, מיונם	ה - י	טבל, טלטולו	כג - ח, מה
	חמין, ברירת הבשר	ה - יז	טבעת ללולב, הכנתה	יז - יג
	חמין, הכנסת קוגל לקדירה	ד - יג	טבק, נייעורו מבגד	טו - ד
	חמין, ראה גם 'קדירת חמין'		טוח בטיט, דינו	ב - יד
	חמץ בפסח, טלטולו	כג - ח	<b>טוחן -</b>	
	חמר מדינה, הגדרתו	לז - טו	גדר המלאכה	ז - א
	חמר מדינה, לקידוש	לז - יד	כללי המלאכה	ז - א
	חמש אבנים, משחק בהם ברצפה	י - טו	כשאפשר לאכול בלי הטחינה	ט (ל)

תרסח

וביום

מפתחות

השבת

חיתוך בשר גבינה וביצים דק דק	ז - ב	טלית, החזרה לביתו	ל - ב
חיתוך פירות דק דק	ז - ב, ז	טלית, יציאה בה	כב - טו
חיתוך שוקולד וגושי סוכר דק דק	ז - יג (לב)	טלית, פריסתה בשמחת תורה	י - ס
ריסוק פירות וירקות שאינם מבושלים	ז, ז, ט	טלפון סלולרי, השימוש בו לשעון מעורר	ל - יט
ריסוק שומשום	ז - ז	טלפון סלולרי, טלטולו	כג (פ)
ריסוק ירקות ופירות מבושלים	ז - י	טלפון, הזמנת שירות יקיצה לשבת	ל (מט)
ריסוק פירות וירקות בשינוי	ז - ט	טלפון, למקום ששם שבת	מב - יא
טוחן אחר טוחן	ז - יא - יג	טנס, השימוש בו	לג - ה
פירור בוץ יבש	ז - יב	טעות במוסף שבת ר"ח או חג	לח - כב
ריסוק גלולת תרופה	ז - יג (לב)	טעות בקריאת התורה	לח - ה
ריסוק פרי בשינוי לא לאכילה	ט - כג	טעות בתפילות שבת	לו - ד-ו
פירור צואה יבשה	ו - כ; ז - יד	טעות בתפילת יום שבת	לח - טז
טונה, הכנת סלט	ח - יג	טרופית, פתיחתה בקשית	יג - ג
טחינה, הכנתה	ח - טז	טרמוס, טלטולו	כג - יט
טיגון אחר אפיה	א - יג	טרמוס, שפיכת מים לתוכו	ד - יד
טיטול, הדבקתו בסקוטש לאחר השימוש	יב - ה	טשולנט - ראה גם 'קדירת טשולנט'	
טיטולים, הדבקתם	יב - ה	טשולנט, ברירת בשר,	ה - ז
טייפ, הקלטה בו	ל - כח	טשולנט, הוספת מים לקדירה	ג - כב
טייפ, טלטולו	כג - ב	טשולנט, הכנסת קוגל לקדירה	ד - יד
טיטול שאינו נקי, טלטולו	כד - יג		
טיפות שנשארו בכלי, שפיכת מים רותחים לכלי	א - יז	~ * ~	
טירחה יתירה, דינה	מא - מ	יבום, בשבת	כט - כב
טישו בנעל לוחצת, יציאה בו	כב - כט	יבלת, חיתוכה	כ - ו
טישו, הרטבתו במשקה מלכלך	יד - ל; טו - יד (מט)	יבש, הגדרתו לענין בישול	א - ט, י
טישו משומש, טלטולו	כד (סא)	יד נכוית בו, דינו	א - כב, כד
טל, טלטולו	כג - כה	יד נכוית בו, שיעור החום	א (פג)
<b>טלטול -</b>		יד סולדת בו, שיעור החום	א - ז, כט; ב - ח
ד' אמות ברה"ר	כא - א	ידיים יבשות, הטיפול בהן	לא - לז
ד' אמות בכרמלית	כא - א	ידית דלת שנפלה, החזרתה למקומה	י - ב
כובע וטלית בביכני"ס	כא - יח	ידית של תריס חשמלי, חיבורה	י (יב)
פחות מד' אמות	כא - ה	יו"ט שני, כלי קבורה, דינם בו	לא (נא)
טלטול מוקצה בגופו, גדרו	כד (ב)	יוד, מריחתו על פצע	לא - לב, מו
טלטול מוקצה בגופו, דינו	כד - א		
טלטול מוקצה בגופו, במוקצה מחמת חס"כ	כד - א (ט)	<b>יולדת -</b> (עיינן גם 'חולה' ו'בית חולים', ועיינן בסי' לג סעיף ו אם נחשבת כחולה שיש בו סכנה או כחולה שאין בו סכנה, ולפי זה יש לחפש גם בערך הנוסף)	
טלטול מוקצה בשינוי	כד - א (ב)	<b>יולדת -</b>	
טלטול מוקצה כשיש שריפה	כד (א)	גידרה (חשיב"ס או חשאיב"ס)	לג - ו
טלטול מוקצה לצורך מצוה	כד (א)	הבדלה	לב - ל
טלטול מוקצה על ידי ככר או תינוק	כד (א)	הכנת הדברים הנצרכים לפני שבת	לב - ג
טלטול מוקצה שבידו	כד - ח, ט	התיעצות עם רופא נוסף	לב - יז
טלטול מן הצד לצורך הצלה מאיסור	כד - ה (יב)	זירו לידה	לג - ד
טלטול מן הצד	כג - לד, לה; כד - ב, ד	יציאה מחדר תינוקות כשהודי רושם זאת	לב - כ
טלטול מן הצד, טאטוא בית	כה (טו)	ממתי נחשבת כך	לג - ה
טלטול נר אחרי שכבה ויש הפסד ממון	כג - מ; כד (א)		
טלטול פח אשפה	כג - יג		



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרסט

לז - יא	יין קידוש, דיניו	לב - יט	מניעת חילול שבת מהאחיות
לב - כד	יין קידוש, שמירתו בבית חולים	לב - יד	נסיעה לבית חולים רחוק כשיש בית חולים קרוב
לז - יא	יין קידוש, עדיפות ליין שאוהב	לב - טו	נסיעה לבית חולים, לקיחת חפצים
לט - ב	יין קידוש, שתייתו ביום	לב - ג, יג	נסיעת מלוח
לז - ט, י	יין קידוש, שתייתו	לג - ז, ח	שאיבת חלב, דיניה
לז - יג	יין שמעורב בו מים, דינו לקידוש	לב - ב	שהיה ליד בית חולים בחודש תשיעי
טו - ח	יין, סחיטתו מבגד	לג (יז)	שימוש בחלב המצטבר בקונכיות
לז - טז	יין, פוטר משקין מברכה	לג - ה	שימוש במכשיר טנס
לט - א, יב	יין, שתייתו בסעודות שבת	לב - יא	שמיעת קידוש ממקדש שלא יוצא ידי חובה
לז - יג	יינות ומיץ ענבים בזמנינו		<b>יום טוב -</b>
כב - ב	יציאה בערב שבת עם חפץ	כז - כג	אמירה לנכרי להדליק חשמל
לח - יז	יקום פורקן, אמירתו ביחיד	יד - כג; מא - יט	בישול ביצה כשמוחזק אותיות
יח - יא	ירוקת, תלישתה מכלי	יח - ח	הוספת מים לפרחים
כב - מה	יריקה מרשות לרשות	י - כב	הכנת פחיל צף
כז - יז	ירקות שנקטפו ע"י ישראל בשבת, דינם	יד - יח	יצירת צורות מבצק
כז - יד	ירקות שנקטפו ע"י נכרי בשבת, דינם	כג - כד	מוקצה (נולד)
ה - ב, ט, יג	ירקות, הוצאתם ממרק	מ (כד)	נשמה יתירה בו
ח - ט; ט - ד	ירקות, הכנת סלט	יב - הקדמה	פתיחת אריות
	ירקות, חיתוכם דק דק - עיין ערך 'חיתוך פירות וירקות דק דק'	ה - ה	קילוף ירקות לצורך בישולם
ט - ג, ו	ירקות, כבישתם	ב (לו)	שהיה על פלטת פח רותחת
ט - ד-ח	ירקות, מליחתם	מ - ה	שחל במוצ"ש, סדר הבדלה
	ירקות, ריסוסם - עיין ערך 'ריסוק פירות וירקות'	לד - ו	שחל בערב שבת, קביעת סעודה
	<b>ישיבה - (עיין גם ערך 'בית כנסת')</b>	לד - י	תוספת יום טוב
כז - טז	איסוף פסולת מכמה שולחנות		<b>יום כיפור -</b>
ה - ג (יב)	ברירה לסעודה	כב - יד (כה)	יציאה בנעלי בית
לה - ט	הדלקת נרות לבחורים	לז - ג	כוונה ב"ויכולו" לקידוש
לד - ב	הכנת אוכל לשבת	לט - ח	מאה ברכות
מא (קמח)	כפרה על חילול שבת לבחורים	כט - לב	קריאה ברשימת המקומות
א - ל	קדירה שעל האש שלקחו ממנה מאכל	לה - כד	קריאה לאור הנר
לז - א	שמיעת קידוש ממי שלא נתמלא זקנו	ל - כא	שפיכת בושם על ממצטה
כה - יח	ישיבה על מוקצה	לד - י	תוספת יום כיפור
לא - יב	יתובי דעתא, דבר שאינו שייך לריפוי	לט - ז	תפילות פרטיות כשחל בשבת
לא - יב	יתובי דעתא, הגדרתו	כג - ו	יחוד דבר היתר למוקצה בשבת
טז - ז; כד - כב	יתוש העוקץ, הסרתו	כג - יב	יחוד למשחק
טז - כא	יתוש, הריגתו	כג - יא, יב	יחוד מוקצה לכלי ע"י קטן
		כג - יא	יחוד מוקצה לכלי
		א - לה	ייבוש בגד רטוב על הסקה
		טו - יד	יין (ושאר משקאות) שנשפך על חפץ, ניגובו
		יד - כז	יין אדום, שפיכתו על יין לבן לצובעו
		לז - יב	יין מגולה זמן מועט, דינו
		לז - יב	יין מגולה זמן רב, דינו
		מא - ד (ט)	יין קידוש, בבית כנסת, נתינתו לקטן
		לז - יז	יין קידוש, ברכה אחרונה עליו

~ ~ ~

### כבוד הבריות -

כז - א, ב, טז, יח (סה)	אמירה לנכרי לזה
טו (עא)	גרביים שנרטבו ברחוב
כד - כד	טלטול מוקצה לזה
יב - ח	טלטול נייר טואלט
כב - טו	טלית שנפסלה ברחוב
מא - יד, לב	עבירה על איסורי שבות לזה

עתר

וביום

מפתחות

השבת

ג - לד	כיבוס בגדים ביום שישי	יב - ח	קריעת נייר טואלט
לד - ג (טז)	כיבוס בגדים לכבוד שבת	לא (קלד)	תפירת פצע
י - ז	כיור, הוצאת המטוננת	טו - כג	כביסה רטובה, השארתה על החבל מערב שבת
יא - י	כיור, פתיחת סתימה	טו - כב	כביסה רטובה, תלייתה לייבוש
טז - י, יח	כנינים, הריגתם	ל - כו	כביש, הליכה לפני מכונית נוסעת ע"י ישראל
טז - ח, י, יח	כנינים, צידתם	ט - ג, ו	כבישת ירקות
כב - ג	כיס, הליכה בבית כשחפץ נמצא בו	ו - ז	כבשים ושלקות, סחיטתם
כב - ב	כיס, יציאה בערב שבת כשחפץ נמצא בו	ג - טו	כבתה האש וחזרה ונדלקה, דין הקדירה
כג - מב, נג	כיס שישי בו מוקצה, נייעור המוקצה	ג - יב	כבתה האש, העברת קדירה לאש אחרת
כב - לד	כיסא גלגלים, יציאה בו	לא - ל	כדורי ריכוז, נטילתם
ג - י	כיסא, גדרו לענין חזרה	לא - לט	כדורי שינה, נטילתם
כג - יט	כיסא, טלטולו	מב - כב	כדורים מתנפחים במים
כג - כב; כה - ב	כיסא שנשבר, טלטולו	כב - יח	כובע התפור לבגד, יציאה בו
י - לד	כיסא תינוק, חיבור מגש	י - נו	כובע רחב שוליים, לבישתו
לז - כו	כיסוי החלות, זמנו	כב - יא	כובע שמתחתיו כיפה, יציאה בו
כב - לו	כיסוי לעין עצלה, יציאה בו	יא - יג	כובע, יישורו
י - נו	כיסוי פח אשפה	כד - ב	כובע, תלייתו על מוקצה
	כיסוי קדירה - עיין ערך 'הטמנה'	לד (ו)	כוונת המצוה
א - טז; ג - יז	כיסוי קדירה במכסה רטוב	יח - טו	כוורת, רדיית חלות דבש ממנה
כב - כט, מ	כיסוי של כובע, יציאה בו	לא - לג	כויה, שטיפתה במים
כב - יח	כיסים התפורים בפתחם, יציאה בהם	יד - יט	כוס הפלא (המגלה אותיות), השימוש בה
ג - י	כיריים, גדרם לענין חזרה	כה - ז	כוס חד פעמית, טלטולה אחרי השימוש
כג (רטז)	כיריים שנכבות כשמורידים את הקדירה מהם	לז - ו	כוס חד פעמית, לקידוש
טז - לב	כלב מאולף, מלאכה על ידו	א - ב	כוס חד פעמית, שפיכת משקה רותח לתוכה
טז - לא	כלב נחיה, השימוש בו	לט - יג	כוס שבע ברכות בסעודה שלישית, שתייתו
טז - כא	כלב שוטה, הריגתו	לז - ה	כוס של ברכה, דיניו
טז - ל	כלב שישי סביב צוארו רצועה	לז - ז, ח	כוס של ברכה, פגום
טז - ב	כלב, במינו ניצוד	לז - ה	כוס של קידוש, דיניו
	כלי חד פעמי (עיין גם ערך 'כוס חד פעמית', 'צלחת חד פעמית')	לז - ה	כוס של קידוש, ניקויו
כג - נה; כה - ז	כלי חד פעמי, השימוש בו	טו - כא	כוס, ניגובה
יא - יד	כלי חד פעמי, קימוטו וריסוקו		<b>כותב -</b>
יא - יט	כלי חדש, הטבלתו	יד - ז	אות העשויה מחלקים מתפרקים
יד - לה	כלי כסף, הברקתם	ט - יט	באוכלין
ה - כא	כלי לחיתוך תפוחים, השימוש בו	יד - כה, כו	בגוף האדם
כג - יט	כלי מיטה, טלטולם	יד (א)	גדר המלאכה
א - ו	כלי מתכת, הנחתו ליד חום גבוה	לב - כג; מא (נג)	הליכה ליד מצלמות וידאו
כג - ד	כלי נוי גדולים שמייחד להם מקום, טלטולם	י - יז, יח; יד - יט	חיתוך מאכל בצורה מיוחדת
כג (סה)	כלי נוי, טלטולם	יד - ז	חלקי מגנט היוצרים תמונה
טו - א	כלי עץ, שפשופם במים	יד - יח	יצירת אות
כג - ג	כלי פסח במשך השנה, טלטולם	מב - יט	לוח כדורי מגנט
א - טו	כלי ראשון, דינו	יד - א (א), יז	ציור
א - טו	כלי ראשון, הגדרתו	יד (יא), (טז), (כה)	קירוב וריחוק אותיות
א - יט, כ	כלי ראשון, עירוי ממנו	לב - כב	כיבוי אור, לחולה שישי בו סכנה
א - יז	כלי ראשון, עירוי על לחות שבכלי	לג - יא, יב	כיבוי שריפה
יא - ג (י)	כלי שהתקלקל, תיקונו		

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרעא

כלי שלישי, דבר גוש	א - כג	כף אשפה, טלטולו	כג - יט
כלי שלישי, דינו	א - כג	כף, האם נחשבת כלי לענין בורר	ה - ב (ה)
<b>כלי שמלאכתו לאיסור -</b>		כפפות, יציאה בהן	כב - יב (יג)
שבידו, המשך טלטולו	ח - כ	כפרה לחילול שבת	מא - לח, נד, נה
ביטול כלי מהיכנו על ידו	כג - נג	כפתור נוסף [ר'זרבה'], יציאה עמו	כב - כ
בסיס שלו	כג - כו	כפתור שנפל מבגד, טלטולו	כה - ח
דינו	כג - יד	כפתורי הגז, הדבקתם או הוצאתם ממקומם	ב - יד
הגדרתו	כג - יד	כפתורי הגז, כיסוים	ב - יב
הגדרת צורך גופו וצורך מקומו	כג - יז	כרטיס גירוד, גירודו	יד - יב
סגירת דלתו	כד (מג)	כרטיס לקניית ספרי קודש, טלטולו	כט (טז)
שאין לו שימושי היתר	כג - טז	כרטיס מגנטי, טלטולו	כג - ח
שנשבר לגמרי	כה - ו	כרמלית, הגדרתה	כא - ח
<b>כלי שמלאכתו להיתר -</b>		כתב שתחת התמונה, קריאה בו	לז - לד
הגדרתו	כג - יח	כתיבה, בדבר שאינו מתקיים	יד - א
דינו	כג - יח	כתיבה, על דבר שאינו מתקיים	יד - א
טלטולו לצורך מוקצה	כד - ז; כה - כ	כתיבה, קו או סימון	יד - ב, ג
שהתפרק חלק ממנו	כה - א, ב	כתר עם פעמונים, תלייתו על ספר תורה	ל - טז
שנשבר לגמרי	כה - ה		
כלי שני, דינו	א - כב	לב חלש, קוצב לב	מב - ה
כלי שני, הגדרתו	א - כב	לבוד להחמיר	י (קלד*)
כלי שני, עירווי ממנו	א - כג	לבוד, השלמת רווחיו	י (קלא)
כלי שרגיל להתפרק, טלטולו	כג - כא	לבוד, עשייתו בשבת	י - מז
כלי, יישורו לפי הצורך	יא - יא	לְבַן, הפרדת הגביעים	יג - יג
כלי, שבירתו לצורך אכילת תוכנו	יג - יב	לְבַן, שפיכת המים שמעליו	ה - ט, יב, טו
כליאה בשבת	טז - יג; ל - כז	לגו, חיבור חלק לחלק	י - לה
כלים חד פעמיים, פתיחת האריזה	יג - ז	לגו, יצירת מבנה	י - כא
כלים יקרים שלא משתמש בהם, טלטולם	כג - ג	להתקשר למקום ששם שבת	מב - יא
כלים להצלת נפשות, טלטולם בבית חולים	לב - כו	לוח כדורי מגנט, כתיבה בו	מב - יט
כלים להצלת נפשות, טלטולם	כג - כ	לול של תינוק, פתיחתו	י - מט
כלים רטובים, ניגובם בבגד	טו - כא	לולב, טלטולו	כג - יג
כלים, השאלתם והשכרתם לחילוני	כה - יא	לח, הגדרתו לענין בישול	א - ט, י
כלים, השכרתם והשאלתם לנכרי	כה - י	לח שנצטנן, דין שהיה בו	ב - יז
כלים, חיבור חלקיהם	י - כ, כג, כד	לחות שנשארה בכלי, שפיכת מים רותחים לכלי	א - יז
כלים, יצירתם מתחילה	י - כ, כא	לחיצה על בטן של תינוק	לא - יח, לא
כלים, כיסוים במכסה (אוהל)	י - נו, נח	לחלוחית שעל המאכל, בישולה	א - י
כלים, כיסוים במכסה מוברג ומהודק	י - ל	<b>לחם משנה -</b>	
כלים, רחיצתם בסקוטש	ו - יט	קפוא	לז - כז
כלים, רחיצתם לצורך מוצ"ש	ל - א, ג	סגור בתוך שקית	לז - כח
כלים, רחיצתם	ה - לג; טו - ב; כד - כא	שאול	לז - כט
כלים, שרייתם במים להסיר הלכלוך	ה - כז	חצי לחם	לז - ל
כנימות, הסרתן מפירות	ה - ט	מצה בער"פ שחל בשבת	לז - לא
כסאות, טלטולם	כג - יט	דיני בעיצתו ואכילתו	לז - לב
כסיסת צפורניים ביום חול	לד - א	לחם, הנחתו על מגש שיש עליו נרות	כג - לז (קעג)

~ ~

ב - ר"ח	מאכל בן דרוסאי, שיעורו	ו - ט	לחם, סחיתו ממשקה
יד - לג	מאכל הצובע את השפתיים, אכילתו	מב - א	לחץ על פעמון וזכור ששבת
טו - ו	מאכל שנדבק בבגד, הסרתו	ל - כט	ליבוך כלים שנאסרו
כג - יט	מאכלי חיות, טלטולם	כב - כד	לידה - עיין ערך 'יולדת'
ל - ד	מבחן, לימוד בשבילו	י - טו	ליחה בפה, יציאה בה
	<b>מבעיר -</b>	מא - נד	ליחה, דריסתה בקרקע
יט (א)	גדר המלאכה	לד - א	לימוד הלכות שבת, כפרה לחילול שבת
יט - ג	גרם כיבוי	ל - ד	לימוד הלכות שבת, קיום מצות זכור בזה
יט - א	כללי המלאכה	ו - יג	לימוד למבחן
ו - כ	מברשת לניקוי אסלה, השימוש בה	ו - ה, ו	לימון, הנחת פלח בכוס תה
ו - יט (מו)	מברשת שיניים, השימוש בה	יג - טו; יז - טו	לימון, סחיטתו
כג - טו	מברשת שיער, טלטולה	כג - נב	ליפוף חוט אלומיניום
	מבשל - עיין ערך 'בישול'	טו - כד	לכלוך בגד נקי, דינו
כג - טו	מגב לניקוי הבית, טלטולו	טו - ה; כד - כא	לכלוך גדול, הסרתו במגבת
ו - יח	מגבונים לחים, השימוש בהם	מב - יג	לכלוך, הסרתו מבגד (בלי מים)
	מגבעת - עיין ערך 'כובע'	מב - ז	לפני עיור, אתר שאפשר לקנות בו בשבת
טו - י (לה)	מגבת מלוכלכת, ניגוב ידיים בה	מב - י	לפני עיור, ברית כשיש חשש לחילול שבת
כב - טז	מגבת סביב הצואר, יציאה בה		לפני עיור, מניעת חילול שבת בחשש לחילול גדול
י - ד	מגבת, הסרת המוט ממקומו		<b>לש -</b>
טו - טז	מגבת, טלטולה כשהיא רטובה	ח - יט	אבקה שנמסה מאליה
טו - טז	מגבת, ניגוב ידיים בה	מא - נא	באיסור, הגאה מהתערובת
טו - כז	מגבת, ניגוב שערות רטובות	ח - ו	בלילה עבה, דינה
טו - כד	מגבת, ניקוי טיט ולכלוך גדול	ח - גיה	בלילה רכה, דינה
טו - כב	מגבת, תלייתה לייבוש	ח - י	במאכל מבושל
	מגו דאיתקצאי - עיין ערך 'מיגו דאיתקצאי'	ח - י	הוספת רוטב למאכל
	<b>מגיס -</b>	ח - טז	הכנת טחינה
א - ל, לא	דינו	ח - יא, יט	הכנת סלט ביצים
א - ל	הגדרתו	ח - יב, כא	הכנת סלטים שונים
ג - כב	הוספת מים לקדירה שעל האש	ח - ז	חתיכות גדולות
ג - טז	כשהקדירה על פלטה פח ולא על האש	ח - א	כללי המלאכה
ג - טז	עצה לקחת אוכל מקדירה שעל האש	ח - יז	לצורך תינוק
כג - לב	מגירה נשלפת של פח אשפה	ח - ב	סוגי הבלילות (גי' סוגים)
כה - יב	מגירה שיש בה היתר ואיסור	ח - ח	עירוב סלטים בצלחת
	מגירה שיש בה היתר ואיסור, הוצאת המוקצה בער"ש	ח - יח	שפיכת תמצית תה על סוכר
כה - יב		ח - ט	שתי עיסות לחות
טז - ג, ט	מגירה, סגירתה כשיש בה זכובים		
י - נט	מגירת מיטה, החזרתה למקום		<b>~ מ ~</b>
	מגירת שולחן, שיש בה מוקצה, האם השולחן בסיס	לא - ב	מאבד עצמו לדעת, חילול שבת להצלתו
כג - מא		לט - ח	מאה ברכות, בשבת
יד - ז	מגנט, חלקים היוצרים תמונה	כג - ד	מאורר גדול בתקרה, טלטולו
יט - מב	מגנט, כתיבה בלוח כדורי מגנט	כג - יז	מאורר המפריע, טלטולו
יב - טו	מגנט, משחק בו	יט - י	מאורר, הפסקת סיבובו לצדדים
כג - כו, לז	מגש לנרות, טלטולו כשהנרות דולקים	כג - טו (עג), יז	מאורר, טלטולו
כג - לז, לח (קסח)	מגש לנרות, טלטולו כשהנרות כבו	יט - י	מאורר, עמידה לפניו

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרעג

מגש, חיבורו לכסא תינוק	י - לד	מוצאי שבת, לכישת בגדי שבת בו	מ - יח
מד סוכר, יציאה בו	מב - יח	מוצץ, שטיפתו	טו - ג
מדבקה, הסרתה מגוף האדם	כ - יא	<b>מוקצה</b> - בערכים נפרדים:	
מדבקה לשמירת טריות חטיפים, פתיחתה	יב - ו; יג - ח	'מוקצה מחמת חסרון כיס', 'מוקצה מחמת גופו',	
מדבקה שעל החלה, חיתוכה	יד - י	'כלי שמלאכתו לאיסור', 'כלי שמלאכתו להיתר',	
מדבקה שעל חלה, הסרתה	ה - טו	'מוקצה מחמת מצוה', 'מוקצה מחמת גזירה',	
מדבקות אישפוז, טלטולם	לב - טז	'מוקצה מחמת מיאוס', 'נולד', 'בסיס לדבר האסור',	
מְדַבֵּר, אינו יודע מתי שבת, מה יעשה	ל - לב	'מיגו דאיתקצאי', 'ביטול כלי מהיכנו', 'טלטול	
מדוזה, הטיפול בעקיצתה	לא (ק"ח)	בגופו', 'טלטול מן הצד', 'גרף של רעי'.	
מדחום המראה צבע, השימוש בו	יד - כ	<b>מוקצה (חפצים)</b> -	
מדחום, דיגיטלי, בבית חולים	לב - לד	אבן	כג - ח
מדחום, הורדת הכספית	יא - יז; לא - מו	אבקת כביסה	כג - ח
מדידה, דינה	ל - כד	אבקת מרק	כג - ח
מדידה, לצורך מצוה	ל - כד	אגרטל עם מים	יח - יג; כג - יט (כט)
מדידת חום לצורך מצוה	ל - כד	אוכלים	כג - כא
מדידת חום	לא - מח	אורז לא מבושל	כג - ח
מדידת חום, עבור חולה שיב"ס	לא - מח	אטבי כביסה	כג - טו
מדידת מאכל לתינוק	ל - כה	ארון גדול	כג - ד
מדידת סוכר בחיישן	מב - ד	אריזות שנפתחו באיסור	יג - טז; יז; מא - נא
מדליק נרות שבת חשמלי, השימוש בו	מב - ב	ארנק	כג - לב
מדרכה שפוזרו עליה חול, הליכה עליה	י - טו	אתרוג	כג - יג
מדף, הנחתו בארון	י - ב	בגד ירושה יקר	כג - ג
מוגלה, נקיבתה ופתיחתה	טז - טז; לא - מז	בגד רטוב	טו - יא; יב; כג - כב
מודעה על שמחה, קריאה בה	כט - לג	בגדים מלוכלכים שאינם ראויים ללבישה	כג - ח
<b>מוחק</b> -		בגדים	כג - כא (צט)
הגדרתו	יד - יב*	בולים	כג - ב
בגוף האדם	יד - כה, כו	ביצה חיה	כג - ח
הסרת דבק או כתם מעל אותיות	יד - יב	ביצה שנולדה בשבת	כג - כה
הסרת כתם מנייר חלק	יד - יא	בית מנורה	כג - לא (קסח)
הפרדת דפים מודבקים	יב-יב; יד-יג	בלוק ציור	כג - ב
פתיחת אריזה כשודאי יקרעו אותיות	מב - כ	בעלי חיים המיוחדים למשחק	כג - יא
מוט מגבות, הסרתו ממקומו	י - ד	בעלי חיים	כג - ח
מוטב יהיו שוגגין, לענין יציאה בתכשיטים	כב (נב)	בצק	יד (לד)
מוטב יהיו שוגגין, לענין תוספת שבת	לד (מד)	בשר לא מבושל	כג - ח (כב)
מוך באוזן, יציאה בו	כב - כט	גביע יקר של קידוש	כג (ח)
מוך דחוק, יציאה בו	כב (ס)	גרעינים	כג - ח (כז), (לג), כד
מוליד ריח	ל - כא	גשם	כג - כה
מוליד קצף ובועות אויר	ל - כב	דג לא מבושל	כג - ח (כב)
מומר - עיין ערך 'חילונו'		דף חלק	כג - ב
מומר, עירוב במקום שנמצא	כא - יב, יד, יז	דפי מידע רפואי	לב - טו
מומר, אמירה לו שיעשה מלאכה	כו (א); לב - כא	הדסים	כג - יג
מומר, חילול שבת להצלתו	לא - א	חגורה שהתפרק האבום	כג - כב
מוסף - עיין ערך 'תפילת מוסף'		חול	כג - ח (כא)
מוצאי שבת, דיניו ומנהגיו	מ - יז	חומרי ניקוי	כג - ח

## תרעד

## וביום

## מפתחות

## השבת

כג - טו	מקלות כביסה	כג - ח	חמץ בפסח
כג - יט	משחקי היתר	כג - ב	טייפ
ל - יח	משחקים המשמיעים קול	כג - כה	טל
כג - כא	משקפיים	כג - יט	טרמוס
ב - ג	מתקן לחימום אוכל על גרות	כג - כא	כוסות שעל השולחן
כג - יג	נוי סוכה	כה - ז	כלי חד פעמי אחרי השימוש
כג - ב	נייר חלק	כג - יט	כלי מיטה
כג - ח	נייר כסף	כג - ד	כלי נוי גדולים שמייחד להם מקום
כג (מ), לז	נר דולק	כג (סה)	כלי נוי
כג (עה)	נר שאינו דולק	כג - ג	כלי פסח
לב - טו	סבון מוצק	כג - ט	כלי שאסור לאנשים מסוימים
כג - יג	סדיני סוכה	כג - ט	כלי שראוי רק לאנשים מסוימים
כג - יט	טולם	כג - כב	כלי שרגיל להתפרק
כג - יח	סטנדר	לא - טו	כלים המשמשים להצלת נפשות
כג - טו	סיר בישול	כג - ג	כלים יקרים שלא משתמש בהם
כד - כ	סיר לעשיית צרכים	כג - כ; לב - כו	כלים להצלת נפשות
כג - כא	סכום שעל השולחן	כג - יט	כסאות
כג - ב	סכין של מילה	כג - יט	כף אשפה
טו - יח	סמרטוט רטוב	כה - ח	כפתור שנפל מבגד
כג - כב	ספסל שנשבר	כט (טז)	כרטיס לקניית ספרי קודש
כג - טו	ספר טלפונים	כג - ח	כרטיס מגנטי
כג - כא	ספרי קודש	כג - יג	לולב
כג - כב	עגלה שהתפרק רגל	כג - ד	מאורר גדול הקבוע בתקרה
כג (צד)	עד בדיקה	כג - טו (עג)	מאורר פועל
כג - ח, כד (מה)	עטיפות ממחקים	כג (עג)	מאורר שאינו פועל
כט - לח	עלוני צדקה	כג - יט	מאכלי חיות
כה - יז	עצים	כג - טו	מברשת שיער
כג - ח	עציץ עם אדמה	כג - טו	מגב לניקוי הבית
כג - ח, כד	עצמות	כג - לב	מגירה נשלפת של פח אשפה
כג - יג	ערכות	כג - לב, לח (קסח)	מגש לגרות
כה - יז	עשבים	לב - טז	מדבקות אישפוז
כג - טו	פטיש	כג (ו)	מחברת שכתובה בחלקה
כג - ח, מה	פירות טבל	כג - יט	מטאטא
כה - יז	פירות מחוברים לעץ	כג (לא)	מטבע המשמש לעגלת קניות
יח - כג; כא - מג	פירות שנשרו מעץ בשבת	טו - יח	מטלית רטובה
כג - י	פלטה חשמלית	כג - טו	מטריה
כג - טו (סה)	פמוטות	כג - נו; כד - יג	מי נטילת ידיים
כה - טז	פקק של בקבוק שעשו בו חור	כג - כה; כה - יג	מים הנוטפים מן המזגן
יח - ח	פרחים	כה - ט	מכסה ביוב
כה - ז	צלחת חד פעמית אחרי השימוש	כג (מ)	מנורת לד
כג - טו (סח)	צעצועים המשמיעים קול	כג - י	מנורת שבת (שבת לאמפ)
כג - ב	צ'קים	כג - ב	מערכת סטריאו
כג - טו; כד - כה	קדירת בישול	כג (לב)	מפה חד פעמית
כג - ב	קולמוס סופרים	כג - ב	מצלמה
כג - ח (כז), (לג), כד	קליפות	כג - יט	מצעים

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרעה

קנקומט	כג - יט	מוקצה בטעות	כח - כב
קערות הגשה	כג - כא	מוקצה הטפל לדבר היתר גדול, הסרתו	כד - כא
קרוח שהפשיר	ו - לב; כג - כה	מוקצה שבכיו, המשך טלטולו	כד - ח, ט
שברי כלים	כג - ט	מוקצה שבעליו כבר קיבל שבת, טלטולו	
שטרות כסף	כג - ב	כה (מא); לה - יט	
שלב	כג - כה	מחמת יום שעבר	כג - סא
שלהבת	כג - לז	נגיעה בו	כד - ז
שמן הנרות	כג - לז	ניעורו על כלי היתר	כג - נג
שמן שנטף מנר	כג - מג	ניעורו	כד - ד
שעון יד	כג - יט (עז), (עח)	ניפוחו בפה	כד - ו
שעון מעורר	כג - יט (עח)	סוגי המוקצה	כג - א (א)
שערות	כג - ח	ספק מוקצה	כה - יט
תאורת חירום	כג (מ)	שיכול להזיק, טלטולו	כד - כב
הכשיטים	כג - כא (צט)	שימוש בו	כה - יח
תמונת התלויות על קיר	כג (טז)	שנשבר, דין שבריו	כה - ו
תנור חשמלי	כג - י	תינוק המחזיק מוקצה - עיין ערך	
תעודת זהות	כג - יט; לב - טו		
תפילין	כג (נט)	<b>מוקצה מחמת גופו -</b>	
תרו"מ	כג - ח	גדרו	כג - ז
תרופות	כג - כ; לא - כא; לב - כו	יחוד לכלי	כג - יא
		יחוד למשחק	כג - יב
		<b>מוקצה מחמת גזירה -</b>	
<b>מוקצה (כללים) -</b>		דוגמאות	כג - כב
אמירה לנכרי לטלטלו	כז - יח (סא)	דינו	כג - כב
במקום כבוד הבריות	כד - כד		
במקום צער בעלי חיים	כד - כג		
היתר ואיסור המונחים כלי - הוצאת ההיתר	כג - נט	<b>מוקצה מחמת חסרון כיס -</b>	
המחובר לקרקע	כה - יז	שנשבר, דין שבריו	כה - ו
העמדת בעל חיים לידו	טז - כח	בדעת מי תלוי	כג (ג)
הקרבת קטן לידו	מא - ה	בכלי שמלאכתו להיתר	כג - ג
טלטול כלי שמלאכתו להיתר לצרכו	כה - כ	גדרו	כג - ב
טלטול מן הצד למניעת איסור	כד - ה (יב)	דינו	כג - ה
טלטול נר שכבה ויש חשש הפסד	כג (קפב); כד (א)	חפץ שחושש לטלטלו ומייחד לו מקום	כג - ד
טלטול שקית ממתק ריקה	מב - כא	טלטולו בגופו	כד - א (ט)
טלטולו בגופו	כד - א	מוקצה מחמת מיאוס, דינו	כג - כג
טלטולו בשינוי	כד (ב)	מוקצה מחמת מצוה, גדרו	כג - יג
טלטולו כדי להסיר גרף של רעי	כד - טו	מוריד הטל, אמירתו צ' פעם	ל - ה
טלטולו כשיש שריפה	כד (א)	מושב אסלה שנפל	י (לב)
טלטולו לצורך מצוה	כד (א)	מזג אויר - עיין ערך 'תחזית מזג אויר'	
טלטולו מן הצד	כג - לד, לה; כד - ב, ד	מזגן הנוסף מים, הנחת כלי תחתיו	כה - יג
טלטולו ע"י ככר או תינוק	כד (א)	מזגן, אמירה לנכרי להדליקו בבית כנסת	כז - יג
טעם האיסור	כג (א)	מזגן, אמירה לנכרי להדליקו	כז - י (לט)
יחוד דבר המותר למוקצה בשבת	כג - ו	מזגן, עמידה לפניו	יט - י
כלי שאסור לאנשים מסוימים	כג - ט	מזגן, פתיחת דלת החדר כשאין המנוע עובד	יט - ט
כלי שמלאכתו לאיסור שבכיו, המשך טלטולו	כד - ח	מזוזה, קביעתה	לג - טו
כלי שראוי רק לאנשים מסוימים	כג - ט	מזרק, הרכבתו	י - כב

תרעו

וביום

מפתחות

השבת

מחאה בנכרי העושה מלאכה	כו - יט, כא	במקור שלא פעל בבין השמשות	כג - נג
מחאה בנכרי עבדו	כו - כ, כא	במקור ששכח לכבות המנורה	כג - מט
מחאה בנכרי, אופנים שאין חובת מחאה	כו - כב	גמרו בידי אדם - עיין ערך	
מחברת שכתובה בחלקה, טלטולה	כג (ו)	דינו	כג - מג, מד
מחט, יציאה בה	כב - כח	חפץ שנהיה מוקצה בשבת וחזר להיתר	כג - נא
מחט, תחיבתה בכגד	יב - ד	פירות טבל שהפריש תרו"מ מהם	כג - מה
מחיתא קף	ל - יג, יז	מיון משחקים	ה - ל
מחיצה המתרת עראי, העמדתה	י - מב	מיחוש, דינו	כג - לא
מחיצת עראי, העמדתה	י - מב	מיחם חשמלי, דיני השימוש בו	א - ל, לג
מחיקת איפור וצבע	יד - כו	מיחם חשמלי, הנחת מאכל עליו בערב שבת	ב - ג, י
מחלל שבת - עיין ערך 'מומר'		מיחם חשמלי, הנחת מאכל עליו בשבת א - ל, לג; ג - ה, ח	ח - ג, ה, ח
מחמר - הוצאה בלי עקירה והנחה	כא (ד)	מיחם חשמלי, ריקונו	א - לג
מחמר, דינו	טז - כו	מיטה שיש עליה מוקצה, ניעור המוקצה	כג - כו, לה
		מיטה שיש עליה מוקצה, שינה עליה	כד - א
<b>מחתך -</b>		מיטה, החזרת מגירתה למקום	י - נט
באוכלין	ט - יד; יב - טז	מיטה, הנחת קרש על ברזלים	י - מו, מח, מט
במקום שנח לחתוך שם	יב - יז	מיטת תינוק, הנחת קרש על לול	י - מט
גדר המלאכה	יב (ב), (מא)	מייל, הגיע בשבת, קריאה בו	מב - יד
כללי המלאכה	יב - טז	מייל, שליחתו למקום ששם שבת מילה - עיין ערך 'ברית מילה'	מב - יב
מטאטא, חיבור המקל	י - כז	מים הנוטפים מן המזגן, הנחת כלי מתחתם	כה - יג
מטאטא, טלטולו	כג - יט	מים הנוטפים מן המזגן, טלטולם	כג - כה; יג
מטאטא, יחודו לשבת	מא (קיג)	מים חמים, פתיחת הברז	א - ה
מטבח, תוספת אורה בו	לה (יז)	מים חמים, פתיחת הברז ע"י נכרי	כו (מה)
מטבע המשמש לעגלת קניות, טלטולו	כג (לא)	מים חמים, רחיצה בהם	ל - ח
מטהר אויר, השימוש בו	ל - כא	מים קרים, שפיכתם על ביצה חמה	א (קלאח)
מטלית בכיור, נטילת ידיים עליה	טו - יז	מים שהתבשלו והצטננו, דין שהיה	א (לא)
מטלית שכולה ספוגה במים, טלטולה	טו - יח	מים שנשפכו על חפץ, ניגובם	טו - יג
מטפחת סביב הצואר, יציאה בה	כב - טז, מד	מים שעל גופו, יציאה בהם	כב - כג (מו)
מטפחת, יציאה בה	כב - מד	מים, הקפאתם	ו - לא
מטפחת ראש, קשירתה	יז - י	מים, שחיה בהם	ל - י
מטריה, השימוש בה	י - נג; מא - מא	מים, שפיכתם בגינה	יח - ד
מטריה, טלטולה	כג - טו	מים, שתייתם בבין השמשות	לט - י
מי ברז, סינונם בפסח	ה (מד)	מיץ עם חתיכות פרי, סינונו	ה - ז
מי ברז, סינונם	ה - ז	מיץ ענבים שמעורב בו מים, דינו לקידוש	לז - יג
מי מלח, הכנתם	ט - א	מיץ ענבים, לחמר מדינה	לז - טו
מי נטילת ידיים, טלטולם	כד - יג	מיץ ענבים, לפטור משקין מברכה	לז - טז
מי רגלים, איסופם לבדיקה	לא - מט	מיץ שזב מאליו מפרי, שתייתו	ו - יב
מי רגלים, הטלתם בשלג	ו - כז	מיץ תפוזים טבעי, לחמר מדינה	לז - טו
מי רגלים, הטלתם בגינה	יח - ד	מיקרופון, דיבור אליו	ל - כח
מי רגלים, הטלתם על חול	ח - כב	מכבה - מתי אסור מדאורייתא	ט - ג; מא - ט
מי רגלים, השתנה מרשות לרשות	כב - מה		
<b>מיגו דאיתקצאי -</b>			
הגדרתו	כג - מג	<b>מכה בפטיש -</b> (עיין גם 'בונה')	
במקום הפסד	כג - מ (קפב)	באוכלין	ט - יד, כא



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרעז

גדר המלאכה	יא - א (ד)	מלבוש, שני מלבושים זה על זה, יציאה בהם	כב - ט, י
יישור כובע	יא - יג	<b>מלבן -</b>	
יישור כלי ברזל	יא - יא	באוכלין	ט - כב
תיקון כלי שהתקלקל	יא - ג (*)	הסרת לכלוך בלי מים	טו - ה, ז
עשיית והרחבת חור בכלים	יא - ד; יג - יב, יד	הרטבת בגד	טו - ייטז
מכה, הנחת קרח עליה	לא - מב	ניעור בגד ממים שעליו	טו - ט
מכונה אוטומטית לממכר מזון	כח - יד	סחיטת בגד	טו - ח (כד)
<b>מכונת -</b>		סחיטת שיער	טו - כז
הליכה לפנייה כשהנהג ישראל	ל - כו	שפשוף עץ ועור במים	טו - א
הליכה לפנייה כשהנהג נכרי	כז - כד	שריית בגד במים	טו - א, י
תיקונה ע"י נכרי	כח - א, ב	שרייתו זהו כיבוסו	טו - י
מכונת משחק, מתיחת הקפיץ	יא - ח	מלון, הסרת גרעיניו	ה - כא
מכונת כביסה, הפעלתה מער"ש לשבת	מא - מא	מלון, חיתוכו לקוביות	ז - ג
מכירה, לצורך מצוה	כט - ז (יח), ט, יד	מלח, בזיקתו על תפר"א ובשר רותחים	א - כו
מכירת חמץ, בער"פ שחל בשבת	כט - יג (כח)	מלח, הוספתו לקדירה לפני שבת	א - יח; ב (יג)
מכירת עליות לתורה	כט - ח	מלח, הוספתו למרק	א - כט
מכסה ה'ציאגרה', החזרתו למקומו	י - ה	מלח, עירובו בחומץ או שאר משקין	ט - א
מכסה הניקוז לביוב בריצפה, הוצאתו	י - ו	מלח, ריסוק גוש מלח	ז - יג (לב)
מכסה סיר, האם נחשב כלי לענין בורר	ה - ב	מלחיה שיש בה גרגרי אורז, השימוש בה	ה - כח
מכסה פח אשפה, סגירתו על חתול או זכוב	טז - א	מלחיה, הברגת הראש	י - לב
מכסה רטוב, החזרתו לקדירה שעל האש	א - טז; ג - יז	מליחת בשר וביצה	ט - ה
מכסה של ביוב, הוצאתו	כה - ט	מליחת ירקות	ט - ד, ז, ח
מכסה של ביוב, טלטולו	כה - ט	מלכודת, העמדתה בערב שבת	טז - א
מכסה, הנחתו על קדירה ריקה	י - נו	מלכודת, העמדתה בשבת	טז - א
מכסה, הנחתו על קדירה שעל האש	א - טז, יח; ג - יז	מלפפון חמוץ, הוצאתו ממים	ה - ט; ו - ז
מכסה, הרכבתו לכלי	י - ל, לב	מלפפון חמוץ, הקרבתו לקוגל חם	א - כו
מכשיר טנס, השימוש בו	לג - ה	מלפפון חמוץ, ניעור המים שמעליו	ה (כט)
מכשיר למדידת סוכר, יציאה עמו	כב - לז	מלפפון חמוץ, סחיטת המשקין שבלועים בו	ו - ז
מכשיר שמיעה, השימוש בו	כב - לח; ל - כח	מלצר, אופן שכירתו	כט - טז
מכשיר שמיעה, יציאה עמו	כב - לח	<b>ממחך -</b>	
מכתב, שליחתו בערב שבת	כח - יב	באוכלין	ט - יז; י - יז
מלאכה הנעשית ע"י שנים	מא - כג	גדר המלאכה	לא - לז (קד)
מלאכה שאינה מתקיימת	מא - כא	כשאפשר לאכול בלי המירווח	ט (מו)
מלאכה שאינה צריך לגופה, דינה	מא - ז (כז)	<b>ממצוא חפצך -</b>	
מלאכה שאינה צריך לגופה, הגדרתה	יד (יד); מא - ז, ח (כא)	דינו	כט - א
מלאכה שאינה צריך לגופה, כיבוש נר	מא - ט	הגדרתו	כט - א
מלאכה שהיתה נעשית ממילא ועשאה האדם	מא - כז	לצורך מצוה	כט - ה, ז (יח), ט
מלאכה, גדר שם מלאכה	ו (לו); יד (לא), כג; טז (לט); מא - יט	ממרח, בסבון	ו - כח
מלאכה, עשייתה במוצ"ש לפני הברלה	מ - ד, טז	ממרח, מריחת משחה	לא (קד)
מלאכה, עשייתה בערב שבת	לד - כא	מנהרה, טלטול מעליה	מב - טז
מלבוש לא מתאים, יציאה בו	כב - ז	מנוי לעיתון המחולק בשבת	כח - יג
מלבוש משונה, יציאה בו	כב - ז	מנורה במקור, שכח לכבות, מה יעשה	כו - כה
		מנורת לך, טלטולה	כג (מ)



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרעט

פתחת קשר לזמן בינוני לצרכה	יו (יח)	מקרר, פתיחתו כשהמנוע אינו עובד	ט - יט
קריאה בשטרי הדיוטות לצרכה	כט - לח-מ	מקרר, פתיחתו כשהמנוע עובד	ט - יט
שאיילה על תוספת שבת לצרכה	לד - יג	מקרר, פתיחתו ע"י קטן	מא - א, ד
שכר שבת לצרכה	כט - יט	מקרר, שכר לכבות המנורה, אמירה לנכרי לכבות כו - כה	כה
מצות שלמות, ברירתן	ה - יא	מקרר, שנפתח באיסור ע"י ישראל, הנאה ממנו	מא - נב
מצות, טלטולן	כג - יט	מקרר, שנפתח באיסור ע"י נכרי, הנאה ממנו	כג - מט; כו - ז
מצות, פירורם לפירורים	ז - יא		
מצטמק ויפה לו, גדרו	ב - ה	מקרר, תא הקפאה נשלף לענין בסיס	כה - יב
מציצת מיץ מפרי	ו - ח	מראה, הסתכלות בה	כ - ד
מציצת מרק מבשר ומלחם	ו - ט	מרוזב, פתיחת סתימה	יא - י
מצית חשמלית, שימוש בה להדלקת נרות	מב - ב	מרק שהצטנן, הוספת מרק רותח	א - יז, כ, כא
מצלמה, טלטולה	כג - ב	מרק, הוספת מלח	א - כט
מצלמת וידאו, הליכה לידה	יד - לו; לב - כג; מא (נג)	מרק, הזזת עלי טעם לצד	ה - טז
מצקת, איך להחשיב את הנשפך ממנה	ה - יג	מרק, הכנסת שקדי מרק וקרוטונים	א - כח
מצקת, האם נחשבת כלי לענין בורר	ה - ב	מרק, לקיחת ירקות ממנו	ה - ב, ט, יג
מצקת, הגדרתה (לענין בישול)	א - כא	מרק, מגיס בו	א - לא
מצקת, שפיכה ממנה על מים צוננים	א - יז, כ, כא	מרק, סחיטת מים מבשר	ו - ט
		משאבת חלב, השימוש בה	לג (יח)
<b>מקוה -</b>		משאבת חלב, חיבור הבקבוק	לג - ח
הליכה אליה עם מגבת סביב הצואר	כב - טז	משהו גומות, והגזירות משום כך	י - יד, טו; יח - ב, ג
חמה, טבילה בה	ל - יא, יב	משחה, מריחתה (ממרח ומוליד)	לא - לז (קד)
יציאה במים שעל גופו	כב - כג (מו)	משחה, מריחתה על פצע (רפואה)	לא - מד
ניגוב שיער רטוב	טו - כז		
סבון, השימוש בו	ו - כח		
סלסול הפאות אחריה	י (צה)		
קרה, טבילה בה	ל - יא		
תשלום על הכניסה	כט - יח		
מקום פטור, הגדרתו	כא - ט		
מקח וממכר, חלותו בשבת	כט - י		
מקח וממכר, עשייתו	כט - ו		
מקל הליכה, יציאה עמו	כב - לה		
מקלות אוניים, הטבלתם באלכוהול ליתן על פצע	ו - יח		
מקלות כביסה, טלטולם	כג - טו		
מקלחת, במים חמים וקרים	ל - ח, ט		
מקלף, השימוש בו	ה - כב; ז - ו		
מקלקל, הגדרתו ודינו	מא - יח		
מקפיא שהתקלקל, אמירה לנכרי להפעילו	כו - יא (יז)		
מקצת חולי, דינו	לא - כב		
מקק, הריגתו	טז - כא, כב		
מקק, טלטולו	כד - יג		
מקק, צירתו	טז - ז		
מקרר שהמנורה דולקת, אמירה לנכרי לפותחו	כו - יב		
מקרר שהתקלקל, אמירה לנכרי להפעילו	כו - יא (יז)		
מקרר ששכח לכבות המנורה, טלטול דלתו	כג - מט		
מקרר, אמירה לנכרי להעביר למצב שבת	כז - כו		
		<b>משחקים -</b>	
		איסופם שנתפזרו	יח (נה)
		בלון, קשירתו	יז - ב
		גולות וחמש אבנים בריצפה	י - טו
		המחזברים לאילן, דינם	יח - יט
		המשמיעים קול, דינם	כג - יט; ל - יח
		השחלת משחקי עץ על חוט	יח - כו
		זוג או פרט	ל (פ)
		כדורים שמתנפחים במים	מב - כב
		כרטיס גירוד	יד - יב
		כתיבה בלוח כדורי מגנט	מב - יט
		מגנט	יב - טו
		מגנט היוצר תמונה	יד - ז
		מיונם	ה - ל
		משחק בחול	יח - ב; כג - ח (כא)
		משחקי היתר, טלטולם	כג - יט
		משחקי הרכבה	י - כא, לה
		משקה בריאות, נטילתו	לא - מג
		מתיחת קפיץ של משחק	יא - ח
		ניפוח בלון	יא - ט; יז - ב
		עשיית אוהל במשחק	י - נא
		פזל	יד - ז

כ - ט	טבילה למי ששכחה לקצוץ ציפורניים	יד (לו)	פלטסלינה
כג (צד)	עד בדיקה, טלטולו	ה - לד	קוביה הונגרית
מב - יח	נובהרינג, יציאה עמו	יד - ז	קלפים
כג (קצב)	נוי סוכה שנתלה בחוה"מ, מתי נהיה מוקצה	לא - כט	משככי כאבים, נטילתם
כג - יג	נוי סוכה, טלטולו	כב - א; לד - ח	משמוש בכגדים בערב שבת
כג - כד	נולד, גדרו	טו - יב	משקה מלכלך, הרטבת בגד בו
כג - כד	נולד, דינו	טו - יב	משקה מלכלך, סחיטתו מבגד
כג (נב)	נולד, היחר גמרו בידי אדם	ה - טו	משקה, הסרת זכוב ממנו
כה - יג	נולד, מים הנוטפים מן המזגן	ו - יב	משקיץ שזבו
ח - כ; כ - ח	נוצות, הסרתם מעוף מבושל	כב - לב	משקפי שמש, יציאה בהם
כז - ד	נוק, אמירה לנכרי למונעו	יד - לב	משקפיים המשנים את צבעם בשמש
טז - כא	נחש, הריגתו	י - כה	משקפיים שנפל מהם בורג, דינם
יח - ד	נטילת ידיים בגינה	כה - ב (ג)	משקפיים שנפל מהם בורג, טלטולם
כג - נו	נטילת ידיים לתוך כלי	י - כו	משקפיים שנפלה מהם עדשה, דינם
טו - יז	נטילת ידיים על מטלית שבכיוור	כג - יט	משקפיים, טלטולם
כד - יג	נטילת ידיים, טלטול המים לאחריה	כב - לא	משקפיים, יציאה בהם
	<b>נטילת נשמה -</b>	טו - ב	משקפיים, ניקויים
טז - יח	בעל חי שאינו פרה ורבה	ט - יד, טו; יד - כב	משרטט, באוכליין
טז - טז	הוצאת קוץ התחוב בכשרו	מא - ג	מתג חשמל, הקרבת קטן אליו
טז - יט	הליכה על בעלי חיים	כב - כא, כב	מתיר - ראה ערך 'קושר'
טז - כא	הריגת יתושים	כב - כ	מתלה קרוי, יציאה בו
טז - כא	הריגת נחשים	י - יא	מתלה, תלייתו בואקום
טז - י	הריגת תולעים שבמעיים	לא (ט)	מתנדבי הצלה, הודעה שאין צורך לבוא
טז - י, יח	הריגת כינים	כט - ט	מתנה, באבות ובנים ובתהלים
טז - יד	כללי המלאכה	כט - ז (יח), ט	מתנה, נתינתה לצורך מצוה
טז - יז	מכה שנצרך הדם ולא יצא	כט - ו	מתנה, נתינתה
טז - טו; לא - מה	מציצת דם שבין השיניים	כט - יא	מתנה, עצה ליתנה בשבת
טז - טז	ניגוב פי הטבעת כשודאי ייצא דם	מא - יז	מתעסק, דינו
טז - טז	נקיבת מוגלה	מא - יז	מתעסק, הגדרתו
טז - יט	פתיחת כרוז על בעלי חיים	ב - ג	מתקן לחימום אוכל על נרות, השימוש בו
טז - טו	קילוף גלד של מכה	ג - ה	מתקנים לחימום, הנחת מאכל עליהם בשבת
טז - כ	ריסוס קוטל חרקים		
טז - י, טז	ניגוב ידיים במגבת	~ ~ ~	
טו - יד	ניגוב יין מחפץ	ה - יח	נביא, חיפושו בארון נביאים
טו - כא	ניגוב כלים בבגד	יז - ח	נביא, קשירתו בחגורה
טו - יג	ניגוב מים מחפץ	כד - ז	נגיעה במוקצה
טז - טז	ניגוב פי הטבעת שודאי יצא דם		
טו - כז	ניגוב שערות רטובות		
	נידה - עיין ערך 'נדה'	לד (נט)	נדיה - נדה -
כב - מ (נה)	ניילון לכיסוי, יציאה בו	יב - ה	בדיקת יום א' וז' אחרי קבלת שבת
כג - ב	נייר חלק, טלטולו	יד - כט (נז)	הדבקת פד על בגד תחתון
יב - ז	נייר חתוך, פתיחת האריזה	יד (נט)	הנחת פד הנצבע
כג - טז	נייר טואלט לא חתוך, טלטולו	לד (נט)	הפס"ט - צובע
כד (סא)	נייר טואלט משומש, טלטולו	ל (לג)	הפס"ט אחרי קבלת שבת
			טבילה במים חמים

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרפא

נייר טואלט, חיבורו למוט	י (טז)	נסיעה באוטובוס במוצ"ש	כו - יז; מ - טו
נייר טואלט, קריעתו	יב - ח, טז	נסיעה ברכבת שנתקנה בשבת	מב - ו
נייר כסף, טלטולו	כג - ח	נסיעה לבית חולים רחוק, כשיש בית חולים קרוב	לב - יד
נייר, הדבקתו	יב - יא	נסיעה לבית חולים, האופן המועדף	לב - ג
נייר, הרטבתו	טו - ג	נסיעה לבית חולים, לקיחת חפצים	לב - טו
נייר, סחיטתו	טו - יג (מה)	נעל, השחלת שרוך	יא - ו
ניעור בגד ממים שעליו	טו - ט	נעל, מלוכלכת בבוץ, גירודה בקרקע	י - טו
ניעור יד של תינוק המחזיק מוקצה	כד - ה	נעלי בד, שרייתם במים להסיר לכלוך	טו - א, י
ניעור מוקצה	כד - ד	נעלי בית, יציאה בהן	כב - יד
ניעור מוקצה, על כלי היתר	כג - נג	נעלי עור, שרייתם במים להסיר לכלוך	טו - א
ניפוח בלון	יא - ט	נעלים, הברקתן וצחצוחן	יד - לד
ניפוח מוקצה בפה	כד - ו	נעלים, הסרת לכלוך מהם (בלי מים)	טו - ז
ניצוצות, הנחת כלי תחתיהן	יט - ז	נעליים, התאמתם למידתו	יא - טו
ניקוי כלים - עיין גם ערך 'רחיצת כלים'		נעליים, קשירת שני צדדי העניבה	יז - יד
ניקוי כלים ב"סקוטש"	ו - יט	נעלים חדשות, יציאה בהן	כב - יז
ניקוי כלים	ה - לג; כד - כא	נפיחות, הנחת קרח עליה	לא - מב
ניקוי לכלוך גדול	טו - כד	נפל למים ונרטבו בגדיו	טו - כ
		נר דולק, טלטולו	כג - (מ), לז
<b>ניקיון -</b>		נר הבדלה - עיין ערך 'ברכת נר הבדלה'	
איסוף פסולת ממכה שולחנות	כד - טז	נר שאינו דולק, טלטולו	כג (עה)
החלפת מגבת (הסרת המוט)	י - ד	נר, הוספת או לקיחת שמן ממנו	יט - ב
הסרת לכלוך מבגד (בלי מים)	טו - ה; כד - כא	נר, נתינת כלי תחת הניצוצות	יט - ז
השימוש בסבון אסלה	ו - כט; יד - לא	נר, נתינת מים מתחת השמן	יט - ה
טאטוא ריצפה	י - טו; כה - י	נר, סגירת חלון לידו	יט - ג
טלטול נייר טואלט מוקצה כשאין אחר	כד - כד	נר, פתיחת חלון לידו	יט - ג
מגב לניקוי הבית, טלטולו	כג - טו	נר, קריאה לאורו - עיין ערך 'קריאה לאור הנר'	
מגירה נשלפת של פח אשפה, טלטולה	כג - לב	נר, ריצה לידו	יט - ד; לה - כה
מטאטא וכף אשפה, טלטולם	כג - יט	נרות שבת - עיין גם ערך 'הדלקת נרות'	
מקלחת במים חמים וקרים	ל - ח, ט	נרות שבת, בסיס בהם - עיין ערך 'פמוטות'	
ניקוי שירותים במברשת	ו - כ	נרות שבת, הזזתם לאחר ההדלקה	לה - יט
פירור בוץ ועפר יבשים	ז - יב	נרות שבת, טלטולם אחרי שהמדליק קיבל שבת	
פירור צואה יבשה	ו - כ; ז - יד		כה - יד; לה - יט
פתיחת סתימה בכיור	יא - י	נרות שבת, קטן ערום לידם	לה - כו
קריעת נייר טואלט	יב - ח, טז	נרות, חימום מאכל בהם	ב - ג
שטיפת ריצפה	י - טו	נריות, העברה מהם לאש מכוסה	ג - כז (מ)
נישואין, בשבת	כט - כב	נשים - עיין ערך 'אשה'	
ניתוח, קביעתו לימים ד, ה, ו	לב - א	נתינה לכתחילה - עיין ערך 'חזרה'	
נכבתה האש - עיין ערך 'נכבתה האש'		נתינת אוכל לבעלי חיים	כז - כז, כח
נכנס לחדר שיש בו גלאי אור	מא - נב	נתינת חפץ לנכרי כשאין עירוב	כו - כ
נכרי - ראה 'אמירה לנכרי'		נתינת יד לתינוק המחזיק מוקצה	כה - ה; כה - טו
נכרי - עירוב במקום שנמצא	כא - יב, יד, יז		
נכרי, השכרת והשאלת כלים לו	כח - יא		
נכרי, חילול שבת להצלתו	לא - א (ט)		
נכרי, שותפות איתו בעסק	כח - גיה	סבון אסלה, השימוש בו	ו - כט; יד - לא
נמלה, צידתה	טז - ח	סבון מוצק, השימוש בו	ו - כח

תרפ

וביום

מפתחות

השבת

סבון מוצק, טלטולו	לב - טו	סחיטת לימון	ו - ה, ו
סבון נוזלי, השימוש בו	ו - כב, כח	סחיטת מים ושאר משקאות לאיבוד	טו (כד), (מג)
סבון, עשיית בועות	ל - כב	סחיטת בגד	ו - יז; טו - ח (כד), (מג)
סגירת מגירה שיש בה זבובים	טז - ג, ט	סחיטת בגד (בורד)	ה (קג); טו (כז)
סד ליד, יציאה בו	כב - לו	סחיטת פירות בוסר	ו - ג
סדין ניילון, ניקוי	טו - ג	סחיטת פירות לתוך אוכל ולתוך משקה	ו - ד, ו
סדיני סוכה, טלטולם	כג - יג	סחיטת פירות מבושלים	ו - י
סודר שרקומים עליו אותיות, פתיחתו	יד - ט	סחיטת פירות	ו - ב, ה
<b>סוכות -</b>			
אמירה לנכרי לבנות סוכה	כז - כב	סחיטת שיער	טו - כז
ד' מינים, מוקצה בשבת ובשמח"ת	כג - יג	סטנדר מתברג, שינוי המצב	י - לא
דלת שבפתיחתה נפסלת הסוכה	י - מג	סטנדר, טלטולו	כג - יח
הבדלה כמוצ"ש	מ - ה	סיגריה שיש אותיות בעטיפתה, עישונה יד (לא); מא (נג)	ל - ג
הכנסת והחזרת הדסים וערבות למים	יח - ח, ט	סיכה, תחיבתה בבגד	יב - ד
הכנת טבעת ללולב	יז - יג	סיכה, תחיבתה בספר לסמן הגהה	יד (ה)
העמדת דופן שלישית לסוכה	י - מב	סיכות המחזיקות את המטפחת, יציאה בהן	כב - כז
זמן אמירת שמו"ת של וזאת הברכה	לח (מ)	סיכות ראש לאשה, יציאה בהן	כב - כז
חינוך קטן בד' מינים פסולים	מא (טז)	סיכת ביטחון, יציאה בה	כב - כח
חינוך קטן בד' מינים שאולים	מא (טז)	סיכת ביטחון, תחיבתה בבגד	יב - ד
טלטול סדיני סוכה	כג - יג	סיכת קישוט לעניבה, יציאה בה	כב - יט
יציאה מהסוכה לבית בין קידוש לסעודה	לז - כב	סילסול פאות	י - לו
מחיאית כף בשמחת תורה	ל - יז	סימון הדגשה או מחיקה בספר	יד - ב
נוי סוכה בשבת שלפני סוכות	כג - יג	סימון מקום להגהה בספר	יד (ה)
נוי סוכה שנתלה בחוה"מ, מתי נהיה מוקצה	כג (קצב)	סימון קו לחיתוך התפוז	יד - כב
נוי סוכה, מוקצה	כג - יג	סימניות נדבקות, הדבקתן	יב - ו
סגירת גג שעל צירים	י - מ, נד	סינון מים בפילטר	ה - לה
סעודת יו"ט שחל בערב שבת	לד - ו	סיר - עיין ערך 'קדירה'	
ערבות שנקטפו ע"י ישראל בשבת, דינם	כו - יח	סיר בישול, טלטולו	כג - טו
ערבות שנקטפו ע"י נכרי בשבת, דינם	כו - יד	סיר לבישול איטי, החזרת מאכל אליו בשבת	ח - ג
פריסת תלית בשמחת תורה	י - ס	סיר לבישול איטי, השימוש בו	ב - י; ד - טו
קיסמים שגשרו מן הסכך, טלטולם	כד - יג	סיר לעשיית צרכים, טלטולו	כד - כ
קריאה במודעת מכירת ד' מינים	כט - לח	סיר, כיסוי - עיין ערך 'הטמנה'	
ריקוד בשמחת תורה	ל - כ	סירוק פאה נכרית	יב - יד; כ - ג
סוכר שבתה, ריסוקו	ו - ל	סירוק שיער	כ - ג; מא - יא
סוכר, פתיחת שקית	יג - ט	סירוק שיער, יחוד מברשת לשבת	מא - מ
סוכר, ריסוק קוביית סוכר	ז - יג (לב)	סירוק שיער, ע"י נכרי	כז - יב
סוכר, שפיכתו על פירות	ט - ט	סירוק שיער מכינים	טז - ח, י, יח
סוכריות בצבעים שונים, מיונם	ה - י	סכו"ם, מיונו	ה - ט, ל, לא
סוכרת, מדידה בשבת	מב - ד	סכין, ברירתו לחיתוך דבר שישתמש בו לאחר זמן ה (ח)	
סולם, טלטולו	כג - יט	סכין של מילה, טלטולה אחרי המילה	כד - ט
סומא, הדלקת נרות	לה (כה), (נא)	סכין של מילה, טלטולו	כג - ב
סומא, שימוש בכלב נחיה	טז - לא	סכנת אבר, דינו	לא - טז
סופלה, חימומו	א - לד	סכנת נפשות - עיין ערך 'הצלת נפשות'	
סותר - עיין ערך 'בונה'		סלט ביצים, הכנתו	ח - יב, כא

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרפג

סלט טונה, הכנתו	ח - ז, יג	ספסל שנשבר, טלטולו	י - כה; כג - כב; כה - ב
סלט ירקות, הכנתו	ח - ט; טו - ד	ספק, באיסורי שבות, דינו	מא - לט
סלט פירות, הכנתו	ו - טו	ספק על המצב הקיים, דינו	מא - טז
סלט תפוחי אדמה, הכנתו	ח - ז	ספר בארון, הוצאתו לאחר זמן	ה - ט
סלטים, עירוב סלט יבש וסלט לח בצלחת	ח - ח	ספר טלפונים, טלטולו	כג - טו
סלטים, עירוב סלט לח עם סלט לח	ח - ח	ספר שהודפס בשבת, דינו	כו - טז
סמוך לסעודה, גדרו לענין בורר	ה - ג	ספר שיש אותיות בחודי דפיו, פתיחתו	יד - ד
סליסר, השימוש בו	ז (יח)	ספר שיש בו דף קרוע, השימוש בו	יד - ו
סמיכה לאש, בערב שבת	ב - טז	ספר שיש בו דף קרוע, קירוב חלקי הדף	יד - ה
סמיכה לאש, בשבת	א - כח; ג - ז	ספר תורה, קשירתו בחגורה	יז - ט
סמרטוט שכולו רטוב במים, טלטולו	טו - יח	ספר תורה, תליית פעמונים עליו	ל - טז
סמרטוט, הרטבתו	טו - יב, טו	ספר, הדבקת סימניה	יב - ו
סמרטוט, נטילת ידיים עליו	טו - יז	ספר, הפרדת דפים מודבקים	יב - יב
סעודה בערב שבת	לד - ה	ספר, קריאה בו להגהה	כט - ב, מא
סעודה גדולה, ברירה לצרכה	ה - ג	ספרי קודש, טלטולם	כג - כא

### סעודה שלישית -

אכילת דבר המצריך ברכה אחרי השקיעה	לט - יב (כט)	ספרים שעל השולחן, טלטולם	יב - יד
אכילת כזית לפני השקיעה	לו - ב	ספרים, החזרתם למקומם לצורך מוצ"ש	כג - כא
במוזנות	לט - ה	ספרים, העמדתם בערימה כשיש חלל טפח	ל - ג
זמנה	לט - י	ספרים, מיונם	י - מו, נב
כיסוי החלות	לז - כו	ספרים, קריאה בהם	ה - ח, ט
כשחל ר"ח ביום א'	לט - טו	סקוטש, קריאה בהם	כט - לו, לז
ערב פסח שחל בשבת	לט - יד	סקוטש, סגירתו לזמן ארוך	יב - ה
שתיית יין בה	לט - יב	סקוטש, רחיצת כלים עמו	ו - יט
שתיית יין שבע ברכות	לט - יג	סקוטש, פתיחתו וסגירתו	יב - ג, ה
סעודה, הנוגע במקום מטונף - לענין נט"י וברכה	לז - לה	סתימה, פתיחתה	יא - י
סעודת ליל שבת, מפלג המנחה	לו - ב (ג)		
סעודת מלוה מלכה, דיניה	מ - יז		
סעודת מצוה בערב שבת	לד - ו		
סעודת שבת, אכילת דברי מוזנות לפניה	לט - א		
סעודת שבת, אכילת פת, דיניה	לז - לב		
סעודת שבת, אכילתה מפלג המנחה	לז - א		
סעודת שבת, הגדרתה (לענין הדלקת נרות)	לה - יב		
סעודת שבת, הכנה לה	לד - ב		
סעודת שבת, מי שקשה לו לאכול	לז - לו		
סעודת שבת, מנהגי האוכל	לז - לג, לד		
סעודת שבת, שתיית יין בה	לט - א, יב		
סעודת שחרית, במוזנות	לט - א, ה		
סעודת שחרית, זמנה	לט - ד		
סעודת שחרית, כיסוי החלות	לז - כו		
ספה, הבלטת צבע הריפוד	יד - כד		
ספיה בידיים לקטן	מא - ביה		
ספירת העומר אחרי קבלת שבת	לד - יג		
ספירת ימי החול לשבת	לד - א		

### ~ ע ~

עגבניות שרי, הפרדתן מהענף לאוכלן לאחר זמן	ו - א
עגלה שהתפרק רגל, טלטולה	כג - כב
עגלת תינוק, הוספת כיסוי על הגגון	י - נד
עגלת תינוק, הסעתה על חול	יח - ג
עגלת תינוק, פתיחת הגגון	י - נד
עגלת תינוק ['אמבטיה'], כיסויה	י - נד
עד בדיקה, טלטולו	כג (צד)
עדשה שנפלה ממשקפיים, דינה	י - כו
עדשות מגע, יציאה בהן	כב - לא
עדשות מגע, ניקוין	טו - ב
עדשות מגע, שרייתן בחומר ניקוי	טו - ב
עובד נכרי, העסקתו בשבת	כח - ז, ח
עובדין דחול, השימוש במגדרת (פומפיה)	ט - יא
עובדין דחול, גדרו	מא - מא
עובדין דחול, השימוש במקלף ובפומפיה ובכלי לחיתוך ביצים	י - ז

# השבת

# מפתחות

# וביום

# תרפד

כא - (כג)	עמוד בכרמלית, דינו	לג (א)	עובר מבחנה, חילול שבת להצלתו
כא - ו	עמוד ברשות הרבים, דינו	לא - ג; לא - א	עובר, חילול שבת להצלתו
ט - כה	עמידה עם בגד רטוב ליד הסקה	יד - יד	עוגה, קצפת חוץ מצורת אותיות
ו - א	ענבים, הפרדתם מהאשכול לאוכלם לאחר זמן	יד - טו (כח)	עוגה חתוכה שכתובים עליה אותיות, הפרדתה
ו - טו	ענבים, חיתוכם לסלט פירות	יד - טז	עוגה שיש בה אותיות, אכילתה
ח - ו	ענבים, מציצתם מבחוץ	יד - טז	עוגה שיש בה אותיות, חיתוכה
ז - ג, ו	עניבה (שנפתחת מאליה), עשייתה	יד - יד	עוגה שכתובים עליה אותיות, דינה
ז - ה	עניבה על קשר, עשייתו	יד - יז	עוגיה בצורת בעל חי, דינה
ז - ו	עניבה שלנו, קשירתה	א - לד	עוגת 'סופלה' חימומה
ח - ו	עסק בשותפות עם חילוני	לז - לג	עוגג שבת, דיניו
כח - גיה	עסק בשותפות עם נכרי	כג - ח (כב)	עוף לא מבושל, טלטולו
ז - יב	עפר יבש, פירורו	ט - כד	עוף מבושל, הסרת הנוצות ממנו
יח - כ	עץ, הישענות עליו	ח - כח	עוף מבושל, הסרת נוצות
יח - יח	עץ, הנחת חפץ עליו	ה - י	עוף, ברירת חלקיו
יח - יח, כ	עץ, השימוש בו	ה - ב, ט, יג	עוף, הוצאתו ממרק
יח - יט	עץ, שימוש בדבר התלוי עליו	ה - כו	עוקץ, הסרתו מפרי
כה - יז	עץ מחובר, טלטולו	ה - כד	עור, קילופו מעוף ודג
כג - ח	עציץ עם אדמה, טלטולו	כג - ח, כד (מה)	עטיפות ממתקים, טלטולם
יח - יג	עציץ, טלטולו	מב - כא	עטיפת ממתק ריקה, טלטולה
יח - יב	עציץ, פתיחת וסגירת חלון לידו	לה (כה), (נא)	עיר, ברכה על הדלקת נרות
לא - מג	עצם שיצאה ממקומה, החזרתה	טז - לא	עיר, השימוש בכלכל נחיה
כד - יג; כה - יא	עצמות רבות, הסרתם	ל - יד	עינבל, הקשה בו על דלת
ב - ב	עצמות, בישולם	ט - י	עירבוב - עיין ערך 'לש'
כה - יא	עצמות, הוצאתם מפיו ביד	כא - י	עירבוב (טרפח) ביצים חיות
כה - יא	עצמות, הנחתם על צלחת ריקה	לב (י')	עירוב, על ידי צורת הפתח
כה - יא	עצמות, הנחתם שיצטברו לגש"ר	כא - יג	עירוב חצרות, בבית חולים
ה - יט	עצמות, הסרתם מדגים ומעוף	לד - כ	עירוב חצרות
כד - ג	עצמות, הסרתם על ידי דבר אחר	כא - יט-כב	עירובי חצרות, בבין השמשות
כג - ח, כד	עצמות, טלטולם	לב - ה, לא	עירובי תחומין
לא - מב	עקיצה, הנחת קרח עליה	כא - יד	עירוב תחומין, בדרך לבית חולים
לא (ק"ח)	עקיצת מדרוזה, הטיפול בה	כא - יב	עירובין, נכרי או חילוני, פתרונות
כב - ב	ערב שבת, יציאה עם חפץ בכיס	א - יד	עירובין שכונתיים
לד - כא	ערב שבת, עשיית מלאכה	א - יד	עירוי אחר עירוי
כד - יז	ערב שבת, ריקון פח אשפה	א - יז, יט, כ	עירוי מכלי ראשון
יח - ח, ט	ערבות, הכנסתן למים	יד (לא); מא (נג)	עישון סיגריות שיש אותיות בעטיפתה
כג - יג	ערבות, טלטולן	כח - יג	עיתון המחולק בשבת, מגוי לו
	ערבית - עיין ערך 'תפילת ערבית'	כט (פב)	עיתוני תמונות, קריאה בהם
כב - יג	ערדליים, יציאה בהם	כט - לה	עיתונים, קריאה בהם
ה - יד	ערימה, הסרת השכבה העליונה	כד - יג	עכבר, טלטולו
יח - י (כה)	עשבים יבשים, הליכה עליהם	יא - יד	עכ"ם - עיין ערך 'נכרי' ו'אמירה לנכרי'
כה - יז	עשבים, טלטולם	כט - לח	עלון, קיפולו
	עשיית גרף של רעי לכתחילה -	לח - ז	עלונים של ועדות צדקה, קריאה בהם
כד - יח; כה - יא	על מנת לטלטלו בהיתר אחר		עלי תה - עיין ערך 'תה'
כד - יז; כה - יא	דינו		עליה לתורה, דיניה



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרפה

כג - ח	פירות טבל, טלטולם	כד - יט	אכילת בשר
כג - מה	פירות טבל, שהפריש תרו"מ בשבת באיסור	כד - יט	אכילת כל תכולת הקדירה
ז - יח; כז	פירות יבשים, דיבוקם	כג - נט; כד - יח	על מנת שלא לטלטלו
ז - י	פירות מבושלים, טחינתם		
ז - יז	פירות מבושלים, מריחתם על לחם		~ פ ~
ז - י	פירות מבושלים, סחיטתם	כ (ה)	פאה נכרית, הסרת התפסן מהשער
ז - יז	פירות מחוברים לאילן, הרחתם	יב - יד	פאה נכרית, התזת חומר מייצב שיער
ז - יז	פירות מחוברים לעץ, טלטולם	יב - יד; כ - ג	פאה נכרית, סירוקה
ה - יא	פירות מעושרים, הסרתם מפירות טבל	י - לו	פאות, סילטולם
כג - מד	פירות קשים, שהתרככו בשבת, דינם	לא - ג; לג - ח	פג, חליל שבת להצלחתו
כט - יג	פירות שביעית, ביעורם	לג - ח	פג, פתיחת האינקובטור כדי ללטפו
כג - מד (רב)	פירות שזרעם, הוצאתם מהאדמה	לג - ח	פג, שאיבת חלב בשבילו
כג - מג	פירות שנפלו מעץ בשבת, דינם	יב - ה	פד, הדבקתו על בגד תחתון
יח - כא	פירות שנשרו מן האילן, דינם	יד - כט (נז)	פד, הנחתו כשנצבע
יח - כד	פירות, איסופם כשנתפזרו	כב - כט; מב - יח	פד, יציאה בו
ה - ט	פירות, הסרת התולעים	כט - כג	פדיון הבן, שחל בשבת
	פירות, חיתוכם דק דק - עיין ערך 'חיתוך פירות וירקות דק'	לא - לב, מד	פולירין, מריחתו על פצע
ו - טו	פירות, חיתוכם ושתיית המשקה הזב בחיתוך	ט - יא	פומפיה (מגרדת), השימוש בה
ו - ח	פירות, מציצתם מבחוץ	כח - ז, ח	פועל נכרי, העסקתו בשבת
ו - ביה	פירות, סחיטתם		<b>פורים -</b>
ה - כב	פירות, קילופם	ל - ה	לבישת תחפושות לצורך מוצ"ש
ה - כז	פירות, רחיצתם	ל (יד)	הכנת מגילת אסתר בשבת
	פירות, ריסוקם - עיין ערך 'ריסוק פירות וירקות'	יד - כו	מחיקת איפור מהפנים
ט - ט	פירות, שפיכת סוכר עליהם	לד - ו	סעודת פורים שחל ביום ו'
ה - כז	פירות, שרייתם במים להסיר הלכלוך	לח - ג, ו	קריאת זכור
יח - יד	פירות, תלישתם מענף תלוש	יד - ז	פזל, משחק בו
	פלאפון - עיין ערך 'טלפון סלולרי'	יא - יד	פח אשפה, דחיסתו עם הרגל
לה - יח	פלג המנחה, זמנו	כג - יג	פח אשפה, טלטולו
לו - א; לו - ב	פלג המנחה, ערבית וקידוש בו	טז - א, ג, ט	פח אשפה, סגירת מכסה על חתול או זכוב
ג - י	פלוטה, גדרה לענין חזרה	י - נו	פח אשפה, סגירת מכסה שלא על ציר
ב - י	פלוטה חשמלית, הגדרתה	כג - לב	פח אשפה, עם מגירה נשלפת
ג - ד (נז)	פלוטה חשמלית, הנחת מאכל עליה בשבת	כד - יז	פח אשפה, ריקונו בערב שבת
כג - י	פלוטה חשמלית, טלטולה	יג - יג	פחית שתייה, פתיחתה
כא - ג	פלוטה חשמלית, על שעון שבת, הנחה עליה בשבת	כג - יז	פטיש בסלון, טלטולו
	פלוטה חשמלית, על שעון שבת, הנחה עליה מערב שבת	כג - טו, יז	פטיש, טלטולו
ג - כא	פלוטה חשמלית, שהיה עליה מער"ש		פטל - עיין ערך 'תרכיז'
ב - י, יא	פלטת פח, הגדרתה	ה - לב	פיזור תערובת כדי למיינה
ב - י	פלטת פח, הזזת מאכל למול האש	ל - א	פיז'מה, הלבשתה לצורך מוצ"ש
ג - כ	פלטת פח, הנחת מאכל עליה בשבת - רחוק מהאש	י - לג	פיטמת בקבוק, חיבורה לפקק
ג - יט	פלטת פח, הנחת מאכל עליה בשבת	טו - ג	פיטמת בקבוק, שטיפתה
ג - ג	פלטת פח, הנחת מאכל עליה בשבת	ה - לה	פילטר לסינון מים, השימוש בו
א - ו; ג (כח)	פלטת פח, הנחתה על אש		פיקוח נפש - עיין ערך 'הצלת נפשות'
ב - י	פלטת פח, שהיה עליה מער"ש	ז - יב	פירור ברץ יבש
ב - יג	פלטת פח, שנפלה על האש, אם נחשב גרו"ק	ה - לג	פיוריים בזקנו, הוצאתם

פלסטלינה, משחק בה	יד (לז)	פקק שנפתח באיסור, דין הבקבוק	יג - טז, יז; מא - מח, נב
פלסטר, הדבקתו על פצע	יב - ז; לא - מו	פקק, הברגתו לבקבוק	י - לב
פלסטר, הסרתו מגוף האדם	כ - יא	פקק, נקיבת חור בו	יג - י, יא
פלסטר, יציאה בו	כב - לג	פקק, פתיחתו	יג - י, יא; כה - טז
פמוטות (כלי נרות), טלטולם	כג - טו (סה)	פקק, שעשו בו חור, טלטולו	יג - י; כה - טז
פמוטות (עם נרות), טלטולם אחר שהנר כבה	כג - לו, לח, מ	פקקי אזניים, כיווצם	יא - יח
פמוטות (עם נרות), טלטולם בהיתר "גמררו בידי אדם"	כג - מח	פרווה טבעית, תלישת שערות ממנה	כ - ז
פמוטות (עם נרות), טלטולם כשהנר דולק	כג - כו, לז	פרוכת שרקומים עליה אותיות, פתיחתה	יד - ט
פמוטות (עם נרות), טלטולם כשיש חשש הפסד	כג - מ	פרוכת, תלייתה	י - יג
פנס, הדלקת נרות בו	לב - ט; לה - ז	פרחים מחוברים לאילן, הרהתם	יח - יז
		פרחים, הכנסתם והוצאתם ממים	יח - ח
		פרחים, טלטולם	יח - ח
		פרחים, קיבוצם לזר	יח - כז
		פרחים, תלישתם מענף תלוש	יח - יד
		פרי חדש, שמירתו לשבת	לד - א
		פרי רקוב, הסרת הריקבון	ה - טו
		פרי, הסרת הגרעינים	ה - כ, כא
		פרי, הסרת העוקץ	ה - כו
		פריסת ביצים במתקן שלהם	ט - יא
		פרסומות של ספרי קודש, קריאה בהן	כט - לח
		פרסומות, קריאה בהן	כט - לא, לה
		פת, הנחתה על מגש עם פמוטות	כג - לז (קעג)
		פתח וריד, עשייתו	לב - טז
		פתיחת אריות כלים חד פעמיים	יג - ז
		פתיחת אריות, דין אריות שנפתחו באיסור	
		פתיחת אריות, כללי	יג - טז, יז; מא - נא
		פתיחת אריות, כשודאי יקרע אותיות	יג - הקדמה
		פתיחת אריות נייר חתוך	מב - כ
		פתיחת מדבקה לשמירת טריות	יב - ו; יג - ח
		פתיחת עטיפת קרחון	יג - ו
		פתיחת פקק בקבוק	יג - י, יא
		פתיחת פרוכת שרקומים עליה אותיות	יד - ט
		פתיחת קופסת מזון תינוקות	יג - יא
		פתיחת שקית ממתקים	יג - ה
		פתיחת שקית סוכר	יג - ט
		פתיל צף, הרכבתו	י - כב
		פתק מהמכבסה, יציאה בו	כב - כ
			~ ~ ~
		צאת הכוכבים, זמנו	לד (עב); מ - א
		צביעת משקיץ	יד - כז
		צבע, חציצה בנט"י	יד (מח)
		צבע, מחיקתו מהפנים	יד - כו
אכילת "קניידלך" בערב פסח	לט (לט)		
ביטול חמץ בער"פ שחל בשבת	כט - יג (כח)		
בישול ביצה בליל הסדר	יד - כג; מא - יט		
ברירת מצות שלמות	ה - יא		
חמץ בפסח, טלטולו	כג - ח		
כלי פסח במשך השנה, טלטולם	כג - ג		
מדידת ושקילת מצה ומרור	ל - כג		
מכירת חמץ בער"פ שחל בשבת	כט - י		
מצה ללחם משנה בער"פ שחל בשבת	לז - לא		
סינון מים	ה (מד)		
סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת	לט - יב		
סעודת יו"ט שחל ביום ו'	לד - ו		
עירוב חצירות בערב פסח	כא - יג (מב)		
פירור מצה	ז - יא		
פסיק רישא באיסור שבות	מא - יד		
פסיק רישא בתרי דרבנן	יד (יד); מא - יד		
פסיק רישא דלא ניחא ליה, דינו	מא - יג		
פסיק רישא, דינו	מא - יב		
פסיק רישא, הגדרתו	מא - יב		
פסיק רישא, ספק על המצב הקיים	מא - טז		
פעמון, לחץ ונזכר ששבת	מב - א		
פעמונים, התלויים בכניסה לבית, היתקלות בהם	ל - טו		
פעמונים, תלייתם על ספר תורה	ל - טז		
פצע, הדבקת פלסטר	יב - ז; לא - מו		
פצע, הטיפול בו	לא - לב, מו		
פצע, לחיצה עליו להוציא דם	לא - מז		
פצע, מריחת אלכוהול במקלות אזניים	ו - יח		
פצע, ספיגת הדם	יד - כט; לא - מו		
פקס, הגיע בשבת, קריאה בו	מב - יד		
פקס, שליחתו למקום ששם שבת	מב - יב		
פקק אמבטיה, הכנסתו והוצאתו	י - ז		

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרפז

צד -

צלחת חד פעמית, השימוש בה כג - נה  
צלחת חד פעמית, טלטולה אחרי השימוש כה - ז  
צלחת עמוקה על קדירה, הנחת מאכל עליה בשבת ג - ה  
צליה אחר אפיה א - יג  
צמיד אישפוז, אמירה לנכרי לקורעו לב - ל  
צמיד אישפוז, הצמדתו יב (כח); יז - יג; לב - טז  
צנצנת, עשיית חור בה לצורך תוכנה יג - יד  
צנצנת, שבירתה לאכול את תוכנה יג - יב  
צעף, יציאה בו כב - טז  
צעצועים - עיין ערך 'משחקים'  
צעצועים המשמיעים קול, טלטולם כג - טו (סח); ל - יח

### צער בעלי חיים -

אמירה לנכרי בשבילו כז - יז  
באיטורי שבות מא - לה  
ביטול כלי מהיכנו לזה כג - נח  
טלטול מוקצה לזה כד - כג  
שאיבת חלב מבהמה ו - לו  
צער, איסור שבות בשבילו טז (יז); מא - לד  
צער, צידה למונועו טז - ה  
צ'קים, טלטולם כג - ב

~ ק ~

קביים, יציאה בהם כב - לה  
קביעת מזווה לג - טו  
קבלת עדות ל - כז  
קבלת שבת של האב, לגבי האשה והילדים לד - יז  
קבלת שבת, בהדלקת הנרות לה - יד  
קבלת שבת, תפילת מנחה אחריה לד - טו  
קבלת תענית למחר מב - טו  
קבר שנחפר ע"י נכרי בשבת, דינו כו - טז  
קדירה, חמה, הנחתה על מגבת ד (יד)  
קדירה לבישול איטי, החזרת מאכל אליה בשבת ג - ח  
קדירה לבישול איטי, השימוש בה ב - י; ד - טו  
קדירה מלאה באוכל, טלטולה כד - כה  
קדירה מלוכלכת, טלטולה כד - יג  
קדירה ריקנית, הנחת מאכל עליה בערב שבת ב - י  
קדירה ריקנית, הנחת מאכל עליה בשבת ג - ג  
קדירה ריקנית, שעל פלטה חשמלית, הנחת מאכל עליה בשבת ג - ד, ה  
קדירה ריקנית, שעל פלסת פח, הנחת מאכל עליה בשבת ג, ג - ד

### קדירה -

שאינה מבושלת, הנחתה על האש מער"ש ב - אד  
שאינה רותחת, הנחתה על האש מער"ש ב - ג; ב - ב

כללי המלאכה א - טז  
אדם טז - יג; ל - כו  
במקום צער טז - ה, ז  
בעל חי שאינו פרה ורבה טז (לט)  
בעל חי שתמיד קל לצודו טז - ח  
בעלי חיים ביתיים טז - יא, יב  
גדר המלאכה טז (א)  
הוצאת תולעים מפי הטבעת טז - י  
החלשת בעל חי טז - ג  
העמדת מלכודת טז - א  
זהירות בהאכלה טז - כז  
מה נחשב יש במינו ניצוד טז - ב  
מחדר גדול לחדר קטן טז - ו  
סגירת ארון שיש בו זכובים טז - ג  
סגירת מכסה אשפה על חתול או זכוב טז - א, ג  
צידת מקק טז - ז  
צואה יבשה, ריסוקה ו - כ; ז - יד

### צובע -

גדר המלאכה יד (א)  
אכילת מאכל הצובע את השפתיים יד - לג  
באוכלין יד - כז, כח, לא  
בדבר שאין מקפידים על צבעו טו (מט); יד - ל  
בשפתיים יד - לג, לד (סו)  
דרך לכלוך יד - כט; לא - מד  
הדגשת צבע קיים יד (סה), (טו)  
צורך גופו, הגדרתו כג - יז  
צורך מקומו, הגדרתו כג - יז  
צורת הפתח, היתר טלטול על ידו כא - י  
צחצוח נעלים יד - לד  
צחצוח שינים ו - לו  
ציור, דינו יד - א (א), טז  
צינור למדידת מים במיחם, השימוש במיחם א - לג  
צינורות מחוץ לבנין, פתיחת ברו כשיתחממו המים א - ו  
ציפורים, יש במינו ניצוד? טז - ב  
ציפורניים, קציצתן בערב שבת לד - ד  
ציפורניים, קציצתן כשנחשלו מקצתן כ - ה  
ציפורניים, קציצתן לצורך טבילה כ - ט  
ציפורניים, קציצתן כ - ב  
ציצית, הידוק הקשר יז - יא  
ציצית, יציאה בה כשקרועה כב - טו (מו)  
ציצית, יציאה בה כב - טו  
ציצית, קשירת ראש החוט יז - ב (ד)  
צלחות בגדלים שונים, ברירתם ה (לו)  
צלחת חד פעמית, הנחת מאכל רותח בתוכה א - ב

תרפח

וביום

מפתחות

השבת

	שכבתה האש תחיתה, מה יעשה	ג - יב	קוצר -	
	שעל האש, החזרת מכסה רטוב	א - טז; ג - יז	הוצאת פירות התחובים באדמה	יח - ז
	שעל האש, לקיחת אוכל ממנה	א - ל	הליכה על עשבים יבשים	יח - י (כה)
	הנחת מאכל בשבת על צלחת עמוקה שמעליה	ג - ה	רדיית חלות דבש	יח - טו
	הנחתה על האש בשבת	ג - ג	שכבת ירוקת	יח - יא
	הנחתה על פלטת פח בצד האש	ג - יט	תלישת פרחים מענף	יח - יד
	העומדת על קדירה, הורדתה לאש	ג - יח	קוקוס, ריקון המשקה מן האגוז	ו - טז
	כיסויה - עיין ערך 'הטמנה'		קורע -	
	כיסויה במכסה כשהיא ריקה	י - נז, נח	גדר המלאכה	יב (ב)
	כיסויה במכסה רטוב	א - טז; ג - יז	הפרדת בגדים חדשים תפורים	יב - ט
	שהאש תחיתה כבתה ונדלקה שוב	ג - טו	הפרדת דפים מודבקים	יב - יב
	שהוסרה מהאש בטעות, החזרתה לאש	ג - יד	כללי המלאכה	יב - ב, יב
	שהוסרה מהאש, החזרתה לאש	ג - ח"יא	קריעת תפירה לזמן קצר	יב - ה
	שנפלה מהאש, החזרתה לאש	ג - יג	קורקינט, נסיעה בו	ל - לא
	שעל האש, עצה לקחת מאכל ממנה	ג - טז	קושר ומתיר -	
	קדירת בישול, טלטולה	כג - טו, כד, כה	באוכלין	ט - יג; יז - יב
	קדירת חמין - טשולנט בבית חולים, דיניה	לב - כה	גדר המלאכה	יב (ב)
	קדירת חמין - טשולנט, הוספת מים לה	ג - כב	האופן המותר	יז - א, ב
	קדירת חמין - טשולנט, אכילת כל תוכנה	כד - יט	הידוק קשר הציצית	יז - יא
	קוביה הונגרית, המשחק בה	ה - לד	הכנת טבעת ללולב	יז - יג
	קוביית סוכר, ריסוקה	ז - יג (לב)	זמן לפי הקושר או לפי הדרך	יז - ב
	קוגל, הכנסתו לקדירת חמין	ד - יא	חגורת נביא, קשירתה	יז - ח
	קוגל, הקרבתו למלפפון חמוץ	א - כו	חגורת ס"ח, קשירתה	יז - ט
	קוגל חם, הכנסתו לצלחת שיש בה ירקות מבושלים	א - יא	כללי המלאכה	יז - א
	קוטל חרקים, השימוש בו	טז - כ	לזמן	יז - א, ב
	קול, השמעתו - עיין ערך 'השמעת קול'		ליפוף חוט אלומיניום	יג - טו; יז - טו
	קולה, לחמר מדינה	לז - טו	עניבה על קשר	יז - ה
	קולמוס סופרים, טלטולו	כג - ב	עניבות שלנו	יז - ו
	קומיקס, קריאה בו	כט (פא)	קשירת צדדי עניבת הגעליים	יז - יד
	קונכיות, שימוש בחלב המצטבר	לג (יז)	קשר אחד לזמן ארוך	יז - ד
	קונפיטורה, מריחתה על לחם	ז - י	קשר הדיוט, מהו	יז - ב
	קופסאות סלטים, מיונם	ה - ט	קשר שהדרך לעשותו ברפיון	יז - י
	קופסה שיש בה זכובים, סגירתה	ז - ג, ט	קשר שנעשה בטעות	יז - ז
	קופסת גפרורים, טלטולה	כג - לב	קטטר, יציאה בו	כב - כט
	קופסת מזון תינוקות, פתיחתה	יג - יא	קטן - (עיין גם ערך 'תינוק' ו'משחקים')	
	קופסת שימורים, פתיחתה	יג - א	אכילה לפני קידוש	מא - ד, ה
	קופסת שימורים, שנפתחה באיסור ע"י ישראל, הנאה ממנה	יג - טז, יז; מא - נא	אמירה לנכרי בשבילו	כו - ט (לח); לא - יח
	קופסת שימורים, שנפתחה באיסור ע"י נכרי, הנאה ממנה	כו - ז	גמילה מהרטבה בכדורים	לא - לח
	קוץ התחוב בגוף, הוצאתו	טז - טז; לא - מה	דיני הקטן בשבת (כללי)	מא - א"ו
	קוצב לב, יציאה בו	כב - לט	החותך עוגה שכתובים עליה אותיות	יד - יד
	קוצב לב, גרימת הפעלתו	מב - ה	החזרת עצם שיצאה ממקומה	לא - מג
			המחזיק מוקצה - נתינת יד לו	כד - ה; כה - טו
			הנאה ממלאכה שעשה באיסור	מא - נא
			העושה מלאכה בשביל גדול	מא - א

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרפט

העושה מלאכה בשביל עצמו	מא - ב	שתיית היין, כמות השתיה	מא - ב
הקרבתו לחפץ מוקצה	מא - ה	שתיית יין שאינו פגום (המסוכים)	מא - ה
הקרבתו למתג חשמל	מא - ג	שתיית רביעית כשמקדש בביהכ"ט	מא - ג
חולה שאין בו סכנה, לענין מה	לא - יח	קידוש בבית כנסת, ברירה לבאים מאוחר	לא - יח
חולה שאין בו סכנה, עד איזה גיל	לא - יח		לא - יח
יחוד מוקצה	כג - יא, יב	<b>קידוש במקום סעודה -</b>	כג - יא, יב
מניעתו מכיבוי שריפה	לג - יד	דיניו	לג - יד
מצות חינוך	מא - ב, ו	הגדרת סעודה	מא - ב, ו
משחק בחול	כג - ח (כא)	חולה שאינו יכול לאכול גלוטן	כג - ח (כא)
נתינה לו עוגה שכתובים עליה אותיות	יד - יד (כז)	חולה שאינו יכול לאכול	יד - יד (כז)
ספיית איסורים בידים	מא - ב"ה	יציאה וחזרה למקום הקידוש	מא - ב"ה
ערום ליד נרות שבת	לה - כו	יציאה למרפסת	לה - כו
פתיחת שקית שוקו ושקית שתיה	יג - ג, ד	יציאה לסוכה	יג - ג, ד
שהניח מוקצה על בסיס	כג - כח (קל"ז)	מעבר מבית לבית	כג - כח (קל"ז)
קיבל שבת, אחר העושה מלאכה בגופו	מב - ח	מעבר מחדר לחדר	מב - ח
קיבל שבת ונזכר שלא התפלל מנחה	לד - יג	מעבר מפניה לפינה	לד - יג
		שהיה אחרי הקידוש	
<b>קידוש - (עיין גם 'קידוש במקום סעודה')</b>			
אכילת קטן לפני קידוש	מא - ד, ה	קידוש לחתן בראשית, אם סעודת מצוה	מא - ד, ה
בבית הכנסת	לו - יא	קידוש לחתן תורה, אם סעודת מצוה	לו - יא
בבית כנסת, שתיית רביעית	לו - ט; לט - א	קידושין, בשבת	לו - ט; לט - א
בבית כנסת, נתינת יין לקטן	מא - ד (ט)	קילוף דבק מנייר ריק	מא - ד (ט)
ברכה אחרונה על היין	לו - יז	קילוף דבק מעל אותיות	לו - יז
דיבור לפני שהמקדש שותה	לו - ח	קילוף פירות	לו - ח
זמנו	לו - ב	קילופי עור, תלישתם כשנתלשו מקצתם	לו - ב
חמר מדינה - עיין ערך		קילופי עור, תלישתם	
חצי פסוק	לו - ד; לט - ג	קינוח פי הטבעת כשודאי ייצא דם	לו - ד; לט - ג
יין הקידוש - עיין ערך		קינוח פי הטבעת במים	
כוס חד פעמית	לו - ו	קיסם השומר על החור באוזן, יציאה בו	לו - ו
כוס פגום	לו - ז, ח	קיסמי שיניים, השימוש בהם	לו - ז, ח
כוס של ברכה, דיניו	לו - ה	קיפול בגדים	לו - ה
כיסוי החלות	לו - כו	קיפול מפיונים	לו - כו
לא שמע ברכת הגפן	לו - ח	קיפול עלון תורני	לו - ח
להוציא אחרים אחרי שכבר קידש	לו - יח	קירוב אותיות זה לזה	לו - יח
לפני שבת כשהמקדש אינו מקבל שבת	לב - ח	קירוב חלקי אותיות	לב - ח
לקדש מיד כשאפשר	לו - ב	קירוב מאכל ליד האש	לו - ב
מדאורייתא או מדרבנן	לו - א	קירור, אמירה לנכרי להדליקו	לו - א
מפלג המנחה	לו - א; לו - ב	קליעת צמה	לו - א; לו - ב
עמידה או ישיבה בו	לו - ג	קליפות רבות, הסרתן	לו - ג
שמיעת כל מילה	לו - ח	קליפות, הוצאתן מפיו ביד	לו - ח
שמיעתו ממי שלא נתמלא זקנו	לו - א	קליפות, הנחתן על צלחת ריקה	לו - א
שמיעתו ממקדש שלא יוצא בו ידי חובה		קליפות, הנחתן שיצטברו לגש"ר	
		קליפות, הסרתן על ידי דבר אחר	
שתיית יין קידוש היום	כב - יא; לו - יח	קליפות, טלטולן	כב - יא; לו - יח
שתיית היין	לט - ב	קליקס, חיבור חלק לחלק	לט - ב
	לו - ט; לט - ב	קליקס, חיבור אותיות	לו - ט; לט - ב

לה - כב	קריאה לאור פלורוסנט מהבהב	ה - כא	קלמנטינה, הסרת גרעיניה
כו - ב (1)	קריאה לנכרי לביתו	יב - י	קלט, הכנסת דפים
	<b>קריאת התורה -</b>	יד - ז	קלפים, משחק בהם
ב - לח	בן חו"ל או בן אר"י שהפסיד פרשה	ו (לו); (כה לח)	קמא קמא בטיל
ז - לח	דיני עליה לתורה	כט - ו	קניה, בשבת
ח - לח	דיניה ומנהגיה	כט - ז (יח), יד	קניה, לצורך מצוה
ח - לח	הגבהת ס"ת, דיניה ומנהגיה	כט - יד	קניית בית בארץ ישראל
ד - לח	הקפדה על קריאה כהלכתה	כט - י	קנין, חלותו בשבת
ב - לח	חובת ציבור או יחיד	כג - יט	קנקומט, טלטולו
ה - לח	טעות בקריאת התורה	יג - ב	קנקומט, פתיחת שקית חלב בו
ל - כח	כשיש חרש עם מכשיר שמיעה	כג - כא	קערות הגשה, טלטולן
לח - ג	כתב הספר	א (מו)	קפה, אבקת קפה, הגדרתה
לח - א	מקור חיובה	א - כג	קפה, בישולו בכלי שלישי
לח - ו	קריאת זכור בפרשת כי תצא	א - כה	קפה, הכנתו בשבת
כ - יא	קריעת מדבקה משערות	יא - ח	קפיץ, מתיחתו
יב - ח, טז	קריעת נייר טואלט	ל - כב	קפיצה, דינה
לא - לז	קרם ידיים, השימוש בו	ל - כב	קפיצה, היתרים
ז - ב	קשירה לזמן	י - כא (סג)	קפלה, יצירת מבנה
ז - ב	קשר אומן, הגדרתו	כ - ב, ה, ט	קציצת ציפורניים, בשבת
ז - ג	קשר אחד לזמן ארוך	לד - ד	קציצת ציפורניים, בער"ש כשחל בר"ח
ז - ב	קשר בראש חוט, דינו	לד - ד	קציצת ציפורניים, בערב שבת
ז - ב	קשר הדיוט, הגדרתו	מב - ח	קציצת ציפורניים, של מי שקיבל שבת
ז - ד, ו	קשר עניבה (שנפתח מאליו), עשייתו	ל - כב	קצף, הולדתו
		א - כח	קרוטונים, הכנסתם למרק

~ \* ~

יד - כד	"רישום" אותיות על ידי הדגשת צבע הריפוד	ו - כא (נד)	<b>קרח -</b>
	<b>ראש השנה -</b>	ו - כה	הוצאתו ממקפיא
לד - ו	סעודת ר"ה שחל ביום ו	ו - כו	הנחתו בכיור לאיבוד
לב - כט	קריאה ברשימת המקומות	ו - כד	הפשרת שוליו
לט - ז	תפילות פרטיות כשחל בשבת	ו - כה	הפשרתו בתוך מים
לט - ז	תפילות פרטיות	ו - כא, כב, כו	הפשרתו
לט (מא)	ראש חודש, בער"ש, אכילה בתוספת שבת	ו - כא; ז (ה)	חיתוכו דק דק
לח - כב	ראש חודש, טעות במוסף	י - י	פיזור חול עליו
לט - טו	ראש חודש, שחל במוצ"ש, רצה בברהמ"ז	ו - כד	ריסוקו בתוך מים
כב - לו	רגל תוחבת, יציאה בה	ו - לג	שבירתו ביד
ה - ג	רדיאטור, הנחת מאכל עליו בשבת	ו - לב	שתייתו כשנפשר
טו - א	רהיטים, ניקויים		קרחון - עיין ערך 'ארטיק'
א - יא	רוטב חם, שפיתחו על מאפה	לה - כג	קריאה לאור "לוקס"
יב - י	רוכסן, סגירתו לזמן ארוך	לה - כד	קריאה לאור הנר, עם שומר
לב - כז	רופא, נטילת שכר שבת	לה - כא	קריאה לאור הנר
לח - ה, ו, ח	רופא, קביעת סכנה על פיו	לה - כה	קריאה לאור הנר, היתרים
כט - כא	רופא, קבלת שכר שבת	לה - כב	קריאה לאור חשמל
ככ - כד (מו)	רוק שנתלש בפה	לה - כג	קריאה לאור נר עם כמה דרגות אור
י - טו	רוק, דריסתו בקרקע	לה - כא	קריאה לאור נר שעוה

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרצא

רחוב שלנו, הגדרתו (לענין רשויות)	כא - י, יא	רכיבים של מוצר, קריאה בהם	כט - לג
רחוב שפיוורו חול על המדרכה, הליכה בו	י - יד; מא (נג)	רמיזה לנכרי - עיין ערך 'אמירה לנכרי'	ל - כח
רחיצה, במים חמים	ח - ל	רמקול, דיבור בו	טז - כט
רחיצה, במים קרים	ט - ל	רפואה לבעל חי	כב (סט)
רחיצה בערב שבת	לד - ד	רפואה סגולית, האם מותרת	לט (מא)
רחיצת חסה מתולעים	ה - לו	רצה, אמירתו אחרי שהבדיל	ל - כ
רחיצת כלים (בורר)	ה - לג	רקידה, דינה	כא - ו
רחיצת כלים, לצורך מוצ"ש	ל - א, ג	רשות היחיד, הגדרתו	כא - ז
רחיצת מוצץ, מפה, פיטמת בקבוק, משקפיים, עדשות	טו - טז	רשות הרבים, הגדרתו	מב - יז
מגע, כלי עץ - עיין ערכיהם	ה - כז	רשות הרבים, טלטול על ידי נכרי	מב - טז
רחיצת פירות	טו - כז (מז)	רשות הרבים, מעל מנהרה	כט - לח
רחיצת שיער במים	ח - ח	רשימת חולים, קריאה בה	לט - לט
ריבה, עירבובה בגבינה	מא - כו	רשימת מנות, קריאה בה בסעודות מצוה	כט - לב
ריבוי בשיעורין	לו - יב	רשימת מנות, קריאה בה	כט - מ
ריבון כל העולמים, אמירתו	כט - טו	רשימת מתפללים, קריאה בה	
ריבית בבנק, האם שכר שבת	ז - י; ט - יז		
ריבית פירות, מריחתה על לחם	מ - ט		
ריח בשמים באויר, ברכה עליו			
ריח, הולדתו - עיין ערך 'הולדת ריח'			
ריחוק אותיות - עיין 'קירוב אותיות'			
ריטלין, נטילתו	לא - ל	שאבת חלב, דיניה	ו - לד; לג - ז, ח
ריסוס מטהר אויר	ל - כא	שאילה, בשבת	כט - ל
ריסוס, קוטל חרקים	טז - כ	שבועות, תפילת השל"ה בער"ח סיון שחל בשבת	
ריסוס, תרסיס המונע מבעל חי לעוף	טז - ד	שבותים, בחשש היזק	לט (טז)
ריסוק אשפה שבפח	יא - יד	שבותים, במקום הפסד	מא - לו
ריסוק פירות וירקות בשינוי	ז - ט	שבותים, במקום צער	טז (ז); מא - לד
ריסוק פירות וירקות מבושלים	ז - י; ז - י	שבותים, צירופי היתר בהם	מא - כח; לח
ריסוק פירות וירקות, סמוך לסעודה	ז - ה	שבירת קרח	ו - לג
ריסוק פירות וירקות, שאינם מבושלים	ז - ד; ט	שביתת בהמתו, דיניו	טז - כד; כו
ריסוק קרח ואיגלו ביד	ז - ד; ט	שביתת בנו	מא - א, ב
ריסוק קרח ואיגלו בפה	ז - ד; ט	שביתת כלים, הוצאתם מתחומם	לב - טו
ריצה ליד נר שמן	ז - ד; לה - כה	שביתת כלים ממלאכה	כח (לג)
ריצה ליד נר שעווה	ז - ד; לה - כה	שבע ברכות, ברירה לצרכה	ה - ג
ריצה, דינה	ל - כה	שבע ברכות, שתיית היין בסעודה שלישית	לט - יא
ריצה, היתרים	ל - כג	שברי כלים, טלטולם	כג - ט
ריצה, לבריאות	לא - כז	שבת חזון, לבישת בגדי שבת במוצ"ש	מ - יח
ריצפה, שטיפתה	י - טו	שבת לאמפ, טלטולו	כג - י; כה - כא
רישום סימון	יד - ב	שבת ראש חודש, טעות במוסף	לח - כב
רישום סימן על החלות	יד (ה)	שבת שירה, נתינת פירוורים לציפורים	טז - כז
רישום קו חסר משמעות	יד - ב	שבת שלום, אמירתו	כט - כח; לד - א
רכב - עיין ערך 'מכונת'		שהיה -	
רכיבה על בהמה	טז - כה; יח - כב	באיסור, הנאה מהמאכל	ב - יח
רכבת, שתוקנה בשבת, נסיעה בה	מב - ו	באיסור, הסרת הקדירה	ב - יט
רכיבה על אופניים וכדומה	ל - לא	בוילר המופעל ע"י שעון	ב - כ
		בשר חי	ב - טו

תרצב

וביום

מפתחות

השבת

בתוך תנור שבת	ב - י, יא	הגדרתם	כט - לא (ע)
גרוף וקטום מאליו	ב - יג	החוקים גבוה	כט - מב
דינה	ב - א'ד	כתב שתחת התמונה	כט - לד
הגדרתה	ב - א	לצורך מצוה	כט - לח'מ
טוח בטיט	ב - יד	מודעות על שמחות וכנסים	כט - לג
כיסוי כפתורי הגז	ב - יב	ספרים	כט - לו, לז
לח שנצטנן	ב - יז	עיון בלי דיבור	כט - לא
ליד האש	ב - טז	עיתונים	כט - לד
מים במיחם חשמלי	א - לג; ב - ג	עלונים של ועדות צדקה	כט - לח
מצטמק ויפה לו, גדרו	ב - ה	רשימות אורחים	כט - לב
מתקן לחימום אוכל על נרות	ב - ג	רשימת מגות	כט - לב, לח, לט
על אש גרופה וקטומה	ב - ד	רשימת שמות בלי משמעות	כט - לב
על מכסה של מיחם חשמלי	ב - ג, י	שיחרור מבית חולים בשבת	לב - ל
על פלטה חשמלית	ב - י, יא	שיירי מזון בפה, יציאה בהם	כב - כה
על פלטת פח	ב - י	שינה בשבת, לצורך מוצ'ש	כט (א), כט; ל - ז
על קדירה ריקנית	ב - י	שינוי, בצורת המלאכה	מא - כ
פירות חיים	ב - ו	שינוי, כלאחר יד	מא - כ
שוגג, הגדרתו	מא (צה)	שינים, צחצוחם	ו - לז
שוחט - עיין ערך 'נטילת נשמה'		שיעורי המלאכות, חצי שיעור	מא - כב
שולחן הבסיס לנרות, טלטול המפה	כג - לט	שיער רטוב, ניגובו	טו - כז
שולחן הבסיס לנרות, טלטול חלק ממנו	כג - לט	שיער, רחיצתו במים	טו - כז (עז)
שולחן שיש במגירתו מוקצה, אם הוא בסיס	כג - מא	שיר של יום, ביו"ט ובר"ח	לד - א
שולחן שיש עליו נרות, טלטולו כשהנרות דולקים		שירותים, הורדת מים על בעלי חיים	טז - יט
	כג - כו, לז	שירותים, ניקוי בצינורית (בידן)	טו - כח
שולחן שיש עליו נרות, טלטולו לאחר שנכבו הנרות		שירותים, נעילתם על ידי מנעול ברזל שנפל	י - ט
	כג - לז, לח (קסח)	שירותים, סתימת חור בדלת	י - ח
שולחן, הוספת חלק	י - כט	שיש, גדרו לגבי חזרה	ג - י
שולחן, החזרת המגירה למקום	י - נט	שיתופי מבואות	כא - טז
שולחן, הנחת קרש על ברזלים	י - מו, נ	שכח והוציא באיסור, מה יעשה	כב - ו
שומן שנפשר, השימוש בו	ו - לב	שכח מוקצה בכיס בגד, דינו	כג - מב, נג
שומן, הפשרתו	ו - כא, כג, כו	שכחה להדליק נרות שבת	לה - כז
שומשום, חיתוכו וריסוקו	ז - ז		
שוקו, פתיחתו	ג - ג, ד	<b>שכר שבת -</b>	
שוקולד, חיתוכו דק דק וריסוקו	ז - יג (לב)	דינו	כט - טו
שותפות עם חילוני בעסק	ח - ו	האופן המותר	כט - טז
שותפות עם נכרי בעסק	ח - ג'ה	לרופא ומיילדת	כט - לב, כז
שחיה במים	ל - י	עבודה תמורת עבודה	כט - יז
שחרית - עיין ערך 'תפילת שחרית'		שכר מצוה	כט - יט
שטיחת בגד רטוב על תנור	טו - כה	תשלום עבור שימוש	כט - יח
שטיחת בגד רטוב	טו - כב	של, יציאה בו	כב - טז
שטיפת כלים - עיין ערך 'רחיצת כלים'			
שטיפת ריצפה	י - טו	<b>שלג -</b>	
שטרות כסף, טלטולם	כג - ב	הטלת מ"ר עליו	ו - כז
		הליכה עליו	ו - כז
<b>שטרי הדיוטות -</b>		הפשרתו - ראה ערך 'קרח'	
דינם	כט - לא	טלטולו	כג - כה



## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרצג

משחק בו	1 - כב (ס)	שערות, סירוקן	כ - ג; מא - מא
עשיית צורות ממנו	י - יט	שערות, קליעתן	י - לו
פיזור חול עליו	י - י	שערות, קריעת מדבקה מהם	כ - יא
שלום זכר, אם סעודת מצוה	כט - לט	שערות, תלישתן	כ - ב
שלום זכר, ברירה לפנייה לצורך הבאים מאוחר	ה - ד	שפם, סחיטתו	טו - כז
שלום עליכם, אמירתו בליל שבת	לו - יב	שפתון, השימוש בו	לא - לז
שליחת פקס או מייל למקום ששם שבת	מב - יב	שפתיים, יבשות, הטיפול בהן	לא - לז
<b>שמחת תורה -</b>		שפתיים, מריחת שמן נוזלי עליהן	יד - לד
טלטול ד' מינים וסוכה	כג - סא	שפתיים, צביעתן	יד - לג
מחיאית כף	ל - יז	שקדי מרק, הגדרתם (לענין בישול)	א (מו)
פריסת תלית	י - ס	שקדי מרק, נתינתם במרק	א - יג, כח
ריקוד	ל - כ	שקדי מרק, פתיחת מדבקה	יב - ו; יג - ח
שמירה מלכלוך, יציאה בו	כב - מ	שקילה, דינה	ל - כד
שמירה מצער, יציאה בו	כב - כט	שקילה, לצורך מצוה	ל - כד
שמירת בגד ופרי חדש לשבת	לד - א	שקית, קשירתה בקשר אחד	יז - ג
שמן הנוטף מן הנר, הנחת כלי תחתיו	כג - נב	שקית אשפה, טלטולה	כג - טו
שמן הנוטף מן הנר, טלטולו	כג - מג	שקית חטיפים, פתיחת המדבקה	יב - ו; יג - ח
שמן נוזלי, מריחתו על השפתיים	יד - לד	שקית חלב, פתיחתה	יג - ב
שמן שהוקצה לנרות חנוכה	כג - יג	שקית חלב, ריקונה	כג - נז
שמן שנשפך, שפיכת חול עליו	י - י	שקית ממתקים, פתיחתה	יג - ה
שמן, הוספתו ולקחתו מנר	יט - ב	שקית ממתקים, פתיחתה כשודאי יקרע אותיות	מב - כ
שן זהב, יציאה בה	כב - יז	שקית ממתקים, קריעתה בין האותיות	יד - ח
שני מלבושים זה על זה, יציאה בהם	כב - ט	שקית ממתקים, קריעתה באמצע האותיות	יד - ח
שנים שעשו מלאכה, דינם	מא - כג	שקית ממתקים ריקה, טלטולה	מב - כא
שנים שעשו מלאכה, מסייע	מא (ס)	שקית סוכר, פתיחתה	יג - ט
<b>שנים מקרא ואחד תרגום -</b>		שקית שתיה, פתיחתה	יג - ג, ד
אופן אמירתו	לח - יא	שקע, הוצאת התקע כשהזרם לא פועל	י - לז
הבנת התרגום	לח - יד (מו)	שרוך, השחלתו בנעל	יא - ו
הפסקה באמצע	לח - יב	שריית כלים ופירות במים להסיר הלכלוך	ה - כז
הקפדה על קריאה נכונה	לח - טו	שרייתו זהו כיבוסו	טו - י
זמן אמירתו	לח - י	<b>שריפה -</b>	
רש"י במקום תרגום	לח - יג	אמירה לנכרי להוציא ספרי קודש	כז - יח
שניצל, הכנסתו לצלחת שיש בה טשולנט חם	א - יא	אמירה לנכרי לכבותה	כז - ד; לג - יב, יג
שעון יד, טלטולו	כג - יט (עז), (עח)	הצלת מזוזות	לג - טו
שעון מעורר, המפריע לישון	כג - יז	הצלת ספרי קודש	לג - טו
שעון מעורר, השימוש בו	ל - יט	טלטול מוקצה כשיש שריפה	כד (א)
שעון מעורר, טלטולו	כג - יט (עח)	כיבויה	לג - יא, יב
שעון שבת, הפעלת בוילר בשבת	ב - כ	מניעת קטן מלכבותה	לג - יד
שעון שבת, שינוי מצבו	יט - ח; מא - כה	פינוי תכולת הדירה ע"י אנשים אחרים	לג - יז
שעון, הערכתו	יא - ז	פינוי תכולת הדירה	לג - טז
שעון, יציאה בו	כב - מא	קריאה למכבי אש	לג - יא
שעון, כיוונו	יא - ז	שפיכת מים בצד השני של הרהיט הנשרף יט - ו; לג - יב	
שערות, טלטולן	כג - ח	שפיכת מים מסביבה	יט - ו; לג - יב; מא - כד
שערות, סחיטתן	טו - כז	שתית יין קידוש, בישיבה	לז - ג

שתיית מים בבין השמשות	לט - י	לזמן קצר	יב - ה, לא (קכו)
שתן, איסופו בכלי	לא - מט	סגירת רוכסן לזמן ארוך	יב - י
		תחובת מחט וסיכת בטחון בבגד	יב - ד
~ ת ~		תותים, אכילתם כשהשפתיים נצבעות	יד - לג
תאונה, הצלה בשבת	לא (ט)	תחבושת אלסטית, יציאה בה	כב - ל
תאורת חירום, טלטולה	כג (מ)	תחבושת, הדבקתה על בגד	יב - ה
תאנים יבשות, דיבוקן	יח - כה	תחבושת, הנחתה על פצע	יד - כט (נו); לא - מו
תבלין מריח, הוספתו למאכל	ל - כא	תחבושת, יציאה בה	כב - ל, לג, מ
תבשיל שנדבק בבגד, הסרתו	טו - ו	תחבושת אישית, יציאה בה	יב (יח); כב - כט; מב - יח
תה משלשל, נטילתו	לא - מ, מג		
תה, אופן הכנתו	א - כד	<b>תחום שבת -</b>	
תה, בישולו בכלי שלישי	א - כג	החשכה עליו	כט - ד
תה, הנחת פלח לימון בתוכו	ו - יג	הליכה בתחום עיר שהגיע אליה בשבת	לב - לא
תה, ריסוק הסוכר	ו - ל	יצא מחוץ לתחום	כא - כ
תה, שפיכת תמצית על סוכר	ח - טז	מידתו	כא - יח
תהלים, חלוקת ממתק לילדים	כט - ט, כ	עירוב תחומין	כא - יט
תהלים, חלוקת מתנה לילדים	כט - ט	תחזית מזג אויר שהוכנה ע"י ישראל בשבת, דינה	כו - יז
תהלים, נתינת כרטיס לקניית ספרי קודש	כט (טז)	תחזית מזג אויר שהוכנה ע"י נכרי בשבת, דינה	כו - יד
תוית, הסרתה מבגד	יב - ט	תחילת חפץ באדמה	יח - ו
תוכנת מחשב, אפשרות לקנות בשבת	מב - יג	תחתית מתברגת של בקבוקי תינוקות	י - ל
תולעים, במעיים, הריגתן	טז - י, כב	תיון, השימוש בו	ה - כח
תולעים, הוצאתן מפי הטבעת	טז - י		
תולעים, הסרתן מפירות	ה - ט	<b>תינוק -</b> (עיין גם ערך 'קטן')	
תולעים, שטיפתם מחסה	ה - לו	אמירה לנכרי בשבילו	כז - ט; לא - יח
		ברירת אוכל שצריך לחממו	ה - ה
		גגון של עגלת תינוק - עיין ערך 'עגלת תינוק'	
<b>תוספת שבת -</b>		הברגת הפקק לבקבוק	י - לב
אחר יעשה בגופו מלאכה	מב - ח	הברגת תחתית לבקבוק	י - ל
אמירה בה לחברו שיעשה מלאכה	לד - יד	הדבקת טיטולים	יב - ה
אמירה לנכרי בזמן זה	כז - יח	החזרת עצם למקומה	לא - מג
במוצאי שבת	מ (א)	המחזיק מוקצה, הרמתו	ה - כד
בפה	לד - י (מה)	המחזיק מוקצה, נייעור ידו	ה - כד
הגדרתה	לד (נט)	המחזיק מוקצה, נתינת יד לו	כד - ה; כה - טו
דאורייתא או דרבנן	לז - ב*	הנחת קרש על "לול" - מיטת תינוק	י - מט
האם חלה בעל כרחו	לד - יב	הסעת העגלה על חול	יח - ג
זמנה	לד - יא	הפשרת חלב קפוא	כא, לב - ו
חיובה	לד - י	הקרבתו למתג חשמל	מא - ג
עדיפותה על תפילת מנחה	לד - טז	השמעת קול להרגיעו	ל - יג
קבלת שבת של האב לגבי האשה והילדים	לד - יז	חיבור מגש לכסא	י - לד
שאינה עליה	לד - יג	חיבור פיטמת הבקבוק לפקק	י - לג
תפילת מנחה אחריה	לד - יג	יציאה מחדר תינוקות כשהורדי רושם זאת	לב - כ
		יציאה מחדר תינוקות בהעברת כרטיס	לב - כ
<b>תופר -</b>		לחיצה על בטנו	לא - יח, לא
גדר המלאכה	יב (ב)	לישה בשבילו	ח - יז
בגוף האדם	לא - מד (קכו)	לעיסת פירות לצורך תינוק	ט - כג
הדבקה	יב - יא		ו - יח
כללי המלאכה	יב - א, יב	מגבונים לחים	

## וביום

## מפתחות

## השבת

## תרצה

מדידת מאכל בשבילו	ל - כה	תפילין, טלטולם	כג - נט)
מריחת משחה להרגיע	לא (נו), (קד)	תפילת יום שבת, טעות בה	לח - טז
ניקוי בקבוק	ו - כ	תפילת יום שבת, יקום פורקן ומי שבירך ביחיד	לח - יז
עגלה שהתפרק רגל, טלטולה	כג - כב	תפילת ליל שבת, דין ויכולו - עיין ערך 'ויכולו'	
עגלה, דיני הגגון - עיין ערך 'עגלת תינוק'		תפילת מוסף, אכילה לפני התפילה	לח - כא
ערום ליד נר שבת	לה - כו	תפילת מוסף, טעות כשבת ר"ח או חג	לח - כב
עשיית והרחבת חור בבקבוק	יא - ד	תפילת מוסף, נשים, חיובן בו	לח - יט
פתיחת קופסת מזון תינוקות	יג - יא	תפילת מנחה, אחרי קבלת שבת	לד - טו
צעצועים המשמיעים קול, טלטולם	כג - טו (סח)	תפילת מנחה, עדיפותה על תוספת שבת	לד - טז
קילוח חלב לפיו שיתעורר לינוק	ו - לד; לג - ז	תפילת ערבית, במוצ"ש, דיניה	מ - ב
רחיצת בקבוק ומוצץ	טו - ג	תפילת ערבית, מפלג המנחה	לו - א
ריסוק פירות בשבילו	ז - ט	תפילת שבת, טעות בה	לז - ד"ו
שאיבת חלב בשבילו	ו - לד; לג - ז, ח	תפילת שחרית, אכילה לפני התפילה	לח - כ
שהרטיב בריצפה, ניקוי הריצפה	י - טו	תפילת שחרית, כשהציבור מתפלל מוסף	לח - יח
שפיכת שמן מריח על ממחטה	ל - כא	תפסן מפות, התאמת הגודל	יא - טו
תיקון מנא - עיין ערך 'מכה בפטיש'		תקע, הוצאתו מהשקע כשהורם לא פועל	י - לז
תירס, כבישתו	ט - ו	תרו"מ (המופרש), טלטולו	כג - ח
תכשיט על בגד, יציאה עמו	כב - יח, יט	תרו"מ, הפרשתם	ט - יב; יא - כא
תכשיט, יציאה עמו	כב - כו		
תכשיטים, טלטולם	כג - כא (צט)		
תליית כובע על מוקצה	כד - ב		
תליית מתלה בואקום	י - יא		
תמונה, תלייתה והסרת	י - יג		
תמונות התלויות על קיר, טלטולן	כג (טז)		
תמונות שצולמו ע"י ישראל בשבת, דינן	כו - יז		
תמונות שצולמו ע"י נכרי בשבת, דינן	כו - טו		
תמונות, הסתכלות בהן	כט - לד		
תמרים, הפרדתם מהאשכול לאוכלם לאחר זמן	ו - א		
תנור חשמלי, טלטולו	כג - י		
תנור שבת, החזרת מאכל אליו בשבת	ג - ח		
תנור שבת, השימוש בו	ב - י, יא		
תעודת זהות, טלטולה	כג - יט; לב - טו		
תענית, קבלתו למחר	מב - טו		
תפוז, הסרת גרעיניו	ה - כא		
תפוח אדמה רותח, בויקת מלח עליו	א - כו		
תפוח, הסרת גרעיניו	ה - כ, כא		
<b>תפילות פרטיות -</b>			
אחרי הדלקת הנרות	לט - ו (טז)		
טעם האיסור	לט (טו)		
מקרה דחוף	לט - ו		
על גדולי ישראל	לט - ו		
ר"ה ויו"כ שחלים בשבת	לט - ז		
תפילת השלי"ה בער"ח סיון	לט (טז)		
ריובן כל העולמים	לו - יב		
		<b>תרופות -</b>	
		ביצה חיה לקול	לא - מא
		בבקבוק חם	לא - מד
		ברזל לחיזוק	לא - לה; לג - ב
		בריא הלוקח לחיזוק	לא - כד, כח
		גלולות להריון	לא - לד
		גלולות למניעת הריון	לא - לד
		החזרת עצם למקומה	לא - מה
		הנחת קרח על עקיצה	לא - מב
		התעמלות וריצה	לא - כז
		ויטמינים	לא - כח, לה, לו
		טלטולן בבית חולים	כג - כ; לב - כו
		טלטולן	כג - כ; לא - כא
		כדורי ריכוז (ריטלין)	לא - ל
		כדורי שינה	לא - לט
		כדורים לגמילה מהרטבה	לא - לח
		כדורים פסיכיאטריים	לא (צב)
		לחולה שאין בו סכנה	לא - יט, כ
		לחיצה על בטן של תינוק	לא - יח, לא
		מאכל בריאים	לא - מב
		מריחת יוד (פולידין) על פצע	לא - לב, מו
		משככי כאבים	לא - כט
		משקה בריאות	לא - מג
		משקה לעצירות	לא - מ
		נטילתן כשהתחיל לקחת מער"ש	לא - כו
		עירובן במשקה ונטילתן כך	לא - כה

## תרצו

## וביום

## מפתחות

## השבת

ריסוקן	ז - יג (לב)	תריס חשמלי, חיבור ידיית	י (יב)
רפואה סגולית	כב (סט)	תרכיז ממותק, שפיכתו על מים	יד - כז
שטיפת כויה במים	לא - לג	תרמוס - עיין ערך 'טרמוס'	
שמן לשפתיים יבשות	לא - לז	תשעה באב, שחל במוצ"ש, הבדלה בו	מ - ו
תה משלשל	לא - מ, מג	תשעת הימים, לבישת בגדי שבת במוצ"ש	מ - יח
תוספות להגברת החלב	לא - לו	תשעת הימים, לבישת בגדים נקיים לצורך חול	ל - ה
תריס, פתיחתו מול עציץ	יח - יב	תשעת הימים, שתיית יין הבדלה בהם	מ - ה

## מפתחות ש"ס

כג (כז)	מג: רשד"ה מן
כג (ריא)	מג: תוד"ה בעוד"ה (השני)
כג (ריא)	מד: תוד"ה שבנר
כג (קצא)	מד: רשד"ה והוא
י (פח)	מז: קנה של סיידים
כג (קנב)	מד: תודה יש
כג (קפב)	מה: לסמוך על ר"ש בשעת הדחק
כג (מ, קס)	מז: [ורשד"ה לדבר] - שלהבת מוקצה
כג (קכד)	מז: רשד"ה הא - גדר בסיס
כג (קסד)	מז: תוד"ה הנח
מא (סט)	מז: תוד"ה מפני
ד (ז)	נא: פינה ממיחם למיחם
ו (נג)	נא: ר"ן [על הרי"ף בדף כד.] ריסוק קרח
כב (יג)	נו: תוד"ה במה
כב (יג, יז, יט)	נט: תוד"ה תרי
כב (יג)	סב: שק של רועים
יד (טו, מט); לא (קטו)	סד: מתקנת מוך לנידתה
כב (צד)	סה: רשד"ה הבנות
כב (עו, עט)	סה: תוד"ה הקיטע
כב (עו)	סו: רשד"ה ואין
כ (ב)	עג: רשד"ה הצד
י (לה)	עג: משה גומות
ו (ג)	עג: רשד"ה מפרק
יח (א)	עג: רשד"ה משום
ו (כו, מא); טו (כד); מא (נג)	עג: תוד"ה וצריך
ה (קא)	עד: פיזור תערובת כדי למיינה
ז (יט)	עד: רשד"ה חייב
כז (ח)	עד: רשד"ה חכמה
י (ב*, גח, סג); יא (ד)	עד: תוד"ה חביתא
מא (לה)	עה: רש"י ותוס' - פס"ר דלנח"ל
ו (לט)	עה: תוד"ה כי
יד (סג)	עה: צובע במאי ניחא ליה
ט (מד)	עה: רשד"ה שירטוט
	פא: כבוד הבריות שאפשר למונעו מער"ש
יב (כד); כד (פג); מא (פח)	צ: ספיית איסור בידים
מא (ז)	צא: סחיטת פירות
ו (ט)	צד: רש"י ותוס' - גדר משאצ"ג
מא (יז)	צד: מוציא את המת לקוברו
מא (כ)	צה: רשד"ה מפרק
ו (לט)	צה: תוד"ה שרא
י (מ)	צה: ר"ן - טאטוא בית
כד (ע); כה (טו)	

## ברכות

לח (ג, ד)	יג: רש"י ותוס' - חיוב קרה"ת
מ (ח)	כ: מאירי - הבלה מדרבנן
לו (לב)	כא: נוסח תפילות שבת
לט (ז)	מ: רשד"ה חוץ
לט (ז)	מב: רשד"ה דגורם
לו (ד*)	מח: רשד"ה ותוד"ה עד
לז (כ)	נא: דיני כוס של ברכה

## שבת

א (ה)	ג: הרביק פת בתנור
יח (טז)	ד: מניח קדירה בשוגג ונזכר קודם שנתבשלה
	ד: ר"ן [על הרי"ף בדף ב.] עובדין דחול לצורך מצוה
מא (קי)	יב: מפלה כלי
טז (כ, לט)	יז: תוד"ה אין
טז (ה, מב); טז (נט); טז (מב)	יט: שבייתת כלים
כח (לג)	יט: תוד"ה הני
כג (ל)	כב: דין משאצ"ג
מא (יח)	כב: תוד"ה אסור
כג (נה)	כג: טעם להדלקת הנר
לה (ג*, ד, יג - טו)	כג: תוד"ה ה - בעל ידליק נר
לה (י)	כג: רשבי"א ור"ן - קידוש על היין
לז (ב)	כה: רשד"ה חובה
לה (טו)	ל: מוקצה - דוד המלך
כג (א)	לא: רשד"ה לעולם
מא (יח)	לה: גדר כלי שמלאכתו לאיסור
כג (סא)	לה: דין מוקצה שבידו
כד (לה)	לה ובתוס' - זמן בין השמשות
כז (יג); לד (ע)	לו: תוד"ה ובי"ה
ב (ח); ג (ד)	לז: קטמה ונתלבתה
ב (מה)	לח: תוד"ה לא
א (ג)	לט: רשד"ה דשרי
א (ב)	לט: תוד"ה כל
א (עז, עח)	מ: תוד"ה ושמע
א (עב, עו)	מ: בר"ן על הרי"ף דף יט.
ג (ט); מא (נג)	מא: תוד"ה מיחם
מא (כו)	מב: כלי שני
א (עו)	מג: כל בין השמשות
כג (קצא)	מג: פירות טבל שעישון
כג (רד)	מג: תוד"ה דמבטל
כג (ריט)	מג: פריסת אוהל ביד
י (קס)	

תרחצ

וביום

מפתחות ש"ס

השבת

צו: מקושש	יח (נו)	קכח. תוד"ה דג	קכ (יח)
צז. רשד"ה דמדלי	מא (מט)	קכח: שינוי לחשיב"ס	לא (מו)
קב: חיבור אבניו בלי טיט	י (סג)	קכח: רשד"ה והא	כג (רכא)
קב: מלאכה המתקיימת בשבת	מא (סא)	קכח: תוד"ה קמ"ל	לא (מא)
קד: מאירי - מכב"פ בתפירת תפירה אחרונה	יא (ד)	קכח: רשב"א ד"ה אין	טו (עה)
קו. גדר מלאכת מבעיר	יט (א)	קלא: איצטריך קרא למישרי טלטול	כג (צד)
קו. הצד ציפור	טז (ח)	קלא: הפקר בשבת	יא (מא)
קו. תוד"ה החובל - גדר משאצל"ג	מא (כא)	קלה. הא בהא תליא	לג (ל)
קו. רמב"ן - גדר משאצל"ג	ה (א); כ (ב); מא (יז)	קלה. תוד"ה מפני	ו (מא); טו (כד)
קו. רמב"ן - מילה מלאכה הצל"ג	ה (א)	קלח: כירה שנשמטה אחת מירכותיה	כה (א)
קו: רשב"א - נעילת בית שיש בו צבי	מא (נג)	קלט: רשד"ה בין	ה (א)
קז. טלטול פרעוש העוקצו	כד (מה, ע, עה)	קלט: רשד"ה בין	ה (א)
קח: רשד"ה אין	ט (כח)	קמא: נוטל אדם את בנו	לא (נו)
קט. זעירי	ט (מו)	קמב. תוד"ה ונשדינהו	כד (ע)
קיא. בראשונים - סחיטת יין לאיבוד	ו (כו)	קמב: תוד"ה שאוכל	כד (ע)
קיא: מסוכריא דנוייתא - ר"ן בדין פס"ר דלנח"ל	מא (לו)	קמג. דיין גרעינים	כה (כב)
קיא: תוד"ה האי	ו (מא); טו (מא, מב)	קמג. עשיית גש"ר לכתחילה	כד (סו)
קיב. טלטול נעל מוקצה ברגל	כד (ז)	קמג. רשד"ה פרסייתא	כג (יח)
קיב: מנעל שנפסק	כג (יח)	קמה. ר"ן [על הרי"ף בדרך סא. - כיבוי, משאצל"ג חמור	כו (ז); מא (כד)
קיג. הוצאת עמודים מהקרקע	יח (יד)	קמה. רשד"ה כבשין	ו (כו)
קיג: הכנה משבת לשבת	ל (יח)	קמה: קוליים האיסיפנין	א (ה)
קיג: ודבר דבר, רש"י ותוס'	כט (נו)	קמו. תוד"ה שובר	י (נח, סג)
קטז. שטרי הדיוטות ורש"י ותוס'	כט (ע, פ, פט)	קמז. רשד"ה המנער	טו (יג)
קיו. לא קבעי לעור	מא (כא)	קמט. רשד"ה כל	כט (ע, פ)
קיו. תוד"ה הכא	כג (צה)	קנג. מי שהחשיך	מא (צד)
קכ. גרם כבוי	יט (טז)	קנג. רשד"ה מאי	כו (ב)
קכ. ריטב"א - הפקר בשבת	כט (כז)	קנד: לכלוך בגד - ביטול כלי מהיכנו	טו (ג)
קכ: תודה מנער ותוד"ה ופותח	לה (צד)	קנד: (ורשד"ה והא)	כג (ריט-רכא)
קכב. תוד"ה ואם	כו (כא)	קנד: תוס' רי"ד	כג (רכז)
קכב: רשב"א ובעה"מ - כלי שמל"א שאין לו שימושי היתר	כג (עה)	קנה. רשד"ה אין	ז (כב)
קכג. תוד"ה האי	כה (לד)	קנו: בדיקת טריפות	כג (צד)
קכג: גזירת כלים	כג (א); כה (א)	קנו. רשד"ה בעבה	ח (ה)
קכג: רשד"ה וסכין	כג (צח)	קנו: רשד"ה בגמי	ט (מא)
קכד. רמב"ן במלחמות - טאטוא מוקצה	כד (ע); כה (טו)		
קכד. רשב"א, כלי שמל"א שיכול להסתדר בלעדיו	כד (פה)		
קכד. מאירי	כג (צט)		
קכה. תוד"ה אם	כג (לז)		
קכה: תוד"ה הכל	י (קא)		
קכו. קנה ונגר	י (טו*)		
קכו: איסורי אכילה - טלטולם	כג (כג)		
קכו: הפקר בשבת	כט (כח)		
קכו. רשד"ה ברגלו - גדר טלטול מן הצד	כד (ב)		
קכו: הפקר בשבת	יא (מא)		
קכו: תוד"ה כיון	כג (כה)		

עירובין

ו: מבוי עקום	כא (יז)
לא. הפקר בשבת	כט (כח)
לד: בונה בכלים	י (נח, סג)
מד. עשיית דופן לסוכה	י (קא)
מו. גשם- נולד	ו (עז); כג (קז, קיט)
מו. תוד"ה כל	ו (לב)
צז. עשיית קשר תפילין	יד (לג)
צח: טלטול רוק שבפיו	כב (מו)
קב נגר וקנה	י (טו*)

תוצט	השבת	מפתחות	וביום
כה (נג) לד (מד, מז) יג (מו); כג (ריב) י (סג) כד (לז) מא (נג) יא ה; יג (כו) מ (כד) כד (נג, נו); כה (לא) כט (מו) כט (א) כט (יח) לה (מב) כג (רו)	כט. רשב"א - שימוש במוקצה ל. ובתוס' - תוספת שבת ויו"ט לא: בית שנפחת לא: חיבור אבנים בלי טיט לג. מוקצה שבידו לג. תוד"ה מלמטה לג: קוטם קיסם לג: תוד"ה כי לו: עכבר מת - גש"ר לו: ר"ן [על הרי"ף דף כ.]. לז. רשד"ה משום לז. אין מקדשין וכו' מ. רשד"ה מנותיהם מ: רשד"ה אלא	י (קכט) י (כו) כט (כח) כט (כח) ו (לט) יד (לג) מ (לט) מ (יח) כט (יח) לו (כה) מ (כד) לז (נג) מ (ח)	קב. תוד"ה לא קד. שפרכת מלח על המזבח  <b>פסחים</b> ד. הפקר בשבת ז. ביטול חמץ בשבת לג: משקה זיתים וענבים לז. אכילת סריקין המצורין נג: תוד"ה אין נד. ריטב"א - חיוב נשים בנר הבדלה סו: קנין לצורך מצוה ק: קידוש בביכנו"ס קב: נשמה יתירה ביו"ט קו. שתיתת יין קידוש קו. מאירי - הבדלה מדרבנן  <b>ר"ה</b> לב: ריטב"א - גדר השבותין לב: ר"ן - אבינו מלכנו בר"ה שחל בשבת  <b>סוכה</b> ב: ריטב"א - חינוך קטן לג. מיעוט ענבי הדס לח. תוד"ה מאי מו: מוקצה בנוי סוכה נ. סינון יין מגולה  <b>ביצה</b> ב: נולד ג. [ותוד"ה גזרה] ד: יו"ט שני ד: רשד"ה ומאי ח. רשד"ה והוא י. שטיחת עור לפני ההולכים יב. רשד"ה ליפלגו יג: תוד"ה ואם יד. תוד"ה בית טז. שמאי והלל יז. בר"ן [על הרי"ף דף ט:] כא: שיטמ"ק - עשיית גש"ר לכתחילה כג. ברירת כינים מבהמה כג: כבישת קרקע כד: רש"י ותוס' - הנאה ממעשה נכרי כד: רשד"ה אם כו: מיגו דאיתקצאי
	<b>מגילה</b>	כא. תקנת קרה"ת	
לח (ב)			
	<b>חגיגה</b>	י: הררים התלויים בשערה יא. תורי"ד - צידה	מא (עח) לח (טז)
מא (א) טז (כ)			
	<b>יבמות</b>	לד. תוד"ה והוציאו קיד. הנאה ממעשה שבת של קטן קיד. ספיה בידים לקטן	מא (טז) מא (נג) לו (ב) כג (נה) ה (מד)
כב (עג) מא (קכט) מא (ז)			
	<b>כתובות</b>	ה: גדר פס"ר ה: חובל בפקיד ועקיר ה: תוד"ה לדם ה: שיטמ"ק ד"ה לדם ו. תוד"ה האי מז. תוד"ה דמסר נ. המבובז וכו' ס. גונח יונק חלב	כג (קיג) כג (קצד) כט (לד) כג (לו) יח (ב) י (לז); מא (נג) כג (א) ה (פד) ז (לב) לד (ג) מא (עד) כה (כב) ה (קג) יח (ה) כו (י) כג (קצו) כג (רה)
מא (לג) ו (לט) מא (כא) יד (נט) ו (כו); טו (מא, מב); מא (לו) לד (נט) לז (פז*) כו (לט)			
	<b>נזיר</b>	ד. תוד"ה מאי	
לז (ב)			
	<b>גיטין</b>	לט. רשד"ה וקא	
כט (מו)			
	<b>קידושין</b>	מג: שליחות בנכרי לעבירה	
כו (ב)			

## תש

## וביום

## מפתחות ש"ס

## השבת

### ב"ק

ס. זורה ורוח מסייעתו  
 ס. בר"ן - גרמא בשבת  
 פב. כיבוס בערב שבת  
 פב. תקנת קרה"ת

מא (סט, ע)  
 מא (עב)  
 לד (טו)  
 לח (א)

יד. תוד"ה מחתכין  
 טו. רשב"א - ריבוי בשיעורין  
 טז. כח ראשון  
 פח: תוד"ה אלא

כג (קצד)  
 מא (עד)  
 מא (עב)  
 יח - א\*

### מנחות

### ב"ב

נה: רשב"ם ד"ה ספק - חצי שיעור  
 צז: יין קוסס  
 קנו: שכיב מרע

מא (סה)  
 לז (סח)  
 לא (מב)

סד. תוד"ה להעלות

טז (ל)

### עבודה זרה

### סנהדרין

עז: כח ראשון

מא (עב)

ד: מוסף בר"ה ביחידות  
 טו. רשד"ה כיון  
 כו: רשד"ה לתיאבון  
 לג: תוד"ה קינסא  
 עד: ר"ן [בריי"ף דף לח:]

לח (נה\*)  
 כו (ב)  
 לא (ז)  
 א (עב)  
 א (ג)

### שבועות

כ: תוד"ה נשים

לז (ב)

### בכורות

נח. תוד"ה ואי

כט (יח)

### חולין

ג. רשד"ה לתיאבון  
 יג. מחשבת קטן

לא (ז)  
 כג (מז)

### נדה

לח חסידים הראשונים

לב (ב)



## Dictionary

## מילון

laundry lines wheels	גלגליות (בחבלי כביסה)	buckle	אבזם
scab	גלד (של מכה)	watermelon	אבטיח
gluten	גלוטן	dust	אבק
medicine capsule	גלולת תרופה	soup mix	אבקת מרק
ice-cream	גלידה	coconut	אגוז קוקוס
toilet paper roll	גליל (של נייר טואלט)	bus	אוטובוס
taking off	גמילה	collection	אוסף
the habit of bedwetting		cuffs	אזיקונים
generator	גנרטור	percentage	אחוזים
socks	גרביים	clothespegs	אטבי כביסה
rice	גרירי אורז	noodles	אטריות
apricot pits	גרעיני משמש	popsicles	איגלו
cherry	דובדבן	steaming	אידוי
solar water-heater	דודי שמש	(the process of) healing / fusion	איחוי
porridge	דיסה	aluminum	אלומיניום
plywood	דיקטים	bathtub	אמבטיה
sliding door	דלת הזזה	pineapple	אננס
invoices printing	הדפסת חשבוניות	toilet seat	אסלה
stickers on the	המדבקות שבגליון האשפור	peas	אפונה
hospitalization sheet		peaches	אפרסקים
dissolving (fat)	המסת (שומן)	ices	ארטיק-קרחון
habits	הרגלים	grapefruit	אשכולית
bed wetting	הרטבה	sugar, sesame and	בוטנים מצופים ("קבוקים")
exercise	התעמלות	flour coated peanuts	
hook	וו	electric boiler	בוילר
curtain	וילון	stamps	בולים
housefly	זבוב	soap bubbles	בועות סבון
injection	זריקה	mud	בוץ
electric current	זרם חשמלי	screw	בורג
transportation company	חברת הסעות	beer	בירה
disposable	חד פעמי	hospital	בית חולים
aluminum cord	חוט אלומיניום	drawing pad (sketchbook)	בלוק ציור
wire	חוט ברזל	bananas	בננות
burner	חוט לווהט (בתנור חשמלי)	bottle	בקבוק
hummus (chickpea dish)	חומוס	cheese	גבינה
vinegar	חומץ	israeli buttermilk in	גביעי לבן
disinfection	חיטוי	disposable plastic cups	
snail	חילזון	sunshade for baby trolley	גגון (של עגלה)
vaccine	חיסון	marbles	גולות
shop window	חלון ראווה	rubber	גומי
electricity, light	חשמל	carrots	גזר

## השבת

## מילון

## וביום

## תשב

air condition	מזגן	cat	חתול
fork	מזלג	sweeping	טאטוא
air-freshener	מטהר אוויר	disposable diapers/pampers	טיטולים
kerchief	מטפחת הראש	technician	טכנאי
umbrella	מטריה	celular phone	טלפון סלולארי
emergency room	מיון	soft drink in aluminum bag	טרופית
mayonaise	מיונד	thermos	טרמוס
electric samovar	מיחם חשמלי	callus	יבלת
container	מיכל	handle	ידיית
microwave	מיקרוגל	laundry	כביסה
machine	מכונה	sink	כיור
car	מכונית	louse	כינה
sewer drain plastic cover (in the floor)	מכסה הניקוז לביוב (ברצפה)	"lazy eye" cover	כיסוי לעין עצלה
toilet tank cover	מכסה השירותים (ניאגרה)	blind man's dog	כלב נחיה (לסומא)
sewer drain plastic cover (in the floor)	מכסה פלסטיק של נקודת ביוב	cage	כלוב
hearing aid	מכשיר שמיעה	mercury	כספית
melon	מלון	dustpan	כף אשפה
saltshaker	מלחיה	gloves, mittens	כפפות
cucumber	מלפפון	buttons	כפתורים
pickles	מלפפון חמוץ	buttons which activate	כפתורים המפעילים ניגון
waiter	מלצר	a melody	כרטיס מגנטי
engine	מנוע	magnetic card	כרטיסים לקניית ספרית
led lamp/ led bulb	מנורת לד	cards for buying books	לבן
incandescent light bulb	מנורת ליבון	Israeli buttermilk in	
juice-extractor	מסחטה	disposable plastic cups	לוקס
nail	מסמר	oil lamp	לחבץ
comb	מסרק	to churn	לחץ אוויר (ואקום)
Israeli (milk) pudding	מעדן חלב	vacuum	לחץ דם
in disposable plastic cups		blood pressure	ליפוף
napkins	מפיונים	winding	לקלף
camera	מצלמה	to peel	לשטוף (כלים)
video cameras	מצלמות המסריטות	wash (dishes)	מתקנים
video camera	מצלמת וידאו	apparatus	מאוורר
ladle	מצקת	fan	מגב
popsicle sticks	מקלות ארטיק	wiper	מגבונים לחים
peeler	מקלף	wipes	מדוזה
freezer	מקפיא	jellyfish	מדרגות
cockroach	מקק	stairs	מהבהב
elbow	מרפק	flicker	מוגלה
pain relievers	משככי כאבים	pus	מודד סוכר
eyeglasses	משקפיים	sugar measurer	מוט של מגבות
whistle	משרוקית	towel rod	מונית
light switch	מתג חשמל	taxi, cab	מוצץ
		pacifier	מוצק
		solid	

## וביום

## מילון

## השבת

## תשג

pajamas	פיז'מה	mystery	מתח
nipple (of baby's bottle)	פיטמה (לבקבוק תינוקות)	hanger, hook	מתלה
breaking through	פילוס (דרך למאכל)	volunteers for 'hatzala'	מתנדבי הצלה
(nut) cracking	פיצוח (אגוזים)	warmer (set on candles)	מתקן חימומית
fluorescent	פלורוסנט	incandescent light bulb	נורות ליבון
(table wooden) plate	פלטה (עץ לשולחן)	toilet paper	נייר טואלט
electric plate / hot plate	פלטה חשמלית	tissue	נייר טישו
retainers, braces	פלטה ליישור שיניים	aluminum paper	נייר כסף
"blech" (metal plate)	פלטת פח ('בלעך')	wrapping paper	נייר מתנה
plaster	פלסטר	Caesarean operation	ניתוח קיסרי
candlesticks	פמוטות	slippers	נעלי בית
checkbook	פנקס צ'קים	captured	נקלט
receptionist	פקידת הקבלה	candles	נרות
ear-plugs	פקקי אוזניים	holder for cast arm	סד (מחזיק ליד מוגבסת)
fur	פרווה	candy	סוכריה
intravenous	פתח-וריד	absorb	סופגים
floating wick	פתיל צף	safety pin	סיכת בטחון
turtle	צב	silicon	סיליקון
took pictures	צילם	bookmark	סימניות (של ספרים)
sparrows	ציפורי דרוו	potty	סיר (לצורכי ילדים קטנים)
labor pains	צירים	slow cooker	סיר בישול איטי
hospitalization bracelet	צמידי אשפוז	rag	סמרטוט
jar	צנצנת	telephone book	ספר טלפונים
scarf	צעף	velcro	סקוטש
reception	קבלה	ribbon	סרט
contractor	קבלן		סרט אלומיניום (בחבילות של עוגיות)
kugel	קוגל	twistie	סריג (בגד)
insecticide	קוטל חרקים	knit outfit	עגבניות
line marks (on orange)	קוים (על תפוז)	tomatoes	עדשות מגע
clothes hanger	קולב	contact lenses	עובר
shells?	קונכיות	fetus	עיבוי
can, preservatives	קופסת שימורים	thickening	עילוף
pace-maker	קוצב לב	causing to faint	עין אלקטרונית
picked	קטף	electric eye	עינבל
ketchup	קטשופ	clapper	עיתון
continuous flow	קילוח רצוף	newspaper	עלונים
flaky / peeling skin	קילופי עור	pamphlets	עניבה
wooden chips that fell from the )אנא(	קיסמין (מהסכך)	tie	עצירות
"kishka"	קישקע	constipation	ערדליים
tangerine, mandarin	קלמנטינה	overshoes	פג
file, classeur	קלסר	premature baby	פגים
cards	קלפים	premature babies	פומפיה
matzo balls	קניידלך	grater	פזל
		jigsaw puzzle	פטיש
		hammer	

## השבת

## מילון

## וביום

## תשד

shabbat clock	שעון שבת	plastic milk holder containing	קנקומט לחלב
beans	שעועית	knife	
representative exchange rate	שער יציג	frozen	קפוא
soup nuts	שקדי מרק	spring	קפיץ
plastic bag	שקית ניילון	bubbles	קצף
sleeves	שרוולים	cardboard	קרטון
shoelace	שרוך	straw	קשית
accident	תאונה	cashmere	קשמיר
emergency lamp	תאורת חירום	scribe	קשקוש
label, etiquette	תוית (של בגד)	zipper	רוכסן
worms	תולעים	jam, jelly	ריבה
elastic bandage	תחבושת אלסטית	ritalin	ריטלין
weather forecast	תחזית מזג אויר	attention	ריכוד
tea leaves holder	תיון	upholstery	ריפוד
coupons	תלושי הנחה	flooring	ריצוף
orange	תפוז	preeclampsia	רעלת הריון
shade	תריס	plum	שזיף
concentrate juice	תרכיז ממותק	skewer	שיפוד
thermostat	תרמוסטט	blankets	שמכות
		sour cream	שמנת

**י** ומו ערוך כהלכתו, מבואו ועד צאתו, מערב עד ערב  
מצותו, יום אורה ושמחה

**ש** לושים ותשע מלאכות, ותולדותיהן ערוכות, כהררים  
בשערה הלכות, לא תעשו כל מלאכה

**ר** או קדמונים להטל, מוקצה שלא לטלטל, כדי שלא לבטל,  
למען ינוח עבדך כמוך

**א** ופני ההיתרים, וכללי האיסורים, ואימתי פטורים, מלאכת  
מחשבת שלגופה צריכה

**ל** א תאמר לנכרי ויעשה, דבר האסור מדרבנן או מדאורייתא,  
וגם לא תהנה ממעשה, עבד וגם שפחה

**פ** כירות ושמיטות, ודיבורי הבל בעת אות, ושטרי הדיוטות,  
ממצוא חפצך

**א** סותא לחולה ולרעדה, שלא נצטרך לידע, רק מעוברת  
ולידה, כי אני ה' רופאך

**י** ראנו העליון בנחמה, ושייב שולמית למקומה, ויגלה  
שכנתו ברוממה, כי לה' המלוכה

**ר** יבון העולם ינחמנו, ולהר ציון ינחנו, וכקדם יחדש ימינו,  
ליום שכולו שבת מנוחה

